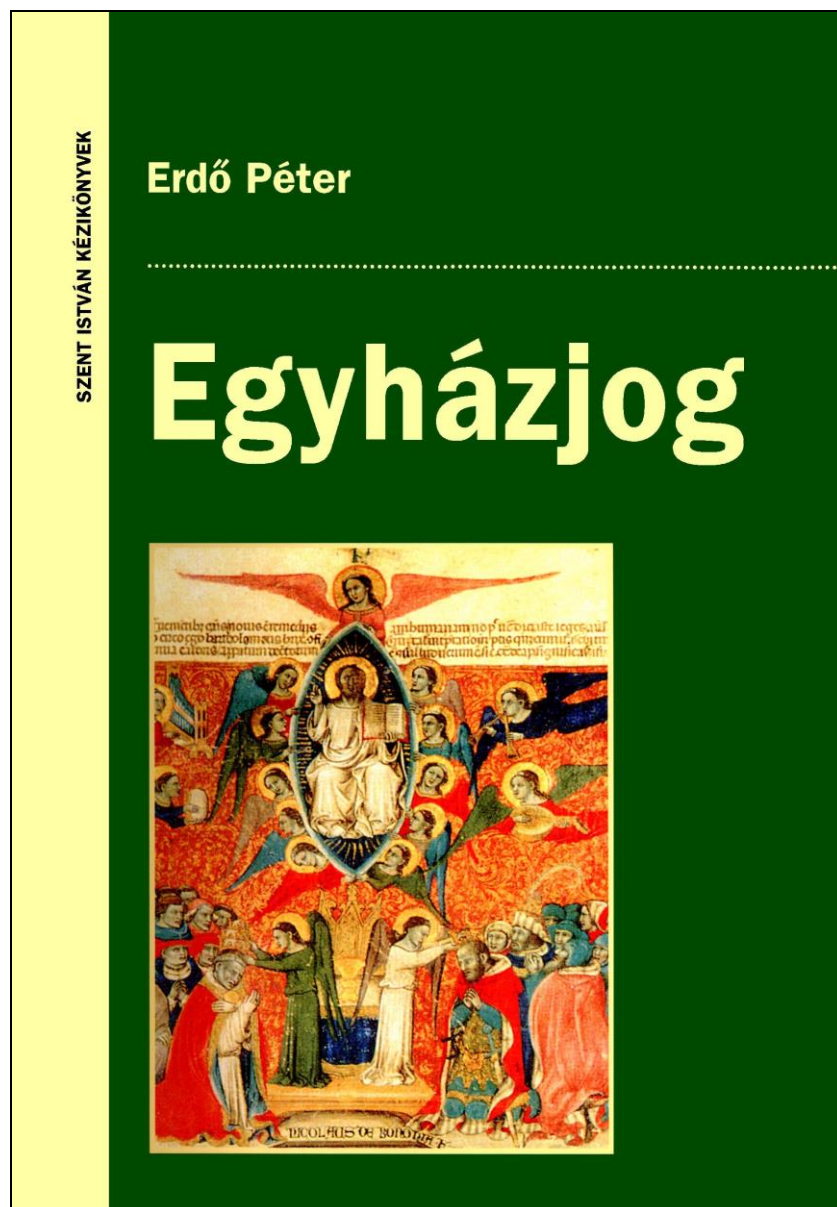


# Erdő Péter Egyházjog

Mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)  
– a magyar nyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért  
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.



# Impresszum

**Erdő Péter**  
**Egyházjog**

Nihil obstat.  
Dr. Imre Urbán  
Censor Deputatus.

Imprimi potest.  
Esztergom, 1991. Die Festo Nativitatis.  
László Card. Paskai  
Archiepiscopus Esztergom,  
Primas Hungariae.

---

## A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv harmadik, átdolgozott kiadásának elektronikus változata. A könyv a Szent István Társulat gondozásában jelent meg 2003-ban a Szent István Kézikönyvek hetedik köteteként, az ISBN 963 361 463 5 azonosítóval. Az elektronikus változat a kötet szerzőjének, Erdő Péter bíboros engedélyével készült. A könyvet lekipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más jog a szerzőé.

A borítón Nicolaus de Bononia miniatúrájának részlete látható a *Decretum Gratiani* egy 1360 körüli kódexének kezdőlapjáról (Universitätsbibliothek Jena, Ms. El. f. 51c, fol. 2r).

## Tartalomjegyzék

Impresszum.....	2
Tartalomjegyzék .....	3
Előszó az első kiadáshoz .....	16
Előszó a harmadik kiadáshoz.....	18
Rövidítések .....	19
Első rész: Bevezetés a kánoni jogba .....	29
I. fejezet: Előzetes tudnivalók.....	29
1. §. A kánonjog tudománya .....	29
1. A jog és a jogtudomány .....	29
2. A kánonjog .....	31
2. §. A jogi jelenség alapjai az egyházban .....	40
1. Az egyházjog teológiai alapjai .....	40
2. A kánoni jog főbb sajátosságai.....	41
II. fejezet: Történeti áttekintés .....	45
3. §. Az ókori egyházjog.....	45
1. Az óegyház joga .....	45
2. A birodalmi egyház korának joga.....	45
4. §. A középkori egyházjog .....	48
1. A korai középkor egyházjoga.....	48
2. A virágzó középkor egyházjoga .....	50
3. A kései középkor egyházjoga.....	52
5. §. Az újkor egyházjoga .....	54
1. A pápai és a kúriai jogalkotás .....	54
2. A kánonjogtudomány és a forráskritika .....	54
6. §. A kodifikációk kora .....	56
1. Az első kodifikáció .....	56
2. Az egyházi törvénykönyv reformja .....	57
3. A keleti egyházjog kodifikációja.....	59
Második rész: Általános szabályok.....	60
7. §. Az egyházi törvénykönyv hatályossági köre .....	60
1. A Codex mint az egyházjog kiemelkedő forrása .....	60
2. A Codex a latin egyház törvénykönyve .....	62
3. A Codex és a liturgikus jog.....	63
4. A Codex és a nemzetközi megállapodások.....	64
5. A Codex, a szerzett jogok és a kiváltságok.....	65
6. A Codex és a korábbi jogszokások.....	65
7. A Codex és a korábbi egyházi törvények .....	66
I. fejezet: Az egyházi jogszabályok .....	68
8. §. Az egyházi törvény fogalma és fajtái .....	68
1. A törvény fogalma .....	68
2. Az egyházi törvény fajtái .....	70
9. §. Az egyházi törvény kötelező ereje és magyarázata .....	73
1. A törvény kötelező ereje .....	73
2. A törvény magyarázata .....	77
3. A joghézag kitöltése .....	78
4. Az állami törvények elismerése az egyházjogban.....	79

10. §. A jogszokás .....	80
1. A jogszokás fogalma és fajai.....	80
2. A jogszokás érvényességének feltételei .....	80
3. A jogszokás eltörlése .....	82
11. §. Az általános határozatok és az utasítások .....	83
1. Az egyházi közigazgatási intézkedések általában .....	83
2. Az általános határozatok .....	83
3. Az általános végrehajtási határozatok.....	84
4. Az utasítások .....	85
II. fejezet: Az egyedi közigazgatási intézkedések .....	87
12. §. Az egyedi közigazgatási intézkedések általában .....	87
1. Fogalmuk .....	87
2. Értelmezésük .....	87
3. Kiadásuk formája.....	87
4. Érvényességük .....	88
5. Végrehajtásuk .....	88
13. §. Az egyedi határozat és a parancs .....	90
1. Alapfogalmak .....	90
2. Az egyedi határozat hozatalának módja .....	90
3. A határozat érvényessége .....	91
14. §. A leirat.....	92
1. Fogalma.....	92
2. Elnyerése .....	92
3. Érvényessége .....	93
4. Bemutatása és végrehajtása.....	95
15. §. A kiváltság.....	96
1. Fogalma.....	96
2. Fajai .....	96
3. Magyarázata .....	97
4. Megszűnése .....	97
16. §. A felmentés .....	100
1. Fogalma.....	100
2. Tárgya .....	100
3. Megadója.....	100
4. Oka.....	103
5. Magyarázata .....	103
6. Megszűnése .....	103
III. fejezet: Az autonóm belső szabályok .....	104
17. §. A szabályzatok és rendtartások .....	104
1. A szabályzatok .....	104
2. A rendtartások .....	105
IV. fejezet: A személyek és a jogcselekmények .....	106
18. §. A természetes személyek .....	106
1. Alapfogalmak .....	106
2. A természetes személy jogilag jelentős tulajdonságai .....	107
19. §. A jogi személyek .....	115
1. Fogalmuk .....	115
2. Fajaik .....	115
3. Cselekvésük.....	116
4. Egyesítésük és felosztásuk .....	117

5. Megszűnésük .....	118
20. §. A jogcselekmények .....	120
1. Alapfogalmak .....	120
2. A jogcselekmény érvényessége .....	120
3. A jogcselekmény hiányosságai .....	121
4. Vélemény vagy beleegyezés kérése a jogcselekményhez .....	122
5. Felelősség a jogcselekményekért .....	123
V. fejezet: A kormányzati hatalom .....	124
21. §. A kormányzati hatalom fogalma és fajtái .....	124
1. Fogalma, alanya .....	124
2. Gyakorlási területe .....	125
3. Fajtái .....	126
22. §. A kormányzati hatalom gyakorlása, megszűnése és pótlása .....	130
1. A végrehajtói hatalom gyakorlásának külön szabályai .....	130
2. A kormányzati hatalom megszűnése .....	132
3. A kormányzati hatalom pótlása .....	132
VI. fejezet: Az egyházi hivatalok .....	134
23. §. Az egyházi hivatal fogalma .....	134
1. Az egyházi hivatal fogalma és keletkezése .....	134
2. A hivatal megváltozása és megszűnése .....	136
24. §. A hivatal betöltése általában .....	137
1. A betöltés fogalma .....	137
2. A hivatal betöltésére illetékes hatóság .....	137
3. A betöltés szükségessége .....	138
4. A hivatal elnyerője .....	138
5. A betöltés követelményei .....	139
25. §. A hivatal betöltésének formái .....	143
1. A szabad adományozás .....	143
2. A bemutatott személy beiktatása .....	144
3. A megválasztott megerősítése .....	147
4. A felmentéskéréssel választott személy engedélyezése .....	155
26. §. A hivatal elvesztése .....	158
1. A hivatal elvesztése általában .....	158
2. A lemondás .....	159
3. Az áthelyezés .....	161
4. Az elmozdítás .....	162
5. A megfosztás .....	164
VII. fejezet: Az idő hatása a jogviszonyokra .....	165
27. §. Az elévülés és az elbirtoklás .....	165
1. Alapfogalmak .....	165
2. A világi jog kanonizálása .....	165
3. A CIC sajátos előírásai az elévülésről és az elbirtoklásról .....	166
28. §. Az időszámítás .....	168
1. A kánoni időszámítás alkalmazási területe .....	168
2. A folyamatos és a hasznos idő .....	168
3. Az egyes időegységek .....	169
4. A határidők kezdete és vége .....	169
Harmadik rész: Isten népének joga .....	170
I. szakasz: A krisztushívők .....	170
29. §. A krisztushívők általában .....	170

1. A krisztushívő fogalma és jogállása .....	170
2. A krisztushívők életállapotai.....	173
30. §. Az összes krisztushívők kötelességei és jogai.....	177
1. Általános megjegyzések.....	177
2. Az egyes kötelességek és jogok .....	179
3. A jogok gyakorlásának korlátai.....	185
31. §. A világiak kötelességei és jogai .....	186
1. Általános megjegyzések.....	186
2. Az egyes kötelességek és jogok .....	186
32. §. A klerikusok képzése .....	191
1. A képzés előfeltételei.....	191
2. Az állandó diakónusok képzése .....	193
3. Az áldozópapok képzése.....	193
33. §. A klerikusok jogi helyzete .....	203
1. A klerikusok inkardinációja .....	203
2. A klerikusok kötelességei és jogai.....	204
3. A klerikusi állapot elvesztése .....	213
34. §. A személyi prelatúrák .....	217
1. A személyi prelatúra intézménye és tagjai.....	217
2. A prelatúra és a helyi ordinárius.....	219
35. §. A krisztushívők társulásai .....	220
1. A társulások fogalma és fajtái .....	220
2. A társulások működésének szabályai .....	223
3. A hivatalos társulások .....	226
4. A magántársulások .....	228
II. szakasz: Az egyház hierarchikus felépítése .....	230
I. fejezet: Az egyház legfőbb hatósága.....	230
36. §. A római pápa .....	230
1. A pápa mint legfőbb egyházi hatóság.....	231
2. Hatalma .....	231
3. Méltósága .....	233
4. Hivatalának megszerzése .....	234
5. Hivatalának akadályoztatása és elvesztése.....	235
37. §. A püspökök testülete.....	236
1. A püspökök testületének fogalma.....	236
2. A püspökök testülete mint legfőbb egyházi hatóság .....	236
3. Hatalmának gyakorlása .....	237
38. §. A püspöki szinódus .....	239
1. Fogalma és feladata .....	239
2. Hatásköre.....	239
3. Pápai irányítása.....	240
4. Ülései és tagjai.....	240
5. Szervei.....	242
6. Működési módja .....	242
39. §. A Római Szent Egyház bíborosai .....	243
1. A bíborosok, testületük és osztályaik.....	243
2. Kinevezésük .....	244
3. Tevékenységük .....	245
4. Sajátos kötelességeik és jogaik.....	246
40. §. A Római Kúria.....	248

1. Fogalma.....	248
2. Szabályai .....	249
3. Szervei.....	249
41. §. A pápai követek .....	261
1. A pápai képviselőlet alapjai .....	261
2. A szentszéki képviselők és a nemzetközi jog.....	261
3. A pápai követek az egyházjogban .....	262
II. fejezet: A részegyházak és csoportjaik .....	266
42. §. A részegyházak .....	266
1. Fogalmuk.....	266
2. Fajaik.....	267
3. Alapításuk.....	268
4. Személyiségük .....	270
5. Területi és személyi részegyházak.....	270
6. Felosztásuk .....	272
43. §. A püspökök.....	273
1. A püspöki tisztség általában .....	273
2. A püspökök fajai hivataluk szerint .....	273
3. A püspökséghez szükséges tulajdonságok .....	274
4. A püspökök kinevezése.....	274
5. A püspökszentelés és a hivatalba lépés.....	276
44. §. A megyéspüspökök.....	277
1. A megyéspüspöki hivatal jellege .....	277
2. A megyéspüspök hivatalba lépése .....	277
3. A megyéspüspök kötelességei és jogai .....	278
4. A megyéspüspök megváltása hivatalától .....	281
45. §. A koadjutorok és a segédpüspökök .....	282
1. Fogalmuk és fajaik.....	282
2. Hivatalba lépésük.....	282
3. Kötelességeik és jogaik .....	282
4. Helyzetük széküresedéskor .....	283
5. Lemondásuk .....	283
46. §. A püspöki szék akadályoztatása és megüresedése.....	284
1. A püspöki szék akadályoztatása .....	284
2. A püspöki szék megüresedése .....	285
47. §. A részegyházak csoportjai.....	288
1. Az egyháztartomány .....	288
2. A metropolita.....	288
3. Az egyházi régió .....	290
4. A patriarchátus és a primácia a latin egyházban.....	290
5. A részegyházak csoportjai püspöki konferenciák szerint .....	291
6. Sajátjogú egyházak a keleti egyházjogban.....	292
48. §. A részleges zsinatok.....	293
1. A részleges zsinatok fogalma és fajai .....	293
2. Felettes hatóságuk.....	294
3. A felettes hatóság jogai .....	294
4. A résztvevők.....	294
5. A részleges zsinatok hatalma .....	295
49. §. A püspöki konferenciák .....	296
1. A püspöki konferenciák fogalma és tagjai .....	296

2. A püspöki konferenciák jellege .....	297
3. A püspöki konferenciák hatásköre.....	299
4. A püspöki konferenciák és a Szentszék .....	301
5. A püspöki konferenciák kapcsolatai egymással .....	302
III. fejezet: A részegyházak belső rendje.....	304
50. §. Az egyházmegyei zsinat.....	304
1. Fogalma és szerepe .....	304
2. Megtartásának ideje .....	305
3. Összetétele.....	306
4. Előkészítése és összehívása.....	306
5. Lefolyása .....	307
51. §. Az egyházmegyei hivatal és vezetése .....	309
1. Általános tudnivalók .....	309
2. Az általános helynökök és a püspöki helynökök.....	310
52. §. Az egyházmegyei hivatal egyéb szervei .....	313
1. Az irodaigazgató és a többi jegyzők .....	313
2. A levéltárak .....	314
3. A gazdasági tanács és a vagyonkezelő.....	315
53. §. Tanácsadó testületek az egyházmegyében .....	317
1. A papi szenátus.....	317
2. A tanácsosok testülete.....	319
3. A káptalanok.....	321
4. A pasztorális tanács .....	322
54. §. A plébánia, a plébános és a káplán .....	325
1. A plébánia .....	325
2. A plébános.....	330
3. A káplán .....	336
55. §. Az esperesek, a templomigazgatók és a lelkészek.....	338
1. Az esperes .....	338
2. A templomigazgató.....	339
3. A lelkész.....	340
III. szakasz: A megszentelt és az apostoli élet.....	343
56. §. Szerzetesjogi alapfogalmak.....	343
1. A megszentelt élet formái a történelemben.....	343
2. Az intézmények típusai a Codexben.....	344
3. Az intézmények tipológiájának értéke.....	346
4. Új formák .....	347
5. A megszentelt és az apostoli élet kánoni szabályai .....	348
Negyedik rész: Az egyház tanítói feladata .....	349
57. §. Általános tudnivalók .....	349
1. A tanítói küldetés alanya: az egész egyház.....	349
2. Az igazság keresése és elfogadása .....	349
3. A tanítóhivatal.....	350
4. A hittel kapcsolatos eltévelyedések.....	352
58. §. Az isteni ige szolgálata .....	353
1. Bevezető megjegyzések.....	353
2. A prédikáció .....	353
3. A hitoktatás .....	357
59. §. Az egyház missziós tevékenysége.....	360
1. A missziós tevékenység fogalma .....	360



2. A missziós tevékenység alanya .....	360
3. A misszió módja .....	361
4. A missziós munka szervezete és támogatása .....	361
60. §. A katolikus nevelés .....	363
1. A katolikus nevelés fogalma és kötelessége .....	363
2. Az iskolák .....	363
3. A katolikus egyetemek és felsőoktatási intézmények .....	365
4. Az egyházi egyetemek és fakultások .....	368
61. §. A tömegtájékoztató eszközök, különösen a könyvek .....	371
1. Az egyház és a tömegtájékoztató eszközök .....	371
2. A főpásztorok felügyeleti joga és kötelessége .....	371
3. A könyvek jóváhagyása .....	372
62. §. A hitvallás .....	375
Ötödik rész: Az egyház megszentelői feladata .....	377
63. §. Általános tudnivalók .....	377
1. A liturgia fogalma .....	377
2. A liturgia irányítása és végzője .....	377
3. A megszentelői feladat gyakorlásának egyéb módjai .....	378
I. fejezet: A szentségek .....	379
64. §. Előzetes tudnivalók a szentségi joghoz .....	379
1. A szentségek fogalma .....	379
2. A szentségek érvényességének és megengedettségének feltételei .....	379
3. A szentségek kiszolgáltatásának kötelezettsége .....	380
4. A szentségek kiszolgáltatása és a nem katolikus keresztények .....	380
5. A szentségek ismétlése .....	381
6. A szentségek szertartása .....	382
7. A szent olajok .....	382
8. Adományok szentségkiszolgáltatáskor .....	382
9. Az egyes szentségek tárgyalásának rendje a CIC-ben .....	383
65. §. A keresztség .....	384
1. A keresztség fogalma .....	384
2. A keresztség kiszolgáltatása .....	384
3. A keresztség kiszolgáltatója .....	387
4. A keresztség felvevője .....	388
5. A keresztszülők .....	390
6. A keresztség bizonyítása és anyakönyvezése .....	391
66. §. A bérmlás .....	393
1. A bérmlás fogalma .....	393
2. A bérmlás kiszolgáltatása .....	393
3. A bérmlás kiszolgáltatója .....	393
4. A bérmlálkozók .....	394
5. A bérmaszülők .....	396
6. A bérmlás bizonyítása és anyakönyvezése .....	396
67. §. Az eucharisztia .....	398
1. Fogalma, aspektusai .....	398
2. Ünneplése .....	399
3. A szentáldozás .....	405
4. Az eucharisztia őrzése és tisztelete .....	410
5. A miseadomány .....	412
68. §. A bűnbánat szentsége .....	416

1. Fogalma.....	416
2. Kiszolgáltatása.....	416
3. Kiszolgáltatója.....	419
4. A gyónó.....	423
5. A búcsúk.....	424
69. §. A betegek kenete.....	427
1. Fogalma.....	427
2. Kiszolgáltatása.....	427
3. Kiszolgáltatója.....	428
4. Felvevője.....	428
70. §. Az egyházi rend.....	431
1. Fogalma és fokozatai.....	431
2. A felszentelés.....	431
3. Kiszolgáltatója.....	432
4. A szentelendők.....	434
5. Az akadályok.....	439
6. A szükséges okmányok és a vizsgálat.....	445
7. A szentelés bejegyzése és igazolása.....	446
II. fejezet: Házasságjog.....	447
71. §. Általános tudnivalók a házasságról.....	447
1. A házasság fogalma.....	448
2. A házasság lényegi tulajdonságai.....	452
3. A házasság létrejötte.....	453
4. A házasságot szabályozó jog.....	454
5. A házasság elnevezései.....	457
6. A házassági ígéret.....	459
72. §. A házasság lelkipásztori előkészítése.....	461
1. A lelkipásztori előkészítés végzője és szakaszai.....	461
2. A házasságra való szentségi előkészület.....	462
3. A jegyesvizsgálat.....	463
4. A házassági közreműködés tilalmai.....	464
73. §. A házassági akadályok általában.....	467
1. A házassági akadály fogalma.....	467
2. Az akadályok fajtái.....	468
3. Az akadályok létesítésére illetékes hatóság.....	468
4. A házassági tilalmak.....	469
5. Felmentés az akadályok alól.....	470
74. §. Az egyes érvénytelenítő akadályok.....	473
1. A korhiány.....	473
2. Az impotencia.....	474
3. A kötelék.....	475
4. A valláskülönbség.....	477
5. A szent rend.....	478
6. A fogadalom.....	479
7. A nőrablás.....	481
8. A büntett.....	482
9. A vérrokonság.....	482
10. A sógorság.....	484
11. A köztisztesség.....	485
12. A törvényes rokonság.....	486

75. §. Képesség a házassági beleegyezésre.....	488
1. Az értelem elégséges használatának hiánya.....	488
2. Az ítélőképesség súlyos hiánya.....	489
3. Képtelenség a házasság lényegi kötelezettségeinek vállalására.....	490
76. §. A beleegyezés hiányosságai az értelem részéről.....	492
1. A tudatlanság.....	492
2. A tévedés.....	492
3. A megtévesztés.....	493
4. Az új Codex előtt kötött házasságok és a megtévesztés.....	494
77. §. A beleegyezés hiányosságai az akarat részéről.....	496
1. A házasság színlelése.....	496
2. A feltétel.....	500
3. A kényszer és a félelem.....	501
78. §. A beleegyezés kinyilvánítása.....	506
1. A személyes jelenlét.....	506
2. A beleegyezés kifejezése.....	506
3. A beleegyezés fennmaradása.....	507
79. §. A házasságkötés formája.....	508
1. A forma kötelezettsége.....	508
2. A rendes forma.....	509
3. A rendkívüli forma.....	513
4. A házasságkötés helye.....	514
5. Az esküvői szertartás.....	515
6. A házasság anyakönyvezése.....	515
7. A titkos házasságkötés.....	516
80. §. A vegyes házasságok.....	517
1. A vegyes házasság tilalma.....	517
2. A vegyes házasság formája.....	518
3. A vegyes házasságok lelkipásztori gondozása.....	519
4. A vegyes házasság szabályainak alkalmazása más házasságokra.....	519
81. §. A házasság jogi hatásai.....	520
1. A kötelék.....	520
2. Egyenlő jogok és kötelezettségek.....	520
3. A gyermeknevelés kötelessége és joga.....	520
4. A gyermek törvényessége.....	520
82. §. A házassági kötelék felbontása.....	522
1. A házasság felbonthatatlansága és a pápa különleges hatalma.....	522
2. Az el nem hált házasságok pápai felbontása.....	523
3. Érvényes, de nem szentségi házasság felbomlása magánál a jognál fogva.....	524
4. Érvényes, de nem szentségi házasság felbontása külön pápai intézkedéssel.....	527
83. §. Különválás a kötelék fennmaradásával.....	529
1. Alapelvek.....	529
2. A különválás fajtái.....	529
3. Sajátos jogok és kötelességek.....	530
84. §. A házasság érvényesítése.....	531
1. Alapfogalmak.....	531
2. Az egyszerű érvényesítés.....	531
3. A gyökeres orvoslás.....	532
Hatodik rész: Büntetőjog.....	534
I. fejezet: A büntetendő cselekmények és a büntetések általában.....	534

85. §. Alapelvek .....	534
1. Az egyház büntető joga.....	535
2. A büntető rendelkezések fajtái .....	537
3. A büntető törvény és a büntető parancs .....	539
86. §. A büntetendő cselekmény és elkövetője .....	543
1. A büntetendő cselekmény .....	543
2. Képtelenség a bűncselekményre.....	544
3. Mentő körülmények.....	545
4. Enyhítő körülmények.....	546
5. Súlyosbító körülmények .....	548
6. A kísérlet .....	549
7. Az együttműködés .....	550
8. Nyilatkozatban álló büntetendő cselekmények .....	551
87. §. A cenzúrák.....	552
1. Fogalmuk, jellegük .....	552
2. Fajtaik .....	552
3. A cenzúrák tilalmainak felfüggesztése .....	556
88. §. A jóvátévő büntetések.....	557
1. Fogalmuk, jellegük .....	557
2. Fajtaik .....	557
3. A megfosztás és a tilalom tárgyi korlátai.....	558
89. §. A büntető óvintézkedések és a vezeklések.....	559
1. Fogalmuk, jellegük .....	559
2. A büntető óvintézkedések .....	559
3. A vezeklések .....	560
90. §. A büntetések alkalmazása .....	561
1. Alapelvek .....	561
2. Különös szempontok .....	562
3. A büntetés térbeli és időbeli hatása .....	565
91. §. A büntetések megszűnése .....	566
1. A megszűnés módjai.....	566
2. A büntetést elengedő hatóság.....	566
3. Az elengedés szabályai .....	569
4. Az elévülés .....	571
II. fejezet: Büntetések az egyes büntetendő cselekményekre .....	572
92. §. Büntetendő cselekmények a vallás ellen és az egyház egysége ellen.....	572
1. Hitehagyás, eretnokség, szakadárság .....	572
2. Szent dolgokban való közösködés.....	573
3. A nem katolikus keresztelés és nevelés .....	573
4. A szent színek meggyalázása .....	574
5. A hamis eskü .....	575
6. A vallás nyilvános megsértése .....	575
93. §. Büntetendő cselekmények az egyházi hatóságok ellen és az egyház szabadsága ellen .....	577
1. „Egyházi” személy elleni fizikai erőszak.....	577
2. Az engedetlenség.....	578
3. Felfolyamodás a pápa intézkedése ellen.....	579
4. Az izgatás .....	579
5. Egyházellenes társulások .....	580
6. Az egyház szabadságának megsértése .....	581

7. A megszenteltelenítés .....	582
8. Egyházi javak jogtalan elidegenítése .....	582
94. §. A tisztségek bitorlása és a gyakorlásuk során elkövetett bűncselekmények.....	583
1. A bűntárs feloldozása.....	583
2. A szentségkiszolgáltatás színlelése .....	583
3. A szentségek körüli simónia .....	584
4. A hivatal bitorlása.....	585
5. Az illetéktelen szentelés.....	585
6. A szent szolgálat törvénytelen gyakorlása .....	586
7. Nyereszkedés miseadományokkal.....	586
8. A megvesztegetés .....	587
9. A csábítás .....	587
10. A gyónási titok megsértése .....	588
11. A gyónással kapcsolatos egyéb titoksértés .....	589
12. A visszaélés .....	589
13. A kárt okozó gondatlanság .....	590
95. §. A hamisítás .....	591
1. A rágalmazás .....	591
2. Az okirat-hamisítás .....	592
96. §. Büntetendő cselekmények különleges kötelezettségek ellen.....	593
1. A tiltott üzletelés.....	593
2. Az egyházi büntetés megszegése.....	593
3. A házassági kísérlet .....	593
4. Az ágyasság és a botrány .....	595
5. Egyéb szexuális bűncselekmények.....	596
6. A helybenlakási kötelezettség megsértése .....	596
97. §. Büntetendő cselekmények az élet és szabadság ellen.....	598
1. A magzatelhajtás .....	598
2. Egyéb élet- és szabadságellenes cselekmények .....	600
98. §. Egyéb cselekmények büntetése .....	601
1. Az általános szabály .....	601
2. A törvényesség elve az egyházi büntetőjogban.....	601
Hetedik rész: Eljárásjog.....	603
99. §. Előzetes ismeretek .....	603
1. Az eljárások.....	604
2. A per .....	604
3. A per tárgya és fajtái.....	604
4. Az egyház bíraskodási joga.....	606
5. Az egyházi eljárásokat szabályozó jog .....	607
I. fejezet: A per előfeltételei .....	610
100. §. A joghatósági előfeltételek.....	610
1. Alapfogalmak .....	610
2. Ítékezés az első szék fölött.....	611
3. A fenntartott ügyek .....	611
4. A rendes illetékesség jogcímei .....	613
101. §. A szervezeti előfeltételek .....	616
1. Általános szempontok.....	616
2. Az első fokú bíróság .....	618
3. A másodfokú bíróság .....	622
4. Az Apostoli Szentszék bíróságai .....	625

5. Egyéb felső bíróságok.....	627
102. §. A személyi előfeltételek.....	631
1. A bírók.....	631
2. Az ügyhallgatók és az előadóbírók.....	632
3. Az ügyész és a kötelékvédő.....	633
4. A jegyző.....	634
5. A felek.....	634
6. A képviselők és az ügyvédek.....	638
103. §. Fegyelmi előfeltételek.....	642
1. A bíráskodás fegyelmét szabályozó jog.....	642
2. A bírók és a bírósági személyzet feladata.....	642
3. A tárgyalás sorrendje.....	646
4. A határidők és a haladékok.....	647
5. A bíráskodás helye.....	648
6. A tárgyalóterembe engedhető személyek.....	649
7. Az iratok.....	649
II. fejezet: Az egyházi peres eljárás lefolyása.....	652
104. §. A peralapítás.....	652
1. A keresetlevél.....	652
2. Az idézés és a perbeli cselekmények közlése.....	655
105. §. A perfelvétel.....	659
1. Fogalma, lefolyása.....	659
2. A percím módosítása.....	659
3. A perfelvétel hatása.....	660
4. A bizonyítékok előadásának határideje.....	660
106. §. A per folyamata.....	661
1. Fogalma.....	661
2. Változások a féllel történt események miatt.....	661
3. Változások a gyám vagy a gondnok miatt.....	661
4. A perfolyamat elévülése.....	661
5. Elállás a pertől.....	663
107. §. A bizonyítási eljárás.....	664
1. Általános tudnivalók.....	664
2. A felek nyilatkozatai.....	665
3. Az okiratok.....	667
4. A tanúvallomások.....	669
5. A szakértői vélemények.....	675
6. A bírói kiszállás és a bírói szemle.....	677
7. A vélelmek.....	677
108. §. A mellékes ügyek.....	678
1. A mellékes ügyek általában.....	678
2. A felek távolmaradása.....	679
3. Harmadik személy közbelépése az ügyben.....	681
109. §. A perközzététel, a perbezárás és a tárgyalás.....	682
1. A perközzététel.....	682
2. A perbezárás.....	683
3. A tárgyalás.....	684
110. §. Az ítélet.....	686
1. Fogalma és fajtái.....	686
2. Az ítélet tartalma és formája.....	686

3. Az erkölcsi bizonyosság .....	688
4. Az ítélethozatal módja .....	690
5. Az ítélet megfogalmazása és közlése .....	691
6. A bírói határozatok .....	693
111. §. Az ítélet megtámadása .....	694
1. A semmisségi panasz .....	694
2. A fellebbezés .....	696
112. §. A jogerős ítélet és végrehajtása .....	701
1. A jogerős ítélet .....	701
2. Az ítélet végrehajtása .....	702
3. Az előbbi állapotba való visszahelyezés .....	703
4. A perköltségek .....	705
113. §. A szóbeli egyházi peres eljárás .....	706
1. Alkalmazási lehetősége .....	706
2. Jellegzetességei .....	706
III. fejezet: Sajátos eljárásfajták .....	709
114. §. A házassági eljárások .....	709
1. A házassági semmisségi perek .....	709
2. A házastársak különválásáról szóló perek .....	716
3. Az el nem hált házasság alóli felmentési eljárás .....	717
4. A házastárs holtjának nyilvánításának eljárása .....	718
115. §. Egyéb eljárások .....	719
1. A szentelés semmisnek nyilvánítása .....	719
2. A peregyezség és a választott bírászkodás .....	720
3. A büntetőeljárás .....	721
4. A közigazgatási felfolyamodás .....	724
5. A plébánosok elmozdítása és áthelyezése .....	728
Irodalom .....	731
Névmutató .....	752
Tárgymutató .....	771

## Előszó az első kiadáshoz

Az utolsó magyar egyházjogi kézikönyv, Bánk József nagyszabású munkája megjelenése óta majd egy emberöltő telt el. Ez alatt az idő alatt az egyházi jog döntő mértékben átalakult. A II. Vatikáni Zsinat különös hangsúlyt adott azoknak az egyházi értékeknek, melyeket azután – mintegy „utolsó zsinati okmányként” – az 1983-ban megjelent új Egyházi Törvénykönyvnek kellett gyakorlati szabályok formájába öntve Isten népe életében megerősítenie.

A legutóbbi egyetemes zsinat óta különösen is világos, hogy az egyházi jogot csakis az egyház élete titkának összefüggésében lehet megérteni. Ez az élet pedig a hit, a remény és a szeretet közösségében való élet (LG 8a). Ezért az egyház joga egészen sajátos jog, a vele foglalkozó tudományt pedig méltán tekintik szent tudománynak. Mindez szoros kapcsolatot és együttműködést tételez fel a teológia és az egyházjog között. Ha az egyházat csupán látható társaságként szemlélnénk, s eltekintenénk hittani alapjaitól, lélek nélküli szervezetnek tűnne. Joga pedig képtelennek bizonyulna arra, hogy kifejezze azt a gazdagságot, melyet a tanítóhivatal működése, a szentségi élet és a szent pásztorok vezetése határoz meg és tart elevenen. Csak az egyháznak mint az üdvösség szentségének teológiailag szemlélt valósága teszi igazán érthetővé, hogyan működhet valódi jogként az egyházi szabályok rendszere.

Munkánk ebben a szellemben arra törekszik, hogy a katolikus egyház jogát a hívő ember részére a belső meggyőződés szimpátiájával fogadható rendszerként mutassa be, mely minden felkészült érdeklődő számára érthető és áttekinthető. Ha a kötet terjedelme nem tette is lehetővé, hogy a gyakorlati alkalmazás során lehetséges összes értelmezési problémára kitérjünk, mégis azon igyekeztünk, hogy a jogszabályokat ne csupán logikus rendszer részeként vázoljuk, hanem az egyházi jogalkalmazói gyakorlat közelségébe vigyük. Ezen a területen ugyanis a pusztán teológiai szemlélet még nem jelent hatékony megoldásokat, a hitbeli összefüggésektől eltekintő jogi technika pedig elidegenedik annak a közösségnek az életétől és céljától, amelynek építéséhez hozzá kellene járulnia.

A kötetet az egyházmegyei, plébániai, bírósági és más egyházi hivatali használatra szánjuk, de az egyházi közösség életébe tevékenyen bekapcsolódó krisztushívők és a vallás meg a jog világa iránt általában érdeklődők tájékoztatására is. Az oktatás szempontjából különösképpen a felsőfokú teológiai képzésben részt vevőket tartottuk szem előtt, de szolgálatot kívántunk tenni azoknak is, akik a jogtudományok keretében kerülnek az egyházjoggal kapcsolatba. Erre a didaktikai irányulásra már azért is szükség volt, mert az 1983-as Egyházi Törvénykönyv latin-magyar, magyarázatokkal ellátott kiadása műfajára tekintettel semmiképp sem volt tankönyvnek tekinthető. Márpedig tiszta fogalomkészlet és áttekintés nélkül a törvények szövegének olvasóját mindig fenyegeti a „paragrafusrágás” kísértése, a jogi iskolázatlanság elmaradhatatlan velejárója.

A gyakorlati alkalmazhatóságra való törekvés két témakörben sajátos problémát vetett fel. A megszentelt élet szabályainak, vagy hagyományos szóval a szerzetesjognak a területén sok évtizedes hiány pótlása szükséges. Az új szerzetesjog részben feltételezi, részben szervesen magába építi mindazt a lelkeségi, teológiai és jogi fejlődést, ami ebben az időben lejátszódott. Ezért az egyértelmű, biztos gyakorlati alkalmazáshoz olyan sokrétű tárgyalás látszott szükségesnek, mely meghaladta volna ennek a kötetnek a kereteit. Így e helyütt beértük néhány általános fogalom megvilágításával. Hasonlóan nehézséget okozott az egyház anyagi javairól, régi elnevezéssel az egyházi vagyonjogról szóló jogterület. Itt az Egyházi Törvénykönyv csupán egyetemes szempontokat tartalmaz, s az átlagosnál sokkal nagyobb mértékben utal a részleges egyházjogra és az egyes országok világi jogára. Ahhoz tehát, hogy e témáról ne általánosságban mozgó vagy félrevezető képet adjunk, a kötet többi részétől



erősen különböző módszert kellett volna követnünk. Nem is szólva arról, hogy azok a magyar jogszabályok, melyek ezt a kérdéskört érintik, épp alakulóban vannak. Kétségtelen, hogy a megszentelt életnek és az egyház anyagi javainak témaköre magyar nyelven is részletes, önálló tárgyalást érdemel.

Szívből kívánjuk, hogy ez a kötet járuljon hozzá Isten népe életének harmóniájához, a Magyar Katolikus Egyház fejlődéséhez és épüléséhez.

A szerző

## Előszó a harmadik kiadáshoz

Majd tizenkét éve annak, hogy a jelen kézikönyv első kiadása napvilágot látott. Azóta az egyetemes egyházjog, de a hazai részleges egyházjog, sőt térségünk egész egyházi szervezete és élete is igen jelentősen megváltozott. Az Apostoli Szentszék élénk jogalkotói tevékenysége új és új egyetemes jogszabályok alkotását eredményezte. Még az 1983-ban kiadott Egyházi Törvénykönyvet is módosították néhány pontban. Mindezeket a jogszabályi változásokat természetesen kötetünk átdolgozása során figyelembe kellett vennünk.

De hazai egyházi életünk, különösen a jogilag is megragadható, szervezett egyházi tevékenység is új és új részleges egyházi jogszabályok kiadását, a régiak módosítását tette szükségessé. Az egyházközségi képviselőtestületek új szabályzata, a püspöki konferencia kiegészítő szabályai az Egyházi Törvénykönyvhöz, a hazai egyházmegyei zsinatok egész sorának határozatai számos új rendelkezést tartalmaznak. Megváltozott az egyházközségek fogalma, a káptalanok szerepe, bővült az egyházi vagyonyjog alkalmazási lehetősége éppúgy, mint az azóta működésüket újra megindító szerzetesrendek vagy az egyházi társulások tevékenysége.

A hittudományi oktatás, a jogászképzés és a posztgraduális kánonjogi szakképzés keretében egyre többen ismerkednek meg a katolikus egyház jogrendjével. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem fakultási jogú Kánonjogi Intézetének keretében szakkönyvek sorozata indult meg. Ugyanennek az intézetnek a közreműködésével jelenik meg a Kánonjog című folyóirat, valamint a Folia Canonica című idegen nyelvű szakfolyóirat is. Így a jelen kötet új kiadásának olvasótábora is szélesebb lehet. Egyben a korábbiaknál nagyobb hangsúlyt kap ennek a munkának az általános kézikönyv jellege. A kánonjog ugyanis teljes, önálló jogrend, nem csupán valamely más jogrend egyik jogterülete. Sőt a katolikus egyház jogának keretén belül is különböző jogterületek vannak. Ezek közül egyesekre ennek a kézikönyvnek az első kiadása nem tért ki. Elsősorban a vagyonyjog és a szerzetesjog volt ilyen. Időközben mindkettőről szakszerű magyar nyelvű bemutatás látott napvilágot. A szerzetesjogról Domingo Andrés munkájának fordítása, a vagyonyjogról pedig Kuminetz Géza kötete áll az olvasók rendelkezésére. Így ezekre a jogterületekre a jelen kiadás sem tér ki. Tematikai bővülést jelent viszont a kánonjog oktatásának áttekintése nemzetközi méretekben.

Kötetünk szakirodalmi hivatkozásait csak akkor bővítettük a legújabb közleményekkel, ha azt a téma feltétlenül megkívánta. A bibliográfiai részben viszont igyekeztünk az azóta eltelt időben napvilágot látott jelentős kommentárokat, kézikönyveket és az összeállítás szempontjainak megfelelően válogatott monográfiákat is feltüntetni. Ugyancsak változás az előző kiadáshoz képest, hogy a kötet a névmutatón kívül betűrendes tárgymutatót is tartalmaz.

Az átdolgozás és bővítés munkájának befejezéséhez nélkülözhetetlen segítséget nyújtott Szuromi Sz. Anzelm docens úr. Ezúton mondunk köszönetet értékes közreműködéséért.

Adja Isten, hogy ennek a munkának az újabb kiadása hasznosan szolgálja hazai egyházunk életét, harmonikus működését és egyre szervezettebb beilleszkedését a világegyház közösségébe.

2003. március 25.

A szerző

## Rövidítések

– A –

AA	Apostolicam actuositatem, a II. Vatikáni Zsinat határozata világi hívek apostolkodásáról
AAS	<i>Acta Apostolicae Sedis</i> , Romae 1909 kk.
AAVV	Auctores varii
Adh.ap.postsyn.	Adhortatio Apostolica postsynodalis
AG	Ad gentes, a II. Vatikáni Zsinat határozata az egyház missziós tevékenységéről
ÁJE	<i>Állam-és Jogtudományi Enciklopédia</i> , szerk. SZABÓ I., I–II, Bp. 1980
AKK	<i>Archiv für katholisches Kirhenrecht</i> , (Innsbruck) Mainz 1857 kk.
All., Alloc.	Allocutio
AnCan	<i>L'Année Canonique</i> , Paris 1952 kk.
ANDRES, <i>El derecho</i>	ANDRES, D.J., <i>El derecho de los religiosos. Comentario al Código</i> , Madrid 1983
ANDRIEU MGUITRANCOURT	ANDRIEU GUITRANCOURT, P., <i>Introduction à l'étude du droit en général et du droit canonique contemporain en particulier</i> , Paris 1963.
Apol	Apollinaris, Commentarius Instituti Utriusque Iuris, Romae 1928 kk.
art.	articulus
– B –	
BAC	Biblioteca de Autores Cristianos, Madrid 1945 kk.
BÁNK	BÁNK J., <i>Kánoni jog</i> , I–II, Budapest, 1960–1963
BÁNK, Alkotmányjog	BÁNK J., <i>Egyházi jog. Az egyházi alkotmányjog alapjai</i> , Budapest 1958
BÁNK, <i>Connubia</i>	BÁNK J., <i>Connubia canonica</i> , Romae-Friburgi Brigoviae-Barcinone 1959
BERSINI	BERSINI, F., <i>Il nuovo diritto canonico matrimoniale. Commento giuridico-teologico-pastorale</i> , Torino 1983
BONNET- MGHIRLANDA	BONNET, P.A.–GHIRLANDA, G., <i>De Christifidelibus. De eorum iuribus, de laicis, de consociationibus. Adnotationes in Codicem</i> , Romae 1983
Bp.	Budapest
BRÓSZ-PÓLAY	BRÓSZ R.–PÓLAY E., <i>Római jog</i> , Budapest 1974.
Btk	1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

– C –	
CCEE	Consilium Conferentiarum Episcopali- um Europae
CCEO	<i>Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium</i> (1990)
CD	Christus Dominus, a II. Vatikáni Zsinat határozata a püspökök lelkipásztori hivatásáról
CE	Council of Europe (Európa Tanács)
CELAM	Consejo Episcopal Latinoamericano
C Ep	Congregatio pro Episcopis
C Fid	Congregatio de Doctrina Fidei
Chir.	Chirographa
CIC	<i>Codex Iuris Canonici</i> (1983)
1917-es CIC	<i>Codex Iuris Canonici</i> (1917)
CInstCath	Congregatio pro Institutione Catholica
CivCatt	<i>La Civiltà Cattolica</i>
COD	<i>Conciliorum Oecumenicorum Decreta</i> , curantibus ALBERIGO, G.–DOSSETTI, J. A.– JOANNOU, P. P.–LEONARDI, C.–PRODI, P., <sup>3</sup> Bologna 1973.
<i>Codice</i>	<i>Codice di diritto canonico. Testo ufficiale e</i> <i>versione italiana</i> , Roma 1983
<i>Código BAC</i>	<i>Código de Derecho Canónico. Edición bilingüe</i> <i>comentada</i> , por los profesores de la Facultad de Derecho Canónico da la Universidad Pontificia de salamanca, dirección: ECHEVERRIA, L. (BAC442), <sup>2</sup> Madrid 1983
<i>Código 1917 BAC</i>	<i>Código de Derecho Canónico y legislación</i> <i>complementaria. Texto latino y versión</i> <i>castellana con jurisprudencia y comentarios</i> , por los catedráticos de texto del Código en la Pontificia Universidad Ecclesiástica de Salamanca (BAC7a) <sup>10</sup> Madrid 1976
<i>Código EUNSA</i>	<i>Código de Derecho Canónico. Edición</i> <i>anotanda</i> , a cargo de LOMBARDIA, P. y ARRIETA, J.I., EUNSA, Pamplona 1983
ComCentConc	Comissio Centralis coordinandis post Concilium laboribus et Concilii decretis interpretandis
<i>ComEx</i>	<i>Comentario Exegético al Código de Derecho</i> , ed. MARZOA, A.–MIRAS, J.–RODRIGUEZ- OCAÑA, R., I–V, Pamplona 1996
<i>Comm</i>	<i>Communicationes</i> , ed. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici recognoscendo, Typ. Pol. Vat. 1969 kk.
ComMigr	Pontificia Commissio de Spiritualibus migratorum atque itinerantium cura
<i>Communio</i>	<i>Communio</i> . Collezione di ricerche storiche sulla struttura organica della Chiesa, Roma 1957 kk.

<i>ComRelMiss</i>	<i>Commentarium pro Religiosis et Missionariis</i> , Roma 1920 kk.
Conc. Vat. I.	Concilium Vaticanum I
ConsPubl EcclNeg	Consilium pro Publicis Ecclesiae Negotiis
Const.	Constitutio
Const.Ap.	Constitutio Apostolica
CORONATA	CONTE CORONATA, M., <i>Institutiones iuris canonici</i> , Torino, I–IV, <sup>4</sup> 1950–1956; V, <sup>3</sup> 1952
CORONATA <i>De sacramentis</i>	CONTE CORONATA, M., <i>Institutiones iuris canonici. De sacramentis</i> , Torino, I–II, <sup>2</sup> 1949–1951; III, <sup>3</sup> 1957
Cprop	Congregatio pro Gentium Evangelizatione
<i>Curso matr.proc.</i>	AAVV., <i>Curso de derecho matrimonial y procesal canónico para profesionales del foro</i> , I- (Bibliotheca Salamanticensis. Estudios 10-), Salamanca 1975 kk.
Csjt	1974. évi I. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről
<b>– D –</b>	
DDC	<i>Dictionnaire de droit canonique</i> , publié sous la direction de NAZ, R., I–VII, Paris 1935–1965
Decis.	Decisio
Decl., Declar.	Declaratio
Decr.	Decretum
DEL GIUDICE	DEL GIUDICE, V., <i>Nozioni di diritto canonico</i> , <sup>12</sup> Milano 1970
DEL PORTILLO	DEL PORTILLO, A., <i>Laici e fedeli nella Chiesa</i> , Milano 1969
DH	Dignitatis humanae, a II. Vatikáni Zsinat nyilatkozata a vallásszabadságról
<i>DiplLex</i>	<i>Diplomáciai és nemzetközi jogi lexikon</i> , szerk. HAJDU GY., <sup>2</sup> Bp. 1967
<i>Dir.Eccl</i>	<i>Il Diritto Ecclesiastico</i> , Roma 1890 kk.
Diss.	Dissertatio
Doc.	Documentum
DS	DENZINGER, H.–SCHÖNMETZER, A., <i>Enchiridion Symbolorum, Definitionum et Declarationum de rebus fidei et morum</i> , <sup>32</sup> Barcinone–Friburgi Brisgoviae–Romae–Neo Eboraci 1963
DV	Dei Verbum, a II. Vatikáni Zsinat hittani rendelkezése az isteni kinyilatkoztatásról
<b>– E –</b>	
ed.	edidit, editio, edited by
EK	Egyházmegyei Körlevelek
EKRA	Egyházmegyei Katolikus Rendelkezési Alap

Enc.	Encyclica
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
Ep.	Epistola
<i>EphIurCan</i>	<i>Ephemerides Iuris Canonici</i> , Roma 1945 kk.
EPSZ	Egyházmegyei Papi Szenátus
<i>ET</i>	<i>Az Egyházi Törvénykönyv. A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal, szerkesztette, fordította és a magyarázatot írta ERDŐ P.,<sup>4</sup>Bp. 2001</i>
ESCUDERO	ESCUDERO, G., <i>Il nuovo diritto dei religiosi</i> , <sup>2</sup> Roma 1973
EthSt	Erfurter Theologische Studien, Leipzig 1956 kk.
EUNSA	Ediciones Universidad de Navarra, Sociedad Anónima
<i>EV</i>	<i>Enchiridion Vaticanum</i> , Bologna 1976 kk.
<b>– F –</b>	
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations (Az Egyesült Nemzetek Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete)
<b>– G –</b>	
GE	Gravissimum educationis, a II. Vatikáni Zsinat nyilatkozata a keresztény nevelésről
GHIRLANDA, <i>De ordine</i>	GHIRLANDA, G., <i>De Ecclesiae munere sanctificandi. De ordine. Adnotationes in Codicem</i> , Romae 1983
GORDON <i>De recursibus</i>	GORDON, I., <i>De recursibus administrativis in novo Codice</i> , Romae 1983 (PUG jegyzet)
GORDON <i>Novus processus</i>	GORDON, I., <i>Novus processus nullitatis matrimonii. Iter cum adnotationibus</i> , Romae 1983
GOYENECHÉ	GOYENECHÉ, S., <i>De processibus. Breves adnotationes ad L. IV Codicis Iuris Canonici</i> , I/1, Messanae 1958; I/2 Romae 1959 (pro manuscripto)
GS	Gaudium et spes, a II. Vatikáni Zsinat lelkipásztori rendelkezése az egyház és a mai világ viszonyáról
<b>– H –</b>	
<i>Handbuch</i>	<i>Handbuch des katholischen Kirchenrechts</i> , Hrsg. Von LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H., Regensburg 1983
HDIEO	<i>Histoire du Droit et des Institutions de L'Église en Occident</i> , dir. LE BRAS, G.–GAUDEMÉT, J., Paris 1955 kk. (eddig 12 kötet)

HEIMERL–PREE	HEIMERL, H.–PREE, H., <i>Kirchenrecht. Allgemeine Normen und Ehe recht</i> , Wien–New York 1983
HEUMANN–SECKEL	HEUMANN, H.–SECKEL, E., <i>Handlexikon zu den Quellen des römischen Rechts</i> , <sup>11</sup> Graz 1971
Hrsg. HWbPh	Herausgegeben <i>Historisches Wörterbuch der Philosophie</i> , Hrsg. RITET, J., Darmsstadt (Basel) 1971 kk. (eddig 6 kötet)
<b>– I –</b>	
IAEA	International Atomic Energy Agency (Nemzetközi Atomenergia Ügynökség)
ICOMOS	International Council of Monuments and Sites (Műemlék és Emlékhelyek Nemzetközi Tanácsa)
<i>IKZ Communio</i>	<i>Internationale Katholische Zeitschrift „Communio”</i> , Frankfurt 1972 kk.
<i>Il diritto</i>	AAVV., <i>Il diritto nel mistero della Chiesa</i> , I–IV (Quaderni di „Apollinaris” 1–4) Roma 1979–1981
IM	Inter mirifica, a II. Vatikáni Zsinat határozata a tájékoztató eszközökről
<i>Informationes SCRIS</i>	<i>Informationes Sacrae Congregationis pro Religiosis et Institutionis Saecularibus</i> , Bollettino d'informazione, Città del Vaticano 1974 kk
Interpr. <i>IusCan</i>	Interpretatio <i>Ius Canonicum</i> , Pamplona 1961 kk.
<b>– J –</b>	
JONE	JONE, H., <i>Gesetzbuch des kanonischen Rechtes. Erklärung der Kanones</i> , I–III, Paderborn 1939–1940
<i>Jurist</i>	<i>The Jurist</i> , Washington 1941 kk.
<b>– K –</b>	
k., kán. <i>Kanon</i>	kánon <i>Kanon. Jahrbuch der Gesellschaft für das Recht der Ostkirchen</i> , Wien 1973 kk. (eddig 5 kötet)
<i>KathSozL</i>	<i>Katholisches Soziallexikon</i> , Hrsg. KLOSE, A.–MANTL, W.–ZSIFKOVITS, V., 2Innsbruck–Graz stb. 1980
kk.	következők

## – L –

<i>La normativa</i>	<i>La normativa del nuovo Codice</i> , a cura di CAPELLINI, E., Brescia 1983
<i>La nuova legislazione</i>	AAVV., <i>La nuova legislazione canonica</i> . Corso sul Nuovo Codice di Diritto Canonico, 14–25 febbraio 1983 (Studi Urbaniana 19), Roma 1983
<i>Leges</i>	<i>Leges Ecclesiae post Codicem Iuris Canonici editae</i> , ed. OCHOA, X.,–ANDRÉS, D., I–VII, Roma 1966–1994
LG	Lumen gentium, a II. Vatikáni Zsinat hittani rendelkezése az egyházzról
Litt.	Litterae
Litt.Ap.	Litterae Apostolicae
Litt.circ.	Litterae cirulares
<i>LThK</i>	<i>Lexikon für Theologie und Kirche</i> , Hrsg. HÖFER, J.–RAHNER, K., I–XI, 2Freiburg 1957–1967
<i>LThK Vat II</i>	<i>Lexikon für Theologie und Kirche. Das Zweite Vatikanische Konzil, Dokumente und Kommentare</i> , I–III, Freiburg–Basel–Wien 1967–1968
LÜDICKE, <i>Eherecht</i>	LÜDICKE, K., <i>Eherecht. Canones 1055–1165</i> , Essen 1983

## – M –

MICHIELS	MICHIELS, G., <i>Normae generales iuris canonici</i> , I–II, Lublin 1929
MKPK	Magyar Katolikus Püspöki Kar
MKPK, Kieg.	<i>A Magyar Püspöki Konferencia Kiegészítő Szabályai az Egyházi Törvénykönyvhöz</i> , Bp. 1994
<i>MonEccl</i>	<i>Monitor Ecclesiasticus</i> , Roma 1876 kk.
MOSIEK, <i>Eherecht</i>	MOSIEK, U., <i>Kirchliches Eherecht</i> <sup>3</sup> Freiburg 1976
MOSIEK, <i>Verfassungsrecht</i>	MOSIEK, U., <i>Verfassungsrecht der Lateinischen Kirche</i> , I–III. Freiburg 1975–1978
MÖRSDORF, <i>Lehrbuch</i>	MÖRSDORF, K., <i>Lehrbuch des Kirchenrechts auf Grund des Codex Iuris canonici</i> , München–Paderborn–Wien, I. 11964; II, <sup>12</sup> 1967; III, <sup>11</sup> 1979
MÖRSDORF, <i>Rechtssprache</i>	MÖRSDORF, K., <i>Die Rechtssprache des Codex Iuris Canonici</i> , Paderborn 1937 (újnyomás 1967)
MP	Motu proprio
MThSt kan.Abt.	Münchener Theologische Studien, kanonistische Abteilung, München 1951 kk.
<i>MünstKomm</i>	<i>Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici</i> , Hrsg. Von LÜDICKE, K., Essen 1985 kk.



## – N –

n., nr.

NAVARRETE, *Problemata*

NEUMANN

*Norma*

NSZK

*Nuevo Derecho**Nuntia*

numerus

NAVARRETE, U., *Quaedam problemata actualia de matrimonio*, <sup>3</sup>Romae 1980NEUMANN, J., *Grundriss des katholischen Kirchenrechts*, Darmstadt 1981AAVV., *La Norma en el Derecho Canónico. Actas del III Congreso Internacional de Derecho Canónico. Pamplona, 10–15 de octubre de 1976*, I–II, Pamplona 1979

Német Szövetségi Köztársaság

AAVV., *Nuevo Derecho Canónico. Manual universitario* (BAC 445), Madrid 1983*Nuntia*, ed. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Orientalis recognoscendo, Città del Vaticano 1975 kk.

## – O –

OBP

OCHOA, Index

OE

OICA

OJETTI

O.L.T.

*Orientalium Dignitas*

Ordo Baptismi Parvulorum

OCHOA, X., *Index verborum ac locutionum Codicis Iuris Canonici*, Romae 1983

Orientalium Ecclesiarum, a II. Vatikáni Zsinat határozata a keleti katolikus egyházakról

Ordo Initiationis Christianae Adultorum

OJETTI, B., *Commentarium in Codicem Iuris Canonici*, I–IV, Romae 1927–1931

Országos Liturgikus Tanács

*Orientalium Dignitas. A XIII. Leó pápa által kiadott „Keletiek méltósága” kezdetű apostoli levél centenáriuma alkalmából tartott szimpozium anyaga 1994. november 2–4*, szerk. OROSZ L., Nyíregyháza 1995

OROSZ L., Nyíregyháza 1995

OT

Optatum totius, a II. Vatikáni Zsinat határozata a papnevelésről

## – Ö –

ÖAKR

Österreichisches Archiv für Kirchenrecht, Wien 1950 kk.

## – P –

part.

PC

particularis, -e

Perfectae caritatis, a II. Vatikáni Zsinat határozata a szerzetesi élet korszerű megújításáról

PCCS

Pontificium Consilium de Communicationibus Socialibus

PCDecrI

Pontificia Commissio Decretis Concilii Vaticani II Interpretandis

PCI

Pontificia Commissio ad Codicis Canones Authentice Interpretandos

PCLTI	Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis
<i>Per</i>	<i>Periodica de re morali, canonica, liturgica, Roma 1905 kk.; Periodica de re canonica</i>
PL	Patrologia Latina, Paris 1878 kk.
PM	Pápai Megnyilatkozások, Bp. 1980 kk.
PO	Presbyterium ordinis, a II. Vatikáni Zsinat határozata a papi szolgálatról és életről
PontConsUnit Christ	Pontificium Consilium ad Unitatem Christianos fovendam
Pont.Univ.	Pontificia Universitatis
PRIMETSHOFER, <i>Ordensrecht</i>	PRIMETSHOFER, B., <i>Ordensrecht</i> , <sup>2</sup> Freiburg 1979
Ptk	1977. évi IV. törvény a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről
PUG	Pontificia Universitas Gregoriana
PUL	Pontificia Universitas Lateranensis
<b>– R –</b>	
RD	Római Dokumentumok, Bp. 1991 kk.
RDC	<i>Revue de droit Canonique</i> , Strasbourg 1951 kk.
Rescr.	Rescriptum
Resp.	Responsum
<i>RevEspDerCan</i>	<i>Revista Española de Derecho Canónico</i> , Salamanca 1946 kk.
ROBERTI	ROBERTI, F., <i>De processibus</i> , I, <sup>4</sup> In Civitate Vaticana 1956
RUF	RUF, N., <i>Ds Recht der katholischen Kirche nach dem neuen Codex Iuris Canonici, für die Praxis erläutert</i> , Freiburg–Basel–Wien 1983
RR	Rota Romana
<b>– S –</b>	
SANTORO PASSARELLI	SANTORO PASSARELLI, F., <i>Dottrine generali del diritto civile</i> , <sup>9</sup> Napoli 1977
SC	Sacrosanctum Concilium, a II. Vatikáni Zsinat rendelkezése a szent Liturgiáról
SC CausS	Sacra Congregatio pro Causis Sanctorum
SC Cler	Sacra Congregatio pro Clericis
SC Consist	Sacra Congregatio Consistorialis
SC Cult	Sacra Congregatio pro Cultu Divino
SC Ep	Sacra Congregatio pro Episcopis
SC Fid	Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei
SCHERMANN,	SCHERMANN E., <i>Szerzetesjog</i> , Pannonhalma 1927
SCHWENDENWEIN	SCHWENDENWEIN, H., <i>Das neue Kirchenrecht. Gesamtdarstellung</i> , Graz–Wien–Köln 1983
SC InstCath	Sacra Congregatio pro Institutione Catholica

SC Off	Sacra Congregatio S. Officii
SC Prop	Sacra Congregatio pro Gentium Evengelizatione seu de Propaganda Fide
SC Rel	Sacra Congregatio pro Religiosis et Institutis Saecularibus
SC Sacr	Sacra Congregatio de Disciplina Sacramentorum
SC SacrCult	Sacra Congregatio pro Sacramentis et Cultu Divino
SC Stud	Sacra Congregatio de Seminariis et Universitatibus Studiorum
SecrChristUnit	Secretariatus ad Christianorum unitatem fovendam
SecrNonCred	Secretariatus pro non credentibus
SecrStat	Secretaria Status seu Papalis
SignAp	Supremum Tribunal Signaturae Apostolicae
SIPOS, <i>Enchiridion</i>	SIPOS, S., <i>Enchiridion iuris canonici</i> , <sup>6</sup> Romae 1954
SIPOS, <i>Perrendtartás</i>	SIPOS I., <i>Egyházi perrendtartás köteléki, felszentelés elleni és büntető ügyekben</i> , <sup>3</sup> Pécs 1943
SIPOS–GÁLOS	SIPOS I.–GÁLOS L., <i>A katolikus házasságjog rendszere a Codex Iuris Canonici szerint</i> , <sup>4</sup> Bp. 1960
SPaenAp	Sacra Paenitentiarum Apostolica
SRR	Sacra Romana Rota
SRR Dec	<i>Sacrae Romanae Rotae Decisiones seu Sententiae</i> , Roma 1909 kk.
<i>StCan</i>	<i>Studia Canonica</i> , Ottawa 1967 kk.
<i>STh</i>	<i>Summa Theologica</i>
StudGiur	Studi Giuridici, Città del Vaticano 1977 kk.
– <b>SZ</b> –	
sz.	szám
SZEMÉLYI	SZEMÉLYI J., <i>Egyházjog, I. Személyi jog, II. Egyházi alkotmányjog</i> , Bp. 1982 (Katolikus Teológiai Főiskolai Jegyzetek)
– <b>T</b> –	
<i>ThGl</i>	<i>Theologie und Glaube</i> , Paderborn 1909 kk.
ThPQ	Theologisch-praktische Quartalschrift, Linz 1848 kk.
Typ.Pol.Vat.	Typis Poliglottis Vaticanis

## – U –

UA.	Ugyanaz
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete)
UNIDO	United Nations Industrial Development Organization (Az Egyesült Nemzetek Iparfejlesztő Szervezete)
UR	Unitatis redintegratio, a II. Vatikáni Zsinat határozata az ökumenizmusról
URRUTIA, <i>Codicis liber III</i>	URRUTIA, F. J., „ <i>De Ecclesiae munere docendi</i> ” ( <i>Codicis liber III: cc. 747–833</i> ). <i>Synopsis lectionum et Commentarium</i> , Romae 1983
URRUTIA, <i>De normis</i>	URRUTIA, F. J., <i>De normis generalibus. Adnotationes in Codicem: Liber I</i> , Romae 1983

## – V –

VAN HOVE <i>De consuetudine</i>	VAN HOVE A., <i>De consuetudine. De temporis supputatione</i> (Commentarium Lovaniense in Codicem Iuris Canonici, Volumen I, Tomus II) Mechliniae–Romae 1933
VERMEERSCH–CREUSEN	VERMEERSCH, A.-CREUSEN, J., <i>Epitome iuris canonici</i> , Mechliniae–Romae, I, <sup>8</sup> 1963; II, <sup>7</sup> 1954; III, <sup>7</sup> 1956

## – W –

WEGAN, <i>Ehescheidung</i>	WEGAN, M., <i>Ehescheidung. Auswege mit der Kirche</i> , Graz–Wien–Köln 1982
WERNZ–VIDAL	WERNZ, FX.–VIDAL, P., <i>Ius canonicum</i> , Romae, I, <sup>2</sup> 1952; II, <sup>3</sup> 1943; III, 1933; IV/1, 1934; IV/2, 1935; V, <sup>3</sup> 1946;; VI, <sup>2</sup> 1949; VII, <sup>2</sup> 1951
WTO	World Tourism Organization (Idegenforgalmi Világszervezet)

## – Z –

ZSK	Zsinati Könyv
ZRG <i>Kan</i>	<i>Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Kanonistische Abteilung</i> , Weimar 1911 kk.
VI.R.J.	Regula Iuris in Libro Sexto

# Első rész: Bevezetés a kánoni jogba

## I. fejezet: Előzetes tudnivalók

### 1. §. A kánonjog tudománya

#### 1. A jog és a jogtudomány

##### a. A jog fogalma

1 „Iuri operam daturum prius nosse oportet, quid sit ius”<sup>1</sup> – aki joggal akar foglalkozni, annak először is azt kell tudnia, hogy mi a jog. A jog pedig Celsus ősi mondása szerint „a jónak és a méltányosnak a művészete” (Dig. 1. 1. 1. pr.), vagy Dante szavával élve „egyik embernek a másikhoz való dologi és személyes viszonya, melynek sértetlen megtartása megőrzi, meg nem tartása pedig megrontja az emberi társadalmat”<sup>2</sup>. Noha a mai jogfilozófiáknak éppen a jog definíciója az egyik legnagyobb nehézsége, nem foghatunk a kánonjog tanulmányozásához anélkül, hogy legalább megközelítőlegesen ne vázoljuk a jog fogalmát.

2 A pozitív (tételes) jog jelensége az egyik elterjedt meghatározás szerint nagy vonalakban úgy írható le, mint *a társadalmi viselkedést szabályozó, intézményesen kiadott és szavatolt, vagy legalábbis intézményesen szavatolt normák rendszere*. A pozitív jognak ez a valósága feltételezi az intézményes működésre képes társadalom, vagyis bizonyos alapelvek szerint tartósan megszervezett embercsoport létét, melynek rendjéből a közösség céljának megfelelően fakadnak azok a követelmények, melyeket a pozitív jogszabályoknak konkretizálniuk kell. Ezt a pozitív jogot megelőző, ahhoz képest elsődleges és meghatározó jelentőségű követelményrendszert, azokat az elveket, melyek szerint az emberek sokasága intézményes társadalommá szerveződik, nem lehet mereven elválasztani a jog világtól. Ezért sokan erre is alkalmazzák a jog elnevezést, s vele kapcsolatban *intézményes jogról* (vagy strukturális jogról, lényegi jogrendről) szólnak, méltán hangsúlyozva ezzel, hogy a jog valósága tágabb a tételes jogszabályok összességénél (melyet formális jogrendnek is szokás nevezni)<sup>3</sup>.

---

<sup>1</sup> DAMASUS (HUNGARUS), *Summa Decretalium*, Incipit: LASPEYRES, E. A. T. (ed.), *Bernardi Papiensis Faventini Episcopi Summa Decretalium*, Ratisbonae 1860 (uny. Graz 1956), 353 (az előszó kiadása); vö. Dig. 1. 1. 1. pr.

<sup>2</sup> *Monarchia* 2, 5, 1; magyarul: BALANYI GY., *Dante Monarchiája*, Bp. 1921, 107. Dante jogfogalmát egyesek az egyházjogra is alkalmazzák, pl. BONNET, P. A., *Eucharistia et ius*, in *Per* 66 (1977) 583–616.

<sup>3</sup> Az intézményes jogról és a jogi iustitucionalizmusáról lásd pl. ERDŐ P., *Az egyházjog teológiája intézménytörténeti megközelítésben* (Egyház és jog 2), Bp. 1995, 58–65; UA., *La nozione dell'istituzione nel CIC (Osservazioni sul c. 86)*, in *Magister Canonistarum. Estudios con motivo de la concesión al Prof. Dr. D. Urbano Navarrete, S.I., del doctorado 'honoris causa'*, ed. Aznar Gil, F. R. (Bibliotheca Salamanticensis, Estudios 163), Salamanca 1994, 43–60; FASSO, G., *Storia della filosofia del diritto*, Bologna 1970, III, 256–259.

**3** A tételes jogi normák parancsolóak (imperatívák), vagyis nem leírják, hogy általában az emberek hogyan viselkednek, hanem előírják, hogy hogyan kell viselkedniük. E normákra jellemző az *általánosság*, hiszen tényállástípusokat alkotnak és szabályoznak, s nem vehetik teljesen figyelembe az egyes esetek egyediségét; ezért is nélkülözhetetlen az esetek egyedi sajátosságainak bizonyos tekintetbevételét lehetővé tevő záradékok, „kiskapuk” rendszere. A jogi szabályrendszernek az emberi viselkedést megszabó egyéb normatív szisztémáktól (erkölcs, illem) részben eltérő megkülönböztető jegyei: az *intézményes szankcionáltság*, vagyis az a tény, hogy követését meghatározott eljárás szerint alkalmazásra kerülő szankciók biztosítják (bár ez nem feltétlenül jelent mindig fizikai erővel való kikényszeríthetőséget); az *interszubsjektivitás* (hiszen az alanyok közti viszonylatokat szabályozza s nem az ember önmagához való belső viszonyulását); valamint a *külsőség* (hiszen elsősorban az érzékileg tapasztalható, külső megnyilvánulások érdeklik, a gondolatok és szándékok inkább csak a külső megnyilvánulásokhoz való viszonyukban).

**4** Ezt a pozitív normarendszert egyes terminológiák szerint (és ez az általánosabb) *objektív jognak* (tárgyi jognak), más terminológiák szerint *normatív jognak* nevezik. Ha ez az objektív jog általános normáiban vagy az azok keretében kiadott egyedi intézkedésekben egyes személyek számára valamely cselekvést vagy ennek elhagyását írja elő, jogi kötelezettségről, ha pedig szabadságot biztosít bizonyos cselekvésekre, nem cselekvésre, vagy igényeink kielégítését szavatolja, *szubsjektív jogról* (alanyi jogról) szokás beszélni.

**5** Szólnunk kell olyan alanyi jogokról és kötelességekről is, amelyek megelőzik a tételes jogot, sőt nem vezethetők le az „intézményes jog” valóságából sem, hanem annak mintegy alapfeltételeit alkotják. Így maguk is valamiképpen a jog világához kapcsolódnak. Ezeknek a jogoknak és kötelezettségeknek az alapját az emberek közti igazságos rend olyan követelményei képezik, melyeket együttesen a katolikus egyházjogban *természetjognak* neveznek. Valóban, a pozitív jogi normarendszer nem végső szabálya önmagának. Az emberek csoportjának a tételes jog kialakulásához szükséges társadalommá intézményesülése sem a lét tágabb összefüggéseiből kiszakítható folyamat. A mereven felfogott jogi institucionalizmus (vagyis az intézményes és tételes jog megkülönböztetésén alapuló elmélet) éppen azzal szolgáltatott alapot sokak bírálatára, hogy ettől az összefüggéstől eltekintett. Ha viszont az intézményes vagy strukturális jogot úgy fogjuk fel, hogy annak alapját az emberi személy valóságából, méltóságából, az emberek közti igazságos rend szükségletéből adódó kívánalmak alkotják, akkor elmondhatjuk, hogy az intézményes jog a teremtett valóság rendjében gyökerezik, a rá épülő tételes jog pedig „norma normata”, vagyis olyan szabály, mely más szabályokhoz igazodik. Egyrészt az intézményes jog társadalmi valóságához, másrészt azon keresztül, de közvetlenül is az emberek közti igazságos rend alapvető követelményeihez. Ezért a tételes jog megalkotása és alkalmazása sem történhet önkényesen, hanem igazodnia kell pl. a fizikai, biológiai, pszichológiai, társadalmi törvényszerűségekhez, figyelembe kell vennie ez etika szempontjait<sup>4</sup>.

**6** Ha a tételes jog előírásai nem az adott társadalomban működő intézményes jogra épülnek, társadalmilag irreálisakká válnak, s aligha van esélyük a tényleges érvényesülésre, vagyis arra, hogy a társadalmi viselkedést valóban szabályozzák. Ha viszont az igazságosság

<sup>4</sup> A természetjog fogalmához lásd pl. ERDŐ P., *A „katolikus természetjogtan” gyökerei a sztoikusok filozófiájában*, in *Jogtudományi Közlemények* 49 (1994) 342–352; FRIVALDSZKY J., *Természetjog. Eszmetörténet*, Bp. 2001; KUMINETZ G., *Jogrend filozófiai megalapozása Horváth Sándor O.P. műveiben*, Veszprém 2000; HERVADA, J., *Introduzione critica al diritto naturale* (Ateneo Romano della Santa Croce Monografie Giuridiche), Milano 1990.

alapvető követelményeivel, az erkölcs kívánalmaival, a „természetjoggal” kerülnek ellentétbe, akkor nem lehetnek erkölcsileg kötelezőek. Amde a reális érvényesülés esélye és a szabályok etikai minősége össze is függ egymással, mégpedig a keresztény szemlélet szerint nem pusztán azért, mert az etikai értéktudat a társadalom valóságának része és kifejezője, hanem mivel végső soron az emberi együttélés alapvető törvényszerűségeit ugyanaz a Teremtő rendezi, aki egyben az objektív valóságot átjáró erkölcsi értékeknek is végső forrása. A tételes jogot megelőző, de a jog számára is parancsoló erővel rendelkező tényezőknek a feltárása elsősorban az egyes szaktudományok (természettudományok, szociológia, pszichológia, etika, morálteológia stb.) feladata, de figyelembevételük elől a jogi élet egyetlen szintjén sem lehet mereven elzárkózni. Állandó erőfeszítést igénylő probléma, hogy ezeknek a szempontoknak az érvényesítése a jogrendszeren belül hogyan biztosítható.

## **b. A jogtudomány**

**7** A jog konkrét, történelmileg változó tartalmával a jogi *szaktudományok* foglalkoznak. Közülük első, időrendben és gyakorlati jelentőségben egyaránt, a *tételes jogtudomány*, vagy egyszerűen jogtudomány, mely egy konkrét jogrenden belül érvényes jog tartalmát fejt ki. A tételes jog megismerésére, logikus megértésére és bemutatására törekszik, nem mondva le a társadalmi és történeti magyarázatról sem. Olyan jogi rendszert igyekszik felvázolni, mely céljára való tekintettel megalapozott. A *jogi módszer*, vagyis a jogtudományra jellemző sajátos megismerési mód központi meghatározója a jogalkalmazás igénye. Az adott jogrend keretében azt kell ugyanis megállapítani, hogy a konkrét egyedi esetben mi a jogos. Ebből a célból az esetet a jogszabályokhoz kell viszonyítani. Tehát meg kell vizsgálni, hogy mik benne a jogilag jelentős elemek, tisztázni kell, hogy mi az erre vonatkozó jogszabály pontos tartalma, majd a tényállást a jogszabály szerint minősíteni kell. Ennek során a jogszabályokat különböző eljárások segítségével magyarázni kell. Ha szükséges jogszabályok hiányoznak, meg kell alkotni őket, ha a meglévők alkalmazása tarthatatlan következményekkel jár, helyesbíteni kell őket.

**8** A joggal foglalkozó egyéb tudományok nem elsősorban a sajátos jogi módszerrel dolgoznak, hanem más tudományok módszerét (is) alkalmazzák a jogi jelenségre. A jog fejlődésével, ennek okaival a *jogtörténet* foglalkozik. Ezzel szorosan érintkezik a jogot szociológiai okaiban, a társadalom hatásrendszerében vizsgáló *jogszociológia*. Megjegyzendő, hogy a jogszociológiának mint tudománynak erősen el kell vonatkoztatnia az egyes konkrét jogrendek intézményeitől, és történelmi keresztmetszetben kell bizonyos tipikus jogintézmények törvényszerű kapcsolatait keresnie a társadalmi valóság jogon kívüli részével. A jogi szaktudományok körébe tartozik, de a legkevésbé önállósult, a *jogpolitika* tudománya. Ez a jog céljaival és ezekhez mért helyességével foglalkozik, de nem a legteljesebb általánosságban, mert ez már a jogfilozófia területe, nem is az egyes konkrét jogszabályoknak az adott jogrend egy általánosabb normájához való viszonyítása szintjén, hiszen ez még a tételes jogtudomány feladata, hanem a kettő közötti közbülső nagyságrendben: az egyes társadalmi célkitűzések jogi megvalósításának törvényeit igyekszik megállapítani.

## **2. A kánonjog**

### **a. A kánonjog fogalma**

**9** Kánonjognak tágabb értelemben a keresztény egyházak, szűkebb értelemben a katolikus egyház jogát nevezzük. A név a görög kanón (szabály, zsinórmérték) szóból ered,

melyet az ókeresztény kortól fogva sajátosan az egyházfegyelmi szabályok megjelölésére is alkalmaztak<sup>5</sup>. Hogy az egyház jogát mennyiben minősítjük jognak, az attól függ, milyen a jogról alkotott fogalmunk. Ha a jogot elég tágan és egyúttal a természetfeletti valóság felé nyitottan írjuk le, akkor a kánonjog beletartozhat a jog kategóriájába, bár az egyház jellegének megfelelően *igen speciális jog*.

**10** Az egyházat intézményes működésre képes, szerves egységként megformáló alapelvek és folyamatok Krisztus akaratából fakadnak, a Szentlélek működése révén építik fel Isten népét. Az egyház a szó fent jelzett intézményes, strukturális értelmében jogi valóság, mert Krisztus egységes egészként alapította meg, melynek saját rendje és célja van, mely az egyéneket egyetlen új közösséggé teszi. Ugyanakkor az egyház intézményes valósága olyan strukturális jogi elemeket is tartalmaz, melyek az emberi személy mivoltából, alapvető jellegéből fakadnak. E két különböző intézményesítő tényező ötvöződése az egyházban a teremtés és a megváltás összefüggésével magyarázható.

**11** Az egyház sokrétű, az emberi együttélés igazságos rendjének Teremtő szabta általános követelményeitől meghatározott, az isteni alapító akarat révén szükséges renddel és megfelelő céllal ellátott, kegyelmi adományok által strukturált és így szerves egységgé vált valósága az alapja a tételes egyházjog kialakulásának. Tételes egyházi jognak *azoknak a jogszabályoknak az összességét szokás nevezni, melyeket a katolikus egyház illetékes szervei adtak ki vagy érvényesítenek, s amelyek ennek az egyháznak a szervezetét, működését és tagjainak az egyház sajátos céljaival kapcsolatos tevékenységét szabályozzák*. Mivel azonban az egyházban a közösség alapvető struktúrája, az „intézményes jog” egybeesik magának az egyháznak a lényegével, a formális, pozitív jogszabályok összességét még a módszertani áttekinthetőség kedvéért sem lehet elvonatkoztatni a strukturális jog valóságától. A tételes egyházjogi szabályok nem alkothatnak olyan zárt rendszert, melyben ne lenne helye mindenkor és minden ponton az Alapító által kitűzött cél (a „lelkek üdvössége”) és az általa meghatározott látható és kegyelmi szerkezet követelményeinek.

**12** Az egyházjognak ezt a kettős valóságát, az egyház krisztusi alapításra visszamenő eredendő strukturáltságát és az erre épülő tételes jogszabályok együttesét különös hangsúllyal mutatja be II. János Pál pápa az Egyházi Törvénykönyvet kihirdető apostoli rendelkezésében, ahol a Codexet „a kinyilatkoztatás és a hagyomány jogi és törvényhozói örökségén alapuló” törvényhozói okmányoknak nevezi, melynek „az egyház hierarchikus és szerves struktúrájának az isteni alapítótól meghatározott vagy az apostoli, illetve egyéb nagyon régi hagyományon alapuló alapvető elemein, valamint az egyházra bízott hármas feladat gyakorlására vonatkozó legfőbb elveken kívül... bizonyos szabályokat és cselekvési normákat is meg kell határoznia” (Const. Ap., *Sacrae disciplinae leges*, 1983. I. 25: AAS 75, 1983, Pars II, XI; magyarul: ET 39–41). Még részletesebben szól azonban erről az új törvénykönyvet bemutató beszédében,

<sup>5</sup> Az Újszövetségben és a korai patrisztikus szövegekben a kánon szó a keresztények hitének és életének zsinórmértékét jelölte, később az egyházi szervektől kiadott kötelező szabályokat, a IV. századtól főként a zsinatok rendelkezéseit, vö. STIEGLER, A., *Kanon im Kirchenrecht*, in *LThK V*, 1284; ERDŐ, P., *Quid significat „lex” in iure canonico antiquitatis (saecula III–IV)*, in *Per 76* (1987) 394–395. A kánon szónak sajátosan a vezeklési gyakorlattal kapcsolatos szabály jelentését, valamint egy másik ősi keresztény értelmét (a klérusba való felvétel szabálya, sőt maga a klérus) illetően lásd SCHWARTZ, E., *Die Kanonessammlungen der alten Reichskirche*, in *ZRG Kan 25* (1936) 18–20 (= UA., *Gesammelte Schriften*, IV, Berlin 1960, 177–179). Vö. még OPPEL, H., *KANÓN. Zur Bedeutungsgeschichte des Wortes und seiner lateinischen Entsprechungen*, in *Philologus, Suppl.* 30, 4 (1937); WENGER, L., *Canon in den römischen Rechtsquellen und in den Papyri* (Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Wien, Philosophisch-historische Klasse 220, 2), Wien 1942; UA., *Über canon und regula in den römischen Rechtsquellen*, in *ZRG Kan 32* (1943) 495.



kifejtve, hogy „ha az egyház – Krisztus teste – szervezett együttes, ha a tagok és funkciók... sokféleségét foglalja magában, ha a nagyszámú részegyházban megsokszorozódik, akkor annyira sűrű benne a kapcsolatok szövédéke, hogy már jelen van benne, már nem hiányozhat belőle a jog. Az átfogó és lényegi értelemben vett jogról beszélek, mely megelőzi a szó sajátos értelmében kánoni meghatározásokat, levezetéseket vagy alkalmazásokat. A jogot ezért nem lehet úgy felfogni, mint idegen testet, feleslegessé vált felépítményt vagy vélt evilági igények maradványát. A jog az egyház életének természetéhez tartozik” (Alloc., 1983. II. 3, nr. 8: AAS 75, 1983, Pars I, 461).

**13** Az egyházi jogtudomány hagyományosan mind az isteni, mind az egyházi szervek által alkotott emberi jogot valódi jognak minősíti. Ezek szerint a kánonjog rendszerében e két jogszabálytípusnak a harmonikus együttese valósul meg. Ám a természetnek a Teremtő akaratát magában hordozó rendje és a kinyilatkoztatás egész tartalma nem minősíthető jognak, hanem csupán az emberi társadalomnak, a jelen esetben az egyházi társadalomnak az az igazságos rendje, amely ezekben a forrásokban kötelezőként jelenik meg. Az egyház vonatkozásában ez legfőképp az alapító, Krisztus akaratából, a tőle nyert küldetésből fakad, mely az egész egyházjog feltétlen zsinórmértéke és kötelező erejének alapja. A kinyilatkoztatás forrásaiban (Szentírás, szenthagyomány) ennek az isteni jognak a tartalma a technikai értelemben vett jogi formától jelentősen különböző alakban található meg. Ahhoz, hogy az egyházi jogrendben érvényesíthető legyen, a jogra jellemző sajátos formában és eljárásokkal kell alkalmazni.

**14** Erre a belső feszültségre kínált megoldást a harmincas években Vincenzo del Giudice elmélete, aki szerint az egyházi jogrend kizárólag olyan szabályokból áll, melyeket formálisan az erre jogosult egyházi szervek bocsátottak ki. Így az isteni jog normáit az egyházban csak akkor lehet valódi jogszabálynak tekinteni, ha a kánoni jogrend megfelelő alakosságokkal magáévá tette őket, egyébként kötelező erejük inkább az erkölcs területén áll csak fenn. Ez a felfogás a kánonjogászt és a krisztushívőket az egyházi hatósággal szemben a tétlen várakozás álláspontjára ítélte, hiszen annak a kérdésnek a vizsgálatát, hogy az ember által kibocsátott egyházi jogszabályok kielégítően kifejezik-e az egyházi közösség életével kapcsolatos isteni akaratot, vagy esetleg feszültségben állnak vele, más tudományágak, elsősorban a teológia területére utalta.

**15** Árnyaltabban közelítette meg a problémát a zsinat utáni időben Javier Hervada, aki a jog kiemelkedően történelmi jellegéből kiindulva alkotta meg elméletét. Szerinte az isteni jog annyiban tekinthető a szó szoros értelmében jognak, amennyiben az ebben a világban élő egyház közösségében működik. Az isteni jog akkor nyer történelmi hatékonyságot, mikor az egyház tudatára ébred a benne foglalt konkrét tartalmi gazdagságnak. Ebben a folyamatban a tanítóhivatal kitüntetett szerepén kívül megvan a maga része a teológiai és egyházjogi tudománynak, a krisztushívők hitbeli meggyőződésének és gyakorlatának is. Tehát az egyházjogban nem csupán akkor van szerepe az isteni jognak, ha tételes szabály formájában kanonizálták, hanem úgy is működik mint a hatályos jog kritikájának mércéje és az egyházi szervezet s az egész jogszabályalkotás fejlődésének ösztönzője. Ennek a működésnek a terét a jogrendben technikailag azok a szabályok hivatottak biztosítani, melyek a jog érvényességéről és alkalmazásáról rendelkeznek. A kánonjognak ezekre a sajátos mechanizmusaira jellemző vonásainak tárgyalása kapcsán (2. § 2. c) még visszatérünk.

**16** Az egyházjog sajátos jellegének tisztelete a zsinat után egy másik sajátos problémát is felvetett. A kánonjogászok közül sokan, attól az igénytől vezetve, hogy elkerüljék az egyházjognak az egyház teológiai valóságával összeférhetetlen filozófiai és jogi elméletek

alapján való művelését, magának *a kánoni jognak a fogalmát is kizárólag az egyház teológiai természetéből kísérelték meg levezetni*. A jogfilozófia és a jogelmélet szerepét az egyházjog vonatkozásában legradikálisabban a *müncheni iskola* Klaus Mörsdorf elméletéből kiinduló képviselői, pl. Eugenio Corecco és Winfried Aymans vitatták. Ezek a szerzők a II. Vatikáni Zsinat felhívását a kánonjognak ez egyház misztériumát szem előtt tartó bemutatására (OT 16) úgy kívánták követni, hogy állították: a kánonjog nem nevezhető jognak ugyanabban az értelemben, mint a világi jogrendek, s az egyházjog fogalmához nem is lehet eljutni egy általánosan érvényes jogfogalom megkülönböztető jegyekkel való ellátása útján. Ezzel az irányzattal szemben jelentős kritikát hangoztattak mind az ún. *olasz laikus iskola* magas szintű jogi képzettségű képviselői, pl. Pietro d'Avack, Orio Giacchi, Pietro Gismondi, mind a *navarrai iskola* továbbfejlesztett keresztény természetjogi elméletet valló vezető egyházjogászai, pl. Javier Hervada vagy Pedro Lombardía<sup>6</sup>.

**17** A legutóbbi években a zsinat utáni vitákból leszűrt tanulságok alapján számos szerző – pl. Velasio De Paolis, Adolfo Longhitano, Salvatore Lener, Gerhard Luf – kezd egyetérteni abban, hogy a teológiai megközelítés nem akadályozza az általános emberi fejlődés során kialakult nyelvezet alkalmazásának, s nem követeli meg feltétlenül, hogy az egyház vonatkozásában magát a jog fogalmát is a kinyilatkoztatásból vezessük le. Sőt éppen teológiai okból látszik szükségesnek az emberi cselekvés olyan általános antropológiai síkjának figyelembevétele, melyből a jogi rendezettség alapvető követelményei levezethetők. Ez lehetővé teszi az egyházjognak egy olyan általános, formális jogfogalomhoz való kapcsolását, mely a világi jogot is magában foglalhatja<sup>7</sup>.

### **b. A kánonjog tudománya**

**18** A kánonjogot a fentiekben vázolt sajátos értelemben jognak tekintve, a kánonjog tudományát is joggal foglalkozó tudománynak foghatjuk fel. Tárgyának speciális jellege azonban kihat *módszerére* is. Egyfelől a kánonjog akkor vált igazán tudománnyá, amikor a római jog reneszánsza megtermékenyítette az egész középkori jogfelfogást (XII–XIII. sz.), s a kánonjogtudomány azóta is következetesen alkalmazza a jogtudomány módszereit. Másfelől azonban a kánonjog vallási jogrend, *szent jog* is. Az egyház teológiai megközelíthető valósága szabja meg lényegi struktúráit. Így a kánonjogásznak sokszor teológiai alapon kell interpretálnia a tételes egyházi törvényt is. Nem is szólva arról, hogy a kánonjog forrásai közt (ld. 7. §. 1 b) mindenkor első helyen a Biblia könyvei és az egyház tradíciója állnak, sőt a tételes egyházi törvények gyakran közvetlenül Istenre hivatkoznak mint törvényhozóra. Ezért a kánonjogtudományt *nemcsak a jogtudományok, hanem a teológiai tudományok körébe is be kell sorolnunk*.

<sup>6</sup> A teológiai megalapozás szerint tagozódó kánonjogi iskolákról lásd ERDŐ, *Az egyházjog teológiája* 28–57; UA., *Storia della scienza del diritto canonico. Una introduzione*, Roma 1990, 183–185; TORFS, R., *Les écoles canoniques*, in *RDC* 47 (1997) 89–110.

<sup>7</sup> Vö. LUF, G., *Rechtsphilosophische Grundlagen des Kirchenrechts*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 27–29; LONGHITANO, A., *Il diritto nella realtà ecclesiale*, in AAVV., *Il diritto nel mistero della Chiesa* (Quaderni Apollinaris), I, <sup>2</sup>Roma 1986, 92–94; UA., *Chiesa, diritto e legge nella costituzione apostolica „Sacrae disciplinae leges”*, in *MonEccl* 108 (1983) 399–435; DE PAOLIS, V., *Ius: notio univoca an analoga?*, in *Per* 69 (1980) 127–161; LENER, S., *Sul concetto di diritto oggi: equivocità, univocità o analogia?*, in *CivCatt* 131 (1980) vol. II, 221–236; UA., *Il concetto di diritto e il diritto canonico. Norme, istituzioni, carità, carismi*, in *CivCatt* 132 (1981) vol. IV, 326–342; UA., *Sulla natura specifica del diritto canonico*, in *CivCatt* 133 (1982) vol. III, 220–235; stb.

**19** A *teológiai módszer* alapja a hit mint tanítás, de úgy is mint meggyőződés. A teológia a hitet az egyháztól veszi, közelebből a tanítóhivataltól. Így számára az egyház a hit közvetlen szabálya. Ez szavatolja a hit távolabbi szabályának, a Szentírásnak és a szenthagyománynak a helyes megértését. A katolikus teológia ezért egyházi jellegű: a Szentírás, a hagyomány és a tanítóhivatal tekintélyéhez kötődik. Arra törekszik, hogy az egyház tanítását tudományosan feldolgozza. Ezért egyrészt az a feladata, hogy a hitre vonatkozó tanítást a hit megismerési forrásaiból pozitív módon megalapozza, és összefüggéseit feltárja, másrészt az, hogy következtetések révén („spekulatív” módon) feldolgozza. A teológiai bizonyítás először az adott kérdésre vonatkozó teológiai helyeket (forrásokat) állapítja meg, majd ezekből kiemeli a hitigazságokat, végül logikusan feldolgozza őket. Az egyházjog mint teológiai tudomány arra is hivatott, hogy valamit feltárjon Isten és az egyház titkából. Az egyházjogász annyiban dolgozik teológusként, amennyiben kidolgozza a jogi oldalát az egyház valóságának, mely a teológia tárgyát képezi, és amennyiben a dogmatikai és morális adottságokat igyekszik bizonyos fokig kifejezni a jogszabályokban (vö. pl. Const. Ap., Sacrae disciplinae leges, 1983. I. 25: AAS 75, 1983, Pars II, XI; magyarul: ET 41). Ugyanakkor a kánonjogász nem mondhat le a jogi módszer (ld. fent 1. §. 1 b) alkalmazásáról sem.

**20** Hasonlóan más jogrendekhez, a kánonjognak is van tételes tudományán (a tételes egyházjogon túli valóság felé módszerében is nyitott tulajdonképpeni kánonjogtudományon) kívül *történelme*, melyben az intézménytörténet meg a forrás- és irodalomtörténet már külön tudományágak, s bizonyos mértékig alkalmazhatók rá az egyes jogrendeknél tágabb összefüggéseket vizsgáló jogszociológia és jogpolitika eredményei is. Sajátos jellegénél fogva külön *teológiája* is kialakulóban van. Úgy tűnik, az önállóan művelt egyházjogteológia azon az alapon különböztethető meg a tételes egyházjogtudomány keretében végzett teológusi tevékenységtől, hogy az egyházjogteológia az egyházjog teológiai mivoltával, értékelésével, megalapozásával foglalkozik a maga egészében, az egyházjogtudomány viszont főként az egyes esetek kánonjogi megítéléséhez, a jogalkalmazáshoz és a jogalkotáshoz szükséges következtetések során él teológiai módszerrel (is).

### c. A kánonjogtudomány ágai

**21** A tételes egyházjogtudomány ágait tárgyuk (az egyházjog, sőt gyakorlatilag az Egyházi Törvénykönyv részei) szerint és ezzel összefüggésben aszerint különböztetjük meg, hogy önálló egészként szokták-e művelni őket. Ezek a főbb ágak: 1) az *általános szabályok* kifejtése; 2) az Isten népének szerkezetével foglalkozó ún. *egyházi alkotmányjog*, melyet egyes szerzők *személyi jognak* neveznek, mások pedig a hierarchikus szerkezetről szóló részre az alkotmányjog, a személyekről általában és a krisztushívókról szóló részre pedig a személyi jog nevet alkalmazzák; 3) a *szertesjog*, mely az Isten népével kapcsolatos joganyag egy részének önálló egészként művelt területe; 4) a *szentségi jog*, mely a szentségekkel (és a kultusszal) kapcsolatos alapvető előírásokat tárgyalja; 5) a *házasságjog*, mely a szentségi jognak nagy gyakorlati jelentőségére való tekintettel önállósult része; 6) a *liturgikus jog*, mely – szoros értelemben véve – a liturgikus cselekmények végzésének kötelező rítusaival foglalkozik, és gyakran inkább a liturgika, mint az egyházjog keretében nyer kifejtést; 7) az *egyházi vagyonyjog*; 8) a *büntetőjog*; 9) az eljárásjog, mely anyagának legfőbb részére való tekintettel *perjog* néven vált ismertté; 10) a *közigazgatási jog*, mely újabban jelentős önállósulás jeleit mutatja; 11) az *egyház tanítói feladatával* kapcsolatos jog, melynek külön művelésére az 1983-as Egyházi Törvénykönyv szerkezete ad ösztönzést; 12) a *missziós jog*, mely az egyház tanítói feladatával foglalkozó jognak és az alkotmányjognak a missziós területekre érvényes sajátos szabályait vizsgálja.

**22** Az *alkotmányjog* fogalmát a fent említett két értelem valamelyikében főként a XIX–XX. századi németajkú egyházjogászok, vagy hazánkban pl. Bánk József használják. Újabban egyesek, pl. Javier Hervada, Pedro Lombardía, az alkotmányjogot úgy fogják fel, mint olyan tudományágot, mely az egyház alapvető jogi struktúrájával foglakozik, a kánoni jogrendnek azzal a szektorával, mely rangban felülmúlja a jogrend többi részét. Mivel az Egyházi Alaptörvény (ld. 6. §. 2) nem került kiadásra, az ilyen értelmű alkotmányjog külön művelése nem elengedhetetlen. Történnel kísérletek az egyházi *családjog* önálló tárgyalására is.

#### **d. A kánonjog viszonya más tudományokhoz**

**23** Az egyházjogtudomány, noha a teológiai tudományok körébe is beletartozik, szempontjában alapvetően eltér a *dogmatikától*, mert a dogmatika a kinyilatkoztatott igazságokat mint a hit tárgyát vizsgálja, a kánonjog viszont, bár foglalkozik egyes hitigazságokkal, de abból a szempontból tárgyalja őket, hogy előfeltételét vagy tartalmát alkotják azoknak a normáknak, melyek az egyház céljának megvalósulására irányuló tevékenységet szabályozzák.

**24** A kánonjog és a *morálteológia* tárgya egyaránt az emberek viselkedését szabályozó valamilyen normarendszer. Az erkölcszteológia az emberi tevékenységet főként a belső indítékoknak az etikai vagy morális parancsokhoz, törvényekhez való viszonya szempontjából szemléli, s az erkölcsi szabály megsértését az Isten előtti felelősségre tekintettel a belső (lelkiismereti) fórumon vizsgálja. Az egyházjog ellenben a krisztushívők viselkedését az egyház külső, társadalmi rendje, az emberek közti külső viszony szempontjából értékeli. Konkrét, szervezeti formában igyekszik biztosítani az egyház igazságos rendjének hatékonyságát. Így ennek megsértését elsősorban külső fórumon minősíti és olyan szankciót alkalmaz rá, mely a jogi helyzetet, a jog által biztosított javakban való részesedést befolyásolja.

**25** Az egyházjog, akárcsak a *lelkipásztorkodástan*, a „gyakorlati teológia” körébe tartozik, s az egyház lelkipásztori tevékenységével, kibontakoztatásával foglalkozik. Ezen belül azonban a kánonjog ennek a tevékenységnek az intézményesen kiadott vagy jóváhagyott és szavatolt kötelező szabályait vizsgálja, a lelkipásztorkodástan pedig azt kutatja, hogy az adott helyzetnek megfelelően milyen megoldások, eljárási módok javasolhatók a pasztorális munkában. Így az egyházjog előzetes adottságként jelentkezik a lelkipásztorkodástan számára, viszont a lelkipásztorkodástan olyan összefüggésekre hívja fel a figyelmet, melyeket a jogalkotónak célszerű figyelembe vennie az egyházi élet kibontakoztatása érdekében.

**26** A kánonjog és az *állami egyházjog* (*ius ecclesiasticum*, *Staatskirchenrecht*) egyaránt az egyházat érintő jogszabályokkal foglalkoznak, de más-más jogrend ide vonatkozó előírásai képezik tárgyukat. A kánonjog az egyház saját belső jogrendjét, az állami egyházjog pedig az egyházakra és vallási közösségekre vonatkozó állami jogot vizsgálja.

#### **e. A kánonjog oktatása**

**27** Kánoni jogot ma főként háromféle oktatási intézményben tanítanak: kánonjogi fakultásokon, világi joggal foglalkozó fakultásokon, valamint teológiai karokon és főiskolákon. Az első intézménytípusban a képzés egész tárgyát az egyházjog alkotja: a

főtantárgyak a kánoni jog egyes részterületeivel vagy témáival foglalkoznak. E kánonjogi fakultások a katolikus egyház joga legmagasabb szintű oktatásának és kutatásának színhelyei.

**28** A világi jogi karokon többfelé szerepel az egyházjog a tantárgyak között az általános jogi műveltség elmélyítése érdekében vagy esetleg az egyházjognak az állami jogéletben játszott szerepe (pl. az egyházi házasságjog állami elismerése) miatt. Azokon a világi jogi karokon, ahol tanítanak egyházjogot, ez vagy kötelező tantárgy vagy szabadon választható kurzus. A világi jogi karokon folyó egyházjogoktatás jellemzője, hogy többnyire megelégszik a kánonjog általános jellemvonásainak ismertetésével és egy vagy néhány jogterület (pl. házasságjog) bemutatásával.

**29** A harmadik intézményfajta, ahol kánonjogot oktatnak, a teológiai főiskolák és a teológiai karok alkotják. Tekintettel az ilyen főiskolák és karok nagy számára, ma a teológiákon folyó egyházjogtanítás a kánoni jog oktatásának legelterjedtebb formája. Az alábbiakban az oktatásnak különösen erre a típusára leszünk tekintettel.

#### **f. A kánonjog oktatásának helyzete a zsinat előtt**

**30** Az 1917-es Egyházi Törvénykönyv a kánonjogot a papszenteléshez szükséges teológiai tanulmányok kötelező tantárgyai közé sorolta (1365. k. 2. §). Magának a Codexnek a kihirdetése pedig jelentősen hozzájárult az egyházjog teológiai és egyben jogi tudományként való művelésének fejlődéséhez. A kodifikáció elősegítette a kánonjog jogi jellegének tudatosulását, megnövelte az érdeklődést a kánonjogtudomány és az egyházjogi tanulmányok iránt. Ezt a fokozott érdeklődést jelezte, hogy ebben az időszakban számos új kánonjogi fakultás, illetve ehhez hasonló, tudományos fokozatok adására ugyancsak jogosult ún. kánonjogi intézet alakult, pl. 1920-ban Lublinban, 1923-ban Washingtonban és Strasbourgban, 1933-ban Rómában a ferencesek által vezetett Antonianumban és ugyanott még ugyanabban az évben a Hitterjesztési Kongregáció irányítása alatt álló Urbanianán. 1935-ben a Löveni Egyetem egyházjogi részlege emelkedett fakultási rangra. 1940-ben két új egyházi felsőoktatási intézmény alakult egyházjogi karral: a Salamancai Pápai Egyetem és a szaléziak torinói főiskolája, mely azóta Rómába tette át székhelyét és elnyerte a pápai egyetem címet. A háború után az egyházjogi szakoktatás terjedésének tendenciája folytatódott: 1947-ben Münchenben alakult kánonjogi intézet, mely 1954-től kezdve a kánonjogi fakultás jogaival rendelkezett. 1960-ban Pamplonában a Navarrai Egyetemen alapítottak kánonjogi kart.

**31** Mindezzel párhuzamosan az egyházi jognak a XIX. század során erősen megtépzott tekintélye a jogászvilág szélesebb köreibe ismét növekedni kezdett.

**32** Az egyházjog oktatásának módját és jellegét a kánonjogi karok számára XI. Pius pápa 1931. V. 24-én kelt *Deus scientiarum Dominus* kezdetű rendelkezése (art. 29,b. 41,b. 43,b. 45,b: AAS 23, 1931, 253, 257–259), valamint az ehhez fűzött végrehajtási utasítás (SC Stud, Instr., 1931. VI. 12, art. 26,2s. 27,II: uo. 270; stb.) szabályozta. Ugyanez az utasítás szögezte le azt is, hogy a teológiai karokon a főtantárgyak közt szerepel az egyházjog áttekintő bemutatása (*institutiones iuris canonici*: art. 27,I,1,f: uo. 271).

#### **g. Az egyházjog módszerének alakulása a zsinat után**

**33** A II. Vatikáni Zsinatot követő években mind a szakirodalomban, mind a tömegtájékoztatási eszközökben terjedni kezdett az egyházjog egy fajta leértékelése.

Kísérletek történtek az ún. „szeretetegyház” és „jogegyház” szembeállítására, az ekkleziológia és a pasztorálteológia jelentőségének a kánonjog ellenében való hangsúlyozására. A kánonjoggal szemben főként bizonyos egyházi körökben megnyilvánuló ellenszenv igen gyakran éppen annak technikai-jogi jellege ellen irányult. Az ellen a sajátosság ellen, amely századunkban a világi tudomány berkeiben becsületet szerzett az egyházi jognak. Találón állapította meg 1969-ben Maldonado, az ismert spanyol egyházjogász, hogy a nehézségek nem az egyház mivoltának jobb megismeréséből, hanem inkább a jog mivoltának hiányos ismeretéből fakadtak.

**34** Maga a zsinat mindenesetre nem az egyházjog szoros értelemben vett technikai kérdéseit helyezi előtérbe, hanem annak megalapozását, vagyis azt a törekvést, hogy magát az egyházjog egészét (és egyes intézményeit) az egyház misztériumának összefüggésében értsük meg és értelmezzük (OT 16). Ez az iránymutatás a kánonjogászokat új erőfeszítésre ösztönözte. A mértékadó szerzők mindnyájan igyekeztek komolyan venni az egyházjog kapcsolatát az egyház titkával. Eltértek és ma is jelentősen eltérnek azonban a nézetek a tekintetben, hogy ki miben látja ennek a kapcsolatnak a lényegét. Ettől az alapvető állásponttól függ azután az egyházjog művelésének és oktatásának módszere is. Különösen akkor problematikus a hatályos egyházjog művelésének módszere, ha valaki az egyházjogot annyira sajátosan és teljesen az egyház lényegéből fakadó valóságnak fogja fel, hogy alkalmazhatatlannak tartja rá a jogelméletben használatos kategóriákat, s úgy véli, hogy a világi értelemben használatos jogfogalom még analóg értelemben sem felel meg az egyházjognak. Ebben az esetben nyitva marad a kérdés, hogy hogyan lehet a valós egyházi élet számára használhatóan tisztán a kinyilatkoztatás forrásaiból levezetett kategóriákkal helyettesíteni az egyházjogban alkalmazott jogi fogalmakat és technikát, továbbá, hogy hogyan számolhatunk az evilágban vándorló Isten népe természetes arcával, azzal a ténnyel, hogy a kegyelmi rendbe emelt ember az új, kegyelmi közösségben is magával hordozza teremtett társas mivoltának sajátosságait.

#### **h. Következmények az oktatásban**

**35** Noha az egyházjog oktatását a jogszabályok a zsinatot követően is megkövetelték, a visszaesés jelei kezdtek ezen a téren is megmutatkozni: a kánonjogi karokon csökkent a hallgatók létszáma, egyes teológiai karok és főiskolák felhagytak a kánonjog oktatásával, mások csupán fakultatív tárgyként tartották fenn a jogot. Ezek a tapasztalatok indokolták, hogy a Katolikus Nevelés Kongregációja 1975. IV. 2-án külön körlevélben hangsúlyozta, hogy egyetlen világi papi vagy szerzetesi szemináriumban, illetve teológiai karon sem hiányozhat a kánonjogi tanszék, s hogy az egyházjognak kötelező tárgynak kell lennie, melynek keretében be kell mutatni az egész kánoni jog és az egyes jogintézmények teológiai alapjait, hangsúlyozni kell az egyházjog lelkiületét, lelkipásztori funkcióját. Ismertetni kell a lelkipásztori életben alkalmazásra kerülő egyházjogi elveket és normákat, adott esetben ki kell térni a jogtörténeti és teológiatörténeti összefüggésekre, az ökumenizmust érintő jogi kérdésekre, be kell vezetni a növendékeket a bírósági és közigazgatási gyakorlat elemeibe. A klérus állandó továbbképzése során is gondot kell fordítani a kánonjogi kérdésekre. Az 1979-ben megjelent *Sapientia christiana* kezdetű apostoli rendelkezéshez fűzött kongregációs végrehajtási utasítás hangsúlyozza, hogy a kánonjog a teológiai karokon az első oktatási ciklusba tartozó kötelező teológiai tárgy (SC *InstCath*, Instr., 1979. IV. 29, art. 51,1<sup>o</sup>, b: AAS 71, 1979, 513).

**36** Mindezekkel a hivatalos rendelkezésekkel egyidejűleg sokfelé a *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*-hoz készült országos papnevelési szabályzatok és az egyetemek

saját oktatási szabályai csökkentették az egyházjog oktatásának időtartamát: tanítását csak kevesebb óraszámban, kevesebb féléven át írták elő.

**37** Mint az említett 1975-ös kongregációs körlevélből is érezhető volt, az egyházi közigazgatás és bírászkodás továbbra is megkívánta a technikailag képzett kánonjogászok közreműködését. Sőt a zsinat nyomán az egyházban számos új intézményes struktúra keletkezett (Püspöki Szinódus, püspöki konferenciák belső struktúrái, tanácsok, bizottságok, stb.), melyek az intézményi reformok rendezett végrehajtása érdekében jogászai munkát követeltek.

**38** Az 1983-as Codex Iuris Canonici megjelenése tükrözte az egyházi jog technikaibb, áttekintő tanulmányozása és szakszerűbb (s így jogászasabb) művelése iránti összegyházi igényt. Az új törvénykönyv kiadása óta megnőtt az érdeklődés az egyházjog iránt. Növekedni látszik az egyházjogi tanulmányokat végzők száma, új kánonjogi karok, szakintézetek is alakulnak, pl. Rio de Janeiróban, valamint Rómában a Szent Kereszt Pápai Egyetemen, vagy a Buenos Aires-i Katolikus Egyetemen. Budapesten, a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen az Apostoli Szentszék fakultási jogú Kánonjogi Intézetet alapított 1996. XI. 30-án (AAS 89, 1997, 148–149). A papnevelő intézetek számára pedig a hatályos Codex továbbra is kötelező teológiai tárgyként írja elő az egyházjogot (252. k. 3. §), s megkívánja, hogy számára külön tanárt nevezzenek ki (253. k. 2. §), valamint hogy az előadásokon kívül a tudományos munkára és problémamegoldásra felkészítő gyakorlati foglalkozásokat is tartsanak (254. k. 2. §).

## 2. §. A jogi jelenség alapjai az egyházban

**39** Mielőtt a tételes egyházi jog kifejtésébe belefognánk, röviden szólnunk kell a jognak az egyházban elfoglalt helyéről és a kánonjognak azokról a sajátosságairól, melyek megértésének és magyarázatának, tehát alkalmazásának is legfőbb alapelveit jelentik<sup>8</sup>.

### 1. Az egyházjog teológiai alapjai

#### a. A megalapozás szükségessége

**40** A II. Vatikáni Zsinat után kánonjogász körökben tiszteletreméltó erőfeszítések történtek az egyházi jog ún. *megalapozására*. Első pillanatra úgy érezhetnénk, hogy az egyházjognak nincs szüksége megalapozásra, mert az egyházjog *létezik*. Szüksége van ellenben – mint más jelenségeknek is – *magyarázatra*.

**41** Csakhogy a jog normatív rendszer. Tudatos emberi cselekvések közreműködésével érvényesül. Tehát követése döntő mértékben a jogot érvényesítő ember *tudatától* függ. Hogy a köztudat – esetünkben a hívő köztudat – számára érthető, jelentős-e egy hagyományos jog, az befolyásolja érvényesülését. Vagyis a jogi jelenség érthetővé tétele, magyarázata ilyen értelemben megalapozás.

#### b. Az új Izrael

**42** A kinyilatkoztatást hordozó és egyedülálló üdvtörténeti hivatást betöltő ószövetségi választott nép életének rendjét, szerveződésének alapelveit a szövetség és a törvény döntően meghatározta. Az Újszövetség népe az apostolok alapjára épülő új Izraelnek, az ószövetségi előkép beteljesülését hordozó igaz Izraelnek ismerte fel magát (ApCsel 15, 14; Gal 4, 28–29; 6, 16; 1Pt 2, 9–10; vö. Mt 26, 28). Az új választott nép jellegének a keresztyének számára kezdettől konkrét, struktúrateremtő jelentése volt. Krisztus nem alkalmi, formátlan embercsoportot alakított csupán, hanem olyan egységes valóságot, melynek sajátos, a személyek sokaságát új közösséggé tevő rendje van. Ez a közösség mint új egység az üdvösség jele és eszköze a világ számára. Az egyes személyek keresztyén hivatása, a hitre való meghívás, a keresztség, a többi szentségek, a velük kapcsolatos kegyelmek, adományok, az általuk közvetített szolgálatok a közösség tagjait az egység számtalan kötelékével fonják egybe. Az így egybegyűlő egyház szerves valóság, melyben a kezdet kezdetétől a szolgálatok sokasága van jelen: a Szentlélek-adta karizmák a Krisztus-test építését (1Kor 12, 1–31) szolgálják. Az egyház misztériumának sajátos valósága magában hordozza az intézményes szervezettség alapelveit, s mintegy megkívánja a pozitív viselkedési szabályok kikristályosodását.

**43** Az egyházi élet szabályainak jogi jellegét, hatékonyságuk intézményes biztosítását illetően szem előtt kell tartanunk, hogy az első – és jó ideig az egyetlen – szankció a közösségből való részleges vagy teljes *kizárás* volt (vö. Mt 18, 17; 25, 30; Róm 16, 17; 1Kor 5, 3–11; 2Tessz 3, 6–14; 1Tim 1, 20; Tit 3, 10). Ez a kizárás pedig azért félelmetes, mert az egyházi közösség új Izraelnek, Isten népének hitte és vallotta magát, s az eltávolított ember a

<sup>8</sup> Bővebben lásd ERDŐ, *Az egyházjog teológiája* 69–180; UA., *Die Kirche als rechtlich verfaßtes Volk Gottes*, in *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Hrsg. LISTL, J.–SCHMITZ, H., Regensburg 1999, 12–20; UA., *Theologische Grundlegung des Kirchenrechts*, uo. 20–33.



sátánnak, a pusztulásnak volt kiszolgáltatva (vö. 1Kor 5, 5; 1Tim 1, 20). A közösségből való kizárás tényleges megvalósítására a külső kényszer olyan minimuma állt rendelkezésre, amit a köznapi életben már nem is szokás kényszernek nevezni. „A tévtanítót néhány figyelmeztetés után *kerüld*, hiszen tudod, hogy az ilyen ember megromlott, bűnben él és saját magát ítéli el” – olvassuk a Titusznak írt levélben (3, 10–11). Mégis, ez az elzárkózás, ez a kerülés elég ahhoz, hogy *láthatóan*, fizikailag is kifejezze a kizárt ember eltávolítását a „szent nemzet” (1Pét 2, 9–10) közösségéből.

**44** Az egyházzól mint új Izraelről a II. Vatikáni Zsinat így tanít: „az új Izrael pedig, amely a mostani világban él, keresve a jövő és maradandó hazát (vö. Zsid 13, 14), a Krisztus Egyháza nevet viseli (vö. Mt 16, 18), hiszen Krisztus szerezte meg tulajdon vérére (vö. ApCsel 20, 28), a saját Lelkével töltötte el, és ellátta egy látható és társadalmi jellegű egyesülés eszközeivel” (LG 9).

### c. A megtestesülés

**45** Sok katolikus egyházjogász a megtestesülés teológiájával világítja meg az egyházjogot. Mivel Krisztus emberré lett, egyháza, az ő titokzatos teste sem csupán természetfeletti valóság, hanem látható emberi közösség, s így részesedik az emberi közösségek jellemvonásaiban, köztük a jogi szervezettségben is. „Az egyetlen közvetítő, Krisztus, látható szervezettségben alapította meg és tartja fenn szüntelenül szent egyházát, amely a hit, a remény és a szeretet közössége ezen a földön, általa árasztja mindenkire az igazságot és a kegyelmet. De nem kell két valóságnak tekintenünk a hierarchikus szervekkel ellátott társaságot és Krisztus misztikus testét, a látható gyülekezetet és a kegyelmi közösséget, a földi egyházat és a mennyei javakban bővelkedő egyházat: ezek emberi és isteni elemből álló egyetlen összetett valóságot alkotnak, amelyet ezért kitűnő analógia alapján a megtestesült Ige misztériumához szoktak hasonlítani” (LG 8a).

## 2. A kánoni jog főbb sajátosságai

**46** Az egyház „szent nép” jellegével és a megtestesült Ige misztériumához való hasonlóságával függenek össze az egyházjog jellemző sajátosságai.

### a. Az isteni és az emberi jog az egyházban

**47** A katolikus egyház tanítása szerint az egyházi jog normái nem pusztán emberi alkotások. Az egyházi jogszabályok ebből a szempontból két fő csoportra oszthatók. Az elsőbe azok a szabályok tartoznak, melyek magára az isteni akaratra vezethetők vissza. Ez az isteni szándék megnyilvánult már a teremtésben, a Krisztus előtti kinyilatkoztatásban, majd Krisztus parancsaiban és apostolainak az ő nevében hozott rendelkezéseiben. Az emberi életnek és az egyház alkotmányának ezek az alapvető normái a kánonjogban *ius divinum* (istenteni jog) néven ismeretesek. Az „istenteni jog” követelményeinek ez egyházi jogrendben jogszabály alakba öntött megfogalmazásain túl is átfogó jelentősége van (vö. 1. §. 2. a).

**48** A Trentói Zsinat ünnepélyesen leszögezte, hogy Jézus Krisztus törvényhozó is számunkra, akit Isten azért küldött, hogy engedelmeskedjünk neki (Sess. VI, De iustif. c. 21: DS 1571). Ebben az összefüggésben a katolikus teológiai és egyháztörténeti reflexió az

Újszövetségben felismeri ennek a krisztusi törvényhozói tevékenységnek a nyomát<sup>9</sup>. Jézus megerősítette és felemelte a törvényt, alapvető normákat határozott meg az egyház számára: megalapította Péter tisztségét (vö. Mt 16, 13–20), kormányzói hatalmat adott az apostoloknak és utódaiknak (Mt 28, 18–20; vö. LG 8), eljárási normákat és büntető hatalmat adott közössége számára (vö. Mt 18, 15–17; 1Kor 6), apostolait a papi hatalmon kívül a közösségen belüli „szociális” hatalommal is felruházta (Mt 18, 18), sőt bennfoglaltan olyan normák alkotásával is megbízta őket, melyeknek kötelező engedelmeskedni (vö. Zsid 13, 17; Lk 10, 16). Vagyis az egyházban levő törvényhozói hatalom ténye és bizonyos alapvető törvények tartalma a katolikus álláspont szerint a *ius divinum* körébe sorolható. Az egyházban érvényesülő jogszabályoknak ez az első csoportja az „isten, alkotmányos, jogi és szent” jelzőkkel minősíthető<sup>10</sup>.

**49** Az egyházi jogszabályok másik csoportja, az ún. *ius humanum ecclesiasticum* (egyházi eredetű jog) az egyház kormányzatára rendelt tekintély kifejezett vagy hallgatólagos akaratából származik, és az előbbi csoportban foglalt alapvető normák adott időben és helyen való kibontásának tekinthető. Ily módon ezek a szabályok is rendelkeznek egy bizonyos szakralitással.

## b. A szakramentalitás

**50** A II. Vatikáni Zsinat tanítása nyomán az egyházjog szakralitásáról vallott katolikus felfogás új színnel gazdagodott. A *Lumen gentium* szerint az egyház „Krisztusban mintegy szakramentuma, vagyis jele és eszköze az Istennel való bensőséges egyesülésnek” (LG 1). Ennek a tanításnak a nyomán a teológusok felvetették a kérdést: Mi az egyház szakramentális jele? A választ sok szerző<sup>11</sup> magában a *Lumen gentiumban* fedezi fel. Eszerint az egyház szentségi jele a „messiási nép”; ezt Krisztus „az élet, a szeretet és az igazság közösségévé tette; felhasználja eszközként mindenki megváltására, és elküldi az egész földkerekségre a világ világosságául, a föld sójául” (LG 9). Itt konkrét népről van szó, melynek megvannak a maga hagyományai, kultúrája, problémái. Minthogy pedig a személyek sokaságának a *communio*ban egységet kell alkotnia, szükséges, hogy összehangolják az egyes tagok feladatait, és meghatározzák a közösségi funkciókat<sup>12</sup>. Ezért ez egyházi jog egésze a maga változásaival együtt beletartozik az egyház szakramentális jelének valóságába. Minthogy azonban a keresztségben az egyház tagjai valóban bekapcsolódnak az Atya, a Fiú és a Szentlélek közösségébe, az egyházi *communio* sem csupán jel, hanem egyben a jelzett valóság is<sup>13</sup>. Így a *communio* kifejezésnek az egyházra alkalmazva egészen sajátos jelentése van. A katolikus egyházi jogszabályokat ebből a háttérből kiindulva kell értékelnünk.

<sup>9</sup> Vö. COMPOSTA, D., *La Chiesa visibile. Lezioni di teologia del diritto*, Roma 1976, 76–77; DAUVILLIER, J., *Les temps apostoliques (1er siècle)* (HDIEO II), Paris 1970, 715–730.

<sup>10</sup> COMPOSTA, *La Chiesa* 77. E normák alkotmányos jellege arra utal, hogy az egyház alapvető szerkezetét határozzák meg, s rangban felülmúlják a jogrend többi részét, vagyis nem csupán azért alkotmányosak, mert a hierarchikus szervezetre vonatkoznak (ld. 1. §. 2 c).

<sup>11</sup> Pl. SEMMELROTH, O., *Die Kirche als Ursakrament*, in FEINER, J.–LÖHRER, M. (Hrsg.), *Mysterium Salutis. Grundriss heilsgeschichtlicher Dogmatik*, IV/1, Einsiedeln–Zürich–Köln 1972, 329–330; CONGAR, Y., *Un popolo messianico. La chiesa, sacramento di salvezza. La salvezza e la liberazione* [ford. franciából] (Biblioteca di teologia contemporanea 27), Brescia 1977, 69–91; ÖRSY L., *Egyházjog és teológia* (Teológiai Kiskönyvtár), Roma 1977, 13: „A szentségi jel az Egyházban az emberi közösség”; vö. uo. 27–28.

<sup>12</sup> LONGHITANO, *Il diritto* 77–78; vö. GROSSI, V. – DI BERNARDINO, A., *La Chiesa antica: ecclesiologia e istituzioni* (Cultura cristiana antica), Roma 1984, 130; stb.

<sup>13</sup> LONGHITANO, *Il diritto* 78, 96; FORNÉS, J., *La ciencia canónica contemporánea (Valoración crítica)*, Pamplona 1984, 79–81 (irodalommal a *communio*ról); GROSSI–DI BERNARDINO, *La Chiesa* 129–135; stb.

### c. A rugalmasság

**51** Mint a fentiekből kitűnik, az egyházjogi normák sajátos jellege megmutatkozik e szabályok *tárgyában*, hiszen ezek nem pusztán evilági társaság életét rendezik. De megnyilvánul a szabályok *céljában* is, hiszen – mint magának az egyháznak is – az egyházjognak végső célja „a lelkek üdvössége” (vö. 1752. k.). Ezzel a céllal függ össze az egyházjog sajátos *rugalmassága*. A kánonjog az általános szabályok konkrét esetekre és esetekhez való alkalmazását nem pusztán a szakértők számára adott technikai lehetőségnek fogja fel, hanem úgy tekinti, mint ami magának az egyházjognak a természetéből fakad.

**52** Kétségtelen, hogy a jog biztonsága és igazságossága között belső feszültség áll fenn. A jogbiztonság követelményéből fakadó kívánalmakat a kánoni jogrendben nem lehet teljesen kielégíteni azokban az esetekben, amikor az „isteni jog” elveit kell szem előtt tartani, hiszen ezek az elvek olyan természetűek, hogy nem teszik lehetővé az engedményt a jogbiztonság érdekében a jog igazságosságának rovására. Hogy az egyházjog a legfőbb céljából, a lelkek üdvösségének szolgálatából fakadó követelményeknek eleget tegyen, nem elegendők a pozitív emberi jog szokásos eszközei. Így a kánoni jogrendben nem lehet kizárólag a pozitív egyházi jog előírásainak figyelembevételére szorítkozni, hanem szem előtt kell tartani jogon túli (metajuridikus) elemeket, természetfeletti (lelki) célkitűzéseket is.

**53** Erről a tényről sajátos jogintézmények tanúskodnak az egyházban. Az „isteni jogi” normák esetében nem lehetséges, hogy azok a konkrét esetekre alkalmazva ellenkezzenek az igazságosság és a szeretet elvével, ezért alóluk nem is lehetséges felmentés (vö. 85. k.). A tisztán egyházi pozitív jogszabályok esetében viszont előfordulhat, hogy konkrét alkalmazásukban ellentétbe kerülnek ezekkel az elvekkel. Ilyenkor maga az egyházi jogrend ad lehetőséget az alóluk való *felmentésre* és a *méltányosság* alapján történő alkalmazásukra, mely adott esetben még a kánoni törvény alkalmazásától való eltekintést is jelenthet (vö. 702. k. 2. §, 1341., 1344., 1346. k.). Ugyanezekből az adottságokból fakad, hogy az egyházi büntetőjogban a *törvényesség elve* csak sajátos értelemben érvényes, vagyis hogy a lelkek üdvössége érdekében büntetést lehet alkalmazni bizonyos olyan esetekben is, amikor az adott tényállásra külön előzetes törvényben vagy parancsban nincs büntetés rendelve, még akkor is, ha az illető külső cselekményt semmilyen pozitív egyházi törvény nem tiltja, viszont ellenkezik az „isteni törvénnyel” (1917-es CIC 2222. k. 1. §, CIC 1399. k.).

**54** Az egyházi jogrend nem zárt önmagában, hanem a végtelen, az örökkévaló felé irányul. Tekintélyét és szilárdságát éppen a vallásos erkölccsel való szoros kapcsolata (nem keveredése!) alapozza meg. Ezért nem szorítkozhat merev, abszolút szabályokra, melyek nem teszik lehetővé a méltányosságot, a sajátos helyi és személyi adottságok messzemenő figyelembevételét.

**55** Így *nem lehetséges a törvényhozói, a bírói és a végrehajtói hatalom merev szétválasztása* sem az egyházban. Számos egyházi jogszabály pedig külön hangsúlyozza, hogy megtartása nem kötelező, ha súlyos, ésszerű vagy megfelelő ok az ellenkezőjét indokolja. Ez elősegíti a valódi igazságosság és méltányosság érvényesülését az egyes konkrét esetekben. Ugyanezt szolgálja pl. az *elbirtoklás jóhiszeműségének* követelménye az egész elbirtoklási idő alatt (198. k.) vagy az a törvény, amely szerint a *személyek állapotáról szóló perekben* (pl. házassági perek) *soha nincs ítélt dolog*, vagyis olyan ítélet, amit kellő bizonyítékkal ne lehetne megtámadni (1643. k.). A rugalmasságot segítik az *ajánlások*, a hívők *autonómiájára* és a *részleges jogra* való utalások is (ld. 6. §. 2).

**56** Az egyházjogot rugalmassá tevő sajátos jogintézmények egy különleges jogbiztonságról tanúskodnak, mely nem annyira a törvény külső formájában rejlik, mint inkább a törvény elveinek belső lényegében: azokban az „isteni jogi” elvekben, melyeknek – a pozitív egyházi jogszabályok rugalmasságában való – érvényesülése révén a jog az igazságossággal esik egybe<sup>14</sup>.

---

<sup>14</sup> FEDELE, P., *Discorsi sul diritto canonico* (Studia et documenta iuris canonici 2), Roma 1973, 39–49.

## II. fejezet: Történeti áttekintés<sup>15</sup>

### 3. §. Az ókori egyházjog

#### 1. Az óegyház joga

57 A Nagy Konstantin előtti kor (I–III. sz.) egyházfegyelmeiben a szokásjog játssza a döntő szerepet. A hittani, liturgikus, erkölcsi, jogi hagyomány kötelező erejének alapja az első évszázadok keresztényei számára az apostoli, s így közvetve a jézusi, sőt isteni eredet. Ez a szemlélet mutatkozik meg abban, hogy a legkorábbi egyházi szabálygyűjtemények (rendtartások) apostoli eredetűeknek mondják magukat. Ezért ezeket a kollekciókat *álapostoli gyűjteményeknek* nevezzük. Noha némelyikük ma ismert alakjában a III. század vége után keletkezett, a bennük foglalt előírások többnyire a legősibb fegyelmi szabályokat tartalmazzák. A főbb<sup>16</sup> álapostoli (pszeudoapostoli) gyűjtemények a *Didakhé*<sup>17</sup> (II. sz. eleje), a *Didaskália*<sup>18</sup> (III. sz. 2. negyede), a *Traditio Apostolica*<sup>19</sup> (215 körül), a *85 apostoli kánon*<sup>20</sup> (IV. sz. vége), valamint a mindezeket a kollekciókat enyhén átalakított változatban magában foglaló *Apostoli Konstitúciók*<sup>21</sup> (380 körül). Ez utóbbi a legfontosabb álapostoli gyűjtemény, szinte az egész egyházi szokásjog foglalata, mintegy Corpus Iuris. Az álapostoli gyűjtemények elterjedése már ebben a korai időben jelentősen hozzájárult az egyházfegyelme egységesüléséhez.

#### 2. A birodalmi egyház korának joga

58 A IV–VII. század egyházának intézményes életét a Római Birodalom, illetve az időszak végén keleten a Bizánci Birodalom keretei jellemezték. Nyugaton a birodalom összeomlása (476) után a romanitas szelleme a pápai udvarban tovább él. A birodalmi intézmények hatása még az idők során a birodalmon kívül került területeken is érezhető. A

<sup>15</sup> A kánonjogi gyűjtemények történetéhez magyarul lásd ERDŐ P., *Az egyházjog forrásai. Történeti bevezetés* (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici 1/1), Bp. 1998; UA., *Die Quellen des Kirchenrechts. Eine geschichtliche Einführung* (Adnotationes in Ius Canonicum 23), Frankfurt am Main 2002 (az előző mű javított és bővített kiadása).

<sup>16</sup> Az összes álapostoli rendtartások felsorolásához, ismertetéséhez és irodalmához ld. ERDŐ P., *Az ókeresztény kor egyházfegyelme (az első négy században)* [Ókeresztény Írók V], Bp. 1983, 33–44; vö. GAUDEMET, J., *Les sources du droit de l'Eglise en Occident du IIe au VIIe siècle* (Initiations au christianisme ancien), [Paris] 1985, 15–28.

<sup>17</sup> Kiad.: RORDORF, W.–TUILLIER, A., *La Didaché* (Sources chrétiennes 248), Paris 1978; WENGST, K., *Didache (Apostellehre), Barnabasbrief, Zweiter Klemensbrief, Schrift an Diognet* (Schriften des Urchristentums II), Darmstadt 1984, 3–100; magyarul: VANYÓ L. (szerk.), *Apostoli atyák* (Ókeresztény Írók III), Bp. 1980, 93–101 (ford. Vanyó L.).

<sup>18</sup> Kiad.: az eredeti görög szöveg hiányában csak az antik fordításokról, illetve az Apostoli Konstitúciókban szereplő átdolgozott görög változatról van: METZGER, M., *Les Constitutions Apostoliques I–III* (Sources chrétiennes 320, 329, 336), Paris 1985–1987 (korábbi közkeletű kiadása: FUNK, F. X., *Didascalia et Constitutiones Apostolorum*, I, Paderbornae 1905 [úny. Torino 1970], 2–384); magyarul: ERDŐ, *Az ókeresztény* 108–245.

<sup>19</sup> Kiad.: BOTTE, B., *La Tradition Apostolique de Saint Hippolyte. Essai de reconstruction*, Münster 1963 (szövegrekonstrukció; a mű görög eredetije elveszett); magyarul: ERDŐ, *Az ókeresztény* 83–107.

<sup>20</sup> Kiad.: METZGER, *Les Constitutions* III, 274–309; FUNK, *Didascalia* I, 564–595 (az Apostoli Konstitúciók VIII. könyve 47. fejezeteként); magyarul: BERKI F., *Kánonok könyve*, I, Bp. 1946, 17–49.

<sup>21</sup> Kiad.: METZGER, *Les Constitutions*; Funk, *Didascalia* I (a teljes I. köt.).

konstantini egyházbékétől (313) kezdve a kereszténység előbb engedélyezett vallás lett, majd a birodalom hivatalos és kizárólagos vallásává vált. Bár a püspökök zsinatai keleten a II., nyugaton a III. századtól már megjelentek, számottevő *zsinati szövegelemleink* csak a IV. századtól vannak. Ekkortól kezdve tette lehetővé az egyházat körülvevő légkör, s kívánta meg a keresztények növekvő száma és szervezettsége, hogy a püspökök a keresztény életre vonatkozó jogalkotói tevékenységüket – akár az egész egyházra szóló érvénnyel is (egyetemes zsinat) – szélesebb körben kibontakoztassák. A fegyelmi témákról szóló pápai ügylevelek, vagyis a dekretálisok szintén a IV. század végétől kezdik meg történelmi pályafutásukat. Mindezekben a jogszabályokban technikai, de nyelvi szempontból is erőteljesen jelentkezik a római jog hatása. Ezek a folyamatok azt eredményezték, hogy az egyházi élet szabályainak tipikus formájává a szokásjog helyett egyre inkább az írott jog vált.

**59** A zsinati jogszabályok (kánonok) első, anyagát a zsinatok időrendi sorrendjében elrendező (kronologikus) gyűjteménye keleten a Melitosz antióchiai püspök idejében összeállított *Syntagma Canonum*<sup>22</sup> (342 és 381 közt) volt, melyet az idők során további zsinatok kánonjaival bővítettek. Pápai dekretálisokat és nyugati zsinati kánonokat a keleti gyűjteményekbe később sem vettek fel, eltekintve a carthagói anyagtól, melyet II. Iustinianus császár (685–694, 705–711) személyes hatására akkor kapcsoltak a keleti zsinatok határozataihoz, amikor Beliszariosz hódítása után Észak-Afrikának ez a vidéke a Bizánci Birodalom részét alkotta (534–698)<sup>23</sup>.

**60** Az egyetemes és a keleti helyi zsinatok anyagára építve a nyugati egyházban is megszülettek a helyi gyűjtemények. Az első többé-kevésbé egyetemes tekintélyre emelkedett nyugati kollektió Dionysius Exiguus (V. sz. vége, VI. sz. eleje) műve, melynek a szakértők több változatát (recenzióját) különböztetik meg. Az időrendbe szedett keleti zsinati kánonok latin fordításán kívül Dionysius a pápai dekretálisokból is kronologikus gyűjteményt állított össze. E két kollektiót együtt Codex canonumnak, Corpus canonumnak nevezték, ma pedig egyszerűen *Collectio Dionysianának*<sup>24</sup> hívják. Ez a gyűjtemény a későbbiekben nagy hatást gyakorolt az egész nyugati egyházra, mivel a római egyház hosszú időn át ezt használta jogforrásként. Ennek bővített változatát, a *Collectio Dionysio-Hadrianát*<sup>25</sup> küldte el I. Hadrianus pápa 774-ben Nagy Károlynak. Később ez a kollektió a Frank Birodalomban mintegy hivatalos gyűjteménnyé vált, s a XII. századig a latin egyházban vezető szerepet játszott<sup>26</sup>.

<sup>22</sup> Vö. BÁNK J., *Kánoni jog*, I, Bp. 1960, 123–124; VAN HOVE, A., *Prolegomena ad Codicem Iuris Canonici* (Commentarium Lovaniense in Codicem Iuris Canonici, vol. I, tom. I), Mechliniae–Romae 1945, 164–165; NAZ, R., *Syntagma Canonum Antiochenum*, in *DDC VII*, 1142.

<sup>23</sup> Vö. JOANNOU, P. P., *Discipline générale antique, IVe–IXe s. I/2. Les Canons des Synodes Particuliers* (Pontificia Commissione per la redazione del Codice di diritto canonico orientale, Fonti, Fasc. IX), Grottaferrata 1962, 548–549.

<sup>24</sup> Kiad.: PL 67, 139–316.

<sup>25</sup> Kiad.: PITHOEUS, F., *Codex canonum vetus Ecclesiae Romanae*, Parisiis 1609.

<sup>26</sup> Magyarországi jelenléte egyik tárgyi emlékének tekinthető az Egyetemi Könyvtár (Bp.) U. Fr. 1. m. 85. számú kódextöredéke (XI. sz. 2. fele), melyet valószínűleg a korai Árpád-korban hazánkban használták, vö. MEZEY L. (szerk.), *Fragmenta latina codicum in Bibliotheca Universitatis Budapestinensis* (Fragmenta codicum in bibliothecis Hungariae I, 1), Bp. 1983, 100–101.

**61** A korszak másik legjelentősebb gyűjteménye a *Collectio Hispana*<sup>27</sup> (VII. sz.), mely a Dionysius-féle kollekción kívül afrikai, hispániai és galliai zsinati határozatokat, valamint további pápai dekretálisokat tartalmaz. Első részében a zsinati anyagot földrajzi egységenként, az egységeken belül pedig időrendben közli. Második részében az ugyancsak időrendi sorba szedett pápai ügylevelek foglalnak helyet. Ennek a világos felépítésű és kiemelkedően bőséges gyűjteménynek a hatása egész Nyugat-Európában évszázadokon át érvényesült. Több kivonat és átdolgozás is készült belőle.

**62** A korszak gyűjteményeiben egyre inkább megfigyelhető az időrendi sorrendnek valamilyen más logikai renddel való kombinálása vagy helyettesítése. A fejlődés a kronologikus gyűjteményektől a szisztematikus gyűjtemények felé halad.

---

<sup>27</sup> Kiad.: PL 84, 93–848; új kritikai kiadása részben már megjelent: MARTINEZ DIEZ, G.–RODRIGUEZ, F., *Colección Canónica Hispana*, Madrid 1966 kk.

## 4. §. A középkori egyházjog

### 1. A korai középkor egyházjoga

**63** A VIII–XII. század nyugati egyházjogának alakulását főleg két nagy történelmi mozgalom határozza meg: a karoling reneszánsz (IX. sz.) és a gregoriánus reform (XI. sz.). A korszak nagyszámú gyűjteménye szinte kivétel nélkül valamilyen kapcsolatban áll ezekkel a megújulási mozgalmakkal.

#### a. A karoling reform

**64** Amikor Nagy Károly 800 karácsonyán elnyeri a császári címet, nyugaton mintegy újjáéled a Római Birodalom. A keresztény császár személyéhez kapcsolódó, népek feletti, egyetemes tudat érezteti megújító hatását az egyházjogban is. A korábban közkézen forgó számos helyi jelentőségű joggyűjtemény már nem felelt meg a kor szükségleteinek. Ezen a helyzeten egyrészt a régi joganyagot tartalmazó egyetemesebb igényű kollekciók, főként a már említett *Dionysio-Hadriana*<sup>28</sup> elterjesztésével igyekeztek segíteni, másrészt a régi jogszabályok alapján le nem küzdhető korabeli problémákra hamis gyűjtemények összeállításával keresték a megoldást. E hamis és hiteles anyagot egyaránt tartalmazó (847 és 852 közt keletkezett) művek közül a legterjedelmesebb és messze a legnagyobb hatású a *Decretales Pseudoisidorianae*<sup>29</sup>, melyben a Collectio Hispana egyik változatát úgy alakították át, hogy egyes pápai dekretálisokat módosítottak (interpoláltak), egy sor állítólagos pápai levelet pedig teljes egészében önállóan alkottak meg (hamisítottak) és fűztek a gyűjtemény elejére<sup>30</sup>.

**65** A karoling reneszánsz és a gregoriánus reform közti időszak gyűjteményeinek egy része még inkább a karoling eszmék jegyét viseli magán. Ennek a csoportnak kiemelkedő hatású képviselője Prümi Regino *Libri duo de synodalibus causis*<sup>31</sup> (906 körül) című műve. A másik csoport már az egyház függetlenségének hangsúlyozásával, de a világi hatóságok szerepét egyházi ügyekben radikálisan el nem utasítva, a gregoriánus reformot készíti elő. A legfontosabb ilyen gyűjtemény a II. Henrik császárral jó viszonyban lévő Wormsi Burchard *Decretuma*<sup>32</sup> (1008 és 1022 közt), mely a XI. század legelterjedtebb kánonjogi kollekciója volt.

<sup>28</sup> Vö. 25. jegyz.

<sup>29</sup> Kiad.: HINSCHIUS, P., *Decretales Pseudo-Isidorianae et Capitula Angilrammi*, Lipsiae 1863 (úny. Aalen 1963); kritikai szempontok egy új kiadáshoz: WILLIAMS, S., *Codices Pseudo-Isidoriani. A paleographico-historical Study* (MIC Ser. C, vol. 3), New York 1971; MORDEK, H., *Codices Pseudo-Isidoriani. Addenda zu dem gleichnamigen Buch von Schafer Williams*, in *AKK* 147 (1978) 471–478.

<sup>30</sup> A mű magyarországi elterjedése tárgyi emlékének tűnik a budapesti Központi Szeminárium S. Fr. 1. m. B. 11. számú XI. századi kódextörödéke, mely egy valószínűleg hazánkban használt Pszeudo-Izidor példányból való. Pszeudo-Izidor magyarországi hatásához ld. FUHRMANN, H., *Einfluss und Verbreitung der pseudoisidorischen Fälschungen* (MGH Schriften XXIV, 1–3), I–III, Stuttgart 1972–1974, I, 46–47; II, 334, 349; III, 760.

<sup>31</sup> Kiad.: WASSERSCHLEBEN, F. G., *Reginonis abbatis Prumiensis libri duo de synodalibus causis et disciplinis ecclesiasticis*, Leipzig 1840 (úny. Graz 1964); második recenziója: PL 132, 175–456.

<sup>32</sup> Kiad.: PL 140, 537–1058.



## b. A gregoriánus reform

**66** Az egyház beépülése a feudális társadalomba a világi hatóságoktól való sokféle hűbéri jellegű függőséget eredményezett, melyek az egyház belső válságával együtt kiélezték az egyházi tisztségek világiak részéről való betöltésének (invesztitúra), a simóniának és a klérus erkölcsi, lelkipásztori és szellemi alkalmasságának problémáját. A VII. Gergely pápa nevével fémjelezhető megújulási törekvés (a gregoriánus reform) mindezt a pápai hatalom hangsúlyozásával kívánta orvosolni mind az egyházon belül, mind a világi hatalmak vonatkozásában. A reformtörekvések érdekében összeállított és azokat kezdeti szigorúságukban képviselő gyűjtemények közül kiemelkedik a *Collectio in 74 titulos digesta*<sup>33</sup> (1050 körül?), mely forrásul szolgált sok későbbi hasonló kollektió számára, és a VII. Gergelyhez igen közel álló *Luccai Anselm gyűjteménye*<sup>34</sup> (1083 körül), mely a reformeszméket legerőteljesebben tükröző és a XII. században a legnagyobb hatást kifejtő ilyen jellegű mű.

**67** A gregoriánus eszméket későbbi, türelmesebb formában kifejező művek közül a legfontosabbak Chartres-i Ivo (†1117) gyűjteményei: a *Decretum* és a *Panormia*<sup>35</sup>.

## c. A kánonjog művelése

**68** A középkornak ez a korábbi szakasza jelentős technikai és szemléleti fejlődést hozott a gyűjteményirodalomban. A „barbár” népek egyházaiban a korszak kezdetén használatos helyi gyűjtemények színvonala igen alacsony volt. Egyik-másikukban, mondjuk a *Collectio Hibernensisben*<sup>36</sup> (700 körül), főként pedig a különféle vezeklési könyvekben (libri poenitentiales) a jog mint kategória is elhomályosul, és tömegesen jelennek meg – főként ószövetségi – bibliai idézetek s különböző egyházi íróktól vett részletek. Némelyikük hittanilag is kifogásolható fegyelmi útmutatásokat ad. Ehhez képest a korszak egységesítő és központosító irányzatú gyűjteményei markáns tisztulási és fejlődési folyamat hordozói. A XII. századra kialakultak a kánonmagyarázat főbb elvei is<sup>37</sup>.

<sup>33</sup> Kiad.: GILCHRIST, J. T., *Diuersorum patrum sententie siue Collectio in LXXIV titulos digesta* (MIC Ser. B, vol. 1), Città del Vaticano 1973.

<sup>34</sup> Kiad.: THANER, F., *Anselmi Lucensis Collectio una cum collectione minore*, Innsbruck 1915 (úny. Aalen 1965) [a mű egy része hiányzik belőle]; a gyűjteményről újabban lásd CUSHING, K. G., *Papacy and law in the Gregorian revolution. The canonistic work of Anselm of Luca* (Oxford historical monographs), Oxford 1998; SZUROMI SZ. A., *A püspökökre vonatkozó egyházfegyelmi szabályok az Anselmi Collectio Canonumban* (Bibliotheca Institutii Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae, IV/1), Bp. 2000; UA., *A „Collectio in LXXIV titulos digesta” befolyása a Collectio Anselmi Lucensisre*, in *Kánonjog* 1 (1999) 109–111; UA., *Some observations concerning whether or not Vat. Lat. 1361 is a text from the Collection of Anselm of Lucca*, in *Ius Ecclesiae* 13 (2001) 693–715; UA., *Die patristische Wurzel der bischöflichen Kirchendisziplin in der „Collectio Anselmi Lucensis”* in *Rivista Internazionale di Diritto Comune* 12 (2001) 249–263.

<sup>35</sup> Kiad.: PL 161, 59–1022 (Decretum). 1041–1344 (Panormia).

<sup>36</sup> Kiad.: WASSERSCHLEBEN, H., *Die irische Kanonensammlung*, Leipzig 1885 (úny. Aalen 1966).

<sup>37</sup> A kánonjogi problémamegoldás, az ellentétes szabályok összeegyeztetése terén Gratianus legfőbb módszertani előzményei Chartres-i Ivo gyűjteményei és Liège-i Alger *De misericordia et iustitia* című műve (kiad.: KRETZSCHMAR, R., *Alger von Lüttichs Traktat „De misericordia et iustitia”. Ein kanonistischer Konkordanzversuch aus der Zeit des Investiturstreits. Untersuchungen und Edition* [Quellen und Forschungen zum Recht im Mittelalter 2], Sigmaringen 1985) voltak.

## 2. A virágzó középkor egyházjoga

### a. Az egyházjogtörténet fordulópontja: Gratianus Decretuma

**69** A XII–XIII. század a nyugati kereszténység területén nagyfokú függetlenséget élvező, sőt egyfajta vezető szerepet betöltő egyház intézményes virágkora. A XII. században döntő fordulat következik be az egyházi jog történetében. A részleges jog túlsúlyával, konkrét szemlélettel és a források elszórtágával jellemezhető első évezredet felváltja az elvonatkoztatás, a dialektikus módszer és az egyetemesség uralmának klasszikus kora, amikor az egyház jogrendje az egységesség és a logikus belső összefüggés egyre egyértelműbb jeleit mutatja. Az első évezred különböző gyűjteményekben elszórt és gyakran egymásnak ellentmondó szabályokat tartalmazó kánonjogi szöveganyagát a Bolognában „gyakorlati teológiát” tanító Gratianus mester a Concordia discordantium canonumban, későbbi nevén a *Decretum Gratianiban*<sup>38</sup> (1140?, 1150?) az ellentmondások feloldását célul kitűző logikus szintézisbe foglalta. Noha művének nem volt hivatalos jellege, mindenütt nagy tekintélyre tett szert, s csakhamar kiszorította az összes korábbi gyűjteményeket<sup>39</sup>.

**70** Gratianus Decretumával kezdetét vette a kánonjog tudományos művelése. Az első egyetemek kialakulásának kora volt ez, amikor a római jog és a teológia tudományával párhuzamosan fejlődött az egyházjogtudomány is.

### b. A kánonjogtudomány születése

**71** A XII. századig a kánonjogot nem tekintették a szent tudományok önálló ágának. A káptalani és kolostori iskolákban a teológiával együtt, annak gyakorlati részeként oktatták. Gratianus Decretumát azonban a bolognai „studium generalén” a római jog iustinianusi gyűjteményeinek épp akkoriban ugyanott kifejlődött tudományos magyarázati módszeréhez hasonlóan kezdték el olvasni és kommentálni. Így a kánonjog – megőrizve ugyan szent tudomány jellegét – határozott jogi arculatot öltött. A kánonjogot a Decretum szövege alapján művelő egyetemi oktatásnak (dekretisztika) a magára Gratianusra visszamenő bolognai iskola mellett hamarosan más műhelyei (és irányzatai) is alakultak, elsősorban a Párizsból kisugárzó francia-rajnai iskola és az angol-normann iskola.

**72** A Decretum szövegét a mesterek magyarázó széljegyzetekkel, glosszákkal látták el. Megszülettek a Decretum szövegéhez írt magyarázó jellegű önálló összefoglaló művek, a summák is. E műfaj kezdeti formáját képviseli Gratianus tanítványának, *Paucapaleának a summája*<sup>40</sup> (röviddel a Decretum Gratiani után), végső kiteljesedésének pedig *Pisai Huguccio* nagyszabású summája<sup>41</sup> (1188–1190) tekinthető, melyet a Decretumot magyarázó egész

<sup>38</sup> Kiad.: FRIEDBERG., AE., *Corpus iuris canonici. Pars prior: Decretum Magistri Gratiani*, Leipzig 1879 (úny. Graz 1959).

<sup>39</sup> A Decretum Gratiani keletkezési folyamatának és szövegfejlődésének megismeréséhez, főként pedig a sokkal rövidebb „első változat” és a Friedberg-féle kiadásban közismert „végső” változat megkülönböztetéséhez az utóbbi időben számos új megállapítással járult hozzá a kutatás. Ezek szintéziséhez lásd ERDŐ, *Die Quellen* 106–111.

<sup>40</sup> Kiad.: SCHULTE, J. F., *Die Summa des Paucapalea über das Decretum Gratiani*, Giessen 1890 (úny. Aalen 1965).

<sup>41</sup> Kiadatlan. Kiadása előkészületeiről ld. pl. PROSDOCIMI, L., *La „Summa Decretorum” di Ugucione da Pisa. Studi preliminari per una edizione critica*, in *StG* III, 351–374; STICKLER, A. M., *Problemi di ricerca e di edizione per Ugucione da Pisa e nella decretistica classica*, in *AAVV., Congrès de droit canonique médiéval*, Louvain 1959, 111–122.

irodalom legfontosabb alkotásának tartanak. A summákkal kölcsönhatásban fejlődtek a glosszák is. Megszülettek belőlük a Decretum szövegének egészét vagy egy részét végigkísérő, összefüggő glosszaegyüttesek, a *glosszaapparátusok*. A Decretum rendes glosszaapparátusának (*glossa ordinaria*) az oktatás és az általános használat végül is a *Bartholomaeus Brixienensis* által végső formába öntött változatot (1240–1246) fogadta el. Ez az apparátus kizárólagos uralomra tett szert, s szinte elmaradhatatlan kísérője volt a Decretum szövegének a kéziratokban és a nyomtatott kiadásokban egészen a XVII. századig.

### c. A dekretális gyűjtemények és a dekretalisztika

**73** Az egyetemes zsinatokat a virágzó középkorban a pápai tekintély határozta meg. Jelentős jogalkotói tevékenységet csupán a *IV. Lateráni Zsinat* (1215) fejtett ki, melynek rendelkezéseit külön joggyűjteményként kezelték; glosszaapparátusok is készültek hozzá<sup>42</sup>.

**74** A virágzó középkor legtipikusabb jogforrásai a pápai dekretálisok voltak. Ezekből már a XII. században számos gyűjteményt állítottak össze<sup>43</sup>. A legfontosabb közülük a *Bernardus Balbi Papiensis* által összeállított *Breviarium extravagantium* (1188 és 1192 közt), melyet később *Compilatio prima* néven ismertek. Jelentősége főként az anyagot öt könyvre (iudex, iudicium, clerus, connubia, crimen), a könyveken belül pedig címekre és fejezetekre felosztó rendszerében áll, melyet – ha talán nem is elsőként alkalmazott – a dekretálisok gyűjtésében és tudományos feldolgozásában (dekretalisztika) általánosan elterjesztett. E kollektívát 1226-ig másik négy hasonló követte. Ez az öt gyűjteményt együtt *Quinque compilationes antiquae*<sup>44</sup> névvel szokás illetni. Elsősorban belőlük merítette anyagát *Raimundus de Pennaforte*, aki IX. Gergely pápa utasítására összeállította minden idők legbővebb és legnagyobb hatású dekretális gyűjteményét, az ún. *Liber Extrát* (1234), vagyis IX. Gergely dekretális gyűjteményét<sup>45</sup>, melyet a pápa egyetemesen kötelező, kizárólagos, hivatalos gyűjteményként kihirdetett. Törvényerővel – a kollektív jellegénél fogva – a benne található pápai ügylevélrészleteknek csupán a döntést tartalmazó szakaszai rendelkeztek.

**75** A főbb dekretális gyűjteményekhez a XII. század végétől fogva ugyancsak írtak glosszákat, apparátusokat, summákat és az egyetemi oktatásban szokásos egyéb műfajokhoz (casus, quaestiones, notabilia, brocarda stb.) tartozó magyarázatokat. IX. Gergely dekretális gyűjteményének *glossa ordinarijaként Bernardus Parmensis de Botone* apparátusát (1245 és 1263 közt) fogadták el. A IX. Gergely dekretális gyűjteményét követő korban a kánonjogi irodalom a gyűjteményszövegekhez bőséges kommentárokat (lecturák) és a szöveget nem részleteiben magyarázó, hanem tartalmát a címek sorrendjében rendszeresen kifejtő nagy summákat (summae titulorum) hozott létre. Ezek közül kiemelkedik *Henricus de Segusio*

<sup>42</sup> A szöveg és a glosszaapparátusok kiadása: GARCÍA Y GARCÍA, A., *Constitutiones Concilii quarti lateranensis una cum commentariis glossatorum* (MIC Ser. S, vol. 2), Città del Vaticano 1981.

<sup>43</sup> Sokuk implicit (a Corpus Iuris Canonicensz szereplő szövegeket csak jelző) kiadása: FRIEDBERG, E., *Die Canones-Sammlungen zwischen Gratian und Berhard von Pavia*, Leipzig 1897 (úny. Graz 1958); HOLTZMANN, W.–CHENEY, C. L.–CHENEY, M. G., *Studies in the collections of twelfth-century decretals* (MIC Ser. B, vol. 3), Città del Vaticano 1979; vö. HOLTZMANN, W.–CHODOROW, S.–DUGGAN, C., *Decretales ineditae saeculi XII* (MIC Ser. B, vol. 4), Città del Vaticano 1982.

<sup>44</sup> Implicit kiadásuk: FRIEDBERG, AE., *Quinque Compilationes Antiquae nec non Collectio Canonum Lipsiensis*, Leipzig 1882 (úny. Graz 1956).

<sup>45</sup> Kiad.: FRIEDBERG, AE., *Corpus iuris canonici. Pars secunda: Decretalium collectiones*, Leipzig 1881 (úny. Graz 1959), 1–928.

(Hostiensis) *Summa aureának*<sup>46</sup> nevezett műve (1250–1253), mely egy egész évszázad kánonjogtudományának fejlődését tetőzi be.

**76** A XIII. század további folyamán az újabb dekretálisok megjelenése újabb gyűjtemények összeállításához vezetett, melyek közül legnagyobb történelmi jelentőségre a VIII. Bonifác pápa által kihirdetett *Liber Sextus*<sup>47</sup> (1298) emelkedett, melyhez az egész dekretális jog utolsó nagy klasszikusa, *Iohannes Andreae* írta meg a *glossa ordinariaként* elfogadott apparátust már 1303 előtt.

### 3. A kései középkor egyházjoga

**77** A XIV. századtól a reformáció kezdetéig, sőt bizonyos vonatkozásban egészen a Trentói Zsinatig (1545–1563) terjedő időszak a „keresztény középkor” alapvető elemeinek bomlását hozza magával. A pápaság „avignoni fogsága” (1309–1377), a zsinatok elsődlegességét hangsúlyozó konciliarizmus, az államok erősödése alapvetően hat az egyházi jogképződésre és a kánonjog művelésére. A XIV. századot derékbatörő nagy pestisjárvány idejére esik a középkori kánonjog utolsó nagy klasszikusának, *Iohannes Andreae*nek a halála (1348) is. A XIV–XV. század ugyanakkor a polgárosodásnak, a kulturális eredmények szélesebb körökbe való szétsugárzásának, a humanista ébredésnek, a papír és a könyvnyomtatás európai elterjedésének a kora is.

#### a. A Corpus Iuris Canonici kialakulása

**78** Az újabb pápai dekretálisokból további rövidebb gyűjtemények keletkeztek. A *Clementinae* c. kollekción XXII. János pápa még hitelesként adta ki (1317), ám a másik két jelentősebb gyűjtemény: az *Extravagantes Iohannis XXII* (1325) és az *Extravagantes communes* (1500, 1503)<sup>48</sup> csupán magángyűjtemények. Ezt a három kollekción a *Decretum Gratiani*hoz, IX. Gergely dekretális gyűjteményéhez és a *Liber Sextus*hoz csatolták. Így jött létre és bővült fokozatosan hat műből álló együttes az újkor elejére a római jog iustinianusi gyűjteményeit összefoglaló *Corpus Iuris Civilis* mintájára a *Corpus Iuris Canonice*nek nevezett egyházjogi gyűjteménycsoport, melynek az említett hat kollekciónból álló és a „római korrektorok” szakbizottsága által átnézett formáját XIII. Gergely pápa adta ki és nyilvánította jogilag hitelesnek 1582-ben.

#### b. A kánonjog művelése

**79** Noha a kései középkorban az új kollekciónkhoz glosszák, az előző kor nagy gyűjteményeihez pedig terjedelmes szövegmagyarázó kommentárok is születnek – közülük a leghíresebb *Nicolaus de Tudeschis* (Panormitanus) műve –, a kánonjog gyakorlati alkalmazásához közelebb álló, „polgárabb”, népszerűbb műfajok tömeges elterjedése a jellemző. A teológiai elemek mellett is erősen jogi *gyóntatói summák* (*summae confessorum*) típusából pl. több, mint 6000 művet tartanak nyilván<sup>49</sup>. A pasztorációt segítő jogi összefoglalók, az oktatást szolgáló rövidítmények, módszertani bevezetők, főként pedig a

<sup>46</sup> Kiad. pl.: HENRICUS DE SEGUSIO (Cardinalis Hostiensis), *Summa*, Lugduni 1537 (úny. Aalen 1962).

<sup>47</sup> Kiad.: FRIEDBERG, *Corpus* 933–1124.

<sup>48</sup> Mindhárom gyűjtemény kiadása: uo. 1129–1312; az *Extravagantes Iohannis XXII* újabb kiadása: TARRANT, J., *Extravagantes Iohannis XXII* (MIC Ser. B, vol. 6), Città del Vaticano 1983.

<sup>49</sup> Vö. BLOOMFIELD, M. W.–GUYOT, B. G.–HOWARD, D. R.–KABEALO, T. B., *Incipits of Latin Works on the Virtues and Vices*, 1100–1500 A.D., Cambridge, Massachusetts 1979.

jogi szótárak, mutatók, konkordanciák, az egyes ügyekben adott jogi tanácsok, meg a bírósági, közigazgatási, sőt inkvizíciós segédkönyvek divatjának kora ez.

## 5. §. Az újkor egyházjoga

**80** A Trentói Zsinattól (1545–1563) az I. Vatikáni Zsinatig (1869–1870) terjedő évszázadokban a katolikus egyház élete a protestantizmus, majd a kibontakozó fejedelmi abszolútizmus, végül a forradalmak és a liberalizmus környezetében zajlik. Kapcsolatai az újkori gondolkodás főbb áramlataival nehezek, gyakran polémikusak.

### 1. A pápai és a kúriai jogalkotás

**81** Az egyházi jogalkotást a trentói zsinati határozatok után a közvetlenül a pápától, valamint a római kúria – jórészt a XVI. században alakult – hatóságaitól kiadott rendelkezések jellemzik. Hivatalos, a jog egész területét átfogó egyetemes joggyűjtemények több ilyen irányú próbálkozás ellenére sem jelennek meg. A pápai levelek többnyire terjedelmes magángyűjteményekben, ún. *bulláriumokban* kerülnek kiadásra, a római kongregációk határozatai pedig kibocsátó szervként külön-külön könyvsorozatokban, melyek néha hivatalos kiadványok – pl. a *SC Concilii* intézkedéseinek gyűjteménye (1718-tól), a *Rítuskongregáció* dekrétumai (1807-től) vagy a tiltott könyvek jegyzéke, az *Index librorum prohibitorum* (először 1557-ben) –, gyakran viszont nem hivatalosak, s nem is foglalják magukban az adott kúriai hatóság rendelkezéseinek összességét.

### 2. A kánonjogtudomány és a forráskritika

**82** A Corpus Iuris Canonici az egyes részleteket érintő módosítások ellenére, mint olyan megőrzi érvényét. Hozzá csatolva gyakran kiadnak teljesen magánjellegű gyűjteményeket, főként *Pierre Matthieu Liber Septimus Decretalium* (1590) című összeállítását, valamint a iustinianusi Institúciók mintájára felépített *Institutiones Iuris Canonice*, *Paolo Lancelotti* pápai utasításra készített, de hivatalossá nem emelt művét (1563). Ez utóbbi mű új módszert terjeszt el a kánonjogtudományban és az oktatásban, az ún. *institúciós módszert*, a törvénygyűjtemények szövegének rendjét követő eddigi exegetikus módszer mellett és helyett. E módszer az általános fogalmak közlése után az anyagot a személyekre, a dolgokra és a keresetekre (perjog, büntetőjog) vonatkozó csoportokra tagolva, logikus, áttekinthető rendben, önállóan megfogalmazva (tankönyvszerűen) adja elő. A módszer sok követőre talált, s hatása még az 1917-es Egyházi Törvénykönyv szerkezetén is világosan megmutatkozik.

**83** A XVI–XVII. század a forráskritikai megújulás időszaka. A szemléletváltozás érezteti hatását a jogforrások kezelésében is. A középkori exegézist hordozó glossza veszít tekintélyéből (a Corpus Iuris Canonici utolsó glosszás kiadása 1671-ben jelenik meg), s – főleg Franciaországban – a régi jogszabálysövegek történeti-kritikai magyarázata kerül előtérbe. A XVII. század hatályos egyházjoggal foglalkozó legnagyobb művei azonban továbbra is sokat megőriznek az exegetikus módszer hagyományaiból. A középkori kánonjogi irodalomból bőségesen merít a kor talán legtekintélyesebb egyházjogi műve, *Prospero Fagnaninak* (1588-1678), a római kúria tisztségviselőjének nagyszabású kommentárja is<sup>50</sup>. Az abszolút monarchiák állami törekvéseit és a helyi egyházak önállóságát a pápai primátus rovására hangsúlyozó – az egyházi hatóságoktól elítélt – irányzatok is éreztetik hatásukat az egyházjogtudományban, főként a gallikán felfogású és a janzenistákat kánonjogilag védő *Zeger Bernard van Espen* (1646–1728) műveiben, melyek jelentős

<sup>50</sup> *Ius canonicum seu commentaria absolutissima in quinque libros Decretalium*, Romae 1661.

hatást gyakoroltak *Nikolaus von Hontheimre* (álnevén: Febronius, 1701–1790), a febronianizmus alapítójára, a jozefinista szerzőkre, valamint a XVIII–XIX. századi szellemtörténet szélesebb köreire. A XVIII. század kiemelkedő tekintélyű kánonjogásza volt *XIV. Benedek pápa* (Prospero Lambertini, uralk.: 1740–1758), aki szaktudását széleskörű törvényhozói tevékenységében is kifejezésre juttatta. Fő műve a *De Synodo dioeclesana* hosszú időn át meghatározó jelentőségű maradt a katolikus egyházjogi elmélet és gyakorlat számára.

## 6. §. A kodifikációk kora

### 1. Az első kodifikáció

**84** Már az I. Vatikáni Zsinat (1869–1870) előkészületei során sok püspök kérte, hogy adjanak ki új, kizárólagos egyházi törvénygyűjteményt, hiszen az évszázadok során felhalmozódott egyházi jogszabályok tömegében az eligazodás már technikailag is olyan bonyolulttá vált, hogy ez a lelkipásztori munkában valódi nehézségként jelentkezett. Az I. Vatikáni Zsinat az új joggyűjtemény kiadásának munkáját nem végezhette el. Dogmaként rögzítette viszont a pápa egyházkormányzati primátusát (*Const. Pastor aeternus*, c. 1–3: DS 3050–3064), mely a pápai egyetemes jogalkotás hittani alapja.

**85** A XIX. század végének számos egyházjogi szerzője tett kísérletet arra, hogy az egyház hatályos jogát (vagy annak egy részét) a világi jogrendekben épp akkorra elterjedő törvénykönyvek mintájára foglalja össze. A kánonjog hivatalos kodifikációját X. Pius pápa rendelte el (*MP Arduum sane munus*, 1904. III. 19). A munkálatokat Pietro Gasparri (1907-től bíboros) vezette. A kodifikáció célja nem új jog alkotása volt, hanem főként az addig érvényes jog új módon való elrendezése. Az egyes törvények terjedelmes eredeti szövegének közlése helyett a modern kodifikáció módszerét alkalmazták: a rendelkezéseket tartalmazó szövegeket új, rövidebb formában fogalmazták meg. Az anyag egészét pedig öt könyvbe (általános szabályok, személyek, dolgok, perjog, büntetőjog) szerkesztették, lényegében követve a római jog institúcióinak szerkezetét, ahol először a személyekről, aztán a dolgokról, végül pedig a keresetekről volt szó. A törvénykönyvet *Codex Iuris Canonici* címmel (a cím magyar fordításai: Kánonjogi Kódex, Egyházi Törvénykönyv) X. Pius utóda, XV. Benedek pápa hirdette ki 1917. május 27-én. A Codex a latin egyház számára hiteles, egyetemes, egyetlen és kizárólagos törvénygyűjteményként jelent meg. Történelmi jelentőségét érzékelteti, hogy ilyen típusú, ekkora jogi tekintélyű gyűjtemény addig az egyházban nem létezett.

**86** Az 1917-es Codex nagyban előmozdította az egyház lelkipásztori tevékenységét, s a kánonjog oktatásában és tudományos művelésében is új korszakot nyitott. Mivel a Codex kizárólagos joggyűjteményként jelent meg, az Apostoli Szentzsék elrendelte (*SC Stud, Decr.*, 1917. VIII. 7: AAS 9, 1917, 439), hogy az egyházi felügyelet alá tartozó felsőoktatási intézményekben a kánonjogot a Codex anyagának sorrendjében kell előadni, a történeti tudnivalókat pedig az egyes jogintézmények tárgyalásának bevezetéseként kell ismertetni. Ez a munkamódszer hozzájárult a hatályos kánonjog és az egyházjogtörténet tudományának további különválásához, hiszen a jogtörténeti munkára már többnyire nem a hatályos jogszabály megállapításához volt szükség. A törvényt magyarázat segédeszközeként azonban Gasparri bíboros, majd az időközben bíborossá kinevezett Serédi Jusztinián (aki a gyűjtőmunkát végezte) kiadták – a *Corpus Iuris Canonici* és a Trentói Zsinat határozatai kivételével – azoknak a forrásoknak a szövegét, melyekre a Codex kánonjai támaszkodtak<sup>51</sup>. A kor legfontosabb kánonjogi kommentárjait, mivel még az új egyházjog értelmezése szempontjából is jelentősek, az általános bibliográfiában soroljuk fel.

<sup>51</sup> GASPARRI, P.–SERÉDI, I., *Codicis Iuris Canonici Fontes*, I–IX, Romae 1923–1939.



## 2. Az egyházi törvénykönyv reformja

**87** A pápa, a római kúria központi hatóságai és a helyi egyházi hatóságok (püspökök, zsinatok) jogalkotói tevékenysége a Codex kiadása után részben a CIC végrehajtásának részleteit szabályozta, részben az időközben jelentkező újabb problémákra keresett jogi megoldást. Az egyház külső körülményeinek és belső helyzetének erőteljes átalakulása a kánoni törvények átfogó reformját tette szükségessé. A törvénykönyv átdolgozását *XXIII. János* pápa jelentette be 1959. január 25-én abban a beszédében, melyben a római egyházmegyei zsinatot és a II. Vatikáni Zsinatot először meghirdette. Noha az Egyházi Törvénykönyv átdolgozására már 1963. március 28-án bizottságot alakítottak, a munkálatok csak a II. Vatikáni Zsinat (1962-1965) befejeztével lehetett megkezdeni, hiszen a Codex megújításának a zsinat által meghatározott elvekhez kellett igazodnia. Az Egyházi Törvénykönyv átdolgozási munkáját ünnepélyes ülésen VI. Pál pápa nyitotta meg 1965. november 20-án. Ekkor mondott beszédében (AAS 57, 1965, 985–989) két fő irányelvet jelölt meg a Codex revíziója számára: 1) nem csupán a jogszabályok új elrendezéséről van szó, mint az 1917-es CIC összeállításakor, hanem az egyházi törvények tartalmának megreformálásáról, természetesen az isteni jogi eredetű normák tiszteletben tartásával; 2) a törvények megújításának a II. Vatikáni Zsinat okmányai állandó szem előtt tartásával, azokhoz igazodva kell történnie.

**88** Az 1967-es püspöki szinódus szinte egyhangúan hagyta jóvá azt a pápai utasításra elé terjesztett javaslatot, mely további tíz irányelvet rögzített a Codex átdolgozási munkálatai számára<sup>52</sup>.

**89** Az átdolgozási munkálatok – mint maga II. János Pál pápa is hangsúlyozta (Const. Ap. *Sacrae disciplinae leges*, 1983. I. 25: ET 35) – kiemelkedően kollegiális módon folytak. A munkálatokat az Egyházi Törvénykönyvet átdolgozó bizottság (Commissio Codici Iuris Canonici recognoscendo) vezette, mely a pápától kinevezett bíborosokból állt. II. János Pál pápa a munkálatok utolsó szakaszában a világegyházból kiválasztott más bíborosokat és püspököket is (köztük a magyar Bánk József váci érsek-püspököt) beosztott a bizottságba. A bizottság élén 1967. február 21-től 1982. március 22-én bekövetkezett haláláig *Pericle Felici* (1967. VI. 26-tól bíboros) állt, aki bíborosi kinevezéséig a helyettes elnök (propraeses), később pedig az elnök (praeses) címet viselte. Felici bíboros halála után a helyettes elnök tisztségét *Rosalio Castillo Lara* c. püspök töltötte be.

**90** A bizottság munkáját titkárság és szakcsoportokba tömörült tanácsadók (consultores) segítették. Ezek a szakcsoportok állították össze az új törvénykönyv egyes részeinek szövegtervezeteit, melyeket előzetes pápai engedélyezés után véleményezésre elküldtek a világ püspökeinek, a római kúria központi hatóságainak, egyházi egyetemeknek, fakultásoknak és az egyetemes rendfőnökök szövetségének. A vélemények és javaslatok feldolgozása során született meg fokozatosan a törvénykönyv szövege.

**91** Az új Codex beosztási rendszere is a munkálatok folyamán bontakozott ki. A könyvek száma hétre emelkedett (I. Általános szabályok, II. Az Isten népe, III. Az egyház tanítói feladata, IV. Az egyház megszentelői feladata, V. Az egyház anyagi javai, VI. Büntető rendelkezések az egyházban, VII. Az eljárások). A törvénykönyv felépítése már nem követi a

<sup>52</sup> Vö. pl. SCHMITZ, H., *Der Codex Iuris Canonici von 1983*, in *Handbuch* 42–43. Az irányelvek kiadása: *Comm 1* (1969) 77–100; rövidített összefoglalásuk: CIC Praefatio: AAS 75 (1983) Pars II, XXI–XXIII; magyarul: ET 61–65.

római jog institutióinak szerkezetét, hanem inkább a II. Vatikáni Zsinat egyházképéhez kapcsolódik, s kidomborítja, hogy az egyház mint Isten népe részesedik Krisztus hármasság – papi, prófétai és királyi – feladatában (vö. LG 9–17, 25–27 stb.).

**92** Időközben folytak a legfontosabb „alkotmányjogi” normákat tartalmazó Egyházi Alaptörvény (*Lex Ecclesiae Fundamentalis*) kidolgozásának munkálatai is. Ez a sok vitát kiváltó alaptörvény a Codexen kívül, külön okmányként készült. Az Egyházi Törvénykönyvvel együtt történő kibocsátásától azonban a legfőbb egyházi törvényhozó végül is eltekintett, s a tervezetében szereplő szabályok egy részét a munkálatok utolsó szakaszában a Codexbe iktatták.

**93** Az Egyházi Törvénykönyvet átdolgozó bizottság teljes ülésén egyhangúlag jóváhagyott szöveget II. János Pál pápa néhány szakértő segítségével személyesen átjavította és 1983. január 25-én *Sacrae disciplinae leges* kezdetű apostoli rendelkezésével ünnepélyesen kihirdette. Az új Codex Iuris Canonici a pápai rendelkezés értelmében 1983 adventjének első vasárnapjától (nov. 27) lépett hatályba.

**94** A benne rögzített egyházfegyelem jelentős mértékben megegyezik a II. Vatikáni Zsinat után, annak végrehajtásaként kiadott számos egyetemes egyházi törvényben foglaltakkal. Maga a zsinat ugyanis tartózkodott attól, hogy közvetlenül végrehajtható, részletes egyházfegyelmi előírásokat adjon. Mégis sok olyan általános elvet fogalmazott meg, mely fegyelmi kérdésekre vonatkozott és nem csupán erkölcsi kötelező erővel rendelkezett. Ez a tény pedig sürgetően megkövetelte az általános zsinati elvek jogi konkretizálását. A zsinat utáni egyetemes egyházi jogszabályok azonban csupán az egyházi élet egy-egy területét szabályozták, egyébként pedig az 1917-es CIC volt érvényben. Ez a hatályos jogszabályok megtalálásának technikai nehézsége mellett egy fajta feszültséget is okozott a korábbi és a zsinat utáni jogi anyag között. A zsinat utáni jogszabályokban sok általános, útmutatásszerű kijelentés és ideiglenes, „kísérleti” rendelkezés is szerepelt, ami esetenként nem felelt meg a jogi normáról alkotott hagyományos fogalmaknak. Ugyanakkor a nyelvelmélet meglátásai több kánonjogászt is a törvény normájának új felfogására ösztönöztek. A törvényt az egyházban is kezdték egyes szakemberek programozásnak felfogni, mely sok tekintetben nem teljesen világos, tökéletlen, s rá van utalva az alkalmazás folyamatából merített visszajelzésekre. A szabályozni kívánt tárgyak bonyolultsága és nehéz áttekinthetősége szintén hatást gyakorol a törvény technikájára. A törvényhozó egyre gyakrabban folyamodik ahhoz, hogy elvi rendelkezéseket adjon ki, és a pontosabb kialakítást olyan szervekre bízza, melyek a szabályozott témakört közelebbről ismerik.

**95** A zsinat utáni törvényhozás gyakran tapasztalható kísérleti jellegének egyik fő oka kétségtelenül az volt, hogy a zsinat által kitűzött feladatok fokozatos megvalósítást kívántak. A kísérleti jelleg három törvénytípusban mutatkozott meg: 1) Azokban a törvényekben, melyeket a tárgyalt nehéz anyag miatt hosszú átmeneti szakaszok jellemeznek mindig újra változó átmeneti rendelkezésekkel. Kötelező jellegük a megfogalmazásból többnyire csak enyhén tűnik ki. Ilyen pl. a liturgiát megreformáló jogszabályok sora vagy az ökumenikus kapcsolatokra vonatkozó törvényhozás. 2) Azokban a törvényekben, melyek ideiglenes érvényességét a jövőre való kifejezett utalás emeli ki. Ilyen volt pl. a *MP De Episcoporum muneribus* (1966. VI. 15: AAS 58, 1966, 467–472), a *MP Ecclesiae Sanctae* (1966. VIII. 6: AAS 58, 1966, 757–787), vagy a *MP Causas matrimoniales* (1971. III. 28: AAS 63, 1971, 441–446). 3) A szó szoros értelmében vett kísérleti (ad experimentum kiadott)

törvényekben, amelyekben gyakran 3-5 éves próbaidő van kifejezetten megadva. Ilyen volt pl.: SC Rel, Decr. part., 1965. XII. 8 (*Leges III*, 4910)<sup>53</sup>.

**96** Az 1983-as CIC egységes rendszerben összefoglalva és továbbépítve közli a zsinat utáni jogfejlődés eredményeit. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a törvénykönyv véget kívánna vetni a jogszabályokban fellelhető „nyitottságnak”, hiszen bőven található benne kérdések, melyek szabályozását a részleges törvényhozóra bízta, vagy amelyekben teret nyit a krisztushívők autonóm döntésének, továbbá számos buzdítás, ajánlás<sup>54</sup>, sőt az előszó még azt is tekintetbe veszi, hogy a CIC egyes előírásai új átdolgozásra fognak szorulni. Mindezek a jelenségek egyben arra is utalnak, hogy a törvényhozó szem előtt tartja az újabb jogelméletben jelentkező szempontokat.

**97** Az Egyházi Törvénykönyvnek – akárcsak 1917-es elődjének – egyedüli hivatalos szövege a latin eredeti. Fordítások a Szentszék előzetes elvi hozzájárulása alapján a püspöki konferenciák engedélyével adhatók ki (SecrStat, Normae, 1983. I. 28: *Comm* 15, 1983, 41). Noha ez az engedély különféle típusú lehet (egyszerű engedély, megbízás, hitelesítő jellegű jóváhagyás, melyben a püspöki konferencia mintegy magáévá teszi a fordítást<sup>55</sup>, a fordítás használatának engedélyezése a nyelvtérlet más püspöki konferenciái részéről stb.), a legünnepélyesebben engedélyezett fordítás sem egyenrangú hitelesség tekintetében a latin szöveggel. Mindenesetre a máris napvilágot látott nagyszámú fordítás jelentősen hozzájárult a Codex tartalmának széleskörű megismeréséhez és alkalmazásához.

### 3. A keleti egyházjog kodifikációja

**98** A keleti katolikus egyházak joga több részből tevődik össze: az egyes rítus szerinti saját jogú egyházakra vonatkozó külön jogból, azon belül természetesen az egyes egyházmegyék vagy más egységek részleges jogából is, valamint a keleti egyházak összességére érvényes jogból. Ez utóbbi részint már XII. Pius pápa idejében hosszú kodifikációs munka eredményeként törvénykönyvi alakban, de nem egyetlen együttesként, hanem külön motu proprio-kban jelent meg. A II. Vatikáni Zsinat az addig kodifikált anyag átdolgozását tette szükségessé, ugyanakkor a hiányzó részek kodifikációjának befejezése, és így a keleti egyházak közös jogának egyetlen törvénykönyvbe foglalása is napirendre került. A keleti katolikus egyházaknak ez az új törvénykönyve 1990. október 18-án került kihirdetésre *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* (magyarul: A Keleti Egyházak Kánonjainak Kódexe) címmel<sup>56</sup>.

<sup>53</sup> Vö. POTZ, R., *Die Geltung kirchenrechtlicher Normen* (Kirche und Recht 15), Wien 1978, 171, 228.

<sup>54</sup> Vö. THERME, M. A., *L'obligation canonique dans le Code, diversité de terminologie*, in AnCan 28 (1984) 57–65; MAY, G.–EGLER, A., *Einführung in die kirchenrechtliche Methode*, Regensburg 1986, 179–181; ERDŐ, P., *Expressiones obligationis et exhortationis in CIC*, in Per 76 (1987) 3–27; UA., *Kötelezés és buzdítás az új egyházjogban*, in Magyar Kurir 77 (1987) V. 9, 1–3.

<sup>55</sup> PINTO, V. P., *Nota editoriale*, in PINTO, P. V. (a cura di), *Commento al Codice di diritto canonico* (Studia Urbaniense 21), Roma 1985, XVII–XVIII.

<sup>56</sup> A keleti egyházjog kodifikációjához lásd pl. ERDŐ, *Az egyházjog forrásai* 249–252; SZABÓ P., *A keleti kodifikáció története I. – A kezdetektől a II. Vatikáni Zsinatig*, in Athanasiana 12 (2001) 95–114; UA., *A keleti kodifikáció története (II.) A II. Vatikáni Zsinattól a CCEO kihirdetéséig*, in Athanasiana 13 (2001) 101–121.

## Második rész: Általános szabályok

### 7. §. Az egyházi törvénykönyv hatályossági köre

#### 1. A Codex mint az egyházjog kiemelkedő forrása

##### a. A jogforrás fogalma

**99** A jogforrás fogalmát a különféle elméleti irányzatok más és más módon határozzák meg. A jogforráselméletben elterjedt két legfőbb meghatározás a *genetikus*, mely a jog keletkezésének oldaláról közelíti meg a kérdést, s jogforrásnak azokat a tényezőket tekinti, melyek a tárgyi (objektív) jog keletkezését előidézik, és a *gnoszeológiai*, mely a megismerés szempontjából vizsgálja a problémát, s azokat a jelenségeket nevezi jogforrásnak, melyekből a jogot megismerhetjük<sup>57</sup>. Noha ez a két szemléletmód gyakran egymást kizáró elméletekben fejeződik ki, az egyházi jogban is elterjedt az a felfogás, mely mindkét jelenségfajta jogforrásnak minősíti, de más és más szempontból.

##### b. A jogforrások fajai

**100** *Keletkezési jogforrásoknak* (fontes essendi) azokat a tényezőket szokás nevezni, amelyek révén a tárgyi jog létrejön, vagyis főként a jogalkotó hatóságokat és közösségeket. Az, hogy a törvényhozó, közigazgatási, bírói szerveknek, a jogtudósoknak vagy a közvéleménynek mekkora szerepe van a jogszabályok kialakításában, történelmi szakaszonként és jogrendszerenként eltérő. A jogtörténetben ezek mindegyikének legfőbb jogszabályteremtő erőként való szereplésére találhatunk példát. Az egyházban mindenekelőtt forrása a jognak maga Isten mint az – akár a természetből felismerhető (természetes), akár a kinyilatkoztatás forrásaiból megismerhető (tétéles) – „isteni jog” megalkotója. A tétéles egyházi jog alkotójának, forrásának nevezik a törvényhozó szerveket (pápa, püspökök, zsinatok), a jogszabály értékű általános határozatokat és utasításokat kiadó közigazgatási hatóságokat és azokat a csoportokat, melyek bizonyos keretek közt jogot alkothatnak maguknak. A szokásjog keletkezéséhez a törvényhozó hatóság legalább hallgatolagos beleegyezése szükséges, de nélkülözhetetlen forrása maga a szokást bevezető közösség. Amennyiben az egyházban a bírói ítéletek<sup>58</sup>, a közigazgatási intézkedések<sup>59</sup> és a jogtudósok

---

<sup>57</sup> Vö. pl. PESCHKA V., *Jogforrási rendszer*, in AJE I, 853–870; KAUFMANN, E., *Rechtsquellen*, in ERLER, A.–KAUFMANN, E. (Hrsg.), *Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte*, IV (26. Lieferung), Berlin 1986, 335–337; stb.

<sup>58</sup> LOPEZ ALARCÓN, M., *La posición de la jurisprudencia en el sistema de fuentes de Derecho Canónico*, in AAVV., *La Norma en el Derecho Canónico. Actas del III Congreso Internacional de Derecho Canónico. Pamplona, 10–15 de octubre de 1976*, Pamplona 1979, I, 1105–1112; FINOCCHIARO, F., *La giurisprudenza nell'ordinamento canonico*, uo. 989–1007.

<sup>59</sup> RINCON, T., *Actos normativos de carácter administrativo*, in AAVV., *La Norma en el Derecho Canónico. Actas del III Congreso Internacional de Derecho Canónico. Pamplona, 10–15 de octubre de 1976*, Pamplona 1979, I, 959–976.

tanítása<sup>60</sup> bizonyos normatív értékkel rendelkezhetnek, annyiban ezek megalkotói is a jog keletkezésének forrásai.

**101** Sok egyházjogi szerző keletkezési jogforrásoknak nevezi azokat a normákat és intézkedéseket is, melyekből a jogi kötelezettség fakad (így a törvényt, jogszokást stb.-t mondják jogforrásnak). A jogszabályok azonban részei és nem forrásai a tárgyi jognak; legfeljebb az alanyi jogok szempontjából volnának forrásnak tekinthetők. Így ezt a szóhasználatot többen kerülendőnek tartják<sup>61</sup>.

**102** *Megismerési forrásoknak* (fontes cognoscendi) azokat az okmányokat és gyűjteményeket nevezzük, melyek a jogszabályokat tartalmazzák. Az isteni jog megismerésének forrásai a Szentírás könyvei, valamint a szent hagyományt tanúsító dokumentumok, különösen az egyházi tanítóhivatal (magisterium) megnyilatkozásai. Ezeket a forrásokat egymással összefüggésben kell szemlélni, hiszen létükben is szorosan összetartoznak egymással. A tételes egyházi jog szabályai – akár tisztán egyházi jogot tartalmaznak, akár isteni jogot öntenek egyházi jogszabály formájába – elsősorban külön okmányokból és jogszabálygyűjteményekből ismerhetők meg. A szokásjog szabályainak egy részét hivatalos hatósági kihirdetés híján magánszemélyek foglalták írásba. Más részük ma is íratlan. Megismerésük az őket követő közösség gyakorlatának megtapasztalása, szóbeli közlések és közvetett írásos utalások révén lehetséges<sup>62</sup>.

### c. Az Egyházi Törvénykönyv mint a hatályos egyházjog kiemelkedő forrása

**103** A hatályos egyházjog *legfőbb forrása* – az isteni jogról az előző pontban mondottak fenntartásával – az 1983-as Codex Iuris Canonici. Ám a hatályos Egyházi Törvénykönyv elvileg és gyakorlatilag is *kevésbé kizárólagos* gyűjtemény, mint 1917-es elődje volt. Továbbra is érvényesek a CIC előírásaival nem ellenkező részleges törvények, valamint a Codexszel nem ellentétes olyan egyetemes törvények, melyek anyagát a CIC nem szabályozza a maga egészében (vö. 6. k. 1. § 4)<sup>63</sup>.

**104** Mint fentebb (6. §. 2) említettük, a Codex számos kérdéskör szabályozását a további egyetemes és a részleges jogalkotásra bízza, s a régi törvénykönyvnél erőteljesebben számol az állandó jogfejlődés tényével. Maga az Egyházi Törvénykönyv előszava jelenti ki, hogy a „társadalom nagyon gyors változásai miatt egyes szabályok már a kodifikáció idején vesztek tökéletességükből, és később új átdolgozásra szorulnak majd”<sup>64</sup>. Tehát az Apostoli Szentszék és a részleges jogalkotók által a CIC kihirdetése óta kibocsátott szabályok állandó figyelemmel kísérése különösen fontos a kánonjogász számára.

---

<sup>60</sup> CARON, P. G., *La „communis sententia doctorum” quale fonte del diritto canonico nel can. 20 CIC e nella Chiesa dopo il Concilio Vaticano II*, in AAVV., *La Norma en el Derecho Canónico. Actas del III Congreso Internacional de Derecho Canónico. Pamplona, 10–15 de octubre de 1976*, Pamplona 1979, I, 591–602.

<sup>61</sup> MARTIN MARTINEZ, I., *La terminología de las fuentes de la norma jurídica*, in AAVV., *La Norma en el Derecho Canónico. Actas del III Congreso Internacional de Derecho Canónico. Pamplona, 10–15 de octubre de 1976*, Pamplona 1979, I, 799–816.

<sup>62</sup> Vö. ERDŐ, P., *Usages populaires hongrois. L'offrande*, in *AnCan*, 27 (1983) 289-305; UA., *A magyar egyházjogi népszokások kutatása*, in *Vigilia* 49 (1984) 15–21; MAY, G.–EGLER, A., *Einführung in die kirchenrechtliche Methode*, Regensburg 1986, 177.

<sup>63</sup> A továbbra is hatályos egyetemes jogszabályok többsége megtalálható X. Ochoa gyűjteményében (*Leges Ecclesiae post Codicem Iuris Canonici editae*, I–VI, Roma 1966–1987).

<sup>64</sup> ET 83.

**105** Az egyházjog nem határozza meg kifejezetten a *jogszabályok hierarchiáját*, bár világos értékbeli különbséget tesz a törvények és a végrehajtásukat szolgáló (tehát náluk alacsonyabb rangú) általános végrehajtási határozatok és utasítások közt (vö. 33. k. 1. §, 34. k. 2–3. §). A jogszabály rangja függ kibocsátójának hierarchikus rangjától is: az alacsonyabb rangú szerv nem hozhat érvényesen olyan törvényt, mely a felettes hatóságától kiadott jogszabályokkal ellentézik (vö. 135. k. 2. §).

## 2. A Codex a latin egyház törvénykönyve

**106** Az Egyházi Törvénykönyv kánonjai csak a latin egyházra vonatkoznak (1. k.). A katolikus egyház törvényhozás szempontjából két nagy részre oszlik: a latin egyházra és a keleti egyházakra. *Latin egyháznak* Isten népének azt a részét nevezzük, mely a római pápának mint a Nyugat pátriárkájának is alá van rendelve, az amely liturgikus nyelvként – ha ma már nem is kizárólagosan – a latint használja. A liturgikus sajátosságok alapján a rómainál különböző nyugati „rítusok” (főként a Milánó környékén elterjedt ambrózián és a Spanyolország néhány pontján fennmaradt mozarab) követői nem képeznek önálló, rítus szerinti részegyházakat (vö. 18. §. 2. h), hanem a latin egyházhoz tartoznak.

**107** *A keleti katolikus egyházak joga* a legutóbbi időig több rétegből tevődött össze: 1) az egyes rítusokra vonatkozó külön jogból; 2) a keleti egyházak összességére érvényes jogból, mely részben még újonnan nem szabályozott tradicionális jog, nagyrészt viszont már pápai motu propriókban kodifikált vagy a zsinaton, illetve a zsinat után az összes keletiek számára kiadott jog volt. A házasságjogot a *Crebrae allatea* (1949. II. 22: AAS 41, 1949, 89–117), az eljárásjogot a *Sollicitudinem nostram* (1950. I. 6: AAS 42, 1950, 5–20), a szerzetesjogot, a vagyonjogot és a szavak jelentéséről szóló szabályokat a *Postquam Apostolicis* (1952. II. 9: AAS 44, 1952, 65–152), a rítusokról és a személyekről szóló törvényeket pedig a *Cleri sanctitati* (1957. VI. 2: AAS 49, 1957, 433–603) kezdetű motu proprio tartalmazta. Ezeket a motu propriókat együttesen Keleti Codexnek (Codex Iuris Canonici Orientalis, CICO) is szokták nevezni. A hiányzó részek szövegtervezetei is elkészültek, de már nem kerültek kiadásra<sup>65</sup>, mivel a II. Vatikáni Zsinat az addig kodifikált anyag átdolgozását is aktuálissá tette. A zsinatnak a keleti katolikus egyházakkal kapcsolatos alapvető rendelkezéseit az *Orientalium Ecclesiarum* kezdetű határozat tartalmazta.

**108** 1972. VI. 10-én VI. Pál pápa a keleti egyházjogot kodifikáló bizottság helyébe a Keleti Codexet átdolgozó bizottságot alapított Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Orientalis Recognoscendo néven (*Leges IV*, 6279). Ennek feladata a közös keleti egyházjog törvénybe még nem foglalt részének kodifikálása, valamint a már kodifikált részek átdolgozása volt. A reformmunkálatok irányelveit a pápai bizottság 1974. III. 18-23-i ülésén rögzítette<sup>66</sup>. Munkájáról a bizottság a Nuntia c. folyóiratban számolt be rendszeresen.

**109** A zsinat rendelkezéseinek nyomán – a latin egyház zsinat utáni jogfejlődésével párhuzamosan – keletkeztek olyan szentszéki jogszabályok is, melyek kifejezetten a keleti

<sup>65</sup> Róluk ld. ZUZEK, I., *Les textes non publiés du Code de Droit Canon Oriental*, in Nuntia 1 (1975) 23–31.

<sup>66</sup> Az irányelveket ld. Nuntia 3 (1976) 3–24 (olaszul, franciául és angolul); vö. POTZ, R., *Die Kodifikation des katholischen Ostkirchenrechts*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 59–62. 1986-ban elkészült a keleti törvénykönyv teljes szövegtervezete (Schema Codicis Iuris Canonici Orientalis), melyet a pápa beleegyezésével elküldtek tanulmányozásra a Keleti Codexet átdolgozó bizottság tagjainak. A szöveg megjelent: Nuntia 24–25 (1987) [a teljes szám]. A Keleti Codex kihirdetésére 1990. X. 18-án került sor.

katolikusokra vonatkoznak, pl. MP *Episcopalis potestas*, 1967. V. 2: AAS 59, 1967, 385–390 (a püspökök felmentői hatalmáról); SC Or, Decl., *Apostolica Sedes*, 1970. III. 25: AAS 62, 1970, 179 (a pátriárkátusok területén kívüli hierarchiáról); SC Or, Decr., *Orientalium Religiosorum*, 1972, VI. 27: AAS 64, 1972, 738–743 (a szerzetesekről); MP *Cum matrimonialium*, 1973, IX. 8: AAS 65, 1973, 577–581 (a házassági pererről).

**110** A keleti katolikus egyházak közös jogának új törvénykönyve, Keleti Codex, *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* címmel 1990. X. 18-án került kihirdetésre (AAS 82, 1990, 1033–1363).

**111** A CIC 1. kánonja kategorikusabban fogalmaz, mint az 1917-es törvénykönyv bevezető kánonja, hiszen már nem említ kivételeket, amikor a latin Codex rendelkezései a keleti egyházakat is köteleznék. A CIC *isteni jogot*, illetve dogmatikus igazságokat tartalmazó kánonjai, ha formailag – úgy tűnik – nem is kötelezik a keleti katolikusokat, mint hiteles egyházi megnyilatkozások, az isteni jogot minden katolikusra nézve irányadó jelleggel közlik és magyarázzák. A latin egyházban engedélyezett búcsúkkal és *lelki kedvezményekkel* az általánosan elterjedt felfogás szerint a keletiek is élhetnek.

**112** A *rítusközi kapcsolatokat* szabályozó latin törvények közvetve a keletieket is érintik (vö. pl. 111. k., 350. k. 1. és 3. §, 372. k. 2. §, 450. k. 1. §, 518. k., 923. k., 991. k., 1248. k. 1. §, 1558. k. 2. §). A saját hierarchiájuk teljes illetékességének területén kívül élő keleti rítusú katolikusokat, akik egy latin egyházmegye híveként (vö. 476. k., 1015. k. 2. §) kapcsolódnak az egyházi közösségbe (pl. örménykatolikusok Magyarországon), számos vonatkozásban érintik az övéktől különböző rítusú közösség életének szabályai<sup>67</sup>. A közvetett hatás nem azt jelenti, hogy e törvények a keleti katolikusokat is mint címzettjeiket köteleznék, hanem például azt, hogy az egyik sajátjogú egyház szentség kiszolgáltatójának vagy hatóságának figyelembe kell vennie, mit engedélyez vagy tilt a rá érvényes jog a tőle különböző rítusú hívőnek (pl. latin katolikus gyermeket halálveszélyen kívül, 7 éves kor előtt általában nem szabad megbérmálni)<sup>68</sup>.

### 3. A Codex és a liturgikus jog

**113** A szó legszorosabb értelmében vett liturgikus jogot, vagyis az istentiszteleti szertartások végzésének szövegeit és cselekményeit meghatározó előírásokat a Codex nem kíván közölni. Ezeket a szabályokat a liturgikus könyvek tartalmazzák. Az ilyen liturgikus szabályokat a Codex csak akkor módosítja, ha azok ellentétesek vele (2. k.). Ezeknek a liturgikus könyvekben (főként azok bevezető rendelkezéseiben) található, s a CIC által módosított rendelkezéseknek a hivatalos jegyzékét a Szentszék még a Codex hatályba lépése előtt közölte (SC *SacrCult*, Decr. et *Variationes*, 1983, IX. 12: *Notitiae* 20, 1983, 540–555).

**114** A szertartások során alkalmazott szavaktól és cselekményektől különböző, de a liturgiával mégis kapcsolatos témára (pl. a szentségek kiszolgáltatója, felvevője) vonatkozó, vagyis a tágabb értelemben vett liturgikus joghoz tartozó előírások a CIC-ben bőven

<sup>67</sup> Vö. PINTO, P. V. (a cura di), *Commento al Codice di diritto canonico* (Studia Urbaniana 21), Roma 1985, 1.

<sup>68</sup> A szentség kiszolgáltatás rítusközi problémáiról lásd pl.: ERDŐ P., *A szentségi jog rítusközi (egyházközi) kérdései (Kereszttség)*, in *Orientalium Dignitas. A XIII. Leó pápa által kiadott „Keletiek méltósága” kezdetű apostoli levél centenáriuma alkalmából tartott szimpozion anyaga*, 1994. november 2–4, szerk. OROSZ L., Nyíregyháza 1995, 129–145; UA., *Rítusközi (egyházközi) gyóntatási fegyelem a katolikus egyházban*, in *Az atyák dicsérete. A 60 éves Vanyó László köszöntése*, szerk. KRÁNITZ M., Bp. 2002, 59–70.

találhatók. A korábbi ilyen tárgyú egyetemes rendelkezések nem csupán akkor kerültek hatályon kívül, ha ellentétesek a CIC előírásaival, hanem akkor is, ha olyan kérdésre vonatkoznak, melyet a Codex a maga egészében szabályoz (vö. 6. k. 1. § 4).

#### 4. A Codex és a nemzetközi megállapodások

**115** Az egyházi jognak egy nem csekély jelentőségű részét alkotják azok a szabályok, melyeket az Apostoli Szentszék államokkal vagy más „politikai társulatokkal” (pl. nemzetközi szervezetekkel) kötött kétoldalú megállapodás formájában bocsátott ki. E megállapodások legfőbb típusai: 1) a *konkordátum*, mely egy állam és a Szentszék kapcsolatainak egész körét rendező tartós jelleggel, ünnepélyes formában; 2) a *modus vivendi*, mely a kapcsolatok egészét szabályozza, de csupán ideiglenes jelleggel; 3) a *részleges megállapodás*, mely a kapcsolatoknak csak bizonyos részleteire vonatkozik.

**116** Mindezek a kétoldalú megegyezésen alapuló egyházi jogszabályok a természetüknek, típusuknak, tartalmuknak megfelelő módon születnek meg az egyház saját jogrendjének kötelező belső szabályaként. A törvény jellegűek, vagyis amelyekben a törvényhozó közös előírásokat szab meg egy olyan közösség számára, melynek törvény adható (vö. 29. k.), valamilyen – a Szentszék által meghatározott módon való (vö. 7–8. k.) – kihirdetésre szorulnak. Azok viszont, amelyek tartalmuk szerint inkább csak bizonyos egyházkormányzati szervek munkáját szabályozzák a törvények végrehajtása tekintetében, s nem az összes alárendeltekre rónak pozitív vagy negatív kötelezettséget, az utasítások (vö. 34. k.) hasonlóságára, nem igényelnek a törvények keletkezéséhez szükséges, szó szoros értelmében vett kihirdetést. A nemzetközi tárgyalások, megegyezések tárgyát nemcsak általános viselkedési szabályok képezhetik, hanem egyedi intézkedések, cselekmények is (pl. a felek megegyezhetnek egymással következő találkozásuk időpontjáról). A dolog természeténél fogva ilyenkor sem szükséges feltétlenül kihirdetni a megegyezés eredményét. Mindezek figyelembevételével nem meglepő, hogy a konkordátumok története is ismeri a titkos záradék jelenségét (vö. pl. az 1855-ös osztrák konkordátumot<sup>69</sup>).

**117** A Szentszéknek a CIC előtt kötött nemzetközi megállapodásai akkor is megőrzik hatályukat, ha rendelkezéseik a Codex kánonjaival ellenkezőek (3. k.). A legfőbb egyházi törvényhozónak a jövőre nézve is jogában áll olyan megállapodásokat kötni, melyek a CIC előírásaival ellenkező szabályt állapítanak meg bizonyos kérdésekről (vö. 135. k. 2. §).

**118** Az Apostoli Szentszék és a Magyar Népköztársaság közt 1964. IX. 15-én alapvető részleges megállapodás született. Ezek közt a felek között a későbbiek során is keletkeztek részleges megállapodások<sup>70</sup>.

**119** Az Apostoli Szentszék és a Magyar Köztársaság között 1990. II. 9-én alapvető részleges megállapodás született (Martin de Agar, J. T., *Raccolta di Concordati 1950–1999*, Città del Vaticano 2000, 851–852), mely az 1964-es megállapodást hatályon kívül helyezte, helyreállította a diplomáciai kapcsolatokat és kimondta, hogy Magyarországon az állam és az egyház működésének kérdései a Codex Iuris Canonici és az 1990. évi IV. törvény szerint rendezettek. Hasonló megállapodás jött létre ugyanezek közt a felek között 1994. I. 10-én a Katonai Ordináriátus felállításáról (AAS 86, 1994, 574–579). 1997. VI. 20-án e felek között

<sup>69</sup> Ld. MERCATI, A., *Raccolta di concordati*, I, Typ. Pol. Vat. 1954, 829.

<sup>70</sup> CSIZMADIA A., *Egyházak jogai*, in *AJE I*, 643; CORRAL, C., *De universali vigentia Concordatorum in XXXI Statibus cuiuslibet systematis*, in *Per 75* (1986) 500–501.



újabb megállapodás született az egyház közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint egyes vagyoni jogi kérdésekről (AAS 90, 1998, 330–341).

## 5. A Codex, a szerzett jogok és a kiváltságok

**120** Szerzett jognak (*ius quaesitum*) az olyan alanyi jogot nevezzük, amely a személyt valamely jogilag jelentős cselekmény alapján a tárgyi jogrend szerint már megilleti. A szerzett jog alapja lehet egyetlen jogcselekmény, több cselekmény vagy egy bizonyos tevékenység meghatározott ideig való gyakorlása. Szerzett jog pl. a szerzetesi fogadalomtételből fakadó jog az ellátáshoz (vö. 670. k.), a tulajdonjog a törvényes elbirtoklási idő letelte után stb.

**121** A szerzett jog ellentéte a *született jog* (*ius innatum*), mellyel a személy nem külön cselekvés alapján rendelkezik, hanem magánál az objektív jognál fogva, pl. születés alapján. Nem számít szerzett jognak a törvény által közvetlenül megadott *jogi képesség* sem, pl. a szemináriumba (241. k. 1. §) vagy a noviciátusba (642. k.) történő felvételre való jog szerinti alkalmasság. Ugyancsak nem szerzett jog a váromány (*expectativa*), vagyis az olyan jog, melynek megszerzése megkezdődött, de még nem fejeződött be, pl. az a tulajdonjog, ami valakit a már megkezdett, de még le nem telt elbirtoklási idő végeztével illetve majd meg.

**122** A már meglévő szerzett jogok és az Apostoli Szentszéktől akár természetes, akár jogi személyeknek adományozott kiváltságok (a kiváltságokról lásd alább 15. §), melyekkel élnek, ha korábban nem vonták vissza őket, érvényben maradtak a Codex hatálybalépése után is, hacsak a törvénykönyv kifejezetten vissza nem vonta őket. A kifejezett visszavonás lehet egyenes vagy bennfoglalt fogalmazású, de semmiképpen sem hallgatólagos. A korábbi szerzett jogok érvényben maradása abból az elvből következik, hogy a törvények nem visszamenő hatályúak (vö. 9. k.).

## 6. A Codex és a korábbi jogszokások

**123** A CIC kánonjaival *nem ellenkező* korábbi jogszokások (fogalmukról ld. alább 10. §. 1. a) a törvénykönyv hatálybalépése után is érvényben maradtak (5. k. 2. §). Azok viszont, amelyek *ellenkeztek velük*, akár egyetemes, akár részleges (pl. csak néhány egyházmegyében fennálló) szokások voltak, elvesztették hatályukat, vagyis megszűntek jogszabályok lenni (5. k. 1. §). Ezek közül a törvénykönyvvel ellenkező szokások közül egyeseket a CIC kánonjai elvetnek (pl. 396. k. 2. §, 423. k. 1. §, 526. k. 2. §, 1076. k., 1287. k., 1425. k. 1. §). Az ilyen *elvetett szokások* (*consuetudines reprobatae*) nemcsak minden kötelező erejüket veszítik el, hanem a jövőben sem lehetséges, hogy az azokhoz igazodó gyakorlat szokásjogi jogszabállyá váljék, bármilyen közösség és bármilyen időn át folytassa is. A CIC kánonjaival *egyszerűen ellenkező* korábbi szokások is megszűntek, kivéve, ha a Codex kifejezetten elismeri létjogosultságukat (pl. 1263. k., 1276. k. 2. §, 1279. k. 1. §), vagy ha évszázadosak vagy emberemlékezetet meghaladóak. Ez utóbbiak eltűrhetők, ha az ordinárius megítélése szerint a helyi és a személyi adottságok miatt nem szüntethetők meg (5. k. 1. §).

**124** Az *évszázados szokás* (*consuetudo centenaria*) legalább száz éves tényleges gyakorlatra megy vissza, de nem szükséges, hogy ennek az időnek a kezdetén már

hivatalosan is jogszabályként elismert gyakorlat legyen; lehetséges, hogy az ehhez annak idején megkívánt idő (pl. 40 év<sup>71</sup>) csak később telt le<sup>72</sup>.

**125** Az *emberemlékezetet meghaladó jogszokás* (*consuetudo immemorabilis*) olyan szokás, melynek gyakorlását a kortársak mindig tapasztalták, s amelyet elődeiktől, úgy vettek át mint olyat, ami mindig is érvényben volt. A szokás ilyen jellegét nem zárja ki, ha a történettudomány pontosan tisztában van a szokás eredetével. Az emberemlékezetet meghaladó szokás elvileg lehet száz évnél fiatalabb is.

**126** Az *eltűrés* (*tolerantia*) az ordinárius részéről, a legtöbb szerző szerint, megengedetté, de nem kötelezővé teszi azt, hogy az alárendeltek a törvénykönyvvel ellentétes ilyen régi szokásokat kövessék. Ha az ordinárius az ilyen szokást eltűri, alacsonyabb egyházi szervek a szokás követését nem akadályozhatják<sup>73</sup>. Mivel pedig a jogszokás társadalmi norma, ha eltűrik, ezzel eltűrik annak a többé-kevésbé intézményes társadalmi szankciónak az érvényesülését is, ami esetleg az áthágót sújtja. Vagyis az ilyen eltűrt jogszokás – amíg újra elismert egyházi jogszabállyá válik (vö. 26. k.) – az egyházban valamilyen normativitással rendelkezik, ha nem is egyházjogi norma a szó szoros értelmében.

## 7. A Codex és a korábbi egyházi törvények

**127** Az 1983-as CIC hatályba lépésével (1983. XI. 27) hatályukat veszítették: 1) az 1917-ben kihirdetett *Egyházi Törvénykönyv*; 2) az új CIC előírásaival *ellentétes* minden más egyetemes vagy részleges törvény, kivéve, ha egyes részleges jogszabályokat ettől eltérő kifejezett rendelkezés (pl. 119. k., 127. k. 1. §, 164. k., 288. k., 482. k. 1. §, 553. k. 2. §, 1177. k. 3. §, 1279. k. 1. §, 1672. k., 1692. k. 1 §) továbbra is érvényben tart; 3) az Apostoli Szentszék által korábban kiadott minden olyan egyetemes vagy részleges *büntető* törvény, mely az új Codexben nem szerepel<sup>74</sup>; 4) a többi olyan egyetemes egyházfegyelmi (nem büntető)<sup>75</sup> törvény, mely olyan tárgyra vonatkozik, amit az 1983-as CIC a *maga egészében szabályoz* (6. k. 1. §).

**128** Hatályon kívül kerültek mindazok a végrehajtási utasítások is, melyek csak az 1917-es CIC vagy más hatályukat veszített egyházi törvények végrehajtását szabályozták (33. k. 2. §, 34. k. 3. §), mint pl. az 1936-os egyházi perrendtartás (SC Sacr, Instr., *Provida Mater*, 1936. VIII. 15: AAS 28, 1936, 313–361). Érvényben maradtak viszont a Codex előírásaival nem ellenkező olyan korábbi egyházi jogszabályok, melyek nem végrehajtási utasítás jellegűek, és a CIC-ben csak általános utalásokban, nem pedig teljes szabályozás formájában

<sup>71</sup> WERNZ, F. X., *Ius decretalium*, I, Romae 1905, 287, nr. 190; 1917-es CIC 27–28. k.

<sup>72</sup> Vö. pl. ANDRIEU GUITRANCOURT, P., *Introduction à l'étude du droit en général et du droit canonique contemporain en particulier*, Paris 1963, 1118–1119.

<sup>73</sup> PIÑERO CARRION, J. M., *La ley de la Iglesia. Instituciones Canónicas*, I, Madrid 1985, 85.

<sup>74</sup> A gyónásról hangfelvétel készítését, a gyónás bárhogyan megismert tartalmának nyilvánosságra hozását s az ebben való formális közreműködést a Hittani Kongregáció 1973. III. 23-i nyilatkozata önmagától beálló kiközösítéssel sújtotta (AAS 65, 1973, 678). Ez nem szerepelt az új CIC-ben, ezért – szemben pl. R. A. Strigl nézetével (*Die einzelnen Straftaten*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 943) – hatályát veszítette. Ennek legékesebb bizonyítéka, hogy az önmagától beálló kiközösítést gyakorlatilag ugyanerre a tényállásra a Hittani Kongregáció – a 30. k. szerint a legfőbb egyházi hatóságtól kapott felhatalmazás alapján – 1988. IX. 23-án közzétett határozatával (AAS 80, 1988, 1367) újra kiadta.

<sup>75</sup> Az egyházfegyelmi (disciplináris) törvények a 6. k. 1. § 4. sz. összefüggésében a nem büntető törvényeket jelentik, vö. PIÑERO CARRION I, 90; MÖRSDORF, K., *Die Rechtssprache des Codex Iuris Canonici*, Paderborn 1937 (uny. 1967), 52.

tárgyalt kérdéskört részletesen rendeznek, pl. az egyházi egyetemokről és fakultásokról szóló 1979-es apostoli rendelkezés (Const. Ap., *Sapientia christiana*, 1979. IV. 15: AAS 71, 1979, 469–499).

**129** A személyek vagy dolgok egyes csoportjainak *szabályzataira* (statuta) akkor vonatkoznak a törvényekről szóló előírások, ha törvényhozó hatalommal rendelkező hatóság kihirdette őket (vö. 94. k. 3. §). Ha ilyen hatóság adta ki őket, azok az előírásaik, melyek ellenkeznek az új CIC-cel, hatályukat veszítették. Ha nem törvényhozó hatóság volt a kibocsátó, nem szűntek meg automatikusan, de a törvénykönyvvel ellentétes előírásaikat mielőbb át kell dolgozni<sup>76</sup>. Ezért került sor 1983 óta a szerzetesi, káptalani, szemináriumi és más (akár törvényhozói, akár más eredetű) szabályzatok átdolgozására az új jognak megfelelően.

**130** A 6. k. 2. §-a szerint a CIC kánonjait, amennyiben a régi jogot tartalmazzák, a kánoni hagyományt is figyelembe véve kell értelmezni. Ez a megállapítás nem csupán a törvényt magyarázat egyik (vö. még 16–19. k.) alapelve, hanem a régi törvények jelenlegi jogi értékéről szóló kijelentés is.

**131** Az új CIC-ben szereplő, de ott meg nem határozott tartalmú szakkifejezéseket, fogalmakat pl. a kánonjogi hagyományt is figyelembe véve kell értelmezni, még akkor is, ha az illető fogalom tartalmát esetleg kifejtő régi jogszabály már hatályát veszítette. Ilyenkor a régi törvény csupán a magyarázat segédeszköze. Pl. az 1609. k. 3. §-ában említett rangsor (precedentia) fogalmát a régi jog segítségével értelmezhetjük (vö. 1917-es CIC 106. k. és 1871. k. 3. §)<sup>77</sup>.

---

<sup>76</sup> HEIMERL, H.–PREE, H., *Kirchenrecht. Allgemeine Normen und Eherecht*, Wien–New York 1983, 30.

<sup>77</sup> Más értelmezést ad a rangsornak PIÑERO CARRION I, 232.

## I. fejezet: Az egyházi jogszabályok

### 8. §. Az egyházi törvény fogalma és fajai

**132** Az egyházi jogszabályok lehetnek *önállóak* (szoros értelemben vett törvények, általános határozatok, bizonyos jogszokások), vagy szolgálhatják más jogszabályok *végrehajtását* (általános végrehajtási határozatok, utasítások, bizonyos jogszokások).

#### 1. A törvény fogalma

##### a. A törvény meghatározása

**133** Az egyházi jogszabályoknak korunkban legfontosabb típusa az írott törvény. Az Egyházi Törvénykönyv nem határozza meg a törvény fogalmát, bár utal annak néhány lényeges elemére (vö. 29. k.). Aquinói Szent Tamás definíciója szerint a törvény „ésszerű rendelkezés a közjó érdekében, amit a közösség gondját viselő hirdet ki”<sup>78</sup>. A CIC 1980-as szövegtervezete a törvény fogalmát így írta le: „olyan általános szabály, melyet egy közösségnek a közjó érdekében az illetékes hatóság ad”. Ez a meghatározás azonban a CIC végleges, kihirdetett szövegében már nem szerepel.

**134** Eltérően a XIX–XX. századi világi jogrendektől, az egyházjog törvényfogalma nem *elsősorban formai*, hanem inkább *tartalmi* jellegű, vagyis az egyházi törvény érvényességének nem nélkülözhetetlen feltétele, hogy meghatározott eljárással hozzák, és különleges formában bocsássák ki<sup>79</sup>. A törvény bizonyos sajátos formai elemeire azonban (illetékes törvényhozó, kihirdetés) az egyházjog is utal.

**135** Az egyházi törvényt hozzávetőlegesen úgy írhatjuk le, mint *az illetékes egyházi hatóságtól, az egyház javára, egy erre megfelelő közösségnek adott, kellően kihirdetett, tartós, önálló, általános, jogi jellegű, kötelező cselekvési szabályt*.

##### b. A törvény lényeges elemei

**136** Az egyházi törvény egyes lényeges *belső elemei* az egyházi jogszabályok szélesebb körében is többé-kevésbé fellelhetők, s nem kizárólag a szó szoros értelmében vett törvényekre jellemzők (vö. az egyházjogról fentebb adott meghatározásunkat: 1. §. 2. a). Ilyen lényeges belső elem, hogy az egyházi törvény *általános, kötelező cselekvési szabály*, mely – mint minden egyházjogi norma – az egyház javát szolgálja, ami nemcsak azt jelenti, hogy tárgyában az egyházi közösség életével kapcsolatos viszonyokra vonatkozik, hanem főként azt, hogy tartalma az egyház Istentől rendelt céljának, vagyis végső soron a lelkek üdvösségének (vö. 1752. k.) elérését segíti elő. Ez feltételezi, hogy az egyházi törvénynek objektíve *erkölcsileg jónak* kell lennie, megtartásának a krisztushívőket egyéni üdvösségükhöz is közelebb kell vinnie<sup>80</sup>. Ugyancsak az egyház javának szolgálata követeli meg, hogy a törvény *szükséges, hasznos* (vagyis az egyház javát elősegítő valamilyen célra irányuló), követése pedig *lehetséges* legyen. Az egyház javának szolgálatával függ össze a

<sup>78</sup> Summa Theologiae I–II q. 90 a. 4.

<sup>79</sup> LISTL, J., Die Rechtsnormen, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 86.

<sup>80</sup> URRUTIA, F. X., *De natura legis ecclesiasticae*, in *MonEccl* 100 (1975) 399–418.

törvény *ésszerűségének* követelménye is. Az ésszerűség itt nem csupán az emberi józan észnek való megfelelést jelenti, hanem a legkorábbi keresztény időktől fogva<sup>81</sup> azt, hogy az egyházi törvényeknek összhangban kell lenniük a világmindenséget teremtő s az egyházat megalapító és sajátos küldetéssel megbízó Isten üdvözítő tervének nagy gondolatával, az isteni ratióval, logosszal. Ez pedig nemcsak arra utal, hogy az egyházi törvények nem ellenkezhetnek a „természetjoggal” és a kinyilatkoztatás forrásaiban megtalálható „pozitív isteni joggal”, hanem arra is, hogy elő kell segíteniük az üdvösség tervének kibontakozását.

**137** A *tartósság* olyan lényeges belső elem, mely az egyházi törvényt az egyházi jogszabályok egyéb fajtáihoz képest fokozottan jellemzi. Ez azonban nem zárja ki, hogy valódi törvényeket is ki lehessen adni meghatározott ideig szóló érvénnyel vagy akár kísérleti jelleggel<sup>82</sup>. A törvény sajátosan jellemző belső eleme az *önállóság*. Vagyis az egyházi törvény – eltérően az általános végrehajtási határozatoktól és az utasításoktól (vö. 29–34. k.) – elsődleges szabály, mely nem más meglévő jogszabályok alkalmazását és sürgetését tartalmazza<sup>83</sup>.

**138** Az egyházi törvény lényeges *külső elemei* közé tartozik, hogy tárgyi, területi és személyi vonatkozásban egyaránt *illetékes, törvényhozói hatalommal rendelkező egyházi hatóság hozza*. Az egész egyházra szóló törvényhozói hatalommal rendelkezik a pápa (331. k.) és a püspökök testülete (336. k.), melynek kiemelkedő működési formája az egyetemes zsinat. Hatáskörük határai között törvényhozói hatalmuk van a megyéspüspököknek és a velük azonos jogi megítélés alá eső főpásztoroknak (381. k.), a részleges zsinatoknak (445. k.), továbbá bizonyos értelemben a püspöki konferenciáknak (455. k. 1. §, vö. 29. k.) és a megszentelt élet pápai jogú, klerikusi intézményei vagy az apostoli élet ugyanilyen társasági előljáróinak és káptalanjainak (596. k. 2. §, 631–632. k., 717. k., 738. k.).

**139** Ugyancsak lényeges külső eleme a törvénynek, hogy olyan közösség számára hozzák, *amelynek törvény adható* (*communitas legis recipiendae capax* – vö. 29. k.).

**140** Biztosan ilyen közösségek azok, melyek élén törvényhozói hatalommal rendelkező hierarchikus szerv áll (pl. az egyetemes egyház, az azonos püspöki konferenciához tartozó részegyházak összessége, az egyháztartomány, az egyházmegye), de ide sorolhatók pl. a megszentelt élet pápai jogú, klerikusi intézményei is. José Maria Piñero Carrion szerint ilyen közösségnek számítanak mindazok az embercsoportok, akik egy-egy törvény címzettjei. E csoportok lehetnek: 1) *testületi jogi személyek* (pl. püspöki konferencia, káptalan); 2) *nem testületi jogi személyek* (pl. egyházmegye, plébánia); 3) jogi személyiséggel nem rendelkező csoportok, melyek azonos állapotú vagy állású emberekből állnak (pl. klerikusok, szerzetesek, plébánosok, vagyongazdálkodók); 4) egyéb jogi személynek nem minősülő csoportok (pl. egyházmegyei hivatal, jogi személyiség nélküli magántársulás)<sup>84</sup>. Piñero felfogása természetesen vitatható pl. azon az alapon, hogy a törvény címzettjeinek fogalmát tágabban is lehet értelmezni, vagy olyan megokolással, hogy ez az elmélet végül is nem tesz egyebet,

<sup>81</sup> ERDŐ, *Az ókeresztény* 20; HEIMERL–PREE 32. A *ratio* ugyanilyen értelmű használatáról a középkori kánonjogban lásd LEISCHING, P., *Prolegomena zum Begriff der ratio in der Kanonistik*, in *ZRG Kan* 72 (1986) 329–337.

<sup>82</sup> PIÑERO CARRION I, 96; SCHMITZ, H., *Der Codex Iuris Canonici von 1983*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 37; vö. UA., *Der CIC und das konziliare und nachkonziliare Kirchenrecht*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Grundriss des nachkonziliaren Kirchenrechts*, Regensburg 1980, 29.

<sup>83</sup> URRUTIA, F. X., *Legis ecclesiasticae definitio*, in *Per* 75 (1986) 324–329.

<sup>84</sup> PIÑERO CARRION I, 99.

mint a törvény befogadására képesnek minősít minden olyan embercsoportot, amelyet a törvények közvetlenül köteleznek. Mindenesetre a kánonjogászok körében nem számít lezárt kérdésnek, hogy mi is az a közösség, amelynek törvény adható.

**141** Az egyházi törvény lényeges külső eleme végül a *kihirdetés* (promulgatio). Ez a tartalom meghatározása és a hatósági parancs kiadása után a törvény létrejöttének utolsó mozzanata: az a cselekmény, amellyel a törvényhozó hivatalosan kinyilvánítja parancsoló akaratát a közösség felé.

**142** Az egész (latin) egyháznak szóló, vagyis egyetemes törvényeket, hacsak egyes esetekben a törvényhozó más módot nem ír elő, az 1909 óta megjelenő, Acta Apostolicae Sedis című hivatalos közlönyben való kiadással hirdetik ki. A részleges törvényeket az őket hozó hatóság által megállapított módon hirdetik ki (8. k.). Nálunk a püspöki törvények és más rendelkezések kihirdetése az egyházmegyei körlevelekben, a püspöki konferencia által kibocsátott, törvénynek minősülő szabályoké külön püspökkari körlevelekben vagy az egyházmegyei körlevelekben, esetleg a katolikus sajtóban való közzététel útján történik. Az egyházmegyei zsinatokon hozott püspöki törvények, valamint részleges (plenáris, tartományi) zsinatok határozatai általában külön kötetben való megjelentetéssel kerülnek kihirdetésre.

**143** A törvény a kihirdetéssel keletkezik (7. k.), de kötelező ereje többnyire egy bizonyos ideig még felfüggesztve marad. Ezt az időt *a törvény szünetelésének* (vacatio legis) nevezzük. Az egyetemes törvények szünetelési ideje az Acta Apostolicae Sedis megfelelő számán feltüntetett dátumtól számított *három hónap*, kivéve, ha a dolog természeténél fogva azonnal kötelezőek (pl. az isteni jogot kánoni szabályba iktató törvények), vagy ha magában a törvényben külön is kifejezetten ennél rövidebb vagy hosszabb szünetelési idő van előírva (8. k. 1. §). A részleges törvények szünetelési ideje a kihirdetéstől számított egy hónap, hacsak magában a törvényben nincs más határidő megállapítva (8. k. 2. §).

## 2. Az egyházi törvény fajai

### a. Hivatalos műfajmegjelölés szerint

**144** Az egyházi törvények különböző hivatalos műfajmegjelöléseket viselhetnek. A pápai törvények manapság használatos legfontosabb műfajmegjelölései:

**145** *Apostoli rendelkezésnek* (Constitutio Apostolica) a fontos tárgyról szóló pápai törvények nevezik magukat.

**146** *Motu propriónak* minősítik magukat a pápai törvények, ha azt kívánják kifejezni, hogy saját kezdeményezésből, nem pedig valakinek a kérvénye alapján születtek. Figyelmet érdemel, hogy nemcsak törvény, de közigazgatási intézkedés is adható ki „saját kezdeményezésből” megjegyzéssel (bár ott ez inkább a szövegen belüli záradékba, mintsem műfajmegjelölésbe való).

**147** Az *apostoli levél* (Litterae Apostolicae) elnevezés néha egyszerű formában kiadott törvényt jelöl, máskor viszont nem törvényhozói okmányra alkalmazzák.

**148** A törvény módjára kiadott (hiteles) törvénytárgyarázatok (16. k.) *válasz* (responsum) néven jelennek meg.

**149** Az Apostoli Szentszék hatóságaitól kiadott általános határozatok, melyek lényegüket tekintve szintén törvények (29. k.), a *határozat* (decretum) műfajmegjelölést viselik (ld. 11. §. 2).

**150** A többi törvényhozók által kiadott törvények elnevezései a legkülönbélebbek lehetnek. Az egyházmegyei zsinatokon kiadott püspöki törvényeket magyarul *határozatoknak* szokás hívni, latin megnevezésük viszont *statuta* (tehát ezt ilyenkor nem szabályzatnak fordítjuk, vö. 9. §).

#### **b. Külalak szerint**

A pápai törvények külalakjuk szerint főként az alábbi típusokba sorolhatók:

**151** A *bullák* pergamenre írt okmányok a pápa nevével, de sorszám nélkül, annak megjelölésével, hogy a pápaság hányadik évében keltek, a bíboros államtitkár vagy valamely kongregáció prefektusa aláírásával. Néha ólompecséttel, máskor csak egyszerű pecséttel. A *konzisztoriális bullák* az előbbiekhöz hasonlóak, de a pápa és a bíborosok aláírását viselik.

**152** A *brévék* anyaga pergamen (esetleg papír), feltüntetik a pápa nevét és sorszámát, viaszpecsétjük a halászgűrű lenyomata, mely Szent Pétert ábrázolja, amint csónakból húzza a hálót. Aláírójuk általában a bíboros államtitkár vagy a kancellár.

**153** A *kirográfok* (chirographa) olyan pápai okmányok, melyeket a pápa saját kezűleg ír alá nevének és sorszámának feltüntetésével.

**154** Az alacsonyabb szervek által kibocsátott törvények külalak szerint sok félek lehetnek. Ebből a szempontból nem is szokás külön osztályozni őket.

#### **c. Tartalom szerint**

**155** Tartalmuk alapján az egyházi törvényeket számos szempontból szokás osztályozni. A *kötelezés módja* szerint a törvény lehet területi vagy személyi. A területi törvény kötelező ereje a terület szerint igazodik, amelyhez valaki tartozik, vagy amelyen éppen tartózkodik. A személyi törvény azokat a személyeket kötelezi, akikre vonatkozik, függetlenül attól, hogy hol tartózkodnak.

**156** *Érvényességi terület szempontjából* a törvény lehet *egyetemes* (universalis), ha a világon mindenütt kötelezi azokat, akik számára kiadták (12. k. 1. §), vagy *részleges* (particularis), ha csak bizonyos területen kötelez. A részleges törvények területi jellegűeknek tekintendők, hacsak kifejezett ellenkező rendelkezés nincs (13. k. 1. §).

**157** *Személyi érvényességi kör szempontjából* a törvény lehet *általános* (generalis), ha a területen lévő összes krisztushívőkre érvényes, vagy *különös* (specialis), ha csak a személyek bizonyos csoportjaira vagy közösségeire vonatkozik (pl. klerikusokra vagy egy adott közösség klerikus szerzeteseire).

**158** *Tárgy szerint* a törvény lehet *parancsoló*, ha valaminek a megtételét írja elő, *tiltó*, ha megtiltja valaminek a megtételét, *megengedő*, ha az illető cselekvést megengedi, és *büntető*, ha valamely cselekményre büntetést rendel. A tiltó törvények lehetnek *egyszerűen tiltók*, a velük ellenkező *jogcselekményt érvénytelenné tevők* (irritálók) vagy meg nem tartásuk esetén a *személyt jogilag képtelenné tevők* (inhabilitálók).

**159** Az egyház jogrendjében tehát nem érvénytelen minden olyan jogcselekmény, amely ellenkezik a törvénnyel. A semmisséghez az szükséges, hogy ezt a törvény kifejezetten kilátásba helyezze (10. k.), akár úgy, hogy magát a cselekményt mondja ki érvénytelennek, akár pedig úgy, hogy az azt végző személyt nyilvánítja képtelennek a cselekmény végrehajtására<sup>85</sup>.

---

<sup>85</sup> Ld. még *ET* 94–95.



## 9. §. Az egyházi törvény kötelező ereje és magyarázata

### 1. A törvény kötelező ereje

#### a. A törvények a jövőre vonatkoznak

**160** A törvények kötelező ereje hatályba lépésükkel kezdődik. A törvények általában nem visszamenő hatályúak, kivéve ha bennük határozottan múltbeli dolgokról rendelkeznek (9. k.). Tehát a jogi tényeket a létrejöttük pillanatában érvényes norma szabályozza, s jogi hatásai nem változnak meg a későbbi jogszabály miatt.

**161** Aki pl. 1983. XI. 27. előtt tett egyszerű, örök szerzetesi fogadalmat, annak számára ez az új CIC megjelenése után sem vált érvénytelenítő házassági akadállyá. Noha az 1088. k. szerint az ilyen fogadalom is érvénytelenítő akadály, ez csak az 1983-as CIC hatályba lépése után tett egyszerű fogadalmakra vonatkozik.

**162** A fenti alapelv alól kivételek lehetségesek, de ilyenkor a törvénynek kifejezetten jeleznie kell, hogy múltbeli jogi tények hatását módosítani kívánja (pl. 1313. k.).

**163** Azok az egyházi törvények, amelyek isteni jogot kanonizálnak, vagyis az illető szabályt csupán kinyilvánítják, nem létesítik, a kihirdetésük előtti cselekményekre is alkalmazandók. Pl. a Hittani Kongregáció 1977. V. 13-i határozatát a férfi impotenciájáról (AAS 69, 1977, 426) az olyan házasságok érvényességének megítélésakor is alkalmazni kell, melyeket ez előtt az időpont előtt kötöttek (vö. 1075. k. 1. §).

#### b. Az egyházi törvény címzettjei általában

**164** Az *isteni jognak* minden ember alá van vetve, függetlenül attól, hogy megkeresztelt-e vagy sem. Ezért az olyan egyházi törvények, amelyek tartalma isteni jog, mindenki számára kötelezőek. Hogy mikor foglal magában (mikor kanonizál) egy egyházi törvény isteni jogot, az sokszor magából a megfogalmazásból is kitűnik (pl. 113. k. 1. §, 129. k. 1. §, 145. k. 1. §, 330. k., 375. k. 1. §, 747. k. 1. §, 840. k., 1055. k. 1. § stb.).

**165** A természet rendjében vagy a kinyilatkoztatásban megnyilvánuló isteni akarat objektíve minden embert kötelez, alanyi értelemben viszont a kötelezettség csak annyiban áll fenn amennyiben ki-ki felismeri azt (748. k., vö. LG 14, 16).

**166** A *tisztán egyházi törvények*, vagyis azok, amelyek csakis az egyházi törvényhozó alkotásai, csak azokat kötelezik: 1) akiket a katolikus egyházban kereszteltek vagy keresztségük után oda felvettek; 2) akik értelmük elégséges használatával rendelkeznek; 3) akik – hacsak a jog kifejezetten másként nem rendelkezik (vö. 913. k. 2. §, 920. k., 989. k. stb.) – hetedik életévüket betöltötték (11. k.)<sup>86</sup>.

---

<sup>86</sup> A katolikus név a hatályos egyházjogban főként azokat a személyeket jelöli, akikre a CIC hatálya kiterjed, vö. pl. ERDŐ P., *Il cattolico, il battezzato e il fedele in piena comunione con la Chiesa cattolica. Osservazioni circa la nozione di „cattolico” nel CIC (a proposito dei cc. 11 e 96)*, in *Per* 86 (1997) 213–240.

**167** Hogy mikor számít valaki a katolikus egyházban kereszteltnek, annak eldöntésére a keresztelendő vagy a gondviselésére jogosultak szándéka a mértékadó (vö. 865. k., 867. k.). Ha a 868. k. szerint megengedetten szolgáltatták ki a katolikus keresztelést, a katolikus egyházban való keresztelésről beszélünk. Ha a keresztiséget halálveszély esetén kívül (vö. 868. k. 2. §) a nemkatolikus gondviselők akarata ellenére adták fel, nem beszélhetünk a katolikus egyházban végzett keresztelésről<sup>87</sup>.

**168** A katolikus egyházban keresztelt vagy oda felvett személyeket az egyházi törvények alárendelti minőségben kötelezik. Más jogcímek alapján azonban nem katolikusoknak, sőt nem keresztényeknek is lehetnek bizonyos jogaik és köteleességeik az egyház jogrendjében (pl. nem katolikus peres fél egyházi perben: vö. 1476. k.).

**169** Akik a katolikus egyház közösségét elhagyják, azok egyháztagsága ettől még sem teológiai, sem egyházjogi nem szűnik meg, s az egyházi törvények továbbra is kötelezik őket, hacsak bizonyos esetekben a törvényhozó másként nem rendelkezik (pl. 1086. k. 1. §, 1117. k., 1124. k.).

### c. A kötelező erő területi szempontból

**170** Az *egyetemes* törvények mindenütt köteleznek, bár lehetséges, hogy egy bizonyos terület ki van véve egy ilyen törvény hatálya alól. Ebben az esetben a törvény nem kötelezi azokat, akik ezen a területen tartózkodnak (12. k. 1–2. §). A *részleges* törvények általában (vö. 13. k. 1. §) csak azon a területen köteleznek, amely számára kiadták őket, mégpedig csak azokat a személyeket, akiknek ott a lakóhelyük vagy pótlakóhelyük van, és egyben ténylegesen ott is tartózkodnak. Akik tehát saját területükön (egyházmegyéjükön, egyháztartományukon, püspöki konferenciájuk területén) kívül tartózkodnak, azokat nem kötelezik az otthoni részleges törvények, kivéve ha áthágásuk a saját területükön kárt okoz, vagy ha a törvények személyi jellegűek (13. k. 2. § 1). Nem kötelezik őket tartózkodási helyük részleges törvényei sem, kivéve azok, amelyek a közrendre vonatkoznak, cselekmények (pl. szerződéskötés) formáit határozzák meg, vagy az illető területen lévő ingatlanokkal kapcsolatosak (13. k. 2. § 2). A lakóhely nélkülieket a tartózkodási helyükön érvényes egyetemes és részleges törvények egyaránt kötelezik (13. k. 3. §).

### d. A kétség hatása a kötelezettségre

**171** A törvényből eredő kötelezettséget illetően akkor áll fenn kétség, ha nem világos, hogy egy bizonyos törvény alkalmazható-e az adott esetre. *Jogkétség* (*dubium iuris*) akkor áll fenn, ha egy törvény alkalmazhatósága egy meglévő tényállásra azért kérdéses, mert *kétes a törvény léte, érvényessége, jelentése vagy terjedelme*. Jogkétség esetén a törvények nem kötelezőek, még akkor sem, ha jogcselekményt érvénytelenítők vagy jogképességet megsemmisítők (14. k.).

<sup>87</sup> RUF, N., *Das Recht der katholischen Kirche nach dem neuen Codex Iuris Canonici, für die Praxis erläutert*, Freiburg–Basel–Wien 1983, 258. Megjegyzendő, hogy a katolikus egyházban való keresztelés nem függ a kiszolgáltatás módjától; katolikus egyházban végzett keresztelés lehet az is, amelyet szükségkiszolgáltatótól, az érvényességhez elengedhetetlen legegyszerűbb formában vesz fel valaki. A döntő ismerv, amely alapján egy keresztelést a katolikus egyházban végzettnek szokás minősíteni, a kiszolgáltató szándéka: ha azt kívánja tenni, amit a katolikus egyház akar, s ebbe az egyházba szándékozik bekapcsolni a keresztelendőt, a katolikus egyházban végzett keresztelésről beszélünk, vö. DE PAOLIS, V. – MONTAN, A., *Il libro primo del Codice: norme generali (cann. 1–203)*, in AAVV., *Il diritto nel mistero della Chiesa* (Quaderni Apollinaris), I, 2Roma 1986, 255.

**172** Kivételt képez az az eset, amikor az a kétes, hogy egy törvény továbbra is érvényben van-e, vagy egy újabb jogszabály hatályon kívül helyezte-e. Ilyenkor a 21. k. az irányadó.

**173** *Ténykétségről* (dubium facti) akkor beszélünk, ha azért kérdéses a törvény alkalmazhatósága egy adott esetre, mert a *körülmények hiányos ismeretében* nem tudjuk, hogy ebben az esetben megvalósult-e az a tényállás, amire egyébként a törvény biztosan vonatkozik. Ténykétség esetén a tényállás meglétét kell feltételeznünk, vagyis azt, hogy a törvény kötelez. Ilyenkor az *ordináriusok felmentést adhatnak* a törvény alól, feltéve ha ezt – amennyiben fenntartott felmentésről van szó – meg szokta adni az a hatóság, akinek fenn van tartva (14. k.). Ez a felmentés feltételes (ad cautelam), tudniillik hallgatólagosan feltételezi, hogy a tényállás megvalósult. Ellenkező esetben ugyanis semmilyen felmentés nem volna szükséges.

**174** Az akár jogi, akár ténybeli kétségnek ahhoz, hogy az itt említett hatása legyen, objektíve megalapozottnak kell lennie, vagyis pozitív érvekre kell támaszkodnia.

#### **e. A tudatlanság és a tévedés hatása a kötelezettségre**

**175** A *tudatlanság* (ignorantia) olyan ismeret hiánya, amelynek meg kellene lennie. Ha az ismerethiány tartós, szorosabb értelemben vett tudatlanságról, ha pedig pillanatnyi, figyelmetlenségről (inadvertentia) szokás beszélni. A *tévedés* (error) a valóságról alkotott hamis ítélet.

**176** Mind a tudatlanság, mind a tévedés vonatkozhat a *jogra* vagy a *tényekre* (ignorantia v. error iuris v. facti).

**177** A tudatlanság lehet *legyőzhetetlen* (invincibilis), ha semmilyen erkölcsileg lehetséges igyekezettel el nem kerülhető, vagy *legyőzhető* (vincibilis), ha a megismerés szokásos eszközeinek használatával elhárítható.

**178** A legyőzhetetlen tudatlanság mindig *vétlen* (inculpabilis), a legyőzhető csak akkor, ha a személy még homályosan sem ébred rá, hogy köteles az illető ismeretet megszerezni, viszont *vétkes* (culpabilis), ha a személy azért kerül a törvény áthágásának veszélyébe, mert nem fordította a köteles igyekezetet az adott ismeret (pl. a törvényről) megszerzésére.

**179** A vétkes tudatlanságot *egyszerűnek* (simplex) nevezik, ha jelentkezett ugyan némi törekvés az ismeretszerzésre, de ez elégtelen volt. *Vaskosnak* vagy *hanyagoknak* (crassa vel supina) hívják, ha az ismeretszerzésre való igyekezet vétkes hanyagságból teljesen vagy szinte teljesen hiányzott (pl. egy pap olvasatlanul kidobja az egyházmegyei körlevelet, mert nem érdeklik az abban foglalt rendelkezések). Végül szándékosnak (affectata) akkor mondják, ha azért nem szerezte meg valaki a szükséges ismereteket, nehogy ez a törvény áthágásában meggátolja.

**180** A római jogból származó ősi kánonjogi elv szerint általában *a tény nem tudása mentesít, a jog nem tudása nem mentesít a kötelezettség alól* (RJ 13 in VI<sup>o</sup>: Ignorantia facti, non iuris excusat).

**181** *A jogra vonatkozó tudatlanságnak (és tévedésnek) a CIC néhol mégis komoly jelentőséget tulajdonít, mert az egyházi törvények a lelkiismeretet különösen is érintik, hisz isteni vagy legalábbis egyházi parancsok kifejezői. A külső és a belső (lelkiismereti) fórum összeütközésének elkerülése érdekében a törvényhozó azt az alapelvet érvényesíti, hogy a törvény vétlen nem tudása megszünteti, vétkes nem tudása pedig a vétkességtől függően mérsékli az áthágás büntetőjogi beszámíthatóságát (vö. 1323. k. 2, 1324. k. 1. § 9, 1325. k.).*

**182** A törvénnyel, a büntetéssel, a saját tettünkkel vagy más közismert tettel kapcsolatos tudatlanságot vagy tévedést külön bizonyítani kell, mert a jogvédelem (vö. 1584. k.) amellet szól, hogy ezek ismertek. Mások nem közismert tetteivel kapcsolatban a nem tudás mellett szól a jogvédelem (15. k. 2. §).

**183** A cselekmény *közismert* (notorius) lehet *ténylegesen* (notorius notorietate facti), ha az adott közösség körében közismert, vagy *jogilag* (notorius notorietate iuris), ha pl. jogerős ítéletben nyert megállapítást.

**184** A jogcselekményt érvénytelenítő vagy a személyt jogképtelenné tevő törvények (10. k.) nem tudása vagy a velük kapcsolatos tévedés nem akadályozza ezek hatását, kivéve ha kifejezett rendelkezés mondja ki ennek ellenkezőjét (15. k. 1. §). Így pl. ha egy katolikus nem is tud egy *ténylegesen* fennálló érvénytelenítő házassági akadály meglétéről vagy akadály jellegéről, s így köt házasságot, a házasság azért még semmis.

#### **f. A kötelező erő megszűnése**

**185** A meghatározott időre szóló törvény kötelező ereje, s így maga a törvény – a törvények megszűnésének általános módjain kívül – a határidő lejártával is megszűnik. A meghatározatlan időre szóló törvények (és a túlnyomó többség ilyen!) az illetékes hatóság (maga a törvényhozó, annak jogutódja vagy a felettes törvényhozó szerv) részéről történő *megszüntetés* vagy *megváltoztatás*, illetve ellenkező *jogszokás* (ld. 10. §) útján kerülnek hatályon kívül, de megszűnhetnek *belső okokból* is.

**186** A megszüntetés vagy megváltoztatás mértéke szerint lehet *teljes* (abrogatio) vagy *részleges* (derogatio). Módját illetően történhet: 1) *kifejezett kijelentéssel* (akár általános formában is, pl. „contrariis quibuslibet non obstantibus”); 2) *vele szögesen ellenkező későbbi törvénnyel*; 3) olyan későbbi törvénnyel, mely a benne szabályzott témakört *a maga egészében újra rendez*, még ha nem ellenkezik is vele (20. k.). Mégis, a későbbi egyetemes törvény nem módosítja a korábbi részleges vagy különös jogot, hacsak a jog ennek ellenkezőjét kifejezetten el nem rendeli (uo., vö. pl. 6. k. 1. § 2).

**187** Ha kétes, hogy a korábbi törvényt a későbbi módosította-e, vagyis ha nem bizonyos, hogy a két törvényt egyszerre követni lehetetlen, és az sem, hogy az új törvény a régi anyagát teljes egészében újrarendezte, akkor lehetőség szerint mindkettőt meg kell tartani. Ennek érdekében a későbbit úgy kell értelmezni, hogy a korábbival összeegyeztethető legyen (vö. 21. k.).

**188** A törvény *belső okból* akkor szűnik meg, ha a körülmények megváltoztával a törvény tartalma teljesen ésszerűtlenné (vö. 8. §. 1. b), igazságtalanná, károsná, erkölcstelenné, lehetlenné válik, mégpedig nem csupán egy adott esetben (mert ekkor csak a törvény követésének erkölcsi kötelessége szűnik meg az illető esetre nézve, de nem maga a törvény), hanem általánosan és tartósan. Ennek a változásnak egyértelműnek és

nyilvánvalónak kell lennie. Az objektív jogszabályokat merőben szubjektív megítélés alapján nem tekinthetjük megszüntnek<sup>88</sup>. Ha a törvény belső okból magától megszűnt, ez többnyire hamarosan a törvényhozót is módosító intézkedésre ösztönzi, vagy legalábbis ellentétes jogszokás kialakulásához vezet.

## 2. A törvény magyarázata

### a. A törvényt magyarázat fogalma és fajtái

**189** A törvényt magyarázat (interpretatio) a törvény értelmének megvilágítása különös tekintettel annak megfelelő alkalmazására.

**190** A magyarázat *tekintélye* szerint megkülönböztethetünk *hivatalos és magánmagyarázatot*. A hivatalos magyarázat lehet *hiteles* (authentica), ha maga a törvényhozó vagy egy általa ezzel megbízott szerv törvény módjára adja ki (16. k. 1. §), vagy *egyedi hatósági* magyarázat, ha bírói ítéletben vagy közigazgatási intézkedésben mondják ki (egyesek ez utóbbi típust is hiteles törvényt magyarázatnak nevezik). A magánmagyarázat lehet *tudományos*, ha kánonjogi szakemberek fogalmazzák meg magánjelleggel, *egyszerű magánmagyarázat*, ha a törvényt követő, alkalmazó személyektől származik, és *szokásszerű* magyarázat, ha a törvényt követő közösség egységes gyakorlatában nyilvánul meg. Ez a gyakorlat bizonyos feltételekkel jogszokássá is válhat (vö. 27. k.).

**191** A hiteles (törvény módjára kiadott) magyarázatnak ugyanolyan érvénye van, mint magának a törvénynek. Ki is kell hirdetni. Az Egyházi Törvénykönyv hiteles magyarázatára II. János Pál külön pápai bizottságot alapított (MP *Recognito Iuris Canonici*, 1984. I. 2: AAS 76, 1984, 433–434). Ennek hatáskörét és nevét a Római Kúria 1988-as reformja során ugyanez a pápa módosította. Ez a bizottság alakult át Pápai Törvényt magyarázó Tanácsa (Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis) [Const. Ap., *Pastor Bonus*, 1988. VI. 28, art. 154–158: AAS 80, 1988, 901–902]. Ezzel egyidejűleg hatásköre is kiszélesedett. Neve 1999 során a Törvényt szövegek Pápai Tanácsa (Pontificium Consilium de Legum Textibus) lett. Az enyhén módosult név jelzi, hogy a Tanács ma nem csupán a törvények magyarázatára hivatott, hanem a normakontroll bizonyos feladatait is ellátja.

**192** A *magyarázott törvényhez való viszonya* szerint létezhet a *törvényt módosító* (kiterjesztő vagy leszűkítő) vagy pusztán *megvilágító* magyarázat. Módosító hatása csak a (törvény módjára kiadott) hiteles magyarázatnak lehet. Ám az ilyen módosító vagy az önmagában kétes szöveget egyértelművé tevő hiteles törvényt magyarázatnak nincs visszamenő hatálya. Ezzel csupán a törvény önmagukban biztos szavait csak azt megvilágító módon, hitelesen magyarázza (16. k. 2. §).

**193** *Kötelező erő* szempontjából a következő fokozatokat szokás megkülönböztetni: 1) *általánosan kötelező erejű* hiteles és a jogszokássá emelkedett szokásszerű magyarázat; 2) csupán *az adott esetre nézve kötelező* az egyedi hatósági törvényt magyarázat (16. k. 3. §); 3) *nem kötelező* a magánmagyarázat, kivéve ha jogszokássá emelkedett.

---

<sup>88</sup> PIÑERO CARRION I, 132; HEIMERL–PREE 47. A törvény igazságtalanságát, ésszerűtlenségét, károosságát stb. a hit alapján kell mérlegelni, hiszen az egyházi jogszabály igazságossága, ésszerűsége, haszna hitbeli tényeken alapszik és csak a hit szemszögéből ítéltető meg, vö. MAY–EGLER, Einführung 161; LISTL, J., *Die Rechtsnormen*, in *Handbuch* 87; CORECCO, E., „*Ordinatio rationis*” oder „*ordinatio fidei*”? *Anmerkungen zur Definition des kanonistischen Gesetzes*, in *IKZ Communio* 6 (1977) 481–495.

## b. A törvényt magyarázat szabályai

**194** A nem hiteles törvényt magyarázat *főszabálya* a CIC szerint az, hogy az egyházi törvényeket a szavaknak a szövegben és a szövegösszefüggésben hordozott *sajátos jelentése* szerint kell érteni (17. k.). A sajátos jelentés lehet etimológiai, köznyelvi vagy szaknyelvi. Ha ezek közt eltérés van, a szöveg és szövegösszefüggés alapján (pl. az illető kánont tartalmazó fejezet, rész stb. címére tekintettel) dönthető el, hogy a többféle sajátos jelentés közül melyiket kell elfogadnunk.

**195** Ha a szavak sajátos jelentése a főszabály segítségével nem állapítható meg biztosan, vagy ha ennek ismeretében sem világos a törvény értelme, *általános kiegészítő* magyarázati szabályokhoz kell folyamodnunk. Vagyis figyelembe kell vennünk az esetleg található *párhuzamos helyeket* (ahol ti. ugyanaz a törvényhozó – akár a CIC-ben, akár azon kívül – ugyanabban a tárgyban rendelkezik), a *törvény célját* (amit a törvényhozó konkrétan el akart vele érni), *kiadásának körülményeit* (megelőző viták, javaslatok, szövegtervezetek stb.) és a *törvényhozó szándékát* (17. k.). Ez a „szándék”, mentalitás (mens legislatoris) a törvényhozó általános kormányzati beállítottsága, jogpolitikai irányvonala, mely egyéb törvényeiből és más megnyilatkozásaiból (pl. pápai beszédek, körlevelek) tűnik ki.

**196** Bizonyos törvények magyarázatakor különleges szabályokat is alkalmaznunk kell. *Szorosan* (stricte) – vagyis a kifejezések sajátos jelentésén a szükséges legkevesebbet értve – kell értelmezni azokat a törvényeket, amelyek büntetést rendelnek valamilyen cselekményre, a jogok szabad gyakorlását korlátozzák, vagy törvény alóli kivételt tartalmaznak (18. k.). A szoros értelmezés ellentéte a *tág értelmezés*, mely az egyes kifejezéseken a lehető legtöbbet érti, amit még a szavak sajátos jelentése megenged. A szoros és tág értelmezés nem tévesztendő össze a leszűkítéssel és a kiterjesztéssel, mert ezek már a törvény módosítását jelentik.

**197** A törvényt magyarázat szabályai általában alkalmazandók a többi jogszabály magyarázatakor is. Az egyedi közigazgatási intézkedések magyarázatára sajátos elvek vonatkoznak (vö. 36. k.; ld. 12. §. 2).

## 3. A joghézag kitöltése

**198** Ha egy kérdésre nézve nincs jogszabály (törvény, jogszokás, általános határozat, általános végrehajtási határozat, utasítás), akkor általában a szabadság elve érvényesül, tehát nem is kell szabályt keresnünk. Ha azonban jogszabály híján egyes jogok bizonytalanságban maradnak vagy egy jogvita nem dönthető el, valódi joghézagról (lacuna legis) beszélünk. Ennek kitöltésére, vagyis az eset megoldására, a kánonjogban csakis a következő eszközök állnak rendelkezésre: 1) a *hasonló esetekre* hozott törvények alkalmazása (analogia legis); 2) a *jog általános elveinek* a kánoni *méltányosság* szerinti alkalmazása (analogia iuris); 3) a *római kúria* bírósági (iurisprudencia) és közigazgatási (praxis) gyakorlatának követése; 4) a *kánonjogtudósok* közös és állandó véleményének elfogadása (vö. 19. k.).

**199** A *kánoni méltányosság* (aequitas canonica) az egyedi esetekben történő jogalkalmazás olyan alapelve, mely szerint az előljáró jobban ügyel a jogszabály szellemére, mint betűjére, s az igazságosságot emberségesen, vallásos lelkiülettel és szeretettel keresi, egyszerre szem előtt tartva az egyházi közösség természetfeletti célját és az egyes hívők üdvösségét (vö. VI. Pál, Alloc., 1973. II. 8: AAS 65, 1973, 95–103).

**200** A jog általános elveit a jogfilozófia és a jogelmélet vizsgálja. Széles körben elismert gyűjteményt találunk ezekből az elvekből pl. a VIII. Bonifác rendeletére kiadott *Liber Sextusban* Regulae Iuris néven. Ennek egyik elterjedt idézési módja: RJ, a szabály sorszáma, in VI° (pl. RJ 13 in VI°)<sup>89</sup>.

#### 4. Az állami törvények elismerése az egyházjogban

**201** A többi jogrendhez hasonlóan a kánonjogban is előfordul, hogy egy kérdést azáltal szabályoznak, hogy kijelentik: ezzel kapcsolatban egy másik jogrend normáját kell megtartani. Ezt az eljárást *utalásnak* nevezzük. A már meglévő normára való olyan utalást, mely az illető szabályt egyházjogi normává teszi, *kanonizálásnak* hívjuk.

**202** Azokat a világi törvényeket, amelyekre az egyházjog utal, a kánonjogban eredeti hatásaikkal kell megtartani, amennyiben az isteni joggal nem ellentétesek, és a kánoni jog másként nem rendelkezik (22. k.)<sup>90</sup>.

**203** A világi törvények kánoni kötelezővé tétele egyenes formában történik a 98. k. 2. §, 231. k. 2. §, 668. k. 1. §, 1284. k. 2. § 3, 1286. k. 1, 1290. k., 1296. k., 1500. k., 1714. k. és az 1716. k. előírásaiban. A világi jog szabályainak megtartását tanácsolja a 660. k. 1. §, 668. k. 4. §, 1274. k. 3. §, 1284. k. 2. § 2 és az 1299. k. 2. §. Az egyházjog egy-egy egész jogi alakzatot (intézményt, formát) tesz magáévá a 105. k. 1. §, 110. k., 197. k., 362. k., 365. k. 1. §, 877. k. 3. §, 1540. k. 2. § és az 1558. k. 2. § rendelkezésével.

---

<sup>89</sup> Ezeket a regulákat magyar fordítás kíséretében közli BÁNK J., *Kánoni jog*, I, Bp. 1960, 278–284. Vö. még pl. HAMZA G.–KÁLLAY I., *De diversis regulis iuris antiqui. A Digesta 50. 17. regulái (latinul és magyarul)* [Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Kézirat], Bp. 1982.

<sup>90</sup> Vö. SCHANDA B., *Világi jog az egyházjogban – egyházi jog a világi jogban?*, in *Kánonjog* 1 (1999) 79–88.

## 10. §. A jogszokás

### 1. A jogszokás fogalma és fajai

#### a. A jogszokás fogalma

**204** A jogszokás (*consuetudo*) olyan jogszabály, amit a krisztushívők egy *közössége*, melynek törvény adható (ld. 8. §. 1. b), határozott intézkedés nélkül, egyöntetű cselekedetek folytonos és *jog bevezetésének szándékával társult* ismétlése által, a *törvényhozó valamelyes beleegyezésével* önmagától létesít (vö. 23. k., 25. k.). A jogszokások összességét szokásjognak nevezzük.

**205** Az egyházban jogszabály értékkel („törvényerővel”) rendelkező *valódi jogszokáson* (*consuetudo iuris*) kívül az egyházi törvényhozó néha jelentőséget tulajdonít némely jogszabálynak el nem ismert ún. *tényleges szokásnak* (*consuetudo facti*) is. Az ilyen szokásokat az egyházjogi szövegek gyakran „usus”, esetleg „mos” vagy szintén „consuetudo” néven említik (pl. 257. k. 2. §, 304. k. 2. §, 507. k. 1. §, 1120. k.)<sup>91</sup>.

#### b. A jogszokások fajai

**206** A meglévő törvényekhez (és más jogszabályokhoz) való viszonya szerint a jogszokás lehet: *törvénytöltő* (*praeter legem*), ha önálló normát ad olyan kérdésekről, amelyet törvények (vagy más jogszabályok) nem rendeznek; *törvényrontó* (*contra legem*), ha egy ellenkező törvényi (vagy más írott jogszabályi) előírással szemben jutott érvényre; *törvény szerinti* (*secundum legem*), ha nem önálló norma, hanem valamely írott jogszabály végrehajtásának módozatait szabályozza. Nem jogszokás viszont a törvény pusztá megtartásának szokása, mely külön kötelezettséget nem tartalmazó szociológiai tény (jogkövetés).

**207** Különösen a törvény szerinti jogszokásra igaz, hogy *ez a törvények legjobb magyarázója* (27. k.). A többi jogszokások – mint valódi jogszabályok – a jogrendszer részét képezik; ennek távolabbi összefüggéseire pedig nem annyira a szó szoros értelmében vett törvényt magyarázatkor, mint inkább a joghézag kitöltésekor kell ügyelni (pl. analógia stb., vö. 9. §. 3)<sup>92</sup>.

### 2. A jogszokás érvényességének feltételei

**208** A jogszokás „érvényességi feltételei” között találunk számos olyan követelményt, mely általában az egyházi jogszabályoknak lényeges eleme (vö. 8. §. 1. b), vannak azonban sajátosan a jogszokást jellemző lényeges elemek, érvényességi feltételek is.

<sup>91</sup> Vö. ERDŐ, *Usages* 295–296; UA., *A magyar* 18.

<sup>92</sup> Minden jogszokást a törvényt magyarázat segédeszközének tekint PIÑERO CARRION I, 144. Csakhogy ahol egy előírás szavait és azok lehetséges értelmét a jogtalálás során túllépjük, már nem pusztán magyarázatot adunk, hanem joghézagot töltünk ki, vö. MAY–EGLER, *Einführung* 232–233.



### a. Valódi szokás

**209** A jogszokás létének (érvényességének) első feltétele, hogy *valódi szokás*, azaz a közösség nagyobb részének ismétlődő gyakorlata (cselekvése vagy nem cselekvése) legyen.

### b. A törvényhozó jóváhagyása

**210** Ahhoz, hogy egy szokás jogszokássá válhasson, szükséges a *törvényhozó jóváhagyása* (23. k.). Ez lehet külön és kifejezett, de lehet hallgatóságos és utólagos is. Legáltalánosabb formája az előzetes törvénnyel való jóváhagyás, amit a CIC is tartalmaz: azok a szokások, amelyek megfelelnek a szokás jogszabállyá emelkedéséhez a Codexben előírt feltételeknek, ily módon rendelkeznek a törvényhozó jóváhagyásával is.

**211** Isten népe tagjainak állapotához tartozik Isten fiainak szabadsága és méltósága (vö. LG 9). A keresztség révén a krisztushívők – a maguk módján – részesednek Krisztus pásztori feladatában is, és sajátos kegyelmeket is kaphatnak az egyház megújítására és építésére (LG 12). A hívők közössége formálisan is (tehát nemcsak mint a jogszabályok létrejöttében anyagilag közreműködő társadalmi tényező) rendelkezik egy bizonyos jogalkotói képességgel. Ám ezt nem gyakorolhatja a hierarchikus tekintélytől függetlenül, hanem csak az illetékes (törvényhozói) egyházkormányzati hatalommal rendelkező szervek (vö. 129. k.) jóváhagyásával.

**212** Ha a törvényhozó egy szokást kifejezetten elvet (*consuetudo reprobata*), és nem csupán követését tiltja meg, akkor ez a szokás nem tekinthető ésszerűnek, és nem nyerhet jogszabály erőt (24. k. 2. §).

### c. Feltételek a közösség részéről

**213** A közösség részéről a jogszokás érvényességének feltétele, hogy a *hívők olyan közössége legyen, melynek törvény adható* (ld. 8. §. 1. b), s hogy ez a közösség a szokást a *jog bevezetésének szándékával* kövesse (25. k.).

**214** A jog bevezetésének szándéka nincs meg, ha egy magatartást merő áhítatból, nagylelkűségből végeznek. Viszont megvan pl. akkor, ha egy törvényt azért nem tartanak meg, mert túlzottnak, alkalmatlannak stb. vélik. Elegendő a jog bevezetésének bennfoglalt (nem kifejezett) szándéka is. Egyesek szerint ilyen bennfoglalt a szándék pl. akkor, ha a törvény áthágásának szokása a törvény nem tudásából fakad<sup>93</sup>. Hanyag vagy szándékos tudatlanság esetén ez kétségtelennek is tűnik.

### d. Feltételek a szokás részéről

**215** A jogszokás érvényességének magának a szokásnak a részéről is vannak bizonyos feltételei. Nem lehet jogszabály az a szokás, amely ellenkezik az *isteni joggal* (24. k. 1. §), amely nem ésszerű – pl. az elvetett szokás sohasem az (24. k. 2. §) – és amelynek nincs meg a megfelelő *kora*.

---

<sup>93</sup> Vö. PIÑERO CARRION I, 141.

**216** Ha a szokás törvény szerinti (10. §. 1. b) vagy *külön jóváhagyást kapott* a törvényhozótól (pl. írott jogszabály buzdít követésére vagy bünteti áthágását), nem szükséges kötelező erejéhez, hogy meghatározott idő óta gyakorlatban legyen. Ha a szokás a hatályos kánonjoggal *egyszerűen ellentétes vagy törvénytőló*, csak akkor nyer törvényerőt, ha törvényesen és folyamatosan teljes harminc évig követik. Az olyan kánoni törvénnyel szemben pedig, amely a *jövőbeli jogszokást megtiltja*, csak az évszázados vagy az emberemlékezetet meghaladó (ld 7. §. 6) szokásnak lehet érvénye (26. k.).

### 3. A jogszokás eltörlése

**217** A törvény szerinti jogszokás a jogszokás megszűnésének egyéb módjain kívül annak a törvénynek a megszüntével is hatályát veszti, amelynek végrehajtását szabályozta. A *törvénytőló és törvényrontó* jogszokást hatályon kívül helyezi az *ellentétes törvény* akkor is, ha erről külön említést nem tesz. Kivételt képeznek az évszázados vagy emberemlékezetet meghaladó szokások, mert ezeket a törvény csak akkor szünteti meg, ha erről külön említést tesz. Ugyanígy külön említés szükséges az egyetemes törvényben ahhoz, hogy az a vele ellenkező részleges jogszokásokat megszüntesse (28. k.). Az *ellentétes jogszokás* – mihelyt valódi jogszabállyá emelkedett – eltörlí a vele ellenkező jogszokásokat. Hatályát vesztheti végül a jogszokás is – akárcsak a törvény (vö. 9. §. 1. f) – *belső okokból* (pl. a körülmények változásával erkölctelenné, ésszerűtlenné válik stb.).

## 11. §. Az általános határozatok és az utasítások

### 1. Az egyházi közigazgatási intézkedések általában

**218** A közigazgatás az egyházkormányzati szervek olyan tevékenysége, mely sem a törvényhozói, sem a bírói hatalom körébe nem tartozik. Az 1983-as Egyházi Törvénykönyv nyelvezete szerint a közigazgatás a végrehajtói hatalom gyakorlásával jár. Az egyházban a kormányzati hatalom három fajtáját, a törvényhozói, a végrehajtói és a bírói hatalmat (ld. 21. §) ugyan újabban világosan megkülönböztetik, mégsem lehet őket olyan értelemben megosztani, mint a világi jogrendekben. A hierarchikus vezetés teológiai okból isteni jogon fennállónak tekintett legfontosabb szervei (a pápa és a megyéspüspökök) ugyanis teljes és egységes kormányzati hatalommal rendelkeznek. Más szervek esetében előfordul, hogy csak a hatalom egyik vagy másik fajtájának (funkciójának) gyakorlására jogosultak.

**219** A közigazgatási (végrehajtó) hatalom alapján hozott intézkedések lehetnek *általánosak* vagy *egyediek*. Az általánosak a törvényeknél alacsonyabb rangú valódi jogszabályok, az egyediek jogi normát (objektív jogot) nem tartalmaznak – kivéve az ebből a szempontból sajátos jellegű kiváltságokat<sup>94</sup> –, de az adott esetben érintettek számára alanyi jogot teremtenek.

### 2. Az általános határozatok

**220** Az *általános határozat* (decretum generale), melyben az illetékes törvényhozó közös előírásokat szab meg egy olyan közösség számára, amelynek törvény adható, valójában törvény. Az ilyen határozatokkal kapcsolatban a törvényekről szóló kánonok előírásai (ld. 8–9. §) az irányadók (29. k.). Az általános határozat *önálló* jogi norma, nem pusztán más törvényekhez fűzött végrehajtási utasítás. Csupán végrehajtó hatalommal rendelkező szerv nem is adhat ki ilyet, hacsak erre különös esetekben a jog előírásai szerint (vö. 135. k. 2. §) a törvényhozó kifejezetten fel nem hatalmazta (30. k.).

**221** Általános határozatokat hozhatnak a magában a jogban megjelölt témákban (tehát legfőbb törvényhozói felhatalmazás alapján) a püspöki konferenciák (455. k.), melyek egyébként nem törvényhozó szervek. A római kúria kongregációi pápai felhatalmazás alapján szintén hoznak ilyen általános határozatokat. Ez utóbbiakat törvények módjára közlik is az Acta Apostolicae Sedisben.

**222** Mint a fentiekből kitűnik, az általános határozatok nem sajátosan közigazgatási normatív intézkedések. Csupán azért tértünk ki itt rájuk, mert a CIC is az általános végrehajtási határozatok és az utasítások társaságában szól róluk.

---

<sup>94</sup> *ET 132; a privilegium és a ius singulare* azonosítása a posztklasszikus római jogban a kiváltság fogalmát illetően bizonytalanságot okozott mind a középkori, mind az újabb kori romanisták és kánonjogászok körében; ebből fakadt, hogy az egyházjogi elmélet máig sem tudott teljesen szakítani azzal a szemlélettel, mely a kiváltságot a törvény tulajdonságaival ruházta fel, noha a CIC az egyedi közigazgatási intézkedések közt szól róla, vö. GAUDEMET, J., *Ambiguité du privilège*, in SCHULZ, W.–FELICIANI, G. (a cura di), *Vitam impendere vero. Studi in onore di Pio Ciprotti* (Utrumque Ius 14), Roma 1986, 59–62. Mivel azonban ezt a szemléletet a 76. k. 1. § megfogalmazása is igyekszik tiszteletben tartani, ma is tartható az a nézet, amely szerint a kiváltság objektív jogot teremt. Vö. pl. LEFEBVRE, C., *Privilège*, in DDC VII, 226.

### 3. Az általános végrehajtási határozatok

#### a. Fogalmuk

**223** Az általános végrehajtási határozat (*decretum generale executorium*) olyan – nem önálló – jogszabály, melyben az illetékes végrehajtói hatalommal rendelkező hatóság közelebbről meghatározza a törvény alkalmazásának módját, vagy a törvények megtartását sürgeti (31. k. 1. §).

**224** Az általános végrehajtási határozatok hivatalos elnevezése és külső formája többféle lehet. A római kúria hatóságainak egyes általános normatív intézkedéseiről néha nem könnyű eldönteni, hogy törvény értékű általános határozatokról vagy csak valamely törvény végrehajtását szolgáló általános végrehajtási határozatokról van-e szó. Különösen akkor fordul ez elő, ha a *decretum* műfajmegjelölést viselik.

**225** Különböző általános végrehajtási határozatokat egybe lehet gyűjteni egy terjedelmesebb általános végrehajtási határozatban, vagy egyetlen nagyobb általános végrehajtási határozat tárgyalhat egy szélesebb témakört a maga egészében. Ha ez a határozat vagy gyűjtemény szerves felépítéssel rendelkezik, *directorium* vagy *normae* a neve. Ilyen hivatalos műfajmegjelölések esetén biztosnak tekinthető, hogy általános végrehajtási határozattal állunk szemben (vö. 33. k. 1. §). A direktórium műfajára példák: az 1967. V. 14-én és 1970. VI. 16-án két részletben kiadott Ökumenikus Direktórium (AAS 59, 1967, 574–592; 62, 1970, 705–724 = PM VI, 7–76), az 1971 IV. 11-én kibocsátott Általános Katekétikai Direktórium (AAS 64, 1972, 97–176 = PM II, 7–149), valamint a Püspökök Lelkipásztori Szolgálatának Direktórium (1973. II. 22: Leges V, 6462–6539). A normák műfajához tartoznak pl. az Egyházi Közügyek Tanácsának a püspökkinevezés előtti vizsgálatot szabályzó normái (1972. III. 25: AAS 64, 1972, 386–391), melyek az *Ecclesiae Sanctae* kezdetű motu proprio előírását konkretizálják, vagy a Szenttéavatási Ügyek Kongregációjának a *Divinus Perfectionis Magister* kezdetű apostoli rendelkezéshez kiadott 1983. II. 7-i normái (AAS 75, 1983, 396–403). Egyes általános végrehajtási határozatcsoportok más nevet is viselhetnek. A Katolikus Nevelés Kongregációjának a *Sapientia Christiana* kezdetű apostoli rendelkezéshez 1979. IV. 29-én kiadott végrehajtási utasítása pl. *ordinationes* megjelöléssel jelent meg (AAS 71, 1979, 500–521).

#### b. Érvényességük

**226** Az általános végrehajtási határozatok kihirdetésével és szünetelésével kapcsolatban a törvényre vonatkozó ilyen előírások (vö. 8. k.) az irányadók (31. k. 2. §). Az általános végrehajtási határozatok azokat kötelezik, akikre azok a törvények vonatkoznak, melyeknek alkalmazási módját meghatározzák vagy megtartását sürgetik (32. k.).

**227** Az általános végrehajtási határozatok nem módosítják a törvényeket, és érvénytelenek azok az előírások, amelyek bármely (egyetemes vagy részleges, felsőbb vagy alsóbb szintű törvényhozótól származó) hatályos törvénnyel ellenkeznek<sup>95</sup>. Hatályukat akkor

<sup>95</sup> Vö. PIÑERO CARRION I, 151. A II. Vatikáni Zsinat után gyakran előfordult, hogy az 1917-es CIC egyes törvényeit a római kúria valamelyik központi hatóságának utasításával helyezték hatályon kívül. Ez az eljárás több szerzót arra vezetett, hogy tüzetesebben vizsgálják a jogszabályalkotás törvényességét az egyházban, s megkíséreljék pontosabb jogszabálytipológia kialakítását. Vö. FÜRST, C. G., *Die kirchliche Gesetzgebung seit 1958 oder zur Kunst der Gesetzgebung*, in HEINEMANN, H.–HERMANN, H.–MIKAT, P. (Hrsg.), *Diakonia et*

vesztik el, ha az illetékes hatóság kifejezetten vagy bennfoglaltan visszavonja őket, vagy ha megszűnik az a törvény, melynek végrehajtását szolgálták. Nem szűnnek meg viszont, ha kibocsátójuk jogkörét (pl. hivatalát) veszti, hacsak ennek ellenkezőjét kifejezetten el nem rendelték (33. k. 2. §).

## 4. Az utasítások

### a. Fogalmuk

**228** Az *utasítás* (instructio) olyan – nem önálló – jogszabály, melyben az illetékes végrehajtói hatalommal rendelkező hatóság a törvények előírásait világítja meg, s a végrehajtásuk során követendő szempontokat rögzíti, és amelyet azok számára adnak, akiknek gondoskodniuk kell arról, hogy a törvényeket végrehajtsák (34. k. 1. §).

### b. Kötelező erejük

**229** Az utasítások nem a megfelelő törvény összes címzettjeit, hanem csak az alsóbb közigazgatási hatóságokat, illetve azokat kötelezik, akiknek gondoskodniuk kell a törvények végrehajtásáról (végrehajtatásáról) [34. k. 1. §]. Ez a legfőbb eltérés köztük és az általános végrehajtási határozatok közt, hiszen erejüket, szerzőjüket és megszűnésük módját illetően nem különböznek. Az utasítások rendelkezései sem módosítják a törvényeket, s közülük is érvénytelen mindaz, ami a törvények előírásaival nem egyeztethető össze (34. k. 2. §). Hatályukat – éppúgy, mint az általános végrehajtási határozatok – elvesztik az őket kiadó illetékes hatóság vagy annak felettese részéről történt kifejezett vagy bennfoglalt visszavonás révén, de annak a törvénynek a megszűnése által is, amelynek megvilágítására vagy végrehajtására kiadták őket (34. k. 3. §).

---

*Ius. Festgabe für Heinrich Flatten zum 65. Geburtstag*, München–Paderborn–Wien 1973, 287–301; HEIMERL, H., *Einige formale Probleme des postkonziliaren allgemeinen Rechts*, in *ÖAKR* 24 (1973) 139–159; UA., *Grundordnung und Normengefüge im katholischen Kirchenrecht*, in *ÖAKR* 25 (1974) 195–237; OTADUY, J., *Un exponente de legislación postconciliar. Los directorios de la Santa Sede*, Pamplona 1980. Különleges problémát jelent, ha az Apostoli Szentszék egyes hatóságainak általános végrehajtási határozatai vagy utasításai pápai jóváhagyással, illetve megerősítéssel jelennek meg. Ekkor ugyanis sajátos erőt kapnak, mely a pápai törvények tulajdonságaival ruhazza fel őket. Egyébként ez a pápai megerősítés esetenként különböző formában történhet, így ennek kifejezési módját, jellegét is minden esetben külön vizsgálni kell. Ha ez a megerősítési rendszer továbbra is érvényben marad, sok szerző szerint nem érvényesülhet a központi jogalkotásban a jogszabályoknak a 29–34. k. szerinti tipológiája; vö. OTADUY, J., *El sentido de la ley canonica a la luz del libro I del nuevo Código* (Biblioteca Salamanticensis, Estudios 65, Sección: Nueva Codificación Canónica 1), Salamanca 1984, 72; LOMBARDIA, P., *Técnica jurídica del nuevo Código (Una primera aproximación al tema)*, uo. 163; CIÁURRIZ LABIANO, M. J., *Las disposiciones generales de la administración eclesiástica*, in THERIAULT, M.–THORN, J. (dir.), *Le nouveau Code de droit canonique. Actes du Ve Congrès international de droit canonique*, Ottawa 1986, I, 227. Mindenesetre az 1967. VIII. 15-én kelt *Regimini Ecclesiae Universae* kezdetű apostoli rendelkezés 136. pontja szerint a római kúria központi hatóságainak döntései pápai jóváhagyásra szorultak (AAS 59, 1967, 928). Az 1988. VI. 28-án kiadott *Pastor bonus* kezdetű apostoli rendelkezés 18. cikkelye pedig (AAS 80, 1988, 864) előírja, hogy a kúria központi hatóságainak nagyobb jelentőségű döntéseit (közigazgatási intézkedések), bizonyos kivételektől eltekintve, pápai jóváhagyásnak kell alávetni. E hatóságok törvényeket vagy törvény erővel rendelkező általános határozatokat nem hozhatnak, s nem módosíthatják az egyetemes jogot, kivéve ha erre egyedi esetekben a pápától különleges jóváhagyást kaptak.

**230** Az utasítások kihirdetéséről a CIC nem szól. Mivel azonban ezek is általános hatósági normák, a címzettekkel hivatalosan közölni kell őket, s ez egy fajta kihirdetésnek tekinthető. A közlés módját – éppúgy, mint az esetleges szünetelési időt – maga a kibocsátó határozza meg<sup>96</sup>. Kétségtelen, hogy nem szorulnak olyan széleskörű kihirdetésre, mint a törvények vagy akár az általános végrehajtási határozatok. Előfordul pl. hogy az alsóbb szintű hatóságokhoz intézett hivatalos körlevélben közlik őket.

---

<sup>96</sup> Vö. PIÑERO CARRION I, 153.

## II. fejezet: Az egyedi közigazgatási intézkedések

### 12. §. Az egyedi közigazgatási intézkedések általában

#### 1. Fogalmuk

**231** Az egyedi közigazgatási intézkedés (*actus administrativus singularis*) a végrehajtó hatalommal rendelkező hatóság (előljáró) egyes meghatározott személyekre vonatkozó döntése a jogszabályok szabta kereteken belül. Egyedisége miatt nem számít jogszabálynak, de alanyi jogot teremt az adott esetben.

**232** *Formája* szerint lehet egyedi határozat, egyedi parancs vagy leirat (vö. 35. k.). *Tartalma* szerint lehet kiváltság, felmentés vagy egyéb intézkedés (pl. hivatal betöltése, megbízás, meghatározott személyeknek szóló engedély vagy tilalom, jogvita eldöntése).

#### 2. Értelmezésük

**233** Az egyedi közigazgatási intézkedést a *szavak sajátos jelentésének* és az általános szóhasználatnak megfelelően kell értelmezni. Kétség esetén azok az intézkedések, melyek *perre* vonatkoznak, *büntetés* kilátásba helyezésével vagy kiszabásával kapcsolatosak, valamely személy *jogait korlátozzák*, mások *szerzett jogait sértik*, vagy a *törvénnyel szemben* magánszemélyek javára intézkednek, *szorosán* értelmezendők (vö. 9. §. 2. b), a többiek *tágan* (36. k. 1. §). Az egyedi közigazgatási intézkedést *nem szabad kiterjeszteni* a benne megjelölteken kívül más esetekre (36. k. 2. §). Ez ugyanis már nem tág értelmezés, hanem újabb intézkedést kíván a kibocsátó hatóság részéről.

#### 3. Kiadásuk formája

##### a. Végrehajtás szempontjából

**234** Az egyedi közigazgatási intézkedés végrehajtás szempontjából két különböző formában adható ki: *közvetlen formában* (forma gratiosa), ha a kibocsátó szerv az intézkedést közvetlenül az érintettnek adja; *közvetítést igénylő formában* (forma commissoria), ha a kibocsátó valaki másnak (végrehajtó) a közvetítését veszi igénybe. A közvetítőnek adott megbízás szólhat pusztán a végrehajtásra (kézbesítés, foganatosítás), önálló döntési lehetőség nélkül. Ilyenkor *szükségképpen végrehajtóról* (executor necessarius) szokás beszélni (vö. pl. 41. k.). Ám szólhat a felhatalmazás önálló döntésre is, úgy hogy a végrehajtó belátása szerint meghozhatja vagy megtagadhatja az intézkedést. Az ilyen végrehajtót *szabad végrehajtónak* (executor voluntarius) nevezzük (vö. pl. 70. k.).

##### b. Külalak szempontjából

**235** A külső fórumon jogi hatást elérni hivatott egyedi közigazgatási intézkedést írásba kell foglalni, hogy bizonyítható legyen. Ha pedig közvetítést igénylő formában adták ki, ugyanezt kell tenni a végrehajtást kimondó intézkedéssel is (37. k.). Noha az írásbeliség az ilyen intézkedések számára általában kötelező, mégsem szükséges az intézkedés érvényességéhez (vö. 10. k.). Ám egyes intézkedések érvényességéhez a jog kifejezetten

megkívánja az írásos formát (pl. 1111. k. 2. §). Más intézkedések számára viszont elismeri a szóbeliséget (pl. kegyek adományozása élvőszóban: 59. k. 2. §).

#### 4. Érvényességük

**236** Az egyedi közigazgatási intézkedés, még a saját kezdeményezésre adott leirat is, hatálytalan, ha sérti más (a címzettől különböző személy) szerzett jogát, vagy ellentétes a törvénnyel, illetve a jogszokással, kivéve ha az illetékes hatóság ezeket kifejezetten módosító záradékot fűzött hozzá (38. k.).

**237** Az illetékes hatóság nem minden olyan közigazgatási szerv, amely általában intézkedést hozhat az illető személy számára, hanem az a szerv, amely az adott törvény, szokás, szerzett jog ellenében is jogosult erre. A törvénnyel való ellenkezést kifejezetten lehetővé tevő záradéknak számít pl., ha az intézkedésből kitűnik, hogy felmentésről van szó.

**238** Az egyedi közigazgatási intézkedésben szereplő *feltételeket* csak akkor kell az intézkedés érvényességéhez szükségesnek tekinteni, ha a latinban a *si* (ha), *nisi* (hacsak nem), *dummodo* (hacsak, feltéve ha) kötőszó fejezi ki őket (39. k.). A nem latinul kiadott intézkedések esetén a szavak élőnyelvi megfelelői nem tekinthetők az érvényességhez szükséges feltétel kizárólagos kifejezési formájának, hiszen a CIC egyetlen hiteles szövege a latin. Nem latinul írt intézkedésekben célszerű olyan fogalmazást használni, mely nyíltan kimondja, hogy az illető feltétel hiánya esetén az intézkedés nem érvényes.

**239** Az egyedi közigazgatási intézkedés *érvényét veszti*, ha az illetékes hatóság másik közigazgatási intézkedéssel kifejezetten vagy hallgatólagosan (vagyis ellentétes tartalmú rendelkezéssel) visszavonja. A visszavonó intézkedés attól kezdve fejt ki hatását, ha magát az érintettet értesítették róla (47. k.). Nem elegendő a visszavonás hatályba lépéséhez, ha csak a végrehajtó értesül róla. Nem szűnik meg a közigazgatási intézkedés kibocsátója jogának megszüntével (46. k.), hacsak a jog (pl. 58. k. 2. §, 81. k., 481. k.) kifejezetten másként nem rendelkezik.

#### 5. Végrehajtásuk

**240** A közigazgatási intézkedés végrehajtója csak akkor tesz érvényesen eleget feladatának, ha már *megkapta az írást*, és meggyőződött annak hitelességéről és épségéről, vagy ha az intézkedést kiadó hatóságtól már előzőleg értesítést kapott róla (40. k.). Pl. az Apostoli Szentszéktől származó felmentést közvetítő ordinárius foganatosíthatja, illetve közölheti a felmentést az érintettel, ha erről az illetékes szentszéki hatóság már táviratilag értesítette, de a hivatalos levél még nem érkezett meg.

**241** A közigazgatási intézkedés *szükségképpen végrehajtója* nem tagadhatja meg az intézkedés végrehajtását, hacsak nem nyilvánvaló, hogy az intézkedés *semmit* (pl. mert hiányoznak az érvénytelenség terhe alatt kikötött feltételek, vagy mert törvénytelen – vö. 38. k. –, vagy illetéktelen szervtől származik – vö. 35. k.), vagy *más súlyos okból tarthatatlan* (pl. súlyosan méltánytalan), vagy ha az intézkedésben magában a *megengedettséghez megkívánt feltételek* nem teljesültek, vagy ha a végrehajtás *nem látszik helyénvalónak* (pl. botránnyt okozna). Mindezekben az esetekben a végrehajtónak azonnal értesítenie kell az intézkedést kibocsátó hatóságot (41. k.).



**242** A végrehajtónak a megbízásban előírtaknak megfelelően kell eljárnia. Ha az iratban kikötött *lényeges feltételeket* vagy a *lényeges eljárási formát* nem tartja meg, érvénytelen a végrehajtás (42. k.).

**243** A végrehajtó józan belátása szerint *helyettest állíthat* magának, hacsak a helyettesítést meg nem tiltották, vagy a végrehajtót nem személyes adottságaira való tekintettel (*industria personae*) választották, vagy a helyettes személyét előre meg nem határozták. Am az előkészítő lépéseket a végrehajtó ilyenkor is másra bízhatja (43. k.).

**244** Az intézkedést a végrehajtó *hivatali utóda* is végrehajthatja, kivéve ha a végrehajtót személyes adottságaira tekintettel választották ki (44. k.). Ha a végrehajtó az intézkedés végrehajtásában lényegileg tévedett, s így az érvénytelen volt, a végrehajtást megismételheti (vö. 45. k.).

## 13. §. Az egyedi határozat és a parancs

### 1. Alapfogalmak

**245** Az *egyedi határozat* (decretum singulare) olyan közigazgatási intézkedés, mellyel az illetékes végrehajtó hatóság a jog szerint egyedi esetre hoz olyan döntést vagy intézkedést, mely természeténél fogva nem feltételezi, hogy valaki előzetesen kérje (48. k.).

**246** Az *egyedi parancs* (praeceptum singulare) az egyedi határozat egy fajtája. Sajátossága, hogy benne egy vagy több meghatározott személyre közvetlenül és törvényesen kiróják valaminek a megtételét vagy elhagyását. Parancsot főként azért adnak ki, hogy a törvény megtartását sürgessék (49. k.). Mivel az ilyen parancs az egyedi határozatok közé tartozik, rá is érvényes mindaz, amit a jog az egyedi határozatokról előír.

### 2. Az egyedi határozat hozatalának módja

**247** A hatóságnak az egyedi határozat *meghozatala előtt* meg kell szereznie a szükséges értesítéseket és bizonyítékokat, és amennyire lehetséges, meg kell hallgatnia azokat, akiknek a jogai a határozat folytán sérelmet szenvedhetnek (50. k.). Magát a határozatot írásban kell kiadni (51. k.), de ez nem az érvényesség feltétele, sőt bizonyos határozatok esetén a szóbeli forma megengedett is lehet (ld. 12. §. 3. b, vö. 58. k. 2. §). Ha a határozat jogvitát dönt el (pl. büntetést szab ki – vö. 1720. k. 3), magában az írott szövegben, legalább röviden, meg kell indokolni (51. k.).

**248** Ha a határozat meghozatalát törvény írja elő (pl. 163. k., 179. k., 695. és 699. k., 1706. k.), vagy az érdekelt törvényesen – írásban (vö. 173. k.)<sup>97</sup> – kérvény vagy felfolyamodás formájában kéri, az illetékes hatóságnak a kérvény vagy a felfolyamodás kézhezvételétől számított *három hónapon belül* meg kell hoznia intézkedését, hacsak a törvény más határidőt nem ír elő (57. k. 1. §).

**249** A határozat kérése akkor *törvényes* (feltéve, hogy a formai követelmények nem hiányoznak), ha az érdekelt köteles a határozatot kérni és jogosult is rá (pl. 179. k.), – ilyenkor a pozitív határozat kiadása a hatóságnak törvényszabta kötelessége is –; vagy akkor, ha az érdekelt köteles kérni, de csak a válaszra, s nem a pozitív válaszra jogosult (pl. 182–183. k.); törvényes a kérés akkor is, ha valamilyen cselekmény elvégzéséhez a jog előfeltételként szabja, hogy az érdekeltnek engedélyt (határozatot) kell kérnie (pl. 686. k. 1. §, 1124. k., 1291–1292. k.).

**250** Nem köteles a hatóság válaszolni, ha amit kértek, nem határozat, hanem pl. információ, adomány, közbenjárás stb., vagy ha nem az érdekelt a kérelmező. Az emberi személy fokozott tiszteletét jelzi, hogy a jog az egyházi hatóságot a fentebb említett válaszadásra kötelezi. Ugyanakkor a lehetetlen, ésszerűtlen, jogosulatlan kérések megválaszolása nem lehet kötelező olyan esetben, ha a szerény kapacitással dolgozó, túlterhelt egyházi hatóság az ilyen ügyek miatt nem tudná kellően ellátni a lelkipásztori munkát érintő lényeges teendőit (vö. 1752. k.; RJ 6 in VI<sup>o</sup>: „Lehetetlenre senki sem kötelezhető”).

---

<sup>97</sup> Uo. I, 165.

**251** Ha a határidő elteltével nem adták ki a határozatot, akkor ez a további felfolyamodás szempontjából *elutasító válasznak minősül* (57. k. 2. §). Ám a hatóság továbbra is köteles marad a határozat meghozatalára, sőt ha hallgatásából kár származott, annak megtérítésére is (57. k. 3. §).

### 3. A határozat érvényessége

**252** Az egyedi határozat csak azokra a dolgokra érvényes, melyekről rendelkezik, és csak azokra a személyekre, *akik számára hozták*. Ezeket viszont mindenütt kötelezi, hacsak az ellenkezője nem nyilvánvaló (52. k.).

**253** A határozat *érvénybe lép*: a *végrehajtás* pillanatában (ha a fogatosítást végrehajtóra bízták) vagy akkor, amikor az illető személlyel a kibocsátó tekintélyével *közzli* (ha a határozat nem kívánt végrehajtót). Mindenesetre ahhoz, hogy a határozat teljesítését (akár szankciók kilátásba helyezésével is) sürgetni lehessen, azt törvényes okirattal, jogszerűen kell közölni (54. k.).

**254** A határozat közlésének *rendes, rendkívüli és vélelmezett* módja lehetséges. A közlés rendes módja az *irat eljuttatása* (átadása, elküldése) az érintettnek. Ha nagyon súlyos ok szól az irat kiadása ellen, közölhető a határozat úgy is, hogy jegyző vagy két tanú előtt *felolvassák* (rendkívüli mód) annak, akinek szól, majd a felolvasás tényéről jegyzőkönyvet vesznek fel, melyet minden jelenlévőnek alá kell írnia (55. k.), hogy a közlés tényét bizonyítani lehessen. Ha az érintett ekkor megtagadja a jegyzőkönyv aláírását, vagy ha a határozat átvételére vagy meghallgatására megfelelő ok nélkül nem jelenik meg, bár szabályszerűen meghívták, a határozat *közöltnek számít* (vélelmezett mód) [56. k.]. Az átvételre való megjelenés megtagadásával azonos értékűnek tűnik az is, ha a címzett a – tértivevényvel elküldött – határozat átvételét megtagadja.

**255** Az egyedi határozat *érvényét veszti*, ha az illetékes hatóság törvényesen *visszavonja*, vagy ha *hatályát veszti a törvény*, aminek végrehajtására kiadták. Csak a nem törvényes okirattal kiadott egyedi parancs veszti érvényét a *parancsoló jogának megszűntével* (58. k.).

## 14. §. A leirat

### 1. Fogalma

**256** A leirat (rescriptum) az illetékes végrehajtó hatóságtól írásban kiadott egyedi közigazgatási intézkedés, mellyel természeténél fogva *valakinek a kérésére* kiváltságot, felmentést vagy más *kegyet adományoznak* (59. k. 1. §). Nem számít leiratnak az engedély és az élőszóban adott kegy (melyet, ha külső fórumon élnek vele, törvényes felszólításra bizonyítani kell – vö. 74. k.). Mégis, hacsak az ellenkezője nem nyilvánvaló (pl. a dolog természeténél fogva), a leiratokról szóló előírásokat rájuk is alkalmazni kell (59. k. 2. §).

**257** A *leirat* megjelölés elsősorban az intézkedés formájára utal (természeténél fogva kérésre, írásban adják), de lényeges tartalmi elem is szükséges ahhoz, hogy egy intézkedés leirat lehessen: kegyet kell, hogy adományozzon. A szó szoros értelmében vett *kegy* (gratia) olyan tárgyi jogot – a kiváltság kivételével – nem módosító, de valamely személy alanyi jogállását kedvezően befolyásoló hatósági intézkedés, amelyre senkinek nincs jogigénye. Az 59. k. 1. § szövege alapján is egyértelmű, hogy a felmentés és a kiváltság kegynek számít. Az *engedély* (licentia) nem kegy, tehát nem tartozik a leiratok közé. Olyan egyedi határozat, mely feltétele annak, hogy egy bizonyos cselekményt a törvény szerint, az előjáróval való kellő hierarchikus közösségben hajtsanak végre.

### 2. Elnyerése

**258** Bármilyen leiratot *bárki kérhet*, aki számára ez kifejezetten nincs tiltva (60. k.).

**259** Egyes szerzők<sup>98</sup> az erre vonatkozó kánon szövegét (az impetro igét) úgy értelmezik, hogy mindenki *elnyerhet* bármilyen leiratot, ha az számára nincs kifejezetten megtiltva. Mégis meggyőzőbb azok véleménye<sup>99</sup>, akik szerint a 60. k. a leirat *kérésére* vonatkozik. Ezt támasztja alá a szövegösszefüggés, mert a 61. k.-ban ugyanaz az ige (az impetro) egyértelműen a kérést jelenti.

**260** Hacsak az ellenkezője nem nyilvánvaló, leiratot *más részére is lehet kérni*, még az illető hozzájárulása nélkül is. A leirat – hacsak ellentétes záradék nincs benne – *érvényes anélkül is, hogy az érintett elfogadná* (61. k.). Ez nem sérti az érintett jogait, hiszen a kegy kedvezményt tartalmaz, s az illető *nem is köteles élni az olyan leirattal*, melyet csupán az ő javára adtak, hacsak egyébként nincs erre kánonilag kötelezve (vö. 71. k.). Más javára, annak tudta nélkül kieszközölt kegy lehet pl. pápai kitüntetés vagy a házasság gyökeres orvoslása (vö. 1164. k.).

<sup>98</sup> PI. RUF, Das Recht 39; PARALIEU, R., *Guide pratique du Code de droit canonique*, Bourges 1985, 50; STRIGL, R. A., *Verwaltungsakt und Verwaltungsverfahren*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 104.

<sup>99</sup> PI. HEIMERL–PREE 64; PIÑERO CARRION I, 161, 174; *Commento* 42; PRIETO, A., *Cuestiones fundamanteles*, in AAVV., *Nuevo Derecho Canónico. Manual universitario* (BAC 445), Madrid 1983, 98.

### 3. Érvényessége

#### a. Hatálybalépése

**261** A közvetlen formában adott leirat kiállításának (gyakorlatilag: keltezésének) időpontjától hatályos; a közvetítést igénylő formában kiadott leirat a végrehajtás időpontjától (62. k.). A végrehajtás nem az érintettel való közléskor, hanem a végrehajtó okmány aláírásakor történik<sup>100</sup> (vö. 37. k.).

#### b. A leirat érvényességének feltételei

**262** A kérvénynek igaznak kell lennie. Mégis, a kérvényben az igazságnak nem minden elhallgatása (subreptio) és nem minden hamis állítás (obreptio) teszi a leiratot érvénytelenné. Elhallgatás miatt csak akkor érvénytelen a leirat, ha olyan adatot hallgattak el, amit a törvény, a hivatali ügyintézési szokások és a kánoni gyakorlat szerint az érvénytelenség terhe alatt közölni kell. Ám ilyenkor sem érvénytelen a leirat, ha saját kezdeményezésre (motu proprio) adták ki (63. k. 1. §). Hamis adat közlése miatt akkor érvénytelen a leirat, ha a kérvényben felsorolt indokok közül egyik sem igaz. Közvetlen formában adott leirat esetén az indokoknak a kibocsátáskor, közvetítést igénylő esetén a végrehajtáskor kell igaznak lenniük (63. k. 2–3. §).

**263** A leiratnak mentesnek kell lennie a lényegi tévedéstől. Érvénytelen a leirat, ha a személlyel vagy a dologgal kapcsolatban lényegi tévedést tartalmaz. Viszont ha a címzett vagy a kibocsátó nevében csupán olyan tévedés van, mely miatt az ordinárius megítélése szerint a személlyel vagy a dologgal magával kapcsolatban még nincs semmi kétség, a leirat érvényes (66. k.).

**264** A versengő illetékességű hatóságok megfelelő viszonya is szükséges a leirat érvényességéhez. Azt a kegyet, amit a római kúria valamelyik központi hatósága (kongregációja, tanácsa, bizottsága stb.) megtagadott, a kúria más központi hatósága vagy a pápánál alacsonyabb más illetékes hatóság (pl. megyéspüspök) nem adhatja meg érvényesen ennek a hatóságnak a beleegyezése nélkül, kivéve az Apostoli Penitenciária belső fórumra (64. k.). Azt a kegyet, amit a megyéspüspök tagadott meg, az ő beleegyezése nélkül általános vagy püspöki helynöke nem adhatja meg érvényesen még akkor sem, ha a kérvény említést tett az előzetes megtagadás tényéről (65. k. 3. §). Ha az általános helynök vagy a püspöki helynök tagadja meg a kegyet, ugyanannak a püspöknek másik helynöke nem engedélyezheti azt érvényesen még akkor sem, ha a megtagadó helynöktől értesült a megtagadás okáról (65. k. 2. §). Maga a megyéspüspök viszont érvényesen adja meg ilyenkor a helynöke által megtagadott kegyet, kivéve ha a kérvényben a megtagadást elhallgatták (65. k. 3. §). A saját ordinárius által megtagadott kegyet csakis a megtagadás megemlékezésével szabad kérni más (nem saját vagy nem ugyanazon a jogcímen saját) ordináriustól. Ennek az előbbi ordináriustól a kegy engedélyezése előtt meg kell tudakolnia a megtagadás okát (65. k. 1. §). Ha ez a másik ordinárius az okot nem kérdezi meg, vagy ha a kérelmező ilyen esetben hallgatja el, hogy a saját ordinárius előzetesen megtagadta a kegyet, ettől még az új intézkedés érvényes (vö. 10. k.), hiszen a hierarchikus rendet nem zavarja meg, ha pl.

<sup>100</sup> HEIMERL–PREE 65; URRUTIA, F. J., *De normis Generalibus. Adnotationes in Codicem: Liber I, Romae* 1983, 41.

valakinek a lakóhelye szerinti megyéspüspök nem ad meg egy kegyet, amit később a pótlakóhelye szerint illetékes másik megyéspüspök engedélyez<sup>101</sup>.

### c. Az ellentétes leiratok

**265** Ha ugyanarról a dologról két ellentétes leirat van, melyek közül az egyik általánosabb, a másik különös, akkor abban, amit különösen kijelent, a *különös erősebb az általánosnál* (67. k. 1. §). Ha egyformán különösök vagy általánosok, akkor a *korábbi erősebb a későbbinél*, kivéve ha a második kifejezett említést tesz az elsőről, vagy ha az első leirat elnyerője bűnös szándékkal vagy súlyos gondatlanságból a leirattal való élést elmulasztotta (67. k. 2. §).

**266** Ha pl. valaki leiratban, kegyként kinevezést kap egy káptalan legközelebb megüresedő kanonoki stallumára, akkor az első megürülő hely őt illeti még akkor is, ha időközben más is kapott hasonló kegyet. Ha viszont, mikor a hely megürül, a régebbi leirat tulajdonosa nem veszi birtokba, mert egy nagyobb jövedelmű stallumot akar kivárni, akkor az elsőként megürülő hely későbbi leirattal másnak adományozható. Aki pedig a korábbi leiratot kapta, az elveszti a jogát erre a stallumra, de nem szerez jogot a később megürülőre sem<sup>102</sup>.

**267** Ha a leirat érvénytelenségével kapcsolatban *kétség* merül fel (pl. az általánosság és különösség megítélése vagy az egyidejű kibocsátás miatt), akkor az azt kiállító hatósághoz kell folyamodni (67. k. 3. §). Ha különböző hatóságok egyidejűleg állították ki a leiratokat, melyek egyformán általánosok vagy különösök, de tartalmukban összeegyeztethetetlenek (pl. egyetlen oszthatatlan dolgot az egyik hatóság az egyik, a másik egy másik személynek adományoz), akkor tekintélyes szerzők szerint egyenrangú hatóságok esetén mindkét leirat semmis<sup>103</sup>, hierarchikusan egymásnak alárendelt hatóságok esetén pedig a felsőbb szerv leirata az érvényes<sup>104</sup>.

### d. A leirat hatályvesztése és meghosszabbítása

**268** A leirat hatályát veszti – a többi egyedi közigazgatási intézkedéshez hasonlóan (vö. 12. §. 4) –, ha a kibocsátó vagy annak felettese másik *közigazgatási intézkedéssel visszavonja*, vagy ha ugyancsak a kibocsátó vagy felettese (de nem az alacsonyabb rangú törvényhozó – vö. 135. k. 2. §) *ellentétes törvényben kifejezetten így rendelkezik*. Ilyen kifejezett rendelkezés hiányában az ellentétes törvény a leiratot nem vonja vissza (73. k.).

**269** A leirat hatályát vesztheti az *idő lejártával* vagy az *esetek számának kimerülésével* is, ha a kegyet meghatározott időre vagy esetszámra adták (vö. 83. k. 1. §). Az Apostoli Szentszék által kiadott leiratokat, ha lejártak, a megyéspüspök megfelelő okból egyszer *meghosszabbíthatja*, de három hónapnál nem hosszabb időre (72. k.). Lejártuk előtt a püspök nem hosszabbíthatja meg őket, a lejártuk után adott püspöki meghosszabbítás pedig nem visszamenő hatályú, hanem érvénye a püspöki okmány kibocsátásával kezdődik (vö. 62. k.)<sup>105</sup>.

<sup>101</sup> Vö. URRUTIA, *De normis* 43.

<sup>102</sup> Vö. *Commento* 47.

<sup>103</sup> PL. OJETTI, B., *Commentarium in Codicem Iuris Canonici*, I, Romae 1927, 245.

<sup>104</sup> VAN HOVE, A., *De rescriptis* (Commentarium Lovaniense in Codicem Iuris Canonici, Vol. I, tom. 4), Mechliniae–Romae 1936, nr. 213; vö. URRUTIA, *De normis* 45.

<sup>105</sup> URRUTIA, *De normis* 46.

## 4. Bemutatása és végrehajtása

### a. A leirat bemutatása

**270** A közvetítést igénylő formában adott leiratot, ha az érdekelt kapja kézhez, be kell mutatnia a végrehajtónak, hogy foganatosíthassa (vö. 40–41. k.). Ha a leirat bemutatására nincs idő megjelölve, a bemutatás időpontját az érdekelt szabadon választja meg, de a választás nem történhet csalási vagy ártó szándékkal (69. k.).

**271** A közvetlen formában kiadott leiratot általában nem kell bemutatni semmilyen hatóságnak ahhoz, hogy élni lehessen vele. Mégis, az Apostoli Szentszéktől származó leiratot elnyerője be kell, hogy mutassa az ordináriusnak, ha ezt maga a levél parancsolja, vagy ha *közügyekről* (pl. bérmentési felhatalmazás papnak a Szentszéktől – vö. 882. k.; el nem hált házasság alóli felmentés – vö. 1706. k.) szól, illetve ha a *feltételek meglétét igazolni kell* (68. k.). A feltételek meglétének igazolása akkor szükséges, ha ezt maga a leirat szövege megkívánja vagy a címzett ítéli szükségesnek<sup>106</sup>. A közvetlen formában adott leirat bemutatása önmagában csak a leirat használatának megengedettségéhez, de nem érvényességéhez szükséges (vö. 10. k.).

### b. A leirat végrehajtása

**272** A leiratok végrehajtására is érvényesek a közvetítést igénylő formában kiadott egyedi közigazgatási intézkedésekre vonatkozó szabályok (12. §. 5). A Codex a *szabad végrehajtókkal* kapcsolatban külön is megjegyzi, hogy ők a kegyet józan megfontolásuk és lelkiismeretük szerint megadhatják vagy megtagadhatják, hiszen magát az engedélyezést bízza rájuk a leirat (70. k.).

---

<sup>106</sup> PIÑERO CARRION I, 192.

## 15. §. A kiváltság

### 1. Fogalma

**273** A kiváltságot nem szemléltethetjük úgy mint a krisztushívők (vö. 204. k.) alapvető egyenlőségével (LG 32, 208. k.) ellentétes jogi helyzetek forrását, hanem az egyik olyan jogintézménynek kell tekintenünk, mely a közjót azáltal szolgálja, hogy megfelel az egyetemes és elvont címzethez szóló normákkal nehezen vagy egyáltalán nem szabályozható egyedi körülményeknek. Végső alapja az az elv, hogy a lelkek üdvösségének kell a legfőbb törvénynek lennie, hiszen azt segíti elő, hogy az egész egyház közös javáért és a minden egyes hívő üdvösségéért való fáradozás összhangba kerüljön<sup>107</sup>.

**274** A *kiváltság* (privilegium) olyan bizonyos természetes vagy jogi személyek számára adott *kegy*, amit a *törvényhozó* vagy az általa erre felhatalmazott végrehajtó hatóság *külön intézkedéssel* engedélyez (76. k. 1. §).

**275** Noha a Codexben a kiváltság az egyedi közigazgatási intézkedések között szerepel, jellegében eltér a közigazgatási intézkedésektől, mert nem egyszerűen alanyi jogot teremt, hanem – egyedi – objektív jogi normát hoz létre (pl. elnyerőjét minden esetre nézve, állandó jelleggel kiveszi a megfelelő törvény alól, nem csupán a törvényszabta kötelességtől szabadítja fel meghatározott esetre, mint a felmentés), kiadója pedig törvényhozó vagy a törvényhozó által felhatalmazott szerv. A régi jogban (vö. pl. 1917-es CIC 71. k., 119–123. k., 239. k. stb.) a kiváltságot törvénynek (lex privata) tekintették. A mai CIC szerint ez már nem mondható el minden megszorítás nélkül. A kiváltságnak az Egyházi Törvénykönyvben szereplő fenti fogalmából következik, hogy a személyek egyes csoportjai (pl. klerikusok) számára törvényben biztosított különleges jogokat, melyeket régebben tágabb értelemben vett kiváltságnak neveztek, nem sorolhatjuk a kiváltságok közé.

**276** A kiváltság mai fogalmából adódik az is, hogy a közvetett engedélyezés (communicatio), a szokás és az elbirtoklás már nem lehet kiváltság megszerzésének módja, hisz egyik sem külön egyedi hatósági engedélyezés. Az elbirtoklás a CIC-ben különben is csak alanyi jogok szerzésének módjaként elismert (197. k.), a kiváltság viszont tárgyi jogot is jelent. A kiváltság évszázados vagy emberemlékezetet meghaladó birtoklása a kiváltság engedélyezésének bizonyítékaként (vélelem) jön figyelembe (76. k. 2. §), nem pedig jogszokásként.

### 2. Fajai

**277** Az általános joghoz való viszonya szerint a kiváltság lehet a *törvénnyel ellenkező* (contra legem), ha szemben áll az általánosan érvényes joggal, azt módosítja, vagy *törvény melletti* (praeter legem), ha túlmegegy azon, amit a törvény megenged, mintegy kiegészítve azt.

**278** Közvetlen alanyára nézve a kiváltság lehet *személyi* (personale), ha közvetlenül a személynek és a személy javára adják, aki bárhol élhet vele, vagy *dologi* (reale), ha közvetve szolgál a személyek javára, úgy hogy azok egy dolog vagy egy hely kapcsán élhetnek vele. A hivatalhoz, tárgyhöz (pl. rózsafüzér), helyhez (pl. templom) kapcsolódó kiváltság dologi. A

<sup>107</sup> Código EUNSA 106.



jogi személynek adott kiváltság dologi vagy személyi jellegéről a szerzők véleménye megoszlik. A 80. k. a jogi személyek kiváltságát a dologhoz vagy a helyhez kapcsolódó kiváltságokhoz hasonlóan szabályozza. Ezért valószínűbb az ilyen kiváltság dologi jellege<sup>108</sup>. Egyesek a jogi személy kiváltságát akkor tekintik személyinek, ha a jogi személy testület<sup>109</sup>. Mások akkor, ha a kiváltsággal csak a jogi személy összes tagjai élhetnek (közös, testületileg), viszont dologinak tartják a kiváltságot, ha a jogi személy képviselője által gyakorolható<sup>110</sup>.

**279** A kiváltságot tárgya szerint egyes szerzők *kedvezőnek* (*favorabile*) nevezik, ha csak kedvezményt jelent, és nem ró terhet az elnyerőjétől különböző (harmadik) személyekre, viszont *terhesnek* (*onerosum*) hívják, ha terhet (pl. további kötelezettséget) okoz másoknak. Ez a megkülönböztetés megfelel a CIC (vö. 82. k.) szóhasználatának, a kánonjogászok körében azonban (különösen régebben) több ettől eltérő és egymástól is különböző elnevezési és felosztási szokás is elterjedt.

### 3. Magyarázata

**280** A kiváltságot az egyedi közigazgatási intézkedésekre vonatkozó általános szabályok (36. k. 1. §) szerint kell magyarázni, de mindig úgy kell értelmezni, hogy akik a kiváltságot kapták, valóban kegyben (vö. 14. §. 1) részesüljenek (77. k.).

### 4. Megszűnése

#### a. Az idő lejártával vagy az esetszám kimerülésével

**281** Általában a kiváltságot tartósnak, *örökösnek kell tekinteni*, hacsak az ellenkezője be nem bizonyosodik (78. k. 1. §). Ha a kiváltságot mégis meghatározott időre vagy meghatározott számú esetre adták (ennek magából a szövegből kell kitűnnie), az idő lejártával vagy az esetszám betelével megszűnik (83. k.), bár belső fórumra nézve automatikusan meghosszabbítható (vö. 142. k. 2. §).

#### b. A személy vagy a dolog megszűnésével

**282** A *személyi kiváltság* a személlyel együtt szűnik meg (78. k. 2. §). A természetes személy esetén ez a halál pillanatában történik. Akik a közvetlenül jogi személyeknek adott kiváltságot is személyinek tekintik, azok ebben az összefüggésben szokták megjegyezni, hogy az ilyen kiváltságok a jogi személynek a 120. k. szerinti megszűnésével enyésznek el<sup>111</sup>.

**283** A *dologi kiváltság* megszűnik annak a dolognak vagy helynek a teljes megszűnésével, amelyhez kapcsolódott. A hellyel, pl. templommal kapcsolatos kiváltság azonban feléled, ha a helyet ötven éven belül visszaállítják (78. k. 3. §). A jogi személy megszűnéséhez vagy külön intézkedés vagy működésének száz évig tartó szünetelése szükséges (120. k.).

<sup>108</sup> Vö. URRUTIA, *De normis* 48; HEIMERL–PREE 70.

<sup>109</sup> *Commento* 51.

<sup>110</sup> *Código* BAC 66.

<sup>111</sup> PL. PIÑERO CARRION I, 198.

### c. Visszavonással

**284** A kiváltság megszűnik, ha az illetékes hatóság a 47. k. szerint *visszavonja* (vö. 12. §. 4). Nem szűnik meg az adományozó *jogának megszüntével*, hacsak nem a „tetszésünk szerint” (ad beneplacitum nostrum) vagy más hasonló záradékkal adták ki (81. k.).

### d. Lemondással

**285** Mivel a kiváltság nem csupán alanyi jog, hanem objektív jog is, nem szűnhet meg a lemondás által, kivéve ha a lemondást az illetékes hatóság – módosítva ezzel az objektív jogot – *elfogadja* (80. k. 1. §).

**286** A *természetes személy* lemondhat a csupán az ő javára adott kiváltságról (80. k. 2. §). A *jogi személynek* adott vagy a *hely*, illetve a *dolog* méltóságára való tekintettel engedélyezett kiváltságról az egyes személyek nem mondhatnak le. Maga a jogi személy sem mondhat le (cselekvőképes szervei vagy képviselője útján) a neki adott kiváltságról, ha a lemondás sérti az egyháznak vagy más személynek a jogát (80. k. 3. §).

### e. Elévüléssel

**287** A mások számára *terhet nem jelentő* (kedvező) kiváltság nem szűnik meg azáltal, hogy nem élnek vele (nem teszik meg, amihez a kiváltság alapján joguk volna vagy vele ellenkező gyakorlatot folytatnak; megteszik, amire a kiváltság miatt nem lennének kötelesek). A másokra *terhet rovó* (terhes) kiváltság törvényes elévülés révén megszűnik (82. k.). Kötelezettségtől ugyanis meg lehet szabadulni elévülés útján (vö. 197–199. k.).

### f. A körülmények megváltozásával

**288** A kiváltság belső okból is megszűnhet, ha a körülmények az idők során az illetékes hatóság megítélése szerint annyira megváltoznak, hogy ártalmassá lesz, vagy használata meg nem engedetté válik (83. k. 2. §). Az illetékes hatóság megítélése a kiváltság megszűnésének nem oka (hisz nem visszavonásról van szó), csak hiteles kinyilvánítása. Maga a megszűnés önmagától áll be, ha a kiváltság ártalmas vagy meg nem engedett (pl. erkölcstelen, igazságtalan) lesz<sup>112</sup>. Ilyen fordulhat elő pl. ha egy plébániát azért mentesítenek az egyházmegye központi céljaira kötelező befizetés alól, mert szegény, s az időközben gazdaggá válik.

### g. Megfosztással

**289** Aki visszaél a kiváltságban kapott hatalmával, az megérdemli, hogy megfosszák magától a kiváltságtól. Az *ordinárius* köteles megfosztani az általa adott kiváltságtól azt, aki előzetes ordináriusi figyelmeztetés ellenére súlyosan visszaél kiváltságával. Az *Apostoli Szentszéktől* adott kiváltságot az ordinárius nem veheti el, viszont súlyos visszaélés esetén köteles a Szentszéket értesíteni (84. k.).

<sup>112</sup> URRUTIA, *De normis* 51; HEIMERL–PREE 72; DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 314. Ahhoz, hogy a hatóság a kiváltságot a 79. k. alapján visszavonja értelemszerűen kisebb ok is elegendő, mint ami a kiváltság automatikus megszűnéséhez szükséges.

**290** A kiváltsággal *az él vissza*, aki: *bűnös célra* használja, vagy a *kiváltság célja ellenére* él vele, vagy *túllépi* a kiváltságban megengedett cselekmények körét. A visszaélésért való megfosztás elrendelése elsősorban a személyi kiváltságokra vonatkozik. Dologi kiváltság esetén néhány személy visszaélését más módon kell orvosolni<sup>113</sup>.

---

<sup>113</sup> URRUTIA, *De normis* 52.

## 16. §. A felmentés

### 1. Fogalma

**291** A *felmentés* (dispensatio) a *tisztán egyházi törvény* kötelező erejének *résztleges esetre* való felfüggesztése. Megadására illetékességi körén belül az jogosult, aki *végrehajtó hatalommal* rendelkezik, továbbá akit a felmentésre maga a jog vagy törvényes megbízás – kifejezetten vagy bennfoglaltan – felhatalmaz (85. k.).

**292** Ellentétben a kánoni hagyománnyal (vö. pl. 1917-es CIC 80. k.), mely szerint a felmentés megadására alapvetően a törvényhozó volt illetékes, a hatályos egyházbjogban a felmentést a *végrehajtó hatalommal* rendelkező szerv adhatja. A felmentés, fogalmából kifolyólag, csak *tisztán egyházi törvény* alól lehetséges, nem pedig (akár pozitív, akár természeti) isteni törvény alól<sup>114</sup>. A felmentés a törvény kötelező erejét *résztleges esetre* függeszti fel, vagyis nem szünteti meg magát a törvényt, és külön objektív jogot sem teremt, mint a kiváltság. Szerepe annyiban hasonló a kiváltsághoz, hogy a törvény általánossága és az egyedi helyzetek közti távolságot igyekszik áthidalni. Különösen a házasságbjogban jelentős.

### 2. Tárgya

**293** A tisztán egyházi törvények közül sem mindegyik alól lehetséges felmentés. Nem adható felmentés a törvények alól, amennyiben azok *jogintézmények* vagy *jogcselekmények* (ld. 20. §) lényeges elemeit határozzák meg (86. k.). *Jogintézményen* azt a jogi alakzatot értjük, amit egy meghatározott tárgyra vonatkozó törvényegyüttes hoz létre. Tehát nem adható felmentés pl. a lakóhely (102. k.), a klerikus (207. k. 1. §, 1008. k.), a plébános (519. k., 150. k.) vagy akár éppen a felmentés (85. k.) fogalmának lényeges elemeit meghatározó törvények alól. Általános kánonjogi értelemben vett *jogcselekmény* lényeges elemét határozza meg pl. az a törvény, mely előírja, hogy az ítéletnek el kell döntenie a perkérdést (1611. k. 1, vö. 1620. k. 8), különben semmis. Ez alól a törvény alól a fentiek szerint szintén nem lehetséges felmentés.

**294** A dolog természetéből kifolyólag nem lehetséges felmentés a pusztán *megengedést* tartalmazó törvények alól, mert az érintettre az ilyen törvény nem ró kötelezettséget, amitől az illetőt fel lehetne szabadítani.

### 3. Megadója

#### a. Általában

**295** A felmentés megadására már magánál a hivatalánál fogva illetékes végrehajtó hatóságnak *rendes hatalma* van. Ezt *továbbadhatja* megbízottnak (delegálhatja). Előfordulhat az is, hogy bizonyos helyzetekre nézve *maga a jog hatalmaz fel* a felmentés megadására egyébként nem illetékes személyeket (a rendes és megbízotti hatalomról ld. alább 21. §). Akinek felmentési hatalma van, az akkor is gyakorolhatja azt, ha saját területén kívül tartózkodik, mégpedig a felmentői hatalmának alárendelt személyek felett akkor is, ha azok

<sup>114</sup> ET 136–137.

területén kívül tartózkodnak (pl. a plébános felmentheti híveit a böjt alól zárándoklat során a plébánia területén kívül – vö. 1245. k.). Megadhatja a felmentést – hacsak ennek ellenkezője nincs kifejezetten elrendelve – a területén tartózkodó idegeneknek (vö. 100. k.), valamint saját magának is (91. k.).

## **b. A pápa**

**296** A pápa személyesen vagy az Apostoli Szentszék illetékes hatóságai útján felmentést adhat minden felmenthető (vö. 16. §. 2) egyházi törvény alól, akár egyetemes, akár részleges, akár a legfőbb egyházi hatóságtól, akár alsóbb törvényhozótól származó törvényről legyen is szó (vö. 331. k.).

## **c. A megyéspüspök rendes körülmények közt**

**297** A megyéspüspök a II. Vatikáni Zsinat tanítása szerint (CD 8 a) rendelkezik egyházmegyéjében mindazzal a rendes, saját és közvetlen hatalommal, ami lelkipásztori feladatának gyakorlásához szükséges. A pápa vagy a jog azonban egyes dolgokat más hatóságnak tarthat fenn (381. k. 1. §). Ennek értelmében a CIC szerint a megyéspüspök – az összes helyi ordináriusok által adható felmentéseken kívül –, valahányszor úgy ítéli, hogy ez a hívők lelki javára válik, felmentheti őket a legfőbb egyházi hatóságtól területe vagy alárendeltjei számára (vagy ezek számára is) hozott egyetemes vagy részleges törvények alól. Kivételt képeznek az *eljárásjogi és büntető* törvények (mivel ezek különösen is az egyház és a hívők jogainak védelmét szolgálják), valamint az olyan törvények, melyek alól a felmentés az Apostoli Szentszéknek vagy más hatóságnak van különlegesen (kifejezetten) fenntartva (87. k. 1. §). Mindezeket a felmentéseket azok is megadhatják, akik a jogban a megyéspüspökökkel egyenlő elbírálás alá esnek (381. k. 2. §). A megyéspüspök ezt a felmentői hatalmát megbízottnak is továbbadhatja (134. k. 3. §, 137. k. 1. §).

**298** A *fenntartás* olyan intézkedés, amellyel a felsőbb hatóság korlátozza az alsóbb szervek jogát valamilyen hivatalos ténykedéshez. A felmentéseken kívül, pl. fenn lehet tartva bizonyos büntetések elengedése is. Az Egyházi Törvénykönyv a *Szentszéknek tartja fenn a felmentést*: 1) a klerikusi állapot alól (290. k. 3); 2) a klerikusi celibátus alól (ez személyesen a pápának van fenntartva, vö. 291. k.; áldozópapság esetén még halálveszélyben is, vö. 1079. k. 1. §); 3) az egy évet meghaladó szentelési korhiány alól (1031. k. 4. §); 4) az egyházi rend szentsége felvételét vagy gyakorlását gátló bizonyos szabálytalanságok és akadályok alól (1047. k.); 5) örök fogadalmas tagnak a megszentelt élet valamely pápai jogú intézményéből való távozás engedélyezése kapcsán a fogadalmak alól (691. k. 2. §, 692. k.); 6) bizonyos házassági akadályok alól (1078. k. 2. §); 7) halálveszély esetén kívül két katolikus házasságkötésekor a kánoni forma alól (1127. k. 2. §, vö. PCI, Resp. III, 1985. V. 14: AAS 77, 1985, 771). Nem minősül a szó szoros értelmében felmentésnek, de szintén a Szentszéknek van fenntartva: 1) a házasság gyökeres orvoslása bizonyos esetekben (1165. k.); 2) az ígérő eskü alóli felmentés, ha harmadik személy jogait csorbítja (1203. k.). Kizárólag maga a pápa adhat ún. „felmentést” az el nem hált házasság alól (1142. k., 1698. k.). Ám itt csak a szó tágabb értelmében beszélhetünk fenntartásról, hiszen egyáltalán nem egyértelmű teológiailag, hogy ezt a „felmentést” (mely tulajdonképpen a házasság felbontása) a püspökök egyébként megadhatnák-e.

#### d. Az ordinárius rendkívüli körülmények közt

**299** Az egyébként a megyéspüspök által felmenthető egyetemes törvények alól, valamint a Szentszék vagy más hatóságnak fenntartottak alól is felmentést adhat *minden ordinárius* (nem csupán a megyéspüspök – vö. 134. k. 1. §), ha egyidejűleg fennállnak a következő feltételek:

**300** 1) A *Szentszékhez való folyamodás* nehézségbe ütközik. Ez akkor számít nehéznek, ha a postán továbbított levél útján történő érintkezésnek vannak nehézségei. A levélben való felmentéskérés és -kapás normális ideje egy hónap<sup>115</sup>. Ha csak telefonon vagy távirat útján lehetne a Szentszékhez fordulni, vagy személyes küldött segítségével, akkor az ordinárius a felmentést megadhatja (PCI, Resp., 1922. XI. 22: AAS 14, 1922, 662; vö. 1079. k. 4. §).

**301** Annak, hogy a Szentszékhez való kellően gyors felfolyamodás nehézségbe ütközik, számos oka lehet. Egyes szerzők szerint a leggyakoribb, hogy túl későn fedezik fel a felmentés szükségességét<sup>116</sup>.

**302** 2) A *késlekedésből súlyos kár* származhat. Az egyházat vagy egyes személyeket érő kárnak valószínűnek kell lennie, de nem feltétlenül biztosnak.

**303** 3) A *Szentszék* ugyanilyen körülmények közt *meg szokta adni* a felmentést. Kivételt képez a klerikusi nötlenség törvénye, mely alól ilyen rendkívüli körülmények közt sem adhat felmentést az ordinárius, hanem csupán a pápa (87. k. 2. §, 291. k.).

#### e. Az ordinárius ténykétség esetén

**304** Ténykétség esetén (vö. 9. §. 1. d) az ordináriusok felmentést adhatnak a törvények alól, feltéve ha ezt – amennyiben fenntartott felmentésről van szó – *meg szokta adni* az a hatóság, akinek fenn van tartva (14. k.).

#### f. A helyi ordinárius

**305** A helyi ordinárius (vö. 134. k. 2. §) rendes hivatali hatáskörénél fogva felmentést adhat az egyházmegyei törvények alól, továbbá – ha megítélése szerint ez a hívők javára válik – a plenáris zsinat, a tartományi zsinat vagy a püspöki konferencia által hozott törvények (illetve általános határozatok) alól is (88. k.).

**306** A megyéspüspök ezeket a felmentéseket *saját rendes hatalommal* adhatja meg (vö. CD 8 a), a többi helyi ordináriusok, pl. az általános helynökök pedig a hivataluk lényegéhez tartozó *rendes helyettesi hatalommal* (vö. 479. k. 1. §).

#### g. A plébános, a többi papok és a diakónusok

**307** A plébánosok, más papok vagy diakónusok nem adhatnak felmentést sem egyetemes sem részleges törvények alól, kivéve *ha erre kifejezetten hatalmat kaptak* (89. k.).

<sup>115</sup> *Commento* 56.

<sup>116</sup> PIÑERO CARRION I, 169.

Kifejezetten megadhatja a felmentési hatalmat maga a törvény (*potestas delegata a iure*)<sup>117</sup> vagy az illetékes személy (*potestas delegata a homine*).

**308** Példák a törvény által ilyen személyeknek megadott felmentői hatalomra a CIC-ben: az 1245. k. szerint a plébánosok és a pápai jogú, klerikusi szerzetes intézmények vagy az apostoli élet ugyanilyen társaságai előjárói felmentést adhatnak az ünnep vagy a bűnbánati nap megtartásának kötelezettsége alól; ugyanők egyébként „felmentést” adhatnak a magánfogadalmak alól is (1196. k.); az 1079. k. 2. § szerint a papok és diakónusok bizonyos esetekben felmentést adhatnak egyes házassági akadályok alól (vö. 1080. k.).

## 4. Oka

**309** Mivel maga a törvény is az egyház javát szolgálja, az alóla történő felmentéshez megfelelő és ésszerű ok szükséges. Hogy az ok valóban ilyen-e, azt az ügy körülményeinek és az illető törvény fontosságának figyelembevételével kell mérlegelni. Kellő ok nélkül a felmentés megadása tilos, s hacsak nem maga a törvényhozó vagy annak felettese adta, *érvénytelen* is (90. k. 1. §). Ha aziránt merül fel *kétség*, hogy az ok elégséges-e, a felmentés megadása érvényes és megengedett (90. k. 2. §).

**310** A felmentés oka mindig a hívők valamilyen *lelki java* kell, hogy legyen (vö. 87. k. 1. §, 88. k.), hiszen a törvény, amely ellenében a felmentés hat, végső soron szintén a lelkek üdvösségére irányul. Ez az ok csekélyebb lehet, mint a törvény megtartása alól külön intézkedés nélkül (a kánoni méltányosság alapján külső fórumon is elfogadható) erkölcsileg mentesítő okok. A felmentés jogintézményének az értelme éppen az, hogy olyan okból kérünk mentesítést a törvény kötelező megtartása alól, amely még nem elegendő ahhoz, hogy külön intézkedés nélkül is mentesnek tekinthessük magunkat.

## 5. Magyarázata

**311** Az egyedi közigazgatási intézkedések általános magyarázati elveinek megfelelően (36. k. 1. §) a felmentéseket, valamint magát a meghatározott esetre adott felmentési hatalmat (tehát nem pl. az általános megyéspüspöki jogosultságot – vö. 381. k. 1. §) *szorosán* (vö. 9. §. 2. b) kell értelmezni (92. k.). Meghatározott esetre az a felmentői hatalom szól, amelyet egyedileg meghatározott felmentés megadására engedélyeztek (delegáltak). Ilyenkor a felmentés megadója csupán végrehajtója a felettes hatóság által megadott felmentésnek<sup>118</sup>. Ha viszont a felmentői hatalom rendes hatalom vagy az esetek összességére (pl. egy bizonyos idő alatt felmerülő bármely esetre vagy meghatározott számú esetre) delegált hatalom, akkor tágan kell értelmezni (138. k.).

## 6. Megszűnése

**312** Ha a felmentés *egyetlen cselekedetben álló* kötelezettségre szól, annak elmúltával a felmentés is megszűnik. Az *ismétlődő* kötelezettségek alól adott felmentés ellenben úgy szűnik meg, mint a kiváltság (vö. 15. §. 4), de megszűnik indokának (pl. betegség, szegénység stb.) biztos és teljes megszűnésével is (93. k.).

---

<sup>117</sup> A törvényben megadott ilyen felmentési hatalmat kifejezetten a jogtól *delegált* hatalomnak mondja pl. *Commento* 79.

<sup>118</sup> URRUTIA, *De normis* 56; *Commento* 58.

### III. fejezet: Az autonóm belső szabályok

#### 17. §. A szabályzatok és rendtartások

**313** A szó szoros értelmében vett jogszabályok és az alanyi jogot teremtő egyedi közigazgatási intézkedések fajtáinak áttekintése után ki kell térnünk azokra a jellegzetesen belső autonómiával kapcsolatos szabályokra, melyek jogi értéke attól függ, hogy ki volt a kiadójuk.

#### 1. A szabályzatok

**314** A *szabályzatok* (statuta) sajátos értelemben (a statutum más jelentéséhez ld. 8. §. 2. a) olyan előírások, melyeket a jog szerint személyek vagy dolgok valamilyen csoportjára hoznak, és amelyekben azok célját, felépítését, irányítását és működési elveit határozzák meg (94. k. 1. §, vö. 304. k. 1. §, 1281. k. 2. §). A szabályzatok kibocsátásának joga az önkormányzati jog következménye. Bizonyos szabályzatokat a felsőbb hatóságok adnak (pl. 295. k. 1. §, 513. k. 1. §), másokat maga a csoport állít össze magának (pl. 451. k., 496. k., 505. k., 816. k. 2. §). Ez utóbbiak esetében gyakran megkívánja a jog, hogy a szabályzatot a felettes hatósággal átvizsgáltsák vagy jóváhagyassák (pl. 117. k., 299. k. 3. §, 314. k., 322. k., 587. k. 2. §, vö. 243. k.). Ez a fajta jóváhagyás vagy átvizsgálás azonban nem változtatja meg a szabályzat jogi természetét: az továbbra is az illető autonóm csoport alkotásának számít, hacsak esetleg a felettes szerv a szabályzatot sajátjaként nem bocsátja ki.

**315** A szabályzatoknak azok az előírásai, illetve azok a teljes szabályzatok, amelyeket *törvényhozói hatalommal* bocsátottak ki (statuta iurisdictionalia) és kihirdettek, törvények. Rájuk a törvényekről szóló kánonok előírásai vonatkoznak (94. k. 3. §).

**316** Ha a szabályzatok *nem törvényhozó hatalommal* rendelkező szervtől származnak (statuta conventionalia), akkor kötelező erejük alapja az a „megállapodás”, amit a csoporthoz való önkéntes csatlakozás jelent (pl. bizonyos egyházi magántársulások szabályzatai, vö. 299. k., 321. k.), vagy az alapító intézkedés. A dolgok csoportjának szabályzata azokat kötelezi, akik az illető *dolgokat igazgatják* (94. k. 2. §).

**317** A megszentelt élet intézményei és az apostoli élet társaságai esetében a szabályzatot a CIC nem *statuta*, hanem *constitutiones* névvel illeti (pl. 587. k., 595. k., 598. k. 1 §). A magyar elnevezés azonban azonos (szabályzat) s ez kellően kifejezi, hogy ugyanolyan jogi valóságról van szó. A pápai jogú, klerikusi szerzetes intézmények előljárói és káptalanjai egyházkormányzati hatalommal rendelkeznek. Az általuk alkotott szabályzatok valódi törvények (596. k. 2. §)<sup>119</sup>.

<sup>119</sup> HEIMERL–PREE 77; URRUTIA, *De normis* 58. Természetesen ilyenkor csupán annyiban beszélünk törvényekről, amennyiben az illető intézmény belső hatóságai törvényhozásra jogosultak. Megjegyzendő, hogy az 587. k. szerinti alapvető törvénykönyvek (szabályzatok) szentszéki vagy püspöki jóváhagyásban kell, hogy részesüljenek (587. k. 2. §). Ez a jóváhagyás pedig – az egyes intézmények természetétől függetlenül – „gyakorlatilag a törvényekkel teszi egyenértékűvé őket” (GAMBARI, E., *Vita religiosa secondo il Concilio e il nuovo Diritto Canonico*, Roma 1985, 76).



## 2. A rendtartások

**318** A *rendtartások* (ordines) olyan szabályok, melyeket személyeknek az egyházi hatóság által rendezett vagy a krisztushívők által szabadon összehívott összejövetelein vagy más rendezvényeken kell megtartani, és amelyek ezek felépítését, vezetését és lefolyási rendjét határozzák meg (95. k. 1. §). A rendtartás jogi értéke attól függ, ki a kibocsátója. Ha törvényhozói hatalommal rendelkező szerv hirdeti ki, ennek is törvény jellege van, akárcsak az ilyen szabályzatoknak. A rendtartások szabályai az illető összejövetelek és rendezvények *részvevőit kötelezik* (95. k. 2. §).

**319** Törvény jellegűek pl. a szentmise és a szentségek liturgikus ünneplésének rendtartásai (ordói), az egyetemes zsinat rendjét megszabó *Ordo Concilii Oecumenici* (AAS 54, 1962, 609–632), valamint a püspöki szinódus lefolyását szabályozó *Ordo Synodi Episcoporum* (AAS 61, 1969, 525–538; 63, 1971, 702–704).

## IV. fejezet: A személyek és a jogcselekmények

### 18. §. A természetes személyek

#### 1. Alapfogalmak

##### a. A személyiség

**320** A személyiség a jogban általános képességet jelent arra, hogy valaki kötelességek és jogok alanya lehessen. Nevezik más szempontból általánosságban jogképességnek vagy egyszerűen jogalanyiságnak is. A jogrendek általában, így az egyházi jog is, *természetes* (persona physica) és *jogi személyeket* (persona iuridica) különböztetnek meg.

##### b. A természetes személy

**321** A kánoni jog elismeri, hogy minden emberi személynek van egy bizonyos *alapvető jogképessége*, s így egyes elidegeníthetetlen jogok hordozója (vö. GS 21, 28, 29, 42, 76 stb.) a természetes és pozitív isteni jog rendjében, de némely vonatkozásban magának az egyháznak a jogrendjében is (vö. pl. 1476. k.)<sup>120</sup>. A katekumenek jogaira a CIC külön is utal (vö. 206. k., 788. k., 1170. k., 1183. k. 1. §).

**322** Természetes személynek az egyház jogrendjében *a megkeresztelt embereket*, vagyis az egyház tagjait nevezzük (96. k.), hisz ők képesek arra, hogy az egyházi közösségben jogok és kötelességek alanyai legyenek. Nekik van a *szó sajátos értelmében vett általános jogképességük*. A megkeresztelték helyzetét az egyházban egyes szerzők szívesen hasonlítják az állampolgárok helyzetéhez a világi jogrendekben<sup>121</sup>. A konkrét *jogképesség* viszont – szemben a személyiséggel – relatív: arra utal, hogy a személy alanya lehet-e egy adott jognak vagy kötelezettségnek.

**323** Az egyház jogrendjében a személyiség (egyháztagság) ugyanabból a tényből, a keresztségből fakad, mely a kegyelmi egyház tagjává avatja az embert. A teológiai és a jogi egyháztagság nem választható el egymástól, mivel a katolikus tanítás szerint a „kegyelmi egyház” és a „jogi egyház” egyetlen valóságot képez (vö. LG 8, UR 3 stb.). A földi életben Krisztus egyházának valóságos tagja (incorporatus) csak az, aki a keresztséget ténylegesen (vízkeresztség)<sup>122</sup> felvette (SC Off., Ep., 1949. VIII. 8: DS 3868-3872; vö. 849. k.). Aki viszont érvényesen meg van keresztelve, az a keresztség eltörölhetetlen jegyét, s így alapvető egyháztagságát nem vesztheti el. Ezért nem lehetséges a szó sem teológiai, sem egyházi jogi értelmében az egyházból való kilépés.

<sup>120</sup> POTOTSCHNIG, F., *Rechtspersönlichkeit und rechtserhebliches Geschehen*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 113; PIÑERO CARRION I, 215.

<sup>121</sup> LOMBARDIA, P., *Struttura dell'ordinamento canonico*, in AAVV., *Corso di diritto canonico*, I, Brescia 1975, 167.

<sup>122</sup> Vö. *Commento* 60.

### c. A jogok gyakorlásának lehetősége

**324** Az egyházban az egyes kötelezettségekben és jogokban való részesedés tényleges lehetősége (a jogok gyakorlásának lehetősége – *exercitium iuris*) alapvetően függ a személynek az egyházzal való *közösségtől* (*communio*) és attól, hogy nem sújtják-e az illetőt bizonyos büntetések (96. k.)<sup>123</sup>. Teljes közösségben a katolikus egyházzal az van, aki a hitvallás, a szentségek és az egyházi vezetés tekintetében egy vele (205. k., LG 14, UR 2). Azok a megkereszteltek, akik nincsenek teljes közösségben a katolikus egyházzal, nem rendelkeznek azokkal a jogokkal és köteleességekkel, amelyek a teljes közösséghez (*plena communio*) vannak kötve (vö. 11. k.). A jog gyakorlását – illetve az adott cselekményre való jogképeséget – zárják ki azok a törvények is, melyek egy jogcselekményt érvénytelenítenek, vagy egy személyt az illető jogcselekményre jogilag képtelennek nyilvánítanak. A személyek bizonyos jogilag jelentős tulajdonságai ugyancsak befolyásolják a jog gyakorlását, illetve a konkrét jogokban és köteleességekben való részesedés lehetőségét.

**325** Megjegyzendő, hogy egyes szerzők – pl. Bánk József – a konkrét jogok gyakorlásának lehetőségét nevezik *jogképeségnek*<sup>124</sup>. Ez a jogképeség tágítható és szűkíthető, vagyis lehetséges különböző szempontok szerint korlátozott jogképeség. Egyes egyházi jogi kifejezések elterjedt magyar fordításában a jogképeség szó szintén ilyen értelemben áll (pl. *inhabilitans*: a jogképeséget megsemmisítő, vö. 10. k., vagy általában a *capacitas* és a *habilitas* fordításában).

### d. A cselekvőképesség

**326** Cselekvőképességen a jogban a személyeknek azt a képességét értjük, hogy – a jogok gyakorlása számára törvényesen biztosított lehetőség keretei között – közvetlenül (képviselő nélkül) *saját cselekedetei útján* válthasson jogi hatásokat (szerezhet jogokat, vállalhat kötelezettségeket). A cselekvőképesség magában foglalja a jogcselekmények, *jogügyletek* (ld 20. §) végrehajtására való képességet és a *büntető cselekmények* elkövetésére való képességet is. A cselekvőképesség a kánonjogban is lehet *teljes* vagy *korlátozott* (pl. kiskorúaké). A cselekvőképesség kifejezést egyébként a CIC ebben a formában nem használja.

## 2. A természetes személy jogilag jelentős tulajdonságai

### a. Az életkor

**327** *Nagykorú* (*maior*) az a személy, aki tizennyolcadik életévét betöltötte. Ha ezt a kort még nem érte el, *kiskorú* (*minor*). Azt a kiskorút, aki még hetedik életévét nem töltötte be, *gyermeknek* (*infans*) nevezzük (97. k.). A nagykorú *teljes cselekvőképességgel* rendelkezik, jogait a maguk egészében gyakorolhatja (98. k. 1. §). A gyermekről a jog azt vélelmezi, hogy nem felel magáért, ezért a gyermek jogilag *cselekvőképtelen*. A hét éven felüli kiskorú, mivel róla az a jogvélelem, hogy már rendelkezik esze használatával (97. k. 2. §), *korlátozottan cselekvőképes*, vagyis bizonyos, számára jogi előnyöket eredményező akaratnyilvánításokat személyesen végezhet.

<sup>123</sup> Vö. ERDŐ, *Il cattolico*.

<sup>124</sup> BÁNK, *Kánoni jog* I, 338.

**328** A kiskorú személy jogainak gyakorlásában a szülők vagy gyámok (tutores) hatalma alatt áll, kivéve azokban a dolgokban, melyeket illetően a kiskorúak isteni vagy kánoni jog alapján ki vannak véve hatalmuk alól. A gyámok kinevezését és jogkörét illetően az állami jog előírásait kell megtartani, hacsak az egyházi jog másként nem rendelkezik, vagy a megyéspüspök más gyámot nem nevez ki (98. k. 2. §).

**329** A kánoni jog alapján van kivéve a kiskorú a szülő, illetve a gyám hatalma alól, pl. a 111. k. 2. §, 112. k. 1. § 3, 1071. k. 1. § 6, 1478. k. 3. § által említett esetekben. Az Egyházi Törvénykönyv kifejezetten elismeri a kiskorú önálló cselekvőképességét – nemegyszer a kánoni jogot megelőző jogok (istenti jog) alapján – főként lelkiismereti ügyekben (pl. 643. k. 1. § 1, 852. k. 1. §, 863. k. – vö. 865–866. k., 913–914. k., 1083. k. 1. §). A hét éven felülieket már általában kötelezik a tisztán egyházi törvények (vö. 11. k. – pl. 989. k., 1252. k.).

**330** Számos konkrét jog gyakorlásának lehetősége vagy kötelessége szintén különböző életkorokhoz kötődik a kánoni jogban.

### **b. Az értelem használata**

**331** Aki általában nem rendelkezik esze használatával, azt úgy tekintjük, mint aki nem felel magáért, és olyan elbírálás alá esik, mint a gyermekek (99. k. – vö. 11. k.). Jogait *gondnoka* (curator) útján gyakorolja (vö. 1478. k. 4. §). Mindez érvényes azokra az időszakokra is, mikor az erre általában képtelen személy esetleg mégis képes esze használatára.

### **c. Lakóhely**

**332** Az egyházmegyék és a plébániák túlnyomó többsége területi jellegű, ezért azt, hogy ki-ki mely egyházkormányzati szerveknek van alárendelve, a lakóhelye dönti el. A személy *helybeli* (incola) ott, ahol lakóhelye van; *jövevény* (advena) ott, ahol pótlakóhelye van; *idegen* (peregrinus) ott, ahol úgy tartózkodik, hogy közben a lakóhelye, illetve a pótlakóhelye máshol van; *lakóhely nélküli* (vagus) az, akinek sehol nincs sem lakóhelye, sem pótlakóhelye (100. k.).

**333** A *lakóhely* (domicilium) vagy *pótlakóhely* (quasi-domicilium) megszerzésének módja szerint lehet *szabad* (ha tényleges tartózkodás és szándék alapján szerzi valaki), *szükségszerű* (ha a szándéktól függetlenül, csak a tényleges tartózkodás alapján nyeri el az ember) vagy *törvény szerinti* (ha – hatalom alatt állók esetén – a törvény a személy szándékától és tényleges tartózkodásától függetlenül tekint egy helyet lakóhelynek – vö. 103. k., 105. k.).

**334** Lakóhelyet szabadon úgy *szerez* az ember, hogy egy plébánia vagy legalább egy egyházmegye területén *tartózkodik* és az a *szándéka*, hogy – ha semmi el nem szólítja – állandóan ott marad. Szükségszerűen lakóhelyet *szerez* az ember, ha egy plébánia vagy legalább egy egyházmegye területén tartózkodik és ténylegesen eltölt ott *öt évet* (102. k. 1. §).

**335** Pótlakóhelyet szabadon úgy lehet szerezni, hogy valaki egy plébánia vagy legalább egy egyházmegye területén *tartózkodik* és az a *szándéka*, hogy – ha semmi el nem szólítja – legalább három hónapig ott marad. Szükségszerűen pótlakóhelyet *szerez* az, aki az illető területen *tartózkodik* és ténylegesen ott tölt *három hónapot* (102. k. 2. §). Tehát szabadon

lakóhelyet vagy pótlakóhelyet az odaköltözés után azonnal lehet szerezni, szükségképpen (szándék nélkül) viszont a puszta ott tartózkodás alapján csak az előírt idő leteltével keletkezik lakóhely vagy pótlakóhely. A lakóhely vagy a pótlakóhely szerzéséhez szükséges tartózkodás számításakor nem a munkahelyi vagy egyéb tartózkodás, hanem az éjszakai (illetve a napi rendes pihenésre szolgáló) szállás az irányadó<sup>125</sup>.

**336** A lakóhely vagy a pótlakóhely általában *plébániai* (domicilium paroeciale), vagyis valamely plébánia területén található. Kivételes esetekben előfordul az *egyházmegyei* lakóhely (domicilium dioecesanum) vagy pótlakóhely mely az egyházmegyén belül van, de nem köthető valamelyik plébániához. Az ilyen lakóhellyel rendelkezőknek több váltakozó tartózkodási helyük van ugyanazon az egyházmegyén belül (102. k. 3. §).

**337** *Törvény szerinti lakóhelyük* van: 1) A *szerves* intézmények és az apostoli élet társaságai tagjainak ott, ahol az a ház található, amelyhez tartoznak (103. k.). Pótlakóhelyet ezek a személyek a jog általános szabályai szerint (102. k. 2. §) szerezhetnek. 2) A *kiskorúaknak* ott a lakóhelyük és a pótlakóhelyük, ahol szüleiknek vagy gyámjaiknak. A hét éven felüli kiskorú szerezhethet saját pótlakóhelyet a jog általános szabályai szerint (102. k. 2. §) szerint (pl. kollégiumban). A nagykorúsított személy lakóhely szempontjából is nagykorúnak számít (105. k. 1. §)<sup>126</sup>. 3) A nem kiskorúság miatt *gyámság vagy gondnokság alatt állók* osztoznak a gyám, illetve a gondnok lakóhelyében (105. k. 2. §).

**338** Nincs már automatikusan törvény szerint lakóhelye a *feleségnek* a férj lakhelyén (mint az 1917-es CIC 93. k. szerint volt). A jog e tekintetben is elismeri a házastársak egyenjogúságát, s csak arra kötelezi őket, hogy hacsak egyházilag törvényesen nem élnek különváltan (vö. 1151–1155. k.) vagy más megfelelő ok (pl. munka, tanulmányok, képtelenség közös lakóhely szerzésére) nem indokolja, legyen közös lakóhelyük vagy pótlakóhelyük (104. k.). Enélkül az életközösség (vö. 1055. k. 1. §) aligha valósítható meg. Ha a házastársak kellő ok nélkül mégsem szereznek a lakóhelyszerzés általános szabályai szerint (102. k.) közös lakóhelyet vagy pótlakóhelyet, ezzel meg nem engedett dolgot követnek el, de magánál a jognál fogva nem keletkezik közös lakóhelyük.

**339** A lakóhely és a pótlakóhely legfontosabb kánoni hatása az, hogy ezek alapján *saját ordináriusa* és *saját plébánosa* lesz az embernek. A lakóhelyenélküli saját plébánosa és ordináriusa pillanatnyi tartózkodási helyének plébánosa és ordináriusa. A pusztán egyházmegyei lakóhellyel rendelkező személy saját plébánosa annak a helynek a plébánosa, ahol az illető éppen tartózkodik (107. k.).

**340** A lakóhely vagy pótlakóhely megszűnik, ha az ember azzal a szándékkal távozik az illető helyről, hogy nem tér vissza oda. A nem nagykorúsított kiskorúak és a gondnokság alatt állók azonban nem szüntethetik meg önállóan lakóhelyüket vagy pótlakóhelyüket (106. k.). Ha a visszatérés szándéka megvan, de a tényleges távollét (munka, tanulmányok) öt évnél tovább más helyhez köti az embert, akkor a régi lakóhely megmarad, de új is keletkezik. Tehát kinek-kinek egyszerre több lakóhelye is lehet.

**341** A kánoni értelemben vett lakóhely és pótlakóhely nem mindig azonos a világi jog szerinti állandó és ideiglenes lakóhellyel, mégis igazolásuk során (ügylve az állami és

<sup>125</sup> URRUTIA, *De normis*, 64; PIÑERO CARRION I, 222.

<sup>126</sup> ET 151; PIÑERO CARRION I, 224.

egyházi jogi fogalmak különbözőségére) az egyházi hatóság elsősorban a lakóhelyre vonatkozó állami okmányokra szokott támaszkodni.

#### **d. A származási hely**

**342** Az ember *származási helye* (locus originis) az a hely, ahol születésekor szüleinek lakóhelye vagy ennek hiányában pótlakóhelye volt. Ha a szülőknek nem ugyanaz a lakóhelye vagy a pótlakóhelye, akkor az anyáé az irányadó. Ha a szülők (vagy legalább az anya) lakóhelynélküliek voltak, származási helynek a születés helye számít, kitett gyermek esetében pedig az a hely, ahol megtalálták (101. k.).

#### **e. A vérrokonság**

**343** A *vérrokonságot* (consanguinitas) ág és fok szerint számítjuk (108. k. 1. §). Az *ág* az egymástól származó személyek sorozata. *Törzsnek* a vérrokonság megjelölésében azt a személyt nevezzük, akitől a rokon, vagy oldalági rokonság esetén a rokonok származnak. *Egyenesági rokonság* akkor van két személy között, ha egyikük a másiknak leszármazottja. *Oldalági* a rokonság két személy közt, ha közös őstől (törzstől) származnak, de egyikük sem leszármazottja a másiknak.

**344** Egyeneságon két személy közt anyiad fokú a rokonság, ahány a nemzés, vagyis ahány személy van a törzset leszámítva (pl. az apa és fia elsőfokú, a nagypapa és unokája másodfokú egyenesági rokonok). Oldalágon anyiad fokú két személy közt a rokonság, ahány a nemzések száma a közös ősig vezető két ágon együttvéve, azaz ahány személy van a két ágon együttesen a közös törzset leszámítva (pl. a testvérek másodfokú, az unokaöcs és nagybátyja harmadfokú, az unokatestvérek negyedfokú oldalági rokonok) [108. k. 2–3. §]. A vérrokonságnak számos jogi hatása van (pl. 492. k. 3. §, 1091. k., 1548. k. 2. § 2).

#### **f. A sógorság**

**345** A *sógorság* (affinitas) az érvényes házasságból keletkezik, még ha azt nem hálták is el (vö. 1061. k. 1. §), és az egyik házastárs rokonai meg a *másik házastárs* közt áll fenn (109. k. 1. §), nem pedig az egyik házastárs rokonai és a másik házastárs rokonai közt. Tehát kánoni értelemben sógorság van pl. a vő és az anyós között, de nincs sógorság a férj testvére és a feleség testvére között.

**346** A sógorság számítása úgy történik, hogy amelyik ágon és fokon rokona valaki a férjnek, ugyanazon az ágon és fokon sógora a feleségnek és megfordítva (109. k. 2. §). A sógorság kánoni hatásaihoz lásd pl. 492. k. 3. §, 1092. k., 1548. k. 2. § 2.

#### **g. A törvényes rokonság**

**347** A *törvényes rokonság* (cognatio legalis) alapja az örökbefogadás. Akit a világi törvények szerint (nálunk: Csjt 8. § [1] e; 46–59. §; 1/1974. [VI. 27.] OF számú rendelet a gyámhatósági eljárásról 185–217. §) örökbe fogadtak, azok az egyházjog szerint is az örökbefogadók gyermekeinek számítanak (110. k.). A CIC magáévá teszi a világi jogoknak az örökbefogadásról szóló előírásait (vö. 22. k.). Nem lép fel azonban az örökbefogadás hatására a szülő-gyermek viszony minden következménye. Nem jelentkezik pl. a vérrokonság, a sógorság és a köztisztesség házassági akadályai az örökbefogadás alapján,

ezért van arra szükség, hogy a törvényhozó a törvényes rokonságot külön házassági akadályként tárgyalja (1094. k.).

## h. A rítus

**348** A *rítus* fogalmát a II. Vatikáni Zsinat tanítása nyomán (vö. OE 3) úgy írhatnánk le, mint egyes részegyházakra jellemző saját liturgikus és egyházfegyelmi rendszert, valamint teológiai-lelki örökséget. A szót a zsinat olyan értelemben is használja, hogy az ezt az örökséget hordozó krisztushívők összessége által alkotott „részegyházat” vagy „egyházat” jelöli (OE 2: „Ecclesia particularis seu ritus”). Ebben az esetben a „részegyház” kifejezés más értelmű, mint általában a hivatalos egyházi szövegekben, ahol szakkifejezésként az egyházmegyét, illetve az ezzel azonos jogi megítélés alá eső egységeket jelenti (LG 23; 368. k. stb.). Ezért a CIC a rítus szónak ezt a második értelmét a „rítus szerinti egyház” kifejezéssel adja vissza. A Keleti Codex pedig „sajátjogú egyházakról” (Ecclesia sui iuris) beszél, rítuson viszont csak a fent említett liturgikus, teológiai, lelki és fegyelmi örökséget érti (CCEO 28. k. 1. §): „A rítus az a liturgikus, teológiai, lelkeségi és fegyelmi örökség, mely a népek kultúrája és történelmi körülményei révén különböző, és amely az egyes sajátjogú egyházak hite megélésének sajátos módjában fejeződik ki” (uo.). „A rítusok, melyekről a jelen Codexben szó van, hacsak az ellenkezője ki nem tűnik, azok, amelyek az alexandriai, antiochiai, örmény, káld és konstantinápolyi hagyományokból erednek” (CCEO 28. k. 2. §).

**349** A *krisztushívők rítusán* (vö. pl. 911. k., 1015. k. 2. §, 1021. k. 1109. k., 1127. k. 1. §) a zsinat szóhasználatának megfelelően (OE 2) valamely jogilag önálló, rítus szerinti egyházhoz való tartozásukat értjük. *Jogilag önálló rítus szerinti egyháznak* (Ecclesia ritualis sui iuris), illetve a CCEO szóhasználatával *sajátjogú egyháznak* a krisztushívők olyan csoportját nevezzük, melyet a jog szerint hierarchia fűz egybe és amelyet a legfőbb egyházi hatóság kifejezetten vagy hallgatólagosan sajátjogúnak ismer el (CCEO 27. k.). Tény, hogy ez a saját hierarchia különböző szintű lehet a pátriárkátustól a nagyérsek (Archiepiscopus maior) vagy a sajátjogú metropolita (Metropolita sui iuris) által vezetett egyházon keresztül az egyetlen egyházmegyéből álló közösségig, vagy esetleg a hívők egyházmegyével sem rendelkező, de egyébként hierarchikusan szervezett csoportjáig. Ezt a nagyfokú önállóságot az egyház általában a különböző rítusokra jellemző sajátos hagyományok alapján, illetve azokra tekintettel ismeri el.

**350** Egyesek külön hangsúlyozzák, hogy a sajátjogú egyház fegyelmi önállóságáról csak akkor lehet szó, ha legalább formailag önálló joggal (illetve joggyűjteménnyel) rendelkezik, illetve ha saját élete vonatkozásában nem függ más részegyházaktól<sup>127</sup>. A jogilag nem önálló rítusok (pl. mozarab) csupán liturgikus rendszerek hierarchikus önállóság nélkül (ld. 7. §. 2).

<sup>127</sup> ET 154. A jogilag önálló, rítus szerinti egyház megjelölésére a Keleti Codex 1986-os szövegtervezete a „sajátjogú egyház” (Ecclesia sui iuris) szakkifejezést használta (27. k. 1. §: *Nuntia* 24–25, 1987, 5): „Coetus christifidelium hierarchia ad normam iuris iunctus, quem ut sui iuris expresse vel tacite agnoscit suprema Ecclesiae auctoritas, vocatur in hoc Codice Ecclesia sui iuris”. Egyesek hangsúlyozzák, hogy a „rítus szerinti” jelzőt azért célszerű elhagyni, mert gyakran azonos teológiai, liturgikus, fegyelmi és lelkeségi hagyomány talaján is több jogilag önálló egyház létezik (ZUZÉK, I., *Le „Ecclesiae sui iuris” nella revisione del diritto canonico*, in LATOURELLE, R. [a cura di], *Vaticano II: bilancio e prospettive venticinque anni dopo* [1962–1987], Assisi 1987, II, 876–877). A sajátjogú (rítus szerinti) egyházak adott esetben állhatnak egyetlen egyházmegyéből is (uo. 877). A sajátjogú egyháznak ez a fogalma került a CCEO végleges szövegébe is (27. k.).

**351** Egy meghatározott jogilag önálló, rítus szerinti egyházba való tartozás nem zárja ki azt, hogy az ilyen rítusú hívő, ha az illető önálló, rítus szerinti egyház területén kívül él, általános egyházkormányzati szempontból (tehát pl. nem a liturgikus előírások tekintetében) ne a más rítusú helyi ordináriusnak legyen alárendelve, vagy ne ahhoz a részegyházhoz (368. k.) tartozzék (vö. MP *Cleri sanctitati* 14. k.: AAS 49, 1957, 439; CD 23; CCEO 38. k.)<sup>128</sup>. Az ilyen helyzeteket tartja szem előtt a CIC, mikor a püspökök feladatairól szól más rítusú híveikkel kapcsolatban (pl. 383. k. 2. §, 476. k., 518. k., 1015. k. 2. §). Tehát valamely jogilag önálló, rítus szerinti egyházhoz való tartozás (rítus) nem mindig jelent egyenlő mértékű hierarchikus függést az illető rítus saját hatóságaitól<sup>129</sup>.

**352** A magyar görögkatolikus egyház joghatósági területe az egész országra kiterjed, vagyis hazánkban minden görögkatolikus hívő a görögkatolikus hierarchia joghatósága alá tartozik (vö. Magyar Püspöki Kar, Körlevél, 1968. XII. 4 és 1974. IX. 12; Const. Ap., *Summis Pontificibus*, 1980. VII. 17: AAS 72, 1980, 985–986). Egyébként a magyar görögkatolikus egyház a jogilag önálló, rítus szerinti egyház néhány ismérével rendelkezik, ezért egyesek külön „magyar bizánci rítusról” beszéltek<sup>130</sup>. A mai terminológia szerint ezt úgy fejezzük ki, hogy a magyar görögkatolikus egyház sajátjogú egyház. Mivel pedig a rítus fogalma a Keleti Codexben új meghatározást kapott, azt esetleg lehet vizsgálni, hogy ennek értelmében a magyar görögkatolikus egyházra milyen rítus jellemző, vagyis hogy elegendő-e azt bizánci rítusúnak nevezni, vagy magyar bizánci rítusról kell-e beszélni. Az *Annuario Pontificio* mindenesetre a magyar görögkatolikus egyházmegyét és exarchátust sokáig csupán általános megjelöléssel bizánci rítusúnak nevezte<sup>131</sup>. A Keleti Codex színódusi bemutatásakor külön is említették a magyar görögkatolikus egyházat a 21 sajátjogú keleti egyház között (Nuntia 31, 1990, 31), így sajátjogú egyház jellege kétségtelen.

**353** A latin rítust, vagyis a latin (önálló, rítus szerinti) egyházhoz (vö. 7. §. 2) való tartozást elsősorban a keresztséggel lehet megszerezni. A tizennégy éven aluli korban megkeresztelt személy a keresztség tényénél fogva – függetlenül attól, hogy milyen szertartás szerint keresztelték (MP *Cleri sanctitati* 6. k.: AAS 49, 1957, 437; CCEO 29. k. 1. §) – latin rítusú lesz: 1) ha mindkét szülő (vagy gyám, vö. 110. k.) latin rítusú (katolikus, vö. 11. k.)<sup>132</sup>. 2) Ha az egyik szülő latin<sup>133</sup>, a másik nem az (hanem más rítusú katolikus), és közös akarattal úgy kívánják, hogy gyermeküket a latin egyházban (tehát latin rítusúvá, nem egyszerűen, pl. görög pap híján, latin szertartás szerint) kereszteljék meg (111. k. 1. §; vö. CCEO 29. k. 1. §). 3) Ha a szülők különböző rítusúak és nem jutottak közös akaratra a gyermek rítusát illetően, a gyermek az apa rítusát követi, tehát ha az apa latin, latin lesz (111. k. 1. §; vö. CCEO 29. k. 1. §). A tizennegyedik életévet betöltött keresztelendő szabadon választja meg, hogy a latin egyházban vagy más, jogilag önálló, rítus szerinti egyházban kíván-e keresztelkedni: rítusa az lesz, amit választott (111. k. 2. §).

<sup>128</sup> PUJOL, C., *Distinctio inter „Ritum” et „Jurisdictionem”*, in *Per* 70 (1981) 193–219.

<sup>129</sup> Vö. pl. ERDŐ P., *La coesistenza delle diverse Chiese particolari e „sui iuris” nello stesso territorio nel quadro della piena comunione. Realtà e prospettive. Appunti circa le forme possibili dell’esercizio del primato di governo*, in *Per* 91 (2002) 75–78.

<sup>130</sup> HOLLÓS J., *Die Rechtsquellen und die Rechtslage der griechisch-katholischen Kirche in Ungarn im Lichte des II. Vatikanums*, in *Kanon* II, 124.

<sup>131</sup> A kérdés előzményeihez ld. BÁNK, *Kánoni jog* I, 430.

<sup>132</sup> Vö. PIÑERO CARRION I, 228.

<sup>133</sup> A 111. k. 1. § fogalmazási módjából és abból, hogy a szöveg a latin egyház törvénykönyvében (1. k.) található, következik, hogy az egyik szülőnek latin rítusúnak kell lennie, vö. URRUTIA, *De normis* 69.



**354** A 111. k. nem említi külön azt az esetet, ha *csak az egyik szülő katolikus*. Ilyenkor az 1917-es CIC 756. k. 3. § szerint a gyermek a katolikus fél rítusát követte. Ez a 868. k. 1. §. 2. sz. alapján – a katolikus nevelés biztosítása érdekében – továbbra is indokolt (vö. 112. k. 1. § 3, ahol a gyermek a katolikus fél rítusát követi; vö. CCEO 29. k. 1. §). Egyébként a nem katolikus kereszténynek is lehet – kánoni szóhasználat (pl. 1127. k. 1. §) szerint – rítusa, legalábbis ha olyan közösséghez tartozik, melynek valódi hierarchiája van. A CIC mindenesetre csak keleti rítusú nem katolikusokról szól. Egyesek szerint nyitott kérdés pl., hogy ha *egyik szülő sem katolikus*, de keresztények, s a katolikus nevelésre megalapozott reményt nyújtva, a katolikus egyházban kérik gyermekük keresztelését, a gyermek rítusa a szülők megállapodása szerint alakul-e, illetve megállapodás híján a nem katolikus apa rítusát követi-e<sup>134</sup> (pl. ortodox anya és ókatolikus apa katolikusnak kereszтелt gyermeke automatikusan latin rítusú lesz-e).

**355** Biztosnak látszik viszont, hogy ha *egyik szülő sem keresztény*, de gyermekük katolikus kereszтелését a katolikus nevelésre kellő reményt nyújtva kérik, szabadon választják meg, hogy a latin egyházban vagy más rítusban kérik-e a kereszтелést (vö. 111. k. 2. §)<sup>135</sup>.

**356** Hazánkban az 1917-es CIC szerinti gyakorlat (ti. hogy a latin-keleti vegyes rítusú katolikus felek gyermekei mindig az apa rítusát követték) a rítusközi együttműködés szempontjából hasznos és egyértelmű megoldás volt. Ennek fenntartását, a 111. k. 1. §-ától eltérő külön jog engedélyezését kérte az Apostoli Szentszéktől a Magyar Püspöki Konferencia<sup>136</sup>. Ilyen engedély azonban nem került kiadásra. A 111. k. 1. §-ának és a CCEO 29. k. 1. §-ának megfelelő gyakorlat kialakítása így új kérdéseket vet fel pl. a szülők közti megegyezés módját, formaságait, hivatalos igazolását illetően.

**357** A keresztség felvétele után *más jogilag önálló, rítus szerinti egyházba kerülnek át* (rítusváltoztatás): 1) Akik erre az *Apostoli Szentszéktől* engedélyt kaptak (112. k. 1. § 1; vö. CCEO 32. k. 1. §). Ez a szentszéki engedély külön Rómába küldött kérvény és intézkedés nélkül is megadottnak számít, ha ugyanazon a területen mindkét sajátjogú egyháznak van saját hierarchiája és a két különböző sajátjogú egyház megyéspüspöke ehhez írásban hozzájárul (II. János Pál, *Rescriptum ex audientia*, 1992. XI. 26: AAS 85, 1993, 81; vö. CCEO 32. k. 2. §). 2) Az a *házastárs* (nemcsak a feleség lehet, hanem – legalábbis ha latin<sup>137</sup> – a férj is), aki a házasságkötéskor vagy a házasság fennállásának ideje alatt úgy nyilatkozik, hogy áttér házastársának jogilag önálló, rítus szerinti egyházába. A házasság megszűnése

<sup>134</sup> PIÑERO CARRION I, 228. A Keleti Codex sem tér ki arra az esetre, ha mindkét szülő keresztény, de egyik sem katolikus, viszont 14 éven aluli gyermeküket a katolikus egyházban kívánják megkereszтелtetni, 29. kánonjának 2. §-ában említi viszont, hogy nem férjnél lévő anya gyermeke anyja rítusát követi, ismeretlen szülők gyermeke törvényes gondviselőinek rítusát kapja, ha pedig a szó szoros értelmében örökbefogadták, a fogadószülőkre érvényes mindaz, amit a jog a szülők szerepéről mond a gyermek rítusának meghatározása szempontjából.

<sup>135</sup> Vö. BÁNK, *Kánoni jog* I, 429. A szülőknek ezzel a szabadságával nem áll ellentétben a Keleti Codex 29. k. 2. §-a, amely szerint a nem keresztény szülők 14 éven aluli gyermeke a keresztség révén annak a személynek a rítusát kapja (jogilag önálló egyházához tartozik), aki a katolikus hitben való nevelését vállalja.

<sup>136</sup> A szülők egyhangú megegyezése alapján az apa rítusa helyett az anya rítusára való kereszтелés lehetőségét a Keleti Codex is megadja, de kifejezetten fenntartja annak a lehetőségét, hogy az Apostoli Szentszék valamely egyház számára ettől eltérő részleges jogot alkosson (29. k. 1. §). Ilyen részleges jog engedélyezésére a Szentszék részéről Magyarország számára nem került sor, vö. ConPublEccNeg, Ep. part., 1984. IV. 4, N. 2322/84.

<sup>137</sup> Vö. *Código* BAC 87. A Keleti Codex tervezetének 31. kánonja a férj számára is megengedte, hogy felesége rítus szerinti jogilag önálló egyházába lépjen át (*Nuntia* 24–25, 1987, 6). Ez megegyezett a latin Codex 112. k. 1. § 2. sz. előírásával. A végleges szöveg mégis csupán a feleség számára teszi ezt lehetővé (33. k.).

után a más rítusba áttért házastárs visszatérhet előző rítusába (112. k. 1. § 2; vö. MP *Cleri sanctitatis* 9 k.: AAS 49, 1957, 438; vö. CCEO 33. k). 3) A szentszéki engedéllyel vagy házasság kapcsán rítust változtató szülők tizennégy éven aluli gyermekei, valamint vegyes házasságban a törvényesen rítust változtató katolikus fél gyermekei. Mindezek tizennegyedik életévük betöltése után visszatérhetnek előző rítusukra (112. k. 1. § 3; vö. MP. *Cleri sanctitatis* 10. k.: AAS 49, 1957, 438; vö. CCEO 34. k.).

**358** Nem lehet rítust változtatni azáltal, hogy valaki a szentségeket (vö. 923. k., 991. k.) valamelyik másik önálló, rítus szerinti egyház szertartása szerint veszi fel, még akkor sem, ha ez tartós szokása (112. k. 2. §).

**359** Ha a házastárs át akarja venni a másik házafél rítusát, ezt teheti a házasságkötés alkalmával előzetes írásbeli nyilatkozattal, vagy később, de akkor az új rítus szerinti ordináriusa vagy plébánosa, illetve az ezek valamelyike által megbízott pap és két tanú előtt tett nyilatkozattal. A rítusváltoztatást a keresztek anyakönyvébe kell bevezetni (MP *Cleri sanctitatis* 13. k.: AAS 49, 1957, 439; CCEO 36–37. k.; ez a latinokra is érvényes – vö. uo. 15. k.).

**360** Szabadon választhatott rítust az a nem katolikus keleti keresztény, akit keresztelese után vettek fel a katolikus egyház teljes közösségébe, bár ilyenkor a törvény kívánatosnak tartotta, hogy az illető eredeti rítusát őrizze meg (MP *Cleri sanctitatis* 11. k. 1 §: AAS 49, 1957, 439). A hatályos jog azonban főszabályként azt írja elő, hogy a katolizáló megkeresztek tartsák meg korábbi rítusukat, bár az Apostoli Szentszék egyes személyek, közösségek vagy vidékek számára ettől eltérően is rendelkezhet (OE 4; CCEO 35. k.). A nem katolikus nyugati keresztények, ha a katolikus egyház teljes közösségébe térnek, egyes szerzők szerint a 111. k. 2. § analógiájára (mely a felnőtt keresztelkedők rítusválasztásáról szól) szabadon választják meg rítusukat<sup>138</sup>. Az *Orientalium Ecclesiarum* kezdetű határozatban azonban a II. Vatikáni Zsinat a korábbi rítus megtartását nem korlátozza a keleti keresztényekre, bár maga a határozat a keleti egyházakról szól (OE 4). Az összes sajátjogú egyházak egyenlő méltósággal rendelkeznek és rítus szempontjából egyik sem élvez előnyt a másikkal szemben. „Ugyanazok a jogaik és a kötelességeik” (OE 3; lásd már XIII. Leó, Litt. Ap. *Orientalium dignitas*, 1894. XI. 30). Ezért a latin rítus egyenjogúsága mellett általános jogvédelem szól a katolizáló nem katolikus keresztények rítusát illetően is. Ahhoz tehát, hogy a katolizáló nyugati keresztények szentszéki hozzájárulás nélküli egyén rítusválasztási szabadságát állíthassuk, úgy tűnik, kifejezett ilyen értelmű jogszabályra volna szükség<sup>139</sup>.

<sup>138</sup> PIÑERO CARRION I, 229. A Keleti Codex 35. kánonja a katolikus egyház teljes közösségébe térő nem katolikus keresztények korábbi rítusának megőrzését rendeli el. Tisztázni kellene, mennyiben kötelezi ez a latin egyházat is, továbbá hogy minden nem katolikus keresztény esetében beszélhetünk-e rítusról.

<sup>139</sup> Vö. ERDŐ P., *Questioni interrituali del diritto dei sacramenti (battesimo e cresima)*, in *Per* 84 (1995) 324.

## 19. §. A jogi személyek

### 1. Fogalmuk

**361** A kánoni jogban *jogi személynek* (*persona iuridica*) a – jellegüknek megfelelő – kötelességeknek és jogoknak a jogrend által elismert olyan alanyait nevezzük, amelyek nem természetes személyek (vö. 113. k. 2. §). Az egyház ezt az elismerést vagy magánál a jognál fogva (vö. pl. 515. k. 3. §) vagy az illetékes hatóság határozatilag adott külön intézkedése révén adja meg, mégpedig a személyek vagy dolgok olyan együttlésének, melyeknek célja megfelel az egyház küldetésének (vallásosság, apostoli tevékenység, irgalmas szeretet gyakorlása) és meghaladja az egyesek célját (114. k. 1–2. §). A jogi személy létének tehát az egyházban a következő feltételei vannak: 1) *anyagi elem* (személyek vagy dolgok együttlése); 2) *cél* (az egyház küldetésének megfelelő, az egyének célját meghaladó); 3) *jogi elem* (a jog előírása vagy a hatóság engedélye). Ha a jogi személy létesítése külön hatósági intézkedéssel történik, ez csak akkor megengedett, ha a cél valóban hasznos és szolgálatára előreláthatólag megvannak a kellő eszközök (114. k. 3. §).

**362** A katolikus egyház és az Apostoli Szentszék (vö. 361. k.) isteni rendelkezés folytán *erkölcsi személy* (*persona moralis*) jellegével rendelkezik. Az erkölcsi személy kifejezésének használata a CIC-ben arra utal, hogy az egyház és a Szentszék olyan valóságok, melyek nem csupán a pozitív egyházi jog alapján, hanem isteni rendelkezés miatt alanyai az embertől alkotott jogot megelőző kötelességeknek és jogoknak<sup>140</sup>.

### 2. Fajaik

#### a. Anyagi elemük szerint

**363** A jogi személy anyagi eleme szerint lehet személyek vagy dolgok összessége. A személyek összessége, melynek jogi személlyé tételekor legalább három személyből kell állnia, lehet: *testület* (*collegium*), ha tevékenységének alakításában tagjai döntéshozatali jelleggel (bár nem feltétlenül egyenlő joggal – vö. 336–341. k.) vesznek részt (pl. káptalan); egyébként *személyekből álló nem testületi jogi személy* (pl. egyházmegye) [115. k. 2. §]. Lehet a jogi személy *dolgok együttlése*, vagyis önálló alapítvány. Az ilyen alapítvány lelki vagy anyagi javakból áll, és a jog, valamint saját szabályzata szerint egy vagy több természetes személy vagy testület igazgatja (115. k. 3. §).

#### b. Az egyházban betöltött szerepük szerint

**364** A jogi személy *hivatalos* (*persona iuridica publica*), ha: 1) az illetékes egyházi hatóság alapítja; 2) a közérdekre tekintettel bíznak rá sajátos feladatot; 3) tevékenységét az egyház nevében végzi. Egyébként *magán* (*persona iuridica privata*) jogi személy (116. k. 1. §). A két típus közt döntő különbség az, hogy a hivatalos jogi személy (pl. az egyházmegye – CD 11 a, 369. k., vagy a plébánia – 515. k.) az egyház nevében (vö. 1258. k.), a magán jogi személy viszont csak a saját nevében (vö. 299. k., 322. k. 1. §) gyakorolja feladatát. Eltérés az

<sup>140</sup> Az erkölcsi személy fogalmáról a mai kánonjogban lásd pl. ERDŐ P., *Az Egyház és az anyagi javak: a II. Vatikáni Zsinat tanítóhivatalának alapelvei az Egyházi Törvénykönyvben 1254–1256. k.*, in *Teológia* 35 (2001) 26–28.

is, hogy a hivatalos jogi személynek a személyiségét maga a jog is megadhatja, a magán jogi személynek viszont csupán az illetékes hatóság külön határozata, mely ezt kifejezetten jelzi (116. k. 2. §). Ezt a határozatot mindkét típusú jogi személy számára csak akkor szabad kiadni, ha szabályzatukat az illetékes hatóság jóváhagyta (117. k.).

**365** A magánál a jognál fogva létesülő hivatalos jogi személyeknek némelyike nem is szorul külön szabályzatra, mert működését is az egyetemes jog szabályozza (pl. az egyházmegyékét).

### 3. Cselekvésük

**366** Cselekvésre a szó szoros értelmében az egyes ember képes. A jogi személy cselekményei úgy jönnek létre, hogy bizonyos természetes személyek cselekvése a jogi személyeknek számítódik be.

#### a. A jogi személy képviselői

**367** A hivatalos jogi személyt, annak nevében cselekedve azok képviselik, akiket erre az egyetemes vagy a részleges jog, vagy az illető jogi személy saját szabályzata illetékesnek ismer el. A magán jogi személyt azok képviselik, akiket erre a szabályzat felhatalmaz (118. k.).

#### b. A testületi cselekvés szabályai

**368** A jogi személy cselekvése nemcsak egyetlen azt képviselő természetes személy útján történhet, hanem azoknak a tevékenysége révén is, akikből áll. Ám a döntés alapján a jogi személy nevében külső személyek felé az akarattnyilvánítást többnyire egyetlen természetes személy, a jogi személy képviselője végzi. A testületi jogi személyek, de a jogi személlyé nem emelt testületek<sup>141</sup> is a cselekmény természetére szerint – hacsak a jog (pl. 455. k. 2. §) vagy a szabályzat (ld. 17. §. 1) másként nem rendelkezik – az alábbi módokon cselekszenek testületileg.

**369** Ha *választásról* van szó: az összehívandók abszolút többségének jelen kell lennie; a döntéshez a jelenlévők abszolút többségének pozitív szavazata szükséges. Abszolút többségről akkor beszélünk, ha valakire a jelenlévőknek több, mint a fele szavazott (pl. akár 20, akár 21 jelenlévőből 11). Ha két szavazási menetben egy jelölt sem kap abszolút többséget, a második menetben<sup>142</sup> legtöbb szavazatot elért két jelölt közül kell választani a harmadik szavazási menetben. Ha több ilyen személy volna (akár úgy, hogy pl. A, B és C 4–4 szavazatot kaptak, akár úgy, hogy A 5, B és C 4–4 szavazatot ért el), akkor az egyenlő számú szavazatot elérték közül az idősebb jut tovább a harmadik fordulóra. Így pl. ha A 40, B 50, C pedig 60 éves és A 5, B és C pedig 4-4 szavazatot kapott, akkor nem B és C, hanem A és C

<sup>141</sup> URRUTIA, *De normis* 79; vö. PIÑERO CARRION I, 244. Jogi személyiséggel nem rendelkező, általánosságban jogalanyoknak nem minősülő valóságok is működhetnek olyan központként, melynek a jogrend bizonyos sajátos jogi helyzetekben beszámít valamit. Az ilyen valóságokat személyiség nélküli alanyoknak is szokás nevezni; vö. LOMBARDIA, P., *Lezioni di diritto canonico. Introduzione, diritto costituzionale, parte generale*, Milano 1985, 182.

<sup>142</sup> URRUTIA, *De normis* 80; PIÑERO CARRION I, 244.

jut tovább<sup>143</sup>. A harmadik menetben a két jelölt közül a több szavazatot elért számít megválasztottnak (akkor is, ha ez a szótöbbség csak relatív)<sup>144</sup>. Ha egyenlő számú szavazatot kaptak, azt kell megválasztottnak tekinteni, aki az idősebb (119. k. 1). A harmadik menetben egyébként – mint egyes szerzők hangsúlyozzák<sup>145</sup> – a két jelölt is részt vesz a szavazásban, sőt szavazhatnak magukra is.

**370** Újdonsága a CIC választási szabályainak az 1917-es CIC 101. kánonjához képest, hogy nem a leadott érvényes szavazatok többsége a döntő, hanem: 1) jelen kell lennie a választásra jogosultak többségének; 2) a megválasztáshoz a jelenlévők abszolút többségének szavazatára s nem az érvényes szavazatok abszolút többségére van szükség. Ez a rendszer garantálja, hogy a választás eredménye mindig a testület egy jelentős részének s ne csupán egy törpe kisebbségnek a véleményét tükrözze. Ugyanakkor nem zárja ki, hogy távolmaradás vagy a szavazástól való tartózkodás, illetve érvénytelen szavazás útján egy csoport megakadályozza a választást. Ám a legfontosabb választásokat illetően ez a bojkott mégsem olyan nagy veszély, hiszen a jog szerint az érvényes választás elmaradása esetén egy bizonyos idő múlva a kinevezés joga a felsőbb hatóságra háramlik (devolutio), vö. pl. 421. k. 2. §.

**371** Ha *egyéb ügyletekről* van szó: az számít a testület döntésének, amit az összehívandók többségének jelenlétében a jelenlévők abszolút többsége elfogadott. Ha az első két menetben nem alakul ki abszolút többség, az elnök szavazatával eldöntheti az egyenlőséget (119. k. 2.). A fogalmazás feltételezi, hogy a kérdést úgy bocsátották szavazásra, hogy csak igennel vagy nemmel lehessen válaszolni. A törvénykönyv nem intézkedik arra az esetre, ha sem abszolút többség, sem egyenlőség nem alakul ki, pl. érvénytelen szavazatok miatt. Az ilyen helyzetek megoldására a részleges jog és a szabályzatok hivatottak pontosabb előírásokat adni<sup>146</sup>.

**372** Ha *mindenkit egyénileg érintő ügyről* van szó: a testület döntéséhez minden érintett jóváhagyására van szükség (119. k. 3). Ennek az elvnek az értelmében kíván a jog egyhangú hozzájárulást pl. a megegyezés útján történő választáshoz (174. k. 1. §) vagy a püspöki konferencia döntéséhez az egyes püspökök hatáskörébe tartozó kérdésekben (455. k. 4. §).

## 4. Egyesítésük és felosztásuk

**373** A Codex nem intézkedik külön a magán jogi személyek egyesítéséről és felosztásáról; előírásokat csak a *hivatalos* jogi személyekre vonatkozóan közöl. A magán jogi személyek egyesítését és felosztását illetően általánosságban a jogi személyt vagy javait létrehívók akarata, a szerzett jogok (ld. 7. §. 5) és a személy saját, jóváhagyott szabályzata az irányadók<sup>147</sup>.

<sup>143</sup> Vö. PIÑERO CARRION I, 245; *Código EUNSA* 123 (az életkor csak a szavazategyenlőség eldöntését szolgáló szempont).

<sup>144</sup> URRUTIA, *De normis* 80; HEIMERL–PREE 97.

<sup>145</sup> PIÑERO CARRION I, 245; vö. még ANDRÉS, D. J., *De suffragio sibimetipso dato in electionibus*, in *ComRelMiss* 67 (1986) 172–177.

<sup>146</sup> DE PAOLIS – MONTAN, *Il libro primo* 357.

<sup>147</sup> *Código EUNSA* 124; PIÑERO CARRION I, 249; stb.

### a. Egyesítésük

**374** Két vagy több jogi személy egyesítése az illető személyek megszűnését és új személy alakítását jelenti, ezért annak a hatóságnak vagy azoknak a hatóságoknak az intézkedése szükséges hozzá, amely vagy amelyek a megszüntetésre és az új jogi személy létesítésére jogosultak. Az egyesítésnek a pusztán új alapításhoz képest mégis vannak eltérő sajátosságai, hiszen a természetes személyeknek, valamint a javaknak, jogoknak, köteleességeknek már fennálló együttese olyan valóságot jelentenek, mely az egyesítéssel nem szűnik meg minden további nélkül. Ezért ha a személyek vagy dolgok olyan összességeit, melyek hivatalos jogi személyek, úgy kapcsolják össze, hogy belőlük egyetlen, jogi személyiséggel rendelkező együttes képződik, akkor ez az új jogi személy elnyeri a benne egyesült korábbiak javait és vagyoni jogait, viszont rá háramlanak azok terhei is. A javak rendeltetésére és a terhek viselésére nézve tiszteletben kell tartani az eredeti alapítók és adományozók akaratát (pl. alapítványok összevonásakor), valamint a szerzett jogokat, pl. másoknak a régi jogi személyekkel szemben szerződés alapján fennálló követeléseit (121. k.).

### b. Felosztásuk

**375** A hivatalos jogi személy felosztása történhet úgy, hogy a leválasztott egy vagy több rész új hivatalos jogi személy lesz (pl. egy egyházmegye egy részét önálló egyházmegyévé teszik), vagy úgy, hogy a leválasztott rész más, már meglévő hivatalos jogi személlyel egyesül (pl. a plébánia egy részét átcsatolják a szomszéd plébániához). Mindkét esetben köteles a felosztásra jogosult egyházi hatóság – az alapítók és adományozók akaratát, a szerzett jogokat és a jogi személyek saját szabályzatát tiszteletben tartva – gondoskodni arról, hogy: 1) a *megosztható* javakat, vagyoni jogokat, de az adósságokat és más terheket is, méltányos arányban, szükségleteiket és a körülményeket is figyelembe véve osszák meg a két (vagy több) jogi személy közt; 2) hogy a *megoszthatatlan* közös javak használatában és haszonélvezetében, valamint a hozzájuk tartozó terhek viselésében a jogi személyek méltányos arányban részesüljenek (122. k.). Egyes hivatalos jogi személyek felosztására az illetékességet külön szabályok rendezhetik, vö. pl. 373. k. (egyházmegye), 515. k. 2. § (plébánia), 581. k. (a megszentelt élet intézményeinek részegységei).

## 5. Megszűnésük

**376** A jogi személyt jellegénél fogva állandóság illeti meg. Mégis, *minden fajta*, tehát akár hivatalos, akár magán jogi személy megszűnik: 1) ha az illetékes hatóság törvényesen megszünteti, vagy 2) ha száz éven keresztül nem működik (120. k. 1. §). A megszüntetésre illetékes hatóság többnyire azonos azzal, amely az illető jogi személyt létesíti, bár kivételek lehetségesek (vö. pl. 579. k. és 584. k.).

**377** A *magán* jogi személy ezenkívül megszűnhet az alábbi módokon is: 1) ha a társulás (személyek együttese) a saját szabályzata szerinti módon feloszlik; 2) ha az alapítvány (dolgok együttese) a szabályzat értelmében megszűnik létezni. Ez utóbbi esetben ahhoz, hogy a személy tényleges megszűnésének jogi hatásai – száz év eltelte előtt – beálljanak, az illetékes hatóság részéről hivatalos megállapítás szükséges (120. k. 1. §).

**378** Ha a jogi személy *testület*, és a szabályzat értelmében nem szűnt meg, de tagjai közül már csak egy van életben, ez az egy személy illetékes az összesség minden jogának gyakorlására (120. k. 2. §).

**379** A megszűnt hivatalos jogi személy javainak, vagyoni jogainak és terheinek sorsáról gyakran maga a jog vagy a szabályzat intézkedik. Ha ezek nem rendelkeznek róla, akkor mindez a közvetlenül fölé rendelt jogi személyre száll (pl. egyházmegyén belüli hivatalos jogi személy esetén az egyházmegyére; vö. még 616. k. 4. §), az alapítók vagy adományozók – pl. a javak rendeltetését illető – akaratának és a szerzett jogoknak a tiszteletben tartásával. A megszűnt magán jogi személy javainak és terheinek sorsáról szabályzata intézkedik (123. k.).

## 20. §. A jogcselekmények

### 1. Alapfogalmak

**380** Minden olyan tényt vagy eseményt, amelyhez a jogrend jogi hatásokat fűz, *jogi ténynek* nevezünk. A szó szoros értelmében akkor beszélünk jogi tényről, ha ennek a ténynek vagy eseménynek a megvalósulása nem függ az emberek szabad akaratától, vagy legalábbis a törvényhozó attól függetlenül szemléli őket (pl. ilyen a halál, a születés, a kiskorúság).

**381** *Jogcselekménynek* azokat a jogi tényeket nevezzük, melyek egy jogalany akaratától függenek vagy olyan értelemben, hogy a tény nem történhet meg az alany akaratánélkül, vagy olyan értelemben, hogy jogi hatásai mások vagy nem is jelentkeznek, ha a tény az akaratától függetlenül történik meg.

**382** A cselekményt végző személy jogi helyzete szerint a jogcselekmény lehet: 1) *fakultatív cselekmény* (amit a jog megenged); 2) *jogügylet*, pl. szerződés vagy általában olyan akarat cselekmény, melyet a jogrend felhatalmaz, hogy a végzője által szándékolt hatásokat kiváltsa (benne a magánautonómia konkretizálódik az alanyi jogok gyakorlása révén); 3) kormányzati hatalommal rendelkező szerv *intézkedése*; 4) *szükséges* (kötelező) *cselekmény*; 5) *meg nem engedett cselekmény* (pl. büntetendő cselekmény).

**383** Az egyházjogban – mint Pio Ciprotti már a Codex átdolgozása előtti időben hangsúlyozta – nincs ok a megengedett cselekmények és a jogügyletek megkülönböztetésére<sup>148</sup>. Ennek megfelelően az 1983-as CIC nem említi a jogügyleteket, viszont a jogcselekményekről szóló kánonjai (124–128. k.) elsősorban ezekre vonatkoznak<sup>149</sup>. Mivel a 127. k. olyan cselekményekre utal, melyek általában hatósági intézkedések, egyesek szerint a CIC jogcselekmény néven a fenti tág jogcselekmény-fogalom körébe tartozó összes cselekményekről szól<sup>150</sup>. Megjegyzendő azonban, hogy a büntetendő cselekmények jogi hatását a törvénykönyv másutt külön tárgyalja (1323–1326. k.).

### 2. A jogcselekmény érvényessége

#### a. Az érvényesség feltételei

**384** Ahhoz, hogy a jogcselekmény a jogban hozzá fűződő hatást elérje, vagyis érvényes legyen, szükséges, hogy: 1) erre jogilag képes személy hajtsa végre; 2) meglegyen benne mindaz, ami az illető cselekmény lényegéhez tartozik (lényeges eleme); 3) megtartsák azokat a formásokat és követelményeket (pl. bizonyos személyek előzetes megkérdezése vagy hozzájárulása), melyeket a jog az érvényességhez előír (124. k. 1. §).

<sup>148</sup> CIPROTTI, P., *Atto giuridico canonico*, in *Enciclopedia del diritto*, IV, Milano 1959, 214. Olis Robleda meghatározása szerint a jogcselekmény („külsőleg kinyilvánított akarat tette, mellyel végzője bizonyos jogi hatást kíván elérni”) azonos azzal, amit a civil jogban jogügyletnek neveznek. A többi megengedett cselekmények pedig, melyeket a világi jogászok szűkebb értelemben vett jogcselekménynek hívnak, inkább egyszerű jogi tények, mivel jogi hatásuk a tárgyi jogrendből és nem végzőjük akaratából fakad (De conceptu actus iuridici, in ROBLEDA, O., *Questiones disputatae iuridico canonicae*, Romae 1969, 13–19). Az egyházi törvényhozó, úgy tűnik, nem kívánta elkötelezni magát valamelyik elmélet vagy szóhasználati szokás mellett.

<sup>149</sup> ET 166–167; URRUTIA, *De normis* 84; HEIMERL–PREE 101; *Código* BAC 100.

<sup>150</sup> Vö. *Código* EUNSA 126; SCHWENDENWEIN 97.



## b. Az érvényesség vélelme

**385** A külső elemeit illetően szabályosan végrehajtott jogcselekményt érvényesnek vélelmezzük (124. k. 1. §), vagyis érvényesként kell kezelnünk mindaddig, amíg az ellenkezője hivatalosan megállapítást nem nyer. Ezek szerint a nem érvényes cselekmény lehet: 1) egyszerűen *érvénytelen* vagy más szóval semmis (invalidus, nullus), ha a külső követelmények és formaságok megvannak, viszont valamilyen más elem (a személy képessége a cselekményre vagy valamely belső lényegi elem) hiányzik; 2) *nem létező* (inexistens), ha a külső elemek hiányában még az érvényesség vélelme sem áll fenn. Így pl. a kánoni házasságkötési formára kötelezett katolikusok tisztán polgári házasságának érvénytelenségét nem kell külön bizonyítani még az 1686. k. szerinti okirati eljárással sem, hanem elegendő a szokásos házasságkötés előtti plébániai megbeszélésen (1066–1067. k.) tisztázni, hogy érvényes házasság nem köti egyik felet sem (PCI, Resp., 1984. VI. 26, nr. II: AAS 76, 1984, 747).

## 3. A jogcselekmény hiányosságai

**386** Ahhoz, hogy a jogcselekmény létrejöjjön és érvényes legyen, értelemmel és szabad akarattal végrehajtott emberi cselekedetnek kell lennie. Ha a szabad döntés vagy a mérlegelés csorbát szenved, maga a jogcselekmény is hiányos lesz. A különböző hiányosságok azonban nem egyforma jogi hatással járnak. Egyes hiányosságok a dolog természeténél fogva, mások a törvényhozó rendelkezése alapján teszik *eleve érvénytelenné* vagy akár nem létezővé a jogcselekményt. Ismét mások nem eredményeznek érvénytelenséget, de jogalapot teremtenek arra, hogy a jogcselekményt *utólag* hivatalosan *megsemmisítsék*.

### a. Az ellenállhatatlan kényszer

**387** Az *ellenállhatatlan kényszer*, vagyis az, amelynek az érintett ellenállni egyáltalán nem képes, kiiktatja az akarat működését a cselekvésből (pl. erőszakkal vezetik valaki kezét aláírásakor). Így emberi cselekedet (actus humanus) létre sem jön, s a jogcselekmény *meg nem történtnek* számít (125. k. 1. §).

### b. A félelem és a megtévesztés

**388** A *súlyos és jogtalanul okozott félelemből* vagy *megtévesztés* hatása alatt cselekvő embernek marad valamilyen választási, döntési lehetősége, de ezt jelentős zavaró tényezők befolyásolják az illető sérelmére. Ilyenkor a jogcselekmény, hacsak a jog másként nem rendelkezik, *érvényes*, de lehetőség van arra, hogy bírói ítélettel érvénytelenítsék a sértett fél, illetve jogutódja kérésére vagy akár hivatalból is (125. k. 2. §).

**389** A félelem *súlyos*: 1) ha kiváltó oka az átlagos emberek cselekvését jelentősen képes befolyásolni (pl. közeli hozzátartozók ellen irányuló életveszélyes fenyegetés); ilyenkor objektíve súlyos félelemről beszélünk; 2) ha olyan tényező váltja ki, mely az adott személyt adottságaira, alkatára tekintettel befolyásolja nagy mértékben (pl. a szülői szeretet elvesztésének veszélye szüleitől érzelmileg erősen függő személy esetén); ez a szubjektíve súlyos félelem. A súlyos félelem e két fajtájának kánoni hatása azonos. A *jogtalanul okozott* félelem embertől ered (nem pl. természeti katasztrófától). Jogtalansága állhat a fenyegetés módjában is (pl. ha a károsult kártérítési igényét valakivel szemben önbíraskodással akarja érvényesíteni).

**390** A jog, a fenti általános szabálytól eltérően, a súlyos félelemből vagy megtévesztés hatására végzett cselekmény kezdettől való *érvénytelenségét* rendeli el bizonyos különösen fontos esetekben, mikor a személy cselekvési szabadsága fokozott védelmet kíván, vagy mikor a cselekményt (pl. a házasságkötést), ha egyszer érvényes volt, természeténél fogva nem lehet utólag megsemmisíteni (vö. 643. k., 656. k., 1098. k., 1103. k., 1191. k. 3. §, 1360. k.).

### c. A tudatlanság és a tévedés

**391** A *tudatlanság és a tévedés* (ld. fent 9. §. 1. e) akkor *érvényteleníti* a jogcselekményt, ha annak *lényegére* vagy *elengedhetetlen feltételére* vonatkozik. Egyébként, hacsak a jog másként nem rendelkezik, a tudatlanságból vagy tévedésből végzett cselekmény érvényes, de bírói ítélettel megsemmisíthető (126. k.), feltéve hogy az illető cselekmény természete ezt nem zárja ki (pl. házasság).

**392** A megtévesztés hatására fellépő tévedés jogi következményei alapján véve nem térnek el a többi tévedésétől: ha a tévedés a cselekmény lényegére, illetve elengedhetetlen feltételeire vonatkozott, *természeténél fogva érvényteleníti* a jogcselekményt, ha nem arra vonatkozott, a cselekmény csak akkor eleve érvénytelen, ha ezt az adott tényállásra nézve a *pozitív (tisztán) egyházi jog* külön elrendeli (pl. 1098. k.).

## 4. Vélemény vagy beleegyezés kérése a jogcselekményhez

### a. Általában

**393** Az egyházi előjárók bizonyos cselekményeinek, intézkedéseinek érvényességéhez a jog a tévedések elkerülésére, a döntés szélesebb megalapozására és a nagyobb összhang előmozdítása érdekében olykor egyes testületek, alárendelt szervek vagy különálló személyek *véleményének* (consilium) vagy *beleegyezésének* (consensus) előzetes kikérését követeli meg. Néha a jog csupán arról beszél, hogy az intézkedésnek bizonyos személyek *meghallgatásával* kell történnie. Ez általában véleménykérési kötelezettségre utal. Az ilyen tanácskérés elmulasztása pedig a cselekmény érvénytelenségét vonja maga után (ld. alább). Néha a jogszabály ezt a meghallgatást nem írja elő kötelezően, hanem az előjáró megítélésére bízva vagy a körülményektől teszi függővé (pl. 1355. k. 1. § 2, 1356. k. 2. §, 1718. k. 3. §). Ilyenkor a vélemény kikérésének elmaradása több szerző szerint nem érinti az érvényességet<sup>151</sup>.

**394** Mivel a vélemény vagy beleegyezés a jogban előírt esetekben az intézkedés létrejöttéhez szükséges, a véleménymondástól, illetve a beleegyezéskérésre való válaszolástól tartózkodó személy magatartásával akadályozná az intézkedés rögtöni kiadását vagy megfelelő átdolgozását. Ennek elkerülésére a törvénykönyv előírja, hogy akinek beleegyezése vagy véleménye szükséges, *köteles* nézetét őszintén előadni. Ha az ügy fontossága indokolja, a titkot is meg kell tartania. A titoktartás vagy akár a válaszadás köteletségének teljesítését az előjáró megkövetelheti (127. k. 3. §), pl. parancs, határozat útján. Bizonyos esetekben egyszerű megoldás lehet a válasz biztosítására, ha a kérdést úgy

<sup>151</sup> Vö. HEIMERL–PREE 107; DE PAOLIS–MONTAN, *Il libro primo* 372.

teszik fel, hogy kifejezetten jelzik: a meghatározott ideig tartó hallgatást beleegyezésnek tekintik.

### b. Testülettől vagy csoporttól

**395** Ha az előjárónak a cselekmény végrehajtásához a jog rendelkezése szerint egy *testületnek vagy személyek egy csoportjának* beleegyezésére vagy véleményére van szükség, a testületet illetve a csoportot – az érvénytelenség terhe alatt<sup>152</sup> – a 166. k. szerint össze kell hívni, hacsak a véleménykérés esetén a részleges vagy a saját jog (pl. rendi szabályzat) másként nem intézkedik (vö. 164. k.). Az előjáró cselekményének érvényességéhez, ha a jog beleegyezést kíván, a jelenlévők abszolút többségének hozzájárulása, ha pedig véleménykérést kíván, mindenki véleményének kikérése szükséges (127. k. 1. §).

**396** A testületet vagy csoportot megkérdező előjárónak nincs szavazati joga. Ha tehát pl. egy négytagú tanács beleegyezésére van szükség, az előjáró ötödikként nem szavazhat, s a szavazategyenlőséget más módon sem döntheti el. Kettő-kettő arányú szavazatmegoszlás esetén így – abszolút többség híján – a jogcselekményhez nincs meg az előírt beleegyezés (PCI, Resp., 1985. VII. 5, nr. II: AAS 77, 1985, 771)<sup>153</sup>.

### c. Egyes személyektől

**397** A jog olykor azt írja elő, hogy az előjárónak a cselekmény végrehajtásához egyes személyek beleegyezésére vagy véleményére van szüksége. Ha a jog *beleegyezést* követel, az előjáró érvénytelenül intézkedik, ha nem kéri ki az illető személyek mindegyikének beleegyezését, vagy ha akár csak egyikük állásfoglalásával is ellentétesen cselekszik (127. k. 2. § 1). Ha a jog *véleménykérést* ír elő, érvénytelen az előjáró cselekménye ha nem hallgatja meg vagy ki sem kéri az előírt személyek mindegyikének véleményét. A kikért véleményeket az előjáró nem köteles követni. Ám ha azok egyhangúak, vagy egy bizonyos irányban többséget alkotnak, az előjáró csak akkor térhet el tőlük megengedetten, ha ezt megítélése szerint erősebb érv indokolja (127. k. 2. § 2).

## 5. Felelősség a jogcselekményekért

**398** Aki jogcselekménnyel vagy bármely más vétkes szándékkal vagy gondatlanul (vö. 1321. k.) végrehajtott cselekménnyel másnak *törvénytelenül* kárt okoz, köteles az okozott kárt megtéríteni (128. k.). Ezen az alapon kérheti a károsult a kártérítést egyházi bíróság előtt. Törvénytelennek akkor minősül a cselekmény, ha parancsoló vagy tiltó jogszabállyal vagy valakinek az alanyi jogával ellenkezik.

---

<sup>152</sup> DE PAOLIS–MONTAN, *Il libro primo* 368.

<sup>153</sup> Egyesek szerint kivételt jelentenek azok az esetek, amikor a megszentelt élet intézményeinek szabályzata ellenkező előírást tartalmaz, jogot adva az előjárónak akár arra, hogy tanácsával együtt szavazzon, akár arra, hogy a tanács tagjai közt kialakult szavazategyenlőséget eldöntse. Ezt a fajta kivételt egyrészt a 627. k. 1. §-ának utalására alapozzák, mely szerint a tanács megkérdezésével kapcsolatban a saját jognak kell intézkednie, másrészt a 6. k. 2. § és a 14. k. előírására (mely szerint a törvények jogkétség esetén nem köteleznek). Vö. GAMBARI, E., *Il nuovo Codice e la vita religiosa. Studi*, Milano 1984, 152–155; DE PAOLIS, V., *An possit superior religiosus suffragium ferre cum suo consilio vel suo voto dirimere paritatem sui consilii*, in *Per 76* (1987) 439–445.

## V. fejezet: A kormányzati hatalom

### 21. §. A kormányzati hatalom fogalma és fajai

#### 1. Fogalma, alanya

**399** Az egyházkormányzati hatalmat az idők során sokféle névvel illették s különböző szempontok szerint osztották fel. Több módon igyekeztek és igyekeznek megvilágítani az egyházi rend szentségéhez fűződő kapcsolatát is. A II. Vatikáni Zsinat előtti időszakban az egyházkormányzati hatalomra főként a joghatóság (iurisdiction), illetve a joghatósági hatalom (potestas iurisdictionis) elnevezést alkalmazták. Ennek a kifejezésnek a megfelelője azonban az újlatin nyelvekben manapság a bírói hatalmat jelöli (akárcsak a római jog egyes rétegeiben), nem pedig a kormányzati hatalom egészét. Másrészt a joghatósági hatalom ellentétéként az egyházi hatalom másik fajtáját rendi hatalomnak (potestas ordinis) nevezték, s ez utóbbit tekintették az egyházi rend szentségének felvételével kapott és a megfelelő liturgikus cselekmények végzésére képesítő hatalomnak.

**400** A II. Vatikáni Zsinat azzal is hangsúlyozta az egyházi hatalom alapvető egységét, hogy következetesen szent hatalomról (LG 10b, 18a, 27a) beszélt, s ezt az egyházi rend szentségével szoros kapcsolatban mutatta be. Hangsúlyozta, hogy a püspökök (LG 21b; CD 2b) és az áldozópapok (LG 28a; PO 2c) a felszentelésben sajátosan részesülnek Krisztus hármasságának, tanítói, megszentelői, kormányzói feladatában (munusában), melyből a maguk módján a keresztség révén az összes krisztushívők részt kapnak (LG 31a; AA 2b). A krisztusi feladatok (köztük a kormányzói) sajátos, szolgálati szintű elnyerése azonban nem jelenti azt, hogy a pap vagy akár a püspök magában a szentelésben, melyben a krisztusi papságból a hívők egyetemes papságától lényegileg és nem csupán fokozatban eltérő módon részesedik (LG 10b), már közvetlenül gyakorolható formában megkapná a kormányzati hatalmat is. A feladat és a hatalom jelentése egyébként nem is teljesen azonos ezekben a szövegekben. A kánoni küldetés (missio canonica) felsőbb egyházhatósági intézkedése jelöli ki Isten népének azt a részét, amely fölött a felszentelt személy tényleges kormányzati hatalmat gyakorolhat (LG, Nota explicativa praevia 2).

**401** A zsinati tanítást egyesek úgy értelmezték, hogy a kormányzati hatalom olyan szoros kapcsolatban áll az egyházi rend szentségével, hogy a világi krisztushívők alapvetően képtelenek rá (Comm 14, 1982, 146–148). Többen szükségesnek tartották az új jogban hangsúlyozni, hogy ilyen hatalom gyakorlásával világiakat csak a pápa bízhat meg (Comm 14, 1982, 149). Közben a zsinat utáni jog bizonyos kormányzati hatalmat igénylő tevékenységek végzését világiaknak is megengedte, pl. lehetővé tette, hogy társas bíróságban a bírói tanács egyik tagjaként laikus szerepeljen (MP *Causas matrimoniales*, 1971. III. 28. nr. V § 1: AAS 63, 1971, 443). Ezeket az engedményeket végül is az új Codex szövegében tükröződő hivatalos egyházi álláspont nem tekintette a zsinati tanítással ellentétessé, viszont az erre vonatkozó legalapvetőbb kánon (129. k.) megfogalmazásában az átdolgozás alatti viták következtében bizonyos tartózkodás figyelhető meg. A CIC nem fejt ki általánosságban, hogy a világiak milyen jelleggel működhetnek közre az egyházkormányzati hatalom gyakorlásában, ugyanakkor ezt a lehetőséget egyértelműen elismeri.

**402** A *kormányzati hatalom* (potestas regiminis), melyet joghatósági hatalomnak (potestas iurisdictionis) is neveznek, az egyházban *isteni rendelés* folytán van jelen; a jog előírásainak megfelelően *azok képesek rá, akik felszentelésben* vagy más szóval szent rendekben (vö. 1917-es CIC 949–950. k.) részesültek (129. k. 1. §). Azonban nem minden klerikus (vö. 207. k.) képes egyenlően ennek a hatalomnak minden szintjére. A képesség függ az egyházi rend fokozatától, amelyben az illető részesült (vö. 150. k., 379. k., 382. k. 2. §). A konkrét kormányzati hatalom átvételének előfeltétele a kánoni küldetés (vö. LG, Nota explicativa praevia 2). A kormányzati hatalom gyakorlásának megkezdéséhez a jog olykor bizonyos formásokat vagy feltételeket ír elő (pl. a hivatal birtokba vétele, hitvallás, vö. 380. k., 382. k. stb.).

**403** A *világi krisztushívők* ugyanennek a kormányzati hatalomnak a gyakorlásában a jog előírásai szerint *közreműködhetnek* (129. k. 2. §). Nem könnyű azonban megjelölni elvben és általánosan, hogy hol a határ a kormányzati hatalom hordozása és a gyakorlásban való közreműködés között. A világiak részvételének lehetőségeit és módját a kormányzati hatalom gyakorlásának adott területein az egyes részletekre vonatkozó jogszabályok határozzák meg.

## 2. Gyakorlási területe

**404** A hatalom gyakorlási területét hagyományos kánonjogi kifejezéssel *fórumnak* nevezzük. Az egyház sajátos valóságából, látható és egyszermind láthatatlan jellegéből (vö. LG 8) következik, hogy benne a hatalom gyakorlása nem szorítkozik teljesen a társadalmi vonatkozásokra, vagyis a *külső fórumra*, hanem érinti az egyének belső életét, lelkiismeretét, azaz a *belső fórumot* is. A külső fórum sajátossága egyfajta nyilvánosság: a hatalom gyakorlása előírt formásokhoz, bizonyítható tényekhez kötődik. A belső fórum a jogi bizonyítékokkal nem igazolható, rejtett valóságok világa, ahol a hatalom gyakorlásához sem szükségese a bizonyítékok.

**405** A kormányzati hatalmat mint olyat *külső fórumon gyakorolják* (130. k.), hiszen jellegénél fogva közhatalom, jogi hatalom. Mivel pedig az egyház társadalmi vonatkozásaitól elválaszthatatlanul egyben természetfeletti közösség is, a külső fórumon gyakorolt kormányzati hatalom hatása a belső fórumon is érvényesülhet, pl. a törvényes intézkedés általában objektíve lelkiismeretben is kötelező<sup>154</sup>. Előfordul azonban, hogy a kormányzati hatalmat csak *belső fórumon gyakorolják*. Ilyenkor azokat a hatásokat, melyeket ez jellegénél fogva a külső fórumon eredményez, ezen a külső fórumon csak annyiban ismerik el, amennyiben ezt a meghatározott esetekre a jog előírja (130. k.). Pl. ha egy titkos házassági akadály alól (nem gyónás keretében) belső fórumon adnak felmentést, külső fórum számára nincs szükség újabb felmentésre akkor sem, ha ez az akadály később nyilvánossá válik (1082. k.).

**406** A külső és a belső fórumon gyakorolt kormányzati hatalom nem két különböző valóság, hanem ugyanaz a hatalom. Ebben a tekintetben a hatályos jog szóhasználati újítást vezetett be a régi törvénykönyvhöz képest. Az 1917-es CIC 196. kánonja még kétféle joghatóságról beszélt. Amikor ma egyetlen kormányzati hatalmat említünk, ennek tartalmát szűkebben határozzuk meg, mint a régi jog tette. A mai terminológia szerint pl. a gyóntató, mikor szentségi feloldozást ad, nem kormányzati hatalmával él. Bár az érvényes

---

<sup>154</sup> PREE, H., *Die Ausübung der Leitungsvollmacht*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 131.

feloldozáshoz felhatalmazásra (facultas) van szüksége, ezt nem nevezzük joghatóságnak (966. k.)<sup>155</sup>.

### 3. Fajai

#### a. Gyakorlásának jogcíme szerint

**407** *Rendes hatalomnak* (potestas ordinaria) azt a kormányzati hatalmat nevezzük, mely magánál a jognál fogva valamely hivatalhoz (ld. 145. k.) tartozik (131. k. 1. §). A rendes hatalom lehet *saját* (propria), ha birtokosa a hivatalt a maga nevében gyakorolja (pápa, megyéspüspök), vagy *helyettesi* (vicaria), ha más nevében gyakorolja (pl. apostoli vikárius, általános helynök) [131. k. 2. §].

**408** Az *ordinárius* név a jogban nem jelöl mindenkit, akinek rendes hatalma van, hanem csak a pápát, a megyéspüspököket és azokat, akik – még ha csak ideiglenesen is – valamely részegyház vagy azzal egyenrangú közösség (vö. 368. k.) élén állnak, továbbá azokat, akik ezekben a közösségekben általános, rendes végrehajtói hatalommal rendelkeznek, vagyis az általános és püspöki helynököket, valamint a tagok vonatkozásában a pápai jogú, klerikusi szerzetes intézmények és az apostoli élet ugyanilyen társaságai nagyobb előljáróit (pl. ferences vagy piarista tartományfőnök), akik legalább rendes végrehajtói hatalommal rendelkeznek (134. k. 1. §). Ugyancsak ordináriusnak minősül a személyi prelátúra prelátusa (295. k. 1. §). Nem ordinárius viszont a bírósági helynök, mert hatalma nem végrehajtói, hanem bírói (1420. k. 1. §).

**409** *Helyi ordináriusnak* (ordinarius loci) nevezzük a felsorolt összes ordináriusokat a szerzetes intézmények és az apostoli élet társaságai előljárói (134. k. 2. §), valamint a személyi prelátus (vö. 297. k.) kivételével.

**410** Amit a jog a végrehajtói hatalom területén kifejezetten a megyéspüspöknek tulajdonít, az csak a szó szoros értelmében vett megyéspüspököt és azokat illeti, akik a 381. k. 2. §-a szerint vele egyenlő megítélés alá esnek, de nem illeti meg az általános és a püspöki helynököt, hacsak az illető különleges megbízatással nem rendelkezik (134. k. 3. §). Ugyanígy nem illeti meg a többi, megyéspüspöknek nem számító ordináriust sem. A házasság gyökeres orvoslását pl. az 1165. k. 2. §-a szerinti esetekben megadhatja a megyéspüspök, az apostoli kormányzó, az egyházmegyei kormányzó, de nem adhatja meg rendes hatáskörében az általános helynök, s természetesen nem adhatják meg a szerzetes előljárók sem.

**411** *Megbízotti hatalomnak* (potestas delegata) azt a kormányzati hatalmat nevezzük, mellyel egy személy nem hivatalánál fogva rendelkezik (131. k. 1. §). Eszerint megbízotti hatalomnak minősül az a hatalom is, amelyet valaki hivatalára tekintettel kap, de amely nem tartozik rendes hivatali hatásköréhez (pl. a püspök megbízást ad valamire a plébánosoknak, amire azok egyébként nem lennének jogosultak)<sup>156</sup>. Mivel a megbízotti hatalom nem kapcsolódik olyan állandó, nyilvános jogintézményhez, mint a hivatal, aki azt állítja, hogy ilyen hatalma van, azt terheli a megbízatás igazolásának kötelezettsége (vö. 131. k. 3. §). A megbízotti hatalom a megbízás (delegálás) módja szerint lehet a *jogtól eredő* (potestas

<sup>155</sup> Vö. ET 676–677.

<sup>156</sup> Vö. pl. PREE, Die Ausübung 132; DE PAOLIS–MONTAN, Il libro primo 390.

delegata a iure), ha jogszabály rendelkezése alapján automatikusan háramlik valakire (pl. halálveszély esetén a plébános vagy a gyóntató felmentési hatalmat nyer bizonyos házassági akadályokra: 1079. k. 2–3. §), vagy *embertől eredő* (potestas delegata a homine), ha közigazgatási intézkedéssel adják.

**412** Az *állandó felhatalmazás* (facultas habitualis) örökre vagy meghatározott időre, illetve meghatározott számú esetre, de az esetek egyedi megjelölése nélkül adott felhatalmazás. Fogalmát és természetét a CIC nem határozza meg<sup>157</sup>, de kijelenti, hogy a tartós (állandó) felhatalmazásra – bizonyos, a jogban megjelölt eltérésektől eltekintve – a *megbízotti hatalomról szóló előírások érvényesek* (132. k. 1. §). Mivel a törvény tartózkodik annak kijelentésétől, hogy az állandó felhatalmazások megbízotti kormányzati hatalmat adnak, egyes szerzők megjegyzik, hogy az ilyen felhatalmazás nem mindig olyan cselekmény végzésére képesít, amely egyházkormányzati hatalom gyakorlásával jár<sup>158</sup>, hanem jellemzően olyan más személyek javára szolgáló cselekményekre, melyek végrehajtására a felhatalmazás elnyerője alapvető ontológiai képességgel rendelkezik, amit azonban a felhatalmazás nélkül nem gyakorolhat<sup>159</sup>. Ilyen állandó felhatalmazásnak tekinthető ezek szerint a szerzők szerint pl. a szentségi feloldozás megadására (vö. 966. k.) és az esketésre (vö. 1111. k. 1. §) szóló felhatalmazás is, ha tartós. Megjegyzendő azonban, hogy e két típus közt a továbbadás terén lényeges különbség van: az állandó esketési megbízatással rendelkező személy megbízhat mást e feladattal, a gyóntatási felhatalmazással rendelkező pap viszont nem bízhat meg más, felhatalmazás nélküli papot a gyóntatással (969. k. 1. §).

**413** Mások az állandó felhatalmazás régi, tipikus példájából, a püspököknek adott öt éves felhatalmazásokból (facultates quinquennales) indulnak ki. Ezek ugyan már megszűntek, de az állandó felhatalmazást az erre hivatkozók teljes egészében a megbízotti kormányzati hatalom körébe sorolják<sup>160</sup>. Ezt viszont sem a 132. k. 1. § megfogalmazása, sem a felhatalmazás (facultas) szó új használati módja a CIC-ben nem támasztja alá.

**414** Az *ordináriusnak adott állandó felhatalmazás*, hacsak az illetőt nem személyi adottságaira tekintettel választották ki, vagy az engedély kifejezetten másként nem rendelkezik, nem veszti hatályát az azt elnyerő ordinárius jogkörének megszűntével még akkor sem, ha az ordinárius már megkezdte annak végrehajtását, hanem átszáll arra a bármilyen fajta ordináriusra, aki az illetőnek a kormányzásban utóda (132. k. 2. §). E tekintetben tehát ezek a felhatalmazások a rendes hatalomhoz hasonlítanak.

**415** Az a megbízott, aki akár a dolgok, akár a személyek vonatkozásában túllépi *megbízatásának határait*, érvénytelenül jár el (133. k. 1. §). Nem mindig érvénytelen viszont annak a cselekménye, aki megbízása idejének lejártá után gyakorolja a hatalmat (vö. 142. k. 2. §). Nem lépi át megbízatása határait az, aki a megbízásban előírtól eltérő *módon* hajtja végre azt, amire megbízták, hacsak ezt a módot a megbízó az érvényesség feltételéül nem kötötte ki (133. k. 2. §).

<sup>157</sup> Fogalmukról újabban lásd GARCÍA MARTÍN, J., *Le facultà abituali secondo la disciplina canonica*, in *Apol* 74 (2001) 659–687.

<sup>158</sup> DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 391; vö. ET 173.

<sup>159</sup> *Código EUNSA* 132.

<sup>160</sup> Vö. PIÑERO CARRION I, 281.

## b. Funkciója szerint

**416** Az egyházkormányzati hatalmat tárgya szerint a hierarchikus elv következtében nem lehet olyan értelemben megosztani, mint a világi jogrendekben (vö. *Comm* 14, 1982, 149). A pápa és a megyéspüspökök – amint a II. Vatikáni Zsinat tanítja – Krisztus helyetteseiként teljes kormányzati hatalommal vezetik a rájuk bízott egyházakat: egyaránt rendelkeznek törvényhozói, bírói és végrehajtói (vagy más szóval közigazgatási) hatalommal (LG 27a; 391. k. 1. §). Mégis, az egyházkormányzati hatalom három alapvető funkciójának megkülönböztetése és azoknak a szerveknek a világos megjelölése, amelyek e hatalomnak csak egyik vagy másik fajtáját gyakorolják, az Egyházi Törvénykönyv átdolgozásának irányelvi közé tartoztak (*Comm* 1, 1969, 83; 9, 1977, 231-232)<sup>161</sup>. A megkülönböztetés célja az irányelv szerint az alanyi jogok hatékonyabb védelme volt (uo.).

**417** A kormányzati hatalom feladata szerint törvényhozói, végrehajtói, és bírói hatalomra oszlik (135. k. 1. §).

**418** A *törvényhozói hatalmat* (potestas legislativa) a jogban előírt módon kell gyakorolni (135. k. 2. §), tehát pl. a felsőbb hatóság felülvizsgálatát vagy jóváhagyását is ki kell kérni hozzá, ha ez van előírva (vö. 446. k., 455–456. k.)<sup>162</sup>. Az alacsonyabb rangú törvényhozó nem hozhat érvényesen olyan törvényt, amely a magasabb joggal (és nem csupán a magasabb törvénnyel) ellenkezik (135. k. 2. §). Így pl. a megyéspüspök törvénye akkor is érvénytelen, ha ellenkezik az Apostoli Szentszék valamelyik hatóságának általános végrehajtási határozatával vagy utasításával. Törvényhozó hatalommal alapvetően a pápa, valamint – egyénileg és testületileg – a püspökök rendelkeznek (az egyes törvényhozó szervekről ld. 8. §. 1. b). A törvényhozói hatalmat a legfőbb egyházi hatóságnál alacsonyabb rangú törvényhozó nem adhatja érvényesen tovább megbízottnak, hacsak a jog kifejezetten másként nem rendelkezik (135. k. 2. §).

**419** A *bírói hatalmat* (potestas iudicialis) ugyancsak a jogban előírt módon kell gyakorolni (135. k. 3. §). A bírászkodás módjára vonatkozó egyetemes előírások a személyek jogainak védelme érdekében olyan szilárdak, hogy a megyéspüspökök nem is adhatnak felmentést alóluk (87. k. 1. §). A pápa és a megyéspüspökök saját, rendes (ld. 21. §. 3. a), a bírósági helynökök és az egyházmegyei bírók rendes helyettesei bírói hatalommal rendelkeznek (vö. 1420. k.). A bírói hatalmat nem adhatják át megbízottnak sem a püspökök<sup>163</sup>, sem a többi bírók vagy bírói testületek, kivéve valamely ítélet vagy határozat

<sup>161</sup> *ET* 65.

<sup>162</sup> *Commento* 81.

<sup>163</sup> Az ősi és folyamatos kánonjogi szóhasználat a bíró (iudex) névvel a megfelelő hatalommal rendelkező püspököt is jelölte. Ezért a 135. k. 3. §-ának rendelkezését, amely szerint a bírók bírói hatalmukat nem delegálhatják, egyesek – úgy tűnik joggal – a megyéspüspökökre is vonatkoztatják, pl. *Código EUNSA* 135. Itt ugyanis a bírói hatalom jellegéről szóló általános kijelentést tartalmaz a kánon. A „mellyel a bírók vagy a bírói testületek rendelkeznek” közbevetés a bírói hatalomnak a CIC-ben új fogalmát magyarázza, nem pedig megszorításnak tűnik, mintegy a bírói hatalomnak a bírók által gyakorolt típusa és a püspökök által gyakorolt bírói hatalom szembeállítására. Egyébként a kánon ugyanerről a bírói hatalomról egyben azt is állítja, hogy a jogban előírt módon kell gyakorolni. Ez pedig nyilvánvalóan vonatkozik a püspökökre is (vö. 11. k.). Így a delegálás lehetőségének kizárását – legalábbis ítélethozatalra – a bírói hatalomról tett általános kijelentésnek kell értékelnünk, vö. DE PAOLIS–MONTAN, *Il libro primo* 394. A püspök és a pápai jogú klerikusi intézmény eljárója egyesek szerint delegálhatja ítélethozatalra is hatalmát, vö. pl. URRUTIA, F. J., *Il libro I: Le norme generali*, in *Il nuovo Codice* 52; PIÑERO CARRION I, 273. A gyakorlatban ez utóbbi bírók nem delegálják hatalmukat, hanem bírót neveznek ki (pl. egyházmegyei bírót), akár egyetlen esetre is. Ezek pedig



előkészítő cselekményeinek elvégzésére (135. k. 3. §). Tehát pl. a bírósági helynök megbízhat egy bírónak ki nem nevezett plébánost egy tanú vagy egy peres fél megidézésével és kihallgatásával, de nem az ítélethozatallal. A legfőbb egyházi hatóság természetesen a bírói hatalmat is korlátozás nélkül delegálhatja<sup>164</sup>.

**420** A *végrehajtói hatalom* (potestas executiva) az egyházkormányzati hatalomnak az a fajtája, mely a törvényhozástól és a bíraskodástól különböző területeken, vagyis a sokak által közigazgatásnak nevezett<sup>165</sup> tevékenységi kör egészében érvényesül.

---

hivatalukhoz tartozó, tehát rendes hatalmat kapnak; vö. 1420–1421. k.; SOCHA, H., in *Münsterischer Kommentar zum CIC* 135/5.

<sup>164</sup> Vö. *Código EUNSA* 135; *Comento* 82; vö. 135. k. 2. §.

<sup>165</sup> Vö. PREE, *Die Ausübung* 136–137.

## 22. §. A kormányzati hatalom gyakorlása, megszűnése és pótlása

**421** A törvényhozói (vö. 7–8. k., 391. k. 2. §, 446. k., 455–456. k. stb.) és a bírói hatalom (vö. CIC VII. könyv) gyakorlásának módjáról a jog másutt intézkedik. A végrehajtói hatalom gyakorlásának szabályait viszont a kormányzati hatalomról szólva közli.

### 1. A végrehajtói hatalom gyakorlásának külön szabályai

#### a. Gyakorlási területe

**422** Végrehajtói hatalmát *alárendeltjei* (ld. 18. §. 2. c; vö. 107. k.) felett ki-ki gyakorolhatja akkor is, ha illetékességi területén kívül tartózkodik, és akkor is, ha alárendeltjei tartózkodnak ezen a területen kívül, hacsak ennek ellenkezője a dolog természete vagy a jog előírása alapján nem nyilvánvaló (136. k.). A területén tartózkodó *idegenek* (vö. 100. k.) felett az előljáró akkor gyakorolhatja ezt a hatalmát, ha kedvezmények (pl. felmentések – vö. 91. k.) engedélyezéséről vagy egyetemes, illetve az idegeneket is kötelező (vö. 13. k. 2. § 2) részleges törvények végrehajtásáról van szó (136. k.).

#### b. Átadása megbízottnak

**423** A *rendes* végrehajtói hatalmat át lehet adni megbízottnak mind egyes cselekményekre, mind az esetek összességére, hacsak a jog kifejezetten másként nem rendelkezik (137. k. 1. §).

**424** Aki *megbízotti* végrehajtó hatalmat kapott, többnyire továbbadhatja azt almegbízottnak (szubdelegálhatja). Ha hatalmát az *Apostoli Szentszéktől* kapta, mégpedig nem személyes adottságaira (hanem pl. hivatalára) tekintettel, s almegbízott állítását nem tiltották meg neki, hatalmát továbbadhatja akár egy adott cselekményre, akár az esetek összességére (137. k. 2. §). Ha hatalmát *egyéb rendes végrehajtó hatalommal rendelkező hatóságtól* nyerte az esetek összességére, csupán egyes esetekre adhatja azt tovább almegbízottnak (137. k. 3. §). Ha azonban ugyanilyen hatóságtól csak egy cselekményre vagy meghatározott cselekményekre kapott megbízotti végrehajtói hatalmat, almegbízottnak nem adhatja azt tovább, hacsak a megbízó kifejezetten meg nem engedte (uo.).

**425** Az *almegbízotti* hatalmat nem lehet további almegbízottnak továbbadni, hacsak a megbízó kifejezetten meg nem engedélyezte (137. k. 4. §). Ez a megbízó valószínűleg csak az eredeti megbízó lehet, akinek rendes hatalma van. Egyesek nem zárják ki, hogy a megbízotti hatalmát almegbízottnak továbbadó közbülső személy is adhasson ilyen engedélyt<sup>166</sup>.

#### c. Magyarázata

**426** A rendes végrehajtói hatalmat és az esetek összességére adott megbízotti hatalmat tágan kell értelmezni, az egyedi esetekre adott megbízotti hatalmat viszont szorosan (138. k.). Ha valakinek a 137. k. 2. §-a szerint az esetek összességére szóló almegbízotti hatalma van, azt is tágan kell értelmezni, mert a CIC szóhasználata szerint az almegbízotti hatalom is „megbízotti” (delegata) néven szerepel (131. k. 1. §).

<sup>166</sup> SIPOS, S., *Enchiridion iuris canonici*, <sup>6</sup>Romae 1954, 139; vö. 1917-es CIC 200. k. 1. §.

**427** Ha valaki megbízotti hatalmat kapott, ezt úgy kell értelmezni, hogy megkapta mindazt, ami nélkül ezt a hatalmat nem lehet gyakorolni (138. k.). Ez azonban csupán a dolog természetéből fakadó összefüggésekre vonatkozik, s nem jelent további, a megbízásban szereplőtől különböző hatalmat. Aki pl. a házasságkötéskor való közreműködésre (esketésre) kapott megbízást, ettől még nem válik jogosulttá az akadályok alóli felmentés megadására. Ehhez külön megbízásra van szüksége<sup>167</sup>, melyet pl. az 1080. k. 1. §-a szerinti esetben maga a jog ad meg.

#### d. Versengő illetékességek

**428** Előfordul, hogy ugyanarra az intézkedésre egyszerre több hatóság is illetékes. Ha valaki egy ügyben valamely illetékes (akár felsőbb) hatósághoz fordul, ezzel – hacsak a jog másként nem rendelkezik – még nem függesztődik fel a többi illetékes hatóság végrehajtói hatalma az esetre nézve, akár rendes, akár megbízotti hatalom legyen is az (139. k. 1. §). Ha egy ügyet felsőbb hatóság elé terjesztettek, az alsóbb illetékes hatóság intézkedése, ha a jog mást nem rendel, érvényes ugyan<sup>168</sup>, de súlyos és sürgős ok nélkül nem megengedett. Ha ilyen okból az alsóbb hatóság intézkedett, erről azonnal értesítenie kell a felsőbb hatóságot (139. k. 2. §).

#### e. A több személynek adott megbízotti hatalom

**429** Ugyanannak az ügynek az elintézésére több személyt *egyidejűleg* különböző módokon lehet megbízni: 1) Ha a megbízást *egyetemlegesen* (in solidum) kapták, vagyis úgy, hogy közülük mindenki külön-külön jogosulttá vált az intézkedésre, aki az ügy intézését elsőként elkezdte, a többieket ezzel kizárja annak intézéséből. Noha azok továbbra is képesek érvényesen (vö. 10. k.) intézkedni az ügyben<sup>169</sup>, megengedetten csak akkor folytathatnak bele, ha az, aki először elkezdte az ügy intézését, ezt később nem tudja vagy nem akarja folytatni (140. k. 1. §). 2) Ha a megbízást testületileg (collegialiter) kapták, közösen kell eljárniuk a testületi cselekvés szabályai (119. k.) szerint, hacsak a megbízás másként nem rendelkezik (140. k. 2. §). Ha egyidejűleg több személynek adtak megbízotti végrehajtói hatalmat, az a jogvélelem, hogy nem *testületileg*, hanem *egyetemlegesen* bízták meg őket (140. k. 3. §).

**430** Ha többeket nem egyidejűleg, hanem *egymás után* bízták meg, annak kell az ügyet intéznie, aki megbízását a legkorábban kapta, hacsak azt időközben vissza nem vonták (141. k.). A többi megbízottak intézkedései az ügyben érvényesek lennének, de nem megengedettek (vö. 10. k.)<sup>170</sup>.

<sup>167</sup> DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 397; vö. PIÑERO CARRION I, 283.

<sup>168</sup> Vö. SIPOS, *Enchiridion* 140; 1917-es CIC 204. k.; PREE, *Die Ausübung* 138.

<sup>169</sup> Vö. PREE, *Die Ausübung* 138; DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 398.

<sup>170</sup> PREE, *Die Ausübung* 138.

## 2. A kormányzati hatalom megszűnése

### a. A rendes hatalom megszűnése

**431** A személy rendes hatalma *megszűnik* annak a hivatalnak az elvesztésével, amelyhez az illető hatalom kapcsolódik (143. k. 1. §). Ha a hivataltól való megfosztás vagy a hivatalból való elmozdítás intézkedése ellen törvényesen fellebbezést vagy felfolyamodást terjesztenek be, a rendes hatalom – hacsak a jog másként nem rendelkezik – a jogerős döntésig nem szűnik meg, csupán *felfüggesztődik* (143. k. 2. §), vagyis gyakorlása, noha érvényes marad, tilossá válik<sup>171</sup> (vö. pl. 1638. k., 1736. k.).

**432** A rendes hatalom ilyen felfolyamodási eseteken kívül felfüggesztődik akkor is, ha birtokosa, bár hivatalát nem vesztette el, kiközösítésbe vagy felfüggesztésbe esik. Az így felfüggesztett hatalom gyakorlása tilos (1331. k. 1. § 3, 1333. k. 1. § 2), sőt gyakran érvénytelen is (1331. k. 2. § 2, 1333. k. 2. §).

### b. A megbízotti hatalom megszűnése

**433** A megbízotti hatalom megszűnik: 1) ha a megbízatást *teljesítették*; 2) ha letelt az az *idő* vagy betelt az eseteknek az a *száma*, amelyre adták, bár a csak belső fórumon gyakorolt megbízotti hatalommal figyelmetlenségből az idő lejártá után<sup>172</sup> végzett cselekmény érvényes (142. k. 2. §); 3) ha megszűnt az a *cél*, amelynek elérésére adták (pl. hazatér szabadságáról a plébános, akinek helyettesítésére a szomszéd plébános arra a területre esketési megbízást kapott); 4) ha a megbízó a megbízást *visszavonja*, és ezt a megbízottal közvetlenül (pl. postai úton) közlik (vö. 54. k. 1. §); 5) ha a megbízott *lemond*, és ezt a megbízó elfogadja; ilyenkor a hatalom megszűnése az elfogadás pillanatában áll be, nem pedig akkor, amikor az elfogadást a lemondóval közlik<sup>173</sup> (142. k. 1. §).

**434** Nem szűnik meg a megbízotti hatalom a megbízó jogának megszűnésével, pl. hivatalvesztésével, hacsak ez a megbízáshoz fűzött záradékokból ki nem tűnik (142. k. 1. §).

## 3. A kormányzati hatalom pótlása

**435** Mivel az egyházi közösségnek fontos érdeke, hogy a jogcselekmények érvényessége biztos és egyértelmű legyen, az egyház pótolja a hiányzó végrehajtói – de nem a bírói vagy a törvényhozói – kormányzati hatalmat, akár a külső, akár a belső fórum számára, ha: 1) ténybeli vagy jogot illető *köztévedés* vagy 2) pozitív és valószínűleg ténybeli vagy jogi *kétség* (ld. 9. §. 1. d) áll fenn (144. k. 1. §). Ugyanilyen módon és feltételekkel pótol az egyház bizonyos felhatalmazásokat is: a magánál a jognál fogva adott bérmlási felhatalmazást (882–883. k.), a gyóntatási felhatalmazást (966. k.) és az esketési felhatalmazást (1111. k. 1. §).

<sup>171</sup> Vö. uo. 140.

<sup>172</sup> Az esetszám kimerüléséről való megfélekedezés után végzett ugyanilyen cselekményről a CIC – ellentétben az 1917-es CIC 207. k. 2. §-ával – nem tesz említést. Ebből többen arra következtetnek, hogy ilyenkor a cselekmény érvénytelen, vö. PREE, *Die Ausübung* 139; DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 399. Más vélemény szerint a CIC átdolgozása során elhangzott indoklások (Comm 14, 1982, 151) alapján az „idő lejártá” után kifejezést úgy kell értelmezni, hogy az az esetszám kimerülésére is vonatkozik, vö. PIÑERO CARRION I, 285.

<sup>173</sup> Vö. PIÑERO CARRION I, 285.

**436** A hatalom pótlása nem az érvénytelenül végzett cselekmény orvoslását jelenti, hanem a jog által adott megbízotti hatalmat<sup>174</sup>. Ilyen pótlásra csak akkor kerülhet sor, ha a cselekmény végzője egyébként képes a cselekményre, csupán a végrehajtó hatalma vagy felhatalmazása hiányzik. Nem pótolja pl. az egyház annak a hiányzó bérmentési felhatalmazását, aki pappá sincs szentelve (vö. 882. k.).

**437** *Köztévedésről* (error communis) akkor beszélünk, ha a közösség nagyobb része ténylegesen téved, vagy legalább olyan nyilvános tények állnak fenn, melyek alkalmasak ilyen tévedés kiváltására (pl. felhatalmazás nélküli pap beül a gyóntatószékbe gyóntatni). A hatalom vagy felhatalmazás pótlása független attól, hogy a tévedést szándékosan váltották-e ki. Az ilyen tévedés kiváltása vagy kihasználása, valamint a csak pótolttal rendelkező személytől a cselekmény tudatos kérése többnyire nem megengedett, bár a hívők súlyos szüksége indokoltta teheti<sup>175</sup>.

---

<sup>174</sup> Vö. pl. *Código EUNSA* 139.

<sup>175</sup> WERNZ, F. X.–VIDAL, P., *Ius canonicum*, II, <sup>3</sup>Romae 1943, 439, 444–445, nr. 378, 382; JONE, H., *Gesetzbuch des kanonischen Rechtes. Erklärung der Kanones*, I, Paderborn 1939, 216–217; SIPOS, *Enchiridion* 142; PREE, *Die Ausübung* 140.

## VI. fejezet: Az egyházi hivatalok

### 23. §. Az egyházi hivatal fogalma

#### 1. Az egyházi hivatal fogalma és keletkezése

**438** A II. Vatikáni Zsinat megfogalmazását (PO 20b) követve a 145. k. 1. §-a egyházi hivatalnak (officium) minősít minden olyan *isteni vagy egyházi rendeléssel, tartós jelleggel alapított feladatkört, melyet lelki cél érdekében kell gyakorolni*. Ennek a meghatározásnak négy lényeges elemét különböztethetjük meg:

**439** 1) A hivatal tisztség, *feladatkör* (munus), vagyis pontosan körülhatárolt feladat, feladatcsoport vagy – teológiai háttérű kifejezéssel élve – küldetés, tehát kötelességek és jogok egy fajta meghatározott összessége.

**440** 2) A hivatalt *isteni vagy egyházi rendelés alapítja* meg. Ez a „rendelés” határozza meg a feladatkör tartalmát és határait. Az *isteni* rendelés említése arra utal, hogy vannak az egyházban olyan hivatalok, amelyek léte isteni rendelkezésből fakad, nevezetesen a pápai (vö. 331. k.) és a püspöki (vö. 375. k. 1. §) tisztség. Ám az ilyen hivatalokhoz tartozó jogok és kötelességek tartalmát is pontosabban megjelölheti az egyház intézkedése<sup>176</sup>, amint ez pl. a megyéspüspöki hivatal történelmi fejlődéséből is látható. Az *egyházi rendelés* kifejezés jelzi, hogy egyházi hivatal alapítása az egyházi hatóság feladata, így pl. ennek közreműködése nélkül magánszemélyek nem hozhatnak létre hivatalt az egyházban<sup>177</sup>. Maga a *megalapítás* (constitutio) több elemből tevődik össze. A hivatal általános jogi formájának, vagyis a vele járó tipikus kötelességeknek és jogoknak a meghatározása gyakran elválik az illető konkrét hivatal megalapítását tartalmazó intézkedéstől, mely pontosan megszabja a hivatal gyakorlásának területi és személyi határait. Vagyis más pl. a plébánosi feladatkör általános meghatározása (amit a CIC-ben találunk) és más egy konkrét plébánia megalapítása. A hivattal járó kötelességeket és jogokat többnyire azok a *jogszabályok* határozzák meg, amelyek a hivatalt vagy legalább annak általános típusát (pl. a plébános hivatalát) megalapítják. Előfordulhat azonban az is, hogy a hivatal jogkörét az illetékes egyházi hatóságnak az a *határozata* szabja meg, amely a konkrét hivatalt megalapítja és egyben rábízza valakire (145. k. 2. §). Ebből az is következik, hogy a jogban általános formában megalakított hivatalokon kívül másokat is lehet, határozati úton, alapítani.

**441** 3) A hivatal *tartós jelleggel* alapított feladatkör. Ez a tartósság legklasszikusabb formájában azt jelenti, hogy az illető feladatcsoport akkor is tovább létezik, ha éppen senki sincs, akire ezek a feladatok rá lennének bízva. Ilyenkor a hivatal üresedésben van (pl. az egyházmegye megyéspüspöki tisztsége a megyéspüspök halálával megürül). Előfordulhat az is, hogy a konkrét hivatal viselőjének halálával vagy hivatalvesztésével nem megüresedik a hivatal, hanem megszűnik (pl. segédpüspök, káplán), ám a megszűnés oka ilyenkor sem a

<sup>176</sup> DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 403.

<sup>177</sup> Vö. pl. URRUTIA, F. J., *Il libro I: Le norme generali, in Il nuovo Codice di diritto canonico. Studi*, Torino 1985, 53.

feladat elvégzése<sup>178</sup>. A hivatal tartósságából következik, hogy nem minősül hivatalnak az olyan feladat, amit egyszeri vagy meghatározott ideig tartó tevékenységgel *el lehet végezni*. Ilyenkor inkább megbízatról szokás beszélni. Viszont bizonyos valódi hivatalokat is *rá lehet bízni* valakire meghatározott időre, ám ebben az esetben az idő lejártával a hivatal továbbra is fennáll. Vagyis ez a hivatal meghatározásában említett tartósság *objektív tartósság*, azaz magának a feladatkörnek a tartós fennmaradása, nem pedig *szubjektív tartósság*, amely a hivatalt elnyerő személynek a tisztségben való szilárd megmaradását szavatolná. Ez utóbbi nem tartozik a hivatal lényegéhez.

**442** Amikor a CIC tartósan alapított (*stabilter constitutum*) feladatköréről beszél, világosabban hangsúlyozza, hogy objektív tartósságról van szó, mint ahogyan a zsinat tette (PO 20b), amikor valakire tartósan rábízott (*stabilter collatum*) feladatot említett. Ám úgy tűnik, maga a zsinat sem szándékozott a szubjektív tartósságot tenni a hivatal ismervévé, hiszen pl. a plébánosok elmozdítását megkönnyítette (CD 31c). A hivatal fogalmáról szóló zsinati kijelentés (PO 20b) középpontjában egyébként sem a tartósság kérdése áll, hanem a javadalmi rendszer felszámolása és az a törekvés, hogy a hivatalnak a régi Codexben „szűkebbnek” nevezett jelentésénél (1917-es CIC 145. k.) tágabb értelmet adjon, vagyis olyan hivatalfogalmat vezessen be, amely a világiak által ellátható bizonyos tisztségekre is alkalmazható.

**443** 4) Az egyházi hivatal olyan feladatkör, amelyet *lelki cél* érdekében kell gyakorolni. Ez a lelki cél az egyház sajátos célja. Vagyis ahhoz, hogy egy feladatkör hivatal lehessen, szükséges, hogy részvételt jelentsen az egyház küldetésének megvalósításában, akár a tanítás, akár a megszentelés, akár a kormányzás területén. Ez a részvétel azonban lehet közvetett is, pl. az egyházi anyagi javak kezelése<sup>179</sup>.

**444** Az egyházi hivatalnak ez a CIC-ben szereplő fogalma eltér a régi jog hivatalfogalmától. Az 1917-es Codex szűkebb és tágabb értelemben vett hivatalt különböztetett meg (1917-es CIC 145. k. 1. §). Tágabb értelemben minden lelki célból gyakorolt feladat hivatalnak minősül, szűkebb értelemben viszont csak az olyan, akár isteni, akár egyházi rendelkezéssel, tartósan alapított feladatkör, amelyet a kánonok előírásai szerint ruháztak valakire, és amely a *rendi vagy a joghatósági hatalomban való részesedéssel* járt. A régi jog rendszerében a hivatal fogalmát általában ebben a szűkebb értelemben kellett alkalmazni (1917-es CIC 145. k. 2. §). A hivatal jelenlegi meghatározásának újdonsága épp abban áll, hogy – híven a zsinat követelményéhez (PO 20b) – a rendi vagy a joghatósági hatalomban való részesedést nem kívánja meg. Tehát világiak által betölthető tisztségek is számíthatnak hivatalnak (228. k. 1. §; vö. LG 33c, 35d, 37c; PO 9b). Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a világiak minden hivatalra képesek lennének.

**445** A jelenlegi általánosabb hivatalfogalom azonban újabb kérdéseket vet fel. Egyesek szerint a meghatározás tartalomszegény, gyakorlatilag alig alkalmazható, mivel nem érzékelteti a pásztori vagy rendi hatalmat kívánó feladatok és a többi tisztségek közti lényeges különbséget, s nem ad általános eligazítást arra nézve sem, hogy mikor szükséges felszentelt személy egy hivatal ellátásához<sup>180</sup>. Erre azonban egyes hivatalok kapcsán a Codex

<sup>178</sup> Vö. ERDŐ P., *Amt. III. Kath.*, in CAMPENHAUSEN, A.–RIEDELSPANGENBERGER, I.–SEBOTT, R. (Hrsg.), *Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht*, I, Paderborn 2000, 78.

<sup>179</sup> Vö. DE PAOLIS – MONTAN, *Il primo libro* 403.

<sup>180</sup> MAY, G., *Das Kirchenamt*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 142.

másutt kitér (pl. 478. k. 1. §, 521. k. 1. §, 553. k. 1. §, 556. k., 1420. k. 4. §, 1421. k. 1. §). Ugyanakkor a hivatal mai fogalma nem kapcsolódik a munkaviszony világi jogi kategóriájához. Lehet valaki egyházi hivatal viselője „társadalmi munkában”, de lehet főállású egyházi alkalmazott úgy is, hogy munkaköre az egyházban nem minősül hivatalnak. A Magyar Katolikus Püspöki Kar 1986. március 25-én szabályzatban rendezte a világiak részvételét a lelkipásztori tevékenységben (*A világi személyek lelkipásztori tevékenységének szabályzata*, Bp. 1986). Ám ez a szabályzat sem határozhatta meg, hogy egy-egy egyházi feladat hivatalnak minősül-e. Úgy tűnik, a hivatal minősítés önmagában nem is mindig jár gyakorlati következményekkel. Biztosan nem tekinthetők hivatalnak azok a megbízások, amelyek nem ürülnek meg. Ha pl. egy világi kisegítő áldoztatói megbízást kap egy plébánia területére, majd elveszti ezt a megbízást, nem marad fenn a feladatköre sem, tehát az egyházi hatóság szabad belátása szerint dönt arról, hogy ad-e újabb megbízást valakinek erre a működésre vagy sem. Természetesen minden olyan tevékenységhez, amelyet az egyház nevében, vagyis hivatalosan végeznek, az egyházi hatóság megbízása szükséges, akár hivatalnak számít ez, akár csak egyszerű feladatnak (munus) [vö. pl. 228. k. 1. §]<sup>181</sup>. A világi hívők egyházi szolgálatának lehetőségeiről általában lásd: C Cler et aliae, Instr. *Ecclesiae de mysterio* (1997. VIII. 15: AAS 89, 1997, 852–877; magyarul: RD VI).

## 2. A hivatal megváltozása és megszűnése

**446** Az egyházi hivatalokat alkotó feladatkörök módosulhatnak pl. a hivatalok egyesítésével, felosztásával, illetékességük határainak vagy a hozzájuk tartozó teendőknek a megváltoztatásával, sőt teljesen meg is szűnhetnek. Ezek az átalakulások gyakran közvetve mennek végbe. Ha a hivatal hatásköre egy meghatározott szervezeti egységre terjed ki, ennek módosulása a hivatal illetékességének határait is megváltoztatja (vö. 431. k. 3. §, 449. k. 1. §, 515. k. 2. §). A hivatal megváltoztatására vagy megszüntetésére általában az a hatóság illetékes, aki az illető hivatalt létesíti<sup>182</sup> (vö. 148. k.).

<sup>181</sup> Vö. pl. ERDŐ P., *A világiak munkája a plébánián. Teológiai és egyházbjogi vonatkozások*, in *Távlatok* 12–13 (1993) 632–639.

<sup>182</sup> Vö. uo. 143.



## 24. §. A hivatal betöltése általában

### 1. A betöltés fogalma

**447** A régi Codex szerint a betöltés (*provisio*) az *egyházi hivatal megadása az illetékes egyházi hatóság részéről a kánoni előírások szerint* (1917-es CIC 147. k. 2. §). Az új törvénykönyv a betöltés fogalmát nem határozza meg. Noha a hivatal a hatályos jogban mást jelent, mint a régi törvénykönyvben, ez nem teszi feltétlenül szükségessé, hogy a betöltésnek is más értelmet tulajdonítsunk, hisz a hivatal megadási módja szempontjából nem történt lényeges változás a korábbi fegyelemhez képest (vö. 6. k. 2. §)<sup>183</sup>.

**448** Egyes szerzők új meghatározásokkal kísérleteznek, s a hivatal betöltését a 48. kánonra hivatkozva *egyedi közigazgatási intézkedésnek, egyedi határozatnak* minősítik<sup>184</sup>. Csakhogy a 48. kánonnak az a megjegyzése, hogy az egyedi határozat döntést vagy *provisiót* tartalmaz, nem feltétlenül a hivatalok betöltésére (*provisio officii*) utal. A kánonban ugyanis a *provisio* szó tágabb értelműnek látszik, s intézkedést jelent általánosságban<sup>185</sup>. De még ha a szövegben hivatal betöltését jelölné is, abból, hogy az egyedi határozat gyakran hivatal betöltését (pl. plébános, káplán kinevezését) tartalmazza, még nem következik, hogy minden hivatalt mindig az egyházi hatóság egyedi határozatával lehet csak betölteni. Igaz, hogy a betöltés, vagy legalább annak végső mozzanata az esetek túlnyomó többségében egyedi közigazgatási intézkedés, de pl. a római pápa és a többi megerősítésre nem szoruló választással (vö. 178. k.) betöltött hivatal birtokosa akkor nyeri el hivatalát, mikor a megválasztást elfogadja. Hasonlóképpen lehetséges bizonyos hivatalok elbirtoklás útján való megszerzése is (vö. 197–199. k.). Ilyenkor a hivatal betöltése, illetve annak végső mozzanata *magánál a jognál fogva* megy végbe, s az egyházi hatóság közreműködése az ezt lehetővé tevő jogszabályok kialakításában nyilvánul meg.

**449** A hivatal betöltésének *lényeges elemei*: 1) a *személy kiválasztása* (*designatio personae*) és 2) a *hivatal átadása* (*collatio tituli*). Ezekhez járulhat – gyakran az érvényességhez szükséges *követelményként* (vö. 124. k.: *requisitum*) – a *birtokbavétel* (*captio possessionis*). A két lényeges elem az egyes hivatalok betöltésekor a jognak megfelelően egybeeshet vagy elválhat egymástól. A betöltést a hivatal átadása (*collatio tituli*) teszi teljessé. Ezért ha más illetékes a személy kiválasztására és más a hivatal átadására, ez utóbbi hatóságról mondja a Codex, hogy jogosult a hivatal betöltésére (147. k., vö. 148. k., 189. k. 1. §).

### 2. A hivatal betöltésére illetékes hatóság

**450** Az Egyházi Törvénykönyv általános elvként mondja ki, hogy az a hatóság jogosult a hivatal betöltésére, amelyre az illető hivatal *konkrét megalapítása* (*erectio*), megszüntetése és módosítása tartozik (148. k.), hacsak a jog másként nem rendelkezik. A plébánia betöltésére pl. az a megyéspüspök az illetékes, akinek az illető plébániát megalapítani joga lenne, ha még nem létezne, s aki azt megszüntetheti (515. k. 2. §), noha a plébánosok jogait és kötelességeit az egyetemes egyházjog határozza meg.

<sup>183</sup> Lényegében megtartják a régi meghatározást pl. MAY, *Das Kirchenamt* 143; PIÑERO CARRION I, 289.

<sup>184</sup> DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 404; vö. Código EUNSA 141.

<sup>185</sup> ET 120.

**451** A törvénykönyvben kimondott alapelvtől eltérően rendelkezik a jog az olyan hivatalok esetében, amelyek betöltése vagy legalább annak végső mozzanata, a hivatal átadása nem kíván külön hatósági intézkedést, hanem magánál a jognál fogva történik, pl. megerősítésre nem szoruló választással. Ugyancsak eltérnek az általános elvtől azok az esetek, amikor a hivatal betöltésére illetékes gondatlansága vagy akadályoztatása miatt a betöltés joga másra hárul (155. k.), vagy a pápa a hivatal betöltését magának tartja fenn (vö. 331. k.), illetve az egyetemes vagy a külön jog másként rendelkezik (pl. 504. és 509. k.).

### 3. A betöltés szükségessége

**452** Egyházi hivatal kánoni betöltés nélkül érvényesen elnyerni nem lehet (146. k.). Az egyház hierarchikus jellegéből következik, hogy benne hivatalos feladatkört ki-ki csak az illetékes hatóság közreműködésével kaphat. Ez a hatósági közreműködés, mint említettük, jelen van a jogszabályok alkotása révén akkor is, mikor a hivatal betöltése magánál a jognál fogva megy végbe.

**453** Aki a hivatalt – súlyosan beszámítható módon (1321. k. 1. §) – törvénytelenül foglalja el, bitorlónak minősül és büntetendő (1381. k.).

### 4. A hivatal elnyerője

**454** Ahhoz, hogy valaki egy adott egyházi hivatalt elnyerhessen, meg kell felelnie bizonyos követelményeknek. Ezeket a követelményeket részben az egyes hivatalokra vonatkozó külön jogszabályok, részben pedig minden hivatalra vagy a hivatalok egy nagyobb csoportjára érvényes általános normák rögzítik. Itt most csak ezekre az általános követelményekre térünk ki.

**455** *A betöltés megengedettségéhez* az szükséges, hogy a hivatal elnyerője: 1) *az egyház közösségében* (communio) legyen és 2) *alkalmas legyen* az illető hivatalra (149. k. 1. §).

**456** *Az egyházzal való közösség* követelménye a 205. k. szerinti *teljes közösséget* (plena communio) kíván<sup>186</sup> (vö. LG 14b). Ha nem ezt jelentené, nem volna értelme annak, hogy a Codex megemlítsé, hiszen minden megkeresztelt embert valamilyen közösség fűz az egyházhoz (UR 3a), a meg nem kereszteltek viszont az egyházban nem rendelkeznek személyiséggel (96. k.), noha bizonyos jogokat gyakorolhatnak. Az egyházzal való közösség követelménye különösen indokolt az olyan hivatalok esetében, amelyek valamilyen egyházi hatalom gyakorlásával járnak, de szükséges a többi hivatalok viselői számára is, hiszen feladatuk lelki célra irányul.

**457** A hivatal jelenlegi, tágabb fogalma sem teszi feleslegessé ezt a kívánalmat. Mégis felmerülhet a kérdés: valóban elengedhetetlen-e, hogy pl. a sekrestyések kivétel nélkül katolikusok legyenek? Úgy tűnik azonban, hogy a sekrestyési és más ehhez hasonló tisztségeket nem szükséges mindig *hivatalként* alapítani.

**458** Noha az egyházzal való közösség általában a hivatal betöltésének csupán a megengedettségéhez szükséges, lehetnek olyan hivatalok, amelyek számára ezt a jog

<sup>186</sup> DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 405; URRUTIA, *Il libro I* 54; stb.

kifejezetten (vö. 10. k.) az érvényesség feltételéül szabja. Vannak az egyházzal teljes közösségben nem lévő személyek között is olyanok, akik *érvényesen* nem nyerhetnek el egyházi hivatalt, pl. a kiszabott vagy kinyilvánított kiközösítésben lévők (1331. k. 2. § 4), illetve akik az egyházi közösséget nyilvánosan elhagyták (194. k. 1. § 2).

**459** Az *alkalmasság* követelménye azt jelenti, hogy a hivatal elnyerőjének rendelkeznie kell azokkal a tulajdonságokkal, amelyeket az egyetemes vagy a részleges jog, illetve az alapító okmány az illető hivatalhoz megkíván (149. k. 1. §). Általában ezek az alkalmassági követelmények is csak a betöltés megengedettségét érintik, kivéve ha a megfelelő jogszabály vagy az alapító okmány kifejezetten jelzi, hogy a hivatal elnyerésének *érvényességéhez* szükségesek (149. k. 2. §). A megengedettséghez szükséges tulajdonságok hiánya esetén a hivatal betöltése érvényes, de az illetékes hatóság határozatával vagy közigazgatási bírósági ítélettel érvényteleníthető (uo.). Gyakorlatilag elsősorban a határozati úton való érvénytelenítés jöhet számításba, mivel a helyi közigazgatási bíróságok tervezett rendszere (*Comm* 10, 1978, 214–215) a CIC végleges szövegéből kimaradt.

**460** A *teljes lelkipásztori gondozás* kötelezettségével járó hivatalokat, vagyis azokat, amelyek ellátásához a papi rend (áldozópapság, püspökség) gyakorlása szükséges, *érvényesen* csak olyan személlyel lehet betölteni, akit pappá szenteltek (150. k.). Tehát – ellentétben pl. a középkori egyházfegyelemmel – nem lehetséges az, hogy papi rendben nem lévő személy papi működést kívánó hivatalt kapjon és kötelességeinek csupán mások útján tegyen eleget.

## 5. A betöltés követelményei

### a. A simónia kizárása

**461** A hivatalok betöltésének minden megvesztegetéstől mentesen kell végbemennie. A hivatal *simóniás* (vö. 1917-es CIC 727. k.) úton végzett betöltése magánál a jognál fogva *érvénytelen* (149. k. 3. §) és büntetendő (vö. 1386. k.), akár a jelölt, akár a hatósági személy volt a korrupció kezdeményezője<sup>187</sup>. Mivel a simóniás hivatalbetöltés érvénytelenségét illetően a CIC a régi fegyelemtől nem tér el kifejezetten, a 149. k. 3. §-át indokolt úgy értelmezni, hogy akkor is érvénytelen a betöltés, ha pusztán a személy kiválasztását (pl. a választást) végezték anyagi javakért ellenszolgáltatásul (vö. 1917-es CIC 729. k.). A régi egyházjogi szerzők a simóniával kapcsolatban részletes kazuisztikát dolgoztak ki<sup>188</sup>. Ennek ismertetése nem látszik szükségesnek, mivel a javadalmi rendszer fokozatos megszűnése miatt a simónia problémája is vesztett jelentőségéből.

<sup>187</sup> Vö. DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 406. Az 1386. k. szerint az egyházi hivatal törvénytelen gyakorlásáért valamit adó vagy ígérő személyen kívül az is büntetendő, aki ilyesmit elfogad. Ezekben az esetekben ugyanis társtettségéről van szó (vö. *Código* EUNSA 830). Nem szól azonban ez a kánon arról a lehetőségről, hogy a hatósági személy kezdeményezi a korrupciót. Ilyenkor az 1389. k. 1. § általánosabb előírása alkalmazható, mely az egyházi hatalommal vagy hivattal visszaélőket bünteti.

<sup>188</sup> Vö. pl. SIPOS, *Enchiridion* 360–361.

## b. A betöltés határideje

**462** A *lelkipásztori* gondozásra kötelező hivatalok betöltését súlyos ok nélkül nem szabad *elhalasztani* (151. k.). A hivatalok betöltésének egyes módjaira, a szabad adományozás kivételével, a jog ennél konkrétabb *határidőket* is szab, a személy kiválasztására pl. 158. k. 1. §, 161. k., 165. k., 177. k., 179. k. 1. §; a hivatal átadására 57. k. 1. §.

## c. Az összeegyeztethetőség

**463** Senkinek sem szabad két vagy több *összeegyeztethetetlen* (*incompatibilis*), vagyis olyan hivatalt adni, amelyet ugyanaz a személy egyszerre nem tud ellátni (152. k.). Az egyidejű ellátásra való képtelenség lehet *fizikai*, ha az illető személy fizikailag nem tud egyszerre megfelelni a különböző hivatalokkal járó kötelezettségeknek, vagy *jogi*, ha maga a jog minősít bizonyos hivatalokat egymással összeférhetetlennek. Összeegyeztethetetlen hivatalok a Codex szerint pl. az egyházmegyei kormányzó és a vagyonkezelő (423. k. 2. §), az általános vagy püspöki helynök és a penitenciárius kanonok (478. k. 2. §), ugyanabban a perben a kötelékvédő és az ügyész (1436. k. 1. §), valamint a különböző helyeken való helybenlakást kívánó hivatalok (526. k. 1. § és 533. k. 1. §). A hivatalok összeegyeztethetlensége a betöltést – más kifejezett előírás hiányában – csak tilossá teszi, de nem érvényteleníti (vö. 152. k.).

**464** Egyes szerzők szerint több plébánia plébánosi vagy több egyházmegye megyéspüspöki tisztsége (vö. 461. k. 2. §) már nem összeegyeztethetetlen<sup>189</sup>. Amikor az 526. k. 1. § lehetővé teszi, hogy több plébánia lelkipásztori gondozását ugyanarra a papra bízják, ezt látszik igazolni (vö. 534. k. 2. §). Ám a helybenlakás kötelezettsége az 533. k. 1. § szerint továbbra is fennáll, bár a helyi ordinárius engedélyt adhat az ettől való eltérésre, úgy tűnik, abban az értelemben is, hogy a plébános a plébánia területén kívül lakjék<sup>190</sup>. Több plébánia lelkipásztori gondozása nem jelenti feltétlenül azt, hogy az illető papot ezek mindegyikére teljes jogú plébánossá nevezik ki. Egy plébánia plébánosa a megyéspüspök rendelkezése szerint lehet más (közeli) plébánia kormányzója az otlakás kötelezettsége nélkül (vö. 540. k. 1. §). Mindezzel összhangban többen úgy vélik, hogy ma is változatlan a régi alapelv (1917-es CIC 460. k.), amely szerint több teljes jogú plébánosi hivatal vagy több megyéspüspökség összeférhetetlen, mert különböző helyeken való lakásra köteleznek<sup>191</sup>.

<sup>189</sup> Vö. HILL, R. A., in CORIDEN, J. A.–GREEN, T. J.–HEINTSCHEL, D. E. (ed.), *The Code of Canon Law. A Text and Commentary*, New York–Mahwah 1985, 101; *Código EUNSA* 368; PIÑERO CARRION I, 293; MAY, *Das Kirchenamt* 145; ERDŐ P., *De incompatibilitate officiorum, specialiter paroeciarum. Adnotationes ad cann. 152 et 526*, in *Per* 80 (1991) 499–522.

<sup>190</sup> Vö. COCCOPALMERIO, F., *Quaestiones de paroecia in novo Codice (Pars II)*, in *Per* 76 (1987) 70.

<sup>191</sup> *Commento* 316; HEIMERL–PREE 126. Úgy tűnik, több közeli plébánia lelkipásztori ellátására paphiány esetén a CIC két különböző lehetőséget kínál: 1. több plébánia lelkipásztori gondozásának egyetlen papra bízását az 526. k. 1. § szerint; ez azonban nem jelenti feltétlenül azt, hogy ugyanaz a személy több helyen plébános, hiszen lehet plébániai kormányzóként is vezetője a plébániák bármelyikének; 2. az üresedésben lévő plébániák lelkipásztori gondozásának egy vagy több pappá nem szentelt személyre bízását az 517. k. 2. § szerint oly módon, hogy egy pap (esetleg közeli plébános) a lelkipásztori gondozás irányítójának szerepét kapja (ám ettől nem válik plébánossá, sem plébániai kormányzóvá), vö. ET 418–419. Van, aki nem zárja ki, hogy az 526. k. 1. § szerinti megbízás, amit egy plébános más plébánia lelkipásztori gondozására kap, az 517. k. 2. § szerinti irányítást is jelenti, vagyis, hogy az 1. és 2. pontban jelzett lehetőségek egybeesnek, vö. JANICKI, J. A., in *The Code* 425. Bármint minősítsük is ezeket a megoldási típusokat, annyi egyértelmű, hogy a jog bőséggel ad lehetőséget egyetlen plébános felelős lelkipásztori tevékenységére egyszerre több plébánián is. Ehhez nincs szükség arra, hogy formális plébánosi kinevezést kapjon ezek mindegyikére. Több plébánia plébánosi

**465** Különösen az olaszországi apró egyházmegyék 1986. IX. 30-i összevonása előtt gyakori volt, de ma is előfordul, hogy ugyanaz a személy több egyházmegye élén áll. Ám ilyenkor ezeket az egyházmegyéket előzetesen egyenrangú és tartós módon (aeque principaliter) vagy perszónálunióban (in persona Episcopi) külön intézkedéssel egyesítették úgy, hogy szervezeti különállásuk (külön helynök, külön inkardináció, külön székesegyház, külön egyházmegyei hivatal) fennmaradt. Máskor az egyik egyházmegye püspökét egy vagy több másik egyházmegye apostoli kormányzójává is kinevezték<sup>192</sup>. Mindez az 1983-as CIC előtt is lehetséges volt, tehát mai előfordulása nem érv a megyéspüspöki hivatalok összeegyeztethetősége mellett. Mivel a lelkek üdvösségének az egyházban a legfőbb törvénynek kell lennie, szükséges lehet több plébániának vagy egyházmegyének ugyanarra a személyre való rábízása. Ám ugyancsak egyértelmű lelkipásztori megfontolások szólnak amellett, hogy ez ne váljék tartós állapottá. Még a megyéspüspök és egyházmegyeje közti teológiai kapcsolattól eltekintve is célszerűtlennek látszik tartósan több párhuzamos adminisztratív szervezetet (pl. teljes egyházmegyei apparátust) fenntartani arra, amit ezek közül egy is el tud végezni. A szükségmegoldás jelleget mindenestre jobban kifejezi, ha az illető személy az egyik hivatalt teljes joggal, a másikat pedig átmeneti módon, kormányzóként tölti be.

#### d. Az üresedés

**466** *Érvényesen* betölteni csak jogilag *üresedésben* levő hivatalokat lehet (153. k. 1. §). A hivatal *jogilag* (de iure) akkor van üresedésben, ha nincs senki, aki törvényesen birtokolja; *ténylegesen* (de facto) pedig akkor, ha törvénytelenül sem birtokolja senki, vagyis a hozzá tartozó jogkört illetéktelenül sem gyakorolják. Ha valaki jogilag meg nem ürült hivatalt kapott, a betöltés nem csupán érvénytelen, de utólag sem válik érvényessé azáltal, hogy a hivatal később megürül (153. k. 1. §, vö. RJ 18 in VI°). Kivétel a jogilag meg nem ürült hivatal betöltésének érvénytelenségét kimondó szabály alól az az eset, amikor a hivatalt *meghatározott időre* adják. Ilyenkor a határidő lejárta előtti hat hónap folyamán a hivatal már érvényesen betölthető, de a betöltés csak a hivatal megürülésének napjától lép hatályba (153. k. 2. §).

**467** Az olyan hivatal, mely jogilag üres, de *ténylegesen* nem az, mert valaki törvénytelenül birtokolja, betölthető, ha – határozattal vagy bírói ítélettel<sup>193</sup> – szabályosan kinyilvánították, hogy ez a birtoklás nem törvényes, és erről a kijelentésről a betöltési okmány említést tesz (154. k.).

---

tiszttségének összeegyeztethetlensége tehát a gyakorlati megoldásokat nem akadályozza, viszont alkalmasan kifejezi, hogy a plébános a plébánia „saját pásztora” (515. k. 1. §).

<sup>192</sup> Vö. GIACHI, G., *Riordinamento delle diocesi in Italia*, in *CivCatt* 137 (1986) vol. IV, 377–381. A hivatalok itt említett egyesítési módjairól a régi jog a javadalmak egyesítése kapcsán szólt; vö. pl. SIPOS, *Enchiridion* 646; BÁNK, *Kánoni jog* I, 577–578. Továbbra is indokolt, hogy egyszerre ne lehessen valaki több egyházmegye teljes jogú megyéspüspöke. Az egyházban ugyanis ősidők óta fontos elvnek tekintették, hogy a részegyházat és az élén álló megyéspüspököt olyan szoros és kizárólagos kapcsolat fűzi össze, amelyet a házassághoz szoktak hasonlítani; vö. TRUMMER, J., *Mystisches im alten Kirchenrecht: Die geistige Ehe zwischen Bischof und Diözese*, in *ÖAKR* 2 (1951) 62–75; GAUDEMET, J., *Note sur le symbolisme médiéval. Le mariage de l'évêque*, in *AnCan* 22 (1978) 71–80; UA., *Le symbolisme du mariage entre l'évêque et son église et ses conséquences juridiques*, in *Kanon* 7 (1985) 110–123.

<sup>193</sup> Vö. DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 408; URRUTIA, *Il libro I* 54; HEIMERL–PREE 127.

**468** Megoszlik a szerzők véleménye abban a tekintetben, hogy a birtoklás törvényteleniségének hivatalos kinyilvánítása és ennek megemlítése a betöltést tartalmazó levélben a hivatal elnyerésének *érvényességéhez*<sup>194</sup> szükséges-e vagy csupán megengedtségéhez<sup>195</sup>. Mindenesetre az a tény, hogy a 154. k. ezeket a feltételeket a *dummodo* kötőszóval vezeti be, még nem bizonyítja teljesen egyértelműen, hogy az érvényességhez szükségesek. A 39. k. ugyanis, mely ennek a kötőszónak ilyen jelentést tulajdonít, csak a közigazgatási intézkedésekre, s nem a törvényekre vonatkozik.

**469** A hivatal *odaígérésének* semmilyen jogi hatása nincs (153. k. 3. §). A koadjutor kinevezése nem ígéret, hanem a hivatal betöltésének egy több lépésből álló, sajátos formája (403. k. 3. §, 409. k. 1. §).

### e. Az írásba foglalás

**470** Minden hivatal betöltését *írásba kell foglalni* (156. k.). Ez a követelmény nem teszi szükségessé, hogy maga a betöltés mindig írásban *történjék*, pl. egy határozat levélként való elküldésével. Ez amúgy sem lehet előírás olyankor, mikor a hivatal betöltése magánál a jognál fogva megy végbe (ld. 23. §. 3. a). Ez az írásba foglalás, mely a gyakorlatban gyakran, de nem mindig, úgy valósul meg, hogy írásbeli határozattal (vö. 51. k.) töltik be a hivatalt, nem érinti a hivatal elnyerésének *érvényességét* (vö. 10. k.)<sup>196</sup>, csupán a külső fórumon való bizonyíthatóságot szolgálja.

---

<sup>194</sup> URRUTIA, *Il libro* I 54; vö. PIÑERO CARRION I, 295.

<sup>195</sup> Pl. *Código* EUNSA 144; vö. *Comento* 89.

<sup>196</sup> HEIMERL–PREE 127; *Código* EUNSA 145; *Comento* 90; DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 409.

## 25. §. A hivatal betöltésének formái

**471** A 147. k. a hivatal betöltésének különböző formáit sorolja fel. A kánon a hivatal betöltése kifejezést szűk értelemben használja, mintegy leszűkíti a hivatal átadásának mozzanatára. A személy kiválasztása így a betöltés végső lépésének előfeltételeként szerepel. A betöltés fajtái eszerint: 1) az illetékes egyházi hatóság részéről végzett *szabad adományozás* (*libera collatio*), melyben a személy kiválasztása és a hivatal átadása egybeesik; 2) az ugyanilyen hatóság által végzett *beiktatás* (*institutio*), ha előzetesen *bemutató* (*presentatio*) útján jelölték ki a személyt; 3) az ugyanettől a hatóságtól adott *megerősítés* (*confirmatio*), ha előtte *választás* (*electio*) történt; 4) az *engedélyezés* (*admissio*), ha *felmentéskéréssel egybekötött választást* (*postulatio*) végeztek; 5) az *egyszerű választás* (*electio simplex*) és a megválasztott részéről történő *elfogadás* (*acceptatio*), ha a választás megerősítése a jog szerint nem szükséges.

**472** Egyes szerzők hangsúlyozzák, hogy a betöltés formáinak ez a felsorolása *kimerítő*<sup>197</sup>. Ha azonban a betöltés fogalmát olyan tágan értelmezzük, ahogyan fentebb tettük, vagyis nem csupán a hatóság intézkedésével történő hivatalátadást tartjuk szem előtt, akkor betöltésnek kell neveznünk azt az esetet is, ha valaki a hivatalt törvényes *elbirtoklás* (ld. 27. §) útján szerzi meg (mikor ezt a 199. k. 6. sz. nem zárja ki)<sup>198</sup>. A mai egyházjog szerint nem tölthető be hivatal pl. *örökösödéssel*, az utódnak az előd részéről való *kijelölésével* (örökbefogadásával) – bár a pápai hivatal esetében erről különféle nézetek lehetségesek – vagy *sorsolással*<sup>199</sup>.

### 1. A szabad adományozás

**473** Szabad adományozással akkor töltik be a hivatalt, ha a személy kiválasztását és a hivatal átadását ugyanaz az illetékes egyházi hatóság végzi. Hacsak a jog kifejezetten (vagyis nem csupán bennfoglaltan) másként nem rendelkezik, a *megyéspüspöknek* joga van szabad adományozással betölteni a részegyházában levő egyházi hivatalokat (157. k.). Ebben a tekintetben megyéspüspöknek minősül az apostoli kormányzó, a területi apát és mindaz, aki a 381. k. 2. § szerint (vö. 368. k.) a megyéspüspökkel egyenlő megítélés alá esik. Nem illeti meg viszont ez a jog az általános és a püspöki helynököket, hacsak különleges megbízást nem kapnak valamilyen hivatal betöltésére (134. k. 3. §, vö. már VI<sup>o</sup> 3. 3. 1). Az egyházmegyei kormányzó plébánosi hivatalokat szabad adományozással csak akkor tölthet be, ha a püspöki szék már legalább egy éve üres vagy akadályozva van (525. k. 2); egyéb hivatalokat, pl. plébániai kormányzóságot, szabadon betölthet (427. k. 1. §).

**474** Az általános jogvédelem tehát az, hogy a megyéspüspöknek saját, rendes hatalma van (vö. 381. k. 1. §; CD 8a) részegyházában az összes hivatalok *szabad adományozással* való betöltésére. A hivatalok betöltése ugyanis az egyházmegye kormányzatának egyik legfőbb eszköze. Kivétel az általános szabály alól, ha valakinek valamilyen hivatalt illetően választási vagy bemutatási joga van (vö. pl. 523. k.). Nem jelentenek kivételt a szabad adományozás elve alól, csupán a megyéspüspök jogának gyakorlását kötik bizonyos feltételekhez azok az előírások, amelyek egyes hivatalok betöltéséhez megkívánják, hogy a

<sup>197</sup> PI. PIÑERO CARRION I, 290; DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 405.

<sup>198</sup> ERDŐ, P., *Quaestiones quaedam de provisione officiorum in Ecclesia*, in *Per 77* (1988) 363–379.

<sup>199</sup> Vö. DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 405.

püspök előzőleg hallgasson meg bizonyos személyeket (pl. a vagyonkezelő kinevezéséhez, vö. 494. k. 1. §).

## 2. A bemutatott személy beiktatása

**475** A magánegyházak kora középkori rendszerét, mely a gyakorlatban sokféle lehetővé tette, hogy a világi földesurak rendelkezzenek a területükön lévő egyházak és a bennük szolgálatot teljesítő klerikusok felett is, a XII. századtól – az investitúra visszaszorításával<sup>200</sup> – felváltották egyes jogok, amelyek a földesúrnak az általa alapítvány, ajándékozás útján vagy másképpen anyagilag megalapozott „egyházzal” (templom, plébánia stb.) kapcsolatban bizonyos anyagi előnyöket vagy a bennük működő egyházi hivatalok betöltésében való részvételt biztosítottak. Ezeknek a magánegyháziság szétbomlása nyomán keletkezett egyházi jogintézményeknek egyik legfontosabbja a *kegyuraság*, melyhez általában hozzá tartozott az érintett javadalmak (beneficia) s így az azok részét alkotó *egyházi hivatalok* (vö. 1917-es CIC 1409. k.) betöltéséhez a személy kiválasztása és *bemutatása* az illetékes egyházi hatóságnak, aki az alkalmas bemutatott személyt, vagy ezek egyikét, köteles volt a hivatalba beiktatni<sup>201</sup>.

**476** Századunkban az egyház a kegyuraságból eredő bemutatási jogok felszámolására törekedett az egyházi hivatalok kötetlen betöltése érdekében. Az 1917-es CIC 1450. k. 1. § szerint már nem lehetett érvényesen új kegyuraságokat alapítani, az 1917-es CIC 1451. kánonja pedig a kegyuraságról vagy legalább a *bemutatási jogról* (ius praesentandi) való lemondást tekintette kívánatosnak. Magyarországon azonban, ahol a plébániák több, mint 60%-ának kegyura volt, szentszéki engedéllyel még az I. világháború után is alakultak újabb kegyuraságok<sup>202</sup>.

**477** A II. Vatikáni Zsinat (CD 28, 31) és a zsinat utáni törvényhozás további döntő lépéseket tett a kegyuraság megszüntetésére, bár terhekkel is járó vagy nemzetközi megállapodáson alapuló régi bemutatási jogok helyenként még létezhetnek (MP *Ecclesiae Sanctae*, 1966. VIII. 6, I, 18, 1. §: AAS 58, 1966, 767)<sup>203</sup>. Ugyanakkor a szerzeteseknek az egyházmegyei pasztorációban való fokozott részvétele – kegyuraság nélkül – *újabb bemutatási jogok* keletkezését tette lehetővé ott, ahol a szerzetes előljáró az intézmény tagjait bemutathatja bizonyos hivatalokra az egyházmegyében (pl. szerzetes intézményre tartósan rábízott plébánia esetében, vö. 520. k., 682. k. 1. §). A hatályos egyetemes egyházbjog a kegyuraságot már nem tárgyalja. A bemutatásról a CIC a hivatalok betöltésével kapcsolatban szól.

<sup>200</sup> Vö. Conc. Later. I (a. 1123), c. 8; Conc. Later. II (a. 1139), c. 25: ALBERIGO, G.–DOSSETTI, J. A.–JOANNOU, P. P.–LEONARDI, C.–PRODI, P. (ed.), *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, Bologna 1973, 191, 202; vö. C. 16 q. 7 c. 24.

<sup>201</sup> Vö. pl. PLÖCHL, W. M., *Geschichte des Kirchenrechts*, II, Wien–München 1962, 416–419; BÁNK, *Kánoni jog* I, 620–630; SIPOS, *Enchiridion* 658–672; LANDAU, P., *Ius Patronatus. Studien zur Entwicklung des Patronats im Dekretalenrecht und der Kanonistik des 12. und 13. Jahrhunderts* (Forschungen zur kirchlichen Rechtsgeschichte und zum Kirchenrecht 12), Köln–Wien 1975.

<sup>202</sup> Vö. CSIZMADIA A., *A magyar állam és az egyházak jogi kapcsolatainak kialakulása és gyakorlata a Horthy-korszakban*, Bp. 1966, 344–388; ERDŐ P., *A magyarországi kegyuraság*, in *Magyar Katolikus Almanach. II. A magyar katolikus egyház élete 1945–1985*, Bp. 1988, 697–718.

<sup>203</sup> Vö. ROBLEDA, O., *Innovationes Concilii Vaticani II in theoria de officiis et beneficiis ecclesiasticis*, in *Per* 59 (1970) 295–313.



### a. A bemutatás

**478** A bemutatás az a cselekmény, mellyel az erre jogosult a megszabott határidőn belül alkalmas jelöltet vagy jelölteket javasol a megüresedett hivatalra az illetékes egyházi hatóságnak, aki az illetőt, vagy több személy esetén ezek egyikét, ha valóban alkalmas, köteles a hivatalba beiktatni.

**479** A bemutatás végzője az, akinek bemutatási joga van. Ilyen joga lehet természetes személynek, jogi személynek vagy személyek csoportjának. Ha a bemutatást testület vagy csoport végzi, a személyt a választás szabályai (165–179. k.) szerint kell kijelölni (158. k. 2. §). A Codex több helyen is utal arra, hogy valaki bemutatási joggal rendelkezhet, pl. a szerzetes előljáró, ha egy egyházmegyei hivatalt szerzetesre akarnak bízni (682. k. 1. §, vö. 523. k., 557. k. 2. §), vagy egyes hivatalos társulások, mikor saját vezetőjük kijelöléséről van szó (317. k. 1. §). Nem végez viszont bemutatást – ellentétben egyesek véleményével<sup>204</sup> – a megyéspüspök, aki segédpüspököt kér a Szentszéktől a kívánt személyek nevének feltüntetésével (337. k. 4. §, 403. k. 1. §)<sup>205</sup>. A Szentszék ugyanis formálisan és jogilag nem köteles az illető egyházmegyének segédpüspököt adni. Így a bemutatás egyik lényeges eleme, a hatóság beiktatási kötelezettsége hiányzik.

**480** A bemutatást az előtt a hatóság előtt kell végezni, amely a hivatalba való beiktatásra jogosult (158. k. 1. §, vö. 163. k., 148. k.).

**481** A bemutatás határideje – hacsak más törvényes intézkedés nincs – a bemutatási joggal rendelkezőnek a hivatal megüresedéséről való értesülésétől (vagyis nem magától az üresedéstől) számított három hónap (158. k. 1. §). Ez a határidő hasznos határidő (162. k., vö. 201. k. 2. §). Ha a bemutatás a határidőn belül nem történik meg, a bemutatásra jogosult erre az alkalomra elveszti a bemutatás jogát, s a hivatalt a beiktatásra az illetékes hatóság ezúttal szabad adományozással töltheti be (162. k.). Mégis, ha annak a személynek, akinek a hivatalt így adományozzák, nem a betöltő hatóság a saját ordináriusa, szükség van a hivatal elnyerője saját ordináriusának beleegyezésére (uo.). Ha pl. egy szerzetesekre bízott plébánia megüresedése után a bemutatás jogával rendelkező szerzetes előljáró a határidőn belül nem él jogával, a megyéspüspök ugyan szabad adományozással bízhatja a plébániát egy általa megválasztott szerzetesre, de előzőleg mégis ki kell kérnie a szerzetes előljáró hozzájárulását. A nagyobb előljáró ugyanis, ha pápai jogú, klerikusi intézményről van szó (134. k. 1. §) saját ordináriusa a szerzetesnek. Ha más jellegű az intézmény (egyházmegyei jogú vagy nem klerikusi), akkor is alá vannak rendelve a külső apostoli tevékenység terén a tagok az előljárónak (678. k. 2. §).

**482** Ha a bemutatott személy lemondott vagy meghalt a beiktatás előtt, a következő bemutatásra a határidő az esetről való értesüléstől számított egy hónap (161. k. 2. §). Ugyancsak általában egy hónapon belül mutatható be új jelölt, de csupán egyszer, ha az első bemutatottat a hatóság alkalmatlannak találta (161. k. 1. §).

<sup>204</sup> DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 410.

<sup>205</sup> PIÑERO CARRION I, 297.

## b. A bemutatott személy

**483** Senki nem mutathatja be egyházi hivatalra *saját magát*, viszont ha a bemutatás jogát egy csoport vagy testület gyakorolja, bemutatathat valakit tagjai sorából (160. k. 2. §). Ilyenkor az érintett személy is részt vehet a szavazáson és magára is szavazhat<sup>206</sup>.

**484** *Több személyt* is be lehet mutatni ugyanarra a hivatalra, mégpedig akár egyszerre, akár egymás után (160. k. 1. §), feltéve, hogy a korábban bemutatottat még nem iktatták be. Több személy egymás utáni bemutatásakor a későbbi bemutatás nem vonja vissza a korábbi, hanem amellet érvényes. Így a hatóság belátása szerint beiktathatja a korábban bemutatottat is<sup>207</sup>. A hatóság, ha valakit már törvényesen bemutatottak, a legtöbb régi szerző szerint<sup>208</sup> nem köteles azért várni a beiktatással a három hónap határidő elteltéig, hogy további személyeket is be lehessen mutatni.

**485** A bemutatásra kerülő személynek a hivatalra *alkalmasnak* kell lennie (149. k. 1. §, ld. 24. §. 4). Ha az illetékes hatóság a bemutatottat vagy a több bemutatott mindegyikét alkalmatlannak találta s ezt a bemutatóval közölte, ez utóbbi – hacsak a jog pl. a határidő tekintetében<sup>209</sup> másként nem rendelkezik – egy hónapon belül újabb jelöltet mutathat be (161. k. 1. §). Ha ezt is alkalmatlannak találják, a bemutatás végzője erre az alkalomra elveszti bemutatási jogát, s a hatóság a hivatalt szabad adományozással töltheti be (162. k.). A bemutatottat alkalmatlanság címén elutasító határozat ellen a bemutató felfolyamodással élhet az 1732. k. szerint (vö. 1737. k.).

**486** *Akarata ellenére* senkit nem szabad bemutatni. Az illetőt a bemutatás előtt meg kell kérdezni. Ha pozitív választ ad vagy nyolc napon belül nem nyilatkozik, bemutatható (159. k.). A bemutatás után, de a beiktatás előtt a jelölt lemondhat. Ilyenkor a bemutató az erről való értesüléstől számított egy hónapon belül ismét élhet jogával (162. k. 2. §), mégpedig nem csupán egy ízben, hanem akkor is, ha egymás után többször is megismétlődik a bemutatott jelöltek halála vagy lemondása (de vö. 158. k. 1. §). Egyes személyek kötelesek lehetnek saját bemutatásuk elfogadására, pl. szerzetesi engedelmesség címén.

## c. A beiktatás

**487** A beiktatás az az intézkedés, amellyel az illetékes hatóság a bemutatott személynek a hivatalt átadja. A beiktatásra *illetékes hatóság* az egyházmegyén belüli hivatalok esetében a megyéspüspök (682. k. 1. §). Ha a *bemutatás törvényes* volt, vagyis a bemutatási joggal rendelkező az előírt módon és határidőn belül végezte, a jelöltet a hatóság *alkalmasnak* találta, és az illető a saját bemutatásához legalább hallgatólagosan *hozzájárult* s ezt a beleegyezést utólag sem vonta vissza, a hatóság a bemutatottat *köteles* beiktatni (163. k.). Ha több alkalmas jelöltet mutattak be, a hatóságnak ezek egyikét kell beiktatnia (uo.). A beiktatásra az egyetemes jog külön *határidőt* nem ír elő, tehát – hacsak egyes hivatalokra külön rendelkezés nincs – az 57. k. általános alapelve érvényes. Eszerint a bemutatás kézhezvételétől számított három hónapon belül a hatóságnak be kell iktatnia, vagy

<sup>206</sup> Uo. 298.

<sup>207</sup> Ez látszik a 160. k. 1. § szövegéből is, mely több személy egymás utáni bemutatásáról beszél, nem visszavonásról; ld. már a hatályos CIC előtt pl. BÁNK, *Kánoni jog* I, 625. Ellenkező véleményt sugall Código EUNSA 147.

<sup>208</sup> Vö. PIÑERO CARRION I, 298.

<sup>209</sup> Uo. 299.

ha alkalmatlannak találja, el kell utasítania. Ha a hatóság ezen az időn belül nem válaszol, felfolyamodásnak van helye.

### 3. A megválasztott megerősítése

#### a. A választás fogalma és szabályozása

**488** Az egyházi választás alkalmas személy kijelölése egy megüresedett egyházi hivatalra az erre jogosultak megfelelő többségének testületi jellegű akaratnyilvánítása útján. Egyes választások a hatóság részéről megerősítésre szorulnak, mások nem.

**489** A 164. k. alapelve szerint a Codexnek a választásra vonatkozó általános szabályai (164–179. k.) csak annyiban követendők, amennyiben egyéb jogszabályok (maga az egyetemes jog, pl. 421. k. 1. §; a részleges jog, a szerzetesi szabályzatok, az intézmények alapszabályai) nem intézkednek a választás módjáról. A törvénykönyv a választásról szóló kánonokban mégis többször külön hangsúlyozza, hogy egy-egy kérdésben a jog vagy a szabályzat másként rendelkezhet (165. k., 167. k. 1. §, 174. k. 1. §, 176. k.). Ezek a külön utalások feleslegesnek tűnhetnek, mivel az általános alapelv mindezt amúgy is lehetővé teszi. Egyesek a külön utalások jelenlétéből arra következtetnek, hogy a választás általános szabályaitól eltérően a „jog vagy a szabályzat” csak azokon a pontokon rendelkezhet, ahol erre a kánonok külön utalnak<sup>210</sup>. Ha ez a következtetés helytálló lenne, akkor a 164. k. általános alapelve volna szükségtelen. Úgy látszik tehát, hogy a Codex egyes választásról szóló kánonjaiban előforduló külön utalások az eltérő szabályozás lehetőségére pedagógiai jellegűek: felhívják a figyelmet azokra a pontokra, ahol az ilyen eltérések gyakoriak vagy különösen indokoltak lehetnek.

#### b. A választás határideje

**490** A választás határideje a hivatal megüresedésétől való értesüléstől számított *hasznos három hónap* (165. k.), bár gyakran előfordul, hogy bizonyos választásokra (pl. a szabályzatokban vagy más jogszabályokban) más határidőt írnak elő (pl. 421. k. 1. §). Ha ez az idő *kihasználatlanul* telik el, akkor a hivatalt szabad adományozással töltheti be az az egyházi hatóság, akire egyébként a választás megerősítése tartozna, vagy ha a választás nem szorul megerősítésre, az a hatóság, amelyre a betöltés joga (pl. a 421. k. 2. § szerint) háramlík (165. k.).

**491** A határidő kihasználatlanul telt el, ha egyáltalán el sem kezdték vagy nem fejezték be a választást, továbbá régi és új szerzők meggyőző véleménye szerint akkor is, ha érvénytelenül választottak, vagy a választás eredménye nem volt megerősíthető<sup>211</sup>, pl. a megválasztott alkalmatlansága miatt.

**492** Mások a meg nem erősíthető választás esetén az alkalmatlan személy bemutatásának (161. k.) analógiájára lehetségesnek tartják, hogy a megerősítésre illetékes hatóság, ahelyett, hogy rögtön szabadon adományozná a hivatalt, határidőt jelöljön ki az új választásra<sup>212</sup>. Ez a vélemény nem tűnik meggyőzőnek már azért sem, mert a 165. k. a

<sup>210</sup> DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 413.

<sup>211</sup> Uo. 413.; URRUTIA, *De normis* 108. Az 1917-es CIC 161. kánonja kapcsán ugyanezt vallja pl. SIPOS, *Enchiridion* 123.

<sup>212</sup> Vö. PIÑERO CARRION I, 301.

megerősítésre nem szoruló választásokra is vonatkozik. A 421. k. 2. § pedig világosan kimondja, hogy az egyházmegyei kormányzó kijelölésének joga a felsőbb hatóságra hármlik, ha az egyházmegyei kormányzót *bármilyen okból* nem választották meg *törvényesen* (legitime) a határidőn belül. Tehát nem csupán akkor vesztek el a választók az adott esetre a választás jogát, ha nem volt vagy érvénytelen a választás, hanem akkor is, ha szabálytalan, törvénytelen volt.

### c. A választók összehívása

**493** A választók összehívása a választói testület vagy csoport elnökének feladata. *Mindazokat* egybe kell hívnia, akik ehhez a testülethez vagy csoporthoz tartoznak (166. k. 1. §), vagyis akiknek a választáson szavazati joguk van, azaz jogilag nem képtelenek a szavazásra (vö. 171. k.), nem mondtak le szavazati jogukról és nincsenek akadályozva (vö. 167. k. 1. §)<sup>213</sup>. Aki ugyanis akadályozva van a megjelenésben, az – hacsak az illető választásra vonatkozó szabályok másként nem rendelkeznek – nem szavazhat levélben vagy képviselő útján (167. k. 1. §). Ha a választásra jogosultak több, mint egyharmadának meghívását *elmulasztották*, a választás magánál a jognál fogva semmis, hacsak az összes meg nem hívott választók ténylegesen jelen nem voltak (166. k. 3. §). Megjegyzendő, hogy az egyetemes jog szerint a választás akkor is érvénytelen, ha mindenkit szabályosan meghívtak ugyan, de a választóknak legalább a fele nem jelent meg (119. k. 1).

**494** Ha a választók kevesebb, mint egyharmadának meghívását mulasztották el, a választás érvényes, de ha a meg nem hívott személy kéri, az illetékes hatóságnak érvénytelenítenie kell, még akkor is, ha időközben a választást megerősítették, feltéve, hogy bebizonyosodik: 1) hogy az illetőt *nem hívták meg*; 2) hogy a meghívás elmulasztása miatt (tehát nem pl. azért, mert máshonnan értesült ugyan a tervezett választásról, de nem akart elmenni, vagy beteg volt) *ténylegesen nem volt jelen*; 3) hogy a felfolyamodást a választásról való értesüléstől számított *három napon belül* betejesztette (166. k. 2. §). A választásról való értesülés időpontjának igazolása adott esetben nehéz feladat lehet.

**495** A választók összehívásának tartalmaznia kell a választás *helyét és napját* (167. k. 1. §) s természetesen azt is, hogy választásról van szó. Mivel ezek a választási meghívás lényeges elemei, megjelölésük nélkül az összehívás érvénytelen (vö. 124. k.).

**496** Az összehívás *formáját* az egyetemes jog nem szabja meg, tehát történhet szóban is. Ha külön szabályok előírják, hogy az összehívásnak személyesnek kell lennie, a meghívandók lakóhelyén, pótlakóhelyén vagy tartózkodási helyén kell történnie, különben érvénytelen (166. k. 1. §).

### d. A választók

**497** A választóknak ahhoz, hogy érvényesen szavazhassanak, a meghívásban megjelölt helyen és időben *jelen kell lenniük*. Levélben vagy képviselő útján nem lehet szavazni, hacsak a szabályzat másként nem rendelkezik (167. k. 1. §). Ha azonban valaki a választók közül jelen van ugyan abban a házban, ahol a választást végzik, de betegsége miatt nem tud a választási cselekménybe bekapcsolódni (pl. másik helyiségben kénytelen tartózkodni, még ha

<sup>213</sup> SIPOS, *Enchiridion* 123; DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 414.

nem is fekvőbeteg), a szavazatszedők (vö. 173. k.) kötelesek kivenni írásbeli szavazatát (167. k. 2. §), feltéve, hogy az illető nem képtelen az emberi cselekvésre (vö. 171. k. 1. § 1).

**498** Hacsak az adott választásra nézve más külön szabály nincsen (164. k.), minden választó csupán *egyetlen szavazatot* adhat le, még akkor is, ha több jogcímen illeti meg a szavazati jog, pl. valaki tényleges tartományfőnök és volt egyetemes rendfőnök (168. k.). Ha a szavazatok száma meghaladja a választók számát, a szavazás érvénytelen (173. k. 3. §).

**499** A választás résztvevőinek a választói testület vagy csoport *tagjainak* kell lenniük. Ha olyan személyt engednek szavazni, aki nem tartozik a csoporthoz, maga a választás érvénytelen (169. k.). Ha a csoport tagjai közül szavaz olyan valaki, akinek valamilyen okból nincs szavazati joga, a szavazat ugyan semmis, de maga a választás pusztán ettől még nem érvénytelen (171. k. 2. §). Ha a csoporthoz nem tartozó személyt nem engedték a szavazáshoz, hanem pl. megtévesztés útján sikerült szavazatot leadnia, ez úgy tűnik, nem teszi a választást érvénytelenné<sup>214</sup>. A megegyezés útján történő választásban a 174. k. 1. § szerint megbízottként szerepelhet a csoporthoz nem tartozó személy is.

**500** Ahhoz, hogy a választói testület vagy csoport megjelent tagjainak szavazata érvényes legyen, a választóknak *képeseknek* kell lenniük a szavazat leadására. Ehhez a 171. k. 1. § szerint az alábbiak szükségesek: 1) *Képeseknek* kell lenniük az *emberi cselekvésre*. Ha ez a képesség akár pillanatnyilag (pl. teljes részegség következtében), akár tartósan (pl. mert az illető általában nem rendelkezik értelmé használatával, vö. 99. k.) hiányzik, a szavazat érvénytelen. 2) *Rendelkezniük* kell *aktív szavazati joggal*. Aki ezt elveszítette, akár jóvátevő büntetés következtében (vö. 1336. k. 1. § 2), akár magánál a jognál fogva, mint pl. a megszentelt élet intézményeinek exklauztrált tagjai (vö. 687. k.), annak szavazata semmis. 3) *Nem lehetnek* ítélettel vagy határozattal *kiszabott vagy kinyilvánított kiközösítésben* (vö. 1331. k. 2. §. 2). Az a magánál a jognál fogva kiközösítésbe esett személy viszont, akinek kiközösítését nem nyilvánították ki hivatalosan (vö. 1352. k. 2. §), érvényes szavazatot ad le. A szavazás ugyanis nyilvános cselekmény, nem elég érvénytelenségéhez, hogy csupán az érintett tudjon lelkiismeretében a kiközösítésről. 4) *Nem lehetnek olyanok, akik az egyház közösségét* (vö. 205. k.) *közismerten elhagyták*. A közismert elhagyáshoz nem szükséges feltétlenül a formális aktus (pl. más felekezethez való átlépés), elegendő, ha pl. valaki közismerten eretnek, hitehagyó vagy szakadár (vö. 751. k.)<sup>215</sup>.

**501** Külön problémát jelenthet, ha a közismertség csupán tényleges, de nem jogi (ld. 9. §. 1. e). Ha ilyenkor a választói csoport szavazásból kizárt tagja felfolyamodással élhet is a kizárás ellen (vö. 1737. k.), ezzel még nem gátolja meg a választás megtartását, hiszen ilyenkor a felfolyamodás nem függeszti fel az intézkedés (jelen esetben a szavazásból való kizárás) végrehajtását (vö. 1736. k. 2. §)<sup>216</sup>. Ha az előljáró a felfolyamodó tagot mégis szavazásra engedné, s később a felfolyamodást elbíráló hatóság megállapítaná, hogy az illető szavazata semmis, hiszen nem lett volna joga szavazni, mert tényleg közismerten elhagyta az egyház közösségét, ettől még a választás maga érvényes maradna (vö. 171. k. 2. §).

**502** A választói testület vagy csoport olyan tagjait, akik a fenti feltételek bármelyikének hiánya miatt képtelenek érvényes szavazat leadására, nem szabad szavazni engedni. Am ha mégis szavaztak, a szavazat ugyan semmis, de ez magát a választást nem teszi érvénytelenné,

<sup>214</sup> URRUTIA, *De normis* 110.

<sup>215</sup> Vö. HEIMERL–PREE 131.

<sup>216</sup> Vö. *ET* 1130–1131.

hacsak ki nem tűnik, hogy ezt a szavazatot leszámítva a megválasztott személy nem kapta meg a szükséges számú szavazatot (171. k. 2. §).

#### e. A szavazatok

**503** A szavazásra jogilag képes választók szavazatának *érvényességéhez* a 172. k. 1. § szerint szükséges, hogy maga a szavazat megfeleljen a következő alapvető követelményeknek:

**504** A szavazatnak *szabadnak* kell lennie. Tehát eleve érvénytelen annak a szavazata, akit súlyos megfélemlítéssel vagy megtevesztéssel vettek rá arra, hogy bizonyos személyt vagy vagylagosan több személyt („vagy A-t vagy B-t”) megválasszon (171. k. 1. § 1).

**505** A 172. k. 1. § 1. számának szövege kifejezetten csak arra az esetre nézve beszél a szavazat semmisségéről, ha valakit megfélemlítéssel vagy megtevesztéssel rávettek, hogy bizonyos személyt válasszon. Nem érvénytelen viszont (vö. 10. k.) a szavazat, ha valakit a fenti módon csupán arra vettek rá, hogy meghatározott személyt ne válasszon meg, feltéve, hogy több más jelölt közül még szabadon választhat<sup>217</sup>.

**506** Ha nem a konkrét szavazatot befolyásolták, hanem magának az egész választásnak, illetve a választók összességének szabadságát akadályozták (pl. „nem hagyhatja el senki a helyiséget, amíg A-t meg nem választották”), a választás érvénytelen (170. k.).

**507** A szavazatnak *titkosnak, biztosnak, feltétlennek és meghatározottnak* kell lennie (172. k. 1. § 2).

**508** A *titkosságnak* a leadáskor kell meglennie. Ha előtte vagy utána kiderül, hogy valaki egy bizonyos személyre készül szavazni vagy szavazott (pl. ha valaki a saját nevét is aláírta az összehajtván leadott szavazócédulára), ez nem teszi érvénytelenné a szavazatot<sup>218</sup>. Mivel a titkosság nem zárja ki, hogy a szavazatszedők (vö. 173. k.) értesüljenek arról, ki mire szavaz, a szavazatszedőkkel szóban közölt szavazat is lehet érvényes<sup>219</sup>.

**509** A szavazat akkor *biztos*, ha nem hagy kétséget leadójának szándéka felől. Tehát határozottnak kell lennie, pl. „választom”, nem pedig „választanám”.

**510** A szavazat akkor számít *feltétlennek*, ha nincs benne feltétel kikötve<sup>220</sup>. Ha tehát magában a szavazatban jelölnek meg feltételt, a szavazat érvénytelen. Ha viszont előtte kötöttek ki feltételt, de azt magába a szavazatba nem foglalták bele, a szavazat érvényes, de a feltétel semmis (172. k. 2. §).

**511** A szavazat érvényességéhez szükséges az is, hogy *meghatározott* legyen, vagyis egyértelműen kitűnjék belőle, hogy leadója kit akar megválasztani. A „Sándort választom” szavazat pl. meghatározottnak tekintendő, ha a választható személyek közt csak egy Sándor van. Ha viszont több ilyen nevű személy van köztük, a szavazat semmis. Biztosan nem

<sup>217</sup> HEIMERL–PREE 133; DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 416–417; URRUTIA, *De normis* 112.

<sup>218</sup> Vö. URRUTIA, *De normis* 112; HEIMERL–PREE 133; DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 417.

<sup>219</sup> Vö. URRUTIA, *De normis* 112.

<sup>220</sup> Uo.; HEIMERL–PREE 134.

minősíthető meghatározottnak pl. az ilyen szavazat: „azt választom, akire a legtöbben fognak szavazni”.

**512** Megjegyzendő, hogy a Codex szerint nem érvénytelen, ha valaki *önmagára szavaz*, sőt a jog ezt nem is tiltja. Ennek a lehetőségnek a meghagyása célszerűnek látszik, hiszen különben mindig vizsgálni kellene, hogy melyik szavazatot ki adta le. Más kérdés, hogy erkölcsileg helyes-e ilyen tenni. Egyébként az egyes választásokra vonatkozó részleges vagy külön szabályok kimondhatják a választó önmagára adott szavazatának érvénytelenségét.

#### **f. A választás lefolyása**

**513** A választás megkezdése előtt ki kell jelölni a választók közül legalább két *szavazatszedőt*. Az ő feladatuk, hogy a szavazatokat összegyűjtsék, a választás elnöke előtt ellenőrizzék, hogy a cédulák száma (mivel a választás általában szavazócédulával történik) megfelel-e a választók számának, majd vizsgálják meg a szavazatokat (ellenőrizve pl., hogy nincs-e köztük érvénytelen), végül közölik, hogy ki hány szavazatot kapott (173. k. 1–2. §).

**514** Ha a szavazatok megszámlálásakor kitűnik, hogy számuk felülmúlja a választók számát, a választás – mint fentebb említettük – érvénytelen (173. k. 1. §). Ha kevesebb a leadott szavazatok száma, mint az egybegyűlt választóké, ez nem teszi érvénytelenné a választást, mert csupán arra utal, hogy valaki nem élt szavazati jogával. Ezt pedig az egyetemes egyházjog lehetővé teszi<sup>221</sup>.

**515** A szavazási eredmények közlésének módját illetően több megoldás képzelhető el. A szavazatszedők az egész testület vagy csoport előtt felolvashatják az egyes szavazatokat, vagy táblára írhatják a neveket és a rájuk adott szavazatokat, de megtehetik pl. azt is, hogy az elnök előtt összeszámlálják, ki hány szavazatot kapott, s csak a végeredményt hirdetik ki a közösségnek. Nem elégséges viszont csupán a megválasztott nevét és a rá leadott szavazatok számát közölni a választókkal, hanem mindazok nevét ismertetni kell, akik szavazatot kaptak, a rájuk adott szavazatok számával együtt. Egyébként ugyanis nem tűnne ki, hogy ki hány szavazatot kapott. Márpedig a 173. k. 2. § ezt kívánja. A választáson valakinek be kell töltenie a *jegyző* szerepét.

**516** A jegyzőt, hacsak más külön rendelkezés nincs, a szavazatszedők kijelölésének analógiájára (173. k. 1. §, vö. 19. k.), a választói testület vagy csoport jelöli ki. A jegyző, ugyancsak a szavazatszedők analógiájára<sup>222</sup>, a választók egyike kell, hogy legyen (ám a 173. k. 4. § megfogalmazásából adódik, hogy nem lehet egyszersmind szavazatszedő is), de az egyetemes jog nem zárja ki azt sem (vö. 10. k.), hogy ezt a feladatot érvényesen olyan személyre bízzák, aki nem tartozik a választók közé<sup>223</sup>. A jegyzőnek a választásról jegyzőkönyvet kell készítenie, s ezt neki magának, valamint legalább az elnöknek és a szavazatszedőknek alá kell írniuk, s az illető választói testület levéltárában kell őrizni (173. k. 4. §). Magukat a választócédulákat viszont a választás végeztével nem kell megőrizni, sőt az utólagos indiszkréciók elkerülése végett célszerű megsemmisíteni őket, bár elégetésüket a CIC már nem írja elő, mint az 1917-es CIC 171. k. 4. § tette.

<sup>221</sup> URRUTIA, *De normis* 113.

<sup>222</sup> Uo.; HEIMERL–PREE 134.

<sup>223</sup> DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 417.

**517** A többséget és a több forduló megtartásának módját illető általános szabályokat a Codex a jogi személyekről szólva ismerteti (119. k. 1, 176. k.; ld. fent 19. §. 3. b).

#### **g. A választás eredményének kihirdetése**

**518** Mint említettük, a szavazatszedőknek közölniük kell, ki hány szavazatot kapott (vö. 173. k. 2. §). Ezzel azonban a választás eredménye még nem nyer hivatalos kihirdetést. Erre akkor kerül sor, mikor a választói testület vagy csoport *elnöke* (tehát nem a választás elnöke, aki lehet más is, mint a csoport elnöke) kihirdeti, hogy a szükséges többségre vonatkozó előírások (119. k. 1 vagy az illető választás külön szabályai) alapján, ki a megválasztott személy (176. k.). Ez a kihirdetés a testület egésze akaratának kinyilvánítása, vagyis a választás lényegi eleme, ezért szükséges a választás érvényességéhez (vö. 124. k. 1. §)<sup>224</sup>.

#### **h. A választás közlése és elfogadása**

**519** A választás eredményét rögtön közölni kell a megválasztott személlyel (177. k. 1. §). A közlés a választó testület vagy csoport elnökének feladata<sup>225</sup>, bár ezt a CIC nem mondja ki kifejezetten, mégis erre kell következtetnünk a választás kihirdetéséről szóló előírás (vö. 176. k.) analógiájára (vö. 19. k.), hiszen eszerint a csoport nevében az elnök nyilatkozik. Ha a megválasztott jelen volt a választáson, több szerző szerint a közlés megtörténtéhez elegendő a választás eredményének kihirdetése<sup>226</sup>. Az eredmény közlésének az a célja, hogy az érintett az értesüléstől számított nyolc nap hasznos határidőn belül jelezze a testület vagy a csoport elnökének, hogy elfogadja-e a megválasztását vagy sem (177. k. 1. §).

**520** Ha a megválasztott a határidőn belül *nem válaszol*, a választásnak nincs jogi hatása (177. k. 1. §), vagyis az illető elveszti a választás következtében őt megillető jogot. Ugyanez történik akkor is, ha a megválasztott *elutasítja* a rá esett választást (177. k. 2. §). Az illető választásból eredő joga (a választás elfogadására) nem éled fel azáltal, hogy az elutasító válasz vagy a határidő lejártáig tartó hallgatás után utólag mégis elfogadja megválasztását. Megmarad viszont az a lehetőség, hogy ugyanazt a személyt rendes szavazással újra megválasszák (uo.). Az elutasítás, vagy a határidő lejártáig tartó hallgatás után a választóknak az erről való értesüléstől számított egy hónapon belül új választást kell tartaniuk (uo.). A 165. k. alapján úgy látszik, hogy ha az újabb választás megtartása előtt letelik a hivatal megürüléséről való értesüléstől számított három hónap határidő, a hivatalt egy egyébként csupán a választás megerősítésére jogosult hatóság, illetve megerősítést nem kívánó választás esetén az a hatóság, akire a betöltési jog hármlik, szabad adományozással töltheti be.

**521** Ha a megválasztott a választást a határidőn belül *elfogadja*, akkor megerősítésre nem szoruló választás (pl. egyházmegyei kormányzó választása) esetén rögtön teljes joggal elnyeri a hivatalt, megerősítésre szoruló választás esetén pedig jogot szerez a hivatalhoz, vagyis arra, hogy megerősítést kapjon (178. k., 179. k. 2. §).

<sup>224</sup> HEIMERL–PREE 135; DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 419; URRUTIA, *De normis* 115; UA., *Il libro I* 57.

<sup>225</sup> Vö. BÁNK, *Kánoni jog* I, 593.

<sup>226</sup> A 177. k. 1. §-ára hivatkozva („rögtön közölni kell”) ezt állítja pl. *Código EUNSA* 153; vö. URRUTIA, *De normis* 115; vagy korábban VERMEERSCH, A.–CREUSEN, J., *Epitome iuris canonici*, I, <sup>8</sup>*Meclinae–Romae* 1963, 284, nr. 293, 3 (ld. 1917-es CIC 175. k.).



### **i. A választás megerősítése**

**522** Ahhoz, hogy a megerősítést elnyerje, a megválasztottnak, miután a választást elfogadta, *kérnie* kell a megerősítést az illetékes hatóságtól. Ha ezt a kérést a határidőn belül elmulasztja, és nem igazolja, hogy megfelelő akadály tartotta vissza, elveszíti minden jogát a megerősítéshez (179. k. 1. §), a választói testület vagy csoport pedig újra választhat, ha a 165. k. szerinti három hónap még nem járt le.

**523** A megválasztott kérésére a hatóság *köteles megadni* a megerősítést, ha az illetőt alkalmasnak találta (az objektív kánoni követelmények szerint, vö. 149. k. 1–2. §), és a választást jogszerűen végezték (179. k. 2. §).

**524** Eszerint a hatóságnak mérlegelnie kell a feltételek meglétét (vö. 50. k.). Ha a feltételek bármelyike hiányzik, a hatóságnak meg kell tagadnia a megerősítést, de a választói testület vagy csoport a választás jogát nem veszti el az adott esetre, amíg a 165. k. szerinti három hónapos határidő le nem telt. Tehát ezen az időn belül új választás tartható.

**525** A megerősítést *írásban* kell adni, bár az írásos forma csupán a bizonyíthatóság kedvéért kötelező, s nem a megerősítés érvényességéhez szükséges (179. k. 3. §, vö. 10. k.).

**526** A megerősítésre a CIC nem szab külön *határidőt*. Mivel azonban ez nem is olyan határozat, melynek kiadását a törvény előírja, a hatóságnak legkésőbb három hónapon belül meg kell adnia (57. k. 1. §).

**527** A megerősítés, akárcsak a többi végrehajtóra nem bízott egyedi határozat (vö. 54. k.), akkor lép hatályba, mikor az érintett személlyel *közlik*. Így a megválasztottal való közlés a megerősítés szerves része. A megerősítés *közlése* előtt a megválasztottnak tilos akár anyagi, akár lelki vonatkozásban beavatkozni az illető hivatal vezetésébe. Ha mégis megtenné, cselekménye érvénytelen (179. k. 4. §). A megerősítés közlésével viszont a megválasztott teljes joggal elnyeri a hivatalt, vagyis a jog és annak gyakorlása is megilleti, hacsak a jog másként nem rendelkezik, pl. azokban az esetekben, mikor a jogkör érvényes gyakorlásához még valamilyen külön követelmény, elsősorban a birtokbavétel (vö. pl. 382. k. 1. §) van előírva (179. k. 5. §).

### **j. A megegyezés útján végzett választás**

**528** A választás lefolyásáról mondottaktól (ld. fent 3. f) eltérő választási mód a megegyezés útján (per compromissum) végzett választás. Hacsak a jog vagy a szabályzat másként nem rendelkezik, ezt a formát minden választás során *szabad* alkalmazni, feltéve ha ehhez a módhoz minden választó *egyhangúlag, írásban hozzájárult* (174. k. 1. §). Mivel itt a választójog személyes gyakorlásáról való lemondásról van szó, ez minden választót egyénileg érint. Ezért szükséges, hogy mindenki jóváhagyja (vö. 119. k. 3; RJ 29 in VI°). Maga a megegyezés útján végzett választás abban áll, hogy a választók egy (!) vagy több alkalmas személynek adják át a választás jogát erre az esetre. Ezek végzik azután a kapott felhatalmazás alapján a választást mindenki nevében (174. k. 1. §).

**529** A megbízottak személyének kiválasztásához – ellentétben a megegyezéssel választási mód melletti döntéssel, mely egyhangú kell, hogy legyen – a választói testület többségi szavazata is elég (vö. 119. k. 1)<sup>227</sup>.

**530** A megbízottak lehetnek a választói testülethez tartozó vagy azon kívül álló személyek, de *alkalmasaknak* (174. k. 1. §) vagyis a szavazásra jogilag képeseknek (vö. 171. k. 1. §, 1336. k. 1. § 2) kell lenniük. Ha a testület vagy a csoport csak klerikusokból áll, a megegyezéssel megbízottaknak is *klerikusoknak* kell lenniük, különben a választás érvénytelen (174. k. 2. §).

**531** A megbízottaknak a *választásra vonatkozó jogszabályok* (161-170. k.) *szerint kell eljárniuk* (174. k. 3. §). Ezeket azonban nem lehet mindig teljesen megtartani, hiszen nincs többség és szavazás, ha csupán egyetlen megbízottnak (vö. 174. k. 1. §) adták át a választás jogát. Ha pedig két vagy három megbízottat állítottak, nincs értelme a szavazatszedők kijelölésének.

**532** A megegyezéssel megbízottak, mint általában az összes megbízottak (vö. pl. 42. k.), csak a kapott megbízás keretei közt járnak el érvényesen. Ezért érvénytelen a választás, ha nem tartják meg a megegyezésben a választási joguk gyakorlását rájuk ruházó választók által kikötött és a joggal nem ellenkező *feltételeket* (174. k. 3. §). Ha viszont a joggal ellentétes feltételeket kötöttek volna ki (pl. hogy a megbízottak csak két jogilag alkalmatlan személy közül választhatnak), ezek a feltételek semmiesek (uo.), a megbízottak kijelölésére vonatkozó megegyezés és a megbízott vagy a megbízottak által a feltételek teljesítése nélkül végzett választás viszont érvényes.

**533** Ha egyetlen megbízottat állítottak, és ezt a lehetőséget külön feltétel formájában nem zárták ki, a megbízott önmagát is választhatja a hivatalra. A CIC-ből elhagyták ugyanis a régi jognak azt a rendelkezését (1917-es CIC 172. k. 4. §), mely az ilyen választást érvénytelenné tette<sup>228</sup>.

**534** A megegyezés megszűnik és a szavazás joga visszaszáll a megegyezés megkötőire, ha: 1) a testület vagy a csoport még a választás megkezdése előtt *visszavonja*; 2) a hozzá fűzött *feltételek valamelyike nem teljesül*; 3) a megbízottak elvégezték ugyan a választást, de az valamilyen okból *érvénytelen volt* (175. k.).

**535** A megegyezés útján végzett választást követő teendők azonosak a rendes választás utáni teendőkkel (ld. fent g, h, i pont).

<sup>227</sup> Vö. HEIMERL–PREE 132; DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 418.

<sup>228</sup> URRUTIA, *De normis* 114.

## 4. A felmentéskéréssel választott személy engedélyezése

### a. A felmentéskéréssel egybekötött választás fogalma és lehetősége

**536** A felmentéskéréssel egybekötött választás, vagy latinosan posztuláció a választói testületnek a választási cselekmény keretében az illetékes hatósághoz intézett *kérelme* aziránt, hogy egy olyan személyt, aki *kánoni akadály* miatt nem választható meg, az akadály alól felmentsen és a hivatalt számára engedélyezze.

**537** A felmentéskéréssel egybekötött választás a személy kiválasztásának kisegítő jellegű formája, hiszen olyan esetekben kerül rá sor, amikor a hivatalt egyébként választás útján kellene betölteni. Sajátossága, hogy ilyenkor a választók által legalkalmasabbnak tartott személy valamilyen kánoni akadály miatt nem nyerhetné el a hivatalt, s ezért az akadály alól felmentésre van szükség. Ebből következik, hogy nem kerülhet sor felmentéskéréssel egybekötött választásra, ha a kívánt személyt nem tisztán egyházi jogi (pl. az előírt életkor hiánya), hanem isteni- vagy természetjogi akadály (pl. az értelem használatának hiánya) teszi képtelenné a hivatalra. Nem lehet posztulálni olyan jelöltet, akinek a hivatalra való alapvető jogképessége hiányzik (pl. aki nem tagja az adott szerzetes intézménynek, az felmentéskéréssel sem választható előljáróvá). A felmentéskéréssel egybekötött választás akkor lehetséges, ha az akadály alól *felmentést lehet* (vö. 85–86. k.) és *szokás is adni* (180. k. 1. §).

**538** A felmentéskéréssel egybekötött választás a hivatal betöltésének bizonyos mértékig rendellenes formája (anomália), mely eltérést jelent az illető hivatalra való alkalmasság követelményeit meghatározó egyházi törvényekben kifejezett és az egyházi közösség javát előmozdítani hivatott irányulásoktól. Ezért a jog számos óvintézkedéssel szavatolja, hogy csak akkor kerülhessen rá sor, ha ennek a választók és a helyzet szempontjából valóban nyomós oka van.

**539** Felmentéskéréssel egybekötött választást minden fajta választás helyett *szabad* tartani, kivéve ha a jog másként rendelkezik (180. k. 1. §), akár megerősítésre szorul a választás, akár nem (vö. 182. k. 1. §). Ám a *megegyezés útján* megbízott személyek *nem* végezhetnek felmentéskéréssel egybekötött választást, hacsak ez a megegyezésben kifejezetten nem szerepelt (180. k. 2. §).

### b. A posztuláció érvényességének feltételei

**540** A felmentéskéréssel egybekötött választáshoz nagyobb többségre van szükség, mint a rendes választáshoz. A posztuláció csak akkor érvényes, ha a jelölt a szavazatoknak *legalább a kétharmadát* kapta (181. k. 1. §). Ellentétben a régi joggal (1917-es CIC 180. k. 1. §), akkor sem elég a pusztán abszolút többség, ha a többi szavazatok nem valaki másra adott választási szavazatok, hanem érvénytelenek, vagy más jelöltre adott ugyancsak felmentéskéréssel egybekötött választási szavazatok.

**541** A felmentéskéréssel egybekötött választás érvényességéhez ezenkívül az is szükséges, hogy a jelöltre szavazók kifejezetten kívánják az illetőt akkor is, ha nem felel meg bizonyos kánonjogi követelményeknek. Ezért a felmentéskéréssel egybekötött választás érvényességéhez a szavazatot a *felmentéskéréssel választom* (postulo) vagy a *választom vagy felmentéskéréssel választom* (eligo vel postulo) formulával, illetve ezekkel egyenértékű szavakkal kell leadni (181. k. 2. §).

**542** Ha tehát valakit kétharmados többséggel választottak, de nem a fenti formulákkal, hanem egyszerűen a név felírásával vagy a *választom* szó hozzáfűzésével, s az illetőről kiderül, hogy kánoni akadály miatt nem alkalmas a hivatalra, nem tekinthető felmentéskéréssel megválasztottnak.

**543** Egyazon választási fordulón belül lehetséges, hogy egyesek kánonilag alkalmas személyre választási szavazatot, mások kánoni akadállyal terhelt jelöltre felmentéskéréssel egybekötött választási szavazatot adnak. Ha pl. 30 választó közül 12-en A-t választják, 18-an pedig B-t felmentéskéréssel választják, a szavazási menet eredménytelen. Ha B-t 20-an felmentéskéréssel választják, akkor ő a felmentéskéréssel megválasztott. Ha A-t 16-an (tehát az abszolút többség, vagyis több, mint a választók fele, vö. 119. k. 1.) választják, ő a megválasztott személy. Ha a második szavazási menetben B 10 posztulációs, A 9 és C 8 választási szavazatot kapott, akkor a 119. k. 1. pontja szerinti harmadik menetben csak A és C vesz részt, mert ilyenkor a két legtöbb választási szavazatot elért személy közül kell választani.

### c. A felmentéskéréssel egybekötött választás felterjesztése

**544** A felmentéskéréssel egybekötött választás eredményét a választói testület vagy csoport *elnökének* (vö. 176. k.)<sup>229</sup> kérelemként hasznos *nyolc napon* belül *fel kell terjesztenie* az illetékes hatósághoz. Ha a hivatal betöltése egyébként megerősítésre szoruló választással történne, akkor ez az illetékes hatóság az, akire a választás megerősítése tartozna; ha pedig megerősítésre nincs szükség, akkor az a hatóság, aki a felmentés megadására jogosult (182. k. 1. §).

**545** Ha a megerősítésre szoruló választás esetén a megerősítésre illetékes hatóság nem volna jogosult a felmentés megadására (mert pl. a felmentés egy felsőbb hatóságnak volna fenntartva), a választói csoport elnökének akkor is a megerősítő hatósághoz kellene felterjesztenie a felmentéskéréssel egybekötött választást, s ez a hatóság fordulna a felmentésért az arra jogosult másik hatósághoz (182. k. 1. §). Ám a megerősítésre illetékes hatóság nem köteles (vö. 182. k. 3. §) ezt a felmentést kérni akkor, ha amúgy sem áll szándékában megadni a „megerősítést” az akadály alól felmentést nyerő jelöltnek<sup>230</sup>.

**546** Ha a felterjesztés *nem történik* meg a határidőn belül, a felmentéskéréssel egybekötött választás hatályát veszti, a testület vagy csoport pedig erre az esetre elveszti választási jogát. Így a hivatalt szabad adományozás útján a jog szerint illetékes hatóság töltheti be. Nem vesztek el azonban a választók jogukat az adott esetre, ha bebizonyosodik, hogy az elnököt a felterjesztéstől megfelelő akadály tartotta vissza, vagy hogy a kellő időben való felterjesztést vétkes szándékból vagy gondatlanságból mulasztotta el (182. k. 2. §).

**547** A felterjesztés *jogi hatásai* a következők: 1) A testület vagy csoport a felmentéskéréssel egybekötött választást már *nem vonhatja vissza*, hacsak az illető hatóság ebbe bele nem egyezik (182. k. 4. §). A felterjesztés előtt a felmentéskéréssel egybekötött választás az abszolút többség szavazata alapján (vö. 119. k. 1.) visszavonható. 2) Az illetékes hatóságnak *lehetősége nyílik az engedélyezésre*. A hatóság azonban nem köteles a

<sup>229</sup> Vö. HEIMERL–PREE 137; DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 421.

<sup>230</sup> URRUTIA, *De normis* 118.

felmentéskéréssel egybekötött választás eredményét engedélyezni, s így az ilyen választás alapján a kijelölt személyt sem illeti meg semmiféle jog az engedélyezéshez (182. k. 3. §).

#### d. Az engedélyezés

**548** Az illetékes hatóságnak azt az intézkedését, mellyel elfogadja a felmentéskéréssel egybekötött választást, engedélyezésnek nevezzük.

**549** A hatóság az engedélyezésre, mint említettük nem köteles. *Ha nem* adja meg az „engedélyt”, *a választás joga visszazáll a testületre* vagy csoportra (183. k. 1. §), mégpedig – eltérően a régi jogtól (1917-es CIC 182. k. 1. §) – akkor is, ha a választók tudatosan olyan akadállyal terhelt jelöltet terjesztettek fel, amely alól nem lehet vagy nem szokás felmentést adni<sup>231</sup>. Nehezen bizonyítható ugyanis, hogy a választók tudatosan jártak el így<sup>232</sup>.

**550** Ha a hatóság a felmentéskéréssel egybekötött választás eredményét *engedélyezte*, ezt közölni<sup>233</sup> kell azzal, akit felmentéskéréssel megválasztottak, az illető pedig hasznos nyolc napon belül *válaszolni* köteles a 177. k. 1. § szerint (183. k. 2. §). Megjegyzendő, hogy erre a közlésre és válaszra – eltérően a választás eredményének a megválasztottal való közlésétől, mely a megerősítés előtt történik – csak az engedélyezés után kerül sor, mivel ezt megelőzően a jelöltet még semmilyen jog nem illeti meg. Ha a jelölt az engedélyezett *posztulációt* elfogadja, azonnal teljes joggal elnyeri a hivatalt (183. k. 3. §). Ha az illető hivatal jogkörének gyakorlásához a jog a birtokbavételt is előírja, ez természetesen ilyenkor is szükséges. Ha a jelölt az engedélyezett posztulációt *elutasítja*, a választás joga a választói testületre vagy csoportra száll vissza<sup>234</sup> (vö. 177. k. 2. §).

---

<sup>231</sup> HILL, in *The Code* 108.

<sup>232</sup> URRUTIA, *De normis* 119.

<sup>233</sup> Egyes szerzők hangsúlyozzák, hogy ez a közlés az engedélyező hatóság feladata, vö. HEIMERL– PREE 137.

<sup>234</sup> Uo. 138.

## 26. §. A hivatal elvesztése

### 1. A hivatal elvesztése általában

**551** Az egyházi hivatal *megüresedik*, ha elveszti birtokosát. Ennek egyik formája a hivatal viselőjének *elhalálózása* (vagy törvényes holtnak nyilvánítása<sup>235</sup>). A hivatal *elvesztésének* viszont a Codex tudatosan (vö. Comm 14, 1982, 153)<sup>236</sup> csak a megüresedésnek azokat az eseteit nevezi, amikor a hivatal birtoklásának jogát továbbra is életben maradó személy veszti el.

#### a. A hivatal elvesztésének jogcímei

**552** Az Egyházi Törvénykönyv (184. k. 1. §) a hivatal elvesztésének hat tipikus okát sorolja fel. Ezek: 1) Az előre megállapított *idő letelte*. Így a meghatározott időre adott hivatalokat (vö. pl. 477. k. 1. §, 494. k. 2. §, 624. k., 1422. k.) lehet elveszíteni. 2) A jogban meghatározott *életkor elérése*. Ilyen automatikus hivatalvesztésre a CIC-ben nincs példa, hiszen a római kúria központi hatóságait vezető bíborosok (354. k.), a megyés- és segédpüspökök (401. k. 1. §, 411. k.) vagy a plébánosok (538. k. 3. §) 75. életévük betöltésekor kötelesek ugyan lemondani, de ez nem olyan korhatár, amelynek eléréssel magától elvesztenék hivatalukat. Ha pl. a 75. életévét betöltött plébános felszólítás után sem hajlandó lemondani, a megyéspüspök nem nyilváníthatja rögtön üresnek a hivatalt, hanem le kell folytatnia az elmozdítási eljárást (vö. PCDecrI, Resp., 1978. VII. 7: AAS 70, 1978, 534), mégpedig a hatályos jog szerint az 1742. k. 1. §-ának megfelelően<sup>237</sup>. Az *Ingravescentem aetatem* kezdetű motu proprio viszont (1970. XI. 21, nr. II: AAS 62, 1970, 811) tartalmaz példát a korhatár eléréssel való automatikus hivatalvesztésre, hiszen úgy rendelkezik, hogy a bíborosok 80. életévük betöltésével magánál a jognál fogva elvesztik bizonyos hivatalaikat. 3) A *lemondás*. 4) Az *áthelyezés*. 5) Az *elmozdítás*. 6) A *megfosztás*. A hivatalvesztés utóbbi négy módjára az alábbiakban még külön kitérünk.

**553** A törvénykönyv szerint – hacsak a jog másként nem rendelkezik – a hivatalt birtokosa nem veszti el *a hivatalt adományozó hatóság jogának megszűntével* (184. k. 2. §). Mikor tehát ezt a jog mégis elrendeli (pl. az általános és a püspöki helynökök, ha nem segédpüspökök, elvesztik hivatalukat a püspöki szék megüresedésével, vö. 481. k. 1. §, 409. k. 2. §), a hivatal elvesztésének az általánostól eltérő, különleges módjával állunk szemben. Ilyenkor a hivatalvesztés automatikus.

#### b. Az automatikus hivatalvesztés hatálybalépéséhez szükséges közlés

**554** A hivatalvesztés két automatikus módja (a megszabott idő letelte és az életkor elérése) esetén sem áll be a szó szoros értelmében automatikusan a hivatal elvesztése. Ez ugyanis csak akkor lép hatályba, mikor ezt az illetékes hatóság *írásban közli* (186. k.). Ha a hatóság – akár szándékosan is – a megszabott idő letelte után (akár hosszasabban) hallgat, a közlésig az érintett személy hivatalában marad. A közlés a hivatalvesztés érvényességéhez,

<sup>235</sup> SIPOS, *Enchiridion* 131.

<sup>236</sup> Vö. PIÑERO CARRION I, 314.

<sup>237</sup> HILL, in *The Code* 109.

az írásbeli forma viszont – mint több szerző hangsúlyozza<sup>238</sup> – csupán a bizonyíthatósághoz, de nem az érvényességhez szükséges (vö. 10. k.).

**555** Mikor a CIC a hivatalt adományozó hatóság jogának megszűntével a hivatal elvesztését rendeli el, ennek az automatikus hivatalvesztésnek csak akkortól van hatálya, mikor a hivatal birtokosa az adományozó hatóság jogának megszűntéről biztosan értesül (417. k.).

**556** Mindezekben az esetekben azért kívánja meg a jog a hivatalvesztést automatikusan előidéző tény valamilyen hivatalos közlését, kinyilvánítását, illetve a róla való biztos értesülést a hivatalvesztés (teljes) hatálybalépéséhez, hogy ne maradjon bizonytalanság az érintett személyek hivatali ténykedésének érvényessége tekintetében.

### c. A hatályba lépett hivatalvesztés közlése

**557** Ha a bármilyen fajtájú hivatalvesztés hatályba lépett, ezt mielőbb tudtára kell adni mindazoknak, akiknek valamilyen joguk van a hivatal betöltésében való részvételre (pl. a választóknak, a bemutatási joggal rendelkezőnek) [184. k. 3. §]. Ez a közlés a hivatal betöltésére illetékes hatóság feladata<sup>239</sup> (vö. 162. k., 165. k.).

### d. A „kiérdemesült” cím

**558** A „kiérdemesült” vagy „érdemesült” (emeritus) tiszteletbeli cím. Azt jelzi, hogy viselője egykori hivatalát becsülettel és érdemeket szerezve látta el. Ennek a címnek a megadása a CIC szerint nem automatikus (kivéve a lemondott megyéspüspök számára, vö. 402. k. 1. §), s a hatóság nem is köteles ezt adományozni. Olyan arra érdemes személyeknek adható, akik hivatalukat a *korhatár elérésével* vagy *elfogadott lemondással* veszítették el (185. k.). A cím megadására az a hatóság illetékes, aki az illető hivatal betöltésére jogosult (vö. 189. k. 1. §)<sup>240</sup>.

## 2. A lemondás

### a. Fogalma

**559** A lemondás (renuntiatio) a hivatal elvesztésének olyan módja, mely a hivatal viselőjének az erre illetékes hatóság előtt tett szabad akaratnyilvánításán alapul. Az akaratnyilvánítás tartalma az, hogy az illető meg kíván válni hivatalától. A legtöbb hivatalról való lemondás csak akkor eredményezi a hivatal elvesztését, ha a hatóság elfogadja. Bizonyos hivatalokról való lemondás azonban nem szorul elfogadásra (vö. 332. k. 2. §, 430. k. 2. §).

### b. Lehetősége

**560** A lemondás a hatályos egyetemes jog szerint általában mindig lehetséges, ha a hivatal viselője *beszámítható állapotban* van, és *megfelelő oka* van a lemondásra (187. k.).

<sup>238</sup> URRUTIA, *De normis* 120; HEIMERL–PREE 138.

<sup>239</sup> URRUTIA, *De normis* 120.

<sup>240</sup> Uo.; DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 423.

**561** A *beszámíthatóság* a lemondás érvényességének elengedhetetlen feltétele, hiszen enélkül a személy emberi cselekvésre képtelen. Aki nem beszámítható, azt a hatóság elmozdíthatja, de le nem mondhat. A *megfelelő ok* nem a lemondás érvényességéhez, hanem csak megengedettségre szükséges (vö. 10. k.)<sup>241</sup>. Ám az elfogadásra szoruló lemondást a hatóságnak csak megfelelő és arányos ok esetén szabad elfogadnia (189. k. 2. §).

**562** A lemondás lehetőségének általános megadása újdonság az egyetemes jogban. Az 1917-es CIC 184. k. még szólt azokról az esetekről, amikor különleges tilalom zárta el a lemondás lehetőségét.

### c. Érvényességének feltételei

**563** A lemondásnak teljesen *önkéntesnek* kell lennie, vagyis a jogtalanul elszenvedett, súlyos félelemből, megtévesztés vagy lényegi tévedés hatására végzett lemondás magánál a jognál fogva érvénytelen (188. k.). A lemondás érvényességéhez tehát ebben a tekintetben több szükséges, mint a jogcselekmények érvényességéhez általában (vö. 125. k. 2. §).

**564** A *simóniával* végzett lemondás magánál a jognál fogva érvénytelen (188. k.).

**565** A lemondásnak – akár elfogadásra szorul, akár nem – az érvénytelenség terhe alatt az előtt a *hatóság előtt* kell történnie, amelyikre az illető hivatal betöltése (illetve legalább annak végső eleme, a hivatal átadása<sup>242</sup>) tartozik (189. k. 1. §).

**566** A lemondás érvényességéhez szükséges, hogy *írásban vagy két tanú előtt szóban végezzék* (uo.).

### d. Hatálybalépése

**567** Az elfogadásra szoruló lemondás akkor lép hatályba, azaz akkor eredményezi a hivatal elvesztését, ha a *hatóság elfogadja* (189. k. 3. §). Egyes szerzők hangsúlyozzák, hogy a dolog természeténél fogva szükséges az is, hogy az elfogadást *közöljék* az érintettel<sup>243</sup>, amint az 1917-es CIC 190. k. 1. §-a a hivatal megürüléséhez kifejezetten meg is kívánta. Különben a lemondó nem tudná, érvényesen jár-e még el tisztségében.

**568** Ha a hatóság a lemondást három hónapon belül nem fogadja el vagy kifejezetten elutasítja, a lemondó az 57. k. 2. § szerint felfolyamodással élhet<sup>244</sup>. Ha három hónapon belül nem fogadták el a lemondást, az – felfolyamodás hiányában – érvényét veszti (189. k. 3. §), vagyis később már a hatóság nem fogadhatja el hirtelen a régi lemondást<sup>245</sup>. A 75. életévüket betöltött püspökök lemondását pl. a Szentszék el szokta fogadni, legfeljebb felkéri a

<sup>241</sup> Vö. pl. *Código BAC* 127.

<sup>242</sup> Vö. ERDŐ, P., *Quaestiones quaedam de provisione officiorum in ecclesia*, in *Per* 77 (1988) 365–369.

<sup>243</sup> HEIMERL–PRÉE 139; URRUTIA, *De normis* 122. Mások az érintettel való közlést nem tartják szükségesnek a hivatal megürülésének beállításához, mivel ezt a CIC már nem említi (vö. 10. k.); ld. *Código BAC* 128.

<sup>244</sup> Vö. DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 425.

<sup>245</sup> Vö. HILL, in *The Code* 110. Az 1917-es CIC 189. k. 2. §-ához fűzött hiteles törvényt magyarázat szerint (PCI, Resp., 1922. VII. 14, nr. III, 1: AAS 14, 1922, 526) az ordinárius a lemondást a határidő lejáratá után is érvényesen elfogadhatta, hacsak a hivatal birtokosa időközben nem jelezte neki, hogy a lemondást visszavonja. A hatályos CIC 189. k. 3. §-a módosította ezt az előírást; vö. PIÑERO CARRION I, 317.



püspököt, hogy maradjon meg hivatalában bizonyos ideig. Így lehetséges az, hogy ilyenkor a püspöknek nem szükséges újból lemondania ahhoz, hogy később a Szentszék felmentesse.

**569** Az *elfogadásra nem szoruló* lemondás akkor lép hatályba, mikor a lemondó a jog előírása szerint *közölte* (189. k. 3. §).

#### e. Visszavonása

**570** A lemondást, *amíg hatályba nem lépett*, a lemondó visszavonhatja. Ha viszont már hatályba lépett, nem lehet visszavonni. Ilyenkor csupán az lehetséges, hogy a lemondó más jogcímen újra elnyerje a hivatalt, pl. újra kinevezzék (189. k. 4. §).

### 3. Az áthelyezés

#### a. Fogalma és végzője

**571** Az egyik hivatalból a másikba való áthelyezés (*translatio*) két cselekményt foglal magában: egy hivatal elvesztését (lemondás vagy elmozdítás alapján) és egy másik hivatal ezzel egyidejű átadását. Ezért áthelyezést csakis az végezhet, akinek joga van mind a két hivatal betöltésére (190. k. 1. §).

#### b. Oka és módja

**572** Az áthelyezés történhet a hivatalban lévő személy *beleegyezésével*. Ilyenkor bármilyen megfelelő okból sor kerülhet rá, és nincs szükség különleges eljárási módra sem.

**573** Ha az áthelyezés a hivatal viselőjének *akarata ellenére* történik, *súlyos ok* szükséges hozzá. Követni kell a jogban előírt *eljárasmódot* is, és mindig tiszteletben kell tartani az áthelyezendő személynek azt a jogát, hogy ellenérveit kifejtse (190. k. 2. §). A plébánosok áthelyezésére a CIC külön szabályokat közöl (1748–1752. k.), a büntetésből végzett áthelyezésre (1336. k. 1. § 4) a büntetőeljárás szabályai (1717–1731. k.) az irányadók. A legtöbb hivatal viselőjének áthelyezésére nincs külön eljárás. Ez egyesek szerint joghézag, amit ki kell tölteni<sup>246</sup>, pl. a plébánosok áthelyezésére vonatkozó közigazgatási eljárás analógiájára. Megjegyzendő azonban, hogy a megyéspüspök egyházkormányzati hatalmának megléte, az egyházmegyén belüli intézkedési hatalma mellett teológiai alapon álló (vö. CD 8 a) jogvélelem szól (381. k. 1. §). Ha tehát ezt a hatalmat a jog vagy pápai intézkedés kifejezetten nem korlátozza, aligha indokolt egyéb korlátozó szabályt keresni.

**574** Az áthelyezés hatálybalépéséhez, akár az érintett egyetértésével történik, akár akarata ellenére, szükséges, hogy írásban *közöljék* (190. k. 3. §).

#### c. Az előző hivatal megüresedése

**575** Áthelyezéskor az előbbi hivatal csak akkor ürül meg, mikor volt viselője *új hivatalát birtokba veszi*, hacsak a jog (pl. a megyéspüspök esetében, vö. 416. k., 418. k. 1. §) vagy az illetékes hatóság (pl. mikor egyszerre több személyt helyeznek át, és a 153. k. 1. §

<sup>246</sup> HEIMERL–PREE 140; vö. *Código EUNSA* 162.

miatt ez nehézségbe ütközne, vagy plébánosok akaratuk ellenére való áthelyezésekor, vö. 1751. k.) másként nem rendelkezik (191. k. 1. §).

**576** Az előző hivatallal járó *díjazásban* az áthelyezett mindaddig részesül, amíg új hivatalát birtokba nem vette (191. k. 2. §).

## 4. Az elmozdítás

### a. Fogalma és fajai

**577** Az elmozdítás (*amotio*) a hivatal elvesztésének olyan módja, melynek során a személy az illetékes hatóság határozatával vagy valamilyen – nem közvetlenül a hivataltól való megválásra irányuló – cselekményének következményeként magánál a jognál fogva úgy veszti el hivatalát, hogy nem kap egzszersmind másikat helyette.

**578** Az elmozdításnak, mely nem büntetés a szó szaknyelvi értelmében, nem feltétele, hogy az elmozdított személy valamilyen büntetendő cselekményt kövessen el, ám ezt nem is zárja ki. A 194. k. 3. száma szerinti automatikus hivatalvesztés pl. olyan cselekmény következménye, melyet az 1394. k. 1. § büntet (bár nem ezzel az automatikus hivatalvesztéssel, hanem más büntetéssel).

**579** Az elmozdítás fő fajtái a fentiek értelmében: 1) az illetékes *hatóság határozatával* történő elmozdítás, melynek végzésére általában (a 190. k. 1. § analógiájára) az a hatóság jogosult, aki a hivatalt betöltheti<sup>247</sup>; 2) a *magánál a jognál fogva* végbemenő elmozdítás (vö. 192. k.), melynek okait a jog kimerítően felsorolja (vö. 194. k.).

### b. A határozatilag végzett elmozdítás oka és módja

**580** A határozati úton történő elmozdításhoz, ha a hivatalt *meghatározatlan időre* adták, vagy meghatározott időre ugyan, de ez még nem telt le, a 624. k. 3. § szerinti esetek kivételével, súlyos ok (vö. pl. 1741. k.) szükséges, és meg kell tartani a *jogban megszabott eljárásmódot* is (193. k. 1–2. §). Ilyen külön eljárást a CIC a plébánosok (1740–1747. k.) és utalásszerűen az egyházmegyei vagyongazdálkodók (494. k. 2. §) elmozdítására ír elő.

**581** Az olyan hivatalokból, amelyeket valaki a jognak megfelelően az *illetékes hatóság józan belátására bízva* kapott, vagyis amelyekről a jog hangsúlyozza, hogy viselőjük a hatóság józan belátása szerint vagy szabadon, illetve megfelelő okból (pl. általános helynök: 477. k. 1. §; káplán: 552. k.; templomigazgató: 563. k.) elmozdítható<sup>248</sup>, az elmozdításhoz csupán *megfelelő ok* szükséges. Az elmozdítás ilyenkor az illetékes hatóság megítélése szerint történik (193. k. 3. §). Külön eljárás mód nincs megszabva.

**582** Mindig tiszteletben kell tartani azonban a *szereződésből származó szerzett jogokat* (192. k.). Ez az előírás többek szerint<sup>249</sup> a harmadik személyekkel (pl. magániskolák fenntartóival, ha valahol ilyenek működnek) kötött szerződésekre vonatkozik.

**583** Az elmozdítási határozat csak akkor lép hatályba, ha *írásban közlik* (193. k. 4. §).

<sup>247</sup> Vö. *Código* BAC 129; URRUTIA, *De normis* 124.

<sup>248</sup> Vö. HEIMERL–PREE 141.

<sup>249</sup> Uo.; vö. URRUTIA, *De normis* 124.

### c. A magánál a jognál fogva történő elmozdítás oka és módja

**584** Magánál a jognál fogva (194. k. 1. §) azok vannak elmozdítva hivatalukból, akik: 1) *elvesztették a klerikusi állapotot* (még akkor is, ha olyan hivatalban voltak, amit egyébként világi is viselhet)<sup>250</sup>; 2) *nyilvánosan* (vagyis bizonyíthatóan, nem titkosan, de nem feltétlenül hivatalos, formális cselekménnyel<sup>251</sup>) *elhagyták a katolikus hitet vagy az egyház közösségét*; 3) klerikus létükre, akár csak polgárilag is, *házasságkötést kíséreltek meg*.

**585** Maga az elmozdítás az itt felsorolt tények megvalósulásával automatikusan beáll. Ahhoz, hogy foganatosítani lehessen, az első esetben már semmi további lépés nem szükséges, mert a klerikusi állapot elvesztésének ténye mindig hatósági intézkedéssel áll be (290. k.). A második és a harmadik esetben a tény megvalósulását követnie kell az illetékes hatóság hivatalos nyilatkozatának, amely megállapítja, hogy az elmozdítás az illető tényállás megvalósulása miatt beállt. Csak ezután lehet az elmozdítást foganatosítani (194. k. 2. §), pl. mást kinevezni az adott hivatalra.

### d. Gondoskodás az elmozdított személyről

**586** *A magánál a jognál fogva* elmozdított személy iránt az egyházat semmilyen ellátási kötelezettség nem terheli. Egyébként ugyanez vonatkozik azokra is, akiket büntetésből megfosztanak (ld. alább) hivataluktól<sup>252</sup>.

**587** Akit az illetékes egyházi hatóság *határozata* mozdít el, annak ellátásával kapcsolatban különböző kötelezettségei lehetnek az egyháznak aszerint, hogy milyen hivatalt töltött be az illető, és mik a személyes körülményei (többek közt olyanok is, amelyek okot adhattak az elmozdításra, pl. öregség, betegség). Az általános elv az, hogy ha olyan hivatalból mozdítanak el valakit határozatilag, mely a megélhetését biztosította<sup>253</sup>, akkor az elmozdító hatóságnak – kellő ideig, vagyis amíg pl. az illetőnek lehetősége nem nyílik arra, hogy másként tartsa fenn magát<sup>254</sup> – gondoskodnia kell az elmozdított személy ellátásáról, kivéve ha ez más módon megoldott (pl. nyugdíjazottak vagy szerzetes intézményük által ellátott rendtagok<sup>255</sup> esetében) [195. k.].

**588** Az egyházi hivatal jelenlegi fogalma sok olyan világiak által is viselhető hivatalt tesz lehetővé, amely nem főfoglalkozás, nem a megélhetés alapja. Mint már említettük (ld. fent 23. §. 1), az egyházi munkaviszonyban levő világiak nem mind rendelkeznek kánonjogi értelemben vett hivatallal, viszont lehetséges egyházi hivatal, melyet viselője „társadalmi munkában” lát el. *A világi személyek lelkipásztori tevékenységének szabályzata* (16–26. §: Bp. 1986, 13–17) szerint hazánkban a lelkipásztori kisegítők vagy egyházi munkaviszonyban vannak, s akkor a hatályos (állami) munkajogi és társadalombiztosítási jogszabályok követendőek velük kapcsolatban (16. § [1] és [3]), vagy időszakos, illetve ellenszolgáltatás

<sup>250</sup> Vö. HEIMERL–PREE 141.

<sup>251</sup> Sok szerző külön hangsúlyozza, hogy a nyilvánosság ebben az összefüggésben nem hivatalos jelleget, hanem csupán bizonyíthatóságot fejez ki, vö. pl. URRUTIA, *De normis* 125; HEIMERL–PREE 141; PIÑERO CARRION I, 320.

<sup>252</sup> Vö. *Código* EUNSA 164.

<sup>253</sup> A 195. kánonról adott magyar fordításunk (ET 209) a latin szövegnek ezt az utalását nem tükrözte. A quo eiusdem subsistentiae providetur a kánonban az *officiumra* vonatkozik.

<sup>254</sup> URRUTIA, *De normis* 126.

<sup>255</sup> HILL, in *The Code* 112.

nélküli társadalmi munkában végzik tevékenységüket. Ez utóbbi esetben viszont, még ha ez a tevékenység esetleg egyházi hivatalnak volna is tekinthető (ami bizonyára csak igen ritka esetben fordul elő), nem ez az illető megélhetésének alapja, ezért az egyházat az elmozdítás után ellátási kötelezettség a 195. k. szerint nem terheli. Általánosságban elmondható, hogy az esetleg egyházi hivatal viselő világiak elmozdításakor a Magyar Katolikus Püspöki Kar rendelkezéseiben – a 231. k. 2. §-ának megfelelően – recipiált világi munkajogi és társadalombiztosítási jogszabályok megtartása révén „más módon” gondoskodás történik az illetők ellátásáról, ezért velük szemben ezen túlmenő kötelezettsége az egyháznak hazánkban a 195. k. alapján nincsen.

**589** Az egyházi szolgálatot teljesítő klerikusokról a 281. k. 2. § szerint betegség, munkaképtelenség vagy öregség esetén amúgy is gondoskodni kell, a világi jövedelemmel rendelkező nős diakónusokra vonatkozó kivételtől eltekintve (281. k. 3. §). Ha azonban valakit nem ilyen okból mozdítanak el hivatalából, egyéb megoldás híján, az elmozdító hatóságot terheli az ellátási kötelezettség. Ez azonban csak addig tart, amíg az illetőnek alkalmja nem nyílik másképpen fenntartania magát. Ha tehát felajánlanak neki egy újabb egyházi hivatalt, állást vagy ellátást pl. valamelyik plébánián, s – bár lehetősége volna rá – nem fogadja el, a hatóság nem köteles az elmozdított által kívánt formában folyósítani az ellátást, hisz a 195. k. ezt amúgy is csak átmeneti („kellő ideig”) és szükségmegoldásnak („hacsak...más módon...nem”) szánja.

## 5. A megfosztás

**590** A hivataltól való megfosztás (*privatio*) olyan elmozdítás, melyet büntetendő cselekmény *büntetéseként* végeznek (196. k. 1. §). Módját és hatálybalépését a büntetőjogi kánonok előírásai (1341–1353. k.) szabályozzák (196. k. 2. §).

**591** A hivataltól való megfosztást az 1336. k. 1. § 2. száma a jóvátévő büntetések közt sorolja fel. Egyes szerzők hangsúlyozzák<sup>256</sup>, hogy mivel ez végleges érvényű (örökre szóló) jóvátévő büntetés, csak törvényben lehet kilátásba helyezni, nem pedig parancsban (1319. k.), s kiszabni sem lehet határozatilag, hanem csupán büntető perben, ítélettel (1342. k. 2. §). A megfosztásnak ez a fokozott megnehezítése a hivatal viselő személy védelmét szolgálhatja. Kérdés azonban, hogy mennyire hatékonyan teszi ezt, hiszen az egyházi hatóságoknak – és éppen az egyházi közösség elemi érdekeinek védelmében – rendelkezésére áll az elmozdítás könnyebben alkalmazható eszköze. Ezért megfosztási perek hazánkban általában nincsenek. Ilyennek gyakorlatilag inkább csak olyan, a plébánosnál is nagyobb stabilitással rendelkező hivatalok esetében lehet értelme, amelyekből az egyszerű elmozdítás jogi nehézségbe ütközik. A megyéspüspöki szék megüresedésének fajtái közt pl. a 416. k. az egyszerű elmozdítást nem említi, hanem csupán a megfosztást (*privatio*).

<sup>256</sup> DE PAOLIS–MONTAN, *Il primo libro* 429.

## VII. fejezet: Az idő hatása a jogviszonyokra

### 27. §. Az elévülés és az elbirtoklás

**592** Az Egyházi Törvénykönyv I. könyvének két utolsó (X–XI.) címe az időnek a jogviszonyokra gyakorolt hatását érintő két fontos kérdéskört tárgyal: az elévülés és elbirtoklás témáját, valamint – a jogok keletkezésével és megszűnésével kapcsolatos határidőkre való tekintettel – az időszámítás, különösen a határidők kiszámításának módját.

#### 1. Alapfogalmak

**593** Az elévülés és az elbirtoklás olyan pozitív jogi (tehát nem „természetjogi”) jogintézmény, amelynek révén a személy alanyi jogokat szerez vagy elveszít, illetve kötelezettségektől szabadul meg (vö. 197. k.) egy megszabott időtartam elteltével, a jog előírásai szerint. Célja a jogok és kötelezettségek bizonytalanságának elkerülése. Aki jóhiszeműen sajátjaként birtokol valamit, vagy gyakorol egy jogot, annak egy bizonyos idő elteltével a jogrend megadja ehhez az addig hiányzó jogalapot (pl. a tulajdonjogot). Hasonlóképpen megszűnhetnek olyan jogok, amelyeket egy bizonyos időn át nem gyakoroltak.

**594** A CIC-ben használt *praescriptio* szónak a magyar jogi nyelvben két megfelelője van: az *elévülés* és az *elbirtoklás*. Az előbbi alanyi jogok elvesztésének, illetve kötelezettségektől való megszabadulásnak (*praescriptio extinctiva*), az utóbbi pedig alanyi jogok szerzésének (*praescriptio acquisitiva*) a módja. Egy jog elévülése gyakran összekapcsolódik az annak megfelelő elbirtoklással más személy részéről. Ezért érthető, hogy a latin kánonjogi nyelv egyetlen kifejezést alkalmaz rájuk.

#### 2. A világi jog kanonizálása

**595** Az elbirtoklás és az elévülés jogintézményét az egyház úgy teszi magáévá, ahogyan az egyes országok világi jogában szerepel, vagyis átveszi annak előírásait a jogok ilyen módon való megszerzésére vagy elvesztésére képes alanyok, az elbirtoklásnak, illetve elévülésnek alávetett dolgok és jogok, a birtoklás, illetve a gyakorlás feltételei, a törvényszabta idő, az elbirtoklás, illetve az elévülés hatása stb. tekintetében<sup>257</sup>, viszont fenntart bizonyos, a Codexben meghatározott kivételeket (197. k.). Amikor tehát a CIC sajátos előírást tartalmaz valamilyen ide vonatkozó kérdéstről, akkor az abban érintett pontokban nem a világi jogszabályt veszi át.

**596** Hazánkban az elbirtoklást a Ptk 121–124. §-a szabályozza. Eszerint (121. §) az elbirtoklási idő tíz év.

---

<sup>257</sup> URRUTIA, *De normis* 127; vö. pl. STANKIEWICZ, A., *De „Canonizatione” decadentiae legalis in ambitu praescriptionis extinctivae in iure canonico*, in *Per* 75 (1986) 337–360.

### 3. A CIC sajátos előírásai az elévülésről és az elbirtoklásról

#### a. A jóhiszeműség

**597** Az egyházjog az elbirtoklás (és az elévülés) érvényességéhez megkívánja, hogy az ne csupán kezdetben, hanem az előírt idő *egész tartama alatt* jóhiszemű legyen (198. k.). A jóhiszeműség itt a más dolgot birtokló, illetve az őt meg nem illető jogot gyakorló személynek az a meggyőződése, hogy az adott dolgot jogosan birtokolja sajátjaként, illetve jogosan él valamilyen joggal, mivel hibáján kívül nincsen tisztában jogcímének elégtelenségével (pl. jóhiszeműen vásárolt lopott holmit). A világi jogrendek gyakran csak a birtoklás, illetve gyakorlás kezdetén kívánnak jóhiszeműséget, s megelégszenek a csupán „jogi” (a jogszabályokban meghatározott) jóhiszeműséggel. Az egyház viszont erkölcsi értelemben vett (a jogcímről való lelkiismereti meggyőződésen alapuló) jóhiszeműséget kíván<sup>258</sup>. Kivételt képez a bűncselekmény (bűnvádi kereset) elévülése (1362. k., vö. 198. k.). Ehhez ezek szerint nem szükséges, hogy az elkövető lelkiismeretben meg legyen győződve, hogy neki büntetlenség jár, bár büntetendő cselekményt követett el.

**598** A gyakorlatban ennek a lelkiismereti jóhiszeműségnek az igazolása nem könnyű. A hatóságok mérlegeléséhez pl. a nem tudással kapcsolatban a 15. k. 2. § szerinti vélelmek lehetnek irányadók<sup>259</sup>.

#### b. Sajátos elévülési, illetve elbirtoklási feltételek

**599** Bizonyos személyek egyes jogaira nézve a Codex sajátos elévülési, illetve elbirtoklási *időt* szab meg. Ez az Apostoli Szentszék ingatlanai, értékes ingóságai, valamint akár személyi, akár dologi keresetei és jogai vonatkozásában *száz év*, más hivatalos egyházi jogi személyek ugyanilyen javai és jogai tekintetében *harminc év* (1270. k.). Az egyházi büntetendő cselekmények, illetve a rajtuk alapuló bűnvádi keresetek általában *három év* alatt évülnek el (1362. k. 1. § az ott felsorolt kivételekkel), a büntetések, vagyis a büntetés végrehajtása iránti keresetek pedig a büntető ítélet vagy határozat jogerőre emelkedésétől számított ugyanennyi idő alatt (1363. k.).

**600** Az elbirtoklásra képes *alanyról* ad külön szabályt az 1269. k. Eszerint hivatalos egyházi jogi személy tulajdonában lévő szent, azaz felszentelt vagy tartósan szent jelleget adó módon megáldott<sup>260</sup> dolgokat elbirtoklás útján csakis másik hivatalos egyházi jogi személy szerezhethet meg.

#### c. Elbirtoklásnak, illetve elévülésnek alá nem vetett jogok és kötelezettségek

**601** A 199. k. szerint nincsenek alávetve elbirtoklásnak, illetve elévülésnek:

**602** 1) A természetes vagy tételes *isten törvényből fakadó jogok és kötelezettségek*. Tehát nem évülhet el pl. a házastársi hűség kötelezettsége (vö. 1056. k.), nem birtokolhatja el a jogot a többi szentségekhez az, aki nincs megkeresztelve (vö. 842. k. 1. §), stb.

<sup>258</sup> Vö. DE PAOLIS – MONTAN, *Il primo libro* 431.

<sup>259</sup> Vö. PIÑERO CARRION I, 325. Van, aki általánosságban kijelenti, hogy a jóhiszeműséget vélelmezni kell, s a bizonyítás annak a feladata, aki a birtoklás rosszhiszeműségét állítja (*Código EUNSA* 165).

<sup>260</sup> Vö. pl. *Código BAC* 603.

**603** 2) Azok a jogok, melyeket *csak pápai kiváltsággal lehet megszerezni*. Ezért elbirtoklással nem szerezhethet senki jogot pl. az Apostoli Szentszéknek fenntartott felmentések megadására.

**604** 3) Azok a jogok és kötelezettségek, melyek *közvetlenül a krisztushívők lelki életére vonatkoznak*. Aki tehát pl. tartósan nem ünnepli meg a kötelező ünnepeket (vö. 1246. k.), vagy sok éven át nem járul szentáldozáshoz (920. k. 1. §), ezzel még nem mentesül a kötelezettség alól.

**605** 4) Az egyházi *területi egységek* (pl. plébániák, egyházmegyék) *biztos és kétségtelen határai*.

**606** 5) A *misepénzek és misekötelezettségek*. Ha misepénz felajánlásával misét kértek, a pénz megfizetésének kötelezettsége, illetve az elfogadott misepénznek megfelelően az adományozó szándékára a mise felajánlásának kötelezettsége nem szűnik meg elévüléssel, de ez – egyes szerzők szerint<sup>261</sup> – nem zárja ki, hogy más alanyra szálljon át ilyen módon a kötelezettség. Tehát a kötelezettség megszűnését és nem átháramlását zárja ki a jog.

**607** 6) Olyan egyházi *hivatal* (ti. maga a hivatal egésze, birtoklása, nem egyes hozzá tartozó jogok, s nem is a hivatal adományozásának joga), *amely a jog szerint az egyházi rend szentségének gyakorlását kívánja*<sup>262</sup>.

**608** 7) Az ellenőrző jellegű kánoni *látogatáshoz való jog és az engedelmisségi kötelezettség*. Ezek elbirtoklás, illetve elévülés révén átszállhatnak más alanyra, tehát lehetséges, hogy más egyházi hatóság váljék jogosulttá a látogatás végzésére, vagy másnak lesznek kötelesek az alárendeltek engedelmeskedni. Viszont ilyen módon nem szűnhet meg a látogatási jog, és nem fordulhat elő az sem, hogy a krisztushívők elévülés folytán senkinek sem tartozzanak engedelmisséggel (199. k. 7).

---

<sup>261</sup> WERNZ–VIDAL IV/2, 307, nr. 822; vö. URRUTIA, *De normis* 128.

<sup>262</sup> Vö. ERDŐ, *Quaestiones* 373.

## 28. §. Az időszámítás

### 1. A kánoni időszámítás alkalmazási területe

**609** A Codex a 200–203. kánonban általános elveket szögez le az egyházi jogi időszámítással kapcsolatban, de egyben fenntartja annak lehetőségét is, hogy a jog az idő számítását

illető kérdésekben kifejezetten ezektől a szabályoktól eltérően rendelkezzen (200. k.). Ilyen eltérő rendelkezésekre egyrészt a liturgikus szabályokban találunk példát, másrészt azokban az esetekben, amikor az egyházjog az egyháztól esetleg eltérő időszámítási módot is tartalmazó *világi jogot* kanonizálja (vö. pl. 22. k., 197. k., 1290. k.).

### 2. A folyamatos és a hasznos idő

**610** *Folyamatos* időnek (*tempus continuum*) azt az időt nevezzük, amiben nincs megszakítás (201. k. 1. §). Ha a folyamatos idő telésének feltétele megszűnik, számítását nem lehet később a zavartalanul eltelt részhez hozzáadva folytatni, hanem csak újra kezdeni. Ha pl. az elbirtoklási idő egy részének letelte után az elbirtoklás feltételei egy időre megszűntek, majd újra beálltak, újra kell kezdeni számítását (vö. 198. k.).

**611** *Hasznos* időn (*tempus utile*) azt az időt értjük, ami úgy illeti meg (határidőként) a jogát gyakorló vagy érvényesíteni kívánó személyt, hogy nem telik számára, ha nem tud jogáról<sup>263</sup>, vagy arról, hogy a határidő elkezdődött<sup>264</sup>, vagy nem képes gyakorolni jogát (vö. 201. k. 2. §). A hasznos határidő tehát megszakadhat, majd folytatódhat. Nem foglalja magában pl. a fizikai (pl. betegség), illetve jogi akadályoztatás (pl. az ítélet szövegének hiányában valaki nem tud fellebbezni az 1634. k. szerint) napjait. A hasznos idő megszakadásával összefüggésben csak a cselekvés lehetetlenségének napjait kell számolni, nem pedig óráit és perceit, hiszen a nap folyamatos időtartam (202. k. 1. §).

**612** Mivel az idő természete szerint folyamatosan telik, többen hangsúlyozzák, hogy általában az időtartamokat az egyházjogban, ha a törvény külön kifejezetten vagy bennfoglaltan nem jelzi, *folyamatosnak kell tekintenünk*<sup>265</sup> (pl. a diakonátus és a papszentelés közti hathónapos időköz: 1031. k. 1. §; az ideiglenes szerzetesi fogadalomban töltendő időt: 655. k., 657. k. 2. §). Ha viszont olyan határidőről van szó, melyet valakinek valamilyen cselekvésre engedélyeznek, ezt *hasznosnak szokás vélelmezni*, hiszen ez az idő a cselekvésre való, így méltánytalanok tűnik beleszámítani azokat a napokat, amikor az érintett, hibáján kívül, nem képes cselekedni (vö. pl. 1467. k.)<sup>266</sup>.

**613** Egyesek a folyamatos és a hasznos időn kívül megkülönböztetnek *megszakítható* időt is, vagyis olyat, amelynek részletekben való felhasználása nem a cselekvés lehetetlenségétől, hanem a cselekvő akaratától függ. Ilyen pl. a püspököt, a plébánost vagy a káplánt megillető szabadság ideje (vö. 410. k., 533. k. 2. §, 550. k. 3. §)<sup>267</sup>.

<sup>263</sup> Vö. RUF 67; URRUTIA, *De normis* 129.

<sup>264</sup> HEIMERL–PREE 147.

<sup>265</sup> Uo. 148; vö. HILL, in *The Code* 113.

<sup>266</sup> *Código* BAC 133; *Comento* 108. A két ellentétes vélelem tehát összeegyeztethetőnek tűnik.

<sup>267</sup> *Código* BAC 133.



### 3. Az egyes időegységek

**614** Noha a CIC használja olykor az *órát* is mint időegységet (pl. a szentségi böjt kapcsán, vö. 919. k. 1. §), külön meghatározást csak a nap, a hét, a hónap és az év számításához ad. Az óra jelentését a jog – úgy tűnik – közismertnek tekinti (17. k.).

**615** A *nap* a jogban 24 órából álló folyamatos időtartam, melyet – hacsak kifejezett ellenkező előírás nincsen – éjféltől kell számítani (202. k. 1. §). Vagyis nem kell a már megkezdett nap óráit számolni, hanem a határidőt a kezdetét jelentő esemény utáni éjféltől kell számítani.

**616** A *hét* 7, a *hónap* 30, az *év* pedig 365 nappól álló időtartam, hacsak nincs jelezve (akár bennfoglaltan, a hónap vagy év naptári megjelölésével, pl. „április 15-étől számított egy hónapon belül”, „a jövő évben”, vö. 1917-es CIC 34. k. 7. §), hogy a hónapot és az évet úgy kell venni, ahogyan a naptárban vannak (202. k. 1. §). Ha az idő folyamatos, a hónapot és az évet mindig úgy kell számítani, ahogyan a naptárban vannak (202. k. 2. §). Aki tehát pl. február 20-án született, az hét év múlva február 20-án tölti be hetedik életévét függetlenül attól, hogy időközben egy vagy két szökőév (illetve február 29-e) volt-e.

### 4. A határidők kezdete és vége

**617** Hacsak a jog kifejezetten másként nem rendelkezik, vagy a határidő kezdete egybe nem esik a nap kezdetével (vagyis éjféllal, vö. 202. k. 1. §), a határidőbe a *kezdő nap nem számít bele* (203. k. 1. §), a *záró nap* viszont – ellenkező rendelkezés hiányában – *beleszámít*. Ezért pl. a nagykorú személyek jogaival ki-ki csak a tizennyolcéves születésnapját követő éjféltől élhet.

**618** A kezdő- és záró nap számításának fenti módja következtében, ha a határidő egy vagy több hétből áll, a hétnek a kezdő nappal azonos napja leteltével, ha egy vagy több hónapból vagy évből áll, az utolsó ugyanolyan számú nap leteltével ér véget. Ha a hónapnak nincs ugyanolyan számú napja, mint a határidő kezdő napja, a határidő a hónap utolsó napjának elteltével végződik (203. k. 2. §). Tehát pl. a január 29-én, 30-án vagy 31-én kezdődő egyhónapos határidő február 28-án jár le, vagy szökőévben február 29-én.

## Harmadik rész: Isten népének joga

### I. szakasz: A krisztushívők

#### 29. §. A krisztushívők általában

**619** A II. Vatikáni Zsinat, különösen az egyházzól szóló hittani rendelkezés központi szerepet tulajdonít egyháztanában az Isten népe fogalmának (vö. pl. LG 9–17). Ez az egyházkép nemcsak nagy tekintéllyel rendelkezik, a Bibliában és a keresztény hagyományban fellelhető gyökerei miatt, hanem a törvényhozó számára is a legalkalmasabbnak tűnt az egyház intézményes vonatkozásainak kifejezésére. Lehetővé teszi ugyanis az új ekkleziológiai távlatok és tevékenységi szempontok kibontakoztatását és a jogszabályok nyelvére való lefordítását, de egyben felhívja a figyelmet arra is, hogy az egyház titok, misztérium, mely nem tárgyalható a maga egészében a valóság társadalmi-jogi szintjén.

**620** Ezek szerint az egész egyházjog Isten népének joga. Az Egyházi Törvénykönyv II. könyve mégis „Az Isten népe” címet viseli. Ez azzal magyarázható, hogy benne különösen is a személyeknek Isten népében elfoglalt helyéről, ott betöltött szerepéről van szó, valamint a hierarchikus közösségben való együttműködésükről és a megszentelt, illetve az apostoli élet intézményes formáiról. Olyan témákról tehát, amelyeket korábban többen – különösen a német egyházjog-tudomány hagyományát követők – az alkotmányjog (lásd fent 1. §. 2. c) körébe szoktak sorolni. Megjegyzendő, hogy a CIC reformja során a II. könyv anyagának egy része eleinte az Egyházi Alaptörvény tervezetében szerepelt, melynek önálló, alkotmányjellegű kihirdetésétől a törvényhozó végül is eltekintett (lásd fent 6. §. 2).

#### 1. A krisztushívő fogalma és jogállása

**621** A *krisztushívők* (christifideles) kifejezés az összes megkeresztelteket jelöli, különbségtétel nélkül (204. k. 1. §). Tehát nem a személyes hitbeli meggyőződést vagy annak hiányát tartja szem előtt, bár annak is lehet jogi jelentősége (vö. 205. k.), hanem azt a létrendjében végbemenő (ontológiai) alapvető változást, amit a keresztség idéz elő az emberben. A hatályos kánonjogban a természetes személy és a krisztushívő fogalma egybeesik (lásd fent 18. §. 1. b)<sup>268</sup>

**622** A krisztushívőkről a CIC teológiai összefüggésbe állítva beszél. A II. Vatikáni Zsinat tanítására támaszkodva kijelenti róluk, hogy a maguk módján mindnyájan részesévé váltak Krisztus papi, prófétai és királyi feladatának, s állapotuknak megfelelően hivatást kaptak annak a küldetésnek gyakorlására, melynek teljesítését Isten az egyházra bízta (204. k. 1. §; vö. LG 9–17, 31, 34–36; AA 2, 6, 7, 9, 10). Ez a közös küldetés a teológiai alapja a *krisztushívők alapvető egyenlőségének*. Az alapvető egyenlőség elvét a 280. k. kifejezetten is kimondja. Eszerint az összes krisztushívők között egyenlőség uralkodik méltóságuk és

<sup>268</sup> A két fogalom kapcsolatáról a CIC átdolgozásának folyamatában lásd LONGHITANO, A., *Laico, persona, fedele cristiano. Quale categoria giuridica fondamentale per i battezzati?*, in AAVV., *Il fedele cristiano. La condizione giuridica dei battezzati* (Il Codice del Vaticano II 6), Bologna 1989, 40–42.

cselekvésük tekintetében (vö. LG 32c). A hatályos egyházjog tehát nem az egyenlőtlen, hanem az alapvetően egyenlő tagokból álló társaság eszméjéből indul ki.

**623** Az egyenlő *méltóság* jogilag egyenlő személyiséget, jogalanyiságot jelent (vö. 96. k.): az összes krisztushívők kötelességei és jogai mindenkire egyaránt vonatkoznak. Nem lehet valaki többé, más pedig kevésbé személy a megkereszteltek közül. A *cselekvésben*, tevékenységben való egyenlőség arra utal, hogy mindnyájan Krisztus testének építésére hivatottak. A jog senkit sem kárhoztat passzív szerepre az egyházban. Az egyes krisztushívők apostoli tevékenységének módját állapotuk és konkrét feladatkörük határozza meg (208. k.)<sup>269</sup>.

**624** Ez az egyenlőség az egyház hierarchikus közösségében áll fenn. Krisztus hármaskör feladatában ki-ki a „maga módján”, „állapotának megfelelően” (204. k. 1. §) részesedik (vö. LG 32; 207. k. 1. §). Krisztus testének építésén mindenki „állapotának és feladatának megfelelően” fáradozik (208. k.). Ennyiben a tagok között *egyenlőtlen* érvényesül. Ez az egyenlőtlen azonban funkcionális jellegű.

**625** A krisztushívők általános jogaiban és kötelességeiben való részesedés (a jogok gyakorlásának lehetősége) annyiban illeti meg az egyes megkeresztelteket, amennyiben *közösségben* (communio) vannak a katolikus egyházzal, és amennyiben nem sújtják őket bizonyos *büntetések* (96. k.). Ebben az összefüggésben, nem pedig a teljes egyházban önálló kifejtése céljából szól az Egyházi Törvénykönyv arról, hogy az egyház, Krisztus teste, melynek a krisztushívők a keresztséggel tagjaivá váltak, hogyan áll fenn, hogyan azonosítható itt a földön, s hogyan határozható meg jogilag, hogy ki van vele közösségben.

**626** Az egyház nem csupán lelki társaság, hanem látható társaság is. Ebben a világban „mint alkotmányos és rendezett társaság a katolikus egyházban áll fenn, vagyis a Péter utóda meg a vele közösségben élő püspökök által kormányzott egyházban” (204. k. 2. §; CCEO 7. k. 2. §; LG 8b)<sup>270</sup>. Ezen a földön azok a megkereszteltek vannak benne teljesen a katolikus egyház közösségében, „akik annak látható társaságában kapcsolódnak Krisztushoz, mégpedig a hitvallás, a szentségek és az egyházkormányzat kötelékével” (205. k.; vö. LG 14b). A *katolikus egyházzal való teljes közösség* teológiai és egyben jogi valóság. Kritériumainak (*hitvallás, szentségek, egyházkormányzat*) idézett felsorolása megmarad a jog síkján. Ezek az elemek ugyanis külsőleg igazolható, megállapítható tényezők.

**627** Az egyházhoz való tartozásnak, a vele való azonosulásnak, az érzelmi, személyes és kegyelmi közösségnek számos (szociológiai, pszichológiai, teológiai) dimenziója van. Akiben megvan Krisztus Lelke, aki a kegyelem állapotában él, az kapcsolódik a legtökéletesebben az egyház titokzatos életáramába<sup>271</sup>. Amikor az Egyházi Törvénykönyv az

<sup>269</sup> Vö. DEL PORTILLO, A., *Laici e fedeli nella Chiesa*, Milano 1969, 34–35; MONTAN, A., *Obblighi e diritti di tutti i fedeli. Presentazione e commento dei cann. 208–223 del Codice di diritto canonico*, in *Apol* 60 (1987) 556.

<sup>270</sup> A zsinati kijelentés dogmatikai háttéréhez lásd pl. C Fid, *Notificatio*, *Il 12 febbraio*, 1985. III. 11: AAS 77 (1985) 756–762; PHILIPS, G., *L'Église et son mystère au IIe Concile du Vatican. Histoire, texte et commentaire de la Constitution Lumen Gentium*, Paris, 1967, I, 194; SULLIVAN, F. A., „*Sussiste*” *la Chiesa di Cristo nella Chiesa Cattolica Romana*, in LATOURELLE, R. (a cura di), *Vaticano II: bilancio e prospettive venticinque anni dopo* (1962–1987), Assisi 1987, II, 811–824; WILLEBRANDS, J., *La signification de „subsistit in” dans l'ecclésiologie de communion*, in *La documentation catholique* 85 (1988) 35–41; stb.

<sup>271</sup> Vö. pl. BORRAS, A., *Appartenance à l'Église, communion ecclésiale et excommunication*, in *Nouvelle Revue Théologique* 110 (1988) 808–814.

egyházzal való közösségről beszél (vö. 96. k.), akkor a katolikus egyházzal való látható közösséget érti rajta<sup>272</sup>. Ennek kritériumai pedig csakis azok, amelyekről az imént szó volt. Aligha érthetünk tehát egyet azokkal a szerzőkkel (pl. Libero Gerosával), akik a *Lumen gentium* 14b pontjára hivatkozva (ahol az egyházba való teljes beépülés, *incorporatio*, de nem a teljes közösség elemének tűnik az is, hogy az adott személy „az Úr Lelkét bírja”, amit egyesek a kegyelem állapotával azonosítanak, mások viszont – helyesebben – a keresztség elnyerésére vonatkoztatnak<sup>273</sup>) azt állítják, hogy a katolikus egyházzal való teljes közösséghez a kegyelem állapota is szükséges. Csakhogy – mint maga Karl Rahner is hangsúlyozza<sup>274</sup> – annak állítása, hogy a megszentelő kegyelem állapotát elvesztett bűnösök nem tartoznak az egyházhoz, valódi eretnokség. Ugyanakkor a kegyelem állapota kívül esik az érzékszervekkel megtapasztalható valóság körén. Ezért alapvető jogi kategóriaként, amely pl. egyes hivatalok érvényes betöltéséhez megkívánható, nem lehet alkalmazni. Nem a farizeusi magatartás törvénybe foglalása tehát az, hogy a jog ezen a földön mindazokat, de csak azokat a keresztyéneket minősíti a katolikus egyház teljes közösségében lévőeknek, akik a fent említett hármast látható kötelékkel tartoznak Krisztushoz. Sokkal inkább az emberi természet korlátainak elismerése és a megtestesülés valósága iránti tisztelet fejeződik ki ebben.

**628** A szentségekben való közösség itt nem azt jelenti, hogy valaki ténylegesen fel is veheti az összes szentségeket, hanem hogy hitben elfogadja az egyház szentségeit (vö. LG 14b)<sup>275</sup>. Ezért nem érthetünk egyet azokkal (pl. Reinhild Ahlers, Libero Gerosa), akik az eucharistiának az egyház számára konstitutív, létesítő szerepéből arra következtetnek, hogy aki halálos bűne miatt nem járulhat szentáldozáshoz, az nincs benne az egyház teljes közösségében<sup>276</sup>.

**629** Mint a természetes személyekről szólva már említettük (18. §. 1. c), azok a megkereszteltek, akik nincsenek közösségben a katolikus egyházzal, nem rendelkeznek azokkal a jogokkal és köteleességekkel, melyek a teljes közösséghez vannak kötve (vö. 11. k.). Ha a katolikus egyházzal való teljes közösséghez szükséges fent említett kötelekek valamelyike hiányzik, a krisztushívő és a katolikus egyház között *nem teljes közösség* (*communio non plena*) áll fenn. Ilyen nem teljes közösségben vannak a katolikus egyházzal a nem katolikus keresztény egyházak és közösségek tagjai. Ezen a nem teljes, de valóságos közösségen alapulnak a Codexben említett bizonyos jogi lehetőségek (pl. 844. k., 874. k. 2. §, 893. k., 1124–1129. k., 1183. k.).

**630** A katekumenek még nem nyerték el a keresztséget, így nem tagjai az egyháznak, szaknyelvi értelemben nem krisztushívők. Mégis már kifejezett akarattal kérték, hogy vegyék fel őket az egyházba. Ez az akaratnyilvánítás és a hitben, reményben, szeretetben való élet teszi az embert az egyetemes egyházjog szerint katekumenné. Egyes szerzők hangsúlyozzák, hogy a katekumenek közé való felvétel liturgikus szertartása (vö. AG 14) és a jelöltek

<sup>272</sup> Vö. pl. uo. 814.

<sup>273</sup> Vö. ERDŐ P., *Az egyházjog teológiája intézménytörténeti megközelítésben* (Egyház és jog 2), Bp. 1995, 116–118.

<sup>274</sup> *Kirche der Sünder*, in *Schriften zur Theologie*, VI, Einsiedeln 1965, 301–320.

<sup>275</sup> PIÑERO CARRION, J. M., *La ley de la Iglesia. Instituciones Canónicas*, I, Madrid 1985, 335; FELICIANI, G., *Obblighi e diritti di tutti i fedeli cristiani*, in AAVV., *Il fedele cristiano. La condizione giuridica dei battezzati* (II Codice del Vaticano II 6), Bologna 1989, 61.

<sup>276</sup> Vö. ERDŐ P., *Eucharisztikus egyháztan jogi következményekkel*, in *Teológus az Egyházban. Emlékkönyv Gál Ferenc 80. születésnapja alkalmából*, szerk. FILA B.–ERDŐ P. (Studia Theologica Budapestinensia 12), Bp. 1995, 349–366.

bejegyzése egy külön könyvbe (788. k. 1. §) formai követelmény lehet ugyan, de nem tűnik nélkülözhetetlennek ahhoz, hogy valaki ténylegesen katekumennek minősülhessen<sup>277</sup>. A katekumenek a keresztségre való folyamatos készülődésüknek a teológiai összefüggésében sajátos módon kapcsolódnak az egyházhoz (vö. 206. k. 1. §). Nem kötelezik őket a tisztán egyházi törvények (11. k.), viszont követniük kell az egyetemes és a részleges egyházjognak azokat az előírásait, amelyek rájuk vonatkoznak (vö. 788. k. 3. §, 851.k., 865. k.), s a jog szerint megilletik őket bizonyos kedvezmények, amelyeket a krisztushívők élveznek (206. k. 2. §; pl. ugyanolyan temetésben részesülnek, mint a már megkereszteltek – 1183. k. 1. §; áldásokat kaphatnak – 1170. k.).

## 2. A krisztushívők életállapotai

**631** A krisztushívők alapvető egyenlősége a teológiailag és jogilag jelentős életállapotok (status) különbözőségével egészül ki. A hatályos egyházjog a krisztushívők ilyen életállapotait két különböző ismérv alapján kétszer két csoportra osztja: az egyházi rendben való részesedés szerint klerikusokat és világiakat (laikusokat), az evangéliumi tanácsokra tett és az egyház által elismert fogadalom vagy más szent kötelék szerint pedig ilyen megszentelt életet élőket és egyéb krisztushívőket különböztet meg.

**632** Az egyháztagoknak életállapotuk szerinti három csoportra (klerikusok, szerzetesek, világiak) osztása az előző időkben elég gyakran előfordult (vö. pl. LG 30, 31 stb.). Az effajta megkülönböztetés gyakorlati, pasztorális szempontokhoz igazodik. Ilyen okból él vele a terminológiai vitákban gazdag és számos elméleti kérdést továbbra is nyitva hagyó 1987-es Püspöki Szinódus nyomán kiadott *Christifideles laici* kezdetű apostoli buzdítás is (II. János Pál, Adhort. ap. post-synodalis, *Christifideles laici*, 1988. XII. 30, nr. 9, 15: AAS 81, 1989, 406, 413; magyarul: PM XX, 22, 33 stb.). Ezek alapján úgy tűnik, hogy hivatalos egyházi megnyilatkozásokban is többféle megkülönböztetés szerint osztják fel a krisztushívőket, illetve a világiak (laikusok) fogalmát nem mindig azonos értelemben használják. Néhol beleértik az egyházi rend szentségében nem részesült szerzeteseket is, másutt őket már nem nevezik világiaknak. Eltekintve a műfaja szerint nem jogszabálynak minősülő, hanem lelkipásztori buzdítás jellegű okmányoktól, feltűnő, hogy maga a II. Vatikáni Zsinat, ezen belül maga a Lumen Gentium kezdetű hittani rendelkezés is több értelemben fogalmaz. Egyfelől kijelenti, hogy világi hívőkön (laici) „az összes keresztényeket értjük [„hic intelleguntur” – nem pedig: „kell érteni”, mint a magyar fordítás mondja] az egyházi rend és az egyházban jóváhagyott szerzetesség tagjainak kivételével” (LG 31). Másfelől leszögezi, hogy a „szerzetesség az egyház isteni és hierarchikus alkotmánya szempontjából nézve nem közbülső állapot a klerikusok és a laikusok között. Az Isten ugyanis mind a két részről hív keresztény hívőket, hogy az egyház életén belül különös adományban legyen részük, és ki-ki közreműködjek a maga módján az egyház üdvösségszerző küldetésében” (LG 43b). Még világosabb a keresztényeknek az ordo szentsége alapján való két (és nem három) csoportra osztása ugyanennek a konstitúciónak egy másik helyén, ahol ez áll: „Az a különbözőség ugyanis, amit az Úr hozott létre a felszentelt szolgák és az Isten népének többi tagja között, egymásrataltsággal jár együtt” (LG 32c; vö. II. János Pál, Alloc., 1983. II. 3, nr. 7: AAS 75, 1983, Pars I, 460).

**633** A világiak méltóságát és küldetését, egyházon belül nagykorú és cselekvő hivatásukat a II. Vatikáni Zsinat a keresztségből vezeti le. A világi hívők sajátos küldetéséről

<sup>277</sup> HERVADA, J., *Diritto costituzionale canonico*, Milano 1989, 142; vö. PIÑERO CARRION I, 336.

szólva kijelenti: „a maguk részéről az egész krisztusi nép küldetésében járnak el az egyházban és a világban, hiszen a keresztség Krisztus testébe építette be őket, Isten népének tagjaivá és Krisztusnak papi, prófétai és királyi tisztének részeseivé tette” (LG 31a). A *Christifideles laici* kezdetű apostoli buzdítás újra kifejti, hogy a világi hívők „Krisztus hármasság papi, prófétai és királyi küldetéséből kapnak részt. Ennek első gyökere a felkenésben található, ami a keresztség. A bérmálásban ez tovább fejlődik, az eucharishtiában pedig, amitől állandóan és bensőségesen támogatást kap, beteljesedik. Ez a részvétel minden egyes világi hívőnek valóban megadatik, de csak annyiban, *amennyiben* az Úr testével egy... a világi hívők részvétele Krisztus hármasság tiszttségében az egyházzal fennálló közösségből fakad” (1988. XII. 30, nr. 14: AAS 81, 1989, 412–413; vö. PM XX, 32–33). Tehát nem valami különlegesség, hanem az összes keresztények alapvető állapota az, amiből az egyház minden tagjának méltósága és egyenlősége származik. Ez a méltóság „egyszersmind a világi hívők apostoli és missziós lendületének titkos ereje” (uo. nr. 17: AAS 81, 1989, 421; magyarul: PM XX, 44). Amivel tehát a világi rendelkezik az egyházban, ami méltósága és küldetése, az azért illeti meg, mert keresztény. Ha valamilyen oknál fogva, lelkipásztori buzdítás és útmutatás végett a világiak sajátos, a többi keresztényektől különböző vonásait úgy keressük, hogy azok pozitív megfogalmazásban – ne pedig a klerikusi vagy a szerzetesi állapot ellentétéként tagadólag – jelenjenek meg, akkor a II. Vatikáni Zsinattal szólva sajátos hivatásuknak nevezhetjük, hogy „az ideig való dolgok intézése és Isten szerint való rendezése által keressék az Isten Országát” (LG 31; vö. II. János Pál, Adhort. ap. post-synodalis, *Christifideles laici*, 1988. XII. 30, nr. 9, 15: AAS 81, 1989, 405, 413–416; magyarul: PM XX, 22, 33–37). Ám ez a hivatás az emberi és keresztényi mivolt folyamánya, egyéb különleges jogi tényen nem alapul. Az általánostól való eltérést inkább csak a szerzetesek világtól való elkülönülése (607. k. 3. §) jelent, mely a szerzetes intézményben tett fogadalom jogcselekményével veszi kezdetét (vö. 607. k. 2. §). Megjegyzendő azonban, hogy az egyházjogi terminológia szerint a szerzetes intézmények egy része is laikusi (tehát az egyházi rend gyakorlását feladatául nem tűző) jellegű (588. k. 3. §). Ilyenek pl. az összes női rendek. Ettől azonban még a világtól való szerzetesi elkülönülésük nem szűnik meg. Ugyanakkor viszont a világi intézmények (instituta saecularia) tagjai a 207. k. 2. §-a szerint az evangéliumi tanácsok vállalásával megszentelt élet állapotába tartoznak, de hivatásuk lényeges vonása, hogy nem különülnek el a világtól, hanem épp annak belülről való megszentelésén igyekeznek, akár klerikusok, akár laikusok (710–711. k.).

**634** A hatályos CIC-ben alkalmazott kétszer két csoportra való felosztás egymástól világosabban elválasztott teológiai és jogi elemek szerint nyert megfogalmazást. A Keleti Codex másként határozza meg a világi (laikus) fogalmát: a hármasság felosztást teszi magáévá (CCEO 390. k.). Ezzel a szentségteológiai különbségen alapuló laikusfogalom helyett a hagyományosabb szociológiai jellegű laikusfogalmat alkalmazza. Ennyiben hasonlít a Katolikus Egyház Katekizmusához (Città del Vaticano 1992, 245, nr. 897; magyarul: Bp. 1994, 190–191), mely lelkipásztori szempontból a hivatalos szövegekben előforduló laikusfogalmak közül szintén ezt részesíti előnyben.

#### a. A klerikusok és a világiak

**635** Az *egyházi rend* szentségében való részesedés szempontjából a krisztushívők két csoportra oszlanak: a *klerikusokra* (felszentelt vagy más szóval szent szolgálatot teljesítő személyek, „*ministri sacri*”) és a *világiakra* (laici) vagyis azokra a krisztushívőkre, akik az egyházi rendben nem részesedtek (207. k. 1. §; vö. LG 28, 32c).

**636** Az 1917-es CIC 107. kánonja úgy fogalmazott, hogy „isteni rendelkezés folytán vannak az egyházban a világiaktól különböző klerikusok”. Mivel ez a fogalmazás a klerikusok és a világiak közti különbségre helyezte a hangsúlyt, s a klerikus szó akkoriban használatos értelme miatt – nem csak az egyházi rend szentségében részesült személyeket jelölte, hanem mindenkit, aki a tonzúráat felvette – félreérthető is volt, a hatályos CIC lényeges módosítást hozott: az egyházban szent szolgálatot teljesítő személyek létét, lényegében tehát az ordo szentségét, vezeti vissza *isteni rendelésre* (vö. pl. Conc. Trid., Sess. XXIII, De sacramento ordinis can. 3: DS 1773; LG 18, PO 2 stb.). A klerikusok és a világiak közti különbség ennek mintegy következménye. Így szól erről a II. Vatikáni Zsinat (LG 32c), II. János Pál pápa pedig hangsúlyozza: „Isteni jog alapján áll fenn a 'tagoknak ez a különbözősége' és 'az a különbség melyet az Úr tett a szent szolgálatot teljesítők és Isten népének többi tagja között', valóban kétféle nyilvános életmódot hoz létre az egyházban... a klerikusok és a világiak különböző funkciókat kapnak” (Alloc., 1983. II. 3, nr. 7: AAS 75, 1983, Pars I, 460).

**637** A CIC klerikusi és világi *állapotról* (status) beszél (vö. 194. k. 1. § 1, 278. k., 285. k. 2. §, 289. k. 1–2. §, 290–293. k., 1317. k. stb.).

#### **b. A megszentelt életforma és annak hiánya**

**638** Az *evangéliumi tanácsokra* tett s az egyház által elismert és szavatolt fogadalommal vagy más szent kötelekkel való megszentelődés szempontjából a krisztushívők ismét két csoportra oszlanak: az ilyen sajátos módon Istennek szentelt életet élőkre és azokra, akik a megszentelődésnek ezt az útját nem választották. Az ilyen megszentelt életet élők állapota nem tartozik az egyház hierarchikus szerkezetéhez, de „összefügg annak életével és szent jellegével” (207. k. 2. §), különös tekintettel arra, hogy állapotukat az egyház elismeri és szavatolja, s hogy az egyház üdvözítő küldetésének teljesítésére „sajátosan rendelkezésre állnak” (uo.).

**639** A megszentelt élet itt említett formájának hiánya nem nevezhető minden további nélkül *saecularitashoz*, mivel a világi intézmények (instituta saecularia) ennek a megszentelt életnek az intézményei közé tartoznak (vö. 710. k. stb.).

**640** Akárcsak a világi (laikus) mivolt, a megszentelt élet e formájának a hiánya is *állapotnak* minősül (vö. 216. k, 219. k.). Egyébként a fentiekben felsorolt két-két állapot át is fedi egymást: vannak megszentelt életet élő laikusok és klerikusok, de ugyanígy vannak az evangéliumi tanácsokkal megszentelt életet nem vállalók között is világiak és klerikusok egyaránt.

**641** Az itt említett négy állapotnak különösen nagy jogi jelentősége van. Ezért kerül róluk szó a CIC II. könyvének bevezető részében. Egyes szerzők ezeket az állapotokat *közjogi*, az egyház szerkezetével összefüggő állapotoknak nevezik<sup>278</sup>. Állapota azonban több más szempontból is lehet a krisztushívőnek. A házasság állapot (226. k. 1. §) vagy a celibátus állapota (247. k. 1. §) szintén előfordul a CIC-ben. Ennek alapján több szerző hangsúlyozza, hogy az állapot már nem elsősorban a személyeknek egy zárt csoportját jelöli a jogban,

<sup>278</sup> Vö. pl. STICKLER, A. M., *Le grandi linee dello sviluppo degli stati giuridici delle persone nella chiesa*, in *MonEccI* 107 (1982) 190. Az, hogy a világiak állapota is közjogi jellegű az egyházban, kitűnik II. János Pál pápa beszédéből is, melyben az új Egyházi Törvénykönyvet mutatta be (1983. II. 3, nr. 7: AAS 75, 1983, Pars I, 460).

hanem inkább jogállást (*conditio iuridica*), mely különböző szempontok alapján nyer meghatározást<sup>279</sup>.

---

<sup>279</sup> Vö. pl. BONNET, P. A.–GHIRLANDA, G., *De Christifidelibus: de eorum iuribus, de laicis, de consociationibus. Adnotationes in Codicem*, Roma 1983, 14–17; MONTAN, A., *Il popolo di Dio e la sua struttura organica*, Roma 1988, 24.



## 30. §. Az összes krisztushívők kötelelességei és jogai

**642** Az összes krisztushívőket megillető bizonyos jogokra volt ugyan helyenként utalás az 1917-es Egyházi Törvénykönyvben is, de ezek a jogok a törvényhozó számára nem tűntek külön típusnak. Így nem szentelt nekik külön szerkezeti egységet sem. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a régi egyházjogban ne lettek volna ilyen minden krisztushívőre vonatkozó kötelelességek és jogok. Az 1983-as CIC – mint említettük – a II. Vatikáni Zsinat útmutatása nyomán hangsúlyozni kívánta az összes krisztushívők alapvető egyenlőségét. Ennek érdekében választotta azt a technikai megoldást, hogy külön szól közös kötelelességeikről és jogaikról<sup>280</sup>.

### 1. Általános megjegyzések

**643** A krisztushívő jogállásának meghatározásakor a CIC az alapvető egyenlőség gondolatából indul ki, majd a kötelelességek és jogok olyan felsorolását adja, amely technikájában emlékeztet az emberi jogokról szóló nyilatkozatokra. Ezek a felsorolt kötelelességek és jogok részben isteni, részben tisztán egyházi eredetűek<sup>281</sup>. Számos szerző *alapvető jogoknak* nevezi őket<sup>282</sup>, mások viszont szándékosan tartózkodnak ezeknek a külön jelzővel való minősítésétől. Ez utóbbiak óvatossága azon a tényen alapul, hogy az összes krisztushívő kötelelességeit és jogait nem külön sajátos szilárdsággal rendelkező egyházi alaptörvény (alkotmány) tartalmazza – hiszen ennek kibocsátásától a legfőbb törvényhozó eltekintett –, hanem az összes többi jogokhoz hasonlóan magában a Codexben található. Így külön kezelésük formailag nem indokolt. Egyébként is a krisztushívő jogállását rögzítő legalapvetőbb és legszilárdabb elvek „isteni jogi” természetűek, s így teológiai jellegüknél fogva ember törvényhozó által rögzített formulákban aligha foglalhatók össze a teljesség igényével. Akik viszont e kötelelességek és jogok alapvető voltát hangsúlyozzák, pl. abból indulnak ki, hogy a krisztushívők alapvetően egyenlőek, s így közös kötelelességeik és jogaik is alapvetőnek minősíthetők<sup>283</sup>. Még technikaibb módon közelítette meg a problémát Javier Hervada, aki szerint: „Az alkotmányjogban alapvető jogokon a hívőnek azokat a jogait értjük, melyek közvetlenül és egyenesen az egyház alkotmányából mint tételes jogból fakadnak. Így alapvető jogok azok a tényleges társadalmi és jogi szabadságok, melyek az alkotmányos szerkezetből fakadnak, vagyis az autonómiának azok a területei, melyet az alkotmányjog a hívők számára elismer...”<sup>284</sup>.

**644** A *kötelelességek és jogok* megkülönböztetése és logikai sorrendje az egyházjogban ma sajátos formában jelenik meg. Számos olyan – a Codexben többnyire kifejezett említéssel (pl. *officium habent et ius*<sup>285</sup>) jelzett – joga van a krisztushívőknek, amely egyben köteletség is. Ennek a kánonjogban jellemzőnek tartott *egybeesésnek* a mélyén többek szerint a személy és közösség közötti sajátos viszony fedezhető fel. Az egyházban nem lehet mereven elválasztani és szembeállítani a közérdeket a magánérdekkel, mivel az egyház legfőbb

<sup>280</sup> Vö. FELICIANI, *Obblighi e diritti* 58.

<sup>281</sup> Vö. FELICIANI, *Obblighi e diritti* 66; stb.

<sup>282</sup> A Nemzetközi Kánonjogi Társaság (Consociatio Internationalis Studio Iuris Canonici Promovendo) külön kongresszust is rendezett a témáról, melynek címe is ezt a szemléletet tükrözi: AAVV., *I diritti fondamentali del Cristiano nella Chiesa e nella società. Atti del IV Congresso Internazionale di Diritto Canonico. Fribourg (Suisse) 6–11. X. 1980, Fribourg–Milano 1981.*

<sup>283</sup> Vö. FELICIANI, *Obblighi e diritti* 66.

<sup>284</sup> *Diritto Costituzionale Canonico* 92-93.

<sup>285</sup> Vö. pl. ERDŐ, P., *Expressiones obligationis et exhortationis in Codice Iuris Canonici*, in *Per* 76 (1987) 18.

közcélja az egyes emberek üdvössége<sup>286</sup>. Ilyen értelemben az egyházon belül a szabadság fogalma is sajátos hiszen az Istentől való függőségre épül. Am a CIC-ben nemcsak a krisztushívók általános kötelességeinek és jogainak az egybeesése a feltűnő, hanem a *sorrendjük* is. A Codex igen gyakran szándékosan – pl. a régi CIC megfelelő szövegében a sorrendet megváltoztatva (vö. pl. 1917-es CIC 842. k.: „Ius et officium” – CIC 957. k.: „officium et ius”) – előbb a személyek kötelezettségeit említi, s csak utána szól jogaikról<sup>287</sup>. A többi jogrendek e két fogalmat inkább fordított sorrendben alkalmazzák. A jog és kötelezettség viszonya tekintetében úgy tűnik a kánonjog és a többi jogok eltérő kulturális modellt tartanak szem előtt. Történelmileg a világi jogok modellje a természetjog újkori szemléletéből, a mai kánonjogé pedig a szakrális felfogásból ered. Ez utóbbi szerint az elsődleges a kötelesség, amit az isteni rendelés, az egyházban a sajátos isteni meghívás kíván az embertől, s ez alapozza meg jogunkat arra, ami a kötelesség teljesítéséhez szükséges<sup>288</sup>.

**645** A Keleti Codex e tekintetben eltér a latin törvénykönyvtől, mert már első címében (De christifidelibus eorumque omnium iuribus et obligationibus) előbb a jogokat említi, s csak utána a kötelességeket.

**646** Noha egyesek ezt a Codexben több helyütt szereplő logikai sorrendet arra hivatkozva bírálják, hogy az egyházban sem az egyes egyházjogi kötelezettségek teljesítése érdekében illetik meg a jogok a krisztushívókat<sup>289</sup>, ez nem érinti az alapvető kötelezettségekből fakadó alapvetőnek tűnő jogokat. Azok ugyanis nem pusztán egy zárt pozitív jogrend keretében állnak, hanem épp a kegyelem és a természet rendjének metszéspontjában: az elsőként ajándékozó isteni szeretet lekötelező hívása az egyház „felfelé nyitott” jogrendjében belső normának számít. A meghívottak közösségében pedig mindenkit erre a hívásra való tekintettel, követése érdekében illetnek meg az alapvető, sajátos jogok. A szentáldozáshoz való jog pl. az erre alkalmas és felkészült hívót nem azért illeti meg, hogy évi szentáldozási kötelezettségét teljesíthesse, hanem mert az eucharisziát Krisztus üdvösségre segítő hatékony eszközként rendelte, hogy mindnyájan éljünk vele. Ilyen hát az az alapvető kötelezettség, mely az egyházban igenis megelőzi a jogokat.

**647** Az összes krisztushívóknak a CIC-ben felsorolt kötelességei és jogai nem egyforma természetűek. Vannak köztük olyanok, amelyek magából a krisztushívói mivoltból szükségképpen következnek. Mások sajátosan a krisztushívóire jellemző szabadság állapotából, az egyháztagság aktív cselekvésre felhívó jellegéből, az egyház hitben, szentségekben és közös pásztoroknak való alárendeltségben megnyilvánuló közösség voltából fakadnak. Végül előfordulnak a CIC II. könyvének elején szereplő jogok között olyanok is, amelyek a krisztushívót nem csupán mint egyháztagot illetik meg, hanem mint

<sup>286</sup> Vö. pl. FELICIANI, *Obblighi e diritti* 67.

<sup>287</sup> Vö. SOBANSKI, R., „*Iura propter officia*”? *Remarques liées aux an-tetes des Ier et IIe titres du livre II du nouveau CIC*, in SCHULZ, W.–FELICIANI, G. (a cura di), *Vitam impendere vero. Studi in onore di Pio Ciprotti* (Utrumque ius 14), Roma 1986, 227.

<sup>288</sup> Vö. pl. CORECCO, E., *Erwägungen zum Problem der Grundrechte des Christen in Kirche und Gesellschaft. Methodologische Aspekte*, in *AKK* 150 (1981) 443–444. John Henry Newman a kötelességek elsődlegességét a lelkiismeretre vezeti vissza hangsúlyozva, hogy a „lelkiismeretnek azért vannak jogai, mert kötelességei vannak”, vö. ERDŐ, P., *The theological foundations of Canon Law according to the works of John Henry Newman. Academic Symposium „John Henry Newman – Lover of Truth”, Lecture, Rome April 27<sup>th</sup>, 1990*, Rome 1990, 15.

<sup>289</sup> SOBANSKI, „*Iura propter officia*”? 229–230.

emberi személyt, s így az emberi jogok különböző felsorolásaiban<sup>290</sup> is szerepelnek (vö. pl. 220-221. k.). A törvényhozó mégis szükségesnek tartotta az egyházon belül is szavatolni ezeket, hiszen e jogok a dolog természeténél fogva a krisztushívőt mint illet az egyházon belül is megilletik (eltérően pl. a vallásszabadság jogától – lásd alább III. 1. §. 2).

## 2. Az egyes köteleességek és jogok

**648** 1) Az egyházzal való *közösség (communio) megőrzésére* a krisztushívők nem csupán nagy formális döntéseik meghozatalában (pl. hitvallás tétele, más vallási közösséghez való csatlakozás, illetve annak mellözése), hanem cselekvésmódjukban is kötelesek (209. k. 1. §; CCEO 12. k. 1. §).

**649** A CIC átdolgozása során eleinte csak az a kívánság merült fel, hogy a Péter utóda és a vele közösségben lévő püspökök által vezetett egyházzal való közösségben maradás – erkölcsileg objektíve amúgy is fennálló – kötelezettségét foglalják jogszabály alakjába (vö. *Comm* 18, 1986, 322–323), később azonban ezt egyrészt kiterjesztették a hívő egész cselekvésmódjára, viszont elhagyták a kifejezett utalást a pápára és a püspökökre. Ez ugyanis feleslegesnek tűnt tekintettel arra, hogy az egyházi közösség (*communio*) szükségképpen hierarchikus jellegű, így a külön említés felesleges (vö. LG, *Nota explicativa praevia* 2b)<sup>291</sup>.

**650** Az egyházzal való közösség megőrzésének kötelezettsége a cselekvésmódot illetően – mint a 209. k. 2. §-a külön is hangsúlyozza – azt is megkívánja, hogy a krisztushívők *nagy gonddal teljesítsék azokat a köteleességeket, melyekkel az egyetemes egyháznak* vagy – a jog szerint – saját részegyházuknak tartoznak (vö. CCEO 12. k. 2. §; itt a krisztushívőnek a maga sajátjogú egyháza iránti speciális köteleességeiről is szó van). Ez az alapvető kíváncalom egyrészt rávilágít, hogy a CIC II. könyvének elején felsorolt fontos köteleességek és jogok az egyházi közösség (*communio*) megvalósítása szempontjából elsődlegesek és lényegesek<sup>292</sup>. Másrészt jelzi, hogy a krisztushívő nem követelhet „alanyi jogokat” a hívők közösségének, Krisztus misztikus testének ellenében, mivel nem előzi meg a közösséget: csak annyiban illetik meg jogok ebben a közösségben, amennyiben tagja, amennyiben valóban hozzá tartozik. Ez a közösség „nem a tagok szerződéséből jön létre, hanem Isten kezdeményezésére, aki az embert nem egyénileg üdvözíti, hanem úgy, hogy népévé teszi (vö. LG 9), s így a keresztény ember jogai sem a közösség cselekvési szférájának korlátaiként jelentkeznek, s az egyes hívő autonóm és szabad cselekvésének területe sem ellentéte a közösség cselekvési területének”<sup>293</sup>.

**651** A Keleti Codex külön kitér arra, hogy a krisztushívők az élő, hiteles tanítóhivatalhoz ragaszkodva kötelesek sértetlenül megőrizni az ősök által áthagyományozott hitet, nyíltan megvallani azt, s elmélyíteni a gyakorlás és a szeretet cselekedetei által (CCEO 10. k.). Mindez a fenti sajátos köteleesség bővebb kifejtésének tűnik. Nem nyer ilyen kifejezett megfogalmazást a latin törvénykönyvben, de lényege szerint benne foglaltatik. Ily módon,

<sup>290</sup> A katolikus egyház viszonyulásáról az emberi jogok eszméjéhez, valamint ennek a változó viszonyoknak hatásairól az államról való gondolkodásra lásd pl. ISENSEE, J., *Keine Freiheit für den Irrtum. Die Kritik der katholischen Kirche des 19. Jahrhunderts an den Menschenrechten als staatsphilosophisches Paradigma*, in *ZRG Kan* 73 (1987) 296–336.

<sup>291</sup> Vö. MONTAN, *Obblighi e diritti* 561.

<sup>292</sup> Vö. MONTAN, *Obblighi e diritti* 562; CASTILLO LARA, R., *La communion ecclésiale dans le nouveau Code de droit canonique*, in *Comm* 15 (1984) 259; UA., *I doveri e i diritti dei Christifideles*, in *Salesianum* 48 (1986) 325.

<sup>293</sup> VALLINI, A., *Sul nuovo Codice*, Napoli 1984, 59–60; MONTAN, *Obblighi e diritti* 562–563.

noha formailag nem kötelezi a latin rítusúakat, a teológiai elv hiteles megfogalmazásaként irányadó.

**652** 2) Minden krisztushívó köteles *állapotának megfelelően szent életre törekedni*, s – ezzel is – az egyház erősödésén és megszentelődésén fáradozni (210. k.; CCEO 13. k.). Az összes krisztushívók – és nem csupán bizonyos csoportjaik (pl. papok, szerzetesek) – kötelesek keresztényi hivatásuknál fogva az életszentségre törekedni (vö. LG 39, 40–41). E kötelesség erkölcsi, de jogi jellegű is, hiszen az egyház egészének állandóan elmélyülő szentsége valódi közérdek. Ennek megvalósítását különböző részletes előírások hivatottak segíteni (pl. 213. k., 214. k., 216. k., 217. k., 219. k., 387. k., 528. k. 2. §).

**653** 3) Minden krisztushívónek *kötelessége és joga az üdvösség örömhírének terjedésén fáradozni* (211. k.; CCEO 14. k.). Ez a missziós küldetés a keresztény beavatás szentségeiből fakad (LG 11a, 33, AA 3c, AG 36a). Ennek az általános kötelességnek és jognak a konkretizálását a CIC számos kánonjában megtaláljuk (pl. 225. k. 1. §, 386. k. 1–2. §, 528. k. 1. §, 756–758. k., 777. k. 2. §, 793. k., 872. k.).

**654** 4) Kötelesek a krisztushívók *felelősségük tudatában*, keresztény *engedelmességgel követni*, amit a szent pásztorok<sup>294</sup> Krisztus képviselőiként, mint a hit tanítói kijelentenek, vagy mint az egyház vezetői elrendelnek (212. k. 1. §; CCEO 15. k. 1. §).

**655** A hierarchia sajátos kötelességeinek és jogainak a hit és erkölcs tanításával kapcsolatban (vö. 752–754. k.) a krisztushívók részéről a felelős engedelmesség kötelezettsége felel meg. Ugyanez vonatkozik az egyházfegyelem területére is. E kötelesség mindenkire: világra, papra, püspökre, szerzetesre is érvényes. Tehát a hierarchikus előljárók nemcsak tanácsot adhatnak a rájuk bízottaknak, nemcsak meggyőzésükre törekedhetnek, hanem kötelező erővel rendelkezhetnek, parancsolhatnak is (vö. VI. Pius, Const., *Auctorem fidei*, 1794. VIII. 28, nr. 4–5: DS 2604–2605; LG 27). A felelősség tudatában való engedelmesség azt jelenti, hogy nem egyszerűen azért kell engedelmeskedni, mert parancsoltak valamit, hanem azért, mert törvényesen parancsolták, továbbá hogy kezdeményező módon kell engedelmeskedni, mikor a parancs teret enged a saját kezdeményezéseknek is. Vagyis mikor a parancs törvényes, együttműködő lelkülettel kell engedelmeskedni<sup>295</sup>. A parancs akkor törvényes, ha a hatóság hatáskörén belül adta ki<sup>296</sup>. Az engedetlenség a CIC szerint büntetendő cselekmény (1371. k.).

**656** 5) A krisztushívók jogosultak – különösen lelki – *szükségleteiket, valamint kívánságaikat feltárni az egyház pásztorai előtt* (212. k. 2. §; vö. LG 37a). Ez logikusan következik abból, hogy joguk van az egyház lelki javaiból (lásd alább 7. pont) segítséget kapni. A kérelmezés joga egyébként nem tévesztendő össze a kért konkrét dolog elnyeréséhez való joggal, amelyet bizonyos lelki javak esetén, ha a kérés megfelelő, más jogszabályok külön-külön szavatolhatnak.

<sup>294</sup> A szent pásztorok (sacri pastores) kifejezésen a CIC a felszentelt pásztorokat érti. Mégsem látszik kellően kifejezőnek e fogalomra egyszerűen a lelkipásztor elnevezést alkalmazni, hiszen e fogalmazási módban a hangsúly épp azon van, hogy a pásztoroknak nem csupán tevékenysége sajátos, hanem a szentelésben különös ontológiai minőséget kaptak.

<sup>295</sup> Vö. *Código EUNSA* 175.

<sup>296</sup> Vö. pl. JONE, H., *Gesetzbuch des kanonischen Rechtes. Erklärung der Kanones*, I–III, Paderborn 1939–1940, III, 490.

**657** 6) A *véleménynyilvánítás joga* az egyház javát érintő dolgokról a *szent pásztorok előtt* joga, sőt néha kötelessége is a krisztushívőknek, mégpedig tudásuk, szakértelmük és tekintélyük alapján (212. k. 3. §; CCEO 15. k. 3. §; vö. LG 37a). Akinek ugyanis ilyen adottságok folytán a véleménye többet nyom a latban, azt az egyház közösségének érdekében terheli a szóbeli vagy írásbeli megnyilatkozás kötelessége<sup>297</sup>. A *többi krisztushívő előtt* is kinyilváníthatják ilyen egyházi közérdeket érintő ügyekben a véleményüket, e jognak azonban a dolog természeténél fogva – tudniillik az egész dialógus az egyházi közösség erősödését szolgálja! – bizonyos korlátai vannak: a hit és az erkölcs, valamint a szent pásztorok iránti tisztelet, továbbá a közjó és a személyek méltósága (212. k. 3. §).

**658** Ez utóbbi három pontban felsoroltak: az engedelmesség kötelessége, a kérelmezés és a véleménynyilvánítás joga, illetve kötelessége együttesen hivatottak azt a belső dialógust és kapcsolatrendszert biztosítani, melyre az egyházi közösségnek a működéséhez szüksége van. VI. Pál pápa *Eccelesiam suam* kezdetű körlevelében így ír erről: „Hőn óhajtjuk, hogy a belső dialógus az egyházi közösségben elevenebbé váljék, gazdagodjék témákban és résztvevőkben, hogy így Krisztus földi titokzatos testének életereje és megszentelődése növekedjék. Mindaz kívánatos számunkra, ami terjeszti azokat a tanításokat, melyeknek az egyház a letéteményese és kezelője: már szóltunk a liturgikus életről, a belső életről és a prédikációról, hozzáfűzhetjük az iskolát, a sajtót, a szociális apostolságot, a missziókat, a segítő szeretet gyakorlását... és mindazokat, akik az illetékes hatóság vezetése alatt részt vesznek az egyházat megelevenítő dialógusban, bátorítjuk és megáldjuk” (1964. VIII. 6: AAS 61, 1964, 658–659).

**659** 7) A krisztushívőknek joguk van ahhoz, hogy *az egyház lelki javaiból segítséget kapjanak*. Különösen vonatkozik ez Isten ígéjére és a szentségekre (213. k.; CCEO 16. k.; vö. 762. k., 843. k.). Ennek a jognak a szent pásztorok részéről kötelességek felelnek meg (vö. pl. 387. k., 528. k.). A szentségek, szentelmények kiszolgáltatására az illetékes természetesen csak akkor köteles, ha fennállnak a jogban megkívánt feltételek (pl. 843. k., 885. k. 1. §, 912. k., 986. k. 1. §, 1001. k., 1003. k. 2. §, 1058. k. – vö. III. 8. §. 3).

**660** 8) Az Isten ígéjéből való lelki segítséghez való joggal szorosan összefügg a krisztushívők *jogosultsága a kereszteny nevelésre*. Ennek alapja a keresztségben kapott meghívás az evangélium szerinti életre. Különösen gyermekkereszttség esetén világos, hogy ebből jog származik az evangélium megismerésére. A kereszteny nevelés azonban összetett folyamat, melyben az érett emberi személy kialakításán kívül az is cél, hogy az érintett az üdvösség titkát megismerje és meg tudja élni (217. k.; CCEO 20. k.; vö. GE 2; II. János Pál, Adhort. ap., *Catechesi tradendae*, 1979. X. 16, nr. 14, 30: AAS 71, 1979, 1288–1289, 1302–1303; magyarul: PM II, 175–176, 197–198). Itt tehát nem egyszerűen valamilyen kulturális jellegű köznevelési szolgáltatásról van szó, hanem a személyes, eleven hit megélésére való hatékony segítségről. A hitoktatásról egyébként az Egyházi Törvénykönyv külön fejezetben is szól (773–780. k.; lásd alább 58. §. 3).

**661** 9) A krisztushívőknek joguk van *a rítusok szerinti istentisztelet végzéséhez* a törvényesen jóváhagyott rítusok előírásainak megfelelően (214. k.; CCEO 17. k.). A rítusok (lásd fent 18. §. 2. h) nagyban hozzájárulnak a krisztushívő azonosságának meghatározásához az egyházban. Ez a jog is jelent kötelezettséget az egyházi hatóság számára: ahol egy

<sup>297</sup> Vö. MONTAN, *Obblighi e diritti* 574.

bizonyos rítushoz tartozó személyek kellő számban élnek, lelkipásztori szervezet útján kell gondoskodni sajátos szükségleteikről (vö. OE 4; 383. k. 2. §).

**662** 10) Joguk van a krisztushívőknek ahhoz is, hogy *lelki életüket* az egyház tanításával összhangban *saját formában élhessék* (214. k.). Ez a jog, noha a CIC ezt külön nem említi, de általános kijelentésével bennfoglaltan elismeri, kiterjed akár az egyéni, akár az egymással társult krisztushívőkre jellemző közös sajátos lelkiségi formákra. Igen jelentős tény, hogy egy-egy sajátos lelkiségi irányzat gyakran egybeesik valamilyen egyházi mozgalommal, társulással, vagy kapcsolódik a megszentelt élet valamely intézményéhez. Mindenesetre ezeknek az egyház tanításával összhangban álló közösségi spiritualitási formáknak a követése is joga a hívőknek<sup>298</sup>.

**663** 11) Az *egyesülési és a gyülekezési jog* az egyházban sajátos értelemben és sajátos célból illeti meg a krisztushívőket. Jogukban áll, hogy jótékony illetve vallásos célú vagy a keresztény hivatást a világban előmozdító társulásokat alapítsanak és vezessenek (215. k.; CCEO 18. k.; AA 18), valamint hogy ugyanilyen célok megvalósítására összejöveteleket tartsanak (215. k.). A CIC tehát jellegének megfelelően csupán az egyház küldetésének közös gyakorlását célzó társulásokról, gyűlésekről szól, s nem foglalkozhat az egyháztagok profán célú egyesületekben való részvételével (kivéve az egyházellenes társulásokban való tagság, illetve működés büntetését – 1374. k.; lásd alább 93. §. 5). A társulási jog gyakorlását az egyházban a CIC részletesen szabályozza (298–329. k.; lásd alább).

**664** 12) A *saját apostoli kezdeményezés* joga szintén megilleti a krisztushívőket abban az értelemben, hogy állapotuknak és helyzetüknek megfelelően saját kezdeményezéseikkel is előmozdíthatják az apostoli tevékenységet. E jog alapja, hogy minden megkeresztelt részesült az egyház küldetésében. Ám egyetlen magánkezdeményezésre alapult apostoli vállalkozás sem tarthat igényt a „katolikus” névre (vö. 300. k., 803. k. 3. §, 808. k.), hacsak ehhez az illetékes egyházi hatóság beleegyezését nem adta (216. k.; CCEO 19. k.; AA 18–19, 24c).

**665** 13) A szent tudományok művelőit megfelelő *kutatási és közlési szabadság* illeti meg mindazzal kapcsolatban, amiben jártasak. Meg kell azonban tartaniuk gondolataik közlése során az okosság követelményeit, és mindig kötelesek a tanítóhivatal iránti engedelmességre (218. k.; CCEO 21. k.). Ez az engedelmesség a teológiai kutatás terén is felelős, kezdeményező, együttműködő magatartást jelent (lásd fent 4. pont). Egyébként hangsúlyoznunk kell, hogy itt nem az általános tudományos szabadságról, hanem a szent tudományok művelőit az egyházban megillető szabadságról van szó. A szent tudományt pedig nem tárgya önmagában teszi szentté, hanem tárgyával párosuló módszere. Hiszen lehetne ugyanazokkal az adatokkal kizárólag vallástörténeti szempontból is foglalkozni. A katolikus teológia fogalmánál fogva módszertani alapelveként is feltételezi a tanítóhivatallal való egységet (lásd fent 1. §. 2. b). Sőt méltán állíthatjuk, hogy a katolikus teológus sajátosan egyházi hivatást gyakorol: Krisztus tanítói küldetésének részese az egyház közösségében, amely tevékenységét hierarchikus szerkezetének megfelelően végzi (lásd alább 57. §. 3). A teológus feladata abban áll, „hogy a tanítóhivatallal közösségben egyre jobban elmélyítse Isten igéjének megértését, annak megfelelően, ahogyan ez az ige sugalmazott és az egyház eleven hagyománya által hordozott Írásban megtalálható” (Fid, Instr., 1990. V. 24, nr. 6: AAS 82, 1990, 1550–1570).

<sup>298</sup> Vö. FELICIANI, *Obblighi e diritti* 94.

**666** 14) A krisztushívőknek joguk van ahhoz, hogy *életállapotukat minden kényszertől mentesen válasszák meg* (219. k.; CCEO 22. k.). Ez természetesen nem jelenti azt, hogy mindenkinek joga lenne bármikor bármilyen életállapothoz (tehát pl. hogy klerikus legyen, vagy hogy házasságot kössön olyan személlyel, aki ezt nem akarja). Ez a jog alapvető emberi jognak is minősül (vö. GS 26: „jog az életállapot szabad megválasztására”). Mindenesetre a CIC külön is hangsúlyozza, hogy érvénytelen a noviciátus és a fogadalomtétel, ha kényszer, súlyos félelem vagy megtévesztés hatására történik (643. k. 1. § 4, 656. k. 4). Ugyancsak teljességgel tilos az egyházi rend felvételére bármilyen módon is kényszeríteni valakit (1026. k.). A kényszer, félelem vagy a megtévesztés hatására kötött házasság pedig érvénytelen (1103. k., 1098. k.).

**667** 15) A *jó hír és az intimszféra* védelméhez az egyházban is kinek-kinek joga van (220. k.; CCEO 23. k.; vö. GS 26)<sup>299</sup>. Ez a jog is az ember általános jogai közé tartozik, a személyiségi jogok területére. Bennfoglaltan vonatkozik a 220. kánon a levéltitok, a képmás, a magánlak stb. védelmére is, noha csupán a jó hírről szól kifejezetten. A magánszféra védelmének fogalma ugyanis mindezekre kiterjed<sup>300</sup>. Megjegyzendő azonban, hogy az egyházban a krisztushívők nem pusztán általános, „emberi jogi” alapon, hanem sajátos okból is kötelesek kölcsönösen tisztelni egymást (UR 12). Jó hírük, becsületük része az egyház tanúságtételének, ennek törvénytelen megsértése az egyház működését is károsítja<sup>301</sup>. A magánszféra védelmét látszanak erősíteni a CIC-nek azok az előírásai, melyek a gyóntató vagy az előljáró diszkrécióját hivatottak biztosítani (pl. 630. k. 1. §, 4–5. §, 979. k.).

**668** A CIC csak a jó hír és a magánszféra törvénytelen megsértését tiltja (vö. 1390. k.), mivel más hibáit, büntetendő cselekményeit felfedni bizonyos esetekben – de sohasem gyónásból származó ismeret alapján – erkölcsileg és jogilag megengedett is lehet, ha más személyek, a társadalom vagy az egyház java így kívánja.

**669** 16) A krisztushívőt megilleti a jog az *egyházi fórumon való jogvédelemre* (221. k. 1. §; CCEO 24. k.). Ez azt jelenti, hogy mindazokat a jogokat, amelyek a személyeket az egyházban megilletik, egyben kereset is védi (102. §. 5. c.; vö. 1491. k.), vagyis egyházi bíróság előtt is érvényesíthetők, illetve védelmezhetők. Ennek keretében a krisztushívőnek arra is joga van, hogy ha az illetékes hatóság perbe hívta, a jog előírásainak megtartásával és méltányosság szerinti alkalmazásával ítéelkezzenek róla (221. k. 2. §)<sup>302</sup>. Ez az általános elv megkívánja, hogy az egész egyházi perjogot úgy magyarázzuk, hogy abban az egyház tagjainak jogai hatékony védelmet nyerjenek.

**670** 17) A *büntetőjogi törvényesség* elve az egyházban azt jelenti, hogy a krisztushívőnek joga van arra, hogy kánoni büntetésekkel csakis a törvény előírásai szerint sújtsák (221. k. 3. §; CCEO 24. k. 3. §; a törvényesség elvének sajátos jellegéről az egyházjogban lásd alább 85. §. 3. a., 98. §. 2.; vö. 1399. k.).

**671** 18) A krisztushívők kötelesek *hozzájárulni az egyház szükségleteinek fedezéséhez*, hogy az istentisztelethez, az apostoli munkához, a jótékonyághoz és az egyházi szolgálattevők tisztaságához a kellő eszközök ne hiányozzanak (222. k. 1. §; CCEO 25. k. 1. §). Ez a hozzájárulás nem csupán anyagi jellegű lehet, hanem személyes is (vö. AA 10).

<sup>299</sup> DEL PORTILLO 83–85.

<sup>300</sup> Vö. SÓLYOM L., *Személyiségi jogok*, in *AJE* II, 1534–1535.

<sup>301</sup> Vö. BONNET–GHIRLANDA 31; FELICIANI, *Obblighi e diritti* 95–96.

<sup>302</sup> Vö. 19. k.; ET 102–103; URRUTIA, F. J., *Aequitas canonica*, in *Per* 73 (1984) 33–88.

Az egyház hivatásával szorosan összetartozó tevékenységének ilyen támogatása sokféle módon történhet. E kötelesség teljesítésének konkretizálását az egyetemes jog által meghatározott keretek között (vö. 1261. k. 1. §, 1262. k., 1260. k., 1264. k. stb.) a részleges egyházjog előírásai tartalmazzák (vö. 1261. k. 2. §, 1262. k.). Gyakran nagy szerep jut ebben az államokkal való megállapodásoknak is, amelyek az egyház finanszírozásának kérdéseit rendezik<sup>303</sup>. Magyarországon az Apostoli Szentszékkal 1997. VI. 20-án kötött, az egyház közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint egyes vagyoni jogi kérdésekről szóló megállapodás (AAS 80, 1998, 330–341)<sup>304</sup> a már befizetett személyi jövedelemadó 1%-ának valamely egyház számára való juttatását teszi lehetővé<sup>305</sup>. Ez az adóirányítási rendszer nem helyettesíti a hívők önkéntes egyházközségi (plébániai) hozzájárulását, hanem – történelmileg szemlélve – az 1951-től az 1990-es évekig fizetett állami működési támogatást váltja fel. Így a plébániai hozzájárulás továbbra is szükséges és a részleges egyházjog meg is kívánja. Ennek a hozzájárulásnak a mértékére a Püspöki Kar irányelve az, hogy összege a kereső évi átlagkeresetének 1%-a legyen (MKPK, Kieg. 12. cikkely: ET 1168). Ezen a nettó kereset 1%-a értendő (vö. VI. R. J. 30: „In obscuris minimum est sequendum”; 19. k.). Ennek fizetését a MKPK nem szankcionálja, esetleges sürgetését (vö. 1262. k. 2. §) a megyéspüspökökre bízva. Ez az 1% nem tévesztendő tehát össze a személyi jövedelemadó azon hányadával, amelyről az adózó a magyar törvények szerint rendelkezhet.

**672** 19) A keresztények kötelesek az egyházjog szerint is a *társadalmi igazságosság előmozdítására*, valamint arra, hogy saját jövedelmükből is segítsék a szegényeket. Ez utóbbi kötelezettséget a CIC Isten parancsára hivatkozva mondja ki (222. k. 2. §; CCEO 25. k. 2. §). Teljesítésének jellegét és módozatait hivatalos tekintéllyel az egyház szociális tanításáról szóló dokumentumok jelölik meg (GS 69, 90; vö. pl. MP, *Catholicam Christi Ecclesiam*, 1967. I. 6: AAS 59, 1967, 25–28; MP, *Iustitiam et pacem*, 1976. XII. 10: AAS 68, 1976, 700–703 stb.).

**673** Az igazságosság előmozdítása és a szegények segítése annyiban sajátosan egyházon belüli kötelessége a krisztushívőnek, amennyiben az egyház küldetésének, tanúságtételének is szerves részét alkotja (vö. MP, *Iustitiam et pacem*, 1976. XII. 10, nr. I: AAS 68, 1976, 701).

**674** Különös vonása az erről szóló újabb pápai tanításnak a szolidaritás hangsúlyozása. II. János Pál pápa *Sollicitudo rei socialis* kezdetű enciklikájában így ír: „Ha a kölcsönös függőséget ebben az értelemben elismerik, a megfelelő válasz... a *szolidaritás*. Ez nem holmi szánalom és bizonytalan irgalmasság, vagy felületes részvét annyi szenvedő ember iránt, hanem ellenkezőleg: *eltökélt akarat és állandó gondoskodás* a közjóért, azaz mindenkiért külön-külön és összességében, mert mindnyájan felelősek vagyunk... Akiknek nagyobb a

<sup>303</sup> Vö. pl. FAHRNBERGER, G., *Die Beitragspflicht der Gläubigen im Lichte des II. Vatikanischen Konzils*, in *Kirchliches Finanzwesen in Österreich. Geld und Gut im Dienste der Seelsorge*, Hrsg. PAARHAMMER, H., Thaur 1989, 303–331; *Il Concordato del 1984. La normativa pattizia e le disposizioni attuative nell'ordinamento civile e canonico* (F. A. C. I. – „L'amico del clero”), Roma 1989, 224–232.

<sup>304</sup> Bár a megállapodás magyar szövegét az *Acta Apostolicae Sedis* is közli, a megállapodást Magyarországon az 1999. évi LXX. törvény hirdette ki. A szentszéki megállapodások és az őket kihirdető hazai törvények, valamint a végrehajtásukat szolgáló egyéb jogszabályok szövegét lásd: NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTERIUMA, *Egyházakra vonatkozó hatályos jogszabályok gyűjteménye* 2002, Bp. 2002.

<sup>305</sup> Vö. SCHANDA B., *Magyar állami egyházjog* (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae, I/4), Bp. 2000, 168–173; ERDŐ P., *A magyar adóirányítási egyházfinanszírozási modell*, in *Egyházfinanszírozás (Konferencia Dobogókőn 1998. február 27)*, Bp. 1999, 27–34.



befolyásuk... érezzék magukat *felelősnek* a leggyengébbekért, és legyenek készek részt adni tulajdonukból. Viszont a leggyengébbek ugyanezen a vonalon ne legyenek visszahúzódók, sem társadalomellenesek, hanem követeljék meg az őket megillető jogokat, és azt tegyék, ami az ő szempontjukból is a közjót szolgálja” (1987. XII. 30, nr. 38–39: AAS 80, 1988, 565–566; magyarul: PM [XVIII], 50–51).

**675** A társadalmi igazságosság ilyen aktív előmozdítását tehát a keresztény embertől az egyház tanúságtétele érdekében a kánonjog is megkívánja. Ezt konkretizálják pl. a 225. k. 2. §, a 282. k. és a 298. k. 1. § előírásai.

### 3. A jogok gyakorlásának korlátai

**676** A krisztushívőknek *jogaik gyakorlásában* – egyénileg és társulásokba tömörülve is – tiszteletben kell tartaniuk bizonyos *határokat*. Ezek a 223. k. szerint: az *egyházi közjó*, a *többiek jogai* és a *mások iránti kötelelességek* (vö. CCEO 26. k. 1. §). Az egyházi közjó az egész kánonjog ihletője és mozgatója, fogalmában az egyházi közösség biztosításának, Krisztus teste építéséhez a feltételek megvalósításának igénye fejeződik ki<sup>306</sup>. A lelkek üdvösségéhez mint az egyházjog célját és magyarázatát meghatározó vezérelvhez (1752. k.) viszonyítva az egyházi közjó hasonló értelműnek látszik, de nem teljesen azonosnak. A „közjóban” ugyanis az üdvösség szolgálatának közösségi oldalán van a hangsúly. A lelkek üdvössége végső és legmagasabb egyházi közérdeknek, az egyház léte értelmének tekinthető. Azt, hogy az egyházi közjó a jogok gyakorlására nézve milyen konkrét következményekkel jár, az egyházi hatóság hivatott kötelező erővel megjelölni, a krisztushívői jogok gyakorlását irányítani (223. k. 2. §; CCEO 26. k. 2. §).

---

<sup>306</sup> Vö. VALDRINI, P., in VALDRINI, P.–VERNAY, J.–DURAND, J. P.–ÉCHAPPÉ, O., *Droit canonique*, Paris 1989, 54.

## 31. §. A világiak kötelességei és jogai

### 1. Általános megjegyzések

**677** A világi krisztushívők fogalmáról és az azzal kapcsolatos szóhasználati eltérésekről már fentebb szóltunk (29. §. 2)<sup>307</sup>. A CIC II. könyvének elején külön címben felsorolt kötelességek és jogok többségéről nem mondható el, hogy abból a klerikusok ki lennének zárva, hiszen a keresztség és a bérálás alapján nem illetik meg a világiakat olyan jogok, melyekben – az ugyancsak megkeresztelt és megbérált – klerikusok elvileg ne részesedhetnének. Ebben a címben gyakran olyan kötelességekről és jogokról van szó, amelyek konkrét társadalmi helyzetüknél fogva főként a világiakat érintik, olyan életkörülményekhez kapcsolódó kereszteni hivatás velejárói, melyek között többnyire a világiak élnek. Vagyis zömmel nem tekinthetők mereven és kizárólag a laikusi állapothoz tartozó kötelességeknek és jogoknak. A latin egyházban pl. a nős diakónusokra is vonatkoznak a házassággal és családdal kapcsolatos kötelességek és jogok (226. k.). Az állandó diakónusok ugyancsak teljes joggal kapcsolódhatnak be a közhatalom gyakorlásába, a politikai pártokba, a kereskedelmi és üzleti tevékenységbe, s megkülönböztető öltözetet sem tartoznak viselni az egyetemes jog szerint (288. k.). Az evilági dolgok rendjének belülről való megszentelése tehát – hacsak nem szerzetesek – klerikus létükre igencsak feladatuk lehet (vö. 225. k. 2. §). Vannak azonban olyan kötelességek, illetve jogok is, melyek a világiakat éppen fel nem szenteltségüknél fogva illetik meg, pl. az akolitusi és lektori szolgálat elnyerésének lehetősége (230. k.). A világiak kötelességeinek és jogainak a Codexben szereplő jegyzéke elsősorban azokat a világiakat tartja szem előtt, akik nem választottak szerzetesi vagy más, a 207. k. 2. §-a szerinti megszentelt életformát.

**678** A világi krisztushívők kötelességeinek és jogainak az Egyházi Törvénykönyvben található összeállítása nem kíván teljességre törekedni. Az összes krisztushívők kötelességeiben és jogaiban is részesednek a világiak, de van számos más kötelességük és joguk is, melyek a CIC-ben ezen a jegyzéken kívül szerepelnek, pl. a szentségekről, az egyházi hivatalokról, valamint az eljárásokról szóló kánonokban.

### 2. Az egyes kötelességek és jogok

#### a. Az apostoli tevékenységgel kapcsolatos kötelességek és jogok

**679** 1) Az üdvösség örömhírének terjesztése az egész világon különösen is sürgető kötelessége a világiaknak olyan körülmények között, amikor az emberek – klerikusok híján – Krisztust csak általuk ismerhetik meg (225. k. 1. §; CCEO 406. k.). Ennek a kötelességnek, mely egyben jog is, alapja a keresztségben és a bérálásban kapott általános küldetés. Megvalósítása mind egyénileg, mind pedig közösségileg lehetséges (uo.; vö. II. János Pál, Adhort. ap. post-synodalis, *Christifideles laici*, 1988. XII. 30, nr. 33–35; AAS 81, 1989, 453–459; magyarul: PM XX, 90–99). Ma különösen is aktuális területe ennek a munkának a

<sup>307</sup> A világiakról szóló irodalom bibliográfiáját az 1987-es püspöki szinódus alkalmából külön kötetben tették közzé: SCOLA, A.–GIULIODORI, C.–MARENGO, G.–DE PROOST, P. A.–SESE, F. J.–WAGNER, G., *Il laicato. Rassegna bibliografica* (Teologia e filosofia 10), Città del Vaticano 1987; LONGHITANO, *Laico, persona, fedele cristiano* 9–54; BERLINGO, S., *I laici nella chiesa*, in AAVV., *Il fedele cristiano* (II Codice del Vaticano II 6), Bologna 1989, 185–232.

hitoktatás: „Az új nemzedékeknek a világi hívők értékes segítségét nyújthatnak a szervezett *hitoktatás munkájával*” (uo. nr. 34: AAS 81, 1989, 456; vö. magyarul: PM XX, 96), ami ma talán szükségesebb mint valaha is, bármikor a történelem folyamán.

**680** 2) A világi dolgok rendjének az evangélium szellemével való átítatása sajátosan is kötelezi a világiakat, mégpedig egyéni helyzetüknek megfelelően (225. k. 2. §; CCEO 401. k.). Az evilági dolgok körébe tartoznak a zsinat szóhasználata szerint „az élet és a család javai, a kultúra, a gazdaság, a művészet, a foglalkozási ágak, a politikai közösségek intézményei, a nemzetközi kapcsolatok” (AA 7b). Az élet javainak körében, amelyekben Krisztusról tanúságot kell tenni, ma különös hangsúllyal jelenik meg az ember személyi méltóságának előmozdítása, az élethez való jog (a fejlődés bármely szakaszában) védelme, az új genetikai és biotechnikai ismeretek alkalmazása, az emberi jogok védelme (II. János Pál, Adhort. ap. post-synodalis, *Christifideles laici*, 1988. XII. 30, nr. 37–39: AAS 81, 1989, 460–468; magyarul: PM XX, 102–112).

**681** 3) Ennek az evilági dolgok megszentelésére vonatkozó küldetésüknek a teljesítése során a világi krisztushívőket a földi ország ügyeiben autonómia illeti meg (227. k.). Ezirányú önállóságukat eszerint a hierarchiának is tiszteletben kell tartania, hisz a CIC a világiaknak az egyházon belüli jogairól szól (vö. GS 43b, AA 7b; *Comm* 2, 1970, 94)<sup>308</sup>. Ez viszont azt is jelenti, hogy a kultúra, a politika, a tudomány, a gazdaság stb. terén végzett munkájukkal a világot az evangélium szerint alakítva a laikusok egyben az egyházon belül közfunkciót végeznek (vö. GS 40c), az egyház működését, szerepvállalását valósítják meg a világban. Mégsem tévesztendő össze ez a tevékenység az egyház nevében, hivatalosan végzett cselekményekkel. A törvényhozó külön is hangsúlyozza, hogy az autonómiájukat gyakorló világiaknak óvakodniuk kell, nehogy a szabad vélekedés tárgyát képező kérdésekben saját nézetüket az egyház tanításaként adják elő (227. k.; GS 43b). E szabadság gyakorlásakor a krisztushívőknek a dolog természeténél fogva tiszteletben kell tartaniuk bizonyos határokat: az evangélium szellemében, a tanítóhivatal által előadottakra ügyelve kell eljárniuk (227. k., vö. 212. k. 1. §; CCEO 402. k.).

**682** 4) A házasságban élők különösen kötelesek a házasság és a család révén *Isten népe épülésén fáradozni* (226. k. 1. §; AA 11, GS 52).

**683** 5) A szülők már a természet rendjénél fogva is kötelesek és jogosultak a gyermekeik nevelésére, a keresztény szülőknek azonban sajátos egyházi kötelessége, hogy gyermekeik *keresztény neveléséről* (lásd fent 30. §. 2, 8; vö. alább 60. §.) gondoskodjanak az egyház tanításának megfelelően (226. k. 2. §).

**684** 6) A világiak kötelesek és jogosultak a *keresztény tanítás megismerésére* képességeiknek és helyzetüknek megfelelően. E kötelességük és joguk alapja keresztény mivoltukban rejlik, mely azt kívánja tőlük, hogy eszerint a tanítás szerint éljenek, ezt hirdetni és szükség esetén védelmezni is tudják, valamint hogy kivegyék részüket az apostoli tevékenységben (229. k. 1. §; CCEO 404. k. 1. §; vö. LG 35d; 210–211. k., 216–217. k.).

**685** 7) Ezzel összefüggésben a világiak jogosultak – de nem kötelesek – arra is, hogy a *szent tudományokban olyan teljesebb képzettséget szerezzenek*, melyet az egyházi

<sup>308</sup> Vö. BONNET–GHIRLANDA 60–61; GHIRLANDA, G., *De laicis iuxta novum Codicem*, in *Per* 72 (1983) 60–61; BERLINGO, *I laici* 197–198; VALDRINI, in *Droit canonique* 65.

egyetemen vagy fakultásokon (815–820. k.), illetve – legalább – a vallási tudományok intézeteiben (pl. a Magyarországon működő összes nappali és levelező tagozatos „hittanár” vagy „hitoktató” szakokon, vö. 821. k.) lehet elnyerni (229. k. 2. §; CCEO 404. k. 2. §). E jog kiterjed mind az előadások látogatására, mind akadémiai fokozatok szerzésére (uo.). A jog gyakorlásának feltételeit a kánoni előírások (vö. 819. k.), valamint a részleges jog és az egyes intézmények saját szabályai határozzák meg.

### b. Belső egyházi feladatok

**686** 1) A világiak jogképességgel rendelkeznek arra, hogy a szent pásztorok felvegyék őket azokra az *egyházi hivatalokra* és *feladatokra*, melyekben a jog szerint működhetnek. E jogképesség feltétele, hogy az illető személyek alkalmasak legyenek az adott funkcióra. Azokról a lehetőségekről és teológiai adottságokról, amelyek a világi hívők különféle egyházi szolgálatainak jellegét és rendjét meghatározzák, a Kléruskongregáció más szentszéki hatóságokkal együtt 1997. VIII. 15-én kiadott *Ecclesiae de mysterio* kezdetű utasításában rendelkezett átfogó módon (AAS 89, 1997, 852–877; magyarul: RD VI). Egyrészt létezik számos olyan egyházi feladat, amelynek érvényes elvégzéséhez az egyházi rend szentsége szükséges. Ezeket világi hívők természetesen nem láthatják el. Léteznek olyan feladatok is, amelyek sajátosan a felszentelt személyek szentségben kapott küldetéséhez tartoznak, de amelyeket kellő megbízás alapján elláthatnak világiak is. Ilyen például a megbízott áldoztató feladata<sup>309</sup>.

**687** Ezekhez a feladatokhoz tehát a világiaknak nincs szorosan vett alanyi joguk, csupán jogilag *alkalmasak* rájuk<sup>310</sup>. A világiak az egyházi hivatal (officium) új fogalma alapján (vö. 145. k.; lásd fent 23. §. 1) arra is képesek, hogy bizonyos – az ordo szentségét meg nem kívánó – hivatalokat kapjanak. Ezek közül némelyek az egyházkormányzati hatalom gyakorlásában való részesedéssel is járnak, így pl. a bíró (1421. k. 2. §; lásd alább 101. §. 2. a) és az ügyhallgató (1428. k. 2. §) tisztsége. A hivatalok és a többi feladatok (munera)<sup>311</sup> világiakra bízását illetően az 1987-es püspöki szinódus gazdag tapasztalatokat értékelt ki. Ennek nyomán II. János Pál pápa hangsúlyozta, hogy egy ilyen „*feladat gyakorlása nem teszi a világi hívőt lelkipásztorrá*, mert a papságot nem a tevékenység eredményezi, hanem az egyházi rend szentségében történt részesülés... .. A megbízásból végzett feladat törvényességét közvetlenül és formálisan a lelkipásztoroktól átadott hivatalos megbízás erejéből meríti; és midőn ez konkrét cselekvésben nyilvánul meg, akkor az egyházi tekintély irányításának van alávetve” (*Christifideles laici*, 1988. XII. 30, nr. 23: AAS 81, 1989, 430; magyarul: PM XX, 57).

**688** 2) A *szent tudományok oktatására* való jogképességet, mely a fenti – hivatalokra és feladatokra való – képességnek egy sajátos esete, a CIC külön is elismeri a világiak számára. A képesség feltétele itt is, hogy az illető az előírt alkalmassági követelményeknek (810. k.; vö. Const. Ap., *Sapientia christiana* 1979. IV. 15, art. 25: AAS 71, 1979, 482) megfeleljen. Magához az oktatáshoz pedig az egyházi hatóság megbízása szükséges (229. k. 3. §; CCEO

<sup>309</sup> Vö pl. ERDŐ, P., *A világiak munkája a plébánián. Teológiai és egyházzogi vonatkozások*, in *Távlatok* 12–13 (1993) 632–639; UA., „*Sacra ministeria*” e *funzioni pubbliche nella Chiesa*, in *Folia Theologica* 4 (1993) 67–76; UA., *Uffici e funzioni pubbliche nella Chiesa*, in *Anuario Argentino de Derecho Canónico* 3 (1996) 47–105.

<sup>310</sup> Vö. GHIRLANDA, *De laicis* 62; BONNET–GHIRLANDA 64–66; REINHARDT, H. J. F., in *Münsterischer Kommentar zum CIC* 228/1; stb.

<sup>311</sup> A hivatal, a szolgálat és a feladat gazdag jelentéstartományú latin megfelelőinek használatához a CIC-ben lásd ERDŐ, P., *Ministerium munus et officium in Codice Iuris Canonici*, in *Per* 78 (1989) 411–436.

404. k. 3. §). A Codex ebben a tekintetben a felsőfokú oktatásra való képességre utal (vö. *Comm 2*, 1970, 95; 812. k.). Az alacsonyabb szintű hitoktatásra mint egyházi feladatra az előző pont általános megállapítása vonatkozik.

**689** A szent tudományok felsőfokú oktatására a világiak jogképességgel rendelkeznek. Viszont figyelemreméltó, hogy II. János Pál pápa 1992. XII. 14-én Északnyugat-Németország püspökeihez intézett beszédében hangsúlyozta: a teológiai karok professzorainak általában papoknak kell lenniük (nr. 7). Ugyanezt írta elő a Katolikus Nevelés Kongregációja a szemináriumokban szent tudományokat oktató tanárokról is (*Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, Romae 1985, 30, nr. 33: „Pro disciplinis sacris Professores sint communiter sacerdotes”). Az egyházi rend szentsége ugyanis nem csupán bizonyos liturgikus cselekmények érvényes végzésére ad ontológiai képességet (pl. az eucharisztia átváltoztatására), hanem a tanítás, a megszentelés és a kormányzás számos feladatára különleges küldetést és kegyelmet is közvetít.

**690** 3) A világiak liturgikus szolgálatainak a CIC három típusát különbözteti meg: a) *Állandó szolgálatok* a lektor és az akolitus tisztsége. Ezeket liturgikus avatással adják, tartós jellegűek, és csak férfiak nyerhetik el őket. A feladásukhoz szükséges életkort és adottságokat a püspöki kar határozza meg (vö. *A világi személyek lelkipásztori tevékenységének szabályzata*, Bp. 1986, 18, 21. §: „megfelelő lelkületű, szolgálatában kipróbált és hűséges, a hívő közösség megbecsülését élvező lelkipásztori kisegítőt”). A szolgálatok elnyerése nem jogosít ellátásra vagy díjazásra (230. k. 1. §). b) *Alkalmi feladatok* lehetnek pl. a felolvasó, a kommentátor vagy szertartásmagyarázó, a kántor, vagyis a liturgikus ének előadója stb. Ilyen feladatot nők is kaphatnak. Ehhez is megbízás szükséges, de ez nem liturgikus formában történik, és ideiglenes jellegű (230. k. 2. §; vö. CCEO 403. k. 2. §). c) *Rendkívüli feladatok* lehetnek pl. a liturgikus imák vezetése, az igeszolgálat, illetve a prédikáció, de nem a homília (vö. 766. k.; lásd alább 58. §. 2. a), a keresztelés (vö. 861. k. 2. §; lásd alább 65. §. 3. b–c), az áldoztatás (vö. 910. k. 2. §; lásd alább 67. §. 3. a), a temetés<sup>312</sup> (*A világi személyek lelkipásztori tevékenységének szabályzata*, Bp. 1986, 6, 3. § [1] b), sőt ahol erre a jog lehetőséget ad, az esketés is (vö. 1112. k. 1. §). E feladatok némelyikéhez külön megbízás kell. Másokra (pl. szükségben a keresztelésre) maga a jog hatalmazza fel a világi hívőt. A rendkívüli feladatok gyakorlásának általános előfeltétele a szükséghelyzet és a felszentelt személyek hiánya (230. k. 3. §). Rendkívüli feladatokat nők is kaphatnak. Egyes feladatok elnyerésére és ellátására vonatkozóan külön jogszabályok intézkednek. A szükséghelyzetet mindenesetre nem szabad könnyelműen feltételezni (vö. II. János Pál, Adhort. ap. post-synodalis, *Christifideles laici*, 1988. XII. 30, nr. 23: AAS 81, 1989, 431–432; magyarul: PM XX, 59–60).

**691** 4) Azok a világiak, akikre tartósan vagy ideiglenesen az egyház sajátos szolgálatát (azaz valamilyen hivatalt vagy feladatkört) bízták, kötelesek a feladatukhoz megkívánt *megfelelő képzettség megszerzésére*, továbbá tisztségük *lelkiismeretes, serény és szorgalmas ellátására* (231. k. 1. §; CCEO 409. k. 1. §). Ez a kötelezettség független attól, hogy valaki főfoglalkozásban vagy részidőben végzi-e egyházi munkáját.

**692** A lelkipásztori kisegítőknak arra a kötelezettségére, hogy megbízatásukat lelkiismeretesen lássák el, a Magyar Katolikus Püspöki Kar külön is felhívja a figyelmet, s

<sup>312</sup> Az Apostoli Szentszéktől kapott engedély alapján (*Magyar Kurir* 1987. IX. 18, 3) szükségből a püspök személyre szóló megbízást ad világiaknak temetésre.

bizonyos „lelkiismeretlenségekhez” (pl. a feladatkör huzamosabb el nem látása, a megbízás kereteinek túllépése) jogkövetkezményt is fűz: a megbízás visszavonását (*A világi személyek lelkipásztori tevékenységének szabályzata*, Bp. 1986, 12, 15. §).

**693** 5) Ugyanezek a sajátosan egyházi szolgálatban álló személyek jogosultak a helyzetükhöz mért *tisztes díjazásra*. Ennek elegendőnek kell lennie maguk és családjuk szükségleteinek kielégítésére, s meg kell felelnie a világi jog előírásainak is. A jogosultság kiterjed a társadalombiztosítás és az egészségügyi ellátás megoldására is (231. k. 2. §; CCEO 409. k. 2. §). Erről tehát az egyházi munkáltatónak kell gondoskodnia minden olyan munkaviszony esetén, amikor ezt az adott személyek helyzete, illetve a világi jog megkívánja. Erre természetesen azoknak a laikusnak nem számító (mert meg nem keresztelt) személyeknek is joga van, akik valamilyen egyházi jogi személlyel munkaszerződést kötöttek<sup>313</sup>. Ám ez utóbbiaknak ez nem egyházon belüli joguk. Velük kapcsolatban a CIC csak az illetékes egyházi vagyonkezelők kötelezettségét hangsúlyozza. Az egyházjog általános deklarációját az egyházi szolgálatban álló világiak díjazáshoz való jogáról – a 231. k. 2. §-ában a világi jogra tett utalásnak megfelelően – többnyire az egyes államok jogszabályai szerint konkretizálják a helyi egyházi hatóságok. Magyarországon pl. a püspöki konferencia a lelkipásztori kisegítők munkaviszonyáról rendelkezik ilyen módon (*A világi személyek lelkipásztori tevékenységének szabályzata*, Bp. 1986. 13–17, 16–20 §; vö. *A Magyarországi Katolikus Kántorok és Karnagyok Működési Szabályzata*, Bp. 1985).

---

<sup>313</sup> Vö. REINHARDT, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* 231/2 (vö. 1286. k.).

## 32. §. A klerikusok képzése

**694** A klerikusok, vagyis a diakónusok, az áldozópapok és a püspökök (vö. fent 29. §. 2. a) – mint már említettük – azok a személyek, akik az egyházi rendben (lásd alább 70. §.) részesültek. Velük kapcsolatban az Egyházi Törvénykönyv a krisztushívókról szóló részben képzésükről (232–264. k.), inkardinációjukról (265–272. k.), kötelességeikről és jogaikról (273–289. k.), valamint klerikusi állapotuk elvesztéséről (290–293. k.) tárgyal. Ezekre a témákra a törvényhozó azért fordít különös figyelmet, mert a klerikusok sajátosan részesednek az egyházra bízott hármasság küldetésében, s így egészen különleges módon kapcsolódnak annak szervezett közösségébe. A klerikusok életének és szolgálatának részleteiről az Apostoli Szentszék újabban több irányelvet, utasítást is kiadott, így 1994. III. 31-én A papi élet és szolgálat direktóriumja című okmányt (*C Cler, Directorium Dives Ecclesiae*: EV 14, 376–529, nr. 750–917; magyarul: A Klérus Kongregációja, *A papi élet és szolgálat direktóriumja*, Szent István Társulat, Bp. é. n.). Ezt követte ugyanezen Kongregáció körlevele a papról mint az ige hirdetőjéről, a szentségek kiszolgáltatójáról és a közösség vezetőjéről (1999. III. 19: EV 18, 280–325, nr. 289–376; magyarul: RD XVI). 1998. II. 22-én a Katolikus Nevelés Kongregációja kiadta az állandó diakónusok képzésének alapszabályzatát. Ugyanazon a napon a Klérus Kongregáció az állandó diakónusok életének és szolgálatának direktóriumát bocsátotta közre. A két okmány közös bevezetéssel és nyilatkozattal ellátott kiadása együttesen jelent meg (AAS 90, 1998, 835–927; magyarul RD XVII).

### 1. A képzés előfeltételei

#### a. Az egyház kötelessége és joga

**695** Az egyháznak kötelessége, de *saját és kizárólagos joga* is azoknak a képzése, akiket a szent szolgálatokra rendelnek (232. k.). Ez a jog a vallásszabadság alapvető követelménye, mert – miként a II. Vatikáni Zsinat megállapítja – „megilleti a vallási közösségeket az a jog, hogy törvényhozási eszközökkel vagy a közhatalom adminisztratív eljárásával ne akadályozzák őket vezetőik megválasztásában, nevelésében” (DH 4c).

**696** A vallási közösségek autonómiája, melyet pl. Magyarországon a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény 8. § (1) bekezdése is elismer<sup>314</sup>, szükségképpen tartalmazza a tisztségviselők megválasztásának és képzésének törvénytelen külső beavatkozásoktól mentes lehetőségét. A pápák sokszor felemelték szavukat az ellen a törekvés ellen, mely a világi hatóságoknak kívánta alávetni még a papnevelő intézetekben alkalmazott tanulmányi módszert is (vö. pl. IX. Pius, Syllabus, 1864. XII. 8, prop. 46: DS 2946)<sup>315</sup>. A II. Vatikáni Zsinat pedig az *Optatam totius* kezdetű határozatban az egész papképzés olyan teljes körű és szuverén koncepcióját adja, mely semmi teret nem hagy külső beavatkozásnak. A papképzés mai problémáiról II. János Pál pápa 1992. III. 25-én kiadott *Pastores dabo vobis* kezdetű szinódus utáni apostoli buzdítása (AAS 84, 1992, 657–804; magyarul: PM XXVIII) ad eligazítást.

<sup>314</sup> *Magyar Közlöny* (1990) február 12, 206.

<sup>315</sup> A többi hasonló értelemben kiadott pápai megnyilatkozás felsorolásához lásd az 1917-es CIC 1352. kánonjának forrásait (*Codex Iuris Canonici... Praefatione, fontium anotatione et indice analytico-alphabetico auctus*, Typ. Pol. Vat. 1974, 462, 1. jegyzet).

## b. A hivatásgondozás

**697** A klerikusi hivatások<sup>316</sup> ébresztésére és erősítésére az egész keresztény közösség köteles, hisz szent szolgálatra az egész egyháznak szüksége van. Különösen is tartoznak ezen fáradozni a családok, a nevelők és sajátosan a papok (vö. PO 1), főként a plébánosok. Leginkább azonban a megyéspüspökök feladata a hivatásgondozás. Ennek során különös tanítói feladat hárul rájuk, mert arra kell oktatniuk híveiket, hogy az egyházban nagy a szent szolgálat jelentősége, és ezért szükségesek a szent szolgálatra rendelt személyek (233. k. 1. §; vö. CD 15c, OT 2).

**698** II. János Pál pápa hivatalba lépésétől fogva különös gondot fordított arra, hogy a papokhoz szóló nagycsütörtöki levelekben is elmélyítse e hivatás teológiai értékének és mélységének tudatát, s így hozzájáruljon a hivatásgondozói magatartás serkentéséhez. Alapvető fontosságú első ilyen levele (1979. IV. 8: AAS 71, 1979, 393–417; PM I, 147–177). Későbbi nagycsütörtöki leveleit magyarul ismertetésben vagy teljes fordításban a *Magyar Kurír*, főként pedig az egyházmegyei körlevelek közölték.

**699** A püspökök kötelesek arra is, hogy erre a célra létesített *intézményekkel* ösztönözzék és támogassák a hivatásgondozást (233. k. 1. §). Erre már a II. Vatikáni Zsinat is kötelezte őket: „Azt is elrendeli a zsinat – olvassuk az *Optatam totius* kezdetű határozatban (2d) –, hogy a hivatások művét<sup>317</sup> a pápai intézkedéseknek megfelelően az egyes egyházmegyékben, területen vagy nemzeteken belül szervezzék meg”. A magyarországi egyházmegyékben ennek megfelelően hivatásgondozó bizottságok alakultak. A felnőtt hivatások felkészítésére a CIC külön is kötelezi a papokat és a megyéspüspököket (233. k. 2. §; vö. SC InstCath, Litt. circ. part., 1976. VII. 14: *Leges* V, 7218–7222).

## c. A kisszemináriumok

**700** A kisszeminárium (seminarium minus) alapvetően még a hivatásgondozást, s nem közvetlenül a papképzést szolgálja. Olyan nevelői és oktatási intézmény, melyben a középfokú (vö. 234. k. 2. §)<sup>318</sup> humán és reál oktatással együtt különleges vallási képzést is adnak a hivatások gondozása céljából (234. k. 1. §).

**701** A kisszemináriumok létesítése és fenntartása nem kötelező. A CIC átdolgozása során felmerült különböző álláspontok (vö. *Comm* 8, 1976, 111–112; 14, 1982, 36) figyelembevételével a hatályos törvénykönyv úgy intézkedik, hogy ahol már működnek kisszemináriumok, vagy más hasonló intézmények, ott meg kell tartani és támogatni kell őket, ahol viszont nincsenek, ott, ha a megyéspüspök hasznosnak ítéli, a jog buzdítja, hogy létesítsen ilyet (234. k. 1.§)<sup>319</sup>.

<sup>316</sup> A hivatásgondozás egyházjogi szabályozásának részleteihez lásd COCCOPALMERIO, F., *La formazione al ministero ordinato*, in AAVV., *Il nuovo Codice di diritto canonico*. Studi (Saggi di teologia), Torino 1985, 106–109; MOGAVERO, D., *La formazione del futuro presbitero*, in CAPPELLINI, E.–COMPOSTA, D.–MOGAVERO, D., *Il presbitero nel Nuovo Codice* (Universale teologica 14), Brescia 1985, 44–48.

<sup>317</sup> Az „Opus vocationum” pápai hivatásgondozási intézményt XII. Pius pápa hozta létre 1941. XI. 4-én kiadott Cum nobis kezdetű motu propriójával (AAS 33, 1941, 479). Erre utal az *Optatam totius* 2. pontja.

<sup>318</sup> Vö. COCCOPALMERIO, *La formazione* 113. A szerző a 234. k. 2. §-ának szövegéből arra következtet, hogy különleges körülmények fennállása esetén, kevesebbet, vagy akár többet is lehet követelni a kisszemináriumi képzésben, mint ami az adott országban a felsőfokú tanulmányok megkezdésére képesít.

<sup>319</sup> Többet a kisszemináriumokat negatívan ítélték meg és nem tartották kívánatosnak. Mások a kisszeminárium kifejezés alkalmatlanságát hangsúlyozták, mondván, hogy annak a valódi szemináriumhoz vajmi kevés köze



## 2. Az állandó diakónusok képzése

**702** Az állandó diakonátusra készülöket a püspöki konferenciák előírásai szerint kell képezni (236. k.), mégpedig mind a lelkiéletre, mind a rendjükhöz tartozó feladatukra. A CIC különbséget tesz a „fiatalok” (azaz a 35 éven aluliak<sup>320</sup>) és az érettebb korú akár nős, akár nőtlen jelöltek felkészítése között. A *fiatalok* számára kötelező, hogy a képzés során *legalább 3 évig külön házban* tartózkodjanak, hacsak a megyéspüspök súlyos okból mást nem rendel (236. k. 1). Az *érettebb korúak* számára az együttlakás az egyetemes jog szerint nem kötelező, de *három évre beosztott képzésre* van szükségük, melynek rendjét a püspöki konferencia szabja meg (236. k. 2).

**703** A Magyar Katolikus Püspöki Kar a diakónusok képzéséről részleteket nem közölt, csupán néhány feltételt rögzített (*A világi személyek lelkipásztori tevékenységének szabályzata*, Bp. 1986, 18–19, 23–26. §). Érdekes megoldást alkalmaz a kérdésre az Észak-Afrikai Regionális Püspöki Konferencia, mely az egyházmegyék állapotának sajátosságai miatt kijelenti, hogy nem tartja szükségesnek püspökkari szabály kiadását erről, valamint a hajdani kelet-német Berliini Püspöki Konferencia, mely az érettebb korúak számára 2 év otthoni elméleti kurzust, a harmadik évben gyakorlatot és többhavi szemináriumi képzést ír elő<sup>321</sup>. Az állandó diakónusok képzéséről és szolgálatáról általános irányelveket találunk a Katolikus Nevelés Kongregációja és a Kléruskongregáció 1998. II. 22-én kiadott *Diaconatus permanens* kezdetű közös nyilatkozatában, valamint az ahhoz kapcsolódó *Institutio diaconorum* kezdetű alapszabályzatban és az ugyancsak ahhoz kapcsolódó *Diaconatus originem* kezdetű direktóriumban (AAS 90, 1998, 835–927; magyarul: RD XVII)<sup>322</sup>.

## 3. Az áldozópapok képzése

### a. A papnevelés szabályai

**704** Az Egyházi Törvénykönyvben foglaltakon kívül (235. k., 237–264. k.) a papnevelést az Apostoli Szentszéktől kiadott általános szabályzat (SC InstCath, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 1985. III. 19 – az ugyanilyen című 1970. I. 6-i szabályzat [AAS 62, 1970, 321–384]<sup>323</sup> enyhén átdolgozott változata a CIC alapján), az illetékes szentszéki hatóságoknak a szemináriumi nevelés és oktatás egy-egy vonatkozásáról kiadott okmányai (lásd alább az egyes témakörökben), valamint a püspöki konferenciáknak a felsőbb szabályok figyelembevételével kiadott és az Apostoli Szentszék által jóváhagyott papnevelési szabályzatai rendezik (242. k.). Ennek a szemináriumi képzés legfőbb elveit és a vidék lelkipásztori szükségleteihez mért általános szabályait tartalmazó okmánynak a végrehajtására az egyes szemináriumoknak saját szabályzattal (házánkban „házirenddel”) kell rendelkeznie. Ezt a megyéspüspök, egyházmegyeközi szeminárium esetén pedig az érdekelt püspökök hagyják jóvá (243. k.).

---

van, vö. MOGAVERO, D., *La formazione allo stato clericale*, in AAVV., *Lo stato giuridico dei ministri sacri nell' Codice di diritto canonico* (StudGiur 7), Città del Vaticano 1984, 39.

<sup>320</sup> Vö. VI. Pál, MP, *Sacrum diaconatus ordinem*, 1967. VI. 18, nr. 4 és 11–12: AAS 59 (1967) 699–700. Itt ifjakon a pápa azokat érti, akik még nincsenek 35 évesek, s így nős diakónusok nem lehetnek. A kollégiumi felkészítést csak a nőtlen ifjak számára írja elő (nr. 6).

<sup>321</sup> MARTIN DE AGAR, J. T., *Legislazione delle Conferenze episcopali complementare al CIC*, Milano 1990, 43, 92. A gyűjtemény más püspöki konferenciák hasonló döntéseit is hozza.

<sup>322</sup> Tanulmányok és dokumentumok az állandó diakonátusról magyar nyelven: *Diakonia, diakonátus, diakónus*, szerk. MOLNÁR E., Kalocsa 1996.

<sup>323</sup> E korábbi változat magyar fordítása: *A papnevelés alapvető irányelvei*, Győr 1973.

**705** A Magyar Püspöki Kar 1971. XII. 9-én fogadta el a szemináriumok megújításáról szóló okmányát. Ennek szentszéki jóváhagyása után tette közzé A *Magyarországi Papnevelés Általános Szabályzatát* 1973-ban. Mindezek a jogszabályok a II. Vatikáni Zsinat *Optatum totius* kezdetű határozatának a papnevelési elveit ültetik át a gyakorlatba (OT 1, 4 stb.). Ennek az országos szabályzatnak az átdolgozása folyamatban van.

### b. A nagyszeminárium

**706** A papnevelés *kötelező* színhelye a nagyszeminárium (*seminarium maius*). Ez olyan sajátos felsőfokú (vö. 234. k. 2. §, 254. k. 2. §) oktatási és nevelési intézmény, mely a papságra készülöket képzési hivatásukra. Noha a magyar világi jog a szemináriumokat mint oktatási intézményeket hittudományi főiskolának ismeri el, az egyetemes egyházjog szerinti nagyszeminárium (tehát nem a német nyelvterületen sajátos történelmi okból kialakult, kivételes jogszabályokon alapuló különleges intézmények) egyszerre oktatási és nevelési intézmény. A hazai szemináriumok nem különleges konkordátumokon alapulnak, hanem az egyetemes egyházjognak felelnek meg. Tehát nem egy főiskoláról és egy mellette működő kollégiumról van szó, hanem egyetlen szerves intézményről, mely teljes egészében a papnevelésre irányul. Ahol a szemináriumok tanárai világi növendékeknek hittanárképzést nyújtanak, ez nem azonos a szeminárium teológus kurzusával, hanem másik oktatási egységet képez, mely a vallási tudományok felsőfokú intézményének minősül (821. k.). Annak nincs akadálya, hogy az illetékes püspök egy ilyen intézményt a szeminárium vezetőségére bízjon. Az is előfordulhat, hogy bizonyos órákat a kispapok a teológiai képzés keretében együtt hallgatnak a hittanárképzőn résztvevőkkel. Ám az ilyen hittanárképzés tanterve nem azonos magának a szemináriumnak a tantervével, mely kizárólag a papképzésre irányul, nem pedig valamilyen „főiskolai szintű teológusképzés”. A hazai állami jog viszont a papképzéssel és hittanárképzéssel foglalkozó oktatási intézményeket „hittudományi főiskolaként” ismeri el. Ezen belül szokás megkülönböztetni „teológus szakot” és „hittanár szakot”.

**707** Minden egyes egyházmegyében, ahol ez lehetséges és hasznos, külön nagyszemináriumot kell tartani. Ahol viszont ez akadályba ütközik, onnan a papnövendékeket más szemináriumba kell küldeni, vagy egyházmegyeközi szemináriumot kell létesíteni (237. k. 1. §). Eszerint *létesítésük és kormányzatuk szempontjából* a szemináriumok lehetnek *egyházmegyeiek* vagy *egyházmegyeköziek*. Az egyházmegyei szeminárium alapítása és felsőbb vezetése a megyéspüspökre, az egyházmegyeközi szemináriumé – miután az Apostoli Szentszék az alapításhoz és a leendő szeminárium szabályzatához előzetes jóváhagyását adta – az érintett püspökökre tartozik. Ha az egyházmegyeközi szeminárium egy püspöki konferencia egész területe számára létesült, az „érintett püspökök” teendői magára a konferenciára hárulnak (237. k. 2. §, 259. k. 1. §). A szemináriumok felügyelete mind a képzés, mind a növendékek hivatásbeli, személyes, vallási előmenetele szempontjából ugyancsak a megyéspüspök, illetve az érintett püspökök feladata (259. k. 2. §).

**708** A szeminárium *önállósága* elsősorban abban nyilvánul meg, hogy az egyházban magánál a jognál fogva *jogi személyiséggel* rendelkezik (238. k. 1. §)<sup>324</sup>. A szemináriumot minden jogügyletben a rektor képviseli, hacsak az illetékes hatóság másként nem intézkedik

<sup>324</sup> Magyarországon az 1990. évi IV. törvény értelmében (13. § [2]) az állami jogrendben is külön bejegyzés nélkül jogi személynek számít (*Magyar Közlöny* 1990. II. 12, 206) a papnevelő intézet.

(238. k. 2. §). A szeminárium önállóságának másik megnyilvánulása, hogy *ki van véve a plébániai fennhatóság alól*. Tehát a helyi plébános a szeminárium vonatkozásában nem rendelkezik a sajátos plébánosi jogokkal, hanem ezeket – a házassági ügyek kivételével – a szeminárium rektora vagy annak megbízottja gyakorolja. Kivételt jelent a gyóntatás, mert a rektort a növendékek gyóntatásától a jog tiltja (985. k.), hacsak azt egyes esetekben önként nem kéri (262. k.). Ám a rektort nem terhelik bizonyos sajátosan plébánosi köteleességek, így a népért való mise felajánlása, az anyakönyvek vezetése, s nem vonatkoznak rá a plébánosok elmozdításával kapcsolatos szabályok sem<sup>325</sup>. A szeminárium rektora egyben a szemináriumhoz tartozó templom igazgatója is, hacsak a megyéspüspök másként nem rendelkezik (557. k. 3. §).

**709** A szeminárium *anyagi fenntartása* a megyéspüspök, vagy egyházmegyei szeminárium esetében az érintett püspökök feladata<sup>326</sup> (263. k.). Ez utóbbiak a terhek megosztását közös megállapodással rögzítik. Ezeknek a szükségleteknek a fedezésére az alkalmanként elrendelt egyházmegyei vagy országos gyűjtéseken (1266. k.) kívül a püspök egyházmegyei adót is vethet ki, melyet minden olyan egyházi jogi személy köteles megfizetni, melynek székhelye az egyházmegyében van, kivéve ha az maga is pusztán adományokból él, vagy az egyház közérdekét szolgáló tanulói vagy tanári testület működik benne (264. k.). Ez a kötelesség még a magánjellegű egyházi jogi személyekre is vonatkozik.

**710** A szeminárium *nevelői és oktatói testülete* mindazokból áll, akik a papnövendékek egységes képzési programjába illeszkedve saját nevelői szerepet töltenek be. Lelkületükben és tevékenységükben igazi *közösséget* kell kialakítaniuk, egymás között s a növendékekkel együtt olyan családdá kell válniuk, mely megfelel Krisztus szándékának, aki azért imádkozott, hogy tanítványai egyek legyenek (Jn 17,11), és „amely növeli a rájuk bízottakban hivatásuk örömét” (OT 5). A szeminárium nevelői testületének tagjai a jog szerint:

**711** 1) A *rektor*, aki a szeminárium élén áll, s akinek kinevezése minden szemináriumban kötelező (239. k. 1. §). Az ő feladata a szeminárium mindennapi irányítása a papnevelés szabályzata és a szemináriumi szabályzat szerint. Neki feladatuk ellátása során az előljárók és a tanárok engedelmességgel tartoznak (260. k.). Feladata a fentiekben már jelzettekén kívül, hogy gondoskodjék arról, hogy a növendékek a papnevelési szabályzatban és a szemináriumi szabályokban előírtakat megtartsák, a tanárok feladatukat szabályosan végezzék (261. k.; C InstCath, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 1985. III. 19, nr. 29; ed. Romae 1985, 29). Kinevezését a megyéspüspöktől kapja, hacsak a szeminárium szabályzata – többnyire az egyházmegyei szemináriumok esetén – másként nem rendelkezik (*Ratio fundamentalis* nr. 27; 259. k. 1. §).

**712** 2) A *lelkiigazgató* (spirituális) kinevezése minden szemináriumban kötelező. Kinevezhető akár több személy is erre a feladatra. Az is lehetséges, hogy a lelkiigazgatón kívül a papnövendékek lelki irányítására a püspök még más papoknak is megbízást ad. Ebben az esetben a növendékek hozzájuk is szabadon fordulhatnak (239. k. 2. §). A lelkiigazgató sajátos szerepe, hogy a lelki képzést mind közösségi, mind egyéni vonatkozásban irányítsa.

<sup>325</sup> Vö. SIPOS, S., *Enchiridion iuris canonici*, 6Romae 1954, VI. 23; ET 254–255.

<sup>326</sup> Ha az egyházmegyei szemináriumban – tehát nem egyházmegyei központi – más egyházmegyei papnövendékeket is fogadják, akkor ezek költségeire megfelelő hozzájárulás kérhető, de ettől még a másik főpásztor nem válik jogi értelemben fenntartóvá.

Ebben áll a különbség a spirituális és a megbízott lelkivezetők között. Ez utóbbiak ugyanis csak az egyéni lelkivezetés feladatát láthatják el (246. k. 4. §)<sup>327</sup>.

**713** A *gyóntatás* nem azonos a közösségi és az egyéni lelkivezetéssel. A papnövendékek egyéni lelkivezetésével megbízott személyek szerepéhez hozzátartozik, hogy gyóntatásukra is rendelkezésre álljanak (240. k. 1. §, 246. k. 4. §, 239. k. 2.§). Tehát mind a lelkiigazgató, mind a püspöktől megbízott más lelkivezetők egyben rendes gyóntatóknak is tekintendők. Ám a jog megkívánja, hogy a szemináriumba rajtuk kívül rendszeresen járjanak be más gyóntatók is, s garantálja a papnövendékeknek azt a jogát, hogy a szeminárium fegyelmének tiszteletbentartásával mindig szabadon mehessenek bármely gyóntatási felhatalmazással rendelkező paphoz, akár a szemináriumban, akár azon kívül (240. k. 1. §)<sup>328</sup>.

**714** 3) A *gondnok* kinevezése szintén kötelező (239. k. 1. §). A gondnok nem szükségképpen vicerektora a szemináriumnak. Vicerektort nem is kötelező kinevezni (uo.), ám ha erre sor kerül, a kinevezett személy lehet azonos a gondnokkal, de lehet más is (vö. *Ratio fundamentalis* nr. 27).

**715** 4) A *tanárok* kinevezése mindig kötelező, ha a növendékek oktatása magában a szemináriumban történik (239. k. 1. §). Kinevezésüket az illetékes püspöktől, vagy püspököktől kapják (253. k. 1. §). A Szentírás, a dogmatika, az erkölcsoteológia, a liturgia, a filozófia, a kánonjog, az egyháztörténelem és a többi olyan tárgy számára, melyet sajátos módszer szerint kell előadni, külön-külön tanárt kell kinevezni (253. k. 2. §). Tanári kinevezést csak olyanok kaphatnak, akik megfelelnek az erkölcsi követelményeknek, és rendelkeznek a Szentszék által elismert valamilyen egyetem vagy fakultás doktorátusával vagy licenciátusával (253. k. 1. §). Ha feladatukhoz súlyosan hűtlenné válnak, a kinevezésükre illetékes hatóságnak el kell mozdítania őket (253. k. 3. §).

**716** 5) *Egyéb* előljárók is lehetnek a szemináriumban, pl. a tanulmányok irányítója (tanulmányi igazgató, moderator studiorum – 254. k. 1. §, 261. k. 2. §), akinek kijelölése szükséges, de nincs előírva, hogy külön személyt nevezzenek ki erre a szerepre. Hazánkban e szerepkört a szemináriumi rektor tölti be. A prefektus a magyarországi szemináriumokban a szemináriumi közös élet rendjéért felelős fegyelmi előljáró. Feladata kiterjed a növendékek tanulmányi ügyeire is, de nem a tanárok feletti felügyeletre (*Ratio fundamentalis* nr. 27: „Praefectus vitae communis Seminarium ordinandae”; *A Magyarországi Papnevelés Általános Szabályzata*, h. n., é. n., 8). Ahol a püspök – tekintettel a hazai állami jogra – más személyt nevez ki szemináriumi rektornak, és mást a „hittudományi főiskola” főigazgatójának, ott ez utóbbi tisztsége a fent említett „moderator studiorumnak” felel meg.

### c. A szemináriumi képzés ideje

**717** Mint említettük, a papképzésnek szemináriumban kell történnie. A papságra készülő ifjakat a megfelelő lelkiesség kialakítására és feladataikra szemináriumban kell képezni, képzésük egész ideje alatt (vö. 250. k.), vagy ha a körülmények a megyéspüspök megítélése szerint indokolják, *legalább 4 éven át* (235. k. 1. §)<sup>329</sup>.

<sup>327</sup> MOGAVERO, *La formazione del futuro presbitero* 53–54; COCCOPALMERIO, *La formazione al ministero ordinato* 125–126.

<sup>328</sup> Vö. COCCOPALMERIO, *La formazione al ministero ordinato* 127.

<sup>329</sup> A 235. k. 1. §-a szemináriumi képzésről (institutio) szól, s nem érinti a bentlakás kérdését, vö. pl. FERRER ORTIZ, J.–RINCON, T., *Los sujetos del ordenamiento canónico*, in AAVV., *Manual de Derecho Canónico*,

**718** A szemináriumi bennlakás (tartózkodás) vonatkozásában a 235. k. 2. § azt írja elő, hogy akik törvényesen a szemináriumon kívül tartózkodnak, azokat a megyéspüspök bízza lelkiismeretes és alkalmas papra. Ez a pap köteles ügyelni arra, hogy mind a lelkiélet, mind a fegyelem terén gondos képzést kapjanak.

**719** A magyarázók között jelentős nézetkülönbségek alakultak ki abban a tekintetben, hogy a 235. k. két §-ának összevetése alapján lehetséges-e, hogy a püspök a papszenteléshez valakitől négy évnél kevesebb szemináriumi bennlakást kívánjon. Egyesek szerint a 235. k. 2. §-ában szereplő kivételek ugyanazon kánon 1. §-ának keretében értendők, vagyis mindenkinek legalább 4 évet a szemináriumban kell tartózkodnia. Aki a teljes képzési idő többi részét a szemináriumon kívül tölti, annak képzésére kell a távollét alatt a megbízott papnak ügyelnie<sup>330</sup>.

**720** Mások – meggyőzőbbnek tűnő – véleménye szerint a 235. k. 1. és 2. §-a más-más tényállásra vonatkozik. Az 1. § azt a lehetőséget veszi figyelembe, amikor a *szemináriumi képzés* általános idejét (és esetleg az általános szisztéma szerinti bentlakás idejét) szállítja le a püspök négy évnél nem rövidebb időre. Ez pl. akkor fordulhat elő, ha a filozófiai-teológiai képzés más intézményben történik, így ez a kötelező teológiai tanulmányok idejét nem érinti (vö. 1917-es CIC 972. k. 1. §; Const. ap., *Sapientia christiana*, 1979. IV. 15, nr. 72–74: AAS 71, 1979, 493–494). A 2. § viszont – a forrását képező régi szöveg (1917-es CIC 972. k. 2. §, vö. uo. 1. §: „dispensaverit”) fényében – olyan kivételekről szól, amikor a püspök a szemináriumi *bennlakás*, sőt esetleg a négyévnél kevesebb szemináriumi képzés alól is felmentést ad<sup>331</sup>. Tehát az 1. § főként a képzésről, annak is inkább az általános rendjéről szól, a 2. § a bentlakásról, s azon belül pl. az egyedi felmentéssel előálló különös helyzetekre is kiterjed.

**721** Nézetünk szerint, ha a 235. k. 1. §-ában foglalt négyévnél kevesebb kötelező minimális szemináriumi képzési idő a megyéspüspök általános (így többek között felmentési) jogával szemben (381. k. 1. §; vö. CD 8a; 87. k. 1. §) különleges fenntartást tartalmazna, mely a szemináriumi lakás alóli teljes vagy a négy szemináriumi évet is megrövidítő felmentés jogát vonná meg a megyéspüspöktől, egyedi esetekre nézve is, ez jogképességet megsemmisítő törvény (lex inhabilitans) volna, melynek – hogy hatását elérje – kifejezetten kell rendelkeznie (10. k.). Ilyen kifejezetten pedig a CIC a püspök felmentő hatalmát nem korlátozza. Egy ilyen korlátozás, vagyis a püspök legalább négy évi szemináriumi bennlakás alól való felmentési jogának fenntartás révén történő megvonása megszorítás lenne az 1917-es CIC 972. kánonjához képest, és ellenkezne a Zsinat és az új CIC egész koncepciójával, a törvényhozó szándékával (vö. 17. k.), mely a püspökök saját hatáskörének teljességét hangsúlyozza, s ennek keretében a klerikusok képzését is alapvetően a megyéspüspök feladatának és felelősségének tekinti (vö. OT 4b; 232. k., 241. k. 1. §, 243. k., 257. k. 2. §, 259. k. 1–2. §)<sup>332</sup>.

---

Pamplona 1988, 180; PINTO, P. V. (a cura di), *Commento al Codice di diritto canonico* (Studia Urbaniiana 21), Roma 1985, 142.

<sup>330</sup> Pl. SCHWENDENWEIN, H., *Das Seminarrecht des CIC/1983*, in GABRIELS, A. – REINHARDT, H. J. F., (Hrsg), *Ministerium iustitiae. Festschrift für Heribert Heinemann zur Vollendung des 60. Lebensjahres*, Essen 1985, 221, 226, 39. jegyz.

<sup>331</sup> *Commento* 142; Código EUNSA 189-190; VALDRINI, P., *Les ministres sacrés ou les clercs. Commentaires des canons 232-293 du Code de droit canonique*, in *AnCan* 30 (1987) 326.

<sup>332</sup> Vö. VALDRINI, *Les ministres sacrés* 326–327.

**722** A 235. k. 1. §-a annyiban is eltér az 1917-es CIC 972. k. szövegétől, hogy a szemináriumi nevelést szó szerint csak az ifjak számára írja elő (vö. *Comm* 14, 1982, 162). Ebből a szerzők arra következtetnek, hogy az érettebb korú hivatások képzésére a püspök esetleg más megoldást rendszeresíthet<sup>333</sup>.

#### d. A lelki képzés

**723** A szemináriumokban a növendékek lelki és tanulmányi képzését harmonikusan össze kell hangolni. A komplex felkészítésnek arra kell irányulnia, hogy a növendékek a kellő emberi érettséggel együtt az evangélium szellemét is elsajátítsák, és Krisztussal szoros barátságba kerüljenek (244. k.; vö. OT 8). A felkészítés nem lehet sematikus, meg kell felelnie a növendékek egyéni alkatának (244. k.). A papnövendékek lelki nevelésének célkitűzései a zsinat tanítása alapján a lelkipásztori szolgálatra való felkészítés, a missziós lelkület kialakítása, az egyéni megszentelődésnek a szeretettel végzett szolgálatban való megvalósítása, azoknak az erényeknek a kiművelése, melyeket az emberi közösségben a legtöbbször becsülnék (pl. jószívűség, őszinteség, állhatatosság, érzék az igazságosság iránt, udvariasság – PO 3)<sup>334</sup>, az emberi és természetfeletti értékek megfelelő összhangjának elérése (245. k. 1. §; OT 8–12). Ebben a lelki képzésben sajátos hangsúly kerül az egyházhoz való viszonyra is: a Krisztus egyháza iránti szeretet, a pápához és a saját püspökhöz való hűséges ragaszkodás, a testvérekkel való együttműködés igen fontos elérendő célok. A szemináriumi élet és a többiekkel kialakított barátság a papnövendéket fel kell, hogy készítse a testvéri egységre annak az egyházmegyének a papságával, amelynek szolgálatában majd dolgozni fog (245. k. 2. §). A liturgikus, szentségi- és imaélet terén a CIC az alábbi követelményeket fogalmazza meg: 1) Az eucharisztia napi ünneplése kell hogy legyen az egész szemináriumi élet központja (246. k. 1. §). 2) Meg kell tanítani a növendékeket a zsolozsma végzésére (246. k. 2. §). 3) Serkenteni kell a *Mária-tiszteletet* (a Rózsafüzér révén is), továbbá az *elmélkedést* és más *vallásos gyakorlatokat* (246. k. 3. §). 4) Rá kell nevelni a növendékeket a *gyakori gyónásra*, s ajánlatos, hogy kinek-kinek legyen szabadon választott lelkivezetője (fogalmáról lásd fent b. 2) [246. k. 4. §]. 5) A növendékeknek évente *lelkigyakorlaton* kell részt venniük (246. k. 5. §). Mindezeknek a konkrét lelki programoknak nem csupán a formális elvégzése szükséges, hanem maga a Codex is mintegy előírja, hogy a nevelés során ezeket valódi belső szükségletté, erőforrássá tegyék, mélyebb értelmüket megértessék és megérettessék (vö. 246. k.).

**724** A szemináriumi lelki nevelés részletes irányelveihez lásd: *Ratio fundamentalis* nr. 44–47, 49–58; SC InstCath, Litt. circ., 1980. I. 6: *Leges* VI, 7857–7867; *A Magyarországi Papnevelés Általános Szabályzata*, h. n., é. n., 19–31.

**725** A lelki képzés különleges szempontja a *celibátusra* való felkészítés, mely el kell, hogy vezesse a növendéket a papi nőtlenségnek mint Isten különleges ajándékának a megbecsülésére (247. k. 1. §; OT 10; PO 16; VI. Pál, Enc., *Sacerdotalis coelibatus*, 1967. VI. 24: AAS 59, 1967, 657–697; SC InstCath, *Orientamenti educativi per la formazione al celibato sacerdotale*, 1974. VI. 11, Typ. Pol. Vat. 1974; *Ratio fundamentalis* nr. 48).

<sup>333</sup> Vö. PIÑERO CARRION I, 358.

<sup>334</sup> Az emberi erényekre való nevelésről lásd *Seminarium* 21 (1969) 369–572 (az egész 3. szám); vö. *Ratio fundamentalis* nr. 44–58: ed. Romae 1985, 35–45.

### e. A tanulmányi képzés

**726** Ahol a tanulmányi képzés a szemináriumban folyik, magának az elméleti oktatásnak arra kell törekednie, hogy a növendékek a kor és a hely szükségleteinek megfelelő általános műveltséget és szilárd és részletes felkészültséget szerezzenek a szent tudományokban. Ezzel kettős célt valósítanak meg: egyrészt saját hitüket alapozzák meg és táplálják azzal, amit tanulnak, másrészt képesek lesznek arra, hogy a kor emberének megfelelő módon hirdessék az evangéliumot (248. k.; OT 13–18, AG 1–6, GS 58, 62).

**727** A képzés megszerzéséhez, de többnyire magának a lelkipásztori szolgálatnak a gyakorlására is szükséges a hazai nyelv pontos elsajátítása, a latin nyelv ismerete, valamint gyakran más idegen nyelvekben való jártasság is. A papnevelési szabályzatban gondoskodni kell arról, hogy a növendékek ezeket kellően megtanulják (249. k.; *Ratio fundamentalis* nr. 66–67).

**728** Maga a szemináriumi oktatás *filozófiai és teológiai* tanulmányokra tagozódik. Ezekre sor kerülhet egymás után vagy együtt, a papnevelés szabályzata szerint. Ezeknek a tanulmányoknak összesen legalább hat teljes évet kell igénybe venniük, úgy hogy a filozófiai tanulmányokra eső idő két teljes évnek, a teológiára eső pedig négy teljes évnek feleljen meg (250. k.; *Ratio fundamentalis* nr. 60, 61, 70, 76; SC InstCath, Instr., *La formazione teologica dei futuri sacerdoti*, 1976. II. 22, nr. 129, 132; Leges V, 7174).

**729** A *filozófiai* tanulmányoknak az a szerepe, hogy tökéletesítsék a növendékek humán képzettségét, élesítsék elméjüket és felkészítsék őket a teológiai tanulmányokra. Az oktatásnak egyfelől tartalmaznia kell az „örökérvényű” filozófiai örökséget, másfelől figyelembe kell venni a kor filozófiai kutatásait (251. k.). Megjegyzendő, hogy az örökérvényű filozófiai örökség Aquinói Szent Tamás filozófiájának állandó nevéként szerepel hivatalos egyházi dokumentumokban (vö. OT 15; XII. Pius, enc., *Humanae generis*, 1950. VIII. 12: AAS 42, 1950, 573; SC Stud, Resp., 1965. XII. 20: *Leges* III, 4913; vö. *Comm* 14, 1982, 52).

**730** A *teológiai* tanulmányok esetében a CIC részletesebben kitér azok kötelező tartalmára és módszerére is. Az egyes tantárgyakra való utalás természetesen csak sommás, kiegészítendő a Szentszék és a püspöki karok irányelveivel (*Ratio fundamentalis* nr. 76–81, 86–93; C InstCath, Instr., *La formazione teologica dei futuri sacerdoti*, 1976. II. 22; *Leges* V, 7155–7175; *A Magyarországi Papnevelés Általános Szabályzata*, h. n., é. n., 32–37; *A hittudományi főiskolák tanulmányi – és vizsgaszabályzata*, 1974 – átdolgozás alatt).

**731** A *teológiai* oktatás célja, hogy a növendékek ne csupán megismerjék a teljes katolikus tanítást, hanem lelkiéletük és szolgálatuk számára hasznosítsák is. Az oktatásnak a hit fényében, a tanítóhivatal vezetését követve az egész hit tanítását benső egységében bemutatva kell történnie (252. k. 1. §, 254. k. 1. §). Képesítenie kell a növendéket egyes kérdések önálló kutatással való tudományos vizsgálatára (254. k. 2. §). A kötelező teológiai tárgyak közül nyomatékkal említi a Codex a Szentírás ismeretét, melynek a Biblia egészére ki kell terjednie (252. k. 2. §), a dogmatikát, melyet a Szentírás és a Szentagyomány alapján, főként Szent Tamást követve kell előadni, továbbá a morálteológiát, a lelkipásztorokodást,

a kánoni jogot<sup>335</sup>, a liturgikát<sup>336</sup>, egyháztörténelmet, valamint egyéb segéd- és szaktudományokat (252. k. 3. §). Itt külön említést érdemel, hogy 1989. XI. 10-én a Nevelési Kongregáció utasítást adott ki az egyházatyák tanulmányozásáról a papképzésben (C InstCath, Instr., *Inspectis dierum*: AAS 82, 1990, 607–636). Az egyház társadalmi tanításának oktatásához szintén jelentek meg kongregációs irányelvek (C InstCath, Doc., *In questi ultimi decenni*, 1989. XII. 30: EV 11, 1244–1326; magyarul: RD III).

#### f. A pasztorális képzés

**732** Az oktatás és nevelés külön szempontját képezi a lelkipásztorkodásra való felkészítés. Ez nemcsak a többi tantárgyakban és tevékenységekben fejeződik ki, hanem a szó szoros értelmében vett lelkipásztorkodástani oktatásban is (255. k.). Ebben az összefüggésben a CIC külön is előírja, hogy a növendékeket meg kell tanítani a hitoktatásra, az egyházi szónoklatra, magára az istentiszteleti cselekmények végzésére, különösen a szentségek kiszolgáltatására, továbbá az emberekkel, köztük a nem katolikusokkal és nem keresztényekkel való érintkezésre a plébánia vezetése és egyéb egyházi feladataik során (256. k. 1. §; *Ratio fundamentalis* nr. 94–96; *A Magyarországi Papnevelés Általános Szabályzata*, h. n., é. n., 38–42). Ugyancsak oktatást kell nyújtani a növendékeknek az egész egyház szükségleteiről, fel kell készíteni őket a hivatásgondozásra, a missziós, ökumenikus, társadalmi kérdések kellő megközelítésére (256. k. 2. §).

**733** Ennek a sajátosan pasztorális felkészítésnek a részletes irányelveit – a liturgika oktatásáról szóló fent idézett kongregációs utasításon kívül – a Szentszék számos újabb kiegészítő szabályában találjuk: a szexuális nevelésről: C InstCath, *Orientamenti educativi sull'amore umano*, 1983. XI. 1 (*Leges* VI, 8695–8713); áttelepülők, utazók pasztorációjáról: Litt. circ., *Il fenomeno della mobilità*, 1986. I. 25 (EV X, 8–15, nr. 5–24)<sup>337</sup>; a tömegtájékoztatási eszközökről: *Orientamenti per la formazione dei futuri sacerdoti circa gli strumenti della comunicazione sociale*, 1986. III. 19 (EV X, 58–116, nr. 75–195); az egyház szociális tanításáról: C InstCath, Lin. dir., 1989. VI. 27; a missziós képzésről: SC Prop, Litt. circ., *Puisque la „Ratio”*, 1970. V. 17 (*Leges* IV, 5815–5817); az ateizmusról és a dialógusról: SecrNonCred, Instr., *Ampliores rationes*, 1970. VII. 10 (*Leges* IV, 5858–5861). A papnevelésben való alkalmazásra néha más témákról szóló szentszéki megnyilatkozások is utalnak.

**734** A pasztorális képzésnek sajátos részét alkotja a *gyakorlat*. Erre a tanulmányi idő során, különösen pedig szünidőben kell alkalmat találni. A helyi sajátosságoknak megfelelő gyakorlatokat az ordinárius megítélése szerint kell megállapítani. Meg kell felelniük a növendékek korának is. A gyakorlatot hozzáértő papnak kell irányítani (258. k.; OT 21; *Ratio fundamentalis* nr. 97–99). A papszentelés előtt megkövetelt lelkipásztori gyakorlat (1032. k. 2. §) már túlmutatni látszik a szemináriumi képzés keretein, és külön gyakorlati időnek tekinthető, bár egyes országokban a püspökök rendelkezhetnek úgy, hogy ez a gyakorlat is kapcsolatban legyen a szemináriummal.

<sup>335</sup> Oktatásának módjához lásd SC InstCath, Litt., *Postremis hisce annis*, 1975. IV. 2: *Leges* V, 7012–7016; vö. *Seminarium* 27 (1975) 749–915.

<sup>336</sup> Oktatásához lásd SC InstCath, Instr., *In Ecclesiasticam futurorum*, 1979. VI. 3: *Leges* VI, 7764–7785; vö. *Seminarium* 19 (1979) 615–758; KACZYNSKI, R., *Das erneuerte Liturgierecht und die pastoralliturgische Ausbildung der Priester, Diakone und Laien*, in *Seminarium* 23 (1983) 529–544.

<sup>337</sup> A dokumentum német fordítása hozzá kapcsolódó tanulmányokkal: *Pastorale Horizonte heute. Interdisziplinäre Studien über den Menschen unterwegs* (Ohne Grenzen), Vatikán 1987.



**735** A szemináriumi gyakorlati képzés keretében kell kialakítani a növendékek világegyház iránti érzékenységét, mely készre teszi őket arra, hogy súlyos és sürgős szükség esetén szenvedő más részegyházak szolgálatát adott esetben elvállalják. Akik pedig más vidéken lévő részegyházba szándékoznak áttelepülni, azok felkészítéséről a megyéspüspöknek kell gondoskodnia (257. k.).

#### **g. A növendékek felvétele és elbocsátása**

**736** A nagyszemináriumba csak olyanokat szabad felvenni, akik alkalmasnak tűnnek arra, hogy véglegesen a szent szolgálatra szenteljék magukat. A felvételtől a megyéspüspök dönt a jelentkezők emberi, erkölcsi, lelki, értelmi adottságai, testi és pszichés egészsége, továbbá szándékuk helyessége alapján (241. k. 1. §). A felvételhez szükséges helyes szándék azt tartalmazza, hogy a jelentkező szabad elhatározásból vállalkozik a papi szolgálatra (OT 6). Magához a szenteléshez már gazdagabb tartalmú szándék a követelmény (vö. PO 3, OT 11). Ezt azonban épp a szemináriumi képzés során kell kifejleszteni.

**737** A felvételhez szükséges okmányok a keresztelési és a bérmálási igazolás, valamint esetleg más olyan igazolások, amelyeket a papnevelési szabályzat megkövetel (241. k. 2. §). A *Magyarországi Papnevelés Általános Szabályzata* (46. old.) szerint a felvétel tanulmányi alapfeltétele az érettségi (következésképp ezt is igazolni kell). Az ordinárius pedig előzetes információt kér a jelöltől plébánosától vagy olyan paptól, aki ismeri őt. Ezt az információt is a felvételhez szükséges okmányok között szokás számon tartani (erre szolgáló kérdőív minták: uo. 50–51. old.).

**738** A CIC nem tekinti felvételi követelménynek a törvényes származást, hiszen a törvényes származás hiánya már nem is szentelési akadály (vö. 1041–1042. k.; 1040. k.)<sup>338</sup>.

**739** A más szemináriumból vagy szerzetes intézményből elbocsátottak felvételéhez az illető intézet vezetőjének igazolása is szükséges, főként arról, hogy mi volt az illető elbocsátásának vagy távozásának oka (241. k. 3. §). Megjegyzendő, hogy ezt az okmányt a törvény szövege szerint csak az elbocsátottaktól kötelező megkérni, ám – úgy tűnik – célszerű ennek kikérése akkor is, ha valaki önkéntesen távozott<sup>339</sup>.

**740** Az új törvénykönyv hatálybalépésétől az Államtitkárság hivatalosan is érvényét veszítettnek nyilvánította a Szentszék korábbi rendelkezéseit (SC Stud, Decr., *Consiliis initis*, 1941. VI. 25: AAS 33, 1941, 371; Decr., *Sollemne habet*, 1957. VII. 12: AAS 49, 1957, 640), melyek az önként szemináriumból vagy szerzetből távozott vagy onnan elbocsátott személyek újbóli felvételéhez a Szentszék előzetes megkérdezését írták elő. Ma az ilyen esetekben a „méltatlanok és alkalmatlanok” távoltartásának módját részleteiben az országos papnevelési szabályzatok állapíthatják meg (SecrStat, Resp. part., 1983. VI. 6: *Leges VI*, 8648).

**741** A szemináriumból való elbocsátásról már a zsinat megjegyzi, hogy e téren akkor is „mindig erős lélekkel kell eljárni, ... ha fájó is a paphiány” (OT 6). Az elbocsátásnak két oka lehet: a papságra alkalmatlanná tevő fogyatékoság vagy a hivatás el nem vállalása. Ez

<sup>338</sup> Vö. ET 714–715; 782–783.

<sup>339</sup> Vö. DE PAOLIS, V., *I ministri sacri o chierici*, in AAVV., *Il fedele cristiano. La condizione giuridica dei battezzati* (Il Codice del Vaticano II 6), Bologna 1989, 128.

utóbbi olyan kihágások tanúsítják, melyek azt bizonyítják, hogy a jelölt nem hajlandó azonosulni hivatása követelményeivel (*A Magyarországi Papnevelés Általános Szabályzata* 47–49. old.).

### 33. §. A klerikusok jogi helyzete

#### 1. A klerikusok inkardinációja

**742** Az *inkardináció* az a jogintézmény, melynek révén a klerikus valamely részegyház vagy személyi prelatúra, illetve a megszentelt élet valamely intézménye vagy valamilyen erre jogosult társaság klérusának tagja lesz, s ezzel sajátos jogi hovatartozást nyer (vö. 265. k.). Az inkardináció automatikusan történik a diakónusszenteléssel (266. k. 1. §). Eredménye a klerikus szolgálati hovatartozása. Ebből egyrészt sajátos klerikus engedelmisségi kötelezettség, másrészt az ellátásra való jogosultság is fakad (vö. uo., 273. k.)<sup>340</sup>. Ezért előjáró nélküli, úgynevezett „kóbor” (vagus) klerikusok a jog szerint nem létezhetnek (265. k.).

**743** Korábban a szentelési címet (titulus ordinationis) fogták fel a klerikus ellátásának biztosítékeként. Ez lehetővé tette, hogy valaki úgy szentelődjön, hogy nem követelik tőle valamelyik egyház szolgálatát. A szolgálati kötelezettség ugyanis a szentelési címtől függően (vagyon, javadalom, az egyházmegye szolgálata, a misszió...) más és más lehetett<sup>341</sup>. A hatályos CIC a 295. kánonban szereplő utalástól eltekintve a szentelési címmel már nem foglalkozik.

**744** Az *átlépés* egyik részegyházból (vagy más inkardinációs egységből) a másikba történhet:

**745** 1) *Külön hatósági intézkedéssel*. Ez két irat útján megy végbe: a korábbi megyéspüspöktől aláírt exkardinációs (az egyházmegye stb. kötelékéből elbocsátó) és az új megyéspüspöktől aláírt inkardináló (befogadó) levél révén (267. k. 1. §). Az így adott exkardináció csak akkor lép hatályba, mikor a másik részegyházba való inkardináció már megtörtént (267. k. 2. §).

**746** Már felszentelt klerikust a megyéspüspöknek csak akkor *szabad inkardinálnia*, ha ez részegyházának szükséges vagy hasznos, s nem ellenkezik a klerikusok tisztességes ellátására vonatkozó előírásokkal; szabályos okiratból meggyőződött az exkardináció engedélyezéséről, és az exkardináló püspöktől igazolást kapott az illető klerikus életéről, erkölcséről és tanulmányairól; továbbá a klerikus írásban kijelentette neki, hogy a jog szerint új részegyházának szolgálatára kívánja szentelni magát (269. k.).

**747** Az *exkardinációt megadni* csak megfelelő okból (pl. az egyház vagy az illető klerikus java) szabad, *megtagadni* viszont csak súlyos okból. Az exkardináció megtagadása ellen a klerikus akkor élhet felfolyamodással, ha talált befogadó püspököt (270. k.).

<sup>340</sup> Vö. CAPPELLINI, E., *Vita e ministero del presbitero*, in CAPPELLINI, E.–COMPOSTA, D.–MOGAVERO, D., *Il presbitero nel Nuovo Codice* (Universale teologica 14), Brescia 1985, 101; SCHWENDENWEIN, H., *Die Zugehörigkeit zu einem geistlichen Heimatverband*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 201.

<sup>341</sup> VALDRINI, *Les ministres sacrés* 328–329; vö. ÜLHOF, W., *Die Zuständigkeit zur Weihespendung mit besonderer Berücksichtigung des Zusammenhangs mit dem Weihetitel und der Inkardination* (MThSt kan. Abt. 15), München 1962, 106–131; RIBAS, J. M., *Incardinación y distribución del clero*, Pamplona 1971.

**748** 2) *Magánál a jognál fogva*. Megváltozik a klerikus inkardinációja: a) másik részegyházba való *átköltözés* után, ha az áttelepülés törvényes volt, az új részegyházban eltöltött öt évet, oda való átlépési szándékát írásban jelezte mind a vendéglátó egyház, mind korábbi részegyháza megyéspüspökének, s a levél kézhezvételétől számított négy hónapon belül egyikük sem közölte vele írásban ellenkezését (268. k. 1. §); b) a *megszentelt élet* intézményébe vagy az apostoli élet társaságába való örök vagy végleges felvétel által (268. k. 2. §, 266. k. 2. §).

**749** Az „a” pontban jelzett eset egy sajátos formájának tekinthető, amikor a klerikus szerzetest intézményéből törvényesen elbocsátják (szekularizálják), de csak olyan püspököt talál, aki próbaképpen fogadja be, ám nem inkardinálja. Ez esetben is öt év után magánál a jognál fogva inkardinálódik a klerikus abba az egyházmegyébe, ahová befogadták, hacsak a püspök el nem utasítja (693. k.). Nem tűnik szükségesnek azonban az illetékes szerzetes előljárót erről előre írásban értesíteni, hisz a szerzetből az ilyen klerikust már rég elbocsátották. Ha azonban a befogadó megyéspüspök a volt szerzetest nem hajlandó inkardinálni, az továbbra is klerikusként a szerzetes előljáró alárendeltje marad, s bár nem szerzetes már, mégis oda van inkardinálva<sup>342</sup>.

**750** A klerikusok *áttelepülhetnek* más részegyházba úgy is, hogy nem változik meg inkardinációjuk. A súlyos paphiányban szenvedő vidékekre igyekvő felkészült és alkalmas klerikusoktól a megyéspüspöknek csak saját egyháza valódi szüksége miatt szabad az áttelepülési engedélyt megtagadni. Az átköltözésre tehát a saját püspök engedélye szükséges. Ez adható meghatározott időre és úgy is, hogy ismételten meg kelljen újítani. Az engedélyt adó megyéspüspöknek írásbeli megállapodást kell kötnie azzal a püspökkel, akinek részegyházában a klerikus szolgálatát teljesíteni fogja (271. k.; PO 10, SC Cler, Notae directivae, *Postquam apostoli*, 1980. III. 25, nr. 26–27: AAS 72, 1980, 361–362).

**751** Mivel az inkardináció, az exkardináció és az átköltözési engedély megadása a részegyház számára tartós kötelezettséget jelent, s pasztorális érdekét jelentősen befolyásolja, az egyházmegyei kormányzó ezeket csak akkor adhatja meg, ha a püspöki szék már több mint egy éve üresedésben van, és az intézkedéshez a tanácsosok testülete (vagy ahol a püspöki konferencia az 502. k. 3. § szerint így rendelkezett, a káptalan) beleegyezését adta (572. k.).

## 2. A klerikusok kötelességei és jogai

**752** A klerikusokra mint sajátos csoportra háruló kötelességek és jogok (273–289. k.) elvileg minden klerikusra, gyakorlatilag azonban leginkább az áldozópapokra (és természetesen a püspökökre) vonatkoznak, hiszen az állandó diakónusok esetében a jog számos jelentős kivételt tesz (vö. 288. k.). A törvénykönyvben felsorolt főbb klerikusi kötelességek és jogok a következők:

<sup>342</sup> Vö. HENSELER, R., in *Münsterischer Kommentar zum CIC*, 693/1–2. Ilyenkor a szerzetből való elbocsátás exkardinációs intézkedés hatásával rendelkezik, mely azonban csak akkor lép hatályba, amikor az új inkardináció már megtörtént (vö. 267. k. 2. §; BEYER, J., *Il diritto della vita consacrata*, Milano 1989, 415–416).

### a. A szolgálattal kapcsolatos köteleességek és jogok

**753** 1) A *tisztelet és engedelmesség* a pápa és saját ordináriusuk iránt a klerikusokat sajátosan is kötelezi (273. k.), noha a krisztushívők általános engedelmességi kötelezettsége (212. k.) a klerikusokra is kiterjed. A klerikusi engedelmesség közvetlen alapja az inkardináció köteléke, távolabbi alapja pedig a klerikusi állapot maga. E köteleesség logikus következménye annak a teljes szolgálati viszonynak, melyet az inkardináció jelent. Épp ezért ennek az engedelmességnek a területét és terjedelmét a szent szolgálat határozza meg. Arra vonatkozik, ami objektív, közvetlen kapcsolatban van a szolgálattal. A jogban felsorolt általános klerikusi köteleességek megtartásával kapcsolatos ordináriusi utasításoknak is kötelesek a klerikusok engedelmeskedni. A törvényes parancs iránti engedetlenség (1371. k.) és az erre való felbujtás (1373. k.) egyébként az egyházban büntetendő cselekmény. A klerikus helyzeténél fogva életének olyan vonatkozásaival (pl. öltözködés) is különleges közösségi hatást vált ki, melyek mások esetében a magánélet szférájához tartozónak számítanak.

**754** 2) Az egyházi *hivatalok* (lásd fent 23. §) közül azokat, melyek ellátásához rendi vagy egyházkormányzati hatalom szükséges, csak klerikusok nyerhetik el (274. k. 1. §). Az egyházi rend szentségét nem kívánó, de a kormányzati hatalom gyakorlásában bizonyos részesedésnek tekinthető hivatalok világiakra bízásának problémájáról lásd fent 31. §. 2. b. 1.

**755** Ha törvényes akadály nem mentesíti őket, a klerikusok kötelesek is *elfogadni és hűségesen ellátni* azokat a hivatalokat vagy egyéb feladatokat, melyeket ordináriusuk rájuk bíz (274. k. 2. §). E kötelezettség a 212. k. és a 209. k. 2. § általános engedelmességi és gondossági előírásán túlmenően, sajátos jogcímen terheli a klerikusokat a 273. kánonnal összhangban (lásd fent 1. pont). Távolabbi alapja a klerikusi állapot egyházi szolgálatra rendelt jellege (vö. LG 28, PO 2b, 5a, 7b; 1025. k. 2. §), s különösen a papok részesedése a püspök küldetésében. Közvetlen alapja pedig – mint említettük – az inkardináció<sup>343</sup>.

**756** Jogcímen kívül sajátos ennek a kötelezettségnek a *tartalma* is. Olyan egyházi tevékenységekre szóló megbízást is el kell fogadnia a klerikusoknak, amit világi nem végezhetne. De főként: a világi dolgok rendjének autonóm alakítására hivatott világitól<sup>344</sup> az ordinárius normális körülmények között – úgy tűnik – nem követelheti, hogy teljes idejében és energiájával álljon rendelkezésre valamilyen egyházi tisztségben (vö. LG 31; 227. k.; lásd fent 31. §. 2. a. 2–3)<sup>345</sup>. Erre a laikus önkéntesen vállalkozhat (akár munkaszerződésben is).

**757** 3) A klerikusok kötelesek *együttműködni egymással*, mivel mindnyájan ugyanazon fáradoznak: Krisztus testének építésén. A testvériség és az imádság általános kötelékén kívül ennek mindazokban a konkrét formákban is meg kell nyilvánulnia, amelyeket a részleges jog előír (PO 7–8; 275. k. 1. §). Ezt a testvériséget és imaközösséget – de természetesen a megszentelődést is – szolgálja az egyetemes jognak az az ajánlása, hogy a *klerikusok közösségben* éljenek (*vita communis*). Ahol ez szokásban van, lehetőség szerint fenn kell tartani (280. k.). A papi közösségre bízott plébániákon (vö. 517. k. 1. §) pl. mód lehet erre.

<sup>343</sup> Vö. pl. MONTAN, *Il popolo di Dio* 45; FERRER ORTIZ – RINCÓN 189, 194; ERDŐ P., *Engedelmesség és szabadság az egyházban az új Codex szerint*, in *Teológia* 18 (1984) 38.

<sup>344</sup> A laikus szerzetesek problémájára itt nem térhetünk ki. Az ő köteleességük a helyi és a rendi ordinárius által adott feladatok ellátására a megszentelt élet intézményei apostoli tevékenységének témájához (vö. 673–683. k.) tartozik.

<sup>345</sup> A főpásztor jogáról arra, hogy világiakat egyházi tisztség vállalására utasítson és e jog korlátairól lásd pl. ERDŐ P., *Il senso della capacità dei laici agli uffici nella Chiesa*, in *Fidelium Iura* 2 (1992) 165–186.

**758** 4) A klerikusok kötelesek *elismerni és támogatni a világiak küldetését az egyházban és a világban* (275. k. 2. §; vö. LG 37, PO 9, GS 43, 91, AA 7, 25). E tekintetben nem csupán az evilági dolgok autonómiájának tiszteletben tartásáról van szó, hanem arról is, hogy az egyház sajátos tevékenysége szerves egységet alkot, melyen belül a világiaknak cselekvő szerepük van. Ennek segítése és hierarchikus irányítása külön klerikus feladat.

**759** 5) A *helybenlakás* (residentia) kötelessége, mely tágabb értelemben minden klerikusra vonatkozik, összefügg a szolgálatra való rendelkezésre állással. Még ha nincs is sajátos helybenlakással járó hivataluk (pl. nem megyéspüspökök, plébánosok), nem szabad egyházmegyéjüktől a részleges jogban meghatározott jelentős időnél tovább távol lenniük, hacsak ezt ordináriusuk nem engedélyezi. Ennek az engedélynek nem kell feltétlenül kifejezettnek lennie. Lehet feltételezett, vélelmezett is (283. k. 1. §).

**760** 6) A szent tudományok területén a klerikusoknak tanulmányaikat a papszentelés után is folytatniuk kell. Sajátosan kötelesek ezen a téren az egyház által általánosan elfogadott szilárd tanítást követni, úgy ahogyan azt főként a zsinatok és a pápák meghatározták (279. k. 1. §). Ennek érdekében kötelesek a részleges jog előírásai szerint, meghatározott időközönként látogatni a felszentelt papok számára tartandó – úgynevezett papi *továbbképző* – előadásokat, valamint más konferenciákat és hasonló rendezvényeket. Ezek célja a szent tudományok és a lelkipásztori módszerek mélyebb megismertetése (279. k. 2. §). Főként a lelkipásztori munka érdekében buzdítja a CIC a klerikusokat arra, hogy egyéb tudományokban is szerezzenek ismereteket (279. k. 3. §).

## **b. Az életmód**

**761** Noha a klerikusok egyéni élete helyzetüknél fogva sajátosan is összekapcsolódik egyházi szolgálatukkal, egyes kötelességeik és jogaik közvetlenül inkább életmódjukra, mint apostoli tevékenységükre vonatkoznak. Ilyenek:

**762** 1) Az *életszentségre való törekvés* a klerikusoknak sajátos módon és jogcímen is kötelessége. Ők ugyanis a felszenteléssel is Istennek szentelődtek, az ő misztériumainak kezelői az egyház közösségének szolgálatára (276. k. 1. §; PO 12).

**763** Az 1917-es CIC 124. kánonja még úgy fogalmazott, hogy a klerikusoknak a világiaknál szentebb életet kell élniük. Ám a zsinat külön is hangsúlyozta, hogy minden kereszténynek a tökéletességre van hivatása (PO 12). Az életszentségre való törekvést a Codex is az összes krisztushívók kötelességei között említi (210. k.). Erre mindenkinek az állapota szerinti módon kell igyekeznie (lásd fent 30. §. 2, 2). A különbséget tehát a törvénykönyv nem az életszentség *mértékében* jelöli meg, hanem azt mondja ki, hogy a klerikusok nemcsak a keresztség alapján, hanem az egyházi rend szentségében is Istennek szentelődnek, így az életszentségre törekvés számukra különösen is kötelező.

**764** Ennek az életszentségre való sajátos törekvésnek a CIC bizonyos eszközeit – többnyire általános formában, néha azonban konkrétan – elő is írja. Ezek: a) A *lelkipásztori szolgálat* hűséges és fáradhatatlan végzése (276. k. 2. § 1; vö. OT 9). b) Lelki táplálék merítése a *Szentírásból és az Eucharisziából*. Ennek kapcsán a törvényhozó erőteljesen ajánlja a papoknak a naponkénti misézést, a diakónusoknak pedig a szentmisén való mindennapos részvételt (276. k. 2. § 2; vö. 904. k.; PO 13). c) A *zsolozsma* naponkénti teljes elvégzése a jóváhagyott liturgikus könyvek alapján (vö. 1173–1175. k.). Ez a papoknak

(püspökök, áldozópapok) és a papságra készülő diakónusoknak kötelező (276. k. 2. § 3). Az állandó diakónusok csak annyit kötelesek végezni belőle, amennyit a püspöki konferencia megszab (uo.). A püspöki karok, szinte mindenütt a világon, csak a laudes és a vesperás elmondását írták elő<sup>346</sup>. d) A *lelkigyakorlatokon* való részvétel. Ezt a köteleességet a részleges jog konkretizálja (276. k. 2. § 4). Nem kötelezi, de buzdítja a Codex a klerikusokat arra is, hogy éljenek a megszentelődés többi eszközeivel (pl. elmélkedés, gyakori gyónás, Mária-tisztelet – 276. k. 2. § 5).

**765** 2) A megszentelődés sajátos formája a *celibátus*. A latin rítusban a „klerikusok kötelesek a mennyek országa kedvéért örökös és teljes *önmegtartóztatásban* (continentia) élni”. E köteleesség egyrészt megkönnyíti, hogy a klerikus „osztatlan szívvel” kapcsolódjék Krisztushoz (vö. pl. 1Kor 7, 32–33), de egyben lehetővé teszi azt is, hogy szabadabban szentelje magát Isten és az emberek szolgálatára (277. k. 1. §; vö. PO 16). A CIC a celibátust pozitív módon mutatja be, mint Isten különös ajándékát (uo.; vö. II. János Pál, Litt., 1979. IV. 8, nr. 8: AAS 71, 1979, 407; magyarul: PM I, 165).

**766** A *celibátus* kifejezés – mint az 1917-es CIC 132. kánonját magyarázó irodalom kifejtette – a jogban elsősorban a házasságkötés tilalmára utal ennek összes erkölcsi következményeivel, tehát a teljes *önmegtartóztatás* követelményével együtt. Vitás volt azonban, hogy a jogban előírt celibátus inkább csak a jogszabály folytán (persze szabad vállalással) vagy valódi *fogadalom* (votum) alapján kötelezi-e a klerikusokat. A vitát a CIC sem kívánja eldönteni. Mindenesetre a nős diakónusok kivételével a diakónus szentelés előtt a jelölteknek Isten és az egyház színe előtt nyilvánosan vállalniuk kell a celibátus kötelezettségét, kivéve ha már örök szerzetesi fogadalmat tettek (1037. k.). II. János Pál pápa pedig hangsúlyozza: „...nyilvánvaló, hogy egy ilyen elhatározás már nem csupán külső törvényként kötelez, hanem a kötelezettséget vállaló embert lelkiismerete is kötelezi. Ezért a Krisztusnak és az Egyháznak tett ígérethez hűségesnek kell maradni. Ehhez a saját ígérethez való hűség részben köteleesség is, de a pap... méltóságának is jele” (Litt., 1979. IV. 8, nr. 9: AAS 71, 1979, 409; magyarul: PM I, 167–168).

**767** A fentiek fényében teljesen indokoltnak látszik Alfons Stickler bíboros megállapítása arról, hogy a *nős diakónusokat* a 277. k. nem veszi ki ugyan kifejezetten a celibátus törvénye alól, mégis rájuk ez az előírás a többi klerikustól gyökeresen eltérő módon vonatkozik. Mivel a „szent rend” házassági akadály a összes diakónusokat és papokat jogilag képtelenné teszi a házasságkötésre (1087. k.)<sup>347</sup>, a megözvegyült nős diakónusok sem házasodhatnak újra, ha nem laicizálják őket. Nem látszik azonban megalapozottnak egyeseknek az az újabban megfogalmazott állítása, mely szerint a nős diakónusok is – a 277. k. betűjének és régi egyházfegyelmi hagyományoknak<sup>348</sup> megfelelően – kötelezve lennének a házaselettől való teljes tartózkodásra. A többi kánonokból ugyanis világosan kitűnik, hogy a

<sup>346</sup> Vö. MARTIN DE AGAR, *Legislazione delle Conferenze* passim. A kompletóriumot is megkívánja a laudesen és vesperáson kívül az ecuadori és az olasz püspöki konferencia (209, 375. old.)

<sup>347</sup> E házassági akadályt a CIC átdolgozása során jó ideig csak a nőtlenül felszenteltekre kívánták vonatkoztatni (lásd alább III. 18. §. 5. b). A hatályos 1087. k. történetéhez lásd LYNCH, J. E., in CORIDEN, J. A.–GREEN, T. J.–HEINTSCHEL, D. E. (ed.), *The Code of Canon Law. A Text and Commentary*, New York–Mahwah 1985, 210–211.

<sup>348</sup> Vö. pl. COCHINI, C., *Origines apostoliques du célibat sacerdotal* (Le sycamore), Paris – Namur 1981; CHOLIJ, R., *Clerical Celibacy in East and West*, [Liverpool] 1989. A celibátus eszményének apostoli eredetét illetően a szerzők érvei meggyőzőnek tűnnek, de hogy a papok teljes *önmegtartóztatása* kezdettől fogva a szó mai értelmében vett egyetemes egyházi jogszabály lett volna, arra nézve a bizonyítékok nem látszanak elégségesnek.

törvényhozó ezt a régi fegyelmet egyáltalán nem tartja szem előtt. A nős diakónusoktól ugyanis nem kívánja meg a szentelés előtt a celibátus kötelességének elvállalásáról szóló külön ígéretet (vö. 1037. k.), amely pedig a fent idézettek értelmében a kötelezettség alapja. Ugyancsak világos, hogy az 1050. k. 3. száma az állandó diakonátusra jelentkező nős embertől megkívánja ugyan feleségének hozzájárulását, de ennek a szövegösszefüggés szerint nem a házaseletről való lemondásra, hanem csak a diakónusi szolgálatra kell vonatkoznia. Vagyis a nős diakónusokat a II. Vatikáni Zsinattól kiinduló és az új Codexben megjelenő egyházfegyelem nem kötelezi a teljes önmegtartóztatásra<sup>349</sup>.

**768** A celibátust védő intézkedéseket a törvénykönyv csak alapvonalakban tartalmazza. Általánosságban felszólítja a klerikusokat az óvatosságra az olyan személyekkel szemben, akiknek látogatása veszélyeztetheti ezt az életformát, vagy a hívőket megbotránkoztathatja (277. k. 2. §). Ebben a témakörben pontosabb szabályok kiadását a CIC a megyéspüspök hatáskörének tekinti. Így már nem határozza meg azt sem, hogy kik lehetnek a klerikussal egy lakásban élő személyek (vö. 1917-es CIC 133. k.). A celibátus kötelezettségét az egyetemes jogban büntető rendelkezések is védik (1394–1395. k.).

**769** 3) Az *illő, egyházas öltözék* viselése szintén klerikusi kötelesség. Teljesítésének módját a püspöki konferencia által kiadott szabályok és a törvényes szokások határozzák meg (284. k.)<sup>350</sup>.

**770** Az egyes püspöki karok a kérdésben más és más módon rendelkeztek. Nem ritka megoldás, hogy illő egyházas viseletként a régi hagyomány szerint a reverendát vagy a papi civilt írják elő. Előfordul azonban olyan szabályozás is, amely az általános alkalmyszerű öltözködés kívánalmán túl csak azt köti ki, hogy a klerikusok mint ilyenek azonosíthatók legyenek, a részleteket viszont a megyéspüspökökre bízva (pl. az ausztrál püspöki konferencia)<sup>351</sup>.

**771** Hazánkban az illő egyházas viselet liturgikus cselekményekkor a reverenda (a liturgikus törvényeknek megfelelően). „Más alkalommal az öltözet reverenda vagy papi civil, vagyis fekete vagy sötét színű öltöny kolláréval” (*A Magyar Püspöki Konferencia Kiegészítő Szabályai az Egyházi Törvénykönyvhöz* 3. cikkely; ET 1162.). A gyűrű viselésének tilalma az egyetemes jogban megszűnt.

**772** 4) Az *egyszerűség* a klerikusi életmód jellemzője kell, hogy legyen, ezért a klerikusoknak tartózkodniuk kell a hiábavalóságoktól (282. k. 1. §). Ami az egyházi hivataluk gyakorlása alkalmából szerzett javakból tisztos megélhetésük fedezése és az állapotukkal járó kötelezettségek teljesítése után megmarad, azt – a CIC buzdítása szerint – ajánlatos az egyház javára és a segítő szeretet céljaira fordítani (282. k. 2. §).

**773** A mai egyházjogban (vö. 281. k. 1. §) a klerikusok díjazása alapvetően életszükségleteik fedezésére hivatott. Mivel pedig az általános szisztéma az, hogy a klerikusokat egyházmegyei közös alapból fizetik (1274. k. 1. §), aligha képződnek olyan feleslegek, amelyek felhasználása gondot okozna. A részleges egyházjog alapján persze

<sup>349</sup> STICKLER, A., *Il celibato ecclesiastico nel Codex Iuris Canonici rinnovato*, in AAVV., *Lo stato giuridico dei ministri sacri nel Codice di diritto canonico* (StudGiur 7), Città del Vaticano 1984, 73–75.

<sup>350</sup> Vö. TRICHET, L., *Le Costume du clergé. Ses origines et son évolution en France d'après les règlements de l'Église* (Cerf-Histoire), Paris 1986; rövid ismertetése: *Mérleg* 23 (1987) 400.

<sup>351</sup> MARTIN DE AGAR, *Legislazione delle Conferenze* 64.



helyenként ma is előfordulhatnak erősen egyenlőtlen jövedelmek. A 282. k. 2. § forrása azonban az 1917-es CIC 1473. kánonja, amely az egyházi javadalmak birtokosainak tisztas megélhetésén felüli javadalmi bevételéről kötelezően előírta, hogy azt a szegények javára vagy más kegyes célra kell fordítani. Mivel a javadalmi rendszer az egyetemes egyházjogban megszűnt, a hatályos CIC jóval enyhébben fogalmaz, s az egyszerű életmód követelményének keretében tárgyalja a kérdést (vö. PO 17). A zsinat tanítása szerint erkölcsi, lelki összefüggésben ajánlott a klerikusok számára az önkéntes szegénység, mert ezzel nyilvánvalóbban hasonlítanak Krisztushoz és készebbek lesznek a szent szolgálatra (uo.).

### c. Tiltott tevékenységek

**774** Részben a klerikusi életmódnak a fentiekben körvonalazott eszményéből, részben pedig a klerikusnak az egyházat hivatalosan megjelenítő szerepéből adódik, hogy a jog a klerikusokat kifejezetten eltiltja bizonyos tevékenységektől. Ilyenek:

**775** 1) A klerikusi állapothoz *nem illő* tevékenységek. Ilyennek azok minősülnek, melyeket a részleges jog (pl. a helyi szokások alapján) így ítél meg (285. k. 1. §). Az olyan tevékenységeket és foglalkozásokat, amelyek nemcsak a klerikusi állapothoz nem illenek, hanem jellegüknél fogva erkölcstelenek is, nem csupán a klerikusoknak, de senkinek sem szabad üznie. Ehhez az egyházban nem is feltétlenül szükséges tiltó jogszabály.

**776** Megjegyzendő, hogy az erkölcsileg kifogásolható foglalkozásokat az antik egyházjog szerint a keresztelezés előtti jelentkezéskor vizsgálták. Aki bizonyos foglalkozásokkal nem hagyott fel, azt nem volt szabad megkeresztelni<sup>352</sup>. Egyébként – ha nem is taxatív lista módjára – ma is fennáll hasonló előírás, hiszen a felnőtt keresztelezőnek a katekumenátus során már keresztény életéről kell bizonyosságot tennie (vö. 865. k. 1. §).

**777** 2) A klerikusi állapottól *idegen* tevékenységek (285. k. 2. §). Ezek lehetnek megbecsült hivatások is, de akadályozhatják a klerikusi szolgálattal járó köteleességek teljesítését. Ilyen foglalkozás pl. a pszichoanalitikusé<sup>353</sup>, melynek gyakorlásától az Apostoli Szentszék a klerikusokat és a szerzeteseket eltiltotta (SC Off, Monitum, 1961. VII. 15, nr. 3: AAS 53, 1961, 571). E tilalmat ma is érvényesnek tekintik<sup>354</sup>.

**778** 3) *Világi közhatalom* gyakorlásával járó tevékenységek (285. k. 3. §). A tilalom a közhatalom minden fajtájára, tehát a törvényhozói, a bírói és a végrehajtó hatalomra egyaránt vonatkozik (vö. *Comm* 14, 1982, 173)<sup>355</sup>. Eszerint pap nem lehet pl. képviselő, miniszter, bíró, de amennyiben a helyhatóságok tisztségviselői közhatalmat gyakorolnak, ezeket a feladatokat sem láthatja el.

**779** A közhatalom gyakorlásának általános tilalma a szolgálati papság mivoltából és küldetéséből magyarázható (1Kor 4, 1; LG 28, GS 42–43). A keresztény közösség építése

<sup>352</sup> Vö. pl. *Traditio apostolica* 16; magyarul: ERDŐ P., *Az ókeresztény kor egyházfegyelme (az első négy században)* [Ókeresztény Írók 5], Bp. 1983, 90–91; Elvirai Zsinat 62. k.; magyarul: uo. 260.

<sup>353</sup> A pasztorálpszichológia alkalmazása természetesen hozzá tartozik a lelkipásztor munkájához. Ám a szereptévesztés veszélyei ennek során gondosan kerülendők, vö. SZENTMÁRTONI M., *Apostolkodás odafigyeléssel*, in *Szolgálat* 86. sz. (1990) 29–30.

<sup>354</sup> *Código EUNSA* 221.

<sup>355</sup> Vö. FERRER ORTIZ–RINCON 192; HERRANZ, J., *Una norma generale (Sacri ministri e potere civile)*, in *Comm* 15 [16] (1984) 269.

során a papoknak nem szabad valamilyen ideológia vagy emberi érdekcsoport szolgálatába állniuk, hanem az evangéliumról kell tanúságot tenniük (vö. PO 6). Az 1917-es CIC-ben az ide vonatkozó tilalom még enyhébb megfogalmazásban szerepelt, mivel a szenátorok és a képviselők esetében, hacsak ez bizonyos országokra nézve a Szentszéknek nem volt fenntartva, a törvény lehetőséget adott arra, hogy a választás helyének ordináriusa és saját ordináriusuk a klerikusoknak engedélyezzék a választásokon való indulást (1917-es CIC 139. k. 4. §). Erre az engedélyezésre (amely lehetett akár általános is) a hatályos egyházjog már nem ad lehetőséget. Viszont semmi jele nincs annak, hogy egyedi esetekben a megyéspüspök – a lelkek java érdekében – ne adhatna felmentést az általános tilalom alól (vö. 87. k.). A felmentési jog fenntartásának ugyanis a 10. k. értelmében kifejezettnek kell lennie<sup>356</sup>. Itt pedig ilyenről nincs szó. Ezért a megyéspüspöki felmentést a szerzők általában lehetségesnek tartják<sup>357</sup>. Csak rendes normatív úton nem teremthet a helyi törvényhozás kivételes helyzeteket<sup>358</sup>.

**780** Magyarországon a katolikus papok jelenléte a parlamentben hosszú hagyományra tekinthet vissza. A II. világháborúig az összes katolikus püspökök a felsőház tagjai voltak. Az 1917-es CIC hatályba lépése után ez a gyakorlat nem változott. 1957. július 16-án az Apostoli Szentszék XII. Pius pápa különleges utasítására kifejezetten megtiltotta, hogy bármely pap képviselői vagy más tisztséget fogadjon el a magyar parlamentben (SC Conc, Decr.: AAS 49, 1957, 635). Ezzel természetesen Magyarországra nézve az ilyen tisztségek vállalásának engedélyezése (sőt az egész témakör, tehát a felmentés is) a hazai püspökök hatásköréből kikerült. Ez a fenntartás ebben a formában 1970-ig volt érvényben<sup>359</sup>.

**781** 4) *Politikai pártokban* egyáltalán, a *szakszervezeteknek* pedig a *vezetésében* nem szabad a klerikusoknak tevékeny részt vállalniuk, hacsak ezt az illetékes egyházi hatóság az egyház jogainak védelmére vagy a közjó szolgálatára szükségesnek nem ítéli (287. k. 2. §). E tilalom nem jelent elzárkózást, hiszen az igazságos béke és egyetértés segítésére a klerikusok egyébként kötelesek (287. k. 1. §; vö. PO 6, GS 91–93; II. János Pál, Enc., *Redemptor hominis*, 1979. III. 4: AAS 71, 1979, 257–324). Az illetékes hatóság megítélésére való utalás a CIC-ben általános engedély (és nem csupán felmentések) adását is lehetővé teszi. Ez az egyházi hatóság az érintett személy saját ordináriusa és a tevékenység helyének ordináriusa együttesen. Egyes szerzők szerint ez következik legalábbis az 1917-es CIC 139. kánonjának analógiájából<sup>360</sup>, de természetesen az ordináriusi illetékességből magából is.

**782** 5) *Az anyagi javakkal* kapcsolatos bizonyos tevékenységek. Ezek közül némelyekhez ordináriusi engedély szükséges. Ennek hiányában tilosak. Ilyenek: világiak javainak kezelése, számadási kötelezettséggel járó világi hivatalok (285. k. 4. §). Ugyancsak a *törvényes egyházi hatóság*<sup>361</sup> engedélye szükséges az üzleti tevékenység és a kereskedés folytatásához, akár személyesen, akár más útján, akár az illető klerikus, akár más javára történjék is ez (286. k.).

<sup>356</sup> Vö. MP, *De Episcoporum muneribus*, 1966. VI. 15, nr. IX: AAS 58 (1966) 470. Itt kifejezett fenntartásról van szó. E forrásszöveg fényében értendő a 87. k. 1. §-ának „különleges fenntartása”.

<sup>357</sup> Pl. PIÑERO CARRION I, 384.

<sup>358</sup> Vö. *Código* EUNSA 221.

<sup>359</sup> Vö. *Új Ember* 27 (1971) okt. 17.

<sup>360</sup> *Código* BAC 173.

<sup>361</sup> Az 1917-es CIC 139. k. analógiájára talán ez is az illető személy ordináriusának és a tevékenység helyi ordináriusának együttes engedélyének szükségességére utal.

**783** A *kereskedés* bizonyos cikkek ellenszolgáltatás fejében való megszerzését jelenti drágábban történő eladás céljára, úgy hogy közben az áru nem változik meg. Ha az így szerzett árut közben a vevő fizetett munkásokkal feldolgoztatja, ipari jellegű, de továbbra is *üzleti* tevékenységgel állunk szemben. Ahhoz, hogy a tiltott tevékenység megvalósuljon, annak folyamatos gyakorlása szükséges<sup>362</sup>. Nem számít tiltott üzleti tevékenységnek, ha valaki saját munkájának termékét adja el<sup>363</sup>. A tilalom áthágóit az 1392. k. bünteti is. Az effajta tevékenységek tilalmának oka egyrészt ismét csak a szolgálati papság küldetésének jellege és a hozzá tartozó szegénység és belső szabadság (PO 17), másrészt az a veszély, ami ebből az egyházi tulajdonra származhat<sup>364</sup>.

**784** Az ordinárius *megkérdését* kívánja a jog ahhoz, hogy a klerikusok – akár saját javaik terhére is – kezességet vállaljanak vagy meghatározott ok nélküli fizetési kötelezettséggel járó kötelezvényt (váltót) írjanak alá (285. k. 4. §).

**785** 6) A *katonai szolgálat* a CIC szerint kevéssé illik a klerikusi állapothoz. Ugyanakkor sok államban a világi hatóságok a papnövéndékeket, esetleg a papokat is kötelezik erre. Az egyházi törvényhozó ezekről a helyzetekről nem kíván rendelkezni, hiszen egy kategorikus tilalom akár az egész fiatal klérust börtönbe juttathatná. Történelmileg sem példa nélküli klerikusok katonai szereplése. Azt azonban a 289. k. 1. §-a előírja, hogy klerikusok és a szent rendek felvételére készülőek ne jelentkezzenek *önként* katonai szolgálatra. Bár ettől eltérést saját ordináriusuk – akár általánosan is – engedélyezhet. Ennek akkor lehet értelme, ha pl. valahol egy a szeminárium megkezdése előtti „önkéntes” katonai szolgálattal elejét lehet venni a későbbi behívásnak.

**786** A *tábori lelkész* tevékenysége (vö. 569. k.) lelkészi és nem katonai jellegű. Ezért rá a fenti tilalom nem vonatkozik.

**787** Ahol a világi törvények, megállapodások vagy szokások a világi közhivatalok vagy a klerikusi állapottól idegen feladatok alól a klerikusoknak mentességet adnak, ott a klerikusok ezekkel *élni is kötelesek*, hacsak ordináriusuk különös esetekben (tehát nem általánosságban) másként nem rendelkezik (289. k. 2. §). Ilyenkor ugyanis nem az egyes klerikusok személyes kényelmére adott kedvezményről van szó, hanem az egész szent szolgálatot nehezítő körülmények hivatalos kiküszöböléséről.

#### **d. Külön elismert klerikusi jogok**

**788** A CIC bizonyos jogokat a klerikusok számára már a jogállásukról szóló általános kánonokban kifejezetten elismer.

**789** 1) Az *egyesülési jog* a klerikusokat az összes krisztushívők társulási jogának (215. k.) alapján sajátos módon illeti meg. Nevezetesen: a klerikusi állapottal összeegyeztethető célokra szolgáló társulásokra terjed ki (278. k. 1. §). Ebben a formájában azonban nem pusztán a törvényhozó engedménye, hanem – mint egyes szerzők hangsúlyozzák<sup>365</sup> – a dolog természetéből fakad. E jogot a CIC a világi klerikusok számára ismeri el. A szerzetesek különleges helyzetben vannak, mert a szerzetes intézményhez való csatlakozásukkal is már e

<sup>362</sup> Vö. *Código* BAC 173; FERRER ORTIZ–RINCON 193.

<sup>363</sup> Vö. pl. PIÑERO CARRION I, 386.

<sup>364</sup> Vö. FERRER ORTIZ–RINCON 194.

<sup>365</sup> Vö. FERRER ORTIZ–RINCON 195.

jogukat gyakorolták. Mint Tomás Rincón találóan megjegyzi, ez a jog nem csupán egyházi társulásokban, hanem a világi jog szerint fennálló társulásokban való részvételre is kiterjed<sup>366</sup>.

**790** Bizonyos társulásokban való részvételt a törvényhozó *ajánl*. Ilyenek az illetékes egyházi hatóság által elismert szabályzattal rendelkező – tehát a szó szoros értelmében, a kánonjog szerinti egyházi (vö. 298–326. k.) – társulások, melyek jóváhagyott életmód és testvéri segítség révén erősítik a klerikusok egységét egymással és püspökükkel, előmozdítják életszentségüket szolgálatuk gyakorlásában (278. k. 2. §).

**791** Némely más társulások alapítását, illetve a bennük való részvételt a törvényhozó a klerikusoknak kifejezetten *tiltja*. Értelemszerűen tilos részt venniük olyan társulásokban, melyek tevékenysége vagy célja nem fér össze az általános klerikusi kötelezettségekkel vagy az adott klerikusnak az egyházi hatóságtól kijelölt feladatával, illetve annak gondos ellátásával (pl. mert túl időrabló – vö. 278. k. 3. §). A Kléruskongregáció 1982. III. 8-i nyilatkozata (AAS 74, 1982, 642–645) külön is tiltja a klerikusoknak egyrészt a politikai egyesületekben való részvételt, még akkor is ha azok a látszatra a béke, a társadalmi haladás vagy az emberiség előmozdítására alakultak. Az ilyenek ugyanis megoszlast és ellentétet hozhatnak létre Isten népe körében, szembefordíthatják a papokat főpásztorokkal és egymással és ezzel zavarják a papi küldetést és az egyházi közösséget. Másrészt tiltja a klerikusi szakszervezeteket és hasonló társulásokat, mert azok a szent szolgálatot szakma módjára kezelik és gyakran csupán munkaviszony szintjére redukálják. Így alkalmasak arra, hogy a szent pásztorokat (főpásztorokat) csupán ellentétes érdekű munkaadóként tüntessék fel. Annak megítélésére, hogy egy konkrét társulás a tilalom alá esik-e, az illetékes egyházi hatóság, közelebről – első fokon – az ordinárius jogosult (LG 27, CD 16).

**792** 2) A helyzetüknek megfelelő *díjazásra* a klerikusok azért jogosultak, mert szent szolgálatot teljesítenek (vö. PO 17, 20; CD 16; 281. k. 1. §). A megfelelő díjazás feladatuk jellegének, a hely és a kor viszonyainak összefüggésében értendő, és lehetővé kell tennie az életszükségletek fedezésén túl azok díjazását is, akik szolgálatára a klerikus rászorul (uo.).

**793** Ez a díjazás akkor megfelelő, ha az egyszerű klerikusi életmód eszményét (lásd fent b. 4) figyelembe véve „biztosítja a szükséges apostoli szabadságot, és lehetőséget ad arra, hogy a szegényeket (a klerikus) valamiképpen személyesen is segítse” (SC Ep., Directorium, *Ecclesiae imago*, 1973. II. 22, nr. 117: *Leges* V, 6498). A teljesen egyházi szolgálatban álló nő diakónusok olyan díjazást kell hogy kapjanak, mely családjuk eltartását is lehetővé teszi (281. k. 3. §). A nem teljesen egyházi szolgálatban állókra alább térünk ki.

**794** A díjazás és az egyházi szolgálat szoros összefüggésben áll egymással. Az egyházi büntetéssel sújtott klerikus ellátáshoz (nem feltétlenül díjazáshoz!) való jogáról vagy annak elvesztéséről a büntetőjogban szólunk (lásd alább 90. §. 2. h). Ha a klerikus nem teljesíti a rábízott kötelező szolgálatot, ezzel – a szerzők szerint – hallgatólagosan lemond a díjazáshoz való jogáról<sup>367</sup>.

<sup>366</sup> Uo. 196.

<sup>367</sup> FERRER ORTIZ–RINCON 197; BERTONE, T., *Obblighi e diritti dei chierici. Missione e spiritualità del presbitero nel nuovo Codice*, in AAVV., *Lo stato giuridico dei ministri sacri nel Codice di diritto canonico* (StudGiur 7), Città del Vaticano 1984, 65.

**795** Ennek keretében biztosítani kell a szükségleteket kellően fedező szociális gondoskodást is betegség, munkaképtelenség vagy öregség esetére (281. k. 2. §; CD 16, PO 21). A papi nyugdíjak ügyét hazánkban egyházmegyei és püspökkari rendelkezések szabályozzák. A klerikusok díjazásának módjáról lásd 1272. k., 1274. k.

**796** 3) A klerikusokat évente elégséges *szabadság* illeti meg, melyet közelebbről az egyetemes és a részleges jog előírásai határoznak meg (283. k. 2. §). Az egyetemes jog érinti e témát pl. a 395. k. 2. §, a 410. k., az 533. k. 2. §, valamint az 550. k. 3. § rendelkezéseiben.

### e. Az állandó diakónusok különleges helyzete

**797** Mint említettük, az általános klerikusi köteleességek és jogok a gyakorlatban elsősorban a papok helyzetét tartották szem előtt. Az állandó diakónusok esetében maga a CIC tesz egy sor kivételt (288. k.), amikor jelzi, hogy hacsak a részleges jog másként nem rendelkezik, az állandó diakónust nem kötelezi az *egyházias viselet* előírása (284. k.), a *közhatalom gyakorlásával járó hivatal, a világi vagyon kezelése és a kezesség meg a váltóügyletek* tilalma (285. k. 3–4. §), az *üzleti tevékenység* tilalma (286. k.), s hasonlóképpen nem vonatkozik rá a politikai *pártokban* és a *szakszervezeti vezetésben* való részvétel tilalma sem (287. k. 2. §). Ha pedig jelenlegi vagy korábbi világi foglalkozásuk alapján díjazásban (vagy pl. nyugdíjban) részesülnek, akkor egyházi ellátásra pusztán klerikusi állapotuk címén nem is jogosultak (281. k. 3. §). Ez nem csupán a nő diakónusokra, hanem az összes állandó diakónusra érvényes (MP, *Sacrum diaconatus ordinem*, 1967. VI. 18, nr. 21: AAS 59, 1967, 701). Ez olyankor szokott előfordulni, amikor az egyházi szolgálatot nem „főfoglalkozásban” (főmunkaidőben) gyakorolják, hanem szabadidőben vagy nyugdíjasként.

**798** Ha az állandó diakónusnak korábbi kezdetű vagy nem a diakonátus gyakorlásával járó egyházi főállása (pl. kántor) van, ez – legalábbis Magyarországon, ahol az ilyen tevékenységet végző világiakkal az állami jog szerinti munkaszerződést kell kötni (*A világi személyek lelkipásztori tevékenységének szabályzata*, Bp. 1986, 13–17, 16–20. §; *A Magyarországi Katolikus Kántorok és Karnagyok Működési Szabályzata*, Bp. 1985) – a világi foglalkozás módjára kezelendő ebből a szempontból. Vagyis a díjazás a munkaszerződés szerint és nem az inkardináció alapján számítandó. Ezt a szabályt még világosabban rögzíti pl. az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye Zsinati Könyve (ZSK 1994, 91, 44–45. §)<sup>368</sup>.

## 3. A klerikusi állapot elvesztése

### a. A klerikusi állapot elvesztésének módjai

**799** Az egyházi rend szentsége eltörölhetetlen jegyet hagy az emberben. Elveszíteni tehát nem a felszenteltséget, hanem csak a klerikusi állapotot (jogállást) lehet (290. k., vö.

<sup>368</sup> „44. § A Főegyházmegyében állandó diakonátusra a Püspöki Konferencia rendelkezésével összhangban csak olyan férfiak nyerhetnek felvételt, akik a világi jog szerinti munkaviszony alapján, amelyet gyakoroltak vagy gyakorolnak, díjazásban részesülnek és ebből a jövedelemből gondoskodnak maguk és családjuk szükségleteiről (vö. 281. k. 3. §). Hitben, keresztény életben példamutatóak, az Egyház iránt elkötelezettek legyenek és kellő képzettséggel rendelkezzenek. Állandó diakónusok pártok vagy szakszervezetek vezető tisztségviselői csak a főpásztor engedélyével lehetnek. – 45. § Mielőtt a jelöltet az állandó diakonátusra felveszik, írásban ki kell jelentenie, hogy létfenntartását világi jog szerinti munkaviszony vagy díjazás alapján fedezi, az egyházmegye részéről a pusztán inkardináció alapján ellátásra igényt nem tart.”

845. k. 1. §). Ennek a hatályos egyházbjog szerint három módja van: 1) a *felszentelés érvénytelenségét* megállapító bírói ítélet vagy közigazgatási határozat (erről az eljárásról lásd alább 115. §. 1); 2) a *klerikusi állapotból való elbocsátás* törvényesen kiszabott<sup>369</sup> büntetése (vö. 1364. k., 1367. k., 1370. k., 1387. k., 1394–1395. k.); 3) az *Apostoli Szentszék leirata*, mely – a leirat fogalmánál fogva (59. k. 1. §) – kegyként bocsátja el az érintettet a klerikusi állapotból, és amelyet diakónusoknak csak súlyos okból, áldozópapoknak csak nagyon súlyos okból adnak meg (290. k.).

**800** A *leiratot* valakinek a kérésére (59. k. 1. §) adják. A 290. k. 3. pontjának szövegtervezeteiben szerepelt az a megjegyzés is, hogy „magának a klerikusnak a kérésére”. Ellenkező esetben ugyanis a leiratot más is kérheti az érintett számára, mégpedig annak beleegyezése nélkül (61. k.) is, hacsak az ellenkezője nem nyilvánvaló. Esetünkben persze a „laicizálás” nem csupán az adott klerikus magánügye, hanem egyházi közérdeket érint. Nem is csupán kedvezményt jelent a számára, hanem – mint alább látjuk – jogvesztést is. Ezért – noha a hatályos CIC a szövegtervezet szerinti betoldást (vö. *Comm* 14, 1982, 175) nem tartalmazza – a latin egyházban nem látszik lehetségesnek, hogy az ordinárius a büntetőeljárás mellőzésével, egyszerűen leiratot kérve bocsátassa el a klerikust a klerikusi állapotból. Ezt az 1983 előtt elég gyakori megoldást a CIC-et átdolgozó bizottság tudatosan utasította el (vö. *Comm* 14, 1982, 84–88). Súlyos esetekben azonban, amikor a kellő szervezeti feltételek hiányában vagy egyéb nehézségek miatt az ordinárius nem tudja lefolytatni a klerikusi állapotból való elbocsátáshoz szükséges büntetőeljárást, noha az illető klerikus jelenléte az egyháznak gyakran anyagilag is komoly kárt okoz, vagy az érintett nem követett el elbocsátással büntethető cselekményt, de teljesen alkalmatlannak bizonyult a papságra, a hivatalból – és nem a klerikus kérésére – kezdeményezett elbocsátás kívánatosnak tűnhet<sup>370</sup>. Ám erre ma az egyetemes latin egyházbjogban nincs lehetőség.

## b. A jogi hatások

**801** A klerikusi állapotát elvesztő személy ezzel elveszíti a klerikusi jogokat, de mentesül a klerikusi kötelezettségektől is a nőtlenség kivételével. Ettől a klerikusi állapot elvesztése csak akkor mentesít automatikusan, ha a szentelés érvénytelenségének megállapításával történt (291–292. k.). A laicizált klerikusnak tilos a rendi hatalmat gyakorolnia, kivéve halálveszélyben lévők gyóntatását (976. k.), és magától elvész minden hivatala, feladata, és megbízotti hatalma is (292. k., 194. k. 1. § 1).

## c. Felmentés a celibátus alól

**802** Az érvénytelen szentelés esetét kivéve, a mai jog szerint a klerikusi állapot elvesztése és a celibátus alóli felmentés élesen elkülönül egymástól. Ez utóbbit csak a római pápa adhatja meg (281. k.). Ha viszont megadja, a pápai leirat a celibátus alóli felmentéssel

<sup>369</sup> E büntetés nem lehet önmagától beállló (vö. 1336. k. 1. § 5, 1336. k. 2. §, 1317. k.), tehát csak kiszabni és nem kinyilvánítani lehet. Vö. LOBINA, G., *Cessazione dell'esercizio del ministero e perdita dello stato clericale* (Canoni 290–293), in AAVV., *Lo stato giuridico dei ministri sacri nel Codice di diritto canonico* (StudGiur 7), Città del Vaticano 1984, 183. Mivel örökre szóló jóvátevő büntetés, határozat útján nem lehet kiszabni (vö. 1342. k. 2. §), hanem csak háromtagú bíróság ítéletével (1425. k. 1. § 2). Vö. DE PAOLIS, *I ministri sacri* 165.

<sup>370</sup> Vö. MELLI, R., *La Congregazione del Culto Divino e della Disciplina dei Sacramenti*, in BONNET, P. A.–GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (StudGiur 21), Città del Vaticano 1990, 276.

együtt és attól elválaszthatatlanul magában foglalja a klerikusi állapot elvesztését is (Formula rescripti, nr. 1: *Leges* VI, 8038).

**803** A celibátus alóli felmentés intézményét az 1917-es CIC szintén nem kötötte össze minden esetben a klerikusi állapot elvesztésével, melyet egyébként a világi állapotba való visszahelyezésnek (*reductio*) nevezett. A celibátus alóli felmentés egyetlen lehetséges okának azonban a kényszerből eredő súlyos félelmet tekintette, melyet perben kellett bizonyítani. A hatályos CIC a felmentés okait nem nevezi meg. A zsinat utáni időben a felmentési kérdés szabályozása többször változott. 1964. II. 2-án a Szent Officium kebelében bizottság alakult a laicizálási és felmentési ügyek számára. Egyben szabályokat határoztak meg az ide vonatkozó eljárásról (Litt. circ. et Normae part.: *Leges* III, 4463–4469). VI. Pál pápa 1967. VI. 24-én kiadott *Sacerdotalis coelibatus* kezdetű enciklikájában (nr. 84: AAS 59, 1967, 690) a felmentés lehetőségét és az előzetes vizsgálatot kiterjeszti olyan okokra is, melyeket addig a jog nem vett figyelembe. 1971. I. 13-án a Hittani Kongregáció egyszerűbb és gyorsabb laicizálási eljárást vezetett be, melynek végétével a leirat a felmentést is tartalmazta (AAS 63, 1971, 303–308). Ugyanez a Kongregáció 1972. VI. 26-án nyilatkozatban fűzött magyarázatot az előző évben kiadott szabályaihoz, melyben már azt hangsúlyozta, hogy bármiféle indok azért nem elegendő, s hogy a felmentést nem adják meg automatikusan<sup>371</sup>.

**804** A jelenleg hatályos *eljárési módot* az Apostoli Szentszék különböző okmányai határozzák meg. Elsősorban a Hittani Kongregáció 1980. X. 14-én kiadott körlevele és normái (AAS 72, 1980, 1132–1137)<sup>372</sup>. A pápai felmentést előkészítő szentszéki eljárás lefolytatására az 1989. II. 28-a előtti kérelmek esetében a Hittani Kongregáció, az 1989. III. 1-jétől betervezett kérelmek esetében pedig az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció az illetékes (Card. Secr. Status, Litt., 1989. II. 8, Prot. n. 230/139). A felmentést közlő leirat formája egyebekben nem változott.

**805** A felmentés *okai* (SC Fid, Litt. circ., *Per litteras*, 1980. X. 14, nr. 5: AAS 72, 1980, 1134): 1) ha a pap, aki már rég elhagyta a papi életet, állapotát, melyen változtatni nem tud, orvosolni szeretné (pl. tisztán polgári házasságát, melyben gyermekek vagy más kötelezettségek kötik, rendezni kívánja); 2) ha a papnak nem is lett volna szabad felszentelődnie, mivel szabadságát és felelősségét nem tartották kellően tiszteletben (pl. mert kényszer és félelem hatására vállalta a szentelést); 3) ha az előljárók annak idején nem tudták kellően megítélni, hogy a jelölt tényleg alkalmas-e az Istennek szentelt celibátusban való végleges megmaradásra.

**806** Az *eljárás lefolyása* továbbra is az 1980. október 14-i normák szerint igazodik. Vagyis a kérvények elfogadására és az ügy kivizsgálására az inkardináció szerinti helyi ordinárius, vagy a megszentelt élet pápai jogú, klerikusi intézményei tagjainak esetében a nagyobb előljáró az illetékes (SC Fid, Normae, *Ordinarius competens*, 1980. X. 14, Art. 1: AAS 72, 1980, 1136). Ha az ügyet a saját ordinárius előtt nem lehet kivizsgálni, felkérhető erre annak a helynek az ordináriusa, ahol az érintett általában tartózkodik. Arányos okból a Kongregáció más ordináriust is delegálhat erre (uo. Art. 2).

**807** A kérelmező által aláírt kérvénynek az érintett adatain kívül a tények leírását és a kérés indokait is tartalmaznia kell (uo. Art. 3), mégpedig alázatos hangnemben, mert kegy

<sup>371</sup> *Código* EUNSA 224.

<sup>372</sup> Ezeket követik ma az Istentiszteleti és Szentségi Kongregációban is; vö. MELLI, *La Congregazione* 275.

kéréséről és nem jog érvényesítéséről van szó. Joga itt Krisztusnak és Isten egész népének van a pap önfelajánlása és ígérete alapján (SC Fid, Litt. circ., *Per litteras*, 1980. X. 14, nr. 3, 5: AAS 72, 1980, 1133-1134). Az ordinárius nem köteles a kérvény nyomán az eljárást megindítani. Ha úgy dönt, hogy megteszi ezt, a biztonság kedvéért fel kell függesztenie a kérelmező klerikust a szent rendek gyakorlásától. Ettől csak az illető jóhíre vagy a közjó érdekében tekinthet el szükség esetén. Ez azonban általában fel sem merül, hiszen a polgári házasságkötéssel a klerikus magánál a jognál fogva felfüggesztődik (1394. k. 1. §). Ezután az ordinárius személyesen vagy alkalmas pap útján gondoskodik az ügy kivizsgálásáról, s erről a jegyző iratot is készít. A vizsgálatnak elsősorban a fent felsorolt okok valamelyikének létét kell bizonyítania. Kérdőpontjainak jegyzékét a Szentszék minta gyanánt össze is állította (*Leges VI*, 8037–8038). Az iratokat ezután az ordinárius szavazatával együtt a Szentszékhez három példányban fel kell terjeszteni. A szavazatnak a dolog igazságára és arra kell kitérnie, hogy nem áll-e fenn botrány veszélye (Normae Art. 7). Az Apostoli Szentszéknel a fent említett hatóságok folytatják az ügyben az eljárás további részét.

**808** A felmentő leirat a közlés pillanatától hatályos. Magát a felmentést be kell jegyezni a kérelmező keresztlési plébániájának anyakönyvébe. A felmentést követő házasságkötésnek külső pompa nélkül kell történnie. A felmentett pap ezzel minden klerikusi jogát és kötelességét elveszíti, a felmentő leirat formulája külön is említi, hogy nem mondhat homiliát, nem lehet rendkívüli áldoztató, nem viselhet vezető jellegű pasztorális hivatal, nem tölthet be semmilyen tisztséget szemináriumokban vagy velük egyenlő megítélés alá eső intézményekben. Egyéb olyan felsőoktatási intézményekben, melyek bármiképp is függenek az egyházi hatóságtól, vezetői vagy oktatói feladatot nem láthat el. Az egyházi hatóságtól nem függő felsőoktatási intézményben sem taníthat teológiai vagy azzal szorosan összefüggő tárgyat. Alacsonyabb fokú oktatási intézményekben, melyek az egyházi hatóságtól függenek, szintén nem láthat el sem vezetői sem oktatói feladatot, bár az oktatást illetően az ordinárius – ez utóbbi intézmények esetében – a botrány elkerülésével, józan belátása szerint másként is dönthet. Ugyanez vonatkozik az egyházi hatóságtól nem függő intézetekben való hitoktatásra is. A felmentett papnak távol kell tartózkodnia azoktól a helyektől, ahol korábbi állapotát ismerik. E tilalom alól a tartózkodási hely ordináriusa a korábbi inkardináció szerinti ordinárius meghallgatásával – ha ez szükséges –, felmentést is adhat, ha botrány veszélye nem fenyeget. A laicizált klerikust a leiratot közlő egyházi hatóság buzdítja, hogy új állapotának megfelelően vegyen részt Isten népének életében, és valamilyen vallásos vagy karitatív cselekedetet is előír számára (Formula rescripti: *Leges VI*, 8038).

#### **d. A klerikusi állapotba való visszatérés**

**809** A klerikusi állapotát elvesztett személyt csakis az Apostoli Szentszék leirata veheti vissza újból a klerikusok közé (293. k.). A Szentszék állandó joggyakorlata szerint ilyen leiratot sohasem adnak, ha szentségi házasság köteléke áll fenn (vagyis pl. ha a laicizált klerikus egyházilag renndezi házasságát, majd meggondolja magát, s vissza kíván térni a szolgálatba).



## 34. §. A személyi prelatúrák

### 1. A személyi prelatúra intézménye és tagjai

#### a. A személyi prelatúra fogalma

**810** Mivel az egyház hierarchikus felépítésében ma is a területiség elve az alapvető (vö. 372. k. 1. §), az ebben a keretben nehezen kezelhető lelkipásztori feladatok megoldására az utóbbi évtizedekben sajátos szervezeti formák alakultak ki. Ezek nem riválisai, hanem alkalmas kiegészítők az egyházmegyei beosztásnak. Az ilyen új formák egyike a személyi prelatúra. A személyi prelatúrák létesítésének gondolatát a II. Vatikáni Zsinat vetette fel (PO 10b), mégpedig a klérus jobb elosztásával kapcsolatban. A missziós tevékenységről szóló zsinati határozat pedig utalt arra, hogy az egyes vidékeken élő olyan szociális, kulturális csoportok, melyek életmódjuk, hagyományaik miatt nehezen tudnak kapcsolódni az illető terület egyházához, személyi prelatúrába vonhatók be (AG 20, vö. uo. 27). A zsinat rendelkezéseit az *Ecclesiae Sanctae* kezdetű motu proprio konkretizálta (1966. VIII. 6, nr. I, 4: AAS 58, 1966, 760–761). Az Egyházi Törvénykönyv átdolgozása során a személyi prelatúrát eleinte a részegyházakkal sorolták egy kategóriába (vö. *Comm* 3, 1971, 189–190; 4, 1972, 40–41; 12, 1980, 275–282; 14, 1982, 201–203). Minthogy azonban ezek nem „személyi egyházmegyek”, hanem a klérus jobb elosztását és apostoli tevékenységét szolgáló intézmények, végül is a krisztushívókról szóló általános részben említi őket a CIC. Mindenesetre az Apostoli Szentszéknél ügyeik a Püspöki Kongregációhoz tartoznak (Const. Ap., *Pastor bonus*, 1988. VI. 28, nr. 80: AAS 80, 1988, 880: vö. már Const. Ap., *Regimini Ecclesiae Universae*, 1967. VIII. 15, nr. 49: AAS 59, 1967, 901), legalábbis azokon a területeken, melyek sem keleti, sem missziós területnek nem számítanak<sup>373</sup>.

**811** A személyi prelatúra – eltérően a területi prelatúrától (368. k.) – nem minősül részegyháznak, mivel nem rendelkezik teljesen annak teológiai vonásaival (vö. 368–369. k.), de nem tekinthető egyszerű egyesületnek (vö. 298. k.), vagy a megszentelt élet intézményének, illetve az apostoli élet társaságának sem.

**812** A személyi prelatúra a legfőbb egyházi hatóság által a részegyházak javára, a papság megfelelő elosztásának elősegítésére vagy speciális apostoli szolgálatokra alakított

<sup>373</sup> A személyi prelatúra intézményéről szóló bőséges irodalomból lásd pl. GUTIERREZ, J. L., *De prelatura personali iuxta leges eius constitutivas et Codicis Iuris Canonici normas*, in *Per* 72 (1983) 71–111; UA., *Le prelatore personali (cann. 294–297)*, in AAVV., *Il fedele cristiano. La condizione giuridica dei battezzati* (II Codice del Vaticano II 6), Bologna 1989, 175–183; UA., *Le prelatore personali*, in *Ius Ecclesiae* 1 (1989) 467–491; GHIRLANDA, G., *De differentia prelatorem personalem inter et Ordinariatum militare seu castrensem*, in *Per* 76 (1987) 219–251; UA., *Natura delle prelatore personali e posizione dei laici*, in *Gregorianum* 69/2 (1988) 299–314; MARTINEZ TORRÓN, J., *La configuración jurídica de las Prelaturas personales en el Concilio Vaticano II*, Pamplona 1986; RODRIGUEZ, P., *Chiese particolari e prelatore personali. Considerazioni teologiche su una nuova istituzione canonica*, Milano 1985; STETSON, W. H.–HERVADA, J., *Personal Prelatures from Vatican II to the New Code: an Hermeneutical Study of Canons 294–297*, in *Jurist* 45 (1985) 379–418; LO CASTRO, G., *Le Prelature personali. Profili giuridici*, Milano 1988; BENZ, M., *Die Personalprälatur. Entstehung und Entwicklung einer neuen Rechtsfigur vom Zweiten Vatikanischen Konzil bis zum Codex 1983*, St. Ottilien 1988; a további lényegi bibliográfiához vö. FUENMAYOR, A. DE–GOMEZ-IGLESIAS, V.–ILLANES, J. L., *El itinerario jurídico del Opus Dei. Historia y defensa de un carisma*, Pamplona 1989, 448.

lelkipásztori szervezet<sup>374</sup> (294. k.). Az élén álló prelátusnak valódi egyházkormányzati hatalma van, ezért sokan hierarchikus szervezetnek is nevezik, noha a CIC-ben nem „Az egyház hierarchikus felépítése” című részben szerepel<sup>375</sup>. Létesítése előtt a Szentszék kikéri az érdekelt püspöki konferenciák véleményét (uo.). Az ilyen prelaturának a *Szentszék ad szabályzatot*. Élén a *prelátus* áll, aki *saját ordináriusnak* minősül. A prelaturának *saját klérusa* van, melynek tagjai a prelaturába inkardinálódnak. Ezért a prelátus joga országos vagy nemzetközi szemináriumot alapítani, a növendékeket a prelatura szolgálatára felszentelni (ha a prelátus püspökké van szentelve), illetve – elbocsátó adásával – felszenteltetni (295. k. 1. §). Az így felszenteltek lelki képzéséről és tisztességes megélhetéséről a prelátusnak kell gondoskodnia (295. k. 2. §).

**813** A prelatura klérusa nem szerzetesi jellegű. Tagjai világi klerikusok (clerici saeculares).

### **b. A személyi prelatura és a világiak**

**814** Minthogy a személyi prelatura feladatai között a klérus jobb elosztása szerepel, s a CIC megfogalmazása szerint papokból és diakónusokból áll (294. k.), sajátos problémát vet fel a világiak kapcsolata a prelaturához. Ugyanakkor az első személyi prelatura, az Opus Dei keretében döntő jelentőségű azoknak a világiaknak a szerepe, akik a prelatura apostoli munkájának szentelik magukat. Sőt az Opus Dei eredeti, sajátos karizmájában a világban megélt keresztény hivatásnak kiemelkedő jelentősége van.

**815** A 296. k. szerint a világi hívők a prelaturával kötött megállapodás által szentelhetik magukat a személyi prelatura apostoli munkájának. A szabályzatban kell meghatározni az ezzel járó köteleességeket és jogokat, valamint ennek a szerves együttműködésnek a módját.

**816** A világiak kapcsolatai a prelaturával eszerint sokfélék lehetnek. Sajátosan kirajzolódik ez az Opus Deit személyi prelatura rangjára emelő intézkedésekben (SC Ep, Declar., 1982. VIII. 23: AAS 75, 1983, 464–468; Const. Ap., *Ut sit*, 1982. XI. 28: AAS 75, 1983, 423–425 – különösen az előszóban és a III. cikkelyben). A prelatura működési szabályzata pedig kijelenti: „Az Opus Dei klerikusokat és világiakat egyaránt magában foglaló személyi prelatura sajátos pasztorális munka megvalósítására, saját prelátusának kormányzata alatt” (Codex Iuris Particularis Operis Dei, nr. 1, 1. §)<sup>376</sup>. Ugyanez a Szentszéktől adott szabályzat külön fejezetet szentel „a prelatura híveinek”. Mindenesetre a prelaturához tartozó világiak egyházmegyénk hívei maradnak, és a prelátusnak csupán a prelatura célja vonatkozásában vannak alávetve. Ugyanakkor a prelatura vállalja képzésüket és lelki vezetésüket (uo. nr. 6).

<sup>374</sup> Vö. MONTAN, *Il Popolo di Dio* 57.

<sup>375</sup> Pl. GUTIERREZ, J. L., *Organización jerárquica de la Iglesia*, in AAVV., *Manual de Derecho Canónico*, Pamplona 1988, 330.

<sup>376</sup> Az alapszabály teljes szövegének kiadása: FUENMAYOR–GOMEZ-IGLESIAS–ILLANES 628–657, id. 628.

## 2. A prelatúra és a helyi ordinárius

**817** A szabályzatnak kell meghatároznia a személyi prelatúra viszonyát azokhoz a helyi ordináriusokhoz, akiknek részegyházában a prelatúra lelkipásztori vagy missziós tevékenységét kifejti. Ehhez a tevékenységhez azonban a megyéspüspök előzetes hozzájárulása szükséges (297. k.).

**818** Figyelemreméltó, hogy a személyi prelatúra hívei „a megyéspüspök joghatósága alatt vannak mindabban, amit a jog általában meghatároz az összes egyszerű hívek vonatkozásában” (SC Ep, Declar., 1982. VIII. 23, nr. IV c: AAS 75, 1983, 466). Ez azonban nem akadályozza a prelátus egyházkormányzati hatalmának érvényesülését sajátos aszkétikus, képzési és apostoli tevékenységük tekintetében (uo. III d).

## 35. §. A krisztushívők társulásai

### 1. A társulások fogalma és fajai

#### a. A krisztushívők társulásainak fogalma

**819** A *társulás* – noha a Codex meghatározást nem ad róla – az egyházjogban olyan személyek jogilag szervezett összességét jelenti, akik egy meghatározott cél érdekében önként és tartósan csatlakoznak egymáshoz<sup>377</sup>.

**820** Az egyesülési jogot a krisztushívők számára az Egyházi Törvénykönyv külön is elismeri (215. k.; lásd fent 30. §. 2., 11). Ennek gyakorlati megvalósítására a CIC külön előírásokat is közöl (298–329. k.).

**821** A *krisztushívők társulásai* (consociationes christifidelium) vagy más szóval az egyházi (azaz az egyházon belül létező) társulások ennek az egyháztagnak megillető jognak az alapján jönnek létre a tökéletesebb élet, a nyilvános istentisztelet vagy a keresztyén tanítás előmozdítására, illetve más apostoli tevékenységre, nevezetesen az evangélium hirdetésére, a vallásosság vagy a segítő szeretet gyakorlására, az evilági dolgok rendjének keresztyén szellemmel való átelkesítésére (298. k. 1. §). Céljuk tehát az egyház céljának bizonyos vonatkozásban való szolgálata. Ugyanakkor maga a CIC szögezi le, hogy *különböznek a megszentelt élet intézményeitől* és az apostoli élet társaságaitól (uo.). E különbség elsősorban formális: a hatályos jog szerint egyazon közösség vagy ilyen vagy olyan minőségben (és módon) nyer megalapítást<sup>378</sup>. Ám mélyebb alapjai is vannak: a társulások – eltérően a többi említett formától nem kívánnak alapvetően életreszóló csatlakozást és különleges kötődést. Jellemző rájuk, hogy a tagok mindig kiléphetnek<sup>379</sup>.

**822** Találón jegyzi meg Javier Ferrer Ortiz<sup>380</sup>, hogy bennük olyan jogot gyakorolnak a hívők, mely az ember társas természetére támaszkodik, de különbözik az általános emberi egyesülési jogtól. Egyrészt az egyházi közösség természetfeletti valóságára épül, másrészt a kegyelem által a természetfeletti rendbe emelt ember társas dimenziójára. Célkitűzéseikre való tekintettel szükségszerűnek látszik az ilyen társulásoknak az egyházi hatósággal való valamilyen kapcsolata. Ennek tartalma a társulás jellegétől függ. Mindenesetre a CIC a krisztushívőknek elsősorban az olyan társulásokhoz való csatlakozást javasolja, melyeket az illetékes egyházi hatóság létesített, dicséretben részesített vagy ajánlott (298. k. 2. §).

**823** *Különböznek* a társulások a *hierarchikus szervektől* is, mert létük alapja az egyház isteni eredetű „alkotmányának” (alapvető felépítésének) más-más vonatkozása. A társulások a krisztushívők autonómiájából, a hierarchikus szervek az egyházi rend szentségében

<sup>377</sup> SCHNIZER, H., *Die kirchlichen Vereine*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 454.

<sup>378</sup> Ez persze nem akadályozza annak, hogy egy eleinte társulás (pl. pia unio) minőségben jóváhagyott közösség később megfelelő intézkedéssel mondjuk szerzetes intézménnyé vagy világi intézménnyé váljék. De ezzel megszűnik társulásnak lenni.

<sup>379</sup> SCHULZ, W., in *Münsterischer Kommentar zum CIC* 298/3.

<sup>380</sup> FERRER ORTIZ–RINCON 221–222.

megalapozott hierarchikus elvből következnek<sup>381</sup>. Ezért nem tévesztendő össze a társuláshoz tartozás a ma már személyek közösségének felfogott hierarchikus egységekbe (plébánia, egyházmegye, vö. 369. k., 515. k. 1. §) való tartozással. A hierarchikus közösségek ugyanis mint az egyház Krisztustól kapott, illetve részben maga számára kialakított hierarchikus szerkezetének részei tevékenységüket az egyház nevében, a felszentelt tisztviselők cselekményeivel vagy más ezekkel kapcsolatos cselekményekkel gyakorolják. Bennük az egyházi vezetés a maga sajátos feladatát végzi. A társulások viszont (ha hivatalosak) legfeljebb az egyházi hatóság külön megbízása alapján vehetnek részt az egyház küldetésének hivatalos gyakorlásában<sup>382</sup>. Igen fontos különbség az is, hogy a hierarchikus egységek tagjává valamilyen körülmény (pl. lakóhely) alapján automatikusan válik a krisztushívó, a társuláshoz viszont önkéntes akaratnyilvánítással, szabadon csatlakozik (vö. 307. k.)<sup>383</sup>, sőt annak létrehozásához is autonóm kezdeményezéssel foghat.

**824** Ugyanez nem mondható el magáról az egyházzal, mert oda is szabadon csatlakozhat az arra alkalmas ember a keresztség által, mégsem önálló emberi kezdeményezés műve, hanem az üdvözítési akaró isteni szeretet szuverén alkotása. Jellegét, belső viszonyait sem a tagok szabad belátása határozza meg. Mivel ez az egyház van jelen a részegyházakban (368. k.; LG 23), sőt az ezek részét alkotó plébániákban (374. k. 1. §, 515. k.; SC 42) is, ezek működését szintén ilyen alapvető teológiai adottságok szabják meg.

## b. Az egyházi társulások és a világi jog

**825** Az egyház jogrendjében szereplő társulások, melyekről itt szó van, mint látni fogjuk, az egyházban sem rendelkeznek mindnyájan szükségszerűen jogi személyiséggel. A *világi jog* szerint elismerésük, személyiségük különféleképpen alakulhat<sup>384</sup>. Előfordulhat, hogy az állam nem vesz tudomást jogilag létezésükről. Ilyenkor a világi jogban való szerepléshez (pl. ahhoz, hogy az egyesületnek államilag elismert tulajdona lehessen) egy másik – állami jog szerinti – megalapításra is szükség van. Lehetséges olyan megoldás is, hogy a világi törvényhozó valamilyen módon újabb megalapítás nélkül ismeri el ezeket a társulásokat. Magyarországon pl. ez a lehetőség adottnak látszik a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény 13. § (3) bekezdése

<sup>381</sup> MARTIN DE AGAR, J. T., *Gerarchia e associazioni*, in AYMANS, W.–GERINGER, K. T.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Das konsoziative Element in der Kirche. Akten des VI. Internationalen Kongresses für kanonisches Recht*, St. Ottilien 1989, 303 (vö. AA 24e).

<sup>382</sup> Vö. PASSICOS, J., *Du mandat à la mission exercée „au nom de l'Église”*, in *AnCan* 29 (1985–1986) 105–113; ERDŐ, P., *Grenzen und Möglichkeiten der Beteiligung der Verbände an den hierarchischen Aufgaben. Beispiel: Die ungarischen Kirchengemeinden*, in AYMANS, W.–GERINGER, K. T.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Das konsoziative Element in der Kirche. Akten des VI. Internationalen Kongresses für kanonisches Recht*, St. Ottilien 1989, 338.

<sup>383</sup> Vö. pl. MOLANO, E., *Estructuras jerarquicas y asociaciones*, in AYMANS, W.–GERINGER, K. T.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Das konsoziative Element in der Kirche. Akten des VI. Internationalen Kongresses für kanonisches Recht*, St. Ottilien 1989, 195 (e tanulmány a hierarchikus szerkezeti egységek és a társulások közötti egyéb különbségeket is felsorol); GUTIERREZ, J. L., *De fine ut elemento distinctionis inter entia institutionalia et associativa*, uo. 207; ERDŐ, *Grenzen* 340.

<sup>384</sup> Elismerésükhöz a különböző világi jogrendekben lásd pl. DE LA HERA, A., *Las asociaciones eclesíasticas ante el derecho estatal*, in AYMANS, W.–GERINGER, K. T.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Das konsoziative Element in der Kirche. Akten des VI. Internationalen Kongresses für kanonisches Recht*, St. Ottilien 1989, 771–794. Ugyanebben a gyűjteményes kötetben számos tanulmány ismerteti az egyházi egyesületek helyzetét a különböző országok jogrendjében (uo. 803–1024).

értelmében, amely szerint az egyház „vallásos célra létesülő önálló szervezete... akkor válik jogi személlyé, ha – képviselőjének bejelentése alapján – a bíróság nyilvántartásba veszi”<sup>385</sup>.

### c. A krisztushívők társulásainak fajai

**826** Az Egyházi Törvénykönyv rendszerében a legszembetűnőbb a társulások *létesítés* szerinti felosztása. Ebből a szempontból *hivatalos* (publica) és *magántársulásokat* (privata) különböztetünk meg. A hivatalos társulásokat az egyházi hatóság maga alapítja (301. k. 3. §). Tevékenységüket az egyház nevében gyakorolják (vö. 116. k., 313. k.). A magántársulásokat a krisztushívők hozzák létre magánegyezséggel. Jellegükön nem változtat az sem, ha az egyházi hatóság dicséri, ajánlja őket, illetve hogy szabályzatukat felülvizsgálja. E két típus sajátosságaira alább még kitérünk.

**827** *Jogi személyiség* szempontjából az egyházban jogi személyiséggel rendelkező és ezzel nem rendelkező társulások léteznek. A hivatalos társulások alapításuknál fogva mindnyájan jogi személyek (313. k.), a magántársulásoknak az egyházi hatóság a jogi személyiséget formális határozattal megadhatja (322. k. 1. §).

**828** *Klerikusinak* azokat a társulásokat nevezzük, melyek klerikusok irányítása alatt állnak, a szent rend gyakorlását vállalják, és az illetékes egyházi hatóságtól mint ilyenek nyertek elismerést (302. k.). Az összes többi társulásokat a törvénykönyv szövegtervezete egy ideig egyszerűen laikusinak jelentette ki. Később ezt a megjegyzést törölték, ám világos indoklás nélkül (*Comm* 12, 1980, 95–97). Így a laikusok társulásai szerepelnek ugyan a Codexben (327–329. k.), de a *laikusi társulás* név nem fordul elő<sup>386</sup>.

**829** E terminológiai befejezetlenség miatt vita van a szerzők között arról, hogy: 1) Lehetnek-e klerikusi társulásnak világiak is tagjai?<sup>387</sup> 2) Szükségképpen hivatalos társulás-e minden klerikusi társulás?<sup>388</sup> 3) Világiak társulásainak minősülnek-e az olyanok, melyek célkitűzésük alapján nem klerikusok, de soraikban klerikusok is találhatóak? 4) Lehetséges-e olyan – szabályzata szerint csakis klerikusokból álló – társulás, mely célkitűzése és hatósági jóváhagyása szerint nem minősül klerikusnak? Ha létezhet ilyen, világiak társulásának minősítendő-e?

**830** Mindezekre tekintettel egyesek a tagság összetétele szerint klerikusi, laikusi és vegyes társulásokat különböztetnek meg<sup>389</sup>. Mivel azonban a klerikusi társulásokról a 302.

<sup>385</sup> *Magyar Közlöny* (1990) II. 12, 206.

<sup>386</sup> Vö. OCHOA, X., *Index verborum ac locutionum Codicis Iuris Canonici*, Roma 1983, 234.

<sup>387</sup> A szent rend gyakorlásának vállalása a célkitűzések közt egyesek szerint még nem zárja ki önmagában, hogy a társulásnak világiak is tagjai lehessenek, hiszen nem biztos, hogy minden egyes tagnak pont ilyen tevékenységgel kell hozzájárulnia a közös cél szolgálatához (SCHULZ, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* 302/2).

<sup>388</sup> A sajátos klerikusi tevékenység felvállalása miatt – úgy tűnik megalapozottan (vö. 301. k. 1. §) – a klerikusi társulásokat szükségképpen hivatalosnak mondják: FERRER ORTIZ–RINCON 222; AYMANS, W., *Kirchliche Vereinigungen. Ein Kommentar zu den vereinigungsrechtlichen Bestimmungen des Codex Iuris Canonici*, Paderborn 1988, 39. Winfried Schulz viszont a 302. k. szavaira hivatkozik: ott csupán a hatóságtól klerikus jellegűnek való elismerésről és nem ilyen minőségben történt alapításról olvasunk. Ebből arra következtet, hogy nemcsak hatóságilag alapított (hivatalos) társulás lehet klerikus (Münsterischer Kommentar zum CIC 302/3).

<sup>389</sup> Pl. MARTINEZ SISTACH, L., *Las asociaciones de fieles*, <sup>4</sup>Barcelona 2000, 31–34, 40 (a szerző szól ökumenikus társulásokról is, amelyekre a Christifideles laici kezdetű apostoli buzdítás 31. pontja is utal); MAY, G., *Die kirchlichen vereine nach den Bestimmungen des Codex Iuris Canonici vom 25. Januar 1983*, in *Forum Katholische Theologie* 3 (1987) 282–283; PIÑERO CARRION I, 396–397.

kánonban szereplő meghatározás nem azt tekinti kritériumnak, hogy ezek tisztán klerikusokból álljanak, az összetétel szerinti felosztás nem fedi a CIC szerinti jogi minősítéseket. Mások szerint ezért a mai egyházjogban csak a 302. kánon definíciójának megfelelő klerikusi társulások vannak, a többiek pedig laikusnak minősülnek<sup>390</sup>. Minthogy azonban a CIC – mint említettük – a laikusi társulás nevet nem használja, ezt nem is kell külön jogi kategóriának tekinteni. Ami pedig a 327–329. kánonban áll, hogy tudniillik a világiak becsüljék nagyra a lelki célokra alakult társaságokat, főleg azokat, amelyek az evilági dolgoknak a keresztény szellemmel való átítatására törekszenek; továbbá hogy a világiak társulásai működjenek együtt a krisztushívők többi társulásaival; végül pedig hogy vezetőik gondoskodjanak a tagok képzéséről a világiakra tartozó apostoli tevékenységre – mindez gyakorlati szempontú felhívás a jellemzően világiakból álló társulásokhoz, nem pedig egy külön társulásfajta jogi szerkezetének meghatározása. Végeredményben tehát a hatályos jogban a sajátos célkitűzésre tekintettel adott hatósági elismerés szempontjából kétféle társulás van: *klerikusi* társulás és *egyéb* társulás (vö. 317. k. 3. §: „nem klerikusi”!). Ez utóbbi kategóriába tartoznak az összes klerikusnak el nem ismert társulások, álljanak azok csak világiakból, csak papokból, vagy legyenek vegyes összetételűek. Célkitűzésük mindenképpen egyházi, tehát a *krisztushívők* általános hivatásának vagy esetleg ezen belül némely sajátosan a világiakra jellemző hivatásnak a teljesítése.

**831** *Területi* szempontból különbség van *nemzetközi, országos és egyházmegyei* társulások között (vö. 312. k., 322. k.; lásd alább 2. a, 3. a).

**832** *A megszentelt élet intézményeihez* való viszony szempontjából a társulás lehet kapcsolatban valamely *szerzetes intézménnyel* úgy, hogy tagjai ennek szellemében és felsőbb irányítása alatt apostoli életet élnek és a keresztény tökéletességre törekszenek. Ezeket a társulásokat *harmadrendeknek* nevezik vagy más hasonló névvel illetik (303. k.). Ha *világi intézményekhez* társulnak hasonló módon krisztushívők (725. k.), ők is alkothatnak külön társulást. Természetesen nagyon sok egyházi egyesületnek sem szerzetes sem világi intézménnyel nincs ilyen kapcsolata.

## 2. A társulások működésének szabályai

### a. Az alapítás és a felügyelet

**833** A krisztushívők a *magántársulásokat* egymás közötti *magánjellegű megállapodással* hozzák létre. A pusztán így alapuló társulások még akkor is magántársulásnak számítanak, ha az egyházi hatóság dicséretben részesíti vagy ajánlja őket (299. k. 1–2. §).

**834** A 299. k. 3. §-a ehhez hozzáfűzi, hogy az egyházban csak az a magántársulás van elismerve, melynek szabályzatát az illetékes hatóság felülvizsgálta. E sok vitát kiváltó megjegyzés a nézeteket összegző Winfried Schulz szerint arra utal, hogy lehetnek az egyházban a társulás alapvető jogából fakadó olyan magánegyesületek, melyek sem jogi személyiséggel nem rendelkeznek, sem szabályzatukat a hatóság felül nem vizsgálta (vö. *Comm* 15, 1983, 82–83). Lehetnek olyan egyéb jogi személyiség nélküli magántársulások, melyeknek szabályzatát a hatóság felülvizsgálta, s így őket elismeri, nyilvántartja. A

<sup>390</sup> Vö. pl. SCHULZ, in *Münsterischer Kommentar zum CIC 302/2*; RUF, N., *Das Recht der katholischen Kirche nach dem neuen Codex Iuris Canonici, für die Praxis erläutert*, Freiburg–Basel–Wien 1983, 95.

szabályzat felülvizsgáltatásának célja és hatása ugyanis még nem a jogi személyiség, hanem csak a létezés tudomásra hozása (vö. *Comm* 15, 1983, 83)<sup>391</sup>. És természetesen lehetnek jogi személyiséggel rendelkező magántársulások is (322. k. 1–2. §).

**835** A krisztushívők *hivatalos* társulásait csak az *illetékes egyházi hatóság* alapíthatja meg. Éppen ez a hatósági alapítás teszi a társulást hivatalossá (301. k. 3. §). Szükségképpen hivatalosnak kell lenniük azoknak a társulásoknak, melyek az egyház nevében való tanítást, a nyilvános istentisztelet előmozdítását vagy más természeténél fogva az egyházi hatóságnak fenntartott tevékenységet tűznek ki célul (301. k. 1. §; vö. AA 24). Ám más lelki célokra is hozhat létre az egyházi hatóság hivatalos társulást, ha azok megvalósításáról magánkezdeményezésből még nem gondoskodtak kellően (301. k. 2. §).

**836** A krisztushívők minden társulása alá van vetve az egyházi hatóság *felügyeletének*. Ez a felügyelet a hit és erkölcs épségére, valamint az egyházi fegyelem megtartására vonatkozik. Az illetékes hatóságnak ennek keretében kötelessége és joga, hogy a szabályzat szerint a társulásokat meg is látogassa. Ugyanez a hatóság bizonyos vonatkozásban vezetői, irányítói jogokat is gyakorolhat a társulások felett. Ezek terjedelmét az egyes kérdések és társulástípusok vonatkozásában a különböző részletekre vonatkozó kánoni előírások szabják meg (305. k. 1. §). A felügyeletre illetékes hatóság mindenfajta társulás esetében a *Szentszék*, de az egyházmegyei társulások, és az egyházmegyében folytatott működésük vonatkozásában a többi társulások is a *helyi ordinárius* felügyeletének is alá vannak vetve (305. k. 2. §).

## b. A szabályzat

**837** Minden egyházi társulásnak kell, hogy legyen szabályzata. Ennek meg kell határoznia a társulás *célját, székhelyét, vezetését*, a benne való *részvétel feltételeit*, továbbá *működési elveit* is (304. k. 1. §). A szabályzatnak szem előtt kell tartania az adott kor és hely szükségleteit (uo.).

## c. A név

**838** Ugyancsak a kor és a hely szokásainak megfelelően maga választhatja meg a társulás a nevét. Ennek ki kell fejeznie a társulás sajátos célját (304. k. 2. §). A *katolikus* nevet valamely társulás csak a 312. k. szerint illetékes egyházi hatóság beleegyezésével veheti fel (300. k.).

**839** A *katolikus* szó használata egy egyesület nevében, amelyet az állami jog szerint jegyeztek be, külön kérdés. Úgy tűnik azonban, hogy Magyarországon a világi jog is védelmet nyújt a *katolikus* névvel való visszaélés ellen. Az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény 7. §-ának (1) bekezdése ugyanis kijelenti: „A társadalmi szervezet elnevezése és célja – az érdekelt jogi személy hozzájárulása nélkül – nem keltheti azt a látszatot, hogy a társadalmi szervezet a tevékenységét más jogi személy tevékenységéhez kapcsolódóan fejti ki”. A (2) bekezdés ehhez hozzáfűzi: „A társadalmi szervezet elnevezésének az ország területén hasonló működési körben tevékenykedő, korábban bejegyzett társadalmi szervezetek elnevezésétől különböznie kell”<sup>392</sup>. A lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény 9. § (3) bekezdése szerint: „Az egyház

<sup>391</sup> *Münsterischer Kommentar zum CIC* 299/2–4; 310/3; PIÑERO CARRION I, 398.

<sup>392</sup> *Magyar Közlöny* (1989) I. 24, 87.



elnevezése már nyilvántartásba vett egyház elnevezésével nem lehet azonos vagy összetéveszthető<sup>393</sup>. Ezért a katolikus egyház hozzájárulása nélkül katolikusnak nevezett egyesület nem alapítható, és másik egyszerűen katolikusnak nevezett egyház sem jegyeztethető be, hogy annak hozzájárulásával lehessen megtévesztő nevű egyesületet létrehozni.

#### d. A tagok felvétele és elbocsátása

**840** A tagok felvételét az egyetemes jog és szabályzat szerint végzik (307. k. 1. §). A felvételi feltételeket (pl. kor, nem, nemzetiség stb.) a szabályzatok szabhatják meg, bár a hivatalos társulások számára a CIC bizonyos kritériumokat megjelöl (vö. 316. k.). A felvétel jogkövetkezménye, hogy az illető részesül a társulás jogaiban és kiváltságaiban, élhet azokkal a búcsúkkal és más lelki kedvezményekkel, melyeket a társulás kapott (306. k.), és természetesen megilletik a szabályzat szerinti tagsági jogok. Az egyetemes egyházjog megengedi, hogy ugyanaz a személy *több társulásnak* is tagja legyen (307. k. 2. §). A szerzetes intézmények tagjai társulásokba csak saját joguk szerint, *előljárójuk beleegyezésével* léphetnek (307. k. 3. §).

**841** A tagokat szintén csak a jog és a szabályzat szerint szabad elbocsátani, mégpedig csakis megfelelő okból (308. k.; a hivatalos társulásból való kötelező elbocsátáshoz lásd 316. k. 2. §).

#### e. A megszűnés

**842** A *hivatalos* társulásokat az őket létesítő hatóság szüntetheti meg, mégpedig súlyos okból<sup>394</sup>. Ezt csakis a társulás vezetőinek és nagyobb tisztségviselőinek meghallgatása után szabad megtennie (320. k. 1–3. §). A megyéspüspök azokat a hivatalos társulásokat is megszüntetheti, melyeket ugyan nem ő létesített, hanem pápai engedély alapján szerzetes intézmények tagjai hoztak létre az ő hozzájárulásával (320. k. 2. §). A megszűnéssel kapcsolatos kérdésekhez lásd 120–123. k.

**843** A *magántársulás* a szabályzat szerint szűnik meg. Az illetékes egyházi hatóság is megszüntetheti, de csak akkor, ha ténykedése botrányt jelent a hívők számára, illetve súlyos kárára van az egyházi tanításnak vagy fegyelemnek (326. k. 1. §). A megszünt magántársulás javairól a szabályzat szerint kell rendelkezni a szerzett jogoknak és az adományozó szándékának tiszteletben tartásával (326. k. 2. §).

---

<sup>393</sup> Uo. (1990) II. 12, 206.

<sup>394</sup> A súlyos ok, mivel mindig rendkívüli intézkedésről van szó (vö. 120. k. 1. §), úgy tűnik akkor is szükséges, mikor a CIC ezt nem hangsúlyozza külön (mint a 320. k. 2. §-ában), vö. PIÑERO CARRION I, 411.

### 3. A hivatalos társulások

**844** A fentiekben jelzett általános előírásokon kívül a hivatalos társulások működésére különleges kánoni szabályok is vonatkoznak.

#### a. A létesítés

**845** Mint említettük, hivatalos társulást csak a hatóság létesíthet. Ha a társulás *egyetemes* vagy *nemzetközi*, akkor az erre illetékes hatóság az *Apostoli Szentszék* (a nemzetközi társulások jellemzőiről lásd PC Laic, Normae, 1971. XII. 3: AAS 63, 1971, 948-956); ha *országos*, vagyis olyan, mely alapításánál fogva országos tevékenységre irányul, a *püspöki konferencia*; ha pedig *egyházmegyei*, a *megyéspüspök*, de nem az egyházmegyei kormányzó (312. k. 1. §). Megjegyzendő, hogy pápai kiváltság alapján az egyházmegyében más (főként szerzetes előljáró) is létesíthet társulást, de csak a megyéspüspök írásbeli hozzájárulásával (312. k. 2. §). Ha pedig a megyéspüspök egy szerzetes intézmény házának a létesítéséhez beleegyezését adta (vö. 609. k. 1. §), akkor ez érvényes az illető házban vagy a hozzá tartozó templomban működő olyan társulás létrehozására is, mely az adott intézmény sajátja (312. k. 2. §).

**846** Az illetékesség fenti rendje a CIC-ben nem problémamentes. Nincs szó pl. arról, hogyan alakulnak az illetékességek több egyházmegyére kiterjedő, ám nem országos vagy nemzetközi társulás esetén. Egyes szerzők – pl. Javier Ferrer Ortiz – feltételezik, hogy az egyházmegyei társulást minden új egyházmegyében, ahol működni kíván, újra határozatilag meg kell alapítani. Nem minősítik viszont ezt szükségesnek, ha a Szentszék vagy a püspöki konferencia által alapított társulásról van szó, melynek az adott egyházmegyében nincsen külön részlege, bár tevékenykedik ott<sup>395</sup>. A gyakorlatban egy már létező egyházmegyei társulás, ha újabb egyházmegyében kíván működni, nem alapításra, hanem az ott illetékes megyéspüspök működési engedélyére szorul. Ennek elnyeréséhez célszerű mellékelni az eredeti egyházmegyében kiadott alapító határozatot, a jóváhagyott szabályzatot és az igazolást arról, hogy aki a működési engedélyt kéri, az a társulásnak erre jogosult képviselője.

**847** A hivatalos társulást megalapító határozat egyben a társulást jogi *személlyé* is avatja és – ha ez szükséges – megadja neki a *küldetést* azoknak a céloknak a szolgálatára, melyeknek az egyház nevében való megvalósítását vállalja (313. k.).

#### b. A szabályzat

**848** A hivatalos társulás szabályzata a létesítésére illetékes hatóság *jóváhagyására* szorul. Ugyanez szükséges annak megváltoztatásához is (314. k.). Ez a jóváhagyás több mint az egyszerű felülvizsgálat (vö. 299. k. 3. §). Mivel a hivatalos társulás jellegénél fogva rászorul az ilyen jóváhagyott szabályzatra, gyakorlatilag a jóváhagyás és a hatósági megalapítás egyetlen intézkedéssel történik<sup>396</sup>.

<sup>395</sup> Vö. FERRER ORTIZ–RINCON 223–224.

<sup>396</sup> Vö. SCHULZ, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* 314/1; mások szerint a szabályzat jóváhagyása a létesítés logikai előfeltétele, vagyis időben történhet előbb, de semmi esetre sem később; vö. MAY, *Die kirchlichen Vereine* 287; PETTINATO, S., *Le associazioni dei fedeli*, in AAVV., *Il fedele cristiano. La condizione giuridica dei battezzati* (Il Codice del Vaticano II 6), Bologna 1989, 249.

### c. A tagság

**849** Hivatalos társulásba érvényesen nem vehető fel, aki a katolikus hitet nyilvánosan elvetette, vagy az egyházi közösséget elhagyta, de az sem, akit kiszabott vagy kinyilvánított kiközösítés sújt (316. k. 1. §). Aki pedig felvétele után kerül ilyen állapotba, azt előzetes figyelmeztetés után a szabályzat szerint kötelező elbocsátani. Az elbocsátottnak felfolyamodási joga van a társulásra felügyelő hatósághoz (316. k. 2. §).

**850** A fentiekből nem következik szükségképpen, hogy semmilyen hivatalos egyházi társulásnak ne lehetnének tagjai *nem katolikus keresztények*. Kétségtelen, hogy a katolikus egyházon kívül keresztelt és nevelkedett személyeket nem lehet az eretnokség vagy a szakadás büntetendő cselekményével vádolni (UR 3; lásd alább 57. §. 4). Ezért az ilyen társulásokban a nem katolikus keresztények tagságának lehetőségéről a vélemények megoszlanak<sup>397</sup>.

### d. Az irányítás

**851** A hivatalos társulás szabályzata szerint jellegének megfelelő vállalkozásba foghat, de ilyen tevékenységének felsőbb irányítása az alapításában illetékes egyházi hatóságra tartozik (315. k.).

**852** A felsőbb irányítás különösen pontos megfogalmazást nyer a vagyonnevelés tekintetében, hiszen az illető hatóságnak a hivatalos társulás évi számadással tartozik. Ugyancsak számot kell adnia az általa gyűjtött adományok felhasználásáról (319. k.). Ám a felsőbb irányítás nem merül ki a pusztán felügyeletben (305. k.). Nincsenek azonban megjelölve azok a konkrét területek, ahol ez közvetlen rendelkezési jogot jelent a társulás ügyeiben. Az sem egyértelmű, hogy semmiféle vagy csupán tilosak a felsőbb irányítás ellenére végzett cselekmények<sup>398</sup>.

**853** Ugyanez a hatóság jogosult a társulás *vezetőjének kinevezésére*, illetve választás utáni megerősítésére vagy bemutatás utáni beiktatására. Szintén e hatóság joga a társuláshoz lelkészt vagy *egyházi asszisztent* kinevezni. Ez utóbbi esetben – ha ez hasznos – a hatóságnak meg kell hallgatnia a társulás nagyobb tisztségviselőit (317. k. 1. §). Ez érvényes azokra a társulásokra is, amelyeket szerzetesek alapítottak templomaikon vagy házaikon kívül. Az ezeken belül alapított társulásokban viszont a vezető és a lelkész kinevezése vagy megerősítése a szerzetes előljáróra tartozik (317. k. 2. §).

**854** A *vezető* lehet *világi* is, ha a társulás nem klerikusi. Ugyanakkor – hacsak a szabályzat másként nem rendelkezik – a társulat *lelkésze* és vezetője *nem* lehet ugyanaz a személy (317. k. 3. §). Ugyancsak *nem szabad* a krisztushívők közvetlen apostoli célú

<sup>397</sup> Teljes mértékben lehetségesnek tartja ezt pl. SCHULZ, in *Münsterischer Kommentar zum CIC 316/2*; UA., *Nichtkatholische Christen als Mitglieder in katholischen Vereinigungen?*, in *Theologie und Glaube* 78 (1988) 334–351; HEINEMANN, H., *Die Mitgliedschaft nicht katholischer Christen in kirchlichen Vereinen*, in *AKK* 153 (1984) 426. Mások a CIC hallgatását a régi jog fényében (1917-es CIC 693. k. 1. §) úgy magyarázzák, hogy nem katolikusok ma sem lehetnek hivatalos egyházi társulás tagjai, vö. MAY, *Die kirchlichen Vereine* 294; AYMANS, *Kirchliche Vereinigungen* 53–56. A probléma teológiai hátteréhez lásd pl. MÜLLER, H., *Das konsoziative Element in seiner Bedeutung für die Ökumene*, in AYMANS, W.–GERINGER, K. T.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Das konsoziative Element in der Kirche. Akten des VI. Internationalen Kongresses für kanonisches Recht*, St. Ottilien 1989, 243–266.

<sup>398</sup> BONNET–GHIRLANDA 100–101.

társulásai élére olyan vezetőt állítani, aki *politikai pártban* is vezető tisztséget visel (317. k. 4. §). Hivatalos társulás élére különleges körülmények között, súlyos okból a 312. k. 1. § szerinti hatóság *ideiglenes kormányzót* jelölhet ki. Ez a személy a társulást nem a tagok, hanem a hatóság nevében vezeti (318. k. 1. §).

**855** A lelkészt az *mozdíthatja* el, aki kinevezte (vö. 192-195. k.; 318. k. 2. §). A társulás vezetőjét az őt kinevező vagy megerősítő hatóság mozdíthatja el, megfelelő okból, az illető és a társulás nagyobb tisztségviselői meghallgatása után (318. k. 2. §).

## 4. A magántársulások

### a. Az alapítás

**856** Egyházi célú magántársulást a hívők szabad kezdeményezéssel alapíthatnak (298. k. 1. §, 299. k. 1. §). Mint fentebb említettük, az alapításhoz nem szükséges hatósági intézkedés. A hivatalos egyházi tudomásulvételhez a szabályzat hatósági felülvizsgálata szükséges (lásd fent 2. a). Jogi személyiséget pedig csak a 312. k. szerinti (vagyis hasonló területen működni kívánó hivatalos társulás alapítására jogosult) hatóság kifejezett határozatával nyerhetnek.

### b. A hatósági felügyelet

**857** Noha e társulások működése a hívők autonómiáját fejezi ki, az egyházi hatóság felügyeletének ezek is alá vannak rendelve a 305. k. szerint, sőt a felügyeletre illetékes hatóság kormányzati jogkört is gyakorol felettük. Gondoskodnia kell arról is, hogy a társulás apostoli tevékenysége a közjóra irányuljon, és az erők szét ne forgácsolódjanak. Am ez utóbbi gondoskodás során a hatóságnak tekintettel kell lennie a társulás autonómiájára (323. k.).

**858** A magántársulások felett a hatósági kormányzat szűkebb körű, mint a hivatalos társulások felett. Tartalma csupán a fenti veszélyek elhárítására szorítkozik. A közjóra való hivatkozást azonban többen túl meghatározatlannak vélik<sup>399</sup>. Az erők szétforgácsolódásának megakadályozása pedig bizonyos tevékenységre nézve lehetővé teszi a protekcionista magatartást egyes társulások javára, más társulások kárára<sup>400</sup>. A 323. k. 2. § helyes magyarázatának ezért abból kell kiindulnia, hogy a társulási jog megszorításáról lévén szó, a korlátozást szorosan kell értelmezni (18. k.). A zsinat tanításának fényében (AA 19) itt nem egyszerűen valami meghatározatlan pasztorális időszerűségről van szó, mely alapján meg lehetne tagadni egy hasznos lelki célt követő magántársulás létének tudomásulvételét, hanem csak olyan esetekről, melyek súlyosak és nyilvánvalóak<sup>401</sup>.

**859** A *vagyonkezelés felügyelete* jóval kevésbé kötött, mint a hivatalos társulások esetében. A magántársulás javait a szabályzat szerint szabadon kezelik. Az illetékes egyházi hatóság csak arra felügyel, hogy e javakat tényleg a társulás céljára fordítsák (325. k. 1. §). A hatóságnak való évi számadási kötelezettséget a CIC nem ír elő. A kegyes célú adományok

<sup>399</sup> Vö. pl. SCHULZ, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* 323/2.

<sup>400</sup> Vö. FELICIANI, G., *Le associazioni dei fedeli nella normativa canonica*, in *Aggiornamenti sociali* 38 (1987) 698–700.

<sup>401</sup> Vö. FELICIANI, G., *Il diritto di associazione e le possibilità della sua realizzazione nell'ordinamento canonico*, in AYMANS, W.–GERINGER, K. T.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Das konsoziative Element in der Kirche. Akten des VI. Internationalen Kongresses für kanonisches Recht*, St. Ottilien 1989, 416–417.

vagy hagyatékok tekintetében a magántársulás is a helyi ordinárius fennhatósága alá tartozik az 1301. k. szerint (325. k. 2. §). Egyébként a jogi személyiséggel nem rendelkező magántársulásnak saját tulajdona nincs is, bár a tagok közösen vállalhatnak kötelezettségeket, lehetnek tulajdonostársak vagy birtokostársak, s mint ilyenek állíthatnak közös képviselőt is (310. k.).

### **c. A tisztségviselők**

**860** A magántársulás *vezetőjét* és többi tisztségviselőjét szabadon jelöli ki a szabályzat szerint. Tehát a vezetőt nem a hatóság nevezi ki. *Lelkészt* szintén nem az egyházi hatóságtól kapnak. Ha kívánják, hogy külön lelkészük legyen, szabadon felkérhetnek egy papot az illető egyházmegyében törvényesen működők közül, ám a kiválasztott papnak megerősítésre van szüksége a helyi ordináriustól (324. k.).

## II. szakasz: Az egyház hierarchikus felépítése

### I. fejezet: Az egyház legfőbb hatósága

#### 36. §. A római pápa

**861** Mint a fentiekben láttuk (35. §. 1. a), a krisztushívők szabad kezdeményezéssel szervezett közösségeket hozhatnak létre az egyház küldetését valamilyen vonatkozásban kibontó célokra. Mégsem pusztán ilyen jellegű, s nem is csak ilyenekből áll az egyház. Vannak ugyanis *hierarchikus közösségek*, melyeket az egyházi hatóság létesít vagy alapít meg konkrét esetekben, melyekhez a hívők objektív ismervek alapján szükségképpen tartoznak, és amelyekben hivatalosan, az egyház nevében végzik Krisztus hármas feladatát, melyet az egyházra bízott: a tanítást, a megszentelést és a kormányzást<sup>402</sup>. Ez pedig azt jelenti, hogy ezeknek az egységeknek az élén olyan kormányzati szervek állnak, amelyek magának az egyháznak a hatóságai. Maga az *egyetemes egyház* Krisztustól rendelt hierarchikus közösség. De teológiailag alapvető hierarchikus közösségek a *részegyházak* is (LG 23). Vannak azonban olyan egyéb hierarchikus közösségek is, melyek részegyházakban találhatóak vagy több részegyházból jönnek létre.

**862** Az Egyházi Törvénykönyv az egyház hierarchikus szerkezetét a két alapvető egységre építve vázolja. A II. könyv II. része szól az egyház hierarchikus felépítéséről. Ennek első szakasza nem az egyetemes egyházzal foglalkozik, hiszen annak működési rendjét nem lehet egy rövid részben bemutatni, az ugyanis az egész egyházjog tárgya, szerteágazó teológiai kötődésekkel. Így ez a szakasz csupán az egyetemes egyház vezetésében illetékes hatóságról tárgyal: a legfőbb egyházi hatóságról (pápa, püspökök testülete) s az annak munkáját segítő szervekről (püspöki szinódus, bíborosok, római kúria, pápai követek). A második szakasz a részegyházakkal és csoportjaikkal foglalkozik, de nemcsak ezek működési szabályait írja le, hanem kitér az ezekben működő kormányzati szervekre, hatóságokra is.

**863** A mai egyházjog a legfőbb egyházi hatóságról a II. Vatikáni Zsinat egyháztana alapján tárgyal. Legfőbb hatóságként, az egész egyház fölötti legfőbb és teljes hatalom alanyaként (332. k. 1. §, 336. k.) a CIC két szervet említ: a római pápát és a püspökök testületét. Ha e két szerv egymástól teljesen különböznek, ez az állítás logikai ellentmondás volna. Ugyanazon közösség felett ugyanis két különböző alanynak egyidejűleg legfőbb és teljes hatalma nem lehet. A Codex hangsúlyozza, hogy a pápa és a püspökök szorosan összetartoznak egymással, egyetlen testületet alkotnak, mégpedig úgy, ahogyan az Úr rendelése szerint Szent Péter és a többi apostolok egy testületet alkottak. A pápa ugyanis Szent Péternek, a püspökök pedig az apostoloknak az utódai (330. k.; LG 22a).

**864** A megoldás abban keresendő, hogy a legfőbb hatalom két alanya nem különbözik teljesen egymástól. Viszonyukról a Lumen gentiumhoz fűzött előzetes magyarázó megjegyzés (nr. 1) kijelenti: „A kollégium szót nem kell szorosan jogi értelemben venni, vagyis nem olyan csoportról van szó, amelynek egyenlő jogú tagjai esetleg elnökökre ruházzák át tulajdon hatalmukat, hanem egy olyan állandó jellegű csoportról, amelynek

<sup>402</sup> Vö. VALDRINI, P., in *Le Droit canonique* 145.

felépítését és tekintélyét a kinyilatkoztatásból kell kiolvasni... Az a párhuzam, amely megvan egyrészt Péter és az apostolok, másrészt a pápa és a püspökök közt, azt nem foglalja magában, hogy az apostolok rendkívüli hatalma átszállt utódaikra és nyilvánvalóan azt sem, hogy egyenlőek egymással a kollégium feje és tagjai”<sup>403</sup>.

## 1. A pápa mint legfőbb egyházi hatóság

**865** A pápa *Róma püspöke, Szent Péter utóda* abban az értelemben, hogy az egyházban azt a tisztséget gyakorolja, amelyet – mint első az apostolok között – Szent Péter gyakorolt. Az ő tisztsége az Úr sajátos adománya, mely Péter utódaira is átszáll. Így a pápa a *püspökök testületének feje* (331. k., 336. k.). Sajátos pápai feladatában is segítik őt a püspökök, akik együttműködő tevékenységüket több módon is kifejezhetik. Tehát amikor a pápa külön cselekszik, akkor sem izolált. Legfőbb pásztori tisztségének gyakorlása során a többi püspökkel és az egész egyházzal mindig közösség fűzi egybe. Ám az ő joga meghatározni, hogy tisztségét milyen személyes vagy testületi módon gyakorolja (333. k. 2. §). A pápát feladatában segítő szervek pl. a püspöki szinódus, a bíborosi testület, a római kúria stb. Mindezek munkájukat a pápa nevében és tekintélyével végzik a jog előírásai szerint, az egész egyház javára (334. k.). Ő *Krisztus helytartója* (Vicarius Christi)<sup>404</sup>. Ennek konkrét jogi vonatkozása is van. Így pl. felbonthat bizonyos fajta házasságokat a „potestas vicaria” alapján (vö. 1698. k. 2. §), magyarázhatja a „természetjogot”. Ő ezen a földön az *egész egyház pásztor*a (331. k.)<sup>405</sup>.

## 2. Hatalma

**866** Éppen a pápai tisztség pásztori minőségéből világos a pápa hatalmának jellege. Ez a hatalom pásztori hatalom, vagyis nem csupán a hitre és erkölcsre vonatkozó tanítás képessége, hanem *egyházkormányzati hatalom*, mely iránt kötelező az engedelmesség (LG 18, CD 2)<sup>406</sup>.

**867** A pápai hatalom a hivatallal jár, tehát *rendes* hatalom a szó jogi értelmében (331. k., 131. k.).

<sup>403</sup> A *Lumen gentium* és a hozzáfűzött magyarázó megjegyzés teológiai értelmezéséhez lásd pl. RAHNER, K., in *LThK Vat II I*, 221–229; HAMER, J., *I soggetti della suprema potestà nella Chiesa: visione teologica*, in *Apol* 56 (1983) 475–485; GROOTAERS, J. (présenté... par), *Primauté et collégialité. Le dossier de Gérard Philips sur la nota praevia (Lumen gentium, chap. III)* [Bibliotheca Ephemeridum Theologicarum Lovaniensium 72], Leuven 1986.

<sup>404</sup> Vö. pl. MACCARONE, M., *Vicarius Christi: storia del titolo papale*, Roma 1952; BERTRAMS, W., *Vicarius Christi – Vicarii Christi. De significatione potestatis Episcopalis et Primatialis*, in BERTRAMS, W. (ed.), *Quaestiones Fundamentales Iuris Canonici*, Roma 1969, 342–350; NAVARRETE, U., *Observationes al concepto y teorías actuales dela potestad vicaria del R. Pontifice*, in AAVV., *La Chiesa dopo il Concilio. Atti del Congresso Internazionale di Diritto Canonico II*, Milano 1972, 949–953; UA., *Potestas vicaria Ecclesiae. Evolutio historica conceptus atque observationes attenda doctrina Concilii Vaticani II*, in *Per* 60 (1971) 415–486.

<sup>405</sup> Vö. GHIRLANDA, G., *De suprema Ecclesiae auctoritate* (Schemata lectionum ad usum studentium), Roma 1990, 5 (ez a kifejezés a pápai tisztség lelkipásztori, püspöki jellegére utal).

<sup>406</sup> Ez a teológiai adottság már a II. Vatikáni Zsinatot megelőző időkben is szerves és fontos részét alkotta az egyház hivatalos tanításának, vö. Concilium Lugdunense II, *Professio fidei Michaelis Palaeologi imperatoris*: DS 861; Concilium Florentinum, *Decr. Pro Graecis*: DS 1307; Concilium Vaticanum I, *Const. Pastor Aeternus*: DS 3050–3064. A pápai hivatal teológiai szemléletéhez lásd pl. SCHEFFCZYK, L., *Das Unwandelbare im Petrusamt*, Berlin 1971; MENDIZÁBAL, A., *Quaestiones post-conciliares de speciali oboedientia erga Summum Pontificem*, in *Per* 55 (1966) 600–609.

**868** A pápa hatalma *legfőbb* hatalom is, vagyis az egyházban a pápának nincs előjárója, hatalom dolgában senki sem egyenlő vele, s nincs az egyházban senki, aki ne volna alárendeltje (vö. 331. k.). Egyházi dolgokban a világi hatalomnak sincs joga korlátozni őt (Concilium Vaticanum I, Const., *Pastor Aeternus*, c. 3: DS 3062). Ez az oka annak, hogy a pápa fölött senki nem ítékezhetik (1404. k.), valamint hogy ítéletei ellen fellebbezni, határozatai ellen pedig felfolyamodással élni nem lehet (333. k. 3. §, 1405. k. 2. §, 1732. k., vö. 1372. k.).

**869** Ez a hatalom *teljes* (331. k.), vagyis mindent magában foglal, ami a pápai hivatal gyakorlásához szükséges. Kiterjed a törvényhozói, a végrehajtói és a bírói hatalom területére egyaránt. Az egész egyház hitbeli, istentiszteleti és közösségi egységének érdekében a pápa mind a tanítás, mind a megszentelés, mind a fegyelem vonatkozásában különleges kormányzati hatalommal élhet.

**870** A pápai tévedhetetlenség különleges karizmája a pápa személyére szól (vö. 749. k. 1. §). Ez segítője, mintegy előfeltétele a tanítás terén való legfőbb kormányzati tevékenység gyakorlásának. A megszentelés terén a pápa ontológiai képessége a püspökszenteléssel adott. Am a megszentelői tevékenység kormányzása tekintetében hatalma meghaladja az egyes püspökökét. Itt most a szó szoros, kánoni értelmében vett pápai hatalomról, a pápa *egyházkormányzati* hatalmáról szólunk. Ez a kormányzati hatalom működik a tanítás területén pl. amikor a pápa – a Szentszék szerveinek közreműködésével – a megszentelt élet új formáit hagyja jóvá (vö. 605. k.), vagy kötelező erővel valamely tanítást előterjeszt, illetve téves nézetet elvet (754. k.). A megszentelés területén működik e pápai kormányzati hatalom pl. azokban a rendelkezésekben, melyek az egyetemes egyház liturgiáját rendezik (838. k. 2. §), a szentségeket érvényesség és megengedettségek szempontjából szabályozzák, illetve bizonyos – teológiaiilag szükségszerű – érvényességi feltételeket hitelesen tanúsítanak (841. k.), a szentelményeket létesítik, módosítják vagy magyarázzák (1167. k. 1. §)<sup>407</sup>.

**871** A pápa hatalma *közvetlen*<sup>408</sup>, vagyis nem esik sérelem más egyházi hatóságokon, ha a pápa hatalmát azok alárendeltjei fölött közvetlenül gyakorolja (331. k., 333. k. 1. §). A pápa ugyanis nem csupán az egész egyház felett rendelkezik hatalommal, hanem az összes részegyházak és csoportjaik felett is (333. k. 1. §). Ezt fejezi ki, hogy valahányszor a jogban ordináriusról van szó, ezen mindig a pápát is érteni kell (134. k. 1. §). Ez a közvetlen hatalomgyakorlás történhet törvényhozói úton (pl. úgy, hogy pápai részleges törvényt hoz valamely egyházmegye számára); végrehajtói úton (pl. bizonyos törvények alóli felmentéseknek vagy bizonyos büntetések elengedésének fenntartásával, vagy akár egyedi közigazgatási intézkedések hozatalával, melyek a részegyházak valamelyikének bizonyos tagjait kötelezik); de történhet bírói úton is, pl. amikor a pápa valamely konkrét ügyet a saját ítélőszéke elé von (1405. k. 1. § 4, 1417. k. 1. §), illetve amikor bizonyos típusú ügyeket – magának vagy az általa kijelölt szervnek – fenntart (1405. k. 1. § 1–3).

<sup>407</sup> GHIRLANDA, *De suprema* 7-9.

<sup>408</sup> Vö. MÖRSDORF, K., *Die Unmittelbarkeit der päpstlichen Primatialgewalt im Lichte des kanonischen Rechtes*, in AAVV., *Einsicht und Glaube. Gottlieb Söhngen zum 70. Geburtstag am 21. Mai 1962*, Freiburg 1962, 464–478.



**872** A középkorban gyakori volt az is, hogy a pápa a részegyházon belüli bizonyos tisztségek (javadalmak!) betöltését fenntartotta. Ezek a fenntartások (reservationes) komoly pénzügyi következményekkel is jártak<sup>409</sup>.

**873** A közvetlen pápai hatalom az egyes püspökök saját, rendes és közvetlen hatalmát a maguk részegyházában erősíti és védelmezi (333. k. 1. §). A pápa hivatásából következik ugyanis, hogy ő az egység centruma. A püspökök saját rendes hatalma attól függ, hogy közösségben vannak-e a pápával (vö. 336. k., 375. k. 2. §)<sup>410</sup>. A püspök tehát, noha nem a pápa pusztja képviselője (375. k. 1. §, 381. k. 1. §; LG 20, CD 8a), éppen a pápával és a püspökök testületével való közösség révén képes saját rendes hatalmát gyakorolni. A pápai hatalomnak és az egyes püspökök hatáskörének konkrét összeegyeztetése a jogköröket meghatározó legkülönbözőbb szabályokból rajzolódik ki, de mindig megmarad – teológiailag és jogilag is – a különleges egyedi intézkedések lehetősége.

**874** A pápa hatalma *egyetemes*, tehát ezen a földön az egész egyházra kiterjed, és szabadon, vagyis más – pl. a világ püspökei – hozzájárulása nélkül is gyakorolható (331. k; LG 22b, Nota explicativa praevia 1, 3, 4).

### 3. Méltósága

**875** A pápai hatalom egyes vonatkozásait is kifejező, fentebb már említett címeken kívül a pápát jelentős teológiai és történelmi háttérű egyéb címek<sup>411</sup> is megilletik. Ilyenek pl. Beatissimus Pater, Sanctissimus Pater (Szentséges Atya), Sanctitas Vestra, Sua Sanctitas (Szentséged, Őszentsége), Dominus Apostolicus<sup>412</sup>, Pontifex Maximus<sup>413</sup>, Servus servorum Dei.

**876** A pápának az egyetemes egyházra szóló hivatalán túl egyéb tisztségei is vannak az egyházban, így ő a Nyugat pátriárkája<sup>414</sup>, Itália prímása, a Római Egyháztartomány metropolitája, különösen pedig Róma püspöke. Ez utóbbi minőségével a pápai tisztség szorosán összekapcsolódik<sup>415</sup>.

**877** A pápa a Vatikánvárosi Állam államfője is<sup>416</sup>. Ez a tisztség azonban már nem az egyház jogrendjén belül, hanem a nemzetközi életben jelentős. A pápai szuverenitásra,

<sup>409</sup> Lásd pl. MAY, G., *Reservation II. R. von Kirchenämtern*, in *LThK VIII*, 1248–1249; BECKER, H. J., *Reservationem, päpstliche*, in ERLER, A.–KAUFMANN, E. (Hrsg.), *Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte*, IV (28. Lieferung), Berlin 1987, 929–930.

<sup>410</sup> Vö. pl. GHIRLANDA, G., *De hierarchica communionem ut elemento constitutivo officii episcopalis iuxta „Lumen Gentium”*, in *Per* 69 (1980) 31–57.

<sup>411</sup> Vö. CONGAR, Y., *Titel, welche für den Papst verwendet werden*, in *Concilium* 11 (1975) 538–544.

<sup>412</sup> Vö. pl. WILKS, M., *The Apostolicus and the Bishop of Rome*, in *The Journal of theological Studies* N. S. 13 (1962) 290–317; 14 (1963) 311–354.

<sup>413</sup> Vö. SCHIEFFER, R., *Der Papst als Pontifex Maximus. Bemerkungen zur Geschichte eines päpstlichen Ehrentitels*, in *ZRG Kan* 57 (1971) 300–309.

<sup>414</sup> Vö. GARUTI, A., *Il Papa patriarca d'Occidente. Studio storico dottrinale*, Bologna 1990.

<sup>415</sup> Hosszú viták folytak hajdan a szerzők között arról, hogy a pápaságnak a Római Egyházzal (Római Egyházmegyével) való összekapcsolása tisztán egyházi jog alapján vagy isteni jog alapján áll-e fenn; vö. pl. WERNZ, F. X.–VIDAL, P., *Ius canonicum*, II, <sup>3</sup>Romae 1943, 463–466, nr. 404.

<sup>416</sup> A Vatikánvárosi Államnak külön jogrendje van, mely nem tévesztendő össze a katolikus egyház jogrendjével, a kánonjoggal. A Vatikánvárosi Állam jogához lásd pl. CAMMEO, F., *Ordinamento giuridico dello Stato della Città del Vaticano*, Firenze 1932; CIPROTTI, P., *Appunti di diritto privato Vaticano*, Roma 1938; SCHULZ, W., *Leggi e disposizioni usuali dello Stato della Città del Vaticano* (Utrumque ius 7–8), I–II,

illetőleg a katolikus egyház szuverenitására és a pápának arra a szerepére, hogy ő a katolikus egyház legfőbb képviselője, a pápai követek témakörében térünk ki.

#### 4. Hivatalának megszerzése

**878** A 332. k. 1. §-a értelmében a teljes és legfőbb hatalmat az egyházban a pápa az által nyeri el, hogy törvényes megválasztását elfogadja, valamint a püspökszentelés által. Így aki már püspökké van szentelve, megválasztásának elfogadásával azonnal elnyeri a pápai hivatalt.

**879** A pápaválasztás rendjét a zsinat utáni időben az 1975. X. 1-jén kelt *Romano Pontifici eligendo* kezdetű apostoli rendelkezés (AAS 67, 1975, 609–645) rögzítette. Ezt helyezte hatályon kívül II. János Pál pápa 1996. II. 22-én kelt *Universi Dominici Gregis* kezdetű apostoli rendelkezése (AAS 88, 1996, 305–343), mely a kérdés jelenleg érvényes átfogó szabályozását tartalmazza. A két konstitúció között a választás módjának döntő témáiban alig van különbség. Megjegyzendő azonban, hogy az *Universi Dominici Gregis* már nem teszi lehetővé a pápaválasztást kompromisszum és közfelkiáltás (per inspirationem) útján, hanem csakis szavazással (Nr. 62: AAS 88, 1996, 331). A pápa érvényes megválasztásához kétharmados többség szükséges (uo. Nr. 62: AAS 88, 1996, 331). Ha viszont igen sok választási menet után, melyek számát és rendjét az apostoli rendelkezés pontosan megszabja, senki sem éri el ezt a többséget, akkor a választók abszolút többsége dönthet úgy, hogy a szavazatok abszolút többsége is elegendő legyen az érvényes választáshoz (uo. Nr. 75: AAS 88, 1996, 337). Még a *Romano Pontifici eligendo* 88. pontját követi, de a jelenlegi pápaválasztási renddel is összhangban van a CIC 332. kánonja. A II. Vatikáni Zsinat ekkleziológiájában hangsúlyt kapott a püspökszentelés az egyházkormányzati hatalom szempontjából is (LG 21, Nota explicativa praevia 2, CD 3 stb.). A pápa csak a püspöki testületen belül tud igazán feje lenni a testületnek. Ebbe a testületbe pedig ki-ki a püspökszenteléssel léphet be (LG 21b, 336. k., 375. k. 2. §). Épp ezért a hatályos egyházbjog úgy rendelkezik, hogy ha a megválasztott személy még nem püspök, rögtön szenteljék püspökké (332. k. 1. §)<sup>417</sup>.

**880** E tekintetben a szerzők emlékeztetni szoktak azokra a történelmi helyzetekre, amikor a megválasztott és elismert „pápa” nem volt püspökké szentelve. V. Adorján pápa pl. (1276. VII. 11.–VIII. 18.) rövid uralkodása alatt mindvégig diakónus volt, s pápává való koronázását sem érte meg. Mégis 1276. VII. 23-án kiadott intézkedésében már az apostoli hivatalt elvállaltak mondja magát<sup>418</sup>.

**881** A pápát 1059 óta a bíborosok választják (D. 23 c. 1), 1179 óta kizárólag ők, de ők mindnyájan (X 1. 6. 6). 1274 óta ez konklávében történik<sup>419</sup>. A katolikus államok által hajdan

---

Roma 1981–1982; UA., *Der Vatikanstadt*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 301–304.

<sup>417</sup> A pápa hatalmának kezdetét, az elnyerés pillanatát illetően lásd pl. HORTAL SANCHEZ, J., *De initio potestatis primatialis Romani Pontificis. Investigatio historico-iuridica a tempore Sancti Gregorii Magni usque ad tempus Clementis V*, Roma 1968; GÄNSWEIN, G., *Um den Anfang der Primatialgewalt*, in ÖAKR 34 (1983/1984) 68–77.

<sup>418</sup> POTHAST, A., *Regesta Pontificum Romanorum inde ab a. post Christum natum MCXCVIII ad a. MCCCIV*, Berlin 1875 (úny. Graz 1957), II, 1709, nr. 21149. Vö. SCHWAIGER, G., Hadrian V, in *LThK* IV, 1308–1309.

<sup>419</sup> Lásd pl. PLÖCHL, W. M., *Papstwahl*, in *LThK* VIII, 60–63.

igényelt vétójogot X. Pius pápa teljesen elvetette (Const., *Commissum*, 1904. V. 20)<sup>420</sup>. A XIV. század óta az a szokás, hogy mindig bíborost választanak pápává. Ezt azonban a jog nem írja elő. Jelenleg mindazok, de csak azok a bíborosok szavazhatnak a pápaválasztáson, illetve léphetnek be a konklávéba, akik a pápa halálának napja előtt, vagy az Apostoli Szentszék megüresedésének napja előtt még nem töltötték be 80. életévüket (Const. Ap., *Universi Dominici Gregis*, 1996. II. 22, Nr. 33: AAS 88, 1996, 321).

**882** A pápai hivatal betöltésének egyéb lehetséges módjairól a szerzők hajdan sokat vitatkoztak. Vizsgálták pl. azt a kérdést, megteheti-e a pápa, hogy kijelöli utódját. Mivel nem látszik igazoltnak, hogy ezt a lehetőséget az „isteni jog” kizárná, az ilyen kijelölés érvényességét aligha lehetne vitatni<sup>421</sup>.

## 5. Hivatalának akadályoztatása és elvesztése

**883** A római szék megüresedése vagy teljes akadályoztatása esetén az egyetemes egyház kormányzatában semmit sem szabad újítani. Meg kell tartani az ilyen esetre szóló külön törvényeket (335. k.). A pápai szék megüresedésekor felmerülő teendőkről a *Romano Pontifici eligendo* kezdetű apostoli rendelkezés (1975. X. 1) AAS 67, 1975, 609–645) intézkedett. Jelenleg az *Universi Dominici Gregis* kezdetű apostoli rendelkezés (1996. II. 22: AAS 88, 1996, 305–343) van érvényben (Pars prima, Nr. 14kk.). Ám nem az egyetlen jogszabály, mely a széküresedésre vonatkozik. Érvényben vannak erre nézve a *Quae divinitus*, (1935. III. 25, Nr. 12: AAS 27, 1935, 112–113), a *Vicariae Potestatis* (1977. I. 6, Nr. 2: AAS 69, 1977, 9–10) és a *Pastor Bonus* (1988. VI. 28, art. 6 és 117: AAS 80, 1988, 860, 905) kezdetű apostoli rendelkezések bizonyos normái is. Nem kerültek azonban kihirdetésre külön szabályok a szék akadályoztatása esetére<sup>422</sup>.

**884** A pápai szék megüresedik a pápa halálával vagy lemondásával. Ez a lemondás csak akkor érvényes, ha szabadon történik és szabályos kijelentést nyer. Nem szükséges azonban, hogy bárki is elfogadja (332. k. 2. §)<sup>423</sup>. Az új pápa választásáról lemondás esetén lásd Const. Ap., *Universi Dominici Gregis*, (1996. II. 22, Nr. 33: AAS 88, 1996, 321). Arról, hogy megüresedhet-e a pápa tisztsége viselőjének nyilvános eretneksége miatt, a vélemények megoszlanak. Akik elfogadják ezt a lehetőséget, arra hivatkoznak, hogy bár a pápa, amikor „ex cathedra” nyilatkozik, tévedhetetlen, magánemberként elképzelhető lenne, hogy korábban meghatározott dogmát makacsul tagadjon. Ilyenkor ezt a tényt semmilyen ítélet vagy határozat nem állapíthatná meg, mert a pápa fölött senki nem ítélkezhetik. Így e szerzők szerint a pápa ilyenkor automatikusan veszítené el hivatalát<sup>424</sup>.

**885** A szék teljes akadályoztatása esetén alkalmazandónak látszik a püspöki szék akadályoztatásáról szóló szabály (412. k.), bár ennek alkalmazása sem kínál egyértelmű megoldást minden gyakorlati kérdésre.

<sup>420</sup> Vö. CONTE A CORONATA, M., *Institutiones iuris canonici*, I, <sup>3</sup>Torino 1947, 367–369, nr. 314; EISLER, A., *Das Veto der katholischen Staaten bei der Papstwahl seit dem Ende des 16. Jahrhunderts*, Wien 1907.

<sup>421</sup> CORONATA I, 367, nr. 313.

<sup>422</sup> Vö. AMMER, J., *Neues im neuen Papstwahlgesetz „Universi Dominici Gregis” – ein Kurzkommentar*, in *Folia Theologica* 7 (1996) 219–233.

<sup>423</sup> Vö. HERRMANN, H., *Fragen zu einem päpstlichen Amtsverzicht*, in *ZRG Kan* 56 (1970) 102–123.

<sup>424</sup> CORONATA I, 373, nr. 316.

## 37. §. A püspökök testülete

### 1. A püspökök testületének fogalma

**886** A püspökök testülete (Collegium Episcoporum) a pápával egységben lévő püspökök összessége. Feje a pápa. „A püspöki testület tagjává tesz a szentségi felszentelés ereje és a kollégium fejével s tagjaival való *hierarchikus közösség*” (LG 22a; 336. k.)<sup>425</sup>.

**887** A püspökök testülete megfelel a hatályos egyházjog *testület* (collegium) fogalmának (115. k. 2. §), mert az lehetővé teszi, hogy tagjai ne egyenlő joggal vegyenek részt a döntéshozatalban. Ez a testület nem egyenlők közössége, hanem teológiaiilag strukturált. Valóban, a püspökök testületén belül a pápának meghatározó döntési joga van, sőt – mint fentebb láttuk – a testület többi tagjai nélkül is gyakorolhatja hatalmát. Fejének, a pápának különleges péteri küldetése, elsőbbsége miatt ez a testület a maga hatalmát csakis fejével együtt, és soha nem e fő nélkül hordozza. Tehát nem egyszerűen arról van szó, hogy a testület feladatát csak a pápa beleegyezésével gyakorolhatja, hanem arról, hogy a pápa nélkül a „püspökök testülete” a maga teljes teológiai értelmében nem is létezik (LG 22, Nota explicativa praevia 4, CD 4). A püspöki tisztség testületi vonatkozása (lásd fent 36. §. 1) a II. Vatikáni Zsinat tanításának egyik jelentős súlypontja volt<sup>426</sup>.

### 2. A püspökök testülete mint legfőbb egyházi hatóság

**888** A legfőbb és teljes hatalomnak az egész egyház fölött a püspökök testülete szintén hordozója, mégsem a pápától független alanya ennek a hatalomnak. Csakis fejével, a pápával együtt illeti ez meg (336. k.; LG 22b, Nota explicativa praevia 4, CD 4). Ezért – mint említettük – nincs az egész egyház feletti legfőbb és teljes hatalomnak két különböző alanya.

<sup>425</sup> Vö. pl. GHIRLANDA, G., „*Hierarchica communio*” – *Significato della formula nella „Lumen Gentium”* (Analecta Gregoriana 216), Roma 1980.

<sup>426</sup> E gazdag teológiai háttérhez lásd pl. CONGAR, Y. (ed.), *La collégialité épiscopale. Histoire et théologie* (Unam Sanctam 52), Paris 1965; Synodus Extraordinaria Episcoporum, *Relatio doctrinalis, Elapso oecumenico concilio*, 1969. X. 22: *Leges* IV, 5648–5654; ANTON, A., *Primado y colegialidad. Sus relaciones a la luz del primer Sínodo extraordinario*, Madrid 1970; AYMANS, W., *Das synodale Element in der Kirchenverfassung* (MThSt kan. Abt. 30), München 1970; RATZINGER, J., *La collegialità episcopale: spiegazione teologica del testo conciliare*, in BARAÚNA, G. (ed.), *La Chiesa del Vaticano II*, Firenze 1965, 733–760; SCHEFFCZYK, L., *Die Kollegialität der Bischöfe unter theologischem und pastoral-praktischem Aspekt*, in AAVV., *Episcopale munus*, Assen 1982, 83–99.

### 3. Hatalmának gyakorlása

#### a. Az egyetemes zsinat

**889** A püspökök testülete az egész egyházra szóló hatalmát különböző intézményes formákban gyakorolhatja. Ezek közül nagy történelmi múltja<sup>427</sup> és jelentősége miatt kiemelkedik az *egyetemes zsinat* (Concilium Oecumenicum), melyen a püspökök testülete ezt a hatalmat ünnepélyes módon gyakorolja (337. k. 1. §).

**890** Összehívása, felfüggesztése, áthelyezése, felosztatása, a rajta való elnöklés – személyesen vagy megbízott útján –, az ügyrend megszabása és a határozatok jóváhagyásában való részvétel, továbbá a határozatok megerősítése és kihirdetésük elrendelése – melyek nélkül azok nem kötelezőek (341. k. 1. §) – a *pápa joga* (338. k.). A zsinati határozatok jóváhagyása olyan cselekmény, melyben a zsinaton résztvevő atyák a pápával együtt járnak el (341. k. 1. §). Természetesen ez a cselekmény teszi a pápai megerősítést és a zsinati határozatként való pápai kihirdetést lehetővé. Ha a pápai szék a zsinat folyamán megürül, az egyetemes zsinat magától felfüggesztődik mindaddig amíg az új pápa fel nem osztatja, vagy folytatását el nem rendeli (340. k.).

**891** Az egyetemes zsinaton döntési szavazati joggal részt venni a hatályos egyházjog szerint mindazon, de csak azon püspökök joga és kötelessége, akik a püspökök testületének tagjai (339. k. 1. §). A legfőbb egyházi hatóság meghívhat másokat is, akik nem püspökök. Szerepüket a zsinaton ugyanaz a hatóság határozza meg (339. k. 2. §).

#### b. Egyéb módok

**892** Az egész egyházra szóló hatalmát gyakorolhatja a püspökök testülete úgyis, hogy az egész világon elszórt püspökök egységesen cselekszenek, és ezt a római pápa mint e hatalom gyakorlását szabadon elfogadja, vagy esetleg eleve ilyennek indítványozza (337. k. 2. §)<sup>428</sup>. Amikor a püspökök testülete az egyetemes zsinattól különböző, a pápa által bevezetett vagy elfogadott módon határoz valamiben, ennek kötelező erejéhez ugyanolyan pápai megerősítésre és kihirdetésre van szükség, mint az egyetemes zsinatok döntései esetében (341. k. 2. §).

**893** Azoknak a módoknak a megválasztása és kialakítása, ahogyan a püspökök testülete feladatát az egész egyházra szólóan testületileg gyakorolja, a pápára tartozik (337. k. 3. §).

**894** Léteznek azonban a mai egyházjogban olyan más intézményes formák, melyek lehetővé teszik, hogy egyes püspökök a saját részegyházuk keretein túlmenően is részt vegyenek Krisztus tanítói, papi és pásztori feladatának gyakorlásában, melyre a püspökszentelésben sajátos küldetést kaptak. Ezekben az intézményes formákban a püspökök

<sup>427</sup> Az egyetemes zsinat eszméjéről lásd SIEBEN, H. J., *Die Konzilsidee der alten Kirche* (Konziliengeschichte, Reihe B), Padernborn 1979; GAUDEMET, J., *Le sources du droit de l'Église en Occident du IIe au VIIe siècle* (Initiations au christianisme ancienne), Paris 1985, 37–56.

<sup>428</sup> A CIC szövegében szereplő „indicta aut libere recepta” kifejezés sok modern nyelvű fordítás szerint azt fejezi ki, hogy a pápa eleve mint a püspökök testülete cselekményét indítványozta az adott eljárási módot, vagy utólag fogadta el ilyennek. Így eltérően a magyar fordítástól (ET 303: „jelent ki”), a szöveg erősebben hangsúlyozza a pápa kezdeményező szerepét ilyen esetben, vö. *Codex des kanonischen Rechtes*, <sup>2</sup>Kevelauer 1984, 147 („vom Papst im die Wege geleitet”); *Código EUNSA* 253 („promovida”).

testülete mint olyan nem működik a maga sajátos, összegyházra vonatkozó hatalmával, viszont tükröződik bennük az egyes tagok püspöki rendjének szentségi és kollegiális, a püspökök testületébe kapcsolódó jellege.

**895** Ilyennek szokás tekinteni a püspöki szinódust, a világegyház bizonyos püspökeinek szereplését az Apostoli Szentszék központi hatóságainak tagjai között stb. Vitatott kérdés azonban, hogy milyen értelemben állítható ezeknek a püspökök testületével még részben sem azonosítható, de a püspökség kollegiális vonását is valamiképpen kifejező intézményeknek a sorába a püspöki konferencia<sup>429</sup>.

---

<sup>429</sup> A püspökök testületének mint olyannak hivatalos működésére a *collegalitas effectiva*, a többi egyházmegyén túli püspöki tevékenységre a *collegalitas affectiva* kifejezést szokás használni. Vö. AYMANS, W., *Kollegium und kollegialer Akt im kanonischen Recht. Eine rechtsbegriffliche Untersuchung insbesondere aufgrund des Codex Iuris Canonici*, (Münchener Theologische Studien, Kanonistische Abteilung 28) München 1968, 88–93; ERDŐ P., *La partecipazione sinodale al governo della Chiesa. Problemi circa organi sinodali con potere di governo*, in *Metodo, fonti e soggetti del diritto canonico*, ed. ARRIETA, J. I.–MILANO, G. P., Città del Vaticano 1999, 725–726.

## 38. §. A püspöki szinódus

### 1. Fogalma és feladata

**896** A püspöki szinódus egyike a zsinat utáni idők legfontosabb egyházi szerveinek. Létesítése 1965. IX. 15-én az *Apostolica sollicitudo* kezdetű motu proprioval történt (AAS 57, 1965, 775–780). Nem sokkal később a II. Vatikáni Zsinat is szólt a püspöki szinódusról azok között a szervek között, melyekben a püspökök kiveszik a részüket az egész egyházra kiterjedő gondoskodásból (CD 5).

**897** A hatályos egyházjog szerint a püspöki szinódus a világ különböző vidékeiről kiválasztott püspökök gyülekezete. Meghatározott időben összejöveteleket tart a pápa és a püspökök közötti kapcsolat ápolására, valamint azért, hogy a püspökök a pápának a hit és erkölcs védelmére és erősítésére, az egyházi fegyelem megszilárdítására tanácsaikkal segítséget nyújtsanak, s az egyháznak a világban való tevékenységével összefüggő kérdésekről tárgyaljanak (342. k.)<sup>430</sup>.

### 2. Hatásköre

**898** A püspöki szinódus *kötelező döntéseket nem hozhat*. Illetékessége a *pápának* – tehát nem a világ püspökeinek, az összes hívőknek vagy a nemzeteknek – való *tanácsadásra* korlátozódik (MP, *Apostolica sollicitudo*, 1965. IX. 15, nr. II: AAS 57, 1965, 776; VI. Pál, *Alloc., Deo Patri*, 1967. IX. 30: AAS 69, 1967, 971; II. János Pál, *Alloc., Misericordias Domini*, 1983. X. 29: AAS 76, 1984, 288). Kötelező döntéseket a szinódus csak akkor hozhatja, ha a pápa erre külön felhatalmazza (vö. MP, *Apostolica sollicitudo*, nr. II).

**899** Ebből is világos, amit már fentebb említettünk: a püspöki szinódus nem a püspökök testületének hatalmát gyakorolja, hanem csupán a pápai primátust segíti működésében (Synodus Episcoporum, Decl. Part., *Pastor Aeternus*, 1967. X. 27, nr. II, 2: *Leges* IV, 5669: „Celebratio Synodi Episcoporum proprie actus Collegii Episcoporum dici nequit”).

**900** A szinódus pusztán tanácsadói hatásköre megmutatkozik azoknak a különféle okmányoknak a műfajában és közlési módjában, amelyek munkája nyomán születnek. A szinódus eredménye lehet: a pápához szóló javaslat, aki ennek alapján pl. enciklikát vagy apostoli buzdítást adhat ki (pl. PM V, 3–6 – a VI. püspöki szinódus eredményeként jelent meg a *Familiaris consortio*; PM XX, 3–9 – az 1987-es őszi szinódus eredményeként jelent meg a *Christifideles laici*; PM XXVIII – 1992. III. 25-én jelent meg a *Pastores dabo vobis*; PM XXXI – 1996. III. 25-én jelent meg a *Vita consecrata*); készíthet a szinódus önálló okmányokat, melyeket a pápa tehet közzé<sup>431</sup>. Részleges szinódusok után is szoktak

<sup>430</sup> A püspöki szinódus intézményének első időszakáról, működésének adatairól és sajátosságairól lásd pl. CHEVAILLER, L.–LEFEBVRE, C.–METZ, R., *Le droit et les institutions de l'Église catholique latine de la fin du XVIIIe siècle à 1978. Organismes collégiaux et moyens de gouvernement* (HDIEO 17), Paris 1983, 84–92. Vö. MILANO, G. P., *Il Sinodo dei Vescovi*, Milano 1986; TOMKO, J., *Le synode des évêques et la collégialité*, in *StCan* 18 (1984) 239–252; ARRIETA, J. I., *El Sínodo de Obispos. Criterios que enmarcan su evolución normativa*, in *IusCan* 24 (1984) 51–85; JOHNSON, J. G., *The Synod of Bishops: An Analysis of its Legal Development* (Canon Law Studies 518), Washington D. C. 1986.

<sup>431</sup> Közzétett szinódusi okmányok: Normae part., *Principia quae*, 1967. X. 7 (*Leges* III, 5253–5257; Comm 1, 1969, 77–85); Decl. part., *Ratione habita*, 1967. X. 28 (*Leges* III, 5260–5263); Decl. part., *Elapso Oecumenico*,

megjelenni szinódus utáni apostoli buzdítások (pl. II. János Pál, Adhort. ap. Post-synod., *Ecclesia in America*, 1999. I. 22: AAS 91, 1999, 737–815).

### 3. Pápai irányítása

**901** Mivel a szinódus olyan pápai intézkedéssel alapított szerv, mely a pápának hivatott tanácsot adni, érthető, hogy közvetlenül a pápa hatalmának van alárendelve. A pápa feladata: 1) a szinódust a megítélése szerinti időben *összehívni, színhelyét kijelölni, bezárni, áthelyezni, felfüggeszteni és felosztatni*; 2) *témáit, ügyrendjét meghatározni, rajta személyesen vagy megbízott útján elnökölni*; 3) a tagok *megválasztását jóváhagyni*, illetőleg szinódusi tagokat szabadon *kijelölni és kinevezni* (344. k.). Ha a szinódust a pápa bizonyos esetekben döntési hatalommal ruházza fel, a *döntések jóváhagyása* is a pápa joga (343. k.).

**902** Mikor a pápa az *egyes szinódusi ülészeket bezárja*, automatikusan megszűnik a tagoknak minden olyan feladata, melyet azon az ülésen töltöttek be (347. k. 1. §).

**903** Ha a *pápai szék* a szinódus összehívása után *megürül* – még akkor is, ha a szinódus már ülészik –, a szinódus *ülése* automatikusan *felfüggesztődik*, ugyanígy azok a feladatkörök is, melyek rajta az egyes tagokat illették. A felfüggesztés addig tart, amíg az új pápa az ülés folytatását, vagy felosztatását határozatban el nem rendeli (347. k. 2. §).

### 4. Ülései és tagjai

#### a. A rendes teljes ülés

**904** Az egész egyház javával közvetlenül kapcsolatos ügyek megtárgyalására a püspöki szinódus teljes ülésre (coetus generalis) gyűlik egybe (345. k.). E teljes ülések közül némelyek – a többség – a szabályos időközönként sorra kerülő *rendes teljes ülések* (coetus generalis ordinarius) közé tartoznak.

**905** Az ilyen ülésre összegyűlő szinódus *tagjai*:

**906** 1) *A püspöki konferenciák által az adott ülésre megválasztott püspökök*. Ők alkotják a tagok többségét. Választásuk a szinódusra vonatkozó külön jog szerint történik (346. k. 1. §). A nemzeti püspöki konferenciák létszámuknak megfelelően 25 tagig egy, 26–50 tagig kettő, 51–100 tagig három, 100 tag felett négy képviselőt küldenek a rendes teljes ülésre (MP, *Apostolica sollicitudo*, 1965. IX. 15, nr. VIII: AAS 57, 1965, 779; *Ordo Synodi Episcoporum*, 1969. VI. 24, art. 6, 1. § 3. sz.: AAS 61, 1969, 528).

---

1969. X. 22 (*Leges IV*, 5659–5665); Decl. part., *Venerabiles patres*, 1969. X. 27 (*Leges IV*, 5659–5665); Decl. part., *Pastor aeternus*, 1969. X. 27 (*Leges IV*, 5666–5670); Decl., *Ultimis temporibus*, 1971. XI. 30 (AAS 63, 1971, 898–922); Decl. *Convenientes ex*, 1971. XI. 30 (AAS 63, 1971, 923–942); Decl. part., *In Spiritu Sancto*, 1974. X. 25 (*Leges V*, 6860–6863); Nuntius part., *Cum iam*, 1977. X. 28 (*Leges V*, 7361–7368); Nuntius part., *Nos Patres* 1980. X. 25 (*Leges VI*, 8061–8065; magyarul: *Magyar Kurir* 70, 1980, okt. 30–31); Nuntius part., *Cor hominum*, 1983. X. 25 (*Leges VI*, 8687–8688); Decl. part., *Experientia spiritualis*, 1985. XII. 8 (*Leges VI*, 9238–9247); Nuntius part., *Nos episcopi*, 1985. XII. 8 (*Leges VI*, 9247–9249); Propositiones, *Post disceptationem*, 1987. X. 29 (EV X, 1438–1514, nr. 2103–2214); Nuntius, *Iam instante*, 1987. X. 29 (EV X, 1516–1532, nr. 2215–2243). Olykor nem csupán a szinódus saját okmányait, hanem az összehívandó ülésre kijelölt témákat tartalmazó pápai „instrumentum laboris”-t is publikálják (pl. az 1987-es szinódusra: II. János Pál, Ep., *Rursus Episcoporum et Instrumentum laboris, Il tema*, 1987. IV. 22: EV X, 1140–1211, nr. 1581–1731).



**907** 2) A külön jog szerint *kijelölt* tagok (346. k. 1. §). Az *Apostolica sollicitudo*, VIII. pontja szerint pl. a keleti pátriárkák, nagyérsekek és „pátriárkátuson kívüli metropoliták” is tagjai a rendes teljes ülésnek.

**908** 3) A *pápától* közvetlenül *kinevezett* tagok (346. k. 1. §).

**909** 4) A klerikusi *szerves intézményeknek* a fent említett külön jog szerint megválasztott tagjai (uo.).

### **b. A rendkívüli teljes ülés**

**910** A gyors elintézését kívánó ügyek megtárgyalására a szinódus – soron kívül – rendkívüli teljes ülésre (coetus generalis extraordinarius) hívható össze. Ennek tagjai (346. k. 2. §; MP, *Apostolica sollicitudo*, 1965. IX. 15, nr. VI: AAS 57, 1965, 778; *Ordo Synodi Episcoporum*, 1969. VI. 24, art. 5, 2. §: AAS 61, 1969, 527):

**911** 1) A *hivataluk alapján* magánál a jognál fogva, a szinódusra vonatkozó külön szabályok szerint kijelölt püspökök (346. k. 2. §). Az *Ordo Synodi Episcoporum* szerint (art. 5, 2. §) ilyenek a keleti pátriárkák, nagyérsekek és „pátriárkátuson kívüli metropoliták”, a nemzeti és a több országra szóló püspöki konferenciák elnökei, valamint a római kúria központi hatóságai élén álló bíborosok.

**912** 2) A *pápa által* közvetlenül *kinevezett* tagok (346. k. 2. §).

**913** 3) A klerikusi *szerves intézményeknek* a külön jog szerint választott tagjai (uo.).

### **c. A részleges ülés**

**914** Csupán egyetlen vagy több meghatározott vidéket érintő ügyek megvitatására (345. k.) a szinódus összehívható *részleges ülésre* (coetus specialis) is.

**915** Az ilyen ülés *tagjait* főként arról a vidékről választják ki, melynek számára az ülést összehívják. Gyakorlatilag az érintett terület püspökeit és a római kúriának az ügyben illetékes vezetőit foglalja magában (346. k. 3. §; *Ordo Synodi Episcoporum*, 1969. VI. 24, art. 5, 3. §; art. 6, 2. §, 4<sup>o</sup>: AAS 61, 1969, 527, 529).

**916** Részleges szinódust tartottak pl. a holland egyház (1980. I. 14–31, vö. AAS 72, 1980, 215–250)<sup>432</sup> vagy az ukrán görögkatolikusok ügyében (vö. II. János Pál, Epist., 1980. III. 1: AAS 72, 1980, 674–675; UA., Litt., 1980. III. 27: AAS 72, 1980, 685–686)<sup>433</sup>.

<sup>432</sup> Vö. CAPRILE, G., *Le conclusioni del sinodo particolare dei Paesi Bassi*, in *Civiltà Cattolica* 131 (1980) 313–332; UA., *Il sinodo particolare dei vescovi dei Paesi Bassi. Preparazione e svolgimento*, in *Civiltà Cattolica* 131 (1980) 468–480; vö. *Mérleg* 16 (1980) 10–12.

<sup>433</sup> Ezen a szinóduson elhangzott pápai beszédek: AAS 72 (1980) 675–685.

## 5. Szervei

### a. Az általános titkárság

**917** A szinódus *állandó általános titkársággal* (*Secretaria generalis permanens*) rendelkezik. E szerv keretében működnek: 1) az *általános titkár* (*Secretarius generalis*), akit a titkárság élére a pápa nevez ki (348. k. 1. §; *Ordo Synodi Episcoporum* art. 12); 2) valamint a *titkárság tanácsa* (*consilium secretariae*), mely a titkár munkáját segíti. E tanács tagjai püspökök. Egy részüket a szinódus választja, másik részüket a pápa nevezi ki. Mindnyájuk feladata megszűnik az új teljes ülés kezdetével (348. k. 1. §; *Ordo Synodi Episcoporum* [additamentum], 1971. VIII. 20, art. 13: AAS 63, 1971, 704). Ezért a titkárság tanácsának tagjai ezen a címen nem jogosultak részt venni a következő teljes ülésen (PCDecrI, Resp., 1980. VI. 13: AAS 72, 1980, 767).

### b. A bizottságok

**918** A szinódus rendtartása ismer *tanulmányi és egyéb bizottságokat* is (*Ordo Synodi Episcoporum*, art. 8, 1. §, 1; 2. §, art. 10).

### c. A tisztségviselők

**919** Az egyes üléseknek egy vagy több, a pápától kinevezett *külön titkára* is van. Az ő megbízatása csak az illető ülés végéig tart (348. k. 2. §; *Ordo Synodi Episcoporum*, art. 14, 1–2. és 4. §).

**920** Az ülésekre a pápa – ha személyesen nem kívánja e tisztséget betölteni – *megbízott elnököt* küld (uo. art. 2–3).

## 6. Működési módja

**921** A szinódus működésének módját, az ülések lefolyási rendjét az ide vonatkozó külön jog szabályozza (főként: *Ordo Synodi Episcoporum*, art. 18–22; 24–25; 27–39; vö. VI. Pál, Rescr., 1971. VIII. 20: AAS 63, 1971, 702–704).

## 39. §. A Római Szent Egyház bíborosai

### 1. A bíborosok, testületük és osztályaik

**922** A bíboros cím eredeti latin elnevezését, a *cardinalis*-t a VIII. századtól sajátosan csak azokra a klerikusokra alkalmazták, akik a székesegyházakhoz tartoztak. Ezért nevezik a bíborosokat még ma is a Római Szent Egyház kardinálisainak (S.R.E. Cardinalis). Valóban, a mai kardinálsi intézmény a Római Egyház(megye) klérusának jelentős csoportjaiból alakult ki. A város hét részében működő diakónusok<sup>434</sup>, a hat udvari diakónus, a főbb templomok élén álló huszonöt presbiter (áldozópap), főként pedig a hét Róma környéki (suburbicarius) egyházmegye<sup>435</sup> püspökei a pápa mellett egyfajta tanács szerepét töltötték be. Ők lettek 1179-től – mint említettük – a pápa kizárólagos választói<sup>436</sup>. Így érthető, hogy a XII. századig mindnyájan Rómában és környékén élő klerikusok voltak. Attól kezdve kinevezést kaptak ezekre a címekre távolabb élők is.

**923** A bíborosok számát V. Sixtus pápa 1586-ban hetvenben szabta meg (hat püspök, ötven presbiter, tizennégy diakónus bíboros). E számot XXIII. János pápa lépte túl, majd VI. Pál pápa százhúszra emelte a nyolcvan éven aluli bíborosok számának határát (1973. XI. 5.: AAS 65, 1973, 163). E szám azóta is változik.

**924** Ma a bíborosok a pápa megválasztására jogosult *bíborosi testület* (Cardinalium Collegium, régen: Sacrum Collegium) tagjai. Mind testületileg, mind külön-külön feladatuk, hogy a pápának tanácsot és segítséget nyújtsanak az egyház kormányzásában (349. k.).

**925** A bíborosi mivolt önmagában nem hivatal (officium) a szó kánoni értelmében. A CIC inkább *méltóságnak* (dignitas) nevezi, melyhez azonban teendők kapcsolódnak. Ezeket a bíborosság pusztja tényén túl más elemek is befolyásolják.

A bíborosi testület *három rendre* oszlik:

**926** 1) A *püspöki* rendhez azok a bíborosok tartoznak, akiknek a pápa Róma környéki egyházat jelölt ki címül, általában kúriális bíborosok), továbbá a bíborossá kinevezett keleti katolikus pátriárkák, akik viszont saját székük címét tartják meg (350. k. 1. és 3. §; vö. MP, *Ad Purpuratorum Patrum*, 1965. II. 11: AAS 57, 1965, 295–296).

**927** 2) A *presbiteri* rend tagjai római címtemplomot (titulus) kapnak (350. k. 2. §). Többnyire a világegyházban működő megyéspüspökök.

**928** 3) A *diakónusi* rend tagjai számára a pápa római diakóniát jelöl ki (350. k. 2. §).

**929** Egyszerre *két címe is van* a bíborosi testület dékánjának (a testületen belüli tisztségekről lásd alább). Ő ugyanis magánál a jognál fogva az Ostiai Egyházmegye címével rendelkezik, de korábbi bíborosi címét is megtartja (350. k. 4. §).

<sup>434</sup> A diakónusok számával kapcsolatban az Apostolok Cselekedetei alapján az ókeresztény egyházi jogszabályok gyakran elrendelték, hogy egy egyházban heten legyenek.

<sup>435</sup> Mai nevükön: Albano, Frascati, Ostia, Palestrina, Porto-Santa Rufina, Sabina-Poggio Mirteto, Velletri-Segni.

<sup>436</sup> A pápaválasztás rendjének fejlődéséhez lásd pl. FUHRMANN, H., *Von Petrus zu Johannes Paul II. Das Papsttum: Gestalt und Gestalten* (Beck'sche Schwarze Reihe 223), München 1980, 60–72.

**930** A címül kapott Róma környéki egyházmegyében vagy római templomban, melyet ugyan a bíborosok „birtokba vesznek”, nem illeti meg őket semmilyen kormányzati hatalom. Nem avatkozhatnak bele ott sem a vagytonkezelésbe, sem a fegyelembbe, sem a templomi szolgálatba. De buzdítja őket a jog, hogy tanácsukkal, gondoskodásukkal (adományok) segítsék ezeket a templomokat, illetve egyházakat (357. k. 1. §; vö. MP, *Suburbicariis Sedibus*, 1962. IV. 11: AAS 54, 1962, 253–256).

**931** A testületen belül lehetséges az *optálás*. A konzisztóriumban bejelentett és a pápa által jóváhagyott igényléssel a presbiter bíborosok átléphetnek más címre, a diakónusok pedig másik diakóniára, sőt ha már tíz éve bíborosok a diakónusi rendben, kérhetik átvételüket a presbiteri rendbe is (350. k. 5. §; vö. uo. 6. §). A suburbicarius püspöki székeket nem lehet igényléssel változtatni: a püspöki rendben nincs opció (MP, *Ad Suburbicarias Dioeceses*, 1961. III. 10: AAS 53, 1961, 198).

**932** Egyébként XXIII. János pápa rendelkezése óta (MP, *Cum gravissima*, 1962. IV. 15: AAS 54, 1962, 256) a bíborosok mindnyájan kötelesek püspökké szenteltetni magukat, ha kinevezésük pillanatában még nem lennének püspökök (351. k. 1. §). Ez alól a kötelezettség alól természetesen pápai felmentés lehetséges. II. János Pál pápasága idején került is sor ilyen esetekre, jellemzően olyankor, amikor az új bíboros már kinevezésekor betöltötte 80. életévét.

## 2. Kinevezésük

**933** A bíborosokat a *pápa szabadon nevezi ki* (351. k. 1. §). Az a tény, hogy bizonyos egyházmegyék – többnyire érseki rangú – megyéspüspöke hosszú ideje mindig bíborosi kinevezést kap, még nem kötelezi a pápát, hogy az illető egyházmegye főpásztorát a jövőben is a bíborosok sorába emelje. Az ilyen püspökségeket egyébként bíborosi székeknek szokták nevezni.

**934** A pápa szabad a kinevezés terén, ám a Codex felsorol bizonyos *alkalmassági feltételeket*, melyeknek hiánya a kinevezés érvényességét (vö. 10. k.) nem érinti. Ezek: 1) a jelöltnek már *legalább áldozópapnak* kell lennie; 2) nem egyszerűen kifogástalannak vagy megfelelőnek, hanem *magasan kiemelkedőnek* kell lennie a katolikus tanítás, az erkölcs, a vallásosság és az ügyintézésben való okosság terén (351. k. 1. §).

**935** A bíborosi tisztséget ki-ki a bíborosi testület előtt kihirdetett *pápai határozattal* nyeri el. A törvényben megszabott köteleességek és jogok a *kihirdetés pillanatától* illetik az új bíborost (351. k. 2. §). Erre a kihirdetésre a „titkos konzisztóriumon” kerül sor.

**936** Előfordul, hogy valakinek a kinevezését a pápa a konzisztóriumon bejelenti, de az új bíboros nevét nem közli, hanem „keblében” (*in pectore*) megőrzi. Az ilyen *in pectore* kinevezés jogi hatásai igen mérsékeltek. Amíg az érintett nevét a pápa nyilvánosságra nem hozza, az illető nem rendelkezik a bíborosi köteleességekkel és jogokkal. Ám ha később nevét hivatalosan nyilvánosságra hozzák, a bíborosi testület rangsorában azt a helyet foglalja el, mely a kinevezés név nélküli bejelentésétől számítva megilleti (351. k. 3. §).

### 3. Tevékenységük

#### a. Testületileg

**937** A bíborosok a pápát testületileg segítik, mikor nagyobb jelentőségű kérdések megvitatására egybehívják őket (349. k.). Az ilyen testületi cselekvés legfőbb intézményes formája a *konzisztórium*. Erre a bíborosok a pápa parancsára és elnökletével jönnek össze. Az egyetemes jog ismer *rendes* (Consistorium ordinarium) és *rendkívüli* (Consistorium extraordinarium) konzisztóriumot (353. k. 1. §).

**938** A *rendes konzisztóriumra* az összes, vagy legalább a *Rómában tartózkodó* összes bíborosokat hívják össze bizonyos súlyos, de gyakoribb ügyek megtárgyalására vagy esetleg valamely egészen ünnepélyes cselekményre (353. k. 2. §). Csakis ez utóbbi fajta konzisztóriumra, vagyis az ünnepséget tartó *rendes konzisztóriumra* lehet a bíborosokon kívül prelátsukat<sup>437</sup>, polgári társaságok (államok, stb.) követeit és más meghívottakat bebocsátani. Az ilyen ülést *nyilvánosnak* is nevezzük (353. k. 4. §). A nyilvános konzisztórium ellentéte a *titkos* konzisztórium.

**939** A *rendkívüli konzisztóriumra* az *összes bíborosok* meghívást kapnak. Erre akkor kerül sor, ha ezt az egyház különleges szükségletei, vagy igen súlyos ügyek megtárgyalása megkívánja (353. k. 3. §).

**940** Egyéb elnevezésű konzisztóriumok összehívására is volt példa az utóbbi időben. 1979-ben pl. „plenáris ülésre” és egyedi konzisztóriumra (consistorium unicum) került sor (vö. AAS 71, 1979, 789–913 stb.).

**941** A pápát segítő munkájukon kívül a bíborosok legfontosabb feladatukat, a *pápválasztást* is testületileg végzik (Const. Ap., *Romano Pontifici eligendo*, 1975. X. 1: AAS 67, 1975, 609–645; jelenleg: Const Ap., *Universi Dominici Gregis*, 1996. II. 22: AAS 88, 1996, 305–343) a konklávé keretében<sup>438</sup>.

#### b. Egyénileg

**942** A bíborosok a pápát *egyéni*leg is hivatottak segíteni. Ez a segítségük különösen az egész egyház mindennapi ügyeinek területén nyilvánul meg (349. k.). Így bizonyos meghatározott *tisztségekben* is. Ilyenek pl. a római kúria egyes feladatkörei: a *bíboros államtitkár* (vö. Const. Ap., *Pastor Bonus*, 1988. VI. 28, art. 40: AAS 80, 1988, 870), a kúria *központi hatóságainak vezetői és tagjai* (vö. uo., art. 3, § 1). De ilyen tisztség a pápai *oldalköveté* (vö. 358. k.) is.

**943** Egyénileg működnek a bíborosok a *testületen belüli* sajátos tisztségekben is. Ilyen a bíborosi testület élén álló *dékán* s az őt helyettesítő *aldékán*. Kormányzati hatalmuk a többi bíboros fölött nincsen. A dékán első az egyenlők között (352. k. 1. §). Mindkettejüket a püspöki osztályhoz tartozó bíborosok választják maguk közül (vö. 352. k. 2–4. §). A dékán sajátos feladata az újonnan megválasztott pápa püspökké szentelése, ha az illető még nem

<sup>437</sup> A preláts fogalmáról lásd CLAEYS BOUUAERT, F., *Prélat*, in DDC VII, 176–177; MIRAS, J., *La noción canónica de „praelatus”*. Estudio del „Corpus Iuris Canonici” y sus primeros comentadores (siglos XII al XV), Pamplona 1987.

<sup>438</sup> A konklávéről lásd pl. FUHRMANN, *Von Petrus* 62–70.

volna püspök (355. k. 1. §; vö. Const. Ap., *Romano Pontifici eligendo*, 1975. X. 1, Nr. 90: AAS 67, 1975, 644–645; Const. Ap., *Universi Dominici Gregis*, 1996. II. 22, Nr. 90: AAS 88, 1996, 342).

**944** Ilyen a *protodiakonus* bíboros is, ő hirdeti ki a népnek a megválasztott új pápa nevét. Ő adja fel az érsekeknek vagy adja át képviselőiknek a pápa helyett a palliumot (355. k. 2. §; vö. Const. Ap., *Romano Pontifici eligendo*, 1975. X. 1, Nr. 89: AAS 67, 1975, 644; Const. Ap., *Universi Dominici Gregis*, 1996. II. 22, Nr. 89: AAS 88, 1996, 341).

#### 4. Sajátos kötelességeik és jogaik

**945** A fenti tevékenységekben, de egyebekben is kötelesek a bíborosok a *pápával* serényen együttműködni (356. k.). Ha nem megyéspüspökök, kötelesek arra is, hogy *Rómában lakjanak*, ha a kúriában valamilyen hivatalt töltenek be (356. k.), sőt a bíborosi testület dékánja és aldékánja akkor is köteles erre, ha a kúriában nincs hivatala (352. k. 4. §). A megyéspüspöki minőségben működő bíborosok is kötelesek Rómába menni, valahányszor a pápa összehívja őket (356. k.).

**946** Azok a bíborosok, akik a római kúria vagy a Vatikánvárosi Állam valamely hatóságának vagy más állandó intézményének élén állnak, hetvenötödik életévük betöltésekor *kötelesek benyújtani* hivatalukról való *lemondásukat* a pápának (354. k.).

**947** Amikor pedig *nyolcvanadik* életévüket betöltik, automatikusan elvesztik pápaválasztói és a konklávéba való belépési jogukat, továbbá a kúria és a Vatikánvárosi Állam központi hatóságaiban való tagságukat (nem csupán vezetői tisztségüket!). Noha ezt a CIC külön nem említi, a korábbi jogszabály (MP, *Ingravescentem aetatem*, 1970. XI. 21: AAS 62, 1970, 810–813) továbbra is hatályos<sup>439</sup>. Abban a különleges esetben, ha valaki a pápai szék megüresedésének napján még nem volt 80 éves, de a konklávé kezdetének napja előtt eléri ezt a kort, beléphet a konklávéba és teljes szavazati joggal rendelkezik (Const. Ap., *Universi Dominici Gregis*, 1996. II. 22, Nr. 33: AAS 88, 1996, 321). A bíborosoknak sajátos kiváltságai is vannak, melyek legutóbbi jegyzékét az Államtitkárság 1999. III. 18-án adta ki (SecrStat, Elenchus, *Facultate gaudent: Comm* 31, 1999, 11–13; EV 18, 274–279, Nr. 276–288).

**948** Akit bíborosi méltóságra emeltek, köteles *hitvallást* tenni (833. k. 2; szövege: AAS 81, 1989, 105).

**949** A bíborosok *jogai* közül a CIC külön említi, hogy ha Rómán és a saját egyházmegyéjükön kívül tartózkodnak, a személyükre vonatkozó dolgokban *ki vannak véve* a tartózkodási helyük szerinti *megyéspüspök* kormányzati *hatalma alól* (357. k. 2. §).

**950** Magánál a jognál fogva mindenütt a világon *gyóntatási felhatalmazásuk* van, melynek gyakorlását a megyéspüspök meg sem tilthatja (967. k. 1. §)<sup>440</sup>.

**951** Ügyeikben *csak a pápa ítélkezhet* (1405. k. 1. § 2). Ha pedig egyházi ügyben tanúskodnak, *ők választhatják meg kihallgatásuk helyét* (1558. k. 2. §).

<sup>439</sup> Vö. Código BAC 203.

<sup>440</sup> Vö. ET 678–679.

**952** A bíborosok saját *templomukban temetkezhetnek* (1242. k.).

**953** Az *Apostoli Szék megüresedésekor* pedig csakis arra van hatalmuk az egyházban, amire a megfelelő külön törvény (Const. Ap., *Universi Dominici Gregis*) feljogosítja őket (359. k.).

**954** A bíborosok tiszteletbeli jogai közé tartozik a sajátos *öltözet* (pl. vörös birétum, vörös reverenda, öv, mocétum stb.), viselése, a cím, a főpapi jelvények és a címer használata. Címerüket címtemplomuk homlokzatán kifüggeszthetik (SecrStat, Instr., *Ut sive*, 1969. III. 31: AAS 61, 1969, 334–340).

## 40. §. A Római Kúria

### 1. Fogalma

**955** A római pápa környezetében fokozatosan megjelentek az állandó jegyzői és egyéb tisztségek. A IV. századtól a rétoriskolában végzett római hivatalnokréteg jelenlétének nyomai felismerhetők<sup>441</sup>. Az ókori római közigazgatási és császári udvari kultúra elemei a pápai udvarban keresztény, egyházi jelentést, értéket nyernek. A különböző szervek harmonikus együttműködését voltak hivatva segíteni azok az átfogó reformok, melyekkel egy-egy pápa a kúria egész felépítését és működését kívánta megújítani. Ilyen pápai intézkedések: V. Sixtus, Const. Ap., *Immensa aeterni Dei*, 1588. I. 22 (*Bullarium Romanum*, VIII, Torino 1863, 985–999); X. Pius, Const. Ap., *Sapienti consilio*, 1908. VI. 29 (AAS 1, 1909, 7–19); VI. Pál, Const. Ap., *Regimini Ecclesiae universae*, 1967. VIII. 15 (AAS 59, 1967, 885–928)<sup>442</sup>. A római kúria ma hatályos szabályait főként II. János Pál pápa *Pastor Bonus* kezdetű apostoli rendelkezése (1988. VI. 28: AAS 80, 1988, 841–912), valamint a Római Kúria Általános Rendtartása (*SecrStat, Regolamentoo generale della Curia Romana*, 1999. IV. 30: AAS 91, 1999, 629–699) rögzíti.

**956** A mai egyházjogban a római kúria azoknak az állandóan működő központi szervezeteknek az összessége, melyek segítségével a pápa legfőbb pásztori tisztségét gyakorolja, s amelyek feladatukat az egyetemes egyház és a részegyházak javára a pápa nevében és tekintélyével látják el. Szolgálatuk arra irányul, hogy erősítsék a hit egységét és Isten népének közösségét, s előmozdítsák az egyház sajátos küldetésének teljesítését a világban (vö. 360. k.; CD 9a; Const. Ap., *Pastor Bonus*, 1988. VI. 28, art. 1: AAS 80, 1988, 859).

**957** A római kúria útján (is) a világegyház püspökei működnek együtt a pápával. Hasonlóan a szinódushoz és a bíborosi testülethez, a kúriában valamiképpen kifejezésre jut a püspöki kollegialitás is<sup>443</sup>.

**958** A kúria feladata pasztorális, egyházi és szolgálat jellegű (360. k.; vö. Const. Ap., *Pastor Bonus*, 1988. VI. 28, art. 1–3, 7, 33–35: AAS 80, 1988, 859–860, 861, 868–869). Nem tévesztendő össze sem a Vatikánvárosi Állam, sem a Római Egyházmegye kormányzatában a pápát segítő szervekkel.

**959** A kúria egyes tisztségei egyházkormányzati hatalom gyakorlásával járnak. E hatalom a fentiek szerint *rendes helyettesi hatalom* (vö. 360. k.; lásd fent 21. §. 3. a). Ezt a vikáriusi jelleget II. János Pál pápa a *Pastor Bonus* kezdetű rendelkezésben külön is hangsúlyozta (art. 8: AAS 80, 1988, 850–851)<sup>444</sup>.

<sup>441</sup> Vö. pl. SPRINGHETTI, A., *Latinitas fontium iuris canonici* (Veterum Sapientia A, 7), Romae 1968, 18–20.

<sup>442</sup> A kúria reformjainak történetéhez lásd DEL RE, N., *La Curia Romana. Lineamenti storico-giuridici* (Sussidi eruditi 23), <sup>3</sup>Roma 1970, 6–60; STICKLER, A. M., *Le riforme della Curia nella storia della Chiesa*, in BONNET, P. A.–GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (StudGiur 21), Città del Vaticano 1990, 1–15.

<sup>443</sup> Vö. pl. ALBERIGO, G., *Institutions exprimant la communion entre l'épiscopat universel et l'évêque de Rome*, in ALBERIGO, G. (ed.), *Les Églises après Vatican II. Dynamisme et prospectives. Actes du Colloque international de Bologne 1980* (Théologie historique 61), Paris 1981, 259–295.

<sup>444</sup> Vö. pl. BONNET, P. A., *La natura del potere della Curia Romana*, in BONNET, P. A.–GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (StudGiur 21), Città del Vaticano 1990, 114.



**960** Az Apostoli Szentszék vagy a Szentszék név a CIC-ben nemcsak magát a pápát jelöli, hanem a kúria szerveit is (361. k.), melyek az ő nevében járnak el. Tehát a Szentszék a pápát és a kúriát is jelenti, a kúria viszont nem foglalja magában a pápa személyét<sup>445</sup>.

## 2. Szabályai

**961** A kúria felépítésének és működésének alapszabálya ma a fentiekben idézett Pastor Bonus kezdetű apostoli rendelkezés. Ehhez járulnak a Római Kúria Általános Rendtartása (Ordo Curiae, vö. *Pastor Bonus*, art. 37; *Secr. Status, Regolamento generale della Curia Romana*, 1992. II. 4: AAS 84, 1992, 201–276; átdolgozott változata: 1999. IV. 30: AAS 91, 1999, 630–699) és az egyes intézmények működését meghatározó külön jogszabályok, saját szabályzatok (Ordines Dicasteriorum, vö. uo. art. 38). Ezekre az egyes szervek kapcsán külön térünk ki.

## 3. Szervei

**962** A kúria szerveit a *Pastor Bonus* (art. 1–2) két fő kategóriára osztja: 1) a központi hatóságokra (Dicasteria), melyek az Államtitkárság, a kongregációk, a bíróságok, a tanácsok és a hivatalok; 2) valamint egyéb intézményekre (Instituta).

**963** A kongregációk tipikusan kormányzati hatóságok. Végrehajtói hatalmuk van. A bíróságok bírói hatalmat és ténykedést gyakorolnak (kivéve az egészen sajátos Apostoli Penitenciáriát). A tanácsok olyan szervek, melyek feladata egy bizonyos tevékenység előmozdítása. A hivatalok főként gazdasági teendőket látnak el. A központi hatóságnak nem minősülő egyéb kúriai szervek pedig a pápa reprezentációs és liturgikus programjait szervezik és készítik elő.

**964** Említést tesz a *Pastor Bonus* ezenkívül bíborosi gyűlésekről (art. 22) és bíborosok csoportjairól, melyek a Szentszék szervezeti és gazdasági ügyeivel foglalkoznak (art. 24–25). A *Pastor Bonus* egyébként a központi hatóságokról egységes rend szerint szól: szerkezetük bemutatása után működésükről (gyűléseikről, az egyes ügyekben követendő eljárásról) tárgyal.

**965** A római kúria intézményeit és a bennük tisztséget viselő személyek nevét évről évre a tiszti címtár módjára hivatalosan kiadott pápai évkönyv, az *Annuario Pontificio* sorolja fel.

**966** Korábban, főként a bíróságok és a kongregációk nevében, szerepelt a szent (Sacra) jelző, mely már a hatályos CIC-ben sem használatos, a *Pastor Bonus*-ból pedig végképp elmaradt.

<sup>445</sup> Az Apostoli Szék, Szentszék kifejezések használatáról az egyházjogban és viszonyokról a kúriához lásd SALERNO, F., *Sede Apostolica o Santa Sede e Curia Romana*, in BONNET, P. A.–GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (StudGiur 21), Città del Vaticano 1990, 45–82, főként 56. Csak a Szentszékről és nem a kúriáról állítja a 113. k. 1. §-a, hogy *isteni* rendelés alapján erkölcsi személyisége van.

### a. Az Államtitkárság

**967** Az Államtitkárság (*Secretaria Status*) nevével ellentétben nem alapvetően állami szerv, hanem a római kúriának az a központi hatósága, mely állandóan és közvetlenül a pápa rendelkezésére áll személyes pasztorális tevékenységének végzésében (vö. *Const. Ap., Pastor Bonus*, art. 39). A pápa általános titkárságának is nevezhetnénk<sup>446</sup>. Ilyen értelemben nem lehet az Államtitkárság saját körülhatárolt illetékességéről beszélni<sup>447</sup>. Élén a *bíboros államtitkár* áll, aki a feladat jellegénél fogva a pápa teljes bizalmát kell, hogy élvezze. Kinevezése ezért – ellentétben a kúria többi hatóságainak vezetőivel, akik megbízásukat 5 évre kapják – a pápa tetszése szerinti időre szól (*PCDecrI, Resp.*, 1973. V. 18, nr. II: AAS 65, 1973, 221).

**968** Az Államtitkárság két részlegre oszlik. Az *Általános Ügyek Részlege* (vö. *Const. Ap., Pastor Bonus*, 1988. VI. 28, art. 41–44: AAS 80, 1988, 870–871) a pápa mindennapi szolgálatának teendőin kívül pápai megbízásból intézi mindazt, ami a többi központi hatóság rendes hatáskörébe nem tartozik; összehangolja a kúria többi hatóságainak munkáját; gondoskodik a Szentszék képviselőinek kinevezéséről<sup>448</sup>, intézi az államoknak a Szentszék mellett működő képviseletével kapcsolatos ügyeket, foglalkozik azokkal a kérdésekkel, melyekkel a hívők közvetlenül a pápához fordultak, valamint a nemzetközi katolikus szervezetekkel, továbbá a Szentszék részvételével más nemzetközi szervezetekben. Gondoskodik a pápai okmányok, megnyilatkozások előkészítéséről és közzétételéről, részint a hivatalos közlönyben (AAS), részint hivatalos közlemény formájában a *Sala Stampán* keresztül. Felügyeletet gyakorol a Szentszék tömegtájékoztatási eszközei (*L'Osservatore Romano*, Vatikáni Rádió, Vatikáni Televíziós Központ) felett. Gondoskodik a kúrián és a Szentszékhez tartozó intézményeken belüli pápai kinevezések végrehajtásáról. Iktató, postázó és levéltári funkciót lát el. Hozzá tartozik a Központi Statisztikai Hivatal is.

**969** Az *Államokkal való Kapcsolatok Részlege* (uo. art. 45–47) a kormányokkal intézendő ügyekkel foglalkozik. Ápolja a diplomáciai kapcsolatokat, tárgyalásokat folytat az államokkal kötendő megállapodásokról, képviseli a Szentszék nemzetközi szerveknél és kongresszusokon. Foglalkozik a pápai képviselők ügyeivel. Sajátos körülmények között, pápai megbízásból intézi a püspöki székek betöltésével, létesítésével és megváltoztatásával kapcsolatos teendőket. Ahol szükséges, a kormányokkal tárgyalást folytat ezekről az ügyekről.

### b. A kongregációk

**970** A Trentói Zsinat utáni időkben elégtelennek bizonyult az ügyek intézésére a bíborosi konzisztórium segítségének igénybevétele. V. Sixtus pápa témakörök szerint

<sup>446</sup> Vö. BERTAGNA, B., *La Segreteria di Stato*, in BONNET, P. A.–GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (StudGiur 21), Città del Vaticano 1990, 170.

<sup>447</sup> Uo. 173.

<sup>448</sup> A diplomáciai teendők terén tehát az Államtitkárságon az Általános Ügyek Részlegének is vannak feladatai. Illetékességének viszonyáról az Államtitkárság másik részlegéhez lásd BUONOMO, V., *La Segreteria di Stato. Competenze nella „funzione” diplomatica*, in BONNET, P. A.–GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (StudGiur 21), Città del Vaticano 1990, 184–185.

bíborosi csoportokat (congregatio) jelölt ki az ilyen teendők elvégzésére. Egyes kongregációk az egyház, mások a pápai állam ügyeinek egy-egy szektorában voltak illetékesek<sup>449</sup>.

**971** A mai egyházjogban a kongregációk a római kúria olyan központi *hatóságai*, melyek jellemzően végrehajtói hatalommal rendelkeznek.

**972** *Felépítésük a Pastor Bonus* szerint is egységes rendszert követ: bíborosokból és püspökökből állnak, vezetőjük az öt éves időszakra kinevezett bíboros prefektus (vö. art. 4–5), s állandó tisztviselői kar tartozik hozzájuk. A prefektust munkájában érseki rangban lévő titkár segíti. A tisztviselők közé nem tartozó tanácsadókat (konzultorokat) is kineveznek a kongregációkhoz.

**973** A kongregációk *eljárási módja* a tárgyalt ügyek jellegéhez igazodik. A kongregáció bíboros és püspök tagjainak *ülése* lehet *teljes* (sessio plenaria), ha az összes tagokat meg kell hívni rá, vagy *rendes* (sessio ordinaria), ha csak a Rómában tartózkodók gyűlnek egybe. Évente rendes ülést kell tartani, főként az általános, elvi jelentőségű kérdésekről (uo. art. 11, 2. §). A sem teljes, sem rendes ülést nem kívánó ügyeket a *kongresszus* tárgyalja és dönti el<sup>450</sup>. Ennek résztvevői: a bíboros prefektus, a kongregáció titkára, altitkára, osztályvezetői és az adott részleg összes beosztott tisztségviselői, vagy csupán azok, akik az ügygel foglalkoztak (vö. uo. art. 12). Több kongregációt vagy hatóságot érintő témákról vegyes gyűlések tárgyalnak és döntenek.

**974** A kongregációk *feladatai* sokrétűek. Főként elvi kérdések megválaszolásával, az egyházi jogszabályok alkalmazásával, az egyházi fegyelem védelmével, ilyen viták, felfolyamodások közigazgatási eldöntésével, kegyek és felmentések megadásával foglalkoznak. Jelentős jogszabályalkotó tevékenységük elsősorban az általános végrehajtási határozatok és utasítások kibocsátásában áll. Önálló jogszabálynak minősülő általános határozatokat csak előzetes pápai hozzájárulással hozhatnak (vö. 30. k).

Ma a kongregációk a Pastor Bonus felsorolásának sorrendjében a következők:

**975** 1) *Hittani Kongregáció* (Congregatio de Doctrina Fidei). Hozzá tartozik a Pápai Biblikus Bizottság (Pontificia Commissio Biblica) és a Nemzetközi Teológiai Bizottság (Commissio Theologica Internationalis).

**976** A Biblikus Bizottság összetételéről és céljáról lásd MP, *Sedula Cura*, 1971. VI. 27 (AAS 63, 1971, 665–669).

**977** A Teológiai Bizottság jellegéről és szabályzatáról lásd MP, *Tredecim anni iam*, 1982. VIII. 6 (AAS 74, 1982, 1201–1205). Ennek előzményeihez: SC Fid, Normae, 1969. VII. 12 (AAS 61, 1969, 540–541); VI. Pál, Alloc., 1969. IV. 28 (AAS 61, 1969, 431–432).

**978** A kongregáció hajdani nevei: Sacra Congregatio Romanae et Universalis Inquisitionis; 1908-tól: Sacra Congregatio Sancti Officii; 1965-től: Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei. *Feladata* az egész katolikus világban *előmozdítani* és *védelmesíteni* a hitről és

<sup>449</sup> A kongregációk kialakulásához és fejlődéséhez lásd pl. PALAZZINI, P. Card., *Le Congregazioni Romane*, in BONNET, P. A.–GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (StudGiur 21), Città del Vaticano 1990, 189–205.

<sup>450</sup> Vö. PALAZZINI, *Le Congregazioni* 201.

erkölcsről szóló tanítást. Ezért a *Pastor Bonus* szerint illetékes mindenben, ami ezt a tárgykört valamiképpen érinti (art. 48).

**979** A hitbéli tanítás *elmélyítését* szolgálja a hit megértésére és az új problémáknak a hit fényében való megválaszolására irányuló tanulmányok, kutatások támogatása, kezdeményezése. Ez a pozitív feladat ma a kongregáció teendői közt az élen szerepel. Már VI. Pál pápa elsődleges feladatként jelölte ki ezt a konstruktív szerepet a kongregáció számára. Így fogalmazott: „a szent tanítást azzal mozdítsa elő, hogy az Evangélium hirdetőinek új energiákat bocsát a rendelkezésére” (MP, *Integrae servandae*, 1965. XII. 7: AAS 57, 1965, 953)<sup>451</sup>. Ennek a hivatásának megfelelően a kongregációnak a tudomány és a kultúra legújabb jelenségeivel eleven kapcsolatban kell lennie. Az ilyen feladatok megoldásában a kongregáció a *Pastor Bonus* értelmében segítséget nyújt az egyes püspököknek és a püspökök csoportjainak is (art. 50). Együttműködik a Szentszék többi hatóságával, valahányszor azoknak a tanítással kapcsolatos ügyekben kell dönteniük vagy megnyilatkozniuk (uo. art. 54). Önálló állásfoglalásokat is közzétesz a kongregáció, melyeknek a katolikusok hitbéli eligazításában igen fontos szerepük van<sup>452</sup>.

**980** A hitbéli és erkölcsi tanítás *védelmével* és így az egyház tanúságtétele hitelességének és önazonosságának alapvető követelményével függ össze a kongregáció másik feladata: gondoskodni arról, hogy semmilyen módon terjesztett tévedés miatt a hit és az erkölcs kárt ne szenvedjen (uo. art. 51). Ennek érdekében felül kell vizsgálnia az új tanokat és esetleg el is kell utasítania azokat; meg kell vizsgálnia az elé terjesztett könyveket szerzőjük és az illetékes ordinárius meghallgatásával, s vannak feladatai a hívők hitről és erkölcsről kiadandó írásainak előzetes vizsgálat alá vételével kapcsolatban is (uo. art. 51, 1–2. §). De gondoskodnia kell arról is, hogy a téves és veszélyes tanítások ne maradjanak kellő válasz, kritika nélkül (uo. 3. §). A tanítás és tanúságtétel védelme érdekében a kongregáció *ítélkezik* a hit elleni, a legsúlyosabb erkölcs elleni, valamint a szentségek kiszolgáltatásával kapcsolatos bűncselekmények tárgyában. Jogosult büntetések kinyilvánítására és kiszabására is, mégpedig mind közigazgatási, mind bírói úton (uo. art. 52). Ezekről a súlyos bűncselekményekről a Hittani Kongregáció 2001. V. 18-án külön körlevelet adott ki (AAS 93, 2001, 785–788).

**981** A tanítás felülvizsgálatának eljárását korábban szabályozó normákat (SC Fid, Normae, *Sacra Congregatio*, 1971. I. 15: AAS 63, 1971, 234–236) 1997. VI. 29-én új eljárási rend váltotta fel (C Fid, *Agendi ratio Congregatio pro Doctrina Fidei*: AAS 89, 1997, 830–

<sup>451</sup> Vö. RATZINGER, J., *Beszélgetés a hitről Vittorio Messorival*, Bp. 1990, 18.

<sup>452</sup> Ezek gyűjteményes kiadását maga a kongregáció tette közzé: *Documenta inde a Concilio Vaticano Secundo expleto edita (1966–1985)*, Città del Vaticano 1985. A kongregáció újabb hasonló megnyilatkozásai: Instr., *Libertatis conscientia*, 1986. III. 22 (AAS 79, 1987, 554–599 – a keresztény szabadságról és a felszabadításról); Decl., *Donum vitae*, 1987. II. 22 (AAS 80, 1988, 70–102 – a bioetika kérdéseiről); Ep., *Homosexualitatis problema*, 1986. X. 1 (AAS 79, 1987, 543–554 – a homoszexuálisok lelkipásztori gondozásáról); Ep., *Orationis formas*, 1989. X. 15 (AAS 82, 1990, 362–379; magyarul: RD I. – a keresztény elmélkedésről); Litt. *Communio notio*, 1992. V. 28 (AAS 85, 1993, 838–850 – az Egyháznak mint communionak a helyes felfogásáról); Decr., *Dominus Iesus*, 2000. VIII. 6 (AAS 92, 2000, 742–765; magyarul: Szent István Társulat, Bp. 2000, RD [szám nélkül]).

841)<sup>453</sup>. Ez az eljárás nem csupán a nyomtatott megnyilatkozásokra, hanem pl. a beszédekre is vonatkozik<sup>454</sup>.

**982** A kongregáció foglalkozik a *házasságoknak a hit javára* való felbontásával kapcsolatos ügyekkel<sup>455</sup> és a laicizált *papok visszavételével* a klerikusi állapotba. Korábban hozzá tartoztak a laicizálási, illetve a celibátus alóli felmentési ügyek is. Ez utóbbiak újabban átkerültek az Istentiszteleti és Szentségi kongregációhoz (lásd fent 33. §. 3. c).

**983** A kongregáció belső szabályzatát az *Integrae servandae* kezdetű motu proprio 1965. XII. 7 (AAS 57, 1965, 952–955) alapján kiadott saját okmány (*Lex et Ordo Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei*, Typ. Pol. Vat. 1966) tartalmazta. Ennek megújítása a kúria új rendje miatt vált szükségessé.

**984** 2) A *Keleti Egyházak Kongregációja* (Congregatio pro Ecclesiis Orientalibus). E hatóságot 1862. I. 6-án IX. Pius pápa hívta létre a *Propaganda Fide* kongregáció keretében. Önállóságát 1917. V. 1-én nyerte el<sup>456</sup>.

**985** Szerkezeti sajátossága, hogy tagjai közt magánál a jognál fogva szerepelnek az összes keleti katolikus pátriárkák és nagyérsekek, valamint a Keresztény Egység Pápai Tanácsának elnöke (Const. Ap., *Pastor Bonus*, 1988. VI. 28, art 57, 1. §: AAS 80, 1988, 875).

**986** A kongregáció *illetékessége* is különleges. Nem az ügyek egy bizonyos csoportjára, hanem bizonyos személyek és területek minden ügyére szól. Hozzá tartozik, némely kivételtől eltekintve, a *keleti rítusú katolikusokkal* kapcsolatos minden ügy, még akkor is, ha az „vegyes”, vagyis más rítusúakat is érint. A keleti rítusúak felett is megmarad azonban a Hittani Kongregáció, a Szenttéavatási Ügyek Kongregációja, az Apostoli Penitenciária, a Signatura, a Rota, valamint el nem hált házasságokra nézve az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció hatásköre (uo. art. 58, 2. §)<sup>457</sup>. De a Keleti Kongregáció elé tartozik az úgynevezett *keleti területek* minden ügye, így a missziós és pasztorális tevékenység egészét (pl. a püspökök kinevezését) illetően még a terület tisztán latin ügyei is (uo. art. 60). Hogy melyek ezek a területek, annak alapvető kritériuma a *Pastor Bonus* általános megfogalmazása szerint az, hogy rajtuk „a keleti rítusok régi idők óta túlsúlyban vannak” (uo.). Ezt a korábbi kánoni szabályok fényében számbeli túlsúlynak értjük (MP, *Postquam Apostolicis* 1952. II. 9; 303. k. 1. § 2–3: AAS, 44, 1952, 144; MP, *Regimini Ecclesiae Univeresae*, 1967. VIII. 15, nr. 44: AAS 59, 1967, 899–900: „a keresztények nagyobb része”). Ilyen területnek jogilag, formálisan csakis azok minősülnek, melyeket XI. Pius *Sancta Dei Ecclesia* kezdetű motu

<sup>453</sup> HEINEMANN, H., *Schutz des Glaubens- und Sittenlehre*, in LISTL, J.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des Katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1999, 716–718.

<sup>454</sup> Az ilyen eljárás részleteihez, valamint a kongregációban folyó büntetőeljáráshoz lásd SILVESTRELLI, A., *La Congregazione della Dottrina della Fede*, in BONNET, P. A.–GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (StudGiur 21), Città del Vaticano 1990, 231–233.

<sup>455</sup> Ennek új eljárását e Kongregáció 2001. IV. 30-i normái szabályozzák: *Normae Potestas Ecclesiae (Normae de conficiendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in favorem fidei*, Città del Vaticano 2001).

<sup>456</sup> Történetéhez lásd DZIOB, M. W., *The Sacred Congregation for the Oriental Church*, Washington 1945; DEL RE, *La Curia* 102–112, 399–400, 425–428; DELGADO, G., *La Curia Romana*, Pamplona 1973, 163–180; *La Sacra Congregazione per le Chiese Orientali nel Cinquantesimo della fondazione (1917–1967)*, Roma 1969, 1–103; BROGI, M., *La Congregazione per le Chiese Orientali*, in BONNET, P. A.–GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (StudGiur 21), Città del Vaticano 1990, 239–267.

<sup>457</sup> A Szemináriumok Kongregációjának bizonyos fokú illetékességéhez lásd BROGI, *La Congregazione* 255.

propriója (1938. III. 25: AAS 30, 1938, 154-159) és a hozzá fűzött hivatalos kiegészítések<sup>458</sup> tartalmazzák. Ám e területek latin rítusú hívőinek nem missziós vagy apostoli (hanem pl. magánjellegű vallási, szentségi) problémáiban a Keleti Kongregáció már nem illetékes<sup>459</sup>.

**987** Ami az eljárás módját illeti, a Keleti Kongregáció a VI. Pál által bevezetett kúriai reform óta csak közigazgatási hatóság. Bírói úton már nem járhat el<sup>460</sup>.

**988** 3) Az *Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció* (Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum). Mint neve is mutatja, két hatóság egyesítéséből jött létre. A nagy múltú Rítuskongregációt VI. Pál pápa 1969. V. 8-án (Const. Ap., *Sacra Rituum Congregatio*: AAS 61, 1969, 297–305) átalakította. Leválasztotta belőle a Szenttéavatási Ügyek Kongregációját. A fennmaradó részt pedig Istentiszteleti Kongregációnak nevezte. A Szentségi Kongregációt viszont X. Pius pápa külön szervként hozta létre 1908. VI. 29-én (Const. Ap., *Sapientis Consilio*: AAS 1, 1909, 7–19). E két utóbbi intézményt aztán VI. Pál pápa 1975. VII. 11-én (Const. Ap., *Constans nobis*: AAS 67, 1975, 417–420) egyesítette. II. János Pál pápa 1984. IV. 5-én (Chir., *Quoniam in celeri*: AAS 76, 1984, 494–495) ismét szétválasztotta őket, elkülönítve az inkább liturgikus-kultikus és a túlnyomóan jogi, fegyelmi teendőket. A *Pastor Bonus* kezdetű apostoli rendelkezéssel azután újra egyetlen kongregáció lett a kettőből, s így a megszentelői feladat gyakorlásával kapcsolatos témakör újra egy kézbe került.

**989** A kongregáció *illetékessége* – tiszteletben tartva a Hittani Kongregáció jogkörét – *liturgikus téren* kiterjed mindarra, ami az Apostoli Szentszékre tartozik a liturgia *szabályozása*<sup>461</sup>, előmozdítása, valamint a szentségek terén (*Pastor Bonus*, art. 62). Gondoskodik a liturgikus szövegek összeállításáról, felülvizsgálja a saját helyi, vagy rendi (stb.) liturgikus könyveket (uo. art. 64, 2. §), fordításokat (uo. art. 63). Foglalkozik az ereklyék, a védőszentek témakörével, adományozza a „basilica minor” címet (uo. art. 69). Felügyel a szentségkiszolgáltatás liturgikus és kánoni fegyelmére (érvényességi és megengedettségi feltételek – vö. uo. art. 66), valamint a népi vallásos gyakorlatokra (uo. art. 70). *Szentségi téren* az egyes szentségekkel kapcsolatos problémák tartoznak rá, így pl. felmentések a szentelési szabálytalanságok és akadályok alól, a házasságkötési forma alól, a házasságok utólagos érvényesítése stb. Sajátos eljárásokat is folytat az *el nem hált* házasságok ügyében (lásd alább 114. §. 3), az egyházi rend érvénytelen felvétele ügyében (a szentelés elleni eljárás szabályai: C CultSac, Decr. et Regulae servandae 2001. X. 16: AAS 94, 2002, 292–300), valamint diakonátusból és újabban a papságból eredő kötelezettségek alóli felmentések (laicizálások) ügyében is (lásd fent 33. §. 3. c)<sup>462</sup>. A korábban a Hittani Kongregáció előtt folyó felmentési eljárás szabályai változatlanok maradtak, ám a praxis új irányelvekkel gazdagodott (C CultSac, Litt. *Ce dicastère*, 1997. VI. 6: EV 16, 448–453, Nr. 550–559).

<sup>458</sup> Vö. S. CONGREGAZIONE PER LE CHIESE ORIENTALI, *Oriente Cattolico. Cenni storici e statistiche*,

<sup>4</sup>Città del Vaticano 1974, 443–461 vö. uo 15, 20–26.

<sup>459</sup> BROGI, *La Congregazione* 258.

<sup>460</sup> Vö. uo. 246.

<sup>461</sup> A liturgia és a szentségi fegyelem szabályozására kiadott kongregációs utasítások és más okmányok gyűjteménye: KACZYNSKI, R., *Enchiridion documentorum instaurationis liturgicae*, I–II, Casale Monferrato 1976–1985. Vö. még MELLI, R., *La Congregazione del Culto Divino e della Disciplina dei Sacramenti*, in BONNET, P. A.–GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (StudGiur 21), Città del Vaticano 1990, 273 (liturgikus szabályok); 274–275 (fegyelmi szabályok).

<sup>462</sup> A Kongregációnál folyó eljárások szabályainak hiányosságaihoz lásd MELLI, *La Congregazione* 276–277.

**990** 4) A *Szenttéavatási Ügyek Kongregációja* (Congregatio de Causis Sanctorum). Mint említettük, VI. Pál pápa választotta le a Rítuskongregációról 1969-ben. A boldoggá- és szenttéavatási eljárás lefolyását II. János Pál pápa 1983. I. 25-én kiadott apostoli rendelkezése (*Divinus perfectionis Magister*: AAS 75, 1983, 349–355) és a hozzáfűzött végrehajtási normák (SC CausS, Normae et decr., 1983. II. 7: AAS 75, 1983, 396–404) szabályozzák<sup>463</sup>. A boldoggá- és szenttéavatási ügyeken kívül a kongregáció a szentek doktornak (egyháztanítónak) való nevezésével, valamint az ereklyék hitelesnek nyilvánításával és őrzésével kapcsolatos ügyekkel is foglalkozik (*Pastor Bonus*, art. 73–74).

**991** A Kongregáció működésének részleteit 1983. III. 21-én a pápától kísérleti jelleggel jóváhagyott saját belső rendtartás (*Regolamento della Congregazione per le Cause dei Santi*, Roma 1983) szabja meg.

**992** 5) A *Püspöki Kongregáció* (Congregatio pro Episcopis). E kongregáció az egyházmegyék alapításának és a konzisztoriális kinevezéseknek az előkészítésére alakult, régen Konzisztoriális Kongregációnak nevezett szerv utóda<sup>464</sup>. Feladatkörébe tartoznak a latin egyházban a részegyházak létesítésével és betöltésével, valamint a püspöki feladat gyakorlásával kapcsolatos ügyek, kivéve azokat, melyekben a Népek Evangelizációjának Kongregációja illetékes (*Pastor Bonus* art. 75). Ugyancsak rá tartozik a *részegyházak és csoportjaik* (pl. egyháztartományok) *létesítésével, felosztásával, egyesítésével, megszüntetésével és módosításával* kapcsolatos teendők végzése és a tábori ordinariátusok (tábori „püspökségek”) létrehozása (uo. art. 76). Ez a kongregáció látja el nemcsak a megyéspüspökök, hanem a címzetes *püspökök kinevezésével* összefüggő feladatokat is éppúgy, mint mindent, ami a *részegyházak betöltésének* témakörébe tartozik (uo. art. 77). Mikor ilyen ügyek kapcsán államokkal kell tárgyalni<sup>465</sup>, a dolognak ezt a részét az Államtitkárság intézi (uo. art. 78).

**993** Foglalkozik a kongregáció a *püspökök lelkipásztori feladatának* gyakorlásával kapcsolatos kérdésekkel is. Egyrészt segítséget nyújtva a püspököknek, másrészt – szükség esetén – apostoli vizitációt rendelve el (uo. art. 79). E kongregációhoz tartoznak a *személyi prelatúrák* ügyei is (uo. art. 80). Intézi továbbá a hatáskörébe tartozó részegyházakra nézve az *ad limina* látogatással és az ötévenkénti jelentésekkel (399. k.) összefüggő teendőket (uo. art. 81). Végül foglalkozik a *részleges zsinatok* és a *püspöki konferenciák* ügyeivel is (uo. art. 82).

<sup>463</sup> Az eljárás magyarázatához lásd VERAJA, F., *Commento alla nuova legislazione per le Cause dei Santi*, Roma 1983; SARNO, R. J., *Diocesan Inquiries Required by the Legislator in the New Legislation for the Causes of the Saints*, Roma 1988; SCHULZ, W., *Das neue Selig- und Heiligsprechungsverfahren*, Paderborn 1988; CASIERI, A., *Postulatorum vademecum*, Roma 1986; RODRIGO, R., *La figura del Postulatore nelle Cause dei Santi secondo la nuova legislazione*, in *MonEcll* 111 (1986) 207–224; UA., *Manual para instruir los procesos de canonización*, Roma 1987; PORSI, L., *Cause di canonizzazione e procedure nella Cost. Apost. „Divinus perfectionis Magister”*, in *MonEcll* 110 (1985) 365–400; GUMPEL, P., *Il Collegio dei Relatori in seno alla Congregazione per le Cause dei Santi. Alcuni commenti e osservazioni di un Relatore*, in *Miscellanea in occasione del IV centenario della Congregazione per le Cause dei Santi (1588–1988)*, Città del Vaticano 1988, 299–337; VENANZI, E., *Lo „Studium” della Congregazione per le Cause dei Santi: sue finalità e sua attività della fondazione ad oggi*, uo. 353–366.

<sup>464</sup> Történetéhez lásd DEL RE, La Curia 113–125; COSTALUNGA, M., *La Congregazione per i Vescovi*, in BONNET, P. A.–GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (StudGiur 21), Città del Vaticano 1990, 281–284.

<sup>465</sup> Azokat az országokat, melyeknek kormányával a püspöki kinevezések kapcsán valamilyen teendő van (akár csak bejelentés is) felsorolja, az eljárás jellegének megjelölésével: COSTALUNGA, *La Congregazione* 293–307.

**994** E kongregáció keretében működik a *Pápai Latin-Amerika Bizottság* is (art. 83–84; vö. MP, *Decessores nostri*, 1988. VI. 17: AAS 80, 1988, 1255–1257).

**995** 6) A *Népek Evangelizációjának Kongregációja* (Congregatio pro Gentium Evangelizatione). Már 1568-ban Borgia Szent Ferenc, Jézus Társaságának generálisa kérte kongregáció felállítását a népek evangelizálása céljából. Ennek megszervezését V. Pius pápa meg is kezdte, de a kongregációt véglegesen csak 1622. VI. 22-én az *Inscrutabili* kezdetű apostoli konstitúció hozta létre<sup>466</sup>. Ennek a központi hatóságnak a neve a legutóbbi időkig *Hitterjesztési Kongregáció* (S. Congregatio de Propaganda Fide) volt. Neve annyira fogalommal vált, hogy belőle ered a modern nyelvek propaganda szava is.

**996** E kongregáció hivatása az egész földön folyó missziós tevékenység irányítása és koordinálása, a Keleti Egyházak Kongregációja hatáskörének tiszteletben tartásával (*Pastor Bonus* art. 85; vö. alább 59. §.). Ennek érdekében teológiai, lelkeségi és a missziós pasztorációval kapcsolatos kutatásokat is előmozdít, és elveket dolgoz ki az egyes korok és helyek szükségleteinek megfelelő evangelizációs munka számára (uo. art. 86). *Illetékessége* eltérő aszerint, hogy *missziós területekről*, vagy egyéb területekről van-e szó. Mindenütt feladata a missziós hivatások gondozása és a misszionáriusok kellő elosztása, de a missziós területeken szerepe van a világi papság és a hitoktatók képzésében is. Ugyanezekben a területeken a misszió munkáját ez a hatóság bízza rá megfelelő intézményekre, társaságokra vagy részegyházakra, s foglalkozik azokkal a teendőkkel, melyek másutt az egyházi területi egységek létesítésével, megváltoztatásával és a főpásztori tisztségek betöltésével kapcsolatban a Püspöki Kongregációra tartoznak (uo. art. 89). A megszentelt élet intézményei vonatkozásában a kongregáció illetékes azokban a kérdésekben, melyek a szerzeteseket egyénileg vagy közösségekben, mint misszionáriusokat érintik (uo. art. 90, 1. §.). Ennek a kongregációnak vannak alárendelve az apostoli élet missziós társaságai, valamint a Pápai Missziós Művek is (uo. art. 90, 2. §, 91).

**997** 7) A *Kléruskongregáció* (Congregatio pro Clericis). Ez a nagy múltú hatóság annak a bíborosi bizottságnak az utóda, melyet IV. Pius pápa alapított a Trentói Zsinat határozatainak végrehajtására. Állandó szervvé ez a kongregáció az 1564. VIII. 2-án kiadott *Alias Nos nonnullas* kezdetű motu proprioval alakult. *Illetékessége*<sup>467</sup> elsősorban a világi klerikusok személyére, szolgálatára s az azzal kapcsolatos dolgokra terjed ki (*Pastor Bonus* art. 93). Ugyancsak hozzá tartozik a *hitoktatás* témaköre, előmozdítása, felügyelete, ennek keretében a katekizmusok és más hitoktatással kapcsolatos írásművek jóváhagyása, a katekétikai intézmények működésének összehangolása is. Amikor a téma megkívánja, feladatát a Hittani Kongregációval együttműködve végzi (uo. art. 94). A klerikusi állapottal kapcsolatos kérdésekben még a szerzetesek ügyeivel is foglalkozik. Rá tartoznak a *papi szenátusok*, *tanácsosi testületek*, *káptalanok*, *pasztorális tanácsok*, *plébániák*, *templomok*, *klerikusi egyesületek*, *levéltárak*, *kegyes alapítványok és misekötelezettségek* ügyei, valamint az *egyházi vagyon kezelésével* kapcsolatos kérdések, beleértve a klérus ellátásának és társadalombiztosításának problémáit is (uo. art. 95–98).

<sup>466</sup> A kongregáció történetéhez lásd pl. DEL RE, *La Curia* 185-203; DE PAOLIS, V., *La Congregazione per l'evangelizzazione dei popoli*, in BONNET, P. A.–GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (StudGiur 21), Città del Vaticano 1990, 359–370; Az alapító intézkedés kiadása: *Collectanea Sacrae Congregationis de Propaganda Fide*, Romae 1907, I, nr. 3.

<sup>467</sup> Ennek részletproblémáiról lásd LAURO, A., *La Congregazione per il Clero*, in BONNET, P. A.–GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (StudGiur 21), Città del Vaticano 1990, 331–342.



**998** E kongregáció keretében működött a Művészeti és Történeti Örökség Megőrzésének Pápai Bizottsága (Pontificia Commissio de Patrimonio Artis et Historiae conservando, uo. art. 99–104). II. János Pál pápa 1993. III. 25-én kelt *Inde a Pontificatus* kezdetű motu proprio-jával ezt a bizottságot önállósította és az Egyház Kulturális Javainak Pápai Bizottsága néven szervezte meg (AAS 85, 1993, 549–552, főként Nr. III: uo. 551–552).

**999** 8) A *Megszentelt Élet Intézményei és az Apostoli Élet Társaságai Kongregációja* (Congregatio pro Institutis Vitae Consecratae et Societatibus Vitae Apostolicae). Ezt a kongregációt V. Sixtus pápa alapította 1586. V. 27-én<sup>468</sup>. A XVII. századtól hosszú ideig a Püspöki (Konzisztoriális) Kongregációval volt egybeolvasztva. X. Pius pápa kúriareformja ismét önállóvá tette Szerzetesi Kongregáció néven. Mai hosszú nevét a szerzetesi és ehhez hasonló életformák új tipológiájának megfelelően kapta (vö. 573–746. k.).

**1000** *Illetékessége* a latin egyházban kiterjed a szerzetes intézményekre, a világi intézményekre és az apostoli élet társaságaira. Rá tartoznak mindazok a jogosítványok, amelyeket az ilyen intézmények és tagjaik vonatkozásában a jog a Szentszékre ruház (vö. *Pastor Bonus* art. 105–108). Hatáskörébe tartozik a nagyobb előljárók konferenciáinak létesítése, szabályzataik jóváhagyása, működésük felügyelete (uo. art. 109). Ugyanez a kongregáció foglalkozik a remete élet és a szüzek rendje, valamint a harmadrendek problémáival is (uo. art. 110–111).

**1001** 9) A *Szemináriumok és Oktatási Intézmények Kongregációja* (Congregatio de Seminariis atque Studiorum Institutis). Noha a *Pastor Bonus* kezdetű apostoli konstitúcióban a kongregáció csak ezen a néven szerepel, az Államtitkárság 1989. II. 26-i levele (Prot. Nr. 236.026) engedélyezte, hogy másik hivatalos névként ugyanez a szerv használhassa az 1967 óta szokásos elnevezést: A Katolikus Nevelés Kongregációja<sup>469</sup>. Ez utóbbi elnevezés megtartásának indoka, hogy az jobban kifejezni látszik e hatóság tényleges feladatkörét<sup>470</sup>. Az V. Sixtus által létrehozott kongregáció, mely a Pápai Állam oktatását felügyelő szerv utódjaként hol elsősorban a Római Egyetem irányításával, hol inkább a Pápai Állam oktatásügyével volt hivatva foglalkozni, egyben időről időre változó hatáskört kapott a katolikus világ egyetemeivel kapcsolatban is. 1915. november 4-én XV. Benedek pápa *Seminaria clericorum* kezdetű motu proprio-jában (AAS 7, 1915, 493–495) a szemináriumok ügyeit a Konzisztoriális Kongregációtól elvéve ennek a hatóságnak adta át.

**1002** A kongregáció *mai illetékessége* a papnevelés és a katolikus nevelés egész területére kiterjed. Működésének három fő területe: 1) a hivatásgondozás és a szemináriumok; 2) a katolikus nevelés általános problémái és a katolikus iskolák; 3) az egyházi és a katolikus egyetemek, fakultások és más hasonló intézmények (*Pastor Bonus*, art. 112–116).

<sup>468</sup> Történetéhez lásd DEL RE, *La Curia* 163–172; LINSKOTT, S. M., *La Congregazione per gli Istituti di Vita Consacrata e per le Società di Vita Apostolica*, in BONNET, P. A.–GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (StudGiur 21), Città del Vaticano 1990, 343–346.

<sup>469</sup> Vö. *Annuario Pontificio*, Città del Vaticano 1989, 1625.

<sup>470</sup> BERTONE, T., *La Congregazione per l'Educazione Cattolica (dei Seminari e degli Istituti di Studio)*, in BONNET, P. A.–GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (StudGiur 21), Città del Vaticano 1990, 387–388.

### c. A bíróságok

**1003** Az Apostoli Szentszék bíróságai: 1) az *Apostoli Penitenciária*<sup>471</sup>, mely a belső fórumra és a búcsúkra vonatkozó kérdésekkel foglalkozik, feloldozásokat, felmentéseket, orvoslásokat és más kegyeket ad, s így tevékenysége a szó mai értelmében aligha nevezhető bírónak (*Pastor Bonus* art. 117–120);

**1004** 2) az *Apostoli Signatura Legfelsőbb Bírósága* (Supremum Tribunal Signaturae Apostolicae); és

**1005** 3) a *Rota Romana* (működési szabályai: *Rotae Romanae Tribunal Normae*, 1994. IV. 18: AAS 86, 1994, 508–540; vö. *Secr. Status, Rescriptum ex audientia*, 1995. II. 23: AAS 87, 1995, 366).

**1006** Ez utóbbi két bíróság illetékességével és működésével a perjogban foglalkozunk (lásd alább 101. §. 4)<sup>472</sup>.

### d. A pápai tanácsok (és bizottságok)

**1007** A kúria új szabályai arra törekszenek, hogy egységes alakra hozzák a különféle névvel és felépítéssel keletkezett egyéb kúriai szerveket. A tanácsok<sup>473</sup> között számos olyan található, mely azelőtt bizottság vagy titkárság néven szerepelt. Nem sokkal a *Pastor Bonus* kiadása után a pápai bizottság kategóriája mégis feléledt, mert II. János Pál pápa 1988. VII. 2-án megalapította az „*Ecclesia Dei*” Pápai Bizottságot (MP, *Ecclesia Dei*: AAS 80, 1988, 1495–1498), melynek feladata a X. Szent Pius Papi Közösség tagjainak visszavezetése a katolikus egyház teljes közösségébe. 1993. III. 25-én pedig (MP, *Inde a Pontificatus*: AAS 85, 1993, 549–552) önálló szervezet alapított az *Egyház Kulturális Javainak Pápai Bizottsága* (Pontificia Commissio de Bonis Culturalibus Ecclesiae) néven. Mégis elmondhatjuk, hogy az ilyen szakterületekkel foglalkozó kúriai szervek legtipikusabb formája jelenleg a pápai tanács. A *Pastor Bonus* az alábbi pápai tanácsokat sorolja fel:

**1008** 1) a *Világiak Pápai Tanácsa* (Pontificium Consilium pro Laicis; art. 131–134)<sup>474</sup>; 2) a *Keresztény Egység Elősegítésének Pápai Tanácsa* (Pontificium Consilium ad Unitatem Christianorum Fovendam; art. 135–138)<sup>475</sup>; 3) a *Család Pápai Tanácsa* (Pontificium Consilium pro Familia; art. 139–141); 4) az *Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa* (Pontificium Consilium de Iustitia et Pace; art. 142–144); 5) a „*Cor Unum*” Pápai Tanácsa (uo. art. 145–148); 6) a *Vándorlók és Utazók Lelkigondozásának Pápai Tanácsa* (Pontificium

<sup>471</sup> Történetéről és mai működéséről lásd DE MAGISTRIS, L.–TODESCHINI, U. M., *La Penitenzieria Apostolica*, in BONNET, P. A.–GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (StudGiur 21), Città del Vaticano 1990, 419–429.

<sup>472</sup> A Szentszék bíróságairól lásd újabban GROCHOLEWSKI, Z., *I Tribunali*, in BONNET, P. A.–GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (StudGiur 21), Città del Vaticano 1990, 395–418.

<sup>473</sup> Általános jogi jellegükről (fő feladatuk továbbra is csupán bizonyos tevékenységek előmozdítása) lásd MAURO, T., *I Consigli: fianlità, organizzazione e natura*, in BONNET, P. A.–GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (StudGiur 21), Città del Vaticano 1990, 431–442.

<sup>474</sup> Vö. BERLINGO, S., *Il Pontificio Consiglio per i Laici*, in BONNET, P. A.–GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (StudGiur 21), Città del Vaticano 1990, 443–453.

<sup>475</sup> E tanács keretében működik a zsidósággal kapcsolatos vallási kérdésekkel foglalkozó bizottság is (*Pastor Bonus* art. 138).

Consilium de Spirituali Migrantium atque Itinerantium Cura; art. 149–151)<sup>476</sup>; 7) az *Egészségügyi Dolgozók Lelkigondozásának Pápai Tanácsa* (Pontificium Consilium de Apostolatu pro Valetudinis Administris; art. 152–153); 8) a *Pápai Törvénytárgyaló Tanács* (Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis; art. 154–158)<sup>477</sup>, mely 1999 óta a Törvénytárgyaló Pápai Tanácsa (Pontificium Consilium de Legum Textibus) nevet viseli; 9) a *Vallások Közti Párbeszéd Pápai Tanácsa* (Pontificium Consilium pro Dialogo inter Religiones; art. 159–162)<sup>478</sup>; 10) a *Nem Hívőkkel való Párbeszéd Pápai Tanácsa* (Pontificium Consilium pro Dialogo cum non credentibus; art. 163–165), melyet II. János Pál pápa 1993. III. 25-én beolvasztott a Kultúra Pápai Tanácsába (MP, *Inde a Pontificatus*: AAS 85, 1993, 549–552); 11) a *Kultúra Pápai Tanácsa* (Pontificium Consilium de Cultura; art. 166–168); 12) a *Tömegtájékoztatás Pápai Tanácsa* (Pontificium Consilium de Communicationibus Socialibus; art. 169–170).

### e. A hivatalok

**1009** A *Pastor Bonus*ban a következő hivatalok<sup>479</sup> szerepelnek: 1) az *Apostoli Kamara* (Camera Apostolica; art. 171); 2) az *Apostoli Szentszék Vagyonkezelősége* (Administratio Patrimonii Sedis Apostolicae; art. 172–175); 3) az *Apostoli Szentszék Gazdasági Ügyeinek Prefektúrája* (Praefectura Rerum Oeconomicarum Sanctae Sedis; art. 176–179).

**1010** A *Pastor Bonus* kiadása után létesült az *Apostoli Szentszék Munkaügyi Hivatala* (Officium Laboris; MP, *Nel primo anniversario*, 1989. I. 1: AAS 81, 1989, 145–148). Ennek működését saját szabályzat rendezi, melyet a létesítő pápai intézkedéssel együtt publikáltak (AAS 81, 1989, 148–155)<sup>480</sup>.

### f. A többi intézmények

**1011** A többi kúriai szervek nem minősülnek központi hatóságnak. Ebben a kategóriában a *Pastor Bonus* a *Pápai Ház Prefektúráját* (Praefectura Pontificalis Domus; art. 180–181) említi, mely korábban az *Apostoli Palota Prefektúrája* nevet viselte, és a pápai kihallgatások, ceremóniák és utazások szervezésével foglalkozik, valamint a *Pápai Liturgikus*

<sup>476</sup> Vö. BEYER, J., *Il Pontificio Consiglio della Pastorale per i Migranti e gli Itineranti*, in BONNET, P. A.–GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (StudGiur 21), Città del Vaticano 1990, 455–466.

<sup>477</sup> Ez a szerv az 1917-es Codexet magyarázó bizottság, a II. Vatikáni Zsinat határozatait magyarázó bizottság, majd az ezek nyomába lépő, az Egyházi Törvénykönyv hiteles magyarázatára alakult pápai bizottság (vö. MP *Recognito Iuris Canonici*, 1984. I. 2: AAS 76, 1984, 433–434) utóda. Mivel már nem csupán az Egyházi Törvénykönyvet magyarázhatja, hanem más egyházi törvényeket is, sőt az alacsonyabb rangú jogalkotóktól kiadott részleges jogszabályoknak az egyetemes egyházi törvényekkel való összhangját is hivatott felülbírálni, bizonyos tekintetben alkotmánybírói funkciót tölt be. Nem teljesen tisztázott, hogy ki és hogyan kérheti egy jogszabály törvényességének felülvizsgálatát. A püspöki csoportoktól hozott általános határozatokat az illetékes központi hatóság e bizottság ítéletének is aláveti (*Pastor Bonus*, art. 157). Vö. pl. HERRANZ, J., *Il Pontificio Consiglio per l'Interpretazione dei testi legislativi*, in BONNET, P. A.–GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (StudGiur 21), Città del Vaticano 1990, 467–481.

<sup>478</sup> E tanács keretében külön bizottság működik a mohamedánokkal való kapcsolatok ápolására (*Pastor Bonus* art. 162).

<sup>479</sup> A hivatalokról lásd XALERNO, F., *Gli Uffici*, in BONNET, P. A.–GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (StudGiur 21), Città del Vaticano 1990, 483–503.

<sup>480</sup> Erről a hivatalról lásd MATTIOLI, L., *L'Ufficio del Lavoro della Sede Apostolica secondo lo statuto unito al M. P. „Nel primo anniversario” dell' 1/1/1989*, in BONNET, P. A.–GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (StudGiur 21), Città del Vaticano 1990, 505–520.

*Ünnepségek Hivatalát* (Officium de Liturgicis Celebrationibus Summi Pontificis; art. 182). Egyéb intézmények is működnek az Apostoli Szentszékhez rendelve vagy azzal szervezeti kapcsolatban, így a *Vatikáni Levéltár* (Archivum Secretum Vaticanum), a *Vatikáni Könyvtár* (Bibliotheca Apostolica Vaticana), a pápai akadémiák, a *Vatikáni Nyomda*, a *Vatikáni Könyvkiadó*, a *Vatikáni Rádió*, a *L'Osservatore Romano*, a *Vatikáni Televíziós Központ*, a *Szentszék Sajtóhivatala* (Sala Stampa), a *Szent Péter Bazilika Karbantartó Üzeme* (Fabrica Sancti Petri), a *Pápai Jótékonyági Szolgálat* (Eleemosynaria Apostolica), a *Zarándok Iroda*, (Peregrinatio ad Petri Sedem), valamint a *Vatikáni Bank* (Istituto per le Opere di Religione). Ezek közül az intézmények közül többet maga a *Pastor Bonus* is említ (art. 186–193)<sup>481</sup>.

---

<sup>481</sup> Az ott felsoroltakról és a többiekről lásd pl. SCHMITZ, H., *Die Römische Kurie*, in LISTL, J.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des Katholischen Kirchenrechts*, <sup>2</sup>Regensburg 1999, 383–385.

## 41. §. A pápai követek

### 1. A pápai képviselet alapjai

**1012** A pápai képviselet intézményének teológiai alapja a római pápa egyházkormányzati primátusában keresendő, mely egyetemes pásztori küldetésének velejárója. Ebből fakad született és szuverén joga ahhoz, hogy követeket nevezzen ki és küldjön a különböző vidékeken működő részegyházakhoz, vagy akár egyben az államokhoz és hatóságokhoz is (362. k.). Eszerint a pápa követeit – éppen az egész világegyházra szóló lelkipásztori feladatára tekintettel – főként magukhoz a részegyházakhoz küldi.

**1013** A pápai képviselet küldetése többnyire nem csupán a részegyházakhoz, hanem az államokhoz és a hatóságokhoz is szól. Magából létének teológiai valóságából következik, hogy a katolikus egyház „isteni rendelkezés folytán” erkölcsi személyiséggel van felruházva (113. k. 1. §; lásd fent 19. §. 1). Az egyház ugyanis olyan szerves és önálló valóság mely jellegénél fogva alkalmas arra, hogy egységes egészként jogok és kötelességek alanya legyen. Az egyházjog azonban nem csupán a katolikus egyházzal állítja, hogy isteni rendelés folytán erkölcsi személy, hanem az *Apostoli Szentszékről* is (uo.). Az Apostoli Szentszék ugyanis a hivatalos egyházi szóhasználatban a katolikus egyház legfőbb hatóságát jelenti, vagyis magát a római pápát. Egyben vonatkozik azoknak a központi hatóságoknak az összességére is, amelyek segítségével a pápa az egyetemes egyház ügyeit intézni szokta (vö. 360–361. k.).

**1014** Ennek a teológiai valóságnak megfelelően manapság a *nemzetközi jogi* elmélet és gyakorlat terén az az uralkodó álláspont, hogy az Apostoli Szentszék a katolikus egyháznak mint szuverén kormányzattal rendelkező, tartós és aktív nemzetközi jogalannak a megtestesítője. Jogai és kötelességei tehát magának az egyháznak a jogai és kötelességei. Az egyház nemzetközi jogalanyisága pedig teljesen független attól, hogy létezik-e az adott időszakban egyházi állam vagy – mint korunkban – Vatikánvárosi Állam. Ezért nem is alapul ez a jogalanyiség sem az 1871-es olasz garanciatörvényen, sem a Vatikánvárosi Államot elismerő 1929-es Lateráni Szerződésen, hanem az egyház valóságában gyökeredzik. Ebben az összefüggésben áll a Szentszéknek az a joga, hogy szuverén államok módjára saját küldötteivel képviseltesse magát, és államok hozzá küldött követeit fogadja. Az Apostoli Szentszéknek ez a követküldési és követfogadási joga hosszú történelmi folyamat során öltött konkrét alakot.

### 2. A szentszéki képviselők és a nemzetközi jog

**1015** Valahányszor a pápai követ küldetése nem csupán a részegyházakhoz, hanem államokhoz és hatóságokhoz szól, az egyházjog magáévá teszi – különösképpen a követek kiküldése és visszahívása terén – a nemzetközi jognak a diplomáciai képviselökre vonatkozó szabályait (vö. 362. k.)<sup>482</sup>. A diplomáciai jog kodifikációja Napóleon bukása után,

<sup>482</sup> A Szentszék diplomáciai tevékenységével kapcsolatban lásd KÖCK, H. F., *Die völkerrechtliche Stellung des Heiligen Stuhls*, Berlin 1975; CHEVAILLIER, L.–LEFEBVRE, C.–METZ, R., *Le droit et les institutions de l'Église Catholique latine de la fin du XVIII siècle à 1978. Organismes collégiaux et moyens de gouvernement* (HDIEO XVII), Paris 1983, 361–432; OLIVERI, M., *Natura e funzioni dei Legati Pontifici nella storia e nel contesto ecclesiologico del Vaticano II*, Torino 1970; UA., *The Representatives. The Real Nature and Function of Papal Legates*, Gerards Cross 1980; CARDINALE, H. E., *The Holy See and the International Order*, Buckinghamshire 1976; MIKAT, P., *Die päpstlichen Gesandten*, in *Handbuch* 295–301; D'ONORIO, J. B.(ed.),

az 1815-ös bécsi kongresszuson kezdődött. Fejlődésében jelentős állomást képviselt a diplomáciai kapcsolatokról szóló 1961-es bécsi egyezmény. Mindezzel összhangban a Szentszék állandó képviselőjét a történelmileg kialakult szóhasználatnak megfelelően apostoli delegátusnak nevezzük, ha küldetése kizárólag a helyi egyházhoz szól, s így nem szoros értelemben diplomáciai jellegű. Ha államokhoz és kormányokhoz is akkreditálva van, akkor címe nuncius, feltéve hogy az illető országban joga van arra, hogy ő legyen a diplomáciai testület rangelső tagja (doyenje). Ez általában a régi katolikus hagyományokkal rendelkező országokban szokott előfordulni. Ha a Szentszék diplomáciai képviselőjének erre nincs joga, pronuncius név illeti. Ugyancsak államokhoz és kormányokhoz küldött pápai követ az *internuncius* is. A diplomáciai jog szerint a nuncius és a pronuncius nagykövetnek számít. Az internuncius fokozata „rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter”. Előfordul az is, hogy a Szentszéknek valamelyik állandó képviselőjét – többnyire átmenetileg – a követnél alacsonyabb rangú diplomata, ügyvivő vezeti.

### 3. A pápai követek az egyházjogban

#### a. Fogalmuk

**1016** A fentiekben felsorolt személyeket (az ügyvivő kivételével) az egyházjog a pápa *köveinek* (legátusainak) nevezi. Feladatuk lényegét abban jelöli meg, hogy magának a pápának a személyét képviselik, tartós jelleggel, részegyházak felé vagy egyben államok és hatóságok felé is (363. k. 1. §). Ugyancsak a Szentszéknek képviselik, de nem minősülnek a szó szaknyelvi értelmében pápai követnek, legátusnak azok, akik pápai kiküldötti vagy megfigyelői minőségben nemzetközi szervezetekhez, értekezletre vagy összejövetelekre kapnak kiküldetést (363. k. 2. §). Ez utóbbi csoportba tartoznak azok a személyek is, akik nemzetközi szervezetek mellett látják el a Szentszék állandó képviselőjét. Amikor az Egyházi Törvénykönyv a pápai követekről szól, csupán a fentebb említett első kategóriába tartozó, vagyis a részegyházakhoz (is) küldetéssel rendelkező, szoros értelemben vett pápai legátusok feladatait és jogait tárgyalja.

**1017** Nem említi a Codex a pápai követekről szóló fejezetben azokat a bíborosokat, akik a pápa megbízásából őt hasonmásaként valamilyen ünnepségen vagy gyűlésen, pl. eucharisztikus kongresszuson képviselik *oldalköveti* (Legatus a latere) minőségben, vagy különleges küldöttként valamilyen lekipásztori feladatra kaptak eseti megbízást (358. k.). Az ő hatáskörüket mindig az adott pápai megbízó intézkedés határozza meg. Állandó diplomáciai képviselőknek semmiképp nem számítanak. Az alábbiakban felsorolt belső, egyházi jogok és köteleességek sem vonatkoznak rájuk. Azokat az érsekeket pedig, akik történelmi okból a *született követ* (Legatus natus) tiszteletbeli címével rendelkeznek, ezen az alapon semmilyen külön jog nem illeti meg (vö. már 1917-es CIC 270. k.).

---

*Le Saint-Siège dans les relations internationales. Actes du Colloque organisé les 29 et 30 janvier 1988, à la Faculté de Droit et de science politique d'Aix-en-Provence par le Département des sciences juridiques et morales de l'Institut Portalis*, Paris 1989; UA., (ed.), *La diplomatie de Jean Paul II*, Paris 2000; PETRONCELLI-HÜBLER, F., *Chiesa cattolica e comunità internazionale*, Napoli 1989. A Szentszék diplomáciai képviselőit és nemzetközi szervezetekhez fűződő kapcsolatait az *Annuario Pontificio* évente ismerteti.

## b. Szerepük

**1018** A II. Vatikáni Zsinaton elhangzott püspöki kívánságoknak megfelelően a pápai követek küldetésének a helyi főpásztorok saját feladatkörét fokozottan figyelembevevő, pontosabb körülírása vált szükségessé. Erre az igényre adott választ VI. Pál pápa *Sollicitudo Omnium Ecclesiarum* kezdetű, 1969. VI. 24-én kiadott motu proprioja (AAS 61, 1969, 473–484). Ez az okmány olyan jogi szabályokat tartalmaz, melyek később az Egyházi Törvénykönyvbe is bekerültek. Egyszersmind a pápai küldöttek feladatkörének szükségességét, jelentőségét és jellegét teológiailag is mértékadóan megalapozza. A péteri tisztség, az egyház alapkövének szerepe (vö. Mt 16,18), az a Krisztustól kapott péteri küldetés, hogy megerősítse testvéreit (Lk 22,32), a püspökök és a pápa szoros együttműködésének szükségessége a hit és a krisztusi üdvözítő mű szolgálatában indokolják, hogy a pápa az egyes részegyházakhoz állandó képviselőket küld. E gyakorlatnak különös hangsúlyt látszik adni Krisztus szeretetének sürgetése, melynek jegyében „az egyház köteles a krisztusi hitet és üdvösséget terjeszteni. Köteles pedig a kifejezett parancs alapján, melyet Péter utódjával, az egyház legfőbb pásztorával együtt az apostoloktól örökölt a püspökök testülete, amelynek a papok a munkatársai. Köteles továbbá amiatt az életerő miatt, amelyet testének tagjaiba áraszt ki Krisztus” (AG 5; vö. Ef 4,16). A püspökök kollegialitásának és az egyház missziós küldetésének zsinati hangsúlyozásából logikusan adódott, hogy a pápai követek feladatának fontossága és belső egyházi jellege előtérbe került.

**1019** A pápai követ legfőbb feladata, hogy egyre erősebbé és hatékonyabbá tegye az Apostoli Szentszék és az illető *részegyházak* közötti egységet. Ennek a részegyházakkal kapcsolatos, vagyis az egyház belső életéhez tartozó hivatásának a körében a Szentszék követének az egyetemes egyházjog számos konkrét teendőjét is megjelöli (364. k.). Az első ilyen feladat *információs* jellegű. Értesítenie kell az Apostoli Szentszékét mindazokról a körülményekről, amelyek az adott részegyházak életét befolyásolják, valamint a lelkek javát, az egyház működését a maga általánosságában érintő dolgokról. Ennek az információs munkának egy sajátos vonatkozása a püspökök kinevezésével kapcsolatos. A pápai követre tartozik a jelöltek nevének továbbítása vagy javaslása a Szentszék felé, valamint az illető személyekről az információs eljárás lefolytatása (vö. 377–378. k.). Ugyanakkor informálnia, tanácsaival, de tevékenységével is támogatnia kell az adott területen dolgozó püspököket, természetesen saját illetékességük teljes tiszteletben tartásával. Ám a pápai követnek nem csupán az egyes püspököket kell segítenie, hanem magukat a *püspöki konferenciákat* is.

**1020** Noha a pápai legátus magánál a jognál fogva nem tagja a püspöki konferenciának, joga van jelen lenni minden teljes ülés megnyitó gyűlésén, sőt a konferencia szabályzata vagy a püspökök meghívása, illetve a Szentszék kifejezett megbízása feljogosíthatja arra is, hogy a püspöki kar teljes üléseinek egyéb vagy akár összes összejövetelein jelen legyen (MP, *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, 1969. VI. 24, nr. VIII, 2: AAS 61, 1969, 482). Közölni kell a pápai követtel, mégpedig idejében, hogy mi lesz a püspökkari ülés napirendjén, az ülésről készült aktákat pedig meg kell küldeni neki, s ő továbbítja azokat az Apostoli Szentszékhez (uo.). Az újabb püspökkari szabályzatok közül nem kevés kimondja, hogy a pápa követe a konferencia minden összejövételére hivatalos (pl. Argentína, Brazília, Kanada, Mexikó, USA)<sup>483</sup>. Magyarországon a püspöki konferencia 1990. VIII. 6-án jóváhagyott (C Ep, Prot. N. 1422/64) szabályzatának 3. cikkelye kimondja, hogy a pápai követet minden teljes ülés

<sup>483</sup> Vö. IBÁN, I. C., *Gli statuti delle conferenze episcopali. II: America* (Pubblicazioni della Università di Pavia, Studi nelle scienze giuridiche e sociali, N. S. 57), Padova 1989, 37.

összejöveteleire meg kell hívni („Summi Pontificis Legatus ad sessiones cuiuslibet Conventus plenarii invitetur”). Ez kétségtelenül azt jelenti, hogy nem csupán a konferenciák nyitó üléseire kell hivatalosnak lennie.

**1021** Maguknak a helyi katolikus közösségeknek, de az egyetemes egyházi missziós küldetésnek az érdekében is, tehát nem pusztán politikai szempontból, igyekezniük kell a pápai követeknek előmozdítani azokat az ügyeket, melyek a *békét, a fejlődést és a népek együttműködését* segítik elő. Abból, hogy a Szentszék állandó képviselője a legfőbb egyházi hatóságot jeleníti meg, s hogy a katolikus egyház az ökumenikus párbeszédben is egységes egészként kell, hogy működjék, következik a pápai követ sajátos feladata a *nem katolikus keresztény közösségekhez és a nem keresztény vallásokhoz fűződő kapcsolatok munkálására*. Ebben a vonatkozásban is rendkívül fontos a pápai követ és a helyi püspökök szoros együttműködése. Ugyancsak a legfőbb egyházi hatóság hiteles képviseléből, valamint abból a körülményből, hogy a pápa követe többnyire az adott államhoz is küldetéssel rendelkezik, adódik a szentszéki képviselő sajátos lehetősége és feladata arra, hogy *az állam vezetőinél pártfogolja* mindazt, ami az egyház küldetésével, illetve az Apostoli Szentszék sajátos hivatásával kapcsolatos. Mivel ez a tevékenység az adott területen élő részegyházak szolgálatát is hatékonyan segítheti, érthető, hogy az egyházjog külön is előírja ennek során a helyi püspökökkel való együttműködést. Mindezekben a felsorolt kötelezettségeken kívül a pápai követ belső egyházi munkája számára is kaphat sajátos megbízásokat és felhatalmazásokat.

**1022** Mint fentebb említettük, a pápai követek küldetése sokszor nem csupán a részegyházakhoz, hanem egyszersmind az *államokhoz* is szól. Ezekben az esetekben az imént felsoroltakon kívül más sajátos feladataik is vannak (vö. 365. k.). Ilyen elsősorban a Szentszék és az adott állam hatóságai közötti *kapcsolatok előmozdítása*. De ilyen az is, hogy az illetékes állami szervekkel tárgyaljon *az egyház és az állam közti viszonytal* kapcsolatos kérdésekről, különösen pedig a konkordátumok vagy más hasonló megállapodások létrehozásáról, megkötésük után pedig a végrehajtásukról. Mivel ezek a megegyezések különös hangsúllyal az egyházat mint élő egészet, illetve az Apostoli Szentszékét érintik, de gyakran hatással lehetnek a részegyházakra mint olyanokra is, és szükségessé tehetik a részegyházakban meglévő tapasztalatok és pasztorális szempontok behatóbb előzetes megismerését, a pápai követnek ilyenkor – amennyire ezt a körülmények indokolják – ki kell kérnie az adott terület püspökeinek véleményét és tanácsát, és értesítenie kell őket az ügyek alakulásáról is.

### c. Különleges jogaik és mentességeik

**1023** A szentszéki követség *székháza* nem csupán a diplomáciai képviselőknek a nemzetközi jogban biztosított mentességeket élvezi (amennyiben tudniillik a pápai követ küldetése az államhoz is szól), hanem az egyház saját jogrendjében is különleges helyzet illeti meg. Nevezetesen: az épület ki van véve a helyi ordinárius kormányzati hatalma alól, vagyis bizonyos értelemben egyházjogilag területen kívüli. Ez a kivételes helyzet azonban nem vonatkozik a házasságkötésekre. Vagyis a helyi ordinárius jogköre e tekintetben a képviselő épületére is kiterjed. A többi ügyekben viszont a képviselő székhelyén a pápai követ a helyi ordinárius jogkörét gyakorolja. A követség székházában lévő kápolnában végzett liturgikus szertartások során azonban az adott vidéken érvényes szabályok szerint kell eljárni (366. k. 1; vö. MP, *Sollicitudo Omnium Ecclesiarum*, 1969. VI. 24, nr. XII, 2: AAS 61, 1969, 484).



**1024** A pápai követ *személyét* megillető jog, hogy küldetési területe minden templomában végezhet liturgikus szertartásokat, főpapi jelvényekkel is, s ehhez nincs szüksége a helyi főpásztor engedélyére. Mégis az ilyen cselekmények előtt lehetőleg értesítenie kell a helyi ordináriust. A hatályos Egyházi Törvénykönyv ugyan nem tesz említést róluk, de más forrásokból, illetve különleges rendelkezésekből adódnak a pápai követeket illető egyéb felhatalmazások vagy tiszteletbeli előjogok is. Ilyen pl. az a tény, hogy a pápai követ az összes püspökök és érsekek előtt tiszteletbeli elsőbbséget élvez, de nem előzi meg rangsorban sem a bíborosokat, sem a keleti pátriárkákat. Ennek analógiájára lehetne vizsgálni azt a kérdést, hogy megelőzne-e egy olyan valódi kormányzati hatalommal rendelkező primást, aki nem volna bíboros (366. k. 2; MP, *Sollicitudo Omnium Ecclesiarum*, 1969. VI. 24, nr. XII, 4: AAS 61, 1969, 484).

## II. fejezet: A részegyházak és csoportjaik

### 42. §. A részegyházak

#### 1. Fogalmuk

**1025** A *részegyházak* (Ecclesiae particulares) Isten népének részei, amelyekben és amelyekből az egy és egyetlen katolikus egyház áll (LG 23; 368. k.). Ám Isten népének nem bármely részét nevezzük részegyháznak, hanem alapvetően azt, amely egy püspökre van bízva mint saját pástorra, vagyis elsősorban az egyházmegyét (369. k.). Részegyház néven szerepelnek ezenkívül még azok az egyéb egységek is, amelyek a jogban (368. k.) az egyházmegyéhez hasonló elbírálás alá esőnek minősülnek.

**1026** A II. Vatikáni Zsinat kifejezett tanítása szerint: „A részegyházak az egyetemes egyház képmásai: bennük és belőlük valósul meg az egy és egyetlen katolikus egyház. Így az egyes püspökökben saját egyházuk, valamennyiükben pedig – a pápával együtt – az egész egyház mutatkozik meg a béke, a szeretet és az egység kötelékében” (LG 23a). Tehát nem az egyetemes egyház a részegyházak szövetsége, hanem éppenséggel elsődleges a részegyházakhoz képest. A részegyházak ugyanis képmásai az egyetemes egyháznak, de nem pusztá darabjai, hanem annak egészét mintázzák. Azáltal jelenítik meg az összegyházat, hogy a püspök köré rendeződnek, akinek jelenléte megvalósítja bennük a krisztusi küldetés teljességét és a teljes szentségi struktúrát (CD 11a)<sup>484</sup>. Mint a Hittani Kongregáció 1992. V. 28-i utasítása különösen is hangsúlyozza, a *communio* fogalomnak azt az értelmezését, hogy az egyetemes egyház a részegyházak közössége, nem szabad úgy felfogni, mintha az egyetemes egyház csupán a részegyházak kölcsönös elismerésének eredménye volna. Egy ilyen ekkleziológiai szemlélet nem csupán az egyetemes egyház fogalmát hamisítaná meg, hanem a részegyházét is. A történelem tanúsága szerint, ha egy részegyház arra törekedett, hogy elégséges legyen önmagának, és ezzel gyengítette valós közösségét az egyetemes egyházzal, s annak eleven és látható központjával, akkor belső egységében is kárt szenvedett, és abba a veszélybe került, hogy elveszíti szabadságát olyan hatalmakkal szemben, amelyek szolgálatukba akarták állítani és ki akarták használni (nr. 8: AAS 85, 1993, 842).

**1027** Épp ezért a mai kánonjogi szaknyelvben semmiképp sem nevezzük részegyházaknak a *plébániákat*. De a különböző zsinati szövegekben alkalmazott nem mindig egészen következetes terminológia (vö. pl. OE 2) ellenére nem nevezzük ma részegyházaknak a *jogilag önálló rítus szerinti egyházakat* (sajátjogú egyházakat) sem. Mai beszédmodunk szerint pl. egy keleti katolikus pátriárkátus sajátjogú egyháznak minősül, de benne sok részegyház (egyházmegye) van<sup>485</sup>. A CIC követi a zsinat utáni egyházi jogszabályokban és dokumentumokban már jelentkező tendenciát, amely az egyházmegyére

<sup>484</sup> A kérdés gazdag irodalmából lásd pl. GHIRLANDA, G., *Chiesa universale, particolare e locale nel Vaticano II e nel nuovo Codice di diritto canonico*, in LATOURELLE, R. (ed.), *Vaticano II: Bilancio e prospettive venticinque anni dopo* (1962–1987), Roma–Assisi 1987, II, 850–853.

<sup>485</sup> E terminológiai nehézségekről és tisztázódásukról a zsinat utáni időkben lásd ZUZEK, I., *Le „Ecclesiae sui iuris” nella revisione del diritto canonico* in LATOURELLE, R. (ed.), *Vaticano II: Bilancio e prospettive venticinque anni dopo* (1962–1987), Roma–Assisi 1987, II, 868–882.

és a hozzá hasonló egységekre a *helyi egyház* (Ecclesia localis) helyett a részegyház kifejezést részesíti előnyben. A zsinat szövegeiben néhol még a két megnevezés váltakozó használata figyelhető meg (UR 14). A részegyház elnevezés kizárólagossá válásának talán legfőbb oka, hogy az egyházjog ismeri a nem területi, hanem személyi kritérium alapján kijelölt részegyház fogalmát is<sup>486</sup>.

**1028** A részegyház *személyek csoportja*, közösség, nem pedig pusztán terület vagy hivatal. Ennek hangsúlyozása a zsinat tanítása nyomán a CIC meghatározásában egyértelmű<sup>487</sup>.

## 2. Fajaik

**1029** A részegyház legtipikusabb fajtája, melynek teológiai valóságából maga a részegyház fogalma is ered, az *egyházmegye* (dioecesis; a keleti egyházjogban: eparchia).

**1030** Arra az egyházi valóságra, amelyet ma egyházmegyének hívunk, a *dioecesis* név csak viszonylag későn vált szakkifejezéssé. Ez a görög eredetű elnevezés a római közigazgatásban különböző méretű egységeket jelölt. A principátus korában a provinciánál kisebb, a Diocletianus által bevezetett reform után pedig több tartományból álló egészen nagy közigazgatási kerületeket illettek ezzel a névvel<sup>488</sup>.

**1031** Az egyházmegye „Isten népének egy része, mely a püspökre van bízva, hogy a papság közreműködésével lelkileg gondozza, hogy így pásztorához tartozva és általa az evangélium és az eucharistia révén a Szentlélekben összegyűjtve részegyházat alkosson, melyben valóban jelen van és működik Krisztus egy, szent katolikus és apostoli egyháza” (369. k.; CD 11).

**1032** A *területi prelatúra* (paelatura territorialis) Isten népének területileg körülhatárolt része, melynek gondozása prelátusra van bízva, aki azt megyéspüspök módjára saját pásztoraként kormányozza (379. k.). Történelmi okból, a missziós hatékonyság céljából vagy más körülményekre tekintettel ezek az egységek nem váltak formálisan egyházmegyévé. Napjainkban is létesülnek területi prelatúrák (vö. II. János Pál, Decr. part., 1978. XII. 13: *Leges V*, 7489–7490). A területi prelatust általában püspökké szentelik, s a szentelésben nem valamely hajdani egyházmegye címét kapja, hanem a prelatúráét, akár a megyéspüspökök az egyházmegyéét (SC Ep, Litt., 1977. X. 17: *Comm 9*, 1977, 224).

**1033** A *területi apátság* (abbatia territorialis) Isten népének területileg körülhatárolt része, melynek kormányzása apátra van bízva, aki azt megyéspüspök módjára saját pásztoraként kormányozza (370. k.). Területi apátságokat a jövőben a Szentszék nem szándékozik létesíteni. A területi apátok püspökké szentelését pedig – különleges helyzetektől eltekintve – nem tartja kívánatosnak (MP, *Catholica Ecclesia*, 1976. X. 23: AAS 68, 1976, 694–696). Magyarországon egy területi apátság van: a Pannonhalmi Főapátság, melyben a főapát 1989 óta egyházkormányzati hatalmát ismét gyakorolja. Ezt a területi

<sup>486</sup> Vö. pl. LONGHITANO, A., *Le chiese particolari*, in AAVV., *Chiesa particolare e strutture di comunione* (II Codice del Vaticano II, 5), Bologna 1985, 27–28.

<sup>487</sup> Vö. PAGÉ, R., *Les Églises patriculières*, I, Montréal 1985, 22.

<sup>488</sup> Vö. pl. MEDICUS, D., *Dioikesis*, in *Der Kleine Pauly*, II, München 1979, 50–51; SCHEUERMANN, A., *Diözese*, in *LThK* III, 414–415.

apátságot a köznyelv „főapáti egyházmegyének” is nevezte. A területi apátság és prelatúra régi egyházi elnevezése *nullius* prelatúra, illetve apátság volt.

**1034** Az *apostoli vikariátus* (*vicariatus apostolicus*) és az *apostoli prefektúra* (*praefectura apostolica*) a missziós területeken előforduló formák. Isten népének olyan részei, melyek még nem váltak egyházmegyévé, s melyeknek lelkipásztori gondozását apostoli vikáriusra, illetőleg apostoli prefektusra bízák, aki azt a pápa nevében kormányozza (371. k. 1. §).

**1035** Az *apostoli* jelző itt arra utal, hogy ezeknek a közösségeknek a vikárius, illetve a prefektus nem a szó szoros értelmében vett saját pásztor, hanem csupán rendes helyettesi hatalommal (*potestas ordinaria vicaria*) rendelkező, a pápa nevében eljáró vezetője. A missziós tevékenység előrehaladtával a részegyházak fokozatosan fejlődnek ki. Ennek korábbi állomása az apostoli prefektúra létesítése. Ha a közösség tovább fejlődik, ezt emelik apostoli vikariátus rangjára. Még további erősödés után ezt alakítja a pápa egyházmegyévé. Ma a missziós területeken a részegyházak túlnyomó többsége már egyházmegye. 1930-ban ezeken a területeken a részegyházak közül még csupán mintegy 20% volt az egyházmegye<sup>489</sup>.

**1036** Az apostoli prefektus felszentelt pap, az apostoli vikárius felszentelt püspök szokott lenni.

**1037** Az *apostoli kormányzóság* (*administratio apostolica*) Isten népének egy része, melyet különleges és egészen súlyos okok miatt a pápa nem alakított egyházmegyévé, s amelynek lelkipásztori gondozását apostoli kormányzóra bízta. Hasonlóan az apostoli prefektushoz és vikáriushoz, az apostoli kormányzó is a pápa nevében vezeti a rábízott közösséget (371. k. 2. §).

**1038** Az apostoli kormányzóság nem tévesztendő össze azzal az egyházmegyével, amelyet átmenetileg éppen nem megyéspüspök, hanem apostoli kormányzó vezet. Ettől ugyanis az egyházmegye még nem alakul apostoli kormányzósággá. Apostoli kormányzóság létesítésére pl. olyankor kerül sor, ha az egyházmegye egy része a püspöki székhelytől különböző országba kerül. Mindenesetre az apostoli kormányzóság a kánonjogban rendkívüli megoldásnak számít.

**1039** Hasonló intézmény a keleti egyházjogban az *exarchátus* (CCEO 311–321. k.), bár ennek érdekes sajátossága, hogy vezetője, az *exarcha* – az alapításnak megfelelően – vagy saját nevében, vagy kinevezője nevében kormányozza Isten népe rábízott részét (CCEO 312. k.).

### 3. Alapításuk

**1040** A részegyházak alapítása a legfőbb egyházi hatóság kizárólagos joga (373. k.).

**1041** Teológiailag a római szék primátusából következik, hogy egy olyan jellegű és fontosságú cselekmény, mint az egyházmegyék alapítása, végső soron az egyház legfőbb vezetőjének, a pápának a hatáskörébe tartozik. Ám ez a legfőbb vezető, ha szükségesnek

<sup>489</sup> TING PONG LEE, I., *Il diritto missionario del nuovo Codice di diritto canonico*, in *La nuova legislazione* 413.

vagy alkalmasnak ítéli, megbízott útján is gyakorolhatja ezt a feladatát. Ez a megbízás pedig történhet hallgatólagosan is. Ebben az esetben meglétére egy adott helyen és történelmi korban a körülményekből kell következtetni<sup>490</sup>. A kereszténység első évszázadaiban a regionális zsinatok, patriarchák, metropoliták, sőt néha maguk a túlságosan kiterjedt egyházmegyéjüket felosztó püspökök döntöttek új egyházmegye alapításáról<sup>491</sup>. Nyugaton évszázadokon át a metropoliták alapították az új egyházmegyéket a tartomány püspökeinek beleegyezésével, Itáliában azonban a pápai tekintély az egyházmegyék alapításában már korán közvetlen szerepet kapott. Gallia, Hispania, Africa területén a késő ókorban és a korai középkorban az említett helyi egyházi hatóságok voltak az új egyházmegyék alapítói<sup>492</sup>. Időnként sor került ezeken a területeken közvetlen pápai közbelépésre is, főként olyankor, ha az alapítás körül jogvita keletkezett, mint pl. Africában, ahol 446-ban Nagy Szent Leó pápa tekintélyi szóval lépett fel egy egyházmegye alapítással kapcsolatos ügyben<sup>493</sup>, vagy Galliában, ahol ugyanez a pápa döntött egyháztartományok határai kérdésében<sup>494</sup>. Az V. század elején, I. Ince pápa dekretális leveleiben kifejezést nyert az a meggyőződés, hogy az egész Nyugaton az egyházakat Péter és utódai létesítették<sup>495</sup>. A missziós területeken, ahol új népek tértek a keresztény hitre, még nem lévén hierarchikus szervezet, a pápa közvetlenebb formában vette ki a részét az egyházmegyék alapításából. Így pl. Angliában, Skóciában vagy akár Szent Bonifác németországi küldetése alkalmával a pápától kapott felhatalmazás, megbízás alapján alakították ki a püspökségeket<sup>496</sup>.

<sup>490</sup> Ahogyan F. Claeys Bouuaert a pápai primátusnak az I. Vatikáni zsinaton hittételként is megfogalmazott (Const., *De Ecclesia Christi* c. 3: DS 3059–3064) ősi tanítására hivatkozva kijelenti: „Tout au plus peut-on affirmer que le droit divin exige, comme conséquence de l'institution de l'épiscopat, qu'en général de diocèses soient constitués. Mais leur détermination et leur délimitation, de même que leur suppression, ne peuvent dépendre que de droit ecclésiastique. Si l'on recherche qui est le titulaire de ce droit, on est logiquement amené à désigner le Souverain pontife. Une fois admise la primauté du siège de Rome sur l'Église entière, il faut conclure qu'un acte de cette nature et de cette importance ne peut appartenir en droit qu'au chef suprême de l'Église. Mais rien n'empêche que ce chef suprême, s'il le juge nécessaire ou opportun, n'en délègue l'exercice à une autorité subordonnée. Cette délégation peut être expresse ou tacite” (Diocèse, in DDC IV, 1258). Vö. már Conc. Florent. (1439), Decr. pro Graecis: „Item diffinimus, sanctam Apostolicam Sedem, et Romanum Pontificem, in universum orbem tenere primatum, et ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri principis Apostolorum et verum Christi vicarium... et ipsi in beato Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse; quemadmodum etiam in gestis oecumenicorum Conciliorum et in sacris canonibus continetur” (DS 1307).

<sup>491</sup> DUCHESNE, L., *Les origines du culte chrétien*, Paris 1920, 17 k.; CLAEYS BOUUAERT, *Diocèse* 1259.

<sup>492</sup> Vö. pl. WERNZ, F. X., *Ius decretalium*, II/2, Romae 1906, 523, nr. 734.

<sup>493</sup> JAFFÉ, PH.–LOEWENFELD, S.–KALTENBRUNNER, F.–EWALD, P., *Regesta Pontificum Romanorum a condita Ecclesia usque ad annum post Christum natum MCXCVIII*, Lipsiae 1885 (úny. Graz 1956), I, nr. 410. A levél részlete – épp az egyházmegyék alapításával kapcsolatos passzus – bekerült a Decretum Gratianiba is (D. 80 c. 4). Benne a pápa annak a korábbi – már a Laodikeiai Zsinat (IV–V/1. sz.) 57. és a Szerdikai Zsinat (342–343) 6. kánonjában kimondott (vö. ERDŐ P., *Az ókeresztény kor egyházfegyelme* [Ókeresztény Írók 5], Bp. 1983, 307, 329) – egyházfegyelmi szabálynak az érvényesítését sürgeti, hogy jelentéktelen településekre ne nevezzenek ki püspököt. Az ilyen települések püspöki székhely mivoltát (így az illető püspökségek alapítását) – noha már püspököt neveztek ki rájuk az afrikaiak – a pápa nem ismeri el tartós állapotként, hanem amellet foglalt állást, hogy a kinevezett püspök halálával álljon vissza a megalapításuk előtti állapot („ad jus eiusdem antistitis cui olim propria vel contigua fuerunt revertantur”: PL 54, 655 A).

<sup>494</sup> JAFFÉ nr. 450.

<sup>495</sup> Innoc. I, Ep. ad Decentium (416. III. 19): JAFFÉ nr. 311 (PL 20, 552); UA., Ep. ad Victricium (404. II. 15): JAFFÉ nr. 286 (PL 20, 470); vö. PHILLIPS, G., *Kirchenrecht*, V, Regensburg 1854, 321–322; ULLMANN, W., Gelasius I. (492–496). *Das Papsttum an der Wende der Spätantike zum Mittelalter* (Päpste und Papsttum 18), Stuttgart 1981, 38.

<sup>496</sup> Vö. pl. WERNZ 524; PLÖCHL, W., *Geschichte des Kirchenrechts*, I, Wien–München 1960, 155; GAUDEMET, J., *L'Église dans l'Empire Romain (IVe–Ve siècles)* [HDIEO III], Paris 1958, 324; stb.

**1042** A világi hatalom befolyása az egyházmegyék alapítására elsősorban a Keletrómai Birodalomban volt jellemző. Nyugaton a vízigót és a frank uralkodók érvényesítették különböző mértékben akarataikat az egyházmegyék, egyháztartományok területének módosítása, kijelölése terén, bár egyes közbelépéseik egyházi szempontból nem mindig minősültek törvényesnek<sup>497</sup>. Az Ibériai félsziget mohamedán megszállása után a reconquistát vezető keresztény királyok a visszafoglalt területeken új püspökségeket és monastorokat alapítottak, a püspököket alattvalóiknak tekintették, s részt vettek megválasztásukban vagy megerősítésükben, illetve mindkettőben<sup>498</sup>.

**1043** A püspökségek alapítását általában kizárólagos pápai jogként meghatározó, ezt közvetlenül a pápának fenntartó egyházjogi szövegek csak a Szent István halálát követő évtizedekben fokozatosan kibontakozó gregoriánus reformmozgalom sodrában nyertek megfogalmazást. Petrus Damiani kijelentése, mely szerint „csak a római szék alapíthat püspökségeket” 1059–1060-ból való. Ez a szöveg egyébként a gregoriánus szellemben fogant kánonjoggyűjtemények, nevezetesen Luccai Anzelm és Deusdedit közvetítésével a *Decretum Gratiani*ba is bekerült, s a megújult egyházfegyelem maradandó dokumentumává vált<sup>499</sup>.

#### 4. Személyiségük

**1044** A törvényesen megalapított részegyházak magánál a jognál fogva *jogi személyiséggel* rendelkeznek (373. k.). A részegyházak mint jogi személyek a fentiek alapján személyeknek és nem dolgoknak az együttese (vö. 114. k. 1. §), de nem testületek (vö. 115. k. 2. §).

#### 5. Területi és személyi részegyházak<sup>500</sup>

**1045** A hatályos Codexben is fennmaradt az a korábbi *általános szabály*, hogy Isten népének egyházmegyét vagy más részegyházat alkotó részét területileg kell körülhatárolni. Ez azt jelenti, hogy a lakóhely alapján határozzuk meg, ki tartozik egy-egy ilyen közösséghez. Eszerint a részegyházak magukban foglalnak minden krisztushívót, aki az adott területen lakik (372. k. 1. §). Az ilyen részegyházakat *területinek* nevezzük.

**1046** Az általános szabály alóli kivételként alapíthatók olyan részegyházak is, melyek – noha általában területi határokkal is rendelkeznek – nem csupán területi, hanem emellett személyi ismérvek alapján nyernek meghatározást. Ilyen kritérium lehet a hívők rítusa vagy „más hasonló szempont” (372. k. 2. §). Az effajta részegyházakat *személyi* jellegűnek szokás nevezni. Ezek létesítésére is a legfőbb egyházi hatóság jogosult (vö. 373. k.), valahányszor ezt az érdekelt püspöki konferenciák meghallgatása után hasznosnak ítéli (372. k. 2. §).

<sup>497</sup> Vö. WERNZ 523.

<sup>498</sup> GARCÍA Y GARCÍA, A., *Historia del Derecho Canónico. I. El Primer Milenio* (Instituto de Historia de la Teología Española, Subsidia 1), Salamanca 1967, 363.

<sup>499</sup> D. 22 c. 1 (ed. FRIEDBERG, AE., *Corpus Iuris Canonici. Pars prior. Decretum Magistri Gratiani*, Lipsiae 1879, 73–74).

<sup>500</sup> A területiség elve és a személyi elv a katolikus egyház szervezetében ma a különböző sajátjogú egyházak együttélésének és a katolikus–ortodox ökumenikus kapcsolatoknak jelentős kérdése. Ezért tartotta 2001 szeptemberében Budapesten közös kongresszusát erről a témáról a Nemzetközi Kánonjogi Társaság és a Keleti Egyházjogi Társaság. A kongresszus aktái: ERDŐ P.–SZABÓ P. (ed.), *Territorialità e personalità nel diritto canonico e ecclesiastico. Il diritto canonico di fronte al Terzo Millennio*, Bp. 2002.

**1047** A személyi részegyház alapítását indokló szempont (kritérium) lehet többek szerint a hadsereghez való tartozás. Ilyen alapon létesült személyi részegyháznak szokás minősíteni a *tábori „püspökségeket”* (ordinariatus militaris seu castrensis)<sup>501</sup>. A CIC – eltérően 1980-as tervezetétől, mely a személyi részegyházak közt szolt még a személyi prelatúrákról, s közéjük sorolta a tábori püspökségeket is – nem említi ezeket a szervezeti egységeket. Az 1986. IV. 21-én kiadott *Spirituali militum curae* kezdetű apostoli rendelkezés (art. II, 4. §: AAS 78, 1986, 483) katonai ordinariátusról és „más részegyházakról” beszél, vagyis a tábori püspökséget a részegyházhoz legalábbis jogilag hasonlóknak tekinti. S teszi ezt akkor, mikor másfelől világos, hogy a tábori püspökségnek másként van hívő népe, mint egy egyházmegyének. A tábori ordinárius ugyanis nem kizárólagos, hanem csak versengő (kumulatív) egyházkormányzati hatalommal rendelkezik hívei felett<sup>502</sup>. Ezért a szerzők egy része azt vallja, hogy a tábori ordinariátus nem minősíthető a 372. k. 2. §-a szerinti részegyháznak<sup>503</sup>. Az ilyen nézetet vallók közül némelyek a katonai ordinariátust a CIC hallgatása ellenére is a személyi prelatúrák egy fajtájának tekintik<sup>504</sup>. Különös figyelmet érdemel José Luis Gutierrez megoldása, aki szerint a részegyház alaptípusa az egyházmegye. A többi formákat (területi prelatúra, területi apátság, személyi prelatúra, tábori ordinariátus, apostoli vikariátus és prefektúra, apostoli kormányzóság) mind olyan hierarchikus struktúráknak nevezi, melyekben „az egyház részleges dimenziója megvalósul”<sup>505</sup>.

**1048** Egyesek felhívják a figyelmet arra, hogy a nyelv is lehetne személyi részegyház alapításának indoka. Erről ugyan sem a zsinat, sem a CIC nem szól kifejezetten, de nem is zárják ki ezt (vö. CD 23)<sup>506</sup>. Sőt a személyi plébániák alapítását az 518. k. a rítus mellett nyelvi, nemzetiségi szempont alapján is indokoltnak mondja. Ez analóg módon (vö. 19. k.) a személyi egyházmegyére is alkalmazható<sup>507</sup>.

<sup>501</sup> Vö. pl. PAGÉ, *Les Églises particulières* I, 29; GHIRLANDA, G., *De differentia praelaturam personalem inter et ordinariatum militarem seu castrensem*, in *Per* 76 (1987) 219–251. A katonai ordinariátus egyházjogi kérdéseiről részletesebben lásd PAARHAMMER, H., *Rechtliche Ordnung der Militärseelsorge. Universal- und partikularrechtliche Bestimmungen*, in KALUZA, H. W.–KLECATSKY, H. R.–KÖCK, H. F.–PAARHAMMER, J. (Hrsg.), *Pax et Iustitia. Festschrift für Alfred Kosteletzky zum 70. Geburtstag*, Berlin 1990, 463–502.

<sup>502</sup> Vö. GUTIERREZ, J. L., *De ordinariatus militaris nova constitutione*, in *Per* 76 (1987) 208–215.

<sup>503</sup> Pl. LE TOURNEAU, D., *La juridiction cumulative de l'ordinariat aux armées*, in *RDC* 37 (1987) 196. A szerző – többekhez hasonlóan (vö. GUTIERREZ, *De Ordinariatus militaris* 215; RODRIGUEZ, *Chiese particolari e Prelature personali* 136–137; LO CASTRO, *Le prelatore* 225–226) – abból indul ki, hogy a részegyház hívei kizárólag az illető részegyház hatóságának alárendeltjei kell, hogy legyenek. Ezért ha ugyanazok a hívők egyben a területi részegyháznak is tagjai, a személyi alapon szervezett másik egység nem lehet részegyház, csupán ahhoz némileg hasonló. Megjegyzendő azonban, hogy versengő illetékesség területi egyházmegyék között is előfordulhat, pl. ha valakinek több lakóhelye van (lásd fenn 18. §. 2. c).

<sup>504</sup> Pl. CAPARROS, E., *A New Hierarchical Structure for New Pastoral Needs: Personal Prelatures*, in *Philippiniana Sacra* 24 (1989) 396–397.

<sup>505</sup> In *Manual de derecho canónico*, Pamplona 1988, 327–335.

<sup>506</sup> PAGÉ, *Les Églises particulières* I, 29.

<sup>507</sup> Vö. PREE, H., *Nichtterritoriale Strukturen der hierarchischen Kirchenverfassung*, in *Folia Canonica* 4 (2001) 21–44, főként 37; ERDŐ P., *La coesistenza delle diverse Chiese particolari e „sui iuris” nello stesso territorio nel quadro della piena comunione. Realtà e prospettive. Appunti circa le forme possibili dell'esercizio del primato di governo*, in *Per* 91 (2002) 63–85, főként 67.

## 6. Felosztásuk

**1049** Az egyházmegyét és a többi részegyházakat különböző részekre, vagyis *plébániákra* kell felosztani (374. k. 1. §).

**1050** Az egyházmegye esetleges egyéb részei, igazgatási egységei, melyek *egymással szomszédos plébániákból állnak*, nem kötelezők. A lelkipásztori gondozás elősegítésére a püspök mégis kialakíthat ilyeneket. Közülük a CIC csupán az esperesi kerületet (vicariatus foraneus; régebbi magyar egyházmegyei használatban: districtus) említi név szerint (374. k. 2. §). A hazai egyházmegyék jelentős részében több esperesi kerületből álló főesperességek (archidiaconatus) is vannak.



## 43. §. A püspökök

### 1. A püspöki tisztség általában

**1051** A püspökök tisztségét a Codex a II. Vatikáni Zsinat tanítása alapján írja le (vö. LG 20). A püspökökről leszögezi, hogy: 1) az *apostolok utódai* isteni rendelés folytán, a nekik adott Szentlélek által; 2) magával a *püspökszenteléssel nyerik* el püspöki tisztségüket, s vele a sajátos megszentelői, tanítói és kormányzói feladatot (vö. LG 21b); 3) ezeket természetüknél fogva csakis a püspökök testületének fejével való *hierarchikus közösségben* gyakorolhatják (375. k.).

**1052** Különbséget kell tennünk a hármas *feladat* (munus) és a püspöki hatalom (potestas) között. A püspökök egyházkormányzati hatalmáról maga a zsinat hangsúlyozza, hogy az csak akkor gyakorolható, ha az illetékes egyházi hatóság kánoni küldetés révén kijelöli számukra a megfelelő hivatalt, illetve alárendeltek (LG, Nota explicativa praevia 2; lásd fent 21. §. 1). A szakszerű jogi munka és a korrekt jogalkalmazás lehetősége kedvéért hangsúlyoznunk kell, hogy amikor az egyházban rendi hatalomról, a felszentelésben kapott szent hatalomról, vagy akár – mint egyesek teszik – tanítói hatalomról beszélünk, a *hatalom* szót más értelemben használjuk, mint mikor szakkifejezésként *egyházkormányzati hatalmat* említünk. Az előző példákban a hatalom inkább ontológiai képességet jelöl, az utóbbi esetben viszont jogi kategória.

**1053** A fentiekben már leírtuk, hogy a püspökök egyúttal testületnek is tagjai, s az egyes püspökök tisztségének is van a rábízott részegyházon túlra mutató vonatkozása (lásd fent 37. §. 3. b).

### 2. A püspökök fajai hivataluk szerint

**1054** A részegyházakhoz való viszony alapján megkülönböztetünk *megyéspüspököket* (episcopi dioecesani), akikre valamely egyházmegye gondozását bízta, valamint *címzetes püspököket* (episcopi titulares), akik ilyen megbízatást nem kaptak (376. k.). A megyéspüspök fogalmát, illetőleg a megyéspüspökkel jogilag azonos elbírálás alá esők körét az alábbiakban részletezzük.

**1055** Címzetes püspöknek ma hivatalosan csakis felszentelt püspököket nevezünk. Régen Magyarországon ettől eltérő szóhasználattal éltek: azokat hívták „címzetes püspöknek”, akik az országhoz tartozó területeken egykor fennállott, de megszűnt valamelyik püspökség címét kapták az uralkodótól, de nem voltak püspökké szentelve. Őket „választott püspöknek” is nevezték.

**1056** Ma a címzetes püspökök lehetnek segédpüspökök, különleges megbízatással rendelkező segédpüspökök, koadjutor püspökök, nyugdíjas vagy érdemesült püspökök, más hivatalt betöltő püspökök (pl. az Apostoli Szentszéknél) és egyéb püspökök.

### 3. A püspökséghez szükséges tulajdonságok

**1057** Mint az egyházi rend szentségével kapcsolatban a Codex is hangsúlyozza, érvényesen felszentelni csak megkeresztelt férfit lehet (1024. k.; lásd alább 70. §. 4). A püspökjelöltek kiválasztásához, alkalmasságuk megítéléséhez azonban a törvénykönyvben felsorolt tulajdonságokat is szem előtt kell tartani. E kritériumok meglétéről végső soron az Apostoli Szentszék dönt (378. k. 2. §). Az alkalmassághoz az alábbi tulajdonságok szükségesek: 1) kiválóan *erős hit, jó erkölcsök, jámborság*, a lelkekért való buzgóság, bölcsesség, okosság, emberi erények, az illető hivatalhoz szükséges egyéb adottságok; 2) *jó hírnév*; 3) a *harmincötödik életév* betöltése; 4) az *áldozópapi rendben eltöltött legalább öt év*; 5) teológiai, szentírástudományi vagy kánonjogi *doktorátus* vagy *legalább licenciátus*, melyet a jelölt a Szentszék által jóváhagyott intézményben szerzett, vagy legalább *valódi jártasság* ezekben a tudományokban (378. k. 1. §).

### 4. A püspökök kinevezése

#### a. A kinevezés módja

**1058** A hatályos Egyházi Törvénykönyv leszögezi az elvet: „a püspököket a *pápa szabadon nevezi ki*, vagy törvényes választás után megerősíti” őket (377. k. 1. §). Az 1917-es CIC megfelelő kánonja (1917-es CIC 329. k. 2. §) még csak a szabad pápai kinevezésről szól. A pápai megerősítésre szoruló püspökválasztás említése a hatályos törvénykönyvben nem fejez ki változást a tényleges egyházfegyelem terén. Valójában azok az egyházmegyék, ahol a püspököt a káptalan választja, továbbra is elenyészően csekély számú kivételt jelentenek. Németország, Ausztria és Svájc egyes püspökségei tartoznak ide, melyekben pápai kiváltság vagy az állami hatóságokkal kötött megállapodás alapján a püspökök kiválasztásának olyan sajátos rendje van érvényben, amely a káptalan által végzett kánoni választás valamely formájának is szerepet juttat<sup>508</sup>. Ez a szerep azonban nem minden ilyen egyházmegyében azonos.

**1059** Salzburgban pl. abban áll, hogy a Szentszék a székeskáptalan elé terjeszt egy három jelöltből álló listát. Erről választhat egyet a káptalan. Más osztrák egyházmegyékben nincs választás. Baselban 1982 óta igen sajátos rend van érvényben: a káptalan állít össze egy listát. Erről az „egyházmegyei konferencia” választ ki valakit. Ennek nevét terjesztik a Szentszékhez megerősítésre<sup>509</sup>.

<sup>508</sup> Vö. MÜLLER, H., *De episcoporum electione iuxta Concilium Vaticanum Secundum*, in AAVV., *Investigationes theologico-canonicæ*, Roma 1978, 317–332; MARITZ, H., *Das Bischofswahlrecht in der Schweiz* (MThSt kan. Abt. 36), St. Ottilien 1977; BAUER, J. B., *Die Bischofswahl gestern, heute, morgen*, in ThPQ 129 (1981) 248–254; ZAPP, H., *Die Bischofsernennung nach dem geltenden Recht und nach dem Entwurf des „liber II de populo Dei” von 1977*, in *Concilium* 16 (1980) 500–504.

<sup>509</sup> Az általános szabálytól eltérő összes kivételes püspökkinevezési módokat jogalapjuk feltüntetésével felsorolja COSTALUNGA, *La Congregazione* 293–307. A püspökválasztást és a szabad pápai adományozásnak nemzetközi megállapodások alapján bizonyos feltételekhez kötött formáját egyazon kategóriába sorolja, pl. D'ONORIO, J. B., *La nomination des évêques. Procédures canoniques et conventions diplomatiques*, Paris 1986, 47–64. Ezt azon az alapon teszi, hogy a püspökválasztás joga is ma már többnyire nem tisztán egyházi intézkedésből, hanem a Szentszéknek az államokkal való megegyezése alapján illet meg bizonyos egyházi testületeket. A püspökválasztással kapcsolatos egyháztörténeti problémákhoz lásd MÜLLER, H., *Der Anteil der Laien an der Bischofswahl* (Kanonistische Studien und Texte 29), Amsterdam 1977; GAUDEMET, J. et alii, *Les Elections dans L'Eglise Latine des Origines au XVIe siècle*, Paris 1979. ANDRÉS GUTIÉRREZ, D. J. (ed.), *Il processo di designazione dei vescovi. Storia, legislazione, prassi. Atti del X Symposium canonistico-romanistico 24–28 aprile 1995* (Utrumque Ius 27), Città del Vaticano 1996.

**1060** Vannak olyan egyházmegyék, ahol az Apostoli Szentszék *nemzetközi megegyezés* alapján a szabad pápai adományozás egyházi lépésein kívül még más feltételeknek is eleget tesz a püspökök kinevezésekor. A világi hatóságok szerepe azonban e téren egyre csökken. A CIC 377. k. 5. §-a egyértelműen le is szögezi, hogy a továbbiakban a világi hatóságok nem kapnak semmilyen jogot vagy kiváltságot a püspökök választására, nevezésére, bemutatására vagy kijelölésére (vö. CD 20). Úgy tűnik, általános történelmi folyamattal állunk szemben: az egyháznak az államtól elkülönített működésének térhódításával, az államegyháziság elemeinek visszaszorulásával növekszik az egyház függetlensége saját tisztségviselőinek kinevezése terén. A legtöbb ország esetében, ahol még valamilyen sajátos szabályt kell követni, az államnak már többnyire csak ahhoz van joga, hogy a kinevezésről annak közzététele előtt értesítést kapjon. Magyarországon a kormány és a Szentszék közt 1990. II. 9-én létrejött megegyezés<sup>510</sup> értelmében hatályát veszítette az 1964-es részleges megállapodás, mely a püspökök kinevezése terén az állam közreműködését lehetővé tette. Tehát ma Magyarországon semmilyen egyházi állás betöltésében nem vesz részt az állam.

**1061** Eszerint tehát a püspökök kinevezése a latin egyházban<sup>511</sup>: 1) általában *pápai szabad adományozással*; 2) néha azonban *választással és pápai megerősítéssel*; 3) olykor pedig *nemzetközi megállapodás alapján* különös módon történik.

## b. A kinevezés lefolyása

**1062** Az egyetemes jog szerinti, szabad pápai adományozással történő kinevezést előkészítő eljárás két nagy szakaszra tagolódik:

**1063** 1) A *jelöltek jegyzékének* összeállítása. Ez a tartomány püspökeinek vagy – ha a körülmények<sup>512</sup> indokolják – a püspöki konferenciának a feladata. A püspökségre alkalmasnak tartott papok jegyzékét háromévenként kell közösen és titokban összeállítani. Az Egyházi Közügyek Tanácsának 1972. III. 25-i határozatai és normái, melyek az egész előzetes vizsgálatot részletesen szabályozták (AAS 64, 1972, 386-391), kifejezetten jelezték, hogy a listák összeállításában – még akkor is, ha azok tartományonként készülnek – csak azok a püspökök vehetnek részt, akiknek a konferenciában döntési szavazati joga van (art. III, 1). Ezek a listák nem konkrét püspökségre szólnak, hanem a püspöknek általánosságban alkalmas személyek nevét tartalmazzák<sup>513</sup>. Ezeket a jegyzékeket a testület elnökének – a pápai követ útján (ConsPublEcclNeg, Normae, 1972. III. 25, art. IX: AAS 64, 1972, 389) – az Apostoli Szentszékhez kell terjesztenie. De minden egyes püspök is előterjeszheti a Szentszéknek azoknak a papoknak a nevét, akiket méltónak és alkalmasnak tart a püspökségre (377. k. 2. §). Mindezek a listák és előterjesztések azonban semmiképp sem csorbítják a pápa teljes szabadságát a jelöltek megválasztásában. Ő mindig kinevezhet olyanokat is, akik nem szerepelnek ezekben a jegyzékekben (ConsPublEcclNeg, Normae, 1972. III. 25, art. XI, 2: AAS 64, 1972, 390; vö. 378. k. 2. §). Ez a szabad adományozás fogalmából is következik (lásd fent 25. §. 1).

<sup>510</sup> Magyar szövegét lásd *Katolikus Szemle* 42 (1990) 57.

<sup>511</sup> A keleti katolikus egyházakban való püspöki kinevezések részben eltérő módon történnek, különösen a pátriárkai egyházakban, vö. D'ONORIO, *La nomination* 28–29; SALACHAS, D., *Istituzioni di diritto canonico delle Chiese cattoliche orientali. Strutture ecclesiali nel CCEO*, Roma–Bologna 1993, 216–230.

<sup>512</sup> Pl. kis országokban, vö. D'ONORIO, *La nomination* 32.

<sup>513</sup> Vö. LONGHITANO, *Le chiese particolari* 41.

**1064** 2) A *pápai vizsgálat*. Amikor konkrét püspöki hivatalra való kinevezésről van szó, az adott tisztségre hármast állítanak össze. Ha *megyéspüspököt* vagy *koadjutort* kell kinevezni, a Szentszéknek felterjesztendő hármast listához a pápai követnek közölnie kell a saját véleményét, meg kell tudakolnia és a Szentszék felé továbbítani kell az érintett egyháztartomány metropolitájának és szuffragáneos püspökeinek, továbbá a püspöki konferencia elnökének javaslatát. Meg kell hallgatnia ezenkívül egyenként néhány tagot az illető egyházmegye székeskáptalanjából és a tanácsosok testületéből (kivéve ahol ilyen az 502. k. 3. § alapján nem jött létre). Ezenkívül, ha hasznosnak ítéli, ki kell kérnie – egyenként és titokban – egyes más klerikusok és világiak véleményét is (377. k. 3. §). *Segédpüspök* kinevezése előtt a legalább három nevet tartalmazó listát az a megyéspüspök állítja össze és terjeszti be a Szentszékhez, aki egyházmegyeje számára segédpüspököt kíván (377. k. 4. §).

## 5. A püspökszentelés és a hivatalba lépés

**1065** Akit püspökké neveztek ki, köteles a pápai levél kézhezvételétől számított három hónapon belül püspökké szenteltetni magát, kivéve ha ettől törvényes akadály tartja vissza. A szentelés előtt nem veheti birtokba – segédpüspöki, megyéspüspöki, stb. – hivatalát (379. k.).

**1066** A hivatal kánoni birtokbavétele előtt a kinevezett személynek le kell tennie a hitvallást és hűséget kell esküdni az Apostoli Szentszék iránt a hivatalosan jóváhagyott formula (SC Fid, Professio fidei et Iusiurandum fidelitatis, 1989. I. 9: AAS 81, 1989, 104–106; vö. C Fid, Rescriptum ex audientia, 1989. IX. 19: AAS 81, 1989, 1169) szerint (380. k.). A hitvallás és a hűségeskü formuláját hivatalos változatban és fordításban megújította és magyarázta a Hittani Kongregáció (Decl., 1998. VI. 29: AAS 90, 1998, 542–551). Ez utóbbi dokumentum célja az Ad tuendam fidem kezdetű motu proprioiban jelzett (1998. V. 18: AAS 90, 1998, 457–461) hiteles, de nem tévedhetetlenül meghatározott tanítóhivatali tanítás kötelező jellegének védelme.

## 44. §. A megyéspüspökök

### 1. A megyéspüspöki hivatal jellege

#### a. A megyéspüspök

**1067** A hatályos Egyházi Törvénykönyv már nem használja a rezidenciális püspök (episcopus residentialis) fogalmát annak a püspöknek a megjelölésére, akire az egyházmegye lelkipásztori gondozását bízta (376. k.). Az ilyen püspököt ma egyértelműen megyéspüspöknek (episcopus dioecesanus) nevezik, alkalmazkodva a II. Vatikáni Zsinat szóhasználatához.

#### b. A megyéspüspökkel egyenlő megítélés alá eső egyéb főpásztorok

**1068** A szó legszorosabb értelmében vett megyéspüspökön kívül a megyéspüspökkel azonos jogi megítélés alá esnek azok is, akik valamely részegyház vagy a 368. k. szerint azzal egyenrangú közösség élén állnak, mint pl. az apostoli kormányzó vagy a területi apát (134. k. 1. §, 381. k. 2. §). A CIC-ben általában megyéspüspök néven szerepelnek ezek a személyek is. Így a megyéspüspökökről szóló előírások rájuk is vonatkoznak, hacsak a dolog természetéből vagy a jogszabályból ennek ellenkezője nem nyilvánvaló (381. k. 2. §).

#### c. A megyéspüspöki hatalom

**1069** A sajátosan megyéspüspöki hatalom *egyházkormányzati hatalom*. Egyházmegyéjében a megyéspüspöknek *saját, rendes és közvetlen* hatalma van mindarra, ami lelkipásztori feladatának gyakorlásához szükséges, kivéve azokban a kérdésekben, amelyeket maga a jog vagy a pápa fenntart a legfőbb egyházi hatóságnak vagy más egyházi hatóságnak (381. k. 1. §; CD 8a).

**1070** A megyéspüspökök nem pusztán a pápa helynökei, hanem *saját* hatalmuk (potestas propria) van, mely mindenre kiterjed, ami feladatuk gyakorlásához szükséges. A megyéspüspökök egyházkormányzati hatalma általános, azaz nem csupán a jogban felsorolt ügyekre vonatkozik, hanem mindarra, ami az egyház céljával kapcsolatos az adott részegyházban. A püspöki hatalom zsinati szemléletének következménye pl. a megyéspüspökök felmentői hatalmának kiterjesztése is (lásd fent 16. §. 3. c).

### 2. A megyéspüspök hivatalba lépése

**1071** A kinevezett megyéspüspök nem vehet részt e hivatal gyakorlásában, amíg az egyházmegyét kánonilag birtokba nem vette. Gyakorolhatja azonban mindazokat a hivatalokat, amelyeket abban az egyházmegyében kinevezésekor már birtokolt (382. k. 1. §).

**1072** Annak, akit megyéspüspökké neveztek ki, az egyházmegyét a kinevező levél kézhezvételétől számított négy hónapon belül kell birtokba vennie, ha még nincs püspökké szentelve. Ha már fel van szentelve, a birtokbavétel határideje két hónap. Törvényes akadály fennállása esetén a határidő meghosszabbodik (382. k. 2. §).

**1073** Mint fentebb említettük, az újonnan kinevezett püspöknek a szentelődéshez három hónap határidőt ad a jog. Mivel a felszentelésnek meg kell előznie a hivatalba lépést, logikus, hogy a megyéspüspöknek ilyen esetben a CIC a hivatal átvételére négy hónapos határidőt engedélyez.

**1074** Az egyházmegye kánoni birtokbavétele abban áll, hogy a püspök az egyházmegyében személyesen vagy képviselő útján, az irodaigazgató jelenlétében bemutatja kinevező levelét a tanácsosok testületének. Erről az irodaigazgatónak iratot is kell készítenie. Újonnan alapított egyházmegyében a birtokbavétel úgy történik, hogy a kinevezett püspök a székesegyházban a megjelent klérussal és néppel közli a kinevező levelet. E közlés történhet megbízott útján is. Erről a legidősebb jelenlévő pap jegyzőkönyvet készít (382. k. 3. §). A jog ajánlja, hogy a birtokbavétel mindig liturgikus cselekmény keretében történjék, mégpedig a székesegyházban a papság és a nép részvételével (382. k. 4. §).

### 3. A megyéspüspök kötelességei és jogai

**1075** A megyéspüspök *lelkipásztori feladatát* az egész rábízott *hívő nép* irányában gyakorolja. Éppezért ügyelnie kell az egyházmegyéjében tartózkodók különböző csoportjaira, korukból, helyzetükből, nemzetiségükből, rítusukból adódó sajátosságaikra. E csoportokról való lelkipásztori gondoskodás irányelveit főként a Püspöki Kongregáció 1973. II. 22-én kiadott, *Ecclesiae imago* kezdetű direktórium (Leges V, 6462-6539) tartalmazza. Különleges küldetése van a nem katolikus keresztényekhez fűződő *ökumenikus* kapcsolatok terén, valamint arra is, hogy Krisztus világosságát felragyogtassa a *nem keresztények* számára (vö. 383. k.). Speciális gondoskodásával kell kísélnie a püspöknek a *papokat*. Meg kell őket hallgatnia mint segítőtársait és tanácsadóit. Védelmesnie kell jogaikat, gondoskodnia kell arról, hogy kötelességeiket kellően teljesítsék, de arról is, hogy ne hiányozzanak számukra a lelki és szellemi életükhöz szükséges eszközök és intézmények. Törődnie kell a papság tisztaságával és társadalombiztosításával (384. k.) is. Támogatnia kell a megszentelt életre szóló, a papi és a missziós *hivatásokat* (385. k.).

**1076** Mint Adolfo Longhitano más szerzőkkel együtt méltán hangsúlyozza<sup>514</sup>, a CIC a megyéspüspök feladatait a *Christus Dominus* kezdetű zsinati határozat nyomán az egyházra bízott hármasság szerint csoportosítja. E feladatok összességét kimerítően csak úgy lehetne bemutatni, ha az egész egyházbizottsági anyagot ebből a szempontból vizsgálnánk végig<sup>515</sup>. Amikor a Codexnek a megyéspüspökökről szóló cikkelye bizonyos feladatokat megnevez, csupán sommás utalásokra szorítkozik. A megyéspüspökök pasztorális teendőinek részleteiről a Püspöki Kongregáció *Ecclesiae imago* kezdetű direktórium (Leges V, 6462–6539) rendelkezik. Minthogy ez a végrehajtási utasítás jellegű jogszabály nem a hatályát veszített régi CIC, hanem a II. Vatikáni Zsinat (vö. CD 44) határozatai végrehajtására született, döntő többségében ma is hatályos előírásokat tartalmaz.

**1077** A *tanítói feladat* körében kötelessége a gyakori prédikáció, az igeszolgalat végzésének ellenőrzése, továbbá a hit teljességének és egységének védelme (386. k.).

**1078** A *megszentelői feladat* terén köteles példát adni az életszentségre és segíteni erre híveit az egyes keresztények hivatása szerinti módon. Azon is igyekeznie kell, hogy a hívek a

<sup>514</sup> *Le chiese particolari* 44. Vö. pl. VALDRINI, in *Droit canonique* 181–182.

<sup>515</sup> E feladatok bővebb felsorolásához lásd pl. *ET* 1196–1199; 1210–1211.

szentségek által gyarapodjanak a kegyelemben (387. k.). Az egyházmegye birtokbavétele után minden vasárnap és kötelező ünnepen tartozik misét felajánlani a rábízott népért (388. k.).

**1079** Az ilyen *pro populo* mise a püspök személyes kötelessége. Ha a misézéstől törvényes akadály tartja vissza (pl. beteg), végeztetheti e szentmisét mással is, vagy felajánlhatja személyesen, de más napon (388. k. 2. §). Mindenesetre ilyenkor sem mentesül a kötelezettség alól. Ha viszont egyszerre több egyházmegyét kormányoz, elegendő egyetlen szentmisét felajánlania (388. k. 3. §). A *pro populo* mise felajánlásának kötelezettsége a mulasztással nem szűnik meg. Aki nem tett neki eleget, köteles marad ugyanannyi szentmisének (bármely napon való) felajánlására (388. k. 4. §).

**1080** Köteles a püspök a székesegyházban, vagy az egyházmegye más templomában gyakran szentmisét mondani, különösen ünnepeken (389. k.). Egyházmegyéjében természetesen jogosult is főpapi szertartások végzésére, annak területén kívül viszont csak a helyi ordinárius legalább vélelmezett beleegyezésével (390. k.).

**1081** A *kormányzói feladat* terén a megyéspüspök joga és kötelessége, hogy egyházmegyéjét a jog előírásainak megfelelően törvényhozói, végrehajtói és bírói hatalommal kormányozza (391. k. 1. §). A törvényhozó hatalmat a püspöknek személyesen kell gyakorolnia (még ha ebben tanácsadó testületek állnak is rendelkezésére). A végrehajtó hatalmat mind személyesen, mind helynökei útján<sup>516</sup>, a bírói hatalmat pedig vagy személyesen, vagy a jog előírásai szerint a bírósági helynök és az egyházmegyei bírók útján (vö. 1419–1426. k.) gyakorolhatja (391. k. 2. §).

**1082** *Törvényhozói* hatalmát a püspök a magasabb jog keretei között gyakorolhatja (135. k. 2. §). Olykor a CIC kifejezetten utal is erre a püspöki törvényhozó tevékenységre. Ilyen utalásnak számítanak azok a helyek is, ahol a Codex a kérdésben a részleges jogot mondja irányadónak<sup>517</sup>.

**1083** A fent felsorolt általános püspöki kötelességeken és jogokon kívül a CIC megfelelő cikkelye külön is említi az alábbiakat:

**1084** 1) Az egyházfegyelemre való *felügyelet* a megyéspüspöknek olyan feladata, mely arra is kötelezi, hogy egyházmegyéjében sürgesse az összes egyházi törvény megtartását, különösen az igeszolgálat, a szentségek s szentelmények kiszolgáltatása, a kultusz, és a vagyonkezelés terén (392. k.).

**1085** 2) A megyéspüspök az egyházmegyét minden *jogügyletben képviseli* (393. k.).

**1086** 3) Köteles egyházmegyéjében az egész apostoli tevékenységet *irányítani és összehangolni* (394. k.).

<sup>516</sup> Természetesen a végrehajtó hatalmat a püspök a jog általános szabályai szerint delegálhatja is (vö. 137. k.)

<sup>517</sup> Vö. pl. PESENDORFER, M., *Partikulares Gesetz und partikularer Gesetzgeber im System des geltenden lateinischen Kirchenrechts* (Kirche und Recht 12), Wien 1975; *Estudios sobre el Derecho particular* (= *IusCan* 24, 1984, nr. 48).

**1087** 4) A megyéspüspök köteles a *helybenlakásra*. Ez azt jelenti, hogy az egyházmegye területén kell laknia (de nem feltétlenül a székesegyház közelében, mint a régi jog szerint – vö. 1917-es CIC 338. k. 3. §).

**1088** Hivatalos elfoglaltság miatti távollét esetét kivéve ezért évente összesen egy hónapnál tovább nem szabad egyházmegyén kívül tartózkodnia, s ezt is csak akkor, ha biztosítva van, hogy egyházmegyét emiatt kár nem éri. Karácsonykor, nagyhéten, húsvétkor, pünkösdkor és úrnapján csak súlyos és sürgős okból lehet távol egyházmegyétől. Ha pedig hat hónapnál tovább tartózkodik törvénytelenül egyházmegyén kívül, a metropolitának értesítenie kell erről a Szentszéknek. Ha a metropolita követné el ezt a hibát, a legrégebben kinevezett szuffragáneus püspököt terheli a bejelentés kötelezettsége (395. k.).

**1089** 5) A *kánoni látogatás* kötelezettsége azt jelenti, hogy a püspöknek egyházmegyét évente részben vagy egészében meg kell látogatnia, mégpedig úgy, hogy legalább ötvenként az egész egyházmegye sorra kerüljön. E látogatásokat a püspöknek személyesen kell végeznie, de ha törvényesen akadályozva van, rábízhatja ezt koadjutorra, segédpüspökre, általános vagy püspöki helynökre, illetve más papra is (396. k. 1. §). A püspök segítőül maga mellé vehet a látogatáshoz egy vagy több általa kiválasztott klerikust (396. k. 2. §).

**1090** A kánoni látogatásnak már az ókeresztény kortól vannak nyomai. A XI–XIII. században e feladatot a főesperesek látták el. A XIII. századtól a kánoni látogatás különösen intenzív gyakorlattá válik<sup>518</sup>. A rendes püspöki látogatás kiterjed azokra a *személyekre és dolgokra* (katolikus intézmények, szent dolgok, szent helyek), akik, illetve amelyek az egyházmegye területén vannak. Am papai jogú szerzetes intézmények tagjait és házait a püspök csak a jogban említett esetekben látogathatja (397. k.).

**1091** 6) Az *ötévenkénti jelentést* (relatio quinquennalis) a megyéspüspökök kötelesek a pápának betérjeszteni. Benne az Apostoli Szentszék által meghatározott formában kell leírni az egyházmegye állapotát. Ehhez szükséges formulákat tett közzé az Államtitkárság 1975-ben (Normae part., Formulae relationis quinquennalis: *Leges* V, 7136–7145). A Püspöki Kongregáció határozta meg azt, hogy melyik egyházmegyére mikor kerül a sor (399. k. 1. §; vö. pl. SC Ep, Decr., *Ad Romanam Ecclesiam*, 1975. VI. 29: AAS 67, 1975, 674–676). Ez a beosztás régiók szerinti rendet követ. Ha a jelentés betérjesztésére kijelölt év akár részben is a megyéspüspök hivatali működésének első két évébe esik, az új megyéspüspök ez alkalommal még nem köteles a jelentést benyújtani (399. k. 2. §).

**1092** 7) Az *ad limina látogatás* a megyéspüspökök számára abban az évben kötelező, amikor a fent említett jelentést be kell terjeszteniük. E nagy múltú jogintézmény<sup>519</sup> ma abban áll, hogy a megyéspüspöknek Rómába kell utaznia, hogy ott megadja a tiszteletet Szent Péter és Pál apostol sírjának, s megjelenjék a római pápa előtt (400. k. 1. §). Ez alkalommal a pápa előtt tett látogatás eredményesebb lebonyolítása végett a püspökök az Apostoli Szentszék illetékes hatóságaival is kapcsolatba lépnek. E köteletségnek a megyéspüspökök *személyesen* tartoznak eleget tenni. Törvényes akadályoztatásuk esetén megtehetik ezt koadjutoruk vagy

<sup>518</sup> Erről az intézményről és a róla fennmaradt dokumentumokról lásd pl. COULET, N., *Les visites pastorales* (Typologie des sources du moyen âge occidental 23), Turnhout 1977.

<sup>519</sup> Történetéhez lásd pl. CAPPELLO, F., *De Visitatione SS. Liminum et dioeceseon*, Romae 1912; CORONATA I, 472–473, nr. 399. Mai alakjához lásd GHIRLANDA, G., *Rapporti Santa Sede – Vescovi: la visita „ad limina apostolorum”*, in BONNET, P. A.–GULLO, C. (ed.), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (StudGiur 21), Città del Vaticano 1990, 123–149.



segédpüspökük útján, vagy olyan pap által, aki az egyházmegyéhez tartozik és annak területén is lakik (400. k. 2. §). Az apostoli vikárius e kötelességének Rómában élő képviselője útján is eleget tehet. Az apostoli prefektus pedig – noha egyébként a megyéspüspökkel azonos megítélés alá esik – ad limina látogatásra nem köteles (400. k. 3. §). Az „ad limina” látogatás direktóriumát a Püspöki Kongregáció 1988. VI. 29-én adta ki (EV 11, 644–682; magyarázó függelékekkel).

## 4. A megyéspüspök megválása hivatalától

### a. A lemondás

**1093** Azt a megyéspüspököt, aki betöltötte *hetvenötödik* életévét, a jog udvariasan, de kötelező jelleggel felszólítja, hogy nyújtsa be a pápának lemondását hivataláról. Erről a lemondásról a pápa jogosult dönteni (401. k. 1. §). E döntés általában vagy egyszerűen a lemondás azonnali elfogadását tartalmazza, vagy a lemondás elfogadásával egyidejűleg felkéri az érintettet, hogy még egy bizonyos ideig lássa el hivatalát<sup>520</sup>.

**1094** A *betegség vagy más súlyos ok* miatt hivatalának betöltésére már nem teljesen alkalmas megyéspüspököt a jog nyomtatékkal szólítja fel a lemondásra (401. k. 2. §).

**1095** Az a püspök, akinek lemondását elfogadták, megtartja hajdani egyházmegyéjének címét, de „érdemesülti” (emeritus) minőségben („érdemesült NN-i püspök”). Ha óhajtja, lakását is megtarthatja abban az egyházmegyében, hacsak a Szentszék másként nem rendelkezik (402. k. 1. §). A hivatalukról lemondott püspökök méltó ellátásának biztosításáról a püspöki konferenciának kell gondoskodnia, ám az elsődleges ellátási kötelezettség azt az egyházmegyét terheli, amelynek az érintett a püspöke volt (402. k. 2. §).

### b. A hivatalvesztés egyéb módjai

**1096** Szemben az ókeresztény kor hagyományával, mely tiltotta a püspökök áthelyezését<sup>521</sup>, a hatályos egyházjogban nincs akadálya annak, hogy a pápa egy püspököt az egyetemes szabályok szerint *áthelyezzen*<sup>522</sup>. Ugyancsak módjában áll a pápának (vö. 1405. k. 1. § 3) súlyos büntetendő cselekmények miatt a püspököt *megfosztani* hivatalától (vö. 196. k.). Ezért a CIC a püspöki szék megüresedésének módjai között a megyéspüspök halálán kívül a pápától elfogadott lemondást, az áthelyezést és a megfosztást (privatio) említi (416. k.). Nem szól viszont az *elmozdításról* (amotio). Ez a megyéspüspöki tisztség sajátos szilárdságára utal. Elvileg természetesen a legfőbb egyházi hatóságnak joga lehet arra, hogy egy megyéspüspököt – nem büntetésként – elmozdítson, de ezt az esetet a törvényhozó általános hivatalvesztési formaként nem helyezi kilátásba.

<sup>520</sup> A megyéspüspök kötelező lemondása korhatár elérése miatt egészen a II. Vatikáni Zsinatig abszurdumnak tűnt a püspök és a részegyház teológiai kapcsolata miatt vö. pl. IBOUNIG, J., *Sponsus vice Christi. Der Bischof als Darsteller des Christus-Bräutigams und die Konsequenzen für seine Rechtsstellung von der apostolischen Zeit bis Gratian* (Diss. PUG), Romae 1994.

<sup>521</sup> Vö. pl. GAUDEMET, J., *Le symbolisme du mariage entre l'évêque et son église et ses conséquences juridiques*, in *Kanon 7* (1985) 110–123.

<sup>522</sup> A megyéspüspök hivatalának stabilitása az áthelyezés lehetősége miatt nem feltétlen, vö. FALCHI, F., *L'immovibilità dei vescovi nella Chiesa del Vaticano Secondo*, Padova 1979.

## 45. §. A koadjutorok és a segédpüspökök

### 1. Fogalmuk és fajaik

**1097** Mind a koadjutorok, mind a segédpüspökök az egyházmegyébe beosztott, a megyéspüspök munkáját segítő címzetes püspökök. E püspököknek a CIC három fajtáját különbözteti meg:

**1098** 1) A *segédpüspök* (Episcopus auxiliaris) nem rendelkezik utódlási joggal. Kinevezése a megyéspüspök kérésére történik. Egy egyházmegyében több segédpüspök is lehet (403. k. 1. §).

**1099** 2) A *különleges jogokkal felruházott segédpüspök* (Episcopus auxiliaris specialibus facultatibus instructus) kinevezésére igen súlyos, esetleg épp személyes jellegű körülmények esetén kerülhet sor (403. k. 2. §). A kinevezést nem előzi meg a megyéspüspök kérése.

**1100** 3) A *koadjutor* (Episcopus coadiutor) kinevezését a Szentszék hivatalból, nem feltétlenül a megyéspüspök kérésére végzi. Szintén különleges jogokkal van felruházva. Tisztségének sajátossága, hogy utódlási joggal rendelkezik (403. k. 3. §).

**1101** A régi Codexben az egyházmegyei szolgálatot végző összes címzetes püspöknek koadjutor volt a neve, közülük egyesek a püspök személyéhez, mások az egyházmegyéhez voltak rendelve (vö. 1917-es CIC 350–353. k.). Ma csak azokat hívjuk koadjutornak, akiknek az illető egyházmegye püspöki székére *utódlási joguk van*.

### 2. Hivatalba lépésük

**1102** A koadjutor akkor lép hivatalba, mikor a pápai kinevező levelet a megyéspüspöknek és a tanácsosok testületének személyesen vagy képviselő útján bemutatja, az irodaigazgató jelenlétében, aki erről jegyzőkönyvet köteles felvenni (404. k. 1. §). A segédpüspök ugyanígy veszi birtokba hivatalát, de kinevezését a tanácsosok testületének nem kell bemutatnia (404. k. 2. §). Ha viszont a megyéspüspök teljesen akadályozva van, mind a segédpüspök, mind a koadjutor elegendő, ha a tanácsosok testületének mutatja be kinevezését. Az irodaigazgató szerepe ilyenkor is ugyanaz, mint rendes körülmények között (404. k. 3. §).

### 3. Kötelességeik és jogaik

**1103** A koadjutorok és segédpüspökök kötelességeit és jogait egyrészt maga az egyházjog (405–411. k.), másrészt kinek-kinek a kinevező levele határozza meg (405. k. 1. §). A CIC az alábbi sajátos kötelességeket és jogokat említi különösen:

**1104** 1) A koadjutor és a különleges felhatalmazással rendelkező segédpüspök *a megyéspüspököt az egész egyházmegye kormányzásában* segíti, s távolléte vagy akadályoztatása esetén helyettesíti (405. k. 2. §).

**1105** 2) *Általános helynökké kinevezni* köteles a megyéspüspök a koadjutort, illetve a különleges felhatalmazással rendelkező segédpüspököt. Olyan feladatokkal is inkább őket

tartozik megbízni, mint másokat, amelyek a jog szerint különleges megbízást (*mandatum speciale*) kívánnak<sup>523</sup>. A többi segédpüspököt viszont – hacsak pápai kinevező levelük másként nem rendelkezik – a megyéspüspök nem köteles feltétlenül általános helynökké tenni, de legalább püspöki helynökké ki kell neveznie őket (406. k.).

**1106** 3) Az *együttműködés* a megyéspüspökkel feladatuk gyakorlása során mind a koadjutorok, mind a segédpüspökök számára kötelező, hiszen mindnyájan a megyéspüspök gondjának megosztására hivatottak. A *vélemény kikérése* a megyéspüspök és a koadjutor, illetve a különleges felhatalmazással rendelkező segédpüspök között kölcsönösen kötelező. A többi segédpüspök véleményét a megyéspüspöknek jelentős ügyekben másokénál előbb kell kérnie (407. k.).

**1107** 4) A megyéspüspök kívánságára, ha megfelelő akadály ezt nem gátolja, mind a koadjutor, mind a segédpüspök tartozik elvégezni a főpapi *liturgikus és más olyan funkciókat*, melyekre a megyéspüspök köteles. Azokat a püspöki jogokat és feladatokat, melyeket a koadjutor vagy a segédpüspök gyakorolhat, a megyéspüspöknek nem szabad általában másra bízni (408. k.). Tehát pl. nem szabad mindig papot küldenie bérmálni, ha van egészséges segédpüspök.

**1108** 5) A *helybenlakás* kötelezettsége a koadjutort és a segédpüspököt éppúgy terheli, mint magát a megyéspüspököt (410. k.).

#### 4. Helyzetük széküresedéskor

**1109** Ha a püspöki szék megüresedik, a *koadjutor* rögtön megyéspüspökké lép elő, feltéve ha (koadjutori – vö. 404. k. 1. §) hivatalát már törvényesen birtokba vette (409. k. 1.§)<sup>524</sup>.

**1110** Ha széküresedés idején van olyan segédpüspök, aki általános vagy püspöki helynöki tisztséget visel, akkor ez – ellentétben a többi helynökökkel (481. k. 1 §) – megtartja ezt a hivatalát az üresedés alatt is. Üresedés idején ezek a helynöki hivatalt betöltő segédpüspökök feladatukat az egyházmegyei kormányzó irányítása alatt gyakorolják (409. k. 2. §).

#### 5. Lemondásuk

**1111** A koadjutorok és a segédpüspökök a megyéspüspökökhöz hasonlóan hetvenötödik életévük betöltésekor, valamint betegség vagy más súlyos ok esetén kötelesek lemondásukat a pápának (és nem a megyéspüspöknek) benyújtani (411. k., vö. 401. k. 1. §).

<sup>523</sup> Hogy mely tevékenységekhez van szüksége az általános- és a püspöki helynöknek különleges megyéspüspöki megbízásra, arról lásd MÜLLER, H., *De speciali episcopi mandato iuxta CIC/1983*, in *Per 79* (1990) 219–241.

<sup>524</sup> Vö. *Código EUNSA 300*; GREEN, T. J., in CORIDEN, J. A.–GREEN, T. J.–HEINTSCHEL, D. E. (ed.), *The Code of Canon Law. A Text and Commentary*, New York–Mahwah 1985, 340; LISTL, J., *Koadjutor- und Auxiliarbischof* in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 351.

## 46. §. A püspöki szék akadályoztatása és megüresedése

### 1. A püspöki szék akadályoztatása

**1112** A püspöki széket akkor tekintjük *akadályozottnak* (sedes impedita), ha a megyéspüspököt fogság, kényszerű távollét vagy képtelenség (pl. betegség) teljesen visszatartja attól, hogy lelkipásztori feladatát az egyházmegyében ellássa, és még levél útján sem tud egyházmegyéjével kapcsolatot tartani (412. k.).

**1113** A gyakorlatban a legnehezebb kérdés az, hogy *ki dönti el*, mikor van a szék valóban akadályozva. A törvénykönyvet átdolgozó bizottság titkársága és tanácsadói azt válaszolták erre, hogy ha a Szentszék nem nyilatkozik, akkor annak a személynek kell ezt megítélnie, aki az alábbi lista szerint az egyházmegye kormányzásában ilyenkor következne. Ha pedig ilyen lista nem volna, a döntés a tanácsosok testületére hárulna (*Comm* 14, 1982, 220)<sup>525</sup>.

**1114** Ilyenkor, ha a Szentszék másként nem rendelkezik, az egyházmegye vezetését sorrendben az alábbi személyek veszik át:

**1115** 1) A *koadjutor*, ha van.

**1116** 2) Ha koadjutor nincs, vagy szintén akadályozva van, akkor az veszi át az egyházmegye kormányzását, aki azon a listán következik (az ott megszabott sorrendben), amelyet a püspöknek erre az esetre hivatalának birtokba vétele után mielőbb össze kell állítani. Ezt a jegyzéket közölni kell a metropolitával, és háromévenként meg kell újítani. Egyházmegyei példányát az irodaigazgatónak kell titkos iratként őrizni. Ebben a jegyzékben segédpüspökök, általános helynökök, püspöki helynökök vagy más papok szerepelnek. A sorrendet nem hivataluk, hanem a megyéspüspök határozza meg (413. k. 1. §)<sup>526</sup>.

**1117** 3) Ha nincs koadjutor, vagy akadályozva van, és a lista is hiányzik, akkor a *tanácsosok testületének* kell az egyházmegye kormányzására egy papot *megválasztania* (413. k. 2. §). Aki akadályoztatás esetén a fentiek szerint az egyházmegye kormányzását átvette, az köteles erről a Szentszéket mielőbb értesíteni (413. k. 3. §).

**1118** Az ilyen kormányzó jogköre azonos azzal, ami a jog szerint az egyházmegyei kormányzót illeti (414. k.).

**1119** Ha a szék akadályoztatásának egy különleges esete áll elő, nevezetesen, ha *egyházi büntetés* tiltja el (vö. 1331. k. 1. §, 1333. k. 1. §) a megyéspüspököt feladata gyakorlásától, akkor a metropolitának, illetve ha nincs metropolita, vagy ő esett büntetésbe, a püspöki<sup>527</sup>

<sup>525</sup> A főpásztorok letartóztatása esetén beálló akadályoztatás és az említett listák gyakorlati kerete az 1950-es évek elején pl. Romániában mutatkozott meg; vö. FEIGE, G., *Rumänien*, in GATZ, E. (Hrsg.), *Kirche und Katholizismus seit 1945. II. Ostmittel-, Ost- und Südosteuropa*, Paderborn 1999, 138.

<sup>526</sup> Vö. PIÑERO CARRION I, 457; GREEN, in *The Code* 341–342.

<sup>527</sup> Hogy itt nem a szuffragáneus egyházmegye élére történt kinevezésről, hanem magáról a püspöki kinevezésről (promotio) van szó, azt már egy az 1917-es CIC-hez kiadott hiteles törvényt magyarázat kijelentette (PCI, Resp., 1925. XI. 10, nr. II: AAS 17, 1925, 582).

kinevezés szerint rangidős szuffragáneusnak a kötelessége, hogy az esetet a Szentszéknek jelentse s rendelkezését kérje (415. k.). A Szentszékhez azért kell ilyenkor fordulni, mert a püspök felfüggesztődése esetén az általános és püspöki helynökök sem gyakorolhatják hivatalukat, hacsak püspökké nincsenek szentelve (481. k. 1. §). Amíg a Szentszék nem intézkedik, a szerzők szerint a szék akadályoztatásáról szóló általános szabályokat kell alkalmazni<sup>528</sup>.

**1120** Kérdés, hogy a gyakorlatban mikor fordulhat elő ilyen eset. A püspökök büntető ügyei ugyanis, irányuljanak azok akár büntetés utólagos kiszabására, akár a már önmagától beállott büntetés kinyilvánítására, a római pápának vannak fenntartva (1405. k. 1. § 3). Aligha képzelhető el tehát olyan eset, amikor a Szentszék a büntetésről később értesül, mint a helybeliek. Esetleg akkor lehet ilyenről szó, ha egy püspök szentszéki engedély nélkül nyilvánosan püspököt szentel, s így önmagától beállott büntetése már a kinyilvánítása előtt is közismert (vö. 1352. k. 2. §). Ám még ilyenkor is nagy kérdés, mennyire lehet közismert az illető tettének súlyos beszámíthatósága.

## 2. A püspöki szék megüresedése

**1121** Mint említettük, a püspöki szék a megyéspüspök halálával vagy hivatalvesztésével (lásd fent – 44. §. 4) üresedik meg (416. k.).

**1122** Üresedés idején az egyházmegye ideiglenes vezetése a fő jogi probléma. Ha az üresedés *elhalálozás* útján történik, akkor a nehézséget az okozza, hogy erről a tényről az illetékesek nem feltétlenül értesülnek azonnal. Mindenesetre a püspök haláláról a segédpüspök vagy ennek hiányában a tanácsosi testület köteles mielőbb értesíteni az Apostoli Szentszékét (422. k.). Az *általános helynök*, illetve püspöki helynök az üresedéssel automatikusan elveszíti hivatalát (481. k. 1.§). Mégis a CIC a jogbiztonság kedvéért úgy rendelkezik, hogy érvényesek mindazok az intézkedéseik, amelyeket a megyéspüspök haláláról való biztos értesülés előtt hoztak. Ugyanígy érvényesek a megyéspüspöknek, valamint általános és püspöki helynökeinek azok a cselekményei, amelyeket a püspöki szék megüresedését okozó *pápai intézkedésről* való biztos értesülés előtt hoztak (417. k.).

**1123** *Áthelyezéssel* keletkezett széküresedéskor sajátos szabályok érvényesülnek. A szék akkor üresedik meg, amikor a püspök az új egyházmegyéjét birtokba vette. Erre viszont az áthelyezésről való biztos értesüléstől számított két hónapon belül köteles. Az értesülés és az új hivatal birtokbavétele közötti időben régi egyházmegyéjét korlátozottabb jogkörrel vezeti: jogai és kötelességei azonosak az egyházmegyei kormányzóéval. Viszont részesen korábbi teljes jövedelmében. Ebben az átmeneti időben az általános és a püspöki helynökök hatalma már megszűnik (418. k.). Az *egyházmegye ideiglenes vezetése* két szakaszra oszlik:

**1124** 1) A szék megüresedéséről való biztos értesüléstől az *egyházmegyei kormányzó kijelöléséig* csak rövid időnek szabad eltelnie. Ebben a szakaszban az egyházmegye vezetése a legrégebben püspökké kinevezett<sup>529</sup> *segédpüspökre* száll. Ha segédpüspök nincsen, és a Szentszék másként nem rendelkezett, akkor a kormányzat a *tanácsosok testületére* hárul.

<sup>528</sup> Vö. pl. PIÑERO CARRION I, 458.

<sup>529</sup> A 419. k. a „promotione... antiquior” kifejezéssel él. Ezt egyesek (pl. RUF 125) úgy értelmezik, hogy a legrégebben *felszentelt* segédpüspökről van szó. Ha így állna a dolog, a törvényhozó használhatta volna a „consecratio” szót. A „promotio” azonban ilyen egyházzjogi összefüggésben a püspökké való *kinevezésre* vonatkozik, vö. MONTAN, *Il popolo di Dio* 109; GREEN, in *The Code* 344; PIÑERO CARRION I, 461; stb.

Ennek feladatait egyes egyházmegyékben – hazánkban azonban már nem – külön rendelkezés alapján ma is a káptalan tölti be. Aki ilyen ideiglenes jelleggel átveszi a kormányzást, annak azonnal össze kell hívnia azt a testületet, mely az egyházmegyei kormányzó megválasztására jogosult (419. k.). Egyébként ez az ideiglenes vezető olyan jogkörrel rendelkezik, mint ami az *általános helynököt* illeti (426. k.). Természetesen vonatkoznak rá a 428. k. korlátozásai.

**1125** 2) Az *egyházmegyei kormányzó* (administrator dioecesanus) működésének ideje az egyházmegye ideiglenes vezetésének második – hosszabb – szakasza. A fent említett testületnek (tanácsosok testülete, illetve néhol a káptalan) a széküresedésről való biztos értesüléstől számított nyolc napon belül meg kell választania az egyházmegyei kormányzót. Ha erre bármi okból nem kerül sor, a kormányzó kijelölése a metropolitára száll, vagy annak hiányában a legrégebben püspökké kinevezett szuffragáneusra (421. k.).

**1126** A régi egyházjogban az egyházmegyei kormányzó tisztségének a *káptalani helynök* feladatköre felelt meg. Mivel azonban ma már ez a választás nem feltétlenül a káptalan dolga, s mivel a megválasztásig terjedő időben sem a káptalanra száll az ideiglenes kormányzás, az elnevezés megváltozott.

**1127** Az olyan egyházmegyékben, amelyek nem tartoznak egyetlen egyháztartományhoz sem, vagy olyan érseki egyházmegyékben, ahol nincsenek szuffragáneus püspökségek, a kormányzó választásának elmaradása esetén megoldatlan kérdésnek látszik, hogy kire száll a kinevezés joga. Az 1917-es CIC 432. k. 2. §-a, mely a hatályos 421. k. 2. §-ának forrását képezi, még magyarázható volt az 1917-es CIC 285. kánonjának fényében, mely arról szólt, hogy a szuffragáneus nélküli érsek a Szentszék jóváhagyásával olyan szomszédos metropolitát tartozik választani, akinek tartományi zsinatán részt vesz. Ezért a szerzők szerint a kinevezés joga erre a metropolitára háramlott<sup>530</sup>.

**1128** A kormányzó kijelölésének joga akkor is a metropolitára, illetve a rangidős szuffragáneusra száll, ha tartottak ugyan választást, de olyan jelöltet választottak, aki híjával van az érvényes választáshoz szükséges tulajdonságoknak (425. k. 3. §). Ha a választás nem a személy alkalmatlansága miatt, hanem formai okból volt érvénytelen, akkor a régi irodalom épp a gyakori jogbizonytalanság miatt különféle eseteket különböztetett meg<sup>531</sup>.

**1129** Az egyházmegyei kormányzó hivatalát elnyeri, ha *választását elfogadja*. Ez a választás megerősítésre nem szorul (427. k. 2. §). Csak egyetlen egyházmegyei kormányzó választható, különben a választás érvénytelen (463. k. 1. §). Ha az egyházmegyei vagyongazdálkodót választják kormányzóvá, helyére a gazdasági tanácsnak ideiglenesen más vagyongazdálkodót kell választania (423. k. 2. §). A választás *módja* az általános szabályokhoz igazodik (424. k., vö. 165–178. k.). Az egyházmegyei kormányzói tisztségre való alkalmasság érvényességi feltétele, hogy a jelölt: *pap* legyen, legalább *harmincöt éves* legyen, és az adott püspöki székre még *ne legyen megválasztva, nevezve vagy bemutatva* (425. k. 1. §). A megengedettséghez szükséges az is, hogy a jelölt a katolikus tanítás szempontjából és okosság tekintetében is kiváló legyen (425. k. 2. §).

<sup>530</sup> Vö. pl. WERNZ–VIDAL II, 900, nr. 709.

<sup>531</sup> Vö. pl. CORONATA I, 541, nr. 461.

**1130** Az egyházmegyei kormányzó *jogai és kötelességei* (vö. pl. 429. k., 388. k.) olyanok, mint a megyéspüspöké, kivéve azokat a dolgokat, melyek természetüknél fogva vagy a jog szerint nem illetik (427. k. 1. §). Általános korlátozást jelent az az elv, hogy *széküresedés idején semmi újításnak nem szabad történnie* (428. k. 1. §). Sajátos kötelessége az egyházmegyei kormányzónak, hogy *megválasztásáról a Szentszéket mielőbb értesítse* (422. k.).

**1131** Az egyházmegyei kormányzó hivatalát elveszíti: a) az új püspök hivatalba lépésével; b) az Apostoli Szentszék elmozdító intézkedésével (de nem a választói testület visszahívásával!); c) a választásra illetékes testület előtt hiteles formában bemutatott lemondással, mely azonban elfogadásra nem szorul. Ha az egyházmegyei kormányzó hivatala elmozdítás, lemondás vagy halál útján üresedik meg, másik kormányzót kell választani (430. k.).

**1132** Ebben az összefüggésben is egyenlő megítélés alá esik a megyéspüspökkel az *apostoli kormányzó*. Az egyházmegyei kormányzó ugyanis az ő hivatalba lépésével is elveszíti tisztségét.

## 47. §. A részegyházak csoportjai

**1133** A II. Vatikáni Zsinat egyháztana középponti fogalomként kezeli a *communiót* (pl. LG 13, 23). Az egyház egyetemes valósága a részegyházak közösségében áll fenn. Az egyházban nemcsak az egyes tagok és a püspökök vannak közösségekben egymással, hanem a különböző részegyházak is. Ez a teológiai tény adja az egyes részegyházakból álló csoportok különleges értékét. Itt tehát nem csupán hagyományosan kialakult közigazgatási egységekről van szó, hanem ennek a közösségnek a történelmileg konkrét megvalósulásáról. Amint már a részegyházak fogalmának meghatározásakor említettük, ez a részegyházak közötti *communio* semmiképp sem azt jelenti, hogy az egyetemes egyház csupán a részegyházak valamiféle szövetsége volna. A *communiónak* az alapvető éltetője éppen az, hogy a részegyházak az egyetlen egyetemes egyház képmásai, és közösségekben vannak az egység láthatóan működő elvével, Szent Péter utódával.

### 1. Az egyháztartomány

**1134** Az egyháztartományok szervezeti formája a Niceai Zsinat 4-6. kánonjában rögzített szabályokból kiindulva bontakozott ki előbb keleten, majd nyugaton is, követve a római birodalom tartományokra való beosztásának modelljét. A tartományi rendszer kiépítésének az egyházban – mint Hans Erich Feine hangsúlyozza<sup>532</sup> – valószínűleg a püspökválasztási jog terén fellépett zavarok és a zsinatokon szereplő kívülálló püspökök ténykedése lehettek a fő indítékai.

**1135** A közös lelkipásztori tevékenység előmozdítására és a püspökök közti kapcsolat elősegítésére a szomszédos részegyházak területileg körülhatárolt *egyháztartományokba* (provincia ecclesiastica) szerveződnek (431. k. 1. §). A mai egyházjog általános elve az, hogy a tartomány területén belül *minden részegyháznak* (nem csupán a szoros értelemben vett egyházmegyéknek) az illető egyháztartományhoz kell tartoznia. Tartományon kívüli, ún. exempt egyházmegyék léte általában nem kívánatos (431. k. 2. §).

**1136** Az egyháztartomány fölött a felsőbb egyházi hatóságokon kívül – a jogban megjelölt vonatkozásokban – a metropolita és a tartományi zsinat rendelkezik egyházkormányzati hatalommal (vö. 432. k. 1. §, 439. k. 2. §, 440. k., 442. k., 952. k. stb.).

**1137** Egyháztartományt – az érdekelt püspökök meghallgatásával – *csakis a legfőbb egyházi hatóság létesíthet*. Ugyanez a hatóság az egyedüli illetékes a tartományok megváltoztatására és megszüntetésére is (431. k. 3. §). Az egyháztartomány magánál a jognál fogva *jogi személy* (432. k. 2. §).

### 2. A metropolita

**1138** Az egyháztartomány élén álló érseket metropolitának nevezzük. Az egyháztartományokon belül a pápa kijelöl vagy jóváhagy egy olyan püspöki széket (egyházmegyét), amelyhez tartósan hozzá van kötve a metropolitai tisztség (435. k.). Az ilyen egyházmegyét főegyházmegyének (Archidioecesis) mondjuk. Hazánkban négy főegyházmegye van: az esztergomi, a kalocsai az egri és a veszprémi. A tartomány többi

<sup>532</sup> *Kirchliche Rechtsgeschichte. Die katholische Kirche*, <sup>5</sup>Köln – Wien 1972, 118–120.



egyházmegyét szuffragáneos egyházmegyének hívjuk. Az élükön álló megyéspüspököt a metropolitához képest szuffragáneos püspöknek nevezzük.

**1139** A metropolita jogállását a IV. századtól (tehát gyakorlatilag kezdettől) az jellemezte, hogy nem volt ugyan mindenben előljárója a tartomány püspökeinek, mégis bizonyos különleges jogokat élvezett, pl. a püspökválasztás megerősítése, a tartomány látogatása és bizonyos fokú felügyelete, a tartományi zsinat összehívása és a rajta való elnöklés az ő feladata volt<sup>533</sup>.

**1140** A metropolita jogai ma elég mérsékelték<sup>534</sup>. Egy részük egyházkormányzati hatalommal jár, más részük inkább tiszteleti jellegű.

**1141** A *kormányzati hatalom terén* az általános elv az, hogy a szuffragáneos egyházmegyékben a metropolitának csak arra van illetékessége, amit a jog kifejezetten megenged a számára. Ez az elv azon a tényen alapszik, hogy a metropolitai hatalom vikáriusi (helyettesi) jellegű, vagyis az egyik megyéspüspök a másik fölött kormányzati hatalmat csak a legfőbb egyházi hatóság megbízásából gyakorolhat. A metropolita kormányzati jogosítványai az alárendelt egyházmegyékben a következők:

**1142** 1) *Felügyelet* a hit és az egyházfegyelem terén. A tapasztalt visszaéléseket a metropolita általában maga nem korrigálhatja, hanem értesítenie kell ezekről a római pápát (436. k. 1. § 1).

**1143** 2) *Kánoni látogatás* végzése. Erre a metropolita a szuffragáneos egyházmegyében akkor jogosult, ha ezt annak főpásztora elmulasztotta. Ám ilyenkor is szüksége van a Szentszék előzetes jóváhagyására (436. k. 1. § 2).

**1144** 3) *Egyházmegyei kormányzó kijelölése*. Ez a feladat a metropolitát a 421. k. 2. §-a és a 425. k. 3. §-a szerint terheli.

**1145** 4) *A Szentszéktől kapott különleges feladatok és hatalmak*. Ilyeneket a metropolita indokolt esetben szokott csak elnyerni. Tartalmukat a részleges jog határozza meg (436. k. 2. §).

A metropolita tiszteleti jogai jobbadán liturgikus jellegűek:

**1146** 1) *A főpapi funkciók* végzésére a metropolita tartománya minden templomában jogosult, mégpedig olyan ünnepélyességgel, mint a megyéspüspök a saját egyházmegyéjében. A tartományban lévő székesegyházakban a metropolita ilyen ünnepi szertartást akkor végez megengedetten, ha előtte értesíti a helyi megyéspüspököt (426. k. 3. §).

**1147** 2) *A pallium* elnyerése és viselése kapcsán a metropolitának kötelességei és jogai egyaránt vannak.

**1148** 500 körül jelennek meg az első emlékek arról, hogy a pápa bizonyos kiemelkedő püspököknek palliumot adományoz<sup>535</sup>. A klasszikus kánonjogban bőséges kazuisztika alakult

<sup>533</sup> Vö. pl. FEINE, *Kirchliche Rechtsgeschichte* 119.

<sup>534</sup> Vö. ERDŐ P., *De Metropolitanis. De los Metropolitanos. Comentario* (cc. 435–438), in MARZOA, A.–MIRAS, J.–RODRÍGUEZ-OCAÑA, R. (ed.), *Comentario exegetico al Código de Derecho Canónico*, Pamplona 1996, II, 903–916.

ki arról, hogy milyen jogkövetkezményekkel jár, ha egy érsek nem kéri kellő időn belül a pápától ezt a hatalmát és függőségét szimbolizáló jelvényt. Mai alakjában a pallium kb. háromujjnyi széles gyapjúszalag, mely a nyak körül bő, gallérszerű kört alkotva helyezkedik el. Színe fehér, négy fekete kereszt díszíti. Elöl és hátul középen egy-egy rövid függelék járul hozzá, melyet további egy-egy kereszt ékesít. A palliumok átadásuk előtt Szent Péter sírján nyugszanak, így tágabb értelemben ereklje jellegük is van.

**1149** Ma a pallium azt a hatalmat jelöli, amivel a jog a római egyházzal közösségben lévő metropolitát tartományában felruhazza (437. k. 1. §). A metropolita püspökké szentelése, vagy ha már fel volt szentelve kinevezése után három hónapon belül köteles a pápától személyesen vagy képviselő útján kérni a palliumot (uo.). Ezt a megkülönböztető díszít a metropolita tartományának minden templomában használhatja a liturgikus törvények szerint, tartományán kívül viszont még a helyi megyéspüspök hozzájárulásával sem (437. k. 2. §). Ha a metropolitát másik metropolitai székbe helyezik át, új palliumra van szüksége (437. k. 3. §).

### 3. Az egyházi régió

**1150** Az egyházi régió fogalma zsinati eredetű (CD 41). Jelentése a Codex előkészítése során több változáson ment keresztül (vö. *Comm* 12, 1980, 253). Eleinte úgy tervezték, hogy az egy püspöki konferencia alá tartozó tartományok összessége fogja a régiót jelenteni. A hatályos CIC azonban régió *a szomszédos tartományoknak egy országos szintnél kisebb összességét érti* (433. k. 1. §). A régió létesítése nem kötelező. Indokolt esetben a püspöki konferencia javaslatára a Szentszék alapíthatja meg. Nem is szükségképpen jogi személy, de a Szentszék személyiséggel is felruházhatja (433. k. 1–2. §).

**1151** *A régió püspökeinek külön gyűlése* nem püspöki konferencia a szó szoros értelmében (vö. 434. k.). E gyűlés feladata az adott régióban az együttműködés és a közös lelkipásztori tevékenység előmozdítása. A püspöki konferenciák jogai azonban ezt a gyűlést nem illetik meg, kivéve ha a Szentszék e jogok valamelyikével a regionális konferenciát is külön felruhazza (uo.)<sup>536</sup>.

### 4. A patriarchátus és a primácia a latin egyházban

**1152** A pátriárka és a primás az egyetemes latin egyházbjog szerint a tiszteletbeli elsőbbségen kívül semmilyen kormányzati hatalommal nem rendelkezik, kivéve ha egyesek esetében ezt pápai kiváltság vagy jóváhagyott jogszokás bizonyítja (438. k.). A törvénykönyv általános elvéből az következik, hogy aki azt állítja, hogy egy primás vagy egy nyugati pátriárka sajátos egyházkormányzati hatalommal rendelkezik, annak kell ezt bizonyítania.

**1153** Ma tehát a pátriárka és a primás a metropolitánál magasabb címek, melyek a részegyházak egy tartománynál nagyobb csoportjának vezetői tisztségével legalább történelmi kapcsolatban vannak.

<sup>535</sup> Vö. KLAUSER, T., *Pallium*, in *LThK* VIII, 7–9.

<sup>536</sup> MARTINEZ SISTACH, L., *Las conferencias Episcopales provinciales y regionales*, in *Las conferencias Episcopales hoy. Actas del Simposio de Salamanca, 1–3 mayo 1975*, Salamanca 1977, 315–329.

**1154** Régen a latin kánonjogi szerzők megkülönböztettek nagyobb és kisebb pátriárkákat (*patriarchae maiores et minores*)<sup>537</sup>. A primások között történelmileg megkülönböztethetők antik közigazgatási tényre visszavezethető primáciák<sup>538</sup> és úgynevezett nemzeti primáciák, melyek a pszeudo-izidori dekretális gyűjtemény primácia-fogalmának elterjedése után megtért népek körében jelentek meg. A magyar primácia ez utóbbi csoportba tartozik.

**1155** Az esztergomi érsek (Esztergom-budapesti érsek) által viselt „Magyarország primása” cím ősi pápai kiváltság és jogszokások alapján valódi kormányzati hatalommal is jár. A magyar primás meglévő egyházkormányzati hatalmáról szóló általános összefoglalások<sup>539</sup> szerint a primás nemzeti zsinatot hívhat össze és azon elnökölhet, a Szentszék és a magyar állam felé<sup>540</sup> a magyar katolikus egyházat képviseli, érseki bíróságán kívül külön harmadfokú rendes bírósága van (lásd alább 101. §. 5). Tiszteleti jogai közül az alábbiakat sorolják fel: az apostoli keresztet az egész országban mindenütt maga előtt vitetheti, a bíborosi jelvényeket bíborosi kinevezése előtt is viselheti.

**1156** Korábban a magyar primás sajátos jogának tekintették azt is, hogy ő volt a püspöki konferencia mindenkori elnöke. Ez a helyzet a Szentszék kifejezett intézkedése folytán 1990-ben megszűnt, mert a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia ekkor jóváhagyott szabályzatának 23. cikkelye azt írja elő, hogy az elnököt választani kell (C Ep, decr., 1990. VIII. 6, Prot. N. 1422/64).

## 5. A részegyházak csoportjai püspöki konferenciák szerint

**1157** Noha a püspöki konferenciák „A részegyházak csoportjai” cím alatt szerepelnek a Codexben, meghatározásuk szerint püspökök és nem egyházmegyék csoportjai (447. k.; vö. alább). Azt az egységet pedig, melyre a püspöki konferencia hatásköre kiterjed, a CIC nem tárgyalja külön. Jogi személyiséget is a konferenciának (449. k. 2. §) és nem az érintett részegyházak összességéből álló egységnek tulajdonít.

**1158** Mindezek ellenére kétségtelen, hogy az egyazon püspöki konferencia hatáskörébe tartozó részegyházak egy fajta – bár jogi személyiség nélküli – csoportot, jogközösséget alkotnak. Ugyanazok a püspökkari eredetű szabályok vonatkoznak rájuk. Püspökeik közös

<sup>537</sup> A nyugatiak közül – a pápán kívül – senki sem számított nagyobb pátriárkának. A kisebb pátriárkák elnevezést néha a primásokra is alkalmazták, máskor csak primásnak nem nevezett személyekre (pl. az aquileai pátriárkára). A nagyobb és kisebb pátriárkák megkülönböztetésére a legrégebb nyomokat a XII. sz. második felében találjuk; vö. ERDŐ P., *L'ufficio del primate nella canonistica da Graziano ad Ugucione da Pisa*, Roma 1986, 36, 72; UA., *Egyházjog a középkori Magyarországon*, Bp. 2001, 214–219.

<sup>538</sup> Vö. pl. ERDŐ, *L'ufficio* 37.

<sup>539</sup> Vö. pl. BÁNK J., *Egyházi jog. Az egyházi alkotmányjog alapjai*, Bp. 1958, 81–82; SZENTIRMAI, A., *The Primate of Hungary*, in *Jurist* 20 (1961) 27–46.

<sup>540</sup> Ez utóbbi jog kérdése ma újabb aktualitást nyert, mivel a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény 22. §-a alapján a Komárom-Esztergom Megyei Bíróság Pk. 60.060/1990/2. sz. alatt kiadott értesítésében közölte, hogy a Magyar Katolikus Egyházat az egyházak, egyházi szervezetek bírósági nyilvántartásába 1. nyilvántartási szám alatt bevezette azzal, hogy annak székhelye Esztergom, Mindszenty hercegprimás tér 2, képviselőjének neve és címe pedig dr. Paskai László bíboros, primás, érsek (címe ugyanott). [2003-tól dr. Erdő Péter primás, érsek]. Tehát úgy tűnik, hogy a bejegyzésben tükröződő felfogás szerint a Magyar Katolikus Egyházat mint jogi személyt az állam felé primási tisztségénél fogva az esztergomi (ma: Esztergom-budapesti) érsek képviseli függetlenül attól, hogy ki a püspöki konferencia elnöke.

lelkipásztori szempontok alapján irányítják őket. Közös testületi felettes hatóságuk lehet – ha összehívják – a plenáris zsinat is (439. k. 1. §).

**1159** Hazánkban a világi jog szerint a „katolikus egyház” – tudniillik a magyar katolikus egyház – jogi személy.

## **6. Sajátjogú egyházak a keleti egyházjogban**

**1160** A CIC-ben sajátjogú rítus szerinti egyháznak nevezett nagyobb közösségre a Keleti Codex következetesen a sajátjogú egyház (*Ecclesia sui iuris*) kifejezést alkalmazza. Ezt az egységet úgy határozza meg, mint krisztushívők olyan csoportját, melyet a jog előírásai szerint hierarchia fog össze, és melyet a legfőbb egyházi hatóság kifejezetten vagy hallgatólagosan ilyennek ismer el (CCEO 27. k.). Ezek az „egyházak” többnyire több részegyházból tevődnek össze. Lehetnek pátriárkai egyházak (CCEO 55–150. k.), nagyérseki egyházak (CCEO 151–154. k.), metropolitai egyházak (CCEO 155–173. k.) és egyéb sajátjogú egyházak (CCEO 174–176. k.), aszerint, hogy élükön milyen rangú egyházi hatóság áll. Megjegyzendő, hogy a különböző sajátjogú egyházak jogi önállóságának mértéke az itt említett egyes típusok szerint eltérő.

## 48. §. A részleges zsinatok

### 1. A részleges zsinatok fogalma és fajai

**1161** A részleges zsinat (*concilium particulare*) püspökökből álló, valódi, de nem egyetemes zsinat. A CIC két fajtáját említi: a *plenáris zsinatot* (*concilium plenary*) és a *tartományi zsinatot* (*concilium provinciale*)<sup>541</sup>.

**1162** Főként a II. Vatikáni Zsinat után számos más – többnyire országos – egyházi gyűlést is tartottak, amelyek azonban nem voltak valódi zsinatok, hanem *pasztorális zsinat*, *közös egyházmegyei zsinat*, *sajátos szinódus*, *szinodális folyamat*, *országos pasztorális kongresszus*, stb. nevet viseltek. Általános jellemzőjük volt, hogy népes összejövetelként rendezték meg őket igen sok világi hívő részvételével. Hatáskörük nem lehetett olyan, mint a zsinatoké, hiszen törvényhozó hatalommal a megjelentek közül csak a püspökök rendelkeztek. A közös munka nyomán létrejött okmányok ezért általában nem is határozat, hanem inkább ajánlás jellegűek<sup>542</sup>.

#### a. A plenáris zsinat

**1163** A mai jogban a plenáris zsinat *valamely püspöki konferenciához tartozó* összes részegyházak számára szól (439. k. 1. §). Régen, a püspöki konferenciák általánosan kötelező intézménnyé válása előtt, a plenáris zsinat a primácia, illetve az adott ország püspökeit egybegyűjtő (nemzeti) zsinatot, majd általában a több egyháztartományra szóló, de nem egyetemes zsinatot jelentette. Mivel ma a püspöki konferenciák többnyire országosak (vö. 447–448. k.), a plenáris zsinat ma is sokhelyütt a nemzeti zsinattal azonos. Összehívásának gyakoriságát a jog nem szabja meg.

#### b. A tartományi zsinat

**1164** Az *egy egyháztartományhoz tartozó* részegyházak számára tartott zsinatot tartományi zsinatnak nevezzük (vö. 440. k. 1. §). A II. Vatikáni Zsinat óta az amúgy sem túl gyakori plenáris és tartományi zsinatokra a legutóbbi időkig egyáltalán nem került sor<sup>543</sup>. Rendszeres összehívását a mai jog már nem kívánja meg.

<sup>541</sup> Egyéb részleges zsinatok lehetőségéhez, illetve a plenáris zsinat fogalmának tágabb értelmezéséhez lásd pl. ERDŐ P., *La partecipazione sinodale al governo della Chiesa. Problemi circa organi sinodali con potere di governo*, in *Metodo, fonti e soggetti del diritto canonico*, ed. ARRIETA J. I.–MILANO, G. P., Città del Vaticano 1999, 728–733.

<sup>542</sup> Vö. pl. HARTELT, K., *Die Diözesan- und Regionalsynoden im deutschen Sprachraum nach dem Zweiten Vatikanum* (Erfurter Theologische Studien 40), Leipzig 1979, 59–84; stb.

<sup>543</sup> Vö. CHEVAILLER, L.–LEFEBVRE, C.–METZ, R., *Le droit et les institutions de l'Église catholique latine de la fin du XVIIIe siècle à 1978. Organismes collégiaux et moyens de gouvernement* (HDIEO XVII), Paris 1983, 113–148; MONTAN, *Il popoli di Dio* 119.

## 2. Felettes hatóságuk

**1165** A plenáris zsinat közvetlen felettes hatósága a püspöki konferencia. Magyarországon a nemzeti zsinat összehívásának és a rajta való elnöklésnek a joga ősi kiváltság alapján a prímást illeti<sup>544</sup> (vö. 4. k., 47. k., 73. k., 79. k.).

**1166** A tartományi zsinat felettes hatósága a metropolita és a tartomány püspökei. Az egyes jogok terén a metropolita és a püspökök illetékességének viszonyát a CIC külön meghatározza.

## 3. A felettes hatóság jogai

**1167** A zsinat összehívása plenáris zsinat esetén a püspöki konferencia feladata a Szentszék jóváhagyásával (441. k. 1, 439. k. 1. §). A tartományi zsinat összehívója a metropolita a szuffragáneus püspökök többségének beleegyezésével (442. k. 1. § 1). A metropolitai szék üresedésekor tartományi zsinatot nem szabad összehívni (440. k. 2. §).

**1168** A zsinat színhelyének megválasztása plenáris zsinat esetén a püspöki konferencia területén belül magának a konferenciának, tartományi zsinat esetén az egyháztartomány területén belül a szuffragáneusok többségének beleegyezésével a metropolitának a joga (441. k. 2, 442. k. 1. § 2).

**1169** A napirend és a tárgyalásra kerülő kérdések meghatározása, valamint a zsinat kezdetének és időtartamának kijelölése, a zsinat áthelyezése, elnapolása és feloszlatása szintén a püspöki konferencia, illetve tartományi zsinat esetén a metropolita joga a szuffragáneusok többségének beleegyezésével (441. k. 4, 442. k. 1. § 3).

**1170** A zsinaton való elnöklés plenáris zsinaton arra a megyéspüspökre hárul, akit a résztvevők közül a püspöki konferencia kiválaszt és a Szentszék megerősít (441. k. 3). A tartományi zsinaton a metropolita elnököl. Törvényes akadályoztatása esetén a szuffragáneus püspökök választanak maguk közül elnököt (442. k. 2. §).

## 4. A résztvevők

A részleges zsinatok résztvevői különböző kategóriákra oszlanak:

**1171** 1) *Meghívandók döntési joggal*: a megyéspüspökök, a koadjutorok, a segédpüspökök, a területen a Szentszéktől vagy a püspöki konferenciától kapott sajátos feladatot betöltő egyéb címzetes püspökök (443. k. 1. §).

**1172** 2) *Meghívhatók döntési joggal*: a területen tartózkodó egyéb címzetes vagy kiérdemesült püspökök (443. k. 2. §).

**1173** 3) *Meghívandók tanácsadói joggal*: a terület általános és püspöki helynökei; a szerzetes intézmények és az apostoli élet társaságai nagyobb előjárói közül annyian, amennyit a püspöki konferencia vagy a tartomány püspökei meghatároznak (őket az illető területen székházzal rendelkező intézmények és társaságok összes nagyobb előjárói

<sup>544</sup> Vö. SZEREDY J., *Egyházjog*, <sup>2</sup>Pécs 1883, I, 469.

választják meg); az illető területen székhellyel rendelkező egyházi és katolikus egyetemek rektorai, valamint a teológiai és kánonjogi karok dékánjai; a nagyszemináriumok rektorai közül egyesek, akiknek számát ugyanúgy határozzák meg, mint a szerzetes előjárókét, személyét pedig az összes rektorok választják ki maguk közül. A tartományi zsinatokra ezen kívül a papi szenátusok és pasztorális tanácsok, valamint a székeskáptalanok két-két testületileg kiválasztott tagját is meg kell hívni tanácsadói joggal (443. k. 3. §, 5. §).

**1174** 4) *Meghívhatók tanácsadói joggal*: papok és más krisztushívők. Az ő számuk nem haladhatja meg a fentebb felsorolt tagok közül a káptalani, szenátusi és pasztorális tanácsi küldöttek levonásával fennmaradó szám felét (443. k. 4. §).

**1175** 5) *Vendégek*: plenáris zsinatra a püspöki konferencia, tartományi zsinatra a metropolita és a szuffragáneusok megítélése szerint vendéggént másokat is meg lehet hívni (443. k. 6. §). A vendégeknek természetesen még tanácsadói szavazati joguk sincs.

**1176** Akiket a részleges zsinatra összehívtak, kötelesek megjelenni, hacsak megfelelő akadály vissza nem tartja őket. Ez esetben kötelesek erről értesíteni a zsinat elnökét (444. k. 1. §). Akiket a részleges zsinatra döntési szavazati joggal meghívtak, de akadályoztatás miatt nem tudnak megjelenni, képviselőt küldhetnek. Ez utóbbi viszont csak tanácsadói szavazati joggal rendelkezik (444. k. 2. §).

## 5. A részleges zsinatok hatalma

**1177** A részleges zsinatoknak valódi egyházkormányzati hatalmuk van<sup>545</sup>, mégpedig elsősorban *törvényhozói hatalmuk*. Így az egyetemes egyházjogot tiszteletben tartva rendelkezhetnek mindarról, ami számukra a *hit erősödésére*, a *közös lelkipásztori tevékenység szabályozására*, az erkölcsök irányítására és a *közös egyházi fegyelem* kialakítására és védelmére alkalmasnak tűnik (445. k.). A zsinatok határozatai csak akkor hirdethetők ki, ha a Szentszék felülvizsgálta őket. Az összes iratok felterjesztéséről a Szentszékhez a zsinat feloszlása után az elnöknek kell gondoskodnia (446. k.).

**1178** Régen a tartományi zsinatok bírói tevékenységet is folytattak. Bár elvileg ilyen hatalmukat nem vitathatjuk, azok a nagyobb ügyek, amelyek az egyes püspök, illetve a metropolita illetékességét meghaladják, ma többnyire a Szentszékre tartoznak. Pl. püspökök bűnügyeiben csak a pápa illetékes (1405. k. 1. § 3). A metropolita ítélete ellen pedig a tartomány püspökeinek gyűléséhez nem lehet fellebbezni.

---

<sup>545</sup> ERDŐ *La partecipazione sinodale al governo della Chiesa* 730–733.

## 49. §. A püspöki konferenciák

### 1. A püspöki konferenciák fogalma és tagjai

**1179** Már a XIX. században is, a XX. században pedig különösen gyakorivá és jelentőssé váltak azok a zsinatnak nem számító gyűlések, melyeken egy-egy ország püspökei az egyházkormányzat bizonyos gyakorlati kérdéseit vitatták meg. A II. Vatikáni Zsinat a korábbiaktól jogi szempontból eltérő intézményként mutatja be a püspöki konferenciákat. Az egész latin egyházban kötelező állandó testületként írja elő őket (CD 38). Tehát nem csupán alkalmi gyűlések, hanem akkor is fennállnak, amikor éppen nem üléseznek. Tipikus formájukban *egy-egy ország összes részegyházainak főpásztorait foglalják magukban*. Rendeltetésük a püspökök egyes *lelkipásztori feladatainak közös gyakorlása* a területükön élő keresztények javára (447. k.).

**1180** Noha az általános szabály az, hogy a püspöki konferenciának országosnak kell lennie, ha az Apostoli Szentszék az érdekelt megyéspüspökök meghallgatásával jónak látja, létesíthető püspöki konferencia ennél nagyobb vagy kisebb terület számára is. Az ilyen konferencia jogkörét a Szentszéktől adott külön szabályok határozzák meg (448. k. 2. §).

**1181** Az Egyházi Törvénykönyv a zsinat határozatának megfelelően rögzíti a püspöki konferenciák mivoltát, összetételét, feladatkörét (447–448. k.). Leszögezi, hogy a törvényesen létesített püspöki konferencia az Egyházban jogi személynek számít (449. k. 2. §). Ebből persze az is következik, hogy hacsak a jog kivételt nem tesz, érvényesek rá a jogi személyekről szóló általános előírások (113–123. k.).

**1182** A püspöki konferenciához mindig hozzá tartoznak az illető terület összes megyéspüspökei és azok, akik a jogban velük egyenlő megítélés alá esnek, továbbá – korlátozottabb jogokkal – a koadjutor püspökök, a segédpüspökök és azok a többi címzetes püspökök, akik az adott területen az Apostoli Szentszéktől vagy a püspöki konferenciától rájuk bízott különleges feladatot töltenek be. Meghívhatók más rítusú ordináriusok is, nekik azonban csak akkor van döntési szavazati joguk, ha a püspöki konferencia szabályzata így rendelkezik (450. k. 1. §)<sup>546</sup>. A többi címzetes püspökök (pl. funkció nélküli nyugdíjasok, menekültek), valamint a római pápa követe a jog szerint nem tagjai a konferenciának (450. k. 2. §). Természetesen egyes ülésekre ők is meghívhatók, sőt a pápai követ meghívását a jog elő is írja (MP, *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, 1969. VI. 24, nr. VIII, 2: AAS 61, 1969, 482). A kiérdemesült püspökök meghívását (döntési szavazati jog nélkül) az *Apostolos suos* kezdetű motu proprio kifejezetten ajánlja (1998. V. 21, Nr. 17: AAS 90, 1998, 653).

<sup>546</sup> Noha a zsinat (CD 38) a keleti rítusú ordináriusokat még a konferencia teljes jogú tagjaiként sorolja fel, a püspöki konferencia határozatainak kötelező jellegéről tett zsinati kijelentések (vö. CD 38. 4) ezzel ellentétben állónak látszottak (vö. Comm 9, 1977, 290–291). Ezért a CIC-ben a püspöki konferencia már egyértelműen mint a latin egyházjog intézménye jelenik meg. Ennek szükségességét egyes szakértők a zsinat utáni időkben meggyőzően igazolták. Vö. pl. AYMANS, W., *Das synodale Element in der Kirchenverfassung* (MThSt kan. Abt. 30), München 1970, 34, 69–71. A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia 1990. VIII. 6-án jóváhagyott szabályzata a keleti rítusú püspököknek a latinokkal egyenlő jogokat ad (art. 1). Vö. pl. ERDŐ P., *La participation des Evêques orientaux à la conférence épiscopale. Observations au 1er § du can. 450, in Apol 64* (1991) 295–308.



**1183** Minden püspöki konferenciának saját maga által összeállított, de az Apostoli Szentszéktől felülvizsgált szabályzata kell, hogy legyen. Ebben többek között szabályozni kell a konferencia alapvető szerveinek felépítését és működését (451–452. k.). Ezeket a szabályzatokat a Szentszéktől kiadott általános minta szerint kell összeállítani (SC Consist, *Archetypon Statuti Conferentiae Episcoporum: Per 57*, 1968, 227–230).<sup>547</sup>

**1184** A püspöki konferenciáknak választott *elnöke*<sup>548</sup> kell, hogy legyen, akit törvényes akadályoztatás esetén a szabályzat szerint meghatározott helyettes pótol. Ugyancsak a szabályzat intézkedik a *titkár* kijelölésének módjáról (452. k. 1. §). A püspöki konferenciának *állandó tanácsa* (consilium permanens) is kell, hogy legyen. Ez a szerv az ülések közti időben lát el operatív és végrehajtó feladatot (*Archetypon* art. 18–20). Élén a konferencia elnöke áll (uo. art. 19; 452. k. 2. §). A konferenciának legalább évente egyszer, valamint ha a szabályzat vagy a körülmények megkívánják, *teljes ülést* (conventus plenarius) kell tartania (453. k.). A teljes ülésen magánál a jognál fogva döntési szavazati joguk van a megyéspüspököknek, a velük egyenlő jogi elbírálás alá esőknek és a koadjutoroknak. A többieknek a konferencia szabályzata szerint lehet döntési vagy tanácsadói szavazatuk, kivéve a szabályzat elkészítéséről vagy megváltoztatásáról való szavazást, mert abban döntési joguk nem lehet (454. k.).

## 2. A püspöki konferenciák jellege

**1185** A püspöki konferenciák tisztán egyházi eredetű intézmények. Ebben alapvetően különböznek a pápaságtól és a megyéspüspöki tisztségtől, amelyek – legalábbis hivatásuk lényegét tekintve – teológiai okból szükségszerű, ún. „isteni jog” alapján fennálló szerkezeti elemei Isten népe közösségének. A püspöki konferenciákat viszont eleinte a részleges, később mai formájukban az egyetemes egyházjog hívta létre a püspökök lelkipásztori munkájának megkönnyítésére az adott kor feltételei között. Ezt a teológiai különbséget a püspöki konferenciák és a pápaság, a megyéspüspökség, valamint a püspökök testülete között igen neves teológusok – pl. Henri de Lubac, Joseph Ratzinger, Jérôme Hamer bíborosok – hangsúlyozták. Ugyanezt az álláspontot képviselte a Nemzetközi Teológiai Bizottság 1985-ben kiadott okmánya is, mely ehhez hozzáfűzi, hogy a püspöki konferenciák ténykedése nem nevezhető a szó szoros értelmében kollegiálisnak, vagyis a püspökök testületét képviselőnek, hiszen a kollegialitás szót a zsinat sem használta ebben a vonatkozásban<sup>549</sup>. A püspöki konferenciák teológiai és jogi természetéről, valamint hittani megnyilatkozásairól II. János Pál pápa 1998. V. 21-én kelt, *Apostolos suos* kezdetű motu proprio-jában ad összefoglaló tanítást és rendelkezéseket (AAS 90, 1998, 641–658).<sup>550</sup>

<sup>547</sup> A püspöki konferenciáknak a Szentszék által felülvizsgált újabb szabályzatait nyomtatásban is kiadták: ASTORRI, R., *Gli statuti delle conferenze episcopali. I. Europa* (Pubblicazioni della Università di Pavia, Studi nelle scienze giuridiche e sociali, N. S. 52), Padova 1987; IBÁN, I., *Gli statuti delle conferenze episcopali. II. America* (Pubblicazioni della Università di Pavia, Studi nelle scienze giuridiche e sociali, N. S. 57), Padova 1989.

<sup>548</sup> A Magyar Püspöki Konferencia elnöke a konferencia kezdeti óta mindig a primás volt. Az 1990. aug. 6-án Prot. N. 1422/64. szám alatt a Püspöki Kongregációtól jóváhagyott új szabályzat 23. cikkelye választott elnökséget írt elő a 452. k. 1. §-ra való hivatkozással.

<sup>549</sup> INTERNATIONALE THEOLOGENKOMMISSION, *Mysterium des Gottesvolkes*, Einsiedeln 1987, 49–50.

<sup>550</sup> Vö. pl. ERDŐ P., *Osservazioni giuridico-canoniche sulla Lettera Apostolica „Apostolos suos”*, in *Per 89* (2000) 249–266.

**1186** Másrészről II. János Pál pápa – hasonlóan megválasztása előtti szinódusi megnyilatkozásaihoz<sup>551</sup> – *Redemptor Hominis* kezdetű enciklikájában (1979. III. 4: AAS 71, 1979, 257–324, nr. 5) kifejti, hogy a püspöki konferencia azon formák egyike, melyek a kollegialitást jelzik.

**1187** Az 1985-ös rendkívüli püspöki szinódus záróokmánya<sup>552</sup> rámutat arra, hogy a kollegialitás teológiájának alapját a *communio*-ekkleziológia képezi, mely szerint: „A részegyházak az egyetemes Egyház képmásai: bennük és belőlük valósul meg az egy és egyetlen katolikus Egyház. Így az egyes püspökökben saját egyházuk, valamennyiükben pedig – a pápával együtt – az egész Egyház mutatkozik meg a béke, a szeretet és az egység kötelékében” (LG 23a). Ehhez a szinódusi okmány hozzáfűzi, hogy a püspöki konferenciák, bár nem hordozói a szoros értelemben vett kollegiális cselekvésnek, valamiképpen mégis jelei, részleges megvalósítási formái a püspökök kollegialitásának. Az okmány álláspontját Walter Kasper úgy jellemzi, hogy szerinte a püspöki konferenciák egyházi jogi intézmények, de isteni jogi alapon állnak<sup>553</sup>.

**1188** Ez kánonjogilag annyit jelent, hogy teológiailag szükséges funkciókra szolgáló, de a történelmi szükségleteknek megfelelően tisztán egyházi jog által létesített (és az illetékes egyházi hatóság által megszüntethető) intézményes formáról van szó.

**1189** A Püspöki Kongregáció II. János Pál pápa indítására az Apostoli Szentszék más hatóságaival együttműködve 1988 januárjában tervezetet küldött a világ összes püspöki konferenciáinak a püspöki konferenciák teológiai és jogi státusának kérdéséről. Ebben különleges hangsúlyt kap, hogy a püspöki konferencia inkább gyakorlati, operatív, pasztorális célra hivatott, hogy a kollegialitást csak analóg értelemben fejezi ki. A püspöki konferenciák teológiai értékéről és jogi természetéről, viszonyukról a kollegialitás eszményéhez, kormányzati hatalmukról és tanítóhivatali szerepükről átfogó tanítást és rendelkezéseket tartalmaz II. János Pál pápa 1998. V. 21-én kiadott, *Apostolos suos* kezdetű motu proprioja (AAS 90, 1998, 641–658).

**1190** Mindezek alapján egyértelműnek látszik, hogy a püspöki konferenciák a bennük résztvevő püspökök küldetésének alapvetően kollegiális jellegét is tükrözik. Ez azonban – mint többekkel együtt Juan Ignacio Arrieta<sup>554</sup> méltán hangsúlyozza – egyrészt semmiképp sem jelenti azt, hogy a püspöki konferenciák feladatának és hatáskörének bármi köze is lenne a püspökök testülete világegyházra szóló legfőbb hatalmához, másrészt úgy sem értelmezhető, mintha a püspöki konferenciák keretében az egyes püspökök kollegiális küldetésének csupán érzelmi, minden jogi vonatkozás nélküli megvalósulásáról lenne szó.

**1191** A püspöki konferencia tehát a püspökök testületének, mint olyannak nem szerve, nem részlege. Nem is tartoznak hozzá szükségképpen a területen élő és a katolikus egyház teljes közösségében lévő összes felszentelt püspökök. A konferenciában való tagság nem automatikus következménye a püspökszentelésnek. Sajátos és született jogon a

<sup>551</sup> SARAIVA MARTINS, J., *La collegialità episcopale nel pensiero di Giovanni Paolo II*, in *Apol* 55 (1982) 520–521.

<sup>552</sup> KASPER, W., *Zukunft aus der Kraft des Konzils. Die ausserordentliche Bischofssynode '85*, Freiburg 1986, 34–35.

<sup>553</sup> KASPER, W., *Der theologische Status der Bischofskonferenzen*, in *Theologische Quartalschrift* 167 (1987) 3.

<sup>554</sup> *Conferenze episcopali e vincolo di comunione*, in *Ius Ecclesiae* 1 (1989) 16–17.

megyéspüspökök és a velük jogilag egyenlő elbírálás alá eső – bár esetleg püspökké nem szentelt – személyek tagjai a konferenciának (448. k. 1. §). A tagság tehát elsősorban a kánoni küldetéssel kapott lelkipásztori feladatkörből fakad.

**1192** Ezt emeli ki a Pápai Törvénytárgyaló Tanács 1989. március 15-én közzétett (AAS 81, 1989, 388) válasza, mely leszögezi, hogy *segédpüspök püspöki konferencia elnöke vagy elnökhelyettese nem lehet*. Indoklásul Rosalio Castillo Lara bíboros, a Tanács elnöke megjegyzi, hogy az elnöki tisztség a konferencia természeténél fogva feltételezi, hogy betöltője teljes jogú tagja a konferenciának<sup>555</sup>.

**1193** Úgy tűnik, a püspöki konferenciák keretében végső soron a püspöki rend kollegiális mivoltának az a jogi vonatkozása, hogy a tagoknak az ott egy vagy több püspöktársuktól kapott tanácsokban fel kell ismerniük a többiek valódi jogának és kötelességének, az egyházmegyéjük határain túllépő felelősségnek a gyakorlását. Ezeknek a tanácsoknak azonban rendes körülmények között nincsen kötelező erejük, viszont jogi oldala is van annak a kötelességnek, hogy a kapott tanácsokat ki-ki komolyan mérlegelje. Ennek a lényegi jogi kötelezettségnek tételes egyházjogi konkretizálása található pl. az egyes püspöki konferenciák szabályzatában a felszólalás, a tanácskozási jog részletes szabályaiban.

### 3. A püspöki konferenciák hatásköre

**1194** A fentiekkel, úgy tűnik, teljes összhangban áll a Codex 455. kánonjának kijelentése a konferencia hatásköréről. Eszerint általános határozatokat csak olyan esetekben hozhat, amikor azt az egyetemes jog előírja, vagy az Apostoli Szentszék külön megbízása elrendeli. Ilyen határozatok csak teljes ülésen, a döntési szavazati joggal rendelkező tagok legalább kétharmadának szavazatával születhetnek. Kötelező erőt pedig csak akkor nyernek, ha az Apostoli Szentszék megvizsgálta, és kihirdették őket. Azok a témakörök, amelyekben a püspöki konferenciának a fenti módon általános szabályt kell vagy lehet alkotnia, főként magában az Egyházi Törvénykönyvben szerepelnek. E kérdések jelentős részéről a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia 1992-ben rendelkezett. E szabályokat a Püspöki Kongregáció átvizsgálta és 1994. január 8-án kihirdetésüket engedélyezte. A kihirdetésre 1994. május 31-i dátummal került sor (*A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia kiegészítő szabályai az Egyházi Törvénykönyvhöz*, Bp 1994; ET 1161–1170: II. Függelék)<sup>556</sup>.

**1195** Mindazokban az esetekben, amikor sem az egyetemes egyházjog, sem külön szentszéki intézkedés nem adott hatalmat a konferenciának, az egyes püspökök hatásköre érintetlen marad, s ahhoz, hogy az összes püspökök nevében érvényesen lehessen eljárni, minden egyes püspök beleegyezése szükséges (455. k. 4. §).

**1196** Noha a CIC itt csak a valódi jogszabálynak számító általános határozatok (vö. 29. k.) meghozataláról szól, a végrehajtói egyházkormányzati hatalom gyakorlását megkívánó egyedi közigazgatási intézkedések kiadására is számos esetben felszólítja a konferenciát. Ilyen pl. az országos szintű hivatalos egyházi jogi személyek létesítése és megszüntetése (312. k. 1. § 2), ezek vezetőjének kinevezése vagy megerősítése (317. k. 1. §), a Szentírás kiadásának jóváhagyása, ökumenikus szentírásfordítás engedélyezése (825. k.) stb. Hogy ezekre az intézkedésekre, valamint az egyesek szerint bírói hatalom gyakorlásának számító,

<sup>555</sup> *L'Osservatore Romano* (1989) márc. 10.

<sup>556</sup> Vö. ERDŐ P., *Note alle norme applicative del CIC in Ungheria*, in *Ius Ecclesiae* 6 (1994) 850–857. A szabályok latin szövege: uo. 843–850.

mások szerint inkább közigazgatási jellegű egyéb egyedi intézkedésekre (világi bírók kinevezésének engedélyezése: 1421. k. 2. §; társas bíróságra tartozó ügyek egyetlen klerikusra bízásának engedélyezése: 1425. k. 4. §; szentszéki engedéllyel regionális bíróság létrehozása és vezetése: 1439. k.) is érvényes-e a 455. kánonnak a szükséges többségről szóló előírása, azt sokan vitatják<sup>557</sup>. Inkább a jogi személyek cselekvésére vonatkozó általános szabályokat és a konferenciák saját szabályzatát tartják ilyenkor irányadónak (vö. 119. k.).

**1197** Mindenesetre jellemző, hogy az újabban jóváhagyott püspöki konferenciái szabályzatok közt is vannak olyanok, melyek a „jogilag kötelező” és a „jogilag nem kötelező” döntések között tesznek csak különbséget a szükséges többség szempontjából. Ennek során az összes kötelező döntésekre alkalmazzák a 455. kánon követelményét<sup>558</sup>. A Német Püspöki Konferencia szabályzata a 455. kánon előírását alkalmazza az egyedi esetekre szóló döntésekre is, mégpedig mind a szükséges többséget illetően, mind pedig a tekintetben, hogy a konferencia ilyenek kiadására csak akkor illetékes, ha erre a jog vagy a Szentszék intézkedése felhatalmazza (Art. 8 [1] b; Art. 11 [1]: AKK 155, 1986, 145–146).

**1198** Ez egyébként logikusan következik a 381. kánon 1. §-ának a zsinat tanítását (CD 8a) követő alapelvéből, mely kimondja, hogy a megyéspüspököt a rábizott egyházmegyében megilleti mindaz a hatalom, mely lelkipásztori feladatának gyakorlásához szükséges, kivéve azokban az ügyekben, melyeket a jog vagy a pápa határozata másnak tart fenn.

**1199** Tehát a konferencián többségi alapon hozott döntés – függetlenül attól, hogy a 455. kánon csak általános határozatokról beszél – nem kötelezheti a kisebbségben maradt megyéspüspököt, ha nem olyan tárgyban született, amit a jog vagy a pápa a püspöki konferencia hatáskörébe utalt.

**1200** Mindez még nem oldja meg azt a problémát, hogy milyen értéke és jogosultsága van a püspöki konferencia keretében, de nem az egyes részegyházak számára, hanem magának a konferenciának a belső működésére nézve születő határozatoknak és főként a tanító vagy buzdító jellegű nyilatkozatoknak. Amennyiben ez utóbbiak hit és erkölcs terén tanítóhivatali tekintélyre tartanak igényt (hiszen épp ez indokolhatja kiadásukat), akkor rájuk is érvényesek az *Apostolos suos* kezdetű motu proprio kritériumai (lásd alább).

**1201** Ez utóbbi típusú megnyilatkozásokról még ma is folynak bizonyos viták a szakértők között. Különösen azt vizsgálják, hogy van-e, illetve pontosan milyen értelemben van a püspöki konferenciának saját, az egyes püspökökétől különböző tanítóhivatali illetékessége, tanítói küldetése. A viták során egyre világosabbá válik, hogy a Krisztus tanítói feladatában, küldetésében való részesezés és az egyházban lévő hatalom viszonya további tisztázásra szorul. Ebben a tisztázásban jelentett nagy előrelépést az *Apostolos suos* kezdetű motu proprio, mely kimondja, hogy a konferenciák tanbeli nyilatkozatai akkor számítanak hiteles tanítóhivatali megnyilatkozásnak, ha a konferencia püspöktagjai egyhangúan fogadták el őket, vagy a teljes ülésen kétharmados többséget kaptak, majd az Apostoli Szentszék felülvizsgálta őket (IV, 1–2: AAS 90, 1998, 657).

<sup>557</sup> KRÄMER, P., *Das Verhältnis der Bischofskonferenz zum Apostolischen Stuhl*, in MÜLLER, H.–POTTMEYER, H. J. (Hrsg.), *Die Bischofskonferenz. Theologischer und juridischer Status*, Düsseldorf 1989, 263.

<sup>558</sup> ASTORRI, *Gli statuti* 17–20.

**1202** Mindenesetre a jelenlegi egyházjogban mind a hármás (tanítói, megszentelői, kormányzó) feladat, mind pedig az egyházkormányzati (és némileg a rendi) hatalom fogalma szerepet játszik. Annyi bizonyosnak látszik, hogy mind a jogalkotáshoz, mind a kötelező érvényű közigazgatási intézkedésekhez egyházkormányzati hatalomra van szükség (vö. 35. k.). Ezt pedig nem a püspökszentelés önmagában, hanem a felszentelésre mint alapra (vö. 129. k. 1. §) épülő kánoni küldetés adja meg (LG, Nota explicativa praevia 2). A jogilag kötelező erejű tanítóhivatali megnyilatkozások kiadásakor is működik az egyházkormányzati hatalom (vö. 753–754. k.)<sup>559</sup>.

#### 4. A püspöki konferenciák és a Szentszék

**1203** A hatályos egyházjog szerint a püspöki konferenciák sok szállal kapcsolódnak az Apostoli Szentszékhez, mely azoknak a szerveknek az összességét jelenti, melyek által a római pápa az egyetemes Egyház ügyeit intézni szokta (360–361. k.).

**1204** Egyedül a legfőbb egyházi hatóság jogosult püspöki konferenciák létesítésére, megszüntetésére vagy megváltoztatására (449. k. 1. §). Az Apostoli Szentszékre tartozik a püspöki konferenciák szabályzatának felülvizsgálata (451. k.). A konferencia általános határozatai nem nyerhetnek kötelező erőt előzetes Szentszéki felülvizsgálat nélkül (455. k. 2. §). A püspöki konferencia, mint olyan, általános határozatok hozatalára csak az egyetemes jog – melyet a legfőbb egyházi hatóság, többnyire maga a pápa vagy a Szentszék valamely más szerve ad ki – vagy a Szentszék külön megbízása által elrendelt esetekben jogosult (455. k. 1. §).

**1205** Ez az előírás felveti a püspöki konferenciák hatalma természetének kérdését. Egyesek szerint saját rendes hatalma van, hiszen bizonyos hatalmi tevékenységek a jog alapján hivatali hatáskörébe tartoznak, melyet a maga nevében gyakorol, nem pedig a Szentszék nevében. Ennek jele lenne, hogy a Codex a konferenciákról nem a legfőbb egyházi hatóságról, hanem a részegyházakról és csoportjaikról szóló szakaszban tárgyal<sup>560</sup>. Mások azt vallják, hogy a hagyományos tanításnak megfelelően, csak a pápának és a megyéspüspököknek van saját rendes hatalmuk, a többi egyházkormányzati szervek pedig a hivatali hatáskörükbe tartozó dolgokban rendes, de helyettesi, az esetleg rájuk bízott egyéb ügyekben megbízotti hatalommal rendelkeznek. Ebben az összefüggésben némelyek a konferenciák hatalmát megbízottinak minősítik, mivel úgy találják, hogy a jog előbb és külön megalkotja a püspöki konferenciák intézményét, és logikailag és történelmileg később, nem az intézmény saját arculatának leírása során, hanem más helyeken elszórtan, továbbá egyedi intézkedésekkel bíz rá egyes hatalmi feladatokat. Ugyanakkor a püspöki konferencia sajátos hatáskörében, mikor intézkedése a kisebbségben maradt tagokat is kötelezi, azért járhat el, mert a pápa az illető jogkört a 381. k. 1. §-a szerint fenntartotta neki<sup>561</sup>, vagy saját hatalmából részesítette e tekintetben<sup>562</sup>. Az állami szervekkel való kapcsolattartás során is különböző

<sup>559</sup> ERDŐ P., *Osservazioni giuridico-canoniche sulla Lettera apostolica „Apostolos suos”*, in *Per* 89 (2000) 249–266, főként 256–257, 259, 262.

<sup>560</sup> MÜLLER, H., *La Conferencia episcopal y el obispo diocesano*, in LEGRAND, H.–MANZANARES, J.–GARCIA, A. (ed.), *Naturaleza y futuro de las Conferencias episcopales*, Salamanca 1988, 148–149.

<sup>561</sup> DIEGO-LORA, C. de, *La postestad de régimen de las Conferencias Episcopales en el „Codex” de 1983*, in *Ius Ecclesiae* 1 (1989) 31.

<sup>562</sup> A püspöki konferenciák különböző jogosítványainak eltérő természete lehet. Egyes hatáskörükbe tartozó ügyekben a megyéspüspökök párhuzamos illetékessége is fennmarad. Mindezek miatt, ha a konferencia nem alakul meg vagy akadályoztatva van, illetve tétlen marad, a helyzet megoldására különböző lehetőségek

természetű püspökkari hatáskörök működnek. Csakis a jellegüknek megfelelő eljárással lehet legitim módon gyakorolni őket<sup>563</sup>.

**1206** Egyes fontos egyedi határozatok, döntések – tehát nem a 455. kánonban szabályozott általános határozatok, melyek „felülvizsgálatot” kívánnak a Szentszék részéről – szentszéki engedélyezésre, jóváhagyásra szorulnak. Ilyen szükséges pl. egyházmegyei szeminárium alapításához (237. k. 2. §), plenáris zsinat összehívásához (439. k. 1. §), országos hittankönyvek kiadásához (775. k. 2. §), másodfokú regionális bíróság létesítéséhez (1439. k. 1–2. §). Más egyedi határozatok érvényességéhez a CIC külön szentszéki jóváhagyást nem ír elő (pl. 312. k. 1. § 2, 320. k. 2. §, 346. k. 1. §, 775. k. 3. §).

**1207** A Szentszéknek jelentést kell küldeni a konferencia teljes ülései után, mégpedig nem csupán akkor, ha azon szentszéki felülvizsgálatra szoruló határozatok születtek (456. k.). Ugyancsak a Szentszék megkérdezésére van szükség a konferenciák intézményes nemzetközi kezdeményezéseire is (459. k. 2. §).

**1208** Ezen a konkrét intézményes kapcsolatrendszeren túl a pápa és a püspöki konferenciák viszonyának van egy mélyebb teológiai alapja is. Mint láttuk a püspöki rend eredendően kollegiális jellegének gyökere abban a tényben keresendő, hogy az Egyház hierarchikus közösség, s a püspököknek ilyen hierarchikus közösségben kell lenniük az Egyház fejével és tagjaival. Ez pedig nem pusztán érzelmeket jelent, hanem „szervezetszerű valóságot, ami jogi alakot követel, és ugyanakkor a szeretetet élteti” (LG, Nota explicativa praevia 2).

**1209** Ennek megfelelően minden további nélkül gyakorolható hatalommal a püspökök csak a hierarchikus közösségből forraszó valamilyen kánoni küldetés erejében rendelkeznek. A püspöki konferenciákban való teljes jogú tagság alapja pedig, mint láttuk, éppen az egyházmegyei vagy a velük jogilag azonos elbírálás alá eső részegyházak (pl. területi apátságok) vezetésére szóló küldetés. Eszerint a püspöki konferencia olyan szerv, amely a hierarchikus közösség jobb működését segíti. Talán nem túlzás azt mondani, hogy épp ebből fakad kapcsolata a püspöki kollegialitással.

**1210** Ez a kollegiális egység pedig „megmutatkozik az egyes püspököknek a részegyházakkal és az egyetemes Egyházzal való kapcsolataiban is. A római püspök mint Péter utóda örök és látható őselve és alapja az egységnek mind a püspökök, mind a hívők sokaságában. Az egyes püspökök viszont a saját részegyházában ilyen látható őselve és alapja az egységnek” (LG 23a). A részegyházak mint az egyetemes Egyház képmásai (uo.), az egész Egyházat jelenítik meg (vö. CD 11).

## 5. A püspöki konferenciák kapcsolatai egymással

**1211** A püspöki konferenciák egymás közti kapcsolatainak erősítését, főként szomszédos konferenciák esetében, a CIC előírja (459. k. 1. §). Ennek az együttműködésnek számos formája alakult ki. A két fő típus: az *egyes konferenciák* közti kapcsolatok (pl. képviselők küldése a szomszédos konferencia teljes üléseire, azonos nyelvterületen közös liturgikus kiadványok készítése, közös bizottságok egyes kérdések tanulmányozására vagy

---

adódnak, vö. ERDŐ P., *La partecipazione sinodale al governo della Chiesa*. 737–740; UA., *Az egyházzog mai problémáiról és feladatairól*, in *Teológia* 29 (1995) 23–26.

<sup>563</sup> Vö. pl. ERDŐ P., *A püspöki kar szerepe a modern államban*, in *Vigília* 63 (1998) 2–8.

pasztorális problémák megoldására, közös tanácskozások, rendszeres találkozók), illetve a püspöki konferenciákból álló *kontinentális szervezetek*. Ilyen szervezetek pl. az Európai Püspöki Konferenciák Tanácsa (CCEE) és a Latin-amerikai Püspöki Tanács (CELAM)<sup>564</sup>. A püspöki konferenciák közti kapcsolatok erősítésére alakult konferenciaközi tanácsokat az *Annuario Pontificio* sorolja fel.

**1212** A püspöki konferenciák közti ilyen intézményes, jogilag megalapított, saját szabállyal rendelkező tanácsok működésére, illetve kialakítására vonatkozik a 459. k. 2. §-ának előírása, amely szerint a nemzetközi (konferenciaközi) tevékenységhez ki kell kérni a Szentszék véleményét<sup>565</sup>.

---

<sup>564</sup> Az ilyen tanácsokról lásd pl. LAURENT, P., *Les conseils épiscopaux continentaux: un échelon intermédiaire?*, in *Pouvoirs* 17 (1981) 85–94; FÜRER, I., *Die Bischofskonferenzen in ihren gegenseitigen Beziehungen*, in MÜLLER, H.–POTTMEYER, H. J. (Hrsg.), *Die Bischofskonferenz. Theologischer und juristischer Status*, Düsseldorf 1989, 271–292.

<sup>565</sup> Vö. *Código EUNSA* 326. A konferenciák egyéb nemzetközi vonatkozású ügyeiben, valamint az állammal való kapcsolatok terén már a II. Vatikáni Zsinat együttműködést tart szem előtt a konferenciák és a pápai követek között. Vö. ERDŐ P., *A II. Vatikáni Zsinat „Christus Dominus” kezdetű határozatának hatása az egyházi jog fejlődésére*, in *Teológia* 36 (2002) 29–51, főként 39–40.

### III. fejezet: A részegyházak belső rendje

#### 50. §. Az egyházmegyei zsinat

**1213** A CIC az egyházmegyei zsinatról szóló kánonokat a részegyházak belső rendjéről szóló cím elején közli. Ezzel is felhívja a figyelmet a tágabb értelemben vett szinodalitás, a közös megbeszélések nyomán kibontakozó konszenzus alapvető jelentőségére a részegyházak életében.

#### 1. Fogalma és szerepe

**1214** Az egyházmegyei zsinat (*synodus dioecisana*) „a részegyház olyan kiválasztott papjainak és más krisztushívőinek gyűlése, akik az egész egyházmegyei közösség javára a megyéspüspöknek segítséget nyújtanak” (460. k.). Az egyházmegyei zsinaton a megyéspüspök egyházkormányzati feladatát ünnepélyes módon gyakorolja. Nem zsinat (*concilium*) ez a szó szoros értelmében, hanem csak gyűlés (*synodus*), mivel nem püspökökből áll. Az egyházmegyei zsinat *tanácsadásra* hivatott, tehát nem törvényhozó. Ezen a zsinaton az egyedüli törvényhozó a megyéspüspök (466. k.).

**1215** Az egyházmegyei zsinat jellege miatt a *concilium* szó alkalmazásának kerülése már a IV. Lateráni Zsinaton megfigyelhető<sup>566</sup>.

**1216** Az Egyházi Törvénykönyvnek az egyházmegyei zsinatról szóló rendelkezései a Püspöki Kongregáció 1973. II. 22-én kiadott direktóriumához képest (*Directorium de pastoralis ministerio episcoporum: Leges V*, 6462–6539, nr. 163–165) szűkszavúnak tűnnek. Ennek magyarázata a törvénykönyv műfajában keresendő. A direktórium ugyanis, mint végrehajtási utasítás jellegű okmány (vö. 34. k.), az indoklások és részletes útmutatások nagyobb bőségét nyújthatja. Ezek az elemek a hatályos CIC alkalmazásához is hasznos irányelvek lehetnek. A megyéspüspök e direktórium 163. pontja szerint különösen az alábbiakra kell, hogy figyelmet fordítson: 1) az egyetemes egyház tanításának és fegyelmének alkalmazása az adott részegyház körülményei között; 2) a lelkipásztori munka rendjének és irányának meghatározása; 3) az esetleges tévedések és hibák kiigazítása; 4) a közös tevékenység és felelősség előmozdítása Isten népének építésében. Mindezeket a feladatokat az egyházmegyei zsinat jogszabályok előkészítésével, buzdítások megfogalmazásának elősegítésével szolgálhatja.

**1217** A püspökök által kiadott egyházmegyei zsinati határozatok a részleges egyházjog fontos forrásai. E határozatok többnyire egyházmegyénként és zsinatonként külön-külön kötetekben jelennek meg<sup>567</sup>. A II. Vatikáni Zsinat utáni egyházmegyei zsinatok közül sok

<sup>566</sup> Az egyházmegyei zsinatok intézményének történetéhez lásd ERDŐ P., *Az egyházmegyei zsinat intézménye a történelemben*, in *Vigilia* 53 (1988) 807–811; UA., *Az egyházmegyei zsinatok*, in *Teológia* 22 (1988) 53–56; UA., *Az egyházmegyei zsinatok egyházbiztos kérdései és a nemzetközi tapasztalatok*, in *Távlatok* 2 (1992) 164–175; AAVV., *Il sinodo diocesano nella teologia e nella storia. Atti del Convegno di studi*, Catania 15–16 Maggio 1986 (Quaderni di Synaxis 3), Catania 1987; stb.

<sup>567</sup> A német nyelvterület újabb egyházmegyei zsinatairól lásd HARTELT, *Die Diözesan- und Regionalsynoden* 45–58, 144; stb. A Magyarországon 1917 óta tartott egyházmegyei zsinatokról lásd PAPP GY., *Egyházmegyei zsinati jogalkotás Magyarországon a CIC óta*, Nyíregyháza 1942. A II. Vatikáni Zsinat óta tartott egyházmegyei zsinatokkal kapcsolatos tapasztalatokról széles panorámát adtak a Consociatio Internationalis Studio Iuris



lemondott a normatív szövegek megfogalmazásáról; az ilyen szövegek helyett vagy mellett gyakorivá váltak a spirituális és buzdító jellegű okmányok, számos helyen vallásos összejövetelek és megbeszélések több évig tartó sorozata készítette elő, vagy szinte helyettesítette az egyházmegyei zsinatot.

**1218** II. János Pál pápa magyarországi látogatása során 1991. VIII. 20-án a Magyar Püspöki Konferencia tagjaihoz intézett beszédében (10. pont: *A pápa szól hozzánk*, Katolikus Szemle, Róma 1991, 74) kifejezett buzdítást adott egyházmegyei zsinatok tartására. Ennek eleget téve az ország egyházmegyéiben egymás után indultak az egyházmegyei zsinatok. Ilyet tartottak az Esztergom-Budapesti Főegyházmegyében (1994. VII. 3–9; dokumentumainak a főpásztor által közzétett kiadása: *Esztergom-Budapesti Főegyházmegye Zsinati Könyve*, Budapest 1994), a Szeged-Csanádi Egyházmegyében (1995. VI. 18–24; dokumentumainak a főpásztor által közzétett kiadása: *A Szeged-Csanádi Egyházmegye Zsinati Könyve*, Szeged 1995), a Váci Egyházmegyében (1995. XI. 21–22; dokumentumainak a főpásztor által közzétett kiadása: *A Váci Egyházmegye Zsinati Könyve*, Vác [1996]), valamint 1996. folyamán a Veszprémi Főegyházmegyében (1996. VI. 28, kiadása: *A Veszprémi Főegyházmegye Zsinati Könyve*, Veszprém 1996), az Egri Főegyházmegyében (1996. X. 11; kiadása: *Egri Főegyházmegye Zsinati Könyve*, Eger 1997), a Szombathelyi Egyházmegyében (1998. VI. 16–20, kiadása: *A Szombathelyi Egyházmegye Zsinati Könyve*, Szombathely 2000), a Debrecen-Nyíregyházi Egyházmegyében (1999. X. 25–28, kiadása: *A Debrecen-Nyíregyházi Egyházmegye Első Zsinata. Zsinati Dokumentumok*, Debrecen 2000). A Székesfehérvári Egyházmegyében (1997. VI. 24–28, kiadása: *A Székesfehérvári Egyházmegye Zsinati Könyve*, Székesfehérvár 1998). Sajátos és kreatív megoldást választott a Kalocsa-Kecskeméti Főegyházmegye, amely több évre terjedő folyamat formájában tartotta egyházmegyei zsinatát. A munkaokmányt a főpásztor 1995. VI. 27-én tette közzé (*A Kalocsa-Kecskeméti Főegyházmegye szinódusának munkadokumentuma*, Kecskemét 1995).

**1219** Újabb hazai egyházmegyei zsinataink közös jellemzője, hogy az egyházi élet összes nagy témakörével foglalkoznak, valamint, hogy a témákról szóló munkák és dokumentumok teológiai megfontolásokkal kezdődnek, mégpedig elsősorban a II. Vatikáni Zsinat és az azt követő szentszéki dokumentumok alapján, a helyzetkép leírásával folytatódnak, végül ajánlásokkal és rendelkezésekkel záródnak.

## 2. Megtartásának ideje

**1220** Szemben a régi egyházjoggal, mely szerint legalább tízévenként zsinatot kellett tartani (1917-es CIC 356. k.), a hatályos Codex nem ír elő meghatározott gyakoriságot az egyházmegyei zsinatok tartására, hanem a kérdést a megyéspüspök megítélésére bízta. A püspöknek, mielőtt erről döntene, meg kell hallgatnia a papi szenátus véleményét (461. k. 1. §). Ha egy püspök több egyházmegye gondját viseli, közös egyházmegyei zsinatot tarthat számukra (461. k. 2. §).

### 3. Összetétele

**1221** Az egyházmegyei zsinat, mint mondtuk, nem püspökök gyűlése. A régi Codex azt hangsúlyozta, hogy az egyházmegyei zsinat az egyházmegye *papságának* képviselőiből áll. Az új Egyházi Törvénykönyv szerint a zsinat résztvevői már nem csupán a papság soraiból kerülnek ki, hanem lehetnek *világi* krisztushívők is (vö. 460. k.). A résztvevők típusai a következők: a *megyéspüspök*, aki a zsinat összehívója és elnöke, a *rendes tagok*, akiknek meghívása kötelező, valamint a *rendkívüli tagok*, akiket a püspök belátása szerint meghívhat. Meghívhat a püspök ezenkívül *megfigyelőket* is.

**1222** A *rendes tagok*: 1) a koadjutor püspök és a segédpüspökök (de nem az egyházmegyében tartózkodó egyéb püspökök); 2) az általános helynökök, a bírósági helynök, s ha van, a többi püspöki helynök (de nem a helyettes helynökök); 3) a székesegyház összes valódi (s nem csupán tiszteletbeli) kanonokjai; 4) a papi szenátus összes tagjai; 5) olyan világi hívők és a megszentelt élet intézményeinek olyan tagjai, akiket a megyéspüspök által meghatározott módon és számban a pasztorális tanács választ, vagy ahol ilyen tanács nincs, a megyéspüspök által meghatározott módon jelölnek ki; 6) az egyházmegyei nagyszeminárium rektora; 7) az esperesek; 8) minden esperesi kerületből legalább egy pap, akit mindazok választanak, akik ott lelkipásztori szolgálatot teljesítenek; ugyanők kötelesek megválasztani ilyenkor egy másik papot is, aki a küldöttet akadályoztatása esetén helyettesíti; 9) az egyházmegyében házzal rendelkező szerzetes intézmények, illetve az apostoli élet ugyanilyen társaságai elöljárói közül néhányan, akiknek számát és megválasztási módját a megyéspüspök határozza meg (463. k. 1. §).

**1223** Úgy tűnik, nem számítanak a 8. pontban említett lelkipásztori szolgálatot teljesítő személyek közé azok a világiak, akik megbízás alapján valamilyen *részvételre* jogosultak a lelkipásztori szolgálatban, de nem lévén felszentelve, nem láthatják el annak egészét (vö. 230. k. 3. §). Mivel a 463. k. 1. § 8. száma az 1917-es CIC 358. k. 1. § 7. számának megfelelően beszél azokról, akik lelkipásztori szolgálatot teljesítenek, az itt említett választók csak klerikusok lehetnek (vö. 6. k. 2. §).

**1224** *Rendkívüli tagok* azok, akiket a püspök belátása szerint hívhat meg. Lehetnek akár klerikusok, akár világiak. Lehetnek közöttük olyanok is, akik a megszentelt élet valamelyik intézményének tagjai (463. k. 2. §). Mind a rendes, mind a rendkívüli tagok jogosultak a megbeszélésen való felszólalásra és a tanácsadói jellegű szavazat leadására (465. k.).

**1225** A *megfigyelők*, akiket a püspök, ha alkalmasnak tartja, más keresztény felekezetek lelkészei vagy hívei közül hívhat meg, nem rendelkeznek ezekkel a jogokkal (463. k. 3. §).

### 4. Előkészítése és összehívása

**1226** Az egyházmegyei zsinat egybehívására egyedül a megyéspüspök jogosult (462. k. 1. §). A zsinat összehívása kapcsán kell rendelkezni a tagok és megfigyelők meghívásáról, s ennek keretében azoknak a tagoknak a kiválasztási módjáról, akik esetében ezt a törvénykönyv a megyéspüspökre bízta.

**1227** Az összehívást követően – sőt egyes helyeken távolabbi előkészület gyanánt már az összehívás előtt – szokott sor kerülni a zsinat formális előkészítésére. Ennek módját az egyetemes jog nem szabja meg, így a püspök szabadon dönthet róla. Minden esetre mind az 1917-es CIC 360. k. 1. §, mind az új Codex 1980-as szövegtervezete (384. k.: *Comm* 14,

1982, 211) szólt arról, hogy a püspök egy vagy több előkészítő bizottságot alakít. Ennek tagjai szakértelemmel rendelkező papok és világiak. Munkájuk eredményeképpen célszerű, ha olyan okmányok készülnek, melyeket a püspök előzetesen a résztvevők rendelkezésére bocsát<sup>568</sup>.

## 5. Lefolyása

**1228** Az egyetemes egyházjog csupán rövid utalásokat tartalmaz az egyházmegyei zsinat lefolyásának módjáról. Leszögezi, hogy az elnök tisztét a megyéspüspök tölti be, de ezt a feladatot egyes ülésekre (nem pedig a zsinat egészére nézve) rábízhatja az általános helynökre, vagy ha van ilyen az egyházmegyében, valamelyik püspöki helynökre (462. k. 2. §). A megyéspüspöknek joga van a zsinatot józan belátása szerint felfüggeszteni vagy felosztatni is (468. k. 1. §). Mivel a zsinat a püspököt segíti, a püspök döntheti el, hogy milyen kérdések kerüljenek megvitatásra az üléseken. Az előterjesztett kérdésekről azután a tagok kifejthetik véleményüket (465. k.).

**1229** A tanácskozások eredményeként létrejövő *záróokmány* többféle úton készülhet. Lehetséges, hogy a megvitatott témákról dokumentum készül, amit a tagok egy ünnepélyes záróülés keretében megszavaznak. Az így megszavazott okmány azonban még nem hivatalos zsinati nyilatkozat vagy határozat. Akkor válik azzá, ha a megyéspüspök a szöveget mint ünnepélyes formában adott tanácsot változatlanul vagy módosításokkal magáévá teszi, aláírja és közrebocsátását elrendeli (466. k.). Előfordulhat azonban az is, hogy szavazás útján elfogadott dokumentum a záróülésen nem születik, esetleg ilyen szavazásra nem is kerül sor, hanem a püspök maga vonja le a szükséges következtetéseket a tanácskozások során elhangzottakból, s maga állítja össze a megfelelő nyilatkozatokat és határozatokat<sup>569</sup>.

**1230** Megjegyzendő, hogy a zsinati munka eredményének ezek a különböző feldolgozási és közzéadási lehetőségei jellegükben nagyon hasonlóak azokhoz a formákhoz, amelyekben a püspöki szinódus egyes üléseinek nyomán keletkezett dokumentumok napvilágot láttak<sup>570</sup>.

**1231** Az egyházmegyei zsinat végeztével a megyéspüspöknek közölnie kell az általa kiadott, illetve jóváhagyott nyilatkozatok és határozatok szövegét a metropolitával (hacsak nem ő maga a metropolita), valamint a püspöki konferenciával (467. k.). A Codex 1977-es és 1980-as szövegtervezete (Schema 1977, 279. k.; Schema 1980, 387. k.: *Comm* 14, 1982, 212) még tartalmazott olyan előírást, hogy ezeket a szövegeket mielőbb közölni kell a Szentszékkal, ám ez a követelmény a végleges változattól kimaradt, mert úgy tűnt, hogy egy ilyen rendelkezés túlzott centralizációhoz vezetne<sup>571</sup>. A püspöki konferenciával, illetve a metropolitával való közzéadás csupán tájékoztató jellegű és a szomszédos részegyházak jobb együttműködését szolgálja. Nem jelenti viszont azt, hogy a nyilatkozatokat vagy a határozatokat a metropolitának vagy a püspöki konferenciának meg kellene vizsgálnia vagy jóvá kellene hagynia<sup>572</sup>.

<sup>568</sup> Vö. PUZA, R., *Katholisches Kirchenrecht*, Heidelberg 1986, 227.

<sup>569</sup> Uo. 228.

<sup>570</sup> Vö. ET 306.

<sup>571</sup> Vö. MOGAVERO, D., *Il sinodo diocesano*, in LONGHITANO, A.–MOGAVERO, D.–URSO, P.–

MARCHESE, M., *Chiesa particolare e strutture di comunione* (Il Codice del Vaticano II, 5), Bologna 1985, 69.

<sup>572</sup> Vö. ET 387; ALESSANDRO, J. A., in CORIDEN, J. A.–GREEN, T. J.–HEINTSCHEL, D. E. (ed.), *The Code of Canon Law. A Text and Commentary*, New York–Mahwah 1985, 382.

**1232** Az egyházmegyei zsinatot a megyéspüspök józan belátása szerint *felfüggesztheti* vagy *feloszlathatja* (468. k. 1. §). Ha pedig a püspöki szék megürül vagy akadályoztatva van, a zsinat automatikusan felfüggesztődik, míg a következő megyéspüspök annak folytatását határozatilag el nem rendeli, vagy megszüntét ki nem nyilvánítja (468. k. 2. §).

## 51. §. Az egyházmegyei hivatal és vezetése

### 1. Általános tudnivalók

#### a. Fogalma

**1233** Azoknak az személyeknek és intézményeknek az összességét, akik, illetve amelyek a püspököt az *egész egyházmegye* kormányzásában, főként a lelkipásztorkodás irányításában, a közigazgatásban és a bíraskodásban segítik, egyházmegyei hivatalnak (*curia dioeciesana*) nevezzük (vö. 469. k.). A gyakorlatban e hivatal fő munkaterületei: a lelkipásztorkodás irányítása, a vagyionkezelés és a bíraskodás (vö. már CD 27; SC Ep, Directorium, 1973. II. 22: *Leges* V, 6462–6539, nr. 200).

#### b. A munkatársak kinevezése

**1234** Az egyházmegyei hivatalban állandó szolgálatot teljesítő összes személyek kinevezése a megyéspüspök joga (470. k.). Ő az, akinek gondoskodnia kell az egész egyházmegye igazgatásával kapcsolatos ügyek kellő összehangolásáról Isten népének megfelelő szolgálata érdekében (473. k. 1–2. §).

#### c. A munkatársak általános kötelességei

**1235** Akiket az egyházmegyei hivatalhoz állandó szolgálatra felvesznek, kötelesek a jog és a püspök által meghatározott módon és keretek között a *hivatali titoktartásra*. Ugyanők hivatalba lépésük alkalmával, ugyancsak a jog vagy a püspök által meghatározott módon, kötelesek *ígéretet* tenni feladatuk hűséges ellátására (471. k.). Ez az ígéret a bíróság személyzete esetében *hivatali eskü* kell, hogy legyen (1454. k.).

#### d. A tevékenység összehangolói

**1236** Mivel némelyik egyházmegyében ez a hivatal igen sok munkatársat foglalkoztat, a CIC kijelenti, hogy a megyéspüspök az általános és a püspöki helynökök tevékenységének összehangolására, ha ez hasznos, *hivatalvezetőt* (*Moderator curiae*) nevezhet ki, akinek papnak kell lennie. Feladata a püspök fennhatósága alatt összehangolni a közigazgatási ügyintéztést, és gondoskodni arról, hogy a hivatal többi munkatársai szolgálatukat kellően teljesítsék (473. k. 2. §).

**1237** A hivatalvezetőnek általános helynöknek kell lennie, hacsak a püspök indokoltnak nem ítéli, hogy ettől a szabálytól eltérjen (473. k. 3. §).

**1238** A *püspöki tanács* (*consilium episcopale*) az általános helynökökből és a püspöki helynökökből áll. Célja a lelkipásztori tevékenység előmozdítása. Létesítése nem kötelező. A megyéspüspök szabad belátása szerint hozhatja létre (473. k. 4. §).

#### e. Az iratok

**1239** Az egyházmegyei hivatalnak azokat az iratait, amelyekkel jogi hatást szándékoznak elérni, alá kell írnia annak az ordináriusnak (vö. 134. k. 1. §), aki kibocsátja

őket. Ez az aláírás az érvényességhez szükséges. Alá kell írnia őket az irodaigazgatónak vagy a jegyzőnek is (474. k.). Ez utóbbi aláírás, mint a hitelesség biztosítója, kötelező, de ha hiányzik, ettől még az irat nem érvénytelen (vö. Comm 5, 1973, 226: „non quidem ad validitatem”).

## 2. Az általános helynőkök és a püspöki helynőkök

### a. Hivataluk jellege

**1240** Az *általános helynök* (Vicarius generalis) a püspököt az egész egyházmegye kormányzatában rendes hatalommal (potestas ordinaria vicaria) segítő pap (vö. 475. k. 1. §, 478. k. 1. §). Kinevezése kötelező. Több általános helynököt csak különös lelkipásztori szempontok (pl. az egyházmegye kiterjedése, lakóinak száma) alapján szabad kinevezni (475. k. 2. §).

**1241** A *püspöki helynök* (Vicarius episcopalis) olyan pap, aki a személyek, a terület vagy az ügyek egy bizonyos része fölött azzal a rendes hatalommal rendelkezik, ami az egyetemes jogban az általános helynököt illeti (476. k.). A püspöki helynök kinevezése nem kötelező. A megyéspüspök több püspöki helynököt is állíthat (uo.).

**1242** Az általános helynök tisztsége régi intézmény az egyházban. A püspöki helynök hivatala viszont a II. Vatikáni Zsinat kezdeményezésére (CD 27) alakult ki (MP, *Ecclesiae sanctae*, 1966. VIII. 6, nr. I, 14: AAS 58, 1966, 765–766; SC Ep., Directorium, *Ecclesiae imago*, 1973. II. 22, nr. 202: *Leges* V, 6528–6529).

### b. Hivataluk elnyerése

**1243** Az általános és a püspöki helynököt *a megyéspüspök szabadon nevezi ki*, s ugyanő szabadon el is mozdíthatja őket. A püspöki helynököt – tehát nem az általános helynököt –, hacsak nem segédpüspök, *meghatározott időre* kell kinevezni. Ennek az időtartamnak a kinevező intézkedésben szerepelnie kell (477. k. 1. §).

**1244** Az általános és püspöki helynöki hivatal elnyerésének feltételei: 1) a papság (ez a hivatal lényegénél fogva érvényességi feltétel; vö. 129. k. 1. §, 475. k.); 2) a betöltött harmincadik életév; 3) kánonjogi vagy teológiai doktorátus, licenciátus vagy legalább jártasság; 4) tanbeli kifogástalanság; 5) kellő személyes tulajdonságok (becsületesség, okosság, az ügyintézésben való jártasság) [478. k. 1. §]. Mindezek a feltételek csupán a megengedettséget érintik, kivéve a papságot, mely a helynöki kinevezés érvényességéhez szükséges<sup>573</sup>.

**1245** Nem szabad<sup>574</sup> általános vagy püspöki helynökké kinevezni a *penitenciárius kanonokot* (vö. 508. k.), hiszen a külső és a belső fórumon való intézkedések konfliktusba

<sup>573</sup> Vö. pl. PIÑERO CARRION I, 488 (e szerző szerint a papság azért szükséges az érvényességhez, mert a helynökség lelkipásztori gondozással járó hivatal; vö. 150. k.). Az érvénytelenítő hatás tekintetében ugyanezt vallotta a doktrína már az 1917-es CIC 367. kánonjában felsorolt feltételekről; vö. pl. Sabino Alonso Moran megfogalmazását: „De todas las cualidades de que, según este canon, debe estar adornado el candidato a Vicario General, únicamente el sacerdocio afecta a la validez del nombramiento” (*Código* 1917 BAC 147).

<sup>574</sup> A szerzők szerint a 478. k. 2. §-a is csupán megengedettségi feltételeket tartalmaz; vö. pl. ALESANDRO, in *The Code* 389.

kerülhetnének, de nem szabad e tisztségekre olyat sem kinevezni, aki a *püspöknek* negyedfokú vagy annál közelebbi *rokona* (vö. 478. k. 2. §).

**1246** Az 1917-es CIC 367. k. 3. §-a szükség esetét kivéve azt is tiltotta, hogy az általános helynök *plébános* vagy más lelkipásztori hivatalt viselő személy legyen. E tilalmat a CIC átdolgozása során magának a bizottság titkárnak a javaslatára szándékosan törölték (Comm 13, 1981, 119).

### c. Hivataluk elvesztése

**1247** Az általános helynök és a püspöki helynök *hivatalát veszti*: 1) lemondással; 2) megbízatása idejének lejártával (vö. 186. k.; ha meghatározott időre nevezték ki); 3) ha a megyéspüspök közli velük elmozdításukat; 4) ha a püspöki szék megüresedik, kivéve ha a helynök segédpüspöki rangban van (481. k. 1. §, vö. 409. k. 2. §). A megyéspüspök tisztségének *felfüggesztése* az általános és a püspöki helynök hatalmát is automatikusan felfüggeszti, kivéve ha ezek felszentelt püspökök (481. k. 2. §).

### d. Kötelességeik és jogaik

**1248** Az *általános helynököt* a végrehajtó hatalom terén azok a jogok illetik, amelyekkel maga a megyéspüspök rendelkezik, kivéve azoknak az intézkedéseknek a meghozatalát, amelyeket a püspök magának tartott fenn, vagy amelyekhez a jog különleges püspöki megbízást kíván (479. k. 1. §).

**1249** A jog különleges püspöki megbízást kíván azokhoz a cselekményekhez, amelyekről a CIC azt mondja ki, hogy a megyéspüspök hatáskörébe tartoznak. Ezeket a helynök általános hivatali jogkörében nem végezheti, viszont végezheti mindazt, ami a Codex szerint az ordinárius, illetve a helyi ordinárius feladata (vö. 134. k. 3. §, 381. k.)<sup>575</sup>.

**1250** A *püspöki helynököt* ugyanilyen hatalom illeti, de csak a területnek arra a részére, illetve az ügyeknek vagy személyeknek arra a csoportjára, amelynek számára kinevezték. Ám ebben a témakörben is ki van véve illetékessége alól mindaz, amit a püspök magának vagy az általános helynöknek tart fenn. Ugyancsak nem terjed ki hatalma arra, amihez a jog külön püspöki megbízást kíván (479. k. 2. §).

<sup>575</sup> A különleges püspöki megbízásról a hatályos CIC (479. k. 1. §) csak elvontan szól, semmilyen konkrét cselekményt nem nevez meg, amit a helynök különleges püspöki megbízással végezhet. Utal azonban az olyan intézkedésekre, melyek egyébként csakis a megyéspüspökre tartoznak, de különleges megbízással a helynök is végezheti őket (134. k. 3. §). Viszont a megyéspüspöknek tulajdonított jogosítványok jelentős része delegálható az általános helynöknek. Ez a fajta megbízás azonban a delegáció általános szabályai szerint történik, és nem csupán a helynöknek adható, hanem más alkalmas személynek is a püspök megítélése szerint. Ennyiben a helynöknek adott különleges püspöki megbízás fogalma többek szerint megváltozott a régi joghoz képest. Már nem a helynök hivatali hatáskörébe eső, de a püspöknek fenntartott tevékenységekre vonatkozik, hanem olyasmire, ami nem hivatalánál fogva illeti meg a helynököt. Vö. MÜLLER, H., *De speciali Episcopi mandato iuxta CIC/1983*, in *Per* 79 (1990) 219–241; UA., *Die Diözesankurie*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 369. Mások azt állítják, hogy a különleges megbízás alapján eljáró helynök ma is rendes hatalmát gyakorolja, s nem csupán megbízotti hatalommal jár el (pl. PAGÉ, *Les Églises* I, 90). Mivel Müller kutatásai a kérdés részleteit bővebben feltárják, s jobban megfelelnek az új CIC-ben hangsúlyozottan jelentkező terminológiai különbségtételnek a megyéspüspök és az ordinárius közt, indokoltnak látszik a két nézet közül az elsőhöz csatlakozni.

**1251** Eltér a szerzők véleménye a tekintetben, hogy a püspöki helynök hatáskörébe eső ügyekben megmarad-e ezzel párhuzamosan az általános helynök illetékessége is<sup>576</sup>. Meggyőzőbbnek látszik azok álláspontja, akik<sup>577</sup> egyrészt arra hivatkozva, hogy a püspöki helynök is közvetlenül a megyéspüspök nevében cselekszik, másrészt a több általános helynök illetékességének viszonyáról elfogadott korábbi elmélet analógiájára utalva, azt állítják, hogy ha a püspök az ügyek (vagy a terület) egy része számára püspöki helynököt nevez ki, ezzel annak feladatkörét kivonja az általános helynök illetékessége alól. Ha ilyen ügyekben az általános helynök mégis intézkedne, ez érvényes volna de nem megengedett<sup>578</sup>.

**1252** Az Apostoli Szentszéktől a megyéspüspöknek adott *tartós felhatalmazások* (facultates habituales) olyan hatalmat közvetítenek, mely nem tartozik a megyéspüspök hivatali hatáskörébe<sup>579</sup>. Általában a tartós felhatalmazásokra a megbízotti (delegált) hatalomról szóló szabályok érvényesek (132. k. 1. §). Kivételes azonban az általános és a püspöki helynökök pozíciója e tekintetben. Ők ugyanis illetékességi területükön belül külön megbízás nélkül is élhetnek a megyéspüspöknek megadott tartós felhatalmazásokkal (479. k. 3. §), vagyis nem csupán al megbízottként gyakorolhatják azokat<sup>580</sup>. A mai egyházjogban az ilyen általános felhatalmazások gyakorlati jelentősége erősen csökkent.

**1253** Az általános és a püspöki helynök illetékességi körén belül jogosult az olyan *leiratok végrehajtására*, melyeknek végrehajtója – hivatalánál és nem személyes adottságainál fogva – a püspök lenne (479. k. 3. §).

**1254** Mind az általános, mind a püspöki helynök köteles a megyéspüspöknek előzetesen és utólag is beszámolni azokról az ügyekről, melyeket intéz, és nem járhat el a megyéspüspök *szándéka ellenére* (480. k.).

<sup>576</sup> Ezt állítja pl. URSO, P., *La curia diocesana*, in LONGHITANO, A.–MOGAVERO, D.–URSO, P.–MARCHESI, M., *Chiesa particolare e strutture di comunione* (Il Codice del Vaticano II, 5), Bologna 1985, 100.

<sup>577</sup> Pl. MÜLLER, *Die Diözesankurie* 371.

<sup>578</sup> Vö. SCHEULEN, R., *Das Amt des „Vicarius Episcopalis“*. Ein kirchenrechtlicher Beitrag zur Ämterstruktur in der Partikularkirche (Vorschungen zur Kirchenrechtswissenschaft 11), Würzburg 1991, 204–215; ERDŐ, A II. Vatikáni Zsinat „Christus Dominus” határozatának hatása 44.

<sup>579</sup> Az általános felhatalmazások fogalmáról és ennek a jogintézménynek az alakulásáról lásd főként GARCÍA MARTÍN, J., *Le facultà abituali secondo la disciplina canonica*, in *Apol* 74 (2001) 659–687.

<sup>580</sup> Vö. pl. PAGÉ, *Les Églises* I, 92–93.



## 52. §. Az egyházmegyei hivatal egyéb szervei

### 1. Az irodaigazgató és a többi jegyzők

#### a. Az irodaigazgató hivatala

**1255** Az irodaigazgató (cancellarius) az a személy, aki az egyházmegyei hivatalban gondoskodik a hivatal iratainak kiállításáról, kiküldéséről és levéltári őrzéséről<sup>581</sup>. Irodaigazgató kinevezése minden egyházmegyei hivatalban kötelező (482. k. 1. §). Ha szükséges, helyettes irodaigazgatót is ki lehet nevezni (482. k. 2. §). Az irodaigazgató és helyettese hivatalánál fogva betölti a jegyzői (lásd alább) és titkári szerepkört (482. k. 3. §).

#### b. A jegyzők

**1256** Az irodaigazgatón kívül további jegyzők (notarii) kinevezése is lehetséges, de nem kötelező. A jegyzők szerepköre abban áll, hogy írása vagy aláírása hitelesnek minősül, vagy minden fajta iratra, vagy csupán a bírósági iratokra (az ilyen jegyzőt hazánkban szentszéki jegyzőnek nevezzük), vagy csak egy konkrét ügy irataira (483. k. 1. §).

**1257** A jegyzők feladatai: 1) iratok, okmányok készítése határozatokról, intézkedésekről, kötelezettségekről és egyéb dolgokról, melyekhez közreműködésük szükséges; 2) jegyzőkönyvezés, azaz bizonyos dolgok megtörténtének hivatalos írásba foglalása; 3) a jegyzékben szereplő iratokba a betekintés megengedése annak, aki ezt törvényesen kéri, valamint az ilyen iratok másolatainak hitelesítése (484. k.). Megjegyzendő, hogy a jegyzőkönyv akkor hiteles, ha azon teljes keltezés (hely, év, hónap, nap) és a jegyző aláírása szerepel (484. k. 2).

#### c. Kinevezésük, alkalmasságuk és elmozdításuk

**1258** Az irodaigazgatót és a többi jegyzőket a megyéspüspök nevezi ki szabad adományozással (vö. 157. k.). Ugyanő szabadon – vagyis nem olyan kötött feltételekkel és eljárással, mint a plébánosokat – el is mozdíthatja őket. Az elmozdításra az egyházmegyei kormányzó csak a tanácsosok testületének beleegyezésével jogosult (485. k.).

**1259** Ha az irodaigazgató vagy a jegyző világi (lásd alább), a szabad elmozdítás során figyelembe kell venni a vele kötött munkaszerződést. Az Egyházi Törvénykönyvet átdolgozó bizottság hangsúlyozta, hogy az ilyen szerződésekbe eleve megfelelő záradékot lehet felvenni, amely megóvjá a püspök intézkedési szabadságát (vö. *Comm* 14, 1982, 214).

**1260** Az irodaigazgató és a jegyző kinevezéséhez szükséges, hogy *jó híriük* legyen, és minden gyanún felül álljanak. Ellentétben az 1917-es CIC 372. kánonjának előírásával, mely még megkívánta, hogy az irodaigazgató pap legyen, a hatályos egyházjog szerint ezeket a tisztségeket *világiak* is betölthetik. Kivételt képeznek azok az ügyek, amelyekben egy pap hírneve csorbát szenvedhet. Ilyenkor a jegyzőnek papnak kell lennie (483. k. 2. §).

---

<sup>581</sup> Az irodaigazgató szerepéhez lásd pl. DE SIMONE, O., *Il Cancelliere vescovile nell'economia della riforma canonica*, in *MonEcl* 108 (1983) 348–353.

## 2. A levéltárak

**1261** Az Egyházi Törvénykönyv általános elvként szögezi le, hogy „az egyházmegyére vagy a plébániákra vonatkozó minden okmányt igen gondosan kell őrizni” (486. k. 1. §). Érthető, hogy az újabb idők pápai is különös figyelmet szentelnek az egyházi levéltárak kérdésének<sup>582</sup>.

**1262** XII. Pius 1955. IV. 5-én az Államtitkárság levelével pápai bizottságot hozott létre Itália egyházi levéltárai számára. XXIII. János *La sollecitudine pastorale* kezdetű motu proprio-jával ezt a bizottságot jogi személlyé tette (1960. II. 29: AAS 52, 1960, 997). VI. Pál beszédeiben sokszor kitért e kérdésre, melyet a történelem üdvtörténeti szemléletével teológiai összefüggésbe állított<sup>583</sup>. II. János Pál különösen a Vatikáni Levéltárral kapcsolatban jelentette ki, hogy az „a kormányzat, a jog, a történelem eszköze és forrása”<sup>584</sup>. Az ő pápasága alatt tették hozzáférhetővé a kutatók számára (megfelelő kérésre és a technikai feltételek szerint) a Vatikáni Levéltár újabb anyagát, egészen 1922-ig (SecrStat, resp., 1985. VIII. 20: AAS 78, 1986, 378).

**1263** A CIC elsősorban az egyházmegyei levéltárakról rendelkezik, de a megyéspüspök kötelességévé teszi azt is, hogy gondja legyen arra, hogy a területén lévő székesegyházak, társasegyházak, plébánia- és egyéb templomok levéltárát kellően őrizzék, anyagukról két példányban leltárt készítsenek. Ebből az egyiket magában az illető levéltárban, a másikat az egyházmegyei levéltárban kell őrizni. Az ilyen levéltárak használatáról a megyéspüspök által kiadott szabályokat kell követni (491. k. 1. és 3. §). Az egyházi levéltárak szerepéről a lelkipásztori életben az Apostoli Szentszék 1997. II. 2-án részletes körlevelet adott ki (PCBonCult, Litt. *Nel corso: EV* 16, 74–99, Nr. 119-169; magyarul: RD XI).

A Codex egyházmegyei szinten háromféle levéltárat ismer:

**1264** 1) Az *általános levéltár* létesítése kötelező. Benne az egyházmegye lelki és anyagi ügyekre vonatkozó okmányait és iratait elrendezve és jól elzárva kell őrizni. A benne található okmányokról kimutatást is kell készíteni (486. k. 2–3. §). Általában zárva kell tartani, kulcsa csak a püspöknek és az irodaigazgatónak lehet hozzá. A levéltárba való *belépéshez* vagy onnan *iratok kivételéhez* (csakis rövid időre!) a püspök adhat engedélyt, vagy a hivatalvezető és az irodaigazgató együttesen (487. k. 1. §, 488. k.). Ahol nincs hivatalvezető (vö. 473. k. 2. §), ott – úgy tűnik – mindig püspöki engedély szükséges<sup>585</sup>. Az engedély természetesen szólhat többszöri belépésre is. Az *érdekelteknek* joguk van a természetüknél fogva nyilvános és a személyi állapotukra vonatkozó iratokról hiteles *másolatot* kérni és kapni (487. k. 2. §). Ilyen okmányok pl. a kérelmező keresztségére, családi, klerikusi vagy szerzetesi állapotára vonatkozó iratok (vö. 1643–1644. k.). Az egyházi levéltárak okmányainak fénymásolásáról lásd SecrStat, Normae part., 1978. VII. 31: *Leges* V, 7476–7477.

**1265** 2) A *titkos levéltár* létesítése az egyházmegyei hivatalban szintén kötelező. Ennek szerepét betöltheti egy teljesen csukott és lezárt szekrény is, amelyet nem lehet elmozdítani. Ezt a rendes levéltárban kell elhelyezni. A titkos levéltárban azokat az okiratokat tárolják,

<sup>582</sup> Az egyházi levéltárakról lásd pl. MOLETTE, C., *Archives, archivistes et nouveau Code*, in *AnCan* 28 (1984) 101–116; HOLLAND, S., *Archives: In Service of Culture and learning*, in *Jurist* 46 (1986) 624–632.

<sup>583</sup> Vö. URSO, *La curia* 105–107.

<sup>584</sup> *L'insegnamento di Giovanni Paolo II*, in *La Traccia* (1980) 841–842.

<sup>585</sup> Vö. *Código BAC* 263.

amelyeket titokban kell tartani (489. k. 1. §). Ilyen okmányok: a titkos házassági akadály alól belső fórumon adott felmentés (1082. k.), a titkos házasságok anyakönyve (1133. k.), az olyan okmány, melyben figyelmeztetést vagy dorgálást rögzítenek (1339. k. 3. §), a büntetőeljárást megelőző vizsgálattal kapcsolatos iratokat (1719. k.), stb. E levéltár iratai közül évente *meg kell semmisíteni* azoknak az erkölccsel kapcsolatos büntető ügyeknek az iratait, melyeknek vádlottai meghaltak, vagy amelyekben az elmarasztaló ítélet óta már tíz év eltelt. A megsemmisített iratok rövid összefoglalását és a perdöntő ítéletet meg kell őrizni (489. k. 2. §; vö. 1917-es CIC 379. k. 1. §; PCI, Resp., 1941. VIII. 5: AAS 33, 1941, 378: eszerint az összefoglalás készítése és az ítélet megőrzése csak azokban az ügyekben kötelező, ahol a vádlott még él). A titkos levéltárhoz kulcsa csak a püspöknek lehet. Széküresedés idején pedig csak valódi szükségből nyithatja ki azt az egyházmegyei kormányzó. A titkos levéltárból okmányt *kivinni* tilos (490. k.).

**1266** 3) A történelmi levéltár kialakítására a CIC erőteljesen felszólítja a megyéspüspököt (491. k. 2. §). A történelmi levéltárak kezeléséhez lásd SC Cler, Litt. circ., 1971. IV. 11: AAS 63 (1971) 315–317.

### 3. A gazdasági tanács és a vagyonkezelő

#### a. A gazdasági tanács

**1267** A *gazdasági tanács* (consilium a rebus oeconomicis) az egyházmegyében a püspök által összeállított és a püspök vagy megbízottja elnöklete alatt álló tanács, mely a püspököt a gazdasági ügyek intézésében segíti. Megalakítása minden egyházmegyében kötelező (492. k. 1. §).

**1268** *Tagjainak* száma legalább három. A tanács tagjává való kinevezéshez szükséges, hogy a jelölt: 1) krisztushívő (katolikus – vö. 11. k., 96. k.) legyen; 2) a gazdasági ügyekben és a világi jogban jártassággal rendelkezzen; 3) feddhetetlen legyen; 4) a püspökkel ne álljon negyedfokú vagy annál közelebbi rokonságban vagy sógorságban (492. k. 1. és 3. §). A tagok megbízásukat *öt* évre kapják, ám ez további öt éves időszakokra (de nem meghatározatlan időre) meghosszabbítható (492. k. 2. §).

**1269** A gazdasági tanács *szerepe* legtöbbször az, hogy a püspöknek tanácsot adjon (vö. 1305. k., 1277. k.), de bizonyos esetekben (pl. 1292. k. 1. §, 1277. k.) a püspök nem cselekedhet a tanács beleegyezése nélkül. A tanács feladata bizonyos számadások, elsősorban a püspök fennhatósága alatt álló vagyonkezelőségek számadásainak évenkénti felülvizsgálata (1287. k. 1. §) is. Magának az egyházmegyének a központi vagyonkezeléséről szóló számadásokat pedig minden év végén ez a tanács hagyja jóvá (493. k.). A vagyonjogban szereplő egyéb teendőkön kívül e testületre tartozik, hogy a megyéspüspök útmutatása szerint évente kalkulációt készítsen az egész egyházmegye kormányzatában a következő évben várható bevételekről és kiadásokról (493. k.).

#### b. A vagyonkezelő

**1270** A régi jogban, még 1917 után is (vö. 1917-es CIC 432. k. 1. §), a vagyonkezelő szerepe az egyházmegyében a széküresedés idejére korlátozódott. Más kérdés, hogy a vagyoni ügyek egy részének vagy egészének intézésével tartósan is megbíztak személyeket (pl. a középkori Magyarországon: *vicarius in temporalibus*; később: jószágkormányzó stb.).

**1271** A *vagyonkezelő* (oeconomus) kinevezése minden egyházmegyében kötelező. A püspök szabadon nevezi ki, de előbb meg kell hallgatnia a tanácsosok testületét (illetve ahol a püspöki konferencia így döntött, az ennek szerepét betöltő káptalant), valamint a gazdasági tanácsot. A vagyonkezelőnek gazdasági ügyekben valóban jártas, kiválóan becsületes embernek kell lennie (494. k. 1. §). Lehet világi személy, akár nő, akár férfi, de lehet klerikus, illetve szerzetes is. Nem ok nélkül hangsúlyozzák egyes szerzők, hogy – bár ezt a CIC külön nem említi – a vagyonkezelőnek katolikusnak kell lennie. Itt ugyanis egyházi hivatalról van szó, melyet csak az egyházzal teljes közösségben lévők nyerhetnek el (vö. 129. k., 149. k.; lásd fent 24. §. 4)<sup>586</sup>.

**1272** A vagyonkezelőt *öt évre* kell kinevezni. Ennek elteltével megbízatása újabb ugyanilyen időszakokra meghosszabbítható (494. k. 2. §). Kinevezésének lejártá előtt a vagyonkezelőt csak a megyéspüspök megítélése szerint súlyos okból szabad elmozdítani, a tanácsosok testülete és a gazdasági tanács meghallgatása után (uo.). Magától felfüggesztődik hivatalából a vagyonkezelő, ha egyházmegyei kormányzóvá választják. Ez a két tisztség ugyanis összeférhetetlen (423. k. 2. §).

**1273** A vagyonkezelő *feladata*, hogy az egyházmegye javait a püspök felügyelete alatt igazgassa, a gazdasági tanács által szabott rend szerint (494. k. 3. §). Az egyházmegye bevételeiből a püspök, vagy megbízottja törvényes rendeletére eszközölhet kiadásokat, de ilyen rendelkezés alapján ezt köteles is megtenni (494. k. 3. §). Minden év végén számot kell adnia a gazdasági tanács felé (494. k. 4. §). A Codex említést tesz ezenkívül más feladatokról is, melyeket a püspök sajátosan a vagyonkezelőre *bízzhat*. Ilyen a püspöknek alárendelt hivatalos egyházi jogi személyek vagyonkezelésére felügyelni (vö. 1276. k. 1. §, 1278. k.); valamint az ugyanilyen jogi személy javait kezelni, ha a jog vagy az alapító okirat, illetve a szabályzat szerint más vagyonkezelő nincsen (1279. k. 2. §, vö. 1278. k.).

---

<sup>586</sup> Vö. ALESANDRO, in *The Code* 399.

## 53. §. Tanácsadó testületek az egyházmegyében

**1274** A II. Vatikáni Zsinat az egyház misztériumáról szólva Isten népéből, mint egészből indul ki. Ennek keretébe ágyazottan jelenik meg a hierarchia. Ugyanakkor a zsinat különösen hangsúlyozza az egyházi rend fontosságát és a hívek egyetemes papságától való különbözőségét. Ezért az egyház lelkipásztori szervezetének kialakításakor is abból indul ki a törvényhozó, hogy Isten népének egésze közös felelősség hordozója (208. k.; vö. pl. LG 32). Ez a megközelítés eredményezte, hogy a zsinat után egyházmegyei szinten is számos testületi szerv alakult<sup>587</sup>. Az egyházmegyében működő testületi szervek közül néhányról (pl. gazdasági tanács, egyházmegyei zsinat, püspöki tanács) már fentebb szóltunk. Itt a többi fontos egyházmegyei tanácsadó testületekre: a papi szenátusra, a tanácsosok testületére, a káptalanra és a pasztorális tanácsra térünk ki.

### 1. A papi szenátus

#### a. Fogalma

**1275** Az egyházmegyei papi szenátus (*consilium presbyterale*) a zsinat alkotása (vö. LG 28, CD 27–28, PO 7, AG 19–20), melyet az *Ecclesiae Sanctae* kezdetű motu proprio (1966. VIII. 6, nr. I, 15: AAS 58, 1966, 766–767) és a Kléruskongregáció 1970. IV. 11-i körlevele (AAS 62, 1970, 459–465) szabályozott részletesebben. A papi szenátus a papoknak olyan csoportja, mely az egyházmegye presbitériumát (papságát) képviseli és mintegy a püspök szenátusa. Feladata abban áll, hogy a jog előírása szerint (amikor tudniillik a jog ezt lehetővé teszi vagy megkívánja) segítse a püspököt az egyházmegye kormányzásában (495. k. 1. §).

**1276** A papi szenátus a mai jogban a püspök egyetlen *szenátusa*. A káptalanra a jog már nem alkalmazza ezt a nevet, noha a káptalan tanácsadói szerepe helyenként továbbra is fennmaradhat (vö. 502. k. 3. §).

**1277** A papi szenátus állandó szerv. Megalakítása az egyházmegyékben *kötelező* (495. k. 1. §). Apostoli vikariátusokban és prefektúrákban nem a szó szoros értelmében vett papi szenátus működik, hanem ahhoz hasonló funkciójú ún. *missziós tanács*, mely legalább három misszionárius papból áll, akiket az apostoli vikárius, illetve prefektus nevez ki (495. k. 2. §).

#### b. Szabályzata

**1278** A papi szenátusnak *saját szabályzata* kell, hogy legyen. Ezt a megyéspüspök hagyja jóvá. Összeállításakor figyelembe kell venni az erre vonatkozó püspökkari szabályokat (496. k.). Hazánkban a püspöki konferencia 1968. III. 14-én kelt körlevelében határozott az egyházmegyei papi szenátusok felállításáról, s ehhez csatolta a *Magyarországi egyházmegyék papi szenátusainak egységes szabályzatát*. Így nálunk a püspökök által közösen kiadott egységes szabályzat irányította a szenátusok munkáját (vö. 455. k. 4. §) egészen 1994-ig, amikor a Püspöki Konferencia általános irányelveket fogadott el a papi

<sup>587</sup> Vö. pl. ERDŐ P., *Tanácsok, bizottságok és más pasztorális szervek a zsinat utáni egyházjogban*, in *Teológia* 16 (1982) 244–246; MARCHESI, M., *I consigli diocesani*, in AAVV., *Chiesa particolare e strutture di comunione* (Il Codice del Vaticano II, 5), Bologna 1985, 119–150; CHEVAILLER, L.–LEFEBVRE, C.–METZ, R., *Le droit et les institutions de l'Église Catholique latine de la fin du XVIIIe siècle à 1978. Organismes collégiaux et moyens de gouvernement* (HDIEO XVII), Paris 1983, 171–186 (irodalommal).

szenátusok szabályzatáról, eleget téve ezzel a 496. kánon szerinti normaalkotási feladatának (*A Magyar Püspöki Konferencia Kiegészítő Szabályai az Egyházi Törvénykönyvhöz*, 1994, 4. cikkely). Ezzel az egyetemes jognak megfelelően az egyes egyházmegyék feladatává vált a szenátusok szabályzatának elkészítése e közös irányelvek szerint. Bizonyos egyházmegyékben a püspök e szabályzatot az egyházmegyei zsinat tanácskozása nyomán, annak rendelkezései keretében adta ki (pl. *Esztergom-Budapesti Főegyházmegye Zsinati Könyve*, Budapest 1994, 112–114, 46–50. §).

### c. Tagjai

**1279** A szenátus tagjai három csoportra oszlanak. Vannak *választott* tagok, hivataluknál fogva automatikusan szenátusi tagsággal rendelkező, ún. *született* tagok, és lehetnek a megyéspüspök által szabadon *kinevezett* tagok (497. k.). A szenátus *összetétele* az egyetemes jog szerint az alábbi szabályokhoz igazodik: 1) a kánonok és a szabályzat előírásai szerint a tagok körülbelül felét maguk a papok választják; 2) a szenátus megválasztásában aktív és passzív választójoga van az illető egyházmegyébe inkardinált összes világi papnak, az ott tartózkodó és annak javára hivatalt viselő egyéb papoknak, valamint ha a szabályzat előírja, az egyházmegyében lakóhellyel vagy pótlakóhellyel rendelkező más papoknak is; 3) a szabályzat határozza meg, hogy kik a született tagok (498. k., vö. 497. k.).

**1280** Hazánkban a *Magyarországi egyházmegyék papi szenátusainak egységes szabályzata* 4. §-a szerint a tagok 2/3 részét az egyházmegye papsága választotta. A választás rendszerint esperesi kerületenként történt. A székeskáptalan, a papnevelő intézet előjárói és tanárai, az egyházmegyei bíróság bírái és tisztviselői szintén választottak egy-egy küldöttet. A tagok egyharmadát a püspök jelölte ki. Ez nem ellenkezett a 497. k. 1. számával, hiszen ott a választott tagok aránya csak iránymutatásként, nem pedig szigorúan nyert meghatározást.

**1281** A tagok választásának *módját* a szabályzat határozza meg. Ezt úgy kell tennie, hogy „lehetőleg” a különböző papi munkakörök és az egyházmegye különböző vidékei kellő képviselőt kapjanak (499. k.). Ennek az általános irányelvnek a fent említett magyarországi rendelkezés megfelelni látszik.

**1282** A szenátusi tagok kinevezése a szabályzatban *meghatározott időre* szól. Ebben a témában a szabályzatnak úgy kell rendelkeznie, hogy az egész szenátus vagy annak egy része *öt éven belül* megújításra kerüljön (501. k. 1. §).

### d. Működése

A papi szenátus *működésének* fő elvei a következők:

**1283** 1) Az összehívás, az elnöklés, a tárgyalandó kérdések meghatározása, illetve a megvitatásra javasolt kérdések napirendre tűzése a *megyéspüspök* joga (500. k. 1. §).

**1284** 2) A szenátusnak csak *tanácsadói* joga van. Fontosabb ügyekben a megyéspüspöknek ki kell kérnie a szenátus véleményét, a szenátus hozzájárulására azonban csak a jogban kifejezetten megjelölt esetekben van szüksége (500. k. 2. §).

**1285** Azok közül a fontosabb ügyek közül, melyekben a püspöknek a szenátus *véleményét* kell kérnie, a Törvénykönyv néhányat név szerint is említ. Ezek: az *egyházmegyei zsinat* tartása (461. k. 1. §); *plébániák létesítése*, megszüntetése, jelentős megváltoztatása

(515. k. 2. §); az adományok felhasználásáról és a klerikusok díjazásáról rendelkező *egyházmegyei szabályzatok* kidolgozása (531. k.); a *plébániai pasztorális tanácsok* létesítése (536. k. 1. §); *templomépítés* (1215. k. 2. §); használaton kívüli *templom más célra fordítása* (1222. k. 2. §); az egyházmegyében lévő egyházi jogi személyekre *adó* vagy *hozzájárulás kivetése* (1263. k.). Olyan esetet a CIC nem említ kifejezetten, ahol a püspöknek a papi szenátus *hozzájárulására* lenne szüksége.

**1286** 3) A papi szenátus *nem járhat el érvényesen a megyéspüspök nélkül*. Egyedül a megyéspüspök illetékes arra is, hogy a papi szenátus által adott tanácsot, illetve beleegyezést nyilvánosságra hozza (500. k. 3. §).

**1287** 4) A papi szenátusnak *egyéb sajátos feladatai* is vannak. A püspök javaslatára *tanácsadó plébánosokat* választ ki, akiknek véleményét a plébánosi áthelyezési vagy elmozdítási eljárásban ki kell kérni (1742. k. 1. §, vö. 1740–1752. k.). A részleges zsinatokra két választott *képviselőt* küld. Ezeknek ott tanácsadói joguk van (443. k. 5. §). A papi szenátus összes tagjai részt vesznek az egyházmegyei zsinaton (463. k. 1. § 4).

### e. Szerepének vége

**1288** *Széküresedés*kor a papi szenátus automatikusan megszűnik. Feladatát a tanácsosok testülete látja el. Az új püspöknek hivatalba lépése után egy éven belül újra létre kell hoznia a papi szenátust (501. k. 2. §).

**1289** A papi szenátus megszűnhet *felosztatással* is. Erre a megyéspüspök jogosult, ha a szenátus az egyházmegye érdekében a rábízott feladatot nem teljesíti, vagy szerepével súlyosan visszaél. A felosztatás előtt a megyéspüspöknek meg kell kérdeznie a metropolitát, vagy ha a metropolita saját egyházmegyéjében intézkedik, legrégebben kinevezett szuffragáneus püspökét. A felosztatás után a püspök a papi szenátust egy éven belül újra köteles megalapítani (501. k. 3. §).

**1290** Megjegyzendő, hogy ezt a szervet (többé-kevésbé hasonló szerepkörrel) a keleti egyházjog is ismeri (CCEO 264–270. k.).

## 2. A tanácsosok testülete

**1291** A régi jogban a tanácsosok testülete (egyházmegyei tanács) olyan egyházmegyékben szerepelt, ahol nem volt káptalan, tehát kivételes formának számított. A CIC-ben ez vált az általános szervezeti formájává annak a testületnek, amely részben tanácsadói, részben – széküresedés idején – választói és egyéb szerepet tölt be.

**1292** A tanácsosok testülete (collegium consultorum) a megyéspüspök által a papi szenátus tagjai közül öt évre kijelölt legalább hat, de legfeljebb tizenkét papból álló tanácsadó testület (502. k. 1. §). Ma az egyetemes egyházjogban – hacsak a püspöki konferencia úgy nem rendelkezik, hogy ennek feladatait a székeskáptalanokra bízva (502. k. 3. §) – minden egyházmegyében szükséges és kötelező (vö. 502. k. 1. §). Apostoli vikariátusban és prefektúrában azonban nem szükséges a megalakítása, mert feladatait általában magánál a jognál fogva a papi szenátus helyett alakuló missziós tanács látja el (502. k. 4. §, vö. 495. k. 2. §). Ez a testület annyira szükséges, hogy ha öt éves megbízatása lejár, nem veszíti el automatikusan hatáskörét, hanem funkcióban marad mindaddig, míg az új testületet meg nem alakítják (502. k. 1. §).

**1293** A Magyar Püspöki Konferencia 1983. XII. 13–14-i ülésén úgy rendelkezett, hogy a tanácsosok testületének feladatait a székeskáptalanokra bízta. A döntés azonban nem került felterjesztésre az Apostoli Szentszékhez, az nem vizsgálta felül, és így hivatalos kihirdetés (promulgatio) sem történt. Vagyis a szabály hatályba sem lépett. Mivel azonban nem is létezett tanácsosok testülete az egyházmegyékben, a Szentszék elismerte a káptalanok által választott egyházmegyei kormányzókat. 1983-as határozatát (mely formailag mint ilyen hatályba sem lépett) a Püspöki Konferencia 1992 tavaszán megváltoztatta. Ezért azóta hazánkban is az egyetemes egyházjog érvényesül. A püspökök egyházmegyéjükben megalapították a tanácsosok testületét, a *káptalanoknak pedig a továbbiakban ilyen funkcióik nincsenek*.

**1294** A legtöbb országban a püspöki kar nem élt ezzel a lehetőségével. Előfordul olyan megoldás, hogy a püspöki konferencia az *egyes püspökökre bízta* ezt a kérdést (pl. Svájc<sup>588</sup>), sőt olyan is, hogy a püspöki kar csak azzal a feltétellel bízta a tanácsosok testületének szerepét a káptalanokra, hogy azok öt éven belül megreformálják szabályzatukat, nevezetesen korhatárt vezetnek be a tényleges feladatkör gyakorlására<sup>589</sup>.

**1295** A tanácsosi testület élén a megyéspüspök áll, a szék üresedése esetén pedig az, aki a püspököt ideiglenesen helyettesíti. Ha illet még nem jelöltek ki, a tanácsot annak legrégebben pappá szentelt tagja vezeti (502. k. 2. §).

A tanácsosi testület *feladatai*:

**1296** 1) Ha a püspöki szék be van töltve: a püspöknek *meg kell e testületet hallgatnia: a) vagyonkezelő kinevezése és leváltása előtt* (494. k. 1–2. §); b) a rendes vagyonkezelés körébe tartozó *nagyobb jelentőségű* ügyekben (1277. k.).

**1297** 2) Ugyancsak betöltött püspöki szék idején: a püspöknek a testület *beleegyezésére* van szüksége: a) a *rendkívüli vagyonkezelés körébe* tartozó ügyletekhez (1277. k.); b) az egyházmegye vagy a megyéspüspöktől függő jogi személyek meghatározott értékű vagyonának *elidegenítéséhez* (1292. k. 1. §).

**1298** 3) Ha a püspöki szék megüresedik, és nincs segédpüspök vagy ettől eltérő szentszéki rendelkezés: a) e testületre tartozik az egyházmegye *ideiglenes irányítása* (419. k.); b) neki kell *megválasztania az egyházmegyei kormányzót* (421. k. 1. §); c) az egyházmegyei kormányzónak több intézkedéséhez e testület *beleegyezésére* van szüksége (272. k., 485. k., 1018. k. 1. § 2); d) *véleményét* kell kikérnie, valahányszor a jog szerint – a széküresedés idején nem működő – papi szenátust kellene megkérdeznie (501. k. 2. §); e) ezzel a testülettel kell közölnie az egyházmegyei kormányzónak, ha lemond tisztségéről (430. k. 2. §); f) az újonnan kinevezett püspök úgy veszi birtokba egyházmegyéjét, hogy ennek a testületnek mutatja be a kinevező okmányt (382. k. 3. §, vö. 404. k.).

**1299** A keleti egyházjog is ismer hasonló szervet „egyházmegyei tanácsosok testülete” (collegium consultorum eparchialium) néven (CCEO 271. k.).

<sup>588</sup> MARTIN DE AGAR, *Legislazione delle conferenze episcopali* 696.

<sup>589</sup> Pl. Portugália (MARTIN DE AGAR, *Legislazione delle conferenze episcopali* 566); Ausztria (uo. 81) stb.



### 3. A káptalanok

#### a. Fogalmuk és létesítésük

**1300** A megyéspüspökök körül kialakult papi testületek, a káptalanok ebben az intézményes formájukban a korai középkor óta (kb. a VIII. sz. második felétől) fejlődtek ki. Bennük fokozatosan különféle tisztségek alakultak ki<sup>590</sup>. Még az 1917-es CIC is igen részletesen foglalkozott összetételükkel és feladataikkal. Egyes tisztségviselőik kinevezése pedig magának a Szentszéknek volt fenntartva<sup>591</sup>. Úgy szerepeltek e testületek, mint a püspök tanácsa és szenátusa, melynek az egyetemes jog által előírt funkciói voltak. Kivételt azok az egyházmegyék jelentettek, ahol káptalan nem alakult meg<sup>592</sup>.

**1301** A II. Vatikáni Zsinat után a püspök felelőssége és szabadsága az egyházmegye vezetésében új hangsúlyt kapott. A 157. k. szerint az egyházmegyében egyéb kifejezett rendelkezés híján minden egyházi hivatalt a megyéspüspök szabad adományozással tölt be. A CIC átdolgozása során a bizottság egyik alapvető szempontja volt a káptalanok illetékességének az istentiszteletre korlátozása. Ennek indoka elsősorban a káptalanok sok helyütt tapasztalható hanyatlása volt (*Comm* 13, 1981, 135). A mai egyházjog szerint a káptalanok megalakítása nem kötelező. Nincs olyan egyházkormányzati vagy pasztorális funkciójuk, amely sajátosan az övék lenne.

**1302** A *székeskáptalan* (*capitulum cathedrale*) és a *társaskáptalan* (*capitulum collegiale*) olyan papokból álló testületek, melyek feladata a székesegyházban, illetőleg a társasegyházban ünnepélyes liturgikus szertartások végzése. A székeskáptalan köteles arra is, hogy teljesítse azokat az egyéb feladatokat, melyeket a megyéspüspök vagy a jog rábíz (503. k.).

**1303** A székeskáptalan *létesítése, megszüntetése vagy megváltoztatása* az Apostoli Szentszéknek van fenntartva (504. k.).

#### b. Szabályzatuk

**1304** Minden káptalannak kell, hogy legyen saját maga által megalkotott és a megyéspüspöktől jóváhagyott szabályzata. Ezt csak a püspök beleegyezésével változtathatják meg, vagy helyezhetik hatályon kívül (505. k.). A mai jog – eltérően az 1917-es CIC 410. k. 3. §-tól – nem szól arról, hogy a káptalan hanyagsága esetén a püspök maga készíthet számára szabályzatot. Az azonban kétségtelen, hogy a püspöki konferencia, vagy ha az a kérdést a megyéspüspök hatáskörébe utalja, a püspök feltételt szabhat ahhoz, hogy a tanácsosok testületének szerepét a káptalanra bízsa. Ilyen feltétel lehet a szabályzat meghatározott tartalma is (lásd fent 2).

<sup>590</sup> Vö. pl. MERZBACHER, F., *Domkapitel*, in ERLER, A.–KAUFMANN, E. (Hrsg.), *Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte*, I, Berlin 1971, 757–761; PLÖCHL, W., *Geschichte des Kirchenrechts*, III, <sup>2</sup>Wien–München 1970, 315–320; MÁLYUSZ E., *Egyházi társadalom a középkori Magyarországon*, Budapest 1971, 59–120.

<sup>591</sup> A magyarországi káptalanok kiemelt tisztségeiről (*dignitates*) lásd BÁNK J., *A káptalani méltóságok Magyarországon*, Budapest 1945.

<sup>592</sup> Lásd pl. ERDŐ P., *A káptalanok szerepe az új egyházi jogban*, in *Vigilia* 45 (1980) 410–413.

**1305** A káptalan szabályzatának meg kell határoznia a testület felépítését, a kanonokok számát, teendőiket, összejöveteleiket a káptalan intézésére, az ügyletek érvényességének és megengedtségének feltételeit. Rendelkeznie kell a jövedelmekről és – a Szentszék által kiadott szabályok (főként: SC Cler, Litt. circ., 1970. X. 30: AAS 63, 1971, 314–315) tiszteletben tartásával – arról is, hogy melyek a kanonokok megkülönböztető jelvényei. A szabályzatnak rendelkeznie kell arról, hogy milyen hivatalok vannak a káptalanban. Biztosítaniuk kell azt is, hogy legyen valaki, aki a káptalan élén áll (507. k. 1. §).

### c. A kanonokok

**1306** Mind a székesegyházban, mind a társasegyházakban minden kanonokságot a megyéspüspök – de nem az egyházmegyei kormányzó – adományoz a káptalan meghallgatásával. Az ő joga az is, hogy megerősítse azt a személyt, akit a káptalan a maga élére választ (509. k. 1. §).

**1307** Ebből a szabályból egyesek arra következtettek, hogy a káptalan élén álló személyt szükségképpen mindig *választani* kell. A kérdést hiteles törvénytárgyalkodó döntötte el (1989. I. 24, nr. I: AAS 81, 1989, 991). Eszerint nem szükséges, hogy a káptalan vezetői tisztsége mindig választás útján nyerjen betöltést. Az ettől eltérően rendelkező szabályzatok vagy szokások érvényben maradhatnak.

**1308** A megyéspüspöknek csak olyan papot szabad kanonokká kineveznie, aki a katolikus tanítás tekintetében és életmódjában kiváló, és szolgálatát dicséretesen gyakorolta (509. k. 2. §).

**1309** Az összes káptalanokban (tehát a társaskáptalanokban is) lennie kell *penitenciárius kanonoknak*. Ő hivatalánál fogva megbízottnak tovább nem adható rendes felhatalmazással rendelkezik arra, hogy szentségi fórumon elengedje a hivatalosan még ki nem nyilvánított és a Szentszéknek fenn nem tartott cenzúrákat. Az egyházmegye területén ezt a feladatát az idegenek javára is gyakorolhatja, az egyházmegye hívei javára pedig élhet vele az egyházmegye határain kívül is (508. k. 1. §). Ez a funkció annyira szükséges lelkipásztori szempontból, hogy ahol nincs káptalan, ott is meg kell bízni a püspöknek egy papot e tevékenység ellátásával (508. k. 2. §).

## 4. A pasztorális tanács

### a. Fogalma

**1310** Az egyházmegyei pasztorális tanács intézménye a II. Vatikáni Zsinat alkotása (CD 27, AG 30, PO 7, 41. jegyz.)<sup>593</sup>. A zsinat után az *Ecclesiae sanctae* kezdetű motu proprio

<sup>593</sup> Vö. ERDŐ P., *Tanácsok, bizottságok és más pasztorális szervek a zsinat utáni egyházzogban*, in *Teológia* 16 (1982) 244–245; ARRIETA, J. I., *El regimen juridico de los Consejos presbiteral y pastoral*, in *IusCan* 21 (1981) 567–605; CHEVAILLER, L.–LEFEBVRE, C.–METZ, R., *Le droit et les institutions de l'Église Catholique latine de la fin du XVIIIe siècle à 1978. Organismes collégiaux et moyens de gouvernement* (HDIEO XVII), Paris 1983, 174, 181–186; BONICELLI, C., *Note per una riqualificazione del consiglio pastorale diocesano*, in *Orientamenti Pastoralis* 34 (1986) nr. 7, 19–34; CAPPELLINI, E., *Il consiglio pastorale diocesano. Ruolo, funzioni e attività dopo il codice di diritto canonico*, in *Orientamenti Pastoralis* 33 (1985) nr. 6–7, 37–48; DANEELS, F., *De dioecesanis corresponsabilitatis organis*, in *Per* 74 (1985) 301–324; DIAZ MORENO, J. M., *Los consejos pastorales y su regulación canónica*, in *RevEspDerCan* 41 (1985) 165–181; GIANNINI, F., *Il consiglio pastorale diocesano*, in *Orientamenti Pastoralis* 31 (1983) nr. 12, 80–85. A korábbi

(1966. VIII. 6, nr. I, 16 és III, 20: AAS 58, 1966, 766–767, 787), az 1971-es püspöki szinódus (decl. *Ultimis temporibus*, 1971. XI. 30, Pars Altera, II, 3: AAS 63, 1971, 921), a Kléruskongregáció 1973. I. 25-én kelt *Omnes Christifideles* kezdetű körlevele (*Leges V*, 6444–6449), valamint a Püspöki Kongregáció 1973. II. 22-én kelt *Ecclesiae Imago* kezdetű direktóriumuma (nr. 204: *Leges V*, 6530) dolgozták ki ennek az intézménynek a jogi arculatát.

**1311** A *pasztorális tanács* (consilium pastorale) a püspök felügyelete alatt az egyházmegyei pasztorális munkát vizsgáló, mérlegelő és a püspöknek javaslatot tevő testület. Létesítése *nem mindig kötelező*. A jog csak arra szólít fel, hogy ahol a lelkipásztori körülmények indokolják, alakítsanak ilyen (511. k.). Szerepe csakis tanácsadói jellegű (514. k. 1. §). Ennek a tanácsnak a sajátos célja, mely a püspök többi tanácsadó testületétől megkülönbözteti akkor válik világossá, ha összehasonlítjuk a papi szenátussal. A pasztorális tanács fő feladata a lelkipásztori tevékenységek tanulmányozásában áll (511. k.), a papi szenátust viszont a püspök az egyházmegye javát és a lelkipásztori munkát érintő problémák megoldására alkalmazza (495. k.)<sup>594</sup>. Tehát a papi szenátus segítsége a döntésre, a pasztorális tanácsé inkább a kérdések vizsgálatára irányul.

### b. Tagjai

**1312** A pasztorális tanács tagjai a katolikus egyházzal teljes közösségben lévő krisztushívők, akik lehetnek akár klerikusok, akár a megszentelt élet intézményeinek tagjai, főként pedig világiak (512. k. 1. §). A tagok kijelölése a megyéspüspök által meghatározott módon történik. Ennek keretében lehetnek választott tagok (is). A tagokat úgy kell kijelölni, hogy teljességében reprezentálják az egyházmegye hívő közösségét, ezen belül az egyes vidékeket, foglalkozásokat, társadalmi csoportokat, az apostoli munkában egyénileg vagy közösséileg részt vevő kategóriákat (512. k. 1–2. §). Ahhoz, hogy valakit taggá jelöljenek ki, szükséges, hogy az illető kitűnjék biztos hitével, jó erkölcsével és okosságával (512. k. 3. §).

### c. Szabályzata, működése és megszűnése

**1313** A pasztorális tanácsnak a püspök által adott szabályzata kell, hogy legyen (513. k. 1. §). Ebben rendelkezni kell arról, hogy milyen időtartamra létesítsék a tanácsot, mely ezek szerint *meghatározott időre* kap megbízást (uo.). A pasztorális tanácsokat többnyire három- vagy öt évre alakítják. Függetlenül azonban attól, hogy küldetése mennyi időre szól, a pasztorális tanács széküresedéskor automatikusan megszűnik (513. k. 2. §).

**1314** Ezt a tanácsot a megyéspüspök hívja össze, ő elnököl rajta, s ő adja közre a tanácsban tárgyaltakat is. Ha a püspök egyáltalán alakított pasztorális tanácsot, akkor azt legalább évente egyszer össze kell hívnia (514. k.).

**1315** A pasztorális tanácsok megalakítása egyes magyarországi egyházmegyékben is megkezdődött. Némelyikük szabályzata nyomtatásban is megjelent (pl. *Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye Pasztorális Tanácsának Szabályzata*, in: *Esztergom-Budapest Főegyházmegye Zsinati Könyve*, Budapest 1994, 114–119, 51–56. §).

---

irodalomhoz lásd AAVV., *I consigli pastorali e presbiterali in Italia. Atti del convegno di Castellammare di Stabia (19–21 aprile 1979)*, Napoli 1979.

<sup>594</sup> MARCHESE, *I consigli diocesani* 141.

**1316** A pasztorális tanács intézménye a keleti katolikus egyházjogban is megtalálható (CCEO 272–275. k.).

## 54. §. A plébánia, a plébános és a káplán

### 1. A plébánia

#### a. Fogalma

**1317** A plébánia (paroecia) a krisztushívőknek a részegyházon belül tartós jelleggel alapított közössége, melynek lelkipásztori gondozását a megyéspüspök felügyelete alatt plébánosra bízták, aki annak saját pásztora (515. k. 1. §). Az egyházmegyék plébániákra osztása kötelező (vö. 374. k. 1. §).

**1318** A plébánia fogalmának a mai egyházjogban lényeges eleme, hogy *krisztushívőkből* áll, meghatározott *közösség*, melyet *állandó* jelleggel hoztak létre, a *részegyházon* belül; *saját pásztora* van, aki szolgálatát a *megyéspüspök* fennhatósága alatt végzi<sup>595</sup>. Eszerint a plébánia fogalmában – eltérően az 1917-es CIC 216. kánonjától – nem a terület, hanem a közösségi elem a döntő. Vagyis maga a plébánia nem valamely terület, hanem meghatározott módon (pl. területi határokkal is) körülírt, megalapított és vezetett közösség. A plébánia magánál a jognál fogva *jogi személy* (515. k. 3. §).

**1319** Erről a közösségről a CIC nem mondja kifejezetten – mint az egyházmegyéről –, hogy Isten népének része volna. Az ilyen szóhasználatot a törvénykönyv átdolgozása során tudatosan elhagyták egyrészt azért, mert a rész szó statikusabb hangzású, mint az eleven életet tükröző közösség kifejezés, másrészt mert a plébánia az az egység, ahol a közösségi jelleg már érzékelhetően is kifejeződik (vö. *Comm* 13, 1981, 148). Noha a plébánia nem hordozza magában mindazt, ami a részegyház ekkleziológiai teljességét adja (püspök által összegyűjtött közösség, az evangéliumot hirdető és az eucharisziát végző püspök, vele együttműködő papság, azaz presbitérium, hierarchikus közösség a püspökök testületének fejével és tagjaival), és így nem is nevezhető teológiailag részegyháznak, benne mégis valamiképpen az egyház válik láthatóvá (SC 42)<sup>596</sup>.

#### b. Fajai

**1320** A plébániák általában *területi* jellegűek kell, hogy legyenek, vagyis egy meghatározott területen lévő összes krisztushívőket magukban kell foglalniuk (518. k.). Az ember tehát nem tetszése szerint választja meg, hogy melyik plébániai közösségnek kíván a tagja lenni, a plébániához tartozás ugyanis a lakóhelyből szükségképpen adódik.

**1321** Ahol indokolt, a jog nem csupán lehetővé teszi, hanem meg is kívánja a *személyi* jellegű plébániák alapítását. Ezek olyan plébániák, melyek egy meghatározott terület bizonyos rítusú, nyelvű, nemzetiségű, vagy más szempont alapján megjelölt krisztushívőit

<sup>595</sup> Vö. PÉRISSET, J. C., *La paroisse. Commentaire des Canons 517–572* (Le nouveau droit ecclésial), Paris 1989, 33; stb.

<sup>596</sup> A plébániával kapcsolatos új teológiai és egyházjogi kérdésekről Périsset idézett művén kívül lásd pl. COCCOPALMERIO, F., *Quaestiones de paroecia in novo Codice*, in *Per* 73 (1984) 379–410; 76 (1987) 47–82; 77 (1988) 219–287; SCHICK, L., *Die Pfarrei. Beitrag zu einer theologisch-kanonistischen Ortsbestimmung* (Fuldaer Hochschulschriften 6), St. Ottilien 1988; AAVV., *La parrocchia e le sue strutture* (Il Codice del Vaticano II 4), Bologna 1987; ERDŐ P., *Plébánia, egyházközség, közösség*, in *Teológia* 31 (1997) 9–22.

foglalják magukban (518. k.). A személyi plébániák alapításához – ellentétben az 1917-es CIC 216. k. 4. §-ával – nem szükséges pápai engedély.

**1322** Hacsak valamilyen tekintetben ellenkező előírás nincsen, a plébániával egyenlő elbírálás alá esik a *kváziplébánia*. Ez a részegyházon belül a krisztushívőknek olyan közössége, melyet egy papra bízta, mint saját lelkipásztorra, de amely különleges körülmények miatt még nem vált plébániává (516. k. 1. §). A kváziplébánia régen a missziós területeken működő intézmény volt. A mai jog úgy szól róla, mint bárhol előforduló közösségről<sup>597</sup>. Hazánkban is léteznek ilyen anyakönyvezési joggal rendelkező, saját lelkipásztorra bízott közösségek, melyek korábban önálló lelkészség néven voltak ismeretesek, és bár területük volt, nem alapították meg őket plébániaként. A kváziplébániák létesítése gyakran a plébánia megszervezésének előkészítő lépcsőfoka.

**1323** Előfordul, hogy egyes közösségeket még nem lehet önálló plébániává vagy kváziplébániává szervezni. Ha külön lelkipásztori ellátásuk indokolt, a megyéspüspöknek erről más módon kell gondoskodnia (516. k. 2. §). Ilyen megoldásokat a részleges jog tartalmazhat. Többnyire olyan helyzetekről van szó, amikor az egy vagy több plébánia keretébe tartozó hívek egy része sajátos lelkipásztori gondozást igényel. Ez előfordulhat pl. település-földrajzi okból, ha egy plébániához másik, kisebb község is tartozik, melynek saját temploma is van (filia). Az ilyen közösséget olykor – igaz, nem állandó jelleggel – kihelyezett káplánra bízják. Ehhez hasonló pasztorális formákat a püspök nem csupán területi, hanem személyi alapon is kialakíthat<sup>598</sup>. A kategoriális lelkigondozás témájára alább még visszatérünk.

### c. Létesítése és megszüntetése

**1324** Plébániát alapítani, módosítani vagy megszüntetni egyedül a megyéspüspök jogosult. Ezt azonban csak akkor teheti meg érvényesen<sup>599</sup>, ha előbb meghallgatta a papi szenátus véleményét (515. k. 2. §). Az intézkedés érvényességéhez azonban nem szükséges, hogy a papi szenátus beleegyezését is adja hozzá. A plébániák szervezését illetően a püspöknek ez a teljes jogköre a II. Vatikáni Zsinaton kapott különleges hangsúlyt (CD 32; vö. *MP Ecclesiae Sanctae*, 1966. VIII. 6, nr. I, 21: AAS 58, 1966, 769; SC Ep, Directorium, *Ecclesiae Imago*, 1973. II. 22, nr. 171–183; *Leges V*, 6518–6522).

### d. Vezetője

**1325** A plébánia vezetője rendes körülmények között – magából a plébánia fogalmából eredően – a *plébános*. Az ő tisztségéről alább külön szólnunk. Ám a jog ismer a plébánia vezetésére más megoldásokat is, mint azt, hogy egyetlen papra mint plébánosra bízják. Ezek sajátos lelkipásztori hasznosság, illetve szükség esetén jönnek számításba. A Codex két ilyen vezetési formát említ:

**1326** 1) *A papi közösségre bízás*. Erre akkor van lehetőség, ha a körülmények ezt megkívánják. Abban áll, hogy egyetlen plébánia vagy egyszerre több plébánia lelkipásztori

<sup>597</sup> TING PONG LEE, I., *Il diritto missionario nel nuovo Codice di diritto canonico*, in AAVV., *La nuova legislazione canonica. Corso sul Nuovo Codice di Diritto Canonico, 14–25 febbraio 1983* (Studia Urbaniana 19), Roma 1983, 416, 420.

<sup>598</sup> Vö. PAARHAMMER, H., in *Münsterischer Kommentar zum CIC 516/2–3*.

<sup>599</sup> Vö. PÉRISSET, *La paroisse* 36; PAARHAMMER, in *Münsterischer Kommentar zum CIC 515/8*.

ellátására *egyetemlegesen több papot* neveznek ki. Ilyenkor a lelkipásztori munka végzését, az együttes tevékenységet e papok egyike irányítja, s ő felel érte a püspök előtt. Ez az irányító mégsem plébános a szó szoros értelmében, hiszen az egyetemleges megbízás alapján az egész plébánosi feladatot minden pap megkapja még akkor is, ha annak ki-ki csak egy részét gyakorolja az általuk megállapított rend szerint. Az esketési felhatalmazás és a magánál a jognál fogva a plébánosnak járó felmentési hatalmak mindnyájukat megilletik (543. k. 1. §). Ugyancsak mindnyájan kötelesek a helybenlakásra, s közösen megállapított rend szerint ajánlja fel valamelyikük a népért a szentmisét (543. k. 2. § 1–2). Az irányító az egyedüli, aki a plébániának jogi képviselője (543. k. 2. § 3).

**1327** Mikor a csoportból valamelyik pap, vagy maga az irányító hivatalát elveszti, vagy képtelenné válik annak gyakorlására, nem üresedik meg az egy vagy több plébánia, melyet a közösség gondoz. A püspök feladata új irányítót kinevezni a csoport élére. Amíg ez megtörténik, e feladatot a közösség legrégebben kinevezett tagja látja el (544. k.).

**1328** A plébánia ilyen papi közösségre bízása nem tévesztendő össze azzal a régi egyházjogban előforduló esettel, amikor a plébániát *jogi személyre* bízták mint plébánosra. Erre ma már nincs lehetőség (520. k. 1. §). Mikor a plébániát szerzetes intézményre bízzák, nem ez az intézmény, hanem egy meghatározott pap lesz a plébános, vagy egy a fentiekben leírt jogállású papi közösség kijelölésére kerül sor (uo.).

**1329** 2) A *diakónusra* vagy *világira* bízás. Erre a megyéspüspök paphiány esetén jogosult. A feladat, amellyel a püspök a diakónust, a világit, vagy egy ilyen személyekből álló közösséget megbíz, nem a teljes plébánosi munka, hanem „a plébánia lelkipásztori gondozásában való részvétel”. Ezek a személyek ugyanis – nem lévén papok – nem képesek mindannak elvégzésére, ami a plébános feladata lenne. Az ilyen megbízás esetén a püspöknek ki kell neveznie egy papot is, aki a lelkipásztori gondozást irányítja, s a plébánosi hatalmakkal és felhatalmazásokkal rendelkezik (517. k. 2. §). Az egy vagy több diakónus, illetve világi (akár pl. szerzetesnőkből álló közösség) nem plébános. De nem plébános az a pap sem, aki a plébánosi hatalmakkal rendelkezik. Ő ugyanis – pl. azért, mert másutt plébános (vö. 526. k. 1. §) – nem kaphat valódi plébánosi kinevezést.

**1330** Magyarországon a püspöki konferencia külön szabályokat adott ki az ilyen „önálló lelkipásztor nélküli egyházközséget” vezető lelkipásztori kisegítők munkájáról (*A világi személyek lelkipásztori tevékenységének szabályzata*, Bp. 1986, 6-7, 3. § [4], 4–5. §; *A világi lelkipásztori kisegítők kézikönyve*, Bp. 1995.). A paphiány a plébániák lelkipásztori ellátásának számos jogilag lehetséges módját teszi aktuálissá. Ezek között a sajátosan szervezett oldallagos ellátáson túl immár a plébániák összevonásának és a hajdani filiális egyházközségek mintájára esetleg fennmaradó különböző képviselőtestületeknek a gondolata és a gyakorlata is megjelent hazánkban<sup>600</sup>.

**1331** A plébánia intézményének arculata a keleti katolikus egyházjogban is hasonló a fentiekhez, bár a szabályzata nem annyira részletekbe menő. A plébános szerepköre is értelemszerűen ennek megfelelő (CCEO 279–303. k.).

<sup>600</sup> ERDŐ P., *Paphiány és lelkipásztori ellátás. Egyházjogi szempontok egy aktuális problémához*, in *Kanonjog* 3 (2001) 7–16; GÁRDONYI M., *A Kaposvári Egyházmegye plébániastruktúrájának átalakítása*, in *Magyar Papi Egység. A Távlatok melléklete* (2002/2) 13–20.

### e. A hívek közös felelősségvállalásának plébániai szervei

**1332** Mivel a plébánia a hívek közössége, különös hangsúlyt kapnak azok a szervek, melyek a plébánia tagjainak együttes felelősségvállalását valósítják meg. Közülük egyesekről az egyetemes egyházjog rendelkezik, mások inkább a részleges egyházjogban helyenként szereplő sajátos formák. Az előbbiek közé tartozik a plébániai gazdasági tanács és a plébániai pasztorális tanács, az utóbbi csoportban foglalnak viszont helyet pl. a magyarországi egyházközségek.

**1333** 1) A *plébániai gazdasági tanács* (consilium a rebus oeconomicis) létrehozása minden plébánián kötelező. Működését az egyetemes jog és a megyéspüspöktől kibocsátott szabályok rendezik. Ez utóbbi szabályok jelölik meg a tanács tagjainak kiválasztási módját is. A tanács élén a plébános áll (537. k.). Mivel a plébániát minden jogügyletben a plébános képviseli<sup>601</sup>, e tanács szerepe a plébános segítése tanácsadói, de nem döntéshozatali joggal. Az egyházmegyei gazdasági tanács analógiájára elmondható, hogy a tagok számának itt is legalább háromnak kell lennie<sup>602</sup>. Tevéleges közreműködést nyújthat ez a tanács például a leltár, a költségvetés és a számadások elkészítésében. Hazánkban ennek a szervnek a feladatát bizonyos egyházközségi struktúrák látják el (lásd alább).

**1334** 2) A *plébániai pasztorális tanács*<sup>603</sup> (consilium pastorale) létesítése nem kötelező. Ha a megyéspüspök a papi szenátus meghallgatása után jónak látja, elrendelheti, hogy egyházmegyeje minden plébániáján hozzanak létre ilyet. A tanács élén a plébános áll, tagjai egyfelől azok, akik hivataluknál fogva részt vesznek a plébánián a lelkipásztori munkában (pl. káplán, lelkipásztori kiségitő) másfelől pedig a szabályzat szerint kijelölt krisztushívők (536. k. 1. §). A tanács funkciója az, hogy segítséget nyújtson a lelkipásztori tevékenység számára. Jogköre kizárólag tanácsadói jellegű. Tanácsait elsősorban a plébánosnak adja (vö. 536. k. 1–2. §). Szabályzatát a megyéspüspök adja ki – értelemszerűen egységesen egyházmegyeje minden plébániája számára (vö. 536. k. 2. §). Az ilyen tanácsok alakítása megfelel a II. Vatikáni Zsinat irányelveinek, melyek egyrészt hangsúlyozzák a hívők jogát, hogy véleményüket az egyház javát érintő ügyekben lelkipásztorokkal akár szervezett, intézményes formában is tudassák (vö. LG 37; 212. k. 3. §), másrészt olyan plébániai tanácsokról szólnak, melyekben klerikusok, szerzetesek és világiak együttesen segítik az apostoli tevékenységet (AA 26). Hazánkban a plébániai pasztorális tanácsra jellemző tevékenységet is az egyházközség bizonyos szervei végzik.

**1335** 3) Az *egyházközség* – noha pl. a német nyelvterületen egyes intézményes formák valamelyest hasonlítanak rá (de nem azonosak vele!) – a magyarországi helyi egyházjog sajátossága. Jelenleg a Püspöki Kar 1992 tavaszán elfogadott egyhangú rendelkezése alapján az egyházközség már azonos a plébániával: mint a plébániai közösség régi, szép magyar elnevezése értendő. A plébánia egyes részei továbbra is rendelkezhetnek külön képviselőtestülettel (vagyis a régi „filiális egyházközségek” külön képviselőtestülete megmaradt).

<sup>601</sup> Vö. pl. DE ANGELIS, A., *I consigli per gli affari economici: statuti e indicazioni applicative*, in *L'amico del clero* 68 (1986) nr. 2, 69–79.

<sup>602</sup> Vö. pl. BONICELLI, C., *La comunità parrocchiale*, in AAVV., *La parrocchia e le sue strutture* (II Codice del Vaticano II, 4), Bologna 1987, 109–110.

<sup>603</sup> E tanácsokról lásd pl. BONICELLI, C., *Il consiglio pastorale parrocchiale*, in *Orientamenti Pastorali* 31 (1985) nr. 12, 5–33.



**1336** Hazánkban az egyházközségek a XIX. század végétől jelennek meg helyenként. 1919 után az ország püspökei elérkezettnek látják az időt arra, hogy országosan egységes jogi formát adjanak a hívek ilyen kezdeményezéseinek. Így kerül sor arra, hogy püspökkari szinten egységes szabályzatot adnak ki a magyarországi egyházközségek számára (*A magyarországi katolikus egyházközségek igazgatási és adóztatási szabályzata*, Bp. 1940). Mivel az 1917-es CIC szerint még a plébánia nem volt azonos a területen élő hívők közösségével, az egyházközség éppenséggel arra szolgált, hogy egy-egy plébánia vagy plébániarész összes híveinek jogilag szervezett csoportosulása legyen. Az egyházközség különbözött a plébániától. Ugyanazokat a személyeket foglalta magában, mint akik a plébániához tartoztak. Az egyházközségi tagság nem önkéntes volt, hanem szükségképpen, automatikus. Minden katolikus lakóhelyénél fogva valamelyik egyházközséghez tartozott. Így az egyházközség semmiképp sem volt egyesületnek nevezhető, hanem a püspök fennhatósága alatt működő szerv volt, mely tevékenységét a püspöktől és nem a hívőktől nyert felhatalmazás alapján gyakorolta<sup>604</sup>.

**1337** A hatályos Egyházi Törvénykönyv megjelenése után a Magyar Katolikus Püspöki Kar keretében a püspökök közösen gyakorolták megyéspüspöki jogukat és így adták ki az egyházközségek új szabályzatát 1984. július 10-én (*Magyarországi Katolikus Egyházközségek Általános Szervezeti Szabályzata*). Ennek bevezető rendelkezései ugyan többféle módon értelmezhető kijelentéseket tartalmaznak a plébánia és az egyházközség azonosságáról, illetve az egyházközséghez való tartozás automatikus vagy önkéntes jellegéről, az egyetemes egyházzal összhangban mégis csupán akkor állnak, ha úgy magyarázzuk őket, hogy alapvetően nem változtatták meg az egyházközségeknek az 1940-es szabályzat szerinti jogi jellegzetességeit<sup>605</sup>.

**1338** Az 1984-es szabályzat 1. §-a egyrészt az egyházközség fogalmát az 515. kánont idézve állapítja meg ezzel önkéntelenül is azonosítja azt magával a plébániával, mely az új jog szerint maga is a hívek közössége. Ugyanakkor ugyanez a § 4. számában utal a magyar történelmi hagyományokra, s így burkoltan arra, hogy az egyházközségnek az 1940-es szabályzat szerinti fogalmát nem változtatja meg. Mégis ugyanezen 1. § 6. számában az adott területen való lakáson kívül az egyházközségi tagság kritériumai között arra is utal, hogy a hívő kifejezi: az egyházközséghez kíván tartozni. Ha ezt szoros értelemben vett tagsági feltételnek tekintenénk, akkor ez a pont ellentétbe kerülne az előbbiekkal, hiszen sem a plébánia, sem a régi magyar egyházközség tagsága nem külön akaratnyilvánításon alapul. Ezért a szabályzat magyarázóira kényszerülnek, hogy ez utóbbi kívánalmat inkább a buzdítások, mint a szükséges tagsági feltételek közé sorolják.

**1339** Az 1984-es szabályzatot csak öt évre szóló hatállyal adták ki.

**1340** Ennek az ideiglenesen elfogadott 1984-es szabályzatnak a lejártá után a Püspöki Kar 1992-ben új szabályzatot fogadott el. Ebben a plébániától különböző egyházközségek fenntartása helyett az immár közösségként meghatározott plébániával azonosítja az egyházközségeket. Ezért a szöveg magáról az egyházközségről (vagyis a plébániáról) nem

<sup>604</sup> Vö. MÓRA M., *Az egyházi adó és az egyházközség alapkérdései az egyházi és a világi jog szerint*, Budapest, 1941, 148; ERDŐ P., *Grenzen und Möglichkeiten der Beteiligung der Verbände an den hierarchischen Aufgaben. Beispiel: Die ungarischen Kirchengemeinden*, in AYMANS, W.–GERINGER, K. T.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Das konsoziative Element in der Kirche, Akten des VI. Internationalen Kongresses für kanonisches Recht*, St. Ottilien 1989, 340; UA., *Plébánia, egyházközség, közösség*, in *Teológia* 31 (1997) 9–22.

<sup>605</sup> Vö. *A plébánia és az egyházközség*, in *Magyar Kurir* 75 (1985) 225; ERDŐ, *Grenzen* 341–342.

rendelkezik, hanem beéri az egyetemes egyházjog rendelkezéseivel, tehát nem az egyházközségek szervezeti és működési szabályzata kíván lenni, hanem a plébániai (egyházközségi) képviselőtestületek szervezetét és működését szabályozza (*A Magyarországi Egyházközségi Képviselőtestületek Szabályzata*, [Bp.] 1993). Ez még a világi jog szempontjából sem jelent nehézséget, hiszen az 1990. évi IV. törvény magánál a jognál fogva, külön bejegyzés nélkül jogi személynek ismeri el az egyházak szervezeti egységeit (13. § [2]), úgy ahogyan az illető egyház belső szabályai azt meghatározzák.

**1341** A magyarországi egyházközségi képviselőtestületek ellátják a plébániai gazdasági tanács és a plébániai pasztorális tanács feladatait (vö. *A Magyarországi Egyházközségi Képviselőtestületek Szabályzata*, [Bp.] 1993, 2.1. pont, 4.11. pont). Az egyházközségi képviselőtestületnek önálló döntési hatásköre legfeljebb a saját működését illető részletkérdésekben lehet. Egyébként jogköre a *lelkipásztorkodás terén csakis tanácsadói* jellegű (vö. uo. 4.11. pont). Nem is lehetne másmilyen, mert akkor túllépné az egyetemes egyházjogban a plébániai pasztorális tanács számára megszabott kereteket. Tanácsait a képviselőtestület elsősorban a plébánosnak, de esetenként – külön kérdésre – a főpásztornak adja. Anyagiak terén az egyházközségi szervek a tanácsadáson kívül bizonyos ügyintézői és ellenőrzői feladattal is rendelkeznek, de nem a templompénztár vonatkozásában. Semmiképp sem felettes hatóságai a plébánosnak, hiszen küldetésük annak segítésére szól (uo. 6.2. pont). Egyébként sincs semmilyen egyházi hatósági jogkörük.

**1342** Az egyházközség vezetője (*elnöke*) a plébános (uo. ), hiszen a CIC 515. k. 1. § és 519. k. szerint ő a plébánia teljesjogú vezetője, minden jogügyletben ő a plébánia képviselője is (532. k.). Elsősorban ő a felelős a plébánia vagyongazdálkodásért is (532. k, vö. 1281–1288. k.). Márpedig a hatályos részleges egyházjog szerint az egyházközség azonos a plébániával, annak csupán régi, szép, magyar elnevezése (vö. *A Magyarországi Egyházközségi Képviselőtestületek Szabályzata*, [Bp.] 1993, 1.1. pont.). Az úgynevezett „világi elnök” a plébánost helyettesíti, illetve bizonyos ügyekben vele együtt jár el (uo. 4.9. pont., 5.4. pont).

**1343** Az egyházközségi képviselőtestületek egyházmegyénként közös tanácsot alkothatnak a megyéspüspök elnökletével (Egyházközségi Képviselőtestületek Egyházmegyei Tanácsa, vö. *A Magyarországi Egyházközségi Képviselőtestületek Szabályzata*, [Bp.] 1993, 3.4. pont), országos szinten pedig az Egyházközségi Képviselőtestületek Országos Tanácsába tömörülhetnek a Püspöki Konferencia jóváhagyásával és vezetésével (uo. 3.5. pont). Ahol az egyházmegyében pasztorális tanács alakult (511–512. k.) az egyetemes egyházjog szerint, ott ez tölti be a képviselőtestületek tanácsának szerepét is (vö. *A Magyarországi Egyházközségi Képviselőtestületek Szabályzata*, [Bp.] 1993, 3.4. pont).

## 2. A plébános

### a. Fogalma

**1344** A plébános (parochus) a plébánia közösségének a püspök által kinevezett saját lelkipásztora (vö. 519. k.). A rábízott közösség lelkipásztori gondozását a püspök felügyelete alatt látja el. Plébániája javára a jognak megfelelően végzi a tanítói, megszentelői és kormányzó feladatokat. Ennek gyakorlásában más papok, diakónusok együttműködését és világiak segítségét is igénybe veszi (uo.). Szerepe tehát nem egyedül végzett tevékenységekben merül ki, hanem valódi felelős szervezést és vezetést is jelent. A plébános *saját pásztora* a plébániának, mégpedig olyan értelemben, hogy ő a püspök munkatársa (vö.

CD 30). Ez a saját pásztori mivolt szükségképpen összefügg azzal, hogy a plébános *egyetlen pap* (vö. 521. k. 1. §, 526. k. 2. §). A plébániai közösség építéséhez nélkülözhetetlen az eucharisztia ünneplése, mely a hívőket igazi egyházi közösséggé teszi<sup>606</sup>.

### b. Kinevezése és szükséges tulajdonságai

**11345** A plébánosi hivatal betöltése a *megyéspüspök joga*, hacsak valakinek nincs e hivatalra bemutatási vagy választási joga (523. k.). Ilyen jogok meglétét nem vélelmezzük, sőt kifejezett rendelkezés hiányában mindig biztos, hogy a püspök ezt a hivatalt *szabad adományozás* útján töltheti be (vö. uo.; 157. k.). Az egyházmegyei kormányzó a bemutatás vagy választás útján betölthető plébánosi tisztségekre a beiktatást, illetve a megerősítést megadhatja, de minden más esetben csak akkor nevezhet ki valódi plébánost, ha a püspöki szék már legalább egy éve üres vagy akadályozott (525. k.).

**1346** Sajátos módon nevezi ki a plébánost a püspök akkor, ha a plébániát az 520. k. 1. §-a szerint tartósan valamely klerikusi *szerves intézményre*, vagy az apostoli élet valamilyen klerikusi társaságára bízják. Ilyen rábízó intézkedést kiadni csakis a megyéspüspök – nem pedig az egyházmegyei kormányzó – jogosult, mégpedig kizárólag az illetékes előljáró beleegyezésével (520. k. 1. §). Ez a rábízás szólhat meghatározott időre, de lehet végleges is. Mindkét esetben *írásbeli megállapodással* kell történnie. Ezt a megállapodást a megyéspüspök és az intézmény vagy társaság illetékes előljárója köti. Tartalmaznia kell a munka elvégzésére, a személyek alkalmazására és a gazdasági kérdésekre vonatkozó pontos szabályokat (520. k. 2. §). Az ilyen megállapodáshoz a Római Vikariátus iratmintát is kiadott 1985-ben (*Leges VI*, 9258–9260). Hazánkban is nagy vonalakban e minta szerint kötötték újabban e rábízási szerződéseket. Különös figyelmet igényelt az anyagi kötelezettségek kérdése. Differenciált megoldások születtek aszerint, hogy ki a templom és a plébániaépület tulajdonosa. Mindenesetre az egyházmegyei központi hozzájárulás fizetésére – ahol ilyen létezik – minden plébánia egyaránt kötelezhető (vö. 1263. k.). Ugyancsak minden a hívők számára ténylegesen nyitva álló templomban és kápolnában elrendelhet a helyi ordinárius központi célú gyűjtéseket (1266. k.). Az ilyen rábízott plébániákon a *plébános kinevezése* úgy történik, hogy a szerzetes papot illetékes előljárója bemutatja (prezentálja) a megyéspüspöknek, aki a kánoni beiktatást (institutio) végzi, vagy ha az írásbeli megállapodás szerint a szerzetes előljárónak nincs bemutatási joga a plébániára, akkor a megyéspüspöknek a szerzetes pap plébánossá való kinevezéséhez az illető előljárójának beleegyezésére van szüksége (682. k. 1. §)<sup>607</sup>.

**1347** A plébános kinevezésének *meghatározatlan időre* kell szólnia, mivel szükséges, hogy a plébános kellő állandósággal rendelkezék hivatalában (522. k.). *Meghatározott időre* a megyéspüspök csak akkor nevezheti ki a plébánost, ha ezt a püspöki konferencia határozatilag megengedte (uo.). A plébánosi állandóság nem jelent *elmozdíthatatlanságot*, hiszen ez a Zsinat rendelkezése (CD 31) folytán megszűnt. Az állandóság inkább csak arra vonatkozik, hogy meghatározott időre plébánost csak a fenti kivételes esetben szabad kinevezni, valamint, hogy a valódi plébános akarata ellenére csak az 1740–1752. k. szerinti

<sup>606</sup> Vö. pl. PAARHAMMER, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* 519/1–2.

<sup>607</sup> A plébániák szerzetesekre bízásának kérdéséről lásd ANDRES, D. X., *De paroeciarum commissione Institutis et Societatibus clericalibus*, in *ComRelMiss* 67 (1986) 156–167; DE PAOLIS, V., *De paroeciis institutis religiosis commissis vel committendis*, in *Per* 74 (1985) 389–417; DE PAOLIS, V., *Quaestiones miscellaneae*, in *Per* 73 (1984) 451–486.

módon mozdítható el vagy helyezhető át. A plébánosi kinevezéshez szükséges tulajdonságok a következők:

**1348** 1) Az *áldozópapság*. Ez a plébánosi kinevezés *érvényességéhez* szükséges (521. k. 1. §). A plébánosnak mint saját pásztornak a fogalmából következik, hogy teljes lelkipásztori ellátásra képes személynek kell lennie.

**1349** 2) A *megengedettséghez szükséges tulajdonságok*. Ezek felsorolása a CIC-ben nem kimerítő. Kifejezetten említi a törvénykönyv az alábbiakat: a) *tanbeli kifogástalanság*; b) *jó erkölcs*; c) *buzgalom a lelkek iránt*, mely e pásztori tisztség központi kívánalma<sup>608</sup>; d) *egyéb erények*; e) *az adott plébánia ellátásához az egyetemes vagy a részleges jogban megkívánt tulajdonságok* (521. k. 2. §).

**1350** Az előírt tulajdonságok meglétének *megállapítása* a megyéspüspök megítélésére van bízva. Az 521. k. 3. § külön is jelzi, hogy a püspök a jelölt alkalmasságáról akár *vizsga útján* is meggyőződhet. Eltérően az 1917-es CIC 459. k. 3. §-ától – mely a maga részéről elsősorban a Trentói Zsinat (Sess. XXIV, De ref., c. 18: COD 770–772) és XIV. Benedek pápa (Const., *Cum illud*, 1742. XII. 14, II, § 1, 7, 16) rendelkezésein alapult – a *plébánosi vizsgát* a mai jog már nem írja elő kötelezően sem korábbi (versenyvizsga) formájában, sem pedig XX. századi alakjában, vagyis konkrét plébániára nem irányuló, hanem előzetes általános előfeltételként a plébánosi kinevezéshez megkívánt vizsga módjára.

**1351** A plébánia elnyeréséhez szükséges vizsgára felkészítő könyveknek az újkorban külön műfaja alakult ki. Bennük az alapvető dogmatikai, erkölcsteológiai ismereteken kívül igen sok pasztorális és gyakorlati egyházjogi tudnivaló is található. Hazánkban pl. Kopsz János szombathelyi püspöki titkár és zsinati vizsgáló művét<sup>609</sup> a múlt században széles körben használták.

**1352** A plébániai versenyvizsgát – ahol még érvényben volt –, csakúgy, mint a plébániák szó szoros értelemben vett megpályázásának egész rendszerét már a II. Vatikáni Zsinat megszüntette (CD 31; vö. MP, *Ecclesiae sanctae* 1966. VIII. 6., nr. I, 18, 1. §: AAS 58, 1966, 767). Ezzel is növelni szándékozott a püspök szabadságát a kinevezések területén.

**1353** Az adott plébániára való alkalmasság megítéléséhez a püspöknek meg kell hallgatnia az *esperest* és szükség esetén egyes egyéb papokat és világiakat is (524. k.).

### c. Kötelességei és jogai

**1354** A plébános hivatalát a *birtokbavétel* pillanatában nyeri el, attól fogva élhet az azzal járó jogokkal, s terhelik a plébánosi kötelezettségek. A birtokbavétel módjáról a részleges törvény vagy a szokás rendelkezik. A birtokbavétel alól felmentés is lehetséges (527. k.).

**1355** Mint az egyházi teendők esetében gyakran, a plébános tisztségével kapcsolatosan is többször egybeesnek a kötelességek a jogokkal. Említ azonban a CIC a plébániához tartozó tisztán jognak vagy tisztán kötelezettségnek tekinthető tennivalókat is.

<sup>608</sup> Vö. PÉRISSET, *La paroisse* 69.

<sup>609</sup> *Presbiter Sabariensis in synodali examine*; vö. SZEREDY J., *Egyházjog* II, <sup>3</sup>Pécs 1883, 845–850.

**1356** *Az általános lelkipásztori kötelezettségek a tanítói, megszentelői és kormányzó feladat sajátos gyakorlásában állnak (528–529. k.). Ilyenek:*

**1357** 1) *Isten igéjének hirdetése a hitoktatás, a homília és a katolikus nevelés útján.*

**1358** 2) *A vallásgyakorlattal felhagyottak és az igaz hitet nem vallók evangelizálása.*

**1359** 3) *Az evangéliumi szellem előmozdításának támogatása a társadalmi igazságosság tekintetében.*

**1360** 4) *Családok látogatása, gyászolók, gondoktól szenvedők, betegek, haldoklók segítése (a szentségek útján is).*

**1361** 5) *Szegények, szenvedők, magányosok, hazájuktól távol élők segítése.*

**1362** 6) *Világiak részvételének előmozdítása az egyház küldetésében, vallásos célú társulások támogatása.*

**1363** 7) *Együttműködés püspökével és az egyházmegye papságával.*

**1364** 8) *A plébániai közösség bekapcsolása az egyházmegye és a világegyház működésébe.*

**1365** *A sajátosan plébánosi liturgikus teendők (530. k.) olyan tevékenységek, amelyekre a plébánosnak mintegy előjoga van, vagyis más papok vagy klerikusok azokat az ő beleegyezésével végezhetik, bár természetesen külön ordináriusi intézkedéssel is megbízást nyerhetnek erre.*

**1366** 1) *Ünnepélyes keresztelés.*

**1367** 2) *Bérmálás halálveszélyben (vö. 883. k. 3).*

**1368** 3) *A szent útravaló és a betegek kenete kiszolgáltatása (vö. 1003. k. 2–3. §), valamint ezzel kapcsolatosan és más alkalmakkor a teljes búcsúval járó pápai áldás megadása<sup>610</sup>.*

**1369** 4) *Az esketés és a házasság megáldása.*

**1370** 5) *A temetés.*

**1371** 6) *Keresztkút megáldása húsvéti időben, körmenetek vezetése templomon kívül, ünnepélyes áldás adása templomon kívül.*

**1372** 7) *Ünnepélyes mise végzése vasárnap és kötelező ünnepeken. A plébánosi tisztséghez tartozó egyéb feladatok:*

**1373** 1) *A plébánia képvisellete minden jogügyletben (532. k.).*

<sup>610</sup> Vö. PAARHAMMER, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* 530/4–5.

**1374** 2) A *plébániai javak kezelése*, illetőleg az arra való közvetlen felügyelet az egyetemes és részleges jog előírásai szerint plébánosi feladat (531–532. k.). Még ha az adományokat más személy által végzett plébániai feladatok kapcsán adták is, a plébánia javai közé kell sorolni őket, s ennek megfelelően kezelendő. Kivételt képez az az eset, amikor valamilyen önkéntes (tehát nem a stóladíj-táblázat szerint kért) adományról teljesen biztos, hogy az adományozó mást akart, pl. a szertartás végzőjét kívánta személyesen megajándékozni (vö. 531. k.).

**1375** 3) A *helybenlakás*, vagyis annak kötelezettsége, hogy a plébános a templomhoz közeli plébániaépületben lakjék. Egyes esetekben a helyi ordinárius megengedheti, hogy másutt tartózkodjék, főként olyan házban, ahol papi közösség él (533. k. 1. §). Szabadság címén a plébános összesen évi egy hónapot lehet távol. Egy hetet meghaladó távollét esetén erről előre értesítenie kell az ordináriust (533. k. 2. §). A plébánosok helyettesítésének rendjét a megyéspüspök hivatott szabályozni (533. k. 3. §).

**1376** 4) A *pro populo* mise. Ennek felajánlása minden vasárnap és kötelező ünnepen a plébános kötelezettsége. Érte misepénzt nem vehet fel<sup>611</sup>. Az ugyanezekben a napokban a plébános által végzett más misék miseadományának kérdéséről a szerzők véleménye eltérő (lásd alább 67. §. 5. b).

**1377** Magyarországon jó ideje csak a hónap első vasárnapján van *pro populo* mise. A többi alkalmakkor a Szentszék engedélyével az ilyen miséket az ordinárius szándékára (ad intentionem ordinarii) kell felajánlani. Az ordinárius ezekre a misékre pénzt vesz fel<sup>612</sup>.

**1378** 5) A *hivatalvezetési teendők*. Ezek közül a CIC a plébános kötelességeként említi, hogy a *plébániai anyakönyvek* vezetéséről és őrzéséről gondoskodjék, a plébánia *pecsétjét* kezelje, s az iratokat aláírja, a *plébániai levéltárat* gondozza (535. k.).

**1379** Az egyetemes jog szerint kötelező: a keresztelési, a házassági és a halotti anyakönyv (534. k. 1. §); hazánkban püspökkari rendelkezésre ezen kívül még egyéb anyakönyvek vezetése is elő van írva (*Egységes Katolikus Anyakönyvezési Szabályzat*, Bp. 1988, 52. §, 56. §).

#### d. A plébánosi tisztség megüresedése

**1380** A plébánosi tisztség különböző módokon üresedhet meg. Érvényesek rá azok az előírások, amelyek az egyházi hivatalok elvesztésére vonatkoznak (148–196. k.; lásd fent 26. §).

**1381** Az *elmozdításra és az áthelyezésre* – mint fentebb már említettük – a valódi plébánosok (nem pedig a káplánok vagy a plébániai kormányzók) esetében különleges eljárási szabályok érvényesek (1740–1752. k.). Ha a plébános szerzetes intézmény tagja, vagy az apostoli élet valamely társaságába nyert inkardinációt, akkor akár saját előljárója, akár az őt megbízó egyházmegyei hatóság tetszése szerint elmozdíthatja hivatalából. Ehhez a másik fél beleegyezésre egyiküknek sincs szüksége (538. k. 2. §, 682. k. 2. §).

<sup>611</sup> Vö. PAARHAMMER, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* 534/2, nr. 3.

<sup>612</sup> Vö. BÁNK II, 85.

**1382** A plébánosok lemondása 75. életévük betöltésekor kötelező (538. k. 3. §). Egyes szerzők a CIC udvarias megfogalmazását, mellyel az ilyen plébánosokat „felkéri” lemondásuk benyújtására, úgy értelmezik, mint annak jelét, hogy a 75. életév betöltése önmagában még nem tesz alkalmatlanná a szolgálatra, csupán arra int, hogy az érintett bocsássa feladatkörét a püspök rendelkezésére<sup>613</sup>. Mindez azonban nem zárja ki, hogy itt valódi lemondási köteleességről legyen szó, amint többen is hangsúlyozzák<sup>614</sup>. A CIC átdolgozása során egyesek azt kívánták, hogy a kánon szövege világosabban fejezze ki a plébános lemondási kötelezettségét. Így egyértelmű lett volna, hogy a megyéspüspök az 1741. k. alapján jogcímmel rendelkezik a kötelező lemondást elmulasztó plébános elmozdítására. Igaz, az 1741. k. hallgatása és az 538. k. 3. §-ának udvarias fogalmazása még nem zárja ki ezt a jogcímet, hiszen az 1741. k. felsorolása nem kimerítő, a megyéspüspök általános jogosultsága mellett pedig jogvédelem szól (381. k. 1. §).

**1383** A lemondás *elfogadásáról* a megyéspüspök dönt a személyi és helyi adottságok figyelembevételével. A lemondás elfogadását a püspök meghatározott vagy meghatározatlan időre el is halaszthatja (538. k. 3. §)<sup>615</sup>. Ezt azonban nem pusztán hallgatással, hanem kifejezett intézkedéssel kell tennie, különben maga a lemondás hatályát veszti (vö. 189. k. 3. §).

**1384** A lemondó plébános illő *ellátásáról és lakásáról* a megyéspüspöknek kell gondoskodnia, a püspöki konferencia által kiadott szabályoknak megfelelően (538. k. 3. §). Ahol még az 1274. k. szerinti központi egyházmegyei vagy országos intézmény nincs megszervezve a klérus társadalombiztosítására, ott a megyéspüspököt ez a kötelezettség különös hangsúllyal terheli.

**1385** Az *üresedésben lévő* plébánia ellátására vagy az *akadályozott* plébános helyettesítésére a megyéspüspöknek mielőbb *plébániai kormányzót* (administrator parocialis) kell kineveznie (539. k.). A kormányzónak papnak kell lennie (uo.). Ugyanolyan köteleességekkel és jogokkal rendelkezik, mint a plébános, hacsak a megyéspüspök másként nem rendelkezik. Nem tehet azonban a kormányzó semmi olyat, ami a plébános jogait csorbítja vagy a plébániai javakban kárt tesz. Feladatának végeztével a kormányzó tartozik számot adni a plébánosnak (540. k.).

**1386** Hogy a plébánia vezetésében a folytonosság teljes legyen, a plébánia megüresedésének, vagy a plébános akadályoztatásának beálltakor – addig is, amíg plébániai kormányzót nem neveznek ki – a plébánia vezetését azonnal át kell vennie a legrégebben kinevezett káplánnak. Káplán hiányában ez arra a papra (többnyire az esperesre) hárul, akit a

<sup>613</sup> MOGAVERO, D., *Il parroco e i sacerdoti collaboratori*, in AAVV., *La parrocchia e le sue strutture* (II Codice del Vaticano II 4), Bologna 1987, 141.

<sup>614</sup> Vö. pl. PAARHAMMER, in *Münsterischer Kommentar zum CIC 538/2*. Mások a parancsoló és nem parancsoló formák közötti köztes típusba sorolják ezt az előírást, nevezetesen azok közé a mondatok közé, melyekben a parancsoló főmondatához nem parancsoló mellékmondat járul, vagy a nem parancsoló főmondat mellett parancsoló mellékmondat van, vö. WÄCHTER, L., *Gesetz im kanonischen Recht. Eine rechtssprachliche und systematisch-normative Untersuchung zu Grundproblemen der Erfassung des Gesetzes im Katholischen Kirchenrecht* (MThSt kan. Abt. 43), St. Ottilien 1989, 291. Ez a tipológia persze a gyakorlat számára kérdéses értékű. Ha a buzdítást az egyházi jogszabály lehetséges tartalmának tekintjük, akkor nincs akadálya annak, hogy ez esetben nyomatékos buzdításról beszéljünk, vö. ERDŐ, P., *Expressiones obligationis et exhortationis in Codice Iuris Canonici*, in *Per* 76 (1987) 24; SANCHES-GIL, A. S., *Comentario al c. 538*, in *ComEx* II, 1293–1294.

<sup>615</sup> Vö. PAARHAMMER, in *Münsterischer Kommentar zum CIC 538/3*.

részleges jog meghatároz (541. k. 1. §). Aki a plébánia vezetését így átvette, köteles a helyi ordináriust azonnal értesíteni az üresedésről (541. k. 2. §).

### 3. A káplán

**1387** A plébános mellé a kellő lelkipásztori gondozás érdekében a megyéspüspök káplánt (vicarius paroecialis), vagyis olyan *papot* (546. k.) nevezhet ki, aki a plébánost, mint a plébánia saját pásztorát együttműködő jelleggel segíti tisztsége gyakorlásában<sup>616</sup>. Hazánkban és a német nyelvterület jelentős részén is ezt a „plébánoshelyettest” nevezik káplánnak, nem pedig a plébániáktól független beosztásban lévő önálló lelkészt, akit a Codex a *cappellanus* névvel illet.

**1388** A mai jog szerint a káplánt *a megyéspüspök szabadon* nevezi ki; az illető plébános és az esperes megkérdezésére is csak akkor köteles, ha ezt ő maga is alkalmasnak ítéli (547. k.). A szerzetesek kinevezése előtt azonban előjárójuk beleegyezése szükséges (682. k. 1. §).

**1389** A káplán kinevezhető: 1) az *egész plébánia egész szolgálata* számára (hazánkban ez a leggyakoribb); 2) a *plébánia egy részén az egész szolgálat* számára (pl. csak egy filia teljes ellátására); 3) a *plébánia híveinek egy bizonyos csoportja* számára (pl. más nyelvűek ellátására, vagy sajátos feladatra); 4) *egyszerre több plébánián bizonyos fajta szolgálatra* (545. k. 2. §).

**1390** A káplán *kötelességei és jogai* különböző forrásokból erednek. Részint a Codex, részint a részleges jog, nevezetesen az egyházmegyei jogszabályok (akár törvények, akár általános határozatok, akár az ezek végrehajtását szabályozó alacsonyabb szintű normák), részint a *megyéspüspök kinevező levele* (mely a munkakör tartalmát megszabja), részint pedig a *plébános utasításai* határozzák meg őket (548. k. 1. §).

**1391** Hacsak a megyéspüspök kifejezetten másként nem adja a kinevezést (pl. csak a hitoktatásra), akkor a káplán hivatalánál fogva köteles a plébánost *az egész plébániai szolgálatban* segíteni, kivéve a népért való mise felajánlását. A jog szerint köteles a plébánost helyettesíteni is. Ilyenkor helyettesi jelleggel plébánosi jogokat is gyakorol (548. k. 2. §). A tervezett és elkezdett lelkipásztori vállalkozásokról a káplán *köteles a plébánosnak beszámolni* (548. k. 3. §). Amikor a plébános távol van, egyéb rendelkezés hiányában, összes kötelességei is a káplánt terhelik, kivéve a pro populo misét (549. k.).

**1392** A káplán *helybenlakási kötelessége* és szabadsága hasonló a plébánoséhoz (550. k., vö. 533. k.). Különleges a helyzet akkor, ha a káplánt egyszerre több plébániára nevezik ki. Ilyenkor helybenlakási kötelezettségének az illető plébániák bármelyikén eleget tehet. Természetesen lakóhelyének megválasztásakor – mivel a lakás olyan szolgáltatás melyet az egyházmegye ad az inkardináció és a tevékenység címén – a megyéspüspök rendelkezése a döntő. A helyi ordinárius megengedheti azt is, hogy a káplán ne a plébánián lakjék (550. k. 1. §). A helyi ordináriusnak kell gondoskodnia arról, hogy – lehetőség szerint – a plébános és a káplánok között a plébánián közös életmód alakuljon ki (550. k. 2. §).

**1393** A káplánt a megyéspüspök vagy az egyházmegyei kormányzó bármely megfelelő okból *elmozdíthatja* (552. k.). Ilyenkor a jog nem írja elő a plébánosok elmozdítására

<sup>616</sup> Vö. PÉRISSET, *La paroisse* 209.



szükséges eljárás megtartását. Szerzetes káplán esetén az érintett előjárója is elmozdíthatja (682. k. 2. §).

## 55. §. Az esperesek, a templomigazgatók és a lelkészek

### 1. Az esperes

#### a. Fogalma és kinevezése

**1394** Az esperes (vicarius foraneus) az a pap, akit az esperesi kerület élére állítottak (553. k. 1. §). A több plébániából álló, de az egyházmegyén belül létesülő, annál kisebb egységek kialakítása az egyetemes egyházjog szerint *nem kötelező* (374. k. 2. §). Ahol viszont az egyházmegye esperesi kerületekre oszlik, ott az esperesi tisztséget a CIC szabályozza, mégpedig oly módon, hogy bőségesen utal a részleges jogra mind az esperes jogkörét, mind kinevezését illetően (vö. 553. k. 2. §, 554. k. 2. §, 555. k. 1. §).

**1395** Ahogyan a területi plébániákon kívül lehetnek személyi plébániák is, úgy alapíthatók személyi jellegű esperességek is (vö. SC Ep, Directorium, *Ecclesiae imago*, 1973. II. 22, nr. 184: *Leges V*, 6522). A CIC az esperesekről szólva főként a területi jellegű esperesi kerületeket tartja szem előtt.

**1396** Az esperest – ha a részleges jog másként nem rendelkezik – *a megyéspüspök nevezi ki*. A kinevezés előtt belátása szerint hallgathat meg az adott kerületben működő papokat. Természetesen a részleges jog ezt kötelezően is előírhatja helyenként.

**1397** Az esperesi tisztséget az egyetemes jog *nem köti egy meghatározott plébániához* (554. k. 1. §). A részleges jog továbbra is rendelkezhet úgy, hogy egy kerület esperese egy adott plébánia plébánosa legyen (vö. *Comm* 14, 1982, 229)<sup>617</sup>. Előírja viszont a CIC, hogy az esperesnek *papnak* kell lennie (554. k. 1. §).

**1398** A püspökök lelkipásztori szolgálatáról szóló direktórium a papsághoz mint követelményhez hozzáfűzte, hogy az esperesnek olyan papnak kell lennie, aki *lelkipásztori tevékenységet* gyakorol, az illető *kerületben lakik*, a nép és a papság körében tekintélye van, és egyébként alkalmas a közös lelkipásztori tevékenység előmozdítására (SC Ep. Directorium, *Ecclesiae imago*, 1973. II. 22, nr. 187: *Leges V*, 6523). Ezek a követelmények egyes szerzők szerint ma is érvényben vannak, hiszen az őket tartalmazó direktórium elsősorban a II. Vatikáni Zsinat, nem pedig az 1917-es CIC rendelkezéseinek végrehajtását szabályozza<sup>618</sup>. Mások az 554. k. 1. §-ának azt a kitételét, hogy a megyéspüspök azt a papot válassza, akit alkalmasnak ítél, a CIC-ben már szereplő kötöttségek eltörlésének látszanak tekinteni<sup>619</sup>, bár a 21. k. szerint a korábbi törvény visszavonását kétség esetén nem lehet vélelmezni. Így az 554. k. 1. §-ának általános szóhasználata még nem ad kellő okot a korábbi direktórium megváltoztatásának feltételezésére.

<sup>617</sup> A Codexet átdolgozó bizottság vitájában hangsúlyozták a mai 554. k. 1. §-ának szövegével kapcsolatosan, hogy az semmilyen kötelezettséget nem jelent, vagyis nem is tiltja, hogy a részleges jog az esperességet egy plébániához kösse. Vö. PIÑERO CARRION I, 534.

<sup>618</sup> Vö. PÉRISSET, *La paroisse* 235; GHIRLANDA, G., *Il diritto nella Chiesa mistero di comunione. Compendio di diritto ecclesiale*, Cinisello Balsamo–Roma 1990, 593.

<sup>619</sup> Vö. pl. PIÑERO CARRION I, 533–534.

**1399** Nincs előírva, hogy az esperes az adott egyházmegye papjai közül kerüljön ki. Az esperes kinevezése *meghatározott időre* szól. Ezt az időt a részleges jog szabja meg (554. k. 2. §). Az esperest a megyéspüspök *szabadon elmozdíthatja* hivatalából (554. k. 3. §).

## **b. Kötelességei és jogai**

**1400** Az esperes hivatala *lelkipásztori* jellegű, tehát nem csupán jogi vagy adminisztratív. Nem szorítkozik a felügyeletre, hanem az apostoli gondoskodás a papság életének és a pasztorális munkának a lelkesítése és támogatása is feladatkörébe tartozik (vö. SC Ep, Directorium, *Ecclesiae imago*, 1973. II. 22, nr. 187: *Leges* V, 6523).

Konkrét teendőit elsősorban az 555. kánon sorolja fel. Ezek a feladatok a következő csoportokba oszthatók:

**1401** 1) *Előmozdítás és összehangolás*. Ez a feladat főleg a kerületben folyó közös lelkipásztori tevékenységet illetően tartozik az esperesre.

**1402** 2) *Felügyelet*. Az esperesi felügyelet egyrészt a *személyekre* (a klerikusok életére és munkájára), másrészt a *dolgokra*, nevezetesen a liturgiára (annak szabályszerű végzésére, a templomépületekre, a felszerelésekre, az Eucharisztia végzésére és őrzésére) és az adminisztrációra (az anyakönyvezésre, a vagyonkezelésre, az épületek gondozására) terjed ki.

**1403** 3) *Gondoskodás*. Az esperesnek elsősorban a kerület papságára kell gondot viselnie segítve továbbképzésüket, törődve lelki állapotukkal, különösen pedig azokkal, akik nehéz helyzetben vannak, vagy problémákkal küzdenek. Fokozott figyelmet kell fordítania mind lelki, mind anyagi tekintetben azokra a plébánosokra, akik súlyos betegek, valamint az elhunyt papok méltó temetésére és arra, hogy az utánuk őrizetlenül maradt egyházi javakat és okmányokat károsodás ne érje.

**1404** 4) *Látogatás*. Az esperesi látogatás a fent felsorolt kötelességek teljesítésének eszköze. A plébániák látogatását a jog az esperes számára külön is előírja. A módot illetően a CIC a megyéspüspök rendelkezéseire utal (555. k. 4. §).

**1405** 5) *Tanácsadás*. Az esperes feladatai közé tartozik, hogy a püspöknek tanácsot adjon a plébániák betöltése (vö. 524. k.), a káplánok kinevezése (547. k.) terén, továbbá az egyházmegyei zsinat keretében (463. k. 1. § 7).

**1406** A keleti katolikus egyházjog az espereseknek (akiket „protopresbyter” néven említ) hasonló szerepkört tulajdonít (CCEO 276-278. k.).

## **2. A templomigazgató**

**1407** Templomigazgatónak (*rector ecclesiae*) azokat a papokat nevezzük, „akikre olyan templom gondját bízta, amely sem nem plébániai, sem nem káptalani, és nincs hozzákötve valamely szerzetes közösség, vagy az apostoli élet valamely társasága házához sem úgy, hogy ott ők végeznék a liturgikus szolgálatot” (556. k.; vö. CCEO 304. k.).

**1408** A CIC a *rector ecclesiae* kifejezést használja ettől eltérő, tágabb értelemben is: ilyenkor a templom felelős vezetését ellátó papot értjük rajta általánosságban (pl. 764. k., 903. k., 958. k. 1. §, 1215. k. 2. §).

**1409** A templomigazgató fogalmának lényeges eleme, hogy *templomot* vezet, amely az 1214. k. meghatározása értelmében a krisztushívők számára nyilvános istentisztelet céljából nyitva álló épület. Tehát vezetése értelemszerűen a krisztushívők egész közösségének élén álló megyéspüspök irányítása alá tartozik. Nem vonatkoznak tehát az alábbi előírások a szerzetesek kápolnáinak belső irányítóira.

**1410** A templomigazgatót *a megyéspüspök nevezi ki* akár szabadon, akár megerősítés vagy beiktatás útján, ha valakit az illető templom igazgatói hivatalára nézve választási vagy bemutatási jog illet (557. k. 1. §). A szemináriumhoz vagy klerikusok által vezetett kollégiumhoz tartozó templom igazgatója a rektor, hacsak a megyéspüspök másként nem rendelkezik (557. k. 3. §).

**1411** A templomigazgatót megfelelő okból a *helyi ordinárius* elmozdíthatja (563. k.), a szerzetesek vonatkozásában a 682. k. 2. §-ának megtartásával.

**1412** Az általános elv az, hogy a templomigazgatónak a rábízott templomban nem szabad az 530. k. 1–6. száma szerinti plébániai tevékenységeket végeznie, hacsak a plébánostól megbízást vagy engedélyt nem kap (558. k.). A templomigazgató egyéb kötelességeit és jogait az 559–562. k. tartalmazza.

### 3. A lelkész

**1413** A lelkész (cappellanus) olyan pap, akire a krisztushívők valamely közösségének vagy csoportjának lelkipásztori gondozását – legalább részben – állandó jelleggel rábízták (564. k.). A hívők ilyen sajátos csoportját alkothatják azok, akik életkörülményeik miatt nem részesülhetnek a plébánosok rendes lelkipásztori gondozásában, pl. a vándorlók, a hazájuktól távol élők, a menekültek, a nomádok, a hajósok. Számukra lelkész kijelölését a CIC külön is ajánlja (568. k.; vö. CD 18). Ugyancsak a hívők külön csoportját alkotják a laikusi szerzetes közösségek, a kórházban lévők, a börtönök lakói, a katonák, bizonyos társulások tagjai stb.

**1414** A lelkész nem azonos a saját közösségét plébános módjára vezető kváziplébánossal, sem pedig azzal a pappal, aki olyan közösséget vezet, melyet a püspök az 518. k. szerint *személyi plébániává* tett. Ez utóbbi saját lelkipásztora már nem lelkész, hanem plébános. A lelkésznek viszont nem „saját” közössége az a csoport, melynek gondozását legalább részben ellátja. A gyakorlati hasznosságon kívül már csak ezért is fontos, hogy a lelkész feladatának végzése során kellő összeköttetést tartson a plébánossal (571. k.).

**1415** A lelkészt – ha a jog másképp nem rendelkezik, vagy valakit különleges jogok nem illetnek e téren – *a helyi ordinárius nevezi ki*. Ha valakinek választói vagy bemutatási joga van a megerősítés, illetve a beiktatás a helyi ordináriusra tartozik (565. k.). A laikusi szerzetes intézmény (pl. női rend) házilelkészének kinevezése csak akkor érvényes, ha előtte a helyi ordinárius megkérdezi azt az előljárót, akinek joga van arra, hogy a közösség meghallgatása után egy papot javasoljon. Megjegyzendő, hogy csak a megkérdezés szükséges az érvényességhez de nem a vélemény elfogadása. Sem az előljáró nem köteles azt a személyt javasolni, akit a közösség kíván, sem az ordinárius nem köteles azt kinevezni, akit az előljáró javasol (567. k. 1. §). A lelkészek ugyanúgy mozdíthatók el, mint a templomigazgatók (572. k.).

**1416** A lelkészek *feladatai* a részleteket illetően a részleges egyházjog és a kategoriális pasztorációról kiadott szentszéki rendelkezések szerint igazodnak<sup>620</sup>.

**1417** A vándorlók, úton levők, hazájuktól távol élők és más csoportok lelkigondozásához a *Pastoralis migratorum cura* kezdetű motu proprio (1969. VIII. 15: AAS 61, 1969, 601–603) és a Püspöki Kongregáció ehhez fűzött utasítása (1969. VIII. 22: AAS 61, 1969, 614–643) adott irányelveket. Az egyes részletekre hozott újabb irányelvekhez lásd: SC Cler, Directorium, *Peregrinans in terra* (1969. IV. 29: AAS 61, 1969, 361–384), SC Ep, Decr. *Apostolatus maris* (1977. IX. 24: AAS 69, 1977, 737–746), ComMigr. Litt. circ., 1978. V. 26 (AAS 70, 1978, 357–378), ComMigr. Instr. part, 1978. V. 26 (*Leges V*, 7448–7466), II. János Pál, Lit. Apost. *Stella Maris* 1997. I. 31 (AAS 89, 1997, 209–216).

**1418** A *tábori lelkészekre* sajátos törvények vonatkoznak, főként az 1986. IV. 21-én kiadott *Spirituali Militum Curae* kezdetű apostoli rendelkezés (AAS 78, 1986, 481–486), valamint az egyes kormányok és a Szentszék közötti megállapodások. A tábori lelkészek munkájukat gyakran katonai ordinariátus (tábori „püspökség”) keretében végzik (erről lásd fent 42. §. 5). Magyarország és az Apostoli Szentszék ebben a témában 1994. január 10-én kötött megállapodást, amely ugyanazon év áprilisában került ratifikálásra (kihirdetése: AAS 86, 1994, 574–579). A különböző felekezetek tábori lelkészi szolgálata megszervezésének részleteiről a 61/1994. (IV. 20.) számú kormányrendelet intézkedik. Mindezek alapján hazánkban a tábori lelképásztori ellátás katonai ordinariátus keretében működik, melynek élén az Apostoli Szentszék által kinevezett püspök áll.

**1419** A hatályos magyar törvények szerint: „Az egyéni és közösségi vallásgyakorlást lehetővé kell tenni a szociális, egészségügyi, gyermek- és ifjúságvédelmi intézményben gondozott, a büntetésvégrehajtási intézetben fogvatartott számára” (1990. évi IV. törvény 6. §). Ugyanakkor: „A katonai létesítményekben a katonai szolgálatot teljesítő a vallását – a szervezet működési rendjével összhangban – egyénileg szabadon gyakorolhatja... A katonai létesítményen kívül a katonai szolgálatot teljesítő egyéni és közösségi vallásgyakorlása nem korlátozható” (uo. 7. §)<sup>621</sup>.

**1420** Ha a közösség vagy a csoport székhelyéhez külön templom is tartozik, mely nem minősül plébániatemplomnak, akkor – ha a közösség vagy a templom ellátása mást nem kíván – *a lelkésznek kell a templom igazgatójának lennie* (570. k.)

**1421** A laikusi szerzetes intézmény lelkészének sajátos feladata *liturgikus szolgálatok* végzése. Az intézmény belső irányításába viszont nem szabad beavatkoznia (567. k. 2. §).

<sup>620</sup> Tevékenységükről lásd HIEROLD, A. E., *Anstaltsseelsorge*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 443–447; PUSCHMANN, B., *Seelsorge am Menschen unterwegs*, uo. 437–441; DE PAOLIS, V., *De cura pastoralis migratorum*, in *Per 70* (1981) 141–176; UA., *Die Seelsorge für die Menschen unterwegs nach dem Motu proprio „Pastoralis migratorum cura” und nach der Instruktion „De pastoralis migratorum cura”*, Roma 1981 (Pro manuscripto, PUG); BEYER, J., *La costituzione apostolica „Spirituali Militum Curae”. A proposito degli ordinariati militari*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale*, 1 (1988) 206–227; 2 (1989) 110–124; BONNET, M., *Le statut canonique du chapelain (ou aumonier)*, in *Les Cahiers du Droit Ecclésiastique*, 2 (1985) 73–84; REDAELLI, C., *Una particolare forma di cura pastorale: i cappellani*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 2 (1989) 143–157; TREVISAN, G., *La cura pastorale dei migranti*, uo. 158–164. A börtönlelkészi munka jogi szabályozásáról értékes áttekintést nyújt MILLNER, A., *Die Gefangenenseelsorge im staatlichen und kirchlichen Recht. Eine vergleichende Darstellung* (Studia Theologica Budapestiensia 1), Bp. 1990.

<sup>621</sup> Vö. ERDŐ P., *Az egyház új jogi helyzete Magyarországon*, in *Katolikus Szemle* 42 (1990) 164.

**1422** A lelkészeknek rendelkezniük kell a szolgálatukhoz szükséges *felhatalmazásokkal* (facultates). Ilyeneket kaphatnak a részleges jog alapján, külön megbízással, de az egyetemes jog is felruházta őket bizonyos felhatalmazásokkal. Ezek:

**1423** 1) A gondjukra bízott hívők gyóntatása, részükre az ige hirdetése, a szent útravaló és a betegek kenete kiszolgáltatása, sőt halálveszélyben a bérálás is (566. k. 1. §).

**1424** 2) Temetési szertartás végzése szerzetesek vagy az apostoli élet társaságainak tagjai számára, ha az intézmény vagy társaság laikusi jellegű (1179. k.). Ez a jog természetesen csak az ilyen közösségek lelkészeit illeti.

**1425** 3) *Kórházban*<sup>622</sup>, *börtönben és tengeri úton* a lelkésznek csak ezen a helyeken gyakorolható felhatalmazása van a maguktól beálló, fönn nem tartott és ki nem nyilvánított cenzúrák elengedésére (566. k. 2. §; vö. ComMigr, Decr., 1982. III. 19: AAS 74, 1982, 742–745 – ez utóbbi okmány néhány más felhatalmazásra is utal).

---

<sup>622</sup> A kórházlelkészi szolgálatról és annak jogi szabályozásáról lásd pl. KLINKHAMMER, W., *Krankenhausseelsorge im staatlichen und kirchlichen Recht. Eine vergleichende Darstellung* (Studia Theologica Budapestinensia 21), Bp. 2000.

### III. szakasz: A megszentelt és az apostoli élet

#### 56. §. Szerzetesjogi alapfogalmak

**1426** Az evangéliumi tanácsok vállalásával megszentelt élet számos formája alakult ki az egyháztörténelem folyamán. Ezeknek a formáknak a típusokba sorolása az egyházjogi szabályozásban, sőt ahol az ilyen intézményekkel valamilyen szempontból a világi jog is foglalkozott, annak területén is megfigyelhető. A II. világháború óta eltelt időben maga a szerzetesi és azzal rokon élet jelentős változáson ment keresztül. Új intézményfajták keletkeztek, megváltozott sok hivatalos elnevezés, a II. Vatikáni Zsinat, majd az 1983-as Egyházi Törvénykönyv új szemléletet, az intézmények újszerű típusokba sorolását hozta magával.

#### 1. A megszentelt élet formái a történelemben

**1427** Nem a szó szoros értelemben vett szerzetesi életforma, de annak előfutára volt az első keresztény évszázadokban a *szüzek*, az *özvegyek* és az *askéták* életmódja. Ezeket a tökéletességre törekvő csoportokat a tisztaság eszményének kötelezettségszerű elvállalása jellemezte. A IV. század során a *remeték* csoportjai fejlődtek ki, majd belőlük alakultak ki a megszentelt életre vállalkozó közösségek, melyek közös életüket a későbbiekben monostorokban folytatták. Az ilyen életformát vállalókat *monasztikus szerzeteseknek* vagy más szóval *monachusoknak* nevezik. Körükben fogalmazódott meg a középkorban a szegénység, tisztaság és az engedelmesség hármasságának megkülönböztetése. A *szabályozott kanonokok* (canonici regulares) jellemző életmódja a IX–X. század során bontakozott ki káptalanok közös életre vállalkozó tagjai számára, Szent Ágoston műveiből összeállított szabályzat alapján. Ezt az életformát képviselik pl. a premontrei kanonokok. A virágzó középkorban a *lovagrendek*<sup>623</sup>, majd főként a *koldulórendek* valósítottak meg újfajta szerzetesi életformát. Az újkor elején a *szabályozott papok* (clerici regulares), pl. a jezsuiták képviselték a megszentelt életnek egy további változatát. A monasztikus és a kolduló életformát női közösségek is vállalták. Az újkor folyamán egyszerű fogadalmas *kongregációk* és *fogadalom nélküli társaságok* (a közös élet társaságai) jöttek létre, melyek gyakran valamilyen meghatározott nevelői, betegápolói, lelkipásztori, missziós tevékenységre vállalkoztak. A rájuk vonatkozó általános szabályokat XIII. Leó pápa 1900-ban *Conditae a Christo* kezdetű apostoli rendelkezésében rendezte. Az 1917-es Egyházi Törvénykönyv pedig mindnyájuk működését II. könyvének „A szerzetesek” (De religiosis) címet viselő II. részében szabályozta. A fogadalom nélküli társaságokról ennek keretében a törvényhozó megjegyezte, hogy azok tagjait nem nevezzük a szó szoros értelmében szerzeteseknek (1917-es CIC 673. k. 1. §). 1947-ben XII. Pius pápa *Provida Mater Ecclesia* kezdetű rendelkezésével az evangéliumi tanácsok szerinti életnek egy korszerű formáját intézményesítette: létrehozta a világi intézmények típusát.

**1428** Ezek a felsorolt fajták jó ideje egymástól megkülönböztetve szerepeltek a pápai évkönyv, az *Annuario Pontificio* jegyzékében, mely az egyes típusokat kisebb eltéréssel – a szabályozott kanonokokat a monasztikus szerzetesek elé helyezve – a fenti sorrendben közölte. Felsorolását történelmi és jogi alapon nyugvó rangsornak tekintette<sup>624</sup>.

<sup>623</sup> Vö. pl. TÖRÖK J., *Szerzetes és lovagrendek Magyarországon*, Bp. 1990, 123–133.

<sup>624</sup> *Annuario Pontificio per l'anno 1976*, Città del Vaticano 1976, 1159.

**1429** A II. Vatikáni Zsinat a „kizárólag szemlélődésnek szentelt” és az „apostolkodó” klerikusi és laikusi intézményeket különböztette meg. Szólt azonban *monasztikus*, valamint laikusi *nevelő*, *betegápoló* és egyéb szolgálatot teljesítő, továbbá *világi* intézményekről is (PC 7–11). Ezekben a megkülönböztetésekben a jellemző tevékenység szempontja irányadó volt ugyan, de nem érvényesült kizárólagosan.

**1430** Bár mindezek az intézményes formák rendelkeznek életmódbeli sajátosságokkal, mégis egyes közös vonásaik lehetővé teszik, hogy közülük némelyeket általános egyházjogi szabályozás szempontjából egy-egy nagyobb közös kategóriába soroljunk. Csakhogy a típushatárok kijelölése többféle szempont szerint történhet. Különösen kényessé teszi a feladatot, hogy egyes intézmények sajátos karizmája nehezen szorítható valamilyen elméleti kategória keretei közé. Ez az egyik magyarázata annak, hogy az Egyházi Törvénykönyv átdolgozása során a szerzetesjogi rész munkálatait hosszú és nehéz viták kísérték.

## 2. Az intézmények típusai a Codexben

**1431** A hatályos Egyházi Törvénykönyv elismeri, hogy létezhetnek az evangéliumi tanácsok vállalásával megszentelt vagy ahhoz hasonló életformának más lehetőségei is, mint azok az intézmények, amelyeknek típusait a Codex felsorolja. A törvénykönyvben kifejezetten említett *intézményen kívüli* lehetőség az egyéni *remete életforma* (603. k.)<sup>625</sup>. A világtól igen szigorúan elkülönülő, állandó imádság és vezeklés által életét Isten dicsőségére és a világ üdvösségére szentelő remetét a jog akkor ismeri el megszentelt életben Istennek ajánlott személynek, ha a három evangéliumi tanács megtartását a megyéspüspök kezébe tett fogadalommal vagy más szent köteléssel vállalja, és sajátos életformáját a megyéspüspök vezetésével folytatja. Ezzel kapcsolatban említi a Codex az intézményekhez nem tartozó szüzek életformáját. Olyan személyekről van szó, akiket a megyéspüspök jóváhagyott liturgikus szertartással Istennek szentel és az egyház szolgálatára avat. Élhetnek teljesen egyénileg is, s nem kell vállalkozniuk szükségképpen a szegénységre és az engedelmisségre. Nem nevezi azonban őket a törvénykönyv a megszentelt élet vállalóinak<sup>626</sup>.

**1432** Maguk a törvénykönyvben megkülönböztetett intézménytípusok több szempontból különíthetők el egymástól. Ezek közül a rájuk vonatkozó egyetemes egyházjogi szabályozás tekintetében a legfontosabb az *evangéliumi tanácsok vállalása*. Azokat az intézményes formákat, ahol a tagoknak a szegénység, a tisztaság és az engedelmisség tanácsait vállalniuk kell, a megszentelt élet intézményeinek (*instituta vitae consecratae*) nevezzük. Ha ez a vállalás szükségképpen *nyilvános fogadalmak* útján történik, *szerzetes intézményről* (*institutum religiosum*) beszélünk. Az ilyen intézmény régi neve „szerzet” (*religio*) volt (1917-es CIC 488. k. 1). Ezekben az intézményekben jellemző, hogy a tagok idővel ténylegesen vagy tendenciájában örök fogadalmat tesznek, közösségben élnek, és a világtól bizonyos fokig elkülönülnek (607. k.; vö. LG 44–45, PC 5). Ha az evangéliumi tanácsok vállalása az adott intézmény szabályzatában megjelölt valamilyen *szent köteléssel* (pl. magánfogadalom, eskü, ígéret) történik, s a tagok nem különülnek el a világtól, hanem a világban élnek, s nem is folytatnak feltétlenül együttlakással járó közös életet, világi intézménnyel (*institutum saeculare*) állunk szemben (710. k., 712. k., 714. k.). Az *apostoli élet társaságai* (*societates vitae apostolicae*) korábban a „közös élet társaságai” megnevezést

<sup>625</sup> Vö. pl. AAVV., *Vie religieuse, érémitisme, consécration des vierges, communautés nouvelles*, Paris 1993.

<sup>626</sup> Vö. *Comm* 11 (1979) 331–332.



viselték. Nem feltétlenül minősülnek az evangéliumi tanácsok vállalásával megszentelt élet intézményeinek, hiszen nem szükségképpen vállalják az evangéliumi tanácsokat, bár vannak e csoportban egyes társaságok, melyek tagjai a szabályzatuk szerinti valamilyen módon kötelezik magukat erre. Sajátos jellemzőjük a közös élet és az apostoli célkitűzés<sup>627</sup> (731. k.). Már ebből a Codex II. könyve III. részének szerkezetét is megszabó alapvető felosztásból is látszik, hogy nem egyetlen szempont érvényesült e legfőbb kategóriák megkülönböztetésekor. Az evangéliumi tanácsok vállalásának tényén és módján kívül ugyanis a világi intézmények esetében a világban való élet, az apostoli élet társaságai esetében pedig a közös életmód és az apostoli tevékenység is meghatározó tényezőnek bizonyult.

**1433** Az evangéliumi tanácsok vállalása terén nem tesz viszont a mai törvénykönyv különbséget az *ünnepélyes fogadalmas* intézmények – régi nevükön rendek (ordines, vö. 1917-es CIC 488. k. 2) – és az *egyszerű fogadalmasok* – régi nevükön kongregációk (congregationes) – között. Tehát a mai egyetemes jogban a *szerzetesrend* kifejezésnek nincs is jelentősége, különös tekintettel arra, hogy a Codex nem is fűz jogkövetkezményeket a fogadalom ünnepélyes jellegéhez. A nyilvános, örök szerzetesi fogadalom pl. ünnepélyességétől függetlenül házassági akadály (1088. k.). Ebből egyes szerzők arra következtettek, hogy a rendek és a kongregációk között is teljesen megszűnt a jogi különbség, s ezzel a szerzetesrend mint egyházjogi kategória érvényét veszítette<sup>628</sup>. Mások méltán hangsúlyozzák, hogy az egyes intézmények saját joga (szabályzat stb.) továbbra is tartalmaz jogi következményekkel járó különbséget rendek és kongregációk között<sup>629</sup>.

**1434** Ennek a Codexben szerkesztési elvként is megjelenő legfőbb felosztásnak az értelmében tehát *szerzetes intézményekről* (institutum religiosum), *világi intézményekről* (institutum saeculare) és az *apostoli élet társaságairól* (societas vitae apostolicae) beszélhetünk. Fellelhetők azonban a törvénykönyvben az effajta intézmények csoportosítására más kritériumok is<sup>630</sup>. A *jóváhagyás* jellege szerint, melyet az egyes intézmények kaptak (vö. 589. k.) *pápai jogú* és *egyházmegyei jogú* intézményeket, illetőleg társaságokat különböztetünk meg. Az előbbieket az Apostoli Szentszék, az utóbbiakat pedig csupán a megyéspüspök létesítette, illetve hagyta jóvá. A pápai jogú intézmények közvetlenül és kizárólagosan a Szentszék hatalma alá tartoznak belső irányításuk és fegyelmiük tekintetében (593. k.). Az egyházmegyei jogú intézmények viszont a megyéspüspök sajátos gondoskodása alatt maradnak, még akkor is, ha belső életük tekintetében önállóság illeti meg őket (vö. 594–595. k.).

**1435** Az osztályozás egy másik jelentős szempontja az *egyházi rend szentségéhez* való viszony. E tekintetben a CIC hangsúlyozza, hogy a megszentelt élet természeténél fogva sem klerikusi sem laikusi jelleggel nem rendelkezik (588. k. 1. §). *Klerikusinak* akkor nevezünk egy intézményt vagy társaságot, ha azt az egyházi hatóság ilyennek ismeri el. Ennek az elismerésnek akkor van lehetősége, ha az illető intézmény az alapító célja, szándéka vagy a

<sup>627</sup> Vö. HENSELER, R., in *Münsterischer Kommentar zum CIC*, 1986 (Januar), Orden, Terminologie/1. Erről az intézményes típusról lásd EDELÉNYI J., *Új fogalom az 1983-as CIC-ben: az apostoli élet társasága*, in *Kánonjog* 1 (1999) 89–94; BONFILS, J., *Les sociétés de vie apostolique*, Paris 1990.

<sup>628</sup> Vö. SCHWENDENWEIN 262.

<sup>629</sup> Vö. HENSELER, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* 503/1; vö. MÜLLER, H., *Grundfragen der Lebensgemeinschaften der evangelischen Räte*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 483, 47. jegyz.

<sup>630</sup> Vö. MONTAN, A., *Gli istituti di vita consacrata e le società di vita apostolica. Normativa*, in AAVV., *La vita consacrata* (Il codice del Vaticano II, 3), Bologna 1983, 151–153

törvényes hagyomány szerint klerikusok vezetése alatt áll és a szent rendek gyakorlását vállalja (vö. 588. k. 2. §). Tehát a klerikusi jelleg megítélésében nem döntő szempont, hogy a tagok sorában milyen arányban vannak a klerikusok. A klerikusi jellegnek az intézmény jogállására, előljáróinak hatalmára nézve fontos hatása van. A pápai jogú szerzetes intézmények nagyobb előljárói pl. akkor minősülnek ordináriusnak, ha az intézmény klerikusi (134. k. 1. §). Ha a fenti feltételek hiányoznak, az adott intézmény *laikusnak* számít.

**1436** További megkülönböztetési szempont a Codexben az *életmód*. Az 577. kánon kísérletet tesz arra, hogy Jézus életének egyes vonásai alapján különböztesse meg ezeket az intézményeket és társaságokat<sup>631</sup>. Eszerint említés történik az *imádkozó* Krisztust követőkről, vagyis a szemlélődőkről (vö. 674. k.); az Isten országát *hirdető* Krisztust sajátosan követőkről, vagyis az apostoli tevékenységnek szenteltekéről (vö. 675. k.); az embereknek *jót tevő* Krisztus példáját utánozókról, vagyis az úgynevezett karitatív intézményekről (vö. 676. k.), melyek az irgalmasság lelki és testi cselekedeteit különösképpen gyakorolják; végül a *világban köztünk élő* Krisztus nyomán járókról, vagyis főként (!) a világi intézményekről. A krisztusi eszménynek ezek a vonatkozásai azonban több-kevesebb intenzitással az előbb említett legfőbb felosztás szerint bármely intézménytípusban érvényesülhetnek. A tevékenység alapján való csoportosításnak az egyetemes jog önmagában nem is tulajdonít különösebb jogkövetkezményt.

**1437** A Codexben néhol felfedezhető az intézmények nem szerinti felosztása, azaz a *női* és a *férfi* intézmények megkülönböztetése (606. k., 676. k.). Végül utal az Egyházi Törvénykönyv arra is, hogy a pápa a megszentelt élet intézményeit *kiveheti* a helyi ordinárius kormányzata alól és egyedül magának vagy más egyházi hatóságnak rendelheti alá őket (591. k.). Ebből a szempontból tehát még ma is megkülönböztethetünk *exempt* és *nem exempt* intézményeket, noha az intézmények messze túlnyomó többsége ma exempt. Mindezek a felsorolt felosztási szempontok többé-kevésbé át is fedik egymást, illetve sajátos kapcsolatban állnak egymással. A női intézmények például mindig laikusi jellegűek. A karitatív tevékenységet legfőbb céljuknak tekintő intézmények is laikusi jellegűek, hiszen ezek az emberbaráti szolgálatok nem kapcsolódnak szorosan a felszenteléshez (vö. 1676. k.).

### 3. Az intézmények tipológiájának értéke

**1438** A fent ismertetett különböző csoportosítások és felosztások értéke, jelentősége jogi és teológiai szempontból más és más. A szerzetes intézmény – világi intézmény – apostoli élet társasága felosztás, valamint a pápai, illetve egyházmegyei jelleg, továbbá az exemptio és a klerikusi vagy laikusi mivolt szerinti megkülönböztetések jogi kategóriák megfelelő következményekkel. A krisztusi példakép különböző vonásainak sajátos követése, mely az 577. kánon csoportosításának alapja, egyesek szerint nem illik az Egyházi Törvénykönyvbe. Jogi tartalmat nem hordoz, a történelmi fejlődés szerinti tipológiának – mint láttuk – nem felel meg. Vagyis nem mondhatjuk egyszerűen és sematikusán, hogy először a szemlélődők, azután az apostoliak, még később a karitatívak jelentek volna meg. A történelmi tipológiában nem ebből a szempontból különböztek egymástól elsősorban az újabb és újabb formák. Nem szólva arról, hogy manapság egy-egy új világi intézmény vagy kezdeményezés gyakran erősen szemlélődő jellegű. Am a tevékenység szerinti felosztás teológiai megkülönböztetésnek is némileg kétes értékű. Jézus életében az egyes szempontok aligha

<sup>631</sup> Vö. SEBOTT, R., *Das neue Ordensrecht. Kommentar zu den Kanones 573–746 des Codex Iuris Canonici*, Kevelaer 1988, 7; ANDRÉS, D. J., *El derecho de los religiosos. Comentario al Código*, Madrid 1983, 38–39.

választhatók el oly tisztán, hogy aztán egyszerűen különböző intézményi formákra külön-külön lehessen alkalmazni őket. Hiszen mindezek az intézmények az egész krisztusi eszményt követik a maguk módján és a nekik megfelelő hangsúlyokkal<sup>632</sup>.

**1439** Az üdvösségre szóló hivatásunk a keresztségben gyökerezik. Az evangéliumi tanácsok vállalása révén az egész élet Isten szolgálatára való átadása sajátos megszentelődést hoz létre, „mely a keresztségi konzekrációban gyökerezik, és azt teljesebben fejezi ki” (PC 5). Ezt az önátadást az egyház fogadja el, így az az egyház szolgálatára is kötelez. Az így megszentelt életformában a keresztények „teljesen a mindenekfelett szeretett Istennek szentelik magukat, hogy az ő dicsőségére, az egyház épülésére és a világ üdvösségére új és különös címen elkötelezve, Isten országának szolgálatában törekedjenek a szeretet tökéletességére, és kiváló jellé válva az egyházban, a mennyei dicsőséget előre hirdessék” (573. k. 1. §). A megszentelt élet teológiai alapelemei tehát – bármilyen jellegű intézményről legyen is szó, kivéve esetleg az apostoli élet olyan társaságait, ahol az evangéliumi tanácsokat nem vállalják szoros értelemben (vö. 731. k. 1–2. §) – minden fajta intézményre érvényesek. Ilyen alapelemek: a teljes odaadás Istennek, Krisztus különösen szoros követése, különös elkötelezettség Isten megdicsőítésére, az egyház építésére és a világ üdvösségére (vö. PC 5)<sup>633</sup>.

#### 4. Új formák

**1440** A jogilag jelentős intézménytípusok valamelyikéhez való tartozás nélkülözhetetlen tényező az egyes közösségek szervezeti azonosságának megtalálásában, az egyház rendjében való elhelyezkedésükben. Az egyházjogilag már meglévő intézmények és társaságok mindegyike beletartozik a Codex alapvető felosztása szerinti valamelyik csoportba. Amikor azonban új intézmény alakul, a hivatalos alapítás, egyházjogi elismerés szempontjából nagy a fontossága annak, hogy pontosan kitűnjék, milyen típusú intézményről van szó. A születő új közösségek életformájának eredetisége, karizmájának frissessége gyakran felkelti az alapítókban azt a meggyőződést, hogy az ő esetükben olyan soha nem volt valóság jött létre, mely nem fér egyik meglévő típus keretei közé sem. Néha ez az érzés valóban megfelelhet a tényleges helyzetnek. Ilyenkor a megszentelt élet új formájának jóváhagyása – tehát nem pusztán az adott intézmény létesítése, mely egyébként egyházmegyei jogú intézmény esetén (a Szentszék megkérdezése után) a megyéspüspökre tartozna – az Apostoli Szentszéknek van fenntartva (605. k.). Máskor azonban a látszat csal. A közösség azért véli életét a megszentelt élet eddigi típusaitól eltérő formának, mert benne a tevékenységek, a Krisztus-követés egyes aspektusai egészen újszerű arányban, módon kapcsolódnak össze. Ezekben az esetekben az eddigi típusoktól való alapvető eltérés érzete abból adódik, hogy a tagok önkéntelenül is azonosítják az alapvető jogi intézménytípusokat (szerzetes intézmény, világi intézmény, az apostoli élet társasága) egy-egy jellemző tevékenységi formával. Ez az azonosítás azonban a fentiek értelmében nem állja meg a helyét.

**1441** Ugyancsak újszerűnek és a típushatárokat átlépőnek tekintik néha azt is, ha különböző jellegű intézmények egymást kiegészítő, szerves egységbe kapcsolódnak egymással egy közös lelkiesség jegyében. Megjegyzendő azonban, hogy az 580. kánon szerint a megszentelt élet intézményei kapcsolódhatnak egymással (aggregatio). Ez a kapcsolódás csupán lelki hatásokat eredményez, de nem érinti az intézmények önállóságát<sup>634</sup>.

<sup>632</sup> Vö. HENSELER, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* 577/1.

<sup>633</sup> Vö. PRIMETSHOFER, B., *Ordensrecht*, <sup>3</sup>Freiburg 1988, 22.

<sup>634</sup> Vö. *Comm* 11 (1979) 45–46.

Kapcsolódhatnak a megszentelt élet intézményeihez olyan hívők is, akik az intézmény szellemében törekszenek az evangéliumi tökéletességre és valamiképpen részt vesznek annak küldetésében (vö. 303. k., 725. k.). Ezek a társult személyek – pl. a harmadrendekben lévők – a szó szoros értelmében nem tagjai az intézménynek. Inkább a krisztushívők társulásainak egy sajátos formáját valósítják meg. A típushatárokat ebben a tekintetben csupán olyan törekvések lépnék át, amelyek több – esetleg különböző típusú – intézményt úgy kapcsolnának össze, hogy nem egyesítik őket, de nem is őrzik meg önállóságukat, vagy amelyek pl. harmadrendekhez vagy hasonló közösségekhez tartozó személyeket egyenlő tagsági jogokkal, de a megszentelt élet vállalásának feltételei nélkül kívánnának integrálni. Az ilyen próbálkozások némelyikével szemben azonban nem alaptalanul lehetne hivatkozni bizonyos teológiai fenntartásokra.

## 5. A megszentelt és az apostoli élet kánoni szabályai

**1442** A CIC II. könyve III. részének előírásai az intézmények kategóriái szerint haladva elsősorban az intézmények egyes házairól (alapközösségeiről), az intézmények kormányzásáról, ezen belül az előjárókról és az őket segítő tanácsokról, valamint a kormányzás testületi szerveiről, a káptalanokról, továbbá a vagyonkezelésről rendelkeznek. Kitérnek az intézmények és tagjaik viszonyára: a jelentkezők felvételére, a noviciátus próbaidejére, a fogadalomtételre (professio) és a képzésre, a tagok és az intézmények kötelességeire és jogaira, az intézmények apostoli tevékenységére s a tagoknak az intézményből való kiválására. Különleges jogi helyzetbe kerülnek a püspökségre emelt szerzetesek. Az egyes intézmények együttműködésének sajátos kerete a *nagyobb előjárók (országos) konferenciája*. Az intézmények beolvasztásáról, egyesítéséről, szövetségeik (confoederatio) vagy szövetekezéseik (foederatio) alapításáról csak az Apostoli Szentszék dönthet<sup>635</sup>.

**1443** Az egyetemes egyházjog előírásain kívül kiemelkedő jelentősége van az egyes intézmények saját jogának (ius proprium), mely két fő rétegből áll: a külső hatóság (Szentszék, megyéspüspök) által jóváhagyott legalapvetőbb szabályok (tárgyukról lásd 587. k. 1–3. §, 596. k. 1. §, 601. k., 598. k. 1. §) az *alapvető törvénykönyvben* (Codex fundamentalis) vagy más néven szabályzatban (constitutiones) található; a másodlagos, az intézmény belső hatóságától kiadott előírások az *egyéb törvénykönyvekben* (pl. directorium, statuta stb. néven) foglalnak helyet<sup>636</sup>.

<sup>635</sup> Vö. E lehetőségek alkalmazásáról lásd DORTEL-CLAUDOT, M., *Quaestiones hodiernae de fusionibus, unionibus ac foederationibus institutorum vitae consecratae*, in *Per* 79 (1990) 663–683.

<sup>636</sup> A szerzetes intézmények, a világi intézmények és az apostoli élet társaságai szervezetére és működésére vonatkozó törvényi előírások részletes magyarázatához lásd: ANDRÉS, D. J., *Szerzetesjog. Magyarázat az Egyházi Törvénykönyv 573–746. kánonjához* (Bibliotheca Institutii Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae I/2), Bp. 1999.

## Negyedik rész: Az egyház tanítói feladata

### 57. §. Általános tudnivalók

#### 1. A tanítói küldetés alanya: az egész egyház

**1444** Krisztus „mindenki tanítója, királya és papja, az Isten gyermekeinek pedig, az új és egyetemes népnek a feje” (LG 13 a). Egyházát részesítette üdvözítő küldetésében, s rábízta a tanítás, a megszentelés és a kormányzás hármasságát (vö. Mt 28,18–20). Így az egyház mint Isten népe a maga teljességében hivatást kapott az isteni ige hirdetésére. Minden keresztény részese Krisztus prófétai küldetésének (vö. LG 12), melyet megélt hittel szóban és tettben gyakorolnia kell. Ez a prófétai küldetés az egyházi közösségben meghatározott rend szerint valósul meg a tanítóhivatal és az összes hívők tevékenysége által. Krisztus a hitletéteményt az egyházra bízta, hogy a Szentlélek állandó közreműködésével szentül megőrizze, mélyebben kikutassa, hűségesen előadja és magyarázza a kinyilatkoztatott tanítást (vö. DV 10). Ezen a küldetésen alapul az egyháznak az a kötelessége és joga, hogy „minden emberi hatalomtól függetlenül hirdesse az evangéliumot minden népnek” (747. k. 1. §). Ez a kötelesség pedig nem csupán járulékos, hanem elsődleges és az egyház természetéből fakad: „az egyház az evangélium hirdetése végett létezik” (VI. Pál, Adhort. Ap., *Evangelii nuntiandi*, 1975. XII. 8, nr. 14: AAS 68, 1976, 13; vö. nr. 5: uo. 8).

**1445** Ennek a küldetésnek a keretében az egyház illetékesnek vallja magát a társadalommal kapcsolatos erkölcsi elvek hirdetésére és arra is, hogy adott esetben az emberi dolgokról (erkölcsi) ítéletet mondjon, ha „az emberi személy alapvető jogai vagy a lelkek üdve megkívánja” (747. k. 2. §).

**1446** A II. Vatikáni Zsinat az egyház evangéliumhirdetési kötelességéről így tanít: „A katolikus egyházat belső kényszer készíteteti az evangélium hirdetésére: Krisztus Urunk ugyanis azért alapította, hogy elvigye minden emberhez az üdvösséget. Feladatának tartja tehát, hogy a tömegkommunikációs eszközökkel is továbbítsa az üdvösség jó hírét” (DH 3 a).

#### 2. Az igazság keresése és elfogadása

**1447** A kánonjog az isteni ígét hirdető egyházon kívül figyelmet fordít az ige befogadójára is. Minden ember köteles keresni az igazságot Istennel és az ő egyházával kapcsolatban. Ennek felismerése után pedig köteles el is fogadni az evangélium igazságát s az igaz egyházat, és ragaszkodni a felismert igazsághoz (748. k. 1. §; DH 1). „De az emberek e kötelességüknek csak úgy tehetnek eleget a természetüknek megfelelő módon, ha lélektanilag is szabadok és a külső kényszerítéstől is mentesek” (DH 2; vö. uo. 10). Ezért *a katolikus hit elfogadására lelkiismerete ellenére senkit sem szabad kényszeríteni*. Ez a régi jogban is ismert alapelv (1917-es CIC 1351. k.) a hatályos Egyházi Törvénykönyvben már nem a missziókról szóló rendelkezések közt szerepel, hanem a III. könyv általános bevezetőjében. Tehát átfogó jelentősége nagyobb hangsúlyt kapott (748. k. 2. §; DH 2, 4; PC 7–10).

**1448** Noha a hit elfogadásának szabadon kell történnie, a már elfogadott katolikus hithez való ragaszkodás egyáltalán nem fakultatív, hanem az egyház közösségén belül jogilag is megfogalmazott objektív erkölcsi kötelesség. Az ősi keresztény tradíció hangsúlyozza, hogy

„azt kell keresni, amit Krisztus tanított, mindaddig, amíg meg nem találjuk, vagyis csak addig, amíg rá nem találtunk”<sup>637</sup>. Valóban, különbséget kell tennünk a személyt emberi méltóságánál fogva megillető lelkiismereti- és vallásszabadság és a krisztushívőt mint illet az egyházban megillető szabadságok és jogok között<sup>638</sup>. Aki Krisztus testének tagjává vált, Isten népében részese lett Krisztus hármasság feladatának, meghívást kapott az egyházra bízott isteni küldetésben való részvételre, annak joga van arra, amit ez a hivatása megkíván, de Isten népén belül, krisztushívői minőségében nem lehet joga arra, ami ezzel a hivatással ellenkezik, vagyis a hittől, illetve az egyház közösségétől való elszakadásra. Sőt a krisztushívőknek alapvető kötelessége (vö. 209. k. 1. §), hogy mindig megőrizték az egyházzal a közösséget (communiót). Ezért a hitehagyó, az eretnek és a szakadár a hatályos egyházjog szerint is önmagától beálló kiközösítésbe esik (1364. k. 1. §). Mégis, az egyházjog mint ember iránt különös tiszteletet tanúsít az ilyen katolikus iránt is, hiszen mentesíti őt bizonyos törvények alól, pl. a házasságkötés formája és a valláskülönbség akadályai (1086. k. 1. §), valamint a vegyesvallás házassági tilalma (1124. k.) nem kötelezi azt, aki a katolikus egyházat formális aktussal elhagyta<sup>639</sup>.

### 3. A tanítóhivatal

**1449** Az egyház nevében való hivatalos tanítói tevékenység krisztusi tekintéllyel felruházott hordozói a pápa és a püspökök, akik az egyház hitét hitelesen és kötelező erővel tanúsítják. A különféle egyházi szervek különböző jellegű tanítói megnyilatkozásainak jogi-teológiai súlya más és más.

#### a. A tanítóhivatali megnyilatkozások fajtái

**1450** Gyakorlásának módja, formája szerint a tanítóhivatal lehet: 1) *Rendkívüli* (ünnepeles), amikor ünnepeles formában nyilatkozik meg. 2) *Rendes*, mikor a szokásos tanítás módszereit és formáit használja. A rendes tanítóhivatalat akkor nevezzük egyetemesnek, ha az egész egyháznak szóló tanításban nyilvánul meg.

**1451** Hittani tekintély szempontjából tévedhetetlen és (egyszerűen) hiteles tanítóhivatali megnyilatkozásokat különböztetünk meg. *Tévedhetetlen* tanítóhivatali döntést hozhat a pápa, ha: 1) egy hitbeli vagy erkölcsi tanítást, 2) mint az összes krisztushívők legfőbb pástora és tanítója, 3) véglegesen elfogadandónak jelent ki (I. Vatikáni Zsinat, Const., *Pastor aeternus* 4: DS 3074; LG 25; 749. k. 1. §). Ugyanígy tévedhetetlen a püspökök testülete is, ha ilyen tárgyú és jellegű döntést hoz egyetemes zsinaton, vagy ha a püspökök az egész világon szétszóródva, de a közösségi kapcsolatot egymással és a pápával fenntartva egyöntetűen véglegesen elfogadandóként adnak elő egy hitre, illetve erkölcsre vonatkozó tanítást (479. k. 2. §; vö. 336. k.; LG 25). Az ilyen megnyilatkozásokat – akár ünnepeles formában, akár rendes és egyetemes tanítóhivatal gyakorlásaként kerül rájuk sor – az összes krisztushívőknek hitbeli engedelmséggel (assensus fidei), vagyis isteni és katolikus hittel kell fogadniuk. Ebből következik, hogy kötelesek elkerülni minden olyan tanítást, mely ezekkel ellenkezik (I. Vatikáni Zsinat, Const., *Dei Filius* 3: DS 3011; 750. k.). Megjegyzendő, hogy tévedhetetlenül meghatározottnak csak azt a tanítást kell tekinteni, amelyről ez nyilvánvalóan biztos (749. k.

<sup>637</sup> TERTULLIANUS, De praescr. 10, 2; magyarul: VANYÓ L. (szerk.), *Tertullianus művei* (Ókeresztény Írók XII), Bp. 1986. 424 (ford. Erdő P.).

<sup>638</sup> Vö. pl. ERDŐ P., *Liberté religieuse dans l'Église? (Observations à propos des canons 748, 205 et 209 § 1 CIC)*, in *Apol* 68 (1995) 607–618.

<sup>639</sup> Vö. ERDŐ P., *Engedelmség és szabadság az egyházban az új Codex szerint*, in *Teológia* 18 (1984) 35–36.

3. §). Hiba lenne azonban e tekintetben minimalistának lenni. II. János Pál pápa 1998. V. 18-án kiadott *Ad tuendam fidem* kezdetű motu proprioja a CIC 750. kánonját módosítva a korábbi szöveghez 2. §-ként az alábbiakat fűzte: „Szilárdan el kell fogadni és vallani kell összességében és részleteiben mindazokat az igazságokat, melyeket az egyház hit és erkölcs dolgában meghatározó módon tanít, tudniillik, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a hitletéteményt szentül őrizni és hűségesen magyarázni lehessen; ellenkezik tehát a katolikus egyház tanításával az, aki ezeket a véglegesen elfogadandó tételeket tagadja” (AAS 90, 1998, 459–460). Ugyanezt a szöveget beiktatták a CCEO 598. kánonjába is.

**1452** A hitbeli engedelmisséggel kapcsolatban fel szokott merülni a kérdés: nem lehetlenség-e lélektanilag engedelmisségből elhinni valamit. Mivel a hit aktusa a kegyelem és a szabadakarat együttműködésével végbemenő cselekedet, nem pusztán kegyelmi kényszerhatásból vagy egyszerű értelmi belátásból fakad. Ahol pedig a szabadakarat működik, tere lehet a kötelezettségnek (vö. I. Vatikáni Zsinat, Const., *Dei Filius* 3: DS 3008–3010).

**1453** Ugyancsak gyakori kérdés, miért nem engedi meg az egyház a tagjainak, hogy közösségét és hitét elhagyják, ha már nem hisznek az egyházi tanításban. Mint fentebb említettük, a hit és az egyházi közösség megőrzésének kötelezettsége magának az egyháznak a természetéből fakad. Az egyház ugyanis Krisztusnak, a főnek és azoknak az embereknek a közössége, akik valamiképpen már elfogadták az üdvösségre szóló isteni meghívást. Az egész egyház célja a világ üdvössége. Így az egyház kebelén belül már nem lehet megengedett dolog az elszakadás ettől a néptől, sem az isteni meghívás elutasítása. A kinyilatkoztatott igazság, valamint Krisztus meg az egyház kegyelemközvetítő szerepének hatékonysága objektív értékek. Még ha egy-egy konkrét esetben elveszítheti is valaki keresztény meggyőződését, talán még súlyos szubjektív felelősség nélkül is, az egyház igazságának és misztériumának objektív értéke határt szab az egyházi törvényhozónak ebben a tekintetben: az egyház nem illetékes arra, hogy a saját küldetésével ellenkező törvényeket hozzon (lásd fent 30. §. 2, 1; és alább 92. §. 1).

**1454** *Hiteles* tanítóhivatali megnyilatkozások a pápa vagy a püspökök testülete nem tévedhetetlen jelleggel, de hivatalosan hirdetett hitbeli vagy erkölcsi tanításai, valamint (saját részegyházuk vonatkozásában) az egyes püspökök és ezek csoportjai (pl. helyi zsinatok, püspöki konferenciák<sup>640</sup>) ugyanilyen tanításai, feltéve hogy az illető püspökök közösségben vannak a pápával és a püspökök testületének többi tagjával. Az egyetemes egyházi hatóságtól eredő hiteles megnyilatkozásokat minden krisztushívőnek, a részleges hatóságtól eredőnek az illető hatóság alá tartozóknak vallásos engedelmisséggel (*obsequium religiosum*) kell

<sup>640</sup> A püspöki konferenciák tanítóhivatali illetékességéről lásd: II. János Pál, MP, *Apostolos suos*, 1998. V. 21: AAS 90 (1998) 641–658. Vö. még ANTÓN, A., *El estatuto teológico de las conferencias episcopales*, in LEGRAND, H.–MANZANARES, J.–GARCÍA Y GARCÍA, A. (ed.), *Naturaleza y futuro de las conferencias episcopales. Actas del Coloquio Internacional de Salamanca, 3–8 enero 1988*, Salamanca 1988, 233–268 (irodalommal); TILLARD, J. M., *Respuesta a la conferencia de A. Antón*, uo. 269–277; *Naturaleza teológica de las conferencias episcopales (Grupos de trabajo)*, uo. 279–287; MANZANARES, J., *La autoridad doctrinal de las conferencias episcopales*, uo. 289–321; *Autoridad magisterial de las conferencias episcopales (Grupos de trabajo)*, uo. 329–334; GHIRLANDA, G., *De Episcoporum Conferentia deque exercitio potestatis magisterii*, in *Per 76* (1987) 573–604; URRUTIA, F. J., *De exercitio muneris docendi a Conferentiis Episcoporum*, uo. 605–636; GHIRLANDA, G., *Responsio P. F. J. Urrutia animadversionibus*, uo. 637–649. Az *Apostolos suos* után megjelent véleményekhez vö. pl. PASTOR, F. A., „*Authenticum episcoporum magisterium*”. *Las conferencias de obispos y el ejercicio de la „potestas docendi”*, in *Per 89* (2000) 79–118; ERDŐ P., *Osservazioni giuridico-canoniche sulla Lettera apostolica „Apostolos suos”*, in *Per 89* (2000) 249–266.

fogadniuk. Ez azt is jelenti, hogy kerülniük kell az azzal össze nem egyeztethető tanításokat (752–753. k.).

### **b. A tanítással kapcsolatos kormányzás**

**1455** A tanítóhivatal – amint a mondottakból kitűnik – nem csupán erkölcsi tekintéllyel adja tovább, fejti ki és magyarázza a hitletéteményt, hanem megnyilatkozásai műfajuknak megfelelő jellegű és mértékű jogi kötelező erővel is rendelkeznek (vö. 750. és 752. k.). A CIC külön is hangsúlyozza (754. k.), hogy az illetékes egyházi hatóságnak a katolikus tanítás előterjesztésére, vagy a téves vélemények elvetésére kiadott rendelkezései (constitutiones) vagy határozatai (decreta) jogilag kötelező erejűek<sup>641</sup>. Ez a törvényes egyházi hatóság iránti engedelmség általános kötelezettségéből (212. k. 1. §) egyébként is következik.

**1456** A tanítói feladat mint olyan nem azonosítható minden további nélkül valamilyen meghatározott típusú hatalommal. A tanítás terjesztését, továbbadását, védelmét szolgáló törvények vagy közigazgatási intézkedések kiadásához mindenesetre egyházkormányzati hatalomra (potestas regiminis) van szükség.

### **c. Az ökumenikus tevékenység irányítása**

**1457** A tanításnak az egyház nevében való hivatalos előadása szorosan összefügg a keresztény egység munkálásával is. Az ökumenikus tevékenység irányítása terén is érvényesül az illetékességek hierarchiája. Ez teszi lehetővé, hogy a katolikus egyház mint egységes egész vehessen részt az ökumenikus párbeszédben. Ez a párbeszéd ugyanis az egész egyháznak Krisztus akaratából kötelessége (755. k. 1. §; vö. UR 5). A legfelsőbb irányítás a püspökök testülete és az Apostoli Szentszék feladata (755. k. 1. §). Helyi szinten az egyes püspököknek (vö. 382. k. 3. §) és a püspöki konferenciáknak kell az egységtörekvést előmozdítani, és esetleg szabályok alkotásával is irányítani (755. k. 2. §). Az Apostoli Szentszék (a Keresztények Egységének Pápai Tanácsa) 1993. III. 25-én általános normákat (általános végrehajtási határozatokat tartalmazó, szerves egészként megalkotott gyűjteményt) adott ki újabb ökumenikus direktórium formájában (Direct., *La recherche de l'unité*: AAS 85, 1993, 1039–1119; magyarul: RD IV.).

## **4. A hittel kapcsolatos eltévelyedések**

**1458** Az egyház tanítói feladatával összefüggő fontos fogalmak: 1) *Az eretnekség* (haeresis) a hitbeli engedelmség megsértése, vagyis valamely isteni és katolikus hittel elfogadandó igazság makacs tagadása vagy makacs kétségbevonása a keresztség után. 2) *A hitelhagyás* (apostasia) a keresztény hit teljes elutasítása. 3) *A szakadárság* (schisma) a római pápának való alárendeltség vagy a neki alárendelt egyházztagokkal való közösség megtagadása (751. k.). Ha katolikusok követik el, mindhárom tényállás bűncselekménynek is számít a kánonjogban (vö. 1364. k., 1041. k., 694. k. 1. § 1, 1184. k.). A nem katolikus keresztény közösségben keresztelteket, akik nem voltak katolikusok, nem nevezzük sem eretneknek, sem szakadárnak (SecrChristUnit, Directorium, *Ad totam Ecclesiam*, 1967. V. 14, nr. 19: AAS 59, 1967, 581; magyarul: PM VI, 19).

<sup>641</sup> Vö. Código EUNSA 475.



## 58. §. Az isteni ige szolgálata

**1459** Az isteni ige szolgálata az egyházban elsősorban a prédikáció és a hitoktatás útján történik. Különös jelentősége van a keresztyén tanítás hirdetésének olyan környezetben, ahol az még teljesen vagy nagyrészt ismeretlen. Ezért a missziók ügyével a jog az igeszolgálat témakörén kívül is foglalkozik.

### 1. Bevezető megjegyzések

#### a. Az igeszolgálat alanya általában

**1460** Az igeszolgálat alanya az egyház egésze (vö. LG 5; DH 13; AG 1). Ez ugyanis „Isten népe alapvető kötelessége” (AG 35; vö. VI. Pál, Adhort. ap., *Evangelii nuntiandi*, 1975. XII. 8., nr. 66–73: AAS 68, 1976, 56–63). Az igeszolgálat alapvető közösségi küldetésének gyakorlásán belül a felelőségek különbözők.

**1461** A pápa és a püspökök testülete az ige hivatalos hirdetője az egész egyház számára, s hivatalához különösen is hozzátartozik, hogy a keresztyénységet az egész világon terjeszsze (756. k. 1. §; LG 23). A püspökök feladatai közt is kiemelkedő jelentőségű az evangélium hirdetése, melyet saját egyházmegyéjükben egyenként, több részegyház vonatkozásában pedig közösen is gyakorolnak. Ennek során együtt kell működniük egymással és Péter utódával (756. k.; LG 23. 25; CD 3). A papok mint a püspök munkatársai szintén elsődleges feladatuk az evangélium hirdetését, főként azok, akiknek ez hivatali kötelességük is, mivel lelkipásztori szolgálatot bíztak rájuk (757. k.; PO 4; LG 28; CD 30). Hasonlóképpen a diakónusoknak is feladata az igeszolgálat (757. k.; LG 29). Ajánlatos, hogy a püspökök az ige hirdetésben a megszentelt élet intézményeihez tartozó személyek segítségét is igénybe vegyék (758. k., vö. 673. k.; LG 44; PC 2, 5–11; CD 33–35; VI. Pál, Adhort. ap., *Evangelii nuntiandi*, 1975. XII. 8, nr. 69: AAS 68, 1976, 58–59). A világiak szavakkal és példájukkal tanúskodnak az evangéliumról (LG 33; AA 3). Ahhoz azonban, hogy az egyház nevében – a püspökökkel és a papokkal együttműködve – hivatalosan hirdessék az igét, megbízásra van szükségük (759. k., vö. 766. k., 229. k. 3. §).

#### b. Az igeszolgálat módja

**1462** Az egyházi igeszolgálatnak híven és a maga teljességében kell közvetítenie Krisztus misztériumát a Szentírás, a hagyomány, a liturgia, a tanítóhivatali megnyilatkozások (vö. 749–754. k.) és az egyház élete alapján (760. k.).

### 2. A prédikáció

#### a. A prédikáció alanya

**1463** Az evangéliumi örömhír hirdetése gyűjti egybe közösséggé Isten népét. Az ige hirdetés így konstitutív jelentőségű az egyház számára. Az egyház nevében való prédikálás feladatában ki-ki szentelésének és küldetésének megfelelően vesz részt (vö. 762. k.; PO 4).

**1464** A papoknak, vagyis a püspököknek és az áldozópapoknak<sup>642</sup> szentelésüknél fogva sajátos feladatuk az igehirdetés. A diakónusok is „a liturgia, az ige és a szeretet” szolgálatára kapják a kézfeltételt (LG 25, 28, 29). Ebből a küldetésükből pedig speciális jogosultság is fakad. *Prédikálási joga* van minden *püspöknek* (aki megőrzi „Péter utódával a közösségi kapcsolatot” – LG 25), mégpedig bárhol a világon, hacsak a helyi (megyés) püspök ennek gyakorlását egyedi esetben kifejezetten nem ellenzi (763. k.). *Az áldozópapoknak és a diakónusoknak* olyan általános prédikálási felhatalmazásuk<sup>643</sup> van, melyet az adott templom igazgatójának (plébános, templomigazgató) legalább vélelmezett beleegyezésével (vö. 519. k., 528. k. 1. §, 561. k.) bárhol gyakorolhatnak. A templom igazgatójának tilalma vagy az illetékes ordinárius részéről hozott megszorító intézkedés ezt a jogot térben és időben korlátozhatja, sőt az ordinárius (a klerikus inkardináció szerinti saját ordináriusa, valamint az illető hely vonatkozásában a helyi ordinárius) ezt a felhatalmazást teljesen meg is vonhatja. Az is lehetséges, hogy a részleges törvény, pl. püspöki általános határozat vagy egyházmegyei zsinati határozat, a prédikációra való felhatalmazást papok és diakónusok számára is kifejezett, külön engedélyhez köti (764. k.). Az illetékes szerzetes előjáró külön (de nem feltétlenül írásbeli) engedélyre szükséges ahhoz, hogy valaki szerzetesek saját templomában vagy kápolnájában szerzeteseknek prédikáljon (765. k.).

**1465** Ahhoz, hogy *világiak* templomban vagy kápolnában prédikálhassanak, a püspöki konferencia előírásai szerinti módon adott külön (megyéspüspöki – vö. 756. k. 2. §) megbízásra van szükségük. Ilyen megbízás adható szükség esetén tartósan is, sőt egyes alkalmakkal még akkor is, ha ez nem szükséges, de hasznosnak tűnik, pl. a kispapok beszéde hivatásnap alkalmával (766. k.). Ahhoz, hogy a megyéspüspökök világiaknak – szentmisén kívüli prédikálásra – törvényesen megbízást adhassanak, a 766. k. szerint püspökkari szabályokhoz kell igazodniuk. Ezek a püspökkari szabályok a 455. k. 1–3. §-a szerinti kétharmados többséggel elfogadott és az Apostoli Szentszék által kihirdetésük előtt felülvizsgált normák kell, hogy legyenek (C Cler et aliae, Instr. *Ecclesiae de mysterio*, 1997. VIII. 15, Art. 2, 3. §: AAS 89, 1997, 863–864; magyarul: RD VI, 18). A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia 1994-ben szentszéki felülvizsgálat után kiadott kiegészítő szabályai (ET 1161–1170; II. Függelék) erről a témáról nem tartalmaznak rendelkezést. Az 1986-ban öt évre szóló hatállyal kiadott püspökkari szabályzat (*A világi személyek lelkipásztori tevékenységének szabályzata*, Bp. 1986) ugyan szólt e kérdéstről, de – legalábbis e vonatkozásban – ma már nem tekinthető hatályosnak (lásd alább). Az olyan országokban, ahol érvényes püspökkari előírás szerint a megyéspüspök világi hívőnek prédikálási megbízást ad, ez a megbízás történhet úgy, hogy olyan hivatalt adnak a világinak, mely ilyen feladatokkal jár (vö. pl. 517. k. 2. §), vagy külön meghatalmazás útján. Ilyenkor a világi hívő nem a saját nevében beszél csupán, hanem az egyház hivatalos tevékenységében vesz részt, tehát különösen is meg kell őriznie a püspökkel való közösséget. Homíliát a világiak nem mondhatnak, csupán a prédikáció más fajtáival bízhatók meg (767. k. 1. §). Misében való homíliavégzéssel a püspök világít csak a Szentszék engedélyével bízhatna meg. Ilyen fajta engedélyek azonban ma már nincsenek hatályban. 1997. VIII. 15-én a Kléruskongregáció a Római Kúria hét másik központi hatóságával együtt közös utasítást adott ki a világi hívőknek

<sup>642</sup> Vö. *Comm* 15 (1983) 94; GHIRLANDA, G., *De Ecclesiae munere sanctificandi. De Ordine. Adnotationes in Codicem*, Romae 1983, 5–7.

<sup>643</sup> Ez a felhatalmazás, mint általában a CIC-ben említett felhatalmazások, már meglévő sajátos ontológiai képességet tételez fel az illető tevékenységre. A keresztség révén az ember valamiképp már részesedik az egyház prófétai küldetésében, de az egyházi rend fokozatai, már a diakonátus (LG 29), majd az áldozópapság (LG 28) sajátosan az evangélium hirdetésére rendelik azt, aki ehnyeri őket. Vö. pl. MUSSINGHOFF, H., in *Münsterischer Kommentar zum CIC*, Mai 1987, 764, 1.

a lelkipásztori szolgálatban való együttműködéséről (Instr., *Ecclesiae de mysterio*: AAS 89, 1997, 852–877; magyarul RD VI). Ennek rendelkező részében a 2. cikkely az igeszolgálatban való világi részvételtől szól. A cikkely 3. és 4. §-ában beszél a nem homília jellegű prédikáció esetleges lehetőségeiről azzal, hogy még itt is kivételes esetekről van szó, amikor a szükség ezt megkívánja. Ám erre a megyéspüspök nem adhat minden további nélkül engedélyt, hanem – mint fentebb említettük – csak a püspöki konferencia előírása szerinti kritériumok megtartásával (766. k.). Ezeknek a püspökkari előírásoknak pedig előzetes szentszéki felülvizsgálatra van szükségük. Arra a megyéspüspöknek nincs hatásköre, hogy felmentést adjon a 767. k. 1. §-a alól és így engedje meg világinak a misében homília mondását (PCI, Resp. 1987. IX. 3: AAS 79, 1987, 1249).

**1466** A világiak prédikálási lehetőségének teológiai alapja az a tény, hogy keresztségüknel fogva a maguk módján részesülnek Krisztus hármias feladatában (LG 31). Így kifejezett egyházi megbízással bevonhatók az igehirdetésbe is (LG 33; AA 3, 24). Ám a prédikáció sajátosan azok feladata, akik az egyházi rendben részesültek (vö. 762–764. k.). Ezért a világiak igehirdető tevékenysége azt nem pótolhatja, legfeljebb kiegészítheti (vö. AA 6a).

**1467** Hazánkban a püspöki konferencia a világiak prédikálási megbízásának módját (formaságait) részletesen nem írta le, de 1986-ban leszögezte, hogy milyen formában láthatják el a világi lelkipásztori kisegítők „az ige szolgálatát önállóan készített beszéddel akár liturgia keretében, akár azon kívül is”. Eszerint ezek a személyek megbízást kaphattak arra, hogy ilyen beszédet mondjanak: „a) szentmise keretében, ha a miséző pap számára a szentbeszéd elmondása nehézségbe ütközik; b) pap nélküli istentisztelet keretében; c) hivatalosan meghirdetett bibliaóra keretében; d) keresztelés(i) oktatás és jegyesoktatás keretében” (*A világi személyek lelkipásztori tevékenységének szabályzata*, Bp. 1986, 6, 3. § [2]). Ezek közül a formák közül a szentmise keretében való prédikálás jelentett problémát, hiszen homíliát az egyetemes egyházjog szerint csak papok és diakónusok végezhetnek. Az 1986-os szabályzat azonban nem volt a Szentszék által felülvizsgált sajátosan püspökkari szabályzat, legfeljebb az összes püspökök egyhangú döntése. A szentmisében való homília engedélyezésére világiak számára, mint fentebb láttuk, az egyes megyéspüspököknek sincs joga, hiszen egy ilyen szabály ellenkezne a 767. k. 1. §-ában található magasabb joggal és így érvénytelen volna (vö. 135. k. 2. §). Egyébként az öt évre kiadott 1986-os szabályzat az idő eltelte miatt amúgy is hatályát veszítette. Jelenleg a világi kisegítők munkáját az Országos Liturgikus Tanács által előkészített és a Püspöki Kar által kiadott vezérkönyv segíti (*A világi lelkipásztori kisegítők kézikönyve*, Bp. 1995). Ez a vezérkönyv említi ugyan az Istentiszteleti Kongregáció elveit a papnélküli istentiszteletről. Ennek keretében arról is szól, hogy igeliturgia keretében bizonyos esetekben a világi megbízott szentbeszédet mond (27. old.), arról azonban nem tesz említést, hogy hogyan kap a prédikációra püspöki megbízást a világi hívő. Ilyen témáról ugyanis megfelelő püspökkari rendelkezés nincs hatályban.

**1468** A lelkipásztori kisegítő fogalmát az 1986-os püspökkari szabályzat úgy határozta meg, hogy ilyennek számítanak mindazok a világiak, „akik az egyházmegye főpásztorának megbízásából... – meghatározott helyen és terjedelemben – olyan lelkipásztori feladatokat végeznek... amelyeket az Egyházi Törvénykönyv számukra megenged” (*A világi személyek lelkipásztori tevékenységének szabályzata*, Bp. 1986, 5, 1. §). Jelenleg *A világi lelkipásztori kisegítők kézikönyve* (Bp. 1995, 7) csak közvetett meghatározást ad a világi lelkipásztori kisegítőről. A vasárnapi igeliturgiát és áldoztatást a helyi ordinárius engedélyével és megbízásával, plébánosi felügyelet mellett végző világi hívőt ért rajta.

**1469** Egyes külföldi püspöki konferenciák már adtak ki a Szentszék által felülvizsgált irányelveket, melyek alapján a megyéspüspökök világiakat szentmisén kívüli prédikálással megbízhatnak. A volt pl. keletnémet Berliini Püspöki Konferencia a 766. kánonhoz az alábbi általános rendelkezést fűzte: „Azok a világiak, akiket megfelelő előkészítés után a püspök megbíz, hogy pap nélküli istentiszteletet vezessenek és áldoztassanak, engedélyt kaphatnak arra is, hogy az illetékes plébános felügyelete alatt prédikáljanak; ugyanez érvényes az egyházi képzés intézményeinek végzős hallgatóira nézve is, akik a prédikáció szolgálatára kellően alkalmasak. E tekintetben mindig meg kell tartani a 767. k. 1. §-ának előírását, mely szerint szentmisében csak pap vagy diakónus prédikálhat” (Martin de Agar, J. C., *Legislazione delle Conferenze episcopali complementare al CIC*, Milano 1990, 94).

### **b. A prédikáció fajtái**

**1470** A prédikáció kategóriájába sorolja a jog elsősorban a *homíliát*, mely a CIC szóhasználata szerint a liturgia, nevezetesen a szentmise szerves részeként felolvasásra kerülő szentírási szakasz vagy más miseszöveg magyarázata (vö. SC 52; SC Rit, Instr., *Inte Oecumenici*, 1964. IX. 26, nr. 54: AAS 56, 1964, 890; SC SacrCult, Instr., *Inaestimabile donum*, 1980. IV. 3, nr. 3: AAS 71, 1980, 332). A homília végzése a papoknak és a diakónusoknak van fenntartva (767. k. 1. §; vö. C Cler et aliae, Instr. *Ecclesiae de mysterio*, 1997. VIII. 15, art. 3: AAS 89, 1997, 864–865; magyarul RD VI, 19–20). Homíliát *kell* tartani minden vasárnap és kötelező ünnepen, a nép jelenlétében bemutatott összes misékben. Ez csak súlyos okból maradhat el (767. k. 2. §). Erősen *ajánlott* a homília – amennyiben elég sokan vannak jelen – hétköznap is, főként adventben, nagybőjtben, ünnepen vagy gyász alkalmával (767. k. 3. §).

**1471** A prédikáció *egyéb fajtái* pl. a lelkigyakorlatos vagy népmissziós beszédek, melyek időnkénti megrendezésére a jog felszólítja a plébánosokat (770. k.), valamint a pap nélküli vasárnapi igeistentiszteleten mondott beszédek (vö. 1248. k. 2. §). Az a világi, akit ilyen istentisztelet vezetésével hivatalosan megbíztak, egyben arra is felhatalmazást kaphat, hogy ennek kapcsán beszédet mondjon.

**1472** Magyarországon a püspöki konferencia hatályos előírásai nem rendelkeznek külön arról, hogy azok a világiak, akik hivatalos megbízást kaptak pap nélküli istentisztelet vezetésére, ezzel egyúttal felhatalmazást kapnak-e arra, hogy ennek keretében maguk készítette beszédet is mondhassanak (vö. *A világi lelkipásztori kisegítők kézikönyve*, Bp. 1995).

### **c. A prédikáció tartalma**

**1473** A prédikációk témájának elsősorban a hit titkainak és a keresztény élet szabályainak kell lennie, mégpedig úgy, hogy egy-egy nagyobb időegység (pl. egyházi év) folyamán a hit misztériumainak egész kifejtése megtörténjék (vö. 767. k. 1. §, 768. k. 1. §; CD 12a). A szentbeszédben adott útmutatásnak tartalmaznia kell az egyházi tanítóhivatal állásfoglalásait olyan konkrét problémákkal kapcsolatban, mint az emberi személy méltósága, a család egysége és feladatai, a társadalomban együtt élő emberek kötelességei, az anyagi dolgok Isten akarata szerinti rendezése (768. k. 2. §; vö. CD 12b–c).

#### d. A prédikálás módja

**1474** A szentbeszédben a katolikus tanítást a hallgatóság állapotának és a kor szükségleteinek megfelelően kell előadni (769. k.). Különösen a püspököknek és a plébánosoknak kell gondot fordítaniuk arra, hogy a hívőknek rendszeres lelkipásztori gondozásban nem részesülő csoportjai számára is hirdessék az igét, sőt az evangéliumot valamiképpen a területükön élő nemhívőkhöz is eljuttassák (771. k.).

**1475** A prédikáció – lévén hivatalos egyházi tevékenység – a megyéspüspök felügyelete alá tartozik, aki külön szabályokat is adhat ki annak végzésével kapcsolatban. A keresztény tanításnak rádióban vagy televízióban való hirdetése tekintetében a területileg illetékes püspöki konferencia által kiadott szabályok az irányadók (772. k., vö. 831. k. 2. §).

### 3. A hitoktatás

#### a. A hitoktatás fogalma

**1476** A hitoktatás (katekézis) „a gyermekeknek, fiataloknak és felnőtteknek a hitre való olyan nevelése, mely leginkább a keresztény tanítás rendszeres átadásában történik azzal a céllal, hogy a hívőket bevezessék a keresztény élet egészébe” (II. János Pál, Adhort. ap., *Catechesi tradendae*, 1979. X. 16, nr. 18: AAS 71, 1979, 1292; magyarul: PM II, 181; vö. GE 4, CD 14). A hitoktatási tevékenység részletesebb irányelveit a Szentszék a zsinat után bőszégesen kifejtette (a *Catechesi tradendae*-n kívül főként: SC Cler, Directorium catechisticum generale, 1971. IV. 11: AAS 64, 1972, 97–176; magyarul: PM II, 1–143; VI. Pál, Adhort. ap., *Evangelii nuntiandi*, 1975. XII. 8: AAS 68, 1976, 5–76; C Cler, Directorium generale pro catechesi, 1997. VIII. 15; magyarul: *A Katekézis Általános Direktórium*a, Bp. 1998). Az 1997-es Kateketikai Direktóriumhoz a Magyar Katolikus Püspöki Kar sajátos nemzeti Kateketikai Direktóriumot is szerkesztett, melyet a Kléruskongregáció 2000. augusztus 20-án hagyott jóvá (*Magyar Kateketikai Direktórium*, Bp. 2000).

#### b. A hitoktatás alanya, irányítása

**1477** A lelkipásztoroknak különösen is feladatuk, hogy gondoskodjanak a rájuk bízott keresztények hitoktatásáról (773. k.). Minden krisztushívőnek feladata azonban, hogy a maga módján segítse vagy végezze is a hitoktatási munkát az egyházi hatóság vezetése alatt. Főként a szülők, nevelők és keresztszülők sürgető kötelessége a rájuk bízott gyermekeket szóval és példával a hitre nevelni (774. k.; vö. LG 11, AA 11).

**1478** A szülők és nevelők hitre nevelési tevékenysége is részvételt jelent az egész egyház evangelizációs munkájában, mégis különbözik attól az oktatástól, amit a hitoktatók végeznek. Ez utóbbiak ugyanis az egyház nevében, hivatalos minőségben adják tovább a hitet. Ezért szükségszerű, hogy megyéspüspöki megbízással rendelkezzenek azok a világiak, akik hitoktatóként működnek. A templomban és az iskolában való hitoktatáshoz a megfelelő képzettséggel rendelkező világiaknak a püspöki megbízaton túl sajátos előírásoknak is meg kell felelniük. Erről pl. az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye 1994-es egyházmegyei zsinata nyomán a következő egyházmegyei törvény született: „5. § Az egyházmegyében mind a plébániai, mind az iskolai hitoktatást az Egyházmegyei Hitoktatási Felügyelőség hangolja össze és ellenőrzi. Élén az egyházmegyei hitoktatási felügyelő áll, akit a társadalmi-oktatási-kulturális szakterület vikáriusának javaslatára a főpásztor nevez ki. A Felügyelőség munkáját a főpásztor által adott külön szabályzat irányítja. A katolikus iskolákban folyó hitoktatás

terén a Felügyelőség együttműködik az Egyházmegyei Katolikus Iskolai Főhatósággal. Adott témakörben összekötetést tart az egyházmegyei ifjúsági referenssel. – 6. § Hacsak a főpásztor egyes személyek esetében másként nem rendelkezik, plébániai vagy iskolai hitoktatói megbízást a plébános előzetes felterjesztése után az egyházmegyei hitoktatói felügyelő útján csak az a világi hívő kaphat, aki egyházi felsőoktatási intézményben szerzett katolikus hitoktatói, illetve hittanári képesítéssel vagy hitoktatói kurzuson szerzett képesítéssel rendelkezik. Ezen kívül legyenek megfelelő pedagógiai és emberi adottságai hit és erkölcs tekintetében, valamint vallásának gyakorlatában legyenek példaadók. – 7. § Óvodások és alsó tagozatosok oktatására legalább hitoktatói képesítés, felsőtagozatosok oktatásához egyházi felsőoktatási intézményben szerzett hitoktatói vagy hittanári képesítés, középiskolások hitoktatásához hittanári képesítés szükséges... – 9. § A világi hitoktatók számára kötelező a Hitoktatói Felügyelőség által szervezett rendszeres szakmai továbbképzésen és rekollekción való részvétel. – 10. § A Hitoktatói Felügyelőség megadott tantervet – külön engedélyezett kivételektől eltekintve – az egész egyházmegyében követni kell” (Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye Zsinati Könyve, Bp. é.n., 31–32).

**1479** A hitoktatás irányítására és elősegítésére az 1985 januárjában tartott rendkívüli püspöki szinódus olyan egyetemes katekizmus készítését javasolta, mely hivatkozási alap lehet a különböző országokban készülő katekizmusok számára. Ennek a javaslatnak a nyomán II. János Pál pápa széles körű nemzetközi együttműködéssel elkészítette és 1992. X. 11-én *Fidei depositum* kezdetű apostoli rendelkezésével a helyi katekizmusok készítésére szolgáló irányelvül kihirdette a Katolikus Egyház Katekizmusát (magyarul Bp. 1994; valamint: *A Katolikus Egyház Katekizmusa. Javított részek. A latin megjelenés után a Hittani Kongregáció által kiadott Corrigenda alapján*, Bp. 1998) A megyéspüspökre tartozik, hogy az egyetemes egyházbjog szabta kereteken belül szabályokat adjon ki a hitoktatásról, gondoskodják arról, hogy megfelelő hitoktatói eszközök álljanak rendelkezésre, összehangolja a hitoktatói tevékenységet, és ahol hasznos, saját hittankönyvet (katekizmust) adjon ki egyházmegyéje számára (775. k. 1. §). Mivel a püspök részegyháza vonatkozásában „isten rendelés folytán” a hit tanítója (vö. CD 2, 14; 375. k. 1. §), az egyházbjog nem köti külön szentszéki jóváhagyáshoz az ilyen hittankönyv kiadását. Sőt a püspök akkor is adhat ki egyházmegyei hittankönyvet, ha a püspöki konferencia keretében már hozzájárulását adta egy országos katekizmus kiadásához is (SC Fid, Resp., 1983. VII. 7, Prot. 2221/67, III: AAS 76, 1984, 48).

**1480** A püspöki konferencia hitoktatói hivatalt létesíthet (ilyen nálunk a Hitoktatói Bizottság) a katekétikai tevékenység segítésére (775. k. 3. §). Ha hasznos, kiadhat területe számára hittankönyvet is. Ehhez azonban a Kléruskongregáció előzetes jóváhagyása szükséges (vö. 775. k. 2. §) még akkor is, ha „konzultáció” céljából történik a kiadás. Országos hittankönyv kibocsátása a jelenlegi jog szerint kísérletként nem engedhető meg, ám szűkebb körű kísérletek a kiadás előtt lehetségesek (SC Fid, Resp., 1983. VII. 7, Prot. 2221/67, I–II: AAS 76, 1984, 47–48). A püspöki konferencia az országos hittankönyv kiadásával kapcsolatos döntést teljes ülésen hozza, s nem bízhatja valamelyik bizottságára (uo. IV).

**1481** A plébánosoknak hivataluknál fogva vezető szerepük van a hívők (felnőttek, fiatalok, gyermekek) hitoktatásában (vö. 528. k. 1. §; CD 30b; PO 4). Ebben a munkában igénybe kell venniük a plébániára beosztott klerikusok, a megszentelt, illetve apostoli élet intézményes formáiban élő személyek és a világiak – főként a hitoktatók – segítségét (776. k.). A plébánosnak különösen is feladata: 1) a szülők segítése a családi hitoktatás végzésében (776. k., vö. 774. k. 2. §); 2) a szentségek kiszolgáltatását előkészítő hitoktatás megtartása (pl.

jegyoktatás: 1063. k. 2; keresztelés előtti oktatás 851. k., vö. 865. k. 1. §); 3) az első gyónásra, áldozásra és a bérmlásra előkészítő oktatás; 4) a gyermekek bővebb hittani képzése az elsőáldozás után; 5) a testi és szellemi fogyatékosok állapotuknak megfelelő hitoktatásáról való gondoskodás; 6) a fiatalok és a felnőttek hitének fejlesztése (777. k.).

**1482** A *szereztes elöljárók* és az apostoli élet társaságainak elöljárói templomaikban, iskoláikban és a rájuk bízott intézményekben kötelesek a hitoktatásról gondoskodni (778. k.) az adott intézmény jellegének megfelelően.

### c. A hitoktatás eszközei, előfeltételei

**1483** A jog általánosságban buzdít, hogy lehetőség szerint alkalmazzuk a hitoktatásban a hasznosnak tőnő *segédeszközöket* (779. k.; II. János Pál, Adhort. ap., *Catechesi tradendae*, 1979. X. 16, nr. 46: AAS 71, 1979, 1314; magyarul: PM II, 215; SC Cler, Directorim catechisticum generale, 1971. IV. 11, nr. 116–124: AAS 64, 1972, 165–168; magyarul: PM II, 132–136). A *hittankönyvek* (katekizmusok) kiemelkedő fontosságú segédeszközök. Hittankönyvnek a hitoktatás céljára szolgáló, annak vezérfonalát képező műveket nevezzük. A hitoktatásban segítséget jelentő könyvek lehetnek egyszerűen jóváhagyva (vö. 827. k.), vagy lehetnek az illetékes egyházi hatóságtól az egyházmegye hivatalos használatára bevezetve. A csupán jóváhagyott, de hivatalos használatra be nem vezetett könyvek a plébániai és iskolai hitoktatásban csak segédanyagként használhatók, de nem főtankönyvként (SC Fid, Resp., 1983. VII. 7, Prot. 2221/67, V és Prot. 3331/67: AAS 76, 1984, 49. 51–52).

**1484** A hitoktatás fontos feltétele, hogy hittanilag, pedagógiailag elméletben és gyakorlatban is képzett *hitoktatók* álljanak rendelkezésre ehhez a munkához. A hitoktatók felkészítéséről való gondoskodás a helyi ordinárius feladata (780. k.; CD 14).

## 59. §. Az egyház missziós tevékenysége

### 1. A missziós tevékenység fogalma

**1485** A misszió kifejezést szokás általános értelemben a hit terjesztésére használni, ami az egyház alapvető küldetése (missio). Sajátos értelemben a missziós tevékenység az a folyamat, melynek során az egyházat olyan népek vagy csoportok körében is meghonosítják, ahol eddig még nem vert gyökeret. A missziót az egyház elsősorban úgy végzi, hogy hithirdetőket küld mindaddig, amíg az új egyházak fel nem épülnek, és annyira meg nem erősödnek, hogy már maguk is elegendő erővel és eszközzel rendelkeznek az evangelizációhoz (786. k.; vö. AG 6). Így a pogány népek közt végzett missziós tevékenység különbözik mind a lelkipásztorkodástól, amely a hívők (tudniillik a megkereszteltek) felé irányul, mind pedig a kereszténység egységének helyreállítását célzó ökumenikus tevékenységtől (AG 6).

### 2. A missziós tevékenység alanya

**1486** Az egyház természeténél fogva missziós jellegű. Ezért a misszió *Isten egész népének feladata*: a maga módján minden krisztushívőnek ki kell vennie a részét belőle (781. k.; vö. LG 17, AG 3, 35–37; 211. k.).

**1487** Az egyház hierarchikusan rendezett közösség, ezért tevékenységét legfelső szinten a misszió terén is a legfőbb egyházi hatóság, vagyis a pápa és a püspökök testülete vezeti és hangolja össze (782. k. 1. §; vö. AG 29, 38). A gyakorlatban ezt a vezetést a Népek Evangelizációjának Kongregációja útján végzik, mely egyfelől a pápa segítő szerve az összes missziós ügyekben, másfelől – a többi kongregációkhoz hasonlóan – a püspökök testületét is képviseli valamiképpen, hiszen tagjai közt a világegyház különböző részein működő püspökök is helyet foglalnak (vö. pl. már MP, *Ecclesiae Sanctae*, 1966. VIII. 6, nr. III, 15: AAS 58, 1966, 785). A missziós együttműködésről a Népek Evangelizációjának Kongregációja 1998. X. 1-jén kiadott utasítása rendelkezik részletesen (AAS 91, 1999, 306–324).

**1488** Az egyes püspökök saját részegyházukban serkentik és támogatják a helyszínen vagy a világegyházban másutt folyó missziós kezdeményezéseket (782. k. 2. §; vö. AG 19–22). Ezirányú tevékenységük részleteire a missziós munka intézményes támogatása kapcsán (vö. 790–791. k.) az alábbiakban még visszatérünk.

**1489** A megszentelt élet intézményeinek tagjai sajátos jelleggel ajánlják magukat az egyház szolgálatára. Ezért a missziós munkába való bekapcsolódásuk is sajátos, de az egyes intézmények természetének megfelelően (pl. missziós rendek) más és más (783. k.).

**1490** A misszió a legsajátosabban az úgynevezett misszionáriusok feladata. Misszionáriusnak azokat a személyeket – világi és szerzetes papokat, szerzeteseket, világiakat – nevezzük, akiket az illetékes egyházi hatóság erre a munkára küld. A misszionáriusok elosztására illetékes központi hatóság a Népek Evangelizációjának Kongregációja (II. János Pál, Const. ap., *Pastor bonus*, 1988. VI. 28, art. 88 § 1: AAS 80, 1988, 882; vö. AG 29). A misszionáriusok lehetnek külföldiek vagy a misszió színhelyét magában foglaló ország más vidékéről valók, de lehetnek helybeliek is (784. k.; vö. AG 23).



Noha a küldetés alapján a világi krisztushívő is valódi misszionáriussá válik, a CIC másutt mintha a szót szűkebb értelemben használná, és csak a klerikusokat értené rajta (vö. 785. k. 1. §). Ahhoz, hogy valaki misszionárius legyen, a hatályos jog már nem kívánja meg, hogy az illető ezt a feladatot egész életre szólóan vállalja.

### 3. A misszió módja

**1491** A misszió folyamatának kiinduló pontja a tettekkel és szóval való tanúságtétel. Ez vezet az őszinte párbeszédhez a Krisztusban nem hívőkkel (erről lásd pl. *SecrNonCred, Instr., Documentum quod*, 1968. VIII. 28: AAS 60, 1968, 692–704). Ezáltal lehetővé válik, hogy megnyílják számukra az út az evangéliumi üzenet megismerésére. Akik készek az evangélium befogadására, azokat a misszionáriusoknak meg kell tanítaniuk a hit igazságaira, hogy ha szabadon kéri, a keresztségre bocsáthassák őket (787. k.; vö. AG 10–14). Az evangélium hirdetésének módját a hallgatóság szellemi, kulturális értékeinek elismerésével, helyzetüket szem előtt tartva kell megválasztani (vö. 787. k. 1. §; NA 2, LG 17, AG 11).

**1492** A megtérőket fokozatosan, a katekumenátus (vö. 851. k.; OICA) különböző szakaszain át kell bevezetni az egyház közösségébe, a hitbe, a liturgikus, karitatív, apostoli tevékenységbe s a keresztyén élet gyakorlatába. A katekumenátus részleteinek szabályozására a püspöki konferenciák az illetékesek, az egyetemes egyházjog szabta keretek (vö. 851. k.; OICA) között (788. k.). Az új keresztyének képzésének a keresztség után is folytatódnia kell (789. k.).

### 4. A missziós munka szervezete és támogatása

#### a. A missziós területeken

**1493** A Népek Evangelizációjának Kongregációja hatáskörébe tartozó területeken, vagyis a szó jogi értelmében vett missziós területeken, manapság már a hierarchikus egységek túlnyomó többsége egyházmegye<sup>644</sup>. Az apostoli prefektúrák és vikariátusok (vö. 371. k. 1. §) aránya egyre csökken. A misszionáriusok – még a szerzetesek is – a *megyéspüspöknek*, illetve az apostoli vikáriusnak vagy prefektusnak (vö. 368. k., 381. k. 2. §) vannak alárendelve a missziós munka terén (790. k. 2. §). Viszonyuk részleteit<sup>645</sup> a missziós munkát végző intézmény és a megyéspüspök közti megállapodások szabályozzák (790. k. 1. §). Ezek megkötésének, valamint a püspökök és a missziós intézmények közti kapcsolat részletkérdéseinek tekintetében a Szentszék külön eligazítást adott (SC Prop, Instr., *Relationes*, 1969. II. 24: AAS 61, 1969, 281–287). A missziós területeken működő megyéspüspököknek általánosságban feladata a missziós tevékenységgel kapcsolatos kezdeményezések és intézményes vállalkozások (művek) előmozdítása, irányítása és összehangolása (790. k. 1. §; C Prop, Instr. *Cooperatio missionalis*, 1998. X. 1: AAS 91, 1999, 306–324).

<sup>644</sup> TING PONG LEE, I., *Il diritto missionario nel nuovo Codice di Diritto Canonico*, in AAVV., *La nuova legislazione canonica. Corso sul Nuovo Codice di Diritto Canonico, 14–25 febbraio 1983* (Studia Urbaniana 19), Roma 1983, 412–414.

<sup>645</sup> Erről a viszonyról lásd GARCIA MARTIN, J., *Las relaciones entre Ordinarios del lugar e Institutos religiosos en las misiones según el CIC 1983*, in *ComRelMiss* 65 (1984) 131–138.

## b. Az egész egyházban

**1494** Nem kizárólag a missziós területeken, hanem (és főként) azokon kívül is teendője a helyi egyházaknak – püspökük vezetésével – a *missziós hivatások* (vö. AG 23) ösztönzése<sup>646</sup>, évente *missziós nap* megtartása s a misszióknak a lehetőségekhez mért anyagi támogatása a Szentszék közvetítésével (791. k. 1. 3–4). Ugyancsak a helyi egyházak teendői közé tartozik a missziós kezdeményezések, főként a Pápai Missziós Művek (Pontificale Opus a Propagatione Fidei, Pontificale Opus a Sancto Petro Apostolo pro Clero indigena, Pontificale Opus a Sancta Infantia, Pontificalis Cleri Consociatio Missionalis)<sup>647</sup> előmozdítása (791. k. 2).

**1495** A *püspöki konferenciák* hivatottak arra, hogy megfelelő intézmények létesítésével vagy támogatásával gondoskodjanak a missziós területekről hazájukba érkezők fogadásáról és lelkipásztori gondozásáról (792. k.).

**1496** A helyi egyházaknak a missziók érdekében folytatott tevékenységéhez az irányelveket a zsinat (AG 35–41) és az azt követő egyházi jogalkotás (MP, *Ecclesiae Sanctae*, 1966. VIII. 6, nr. III, 3–11; AAS 58, 1966, 783–784; SC Prop, Instr., *Quo aptius*, 1969. II. 24: AAS 61, 1969, 276–281) részletesen megjelölte.

<sup>646</sup> A missziós hivatások serkentéséről gondoskodni tartozik maga a Népek Evangelizációjának Kongregációja is, vö. II. János Pál, Const. ap., *Pastor bonus*, 1988. VI. 28, art. 88. § 1: AAS 80 (1988) 882.

<sup>647</sup> A már régebben fennálló részegyházak kezdeményezésére alakultak a Pápai Missziós Művek, hogy a nem keresztény vidékeken folyó missziós tevékenységet támogassák. Az egyetemes egyháznak és minden egyes részegyháznak az intézményévé váltak, hiszen a világ evangelizációja mindnyájunk együttműködését kívánja. Ezeknek a műveknek a II. Vatikáni Zsinat központi szerepet szán a missziós összefogásban (AG 38). E művek új közös alapszabálya: SC Prop, Decr., 1980. VI. 26: *Leges VI*, 1976–1985.

## 60. §. A katolikus nevelés

### 1. A katolikus nevelés fogalma és kötelessége

**1497** *Katolikus nevelésen*, sőt általában keresztény nevelésen a jog nem pusztán a hitoktatást érti, hanem azt a folyamatot, melynek során a vízből és Szentlélekből újjászületett új teremtményt elvezetik az emberi személy érettségére s megismerés és megélés útján az üdvösség misztériumában való életre (GE 1–2; 217. k.).

**1498** *A katolikus szülőknek kötelessége és joga*, hogy gyermekeik katolikus neveléséről gondoskodjanak és ehhez az adottságoknak megfelelően a kellő eszközöket is megválasszák (793. k., 797. k.; DH 5), hiszen elsősorban ők a felelősök a gyermek neveléséért. „A szülők adták az életet gyermekeiknek, ezért az ő súlyos kötelességük azok felnevelése; őket kell tehát tekinteni az első és legfontosabb nevelőknek” (GE 3a, uo. 7; II. János Pál, Adhort. ap., *Familiaris consortio*, 1981. XI. 21, nr. 36: AAS 74, 1982, 126–127; magyarul: PM V, 65–66). Ennek a szülői jognak és kötelességnek az egyik forrása éppen az, hogy a megkeresztelt embernek joga van a keresztény neveléshez, hogy így eleget tudjon tenni az evangélium szerinti életre szóló hivatásának (217. k.). Magának az *egyháznak* is feladata a nevelés. Különösen a *lekipásztoroknak* kötelessége, hogy a gyermekeket hozzásegítsék a katolikus neveléshez (794. k.). Ebben a nevelői tevékenységben az ember természetfeletti hivatásán kívül figyelemmel kell lenni a földi társadalom javának előmozdítására is. Törekedni kell a fiatalok fizikai, erkölcsi, szellemi képességeinek, felelősségérzetének harmonikus kibontakoztatására s felkészítésükre a társadalmi életben való tevékeny, szabadságukat helyesen felhasználó részvételre (795. k.).

### 2. Az iskolák

#### a. A katolikus iskola fogalma

**1499** A nevelés egyik legfontosabb eszköze az iskola. *Katolikus iskolának* a jogban azt az iskolát nevezzük, amelyet az illetékes egyházi hatóság vagy egy hivatalos egyházi jogi személy (vö. 116. k.) igazgat, vagy amelyet az egyházi hatóság írott okmánnyal ilyennek ismer el (803. k. 1. §). Ahhoz, hogy az iskola nevében is szerepelhessen a „katolikus” jelző, az illetékes egyházi hatóság hozzájárulása szükséges (803. k. 3. §). A „katolikus iskola” olyan jogi minősítés, amely kötelez: az ilyen iskolában az oktatásnak és a nevelésnek meg kell felelnie a katolikus tanítás elveinek. Az oktatóknak pedig példát kell adniuk a hit szempontjából is kifogástalan tanításukkal és feddhetetlen életükkel (803. k. 2. §). A katolikus és más iskolákban tanító világi katolikusok feladatairól részletes eligazítást ad: SC InstCath, Instr. part., *Los laicos católicos*, 1982. X. 15: *Leges* VI, 8471–8491. (A katolikus iskolákban működő világiak teendőiről lásd uo. nr. 38–46: uo. 8481–8484).

**1500** A jog felszólítja a szülőket, hogy gyermekeiket olyan iskolákra bízák, ahol gondoskodnak a katolikus nevelésről. Ha ez nem lehetséges, iskolán kívül kell megoldaniuk gyermekeik katolikus nevelését. (798. k.). A szülők és az egyház együttes felelősége a katolikus nevelés területén és az ide vonatkozó közfeladatok vállalása az egyházi

intézményekben a katolikus iskolák számának növekedtével hazánkban is jelentős kérdéssé vált<sup>648</sup>.

### b. Az iskolák alapítása

**1501** Az *egyház* jogot formál bármilyen iskolatípus alapítására és vezetésére a legelemibb ismereteket oktató iskoláktól a legmagasabb fokú képzést nyújtó intézményekig (800. k. 1. §; vö. GE 8; SC InstCath, Instr. part., 1977. III. 19, nr. 25–62: *Leges* V, 7304–7309; II. János Pál, Adhort. ap., *Catechesi tradendae*, 1979. X. 16, nr. 69: AAS 71, 1979, 1334–1336; magyarul: PM II, 247–249). Ennek konkrét megvalósítása gyakran az államok és az egyház közti megállapodások szerint történik. A hívőknek kötelessége, hogy támogassák a katolikus iskolák alapítását és fenntartását (800. k. 2. §; GE 9c).

**1502** Azoknak a *szerves intézményeknek*, amelyeknek a nevelés sajátos küldetésük, különösen is feladatuk, hogy a megyéspüspök hozzájárulásával alapított saját iskolák révén is kivegyék részüket a katolikus nevelés munkájából (801. k.).

**1503** A *megyéspüspökök* maguk is alapíthatnak katolikus iskolát a CIC szerint, sőt szükség esetén ez feladatuk is. Ahol ez hasznos, a megyéspüspököknek gondoskodniuk kell szakmai, technikai, valamint más sajátos iskolák alapításáról is (802. k.; vö. GE 9b; SC Ep, Directorium, *Ecclesiae imago*, 1973. II. 22, nr. 66 c: *Leges* V 6483). Az egyetemek vagy egyetemi szintű fakultások alapítása viszont már meghaladja a megyéspüspök hatáskörét (vö. 809. k., 816. k.).

### c. A vallási oktatás és nevelés egyházi irányítása

**1504** A katolikus vallási oktatás és nevelés az egyházi hatóság irányítása alá tartozik, akármilyen iskolában vagy bármilyen tömegtájékoztatási eszköz útján történik is (804. k. 1. §). Ez az irányítás elsősorban a tanítás tartalmára vonatkozik (vö. 804. k. 2. §), s garantálni hivatott, hogy az egyház nevében végzett vallási oktatás s nevelés valóban az egyház hiteles tanítását és életeszményét közvetítse.

**1505** A *püspöki konferencia* feladatkörébe tartozik, hogy általános szabályokat adjon ki a vallási oktatás és nevelés tárgyában (804. k. 1. §). A szervezés és a felügyelet viszont a *megyéspüspökök* teendője (uo.), még olyan iskolák esetében is, melyeket a megszentelt élet intézményeinek tagjai alapítottak és vezetnek (806. k. 1. §). Joga van a megyéspüspöknek arra is, hogy általános előírásokat adjon ki a területén működő katolikus iskolák számára (vö. CD 35. 4; MP, *Ecclesiae Sanctae*, 1966. VIII. 6, nr. I, 39: AAS 58, 1966, 773). A helyi ordinárius joga a hitoktatók kinevezése vagy jóváhagyása (805. k.). Kötelessége gondoskodni arról, hogy a katolikus hittan oktatására – akár katolikus iskolában, akár másutt – csak olyanok kapjanak megbízást, akik tanításuk helyessége, keresztény életük tanúságtétele és pedagógiai hozzáértésük tekintetében kifogástalanok (804. k. 2. §).

<sup>648</sup> Vö. pl. KORZENSZKY R., *Szünet nélkül. Egyházzól, iskoláról*, Tihany 2000; NAGY P. T., *Járszalag és aréna. Egyház és állam az oktatáspolitikai erőterében a 19. és 20. századi Magyarországon*, Bp. 2000; ERDŐ P., *Az egyházi felsőoktatás tíz éve*, in „Istennek, hazának, tudománynak”. Konferencia az egyházi oktatás tíz évéről, Bp. 2001; UA., *A katolikus egyház oktatási közfeladatai*, in *Az egyházi intézmények szerepe az európai integráció fejlesztésében valamint a belga és magyar társadalomban. Nemzetközi kollokvium Louvain-la-Neuve, 2001. november 8–9*, Bp. 2002, 119–126.

**1506** Hazánkban az egyház a katolikus iskolák feletti központi felügyeletet a Katolikus Pedagógiai Szervezési és Továbbképzési Intézet révén gyakorolja.

### 3. A katolikus egyetemek és felsőoktatási intézmények

#### a. A katolikus egyetem fogalma

**1507** A katolikus egyetem fogalmát a törvénykönyv nem határozta meg, de jellemző tulajdonságait felsorolta. Eszerint a *katolikus egyetem* a Szentszék által létesített, illetve tőle függő<sup>649</sup>, főként profán tudományokkal foglalkozó egyetem, mely munkáját úgy végzi, hogy ezzel hozzájárul az egyház tanítói feladatának teljesítéséhez oly módon, hogy a kutatást és az oktatást a katolikus tanítás figyelembevételével folytatja (vö. 807. k., 809. k.; II. János Pál, Alloc., 1980. II. 16, nr. 2: AAS 72, 1980, 188–197; UA., Alloc., 1981. III. 26, nr. 3: AAS 73, 1981, 275). II. János Pál pápa 1990. VIII. 15-én kiadott *Ex corde Ecclesiae* kezdetű apostoli rendelkezésében a katolikus egyetemek témáját újra szabályozta. Ennek értelmében: „A katolikus egyetem mint ilyen, a katolikus eszméknek, elveknek és magatartásának megfelelően tájékoztat, folytatja kutató munkáját, oktatását és minden más tevékenységét. Az Egyházhoz vagy formális, alapszabályában rögzített köteléssel, vagy olyan intézményi elkötelezettséggel kapcsolódik, melyet felelős vezetői vállaltak. Minden katolikus egyetemnek ki kell nyilvánítania katolikus azonosságát a küldetéséről szóló nyilatkozatában vagy más megfelelő nyilvános okiratban., kivéve ha az illetékes egyházi hatóság más módon hagyta jóvá. Az egyetem főként felépítésében és szabályzatában biztosítja azokat az eszközöket, melyek identitásának kifejezését és fenntartását” az előbbieket szerinti módon „garantálják.” (Const. Ap., *Ex corde Ecclesiae*, 1990. VIII. 15, nr. I, 12–14; II, art. 2; magyarul: PM XXIII, 13–14, 36–37). Ez nem csupán azt jelenti, hogy az oktatásban a katolikus tanítás határait nem szabad áthágni, hanem pozitív követelmény is. Ezeket az egyetemeken „korunk új problémáinak és kutatási eredményeinek igen részletes elemzése... egyre tökéletesebben szemlélteti, miként tesz egybehangzó tanúságot a hit és az ész arról, hogy az igazság egy” (GE 10a). Az *Ex corde Ecclesiae* kitágítja a katolikus egyetem fogalmát, mivel több módot is felsorol ilyen egyetemek létrehozására. E rendelkezés 3. cikkelye szerint ugyanis: „1. §. Katolikus egyetemet létesíthet, vagy elismerhet a Szentszék, valamely püspöki konferencia, más katolikus hierarchikus gyűlés vagy a megyéspüspök. 2. §. A megyéspüspök hozzájárulásával szerzetes intézmény vagy más hivatalos (egyházi) jogi személy is létrehozhat katolikus egyetemet. 3. §. Más egyházi vagy laikus személyek is létrehozhatnak katolikus egyetemet; ilyen egyetem csak az illetékes egyházi hatóság beleegyezésével tekinthető katolikus egyetemnek, olyan feltételekkel, amelyekben a két fél megállapodott. 4. §. Az 1. § és 2. § eseteiben az alapszabályokat az illetékes egyházi hatóságnak kell jóváhagyni.” (magyarul: PM XXIII, 37–38) A „katolikus egyetem” nevet egy felsőoktatási intézmény csak az illetékes egyházi hatóság hozzájárulásával viselheti (808. k.). A világ katolikus egyetemei közül azokat, amelyek kezdettől, vagy alapításuk után később az Apostoli Szentszéktől alapítólevelet kaptak, az *Annuario Pontificio* évente felsorolja. Az egyetemnek nem minősülő, de a fenti tulajdonságokkal rendelkező katolikus felsőoktatási intézményekre ugyanazok a jogszabályok vonatkoznak, mint a katolikus egyetemekre (814. k.)<sup>650</sup>. A katolikus egyetemekre vonatkozó további sajátos előírásokat az *Ex corde Ecclesiae*

<sup>649</sup> Vö. *Código EUNSA* 501.

<sup>650</sup> Hazánkban két intézmény sorolható ebbe a kategóriába: a Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskola (Esztergom) és az Apor Vilmos Katolikus Főiskola (Zsámbék). A többi olyan intézmények, melyek a katolikus egyetemekkel azonos megítélés alá esnek, az Apostoli Szentszék megfelelő jegyzékeiben található felsorolva. Az első ilyen jegyzék kiadása *A Directory of Catholic Universities and other Catholic Institutions of*

kezdetű 1990. VIII. 15-én kelt apostoli rendelkezés (AAS 82, 1990, 1475–1509; magyarul PM XXIII) tartalmazza<sup>651</sup>.

**1508** Az egyház jogosultnak vallja magát arra, hogy egyetemeket létesítsen és vezessen. Amikor ezt teszi, nem csupán fentebb említett tanítói küldetését gyakorolja, hanem hozzájárul az emberek műveltségének magasabb szintre emeléséhez és az emberi személy teljesebb kifejlődéséhez (807. k.). Magyarországon katolikus egyetemalapítási kísérletek azonban egészen a XX. század utolsó évtizedéig sikertelenek maradtak. Ennek végső oka egyrészt az volt, hogy a Magyar Királyság és a Katolikus Egyház teljes jogi elválásztása mindvégig nem történt meg, így legalább a hittudományi oktatás katolikus azonossága állami intézményen belül konkordátum nélkül is védhetőnek látszott. Másrészt 1948. és 1989. között a hivatalos ideológia nem tette lehetővé új katolikus felsőoktatás kibontakozását.

1989. folyamán állami részről javaslatok hangzottak el a Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia „visszacsatolására” az Eötvös Loránd Tudományegyetemhez. Csakhogy Magyarországon a Hittudományi Kar leválasztása az állami egyetemről másként történt, mint pl. a szomszédos Csehszlovákiában. 1950-ben ugyanis a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 23/1950. számú rendelete arról intézkedett, hogy a teológiai karokat le kell választani az egyetemekről, és át kell adni azokat az illetékes egyházaknak. Így a Magyar Katolikus Püspöki Kar az egyetemről leválasztott Hittudományi Kart Római Katolikus Központi Hittudományi Akadémia néven újraszervezte. Az állam ezt az intézményt nyilvános jogú akadémiának ismerte el, és saját jogrendjében is meghagyta neki a tudományos fokozatok adásának lehetőségét. Mivel tehát a budapesti Hittudományi Kar 1989-ben is tisztán egyházi intézmény volt, az állam egyoldalú intézkedéssel nem egyesíthette azt állami egyetemmel. Ehhez – hittudományi karról lévén szó – az Apostoli Szentszék hozzájárulása lett volna szükséges. Ez azonban sohasem érkezett meg. Az 1989. október 23-án módosított Alkotmány (1989. év XXXI. törvény) 60. § (3) bekezdése hangsúlyozottan kimondta az állam és az egyház elválasztott működését. Így eleve valószínűnek tűnt, hogy a későbbiekben a hittudományi képzés, illetve a vallásos szellemű oktatási és nevelési tevékenység nem az állami intézményekben fog történni. A nem állami egyetemek létrehozásának törvényi lehetőségét az 1990. évi XXIII., az oktatásról szóló 1985. évi I. törvényt módosító törvény teremtette meg, főként annak 5. §-a. A nem állami felsőoktatási intézmények létesítésének alapvető feltételeiről a Kormány 36/1990. (IX. 12.) Korm. rendelete állapított meg szabályokat. Időközben az Országgyűlés 30/1990. (III. 21.) OGY határozata a budapesti Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémiát mellékletében kifejezetten egyetemnek ismerte el. Ezzel vált formailag lehetővé, hogy a meglévő egyetemi rangú intézmény bővítésével katolikus egyetem szülessék.

Közben elvileg megoldódni látszott a finanszírozás problémája is. Az 1990. évi IV. törvény 19. § (1) bekezdése ugyanis az egyházi oktatási intézmények számára garantálta „a hasonló állami intézményekkel azonos mértékű költségvetési támogatást”. Közben 1990. augusztus 15-én kiadásra került az *Ex corde Ecclesiae* kezdetű apostoli rendelkezés a katolikus egyetemekről. Ez lehetővé teszi, hogy az Apostoli Szentszéken kívül más hivatalos egyházi jogi személyek, pl. püspöki karok vagy szerzetesrendek is katolikus egyetemet alapíthassanak.

---

*Higher Education. Annuaire des Universités Catholiques et des autres Instituts Catholiques d'Etudes Supérieures*, Vatican City 1990.

<sup>651</sup> A katolikus egyetemekkel kapcsolatos egyházi jogfejlődéshez lásd pl. AMMER, J., *Zum Recht der „Katholischen Universität”* (Forschungen zur Kirchenrechtswissenschaft 17), Würzburg 1994.

A Magyar Katolikus Püspöki Kar 1991 decemberében az Apostoli Szentszékhez fordult az egyetem alapításának előzetes engedélyeztetése végett. Miután a pozitív válasz megérkezett (a Katolikus Nevelés Kongregációja 1992. január 24-én kelt, Prot. N. 223/91/9. számú hozzájárulása), a Magyar Katolikus Püspöki Kar 46/1992. számú 1992. január 30-án kelt rendelkezésével a Budapesten működő Római Katolikus Hittudományi Kar mellett új egyetemi karként Bölcsészettudományi Kart alapított, és kimondta, hogy az intézmény így katolikus egyetemmé vált. Neve Pázmány Péter Katolikus Egyetem lett. Az alapítás pillanatában két karból állt: A Hittudományi Karból és a Bölcsészettudományi Karból. 1992. október 4-én a budapesti Egyetemi templomban Pio Laghi bíboros a Katolikus Nevelés Kongregációjának prefektusa szentmise keretében nyitotta meg az új egyetem első tanévét. Az Egyetemet ebben a formájában (Pázmány Péter Katolikus Egyetem néven) az Országgyűlés 2/1993. (II. 4.) OGY határozatával ismerte el. Hamarosan sor került a Bölcsészettudományi Kar egyetemi fakultásként való kifejezett állami elismerésére is, mégpedig a Kormány 1032/1993. (V. 6.) Korm. határozatával.

Az Egyetem Jog- és Államtudományi Karát<sup>652</sup> a Püspöki Konferencia 1995. április 3-án alapította meg. Hamarosan megszületett a Kar állami elismerése is. 1998. júniusában a Püspöki Konferencia egyházilag megalapította az Egyetemen az Információs Technológiai Kart is, melyet egyetemi fakultásként az állami hatóságok 2001-ben ismertek el a 136/2001. (VII. 20.) Korm. határozattal (3. §). 1996-ban az Apostoli Szentszék az Egyetemen fakultási jogú Kánonjogi Posztgraduális Intézetet alapított, a Katolikus Nevelés Kongregációjának 975/96. számú 1996. november 30-án kelt határozatával.

Ugyanez a Kongregáció az Egyetem egészét 1999. március 25-én kelt N. 115/98. sz. határozatával szentszéki alapításúvá tette és szabályzatát jóváhagyta<sup>653</sup>.

## b. A tanárok

**1509** A katolikus egyetemeken a szabályzatuk szerint illetékes hatóságnak gondoskodnia kell arról, hogy *tanárnak* olyanokat *nevezzenek ki*, akik nemcsak tudományos szempontból és pedagógiaileg alkalmasak, hanem a katolikus tanításban és életmódjukban is kifogástalanok. Ha ezek a követelmények hiányoznak, az egyházi hatóságnak lépéseket kell tennie az illető tanár *elmozdítására* az egyetem szabályzatában meghatározott eljárás mód szerint (810. k. 1. §). Ezzel összefüggésben az illetékes püspöki konferenciák és megyéspüspökök kötelessége és joga felügyelni arra, hogy a katolikus egyetemeken megtartsák a katolikus tanítás elveit (810. k. 2. §). Mindez nem jelenti azt, hogy a hittel nem közvetlenül kapcsolatos tárgyak vagy ökumenikus vonatkozású kérdések oktatására ne lehetne nem katolikusokat felvenni. Ám nekik is tiszteletben kell tartaniuk az egyetem jellegét, s a nem katolikusok nem alkothatják az oktatók többségét (Const. Ap., *Ex corde Ecclesiae*, 1990. VIII. 15, nr. II, art. 4, 2–4. §: AAS 82, 1990, 1505–1506; magyarul PM XXIII, 38–39).

**1510** Akik bármilyen felsőoktatási intézményben *teológiai tárgyat* tanítanak, azoknak megbízatással (mandatum) kell rendelkezniük az illetékes egyházi hatóságtól (812. k.).

<sup>652</sup> A Karról lásd: Pázmány Péter Catholic University. Faculty of Law and Political Sciences, Bp. 2001.

<sup>653</sup> Az Egyetem történetéről lásd: TÖRÖK J.–LEGEZA L., *A Pázmány Péter Katolikus Egyetem*, Bp. 1999.

### c. A teológiai oktatás a katolikus egyetemeken

**1511** A katolikus egyetemeken a jog szerint kötelező teológiai kart, intézetet vagy legalább tanszéket fenntartani, s ott – a 229. k. 2. §-ának megfelelően – világi diákok oktatását is lehetővé tenni (811. k. 1. §; GE 10). A CIC külön előírja, hogy a katolikus egyetemeken tartani kell olyan előadásokat, melyek főként az illető egyetem egyes karain oktatott tudományokkal kapcsolatos teológiai kérdésekről szólnak (811. k. 2. §). Ezekre az előadásokra sor kerülhet akár a teológiai fakultáson<sup>654</sup>, akár más fakultásokon<sup>655</sup>.

### d. A diákok lelkipozozása

**1512** A megyéspüspök feladata, hogy gondoskodjék a diákság lelkipozozási ellátásáról akár úgy, hogy külön személyi plébániát (518. k.) alapít számukra, akár úgy, hogy gondozásukkal egyszerűen megbíz egy papot, esetleg lelkészi (vö. 564–572. k.) minőségben. Ugyancsak a diákságnak nyújtanak elsősorban lelki segítséget (de esetleg pl. kulturális, szociális támogatást is) a nem csupán a katolikus egyetem mellett működő katolikus egyetemi központok. Ezek létesítése is a megyéspüspökre tartozik (813. k.)<sup>656</sup>.

## 4. Az egyházi egyetemek és fakultások

### a. Az egyházi egyetem fogalma

**1513** Az egyházi egyetem, illetve fakultás az Apostoli Szentszék által alapított vagy jóváhagyott és az ő legfőbb irányítása alatt álló olyan felsőoktatási intézmény, mely a szent vagy a szent dolgokkal kapcsolatos tudományok kutatására és a diákoknak való tudományos szintű továbbadására szolgál (815. k., 816. k. 1. §). A „szent tudományok” elnevezés az egyházbjogban a teológiát, a keresztény filozófiát és az egyházbjogot jelöli. A szent dolgokkal kapcsolatos tudományok bőséges jegyzékét, valamint az egyházi egyetemekről és fakultásokról szóló részletes szabályokat a Szentszéknek a CIC megjelenése után is hatályban maradt rendelkezései tartalmazzák (II. János Pál, Const. Ap., *Sapientia Christiana*, 1979. IV. 15: AAS 71, 1979, 469–499; SC InstCath, Ordinationes, 1979. IV. 29: AAS 71, 1979, 500–521). Az egyházbjogi fakultásokon folyó képzés tartalma és időbeli terjedelme tekintetében a Katolikus Nevelés Kongregációja által 2002. szeptember 2-ával kiadott *Novo Codice Iuris Canonici* kezdetű határozat módosította a *Sapientia Christiana* 56., 57. és 76. cikkelyét. Ezek a változtatások a 2003–2004. akadémiai évtől kötelezik az egyházbjogi fakultásokat és intézeteket. Az egyházi egyetemeket és fakultásokat az *Annuario Pontificio* évente felsorolja.

**1514** Az egyházi egyetemekre és fakultásokra vonatkozó korábbi jelentősebb jogszabályok: XI. Pius, Const. ap., *Deus Scientiarum Dominus*, 1931. V. 24.: AAS 23 (1931) 241–262; SC InstCath, Normae quaedam, 1968. V. 20: Leges III, 5355–5368.

**1515** Ezek az egyetemek és fakultások sajátos hivatásuknál fogva, tekintettel az egyháznak a kinyilatkoztatott igazság hirdetésére és mélyebb megismerésére szóló küldetésére, különösen bensőségesen tartoznak az egyházhhoz, annak sajátjai (815. k.; vö. GE 11).

<sup>654</sup> Vö. RUF, N., *Das Recht der katholischen Kirche nach dem neuen Codex Iuris Canonici, für die Praxis erläutert*, Freiburg–Basel–Wien 1983, 197.

<sup>655</sup> Vö. *Código BAC* 418.

<sup>656</sup> Vö. pl. ERDŐ P., *Egyetemi lelkipozozkodás a nagy jubileum után*, in *Távlatok* 56 (2002) 276–284.



## **b. Az egyházi egyetemek működési szabályai, jogai és feladatai**

**1516** Az egyházi egyetemeknek és fakultásoknak az Apostoli Szentszék által jóváhagyott szabályzattal és oktatási renddel kell rendelkezniük (816. k. 2. §). Ennek a szabályzatnak tartalmaznia kell: 1) az intézmény nevét, jellegét, célját; 2) kormányzásának módját, a nagykancellár és az akadémiai hatóságok kijelölési mechanizmusát, teendőit; 3) a tanárookra vonatkozó előírásokat, minimális számukat, kategóriáikat, kinevezésük, előléptetésük, hivataluktól való megválásuk módját; 4) a diákok beiratkozásának feltételeit, kötelességeiket és jogaikat; 5) az intézmény egyéb tisztségviselőiről szóló normákat; 6) az oktatási rend főbb vonalait; 7) az akadémiai fokozatokról szóló szabályokat; 8) az oktatást segítő eszközök, különösen a könyvtár működésének néhány alapelvét; 9) a gazdasági ügyek legfőbb szabályait; 10) egyéb normákat, pl. a többi karokkal, intézetekkel való kapcsolat témakörében (SC InstCath, Ordinationes, 1979. IV. 29, Appendix I: AAS 71, 1979, 518–519). Az ilyen intézmények működésének kevésbé általános vagy könnyebben változó részleteit belső előírások határozzák meg, melyek nem szorulnak szentszéki jóváhagyásra (uo.), de ha törvényhozói hatalommal rendelkező hatóság adja ki őket, és kihirdetésre kerülnek (vö. 94. k. 3. §), az egyházi törvénnyel egyenlő elbírálás alá eső jogszabályok. Törvényhozó hatalommal rendelkező hatóság lehet pl. a nagykancellár (vö. II. János Pál, Const. ap., *Sapientia Christiana*, 1979. IV. 15, art. 13 § 1: AAS 71, 1979, 480).

**1517** Az egyházi egyetemekre és fakultásokra is érvényesek a katolikus egyetemek működésével kapcsolatban kimondott bizonyos szabályok (810. k., 812–813. k.). Az egyházi egyetemek és fakultások tanárainak, mielőtt munkakörükben stabilizálnák őket, vagy mielőtt a tanárok legmagasabb rendjébe (pl. nyilvános rendes tanár) emelkednének, az Apostoli Szentszék hozzájárulására (nihil obstat) van szükségük (II. János Pál, Const. Ap., *Sapientia Christiana*, 1979. IV. 15, art. 27 § 2: AAS 71, 1979, 483). A hozzájárulás elnyerésének feltételeit a Szemináriumok és Oktatási Intézmények Kongregációja 1988. VII. 12-én Prot. N. 462/79 szám alatt kiadott normáiban közölte. Az egyház jogrendjében érvényes akadémiai fokozatokat csak olyan egyetem vagy fakultás adhat, melyet a Szentszék létesített vagy jóváhagyott (817. k.).

**1518** Az egyházi egyetemek és fakultások vezetőinek és tanárainak törekedniük kell a tudományos együttműködésre a különböző karok között, valamint más egyetemekkel, köztük nem egyháziakkal is. Ennek formája lehet pl. a közös munka, a kutatás összehangolása, a kongresszusok rendezése, illetve a rajtuk való részvétel (820. k.; GE 12, GS 62).

## **c. A püspökök feladatai az egyházi egyetemekkel kapcsolatban**

**1519** A püspököknek az oktatással kapcsolatos kormányzás általános feladatain kívül arra is gondot kell fordítaniuk, hogy – amennyiben ezt az egyházmegye vagy az egyetemes egyház java megkívánja – egyházi egyetemre vagy fakultásra küldjék azokat a fiatalokat (pl. papnövendékeket, felszentelt klerikusokat), akik jellemük és szellemi képességük alapján alkalmasak egyetemi szintű teológiai tanulmányok végzésére. Ugyanez a feladatuk a szerzetes előljáróknak is intézményük tagjai vonatkozásában (819. k.; OT 18, GE 10). A papszentelés mindenki számára kötelező előfeltétele azonban csak a főiskolai szintű teológiai tanulmányok elvégzése (vö. 234. k. 2. §, 249–252. k.).

#### **d. A vallási tudományok felsőfokú intézetei**

**1520** A püspöki konferenciáknak és az egyes megyéspüspököknek is azon kell lenniük, hogy ha lehetséges, alapítsanak más – egyetemnek vagy fakultásnak nem minősülő (akadémiai fokozatok kiadására nem jogosult, sőt főiskolai szintű teljes képzést sem feltétlenül nyújtó) – felsőfokú intézeteket is a teológiai tárgyak és a keresztény kultúrához tartozó egyéb ismeretek oktatására (821. k.). Ezek az intézmények különböző neveket viselhetnek és különféle jogi kapcsolatban állhatnak egy-egy egyházi egyetemmel vagy fakultással (pl. aggregáció vagy az egyetem kötelékébe való tartozás). Hazánkban a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar Levelező Tagozata ilyen intézetnek minősíthető.

## 61. §. A tömegtájékoztatási eszközök, különösen a könyvek

### 1. Az egyház és a tömegtájékoztatási eszközök

**1521** A tömegtájékoztatási eszközöket az egyháznak küldetése teljesítése érdekében fel kell használnia (vö. 761. k.). Ezért jogot is formál ezeknek az eszközöknek az alkalmazására, s hangsúlyozza, hogy a főpásztoroknak törekedniük is kell erre (822. k. 1. §, vö. 747. k. 1. §). Az ezen a területen dolgozó krisztushívőknek, de lehetőségeik szerint a többi hívőknek is hozzá kell járulniuk a sajtó, a rádió, a televízió, a film és a hozzájuk hasonló egyéb tájékoztatási formák humánus és keresztény szellemű működéséhez (822. k. 2. §), és igyekezniük kell munkájukkal segíteni a lelkipásztori tevékenységet is (822. k. 3. §; vö. IM 1–3. 13).

### 2. A főpásztorok felügyeleti joga és kötelessége

**1522** Általánosságban az egyház pásztorai (gyakorlatilag főként az ordináriusok) kötelesek ügyelni arra, hogy a tömegtájékoztatási eszközök révén a krisztushívők hitét és erkölcsét károsodás ne érje. Ennek a feladatnak a főpásztorok főként két módon tesznek eleget: 1) a hitre vagy erkölcsre vonatkozó közlemények *előzetes cenzúrája* segítségével; 2) az ártalmas közlemények (főként írások) *utólagos helytelenítése* útján. A krisztushívők által kiadni szándékozott hitre vagy erkölcsre vonatkozó írások előzetes vizsgálatára a CIC egyetemes érvényű szabályokat közöl. Ám a főpásztoroknak általános felügyeleti kötelességüknél fogva joguk van arra, hogy az ilyen írások előzetes cenzúrájának való alávetését olyan esetben is megköveteljék, mikor ezt az egyetemes jog nem írja elő (823. k. 1. §; vö. SC Fid, Resp., 1980. VI. 25, nr. II.: AAS 72, 1980, 756; Berliner Ordinarienkonferenz, Beschluß, 1975. IX. 8–9, nr. 3: AKK 144, 1975, 525).

**1523** Ez a tömegtájékoztatási eszközökkel kapcsolatos felügyelet – akár előzetes cenzúra, akár utólagos elvetés tekintetében – részegyházukban a püspököket illeti, akik azt egyénileg vagy csoportosan (részleges zsinat, püspöki konferencia) gyakorolhatják. A könyvek jóváhagyására a szerző saját helyi ordináriusa vagy a kiadási hely ordináriusa jogosult (824. k. 1. §). Az egyetemes egyház szintjén a tömegtájékoztatással összefüggő felügyelet a legfőbb egyházi hatóságra tartozik (823. k. 2. §).

**1524** A hitet vagy erkölcsöt érintő írások *utólagos helytelenítése* több formában lehetséges. A könyvek olvasására, tartására, eladására vonatkozó tilalom a tiltott könyvek jegyzékének (Index librorum prohibitorum) hatályon kívül helyezése óta (vö. SC Fid, Notificatio, 1966. VI. 14: AAS 58, 1966, 445) az egyetemes egyházjogban nem szerepel. Egyes vidékeken azonban a püspökök pl. film- és könyvajánlásokat bocsátanak ki, melyekben helytelenítésüknek is hangot adnak bizonyos alkotásokkal kapcsolatban. Az ilyen negatív megítélés azonban többnyire tájékoztató jellegű, s nem jár az illető mű olvasásának vagy megtekintésének eltiltásával. A könyvek legfelső szintű egyházi elítélésére a Hittani Kongregáció az illetékes. A könyvek, illetve a bennük foglalt tanok elvetését vizsgálat előzi meg. Ennek korábbi eljárási szabályait a Szentszék külön rendelkezése tartalmazta (SC Fid, Agendí ratio in doctrinarum examine, 1971. I. 15: AAS 63, 1971, 234–236). Az új szabályokat a Hittani Kongregáció 1997. VI. 29-én adta ki (AAS 89, 1997, 830–835).

**1525** Az írások *előzetes felülvizsgálásáról* viszont a CIC részletes előírásokat közöl.

### 3. A könyvek jóváhagyása

#### a. Alapfogalmak

**1526** Az egyházjogban jóváhagyatás szempontjából *könyvnek* minősül minden nyilvános terjesztésre szánt írás, függetlenül attól, hogy milyen terjedelmű, és milyen eljárással sokszorosítják (824. k. 2. §). Nem tekintendők viszont könyvnek a hanglemezek, a hangszalagok, a videofelvételek és a gondolat terjesztésének más modern formái (vö. 18. k.). Az egyházi felülvizsgálatás kötelezettségét két tényező határozza meg: az írásmű tartalma és tervezett használatának módja.

**1527** A *jóváhagyás* (approbatio) és az *engedély* (licentia) megkülönböztetése (vö. 824. k. 1. §) a CIC-ben nem teljesen világos. A szerzők általában egyetértenek abban, hogy a jóváhagyás több az engedéllynél. A jóváhagyás megadása többnyire arra utal, hogy a kiadvány nem csupán nem ellenkezik a hittal, vagy a jó erkölccsel, hanem alkalmas arra is, hogy az egyház hivatalosan magáévá tehesse (ilyen értelemben használja e kifejezéseket pl. a 825. k.). Másutt a törvénykönyv ettől eltérő jelentéssel alkalmazza ezeket a szavakat. A 827. k. 4. § pl. az egyházi engedély nélkül megjelent könyvek templomi terjesztéséhez az egyházi hatóság utólagos „jóváhagyását” kívánja.

**1528** A cenzúra eredményeként a könyv megjelenése előtt adott hozzájárulás (akár jóváhagyás, akár engedély néven szerepeljen) régtől szokásos formája: a cenzor által megadott „nihil obstat” után az ordinárius a művet „imprimatur”-ral látja el. Ezt a formát, illetve e formuláknak a kiadványon való feltüntetését az egyetemes törvény nem írja elő kötelezően, annyit viszont megkíván, hogy az egyházi hozzájárulással megjelenő kiadványra rányomtassák legalább az egyházi engedély tényét, megadójának nevét, valamint az engedélyezés helyét és napját (PCI, Resp., 1987. IV. 29, nr. II: AAS 79, 1987, 1249).

#### b. Szabályok az egyes könyvfajtákra

**1529** A *Szentírás* könyveinek kiadásához az Apostoli Szentszék vagy a püspöki konferencia jóváhagyása szükséges. Élő nyelvű fordítás is csak e két hatóság valamelyikének jóváhagyásával adható ki róluk. Ám a fordításokhoz kötelező hozzáfűzni a szükséges és elégséges magyarázatokat is (825. k. 1. §). Más felekezetű keresztényekkel közösen készíthető ökumenikus szentírásfordítás is, de itt is szükség van a megfelelő magyarázatok közzétételére. Az ökumenikus fordítások készítéséhez és kiadásához a benne résztvevő katolikusoknak ki kell kérniük a püspöki konferencia előzetes engedélyét (825. k. 2. §).

**1530** A *liturgikus könyvek* (tudniillik a hivatalos szertartáskönyvek) kibocsátója az Apostoli Szentszék. A fordításokat – adott keretek között a helyi viszonyokra alkalmazva – elkészíttetni és kiadni a püspöki konferenciák feladata. Ám a megjelenés előtt a fordítások szövegét is felül kell vizsgálatni a Szentszékkel (838. k.). A liturgikus könyvek, illetve fordításaik teljes szövegének vagy egyes részeinek újra kiadásához az szükséges, hogy a kiadás helyének ordináriusa tanúsítsa, hogy ezek megegyeznek a már jóváhagyott kiadással (826. k. 2. §). A népnyelv használatáról a liturgikus könyvek kiadásában az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció 2001. III. 28-án új instrukciót adott ki (C CultSacr, *Instructio de usu linguarum popularium in libris Liturgiae Romanis edendis*: AAS 93, 2001, 685–726; magyarul: RD XVIII.).

**1531** Az *imakönyveket* – akár nyilvános, akár magánhasználatra szánják őket – csak a helyi ordinárius előzetes engedélyével (gyakorlatilag „imprimattural”) szabad kiadni (826. k. 3. §).

**1532** A *katekizmusok* és a hitoktatáshoz tartozó egyéb írások kiadásához a helyi ordinárius jóváhagyása szükséges (827. k. 1. §). A püspöki konferenciák által kiadásra kerülő országos hittankönyvek számára szentszéki jóváhagyás van előírva (775. k. 2. §). A hittankönyvek esetében nem elégsége, hogy egyszerűen „imprimattural” jelenjenek meg. Ahhoz, hogy az egyházi hitoktatás vezérfonalául lehessen használni őket, szükséges az is, hogy az illetékes hatóság (megyéspüspök, püspöki konferencia) az adott egyházmegyében hivatalos használatra bevezesse őket. Enélkül az intézkedés nélkül még az egyházi jóváhagyással kiadott könyveket is csak segédanyagként szabad a plébániai vagy iskolai hitoktatásban alkalmazni (SC Fid, Resp., 1983. VII. 7, Prot. 3331/67: AAS 76, 1984, 49. 51–52).

**1533** Azokat a *műveket*, melyek szentírási, teológiai, kánonjogi, egyháztörténelmi, vallási vagy erkölcsi kérdésekről szólnak, hacsak a részleges jog másként nem rendelkezik, ki szabad adni jóváhagyás nélkül is, bár előzetes felülvizsgálatra, jóváhagyásra való betérjesztésük ajánlott (827. k. 3. §). Ha azonban bármilyen szintű iskolában tankönyvként kívánják használni, vagy templomban, illetve kápolnában való terjesztésre (kihelyezés, árusítás, ajándékozás) szánják őket, szükséges, hogy az illetékes egyházi hatóság jóváhagyásával jelenjenek meg, vagy ezt a fajta alkalmazásukat ugyanez a hatóság kiadásuk után jóváhagyja, engedélyezze (827. k. 2. és 4. §). A 827. k. 3. §-ának értelmében a teológiai jellegű folyóiratok megjelenhetnek akár (az egyes számokon feltüntetett) egyházi jóváhagyással, akár anélkül.

**1534** Az *egyházi hatóságok határozatainak és ügyiratainak* az illető hatóság által kiadott gyűjteményeit csak ennek a szervnek az előzetes engedélyével szabad újra kiadni. Az engedély megadását az érintett hatóság adott esetben (pl. szerzői jogokat illető) feltételekhez kötheti (828. k.). Ez az előírás – eltérően a liturgikus könyvekre érvényes szabálytól – csak a gyűjteményekre vonatkozik. Az Acta Apostolicae Sedisben közzétett egyes rendelkezések külön kiadásához, fordításához, valamint a már hatályon kívül lévő régi határozatok (tudományos stb.) publikálásához nem szükséges külön engedély<sup>657</sup>.

**1535** Az *új kiadásokra és fordításokra* nem érvényes a korábbi kiadásra vagy az eredeti szövegre adott jóváhagyás vagy engedély (829. k.).

### c. A cenzorok működése

**1536** A könyvek vizsgálatát és megítélését a helyi ordináriusok szabadon bízhatják arra, akit alkalmasnak tartanak rá. A püspöki konferenciák összeállíthatják a cenzorok jegyzékét, vagy több tagból álló cenzori bizottságot alakíthatnak. Az egyes ordináriusok ezeket a cenzorokat vagy bizottságokat igénybe vehetik, de nem kötelesek erre (vö. 830. k. 1. §).

**1537** A cenzornak vizsgálata során csakis az egyház hitről és erkölcsről szóló tanítását kell szem előtt tartania úgy, ahogyan azt az egyházi tanítóhivatal előadja. Tehát nem hivatott pl. az illető írásmű kiadásának időszerűségéről ítéletet mondani. A cenzornak véleményét

---

<sup>657</sup> Vö. Código EUNSA 514.

írásban kell megadnia (830. k. 2–3. §). Ha nincs egyetlen kedvező cenzori vélemény sem, az ordinárius nem adhatja jóváhagyását. Nincs akadálya azonban annak, hogy az ordinárius az egyik cenzor kedvezőtlen véleménye után újabb cenzort kérjen fel a vizsgálatra. Ha van kedvező írásbeli cenzori vélemény, az ordinárius jogosult, de nem köteles a jóváhagyás megadására. Ha a mű hittanilag és erkölcsileg kifogástalan, de nem alkalomszerű a közlése, pl. mert megbonthatja az egyház belső békéjét, akkor az illetékes ordinárius parancsban megtilthatja a szerzőnek vagy a kiadónak az írás publikálását. Ilyen tiltó parancsot akkor is ki lehet adni, ha a szerző vagy a kiadó nem kért jóváhagyást az ordináriustól (vö. 212. k. 1. §)<sup>658</sup>. Ha az ordinárius megtagadja a kért engedélyt (jóváhagyást), ennek indokát a szerzővel közölnie kell (830. k. 3. §). Egyébként egyes szerzők szerint az engedély megtagadása egyben közlési tilalomnak is minősül<sup>659</sup>.

#### **d. A krisztushívők személyét közvetlenül érintő szabályok**

**1538** *A szerzeteseknek* vallási vagy erkölcsi témájú írásaik kiadásához szükségük van – szabályzatuknak megfelelően – nagyobb előljárójuk engedélyére is (832. k.).

**1539** *A klerikusok és a szerzetes intézmények tagjai* csak a helyi ordinárius engedélyével írhatnak olyan újságokban vagy folyóiratokban, melyek a katolikus vallást vagy a jó erkölcsöt nyíltan támadni szokták. *A többi krisztushívők* ezt megfelelő és ésszerű okból megtehetik (831. k. 1. §), feltéve, hogy írásuk nem ellenkezik a hittel vagy az erkölccsel.

**1540** A hittel vagy az erkölccsel kapcsolatos kérdések *rádióban vagy televízióban* való tárgyalásához a klerikusoknak és a szerzeteseknek meg kell tartaniuk a püspöki konferencia által szabott feltételeket (831. k. 2. §).

<sup>658</sup> URRUTIA, F. J., *De limitibus libertatis scribendi fidelium iuxta legem canonicam*, in *Per* 65 (1976) 551.

<sup>659</sup> URRUTIA, F. J., „*De Ecclesiae munere docendi*” (*Codicis liber III: cc. 747–833*) *Synopsis lectionum et Commentarium*, Romae 1983, 47.

## 62. §. A hitvallás

**1541** A jog különösen is biztosítani kívánja, hogy bizonyos tisztségeket, feladatokat olyan személyek töltsenek be, akiknek hite megegyezik a katolikus egyház hitével. Ezért egyes tisztségek vagy feladatok gyakorlásának megkezdése előtt kötelező a hitvallás letétele. Az ilyenkor alkalmazandó hitvallás szövegét a Szentszék határozza meg. A trentói hitvallás és az antimodernista eskü helyett 1967-ben bevezetett formulát (SC Fid, Decr., 1967. XII. 20: AAS 59, 1967, 1058) 1989-ben újabb hitvallásszöveggel váltották fel, melyhez hűségeskü is járul (SC Fid, Professio fidei et Iusiurandum fidelitatis in suscipiendo officio nomine Ecclesiae exercendo, 1989. I. 9: AAS 81, 1989, 104–106; vö. C Fid, Rescriptum ex audientia, 1989. IX. 19: AAS 81, 1989, 1169). A hitvallás és a hűségeskü formuláját hivatalos változatban és fordításban megújítja és magyarázza a Hittani Kongregáció 1998. VI. 29-én kiadott nyilatkozata (AAS 90, 1998, 542–551). Ez utóbbi dokumentum célja az *Ad tuendam fidem* kezdetű motu proprio-ban jelzett (1998. V. 18: AAS 90, 1998, 457–461) hiteles tanítóhivatali tanítás kötelező jellegének védelme.

Ennek a *hitvallásnak* a letételére kötelesek (833. k.):

**1542** 1) Mindazok, akik egyetemes vagy részleges zsinaton (concilium), püspöki szinóduson vagy egyházmegyei zsinaton (synodus) akár döntési, akár tanácsadói szavazati joggal részt vesznek. A hitvallást az elnök vagy megbízottja előtt teszik le, az elnök pedig a zsinat vagy a szinódus előtt. Megfigyelők, vendégek nem kötelesek hitvallást tenni.

**1543** 2) Akiket bíborosi méltóságra emeltek. Az ő hitvallástételüket a bíborosi kollégium külön törvényei szabályozzák.

**1544** 3) Akiket püspökségre vagy a megyéspüspökséggel egyenlő elbírálás alá eső hivatalra (vö. 381. k. 2. §) neveztek ki. Hitvallásukat az Apostoli Szentszék megbízottja előtt teszik.

**1545** 4) Az egyházmegyei kormányzó (vö. 421. és 427. k.). Neki az egyetemes egyházjog szerint a tanácsosok testülete előtt kell a hitvallást tennie.

**1546** 5) Az általános helynökök, a püspöki helynökök és a bírósági helynökök. Ők a hitvallást a megyéspüspök vagy megbízottja előtt kötelesek letenni.

**1547** 6) A plébánosok, a szemináriumi rektorok, a szemináriumi teológia- vagy filozófiatanárok (a kánonjog tanárai is teológiai tanárnak számítanak<sup>660</sup>), valamint azok, akik a diakonátus felvétele előtt állnak. Mindezek a helyi ordinárius vagy megbízottja előtt teszik le a hitvallást.

**1548** 7) Az egyházi vagy katolikus egyetem rektorai. Nekik az egyetem nagykancellárja vagy ennek hiányában a helyi ordinárius, illetve ezek megbízottja előtt kell hitvallásukat letenniük.

<sup>660</sup> Vö. SCHWENDENWEIN, H., *Das neue Kirchenrecht. Gesamtdarstellung*, Graz–Wien–Köln 1983, 583, 35. jegyz.

**1549** 8) Akik bármilyen egyetemen hittel vagy erkölccsel kapcsolatos tárgyat adnak elő. Ők hitvallásukat az egyetem rektora előtt kötelesek letenni, ha a rektor pap. Egyébként a helyi ordinárius előtt kell hitvallást tenniük. Mindkét esetben tehető a hitvallás a kivételére jogosult személy megbízottja előtt is.

**1550** 9) A klerikusi szerzetes intézmények, valamint az apostoli élet klerikusi társaságai előjárói. Az ő hitvallástételük az illető intézmény szabályzata szerint történik.

**1551** A *hűségeskü* letételére az 1989. III. 1-jén hatályba lépett közös formula szerint a 833. k. 5–8. számában (fenti felsorolásunknak pedig az 5–9. pontjában) szereplő személyek kötelesek (AAS 81, 1989, 104. 106). A püspökök hűségesküjéről a jog külön intézkedik (vö. 380. k.).



## Ötödik rész: Az egyház megszentelői feladata

### 63. §. Általános tudnivalók

#### 1. A liturgia fogalma

**1552** Az egyház megszentelői feladatát különösképpen – bár nem kizárólag (vö. pl. 835. k. 4. §, 839. k. 1. §) – a szent liturgia által teljesíti. A liturgia Jézus Krisztus papi feladatának gyakorlása, melyben „érezhető jelek jelzik és valósítják meg a nekik megfelelő sajátos módon” az emberek megszentelését. Benne Krisztus titokzatos teste, tudniillik a Fő és a tagok együtt, Isten teljes értékű, nyilvános (hivatalos) tiszteletét valósítja meg (SC 7c; 834. k. 1. §). Vagyis a liturgia célja az emberek megszentelése és Isten dicsőítése (vö. SC 10).

**1553** Jogilag az istentiszteleti tevékenység akkor minősül liturgiának, ha: 1) törvényesen kijelölt személyek, 2) az egyházi hatóság által jóváhagyott cselekményekkel, 3) az egyház nevében végzik (834. k. 2. §).

#### 2. A liturgia irányítása és végzője

**1554** A zsinat tanítását követve (SC 13b, 26, 41–42) a 837. k. hangsúlyozza a liturgikus ünneplés *közösségi és hivatalos* jellegét: Krisztus titokzatos teste, az egyház adja meg a liturgikus cselekményekben az Atyának kijáró tiszteletet. Valamiképpen minden krisztushívó részese ezeknek a cselekményeknek még akkor is, ha fizikailag nincs jelen. A liturgia közösségi, az egész egyházat átfogó jellege tehát nem csupán természetes közösségi vonatkozást (népes gyülekezet, tevékeny részvétel, vö. 837. k. 2. §) jelent.

**1555** Az egyház hierarchikusan rendezett közösség, így tagjai a liturgikus ünneplésben is rendjüknek és feladatuknak megfelelően vesznek részt. A szent nép a püspökök vezetése alatt rendeződik; az istentiszteletet is a püspök vagy az általa megbízott klerikus vagy – felszentelést nem igénylő liturgikus cselekmények esetén – világi vezet. Magában a szentmisében a pap Krisztus személyében cselekszik, nem pedig a hívők pusztán képviselőjeként. A hívők egyetemes papsága és a hierarchikus papság között nem csupán fokozati, hanem lényegi a különbség (LG 10b; SC Fid, Ep., 1983. VIII. 6, nr. 1: AAS 75, 1983, 1001).

**1556** Mindezek alapján a liturgikus tevékenységet az egyházi hatóság irányítja. Ez főként abban mutatkozik meg, hogy szabályokat bocsát ki a liturgiával kapcsolatban (*liturgikus törvényhozás*). Ezen a téren az illetékességek alábbi hierarchiája érvényesül: 1) Az Apostoli Szentszék feladata az egész egyház szent liturgiájának szabályozása, a liturgikus könyvek kiadása és fordításainak felülvizsgálata (838. k. 2. §). 2) A püspöki konferenciák illetékesek a liturgikus könyvek fordításainak elkészítésére és – a szentszéki felülvizsgálat után – kiadására (838. k. 3. §). 3) A megyéspüspökökre tartozik, hogy illetékességi körükön belül az egyetemes előírásokat kiegészítő részleges liturgikus szabályokat adjanak ki (838. k. 4. §).

**1557** A liturgia irányítása a törvényhozáson kívül *közigazgatási* (sőt akár bírói) intézkedések hozatalát is jelenti. A Szentszék az egész egyház vonatkozásában, a

megyéspüspök (sőt a keresztény nép imádságai és vallásos gyakorlatai terén minden helyi ordinárius, vö. 839. k. 2. §) a maga részegyháza tekintetében felügyeletet gyakorol a liturgikus tevékenység felett (838. k. 2. §, 392. k., 835. k. 1. §).

**1558** A liturgia közvetlen végzői mint a megszentelői feladat gyakorlói elsősorban a *püspökök* (835. k. 1. §). Az *áldozópapok* is sajátosan részesei Krisztus papságának, hiszen felszentelésük az istentisztelet végzésére és a nép megszentelésére rendeli őket. Tevékenységüket a püspök irányítása alatt végzik (835. k. 2. §; vö. LG 28, PO 5). A *diakónusok* nem a papságra (sacerdotium), hanem a szolgálatra (ministerium) kapnak felszentelést (LG 29)<sup>661</sup>. Az istentiszteleti cselekmények végzésében a jog külön előírásai szerint vesznek részt (835. k. 3. §). Sajátos liturgikus feladatuk az illetékes egyházi hatóság irányítása alatt a keresztség kiszolgáltatása (861. k.), az áldoztatás (910. k. 1. §), a szentségkitétel és a szentségi áldás (943. k.), a házasságkötésnél való közreműködés (1108. k. 1. §), a homília végzése (767. k. 1. §), a hívők közös imájának vezetése, egyes szentelmények, bizonyos áldások kiszolgáltatása (1169. k. 3. §; LG 29). A *világi krisztushívőknek* is van szerepe a liturgikus cselekményekben: nem passzív nézők és hallgatók csupán, hanem tevékeny részvételre hivatottak (835. k. 4. §); vö. SC 14). E részvétel módját az egyes liturgikus előírások pontosabban is megszabják. A megszentelői tevékenység nem liturgikus részében pedig különleges feladataik vannak.

### 3. A megszentelői feladat gyakorlásának egyéb módjai

**1559** Az egyház a liturgián kívül is gyakorolja a megszentelés feladatát. Ennek egyik módja az imádság és a különböző *vallásos gyakorlatok* (népi ájtatosságok, paraliturgia) végzése, melyre a helyi ordinárius különösen is felügyelni köteles (839. k. 2. §, vö. 826. k. 3. §). Más módja a *bűnbánat* és a *segítő szeretet* cselekedeteinek gyakorlása (839. k. 1. §, vö. 1249. k.). Sajátos módon vesznek részt a megszentelés feladatában a *szülők* azáltal, hogy keresztény szellemben élik *házasságukat* és gondoskodnak gyermekeik keresztény *neveléséről* (835. k. 4. §).

<sup>661</sup> A ministerium és a sacerdotium terminológiai szembeállítására már a legkorábbi latin keresztény szövegekben megfigyelhető, a *Samentarium Gelasianum* (1, 95) pedig a diakonátusra így alkalmazza ezt: „diaconus... non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecratur”; vö. *Thesaurus linguae latinae*, ed. iussu et auctoritate Consilii ab academiis societatisque diversarum nationum electi, VIII/7, Lipsiae 1955, 1010.

## I. fejezet: A szentségek

### 64. §. Előzetes tudnivalók a szentségi joghoz

**1560** Az egyház megszentelő feladatának legfontosabb része a szentségek kiszolgáltatása. Szükségszerű, hogy a jogban is ez nyerte a legrészletesebb szabályozást. Röviden rendelkezik azonban az Egyházi Törvénykönyv a megszenteléssel kapcsolatos más témákról is: a zsolozsmáról (1173–1175. k.), a szentelményekről (1166–1172. k.), különösen az egyházi temetésről (1176–1185. k.), a szentek, a szentképek és az ereklyék tiszteletéről (1186–1190. k.), a fogadalomról és az esküről (1191–1204. k.), valamint a szent helyekről (templomok, temetők: 1205–1243. k.) és a szent időkről (ünnepek, bűnbánati napok: 1244–1253. k.).

**1561** A jelen fejezetben a szentségi jognak csak az első hat szentségre vonatkozó tudnivalóit mutatjuk be részletesen, az egyházi házasságjognak – rendkívüli gyakorlati fontosságára való tekintettel – külön fejezetet szentelünk.

#### 1. A szentségek fogalma

**1562** A CIC a szentségekről a szó szűkebb értelmében beszél. Csak egyetlen helyen utal az egész egyház szentségi jellegére (837. k. 1. §; vö. LG 1), mely egyébként magának az egyházjog egészének is valamiképpen szentségi vonatkozást ad<sup>662</sup>. „Az Újszövetség szentségei, melyeket az Úr Krisztus alapított és bízott az egyházra, mint Krisztus és az egyház cselekményei jelek és eszközök, melyek kifejezik és erősítik a hitet, Istennek megadják a tiszteletet, és megszentelik az embert, s így a legnagyobb mértékben hozzájárulnak az egyházi közösség (communio ecclesiastica) kialakításához, erősítéséhez és kifejezéséhez” (840. k.; vö. SC 59).

#### 2. A szentségek érvényességének és megengedettségének feltételei

**1563** A szentségek az isteni letéteményhez (depositum) tartoznak és ugyanazok az egész egyház számára. Ezért *csakis* a legfőbb egyházi hatóság joga, hogy megítélje vagy meghatározza azt, ami *érvényességükhöz* szükséges (841. k.; vö. DV 10). Aki nincs megkeresztelve, az nem veheti fel érvényesen a többi szentségeket (vö. 842. k. 1. §).

**1564** A szentségek *megengedettségének* feltételei vonatkozhatnak a kiszolgáltatóra (a kiszolgáltatás megengedettsége), a felvevőre (a felvétel megengedettsége) vagy a szent cselekmények rendjére (ez esetben a maguk módján az összes résztvevőket érintik). A megengedettség feltételei a legfőbb egyházi hatóságon kívül a püspöki konferenciák vagy a megyéspüspökök is szabályozhatják illetékességük határai között (841. k., 838. k. 3–4 §).

---

<sup>662</sup> Vö. ERDŐ P., *Az egyházjog teológiája intézménytörténeti megközelítésben* (Egyház és jog 2), Bp. 1995, 126–136.

### 3. A szentségek kiszolgáltatásának kötelezettsége

**1565** „A világi hívőknek, mint minden keresztény hívőnek, joguk van hozzá, hogy felszentelt pásztoraiktól bőségesen kapjanak az egyház lelki javaiból, legfőbb támaszként az Isten igéjéből és a szentségi kegyelmekből” (LG 35; vö. 213. k.). Annak a nem kereszténynek pedig, aki az egyház igehirdetése révén megismerte Krisztust és hozzá tért, Istentől kapott hivatása, hogy megkeresztelkedve beépüljön Krisztusba és az egyházba (vö. AG 7). Ebből fakad a keresztséghez való joga. A keresztény beavatás teljességéhez pedig hozzá tartozik a bérmálás és az eucharisztia is. Így a megkeresztelt embernek bizonyos értelemben ezekhez a szentségekhez is joga van (842. k. 2. §; SC 71, AG 14b). Ezek a jogok az alapjai annak, hogy a szent szolgálatot teljesítők kötelesek a szentségeket kiszolgáltatni azoknak, akik: 1) megfelelően kérik (pl. körülmények, hely, idő stb. tekintetében), 2) kellően felkészültek az egyes szentségek jellege szerint), 3) jogilag nincsenek eltiltva az illető szentség vételétől (pl. kiközösítés, nyilvános bűn, az egyházzal való teljes közösség hiánya folytán) [843. k. 1. §]. A megfelelő kérés (vö. pl. 865. k., 867. k., 868. k. 1. § 1, 889. k., 988. k., 1006. k., 1026. k.), a kellő felkészültség (vö. pl. 851. k., 868. k. 1. § 2, 890. k., 913–914. k., 987. k., 1007. k., 1033–1039. k., 1063. k.) és a szentségektől való eltiltás (vö. pl. 891. k., 912. k., 915–916. k., 1040–1049. k., 1071. k., 1083–1094. k., 1124. k., 1331. k. 1. § 2, 1332. k., vö. 1352. k.) eseteit, feltételeit az egyetemes és a részleges jog pontosan meghatározza. Az egyházi rend szentsége esetében pl. a megfelelő kérés feltétele az is, hogy a jelöltet az egyház is kiválasztotta a szent szolgálatra, nem csupán maga érez kedvet hozzá. A jogi eltiltás hiánya általánosságban az illető szentség felvételére való jogképességet jelent.

**1566** A lelkipásztoroknak, de egyházi megbízatásuknak megfelelően a többi krisztushívőknek is kötelességük, hogy az igehirdetés és a hitoktatás útján felkészítést adjanak a szentségek felvételére (843. k. 2. §).

### 4. A szentségek kiszolgáltatása és a nem katolikus keresztények

**1567** Mivel a kereszstelendő még nem keresztény, a keresztséggel kapcsolatban a nem katolikus keresztényeknek való kiszolgáltatás kérdése nem merül fel. Nem katolikus keresztények gyermekeinek a katolikus egyházban való keresztelése tekintetében a 868. k. az irányadó.

**1568** A 844. k. 1. §-a általános elvként mondja ki, hogy: 1) katolikus szentségkiszolgáltatók a szentségeket csakis katolikusoknak szolgáltatathatják ki megengedetten, 2) katolikusok pedig csakis katolikusoktól vehetik fel megengedetten a szentségeket. Ennek az elvnek az alapja az egyházi közösség (*communio ecclesiastica*) és a szentségekben való közösség szoros összefüggése (840. k.; vö. UR 8d, 22c; *SecrChristUnit, Directorium, Ad totam Ecclesiam*, 1967. V. 14, nr. 55: AAS 59, 1967, 590; magyarul: PM VI, 32–33, 54. szám alatt; *SecrChristUnit, Instr.*, 1972. V. 1, nr. 2 a–b: AAS 64, 1972, 519–520; magyarul: PM VI, 74–75; *SecrChristUnit, Nota*, 1973. X. 17, nr. 3–4: AAS 65, 1973, 616–617; magyarul: PM VI, 85–86; *PontConsChristUnit, Directorium, La recherche de l'unité*, 1993. III. 25, nr. 122–136: AAS 85, 1993, 1086–1090; magyarul: II. *Ökumenikus Direktórium*, RD IV, Bp. 1996, 75–79). Mégis, ez alól az általános szabály alól – az ökumenikus törekvéseknek megfelelően – vannak kivételek.

### a. Katolikus hívő szentségfelvétele nem katolikus kiszolgáltatótól

**1569** Katolikus hívő a *bűnbánat* szentségét, az *eucharisziát* és a *betegek kenetét* felveheti olyan nem katolikus kiszolgáltatótól, akinek egyházában ezek a szentségek érvényesek, feltéve ha: 1) szükség vagy valódi lelkipásztori hasznosság indokolja, 2) távol áll a tévedés vagy a közömbösség veszélye, 3) fizikailag vagy erkölcsileg lehetetlen katolikus kiszolgáltatóhoz fordulnia (844. k. 2. §).

### b. Nem katolikus keresztény szentségfelvétele katolikus kiszolgáltatótól

**1570** A jog különbséget tesz a katolikus egyházzal teljes közösségben nem lévő *keleti* keresztények (és a velük egyenlő megítélés alá eső más keresztények) meg a *többi* keresztények (főleg protestánsok) között. A keleti egyházakkal a katolikus egyház nagyobb ekkleziológiai és szentségi közösségben van (OE 27–28; UR 15), mint azokkal az egyházi közösségekkel, melyek nem rendelkeznek a szentségek többségével. Ez a különbség a szentségekben való kölcsönös részesedés jogi lehetőségeiben is kifejezésre jut.

**1571** A nem egyesült *keleti keresztények* (és a velük egyenlő megítélés alá esők) a *bűnbánat* szentségében, az *eucharisziában* és a *betegek kenetében* katolikus kiszolgáltatótól akkor részesülhetnek, ha: 1) önként kérik, 2) kellően fel vannak készülve. Azt, hogy mely egyházak esnek a keletiekkel azonos elbírálás alá, az Apostoli Szentszék dönti el (844. k. 3. §).

**1572** A keleti keresztényekkel való szentségi közösségre vonatkozó fegyelmet szokás alkalmazni pl. az ókatolikusok viszonylatában is<sup>663</sup>.

**1573** A *többi nem katolikus keresztények* ugyanezeket a szentségeket akkor vehetik fel katolikus kiszolgáltatótól, ha: 1) életveszély vagy súlyos szükség áll fenn, 2) nem tudnak saját közösségük szolgálattevőjéhez járulni, 3) önként kérik, 4) kellően fel vannak készülve 5) katolikus hítről tesznek tanúságot az illető szentséggel kapcsolatban (844. k. 4. §). Annak megítélésére, hogy mikor áll fenn az itt említett súlyos szükség, a megyéspüspök vagy a püspöki konferencia illetékes (uo.). Ugyancsak a megyéspüspök vagy a püspöki konferencia szabályokat is adhat ki a nem katolikus keresztényekkel való szentségi közösséggel kapcsolatos részletekről a 844. k. 2–3. és 4. §-ában leírt esetekre nézve, de előbb meg kell kérdeznie az érintett nem katolikus keresztény egyháznak vagy közösségnek legalább a helyi hatóságát (844. k. 5. §).

## 5. A szentségek ismételése

**1574** Azokat a szentségeket, amelyek szentségi jegyet (*character*) hagynak hátra az emberben, vagyis a keresztséget, a bérmálást és az egyházi rendet, nem lehet ismételt feladni (845. k. 1. §). Ha azonban kétséges, hogy az illető szentség korábbi felvétele érvényes volt-e, feltételesen újra ki lehet azt szolgáltatni. A bizonytalanság elosztatását azonban előbb gondos vizsgálattal kell megkísérelni (845. k. 2. §).

<sup>663</sup> KAISER, M., *Ökumenische Gottesdienstgemeinschaft*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 644.

## 6. A szentségek szertartása

**1575** A szentségek kiszolgáltatása során követni kell a liturgikus könyvek előírásait (846. k. 1. §). Ezek az előírások valódi egyházi jogszabályok, sőt éppen ezek alkotják az egyházi törvények egyik legősibb típusát<sup>664</sup>. Kiadásukra a törvényben megjelölt hatóság az illetékes (vö. 826. k., 838. k.). Érvényességükre és hatályvesztésükre nézve a jog általános szabályai az irányadók (pl. 20–21. k.). A kiszolgáltató a szentségeket saját rítusa szerint köteles kiszolgáltatni (846. k. 2. §) még akkor is, ha a szentség felvevője más rítusú. A liturgiában a kezdeményező, alkotó önállóság a szertartáskönyvekben megjelölt keretek között érvényesül<sup>665</sup>.

## 7. A szent olajok

**1576** Több szentség kiszolgáltatása során olajat kell használni. Ennek az olajnak: 1) olajbogyóból vagy más növényből kell készülnie, 2) püspöktől szenteltnek vagy megáldottnak kell lennie (a 990. k. 2. sz. szerinti eset kivételével), 3) szükség esetét kivéve frissnek kell lennie (847. k. 1. §). A plébánosoknak a szent olajokat saját püspöktől kell kérniük és gondosan kell őrizniük. Az olajszentelésről lásd: SC Cult, *Ordo benedicendi oleum catechumenorum et infirmorum et conficiendi chrisma*, Typ. Pol. Vat. 1971. A pap a betegek kenetének kiszolgáltatásához az olajat – ha előre megáldott olajat használ – edényben hozza magával. „Az edény az olaj megőrzésére alkalmas anyagból készüljön; legyen tiszta és akkora, hogy a benne lévő vattára elegendő olajat lehessen önteni. Ebben az esetben a pap a szentkenet kiszolgáltatása után visszaviszi az edényt őrzési helyére. Gondoskodjunk, hogy az ilyen olaj meg ne avasodjék, továbbá kellő időnként megújíttassék, akár évente a nagycsütörtöki olajszentelés után, akár gyakrabban is, ha szükséges” (*Ordo Unctionis infirmorum eorumque pastoralis cura*, 1972. XI. 30, nr. 21; magyarul: *A betegek kenete és a lelkipásztori betegellátás szertartása*, Bp. 1974, 16–17).

## 8. Adományok szentségkiszolgáltatáskor

**1577** A kiszolgáltató az illetékes hatóságtól meghatározott adományokon kívül a szentségek kiszolgáltatásáért semmit nem kérhet. Mindig ügyelni kell arra is, nehogy a szegények szegénységük miatt nélkülözzék a szentségi segítséget (848. k.). A fenti előírás áthágása büntetendő (1380. k.). Hazánkban a szentségek és szentelmények kiszolgáltatásával kapcsolatos adományokat, valamint bizonyos hivatali taxákat (elbocsátó, felmentés, anyakönyvi igazolás illétéke) az egyházmegyei körlevelekben kiadott stóladíjszabás határozza meg. Alkalmas megoldás lehet a stóladíjszabás püspökkari szintű egyeztetése, mert ez az összes tartományok püspökeit reprezentálja (vö. 1264. k. 2°). Előfordulhat pl. törvényes szokás vagy a tartomány püspökeinek kifejezett vagy hallgatólagos beleegyezése alapján olyan is, hogy egyetlen egyházmegye különböző térségeiben más és más díjszabás érvényes.

<sup>664</sup> A Didakhé vagy később a Traditio Apostolica nemcsak egyházfegyelmi, hanem liturgikus szempontból is kapitális szövegelemek, sőt épp akkor fogalmazzák meg a legtisztábban fegyelmi szabályokat, amikor a liturgiával kapcsolatos témáról van szó.

<sup>665</sup> Vö. *Código EUNSA* 532; *Código BAC* 438.

## 9. Az egyes szentségek tárgyalásának rendje a CIC-ben

**1578** Az egyes szentségekről való tárgyalást a CIC általában teológiai tartalmú *bevezető kánonokkal* kezdi (pl. 849. k., 879. k., 897-899. k., 959. k., 998. k., 1008–1009. k.). Ezek nem tisztán egyházi törvények, hanem egyetemes („isteni jogot” tartalmazó) alapelvek. Ezért magyarázatuk során szem előtt kell tartani, hogy a 11. k. értelmében nem csupán a katolikusokra érvényesek. Bennük a II. Vatikáni Zsinat tanítása és a CIC közti szerves kapcsolat világosan megmutatkozik.

**1579** A szentségekkel foglalkozó többi kánonok elrendezését is – a házasság kivételével – bizonyos egyöntetűség jellemzi. Első helyen a szentség *kiszolgáltatásáról*, illetve liturgikus ünnepléséről (*celebratio*) szóló szabályok állnak. Őket követik a szentség *kiszolgáltatójára*, majd a szentség *felvevőjére*, végül pedig az illető szentséggel összefüggő *egyéb* körülményekre (többi szereplők, anyakönyvezés, stb.) vonatkozó előírások<sup>666</sup>.

---

<sup>666</sup> Vö. ERDŐ P., *A Codex szentségi jogának szerkezete és alapelvei*, in *Teológia* 19 (1985) 63–64.

## 65. §. A keresztség

### 1. A keresztség fogalma

**1580** A keresztség az a szentség, mely által az emberek megszabadulnak a bűnöktől, Isten gyermekeivé születnek újjá, és eltörölhetetlen jeggyel Krisztushoz hasonlóvá válva az egyház tagjai lesznek. Érvényesen csakis valódi *vízzel* való lemosás és megfelelő formájú *szavak* útján lehet kiszolgáltatni (849. k.; vö. Conc. Florent., Decr. pro Armenis: DS 1314; LG 11, 14, 40, PO 5). A keresztség a szentségek ajtaja (ianua sacramentorum), vagyis aki nincs megkeresztelve, a többi szentséget sem veheti fel érvényesen (849. k.; vö. 842. k. 1. §). Tényleges alakjában (vízkeresztség) vagy legalább vágy formájában a keresztség szükséges az üdvösségre (849. k.; vö. Conc. Trident., Sess. VII. c. 5: DS 1618; LG 14a). Mikor a II. Vatikáni Zsinat azt tanítja, hogy elnyerhetik az üdvösséget azok, „akik önhibájukon kívül nem ismerik Krisztus evangéliumát és egyházát, de őszinte szívvel keresik Istent, és a kegyelem hatása alatt arra törekcsenek, hogy teljesítsék akaratát, melyet lelkiismeretük szavában ismernek fel” (LG 16), miként a kijelentése alapjául idézett forrásszöveg (SC Off, Ep., 1949. VIII. 8: DS 3868–3872) igazolja, a vágykeresztség fogalmát fejt ki. Ennek a forrásszövegnek a tanúsága szerint a földi életben Krisztus egyházának valóságos tagjává csak az válik (incorporatur), aki a keresztséget ténylegesen (vízkeresztség) felvette (vö. 96. k., 204–205. k.). A vágykeresztséggel csak valamiképpen kapcsolódik az egyházhoz (adhaeret) az ember (DS 3871). A keresztség szükségessége az üdvösségre a keresztségről szóló törvények értelmezésének vezérelve.

### 2. A keresztség kiszolgáltatása

#### a. A keresztesítés liturgiája

**1581** Az *előírt szertartás* tekintetében (de a megengedett kiszolgáltatás és felvétel feltételeit illetően is) különbség van a sürgős szükségben (főként halálveszélyben) és a rendes körülmények között végzett (régii nevén „ünnepélyes”) keresztesítés közt. A rendes keresztesítést a jóváhagyott liturgikus könyvek szerint kell végezni. A hatályos keresztesítési szertartáskönyvek: 1) *Ordo baptismi parvulorum* (OBP, 1969. V. 15; magyarul: *A gyermekkeresztesítés szertartása*, Bp. 1973, 3–219); 2) *Ordo initiationis christianae adultorum* (OICA, 1972. I. 6; egy részlete magyarul: *A gyermekkeresztesítés szertartása*, Bp. 1973, 231–261). Sürgős szükség esetén csak azt kell megtartani, ami a szentség érvényességéhez nélkülözhetetlen (850. k.). Végszükség esetén a vízzel való leöntés vagy az alámerítés mellett elegendők ezek a szavak: „Én megkereszteslek téged az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevében” (OBP, Általános tudnivalók 23; A gyermekkeresztesítés tudnivalói 21: *A gyermekkeresztesítés szertartása*, Bp. 1973, 21, 32; vö. Conc. Florent., Decr. pro Armenis: DS 1314).

**1582** A *keresztvíznek* szükség esetét kivéve a liturgikus könyvek szerint megáldott víznek kell lennie (853. k.), ám ez a keresztség érvényességét nem érinti. Az érvényességhez csak az szükséges, hogy a víz valódi legyen. Az érvénytelen vagy kétes anyagokról a Szentszék korábbi döntései részleteket is tartalmaznak<sup>667</sup>. A vízzel való „lemosás” *módja* lehet az alámerítés vagy a leöntés, a püspöki konferencia előírásainak megfelelően (854. k.).

<sup>667</sup> Vö. pl. RADÓ, P., *Enchiridion Liturgicum*, I, Romae 1966, 647–648; BÁNK J., *Kánoni jog*, I, Bp. 1960, 405.



## b. Felkészítés a keresztségre

**1583** A keresztségre való felkészítés *felnöttek* esetében főként a katekumenátus során történik. Ennek rendjét az egyetemes jog keretein belül a püspöki konferencia szabályozza. Az OICA fokozatos beavatási rendjét a CIC csak annyiban írja elő, „amennyiben lehetséges” (851. k. 1). A felnőtt keresztelendők felkészítését nálunk 1999-ig többnyire a továbbra is érvényben lévő (mivel az Egyházi Törvénykönyvvel nem ellenkező – vö. 6. k.) egyházmegyei szintű előírások szabályozták (zsinati határozatok, körlevelek). A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia 1999. X. 31-én kihirdetett, *A felnőttek beavatása a keresztény életbe* címet viselő rendelkezése Magyarországra nézve is kötelezően érvénybe lépteti az *Ordo Initiationis Christianae Adultorum* magyar viszonyokra alkalmazott változatát. Eszerint azoknak, akik fiatal vagy felnőtt korban szeretnének a beavató szentségekhez járulni, hosszabb ideig tartó, elmélyült felkészülésre van szükségük. Hiszen a katekumenátusnak nemcsak az a célja, hogy általa a beavató szentségekre készülők megismerkedjenek a hit igazságaival, hanem az is, hogy a jelöltek megtanulják életre váltani Jézus tanítását, és élő kapcsolatba kerüljenek a helyi egyházi közösséggel, a plébániával. Keresztelés szempontjából felnőttek módjára kell kezelni mindazokat, akik hetedik életévüket betöltötték és eszük használatával rendelkeznek (852. k. 1. §).

**1584** *Gyermekkeresztelés* esetén a szülőket és a keresztszülőket kell oktatásban részesíteni a keresztség jelentéséről és a vele járó kötelezettségekről. Erről az oktatásról a plébánosnak kell gondoskodnia személyesen vagy mások útján (851. k. 2). Gyermek módjára kell eljárni azokkal, akik eszük használatával nem rendelkeznek (852. k. 2. §).

## c. A keresztnév

**1585** A Codex a keresztnévről csupán annyit ír elő, hogy az a keresztény érülettel ne ellenkezzék. Gyermek keresztelése esetén a név megválasztására a szülőknek s őket segítve a keresztszülőknek és a plébánosnak kell hogy gondja legyen (855. k.). A felnőtt keresztelendő maga dönthet keresztnévéről. Lehetőleg szent nevé kell választani, aki a keresztelendőnek védője és példaképe lehet (vö. OICA 26, 65. 4)<sup>668</sup>.

## d. A keresztelés helye és ideje

**1586** A keresztséget rendes formájában is (tehát nem csupán szükség esetén) bármely napon ki lehet szolgáltatni. Mégis ajánlott, hogy a keresztelést vasárnap vagy – ha lehetséges – húsvét vigíliáján végezzék (856. k.).

**1587** A keresztelés *helyét* illetően szükséghelyzetben nincs megszorítás: a *szükségkeresztséget* bárhol ki lehet szolgáltatni.

**1588** *Rendes* körülmények között a keresztelés sajátos helye a templom vagy a kápolna (857. k. 1. §). Mivel a keresztség az egyetemes egyházba úgy kapcsolja az embert, hogy ezzel saját plébániai közösségének is tagjává teszi (vö. 518. k.), a felnőttet saját lakóhelyének plébániatemplomában, a gyermeket szülei saját *plébániatemplomában* kell keresztelni, de

<sup>668</sup> A katolikus egyházban szokásos keresztnevekről lásd pl. MÁTRAY J., *Keresztneveink. Szentek, vértanúk, névnapok*, Bp. 1960; FEKETE A., *Keresztneveink, védőszentjeink*, Bp. 1974.

bármely megfelelő (tehát nem feltétlenül súlyos) okból lehet más keresztkutas templomban vagy kápolnában is kérni és elvégezni a keresztelést (vö. 857. k. 2. §).

**1589** *Keresztkútnak* minden plébániatemplomban kell lennie, de a helyi ordinárius a plébános meghallgatása után a hívek kényelmére engedélyezheti vagy előírhatja más templomban vagy kápolnában is a keresztkút tartását (858. k.). A keresztkút jelenlétének az a jogi következménye, hogy a rendes keresztelés az illető templomban kérhető és végezhető. A plébánia területén lévő többi keresztkutas templom és kápolna keresztelési joga a plébániatemplomával párhuzamosan érvényesül (858. k. 1. §). Ahhoz, hogy a keresztelés keresztkúttal nem rendelkező közelebbi templomban, kápolnában vagy más illő helyen történjék, az szükséges, hogy a keresztelendő a távolság vagy más körülmények miatt súlyos nehézség nélkül ne tudjon a plébániatemplomba vagy más keresztkutas templomba elmenni, illetve ne tudják elvinni oda (859. k.).

**1590** Noha a saját plébániatemplomtól különböző egyéb keresztkutas templomokban (pl. másik plébánián) bármely megfelelő okból kérhető a keresztség az egyetemes jog szerint, a részleges jog helyenként megszorításokat tesz ebben a tekintetben. Előfordul pl. hogy a másutt végzendő kereszteléshez helyenként a saját plébánostól úgynevezett „keresztelési elbocsátót” írnak elő. Mindenesetre túl merev illetékességi szabályok kimondása aligha látszik célravezetőnek akkor, ha nincsenek egységes kritériumok a keresztség kiszolgáltatásának, illetve elhalasztásának feltételeit illetően. Egyes egyházmegyék törvényei az illetékes plébánián kívüli keresztség megengedettségéhez a lakóhely szerinti plébános előzetes írásbeli engedélyét is kívánják (vö. pl. ZSK Veszprém, 1996, 53, 38. §). Sőt, ilyen értelemben rendelkeztek egyhangúan a magyar püspökök 1987-ben, az anyakönyvezési szabályzat jóváhagyásakor<sup>669</sup>. Ilyen engedéllyel történt keresztelés után a keresztelő plébános a keresztelést anyakönyvezi, de róla jelentést küld az összes adatokkal együtt a szülők lakóhelye szerinti plébánosnak<sup>670</sup>.

**1591** *Magánháznál* – mint bárhol másutt is – végezhető a szükségkeresztelés. A rendes keresztelés ugyanitt csak a helyi ordinárius súlyos okból adott engedélyével megengedett (860. k. 1. §). Az OBP bevezetőjének 12. pontja (*A gyermekkeresztelés szertartása*, Bp. 1973, 30) még úgy rendelkezett, hogy „magánházakban halálveszély esetét kivéve ne szolgáltatassák ki a szentséget”. Ez az előírás a 860. k. 1. §-a révén annyiban módosult, hogy az ordinárius súlyos okból szükséghelyzetben kívül is megengedheti a házi keresztelőt. Ez a szövegezés kompromisszumos: a törvénykönyv átdolgozása során korábban „megfelelő ok” szerepelt a szövegtervezetben (Comm 15, 1983, 179). Egy ilyen ordináriusi engedélyhez elegendő súlyos ok lehet pl. ha egy gyermeket csak egészségének veszélyeztetésével lehetne házon kívülre vinni<sup>671</sup>.

**1592** *Kórházban* csak szükséghelyzetben vagy más kényszerítő lelkipásztori okból szabad keresztelni. Ám a megyéspüspök olyan szabályt is alkothat, mely a kórházi keresztelésre tágabb lehetőséget teremt (860. k. 2. §).

<sup>669</sup> *Egységes Katolikus Anyakönyvezési Szabályzat*, Budapest 1988, 21, 15. § [1].

<sup>670</sup> Uo. 15. § [3].

<sup>671</sup> LÜDICKE, K., in *Münsterischer Kommentar zum CIC* 860/1.

### 3. A keresztség kiszolgáltatója

#### a. A rendes kiszolgáltatók

**1593** A keresztség rendes kiszolgáltatója a püspök, a pap és a diakónus (861. k. 1. §). Nekik a kereszteléshez magához nincs szükségük külön megbízásra. Sajátosan feladata a keresztelés a püspöknek (vö. 863. k.) és a plébánosnak (530. k. 1). Ezért annak a rendes kiszolgáltatónak, aki más területén keresztel, engedélyre van szüksége az illetékestől, noha külön megbízásra nem szorul.

#### b. A kisegítő kiszolgáltatók

**1594** A rendes kiszolgáltató távollétében vagy akadályoztatása esetén a keresztséget megengedetten szolgáltatja ki a hitoktató vagy más olyan személy, akit a helyi ordinárius erre kijelölt (861. k. 2. §). A rendes kiszolgáltató rövid távolléte (pl. szabadság) nem elegendő ok arra, hogy a kisegítő kiszolgáltató kereszteljen<sup>672</sup>.

#### c. A szükségkiszolgáltató

**1595** A szükségkeresztséget minden – akár keresztény, akár nem keresztény – ember érvényesen és megengedetten kiszolgáltathatja, feltéve hogy megfelelő szándék vezérli (861. k. 2. §), vagyis pl. nem játékból cselekszik, hanem azt akarja tenni, amit az egyház ilyenkor tesz. Természetesen a víz és a kellő szavak ilyenkor is szükségesek. Ezért a lelkipásztorok, különösen a plébánosok feladata, hogy a krisztushívőket megtanítsák a keresztelés módjára. A szükségkeresztelés módját fentebb már ismertettük (2. a).

#### d. A kiszolgáltató illetékessége

**1596** A szükségkeresztelést szabad más területén is végezni. Egyébként azonban ki-ki csak azon a területen keresztelhet megengedetten, ahol hivatala (pl. plébános) vagy megbízatása alapján erre illetékes. Itt bármely megfelelő okból megkeresztelheti azt is, aki nem ott lakik (vö. 857. k. 2. §), hacsak a részleges jog ezt még külön feltételekhez nem köti. Az esztergomi főegyházmegyei papi szenátus szerint pl. „hasznos gyakorlat az elbocsátás, illetve a helyileg illetékes plébánostól kért hozzájárulás a keresztségnek más plébánián történő kiszolgáltatásához” (EK Esztergom, 1981, 12). Más területén a kiszolgáltatónak még a saját alárendeltjét sem szabad megkeresztelnie. Ha valaki mégis más területén kíván keresztelni, ehhez engedély szükséges az illetékestől (plébános vagy ordinárius; 862. k.).

**1597** A felnőttek keresztelésére a püspöknek különös illetékessége van. Ezért legalább a tizennégy éven felüliek (hisz ebben a tekintetben a hetedik életév betöltésétől felnőttként kell kezelni az embert, vö. 851. k. 1. §) keresztelését előre jelenteni kell a megyéspüspöknek, hogy ha alkalmasnak ítéli, maga végezhesse a keresztelést (863. k.).

---

<sup>672</sup> HIEROLD, A. E., *Taufe und Firmung*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 664.

## 4. A keresztség felvevője

### a. Általános alkalmasság

**1598** A keresztség felvételére alkalmasak mindazok, de csak azok az emberek, akik még nincsenek megkeresztelve (864. k.). Gyakorlatilag a már világra jött, de még meg nem halt emberekre kell ezt vonatkoztatnunk (vö. 871. k.). A törvénykönyv felszólítást tartalmaz arra, hogy az elvetélt *magzatot*, ha él, és ha lehetőség van rá, kereszteljék meg (uo.). A magzat méhen belül való megkeresztelésének problémájára – ellentétben az 1917-es CIC 746. k. 1. §-ával – a hatályos CIC már nem tér ki. Azt az embert, akiről kétséges, hogy meg van-e keresztelve, vagy hogy érvényes volt-e a keresztsége, *feltételesen* kell megkeresztelni (869. k. 1. §). A nem katolikus keresztény egyházi közösségekben keresztelteteket átvételükkor nem kell feltételesen megkeresztelni, hacsak az anyag, a keresztelési szavak vagy a szándék tekintetében komoly érvényességi kétség nem merül fel (869. k. 2. §). A kitett vagy talált gyermekről az a vélelem, hogy nincs megkeresztelve. Ezért ha keresztelése szorgos utánajárás nyomán sem bizonyosul be, meg kell keresztelni (870. k.), a keresztelés egyéb feltételeinek megtartásával (lásd alább: 4. c). A keresztelés feltételeit illetően felnőtt- és gyermekkeresztséget különböztetünk meg (a gyermek és felnőtt fogalmáról a keresztség viszonylatában lásd fent: 2. b).

### b. Felnőttek

**1599** A felnőttek megkeresztelésének mások az előfeltételei normális körülmények között és mások halálveszélyben. Ha *nem áll fenn halálveszély*, a felnőtt kereszteléséhez szükséges, hogy: 1) kinyilvánítsa szándékát a keresztség felvételére; 2) kellően megtanulja a hit igazságait és a keresztény kötelességeket; 3) a katekumenátus révén bevezetést nyerjen a keresztény életbe (865. k. 1. §). Arra is figyelmeztetni kell a keresztelendőt, hogy bánja meg bűneit (uo.). Ezek közül a feltételek közül a megkeresztelkedés szándéka a felnőtt keresztelendő részéről az érvényességhez szükséges, a többi feltétel a megengedettséget érinti (SC Off, Instr., 1860. VIII. 3.: DS 2837). A katekumenátussal kapcsolatos helyi szabályokra már utaltunk (2. b). Hazai részleges egyházjogunk külön is hangsúlyozza, hogy a felnőttet csak akkor szabad megkeresztelni, ha „szabad állapotú, vagy az egyház törvényeivel nem ellenkező házasságban él” (ZSK Esztergom, 1994, 57, 26. §). Ennek az elvnek az egyetemes egyházfegyelemben való érvényesítése különösen jelentős ott, ahol poligámiában élő emberek közt terjed az evangélium. Amíg valaki poligám házasságban él, nem szabad a keresztséghez bocsátani<sup>673</sup>.

**1600** A *halálveszélyben* forgó felnőttet akkor szabad megkeresztelni, ha: 1) valamelyest ismeri a hit legfőbb igazságait; 2) bármilyen módon kinyilvánította szándékát a keresztség felvételére (maga a szándék itt is érvényességi feltétel); 3) ígéri, hogy megtartja a keresztény vallás parancsait (865. k. 2. §).

**1601** A keresztény beavatás (initiatio) egysége úgy kívánja, hogy – hacsak súlyos ok nem szól ellene – a felnőttet keresztelése után rögtön bérmálják is meg és részesítsék az eucharishtiában (866. k., vö. 842. k. 2. §).

<sup>673</sup> Vö. URRUTIA, F. J., *Praxis non admittendi polygamos ad baptismum: Cur non mutatur*, in *Per* 70, 1981, 499–522.

### c. Gyermek

**1602** A katolikus szülőknek (vö. 11. k.) gondoskodniuk kell arról, hogy gyermekeik már a születés utáni *első hetekben* elnyerjék a keresztséget. Ennek érdekében lehetőleg már a születés előtt, vagy legalább utána mihamarabb a plébánoshoz kell fordulniuk, hogy kérjék gyermekük számára a keresztséget, s erre kellő felkészítést kaphassanak (867. k. 1. §).

**1603** A régi jog (1917-es CIC 770. k.) még azt írta elő, hogy a gyermekeket mielőbb meg kell kereszteni. A 867. k. pontosabban meghatározza ezt az időt, mikor az első hetekről beszél. Ha tehát a szükséges feltételek megvannak, a keresztséget nem szabad halogatni (vö. SC Fid, Instr., *Pastoralis actio*, 1980. X. 20, nr. 5: AAS 77, 1980, 1140), hiszen ez a szentség szükséges a természetfölötti élet és az üdvösség szempontjából. A régi Codex előírását helyenként tartományi zsinatok konkretizálták: a mielőbbi keresztelés határidejét nyolc napban szabva meg<sup>674</sup>.

**1604** *Halálveszélyben* a gyermekeket haladéktalanul meg kell kereszteni (867. k. 2. §). Ilyenkor még nem katolikus szülők gyermekeit is meg szabad kereszteni „még a szülők akarata ellenére is” (868. k. 2. §).

**1605** Életveszély esetét kivéve akár katolikus, akár nem katolikus szülők gyermekének megengedett megkereszteléséhez szükséges, hogy: 1) a szülők (édesapa, édesanya) vagy gyámok egyike beleegyezzék; 2) megalapozott remény legyen a katolikus vallásban való nevelésre. Ha ez utóbbi feltétel hiányzik, a keresztséget a részleges jog előírásai szerint a feltétel teljesüléséig el kell halasztani, de a szülőkkel közölni kell ennek okát (868. k. 1. §). A Magyar Katolikus Püspöki Kar rendelkezése különösebb részletezés nélkül csak azt jelenti ki, hogy „egy bizonyos ideig el lehet halasztani annak a kisdednek a megkeresztelését, akinek egyik szülője sem kész a hitvallásra és annak vállalására, hogy őt katolikus keresztény módon neveli vagy nevelteti” (*A gyermekkeresztelés szertartása*, Bp. 1973, 5). Még ha a szülők közül egyik sem katolikus vagy egyik sem hívő is, a gyermeket azonnal meg kell kereszteni, ha az egyik szülő kérésén túl elegendő bizonyosság van a gyermek katolikus nevelésére. A Hittani Kongregáció utasítása szerint ilyenkor is elegendő a haladéktalan kereszteléshez pl. a gyermek gondját komolyan vállaló keresztszülő választása (SC Fid, Instr., *Pastoralis actio*, 1980. X. 20, nr. 30: AAS 72, 1980, 1153).

**1606** A katolikus nevelést személyesen nem vállaló szülők esetében sem kell eszerint mindig elhalasztani a keresztelést. Az Innsbrucki Egyházmegye részleges joga szerint pl. a keresztelést nem szabad elhalasztani, ha a szülők – még ha nem is katolikusok – vallási okból kérik gyermekük keresztelését és kijelentik, hogy a gyermek katolikus nevelésével egyetértenek, de ezt maguk nem tudják vállalni, más hívő katolikusnak kell ezt a feladatot kifejezetten és a szülők beleegyezésével vállalnia, mégpedig olyannak, aki az illető politikai településen lakik. Ez a személy lehetőleg a keresztszülő legyen, de lehet a család egy ismerőse vagy rokona is, aki egyébként a keresztszülőség feltételeinek megfelel. Ha ilyen személy nincs, akkor kell elhalasztani a keresztséget (*Richtlinien zur Taufpastoral*, nr. 14: *ÖAKR* 36, 1986, 100–101).

**1607** A 843. k. 1. § szerint a szentségeket nem szabad megtagadni azoktól, akik megfelelően kérik őket, kellően fel vannak készülve rájuk és jogilag nincsenek eltiltva tőlük.

<sup>674</sup> PIÑERO CARRION, J. M., *La ley de la Iglesia. Instituciones Canónicas*, II, Madrid 1986, 89.

A kérés megfelelőségének kritériumai a felkészültség követelményei és az eltiltás esetei nem a szentség kiszolgáltatójának pusztá megítélésétől függenek, hanem a jogban nyernek meghatározást. Ezért különösen problematikus a keresztség *elhalasztásának* fogalma. Az elhalasztás lelkipásztori tapintatból választott, de jogilag nem világos kifejezés. Jól érzékelteti, hogy a lelkipásztor sohasem viselkedhet merev, elutasító módon, hanem utat kell nyitnia a további megbeszélések, kapcsolattartás felé. Jogi technikai szempontból viszont ha egy személy jogosult valamire, s ebből a jogból egy másik személy (a szentség illetékes kiszolgáltatója) részéről kötelesség fakad, akkor a kötelezett nem halaszthatja belátása szerint kötelességének teljesítését. Tehát a „halasztás” kifejezés a 868. kánonban arra utal, hogy a szentség megengedett felvételéhez az ott említett körülmények *feltételként* vannak kikötve, s hogy ilyeneket az egyetemes törvény keretei között a részleges jog is szabhat (vö. 841. k.). Ezek teljesüléséig a szentséget nem szabad kiszolgáltatni. Így a jogosultság – törvényesen – korlátozódik. Ezeket a feltételeket azonban szűken kell értelmezni, vagyis csak akkor szabad hozzájuk kötni a szentség kiszolgáltatását, ha ez a jogszabályból világosan kitűnik (18. k.).

## 5. A keresztszülők

### a. A keresztszülők tisztsege és szükségessége

**1608** A keresztelendőnek, hacsak lehet, keresztszülőt kell kapnia. Ennek feladata, hogy a felnőtt keresztelendőnek a keresztség beavatásban segítségre legyen, a gyermeket pedig – a szülőkhöz társulva – a keresztségre bemutassa és azon legyen, hogy a megkeresztelt keresztség életet éljen (872. k.). Mivel a gyermek nevelésének kötelessége és joga elsősorban a szülőket illeti, a keresztszülők szerepe a szülők mellett kiegészítő jellegű.

### b. A keresztszülők száma

**1609** Nemétől függetlenül a keresztelendőnek lehet egy keresztapja vagy egy keresztanja vagy egy keresztapja és egy keresztanja (873. k.). Ezzel az előírással szemben ősi idők óta Európa-szerte létezett és helyenként még ma is előfordul az a népszokás, hogy kettőnél több keresztszülőt alkalmaznak<sup>675</sup>. Anyakönyvezni azonban a mai jog szerint legfeljebb két keresztszülőt lehet. Ha csupán egy keresztszülő van, ennek nem szükséges a keresztelendővel azonos neműnek lennie<sup>676</sup>.

### c. A keresztszülőség feltételei

**1610** A megkeresztelt és keresztszülője között már nincs házassági akadály. Így érthető, hogy a CIC nem különbözteti meg a keresztszülőség érvényességi és megengedettségi feltételeit. Csupán azt szögezi le, hogy a keresztszülői tisztsegre bocsátáshoz szükséges, hogy: 1) az illetőt maga a keresztelendő vagy ennek szülei, illetve gondviselői vagy ezek hiányában a plébános vagy a kiszolgáltató jelölje ki; 2) alkalmas legyen (értelem használata stb.); 3) szándékozzék ezt a tisztseget viselni; 4) tizenhatodik életévét betöltött személy legyen (bár a megyéspüspök meghatározhat más kort is, sőt megfelelő okból a plébános vagy a kiszolgáltató kivételt is tehet); 5) katolikus, megbérmált és elsőáldozást már végzett, hitéhez és a keresztszülői tisztseghoz méltó életet élő ember legyen; 6) ne kösse kiszabott vagy –

<sup>675</sup> TÁRKÁNY SZŐCS E., *Magyar jogi népszokások*, Bp. 1981, 130–131; a szokás középkori elterjedéséhez lásd pl. *Synodicon hispanum*, dirigida por GARCÍA Y GARCÍA, A., I, Madrid 1981, 57, 134, 153, 236, 364–365, 500, 509–510; II. Madrid 1982, 102–103, 178, 227, 287, 398, 434–435, 454.

<sup>676</sup> HIEROLD, *Taufe und Firmung* 669.

önmagától beálló büntetés esetén – kinyilvánított egyházi büntetés; 7) ne legyen a kereszstelendő apja vagy anyja (847. k. 1. §). Aki ezeknek a feltételeknek nem felel meg, azt – amennyiben nincs keresztszülő jelen – tanúként lehet alkalmazni (875. k.).

**1611** A nem katolikus keresztény – egy másnemű katolikus keresztszülő mellett – mint a keresztség sajátos értelemben vett tanúja szerepelhet (vö. 874. k. 2. §). A liturgikus előírás korábban arról szólt, hogy ez a személy ilyenkor a keresztszülői tisztséget töltheti be (OBP, Általános tudnivalók 10. 3: *A gyermekkeresztesítés szertartása*, Bp. 1973, 18). A CIC szóhasználatának megfelelően a Szentszék módosította a liturgikus könyv szövegét oly módon, hogy az ilyen nem katolikus keresztény személy szerepének megjelölései közül a „keresztszülő” szót törölte, viszont meghagyta a „keresztény tanú” kifejezést (SC SacCult, Variationes, 1983. IX. 12: *Notitiae* 20, 1983, 546). Ennek a sajátos értelmű tanúi tisztségnek a jogi tartalmát az egyetemes törvények pontosan nem körvonalazzák. Az Osztrák Püspöki Konferencia 1985 tavaszán tartott ülésén pl. így értelmezte a 874. k. 2. §-ának erre vonatkozó előírását: „A CIC 874. k. 2. § szerinti keresztesítési tanú nem csupán a keresztség kiszolgáltatását tanúsítja. A megkeresztelt számára tanúságot tesz a Szentháromságos Istenbe és Jézus Krisztusba, mint Istenbe Úrba és az Isten és az ember közötti egyetlen közvetítőbe vetett hitről. Ezért a keresztesítési tanú feladata, éppúgy mint a keresztszülőé, hogy a felnövekvő megkereszteltet a szülőkkel együtt hozzásegítse az emberi és keresztény életre való neveléshez különösen a keresztény hit tudatos megélésével. A katolikus keresztszülő ezen túlmenően a katolikus egyház hitközösségét képviseli... és a megkeresztelt szüleivel együtt gondoskodik a katolikus hitben való nevelésről” (ÖAKR 36, 1986, 98). Egyesek szerint a nem katolikus egyházi közösséghez tartozó keresztszülőség helyetti sajátos tanúi tisztsége nem vonatkozik az ortodoxokra. Ők ugyanis – noha nem katolikusok – nem pusztán „egyházi közösséghez”, hanem „egyházhoz” tartoznak, ezért rájuk továbbra is alkalmazható lenne a liturgikus könyvben szereplő „keresztszülő” megnevezés (Innsbrucki Egyházmegye, *Richtlinien zur Taufpastoral*, nr. 24: ÖAKR 36, 1986, 102). Ezzel a nézettel aligha érthetünk egyet tekintettel arra, hogy a Szentszék a CIC után a liturgikus könyv bevezetőjének szövegét úgy módosította, hogy „a katolikus közösséghez nem tartozó megkeresztelt” nem keresztszülő, hanem csak keresztény tanú lehet (SC SacCult, Variationes, 1983. IX. 12: *Notitiae* 20, 1983, 546).

A klerikusok keresztszülőségét a CIC már nem köti külön engedélyhez.

## 6. A keresztség bizonyítása és anyakönyvezése

### a. A keresztség bizonyítása

**1612** Ha a keresztesítés keresztszülő jelenlétében történik, a keresztszülő képes tanúsítani a szentség felvételét. Ha a keresztszülő nincs jelen, a kiszolgáltatónak gondoskodnia kell arról, hogy legalább tanúja legyen a keresztesítésnek (875. k.). Tanúskodásra mindazok képesek, akik a történeteket érzéklni és felfogni tudják, s tapasztalatukról bizonyágot is tudnak tenni (vö. pl. 1550. k.). A keresztség bizonyításához, ha ez senkinek hátrányt nem okoz (tehát nem olyankor, ha pl. a házasság érvényessége függ tőle a valláskülönbőség akadály vagy formahiány miatt), egyetlen kifogástalan tanú nyilatkozata vagy a felnőtt korban keresztesített személy esküje elegendő (876. k.). Legtöbbször azonban a keresztesítés bizonyítása az anyakönyv segítségével történik.

## b. A keresztség anyakönyvezése

**1613** A keresztelést annak a plébánosnak kell anyakönyveznie, akinek a területén a szentséget kiszolgáltatták. A kereszteltek anyakönyvébe (vö. 535. k. 1. §) be kell jegyezni: 1) a keresztelte nevét; 2) a kiszolgáltató nevét; 3) a szülőket; 4) a keresztszülőket vagy a tanúkat; 5) a kiszolgáltatás helyét és napját; 6) a születés helyét és napját (877. k. 1. §). Ha *férjnél nem lévő anyától* született gyermeket keresztelnek, az anya nevét csak akkor kell beírni, ha anyasága nyilvánosan igazolt, vagy ha írásban vagy két tanú előtt önként kéri. Az apa nevét ilyen esetben csak akkor kell feltüntetni, ha azt közokirat (pl. anyakönyvi kivonat) vagy a plébános és két tanú előtt tett saját nyilatkozata igazolja (877. k. 2. §). *Fogadott gyermek* keresztelésekor az örökbefogadó nevét be kell jegyezni. A természetes szülők nevét csak akkor kötelező beírni, ha ez az illető területen a világi anyakönyvben is szerepel (877. k. 3. §). A hazánkban érvényes anyakönyvezési szabályok szerint az örökbefogadó szülők adatait a szülők rovatába kell beírni. A feljegyzések rovatába kerül az örökbefogadás ténye, valamint ha a természetes szülők adatai ismertek, az ő adataik is, ha ismeretlenek, akkor ez a tény (*Egységes Katolikus Anyakönyvezési Szabályzat*, Bp. 1988, 31, 28. § [2]; ez a szabályzat részletekbe menően intézkedik a keresztelési anyakönyvezés összes egyéb problémáival kapcsolatban is, vö. 535. k.).

**1614** Ha a plébános nem volt jelen a kereszteléskor, a keresztség kiszolgáltatója (szükségkeresztségkor is) köteles értesíteni a keresztelés megtörténtéről annak a plébániának a plébánosát, amelynek területén a szentséget kiszolgáltatták, hogy a plébános az anyakönyvezést elvégezhesse (878. k., vö. 877. k. 1. §).

**1615** A hazai részleges jog szerint ha a gyermeket nem a szülők lakhelye szerinti plébánián kereszteltek, a keresztelési hely plébánosa köteles a keresztelés anyakönyvezése után a keresztelestről harminc napon belül értesíteni a szülők lakhelye szerint illetékes plébánost, aki a keresztelés tényét köteles feltüntetni a saját anyakönyvében, de folyószám nélkül, jelezve hogy hol végezték a keresztelést. Az ilyen folyószám nélküli bejegyzésről anyakönyvi kivonatot vagy keresztelési igazolást kiadni szigorúan tilos (*Egységes Katolikus Anyakönyvezési Szabályzat*, Bp. 1988, 21, 15. § [3]).



## 66. §. A bérmálás

### 1. A bérmálás fogalma

**1616** A bérmálás az az eltörölhetetlen jegyet adó szentség, mely a keresztyény beavatás útján előrehaladó megkeresztelteket a Szentlélek adományával gazdagítja és tökéletesebben kapcsolja az egyházhoz, megerősíti és szorosabban kötelezi őket, hogy szóban és tettben Krisztus tanúi legyenek, s a hitet terjesszék és védelmezzék (879. k.; vö. LG 11a).

### 2. A bérmálás kiszolgáltatása

**1617** A bérmálás kiszolgáltatása a homloknak a kéz rátételével, krizmával való megkenése és a liturgikus könyvekben előírt szavak által történik (880. k. 1. §). A szentség érvényességéhez nem szükséges, hogy a bérmáló külön is rátegye a kezét a bérmálandóra. Elegendő a homlok megkenése, mely – ha kézzel végzik – kellően kifejezi a kézrátételt is (PCDecrI, Resp., 1972. VI. 9: AAS 64, 1972, 526; vö. Const. Ap., *Divinae consortium naturae*, 1971. VIII. 15: AAS 63, 1971, 657–664; magyarul: *A gyermekkeresztelés szertartása*, Bp. 1973, 267–275).

**1618** A bérmálás hatályos szertartáskönyve az *Ordo Confirmationis* (OC, 1971. VIII. 22; magyarul: *A gyermekkeresztelés szertartása*, Bp. 1973, 263–343). A felnőttkeresztelés és a nem katolikus keresztyény befogadása során történő bérmálás liturgiáját ezeknek a szertartásoknak a szabályaiban találhatjuk (uo. 250–252, 354–355). A bérmálás kiszolgáltatásához mindig püspök által szentelt krizma szükséges (880. k. 2. §). A püspök ugyanis ennek a szentségnek az eredendő kiszolgáltatója. Noha a mai egyházfegyelem ezt megengedő szabályt nem tartalmaz, a Szentszék megengedhetné papoknak is ennek az olajnak a megszentelését (vö. 1166–1167. k.)<sup>677</sup>.

**1619** A bérmálást célszerű templomban, szentmise keretében kiszolgáltatni. A szentmisében a bérmálás evangélium után történik (OC 21; magyarul: *A gyermekkeresztelés szertartása*, Bp. 1973, 284). Ám megfelelő és ésszerű okból végezhető a bérmálás misén kívül és bármely más méltó helyen is (881. k.).

### 3. A bérmálás kiszolgáltatója

#### a. A rendes kiszolgáltató

**1620** A bérmálás rendes kiszolgáltatója a püspök (882. k.). A püspökök mindenütt *érvényesen* bérmálhatnak. *Megengedetten* bérmál: 1) a megyéspüspök saját egyházmegyéjében mindenkit, kivéve azokat a neki alá nem rendelt hívőket, akik bérmálását a saját ordináriusuk kifejezetten megtiltotta (886. k. 1. §); 2) idegen egyházmegyében bármely püspök az illetékes megyéspüspök legalább ésszerűen vélelmezett engedélyével (886. k. 2. §); 3) a megyéspüspök idegen egyházmegyében saját alárendeltjét még a megyéspüspök engedélye nélkül is (uo.).

<sup>677</sup> Vö. RINCÓN, T., *Disciplina canónica del culto divino*, in AAVV., *Manual de Derecho Canónico*, Pamplona 1988, 434.

## b. A többi kiszolgáltató

**1621** A bérmálás szentségét érvényesen szolgáltatja ki a megfelelő *felhatalmazással rendelkező pap* is (882. k.). A területi felhatalmazással ellátott pap a kijelölt területen mindenkit *megengedetten* bérmál, kivéve azokat az idegeneket, akiknek bérmálását saját ordináriusuk megtiltotta (887. k.). Ha a területen exempt hely található, az ilyen pap ott is érvényesen bérmálhat (888. k.), a kijelölt területen kívül viszont – halálveszély esetét kivéve (883. k. 3) – nem képes *érvényesen* kiszolgáltatni ezt a szentséget (887. k.).

**1622** A papokat a bérmálásra vagy az egyetemes jog, vagy az illetékes hatóság külön engedélye hatalmazza fel. Az *egyetemes jog* alapján rendelkeznek bérmálási felhatalmazással: 1) területükön belül azok, akik a megyéspüspökkel egyenlő elbírálás alá esnek (883. k. 1, vö. 381. k. 2. §); 2) az illető személy vonatkozásában az a pap, aki hivatalánál fogva vagy a megyéspüspök megbízása alapján hét éven felüli személyt keresztel vagy ilyen keresztényt a katolikus egyház teljes közösségébe felvesz (883. k. 2); 3) halálveszélyben lévők vonatkozásában a plébános, sőt bármely pap, még az is, aki kánoni büntetés alatt áll (883. k. 3; SC SacCult, Variationes, 1983. IX. 12: *Notitiae* 20, 1983, 548).

**1623** Külön *felhatalmazás* alapján bérmálhat: 1) az a pap, akit a megyéspüspök – ha a szükség úgy kívánja – erre (akár általánosan is) felhatalmazott (884. k. 1. §); 2) az a pap, akit a bérmáló püspök vagy felhatalmazott pap egyes esetekben súlyos okból (!) maga mellé vesz (884. k. 2. §). Ezek a „maga mellé vett” kiszolgáltatók bármilyen – kánoni büntetés alatt nem álló – papok lehetnek. Nem szükséges, hogy valamilyen meghatározott egyházi hivatal viseljenek (SC SacCult, Variationes, 1983. IX. 12: *Notitiae* 20, 1983, 548).

## 4. A bérmálkozók

### a. A bérmálkozás általános feltételei

**1624** A bérmálás szentségének felvételére képesek mindazok, de csak azok a megkereszteltek, akik még nincsenek megbérmálva (889. k. 1. §). Halálveszély esetét kivéve a megengedettséghöz szükséges, hogy a felvevő, ha esze használatával rendelkezik: 1) kellő oktatást kapjon; 2) megfelelően felkészüljön; 3) meg tudja újítani keresztségi fogadalmát (889. k. 2. §).

### b. A bérmálkozók életkora

**1625** A hívők kötelesek a bérmálás szentségét időben felvenni. A szülők és bérmaszülők kötelessége gondoskodni arról, hogy a bérmálandók kellő oktatást kapjanak és megfelelő időben elnyerjék ezt a szentséget (890. k.). Az egyetemes jog szerint a bérmálás szentségét körülbelül abban a korban kell feladni, amikor a bérmálandók eljutnak értelmük használatára (aetas discretionis – 891. k.). Ez az életkor jogi értelemben a hetedik életév betöltésekor érkezik el (97. k. 2. §)<sup>678</sup>.

<sup>678</sup> Vö. FERRARIS, L., *Prompta bibliotheca canonica, iuridica, etc.*, I, Paris 1863, 321–322, nr. 36–38; DELMAILLE, J., *Age*, in DDC I, 329–330; HIEROLD, *Taufe und Firmung* 674; PAARHAMMER, H.–FAHRNBERGER, G., *Pfarrei und Pfarrer im neuen CIC*, Wien–München 1983, 107; LÜDICKE, K., in *Münsterische Kommentar zum CIC*, Jan. 1986, 981/1; PIÑERO CARRION II, 102.

**1626** Az 1917-es CIC a kb. hétéves kort jelölte meg a bérmálás számára. Halálveszély esetén, valamint megfelelő és súlyos okból korábban is ki lehetett szolgáltatni ezt a szentséget. Ilyen oknak számított a korábbi bérmálkozást kívánó törvényes szokás is. Ez volt a helyzet Spanyolországban és Latin-Amerikában, ahol hétévesnél kisebb gyerekeknek, gyakran pedig közvetlenül a keresztelés után adták ezt a szentséget. A Szentségi Kongregáció 1932-ben kijelentette, hogy ezt a szokást továbbra is lehet követni, bár az általános jog alkalmazásának bevezetése kívánatos, oly módon azonban, hogy a bérmálást inkább az elsődözés előtt szolgáltatassák ki (Instr., 1932. VI. 30: AAS 24, 1932, 271–272). 1952. III. 26-án pedig hiteles törvényt magyarázat született arról, hogy – tekintettel az 1917-es CIC 788. k.-ra – nem tartható annak a helyi ordináriusnak a rendelkezése, aki megtiltja a tízévesnél fiatalabb gyermekek bérmálását (PCI, Resp., nr. III: AAS 44, 1952, 496). Az 1971-es OC a hét év körüli korban való bérmálást rögzítette, bár megnyitotta a lehetőséget arra, hogy a püspöki konferenciák idősebb korban állapítsák meg a bérmálkozás idejét: „A gyermekek megbérmálását a latin egyház általában hétéves korig halasztja. A püspöki konferenciák azonban, ha lelkipásztori okból jobbnak látják, úgy határozhatnak, hogy kellő felkészítés után érettebb korban történjék a bérmálás annak érdekében, hogy tudatosabb legyen, mit is jelent a hívő ember életében a teljes engedelmesség Krisztus Urunknak, és az állhatatos tanúságtétel órája. Ilyenkor azonban gondosan örködjének azon, hogy halálveszélyben vagy egyéb súlyos okból a gyermekek még értelmük használata előtt is idejében megbérmáltassanak, nehogy meg legyenek fosztva a szentség kegyelmeitől” (A bérmálás tudnivalói, nr. 11; magyarul: *A gyermekkeresztes szertartása*, Bp. 1973, 280). Ezt az előírást a hatályos CIC nem változtatta meg, hiszen a Szentségi és Istentiszteleti Kongregáció hivatalos módosításjegyzéke (Variationes, 1983. IX. 12) ebben a tekintetben változást nem jelez. Tehát a Szentszék hivatalos értelmezése szerint is az értelem használatának kora és a hétéves kor ugyanazt jelenti.

**1627** A püspöki konferenciáknak jogukban áll, hogy ettől az egyetemes jogban jelzett életkortól különböző (annál magasabb vagy alacsonyabb) korhatárt írjanak elő a bérmálásra. Hazánkban a püspöki konferencia 1983. XII. 13–14-i ülésén úgy határozott, hogy a bérmálást „lehetőleg” 12–14 éves kor előtt ne szolgáltatassák ki (*Új Ember* 40, 1984. I. 1, 2; vö. MKPK, Kieg. 17. cikkely). Ez azonban nem jelenti azt, hogy ezen a koron túl is tetszés szerint halogatni lehetne a bérmálást, hiszen a hívők kötelesek idejében felvenni ezt a szentséget (890. k.). A „lehetőleg” kifejezés jelzi, hogy a püspöki konferencia megfelelő okból megengedhetőnek tekinti a 12 évesnél fiatalabb gyermek bérmálását is, noha ezt nem kívánja általános gyakorlattá tenni. Egyes egyházmegyék az itt megadott kor felső határában állapították meg a bérmálási korhatárt (14 év)<sup>679</sup>. A spanyol püspöki konferencia 1983. XI. 16-án kiadott határozatának 10. cikkelyében azt írja elő, hogy a 14. életév körül kell a bérmálást kiszolgáltatni, de fenntartja az egyes megyéspüspökök jogát ahhoz, hogy szabályként inkább a Codexben megjelölt életkort (az értelem használatának korát) kövessék<sup>680</sup>. Az olasz püspöki konferencia a bérmáláshoz 12 év körüli életkort ír elő<sup>681</sup>. A svájci püspöki konferencia 11 évet kíván a bérmáláshoz<sup>682</sup>.

**1628** Akik a korai bérmálást tekintik kedvezőbbnek, elsősorban azzal szoktak érvelni, hogy így fenntartható a keresztyén beavatás hagyományos rendje: keresztség, bérmálás,

<sup>679</sup> Vö. ZSK Esztergom 1994, 33, 13. §.

<sup>680</sup> *Boletín de la conferencia episcopal española* 1 (1984) 102.

<sup>681</sup> MORGANTE, M., *I sacramenti nel Codice di Diritto Canonico. Commento giuridico-pastorale*, Roma 1984, 29.

<sup>682</sup> *Schweizerische Kirchenzeitung* 1985. VII. 18, 473.

eucharisztia. Arra is méltán hivatkoznak, hogy a bérmálás teológiai szempontból a keresztségnek mintegy kiegészítője (complementum baptismi)<sup>683</sup>. A szentség „ex opere operato” hatékonysága és a benne kapott szentségi jegy lehetővé teszi, hogy a szentség felvevője segítséget kapjon arra, hogy nagykorúvá váljék a hitben. Így ez a szentség nemcsak azoké, akik ezt a nagykorúságot természetes síkon már elérték<sup>684</sup>. Akik viszont a későbbi bérmálást tekintik célszerűbbnek, a bérmálkozó érettebb döntésének kialakítására helyezik a hangsúlyt. Ez azonban nem jelenti feltétlenül azt, hogy kétségbe vonnák azt az igazságot, hogy a szentség mindenekelőtt Krisztus műve, akinek érdemeiért kapjuk meg a Szentlelket: ő az, aki megerősít bennünket a hitben. Mindenesetre ha hajdan a 12 éves kor táján vezették is a gyermekeket elsőáldozásra, X. Szent Pius pápa kora óta a korai szentáldozás terjedt el. Így antropológiailag érthető, ha a 12 éves korra a püspöki konferenciák sokhelyütt a keresztyén ember életének egy másik jelentős mozzanatát, a bérmálást helyezték. Ez ugyanis olyan életkor, amelyben a gyerekek számos kultúrkörben és számos vallásban ünnepélyesen is beléptek a felnőttek világába<sup>685</sup>.

**1629** Halálveszélyben vagy a kiszolgáltató megítélése szerinti súlyos okból a korhatártól el lehet tekinteni (891. k.).

## 5. A bérmaszülők

**1630** A bérmálandónak – hacsak lehetséges – bérmaszülője kell hogy legyen. Ennek feladata a megbérmáltat segíteni abban, hogy Krisztus valódi tanújaként viselkedjék és teljesítse az ezzel a szentséggel járó kötelességeket (892. k.).

**1631** A bérmaszülőség feltételei ugyanazok, mint a keresztszülőségé (893. k. 1. §, vö. 874. k.). Az egyház – ellentétben az 1917-es CIC 796. k. 1. számával – az OC bevezetőjének 5. pontjában foglalt ajánlást (*A gyermekkeresztelés szertartása*, Bp. 1973, 277) megújítva azt javasolja, hogy a bérmaszülőséget ugyanarra bizzák, aki a keresztszülői tisztséget viseli (893. k. 2. §). A bérmaszülőnek nem kell a bérmálandóval azonos neműnek lennie.

## 6. A bérmálás bizonyítása és anyakönyvezése

**1632** A bérmálás bizonyítására is érvényesek a jogok a keresztelés bizonyítására vonatkozó – fentebb már ismertetett – előírásai (894. k., vö. 876. k.).

**1633** A bérmálást az egyetemes jog szerint az *egyházmegyei hivatal* bérmálási anyakönyvébe kell bevezetni. Az anyakönyvben fel kell tüntetni: 1) a megbérmált nevét; 2) a kiszolgáltató nevét; 3) a szülők nevét; 4) a bérmaszülők nevét; 5) a bérmálás helyét és napját. Ahol a püspöki konferencia vagy a megyéspüspök úgy rendelkezik, *plébániai* bérmálási anyakönyvet kell vezetni, s mindezt oda kell bejegyezni (895. k.). Hazánkban továbbra is a plébániai bérmálási anyakönyvek vezetését írja elő a püspöki konferencia (*Egységes Katolikus Anyakönyvezési Szabályzat*, Bp. 1988, 50–52, 52–55. §). A bérmálás helyének plébánosa köteles értesíteni a bérmálásról a keresztelés helyének plébánosát, hogy a bérmálás megtörténtét a keresztelési anyakönyvben is fel lehessen tüntetni (895. k., vö. 535. k. 2. §).

<sup>683</sup> Vö. AQUINÓI SZT. TAMÁS, *Summa Theologica* III, q. 72 art. 2: kiad. Taurini–Romae 1939, V, 84–85.

<sup>684</sup> RINCÓN, *Disciplina* 441.

<sup>685</sup> Vö. pl. VARAGNAC, A.–CHOLLOT-VARAGNAC, M., *Les traditions populaires*, Paris 1978, 64–65.

**1634** Ha a bérálás helyének plébánosa nem volt jelen a szentség kiszolgáltatásakor (pl. idegen pap bérált halálveszélyben), a kiszolgáltató köteles ezt a plébánost személyesen vagy más útján mielőbb értesíteni a bérálás megtörténtéről (896. k.), hogy a plébános a kellő anyakönyvi bejegyzésekről gondoskodhasson.

## 67. §. Az eucharisztia

### 1. Fogalma, aspektusai

**1635** A 897. kánonnak a II. Vatikáni Zsinat tanítását (SC 10, PO 5 stb.) követő megfogalmazása szerint az eucharishtiában „maga az Úr Krisztus van jelen, ő az áldozat, és őt vesszük magunkhoz”, hiszen – mint II. János Pál pápa írja *Redemptor Hominis* kezdetű enciklikájában – „ez a szentség egyszerre szentségi *áldozat*, szentségi *egyesülés* és szentségi *jelenlét*” (1979. III. 4, nr. 20: AAS 71, 1979, 312; magyarul: PM I, 80). Tehát az eucharisztia három alapvető arculata: 1) az áldozatbemutatás (megújítás), mely a szentmise, vagyis az eucharisztia ünneplése (celebratio eucharistica) által történik; 2) a szentáldozás; 3) Krisztus valóságos jelenléte, mely az oltáriszentség imadásának és őrzésének alapja. E három vonatkozáshoz a jogban is külön-külön szabályok kapcsolódnak.

**1636** Az idézett kánonban általános teológiai alapelv, hogy az „eucharisztikus áldozat az Úr halálának és feltámadásának emléke, melyben a kereszttáldozat örökké folytatódik, az egész istentiszteletnek és keresztény életnek csúcsa és forrása, mely jelöli és létrehozza Isten népe egységét, és építi Krisztus testét. A többi szentségek és az egyház apostoli tevékenységének összes művei pedig összetartoznak a legszentebb eucharishtiával, és rá irányulnak” (uo.; vö. LG 11, 17, PO 5–6).

**1637** Az eucharisztia a legméltóságosabb szentség: a keresztény vallás csúcsa és mintegy középpontja a legszentebb eucharisztia misztériuma (XII. Pius, Enc., *Mediator Dei*, 1947. XI. 20: AAS 39, 1947, 547; DS 3847). Ezért az egyházi közösség az egyház egységének szentségében, vagyis az eucharishtiában jelenik meg és realizálódik a legteljesebben. Az egyházzal való teljes közösség (plena communio) és az eucharisztikus közösségben való részesedés, noha nem azonosíthatók mechanikusan<sup>686</sup> (vö. 205. k.), mégis bensőleg összefüggenek egymással.

**1638** A legszentebb eucharisztia életadó és egyházépítő erejéből következik, hogy a krisztushívőknek a legnagyobb tiszteletet kell tanúsítaniuk iránta. Ez a tisztelet az eucharisztia hármas arculatának megfelelően egyrészt azt jelenti, hogy a krisztushívőknek *tevékenyen kell részt venniük* a legfenségesebb áldozat ünneplésében, másrészt *gyakran és áhítattal kell szentáldozáshoz járulniuk*, végül pedig az oltáriszentségben jelenlévő Krisztust *imádattal* kell tisztelniük. A lelkipásztorok feladata, hogy a rájuk bízottakat megtanítsák az eucharishtiának erre a teológiai értékelésére, s ennek alapján elvezessék őket az ezzel kapcsolatos köteleességek tudatosítására (898. k.). E hármas kötelezettség jogilag is általánosabb, mint amit ennek köréből a CIC különböző kánonjaiban konkrétan előír (pl. 920. k.: évi szentáldozás, 1247. k.: vasárnap és kötelező ünnepen részvétel a szentmisén). A krisztushívők egyes csoportjai számára az egyetemes (pl. 276. k. 2. § 2, 528. k. 2. §, 663. k. 2. §, 719. k. 2. §, 904. k.) vagy a részleges, illetve a saját jog (pl. szerzetes szabályzat) az eucharisztia tiszteletének bizonyos formáit nem ritkán – kiemelkedő összhangban a fenti általánosan fogalmazott jogi kötelezettséggel – konkrétan is megszabja.

<sup>686</sup> A katolikus egyház teljes közösségében lévő (katolikus) ember is el lehet tiltva a szentáldozástól (pl. mikor halálos bűnben van).

## 2. Ünneplése

### a. Az eucharisztia ünneplésének alanya

**1639** Az eucharisztikus ünneplés *Krisztus és az egyház cselekménye*<sup>687</sup>. Benne az Úr Krisztus a pap szolgálata által a kenyér és a bor színe alatt lényegileg jelenlévő önmagát felajánlja az Atyának, és magát lelki táplálékkul adja a felajánlásában vele társult *hívőknek* (899. k. 1. §). Az eucharisztikus ünneplés tehát tág fogalom: magában foglalja az áldozatbemutatást, mely által Krisztus ajánlja fel magát az Atyának, és az áldozati lakomát, melyben a hívők részesülnek. Az ünneplésben az összes jelenlévő hívők tevékenyen részt vesznek: ki-ki a maga módján, a rendek és a liturgikus feladatok különbözősége szerint (uo. 2. §). A püspök vagy az áldozópap jeleníti meg Krisztust az eucharisztikus gyülekezetben. Vagyis ő az eucharisztikus ünneplés végzője, kiszolgáltatója (minister). A többiek szerepét a teológiai adottságokon kívül a liturgikus jog határozza meg. Mindenesetre diakónusoknak és világiaknak nem szabad a misekönyörgéseket és az eucharisztikus imát mondaniuk vagy olyan más cselekményeket végezniük, melyek a miséző papra tartoznak (907. k.).

### b. Az eucharisztia végzője

**1640** A szentmise *érvényességéhez* az szükséges, hogy bemutatója (végzője) érvényesen felszentelt pap legyen, hiszen egyedül ő képes Krisztus személyében az eucharisztia szentségét létrehozni (900. k. 1. §; vö. pl. IV. Lateráni Zsinat, c. 1: DS 802). A hívők egyetemes papságának téves értelmezéseivel szemben az egyház manapság ezt külön is hangsúlyozza (SC Fid, Ep., 1983. VIII. 6: AAS 75, 1983, 1001–1009).

**1641** A Hittani Kongregáció 1983. VIII. 6-i levelében elutasított téves értelmezések: 1) Az a felfogás, hogy minden keresztény közösség, pusztán azáltal, hogy Krisztus nevében egybegyűlik, rendelkezik minden hatalommal, amit Krisztus adott egyházának. 2) Annak állítása, hogy az egyház olyan értelemben apostoli, hogy minden megkeresztelt utóda az apostoloknak, s így az eucharisztia alapításának az apostolokhoz intézett szavai is mindenkinek szólnak. 3) Az egyetemes és a szolgálati papság közti lényegi különbségnek, vagyis annak tagadása, hogy a keresztények egyetemes papsága és a szolgálati papság a Krisztus papságában való részesedés tekintetében különböznek egymástól. 4) Annak állítása, hogy minden – bármilyen kicsiny – keresztény közösség, ha egyébként sokáig nélkülöznie kellene az eucharisziát, „visszavehetné” magának azt az – úgymond – eredendő hatalmát, hogy az átváltoztatást is elvégezze. Ilyenkor eszerint a közösség rendelkezhetne azzal a hatalommal, amit egyébként az egyházi rend szentségében lehet elnyerni. 5) Az a szemlélet, mely szerint az eucharisztia ünneplése egyszerűen a helyi közösség cselekménye, mely a kenyértörés révén megemlékezik Krisztus utolsó vacsorájáról (nr. II, 1–3: uo. 1002–1004).

**1642** Az eucharisztia *megengedett* végzéséhez az szükséges, hogy az illető pap a misézéstől ne legyen eltiltva (vö. 1331. k. 1. § 2, 1333. k. 1. § 1), és megtartsa az erre vonatkozó egyházi előírásokat, melyek a liturgikus könyvekben, magában a CIC-ben, valamint különböző egyéb egyetemes és részleges egyházi jogszabályokban található (900. k. 2. §).

<sup>687</sup> Az eucharisztia ünneplése során nem csupán a miséző pap és a jelenlévő közösség imádkozik, hanem velük könyörög az egész egyház, mely a jóváhagyott liturgikus szövegek használatával is kifejezi, hogy ebben a szentségben lelki egységet alkot (II. János Pál, Ep., *Dominicae Cena*, 1980. II. 24, nr. 12: AAS 72, 1980, 144).

**1643** A szentmisét végzője *felajánlhatja* bárkiért, akár élőért, akár elhunytért (901. k.). A mise felajánlásának kérdésére a miseadományok kapcsán még visszatérünk.

**1644** A *koncelebrálás* a mai egyházfegyelem szerint mindig megengedett, hacsak a hívők javának lelkipásztori szempontja mást nem indokol. Ám minden papnak szabadságában áll egyénileg misézni, feltéve, hogy ugyanabban a templomban vagy kápolnában épp akkor nem folyik koncelebráció (902. k.).

**1645** Az óegyházban a püspök vezetésével bemutatott szentmisében az áldozópapok is közösen, saját szent rendjüknek megfelelően vettek részt. A misén résztvevők számának növekedtével terjedni kezdett az a gyakorlat, hogy egyazon egyházban (templomban) egy nap többször is végezzenek eucharisztiaát. Nyugaton a koncelebráció a XIII. században veszett ki a szokásból. Az 1917-es CIC 803. kánonja a papszentelési és a püspökszentelési mise kivételével még tiltotta a koncelebrációt. Az új fegyelem a II. Vatikáni Zsinat nyomán (SC 57-58) fokozatosan fejlődött ki. 1965. III. 7-én a Rítuskongregáció határozatával kihirdették a koncelebráció szertartását (AAS 57, 1965, 410–412; vö. *Leges* III, 4655–4660). A *Missale Romanum* általános rendelkezései (1969. IV. 6) egyrészt a koncelebráció szertartásával, másrészt megengedett alkalmával kapcsolatban intézkednek (nr. 153–160; magyarul: A *miseliturgia teljes megújítása*, Bp. 1972, 55–56). A hatályos CIC már nem szorítja meg a megengedett koncelebráció alkalmainak körét: a 902. k. értelmében mindig szabad koncelebrált formában végezni a misét, valahányszor valaki megengedetten misézik. Tehát a törvényes engedéllyel binált vagy trinált misék mindegyike lehet koncelebrált<sup>688</sup>. Ennyiben a Római Misekönyv bevezető rendelkezései módosultak (SC SacCult, Variationes, 1983. IX. 12: *Notitiae* 20, 1983, 541–542). Ugyanakkor figyelmet érdemel, hogy a CIC 1980-as tervezete még *ajánlotta* a koncelebrációt, a 902. k. végleges szövege viszont csak a lehetőséget hangsúlyozza. A szövegtervezet vitája során az ajánlás ellen az volt a fő észrevétel, hogy ez nem felelne meg a zsinat szándékának, mely csupán a koncelebráció lehetőségeinek kibővítését (SC 57), nem pedig a kivétel szabállyá tételét (az egyetlen pap által végzett misék visszaszorítását) kívánta (Comm 15, 1983, 191). Teológiai szempontból az egyénileg végzett misék helyett a koncelebráció ajánlásával szemben egyesek arra hivatkoznak, hogy bár a koncelebráció során a papság egysége látható kifejezést nyer, ilyenkor mégis egyetlen misét mutatnak be (vö. SC Rit, Decr., Ecclesiae semper, 1965. III. 7: AAS 57, 1965, 411). Márpedig minden szentmise önálló érték: benne Krisztus megváltó áldozata újul meg<sup>689</sup>.

**1646** A katolikus papoknak tilos a szentmisét olyan papokkal vagy lelkészekkel koncelebrálniuk, akik a katolikus egyházzal nincsenek teljes közösségben (908. k.), hiszen, mint említettük, az egyházzal való közösség és az eucharisztikus közösségben való részesedés szorosan összefügg. A szent dolgokban való tiltott közösködést az 1365. k. bünteti.

**1647** Az *idegen helyen* való misézéshez a templom vagy kápolna igazgatójának vagy más törvényes eljárónak a (kifejezett vagy hallgatólagos) hozzájárulása szükséges (vö. pl. 561. k.). Ezt a hozzájárulást a templom igazgatója köteles megadni akkor is, ha az illető papot nem ismeri, feltéve hogy az bemutatja ordináriusának vagy elöljárójának egy évnél nem régebbi ajánlólevelét (vagyis a papi igazolványt, celebretet), vagy józanul feltételezhető,

<sup>688</sup> Vö. PIÑERO CARRION II, 111.

<sup>689</sup> RINCÓN, T., *Disciplina canónica del culto divino*, in Manual 450.



hogya a misézéstől nincs eltiltva (903. k.). A régi jogban előírt (1917-es CIC 804. k. 2. §) vendégkönyv vezetését a mai egyetemes jog már nem kívánja meg.

**1648** A gyakori miszés minden papnak kötelessége, sőt nagyon ajánlott, hogy a papok – akkor is, ha ezt beosztásuk egyébként nem kívánja meg (ha ugyanis megkívánja, akkor kötelességük) – naponta mutassák be a szentmisét. Ez a papok legfőbb feladata, s akkor is megvan a teológiai értéke, ha hívők nem lehetnek rajta jelen, hiszen Krisztus és az egész egyház cselekménye (904. k.; vö. PO 13). A jog azonban határt is szab a miszés gyakoriságának. Az általános elv az, hogy a papnak napjában egynél többször nem szabad miséznie (905. k. 1. §). Kivételt képeznek ez alól a szabály alól:

**1649** 1) Azok az esetek, amikor maga a jog teszi lehetővé ugyanazon a napon a többszöri misézést: Karácsonykor és halottak napján (XV. Benedek, Const. ap., *Incrumentum*, 1915. VIII. 10: AAS 7, 1915, 401)<sup>690</sup> régtől fogva szabad a papoknak háromszor misézniük. Karácsonykor mindháromra vehető fel miseadomány (vö. PCI, Resp., 1947. V. 29: AAS 39, 1947, 373), halottak napján csupán egyikükre (PCI, Resp., 1923. XII. 13: AAS 16, 1924, 116). A karácsonyi trinálás lehetőségét a *Missale Romanum* általános rendelkezéseinek 158. pontja is említi (magyarul: *A miseliturgia teljes megújítása*, Bp. 1972, 56), s más alkalmakat is megjelöl, amikor a binálás magánál a jognál fogva megengedett, így: aki nagycsütörtökön a krizmaszentelési misét végezte vagy abban koncelebrált, az esti szentmisét is végezheti, illetve azon is koncelebrálhat; aki húsvét éjjelén misézett, illetve koncelebrált, az húsvét napján is megteheti ezt minden külön felhatalmazás nélkül; aki zsinaton, lelkipásztori látogatáson vagy papi összejövetelen (pl. konferencia, zárandoklat alkalmával) saját püspökével vagy annak megbízottjával koncelebrál, misézhet újra a hívek számára is. Ugyanez áll az ordináriusokkal, annak megbízottjával koncelebráló szerzetesekre is. Akik a hívek számára kell, hogy misézzenek, káptalanjuk vagy szerzetesi közösségük miséjén is koncelebrálhatnak (uo., vö. SC Cult, Decl., 1972. VIII. 7: AAS 64, 1972, 561–563).

**1650** 2) Azok az esetek, amikor a helyi ordinárius ad engedélyt a többszöri miszésre. Ilyen engedélyt az ordináriusnak csak paphiány esetén szabad adnia, s nem is napjában akárhányszori miszésre. Naponta kétszeri misézést bármely megfelelő okból (pl. temetési mise mondása<sup>691</sup>) engedélyezhet, háromszorit csak vasárnapra és kötelező ünnepekre, és csupán akkor, ha ezt a lelkipásztori szükség megkívánja, vagyis pl. ha a hívők másként nem tudnának eleget tenni vasárnapi kötelezettségüknek (905. k. 2. §)<sup>692</sup>.

**1651** Háromnál többszöri misézést a helyi ordinárius nem engedélyezhet. A CIC szövegtervezetének vitája során azért ragaszkodtak a kétszeri és a háromszori miszés említéséhez, hogy világos legyen: ennél messzebb menő felhatalmazásért a Szentszékhez kell fordulni (*Comm* 15, 1983, 192). Mégis több szerző úgy véli, hogy a megyéspüspök – ha ennél

<sup>690</sup> Noha a halottak napi háromszori miszés lehetősége a *Missale Romanum* bevezető rendelkezéseinek felsorolásában (158. pont) nem szerepel, mind a szerzők véleménye (pl. PIÑERO CARRION II, 113; *Código EUNSA* 554; RINCÓN, *Disciplina* 452; MAYER, A., *Die Eucharistie*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. [Hrsg.], *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 678, 19. jegyz.), mind a részleges jogszabályokban is megerősített (pl. *Direktórium. A zsolozsma és a mise rendje a Római Kalendárium szerint az 1987–1988. liturgikus évre. Magyarország egyházmegyéi számára*, Bp. 1987, 215) egyházi gyakorlat tanúsítja ennek a lehetőségnek a fennmaradását.

<sup>691</sup> Vö. *Código EUNSA* 555.

<sup>692</sup> Ebben az értelemben lelkipásztori szükségnek szokás minősíteni azt az esetet, amikor egyetlen pap lát el három plébániát, s mindegyikben igyekszik megtartani a vasárnapi misét, vagy amikor egy népes plébánián a kiadott miserendben szereplő egyik misét el kellene hagyni, mert a miséző beteg lett stb.; vö. *Código BAC* 456.

többszöri misézésre általános engedélyt nem adhat is – részleges esetre felmentést adhat az egynél többszöri misézésnek a 905. k. 1. §-ában foglalt tilalma alól (vö. 87. k. 1. §). Akik a felmentés lehetőségét vallják, természetesen úgy értékelik a 905. k. 2. §-át, hogy az a hétköznap kettőnél, vasár- és ünnepnap háromnál többszöri misézésre jogosító felmentés megadásának jogát nem tartja fenn (az engedélyezés lehetőségeinek korlátozásával) az Apostoli Szentszéknek<sup>693</sup>.

**1652** Tekintettel a törvény lelkipásztori indokaira, nem látszik a törvényhozó szándéka szerint valónak az a törekvés, hogy mindenáron bővítsük a napi többszöri, kivált a háromnál többszöri misézés lehetőségét. Az eucharisztikus ünneplés elszürkülése, nem megfelelő előkészítése, a hívekkel való személyes találkozás, sőt a vasárnapi gyóntatás szinte lehetetlenné válása, a lelki élet számára értékes többi liturgikus ünneplési formák kiszorulása<sup>694</sup> s magának a papnak a káros túlterhelése lehet a szerfölkött gyakori misézés következménye<sup>695</sup>. Mivel a paphiány miatt egyetlen papra egyre több plébánia ellátásának gondja hárul, nyilvánvaló, hogy az illetőre bízott plébániák számának növekedtével hamarosan a fizikai lehetőségek határaiba ütközne az az igyekezet, hogy minden közösség számára minden vasárnap szentmisét mutasson be. E kérdés megoldásának útja – amíg a paphiány fennáll – nem a misék számának szaporítása, hanem a pap nélküli vasárnapi istentiszteletek szabályos megszervezése. Ahol a pap nem misézhet, mivel háromnál több misét vasárnap sem mondhat, a hívek az ilyen pap nélküli istentiszteleten való részvétellel is eleget tehetnek a vasárnap megszentelése kötelezettségének (vö. 1248. k. 2. §).

**1653** Az *előesti mise* a binálás, illetve trinálás szempontjából nem az ünnep napján, hanem az előző napon mondott misének számít. Aki tehát szombat reggel hétköznap, szombat este vasárnapi misét mond, majd vasárnap még háromszor miséz, az szabályosan jár el, feltéve hogy hétköznapra binálási, vasárnapra trinálási engedélye van. A Rítuskongregációnak a liturgikus évről és naptárról kiadott általános szabályai szerint „A liturgikus nap éjféltől éjfélig tart. A vasárnapok és a főünnepek megülvése azonban már az előző nap estéjén megkezdődik” (SC Rit, Normae part., 1969. III. 21, nr. 3: *Leges IV*, 5497; magyarul: *A miseliturgia teljes megújítása*, Bp. 1972, 103). Ezt pedig az egyházmegyei hatóságok gyakorlatának megfelelően a szerzők a fenti értelemben magyarázzák, vagyis a 905. kánonban szereplő napot éjféltől éjfélig számítják<sup>696</sup>.

**1654** *Hívők jelenléte nélkül* a papnak az eucharisztikus áldozatot csak megfelelő és ésszerű okból szabad bemutatnia (906. k.). A CIC ebben a tekintetben nem tesz különbséget a ministránsok és a többi hívő között. Itt tehát olyan miséről van szó, ahol a papon kívül sem ministráns, sem más hívő nincs jelen. Ilyenkor a misézésre megfelelő és ésszerű ok, ha a pap eleget kíván tenni a 904. k. mindennapi misézésre felszólító ajánlásának<sup>697</sup>.

**1655** A *Missale Romanum* általános rendelkezéseinek 211. pontja a ministráns nélküli misézést csak súlyos szükség esetén engedte meg (*A miseliturgia teljes megújítása*, Bp. 1972,

<sup>693</sup> PIÑERO CARRION II, 114; Rincón, *Disciplina* 452.

<sup>694</sup> Vö. MORGANTE, M., *I sacramenti nel Codice di Diritto Canonico. Commento giuridico-pastorale*, Roma 1984, 42–43.

<sup>695</sup> Vö. pl. *Código* BAC 457.

<sup>696</sup> Így pl. LÜDICKE, K., in *Münsterischer Kommentar zum CIC*, Mai 1986, 905/1.

<sup>697</sup> *Código* EUNSA 55; *Código* BAC 457; RINCÓN, *Disciplina* 452. Ez utóbbi szerző felhívja a figyelmet arra, hogy a napi misézés igénye csak akkor megfelelő és ésszerű ok a hívő jelenléte nélküli celebrációra, ha a pap kellő igyekezetet fordít arra, hogy hívő jelenlétében misézhesen.

64). Ma ez a szabály már nincs érvényben, mivel a 906. k. enyhébb előírása váltotta fel (SC *SacrCult*, *Variationes*, 1983. IX. 12: *Notitiae* 20, 1983, 542).

**1656** *A felkészülés és a hálaadás* a szentmise előtt, illetve azt követőleg a papnak jogilag is kötelessége (909. k.). A felkészüléshez tartozik a lelkiismeretvizsgálat is, hiszen annak, aki tudatában van súlyos bűnének, előzetes gyónás nélkül nem szabad szentmisét bemutatnia, kivéve, ha erre súlyos oka van (pl. egybegyűlt hívő közösség), s hiányzik a gyónási alkalom. Ilyenkor köteles felindítani a tökéletes bánatot, mely magában foglalja a mielőbbi gyónás szándékát is (916. k.). A mise „utáni” hálaadás történhet az áldozást követő szent csendben is<sup>698</sup>.

### c. A szentmise rítusai és szertartásai

**1657** *Az eucharisztia anyaga* a tiszta búzakenyér, melynek frissen készültnek – s ha latin rítusú pap misézik, kovásztalannak (926. k.) – kell lennie, valamint a szőlő terméséből készült, természetes és nem romlott bor, melyhez kevés vizet kell keverni (924. k.). A kenyérnek mint étlemnek felismerhetőnek és olyannak kell lennie, hogy a pap több részre törhesse (*Missale Romanum*, *Institutio generalis*, nr. 281–285; magyarul: *A miseliturgia teljes megújítása*, Bp. 1972, 81).

**1658** Az eucharisztia anyagával kapcsolatos egyéb részletekről lásd pl. SC *Cult*, *Instr.*, *Liturgicae instaurationes*, 1970. IX. 5, nr. 5: AAS 62 (1970) 698–699; (magyarul: *A miseliturgia teljes megújítása*, Bp. 1972, 141–142); SC *Rit*, *Instr.*, *Eucharisticum mysterium*, 1967. V. 25, nr. 48: AAS 59 (1967) 566; SC *SacrCult*, *Instr.*, *Inaestimabile donum*, 1980. IV. 3, nr. 8: AAS 72 (1980) 335–336; (magyarul: *Instrukció az Oltáriszentség tiszteletével kapcsolatos néhány kötelező irányelvről*, EK Esztergom, 1980, melléklet, 4). Az eucharisztia érvényességéhez és megengedettségéhez szükséges anyagról a Rítuskongregáció és más szentszéki hatóságok válaszai alapján kiterjedt kazuisztika alakult ki<sup>699</sup>.

**1659** Az Apostoli Szentszék külön engedélye – az újabb jog szerint (SC *SacrCult*, *Rescr. part.*, 1978. X. 13: *Leges* V, 7479) – lehetővé teheti, hogy egy pap, aki egészségi okból egyáltalán nem fogyaszthat alkoholt, szőlőmusttal megengedetten misézzon. Az ilyen engedély megadására az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció az illetékes (vö. SC *Fid*, *Resp. part.*, 1981. IX. 22: *Leges* VI, 8247–8248). A szentmise anyagával kapcsolatos külön engedélyek megadása csak akkor van a Hittani Kongregációnak fenntartva, ha az ügy olyan kérdést érint, ami hittani szempontból is tisztázásra szorul (pl. ha valaki nem musttal, hanem mesterségesen tartósított szőlőlével kívánna misézni; uo.).

**1660** *Egymás nélkül vagy misén kívül* még végső szükségben is tilos átváltoztatni a kenyeret vagy a bort (927. k.). A misén belül, de az átváltoztatás liturgikus mozzanatán kívül történő konsekrálásról a régi jogban bőséges kazuisztika fejlődött ki<sup>700</sup>. A hatályos *Missale Romanum* bevezető rendelkezései külön csak arról az esetről rendelkeznek, mikor a pap csak konsekráció után vagy áldozás közben veszi észre, hogy bor helyett vizet öntött a kehelybe.

<sup>698</sup> Vö. PIÑERO CARRION II, 114 (főként ott indokolt a hálaadást a misében végezni, ahol mise után szokás a papnak a hívekkel beszélgetni...).

<sup>699</sup> Vö. RADÓ, P., *Enchiridion liturgicum*, Romae–Friburgi–Barcinone 1966, I, 518–522; JUNGSMANN, J. A., *El Sacrificio de la Misa. (Missarum Sollemnia)* [BAC 68], Madrid 1963, 578–587, nr. II, 32–41; stb.

<sup>700</sup> Vö. pl. CONTE A CORONATA, M., *Institutiones iuris canonici. De sacramentis*, I, Torino 1949, 175–178, nr. 214–215.

Ilyenkor a vizet ki kell öntenie, bort és vizet kell a kehelybe töltenie, s azt konzekrálni. De nem kell a kenyeret is újból konzekrálnia (286; magyarul: *A miseliturgia teljes megújítása*, Bp. 1972, 82).

**1661** A misézés nyelvének a latinnak vagy más olyan nyelvnek kell lennie, amelyen törvényesen jóváhagyott liturgikus szöveg áll rendelkezésre (928. k.). A jóváhagyott liturgikus szövegektől való eltérés (vö. 846. k.; SC 22 c) általában sem megengedett, de az egyház által jóváhagyott eucharisztikus imákat (misekánonokat) „megváltoztatni, vagy más, magánszemélyektől származót bevezetni” „igen súlyos visszaélésnek minősül” (SC SacCult, Instr., *Inaestimabile donum*, 1980. IV. 3, nr. 5: AAS 72, 1980, 335; magyarul: *Instrukció az Oltáriszentség tiszteletével kapcsolatos néhány kötelező irányelvről*, EK Esztergom, 1980, melléklet, 4).

**1662** A latin mise mondását a hívő nép jelenlétében a Szentszék különösen ott látja indokoltnak, ahol különböző nyelvű hívek jönnek össze. Ilyen helyeken rendszeres latin mise biztosítását a jog a helyi ordinárius megítélésére bízta (SC Cult, Notificatio, 1971. VI. 14, nr. 4a: AAS 63, 1971, 714). A jóváhagyott és hatályban levő liturgikus könyvek használatával kapcsolatban az Istentiszteleti Kongregáció 1984. X. 3-i levelében (AAS 76, 1984, 1088–1089) kivételt engedélyezett: a megyéspüspököket felhatalmazta, hogy meghatározott papoknak és hívőcsoportoknak kérésükre megengedjék az ún. *trienti rítusú* latin mise végzését a *Missale Romanum* 1962-es kiadása szerint.

**1663** A papok és a diakónusok *viselete* az eucharisztia ünneplésekor meg kell, hogy feleljen a rubrikák, vagyis a liturgikus könyvekben az imádságok mondásának és a szertartások végzésének módját meghatározó, általában pirossal nyomtatott szabályok<sup>701</sup> előírásainak (929. k.).

**1664** A misében használt liturgikus öltözékekről intézkedik a Római Misekönyv általános rendelkezéseinek 297–310. pontja (*A miseliturgia teljes megújítása*, Bp. 1972, 83–85), valamint SC Cult, Instr., *Liturgicae instaurationes*, 1970. IX. 5, nr. 8: AAS 62 (1970) 701; (magyarul: uo. 144); SC Cult, Decr. part., 1972. XII. 23, prologus: *Leges IV*, 6353 (papok ne öltözzenek diakónusnak); SC Cult, Decl. part., 1974. VIII. 28: *Leges V*, 6836–6838 (stólát civil ruhára vagy reverendára véve misézni tilos, alba nélküli, zárt miseruha szükség esetén a püspöki kar kérésére engedélyezhető).

**1665** A beteg vagy idős papok, ha nem tudnak állni, ülve is végezhetik a szentmisét. Ám a nép jelenlétében csak akkor szabad így misézni, ha a helyi ordinárius engedélyt adott rá (930. k. 1. §). A vak vagy más betegségben szenvedő papoknak bármely (tehát nem csupán az adott napra rendelt) jóváhagyott miseszöveg alkalmazásával szabad végezniük az eucharisztikus áldozatot, s ha a helyzet úgy kívánja, igénybe vehetik a miszéshez más pap, diakónus vagy kellően képzett világi segítségét is (930. k. 2. §; vö. SC Rit, Instr., *Tres abhinc annos*, 1967. V. 4, nr. 18: AAS 59, 1967, 446; eszerint ilyenkor, ha csupán lektor vagy ministráns segédkezik, ez felolvashatja az evangéliumot is).

<sup>701</sup> Vö. NOIROT, M., *Rubriques liturgiques*, in DDC VII, 771–778.

#### d. Az eucharisztia ünneplésének ideje és helye

**1666** A misézés *idejére* vonatkozóan az 1917-es CIC 821. k. 1. § még erős megszorításokat tartalmazott: nem volt szabad misét kezdeni korábban, mint hajnal előtt egy órával, sem később, mint délután egy órakor. Időközben az esti mise bevezetésével az erre vonatkozó fegyelem alapvetően megváltozott. A 930. k. leszögezi, hogy az eucharisztia bármely napon és órában ünneplhető és kiosztható, kivéve amikor ez a liturgikus előírások szerint tilos (főként a szent három napon).

**1667** A nagycsütörtöki esti misén (és a krizmaszentelési misén) kívül más nagycsütörtöki mise engedélyezésének lehetőségéről a Szentségi Kongregáció 1970. III. 10-i leirata adott eligazítást (*Leges IV, 5757*). Eszerint a helyi ordinárius pasztorális okból engedélyezhet még egy esti misét, valódi szükség esetén pedig, de semmiképp sem magán kényelmi szempontok miatt, azt is megengedheti, hogy ezt a másik misét ne este, hanem délelőtt mondják<sup>702</sup>.

**1668** Az eucharisztikus ünneplés *helyének* (erre a célra rendelt) szent helynek, vagyis templomnak vagy kápolnának (vö. 1205. k.) kell lennie, hacsak egyes esetekben a szükség mást nem kíván. Ilyenkor a szentmisét illő helyen kell bemutatni (932. k. 1. §). A szent helyen belül a misét felszentelt vagy megáldott oltáron (vö. 1235-1239. k.) kell végezni. Ha törvényesen szent helyen kívül mondják a misét, alkalmazható megfelelő asztal is, de mindig terítővel és korporáléval (932. k. 2. §).

**1669** Számos szerző hangsúlyozza, hogy a CIC a korábbi előírásokhoz képest némileg *megkönnyítette* a szent helyen kívüli misézést, mivel nem írta már elő, hogy külön ordináriusi engedély szükséges hozzá<sup>703</sup>. Azonban az ordináriusnak továbbra is jogában áll döntenie arról, hogy mikor áll fenn olyan szükséghelyzet, amikor az ilyen misézés megengedett. Ilyen értelemben ezután is szem előtt kell tartani az Istentiszteleti Kongregáció 1970. IX. 5-én kiadott *Liturgicae instaurationes* kezdetű utasításának 9. pontját (AAS 62, 1970, 101; magyarul: *A miseliturgia teljes megújítása*, Bp. 1972, 144)<sup>704</sup>.

**1670** *Nem katolikus keresztény templomban* csakis megfelelő okból, a botrány elkerülésével, a helyi ordinárius kifejezett engedélyével szabad misézni (933. k.).

### 3. A szentáldozás

#### a. Kiszolgáltatója

**1671** A szentáldozás *rendes kiszolgáltatója* a püspök, a pap és a diakónus (910. k. 1. §). *Rendkívüli* kiszolgáltatója az akolitus, valamint a kellő megbízással rendelkező egyéb világi hívő (910. k. 2. §, vö. 230. k. 3. §). A rendkívüli kiszolgáltatók csak akkor áldoztathatnak, ha rendes kiszolgáltató nincs jelen, vagy más lelkipásztori szolgálat, illetve fizikai alkalmatlanság (betegség stb.) akadályozza, vagy ha az áldozók sokasága miatt a szertartás módfelett elhúzódna (vö. SC Sacr, Instr., *Immensae caritatis*, 1973. I. 29, nr. 1: AAS 65,

<sup>702</sup> Vö. MAYER, A., *Die Eucharistie*, in *Handbuch* 686, 74. jegyz.

<sup>703</sup> Vö. GY, P. M., *Les changements dans les praenotanda des livres liturgiques à la suite du Code de Droit Canonique*, in *Notitiae* 20 (1983) 559; *Código EUNSA* 567.

<sup>704</sup> Vö. *Código BAC* 463; GUTIERREZ, A., *Celebratio Missae extra locum sacrum*, in *ComRelMiss* 63 (1982) 39–43.

1973, 265–266). A Pápai Kódexmagyarázó Bizottság külön hangsúlyozza, hogy akkor sem áldoztathat a rendkívüli kiszolgáltató, ha a templomban jelen van olyan semmi módon nem akadályozott rendes kiszolgáltató, aki az eucharisztikus ünneplésben nem vesz részt (Resp., 1987. II. 20: AAS 80, 1988, 1373), pl. a gyóntatószékben ül, de épp nem gyóntat.

**1672** *Szent útravalóként* az eucharisziát a betegeknek elvinni kötelesek és jogosultak a plébánosok, a káplánok, a lelkészek, valamint a klerikusi szerzetes intézmények és az apostoli élet klerikusi társaságai előljárói. Ez utóbbiak illetékessége azokra a betegekre terjed ki, akik az illető házban tartózkodnak (911. k. 1. §). Bármely más pap vagy a szentáldozás más kiszolgáltatója is köteles szent útravalóval ellátni a beteget: a) szükség esetén, vagy b) az illetékes plébános, lelkész vagy előljáró legalább vélelmezett engedélye alapján; nekik azonban utólag értesíteniük kell erről ezt a plébánost, lelkészt vagy előljárót (911. k. 2. §).

**1673** Magyarországon a püspöki konferencia a megbízott világi áldoztatók működésével kapcsolatban hangsúlyozza, hogy a híveket „istentiszteleti helyen” vagy betegeknel áldoztathatják. Kiszolgáltathatják a szent útravalót is, de utólag értesíteniük kell az illetékes lelképásztort (*A világi személyek lelképásztori tevékenységének szabályzata*, Bp. 1986, 5, 3. § (1) a). A kiszolgáltatás módjához lásd: *A világi lelképásztori kisegítők kézikönyve*, Bp. 1995, 81–86.

## b. Felvevője

**1674** Szentáldozáshoz járulhat minden *megkeresztelt* ember, akit a *jog el nem tilt* ettől (912. k.). Katolikus kiszolgáltatónak nem szabad megáldoztatnia a nem katolikus keresztényeket (844. k. 1. §) kivéve a 844. k. 3–4. § szerinti esetekben.

**1675** *El vannak tiltva* az áldozástól a kinyilvánított vagy kiszabott kiközösítéssel vagy egyházi tilalommal sújtottak (vö. 1331–1332. k.), valamint azok, akik nyilvánvaló, súlyos bűnben makacsul kitartanak (915. k.). Így nem járulhatnak szentáldozáshoz az egyház színe előtt nem érvényes, egyébként azonban nyilvánosan házasságnak számító kapcsolatban élők (SC Fid, Litt., 1973. IV. 11: *Leges* V, 6572–6573). II. János Pál pápa 1981. XI. 22-i *Familiaris consortio* kezdetű apostoli buzdítása (nr. 84 : AAS 73, 1981, 185–186; magyarul: PM V, 135) is hangsúlyozza, hogy a válás után újra megházasodott hívek nem áldozhatnak. A pápai okmány a hagyományos fegyelem fenntartását ezen a téren azzal indokolja, hogy az ilyen hívők állapota és életkörülményei objektíven ellentmondanak annak a Krisztus és Egyháza közötti szeretetnek, amelyet az Eucharisztia jelez és megvalósít”, továbbá hogy ezeknek a katolikusoknak a szentáldozáshoz bocsátása tévedést és zavart támasztana, mert a hívők azt gondolhatnák, hogy a házasság felbontható<sup>705</sup>.

<sup>705</sup> Semmiképp sem tartható tehát az a nézet, mely szerint a jelenlegi egyházfegyelem lehetővé tenné, hogy *érvényes* házasság után, annak egyházi felbontása nélkül (ti. mikor az lehetséges: a privilegium Paulinum, az el nem hált házasság vagy a nem szentségi, de érvényes házasságnak a hit javára való pápai felbontása esetén) polgárilag újránházasodott katolikusok szentáldozáshoz járuljanak (vö. NYIREDY M., *Az egyház dilemmája. Részesíthetők-e az elvált újránházasodottak a bűnbocsánat és az Eucharisztia szentségében?*, in *Teológia* 22, 1988, 14–15). Azokra az elvált és polgárilag újránházasodott katolikusokra nézve, akik lelkiismeretben meg vannak győződve arról, hogy első házasságuk valamilyen kánonilag elismert jogcímen *érvénytelen* volt, de ezt külső fórumon bizonyítani nem tudják, számos szerző lehetségesnek tartja, hogy belső fórumon, pl. a gyóntatótól, engedélyt kapjanak arra, hogy a botrány elkerülésével, szentáldozáshoz járuljanak (BERSINI, F., *Il nuovo diritto canonico matrimoniale. Commento giuridico-teologico-pastorale*, Torino 1983, 62; vö. RATZINGER, J., *Una valutazione globale del Sinodo sulla famiglia*, Lettera pastorale, in *Il Regno-Documenti* 26, 1981, 164). Van, aki ilyen esetben is csak akkor lát lehetőséget a felek megáldoztatására, ha testvérként

**1676** Azok sem járulhatnak szentáldozáshoz, akik szabadkőműves szervezet tagjai, mivel ezeknek a szervezeteknek az elvei összeegyeztethetetlenek az egyház tanításával (SC Fid, Decl., 1983. XI. 26: AAS 76, 1984, 300; vö. SC Fid, Decl., 1981. II. 17: AAS 73, 1981, 240–241).

**1677** Aki tudatában van *súlyos bűnének*, csak szentségi gyónás után áldozhat. Úgy járulni szentáldozáshoz, hogy valaki csupán a tökéletes bánat útján szabadult meg súlyos bűnétől, csak súlyos okból, gyónási alkalom híján szabad (916. k.). A tökéletes bánat magában foglalja a mielőbbi<sup>706</sup> gyónás szándékát is (uo.).

**1678** A *gyermek elsőáldozáshoz bocsátása* csak akkor megengedett, ha: 1) gondos felkészítésben részesültek; 2) kellő ismerettel rendelkeznek; 3) képességük szerint felfogják Krisztus misztériumát s az Úr testét hitel és áhítattal tudják magukhoz venni; 4) előzőleg szentségi gyónáshoz járultak (913. k. 1. §, 914. k.). Halálveszélyben forgó gyermekeknek mégis ki szabad szolgáltatni az oltárszentséget már akkor is, ha Krisztus testét a közönséges eledeltől meg tudják különböztetni és tisztelettel tudják magukhoz venni (913. k. 2. §).

**1679** Azt, hogy az első gyónásnak meg kell előznie az elsőáldozást a Szentszék korábban is hangsúlyozta (SC Sacr. és SC Cler., Decr., *Sanctus Pontifex*, 1973. V. 24: AAS 65, 1973, 410). A zsinat után ettől eltérő gyakorlat kipróbálására adtak helyenként ideiglenes engedélyt (vö. SC Cler, Directorium catechisticum generale, 1971. IV. 11, Addendum, nr. 5: AAS 64, 1972, 175–176; magyarul: PM II, 149). Ezek az engedélyek azonban ma már nem érvényesek (SC Sacr, Litt. circ., 1977. III. 21: *Leges V*, 7316–7317). A felnőtt korban megkeresztelkedő ember a keresztség után – gyónás nélkül – rögtön szentáldozáshoz járulhat (vö. *A felnőttek keresztelésének egyszerűbb szertartása*, in *A gyermekkeresztelés szertartása*, Bp. 1973, 231–261).

**1680** A *szülők és a plébánosok kötelessége* gondoskodni arról, hogy az eszköz használatára eljutott (a hetedik életév betöltése után ez már jogvélelem, 97. k. 2. §) gyermekek – kellő felkészítéssel – mielőbb elsőáldozók legyenek (914. k., vö. SC Cler, Directorium catechisticum generale, 1971. IV. 11, Addendum, nr. 1: AAS 64, 1972, 173; magyarul: PM II, 145–146).

### c. Felvétele

**1681** Az eucharisztia vételének *gyakoróságára* nézve az általános elv az, hogy a szentáldozáshoz a krisztushívő gyakran, sőt akár naponta<sup>707</sup>, de napjában csak egyszer

---

élnék együtt (SCHICK, L., *Die Stellung der wiederverheirateten Geschiedenen in der Kirche nach „Familiaris Consortio“*, in *ÖAKR* 33, 1982, 427). A kérdés további irodalmához lásd MAYER, *Die Eucharistie* 680, 31. jegyz. Mindenesetre, ha valóban érvénytelen, de külső fórumon érvénytelennek nem nyilvánítható házasság után polgári kötésben élők szentáldozáshoz engedhetők, felmerül a kérdés, milyen alapon lehetséges ez (esetleg a második házasság hallgatólagos érvényesnek tekintése alapján?).

<sup>706</sup> Ez egyesek szerint egy héten belüli gyónás szándékát jelenti, hacsak ez előreláthatólag nem lehetetlen, vö. *Código BAC* 459; PIÑERO CARRION II, 121.

<sup>707</sup> Az ókeresztény tradícióban a Miatyánkban szereplő „mindennapi kenyerünket” az eucharisziára is vonatkoztatták. A továbbiakhoz lásd pl. AQUINÓI SZENT TAMÁS, *Summa theologica*, III, q. 80, art. 10, ad 1: „Az eucharisztia lelki táplálék, ezért ahogyan minden nap táplálkozunk a testi eledellel, úgy dicséretes, ha minden nap táplálkozunk ezzel a szentséggel is” (kiad. pl. Torino 1939, V, 185). Vö. még pl. X. Pius, Decr.,

járuljon<sup>708</sup>. A szent eucharishtiába való beavatása (elsőáldozása) után minden krisztushívő köteles legalább *évente egyszer* áldozni. Ezt a parancsot a húsvéti időben kell teljesíteni, hacsak valaki megfelelő okból – egy éven belül – más időben nem tesz neki eleget (920. k.). Egy napon belül másodszer is lehet áldozni, de csak olyan mise keretében, melyen az illető részt vesz (917. k.) Kivételt képez az az eset, amikor valaki – bár aznap már áldozott – halálveszélyben a szent útravalót veszi magához. Ilyenkor a második áldozásra misén kívül is sor kerülhet (921. k. 2. §; vö. 917. k.).

**1682** A 917. kánonban az *iterum* (ismét) szót többen úgy értelmezték, hogy teljes miséken részt véve napjában akárhányszor lehet áldozni. Ezt a kérdést a Szentszék hiteles törvénytárgyozata döntötte el (PCI, Resp., 1984. VI. 26, nr. I: AAS 76, 1984, 746). Eszerint az „ismét” kifejezés csak kétszeri, nem pedig tetszőleges számú áldozást enged meg.

**1683** Nagyon ajánlatos, hogy a hívő *szentmise keretében* áldozzék. Ám ha megfelelő okból máskor kéri az eucharishtiát, misén kívül is ki kell neki szolgáltatni, a megfelelő liturgikus előírások szerint (918. k.). E liturgikus előírásokat a *De sacra communione et de cultu mysterii eucharistici extra missam c.* szertartáskönyv (1973. VI. 21; magyarul: *Bűnbocsánat és Oltáriszentség. Szertartáskönyv*, Bp. 1976, 249) közli.

**1684** A krisztushívők szentmisén részt vehetnek és szentáldozáshoz járulhatnak bármely katolikus *rítus* szerint (923. k., vö. 844. k.).

**1685** A szentáldozást a *kenyér színe* alatt kell kiszolgáltatni, vagy a liturgikus törvények szerint (az erre vonatkozó liturgikus előírások gyűjteményét lásd: *Bűnbocsánat és Oltáriszentség. Szertartáskönyv*, Bp. 1976, 359–367) *két szín alatt*. Egyedül a *bor színe* alatt csak szükség esetén szabad áldoztatni (925. k.). Ilyen szükséghelyzet áll fenn olyan betegek esetében, akiknek feltétlenül tartózkodniuk kell a lisztből készült eledelektől. Az ő számukra a helyi ordinárius engedélyezheti, hogy csupán a *bor színe* alatt áldozzanak, de nem azt, hogy részükre glutinmentes „kenyeret” konszekráljanak (SC Fid, Resp., 1982. X. 29, nr. II: AAS 74, 1982, 1298).

**1686** Az oltáriszentség *kézbeadásával* történő áldoztatást – az egyházatyák korára visszamenő hagyományt felelevenítve – 1969 óta vezették be helyenként. A Szentszék ugyanis – fenntartva az áldoztatás hagyományos módjának (az oltáriszentségnek az áldozók nyelvére helyezése) általános érvényét – ettől az időtől fogva egyes püspöki konferenciáknak, kérésükre, felhatalmazást ad a kézbeadással való áldoztatásra. Ezt a felhatalmazást az alábbi okmányok szabályozzák: SC Cult, Instr., *Memoriale Domini*, 1969. V. 29 (AAS 61, 1969, 541–545); SC Cult, Instr., *Immensae caritatis*, 1973. I. 29 (AAS 65, 1973, 264–271); *De sacra communione et de cultu mysterii eucharistici extra missam c.* szertartáskönyv (1973. VI. 21, nr. 21: *Leges V*, 6615; magyarul: *Bűnbocsánat és Oltáriszentség. Szertartáskönyv*, Bp. 1976, 231); SC Cult, *Notificatio part.*, 1985. IV. 3 (*Leges VI*, 9122–9123). Ez utóbbi dokumentum különösen hangsúlyozza, hogy: 1) az áldozó gesztusának ki kell fejeznie az eucharishtiában reálisan jelenlévő Krisztus iránti tiszteletet; 2) a „Krisztus teste” formulára az áldozónak válaszul „Amen”-t kell mondania hite megvallásaként; 3) a hívőnek a szentséget az oltár felé fordulva azonnal magához kell vennie, nem viheti a helyére; 4) a hívő nem veheti ki maga az eucharishtiát a kehelyből vagy valamiféle edényből, hanem kinyújtott

---

*Sacra Tridentina Synodus*, 1905. XII. 16: „Jézus Krisztus és az Egyház kívánsága, hogy az összes krisztushívők naponta járuljanak a szent lakomához” (DS 3375).

<sup>708</sup> Vö. MAYER, *Die Eucharistie* 682.



kezébe kell kapnia azt az áldoztatótól, mert az eucharisziát az egyháztól kapjuk; 5) különösen fel kell hívni a figyelmet a kéz tisztaságára; 6) a rítusra előkészítő katekézis során hangsúlyozni kell az imádás érzületét s az éberség fontosságát, nehogy az oltáriszentség darabjai elkallódjanak; 7) a kézből áldozás sohasem kötelező, mindenkinek joga van a hagyományos módon áldozni. Az Istentiszteleti Kongregáció Prot. N. 378/86 számú felhatalmazása alapján Magyarországon a püspöki konferencia 1986. VI. 25–26-i ülésén engedélyezte a kézből áldozást (EK Esztergom 1986, 46-47; *Új Ember* 42, 1986, augusztus 31, 1). Az áldoztatásnak ez a formája is megkívánja, hogy az áldoztató az áldozónak nyújtsa a szentostyát és esetleg a szent vért tartalmazó kelyhet. Az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció 1998. VI. 30-i válasza (*Notitiae* 34, 1998, 272–273) szerint szabálytalan – még szerzetes közösségekben is –, ha a pap a szentostyát és a szent vért az oltárra teszi, s az áldozók maguk veszik kézbe az ostyát, bemártják a kehelybe, s így veszik magukhoz. Természetesen a koncelebráns papok áldozhatnak így, de nem a résztvevő világiak.

**1687** A *szentségi böjt* a mai fejelem szerint az jelenti, hogy annak, aki ez eucharisziát magához fogja venni, a szentáldozást megelőző legalább egy órában tartózkodnia kell minden ételtől és italtól. Ez alól kivétel az orvosság és a víz (919. k. 1. §). A „legalább” szó használata a 919. kánonban ajánlásként fogható fel, hogy aki teheti, az oltáriszentség iránti személyes tiszteletből több, mint egyórás böjttel készüljön az eucharisztia vételére.

**1688** Az ugyanazon a napon *kétszer vagy háromszor miséző papok* a második vagy a harmadik mise előtt valamit (akár ételt, akár italt) magukhoz vehetnek akkor is, ha nincs közben egy óra (az áldozásig) [919. k. 2. §]. A *MP Pastorale munus* (1963. XI. 30, nr. I, 3: AAS 56, 1964, 6) még a püspököket hatalmazta fel arra, hogy megengedjék a bináló vagy trináló papoknak, hogy a misék közt ilyenkor valamit „ital módjára” magukhoz vegyenek. A mai fejelem már nem kívánja a külön főpásztori engedélyt, s a lehetőséget kiterjeszti az ételre is.

**1689** Az *idősek, a betegek és az őket gondozók* megáldozhatnak akkor is, ha előzőleg egy órán belül már valamit magukhoz vettek (919. k. 3. §). Egyesek szerint ebből a szempontból időseken azokat kell érteni, akiket a böjt előírás a 1252. k. szerint már nem kötelez, vagyis azokat, akik 60. életévüket megkezdték<sup>709</sup>. Mégis indokoltabb a szabályt az eddigi liturgikus jognak megfelelően csak azokra vonatkoztatni, akiket otthon gondoznak, vagy akik szociális otthonban élnek<sup>710</sup>. Vö. SC Sacr, Instr., *Immensae caritatis*, 1973. I. 29, nr. 3 (AAS 65, 1973, 269; magyarul: *Bűnbocsánat és Oltáriszentség. Szertartáskönyv*, Bp. 1976, 373). Ezt az utasítást a CIC annyiban módosítja, hogy nem kíván az itt említett személyektől negyedórás szentségi böjtöt sem<sup>711</sup>.

**1690** *Halálveszélyben* – bármilyen okból fakadjon is az (tehát nemcsak betegség esetén) – a krisztushívőknek részesülniük kell a szent útravalóban (921. k. 1. §). Szent útravalónak (viaticum) nevezzük az oltáriszentséget, amikor életveszélyben levő hívő, a keresztségi hitvallás megújítása után veszi magához (*Ordo Unctionis infirmorum eorumque pastoralis curae*, 1972. XI. 30, nr. 28; magyarul: *A betegek kenete és a lelkipásztori betegellátás*

<sup>709</sup> Vö. *Código* BAC 460.

<sup>710</sup> *ET* 655 (magyarázat); HUELS, J. M., in BEAL, J. P.–CORIDEN, J. A.–GREEN, T. J. (ed.), *New Commentary on the Code of Canon Law*, New York–Mahwah 2000, 1114 („Biztosan nem kell böjtölnie annak, aki túl öreg vagy túl beteg ahhoz, hogy elmenjen a templomba”).

<sup>711</sup> Vö. *ET* uo.; HUELS uo.

*szertartása*, Bp. 1974, 18)<sup>712</sup>. Ha aznap már áldoztak is, nagyon tanácsos, hogy akik életveszélybe kerültek, ismét áldozzanak, még akkor is ha erre – eltérően a 917. k. elvétől – szentmisén kívül kerül sor (921. k. 2. §). Amíg a halálveszély tart, ajánlatos őket több alkalommal is, de nem napjában többször, megáldoztatni (921. k. 3. §). Ilyenkor a hitvallást csak az első alkalommal kell megújítani<sup>713</sup>.

**1691** A szent útravaló felvétele, noha a CIC – ellentétben az 1917-es CIC 864. k. 1. §-ával – már nem említi ezt külön, a krisztushívőknek kötelessége<sup>714</sup>. Mivel a Szentségi és Istentiszteleti Kongregáció hivatalos jegyzékében, mely a liturgikus könyvekben beállt változásokat tartalmazza (Variationes, 1983. IX. 12: *Notitiae* 19, 1983, 540–555), nem történik említés ide vonatkozó módosításról, ma is érvényes az az előírás, mely szerint „minden megkeresztelt ember köteles a szent útravalót magához venni, ha áldozni képes. A lelkipásztorok kötelessége örködni, hogy e szentség vétele ne szenvedjen halasztást, hanem a hívek még teljes öntudattal részesüljenek benne” (*Ordo Unctionis infirmorum eorumque pastoralis curae*, 1972. XI. 30, nr. 27; magyarul: *A betegek kenete és a lelkipásztori betegellátás szertartása*, Bp. 1974, 18).

## 4. Az eucharisztia őrzése és tisztelete

### a. Az oltáriszentség őrzése

**1692** *Kötelező* az eucharisziát őrizni a székesegyházakban és a velük azonos megítélés alá eső templomokban, minden plébániatemplomban, valamint a szerzetes intézmények, illetve az apostoli élet társaságai házához tartozó templomban vagy kápolnában (934. k. 1. § 1).

**1693** *Szabad* az oltáriszentséget őrizni a püspök házi- kápolnijában, továbbá a helyi ordinárius engedélyével más templomokban, kápolnában és házikápolnában is (934. k. 1. § 2).

**1694** *Tilos* az eucharisziát – a fenti esetek kivételével – bárkinek is magánál tartania (őriznie) vagy útra magával vinnie, kivéve sürgető lelkipásztori szükséghelyzetben. Ilyenkor azonban meg kell tartania a megyéspüspök által adott előírásokat (935. k.).

**1695** *Ahol az oltáriszentséget őrzik*, kell lennie valakinek, aki *gondot visel* rá, s ha lehetséges, legalább *havonta kétszer szentmisét* is kell bemutatni ezeken a helyeken (934. k. 2. §), már azért is, hogy az oltáriszentség a megromlás elkerülése végett rendszeresen megújítható legyen<sup>715</sup>. Ha a szentség őrzésének helye templom (és nem pl. engedély alapján magánkápolna), hacsak súlyos ok nem gátolja, legalább *napi néhány órán át nyitva* kell állnia a hívők számára, hogy imádkozhassanak az oltáriszentség előtt (937. k.). Szerzetes intézmény házában vagy más vallásos házban csak *egy helyen*: a házhoz tartozó templomban vagy főkápolnában szabad a szentséget őrizni. Megfelelő okból az ordinárius megengedheti, hogy az eucharisziát ugyanannak a háznak más kápolnijában is őrizzék (936. k.).

<sup>712</sup> Arról, hogy a hitvallás szükséges ahhoz, hogy az áldozás szent útravalónak minősüljön, lásd LÜDICKE, K., in *Münsterischer Kommentar zum CIC*, Okt. 1987, 921, Nr. 1.

<sup>713</sup> Uo. Nr. 4.

<sup>714</sup> A kötelezettség fennmaradását hangsúlyozza pl. RINCÓN, *Disciplina* 460.

<sup>715</sup> Vö. LÜDICKE, K., in *Münsterischer Kommentar zum CIC*, Okt. 1987, 934, Nr. 4.

**1696** Az oltáriszentséget – tartós jelleggel – *tabernákulumban*, mégpedig egyetlen templomon vagy kápolnán belül csak egyetlen tabernákulumban kell őrizni (938. k. 1. §). Ennek az elmozdíthatatlan, szilárd és nem átlátszó anyagból készült tabernákulumnak a templom vagy kápolna valamely kiváló, látható, ékes és az imádságra alkalmas helyén kell lennie. Úgy kell zárva tartani, hogy a lehető legjobban elkerüljék a megszenteltetés veszélyét (938. k. 2–3. §). Súlyos okból szabad az oltáriszentséget a tabernákulumtól különböző, annál biztosabb, de illő helyen őrizni, különösen éjjel (938. k. 4. §). A templomra vagy kápolnára gondot viselő személy (pl. plébános) köteles gondoskodni arról, hogy az eucharisziát tartalmazó tabernákulum kulcsát a legnagyobb lelkiismeretességgel őrizték (938. k. 5. §).

**1697** A tabernákulumon belül a szentséget *cibóriumban* vagy más hasonló edényben kell tartani<sup>716</sup>. Az így tárolt szentostyák mennyiségének a hívők szükségleteihez kell igazodnia. A régi partikulák szabályos elfogyasztása után gyakran *meg is kell újítani* az oltáriszentséget (nehogy megromolják; 939. k.).

**1698** Az előtt a tabernákulum előtt, melyben a Legszentebbet őrzik, Krisztus jelenlétének jelzésére és tiszteletére külön lámpának (*örökmécses*) kell állandóan világítania (940. k.).

#### **b. Az oltáriszentség tisztelete**

**1699** *Szentségkítételt* – akár cibóriummal, akár monstranciával – mindazokban a templomokban és kápolnáknak lehet végezni, ahol törvényesen őrzik az oltáriszentséget, ám nem olyankor, amikor az illető templomnak vagy kápolnának ugyanabban a termében szentmise folyik (941. k.). A szentségkítétel és a szentségi áldás szertartását a *De sacra communione et de cultu mysterii eucharistici extra missam* c. szertartáskönyv (1973. VI. 21, nr. 79–100; a hazai sajtósságokhoz alkalmazva magyarul: *Bűnbocsánat és Oltáriszentség. Szertartáskönyv*, Bp. 1976, 265–271) tartalmazza.

**1700** *Szentségimádást*, vagyis megfelelő ideig tartó, még ha nem is megszakítás nélküli, ünnepélyes szentségkítételt, melynek célja, hogy a helyi közösség az eucharisztikus misztériumot nagy áhítattal átélje és imádjja, ajánlatos évente tartani az eucharisztia őrzésére jogosult templomokban és kápolnáknak (942. k.). Egyes egyházmegyék részleges joga ezeknek az évi szentségimádásoknak a megtartását (az egyes templomok számára más és más, de előre meghatározott időben) elő is írja. Mivel az egyetemes jog szerint ilyen szentségimádást csak akkor szabad tartani, ha kellő számú hívő részvétele várható (942. k.), fontos teendő a szentségimádás előzetes megszervezése (pl. alkalmas adva a hívőknek arra, hogy a szentségimádás meghatározott óráira feliratkozzanak).

**1701** A szentségkítétel és a szentségi áldás *végzője* a pap vagy a diakónus. Különös körülmények között a szentségkítételt és betételt végezheti az akolitus, a rendkívüli áldoztató vagy a helyi ordináriustól megbízott más személy is, de ők áldást nem adhatnak, s meg kell tartaniuk a megyéspüspök esetleges további előírásait (943. k.).

<sup>716</sup> Vö. LÜDICKE, K., in *Münsterischer Kommentar zum CIC*, Okt. 1987, 939, Nr. 1. Az eucharisziát tartalmazó edénynek a Római Misekönyv általános rendelkezéseinek 292. pontja szerint olyan anyagból kell készülnie, mely az adott vidéken értékesnek számít. Ha rozsdásodó fémből van, be kell aranyozni (uo. 294; magyarul: *A miseliturgia teljes megújítása*, Bp. 1972, 83).

**1702** Utcai *körmenetet* az eucharisztia iránti tisztelet nyilvános kifejezésére, különösen Úrnapiján, ott kell tartani, ahol ez a megyéspüspök megítélése szerint lehetséges. E körmenetekről részletesebb szabályokat kiadni a megyéspüspök feladata (944. k.). Néhány általános előírást az eucharisztikus körmenetekről a *De sacra communione et de cultu mysterii eucharistici extra missam* c. szertartáskönyv (1973. VI. 21, nr. 101–108; magyarul: *Bűnbocsánat és Oltáriszentség. Szertartáskönyv*, Bp. 1976, 272) közöl. Az eucharisztikus kongresszusokról ugyanennek a rituálénak a 109–112. pontja intézkedik (uo. 273–274).

## 5. A miseadomány

### a. Fogalma

**1703** A miseadomány (stips) a misét bemutató papnak a misén kívül adott – rendszerint pénzbeli – adomány, mely elfogadját arra kötelezi, hogy a misét egy bizonyos szándékre ajánlja fel (applicatio)<sup>717</sup>. A miseadományt adó és elfogadó között – mint többen joggal hangsúlyozzák<sup>718</sup> – nem visszterhes szerződés jön létre, hiszen így szent dolog anyagi ellenszolgáltatás fejében való végzéséről, azaz simóniáról (vö. pl. 1380. k.) volna szó, de nem is egyszerű ajándékozás, hisz akkor a papot nem kötelezné jogilag az adományozó szándékára való misézés, hanem meghagyással kísért ajándékozás. De itt a meghagyás teljesítését az egyházi hatóság szavatolja. Az adományozó és az elfogadó viszonya egy ezen a viszonyon kívüli, külső jogcímben találja meg igazolását: a misepénz nem a miseszándék felajánlásának ellenértéke, hanem hozzájárulás az egyház szolgálattevőinek és műveinek fenntartásához (946. k.)<sup>719</sup>.

**1704** Nagyon ajánlatos, hogy a papok akkor is ajánljanak fel szentmisét a krisztushívők – különösen a szegények – szándékára, ha semmiféle miseadományt nem kaptak (945. k. 2. §).

**1705** A miseadományok körül az üzletelésnek és a kereskedésnek még a látszata is teljességgel kerülendő (947. k.).

### b. A mise felajánlásának kötelezettsége

**1706** Aki miseadományt fogadott el, *köteles* a kért szándékre misét felajánlani akkor is, ha a kapott adományok hibáján kívül elvesztek (949. k.).

**1707** *Annyi misét* kell felajánlani, ahány szándékre külön adományt adtak és fogadtak el (948. k.). A Kléruskongregáció 1991. II. 22-i *Mos iugiter* kezdetű határozatában (AAS 83, 1991, 443–446) az egyes helyeken elterjedt ún. kollektív misékről elrendeli, hogy egy misét több adakozó szándékára is fel lehet ajánlani, amennyiben: 1) a hívő tudatosan hozzájárul, hogy szándékait egy misében kombinálják; 2) ennek a misének idejét és helyét nyilvánosan kihirdetik; 3) ilyen mise egy templomban hetenként legfeljebb két alkalommal lehet; 4) a miséző magának csak az egyházmegyei díjszabás szerinti egyetlen misepénzt tarthatja meg (a fennmaradó misepénzről az ordinárius rendelkezik a 951. k. 1. §.-a szerint). Ha misék

<sup>717</sup> Vö. MÖRSDORF, K., *Meßstipendien*, in *LThK* VII, 354–355.

<sup>718</sup> PL. DEL GIUDICE, V., *Nozioni di diritto canonico*, <sup>12</sup>Milano 1970, 429.

<sup>719</sup> Vö. MONTAN, A., *Eucaristia*, in *AAVV.*, *Il diritto nel mistero della Chiesa*, III (Quaderni Apollinaris 3), Roma 1980, 119–120; vö. MÖRSDORF, K., *Lehrbuch des Kirchenrechts auf Grund des Codex Iuris Canonici*, II, <sup>12</sup>München–Paderborn–Wien 1967, 44–54; BÁNK II, 80–85.

felajánlására úgy adnak át egy összeget, hogy nem jelölik meg a kért misék számát, az adományozó tartózkodási helyén érvényes miseadomány mértéke szerinti számú mise végzendő, kivéve ha törvényesen azt kell vélelmezni, hogy más volt az adakozó szándéka (950. k.).

**1708** Aki egy nap többször misézik, mindegyik szentmisét felajánlhatja arra a szándékra, amiért adományt adtak, de csak egy miseadományt tarthat meg magának (karácsony napját kivéve); a többit az ordinárius által meghatározott célra kell átadnia. Ez az ordinárius a miséző saját ordináriusa, aki nem feltétlenül a misézés helyének ordináriusa; kivétel az az eset, amikor máshová inkardinált pap (pl. szerzetes) plébános vagy káplán valahol: az ő binált miséinek adományairól a helyi ordinárius rendelkezik (PCI, Resp., 1987. II. 20: AAS 79, 1987, 1132). A napi több miseadomány megtartásának tilalma azonban nem akadályozza annak, hogy a többi misék kapcsán is külső jogcímen (pl. útiköltség, kiegészítő díj, az énekléssel vagy a rendkívüli időponttal kapcsolatos juttatás<sup>720</sup>) valamilyen szolgáltatásban részesüljön (951. k. 1. §). Ha azonban egy pap ugyanazon a napon a második miséjét koncelebráció keretében mondja, akkor erre a miseadományt nemcsak, hogy nem tarthatja meg, hanem semmilyen címen el sem fogadhatja (951. k. 2. §; vö. SC Cult, Decl., 1972. VIII. 7, nr. 3b: AAS 64, 1972, 563).

**1709** A binált, illetve trinált misék adományának felhasználását illetően csupán az egyik lehetőség az, hogy ezeket az ordináriusnak kell beküldeni. Ezt a papok sok helyütt méltánytalannak érzik, hiszen úgy vélik, hogy többletfáradtságuk miatt még nekik kell fizetniük. Annak azonban, mint láttuk, nincs akadály, hogy fáradtságukért valamilyen ellenszolgáltatásban legyen részük, feltéve hogy ezt a templompénztár helyzete lehetővé teszi. Egyébként az ordinárius nem köteles ezeknek az összegeknek felhasználásáról úgy rendelkezni, hogy azt mind az egyházmegyei központba kelljen beküldeni. Jogában áll azt egyéb célokra (pl. szegényebb plébániák megsegítésére, a pasztorális szükségből bináló pap külső jogcímen való díjazására stb.) rendelni. Az Augsburgi Egyházmegyében pl. a binált és trinált misék adományait is felosztják a celebráns, a templompénztár, a sekrestyés, a ministráns és a püspöki hivatal között, feltéve hogy a két- vagy háromszori misézésre lelkipásztori okból kerül sor<sup>721</sup>.

**1710** Az 1917-es CIC 824. k. 2. § a legfeljebb napi egy miseadomány megtartását még olyan formában írta elő, hogy aki „az igazságosság címén” (ex titulo iustitiae) már felajánlott egy misét, aznap már nem vehet fel miseadományt. Ezért a plébánosok a rájuk bízott népért végzendő miséjük felajánlása után nem tarthattak meg maguknak más címen sem misepénzt. A hatályos CIC szándékosan tér el ettől a megfogalmazástól, amikor elhagyva az „igazságosság címén” fordulatot csupán azt hangsúlyozza, hogy a pap napi egy misepénzt „tehet magáévá” (951. k. 1. §). Ha tehát a plébános az 534. k. szerinti kötelességét teljesítve felajánlott egy *misét a népért* (amelyért természetesen nem kap miseadományt), aznap – kiváló szerzők szerint<sup>722</sup> – egy másik miséje misepénzét még megtarthatja magának. Egyébként ennek a lehetőségnek a megnyitása tudatos volt a Codexet átdolgozó pápai bizottság részéről (Comm 15, 1983, 200–201). A plébános fizetése ugyanis, amit hivatali kötelességei teljesítése fejében kap, semmiképp sem számít miseadománynak.

<sup>720</sup> Vö. *Código* BAC 468-469.

<sup>721</sup> Vö. *Kirchliches Amtsblatt*, Augsburg 1984. I. 25, 15.

<sup>722</sup> Pl. PASTUSZKO, M., *Ofiary mszalne*, in *Prawo kanoniczne* 29 (1986) Nr. 3–4, 113–136; NAVARRETE, U., *Missa pro populo et stips alterius missae eadem die celebratae (can. 951 § 1)*, in *Per* 77 (1988) 175–178.

### c. A miseadomány mértéke

**1711** A miseadomány mértékét a tartományi zsinat, vagy a tartomány püspökeinek gyűlése határozza meg. Ahol ilyen nincsen, az egyházmegyében érvényes szokást kell megtartani. A papoknak tilos a törvényesen megállapítottnál nagyobb miseadományt kérniük, de szabad ilyet elfogadniuk. Az is jogukban áll, hogy a megállapítottnál kisebb miseadományt fogadjanak el (952. k. 1–2 §) – természetesen olyan misékre, amelyek elvégzését saját maguk vállalják (vö. 945. k. 2. §). A szerzetes intézmények (de ugyanígy a világi intézmények és az apostoli élet társaságai<sup>723</sup>) tagjainak is alkalmazkodniuk kell az adott területen érvényes miseadomány mértékéhez (952. k. 3. §).

### d. A miseadományok elfogadása és átadása

**1712** *Személyes* végzésre ki-ki csak annyi miseadományt fogadhat el, ahány szentmisét egy éven belül (törvényesen) fel tud ajánlani (953. k.). Binálandó misére vehetne ugyan fel adományt, de azt a fentiek szerint amúgy sem tarthatná meg magának<sup>724</sup>. Az elvégzés határidejét attól a naptól kell számítani, amikor a pap a felajánlást elvállalta, hacsak az ellenkezője nem bizonyos (955. k. 2. §).

**1713** Ha valamely *templomban vagy kápolnában* több mise bemutatását kérik, mint amennyit ott el lehet végezni, ezeket máshol is fel szabad ajánlani, hacsak az adományozó kifejezetten nem nyilvánította ki ezzel ellentétes szándékát (954. k.).

**1714** Miseadományokat a velük járó felajánlási kötelezettséggel együtt másnak is *át szabad adni*, de csak: 1) olyan papnak, akit az átadó megfelelőnek tart és biztos abban, hogy az illető teljesen kifogástalan; 2) a teljes adomány átadásával. Csak akkor nem kell átadni a teljes kapott összeget, ha biztos, hogy az egyházmegyében érvényes díjszabáson felüli részt az átadó (azaz az eredeti vállaló) személyére való tekintettel adták. Az átadott misék felajánlásáról való gondoskodás kötelezettsége mindaddig az átadót terheli, amíg az átvállalásról és az adomány átvételéről igazolást nem kap (955. k. 1. §).

**1715** *Kötelező átadni* az ordináriusnak (az általa meghatározandó módon) azokat az adományokat és misekötelezettségeket, amelyeknek egy éven belül nem tettek eleget. Az átadásra kötelesek mindazok, akik kegyes célú adományokat kezelnek, vagy bármi módon misék elvégzéséről gondoskodni kötelesek, akár klerikusok, akár világiak legyenek is (956. k.).

### c. A miseadományok bejegyzése

**1716** *Minden papnak* fel kell jegyeznie azokat a miséket, amelyeket elvállalt és amelyeket elvégzett (955. k. 4. §). Ha másoknak ad át misét, be kell jegyeznie a kapott és adott miséket az átadással együtt, a miseadomány feltüntetésével (955. k. 3. §).

**1717** *A plébániák, templomok és olyan vallásos helyek vezetői*, ahol miseadományokat szoktak kapni, kötelesek külön könyvet vezetni, amelybe be kell jegyezni az elvégzendő misék számát, szándékát, a kapott miseadományt és az elvégzést (958. k. 1. §). Ezeket a

<sup>723</sup> PIÑERO CARRION II, 136.

<sup>724</sup> LÜDICKE, K., in *Münsterischer Kommentar zum CIC*, 953/1.

könyveket az ordinárius köteles személyesen vagy más útján évente átvizsgálni (958. k. 2. §), hiszen ő felügyel a misekötelezettségek teljesítésére. Ez a felügyelő ordinárius a világi klérus templomaiban a helyi ordinárius, a szerzetes intézmények vagy az apostoli élet társaságai templomaiban pedig a saját előljáró (957. k.).

**1718** A szerzetesre bízott plébánián a felügyeleti jogot a helyi ordinárius gyakorolja (vö. 520. k.)<sup>725</sup>.

**1719** A felügyeleti kötelesség kiterjed az ezeken a helyeken teljesítendő harminc miséből álló ún. *gregorián misesorozat* megszakítás nélküli elvégzésére is. A gregorián sorozatot váratlan akadály (pl. betegség vagy más ésszerű ok, így temetési- vagy nászmise) miatt meg lehet szakítani, de a lehető leghamarabb folytatni kell (vö. SC Conc, Decl., 1967. II. 24: AAS 59, 1967, 229–230).

**1720** Az *alapítványi misékről* az egyházi vagyonjogban található külön rendelkezés (1307. k.), ugyanitt intézkedik a törvényhozó a misekötelezettségek leszállításának lehetőségeiről is (1308–1309. k.).

---

<sup>725</sup> PIÑERO CARRION II, 138.

## 68. §. A bűnbánat szentsége

### 1. Fogalma

**1721** A bűnbánat szentségéről a Codex egyenes formában nem ad meghatározást, de a II. Vatikáni Zsinat tanítása nyomán (LG 11) hangsúlyozza, hogy ebben a szentségben azok a hívők, akik bűneiket törvényes gyóntatónak megvallják, megbánják, és meg akarnak javulni, a gyóntató által adott feloldozás révén elnyerik Istentől a keresztség után elkövetett bűneik bocsánatát, és egyben kiengesztelődnek az egyházzal is (959. k.). Az Istennel és az egyházzal való kiengesztelődés kettősségének hangsúlyozása a zsinati tanítás következménye a mai egyházjogban.

**1722** Noha a teológiai bevezető kánonban a CIC nem említi ezt, másutt jelzi (978. k. 1. §), hogy a feloldozás bírói jellegű cselekedet, sőt a szentség egész kiszolgáltatásának valamiképpen bírói jellege van (*Comm* 10, 1978, 50; vö. Conc. Trid., Sess. XIV, De poenit. c. 2. 5, can. 9: DS 1671, 1679, 1609). Ennek a bírói mivoltnak a Trentói Zsinat tanításának összefüggésében az volt az elsődleges jelentése, hogy a feloldozó pap nem csupán közli, meghirdeti az Isten irgalmát, hanem szentségileg eszközli a bűnbocsánatot<sup>726</sup>.

### 2. Kiszolgáltatása

#### a. A kiszolgáltatás rendes módja

**1723** A bűnbánat szentsége kiszolgáltatásának (s egyben annak, hogy a súlyos bűnéről tudó hívő Istennel és az egyházzal kiengesztelődjék<sup>727</sup>) egyetlen rendes módja az egyéni és teljes bűnmegvallás és feloldozás<sup>728</sup>. Az ilyen gyónás kötelezettsége alól csak fizikai vagy erkölcsi lehetetlenség ment fel; ebben az esetben a kiengesztelődést más módokon is el lehet nyerni (960. k.). A bűnbánat szentsége kiszolgáltatásának rendes módjáról szóló katolikus tanítást és egyházfegyelmet különös világossággal foglalja össze II. János Pál pápa 2002. IV. 7-én kiadott, *Misericordia Dei* kezdetű motu proprioja (magyarul: *II. János Pál pápa Misericordia Dei kezdetű motu proprioja a bűnbocsánat szentsége kiszolgáltatásának néhány kérdéséről*, Bp. 2002).

#### b. A kiszolgáltatás rendkívüli módja

**1724** A bűnbánat szentsége kiszolgáltatásának rendkívüli módja az *általános feloldozás*. Több bűnbánót egyszerre, előzetes egyéni bűnmegvallás nélkül, általánosan feloldozni nem lehet, kivéve a jogban megjelölt sajátos esetekben. Ezek az esetek: 1) ha halálveszély áll fenn, és a papoknak nincs elég idejük arra, hogy az egyes bűnbánók vallomását meghallgassák; 2) ha súlyos szükség áll fenn, vagyis amikor – tekintettel a gyónók számára –

<sup>726</sup> Vö. pl. SCHÜTZ, *Dogmatika* II, 541; RAHNER, K., *Buűsakrament*, in *Sacramentum Mundi* I, Freiburg–Basel–Wien 1968, 657; stb.

<sup>727</sup> A kiengesztelődés rendkívüli módja a bűnbánat szentsége rendkívüli (általános) kiszolgáltatásán kívül a tökéletes bánat is lehet.

<sup>728</sup> A rítusközi gyóntatási fegyelemről, azaz amikor latin hívő végzi el szentgyónását keleti gyóntatónál vagy a keleti katolikus hívő gyónásáról latin gyóntatónál vö. ERDŐ P., *Rítusközi (egyházközi) gyóntatási fegyelem a Katolikus Egyházban in Az Atyák dicsérete*. A 60 éves Vanyó László köszöntése, Bp. 2002, 59–70.



nincs elég gyóntató mindenki gyónásának kellő időn belüli megfelelő meghallgatására, és a gyónók emiatt hibájukon kívül sokáig nélkülözni volnának kénytelenek a szentségi kegyelmet vagy a szentáldozást. Semmiképpen sem elegendő az általános feloldozáshoz az a szükség, mely a gyónók nagy száma miatt nagy ünnepeken vagy zarándoklatokon szokott előfordulni (961. k. 1. § 1–2). II. János Pál pápa hivatalos állásfoglalása szerint nem beszélhetünk arról, hogy a bűnbánók „sokáig” nélkülözni kényszerülnének a szentséget, ha egy hónapnál rövidebb időszakról lenne csupán szó (MP, *Misericordia Dei*, 2002. IV. 7, 4 d; (magyarul: *II. János Pál pápa Misericordia Dei kezdetű motu proprioja a bűnbocsánat szentsége kiszolgáltatásának néhány kérdéséről*, Bp. 2002, 11).

**1725** Az általános feloldozás engedélyezése századunkban háborús helyzetből fakadó életveszéllyel társult sürgős szükséghelyzetekkel volt kapcsolatban (Paenit, Decl., 1915. II. 6: AAS 7, 1915, 72; SC Consist, Decr., 1939. XII. 8, nr. 14 b: AAS 31, 1939, 712). Ezt a lehetőséget később kiterjesztették az életveszélytől különböző, hasonló súlyos esetekre (Paenit, Instr., 1944. III. 25: AAS 36, 1944, 155–156; vö. SC Fid, Normae, 1972. VI. 16: AAS 64, 1972, 510–514).

**1726** Annak megítélése, hogy fennállnak-e a súlyos szükségnek a CIC-ben megkívánt feltételei, nem a feloldozás megadójának, hanem a megyéspüspöknek a hatáskörébe tartozik. Ám mielőtt az ilyen szükség eseteit meghatározná, neki is egyeztetnie kell a szempontjait a püspöki konferencia többi tagjaival (961. k. 2. §). Hazánkban a püspöki konferencia a jelenlegi egyházfegyelemmel teljesen összhangban lévő intézkedést hozott 1975. III. 16-i körlevelében, melynek mellékletében közli, hogy az általános bűnbánattartás szentségi feloldozással egybekötött fajtáját nem vezeti be. Eszerint a 961. k. 1. §-ában említett súlyos szükség a magyar püspökök hivatalos megítélése szerint hazánkban nem fordul elő. Ugyanezt az álláspontot erősíti meg a Magyar Püspöki Konferencia 1994-ben kiadott szabálya is (*A Magyar Püspöki Konferencia kiegészítő szabályai az Egyházi Törvénykönyvhöz*, 20. cikkely). E rendelkezés értelmében „az általános feloldozáshoz szükséges súlyos szükség nálunk gyakorlatilag sohasem fordul elő, tehát az általános feloldozás csak a 961. k. 1. § 1. szerinti fenyegető halálveszélyben adható meg indokoltan. Ha egész rendkívüli esetben – a halálveszélyen kívül – az általános feloldozás mégis »súlyosan szükségesnek« bizonyulna, arra egyedül a megyéspüspök előzetes megítélése alapján kerülhet sor.”

**1727** Nincs már érvényben tehát az a lehetőség, hogy váratlan esetben, utólagos visszajelzés kötelezettsége mellett, az egyes papok maguk dönthetnének ezeknek a feltételeknek a meglétéről. Ezért az Istentiszteleti Kongregáció 1983. IX. 12-i határozatában (Variationes: *Notitiae* 20, 1983, 550–551) törölte az 1973. XII. 2-i *Ordo Poenitentiae* 32. pontjának 2. bekezdését és a 40 c. pontot (*Bűnbocsánat és Oltáriszentség. Szertartáskönyv*, Bp. 1976, 25. 28), melyek ezt a lehetőséget tartalmazták.

**1728** Az újabb időkben jelentkezett bizonyos téves értelmezésekkel szemben (ezekről lásd SC Fid, Ep. part., 1977. I. 14: *Leges* V, 7287–7288; SC Fid, Resp. Part., 1978. I. 20: *Leges* V, 7398) a legfőbb egyházi törvényhozó indokoltnak látta az általános feloldozás teljesen rendkívüli jellegének hangsúlyozását. Vö. VI. Pál, All., 1978. IV. 20: AAS 70 (1978) 328–332; II. János Pál, All., 1981. I. 30: AAS 73 (1981) 201–204; Adhort. Ap., *Reconciliatio et Poenitentia*, 1984. XII. 2, nr. 33: AAS 77 (1985) 270; magyarul: PM XII, 89–90; MP, *Misericordia Dei*, 2002. IV. 7, 4–5; magyarul: *II. János Pál pápa Misericordia Dei kezdetű motu proprioja a bűnbocsánat szentsége kiszolgáltatásának néhány kérdéséről*, Bp. 2002, 10–11; stb.

**1729** Mindez nem érinti az egyéni gyónásra való előkészületként végzett közös bűnbánati liturgiákat, melyek lelkipásztori szempontból igen hasznosak, de önmagukban nem jelentik a bűnbánat szentségének a kiszolgáltatását<sup>729</sup>.

**1730** Amikor törvényesen általános feloldozásra kerül sor, a krisztushívő csak akkor részesül *érvényesen* a feloldozásban, ha: 1) megvan benne „a kellő felkészültség” (bánat!); 2) és ha egyszermind elhatározza, hogy kellő időben egyenként megvallja azokat a súlyos bűneit, melyeket jelenleg nem tud így meggyónni (962. k. 1. §).

**1731** Ezekből a követelményekből következik a lelkipásztoroknak az a kötelezettsége, hogy rájuk a hívők figyelmét – amennyire lehetséges – az általános feloldozás megadásakor is (!) felhívják, s ha van elég idő, még halálveszély esetén is felszólítsák őket a feloldozás előtt, hogy indítsák fel a bűnbánatot (962. k. 2. §).

**1732** Akinek általános feloldozással megbocsátották súlyos bűneit, köteles mielőbb egyéni gyónáshoz járulni. Ezt azelőtt kell megtennie, mielőtt még újabb általános feloldozást kapna, hacsak ennek elnyerését jogos ok nem indokolja (963. k.).

### c. A gyóntatás helye

**1733** A gyónás sajátos helye a templom vagy a kápolna, azon belül is a *gyóntatóhely* (sedes confessionalis). Gyóntatóhelyen kívül csak megfelelő okból szabad gyóntatni (964. k. 1. és 3. §).

**1734** A gyóntatóhellyel kapcsolatos részletkérdések szabályozására a püspöki konferenciák az illetékesek. Azt azonban az általuk kiadott előírásoknak mindig biztosítani kell, hogy mindig legyenek nyitott helyen levő olyan gyóntatóhelyek, amelyek el vannak látva a gyóntató és a gyónó közötti rögzített ráccsal és hogy azokat a hívők, ha kívánják, mindig szabadon használhassák (964. k. 2. §). A Pápai Törvénytárgyaló Tanács 1998. VII. 7-i nyilatkozata szerint (AAS 90, 1998, 711) a gyóntatónak is joga van megfelelő okból és szükség esetét kivéve ragaszkodnia a rögzített ráccsal rendelkező gyóntatószékhez még akkor is, ha a bűnbánó kéri, hogy máshol gyóntasson.

**1735** A gyóntatóhely a szövegösszefüggés alapján nem csupán a hagyományos értelemben vett gyóntatószéket jelenti, hanem a gyóntatásra kijelölt helyeket általában. Ezekben a helyeken mindig kell lenniük ráccsal ellátott (nyitott vagy zárt) gyóntatószékeknek, de kialakíthatók még más lehetőségek is. Hazánkban a püspöki konferencia 1976. IX. 29-i és 1977. III. 16-i körlevelében megengedte a templommal kapcsolatos gyóntatószobában „a gyóntatóval való beszélgetés keretében” végzett gyónást úgy, hogy a feloldozásra fel kell állni vagy le kell térdelni. Egyben hangsúlyozta, hogy „minden gyónónak joga van a hagyományos gyóntatószékhez ragaszkodnia”. A Püspöki Konferencia 1994-ben kiadott kiegészítő szabályában rögzíti, hogy a gyóntatószobának a templommal kapcsolatos helyiségnek kell lennie, üvegezett ajtóval. Ezeket a gyóntatóhelyeket nem szabad ettől a szentségtől idegen célokra használni. „A gyóntatószéktől különböző gyóntatóhelyeket csak azokban az esetekben használják, mikor a hívők kifejezetten kéri” (*A Magyar Katolikus*

<sup>729</sup> Vö. WEIGAND, R., *Bußsakrament*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 695–698.

*Püspöki Konferencia kiegészítő szabályai az Egyházi Törvénykönyvhöz*, Bp. 1994, 8. cikkely).

### 3. Kiszolgáltatója

#### a. Az érvényes kiszolgáltató

**1736** A bűnbánat szentségének kiszolgáltatója kizárólag a felszentelt *pap* (áldozópap, püspök – 965. k.; vö. pl. Conc. Trid., Sess. VI, de iustificatione c. 14; sess. XIV, de poenitentia c. 5. 6. 7; sess. XXIII, de ordine c. 1: DS 1543, 1679, 1684, 1686, 1764). A bűnök érvényes feloldozásához a rendi hatalmon kívül a kiszolgáltatónak *felhatalmazással* (facultas) kell rendelkeznie azoknak a hívőknek a vonatkozásában, akiknek a feloldozást adja (966. k. 1. §).

**1737** Az 1917-es CIC 872. kánonja a feloldozás érvényességéhez szükséges feltételként említette, hogy a gyóntatónak a papszentelésben kapott rendi hatalmon kívül joghatósággal (iurisdictio) kell rendelkeznie. Noha a hatályos Codex e vonatkozásban már nem joghatóságról, hanem felhatalmazásról beszél, mivel a 129–130. k.-ban új módon leírt<sup>730</sup> egyházkormányzati hatalmat, mely főként a külső fórumot illeti, megkülönbözteti a lelkiismeretre vonatkozó hatalomtól, s a feloldozást nem tekinti az egyházkormányzati hatalom gyakorlásának (*Comm* 10, 1978, 56), hűséges marad a Trentói Zsinat ide vonatkozó kijelentéséhez (Sess. XIV, de poenitentia c. 7: DS 1686: „iurisdictionem”). A pusztaszentelés ugyanis ezután sem elégséges az érvényes gyóntatáshoz, hanem szükséges a jognál fogva adott vagy az illetékes hatóságtól kapott felhatalmazás<sup>731</sup> is.

#### b. A gyóntatási felhatalmazás fajtái és használata

**1738** Az érvényes gyóntatáshoz szükséges felhatalmazást a pap megkaphatja: 1) magánál a jognál fogva; 2) az illetékes hatóság külön intézkedésével (concessio; 966. k. 2. §). Felhatalmazás nélküli pap csak akkor gyóntat érvényesen, ha a hiányzó felhatalmazást köztévedés vagy pozitív kétely esetén maga az egyház pótolja (144. k.).

*Magánál a jognál fogva felhatalmazása van a gyóntatásra:*

**1739** 1) Mindenütt a világon a pápának, a bíborosoknak, valamint a püspököknek. A pápa és a bíborosok bárhol megengedetten is élnek felhatalmazásukkal, a püspökök számára a felhatalmazás gyakorlása érvényes de nem megengedett akkor, ha ezt a gyóntatás helyén a megyéspüspök egyedi esetben megtiltja (967. k. 1. §).

**1740** 2) Halálveszélyben minden pap érvényesen és megengedetten oldoz fel bármely gyónót, mégpedig minden bűn és minden cenzúra alól, még akkor is, ha egyébként nem volna

<sup>730</sup> Vö. BEYER, J., *La nouvelle définition de la „Potestas Regiminis”*, in *AnCan* 24 (1980) 53–67; UA., *De natura potestatis regiminis seu iurisdictionis recte in Codice renovato enuntianda*, in *Per* 71 (1982) 93–145; GROCHOLEWSKI, Z., *L'estensione della „Potestas regiminis” nella revisione del Codice*, in *MonEccl* 105 (1980) 455–485.

<sup>731</sup> A *facultas* szó jelentéseihez a hatályos jogban lásd URRUTIA, F. J., *Sens juridique des termes autorisation, faculté, dispense*, in *Les cahiers du droit ecclésial*, 5 (1988) 5–7. E szerző szerint a *facultas* általában jogot jelent arra, hogy tegyünk valamit. Megadása lehet egy jog adományozása vagy elismerése. Tartalmazhat hatalmat is, de ideiglenes és delegált jellegűt. A 132. k. mégis tartózkodik attól, hogy a tartós felhatalmazásokat megbízotti hatalomnak minősítse, csupán azt írja elő, hogy rájuk is a megbízotti hatalomról szóló előírások érvényesek.

gyóntatási felhatalmazása (pl. akár ki lenne közösítve), sőt még olyan helyzetben is, ha ugyanakkor jelen volna olyan másik pap, akinek egyébként is meglenne a gyóntatási felhatalmazása (976. k.)<sup>732</sup>.

**1741** 3) Hivatalánál fogva van gyóntatási felhatalmazása a maga területén a helyi ordináriusnak, a penitenciárius kanonoknak, a plébánosnak, azoknak, akik a plébánost helyettesítik (968. k. 1. §). Ugyancsak hivataluknál fogva rendelkeznek gyóntatási felhatalmazással a pápai jogú, klerikusi szerzetes intézményeknek, valamint az apostoli élet ugyanilyen társaságainak azok az elöljárói, akiknek a szabályzat szerint végrehajtói kormányzati hatalmuk van. Ezeknek az elöljáróknak a felhatalmazása azonban nem valamely területre szól, hanem a nekik alárendeltekre, valamint azokra az egyéb személyekre, akik éjjel-nappal az intézmény házában tartózkodnak (pl. kollégisták 968. k. 2. §).

**1742** *Külön engedély alapján* van felhatalmazásuk minden hívő meggyóntatására azoknak, akiknek ezt a helyi ordinárius megadta. Szerzetes papok csak akkor élhetnek az ilyen felhatalmazással megengedetten, ha rendelkeznek a saját elöljárójuk legalább vélelmezett engedélyével (969. k. 1. §). A szerzetes intézményeknek és az apostoli élet társaságainak olyan elöljárói, akik hivataluknál fogva (vö. 968. k. 2. §) rendelkeznek gyóntatási felhatalmazással, maguk is adhatnak ilyen felhatalmazást, mégpedig bármely papnak, de csak azoknak a meggyóntatására, akikre az ő hivatalból meglévő felhatalmazásuk érvényes (969. k. 2. §). A helyi ordináriuson és az itt említett elöljárókon kívül mások (pl. plébánosok) gyóntatási felhatalmazást nem adhatnak (vö. 969. k. 1. §: „csakis”).

**1743** Akinek akár hivatalánál fogva, akár az inkardinációja vagy a lakóhelye szerinti helyi ordinárius engedélye alapján állandó gyóntatási felhatalmazása van, ezzel a felhatalmazással mindenhol élhet, hacsak a helyi ordinárius egyedi esetben az adott területre nézve meg nem tiltja (967. k. 2. §).

### c. A felhatalmazás megadása

**1744** Gyóntatási felhatalmazást csak olyan papnak szabad adni, akit vizsgán alkalmasnak találtak, vagy akinek alkalmassága valamilyen más alapon nyilvánvaló (970. k.) Olyan papnak, aki nincs az illető részegyházba inkardinálva, a helyi ordinárius csak akkor adjon tartós felhatalmazást gyóntatásra, ha előbb – amennyiben lehetséges – *meghallgatta annak saját ordináriusát* (971. k.).

**1745** Az illetékes hatóság a gyóntatási felhatalmazást adhatja akár meghatározatlan, akár meghatározott *időre* (972. k.). A tartós, vagyis akár meghatározott, akár meghatározatlan időre, de nem csupán egy alkalomra szóló<sup>733</sup> gyóntatási felhatalmazást – bár nem az érvénytelenség terhe alatt<sup>734</sup> – *írásban* kell megadni (973. k.).

<sup>732</sup> Hogy ez az eset is a magánál a jognál fogva adott gyóntatási felhatalmazások körébe tartozik, az egyértelmű abból, hogy ilyenkor nincsenek meg a felhatalmazás pótlásának a 144. k. szerinti feltételei. Tehát az egyház által pótolta felhatalmazásról itt nem lehet szó. Vö. PIÑERO CARRION II, 145.

<sup>733</sup> LÜDICKE, K., in *Münsterischer Kommentar zum CIC* 973/1.

<sup>734</sup> Uo. 973, 2.

#### d. A felhatalmazás elvesztése

**1746** A gyóntatási felhatalmazás elveszíthető megvonással. Ha a felhatalmazás tartós volt, erre csak súlyos okból kerülhet sor (974. k. 1. §). A felhatalmazást teljesen csak az vonhatja meg, akitől származik. Ha a gyóntatási felhatalmazást ez a lakóhely vagy az inkardináció szerinti helyi ordinárius vonja meg, a pap *mindenütt* (tehát az adott egyházmegyén kívül is) elveszíti felhatalmazását (974. k. 2. §). Ha más helyi ordinárius vonja meg a felhatalmazást, akkor az érintett csak *a megvonó illetékességi területén* veszti el azt (uo.).

**1747** Ha egy helyi ordinárius a maga területére nézve megvonja a gyóntatási felhatalmazást egy olyan paptól, aki neki nem saját alárendeltje, értesítenie kell erről a pap saját ordináriusát, vagy ha olyan szerzetes papról van szó, akinek az előljárója nem ordinárius, akkor ezt az előljárót (974. k. 3. §; vö. 266. k. 2. §; 134. k. 1. §).

**1748** Ha a gyóntatási felhatalmazást a saját nagyobb előljárója vonja meg valakitől (elsősorban a szerzetes papoktól), akkor ez a pap mindenütt elveszti a felhatalmazást az intézmény tagjainak gyóntására. Ha azonban a felhatalmazást más illetékes előljáró vonta meg, akkor a pap azt csak az illető hatáskörében lévő alárendeltek vonatkozásában veszti el (974. k. 4. §).

**1749** *Egyéb okból* is elveszíthető a gyóntatási felhatalmazás, nevezetesen a hivatallal járó vagy a lakóhely, illetve az inkardináció szerinti helyi ordinárius engedélyével adott felhatalmazás megszűnik a hivatal elvesztésével, az exkardinációval, vagy a lakóhely elvesztésével is (975. k.).

#### e. A bűntárs feloldozása

**1750** A hatodik parancs elleni bűnben a bűntárs feloldozása – halálveszély esetét kivéve – érvénytelen (977. k.), sőt az Apostoli Szentszéknek fenntartott önmagától beálló kiközösítéssel járó büntetendő cselekmény (1378. k. 1. §). Halálveszélyben azonban az ilyen feloldozás nemcsak érvényes, hanem megengedett is (vö. 1335. k.)<sup>735</sup>. A valószínűbbnek látszó vélemény szerint a bűntársnak adott feloldozás halálveszély esetén kívül csak akkor érvénytelen, ha a közös bűn alól adták (vö. 14. k., 18. k.)<sup>736</sup>. Bűntársnak itt az számít, aki formálisan is együttműködött a külső bűnben, vagyis – az 1329. k. 1. § analógiájára (ott a bűncselekményekről van szó) – a bűn elkövetésére irányuló közös szándékkal működött együtt<sup>737</sup>.

#### f. A gyóntató feladatai

**1751** A bűnbánót feloldozó püspök vagy pap alakját az egyházban ősidők óta az orvoshoz hasonlítják. Az ószövetségi jó pásztor (vö. pl. Ez 34, 16: „bekötözöm a sérültet, ápolom a beteget”) képéből kiindulva a beteg juhok meggyógyítóját látták a gyenge, a lanyha, az elbukó keresztényt megfeddő, megbüntető, majd visszafogadó püspökben<sup>738</sup>. A

<sup>735</sup> Código EUNSA 591; Código BAC 478.

<sup>736</sup> LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* 977/1.

<sup>737</sup> Vö. RINCÓN, *Disciplina* 481.

<sup>738</sup> Vö. pl. *Didascalia* VII: „akit bűnei lesújtottak, megsebeztek vagy megtörtek és az igazság útjáról letérve sántikál, kötdzd be, vagyis gyógyítsd rendreutasító szóval, szerezz neki megkönnyebbülést hibáitól, bátorítsd,

középkorban pedig már a vezeklési könyvek (pl. a *Corrector sive Medicus Burchardi*), főként azonban a gyóntatói summák sokasága (már a XII. század végén Alain de Lille *Liber Poenitentialis*<sup>739</sup>) orvosnak nevezte egyfelől saját magát (a könyvet!), másfelől a gyóntató papot. A IV. Lateráni Zsinat (1215) az évenkénti gyónást kötelezően előíró híres rendelkezésében (c. 21) figyelmezteti a papot, hogy „hozzaértő orvos módjára” járjon el a gyóntatás során (X 5. 38. 12.). A Firenzei Zsinat (Decr. pro Armenis: DS 1311) is hangsúlyozza, hogy „ha a bűn által a lélek betegségébe esünk, a bűnbánat [szentsége] által lelkileg meggyógyulunk”. A Trentói Zsinat szintén utal a gyóntató orvosi szerepére (Sess. XIV, De paenit. c. 8: DS 1690. 1692). A gyóntató egyrészt az alkalmas elégtétel kiszabásával és a lelkivezetéssel, másrészt azonban a feloldozás tényével is gyógyítja a bűnbánót. Tehát az orvosi szerep hangsúlyozása a keresztény tradícióban – hasonlóan a bírói szerepéhez (lásd fent 1. pont) – arra is mutat, hogy a pap közreműködése a bűnbocsánatban aktív, nem csupán Isten megadott irgalmát hirdető jellegű.

**1752** A gyóntató papnak tudatában kell lennie, hogy a *bíró és az orvos* feladatát látja el, és Isten azért állította igazságosságának és irgalmának szolgálatába, hogy dicsőségéről és a lelkek üdvösségéről gondoskodják (978. k. 1. §).

**1753** A gyóntatónak – mivel az egyház hivatalos képviselőjeként, szolgálattevőjeként jár el – a szentség kiszolgáltatása során hűségesen ragaszkodnia kell a *tanítóhivatal tanításához* és az illetékes hatóság által kiadott szabályokhoz (978. k. 2. §). Mivel a jog nemcsak a tévedhetetlen vagy az ünnepélyes tanítóhivatalról beszél, az ilyen minőséggel nem rendelkező, de hiteles tanítóhivatali megnyilatkozásokhoz (vö. 752–753. k.) is igazodnia kell a gyóntatónak.

**1754** A gyóntatás során a papnak, ha kérdéseket tesz fel, *óvatosan és tapintattal* kell eljárnia, figyelembe kell vennie a gyónó helyzetét és korát, tartózkodnia kell a bűntárs nevének tudakolásától (979. k.).

**1755** Ha a gyóntató a feloldozást kérő gyónó (lelki) felkészültségében (bánat, erős fogadás, stb.) nem kételkedik, a feloldozást *nem szabad megtagadnia vagy elhalasztania* (980. k., vö. 843. k. 1. §).

**1756** A gyóntató a bűnök jellegének és számának megfelelően, a gyónó helyzetének figyelembe vételével üdvösségre segítő és megfelelő *elégtételt* köteles kiszabni. Ezt a gyónónak személyesen (tehát nem pl. bánatpénzzel megfizetett szerzetes böjtje útján, mint a korai középkorban olykor) kell elvégeznie (981. k.).

**1757** Aki azt gyónja, hogy az egyházi hatóságnál a hatodik parancsolat elleni bűnre való *csábítással hamisan vádolt meg egy ártatlan papot*, azt csak akkor szabad feloldozni, ha előbb a hamis feljelentést formálisan visszavonta és kész az esetleges kár jóvátételére (982. k.). Ez a bűn volt a régi törvénykönyvben (1917-es CIC 894. k.) az egyetlen *fenntartott bűn*,

---

hirdesd neki, hogy van számára remény, kötözd be, gyógyítsd meg és vezesd vissza az egyházhoz” (ford.: ERDŐ, *Az ókeresztény* 136).

<sup>739</sup> Prol.: „Hic est Liber qui Corrector voatur et Medicus, qui correctiones corporum et animarum medicinas plenius continet et docet unumquemque sacerdotem et simplicem, quomodo vel qualiter unicuique succurrere valeat...quo tempore presbyteri debeant vel valeant plebem sibi commissam ad poenitentiam invitare et tamquam fidelis medicus auxilium dare” (LONGERE, J., *Alain de Lille. Liber Poenitentialis*, II [Analecta Mediaevalia Namurcensia 18], Louvain–Lille 1965, 15).

vagyis az egyetlen olyan bűn, amelyet nem az érte beállott kánoni büntetés fenntartott volta miatt, hanem önmagában (*ratione sui*) nem volt szabad feloldozni. A hatályos egyetemes egyházjogban már nincsenek fenntartott bűnök (vö. *Comm* 10, 1978, 49)<sup>740</sup>. A feloldozás előfeltételei azonban ma is hasonlóak, mint a régi jogban (1917-es CIC 2363. k.). Egyébként a gyóntatók itt említett rágalalmazása büntetendő cselekmény is (1390. k. 1. §).

**1758** Nem közvetlenül a gyóntatóknak, hanem mindazoknak, akikre feladatkörüknél (többnyire hivataluknál) fogva a lelkek gondozását bízták, kötelességük gondoskodni: 1) arról, hogy a rájuk bízott hívők, ha ésszerűen kérik, gyónhassanak; 2) valamint arról, hogy legyenek olyan a hívők körülményeinek megfelelően kitűzött<sup>741</sup> napok és órák, amikor (rendszeresen) alkalom nyílik az egyéni szentgyónásra (986. k. 1. §). Sürgős szükség esetén minden gyóntató, halálveszélyben pedig minden pap (még a gyóntatási felhatalmazással nem rendelkező, sőt a kiközösített is) köteles a krisztushívőket meggyóntatni (986. k. 2. §).

### g. A gyónási titok

**1759** Gyónási titokról kétféle értelemben beszélhetünk: 1) A szó szoros értelmében vett gyónási titok, a *szentségi pecsét* (*sigillum sacramentale*) a *gyóntató papot* kötelezi, s azt jelenti, hogy tilos a gyónót szóval vagy bármilyen más módon, bármi okból is, akár csak részben is elárulnia (983. k. 1. §). 2) Tágabb értelemben vett gyónási titok köti a gyónáskor esetleg szereplő tolmácsot, valamint mindazokat az egyéb személyeket, akik a gyónásból a bűnökről bármilyen módon tudomást szereztek (983. k. 2. §). A kétféle titoktartási kötelezettség természetének különbségét mutatja, hogy – noha mindkettő megsértése büntetendő cselekmény – az áthágásukért járó büntetés alapvetően különböző (1388. k.).

**1760** A gyónási titok megsértésének különböző fajtáit és büntetőjogi megítélésüket az egyházi jogtudomány az 1388. k. 1. § kapcsán szokta kifejteni.

**1761** A gyóntató a gyónásból szerzett ismereteit a gyónó kárára még akkor sem használhatja fel, ha ezzel nem árulja el a gyónót. Ezért aki hatóság szerepét tölti be, a külső kormányzatban semmiképp sem használhatja fel gyónásban szerzett értesüléseit, függetlenül attól, hogy mikor szerezte őket (pl. olyan időben, amikor még nem töltött be hatósági funkciót) (984. k.). Ennek az elvnek a védelmére a Codex előírja, hogy a novíciusmester és segítője, a szeminárium vagy más nevelőintézet rektora ne gyóntassa az illető házban tartózkodó növendékeit, hacsak a növendékek egyes esetekben önként nem kérik (985. k.). A spirituális és a szeminárium gyóntatója pedig éppen a 984. k. 2. §-a szerinti elv miatt nem folyhat bele a szemináriumi növendékekről szóló fegyelmi döntésekbe (vö. 240. k. 2. §).

## 4. A gyónó

**1762** Ahhoz, hogy szentgyónáshoz járulhasson, a krisztushívőnek kellően felkészültnek (*dispositus*) kell lennie: elkövetett bűneit el kell vetnie (*bánat*), s a *javulás szándékával* Istenhez kell térnie (987. k.).

**1763** A gyónás *kötelező anyaga*, vagyis az, amit a krisztushívőnek kötelessége meggyónnia, mindaz a súlyos bűn, amit az illető a keresztség után elkövetett és amelytől az

<sup>740</sup> A keleti egyházjogban viszont továbbra is léteznek fenntartott bűnök. Vö. CCEO 727–729. k.

<sup>741</sup> Akár a miserendben szereplő szentmisék alatt is.

egyházban jelenlévő „kulcsok hatalma” révén közvetlen feloldozást még nem nyert, s melyeket egyéni gyónásban még nem vallott meg, feltéve hogy gondos lelkiismeretvizsgálat után tudomása van róluk. Ezeket a bűnöket faj és szám szerint kell meggyónnia (988. k. 1. §; vö. 1917-es CIC 901. k. a forrását képező nagyszámú s hosszú hagyományt tanúsító egyházfegyelmi és dogmatikai emlékekkel együtt<sup>742</sup>). A gyónás alázatosságáról, teljességéről, a bűnök kerülésének őszinte szándékáról és a bocsánat reményéről II. János Pál pápa 1996. III. 22-én kiadott, *Volgendo a conclusione* kezdetű levelében (AAS 88, 1996, 749–753) tárgyal részletesen.

**1764** A gyónás ajánlott anyagát képezik a bocsánatos bűnök is (988. k. 2. §).

**1765** A gyónás kötelező gyakoriságáról a 989. k. kimondja, hogy minden krisztushívő, aki elérte értelme használatának korát (vagyis betöltötte 7. életévét), köteles súlyos bűneit legalább évente egyszer híven meggyónni. Ez a kötelezettség tehát a súlyos bűnökre terjed ki; a bocsánatos bűnök meggyónása, mint említettük nem kötelező, de ajánlatos. A kánon fogalmazásából egyértelmű, hogy a legfőbb egyházi törvényhozó az értelmük használatára eljutott gyermekeket képesnek ítéli súlyos bűnök elkövetésére<sup>743</sup>. Egyébként nem csupán évente kötelező a gyónás, hanem a súlyos bűnéről tudó hívő számára mindannyiszor, valahányszor szentmisét akar bemutatni (ha pap) vagy szentáldozáshoz akar járulni (vö. 916. k.). Az évi gyónás időpontja a jogban nincs meghatározva, de mivel a húsvéti szentáldozás kötelessége fennáll (920. k. 2. §), aki súlyos bűnben van, ebben az időben gyónni köteles. Ha valaki nagyon korán járulna is elsőáldozáshoz, már az első szentáldozás előtt köteles gyónni (914. k.).

**1766** *Tolmácsot* senkinek sem tilos gyónásához használnia a visszaélések és a botrányok elkerülésével (990. k.). A titoktartás a tolmácsot is kötelezi (vö. 983. k. 2. §).

**1767** A krisztushívők *szabadon választják meg*, hogy melyik törvényesen jóváhagyott gyóntatónál végzik gyónásukat. Olyan gyóntató is választható, aki más katolikus rítushoz tartozik (991. k.).

## 5. A bűcsúk

### a. A bűcsú fogalma

**1768** A bűcsú az ideigtartó büntetés elengedése Isten előtt azokért a bűnökért, melyek a bűn tekintetében már el vannak törölve. Bűcsút a kellően felkészült krisztushívő bizonyos meghatározott feltételekkel nyerhet az egyház közbejöttével. Az egyház ugyanis mint a megváltás szolgálattevője hivatalosan kezeli és alkalmazza a Krisztus és a szentek által adott elégtétel kincstárát (992. k.; vö. VI. Pál, Const. Ap., *Indulgentiarum doctrina*, 1967. I. 1: AAS 59, 1967, 5–24; magyarul: *Bűnbocsánat és oltáriszentség*, Bp. 1976, 321–334; SPaenAp, Decr. et Normae 1968. VI. 29: AAS 60, 1968, 413–419; az egyes bűcsúk felsorolása az ehhez kapcsolódó *Enchiridion indulgentiarum* 4. átdolgozott kiadása az Apostoli Penitenciária 1999. VII. 16-án [AAS 92, 2000, 301–302] kihirdetett határozatában történt *Iesu, humani*

<sup>742</sup> *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus praefatione fontium annotatione et indice analytico-alphabetico ab e.mo Petro Card. Gasparri auctus*, Typ. Pol. Vat. 1974, 303, 2. jegyz.

<sup>743</sup> Vö. RINCÓN, *Disciplina* 488.



*generis* kezdettel; magyarul: *A búcsúk kézikönyve. Szabályok és búcsúengedélyek*, Budapest 2000).

### b. A búcsúk fajtái

**1769** A búcsú lehet *részleges* vagy *teljes* aszerint, hogy a bűnökért járó ideigtartó büntetéstől részben szabadít-e meg vagy teljes egészében (993. k.). Annak érdekében, hogy világosabban kitűnjék a búcsúk elnyerésének és a krisztushívők vallásos cselekedeteinek összefüggése, elmaradt mind a búcsúkról szóló tanításból, mind a jogszabályokból az a régi felosztás, amely személyes, dologi és helyi búcsúkat különböztetett meg, noha ma is lehetséges, hogy a búcsú elnyerése összefüggésben van valamilyen hely meglátogatásával vagy valamilyen dolog használatával. A hangsúly azonban a vallásos cselekedeten van<sup>744</sup>.

### c. Engedélyezőjük

**1770** Búcsút engedélyezhet: 1) a legfőbb egyházi hatóság; 2) azok, akiknek ezt a hatalmát a jog elismeri (ilyen az Apostoli Penitenciária; vö. II. János Pál, *Const. Ap.*, *Pastor bonus*, 1988. VI. 28, Art. 120: AAS 80, 1988, 890); 3) azok, akiket erre a római pápa felhatalmaz (995. k. 1. §); 4) azok, akiket erre olyan a pápánál alacsonyabb rangú, búcsú engedélyezésre jogosult szerv hatalmaz fel, melynek ezt az Apostoli Szentszék kifejezetten megengedte. A búcsúk engedélyezésének hatalmát ugyanis a pápánál alacsonyabb rangú szervek nem adhatják tovább másoknak, hacsak erre az Apostoli Szentszéktől kifejezett engedélyt nem kapnak (995. k. 2. §).

### d. Elnyerésük

**1771** Bármely hívő nyerhet részleges vagy teljes búcsút *a maga számára*, vagy fordíthatja könyörgésként az *elhunytak javára* (994. k.).

**1772** Ahhoz, hogy valaki búcsú elnyerésére képes legyen, szükséges, hogy: 1) meg legyen keresztelve; 2) ne legyen kiközösítve; 3) legalább az előírt cselekmények végén (hiszen pl. a teljes búcsú elnyeréséhez szentségi gyónás, áldozás és a pápa szándékára történő ima szükséges a búcsúval ellátott cselekedeten kívül; vö. *SPaenitAp, Normae*, 1968. VI. 29, nr. 26: AAS 60, 1968, 418) a kegyelem állapotában legyen (996. k. 1. §). A jubileumi szentév alkalmából az Apostoli Penitenciária 1999. VII. 16-án (AAS 92, 2000, 301–302) *Iesu, humani generis* kezdetű határozatával az *Enchiridion indulgentiarum* 4. átdolgozott kiadását hirdette ki; magyarul: *A búcsúk kézikönyve. Szabályok és búcsúengedélyek*, Bp. 2000.

**1773** Ahhoz, hogy az arra képes személy a búcsút *el is nyerje*, szükséges, hogy: 1) szándékában<sup>745</sup> álljon a búcsút elnyerni; 2) a megszabott időben és kellő módon elvégezze az előírt cselekményeket, a búcsút engedélyező intézkedésnek megfelelően (996. k. 2. §). Ilyen búcsúval járó cselekmények felsorolását találjuk az *Enchiridion indulgentiarum*-ban, valamint olyan további külön intézkedésekben (pl. kiváltságokban<sup>746</sup>), amelyek búcsút engedélyeznek. A búcsúk engedélyezését és alkalmazását illető részletek tekintetében a

<sup>744</sup> Vö. RINCÓN, *Disciplina* 490.

<sup>745</sup> Ennek a szándéknak legalább *általánosságban* meg kell lennie. Ezt fejezi ki a 996. k. 2. §-a szövegének hivatalos javítása („generalem”: *SecrStat, Codex Iuris Canonici*, 1988. XI. 21: AAS 80, 1988, 1819).

<sup>746</sup> Vö. pl. ERDŐ P., *Az esztergomi főszékesegyház rangja* in *Az Esztergomi Főegyházmege névtára és évkönyve*, Esztergom 1982, 492, 494, 39. jegyz.

Codex utal (997. k.) a rajta kívül található külön egyházi törvényekre (ezek felsorolását lásd fent 5. a).

**1774** Az Apostoli Penitenciária 1985. XII. 14-i határozata értelmében (AAS 78, 1986, 293–294) a megyéspüspökök által évente háromszor adható pápai áldáshoz kapcsolt teljes bűcsú akkor is elnyerhető – a gyónás, áldozás és a pápa szándékára való imádság elvégzésével –, ha valaki rádión vagy televízión közvetítve részesedik az áldásban.

## 69. §. A betegek kenete

### 1. Fogalma

**1775** A betegek kenete meghatározását a Codex csak indirekt módon közli. Eszerint ez olyan szentség, „mellyel az egyház a veszélyes betegségben szenvedő hívőket a szenvedő és megdicsőült Úrnak ajánlja, hogy megnyihitse és megmentse őket”, és amelyet úgy szolgáltatnak ki, „hogy olajjal megkenik őket és elmondják a liturgikus könyvekben előírt szavakat” (998. k.).

### 2. Kiszolgáltatása

#### a. Az olaj

**1776** A betegek kenetéhez használt olajat megáldhatják: 1) a püspökök; 2) azok, akik a jogban a megyéspüspökkel egyenlő elbírálás alá esnek (vö. 381. k. 2. §, 368. k.); 3) szükség esetén bármely pap, de csak magának a szentségnek a kiszolgáltatása során (999. k.).

**1777** Az *Ordo benedicendi Oleum catechumenorum et infirmorum et conficiendi Chrisma* (Typ. Pol. Vat. 1970) előzetes tudnivalóinak 8. pontja és ezzel összefüggésben az *Ordo Unctionis infirmorum eorumque pastoralis cura* (1972. XI. 30) 21. pontja (magyarul: *A betegek kenete és a lelkipásztori betegellátás szertartása*, Bp. 1974, 16) komoly szükség esetén a papoknak külön megkötés nélkül lehetővé tette a betegek olajának megáldását. A 999. k. 2. száma ezt módosítja, amikor a papoknak csak magának a szentség kiszolgáltatásának keretében engedi meg ezt, viszont nem csupán súlyos, hanem bármilyen szükség esetén (vö. SC SacrCult, *Variationes*, 1983. IX. 12: *Notitiae* 20 1983, 552, 554; vö. C Fid, Instr. *De orationibus ad obtinendam a Deo sanationem*, 2000. X. 14).

#### b. Szertartása

**1778** A szentség kiszolgáltatása során a kenések végzésének rendje, módja és a közben elmondandó szavak tekintetében a liturgikus könyvek előírásait kell követni. Ennek a szentségnek az érvényes szertartáskönyve az *Ordo Unctionis infirmorum eorumque pastoralis cura* (1972. XI. 30); magyarul: *A betegek kenete és a lelkipásztori betegellátás szertartása*, Bp. 1974, 16.

**1779** Szükség esetén azonban elég – az érvényességhez<sup>747</sup> – egyetlen megkenés a homlokon, vagy akár a test más részén a teljes formula elmondásával (1000. k. 1. §).

**1780** A kiszolgáltatónak a kenéseket saját kezével kell végeznie, hacsak valamilyen eszköz használata súlyos okból nem indokolt (1000. k. 2. §).

---

<sup>747</sup> Vö. LÜDICKE, K., in *Münsterischer Kommentar zum CIC*, Essen 1987, 1000/1. A szerző a szükség esetét nemcsak halálveszélyre érti, hanem azokra a helyzetekre is, amikor sok betegnek kell elnyernie a kenetet, és így nincs idő a teljes rítus elvégzésére.

### c. A kellő időben való kiszolgáltatás

**1781** A lelkipásztoroknak és a betegek hozzátartozóinak gondjuk kell hogy legyen arra, hogy a betegek ezt a szentséget kellő időben elnyerjék (1001. k.) A Codex nem említi, hogy a betegek maguk is kötelesek a szentséget idejében kérni. Ez azonban amúgy is magától értetődő: a keresztény ember alapállásából következik, hogy a gyógyulásnak és a megszentelődésnek az Istentől felkínált eszközeit kérni, azokkal élni köteles, hiszen az üdvösségre hivatott.

### d. A közös kiszolgáltatás

**1782** A betegek kenetének közös kiszolgáltatása – vagyis egyszerre több betegnek való feladása közösségi liturgikus ünneplés keretében – a megyéspüspök előírásai szerint végezhető. A közös kiszolgáltatásban résztvevő betegek számára szükséges, hogy megfelelően elő legyenek készítve és (lelkileg – dispositio) kellően felkészültek legyenek (1002. k.). A közösségi kiszolgáltatás szabályait meghatározó hatóság a fentiek szerint már nem minden helyi ordinárius, hanem csupán a megyéspüspök. Ennyiben a CIC módosította az *Ordo Unctionis infirmorum eorumque pastoralis cura* 17. és 83. pontját (magyarul: *A betegek kenete és a lelkipásztori betegellátás szertartása*, Bp. 1974, 15. 46); vö. SC SacCult, Variationes, 1983. IX. 12: *Notitiae* 20 (1983) 552–553.

## 3. Kiszolgáltatója

**1783** A szentkenet *érvényes* kiszolgáltatója minden pap, de csakis a felszentelt pap (1003. k. 1. §). Halálveszélyben a büntetés alatt álló pap is nem csupán érvényesen, hanem megengedetten szolgáltatja ki ezt a szentséget (1335. k.). Az utóbbi időkben a betegek szentsége kiszolgáltatásának diakónusra vagy világra bízása teológiai vizsgálódás tárgyát képezte<sup>748</sup>. Jogilag azonban erre nincs lehetőség, s teológiailag is méltán hivatkoznak egyesek arra, hogy a szentségek érvényes kiszolgáltatása témakörében nem alkalmazható a probabilitizmus elve, amely szerint a kétes törvény nem kötelez (vö. 14. k.)<sup>749</sup>.

**1784** *Illetékesek*, vagyis a betegek kenetének kiszolgáltatására kötelesek és jogosultak a lelkipásztori gondozással megbízott összes papok a lelkipásztori hivatalukra bízott hívők vonatkozásában. Ezeknek a papoknak legalább vélelmezett hozzájárulásával és ésszerű okból bármely más pap is *kiszolgáltathatja* ezt a szentséget (1003. k. 2. §). Éppezért minden pap magával hordhatja a megáldott olajat, hogy szükség esetén a betegek kenetét ki tudja szolgáltatni (1003. k. 3. §).

## 4. Felvevője

**1785** A betegek kenetének szentségét annak a hívőnek lehet (érvényesen<sup>750</sup>) kiszolgáltatni, aki értelme használatának elérése után betegség vagy öregség miatt veszélybe kerül (1004. k. 1. §; SC 73). *Értelme használatára eljutott* hívőnek számít az is, aki pillanatnyilag nincs értelme használatának birtokában, de valamikor rendelkezett ezzel a

<sup>748</sup> Vö. STOFFEL, O., *Die Krankensalbung*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 714.

<sup>749</sup> NAVARRETE, U., *Liber IV De munere sanctificandi. Pars I De samentis*, Roma 1983, 10 (PUG jegyzet).

<sup>750</sup> LÜDICKE, K., in *Münsterischer Kommentar zum CIC 1005/1: „Gültigkeitsvoraussetzungen“*. Vö. pl. SCHÜTZ, *Dogmatika* II 587–588; stb.

képességgel. A veszély értelemszerűen halálveszélyre utal, bár ezt a kánon – ellentétben az 1917-es CIC 940. k. 1. §-ával – nem említi kifejezetten. Az új Codex szavai (in periculo incipit versari) azonban – noha burkoltan halálveszélyre vonatkoznak – nem kívánják a veszély közeli és súlyos meglétét (*Comm* 15, 1983, 213–215). Mindez világossá teszi, hogy ma az egyházfegyelem nem csupán a haldoklók ellátására korlátozza ennek a szentégnek a kiszolgáltatását.

**1786** A Jakab-levél szerint (Jak 5,14–15) azért kell a betegeket megkennünk, hogy megkönnyebbüljenek és üdvözüljenek általa. Minden igyekezetünkkel azon legyünk tehát, hogy a szentséget felvegyék mindazon hívek, akik betegségük vagy öreg koruk miatt súlyosan gyengélkednek.

**1787** Ami a gyengélkedés súlyos voltának megítélését illeti, elég a józan valószínűség. „Nem kell aggályoskodni; az orvos véleményét kikérni azonban jó, ha van rá mód” (*Ordo Unctionis infirmorum eorumque pastoralis cura*, nr. 8; magyarul: *A betegek kenete és a lelkipásztori betegellátás szertartása*, Bp. 1974, 14).

**1788** „Sebészeti beavatkozás (műtét) előtt a szentkenet feladható, valahányszor veszélyes betegség miatt operálják a beteget.

**1789** Öregek is felvehetik a szentkenet szentségét, ha erejük fogytán van; még ha nincs is különösebben veszélyes betegségük” (nr. 10–11; magyarul: uo. 14–15).

**1790** Ezt a szentséget meg lehet ismételni, ha a beteg felépülése után újra súlyos betegségbe esik, vagy ha ugyanannak a betegségnek a folyamán a veszély súlyosabbá válik (1004. k. 2. §).

**1791** Ha *kétség* merül fel a kiszolgáltatás érvényességi feltételeit illetően, vagyis abban a tekintetben, hogy a beteg eljutott-e értelme használatára (kisgyermek, gyengeelméjű), illetve hogy veszélyesen beteg-e, vagy hogy halott-e, a szentséget ki kell szolgáltatni (1005. k.). Ilyenkor tehát a mai egyházjog szerint a szentség kiszolgáltatása nem csupán lehetséges és megengedett, hanem kötelező is. Ennyiben az *Ordo Unctionis infirmorum eorumque pastoralis cura* 14–15 száma (magyarul: *A betegek kenete és a lelkipásztori betegellátás szertartása*, Bp. 1974, 15) módosult (SC SacCult, Variationes, 1983. IX. 12: Notitiae 20, 1983, 551–552; *Comm* 15, 1983, 216)<sup>751</sup>. Ezekben az esetekben a szentség kiszolgáltatása nem feltételes (ad cautelam), hiszen nem karaktert adó szentségről van szó<sup>752</sup>. A halál beálltáról való kétely az általános gyakorlat szerint úgy értendő, hogy a „hivatalos” halál után még két órán belül feltételesen kiszolgáltatják a szentkenetet. Ez a szokásszerű magyarázat nem látszik ellenkezni a hatályos szertartáskönyv 15. pontjával (magyarul: *A betegek* 15), amely szerint halottnak nem adjuk fel a kenetet<sup>753</sup>.

**1792** A *feltevő szándéka* szintén rendelkezik jogi jelentőséggel (vö. S Off, Resp., 1703. V. 10, ad q. 8: DS 2382): ki kell szolgáltatni a szentséget azoknak a betegeknek, akik ezt kérik, vagy legalább burkoltan kérték, amikor még beszámítható állapotban voltak (1006. k.).

<sup>751</sup> GY, P. M., *Les changements dans les praenotanda des livres liturgiques à la suite du Code de Droit Canonique*, in *Notitiae* 20 (1983) 559.

<sup>752</sup> Vö. RINCÓN, *Disciplina* 495. Az 1917-es CIC 941. k. ilyen esetekben a kiszolgáltatást még feltételesnek nevezte.

<sup>753</sup> PIÑERO CARRION II, 161–162.

A *burkolt kérés* lehet egyszerűen egy normális keresztény élet is. Gyakran maga a család ennek a kérésnek a tanúja, amikor a beteg számára a szentséget kéri. De a beteg szavakban meg nem formált, bennfoglalt kérése akkor is elégséges, ha kifejezett kérés nem hangzik el a család részéről<sup>754</sup>. Megalapozottnak tűnik az a vélemény, hogy ezt a burkolt szándékot – hacsak az ellenkezője nem nyilvánvaló – minden katolikus esetében vélelmezni kell<sup>755</sup>.

**1793** A szentség *megtagadása* olyankor kötelező, amikor az érintett személy „nyilvánvaló súlyos bűnben” makacsul kitart (1007. k.). Ez a rendelkezés nem büntetés, hanem inkább az illető szabadságának lelkipásztori tiszteletben tartása. Ennek a szentségnek a felvétele ugyanis elvben a kegyelem állapotát kívánja, s ezért kell azt megelőznie – hacsak lehet – a szentségi gyónásnak és a szentáldozásnak. Ezt nem csupán a jelenlegi liturgikus előírások tartalmazzák, hanem ősi egyházi hagyományra megy vissza (vö. pl. Conc. Ticinen., 850, c. 8: DS 620). Úgy tűnik, a kiközösítettek és az egyházi tilalom alatt állók az 1331. k. 1. § 2. sz. szerint szintén nem vehetik fel ezt a szentséget, hacsak halálveszély esetén (!) ez a tilalom fel nem függesztődik (1352. k. 1. §).

---

<sup>754</sup> PIÑERO CARRION II, 162.

<sup>755</sup> *Código EUNSA* 602.

## 70. §. Az egyházi rend

### 1. Fogalma és fokozatai

**1794** Az egyházi rend olyan szentség, amely által isteni rendelés folytán a krisztushívők közül egyesek eltörölhetetlen jegyet kapnak, és ezzel szent szolgálatra rendelt személyekké (*sacri ministri*) válnak, vagyis olyanokká, akik arra vannak szentelve és rendelve, hogy fokozatuknak megfelelően Krisztusnak, a főnek személyében teljesítsék a tanítói, megszentelői és kormányzói feladatot, s így pásztor módjára gondoskodjanak Isten népéről (1008. k.; vö. pl. LG 28). A mai egyházjog három rendet különböztet meg: a püspökséget, az áldozópapságot és a diakonátust (1009. k. 1. §).

**1795** Az isteni rendelés más oldalról is hangsúlyt kap a CIC-ben. A 207. k. 1. §-a ugyanis kijelenti, hogy a krisztushívők közt isteni rendelés alapján vannak szent szolgálatot teljesítő személyek. A szolgálati papság jelenléte az egyházban beleilleszkedik a krisztushívők alapvető egyenlőségének összefüggésébe. A II. Vatikáni Zsinat különös erővel állította elő ezt a kapcsolatot. Kifejtette a hívők egyetemes papságának tanítását (LG 10–11, PO 2, AA 2), és egyszersmind plasztikus képet adott a szolgálati papság ettől különböző sajátos ontológiai valóságáról és hivatásáról az egyház életében (vö. pl. LG 18 kk., CD 4, 12, 15–16, PO 2 kk.).

**1796** A CIC az 1008. k.-ban ennek a zsinati tanításnak az alapján jelzi, hogy a feladatnak, a *szolgálatnak* a hivatása adja a szolgálati papság lényegét. Mindez a tevékenység pedig szoros kapcsolatban, hozzárendeltségi viszonyban áll Isten népe közösségével. De állítja a kánon – híven a meghatározó hittani örökséghez – azt is, hogy az ordo eltörölhetetlen jegyet ad, különböző fokozatokra bomlik, s hogy a mindnyájuk számára jellemző pásztori mivolt Krisztus személyében való cselekvésben áll.

**1797** Mindezek figyelembevételével sem mondhatjuk, hogy a CIC a szentségi teológiával kapcsolatban itt új, kötelező érvényű kijelentéseket akart volna tenni, vagy eléggé elterjedt de hivatalosan kötelezőnek nem mondott tanításokat magasabb dogmatikai rangra óhajtott volna emelni. Így túlzás lenne az 1008. k.-t kötelező dogmatikai definíciónak tekinteni arra nézve, hogy pl. a diakonátus eltörölhetetlen jegyet ad, vagy abban a tekintetben, hogy milyen természetű a három rend közötti különbség<sup>756</sup>. Figyelemreméltó terminológiai sajátosság, hogy az 1008. k. a szent szolgálatot teljesítők szenteléséről és rendeléséről (*consecrantur et deputantur*) beszél. A hagyományos, de a CIC-ben is érvényesülő szóhasználati szokás szerint a püspökök szentelését *consecratió*nak (1012–1013. k.), az áldozópap és a diakónus szentelését viszont *ordinatió*nak (1015. k. 1. §) hívják.

### 2. A felszentelés

**1798** A szentelést *kézfeltétellel* és azzal a felszentelő *imádsággal* szolgáltatják ki, amelyet a liturgikus könyvek az egyes fokozatok számára előírnak (1009. k. 2. §).

<sup>756</sup> Vö. MÜLLER, H., *Die Ordination*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 718; GHIRLANDA, G., *De Ecclesiae munere sanctificandi. De Ordine. Adnotationes in Codicem*, Romae 1983, 5.

**1799** A szentelés *helye* a székesegyház, de lelkipásztori okból más templomban vagy kápolnában is sor kerülhet rá (1011. k. 1. §). A szentelésre meg kell hívni a klerikusokat és más krisztushívőket. A szentelést a lehető legnagyobb számú hívő közösség jelenlétében kell végezni (1011. k. 2. §), hiszen ez az egész egyház közösségét érintő szent cselekmény.

**1800** A szentelés *ideje* vasárnap vagy parancsolt ünnep (ennél pontosabb meghatározást a mai egyházjog már nem tesz), liturgikus kerete pedig az ünnepélyes szentmise. Lelkipásztori okból az egyházi rend szentségét hétköznap is ki szabad szolgáltatni (1010. k.).

### 3. Kiszolgáltatója

#### a. Általános követelmény

**1801** Az egyházi rend kiszolgáltatója a felszentelt püspök (1012. k.). Mivel a szolgálatok (akolitus, lektor) már nem tartoznak a „rendek” közé, az 1917-es CIC 951. kánonjától eltérően a hatályos törvénykönyv már nem különbözteti meg az egyházi rend rendes kiszolgáltatóját (püspök) a rendkívülitől (felhatalmazással rendelkező pap), hanem csupán a püspököt említi mint az egyházi rend kiszolgáltatóját. A Codex nem érinti azt a teológiai problémát, hogy a felhatalmazással rendelkező áldozópap feladhatna-e elvileg valamilyen szent rendet. Ebben a vonatkozásban még a II. Vatikáni Zsinat nem kívánt teljes pontossággal és végleges, definiáló jelleggel állást foglalni (vö. LG 21b, 26c). Kétségtelen, hogy az ilyen szentelést az egyházjog nem teszi lehetővé. Bizonyos mértékig nyitva marad azonban az a kérdés, hogy ez az előírás mennyiben tartalmaz isteni jogot és mennyiben tisztán egyházi jogot<sup>757</sup>. Ugyanakkor vitathatatlan, hogy a szentelési hatalom a püspökszenteléssel nyerhető el, sőt a püspöki rendnek az áldozópapsághoz képest épp ez a legfontosabb kitüntető jegye<sup>758</sup>. Azt az egyházfegyelmet, amely szerint a püspöki, áldozópapi és diakónusi rendet érvényesen csak a felszentelt püspök szolgáltathatja ki, nagyon ősi és tekintélyes hagyomány tanúsítja<sup>759</sup>.

#### b. A püspökszentelés kiszolgáltatója

**1802** A püspökszentelést végző püspöknek: 1) csak akkor szabad ezt a szent rendet feladnia, ha előzetesen bizonyos, hogy megvan rá a pápai megbízás (1013. k.); 2) legalább két másik szentelő püspököt kell maga mellé vennie, hacsak az Apostoli Szentszék felmentést nem adott ez alól. Ajánlatos azonban, hogy az összes jelenlévő püspökök együtt szenteljék a kiválasztottat (1014. k.).

**1803** Az olyan püspökszentelést, amelyet a 1013. k. szerinti pápai megbízás nélkül végeznek, az újabb szerzők jelentős része is *érvényesnek, de tilosnak*<sup>760</sup> minősíti. Ezt látszik alátámasztani az 1382. k. szövege is, amely az ilyen módon való szentelés consecratio-

<sup>757</sup> Vö. NAVARRETE, *Liber IV* 11; MÜLLER, *Die Ordination 720–721*; *Código BAC* 488; GHIRLANDA, *De Ordine* 8–10 (ez utóbbi szerző – legalábbis bizonyos részben – ennek a törvénynek a tisztán egyházi jellegét vallja).

<sup>758</sup> Vö. pl. AUER, J., *Die Sakramente der Kirche*, Regensburg 1972, 358–363.

<sup>759</sup> *Traditio Apostolica* 2. 7. 8: kiad.: BOTTE, B., *La Tradition Apostolique de Saint Hippolyte. Essai de reconstitution* (Liturgiewissenschaftliche Quellen und Forschungen 39), Münster 1963 (úny. 1972), 4 („episcopi... inponant super eum manus, et praesbiterium adstet quiescens” – a püspökszentelésről). 20 („Cum autem praesbiter ordinatur, inponat manum super caput eius episcopus”). 22 („In diacono ordinando solus episcopus inponat manus”).

<sup>760</sup> Pl. GHIRLANDA, *De Ordine* 10; *Código BAC* 488; *Código EUNSA* 604.



jellegét nem vonja kifejezetten kétségbe. A LG *Nota explicativa praevia* végső megjegyzése azonban kijelenti, hogy „hierarchikus közösség nélkül *nem gyakorolható* az a sakramentális-létrendi tisztség, amelyet meg kell különböztetnünk a dolog kánoni-jogszerű oldalától. Úgy gondolta azonban a bizottság, hogy nem kell belebocsátkoznia a *megengedhetőség és az érvényesség* kérdéseibe. Ezeket továbbra is vitathatják a hittudósok; különösen pedig azt, ami az elkülönült keletieknél ténylegesen gyakorolt hatalomra vonatkozik: Ennek magyarázatára több vélemény is van”. Ezért a törvényhozó megelégedett annak megállapításával, hogy megbízás nélkül püspökszentelést nem szabad végezni, de tudatosan tartózkodott annak kijelentésétől, hogy az ilyen szentelés érvényes (*Comm* 10, 1978, 182). Ugyanez a tartózkodás jellemzi a Hittani Kongregáció újabb megnyilatkozásait is az effajta püspökszentelésekről (Decr., 1976. IX. 17: AAS 68, 1976, 623; Notificatio, 1983. III. 12: AAS 75, 1983, 392–393: „quidquid est de ordinum validitate”). Minthogy a latin egyházban (vö. 1. k.) az az elv, hogy a püspökszentelésnek az egyházzal való hierarchikus közösségben kell történnie, a hatályos jog szerint a pápai (kinevezés) és megbízás formájában valósul meg, többen azért kérdőjelezik meg az enélkül végzett püspökszentelés érvényességét, mert nem látják ilyenkor jelenvalónak sem a hierarchikus közösséget, sem a kiszolgáltatót az a szándékát, hogy azt tegye, amit az egyház cselekszik<sup>761</sup>. Mindezek miatt a katolikus püspökök által megbízás nélkül végzett püspökszentelések érvényességét többen nyitott teológiai kérdésnek minősítik<sup>762</sup>. A kérdés teológiatörténeti vonatkozásait újabban Marcelino Zalba vizsgálta<sup>763</sup>.

### c. A pap- és diakónusszentelés kiszolgáltatója

**1804** Az áldozópapságra és a diakonátusra mindenkit saját püspökének kell szentelnie, vagy ennek szabályszerű *elbocsátója* alapján kell a szentelést végezni (1015. k. 1. §). A püspöknek kötelessége is alárendeltjét személyesen felszentelni, hacsak megfelelő ok nem gátolja ebben. Kivételt képez az az eset, amikor egy latin rítusú főpásztornak keleti rítusú alárendeltje van. Ez akkor fordulhat elő, ha az illető keleti rítusnak az adott területen nincs külön hierarchikus szervezete. Ilyenkor a saját püspök csak pápai engedéllyel szentelheti fel alárendeltjét megengedetten (1015. k. 2. §).

**1805** *Elbocsátót adhat* – s ha püspökké van szentelve, a szentelést személyesen végezheti (vö. 1015. k. 3. §) – *egyházmegyés* (pontosabban: „saecularis”) klerikusok vagy a diakonátussal azzá válók számára: 1) a megyéspüspök; 2) az apostoli kormányzó, az apostoli vikárius, az apostoli prefektus; 3) az egyházmegyei kormányzó a tanácsosok testületének a beleegyezésével, az apostoli provikárius és proprefektus a 495. k. 2. § szerinti tanács beleegyezésével; 4) a személyi prelatúra prelátusa (295. k. 1. §). A 3) pontban felsoroltaknak nem szabad az elbocsátót megadniuk, ha az illetőtől a szent rendekbe való felvételt a megyéspüspök, az apostoli vikárius vagy az apostoli prefektus megtagadta (1018. k. 1. §). A felsorolt főpásztorok közül a diakónusszenteléshez az illetékes az elbocsátásra, akinek területén a szentelendő lakik, vagy akinek egyházmegyéje szolgálatába áll. Áldozópappá szenteléshez elbocsátót adni az a főpásztor az illetékes, akinek a részegyházába a diakónus inkardinálva van (1016. k.).

<sup>761</sup> Vö. PIÑERO CARRION II, 166.

<sup>762</sup> Vö. pl. MÜLLER, *Die Ordination* 721, 54. jegyz.; SCHWENDEWEIN 346. 587, 70. jegyz.

<sup>763</sup> *Num Ecclesia habeat potestatem invalidandi ritum sacramentalem Ordinis ab episcopis exclusis peractum*, in *Per* 77 (1988) 289–328; 425–458.

**1806** *Szerzetesek* vagy az apostoli élet társaságai véglegesen felvett tagjainak diakónus- vagy papszenteléséhez az elbocsátót a saját nagyobb előljárójuk adja, ha az intézmény vagy társaság pápai jogú és klerikusi (1019. k. 1. §). Ha az intézmény vagy társaság nem ilyen jellegű, vagy ha a növendékek vagy tagok még nem nyertek oda végleges (örök) felvételt, a szentelés – és az elbocsátás – az egyházmegye klerikusokra vonatkozó szabályok szerint történik (1019. k. 2. §).

**1807** A püspök saját *területén kívül* bárkinek – még a saját alárendeltjének is<sup>764</sup> – csakis a területileg illetékes megyéspüspök engedélyével adhatja fel megengedetten (*Comm* 15, 1983, 217) a rendeket (1017. k.).

**1808** Elbocsátót adni csak akkor szabad, ha előzetesen beszerezték az összes igazolásokat és okmányokat, melyek a jog szerint (vö. 1050–1051. k.) szükségesek. Vagyis az előzetes vizsgálat felelőssége elsősorban az elbocsátó kiadójára hárul (1020. k.).

**1809** Az *elbocsátó elnyerője* bármely olyan püspök lehet, aki az Apostoli Szentszékkal közösségben van, kivéve – hacsak pápai engedély nincs erre – az olyan püspök, akinek rítusa különbözik szentelendő rítusától (1021. k.). Természetesen az elbocsátó kiadója megválaszthatja, hogy kinek küldi az elbocsátót, vagyis kit kér fel a szentelés elvégzésére (vö. uo.).

**1810** Amikor a szentelő püspök a törvényes elbocsátó levelet megkapta, meg kell győződnie arról, hogy ez a levél teljesen hiteles. Enélkül nem szabad a szentelést elvégeznie (1022. k.).

**1811** Az elbocsátó *visszavonható*. Visszavonására illetékes az, aki kiadta, továbbá ennek jogutóda. Ugyanezek korlátozhatják is az elbocsátó levél hatályát (pl. pontosabban meghatározhatják azok körét, akiktől a szentelés kérhető). Ha vissza nem vonták, az elbocsátó levél kiadója jogának megszűntével (pl. hivatalvesztésével) nem veszti el hatályát (1023. k.).

## 4. A szentelendők

### a. Általános feltételek

**1812** Az egyházi rendet *érvényesen csak megkeresztelt férfi* veheti fel (1024. k.). A nők papsága és diakonátusa ellen nem egészen egyenlő súlyú teológiai érvek szólnak. A nők papságának (presbyteratus, episcopatus) lehetősége ellen szóló hittani érvekhez lásd VI. Pál, Ep., 1975. XI. 30 és 1976. III. 23: AAS 68 (1976) 599–600; SC Fid, Decl., *Inter insigniores*, 1976. X. 15: AAS 69 (1977) 98–116; II. János Pál, Litt. Ap. *Ordinatio sacerdotalis*, 1994. V. 22: AAS 86 (1994) 545–548; CFid., Resp. 1995. X. 28: AAS 87 (1995) 1114. A Hittani Kongregációnak ez a válasza rögzíti, hogy az *Ordinatio sacerdotalis* kezdetű apostoli levél alapján végérvényesen meghatározó és a hitletételhez tartozó tanításnak kell tekinteni, hogy az egyháznak nincs képessége nőket pappá szentelni. A nők diakonátusának esetleges elvi, tehát nem jelenleg érvényes jogi lehetőségével kapcsolatban a vélemények eléggé megoszlanak<sup>765</sup>. Minden valószínűség szerint azonban a nők felszentelésének

<sup>764</sup> GEISINGER, R. J., in BEAL, J. P.–CORIDEN, J. A.–GREEN, T. J. (ed.), *New Commentary on the Code of Canon Law*, New York–Mahwah 2000, 1198–1199.

<sup>765</sup> Vö. MÜLLER, *Die Ordination* 723–724.

érvénytelenségét kimondó kánon a papság vonatkozásában „isteni jogot”, a diakonátus tekintetében viszont – sokaknak úgy tűnik – inkább egyházi jogot tartalmaz<sup>766</sup>.

**1813** A nők liturgikus szolgálatának, sőt papságának kérdése nem volt – mondjuk valamiféle „patriarkális” kulturális környezet hatásaként – reflektálatlan az ógyházban. A Szent Apostolok egyházi kánonjai néven ismert 300 körül keletkezett egyházfegyelmi irat pl. Márta, Mária Magdolna és több apostol tanácskozásának formájában adja elő annak a kérdésnek a vitáját, hogy szolgálhatnak-e nők az oltár körül: az apostolok ajkára adott hagyományos meggyőződés eszerint az volt, hogy az Úr testének és vérének átváltoztatását nem végezhetik, s hogy az apostolok nem is jogosultak efelől rendelkezni, hanem parancsuk van az Úrtól. Ezért mondja a Jakab apostolnak tulajdonított kijelentés: „miben jelölhetnék meg tehát az asszonyok feladatát, ha nem abban a szolgálatban, amellyel a szegények segítségére lehetnek?”<sup>767</sup>. Meg kell jegyeznünk, hogy az ógyházban szereplő diakonisszák, bár a diakónusokhoz hasonló módon nyerték el feladatkörüket, szolgálatuk tartalmilag nem volt azonos a diakónusokéval<sup>768</sup>.

**1814** A Codex nem említi a szentelés érvényességi feltételei között a felvevő szándékát. Általánosságban ugyanis nem szükséges az érvényes szenteléshez sem egy meghatározott életkor, sem az értelmi képességek használata: a szentségi működés az alany pozitív közvetítése nélkül megy végbe, bár nem fejt ki érvényesen hatását (vagyis nem érvényes a szentelés), ha a szentelendőnek a szentség felvételével ellentétes az akarata<sup>769</sup>.

**1815** *Megengedettségi feltételek az áldozópapság vagy a diakonátus kiszolgáltatásához:* 1) a jog előírásai szerint letöltött próbaidő; 2) a jelölt kellő tulajdonságainak (vö. 1026–1032. k.) megléte saját püspöke vagy nagyobb előjárója megítélése szerint; 3) a jelölt mentessége minden szabálytalanságtól vagy egyéb akadálytól; 4) az 1033–1039. k. szerinti követelmények megléte a jelölt részéről; 5) az 1050. k-ban említett okiratok megléte; 6) az 1051. k. szerinti vizsgálat elvégzése; 7) a saját püspök vagy az illetékes nagyobb előjáró pozitív megítélése arról, hogy a jelölt felszentelése hasznos az egyház szolgálata számára; 8) abban az esetben, ha a püspök saját alárendeltjét úgy szenteli, hogy más egyházmegye szolgálatára szánja (pl. valamely missziós területen való működésre), biztosnak kell lennie, hogy az illető tényleg ahhoz az egyházmegyéhez fog tartozni (1025. k.).

#### **b. A szentelendők szükséges tulajdonságai**

**1816** A *szabadság* fontos követelmény a szenteléshez. Ha a szabadság hiánya olyan fokú, hogy az érintett kizárja a szentelés felvételének szándékát, vagy akarata teljesen ki is kapcsolódik (ellenállhatatlan kényszer esetén – vö. 125. k. 1. §), a szentelés érvénytelen. Ha viszont súlyos félelemből, de a rend felvétele szándékának kizárása nélkül szentelődik valaki, ez érvényes, sőt a hatályos CIC – ellentétben az 1917-es CIC 214. kánonjával – azt sem

<sup>766</sup> Vö. GHIRLANDA, *De Ordine* 19; RINCÓN, *Disciplina* 506–507.

<sup>767</sup> PITRA, I. B., *Iuris Ecclesiastici Graecorum Historia et Monumenta*, I, Romae 1864 (úny. 1963), 86. Hasonló ókeresztény egyházfegyelmi tanúbizonyságok a nők pappászentelésének elutasításáról pl.: Conc. Laodicen., c. 11 („Az egyházban ne rendeljenek úgynevezett papnőket vagy előjárónőket”: ERDŐ, *Az ókeresztény* 320); vö. még: Conc. Nemausen. (a. 396), c. 2 („Azt is jelezték egyesek, hogy az apostoli fegyellemmel ellentétben, nem tudom hol, úgy látták, hogy nőket [is] felvettek a levitai szolgálatra. Ezt pedig, mivel illetlen dolog, az egyházi fegyelem nem engedi meg. Az ilyen szabálytalanul végzett szentelést tehát [nyilvánítsák] semmisnek”: uo. 343).

<sup>768</sup> Vö. GAUDEMET, J., *Les laïcs dans les premiers siècles de l'Église in Communio* 1 (1987) 61–75.

<sup>769</sup> RINCÓN, *Disciplina* 505.

rendeli el, hogy ilyenkor érvénytelen legyen a szent rendhez kapcsolódó kötelezettségek vállalása<sup>770</sup>. Érvénytelenítési eljárásra ez utóbbi esetben nincs lehetőség, legfeljebb a világi állapotba való helyezést lehet kegyként kérni. Mindezekre tekintettel a törvénykönyv előírja, hogy aki nem rendelkezik kellő szabadsággal, azt nem szabad felszentelni; senkit sem szabad semmilyen okból vagy módon a rendek felvételére kényszeríteni, sem kánonilag alkalmas személyt attól visszatartani (1026. k.).

**1817** Természetesen ez nem jelenti azt, hogy az egyházi hatóság köteles lenne minden alkalmas személyt felszentelni. A szent rendek elnyerésére ugyanis senkinek nincs alanyi joga, hiszen a hivatás a maga teljes értelmében (vagyis két lényeges elemével: az isteni és az egyházi meghívással) nem előzi meg az egyházi előjáró részéről történő szabad kiválasztást (XII. Pius, Const. Ap., *Sedes Sapientiae*, 1956. V. 31, nr. 2: AAS 48, 1956, 337; OT 2)<sup>771</sup>. A visszatartás ebben az esetben a rendek felvétele kérésének vagy az egyháztól már kiválasztott személy felszentelésének akadályozását jelenti.

**1818** Az *áldozópapságra szánt* (átmeneti) *diakónusoknak* saját püspökük vagy az illetékes nagyobb előjáró csakis kánoni okból tilthatja meg – még ha ez az ok rejtett is –, hogy az áldozópapság rendjét felvegyék. Ilyenkor is lehetőség van természetesen arra, hogy az érintett a jog előírásai szerint felfolyamodással éljen (1030. k., vö. 1732–1739. k.).

**1819** A jelöltnek *tudnia kell* a szentelés előtt az illető rendre és a vele járó kötelezettségekre vonatkozó ismereteket. Ezért a diakonátusra és papságra jelentkezőket gondos felkészítéssel kell kiképezni a jog előírásai (vö. 232–264. k.) szerint. Az erről való gondoskodás a megyéspüspök illetve az illetékes előjáró feladata (1027–1028. k.).

**1820** A *személyes tulajdonságok* terén a megengedett szentelés feltétele, hogy a jelölt püspöke vagy az illetékes nagyobb előjáró megítélése szerint ép hittel, helyes szándékkal (tudniillik a szentelés kérését illetően), kellő tudással, jó hírnévvel, jó erkölcsökkel, kipróbált erényekkel, valamint az illető szent rendnek megfelelő egyéb fizikai és pszichikai tulajdonságokkal rendelkezzen (1029. k.).

**1821** A *kellő életkor* a püspökszentelés megengedettségéhez 35 (vö. 378. k. 1. § 3), a papszenteléshez 25, az átmeneti diakonátushoz 23, az állandó diakonátushoz nőtlen embernek 25, nős embernek 35 év (1031. k. 1–2 §). A püspöki konferenciák kimondhatnak olyan szabályt, mely az áldozópapsághoz és az állandó diakonátushoz ennél magasabb életkort kíván (1031. k.3. §). Ha az egyetemes jog (tehát nem a püspöki konferenciák említett előírása) szerint megkívánt korból több, mint egy év hiányzik, a felmentés az Apostoli Szentszéknek van fenntartva (1031. k. 4. §).

**1822** Az egyházi rend egyes fokozatai közötti, a szentelés megengedett végzéséhez szükséges *időköz* (régí egyházjogi szóval: *interstitium*, ma: *intervallum*) diakonátus és áldozópapság között legalább hat hónap (1031. k. 1. §), áldozópapság és püspökség között öt év (378. k. 1. § 4). Az akolitusi szolgálat és a diakónusszentelés között hat hónapnak kell eltelnie (1035. k. 2. §). A nős diakónusok szentelésének külön feltétele a *feleség beleegyezése*

<sup>770</sup> Vö. *Código EUNSA* 611.

<sup>771</sup> „Istentől hívottnak azokat mondjuk, akiket az egyház törvényes szolgálattevői meghívnak”: *Catechismus Romanus ad Parochos*, cura Pii V editus, pars II, cap. 7. Az egyház kiválasztói szerepét a II. Vatikáni Zsinat főként az isteni meghívottság ajándékának felismerésében az alkalmasság kivizsgálásában és a jelöltek kipróbálásában látja (vö. OT 2c).

(1031. k. 1. §). Az áldozópapok szentelésének megengedettségéhez a jog külön hangsúlyozza – az előírt életkoron kívül – a *kellő érettség* szükségességét (uo.).

**1823** A *kellő képzés* megszerzése a szentelés megengedettségének szintén előfeltétele. Az áldozópapságra készülőknek diakónussá csak filozófiai-teológiai tanulmányaik ötödik évének eltelte után szabad szentelni (1032. k. 1. §). Noha ezt az előírást a hatályos CIC szövegtervezete eleinte még azzal a feltétellel kísérte, hogy „hacsak különleges körülmények miatt a püspöki konferencia másként nem rendelkezik” (*Comm* 10, 1978, 194), ez a záradék a végleges szövegből már kimaradt. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a püspöki konferenciák ettől a rendelkezéstől bizonyos fokig eltérő (pl. a tanulmányok negyedik évének végén való diakónusszentelést előírányzó) képzési rendet ne állapíthatnának meg a Szentszék jóváhagyásával. Egy ilyen jóváhagyás kiváltságnak számít (vö. 76. k.).

**1824** Állandó diakonátusra készülő jelöltnak a szent rendet csak akkor szabad feladni, ha a számára előírt képzési időt letöltötte (1032. k. 3. §). Az állandó diakónusok képzéseinek részleteiről a püspöki konferenciák rendelkeznek (236. k.).

**1825** A papszentelés előtt, a tanulmányok végeztével a diakónusoknak *lelkipásztori gyakorlatot* kell folytatniuk, vagyis diakónusi rendjüket gyakorolva részt kell venniük a lelkipásztori munkában. Ennek a gyakorlatnak az idejét az illetékes püspök vagy nagyobb előjáró határozza meg (1032. k. 2. §).

### c. Előzetes követelmények a szenteléshez

**1826** Ugyancsak a szentelés megengedettségéhez az egyetemes jog bizonyos sajátos követelményeket is előír. Ezek:

**1827** 1) A bérálás szentségének felvétele (1033. k.).

**1828** 2) A jelölés liturgikus szertartása, melynek révén az illetékes egyházi hatóság (vö. 1016. k., 1019. k.) az állandó diakonátusra vagy az áldozópapságra készült a diakónusszentelés előtt a jelöltek közé felveszi. Ezt a felvételt a jelentkező előzetes saját kezűleg írt és aláírt s az említett hatóságtól írásban elfogadott kérelmének kell megelőznie (1034. k. 1. §).

**1829** A jelöltek közé való felvétel és az azt követő diakónusszentelés között nincs meghatározott időköz előírva. Az állandó diakonátusra vagy az átmeneti diakonátus után papságra készülő jelöltek a szolgálatokat (lektorátus, akolitátus) felvehetik akár a jelölés szertartása előtt, akár utána. A jelölés szertartásával kapcsolatban a CIC az *Ad pascendum* kezdetű motu proprio (1972. VIII. 15: AAS 64, 1972, 534–549) előírásait veszi át. A jelölés szertartása nem köthető össze sem a szolgálatokra való avatással, sem a diakónusszentelés liturgiájával, hanem külön kell végezni (*Pontificale Romanum. De institutione Lectorum et Acolythorum. De admissione inter candidatos ad Diaconatum et Presbyteratum. De sacro caelibatu amplectendo*, Typ. Pol. Vat. 1972, Normae generales III, 3 = *Leges* IV, 6335). A jelöléssel az egyházi rend felvételére készülő még *nem válik klerikussá*. Erre csak a diakónusszenteléssel kerül sor (266. k. 1. §). Az átmeneti diakonátus előtti jelölés feltétele, hogy a jelölendő huszadik életévét már betöltött és teológiai tanulmányait már megkezdett személy legyen (MP *Ad pascendum*, nr. I. b: AAS 64, 1972, 539).

**1830** Nem kell felvételt nyernie a jelöltek közé annak, aki a fogadalmak révén már valamely klerikusi intézményhez tartozik. Tehát pl. fogadalmas szerzetesek számára a diakónusszenteléshez nincs szükség a jelölésre (1034. k. 2. §).

**1831** 3) A *szolgálatok*, vagyis a lektorátus és az akolitátus felvétele és megfelelő ideig való gyakorlása a diakónusszentelés megengedettségének előfeltétele mind az állandó, mind az átmeneti diakónusok részére (1035. k. 1. §). Az akolitusi szolgálatot a diakónusszentelés előtt legalább hat hónapig kell gyakorolni (1035. k. 2. §). Természetesen szükség esetén ez alól a szolgálatok felvételét és gyakorlását megkövetelő előírás alól felmentés lehetséges; ennek megadása – eltérően a korábbi fegyelemtől (MP, *Ministeria quaedam*, 1972. VIII. 15, nr. XI: AAS 64, 1972, 533) – már nincs fenntartva az Apostoli Szentszéknek, hanem a megyéspüspök illetékességi körébe esik (vö. 87. k.; *Comm* 15, 1983, 218).

**1832** 4) A *saját kezűleg írt nyilatkozat*, melyet az állandó diakonátusra vagy az átmeneti diakonátus útján a papságra készülő<sup>772</sup> jelöltnek alá is kell írnia, ugyancsak előfeltétele a szentelés megengedettségének. Ebben a nyilatkozatban az érintettnek ki kell jelentenie, hogy a szent rendet önként és szabadon kívánja felvenni, véglegesen az egyházi szolgálatra kívánja magát szentelni, és kérnie kell, hogy bocsássák az illető rend felvételére. Ezt az írást a jelöltnek saját püspökének vagy illetékes nagyobb előjárójának kell eljuttatnia (1036. k.).

**1833** Ennek a nyilatkozatnak, melyet már mind a diakonátus, mind az áldozópapság felvétele előtt korábban is előírt az egyház (SC Sacr, Instr., *Quam ingens*, 1930. XII. 27, § 3, nr.<sup>773</sup>: AAS 23, 1931, 125; vö. SC Rel, Instr., *Quantum Religiones*, 1931. XII. 1: AAS 24, 1932, 74–81; MP, *Ad pascendum*, 1972. VIII. 15, nr. V: AAS 64, 1972, 539 – ez utóbbi csak a diakonátus előtti nyilatkozatról szól), az azt megkívánó jogszabályok összefüggésében egyrészt a jelölt önkéntes és szabad vállalását tudatosító szerepe van, másrészt ennek igazolására is szolgál arra az esetre, ha valaki utólag laicizálását kérné hivatkozva arra, hogy nem kellő szabadsággal vállalta a szent rendekkel járó terheket<sup>774</sup>.

**1834** 5) A *nőtlenység kötelezettségének vállalása* szükséges szentelési előfeltétel azok számára, akik áldozópapságra vagy nőtlen emberként állandó diakonátusra készülnek. Ezt a vállalást külön szertartás (lásd *Pontificale Romanum. De institutione Lectorum et Acolythorum. De admissione inter candidatos ad Diaconatum et Presbyteratum. De sacro caelibatu amplectendo*, Typ. Pol. Vat. 1972) keretében még a diakonátus előtt kell Isten és az egyház színe előtt nyilvánosan kijelenteni. Erre a külön vállalásra nem köteles az, aki szerzetes intézményben már örök fogadalmat tett (1037. k.).

**1835** 6) Legalább ötnapos *lelkigyakorlaton* tartoznak részt venni mindazok, akik valamelyik szent rend felvételére készülnek. Ennek helyét és módját az ordinárius határozza meg. A szentelő püspöknek a rend feladása előtt meg kell győződnie arról, hogy a jelöltek ezen a lelkigyakorlaton szabályosan részt vettek (1039. k.).

**1836** Mint a fentiekből kitűnt, bizonyos eltérések vannak az állandó diakonátus és a papságra készülőkhöz számára „átmeneti jelleggel” feladott diakonátus megengedettségéi

<sup>772</sup> Vö. *Código EUNSA* 617.

<sup>773</sup> „Quae quidem declaratio erit similiter a candidatis exaranda antequam ad reliquos sacros Ordines promoveantur, diaconatum nempe et presbyteratum”.

<sup>774</sup> Vö. GILBERT, E. J., in CORIDEN, J. A.–GREEN, T. J.–HEINTSCHEL, D. E. (ed.), *The Code of Canon Law, A Text and Commentary*, New York–Mahwah 1985, 728.

követelményei között. Aki átmeneti jelleggel nyerte el a diakonátust, de utána elutasítja az áldozópapság rendjének felvételét, azt a diakonátus gyakorlásától csak akkor lehet eltiltani, ha kánoni akadály (a rendek gyakorlására vonatkozó akadályokról lásd alább) köti, vagy más, a megyéspüspök vagy az illetékes nagyobb előjáró megítélése szerint súlyos ok merül fel (1038. k.).

## 5. Az akadályok

**1837** A szentelendők alapvető fontosságú tulajdonsága, hogy mentesek legyenek az akadályoktól. Az akadályok egyébként nem csupán a szentelésre való jogképességet érinthetik, hanem – mint látni fogjuk – a már felvett rendek gyakorlását is.

**1838** A régi egyházi jogi szövegek szóhasználata eltér a hatályos Egyházi Törvénykönyv terminológiájától, mivel régen a szabálytalanságok és az akadályok egymással egyenrangú, de egymástól elhatárolt kategóriát alkottak. Így valami vagy szabálytalanságnak minősült, vagy akadálynak. A mai egyházjogban az akadályok átfogó kategóriát jelentenek: egyik fajtájuk az egyszerű akadály, a másik a szabálytalanság.

### a. Az akadályok fogalma és fajtái

**1839** Az akadály olyan egyházi törvény, amely a rendek felvételét vagy gyakorlását tiltja. Tehát nem a körülményt, a tényállást nevezzük akadálynak, hanem azt az egyházi törvényt, amely valamire való tekintettel tiltja a rendek felvételét vagy gyakorlását. Az akadály nem büntetés, de egy bizonyos jog korlátozását jelenti, ezért alkalmazandó rá a 14. és a 18. k. előírása<sup>775</sup>, vagyis jogkétség esetén nem kötelez, és szorosan értelmezendő. Az akadályok nem tudása – hasonlóan a jog- cselekményt érvénytelenítő vagy jogképességet megsemmisítő törvények nem tudásához (15. k. 1. §) – nem mentesít hatásuk alól (1045. k.).

**1840** Noha a hatályos egyházjog a szabálytalanságok (!) között már nem különböztet meg kifejezetten hiányosságból (irregularitas ex defectu) és bűncselekményből (irregularitas ex delicto) eredőket, a legtöbb szabálytalanság alapját képező tényállás (1041. k. 2–6) egyben büntetendő cselekmény is (vö. 1044. k. 1. § 2–3). Következésképpen ilyenkor a szabálytalanság beállásához a cselekmény részéről olyan feltételekre (szándékosság stb.) van szükség, mint a bűncselekmény megvalósulásához.

**1841** Aszerint, hogy az akadály a rend felvételét, vagy a már felvett fokozat gyakorlását tiltja, megkülönböztethetünk szentelési és gyakorlási akadályokat.

**1842** Az akadályok felosztásának másik szempontja azok tartama. Az örökös akadályokat *szabálytalanságnak* (irregularitas), az időlegeseket *egyszerű akadálynak* nevezzük. A szabálytalanságok esetében egy egyszeri esemény, egyszer megvalósult tényállás következtében beállt maradandó jogkövetkezményről van szó. Az egyszerű akadályok esetében viszont inkább olyan állapot jogi hatásával állunk szemben, amely megszűnhet, s ezzel elhárulhat maga az akadály is.

<sup>775</sup> PIÑERO CARRION II, 177; vö. MÜLLER, H., *Die Ordination*, in *Handbuch* 726–727.

## b. A szentelési akadályok

**1843** Az örökös szentelési akadályok, vagyis a *szentelési szabálytalanságok* csakis (vö. 1040. k.) a következők:

**1844** 1) Az *elmebetegség* vagy más pszichés betegség, melyről szakértők meghallgatása után úgy ítélik (az illetékes egyházi előjárók, főként a megyéspüspök), hogy alkalmatlanná teszik az illetőt a szolgálat megfelelő ellátására (1041. k. 1). A kánon megfogalmazásából úgy tűnik, hogy ezekben az esetekben – szemben az 1917-es CIC 984. k. 3. számával, amelyben erről külön említés nem történt – a hatályos jog szerint a szentelési szabálytalanság alapját képező tényállásnak nemcsak a betegség, hanem az illetékes egyházi hatóság megítélése is részét alkotja. Egyesek azt is hangsúlyozzák, hogy annak a betegségnek, amelyről itt szó van, állandónak, meg nem szűnőnek kell lennie ahhoz, hogy szabálytalanság álljon fenn, hiszen a szabálytalanság természeténél fogva örök (vö. 1040. k.)<sup>776</sup>, s a hatályos Egyházi Törvénykönyv nem nevezi szabálytalannak azokat, akik ilyen betegségben csupán a múltban szenvedtek. E tekintetben eltér az 1917-es CIC 984. k. 3. számától.

**1845** 2) A *hitehagyás, az eretnokség és a szakadárság* büntetendő cselekménye (1041. k. 2, vö. 751. k., 1364. k. 1. §).

**1846** 3) A *házassági kísérlet*, akkor is, ha csupán polgárilag történt, feltéve, hogy az illető férfit házassági kötelék, szent rend vagy nyilvános, örök tisztasági fogadalom akadályozta a házasságkötésben, vagy az asszonyt kötötte érvényes házasság vagy ugyanilyen fogadalom (1041. k. 3). Hangsúlyozandó, hogy ez a szabálytalanság csakis olyan házassági kísérletek esetén áll fenn, amikor az érvényes házasság megkötését egyedül vagy más okok mellett az itt említett három akadály (házassági kötelék, szent rend, fogadalom – vö. 1085. k. 1. §, 1087. k., 1088. k.) tette lehetetlenné. Ilyenkor viszont – mint a szabálytalanságok általában – fennmarad az ennek a házassági kísérletnek a következményeként létrejött kapcsolat (főként polgári házasság) megszűnte (polgári válás, polgári házastárs halála) után is.

**1847** A házassági kísérlet fogalmához hozzá tartozik az egyházi vagy legalább polgári házasságkötési forma alkalmazása (ezért nem házassági kísérlet pl. az élettársi viszony), valamint az is, hogy – noha az akadály miatt a házasság nem lehet érvényes – olyan házassági beleegyezés legyen a felek között, mely valódi házasság megkötéséhez is elegendő lenne. Az ilyen beleegyezés ismérveiről a házasságjog részletesen szól (1057. k. 2. §, 1095–1107. k.). Ha ez a beleegyezés hiányzik, házassági kísérletről sem beszélhetünk<sup>777</sup>. Természetesen ha a külső házassági akaratnyilvánítás megtörtént, a szándékot vélelmezni kell (1101. k. 1. §), ám ennek ellenkezője bizonyítható. Ez a bizonyítás pedig nem kíván peres eljárást, mivel a házasság érvénytelensége itt jogilag nyilvánvaló. Márpedig csak a házasság semmisségének kimondása az, amihez peres eljárásra van szükség (1671–1673. k.). Katolikusok tisztán polgári házassága – ha nem hagyták el a katolikus egyház közösségét formális cselekedettel (1117. k.) – nem vonja maga után az érvényesség vélelmét. Ha a kísérlet egyházi szertartással történt, vagy olyan személyek polgári házasságkötésével, akik nem voltak kánoni formára kötelezve, külön okirati eljárásra lehet szükség a kísérlet érvénytelenségének bizonyítására

<sup>776</sup> GHIRLANDA, *De Ordine* 32.

<sup>777</sup> JONE, H., *Gesetzbuch des kanonischen Rechtes. Erklärung der Kanones*, III, Paderborn 1940, 535; CORONATA IV, 658, nr. 2194; *Código* 1917 BAC 882; *Código* BAC 680; *Código* EUNSA 833; vö. 1394. k.; ET 938–939 (magyarázat).



(1686. k., vö. 124. k. 2. §). Ám a bejegyzés hiányának bizonyítása ezek után már végezhető egyszerű közigazgatási úton is.

**1848** 4) A *szándékos emberölés vagy eredményes magzatelhajtás*. Ezek végzője és mindaz, aki bennük pozitívan közreműködött, szintén szabálytalanság miatt nem szentelhető megengedetten (1041. k. 4). Ennek a szabálytalanságnak az alapja olyan tényállás, amely szoros kapcsolatban van az 1397–1398. k.-ban említett bűncselekményekkel. Az emberölésnek és az abortusznak<sup>778</sup> szándékosnak kell lennie. Nem esik szabálytalanságba, aki véletlenül vagy gondatlanságból vagy akár jogos önvédelemből követ el emberölést<sup>779</sup>.

**1849** A pozitív együttműködés akkor jár biztosan a szabálytalanság jogkövetkezményével, ha a bűncselekményben való közreműködés szükséges is, vagyis nélküle az emberölést vagy az abortuszt nem hajtották volna végre (vö. 1329. k. 2. §, 18. k.). A szabálytalanságot kimondó kánon betű szerinti értelme ugyan ennél tágabbnak látszik, hiszen nem csupán a szükséges, hanem általában a pozitív közreműködőket említi<sup>780</sup>, ám a „pozitív” szó ebben a szövegösszefüggésben, sokak szerint – tekintettel a kánoni hagyományra és a bűncselekményben való együttműködéssel kapcsolatos büntetőjogi elvre (1329. k. 2. §) – a szükséges közreműködést jelenti<sup>781</sup>. Minthogy pedig ezt a nézetet sok jelentős szerző vallja, jogilag legalábbis kétséges, hogy a szabálytalanság más együttműködőkre is vonatkozhatna, mint a szükségesekre. Ilyen kétség esetén pedig az akadály a 14. k. értelmében nem kötelez.

**1850** 5) A *súlyos csonkítás és az öngyilkossági kísérlet*. A csonkításnak ahhoz, hogy szabálytalanság származzék belőle, szándékosnak (vagyis nem vétlen vagy akár vétkes gondatlanságból eredőnek) kell lennie. Irányulhat akár az elkövetőre magára (öncsonkítás), akár más személyre (1041. k. 5). Az itt szereplő csonkítás a test valamely sajátos és a többiektől különböző tagjának súlyosan bűnös eltávolítása. Ilyen tagnak szokás minősíteni pl. a szemet, a kezet, a lábat, de nem az orrot, a fület vagy egy ujjat. Nem áll be a szabálytalanság, ha az illető tag eltávolítása orvosilag volt szükséges<sup>782</sup>. Az öngyilkosságot illetően általánosan elterjedt vélemény, hogy a szabálytalanság beállításához nem elegendő egy pusztán megghiúsult öngyilkossági kísérlet, hanem súlyosan beszámítható cselekménynek is kell ennek a kísérletnek lennie. Tehát nem esik szabálytalanságba, aki betegen vagy általában bűncselekmény elkövetésére képtelen állapotban hajtja végre tettét<sup>783</sup>.

<sup>778</sup> A kánon csak az emberölésről mondja kifejezetten, hogy szándékosnak kell lennie ahhoz, hogy a szabálytalanság beálljon, de az abortuszról is úgy beszél („abortum procuraverit”), mint szándékosan, mesterségesen előidézett tényről, a kánoni hagyomány szerint (vö. 6. k. 2. §) azt a cselekvést jelentette, mellyel valaki közvetlenül, szándékosan, hatékony fizikai vagy morális cselekvéssel a magzat elhajtását okozta; vö. pl. CORONATA, *De sacramentis* II, 167, nr. 135.

<sup>779</sup> *Código* BAC 497; a jogos önvédelem vagy akár ítéletvégrehajtás, valamint a kényszerből, illetve állampolgári kötelességből való vagy „igazságos háborúban” folytatott katonáskodás nem okoz szentelési szabálytalanságot – vö. CORONATA, *De sacramentis* II, 162–174, nr. 134–142 (bőséges kazuisztikával); WERNZ, F. X., *Ius decretalium*, II, Romae 1906, 225–233, nr. 143–150 (a szabálytalanság történetével); GHIRLANDA, *De Ordine* 28.

<sup>780</sup> Vö. *Código* BAC 497; RINCÓN, *Disciplina* 518.

<sup>781</sup> Vö. GHIRLANDA, *De Ordine* 28–29 (a szerző hangsúlyozza, hogy a nem szükséges, de egyébként pozitívnak nevezhető közreműködés, pl. a tanácsadás, nem von szabálytalanságot maga után).

<sup>782</sup> Vö. JONE II, 186; CORONATA, *De sacramentis* II, 174–176, nr. 143 (bőséges kazuisztikával); WERNZ, *Ius decretalium* II, 230–231, nr. 148; stb.

<sup>783</sup> Vö. pl. *Código* BAC 497; RINCÓN, *Disciplina* 518.

**1851** 6) A *püspöki vagy az áldozópapi rend bitorlása*, vagyis püspököknek vagy papoknak fenntartott, a szent rend gyakorlásával járó cselekmény végzése olyan személy részéről, aki ezeket a rendeket nem nyerte el, vagy aki ezek gyakorlásától valamilyen kinyilvánított vagy kiszabott kánoni büntetéssel el volt tiltva (1041. k. 6, vö. 1378. k. 2. §, 1379. k. stb.).

**1852** Ha pl. egy kispap beül a gyóntatószékbe és gyóntat, szentelési szabálytalanságba esik. Nem lesz viszont szabálytalan az a világi, aki – bár nincs diakónussá szentelve – meg nem engedett módon felolvassa a szentmise evangéliumát, hiszen az evangélium felolvasása nem kizárólag az áldozópapoknak van fenntartva.

*Az egyszerű szentelési akadályok a következők:*

**1853** 1) A *házasság*. Eszerint – kivéve, ha törvényesen nős emberként állandó diakonátusra rendelik – nem veheti fel az egyházi rend szentségét az a férfi, akinek érvényes házassága áll fenn (1042. k. 1). Mivel itt egyszerű akadályról van szó, a szentelődés tilalma megszűnik, ha megszűnik maga a házasság (az érintett megözvegyül). Bizonyos sajátos feltételekkel, melyekről még szó lesz, ez az akadály is elhárítható felmentéssel.

**1854** 2) A *tiltott hivatal vagy vagyonkezelés*. Ez akkor akadály a szentelésnek, ha valaki a 285–286. k. szerint a klerikusok számára tilos hivatalt vagy vagyonkezelést lát el, melyről számadással tartozik (1042. k. 2). Az akadály magától megszűnik, ha az érintett ezt a hivatalt vagy vagyonkezelést letette s a köteles számadások megtörténte után szabaddá vált (uo.). Ennek a szentelési akadálnak bizonyos fajtái, nevezetesen a 285. k. 3. és 4. §-ában, valamint a 286. k.-ban felsorolt tilalmak alapján beálló akadályok, az egyetemes jog szerint nem vonatkoznak azokra, akik az állandó diakonátust veszik fel (288. k.).

**1855** 3) A *neofitaság*. Az újonnan megkeresztelt csak akkor veheti fel a rendeket, ha az ordinárius megítélése szerint eléggé kipróbált (1042. k. 3). Hogy pontosan mennyi ideig számít a felnőtt korában megkeresztelt ember neofitának, arra a Codex nem ad általános szabályt. A hitben és a keresztény élet gyakorlatában való megerősődéssel ez az akadály csak akkor szűnik meg, ha az ordinárius ezt a megszilárdulást már kielégítőnek ítéli (vö. uo.)<sup>784</sup>.

**1856** Mivel a szentelési akadályokat a szentelés előtt kell megállapítani, az 1043. k. előírja, hogy a krisztushívők kötelesek az általuk ismert szentelési akadályokat a szentelés előtt az ordináriusnak vagy a plébánosnak jelenteni.

### **c. A rendek gyakorlásának akadályai**

A rendek gyakorlását tiltó *szabálytalanságok* a következők:

**1857** 1) A rendek *felvétele szabálytalanság ellenére*. Mint említettük mind a szabálytalanságok, mind az akadályok tiltó jellegűek. Ha valaki szabálytalanság miatt nem vehette volna fel a szent rendeket, de felmentés nélkül (meg nem engedett módon) mégis felszenteltette magát, az így felvett rendet szabálytalanság miatt nem gyakorolhatja (1044. k. 1. § 1).

<sup>784</sup> RINCÓN, *Disciplina* 521; vö. *ET* 576.

**1858** 2) A *hitehagyás, az eretnokség vagy a szakadárság* büntetendő cselekménye, ha nyilvános (1044. k. 1. § 2). Ahhoz, hogy ezek a tényállások a szent rend felvételét illető szabálytalanságot okozzanak, mint említettük, nem szükséges, hogy nyilvános bűncselekmények legyenek. Ahhoz viszont, hogy a már felvett rendek gyakorlására nézve szabálytalanságot eredményezzenek, mint bűncselekményeknek nyilvánosaknak kell lenniük. A CIC már nem említi a nyilvános büntetendő cselekmény (*delictum publicum*) fogalmát<sup>785</sup>. Így nyilvános büntetendő cselekménynek továbbra is (vö. 6. k. 2. §) az tekintendő, amely „már köztudomású, vagy olyan körülmények közt van, hogy józanul feltételezni lehet és kell, hogy könnyedén ismertté válhat” (1917-es CIC 2197. k. 1).

**1859** 3) Az 1041. k. 3., 4., 5. és 6. számában említett büntetendő cselekmények valamelyikének elkövetése (1044. k. 1. § 3). Ezek a cselekmények elkövetőjüket – mint fentebb már jeleztük – szabálytalanná teszik a rendek felvételére. Ám ha valaki szentelése után követne el ilyesmit, akkor is szabálytalanságba esik rendjének gyakorlását illetően. Ez a magyarázata annak, hogy pl. a házassági kísérletet elkövető (pl. polgári házasságot kötő) papnak a szolgálatba való visszatéréshez nem elégséges az 1394. k. 1. § szerinti felfüggesztéstől megszabadulnia, hanem a szabálytalanság alól is felmentésre van szüksége (vö. 1047. k. 2. § 1).

A rendek gyakorlásának *egyszerű akadályai* a következők:

**1860** 1) A rendek felvétele *akadály ellenére* (1044. k. 2. § 1). Akit tehát egyszerű szentelési akadály kötött, de a szent rendet mégis felvette, annak tilos azt gyakorolnia. Ez az egyszerű gyakorlási akadály abban különbözik a szabálytalanság ellenére felvett rend gyakorlását tiltó szabálytalanságtól (vö. 1044. k. 1. § 1), hogy más módon lehet elhárítani.

**1861** 2) Az *elmebetegség* és az 1041. k. 1. számában említett más *pszichés betegségek* (1044. k. 2. § 2). Eszerint ha valaki szentelése után esik ilyen betegségbe, nem örökös szabálytalanság, hanem csak akadály keletkezik, mely azonban gyógyulása esetén nem automatikusan szűnik meg, hanem csak akkor, amikor a rend gyakorlását az ordinárius, szakértő meghallgatása után, megengedi (uo.).

#### d. Az akadályok megszűnése

**1862** Az *egyszerű akadályok* megszűnhetnek magának az oknak a megszűntével, aminek alapján fennállnak. Aki pl. érvényes házasságban élt, majd megözvegyült, az minden további nélkül felszentelhető, mert elhárult a 1042. k. 1. sz. szerinti akadály. De megszűnhetnek az akadályok felmentés útján is. A *szabálytalanságokat* csak felmentéssel lehet megszüntetni, hacsak egy a szabálytalanságot megállapító törvény után kibocsátott másik törvény nem törli el őket<sup>786</sup>. A bűncselekményből fakadó szabálytalanságok nem hárulnak el azáltal, hogy valamilyen módon megszűnik az ugyanazért a büntetendő cselekményért kapott büntetés.

**1863** A *felmentés* megadására illetékes hatóság általában az *ordinárius* (1047. k. 4. §). Az *Apostoli Szentszéknek* van fenntartva a felmentés (1047. k. 1–3. §):

**1864** 1) Minden szabálytalanság alól, ha az alapját képező tény már bíróság elé vitték.

<sup>785</sup> OCHOA, *Index* 360.

<sup>786</sup> Vö. pl. GHIRLANDA, *De Ordine* 32.

**1865** 2) A szentelési szabálytalanságok és egyszerű akadályok némelyike alól, nevezetesen: a) a hitehagyás, eretnokség, szakadárság<sup>787</sup>, valamint az 1041. k. 3. sz. szerinti házassági kísérlet nyilvános (lásd fent 6. c) büntetendő cselekményéből fakadó szabálytalanság alól; b) a szándékos emberölés, a sikeres magzatelhajtás, illetve az ezekben való közreműködés bűncselekményéből eredő 1041. k. 4. sz. szerinti szabálytalanság alól, akár nyilvános, akár titkos a bűncselekmény; c) a fennálló házasságból eredő 1042. k. 1. sz. szerinti akadály alól.

**1866** A fennálló házasság szentelési akadályá alól az Apostoli Szentszék csak akkor ad felmentést, ha a feleség beleegyezését adja, és a házastársak különválnak. A házastársi életközösséget fenntartó férfiak számára a papszentelést a Szentszék latin rítusban egyáltalán nem engedi meg. Ilyenkor felmentést egyedül a pápa adhat (vö. Synodus Episcoporum, Decl., *Ultimis temporibus*, 1971. XI. 30, nr. I, 4f: AAS 63, 1971, 918; magyarul: Püspöki Szinódus 1971, *A szolgálati papság*, Bp. 1972, 33). Ezt a felmentést néhány olyan nem katolikus lelkész kapta meg, aki a katolikus hitre tért, és felszentelését kérte.

**1867** 3) A felvett rend gyakorlását tiltó szabálytalanság alól: a) házassági kísérlet (vö. 1041. k. 3) miatti szabálytalanság alól akkor, ha az eset nyilvános<sup>788</sup>; b) a szándékos emberöléssel vagy magzatelhajtással kapcsolatos szabálytalanság (vö. 1041. k. 4) alól akkor is, ha az eset titkos.

**1868** A szent renddel járó cselekményeket az érintett *a rend gyakorlását eltiltó szabálytalanság ellenére* is gyakorolhatja igen sürgős, titkos esetekben, ha nem lehet az ordináriushoz vagy az 1041. k. 3. és 4. számában említett szabálytalanságok esetén az Apostoli Penitenciáriához fordulni, és súlyos kár vagy becsületvesztés veszélye fenyeget. Ilyenkor az érintettet terheli az a kötelesség, hogy gyóntatója útján, nevének elhallgatásával mielőbb az ordináriushoz vagy a Penitenciáriához forduljon felmentésért (1048. k.).

**1869** Az *akadályok sokszorozódása* a tőlük való megszabadulás szempontjából jelentős. Megsokszorozódik, vagyis több külön darabnak számít a szabálytalanság vagy az egyszerű akadály: 1) ha több különböző okból fakad; 2) ugyanannak az oknak ismételt felmerülése esetén csupán akkor, ha szándékos emberölésből vagy sikeres magzatelhajtás végzéséből származó szabálytalanságról van szó (1046. k.). Ha tehát pl. valaki több polgári házasságot is kötött elvált személyekkel, egyetlen szentelési szabálytalanságban szenved.

**1870** A *felmentési kérelemben* minden szabálytalanságot és akadályt meg kell jelölni. Mégis, az általános felmentés érvényes arra is, amit jóhiszeműen hallgattak el, kivéve az emberöléssel vagy magzatelhajtással (1041. k. 4) kapcsolatos, valamint a már bíróság el vitt szabálytalanságokat. Nem érvényes viszont a felmentés arra az akadályra, amit rosszhiszeműen hallgattak el (1049. k. 1. §). Mivel a szándékos emberölésből vagy magzatelhajtásból fakadó szabálytalanság megsokszorozódik, a felmentési kérelemben meg

<sup>787</sup> A hitehagyás, az eretnokség és a szakadárság, az 1330. k., valamint az 1321. k. 3. § alapján, bűncselekményként csak akkor valósulnak meg, s így szabálytalanságot is csak akkor okoznak, ha külső megnyilvánulásként jelentkeznek, amelyeket valaki észlel is. Mindezek ellenére elképzelhető, hogy egy ilyen magatartás már bűncselekmény legyen, de még ne feleljen meg a nyilvánosság hagyományos egyházi (1917-es CIC 2197. k. 1) fogalmának.

<sup>788</sup> Polgári házasság esetén a nyilvánosság adott, hisz világi közokirat tanúsítja a kötést. Ha a házassági kísérletre esetleg valamilyen egyházi szertartással, titokban került sor, előfordulhat, hogy nem merítette ki a nyilvánosság ismérveit.

kell jelölni ezeknek a bűncselekményeknek a számát is, különben a felmentés nem érvényes (1049. k. 2. §). A rendek felvételét gátló szabálytalanságok és egyszerű akadályok alóli általános felmentés az összes rendekre érvényes (1049. k. 3. §). Ha tehát valaki diakónusszentelés előtt ilyet kapott, annak papszentelés előtt már nincs újabb felmentésre szüksége ugyanaz alól az akadály alól.

## 6. A szükséges okmányok és a vizsgálat

**1871** A fentiekben már említett, távolabbi előfeltételként megkívánt különféle iratokon (pl. magán az 1036. k. szerinti szentelési kérelmen) kívül az 1050. k. szerint a szent rendekbe való felvételhez közvetlenül szükséges *okmányok*: 1) az 1032. k. szerinti tanulmányok elvégzéséről szóló bizonyítvány; 2) áldozópappá szentelendők esetén a diakonátus felvételéről szóló igazolás; 3) diakónussá szentelendők esetén a keresztség, a bérmálás és az 1035. k. szerinti szolgálatok (lektorátus, akolitátus) felvételéről, továbbá az 1036. k. szerinti szentelési kérelem meglétéről, valamint – állandó diakonátusra készülő női emberek számára – a házasságkötésről és a feleség beleegyezéséről szóló igazolás.

**1872** A szentelés előtti *vizsgálat* arra irányul, hogy megvannak-e a szentelendőktől megkövetelt tulajdonságok a jelöltben. E vizsgálat során be kell szerezni a szeminárium vagy növendékház rektorának igazolását arról, hogy az illető igazhitű, hitelesen vallásos, jó erkölcsű és alkalmas a szolgálat gyakorlására, továbbá, hogy milyen fizikai és pszichés egészségnak örvend. Ez utóbbiról, vagyis az egészségi állapotról, a rektornak szabályosan lefolytatott vizsgálat után kell az igazolást kiadnia (1051. k. 1). A rektor igazolásán kívül a megyéspüspök vagy a nagyobb előljáró élhet más eszközökkel is a szenteléshez megkívánt tulajdonságok meglétének tisztázására. Így pl. kérhet megítélése szerint további igazolásokat (*litterae testimoniales*, vö. 1917-es CIC 994. k.), elrendelheti a szentelendők kihirdetését (mint hajdan a Trentói Zsinat tette, vö. Sess. XXIII, De ref. c. 5: COD 746–747)<sup>789</sup> vagy más információkat (1051. k. 2. §).

**1873** A *szentelő püspök személyes felelőssége* a jelölt alkalmasságáért megkívánja, hogy kellő okmányban igazolt ismeret birtokában legyen. Ezért hogy a szentelést saját jogon végző püspök a szenteléshez foghasson, biztosnak kell lennie abban, hogy az 1050. k.-ban említett okmányok megvannak, és az előírt vizsgálat végeztével a jelölt alkalmassága pozitív érvekkel bizonyítást nyert (1052. k. 1. §). Az a püspök, aki más alárendeltjét szenteli – természetesen elbocsátó levél alapján –, magából az elbocsátóból kell, hogy meggyőződhessen mindezeknek az okmányoknak a meglétéről, az vizsgálat elvégzéséről és pozitív eredményéről. Épp ezért az elbocsátónak minderről említést kell tennie, sőt ha a szentelendő szerzetes intézménynek vagy az apostoli élet társaságának tagja, azt is tanúsítania kell, hogy az illetőt az intézménybe vagy társaságba véglegesen (örök fogadalommal vagy más örökre szóló kötelekkel – vö. 731. k. 1. §)<sup>790</sup> felvették, és alárendeltje annak az előljárónak, aki az elbocsátót kiállítja (1052. k. 2. §). Ha az a püspök, aki a szentelést akár saját jogon, akár

<sup>789</sup> Vö. WERNZ, *Ius decretalium* II, 85–86, nr. 40.

<sup>790</sup> Ha pedig ilyen az intézményben nincs, az Apostoli Szentszék korábbi előírása legalább három év ideiglenes fogadalmas időt kívánt a szenteléshez, illetve ahol nem fogadalom formájában vállalták az elkötelezettséget, az első belépéstől számított három évet követelt meg (SC Rel, Instr., *Quantum Religiones*, 1931. XII. 1, nr. 15: AAS 24, 1932, 80), vö. *Código EUNSA* 626–627 (a fenti dokumentum részben tévesnek látszó értelmezésével; a kongregáció utasítása a sem fogadalommal, sem örökös kötelekkel nem rendelkező társaságok számára a szenteléshez szükséges háromévi időt nem a noviciátustól, hanem a noviciátus utáni első taggá válástól számítja). Mindenesetre a hatályos CIC szerzetes intézmények számára nem számol olyan tipikus helyzettel, hogy az intézményben ne léteznék örök fogadalom (vö. 655. k., 657. k. 2. §).

elbocsátó alapján végezné, mégis biztos okok alapján kételkedne a jelölt alkalmasságában, nem szabad a szentelést elvégeznie (1052. k. 3. §; vö. 1Tim 5,22).

## 7. A szentelés bejegyzése és igazolása

**1874** *A szentelés után* az összes felszenteltek és a szentelő nevét, a szentelés helyét és napját *külön könyvbe* kell bejegyezni. Ezt a könyvet annak az egyházmegyének az egyházmegyei hivatalában kell őrizni, amelynek területén a szentelést végezték. Ugyancsak gondosan meg kell őrizni a szentelésekre vonatkozó minden *okiratot* is (1053. k. 1. §). Az elbocsátó levelet a szentelés helye szerinti egyházmegye levéltárában, a többi okmányokat pedig a felszentelt saját ordináriusának hivatalában kell (általában) őrizni<sup>791</sup>. A szentelő püspöknek *igazolást* is kell adnia a feladott rendekről minden felszenteltnek. Ha valakit elbocsátó levél alapján szenteltek, akkor ezt az igazolást a saját ordináriusának be kell mutatnia, hogy felszentelését bejegyezzék egyházmegyéjének erre szolgáló külön könyvébe. Ezt a könyvet egyébként a levéltárban kell őrizni (1053. k. 2. §).

**1875** *A kereszteltek anyakönyvébe* is be kell jegyezni a szenteléseket. Ennek érdekében a helyi ordináriusnak vagy az illetékes nagyobb előljárónak kötelessége értesíteni a felszentelésről a keresztelés helyének plébánosát, aki ezt a tényt tartozik bevezetni a kereszteltek anyakönyvébe (1054. k.).

---

<sup>791</sup> Vö. Código EUNSA 627.

## II. fejezet: Házasságjog

### 71. §. Általános tudnivalók a házasságról

**1876** A házasságjog a kánonjognak gyakorlati szempontból nagyon fontos része. Nem csupán azok számára van jelentősége, akik egyházkormányzattal, egyházi bíraskodással vagy ügyintézésel foglalkoznak, hanem a keresztyén életet az egyházi közösségbe épülve megvalósítani igyekvő összes krisztushívők és az őket ebben segítő lelkipásztorok számára is. Technikai szempontból a házasságjog az egész egyházjog egyik legharmonikusabb területe. Jól rendezett normái egymással szerves összefüggést alkotnak, így jogilag áttekinthető, logikus egészszé szerveződnek. Ez nem jelenti azt, hogy a házasságjog teológiai és szociológiai háttere ne volna mozgásban. Azok az újabb felismerések, melyek az emberről, a társadalomról, hittani örökségünk egyes pontjainak konkrét jelentéséről születnek, a jogi szabályozás számára is az állandó fejlődés ösztönzői. A hatályos katolikus házasságjog azt a fejlődést foglalja össze, amely elsősorban a II. Vatikáni Zsinat tanítása (főként GS 47–52) nyomán az egyházjogtudományban, a jogalkotásban és a bírói gyakorlatban végbement<sup>792</sup>.

**1877** Mindazonáltal a mai katolikus házasságjogban is maradtak jelentős vitatémák, különböző megoldási kísérletekkel megközelíthető, sokak által tárgyalt *nyitott kérdések*. Richard Puza összefoglalását követve ilyeneknek minősíthetők<sup>793</sup>: 1) A házasság *felbonthatatlanságának* pontos értelme. A mai jog is ismer bizonyos különleges eseteket, amikor ez lehetséges. Kérdés, hogy nem lehetségesek-e további – a jogban eddig még figyelembe nem vett – esetek, amikor teológiailag mód volna erre. 2) Különösen a pszichológia és az egyházjog elevenebbé vált kapcsolata alapján, mely már az 1983-as CIC-ben is jelentős újdonságokat hozott (vö. 1095. k.), kutatásra érdemesnek tűnik annak tisztázása, hogy vannak-e a házassági *beleegyezésre való képtelenségnek további formái*, melyeket a jogszabályok még nem említenek, de amelyek az egyházi bíraskodásban már figyelembe vehetők lennének. 3) Az új Codex *házasságfogalma*. Ezzel kapcsolatban azt szokás vizsgálni, hogy a régi törvénykönyv biológiai-jogi házasságszemlélete mennyiben adta át benne a helyét a II. Vatikáni Zsinat perszónálisabb házasságképének. 4) Az *újra házasodott elváltak* részvételének kérdése az egyház szentségi életében. Ezen a téren egyrészt az eucharisztikus lakomában való részesedéssel kapcsolatos teológia és egyházfegyelem (lásd fent 11. §. 3. b), másrészt a házasságrendezés jogi lehetőségeinek vizsgálata, a ténylegesen fennálló házasságok ontológiai valóságának és az érvénytelenek nemlétének jogi elismerése a

<sup>792</sup> A II. Vatikáni Zsinatnak a házasságról szóló tanításához lásd pl. KASPER, W., *Zur Theologie der christlichen Ehe*, Mainz 1977; a házasságról szóló teológia történetéhez lásd pl. MOLINSKI, W., *Theologie der Ehe in der Geschichte*, Aschaffenburg 1976; PESCH, O. H., *Ehe im Blick des Glaubens* (Christlicher Glaube in moderner Gesellschaft 7), Freiburg 1981. A mai házasságjogot kialakító hatóerökhöz s a benne tükröződő tendenciákhoz lásd FUMAGALLI CARULLI, O., *Il matrimonio canonico dopo il Concilio*, Milano 1978; UA., *La disciplina del matrimonio e il magistero conciliare*, in CAPPELLINI, E. (a cura di), *La normativa del nuovo Codice*, Brescia 1983, 201–222; ARDITO, S., *La normativa sul matrimonio: spirito conciliare e precipue novità*, uo. 223–244; RENKEN, J., *The contemporary understanding of marriage. An historical-critical Study of Gaudium et spes, 47–52, and its influence upon the revision of the Codex Iuris Canonici*, Roma 1981; ERDŐ P., *Az emberi személy tisztelete az új egyházi házasságjogban*, in *Vigilia* 47 (1982) 436–439; GAUDEMET, J., *Le mariage en Occident. Les moeurs et le droit*, Paris 1987, 450–464; PRADER, J., *Il matrimonio in Oriente e Occidente* (Kanonika 1), Roma 1992; KUMINETZ G., *Katolikus házasságjog*, Budapest 2002.

<sup>793</sup> PUZA, R., *Katholisches Kirchenrecht* (UTB 1395), Heidelberg 1986, 269–272.

probléma, főként olyankor, ha ez a létrendi valóság külső fórumon nem bizonyítható<sup>794</sup>. 5) A *házasságkötés nélküli partnerkapcsolatok* realitása teológiai és egyházi jogi értékelésének problémája. Mind az állami, mind az egyházi jogban új kérdéseket vet fel a „házassághoz hasonló” együttélések valósága<sup>795</sup>. 6) A házasság *érvénytelenségének egyre gyakoribb bírói kimondása* annak kérdését veti fel, hogyan lehet egyszerre növelni az esélyeket az érvénytelen házasságban élők helyzete utólagos rendezésére, s egyben a teológiai elmélyülést követve, differenciált, de határozott módon óvni a házasság felbonthatatlanságát. 7) A *vegyes házasságok* kérdése. Ezen a téren a katolikus fél hitének, a katolikus nevelésnek és a családon belüli ökumenikus közösség előmozdításának együttes jogi védelme és segítése a probléma. 8) A házasság jogkedvezményének kérdése. Itt pl. azt szokás vizsgálni, nem lehetne-e a házasságok érvénytelenségét rendes körülmények között a peres eljárástól különböző, annál egyszerűbb és gyorsabb módon kinyilvánítani.

**1878** Az Egyházi Törvénykönyvben *házasságjogot* és nem *családjogot* találunk, mint a világi jogrendek nagy részében szokásos. Noha a törvénykönyv a családokkal kapcsolatban több helyen is közöl szabályokat, IV. könyvének VII. címében (De matrimonio) csak elvéve tér ki a szülők és gyermekek jogaira és egymás iránti kötelezettségeire (pl. 1071. k. 1. § 3, 1134-1140. k.)<sup>796</sup>.

## 1. A házasság fogalma

**1879** A házasság számos meghatározása közül hatás tekintetében kiemelkedik Modestinus klasszikus definíciója: „Nuptiae sunt coniunctio maris et feminae et consortium omnis vitae, divini et humani iuris communicatio” (Dig. 23. 2. 1), vagyis a házasság a híres római jogász szerint „a férfi és a nő kapcsolata, egész életre szóló sorsközösség, isteni és emberi jog szerinti közösség”<sup>797</sup>. A házasság intézményének tipikus formája a római korban, római polgárjoggal rendelkezők között, eleinte a férj hatalommal (manus) járó házasság volt. Ezt ünnepélyes kenyérráldozattal (confarreatio) vagy előbb valóságos, majd színleges vételi szerződéssel (coemptio) kötötték. Amennyiben ezek egyikére sem került sor, de a felekben megvolt az állandó házassági együttélés szándéka (affectio maritalis), s az így folytatott együttélés egy évig tartott, a férj elbirtoklás útján megszerezte a férj hatalmat. Ez a fajta elbirtoklás a köztársasági kor végén, a fentebb említett két forma pedig a Kr. u. IV. században tűnt el. Ez a változás egyben a nő beleegyezése fontosságának növekedésével volt párhuzamos. Ebben az összefüggésben fogalmazódott meg Ulpianus megállapítása, mely szerint „nuptias... non concubitus, sed consensus facit” (Dig. 35. 1. 15), vagyis a házasságot „nem az elhálás, hanem a megegyezés hozza létre”<sup>798</sup>.

<sup>794</sup> A házasságrendezés lehetőségeiről s a velük kapcsolatos új problémákról lásd ERDŐ P., *A házasságrendezés lehetőségei*, in AAVV., *Személy, házasság és család. Erkölcszociológiai, pszichológiai, szociológiai, egyházi jogi és pedagógiai szempontok*, Róma 1988, 175–223.

<sup>795</sup> Vö. KUNIGK, F., *Die Lebensgemeinschaft. Rechtliche Gestaltung von ehelichem und eheähnlichem Zusammenleben*, Stuttgart 1978; ZIMMERMANN, M., *Couple libre*, Strasbourg 1983.

<sup>796</sup> PRADER, J., *Die Ehe in der kirchlichen Rechtsordnung*, in LISTL, J.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1999, 844–904, különösen 893–895.

<sup>797</sup> Magyar ford.: BRÓSZ R.–PÓLAY E., *Római jog*, Bp. 1974, 153.

<sup>798</sup> Uo. 153; a házasság fogalmának és létrejöttének kérdéseire a római jogban lásd pl. ROBLEDA, O., *El matrimonio en derecho romano. Esencia, requisitos de validez, efectos, disolubilidad*, Roma 1970, 59–144; A kánoni házasság történetéhez vö. ERDŐ P., *A házasság kánonjogi arculata a történelemben* in *Kánonjog* 2 (2000) 27–45.



**1880** A II. Vatikáni Zsinat tanítása szerint a házasság lényege a házastársi élet- és szeretetközösség, mely a Teremtő műve, aki azt a maga törvényhozásával szabályozza. A házasságot „a személyes és visszavonhatatlan beleegyezés hozza létre. Így egy, az Isten rendelése folytán szilárd intézmény keletkezik – még a társadalom nyilvánossága előtt is – abból az emberi aktusból, amellyel a házastársak egymásnak adják önmagukat és elfogadják a másikat; ez a szent kötelék pedig – mind a házastársak és a gyermek, mind a társadalom érdekében – már nem függ az emberi döntéstől... A házasság intézménye és a házastársi szerelem természetsszerűleg irányul utódok létrehozására és felnevelésére... A férfi és a nő... a házasságban 'már nem két test, hanem csak egy' (Mt 19,6), személyük és tevékenységük bensőséges kapcsolatában egymás kölcsönös segítségére és szolgálatára vannak... Ez a bensőséges egyesülés... nemkülönben a gyermekek érdeke is a házastársak teljes hűségét követeli meg, és sürgeti, hogy felbonthatatlan legyen egységük” (GS 48a).

**1881** A házasságot az egyházjog nem definiálja a szó szoros értelmében. Az 1055. k. viszont olyan leírást tartalmaz róla, amely indirekt meghatározásnak felel meg. Ez a kánon egyébként – mint a fent említett zsinati tanításnak a Teremtőre való utalása is jelzi – úgynevezett természetjogot megfogalmazó (vagyis nem tisztán egyházi) jogszabály. Ennélfogva ezt a házasságfogalmat kell alkalmaznunk minden házasságra, a nem keresztényekére is (vö. 11. k.), valahányszor azt kell eldöntenünk, hogy létrejött-e érvényes házasság egy adott esetben.

**1882** Ennek a kánonnak a leírása szerint *a házasság az a szövetség, amelyben a férfi és a nő az egész élet olyan közösséget hozza létre egymással, amely természeténél fogva a házaspár javára, gyermekek nemzésére és nevelésére irányul.* Ezt a szövetséget Krisztus Urunk a *megkereszteltek között a szentség* rangjára emelte (1055. k. 1. §). Noha a házasságnak ez a „meghatározása” nem tesz említést a házasság céljáról, a házaspár java és a gyermek, mint a házasság természetes irányulását meghatározó tényezők szerepelnek benne. Ezeket a Codex másutt a házasság „lényeges elemei” (elementum essentialia) néven említi (1101. k. 2. §). Az egyházjog nem jelöl meg sorrendet, értékrendet ezek közt az elemek közt. Tehát – eltérően az 1917-es CIC 1013. k. 1. §-ától, mely a házasság elsődleges céljának a gyermeknemzést és a nevelést nevezte, a kölcsönös segítséget és a „vágy csillapítását” (remedium concupiscentiae) pedig másodlagosnak minősítette – a házastársak java sem minősül lényegtelenebbnek, mint a gyermek világrahozatala és nevelése. Egyébként a házaspár java általánosabb és a személy szempontjait inkább figyelembe vevő kifejezés, mint a kölcsönös segítség és a szexuális vágy csillapítása.

**1883** A házasság lényeges elemeinek differenciáltabb szemlélete, rangsoruk jogi meghatározásának megszűnése nem jelentéktelen következményekkel is jár a jogban, pl. a házasság lényeges elemeinek kizárása (vö. 1101. k.) vagy a házasság lényegi terheinek vállalására való képtelenség (1095. k. 3) megítélése terén. Ilyenkor ezek szerint ezt a tágabb szemléletet kell alkalmazni. Ennek fényében értékelendő a katolikus félnek az az ígérete is, amely a vegyes házasságkötés engedélyezéséhez szükséges, és amelyben arra kell kötelezettséget vállalnia, hogy erejéhez képest (tehát nem válás árán<sup>799</sup>) mindent megtesz azért, hogy minden gyermeke a katolikus egyházban keresztelkedjék és nevelkedjék (1125. k. 1). Ugyancsak ennek alapján értelmezendő az 1366. k. büntetése is, melyet a törvényhozó a gyermeküket nem katolikus vallásban kereszteltető vagy neveltető szülőkre rendel.

<sup>799</sup> Vö. ET 776–777.

**1884** Noha a hatályos Egyházi Törvénykönyv a házasság idézett „meghatározásában” a bibliai eredetre és értelmezésre valló szövetség (foedus) kifejezést használja a *szerződés* (contractus) szó mellőzésével, azonnal a definíció után alkalmazza ez utóbbi nevet is a házasságra (1055. k. 2. §). Így – ámbár a Codex nem hangsúlyozza a házasságnak egyébként is csak a jogi oldalát érzékeltető szerződés fogalmát, melyet az intézményelméletet valló egyházjogászok is kerülnek<sup>800</sup> – nem utasítja el a mai egyházjog sem a szerződés elnevezés használatát. A házasságkötés ugyanis olyan cselekmény, melyről jogilag leginkább a szerződés kategóriájában lehet tárgyalni. A házassági beleegyezés kinyilvánítása csakugyan kölcsönös, kétoldalú akaratnyilvánítás két jogilag erre képes személy között, melynek eredményeként a felektől szándékolt jogi hatások jönnek létre. Aki azonban szerződésként kezeli a házasságot, annak feltétlenül hangsúlyoznia kell, hogy sajátos jellegű szerződésről van szó, melyet csak egy férfi és egy nő köthet egymással, melynek tartalma eleve meghatározott, s nem függ a felek szabad egyezkedésétől, mely nem bontható fel a szerződő felek akaratából, nem tartalmazhat jogot vagy kötelességet csupán az egyik fél részére, stb.

**1885** A házassági szövetségről (szerződésről) állítja a CIC, hogy nem állhat fenn érvényesen két megkeresztelt között anélkül, hogy ne lenne egyszersmind szentség is (1055. k. 2. §). Tehát: *két keresztény között minden érvényes házasság szentség*. Így pl. két protestáns tisztán polgári házassága nem csupán érvényesnek, hanem szentségnek is minősül.

**1886** A keresztények közti érvényes házasságról az egyházi tanítóhivatal számos megnyilatkozása hangsúlyozta, hogy az mindig szentség. Pl. IX. Pius, Alloc., *Acerbissimum vobiscum*, 1852. IX. 27: „nemo ex catholicis ignoret aut ignorare possit...inter fideles matrimonium dari non posse, quin uno eodemque tempore sit sacramentum...proinde a coniugali foedere sacramentum separari numquam posse” (*Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, ed. DENZINGER, H., Barcinone–Friburgi Br.–Romae 1957, nr. 1640). IX. Pius, *Syllabus*, 1864. XII. 8, nr. 73: a pápa mint tévedést kifejezetten elveti azt a nézetet, amely szerint nem igaz, hogy a keresztények közt a házassági szerződés mindig szentség, vagyis amely szerint „falsumque est, aut contractum matrimonii inter Christianos semper esse sacramentum, aut nullum esse contractum, si sacramentum excludatur” (DS 2973). XIII. Leó, Enc., *Arcanum*, 1880. II. 10: „...nyilvánvaló, hogy a keresztény házasságban a szentség és a házassági szerződés szétválaszthatatlan; olyannyira, hogy egy igazi és törvényes házassági szerződés nem képzelhető el anélkül, hogy szentség is ne legyen. Az Úr Krisztus ugyanis szentségi rangra emelte a házasságot, a házasság pedig maga a szerződés, ha azt jogszerűen kötik meg. Ehhez járul, hogy a házasság azért szentség, mert szent jel: kegyelmet közvetít, és Krisztusnak az Egyházzal élt misztikus házasságának képe. Mindezek megjelenési formája annak a szoros egyesülésnek a köteléke, amely a férfit és a nőt összekapcsolja, ami nem más, mint maga a házasság. Így tehát nyilvánvaló, hogy a keresztények között minden igazi házasság önmagában és önmagától szentség; semmi sem áll távolabb az igazságtól, mint hogy a szentség a házasságra kívülről ráaggatott dísz, vagy egy olyan kívülről kapott sajátság, amely az emberek tetszése szerint

<sup>800</sup> Vö. NEUMANN 280–283; LÜDICKE, K., *Zur Rechtsnatur des Ehevertrags*, in AKK 145 (1976) 152–163; BRUNS, B., *Die Vertragslehre im Eherecht des gegenwärtigen und künftigen CIC und ihre grundsätzliche Problematik*, in ÖAKR 29 (1978) 4–25; KAISER, M., *Grundfragen des kirchlichen Eherechts*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 731–733; SALAZAR, J. de, *Derecho matrimonial*, in AAVV., *Nuevo Derecho Canónico. Manual universitario* (BAC 445), Madrid 1983, 124–128; ARDITO, S., *Natura del matrimonio canonico e sua preparazione*, in CAPPELLINI, E. (ed.), *Il matrimonio canonico in Italia*, Brescia 1984, 53–56; AZNAR GIL, F. R., *El Nuevo Derecho Matrimonial Canónico* (Bibliotheca Salamanticensis, Estudios 60), Salamanca 1985, 75–78.

elválasztható a szerződéstől” (DS 3145–3146; magyarul: *Amit Isten egybekötött* 22–23). II. János Pál pápa *Familiaris consortio* kezdetű apostoli buzdításában ezt a megállapítást különösen árnyaltan fejti ki. „A többi szentséggel szemben – írja – a házasság szentségének sajátos jellemzője az, hogy már a teremtés rendjében is létezik, s a szentség maga a házastársi szövetség, amelyet a Teremtő »kezdetben« alapított. Tehát a férfi és a nő elhatározása, hogy Isten terve szerint kötnek házasságot – azaz eldöntötték, hogy életüket visszavonhatatlan megegyezésükkel, felbonthatatlan szerelmükkel és hűségükkel feltételek nélkül összekötik, jóllehet nem teljes tudatossággal, de valóságosan magában foglalja az Isten akarata iránti szüntelen engedelmes lelkületet, amely kegyelem nélkül lehetetlen. Így tehát igazán és sajátosan az üdvösség útjára léptek, s ez az út, ha rajta valóban jó szándékkal indulnak el, az előkészület és a szentségi házasság jóvoltából végig járható és célba viszi őket” (nr. 68: AAS 73, 1981, 163–164; magyarul: *Amit Isten egybekötött* 153).

**1887** Noha egyes szerzők ebben a kérdésben manapság új utakat keresnek<sup>801</sup>, s még a katolikusok érvényes házasságkötését sem minősítik mindig szükségképp szentségnek, sok neves szakember (pl. Eugenio Corecco, Javier Hervada, Urbano Navarrete, Tomás Rincón) hangsúlyozza, hogy a keresztények érvényes házasságát teológiai és ontológiai alapon mindig szentségnek kell tekinteni, ugyanis a megkeresztelt ember nem kerülhet a kereszttség előtti állapotba, mivel ez a szentség eltörölhetetlen jegyet ad. Ennélfogva két keresztény valódi, érvényes házasságával óhatatlanul, a dolog természetéből fakadó szükségszerűséggel jelzi és valósítja szentségileg Krisztus és az egyház kapcsolatának misztériumát. Így két keresztény között „tisztán természetjogi” házasság nem létezhet<sup>802</sup>. Természetesen az egyházi hatóságok, így a bíróságok gyakorlata is ez utóbbi, az 1055. k. 2. §-ában is rögzített elmélethez igazodik.

**1888** A keresztények közti házasság – mint láttuk – mindig szentség, ha érvényesen kötötték. A kérdés másik oldala az, hogy csak az ilyen házasság számít szentséginek. Ezért, ha egy katolikus ember, katolikus templomban, a valláskülönbség akadályá (1086. k.) alóli felmentés birtokában, egyházi szertartás szerint házasságra lép egy nem kereszténnyel, érvényes, de nem szentségi házasságot köt, mert nem mind a két fél keresztény. *A keresztény és nem keresztény közti (ún. dispar) házasság nem szentség*. Legalábbis ez az uralkodó teológiai felfogás, mely a mai egyházjogi gyakorlat alapjául szolgál. Ezt mutatja, hogy a keresztények közti elhált házasságot az egyház sohasem bontja fel (vö. 1061. k. 1. §, 1141. k.; vö. C Fid, *Nota Seguendo fedelemente*, 1998. XI. 11: EV XVII, 1220–1225, nr. 1620–1631), a keresztény és nem keresztény közti elhált házasságok pápai felbontására megfelelő feltételek esetén van lehetőség (vö. SC Fid, *Instr. et Normae*, 1973. XII. 6, nr. I, a: *Leges V*, 6702 – a kérdésre még alább visszatérünk). A keresztény és nem keresztény közti érvényes házasság magától szentséggé válik, ha a megkereszteltlen fél elnyeri a kereszttséget<sup>803</sup>.

<sup>801</sup> PI. SEQUEIRA, J. B., *Tout mariage entre baptisés est-il nécessairement sacramental? Étude historique, théologique et canonique sur le lien entre baptême et mariage*, Paris 1985.

<sup>802</sup> Az egész vita részletes ismertetéséhez, összefoglalásához és a keresztények házassága szükségképpen szentségi mivoltának igazolásához, az erre vonatkozó tanítói hivatali megnyilatkozások felsorolásához és értelmezéséhez – a Nemzetközi Teológiai Bizottság állásfoglalásán (*Proposizioni sulla dottrina del matrimonio*, in *Il Regno-Documenti* 23, 1978, 398, prop. 3/2; vö. CONGAR, Y., *La Commission Théologique Internationale, déc. 1977, et le can. 1012*, in *Revue de Sciences Philosophiques et Théologique* 65, 1981, 295–298) kívül – lásd AZNAR, *Derecho Matrimonial* 87–97 (irodalommal); BAUDOT, D., *L'inséparabilité entre le contrat et le sacrement de mariage: la discussion après le Concile Vatican II* (AG), Roma 1987; UA., *La discussion actuelle sur l'inséparabilité entre le contrat et le sacrement de mariage*, in *AnCan* 30 (1987) 61–81.

<sup>803</sup> AZNAR, *Derecho Matrimonial* 86.

**1889** Különösen a Trentói Zsinat utáni teológiában különböző elméletek alakultak ki arról, hogy mi történik két olyan nem keresztény személy házasságával, akik később mindketten megkeresztelkednek. Egyes szerzők azt állították, hogy ilyenkor a házasság nem válik automatikusan szentséggé. Arra hivatkoztak indoklásul, hogy a szentség a keresztények közti házasságkötés (*matrimonium in fieri*) által jön létre, sőt a legszűkebb értelemben éppen azt jelenti<sup>804</sup>. A szerzők többsége azonban ennek ellenkezőjét vallja, vagyis elfogadja, hogy nem keresztény házastársak megkeresztelésekor korábban már fennálló, érvényes házasságuk szentséggé válik. Ez a felfogás tükröződik a pápai joggyakorlatban, hiszen a hit javára nem bontják fel a keresztény és nem keresztény közti házasságot sem, ha a nem keresztény fél megkeresztelkedése után a házastársak – immár mindketten keresztények – folytatták az együttélést (SC Fid, Instr. et Normae, 1973. XII. 6, nr. I, b: *Leges* V, 6702).

## 2. A házasság lényegi tulajdonságai

**1890** A házasság lényegi tulajdonságai az *egység* és a *felbonthatatlanság*. Ezek a keresztény házasságban – szentségi jellegére tekintettel – különös erősséggel rendelkeznek (1056. k.)<sup>805</sup>.

Az *egység* azt jelenti, hogy a házasság csakis egyetlen férfi és egyetlen nő közti kizárólagos kapcsolat. Ennek ellentéte a poligámia és az úgynevezett csoportházasság, de ezt sérti meg a házastársi hűtlenség is. Ennek a lényegi tulajdonságnak az alapja kettős: 1) Hagyományosan hangsúlyozni szokás, hogy a monogámiát a *természetjog* kívánja meg, mivel ez a legalkalmasabb forma a házasság természetadta rendeltetésének elérésére. Ennek kapcsán a régebbi katolikus szerzők gyakran megjegyezték, hogy a többférjűség (*poliandria*) az úgynevezett elsődleges természetjoggal ellenkezik, mivel nehezen meghatározhatóvá teszi az apa személyét és közvetlenül ellenkezik a gyermek világrahozatalának és nevelésének céljával, a többnejűség viszont eszerint csupán a másodlagos (nehezebben felismerhető...) természetjoggal ellenkeznék, mivel az utód szempontjával nincs közvetlen ellentétben, viszont nehezebbé teszi a házasság egyéb „céljainak” megvalósítását. 2) Manapság inkább a *kinyilatkoztatásból* szokás megalapozni a házasság egységének lényegi követelményét. Az elhomályosult emberi értelem számára a teremtett természet követelményeit is gyakran magának a kinyilatkoztatásnak kell megvilágítania (Ter 1,27; 2,24; Mt 19,1; 1Kor 7,2–4; Ef 5,32). Az egyházi hagyomány egyértelműen hangsúlyozza a házasság monogám jellegét. A Trentói Zsinat elítéli azt az állítást, amely szerint a keresztényeknek szabad lenne, hogy egyszerre több feleségük legyen, és ezt semmilyen isteni törvény nem tiltaná (Sess. XXIV, De sacramento matrimonii c. 2: DS 1802). Újabban különösen előtérbe került az a gondolat, hogy a házastársi egység szentségi jelentése (Krisztus és az egyház megbonthatatlan kapcsolata) a keresztények házassága egységének is végső alapja, és különleges szilárdságot ad az egység lényegi tulajdonságának a szentségi házasságban.

**1892** A *felbonthatatlanság* a házasságnak az a lényeges tulajdonsága, melynek értelmében az érvényesen létrejött házasság nem bontható fel, és magától sem szűnik meg másként, mint a felek egyikének halálával. A házasság felbonthatatlanságát belső és külső értelemben vizsgálhatjuk. A belső felbonthatatlanság azt jelenti, hogy sem a felek közösen, sem egyikük külön nem képes akaratával a házasságot felbontani. A külső felbonthatatlanság arra utal, hogy ezt a köteleket az emberi közhatalom sem bonthatja fel. Azokra a különleges esetekre, amikor a pápa valamilyen nem szentségi, de érvényes, vagy szentségi, de nem elhált

<sup>804</sup> AZNAR, *Derecho Matrimonial* 86; vö. ADNÉS, P., *De matrimonio infidelium qui convertuntur*, in *Per* 67 (1978) 73–80.

<sup>805</sup> Vö. pl. FAGIOLO, V., *Le proprietà essenziali del matrimonio*, in *MonEccl* 117 (1993) 144–178.

házasságot felbont, az alábbiakban még visszatérünk. Teljes és szoros értelemben vett külső felbonthatatlansággal rendelkezik az elhált szentségi házasság, melyet a pápa sem bont fel soha (1141. k.). A felbonthatatlanság alapját ugyancsak a természetjogban, mégpedig a másodlagos természetjogban szokás megjelölni. Másrészt ebben a tekintetben is az *isteni kinyilatkoztatás* világítja meg, mélyíti el, és alapozza meg keresztények között különleges szilárdsággal a természetnek ezt a követelményét (Ter 2,24; Mt 19,3–9; Ef 5,32; 1Kor 7,15). A kinyilatkoztatás fényében elmondható, hogy a házasság felbonthatatlanságának *közvetlen* alapja az isteni akarat, mely az emberi személyt és a társadalmat kormányozza, és meghatározza számukra a házasság intézményét, hisz „maga Isten a szerzője a házasságnak, amelynek javai és céljai vannak” (GS 48a). A házasságnak ezek között a „javai”<sup>806</sup> között szerepel a felbonthatatlanság is. Tehát a házasság nem azért felbonthatatlan, mert a felek életszövetségük tartalmát így óhajtották meghatározni, sem azért mert valamilyen külső, emberi hatalom rendelte ezt az intézményt ilyennek mintegy megvonva a házasulóktól szövetségük felbontásának jogát, hanem isteni akarat folytán (Mk 10,9; Mt 19,6). A felbonthatatlanság nem ellenkezik a házasulandók szabadságával. Igaz ugyan, hogy a jegyeseknek nem áll szabadságukban arról dönteni, hogy felbontható vagy felbonthatatlan házasságot kívánnak-e kötni, de szabadon határozhatnak arról, hogy házasságra akarnak-e egymással lépni, vagyis olyan életszövetségre, mely – mint olyan – felbonthatatlan<sup>807</sup>.

### 3. A házasság létrejötte

**1893** A házasságot arra jogilag képes feleknek törvényesen kinyilvánított – semmiféle emberi hatalommal nem pótolható – *beleegyezése* hozza létre (1057. k. 1. §). A konkrét házassági köteléknek tehát a létesítő oka a házassági szövetségkötés, mely jogképes feleknek (olyan férfinak és nőnek, akik közt nincs házassági akadály) törvényesen (megfelelő formában) kinyilvánított beleegyezésében áll. Amikor a bírósági gyakorlatban egy házasság érvénytelenségének megállapításáról folyik per, mindig azt kell szem előtt tartani, hogy a házasság létrejöttének ez a három nélkülözhetetlen tényezője jelen volt-e a házasságkötéskor. Ha ugyanis akár a felek jogképessége, akár a beleegyezés, akár az akaratnyilvánítás törvényes formája hiányzott, a házasság érvénytelen.

**1894** A házassági *beleegyezés* (consensus) olyan akarat cselekedet, mely által a férfi és a nő visszavonhatatlan szövetségben kölcsönösen átadják és elfogadják egymást házasság létesítése céljából (1057. k. 2. §). A házassági beleegyezés tárgya nem csupán a testhez vagy a házastársi cselekedetekhez való jog átadása, mint az 1917-es CIC 1081. k. 2. §-a mondta, hanem az egész személy átadása és a másik személy elfogadása az egész életnek olyan

<sup>806</sup> A házasság javai a hagyományos szóhasználat szerint a gyermek, a hűség és a felbonthatatlanság (bonum proles, bonum fidei, bonum sacramenti). Ez a házasság javairól szóló koncepció Szent Ágostonra megy vissza, aki *De bono coniugali* c. művében kijelenti: „Haec omnia bona sunt, propter quae nuptiae bona sunt: proles, fides, sacramentum” (24, 32: PL 40, 394); vö. UA., *De Genesi ad litteram* 9, 7, 12: PL 34, 397. A Firenzei Zsinat 1439-ben a házasság hármasként fogalmát felhasználva tett ünnepélyesen hitet a felbonthatatlanság mellett is (Decr. pro Armenis: DS 1327). Amikor a II. Vatikáni Zsinat a házasságot javaival együtt Istenre mint szerzőre vezeti vissza, állást foglal amellett, hogy a bonum sacramenti, vagyis a felbonthatatlanság hozzátartozik a Teremtő szándéka szerinti házassághoz, azaz „isteni jogi”, „természetjogi” eredetű. Vö. GIL HELLIN, F., *Los „Bona Matrimonii” en la constitución pastoral Gaudium et Spes del Concilio Vaticano II*, in *Scripta Theologica* 11 (1979) 127–178; AZNAR, *Derecho Matrimonial* 109–110.

<sup>807</sup> Vö. pl. ROBLEDA, O., *Il presupposto della indissolubilità del matrimonio*, in AAVV., *Amore e stabilità nel matrimonio*, Roma 1976, 95–96; a felbonthatatlanság teológiatörténeti, elméleti-egyházjogi problémáihoz lásd még pl. PRADER, J., *Das Kirchliche Eherecht in der seelsorglichen Praxis*, Bozen–Würzburg–Innsbruck–Wien 1983, 34–43; KAISER, *Grundfragen des kirchlichen Eherechts* 736–737; CASELLATI ALBERTI, M. E., *Indissolubilità e unità nell'istituto naturale del matrimonio canonico*, Padova 1984; stb.

közösségére, mely természete szerint a felek javára, gyermekek világra hozatalára és nevelésére irányul.

**1895** Hasonlóan a modern világi jogrendekhez, az egyházjog is a római jogban – mint fentebb láttuk (1) – kialakított beleegyezési elméletet követi, mely szerint nem az együttélés, hanem a beleegyezés hozza létre a házasságot. A házasság elhálásának szükségessége a kötelék létrejöttéhez – abban a formában, ahogyan Reimsi Hinkmar nyomán Gratianus és a bolognai iskola tanította – annyiban talált a XII. század végétől elutasításra, amennyiben a hivatalos pápai állásfoglalások leszögezték, hogy a házasságot mint szerződést és szentséget a felek beleegyezése hozza létre. Ugyanakkor megmaradt a jogban annak lehetősége, hogy az elhátatlan házasságokat meghatározott esetekben felbontsák. Gratianus korában a probléma úgy merült fel, hogy mi a szerepe a házasságkötésnek és az elhálásnak a szilárd házassági szövetség létrehozásában. Gratianus szerint a házasság a szándék kinyilvánításával (*desponsatio*) kezdődik, de létrejöttének folyamata véglegesen csak a testi kapcsolattal válik befejezetté (C. 27 q. 2 d. p. c. 34: „... coniugium desponsatione initiatur, commixtione perficitur. Unde inter sponsum et sponsam coniugium est, sed initiatum; inter copulatos est coniugium ratum”; C. 27 q. 2 d. p. c. 45: „Coitus sine voluntate contrahendi matrimonium, et defloratio virginitatis sine pactione coniugali non facit matrimonium, sed precedens voluntas contrahendi matrimonium, et coniugalis pactio facit, ut mulier in defloratione suae virginitatis vel in coitu dicatur nubere viro, vel nuptias celebrare”). Ezzel szemben Petrus Lombardus hangsúlyozza, hogy a házastársi közösségre irányuló beleegyezés és nem a testi kapcsolatba való beleegyezés hozza létre a házasságot<sup>808</sup>. III. Sándor és III. Ince pápák kimondták, hogy a jelenszavas házasságkötés (*matrimonium per verba de praesenti*) hozza létre a házasságot, amely ezután nem bomlik fel – még ha elhátatlan maradt is – sem későbbi bevezetett házasság, sem később támadt sógorság útján (X 4.4.3, 5; X 4.13.10; X 4.1.25), viszont az el nem hált házasság felbomlik szerzetesi fogadalom (X 3.32.2, 14) és – ahogyan azután az újabb egyházjog részletesebben kidolgozta – pápai felmentés révén<sup>809</sup>.

## 4. A házasságot szabályozó jog

### a. A házasságkötéshez való jog

**1896** A házasságkötés alapvető joga az embernek. Ezért az 1058. k. általános elvként kimondja, hogy mindenki köthet házasságot, akit a jog ettől el nem tilt. Ez azonban nem jelenti azt, hogy valaki jogosult lehetne a házasságra egy bizonyos személlyel, ha az ezt nem kívánja. Ez a jog tehát szabadságot jelent. A házassághoz való jogot a kánonjogászok természetjogi eredetűnek tekintik<sup>810</sup>. Az egész emberiség körében elterjedt egy fajta közmeggyőződés, mely a házasságkötés szabadságát az emberi jogok közé sorolja. Ez a meggyőződés az emberi jogok különféle nyilatkozataiban is kifejezést nyer<sup>811</sup>.

<sup>808</sup> Sent. IV, 28, 3: PL 192, 915.

<sup>809</sup> A consensus-elmélet uralomra jutásáról a kánonjogban lásd pl. SIPOS I.–GÁLOS L., *A katolikus házasságjog rendszere a Codex Iuris Canonici szerint*, <sup>4</sup>Bp. 1960, 417–419; BÁNK J., *Connubia canonica*, Romae–Friburgi Brisgoviae–Barcinone 1959, 5–7; AZNAR, *Derecho Matrimonial* 296–299; újabban pedig GAUDEMET, *Le mariage* 174–185.

<sup>810</sup> Vö. pl. PIÑERO CARRION II, 192; HERVADA, J.–LOMBARDIA, P., *El derecho del Pueblo de Dios. Hacia un sistema de derecho canónico 3/1; Derecho Matrimonial*, Pamplona 1973, 315–318; AZNAR, *Derecho Matrimonial* 111–113.

<sup>811</sup> „Mind a férfinak, mind a nőnek a házasságra érett kor elérésétől kezdve joga van fajon, nemzetiségen vagy valláson alapuló korlátozás nélkül házasságot kötni és családot alapítani” (Az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata* 16. cikk [1]: KOVÁCS I.–SZABÓ I., *Az emberi jogok dokumentumokban*, Bp. 1976, 375); stb.

**1897** Ezt az alapvető jogot – mint a fent idézett kánon megszorítása („akit a jog el nem tilt”) jelzi – bizonyos esetekben korlátozni is lehet. A pozitív jog ezt nagyobb jó érdekében megteheti. Hogy mi akadályozza a házasságot isteni jognál fogva, annak hiteles megállapítására az 1075. k. 1. § szerint egyedül a legfőbb egyházi hatóság illetékes. Ám emberi, egyházi vagy állami (lásd alább b) törvényhozó is adhat ki a házasságkötés jogát korlátozó törvényeket az isteni jog által szabott kereteken belül. A házasságra képtelenné tevő akár kanonizált isteni, illetve természeti, akár tisztán egyházi törvényeket a Codex házassági akadályok néven sorolja fel (1083–1094. k.). A házassághoz való alapvető jog – noha az alapvető jogok általában egyetemeseek, örökre szólók, és nem lehet lemondani róluk – összeegyeztethető a házasságról való lemondás kötelezettségének szabad vállalásával (pl. fogadalom vagy celibátus révén). Ilyenkor ugyanis a jog gyakorlásától való tartózkodásra vállal valaki kötelezettséget. Ez pedig, mint jeles szerzők hangsúlyozzák<sup>812</sup>, nem a jog elvesztését, hanem felfüggesztését eredményezi, s a jog gyakorlásával összeegyeztethetetlen kötelezettség vállalása még nem lemondás a jogról.

**1898** A házassághoz való alapvető jog a házassági jogszabályok értelmezésének egyik kulcsa. Belőle következik, hogy a házasságkötést akadályozó vagy tiltó törvényeket mindig szorosán kell értelmezni (vö. 18. k.), s ha a házassági akadály vagy tilalom fennállását illetően az adott esetben kétség áll fenn, a házasságot nem szabad – bizonyos különös esetek kivételével (1091. k. 4. §) – megakadályozni (vö. pl. 1084. k. 2. §).

#### **b. A házasságra vonatkozó jogszabályok**

**1899** *Katolikusok* házasságát, akkor is, ha csupán az egyik fél katolikus, az *isteni jogon* kívül a *kánonjog* is szabályozza, sőt a házasság merőben polgári hatásait illetően a *polgári hatóság* is (1059. k.)<sup>813</sup>. Az 1917-es CIC 1016. kánonja még az összes keresztények házasságáról állította, hogy a katolikus egyházjog is szabályozza őket. Mivel az új egyházjog alapelve az, hogy a tisztán egyházi törvények csak a katolikusokat kötelezik (11. k.), ezzel összhangban rendezte a törvényhozó a házasságra vonatkozó egyházi jogszabályok hatályossági körét is. Ez a változás egyrészt a katolikus egyházjog ismeretének hiányát veszi realista módon figyelembe a nem katolikus keresztények körében, főként azonban ökumenikus szemlélet tanúbizonysága.

**1900** A *nem katolikus keresztények* házasságát ugyan a hatályos egyházjog nem kívánja szabályozni, de ezzel még semmi esetre sem szándékszik tagadni az egyház illetékességét a nem katolikus keresztények házassága ügyében. Ez világosan kifejezésre jutott az 1059. k. szövegtervezetének vitája során (*Comm* 15, 1983, 223). Katolikus egyházi bíróságok gyakran ítélik meg a nem katolikus keresztények házassága ügyében, s az elvi lehetősége annak is megvan, hogy a legfőbb egyházi törvényhozó valamikor ismét minden keresztény házasságára vonatkozó jogszabályt adjon ki. Azzal, hogy a mai katolikus egyházjog a nem katolikus keresztények házasságát nem szabályozta, de a nyugati nem katolikus egyházi közösségek vonatkozásában nem ismerte el kifejezetten azt a jogot sem, hogy ezek saját fegyelmük szerint szabályozzák tagjaik házasságát – amit a keleti egyházak tekintetében, természetesen azok teljesebb ekkleziológiai valóságának (a bennük lévő hierarchiának) elismeréseként, a zsinat megtett (UR 16) –, egyesek szerint nem kis joghézag keletkezett.

<sup>812</sup> HERVADA–LOMBARDIA 316–317.

<sup>813</sup> Vö. FERENCZY R.–SZUROMI SZ. A., *Az egyházi házasság mint államilag elismert házassági kötelék, in Jogtudományi Közlemények* 57 (2002) 184–189, különösen 185–186.

Ennek megszüntetése, vagyis egy olyan hivatalos egyházi kijelentés, amely teljes általánosságban elismeri a nem katolikus keresztény közösségek saját szabályait vagy az összes elképzelhető világi törvényeknek az érvényességét, veszélyesnek tűnt a Codex átdolgozó számára (*Comm* 15, 1983, 223).

**1901** Arra a kérdésre, hogy a katolikus egyházi bíróságok a nem katolikus keresztények házasságának érvényességét milyen szabályok szerint ítélik meg, az egyházjogászok általában azt válaszolják, hogy az isteni jog, többnyire az akár tételes isteni jogot, akár természetjogot kanonizáló katolikus egyházi jogszabályok előírásain (így a házassági beleegyezés lényeges hiányosságait tartalmazó kánonokon) túl ehhez azoknak a jogrendeknek az előírásait is figyelembe kell venni, amelyeknek ezek a személyek ténylegesen alá vannak rendelve<sup>814</sup>. Itt azonban tekintélyes szerzők komoly elvi különbségtételt tartanak indokoltnak. Egyfelől a házasság fölötti joghatóság alanyáról folytatott újkori viták során katolikus részről hangsúlyozták, hogy az egyház jogosult érvénytelenítő akadályok létesítésére és a házassági kötelék ügyében való ítélezésre (*Conc. Trid.*, Sess. XXIV, De sacramento matrimonii c. 3–4, 12: DS 1803–1804, 1812), valamint hogy házassági ügyekben az egyház saját jogon, nem pedig civil hatóság engedménye folytán rendelkezik hatalommal, s illetékessége a szentségi házasságra nézve kizárólagos (XIII. Leó, *Enc.*, *Arcanum*, 1880. II. 10, nr. II, 2: magyarul: *Amit Isten egybekötött*, Bp. 1986, 21)<sup>815</sup>. Másfelől a nem katolikus keresztények közül azok, akiknek közösségét a II. Vatikáni Zsinat szövegei és az azt követő katolikus szóhasználat nem egyházaknak, hanem csupán egyházi közösségeknek nevezi, mivel nem rendelkeznek felszentelt püspökökkel és papokkal, nélkülözik az egyházi törvényhozói hatalomra képes alanyokat, s így, hacsak a katolikus egyházi törvényhozó belső szabályait el nem ismeri (nem kanonizálja), s ezzel jogi erőt nem kölcsönöz nekik, híjával vannak a katolikus részről érvényesnek elismert egyházi jogszabályoknak<sup>816</sup>. Jogszabályaik elismerésének lehetősége attól az állásponttól is függ, amit a világiaknak az egyházkormányzati hatalomban való részesedési lehetőségéről a teológia kialakít<sup>817</sup>.

**1902** A nem keresztények közötti házasság alá van vetve a világi törvényeknek a „természetjog” szabta keretek között<sup>818</sup>. Ez azt is jelenti, hogy katolikus értékelés szerint a nem keresztények közti polgári házasság is felbonthatatlan, ha érvényesen kötötték. A nem keresztények közötti házasság „formális és materiális érvényességi követelményeinek megítélésekor a megfelelő állami jogot kell alkalmazni azokkal az esetleges utalásokkal

<sup>814</sup> Vö. PRADER, *Eherecht* 47; UA., *De iure quo regitur matrimonium baptizatorum acatholicorum*, in *Per* 67 (1978) 127–144; UA., *Zur Anwendung nichtkatholischen Eherechts durch kirchliche Instanzen*, in LEISCHING, P.–POTOTSCHNIG, F.–POTZ, R., *Ex aequo et bono*. Willibald M. Plöchl zum 70. Geburtstag, Innsbruck 1977, 361–363 (a szerző kedvezni látszik a protestánsok saját előírásai egyházi elismerésének). A protestáns felekezetek belső szabályainak elismerését látszik föltételezni más szerző is, pl. LÜDICKE, *Eherecht* 20.

<sup>815</sup> Vö. BÁNK, *Connubia* 60–61; AZNAR, *Derecho Matrimonial* 118; SIPOS–GÁLOS 56–75.

<sup>816</sup> NAVARRETE, *Problemata* 38–40, 42; UA., *Responsa Pontificiae Commissionis Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando. I*, in *Per* 77 (1988) 508 (a szerző szerint katolikus kanonizáció nélkül ezekre a házasságokra csupán a tételes isteni jog és a természetjog előírásai vonatkoznak).

<sup>817</sup> A középkorban a kérdést a kánonjogászok más oldalról vizsgálták. A közösségek egészét szem előtt tartva pl. annak lehetőségét kutatták, hogy érvényesen kiközösíthetnek vagy letehetnek-e valakit az eretnekek saját gyülekezetiükben. Az erről szóló különféle elméletekhez lásd LENHERR, T., *Die Exkommunikations- und Depositionsgewalt der Häretiker bei Gratian und den Dekretisten bis zur Glossa ordinaria des Johannes Teutonicus* (MThSt kan. Abt. 42), St. Ottilien 1987, 257–261.

<sup>818</sup> Vö. pl. PIÑERO CARRION II, 193.



együtt, melyek abban külföldi vagy vallási jogra vonatkoznak”<sup>819</sup>. Az ilyen házasságok számára tehát az állami jogban szereplő érvénytelenítő akadályokat és formai előírásokat is elismeri az egyház a házasság „természetjogi”, ontológiai létrejöttét befolyásoló tényezőknek.

### c. A házasság jogkedvezménye

**1903** A házasságot jogkedvezmény illeti meg, vagyis kétely esetén a házasságot érvényesnek kell tekinteni mindaddig, amíg ennek ellenkezője be nem bizonyosodik (160. k.). A jogkedvezmény olyan eszköz, amellyel a jogrend bizonyos jogviszonyokat a társadalmi érdekre való tekintettel különös védelemben részesít. A házasság jogkedvezménye (*favor matrimonii*) az érvényessége mellett szóló jogvélelemben áll. Ám az érvényességnek ez a vélelme csak a külső elemeit tekintve megfelelően, vagyis a *rá érvényes* jogszabályok szerint<sup>820</sup> megkötött házasság esetében áll fenn (vö. 124. k. 2. §). Ezért a kánoni formára kötelezett katolikusok tisztán polgári házasságát pl. nem vélelmezzük érvényesnek, így érvénytelensége külön bizonyításra egyházi fórumon nem szorul.

**1904** Az érvényesség vélelme – a külső látszat szerint érvényesen végzett jogcselekményekre vonatkozó általános szabály alkalmazásán<sup>821</sup> túl – a házasság felbonthatatlanságának következménye a jogban. Ezért is volt egyértelmű a Codexet átdolgozó bizottságban az a vélemény, hogy ezt a vélelmet továbbra is fenn kell tartani (*Comm* 9, 1977, 212; 10, 1978, 126). Minthogy pedig a felbonthatatlanság minden házasságnak, tehát nem csupán a keresztények között fennállónak lényegi tulajdonsága, ezt a jogvélelmet a nem keresztények házasságára is alkalmazni kell<sup>822</sup>. Így a kánoni formára nem kötelezettek tisztán polgári házasságát érvényesnek vélelmezzük (az elsőt!).

**1905** Az érvényes, de nem szentségi házasságok esetén ez a jogvélelem mégsem mindig érvényesül korlátlanul. Ha ugyanis a felek egyike megkeresztelkedik, kétség esetén a hit javára, a nem keresztény házasság érvénytelensége mellett kell állást foglalni (vö. 1150. k.)<sup>823</sup>.

## 5. A házasság elnevezései

### a. A megkötött házasság

**1906** *Megkötöttnek* (*ratum*) a keresztények közti érvényes házasságot nevezzük. E házasság másik neve: szentségi házasság (1061. k. 1. §, vö. 1055. k. 2. §). Az ilyen házasságot akkor is megkötöttnek mondjuk, ha még nem került sor az elhálásra (1061. k. 1. §). Ezt a CIC nem véletlenül hangsúlyozza, hiszen a kánoni jog történetének régebbi szakaszaiban a terminológiai szokás eltérő volt: Gratianus pl. még az elhált, illetve a már (!) felbonthatatlan házasságra alkalmazta a *ratum* kifejezést<sup>824</sup>.

<sup>819</sup> PRADER, *Eherecht* 48; a „kinai szokás” szerinti házasságot az egyház nem tekinti biztosan érvénytelennek olyan esetben, mikor azt az illető területen érvényes állami jog nem fogadja el; vö. SC Off, Resp. part., 1938. VI. 28, A: *Leges* I, 1893 (a kongregáció válasza Holland Indiára vonatkozott).

<sup>820</sup> LÜDICKE, *Eherecht* 22; AZNAR, *Derecho Matrimonial* 126; stb.

<sup>821</sup> NAUROIS, L. de, *Matrimonium gaudet favore iuris*, in *AnCan* 26 (1982) 447.

<sup>822</sup> PRADER, *Eherecht* 48.

<sup>823</sup> PRADER, *Eherecht* 48, 152–153.

<sup>824</sup> Vö. GAUDEMET, *Le mariage* 176.

## b. A megkötött és elhált házasság

**1907** *Megkötöttnek és elhálnak* (ratum et consummatum) akkor mondjuk a házasságot, ha a házaspár egymás között, emberi módon, önmagában gyermek nemzésére alkalmas házastársi cselekedetet hajtottak végre, melyre a házasság természeténél fogva (vö. 1055. k. 1. §) irányul, és amelyben a házastársak egy testté lesznek (1061. k. 1. §). A házasság elhálásának ez a fogalma eltér az elhálásnak az 1917-es CIC 1015. k. 1. §-a szerinti leírásától. Abban ugyanis még a biológiai elem volt csak hangsúly („egy testté lesznek”), a hatályos Codex viszont az elhálás megvalósulásához, az emberi személy egészét tartva szem előtt, azt is kívánja, hogy a házastársi cselekedet emberi módon menjen végbe. *Emberi módon* akkor kerül sor az elhálásra, ha a házastársi aktust mint olyat a felek tudatosan és kellő szándékkal hajtják végre. Nincs tehát elhálva az a házasság, amelyben ez pl. csak erőszakkal, részegen vagy kábítószer hatása alatt történt meg<sup>825</sup>.

**1908** Az elhálás megtörténtének biológiai feltételei – az egyházi joggyakorlat szerint – a merevedés (erectio), a legalább részleges (SC Off, Resp., 1941. III. 1: *Leges I*, 2050) behatolás (penetratio) és a magömlés a hüvelyben (ejaculatio in vagina)<sup>826</sup>. Nem szükséges viszont hozzá az, hogy a férfinak megtermékenyítésre alkalmas „magva” (verum semen) legyen. Ez utóbbi alapelvet a Hittani Kongregáció 1977. V. 13-i határozata általános érvénnyel leszögezte (AAS 69, 1977, 426).

**1909** Természetesen a házastársi aktusnak a felek között, ahhoz, hogy a házasságot elhálttá tegye, az érvényes *házasságkötés után* kell végbemennie. Nincs tehát elhálva azok házassága, akik egymással csak a házasságkötés előtt éltek szexuális életet.

**1910** Ha a házasságkötés után a felek együtt laktak, *az elhálást vélelmezzük*, amíg ennek ellenkezője be nem bizonyosodik (1061. k. 2. §). Ez ellen a jogvélelem ellen az el nem hált házasság alóli pápai felmentésért (1142. k.) folyó eljárás (1697–1706. k.) során bizonyításnak van helye.

## c. Az érvénytelen házasság

**1911** *Érvénytelennek* (invalidum) akkor mondjuk a házasságot, ha az érvényesség látszata fennáll, de valamilyen okból ez a látszat nem felel meg a valóságnak (hiányzik a jogcselekmény érvényes létrejöttéhez szükséges valamilyen lényeges mozzanat, pl. hiányos a házassági beleegyezés). Az egyházjogi szóhasználatban a semmis (nullum) házasság általában az érvénytelen házasság szinonimájaként szerepel. Ezekre a házasságokra igaz, hogy érvénytelenségük bizonyításáig érvényesnek kell vélelmezni őket (1060. k.).

**1912** Nem érvénytelennek, hanem inkább nem létezőnek mondjuk azt a kötést, ahol az érvényesség külső látszata sem áll fenn (így pl. kánoni formára kötelezett katolikusok tisztán polgári házassága esetén<sup>827</sup>). Ilyen esetekben a jog nem vélelmezi az érvényességet, s az érvénytelenség bizonyítására sincs szükség, mert jogilag nyilvánvaló, hogy a cselekmény

<sup>825</sup> NAVARRETE, *Problemata* 105–148; vö. *Comm* 6 (1974) 178–184, 191–192; LÜDICKE, *Eherecht* 24.

<sup>826</sup> A CIC átdolgozása során a bizottságban leszögezték, hogy ez a három elem szükséges, s ez egyben feltételezi a nő részéről, hogy erre alkalmas hüvellyel rendelkezik (*Comm* 6, 1974, 180). Nem tartották viszont szükségesnek a házasság elhálásához, hogy a felek között a házastársi aktus egyúttal a szexuális vágyat kielégítő is legyen (uo. 188–191).

<sup>827</sup> Vö. PIÑERO CARRION II, 195; *Comm* 15 (1983) 224.

nem érvényes. Az ilyen „házasságok” nemlétének bizonyítására – mint a jogcselekmények általános ismertetése során már jeleztük – még az 1686. k. szerinti okirati eljárásra sincs szükség; elegendő a helyzet tisztázása az esküvő előtti plébániai jegyesvizsgálaton (PCI, Resp., 1984. VI. 26, nr. II: AAS 76, 1984, 747).

#### d. A vélt házasság

**1913** *Vélt házasságnak* (matrimonium putativum) az olyan érvénytelen házasságot mondjuk, melyet legalább az egyik fél jóhiszeműen kötött meg. Addig nevezzük ezt a házasságot véltnek, amíg mindkét fél bizonyosságot nem szerez annak semmisségéről (1061. k. 3. §). Hangsúlyozandó, hogy minden jóhiszeműség mellett is csak akkor minősíthető a házasság véltnek, ha legalább az *érvénytelen* (invalidum; lásd fent c) házasság követelményeinek megfelel. A nem létező házasság nem tekinthető vélt házasságnak sem (PCI, Resp., 1949. I. 26: AAS 41, 1949, 158)<sup>828</sup>. A jóhiszeműség mindaddig feltételezendő, amíg a házasság érvénytelensége hivatalos és végrehajtható módon megállapítást nem nyert (két egybehangzó ítélet formájában)<sup>829</sup>. Egyébként vélt házasságban jóhiszeműen együttélni nem bűn; s a vélt házasság bizonyos kánoni hatásai megfelelnek az érvényes házasságénak (vö. 1137. k.).

## 6. A házassági ígéret

**1914** Az eljegyzés és a jegyesség jogintézménye napjainkra az egyházban is jelentőségét veszítette. Ennek megfelelően a CIC tudatosan kerüli is (egyedül az 1062. k. 1. §-ában használja) az eljegyzés kifejezést<sup>830</sup>. Csupán annyit szögez le, hogy a házassági ígéretet, mégpedig függetlenül attól, hogy az egyoldalú vagy kétoldalú, a részleges jog szabályozza, melyet a püspöki konferencia határoz meg a szokásjog és az esetleges polgári törvények figyelembevételével (1062. k. 1. §). Magyarországon hivatalos egyházi eljegyzés nincs szokásban. A püspöki konferencia előírja a jegyesek naplójának vezetését (*Egységes Katolikus Anyakönyvezési Szabályzat*, Bp. 1988, 53–57, 56–65. §. 67. §). Az ide való bejegyzésnek külön jogkövetkezményei nincsenek a házasulandókra nézve.

**1915** A házassági ígéretből nem származik kereseti jog a házasság megkötésének kieszközlésére, ellenben ha kártérítés jár, kártérítési keresetnek van helye (1062. k. 2. §).

**1916** A középkorban az eljegyzésnek, melyet a consensus-elmélet uralomra jutása idején különböztettek csak meg véglegesen és világosan a házasságkötéstől, azért volt igen nagy a szerepe, mert a jövőre vonatkozó házassági akaratnyilvánítás, melyet később szexuális együttélés követett (matrimonium contractum per verba de futuro carnali copula subsecuta), érvényes házasság fennállásának vélelmét vonta maga után. Az ilyen házasság volt a „matrimonium praesumptum” legfontosabb típusa. A középkori egyházjog szerint az eljegyzés alapján, ha időközben nem keletkezett házassági akadály, keresetet lehetett indítani

<sup>828</sup> LÜDICKE, *Eherecht* 26; BERSINI 23; AZNAR, *Derecho Matrimonial* 128.

<sup>829</sup> LÜDICKE, *Eherecht* 26.

<sup>830</sup> SERRANO RUIZ, J. M., *Ispirazione conciliare nei principi generali del matrimonio canonico*, in AAVV., *Matrimonio canonico fra tradizione e rinnovamento* (Il Codice del Vaticano II, 7), Bologna 1985, 71–74; PRADER, *Eherecht* 64.

a házasságkötés kieszközlésére (X 4.1.10). Ezért – hazánkban is – sok per folyt az eljegyzések érvénytelenség nyilvánításáért és felbontásáért<sup>831</sup>.

---

<sup>831</sup> GAUDEMET, *Le mariage* 174–176, 180–181; ERDŐ P., *Eheprozesse im mittelalterlichen Ungarn*, in *ZRG Kan* 72 (1986) 258–261.

## 72. §. A házasság lelkipásztori előkészítése

### 1. A lelkipásztori előkészítés végzője és szakaszai

**1917** A házasság lelkipásztori előkészítéséről, sőt a házasság megkötése utáni további pasztorális gondoskodásról részletes irányelveket ad II. János Pál pápa a *Familiaris consortio* kezdetű apostoli buzdításban (1981. XI. 22, nr. 65–85: AAS 74, 1982, 158–187; magyarul: PM V, 103–137). Az Egyházi Törvénykönyv ennek szellemében tárgyalja ezt a témakört.

#### a. A lelkipásztori előkészítés és gondozás alanya

**1918** A Codex szemléletében a házasság lelkipásztori előkészítésének és a házassági pasztorációnak egyrészt azok az alanyai, akik rendezik, szabályozzák, szervezik a felkészítésnek és a házastársak, illetve a családok segítésének munkáját. Ezeket a feladatokat az egyházi hatóságok végzik, elsősorban a *helyi ordinárius* (1064. k.) és a *plébános* (529. k. 1. §; pontosabban minden „saját közösséggel” – vö. 515. k. 1. § – rendelkező lelkipásztor), akinek ezen a téren feladata – a személyes előkészítői munkán túlmenően – gondoskodni arról, hogy saját egyházi közössége kivegye a részét a házasságok gondozásából (1063. k.). Másrészt ennek a lelkipásztori előkészítésnek és gondozásnak alanyai, immár konkrétabb értelemben, azok is, akik ezt a munkát közvetlenül végzik: a *lelkipásztorok* és az *egyházi közösségek* (főként a plébániák – vö. 515. k. 1. §, 529. k. 2. §, 1063. k.). Tehát a házasság lelkipásztori gondozása az egész keresztény közösségnek sajátos feladata, mégpedig nem csupán a családok segítése, hanem az előkészítés és az esküvő teendőinek területén is.

#### b. A házassági pasztoráció szakaszai

**1919** A házasságok lelkipásztori támogatásában elsődleges (de nem kizárólagos) feladatként a Codex bizonyos konkrét tennivalókat ír elő, melyek a házassági pasztoráció időrendben is többé-kevésbé elkülöníthető szakaszainak felelnek meg:

**1920** 1) Az első szakasz a *távlati előkészítés*, mely különféle módokon történik. Ilyenek a szentbeszéd, a gyermekeknek, az ifjúságnak és a felnőtteknek szóló hitoktatás, a tömegtájékoztató eszközök használata. Ebbe a szakaszba (és nem a következőbe!) tartoznak az úgynevezett jegyeskurzusok is, amelyeket mindenki számára tartanak, aki fiatal, és érdeklődik, tehát nem csupán azok részére, akik már konkrétan jelentkeztek a házasságkötésre. Mindezek során a hívők oktatást kapnak a keresztény házasság jelentéséről, a keresztény házastársak és szülők feladatairól (1063. k. 1).

**1921** 2) A második szakasz a *közvetlen felkészítés*. Ennek formája a személyes jegyesoktatás, amelynek során a jegyesek alkalmassá válnak új állapotuk szentségére és kötelességeire (1063. k. 2).

**1922** 3) A harmadik szakasz a *házasságkötés liturgiája*. Ezt úgy kell végezni, hogy lelkipásztori szempontból is hatásos, eredményes, gyümölcsöző legyen. Ki kell tűnnie belőle, hogy a házastársak a Krisztus és az egyház közti termékeny szeretet misztériumát jelzik, és abban részesülnek (1063. k. 3).

**1923** 4) A negyedik szakasz az *utólagos segítség*. Ennek célja támogatni a házastársakat abban, hogy életszövetségüket hűségesen megtartsák és megvédjék, s a családban mind szentebb és teljesebb életet éljenek (1063. k. 4).

**1924** „Az Egyházban, amely a családi pasztoráció felelős alánya, meg kell emlékeznünk sok olyan társulásról is, melyekben Krisztus és Egyházának misztériuma él és nyilatkozik meg. Elismerést és megbecsülést érdemel az a sok egyházi egyesület, csoport, mozgalom, vagy bármilyen nevet viselő közösség, amely – mindegyik a maga jellegzetességei, céljai, szolgálatai szerint – a család lelkipásztori gondjával törődik.

**1925** Ezért a Szinódus nyilvánosan elismerte az ilyen apostolkodó, nevelő és lelkiiséget ápoló egyesületek hasznos voltát. Feladatuk az, hogy felébredjék a másokkal való összetartozás érzékét, támogassák az Evangélium és az Egyház hite szerinti életformát; a keresztény erények és ne a közvélemény szerint formálják a lelkiismeretet, buzdítsanak a felebaráti szeretet gyakorlására, valamint a mások felé nyitott lelkületre...” (II. János Pál, Adhort. ap., *Familiaris consortio*, 1981. XI. 22, nr. 72: AAS 74, 1982, 169; magyarul: PM V, 115–116).

## 2. A házasságra való szentségi előkészület

### a. A bérmlás

**1926** Mivel itt az egyházi házasságjog olyan házasságokról rendelkezik, ahol legalább az egyik fél katolikus (1117. k.), a keresztségről mint házassági előfeltételről a jog külön nem beszél. Ez ugyanis a katolikus fél részéről adott. Azok a katolikusok, akik még nem részesültek a bérmlás szentségében, mielőtt házasságra engednék őket, kötelesek megbérmlákozni, ha ez nagyobb kellemetlenség nélkül megtörténhet (1065. k. 1. §). Ezt az előírást azonban annak fényében kell magyarázni, hogy a házassághoz az emberi személynek joga van.

**1927** A bérmlás felvétele a házasságkötés előtt nagy nehézségbe ütközik, ha pl. a bérmlási felkészítés miatt az esküvőt el kellene halasztani, vagy ha nem áll az esküvő előtt rendelkezésre olyan személy, aki bérmlási felhatalmazással rendelkezik<sup>832</sup>. Ilyenkor ugyanis – eltérően a 883. k. 2. számában említett esetektől – a bérmlás nem tartozik a plébános saját jogkörébe. Hazánkban ez a súlyos nehézség, mely mentesíti a hívőt az esküvő előtti bérmlákozás kötelezettsége alól, az esetek túlnyomó többségében fennáll<sup>833</sup>. Az is előfordulhat, hogy egy katolikusnak keresztelt házasulandó azért utasítja el az esküvő előtt a bérmlákozást, mert nincs ehhez kellően kifejezett és egyértelmű hite. Ezt a helyzetet is olyan súlyos nehézségnek kell értelmeznünk, amely miatt bérmlás nélkül is házasságkötésre kell engedni a feleket. Ha ugyanis valódi házasságot akarnak kötni, hitük hiányossága miatt (vagy akár élő hitüknek olyan hiánya miatt, amely azonban nem vezetett a katolikus egyház formális aktussal való elhagyásához – 1117. k.) nem szabad az esketést megtagadni (II. János Pál, Adhort. ap., *Familiaris consortio*, 1981. XI. 22, nr. 68: AAS 74, 1982, 163–165; magyarul: PM V, 109–111).

<sup>832</sup> BERSINI 29.

<sup>833</sup> SIPOS–GÁLOS 124, 13. jegyz.

## b. A gyónás és az áldozás

**1928** A házasságkötés előtt a szentgyónás és a szentáldozás elvégzése nem kötelező. Azonban az Egyházi Törvénykönyv ezeket igen ajánlatosnak minősíti (1065. k. 2. §). Mivel ugyanis a házasság az „élők szentsége”, kinek-kinek lelkiismereti kötelessége, hogy a kegyelem állapotában vegye fel. Ez azonban a belső fórumra tartozik. Tehát a plébánosnak nincs joga megtagadni az esketést attól, aki nem óhajt előtte – igazolható módon – gyónni, és akár előzetesen, akár a szertartás során áldozni. Tekintettel arra, hogy a házasságkötéshez a személynek alapvető joga van, akkor is, ha kánoni formára kötelezett katolikus, mindazt házasságkötésre kell engedni, akit a jog el nem tilt ettől. Ezeket a tilalmakat pedig (vö. 18. k.) szorosan kell értelmezni.

## 3. A jegyesvizsgálat

### a. Tárgya

**1929** Mielőtt házasságkötésre kerül sor, be kell bizonyosodnia annak, hogy az érvényes és megengedett házasságkötésnek semmi nem áll útjában (1066. k.). Ennek az esküvő előtti vizsgálatnak arra kell irányulnia, hogy vannak-e a felek között házassági akadályok, vagy olyan körülmények, amelyek házassági tilalommal járnak, illetve esketési engedélyt tesznek szükségessé (vö. 1071. k., 1083–1094. k., 1124–1126. k.).

**1930** A házassági tilalmak közül egyesek a felek személyi adatainak tisztázásakor kitűnnek, másokra – hacsak mindenre kiterjedő egyházmegyei vagy országos jegyesvizsgálati formanyomtatvány nincsen – a jegyesekkel való beszélgetés során kell fényt deríteni. Gyakorlatilag a jegyesvizsgálat vezérfonalául a jegyesek naplójának rovatai szolgálnak (főként: „3. A jegyesek családi és keresztnéve, vallása és állapota. 4. Születésük helye, ideje; keresztelésük helye és ideje. 5. Lakóhelyük. 6. Szüleik [elhalt házastársuk] családi és keresztnéve. 7. Házassági akadály, felmentés száma. 8. Hirdetések”: *Egységes Katolikus Anyakönyvezési Szabályzat*, Bp. 1988, 53, 57. §). Az egyes rovatok kitöltésének módját, s így a vizsgálat során felmerülő nehézségek megoldását az *Anyakönyvezési Szabályzat* részletesen tárgyalja (uo. 53–56, 58–63. §). A jegyesvizsgálattal és a hirdetésekkel kapcsolatban az egyetemes jog nem bocsátkozik részletekbe. A hazai helyi egyházjog a házassági hirdetéseket már nem írja elő (MKPK, Kieg. 10. cikkely).

### b. Alanya

**1931** A jegyesvizsgálat végzője normális körülmények között az a plébános, akinek „közre kell működnie” a házasságkötésnél, vagyis akinek a területén a házasságot kötik (530. k. 4). Ha a vizsgálatot más tartja meg, akkor annak eredményéről mielőbb hiteles okiratban értesítenie kell ezt a plébánost (1070. k.). Elő szokott pl. fordulni, hogy a felek lakóhelye szerinti plébános – szívességből – elvégzi a jegyesvizsgálatot is, s annak eredményét az elbocsátóval együtt elküldi az eskető plébánosnak.

### c. Módja

**1932** *Rendes körülmények között* a jegyesvizsgálat módját, az ennek során felhasználandó eszközöket illetően a püspöki konferenciák rendelkezései szerint kell eljárni. Ha a vizsgálatot az előírt módon nem végzik el, a plébánosnak nem szabad esketnie (1067. k.). A jegyesvizsgálat egyik hagyományos eszköze volt a készülő házasság *kihirdetése* abból

a célból, hogy a házasságot akadályozó körülményről tudó hívők jelentsék ezt az illetékes egyházi hatóságnak. Ez a jelentési kötelezettség a hirdetésektől függetlenül ma is fennáll, hiszen az 1069. k. szerint minden hívő köteles a házasságkötés előtt felfedni a plébános vagy a helyi ordinárius előtt azokat az akadályokat, melyekről tudomása van. A jegyesvizsgálatot végző személynek különösen is ügyelnie kell az esetleges esketési tilalmak feltárására (MKPK, Kieg. 10. cikkely, vö. 1071. k.).

**1933** A hirdetéseknek igazán nagy szerepe a kései középkorban volt, amikor az egyház már követelte a házasságkötés nyilvánosságát, de még nem voltak anyakönyvek<sup>834</sup>. Tehát szükség volt arra, hogy azokról akiket az egyház színe előtt esketnek, tudják, hogy szabad állapotúak, de nem volt más eszköz ennek tisztázására, mint a hirdetés. Egészen a XX. század elejéig, X. Pius 1907. VIII. 2-án kiadott *Ne temere* kezdetű határozatáig megmaradt a hirdetésnek ez a gyakorlati értelme, mert bár a Trentói Zsinat (Sess. XXIV, De ref. circa matrimonium, c. 1: COD 756) a házasságok anyakönyvezését előírta, de az esküvők visszajelentését és bejegyzését a kereszteleési anyakönyvbe csak a *Ne temere* biztosította kellőképpen.

**1934** Hazánkban a püspöki konferencia a házassági hirdetéseket nem teszi kötelezővé, azonban abban az esetben, ha a hirdetés élő szokás és a plébániai közösség eseményének számít, ajánlja a korábbi forma fenntartását (*Egységes Katolikus Anyakönyvezési Szabályzat*, Bp. 1988, 41. §; 56, 63. §; *A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia kiegészítő Szabályai az Egyházi Törvénykönyvhöz* 10. cikkely)<sup>835</sup>.

**1935** *Halálveszélyben*, ha más bizonyítékok nem szerezhetők be, elegendő a felek – adott esetben esküvel is megerősített – állítása arról, hogy meg vannak keresztelve és semmilyen akadály nincs közöttük. Ez az állítás, melyet – eltérően az 1917-es CIC 1019. k. 2. §-ának előírásától – már nem kell mindig és feltétlenül esküvel is alátámasztani, nem elegendő akkor, ha ellenkező jelek állnak fenn, vagyis olyan körülmények melyek komolyan amellettt szólnak, hogy az érintettek nincsenek megkeresztelve, vagy akadály áll fenn közöttük (1068. k.). Egyébként halálveszélyben a forma és az akadályok alól különleges felmentési lehetőségek is vannak (vö. 1079. k.).

## 4. A házassági közreműködés tilalmai

### a. Az esketési tilalmak általában

**1936** A közreműködési vagy más szóval esketési tilalmak nem közvetlenül a házasulandóknak, hanem az esketőnek szólnak. Közreműködőnek, esketőnek – mint a házasságkötési forma kapcsán még bővebben kifejtjük – azt a személyt nevezzük, aki a felektől az egyház nevében kiveszi a beleegyezést.

**1937** Ezeknek a tilalmaknak a hatálya az, hogy azokban az esetekben, amelyekre vonatkoznak, *nem megengedett* (de természetesen érvényes) az esketés a *helyi ordinárius engedélye nélküli*.

<sup>834</sup> Vö. GAUDEMET, *Le mariage* 229–232. A hirdetések és a nyilvános házasságkötés kötelezettségét – igaz, hogy még nem az érvénytelenség terhe alatt – az egyetemes egyházbjogban először az 1215-ös IV. Lateráni Zsinat írta elő (c. 51: X 4.3.3).

<sup>835</sup> A hirdetésekkel kapcsolatos régi szabályokról és komplikált kazuisztikáról, lásd: SIPOS–GÁLOS 128–146.



**1938** Ezek a tilalmak nem vonatkoznak *szükség esetére*, vagyis az olyan helyzetekre, amikor halálveszély áll fenn, vagy nincs idő az engedély kikérésére. Arra nézve, hogy mikor tekinthető a helyi ordinárius kellő időn belül elérhetetlennek s így az esketés engedély nélkül is megengedettnek, az 1079. k. 4. §-ának előírása tekinthető irányadónak. Elérhetetlennek minősül a helyi ordinárius ezek szerint akkor is, ha csak táviratilag vagy telefonon lehet hozzá folyamodni<sup>836</sup>.

### b. Az egyes tilalmak

Az 1071. k. a következő esettípusokra nézve mond ki esketési tilalmat:

**1939** 1) *A lakóhelynélküliek házassága.* Aki sem lakóhellyel, sem pótlakóhellyel (100. k.) nem rendelkezik, annak személyével kapcsolatban a vizsgálat különösen nehéz, hiszen nem tartozik tartósan egyetlen egyházi területi egységhez sem. Ezért szükséges az esketés helye szerinti helyi ordinárius engedélye.

**1940** 2) *A polgári törvények szerint nem elismerhető vagy megköthető házasság.* A házasság polgári törvények szerinti elismerése ott jelent problémát, ahol a világi jog az egyházi házasságkötésnek polgári hatásokat tulajdonít. Nem lehet polgárilag megkötni pl. azok házasságát akiknek harmadik személlyel még fel nem bontott (egyházilag egyébként nem érvényes) polgári házassága van.

**1941** 3) *Annak házassága, akinek előző együttélésből származó természetes kötelezettségei* vannak másik fél vagy gyermekek iránt. Ilyen természetes kötelezettség lehet pl. az érvénytelennek nyilvánított korábbi egyházi házasságból, a tisztán polgári házasságból vagy akár a házasság nélküli együttélésből fakadó tartási kötelezettség<sup>837</sup>. Különösen nagy gondot okoznak ezek a kötelezettségek azokon a vidékeken, ahol többnejűség van szokásban, és ezzel szakít a keresztény hitre térő ember.

**1942** 4) *Annak házassága, aki a katolikus hitet közismerten elhagyta.* Ez a tilalom nem csupán azokra vonatkozik, akik az egyházat formális aktussal elhagyták, hanem annál tágabb. Viszont nem alkalmazandó a tilalom azokra, akik pusztán a vallás gyakorlását mulasztották el, még akkor sem, ha ezt hosszú ideig tették<sup>838</sup>. Ha nem egyszerűen a vallás gyakorlásának hiánya, hanem a katolikus hit elvetése az illető részéről már közismert (notorius) tény, akkor sem megtagadni kell az esketést, hanem az 1125. k.-ban a vegyes házasságokra előírt biztosítékok csatolásával kell engedélyt kérni a helyi ordináriustól (1071. k. 2. §). Az esketést – lelkipásztori tapintattal – megtagadni csak akkor kell, „ha a házasulandók kifejezetten és nyíltan megvallják, hogy elutasítják, amit az egyház akar a házasság szentségének kiszolgáltatásával” (II. János Pál, Adhort. ap., *Familiaris consortio*, 1981. XI. 22, nr. 68: AAS 74, 1982, 165; magyarul: PM V, 111), vagyis pl. kimondják, hogy nem vállalják a hűséget, a felbonthatatlanságot vagy a gyermeket. Ilyenkor „nem az egyház akadályozza meg az esküvőt, hanem ők maguk, akik így kéri” (uo.). Tehát ebben az esetben a felek szándéka nem felel meg az érvényes házassági beleegyezés létrejöttéhez „isteni jogon” szükséges követelményeknek (vö. 1055–1057. k.). Ha azonban az érvényes házasságkötéshez szükséges szándék megvan, akkor az illetékes – kánoni formára kötelezett személyek esetén – a hit hiányára hivatkozva nem tagadhatja meg az esketést (vö. *Familiaris consortio* 68). A

<sup>836</sup> LÜDICKE, *Eherecht* 39.

<sup>837</sup> BERSINI 36.

<sup>838</sup> BERSINI 37.

házasságkötés ugyanis alapvető jog (1058. k.), s ezek a felek kánoni forma nélkül érvényes házasságot sem köthetnek. Ezért kell ilyenkor, még ha netán mindkét fél közismerten, de nem formális aktussal elvetette volna is a hitet, az ordináriustól kért engedély birtokában közreműködni a házasságkötésnél<sup>839</sup>.

**1943** 5) Annak házassága, akit egyházi *cenzúra* (kiközösítés, egyházi tilalom, vö. 1331. k. 1. § 2, 1332. k.) köt.

**1944** 6) *Nem önjogú kiskorúak* házassága szüleik tudta nélkül vagy ésszerű ellenkezése dacára. Ilyen kiskorúak azok, akik – noha az érvényes házassághoz szükséges koruk már megvan (1083. k.) – még nem töltötték be 18. életévüket (vö. 97. k. 1. §), és nincsenek a világi jog szerint sem nagykorúsítva (vö. 22. k.).

**1945** 7) *A képviselő útján* kötendő házasság. Mivel ilyenkor (1105. k.) viszonylag könnyen előfordulhat a személytévesztés vagy valamilyen rendellenesség a képviselői megbízatás körül, a törvényhozó óvatossága indokoltnak látszik.

**1946** Az esketési tilalmaknak ezen a listáján nem szerepel a vegyes házasság (1124. k.) és a jelenre vagy múltra vonatkozó feltétellel megkötni kívánt házasság (1102. k. 3. §), bár másutt a jog ezeket is a helyi ordinárius engedélyéhez köti. Ezekben az esetekben azonban nem pusztán az eskető a tilalom címzettje, hanem maguk a felek is, vagyis nemcsak esketési, hanem házasságkötési tilalmak is.

**1947** Nem esketési tilalom, hanem csupán felszólítás a lelkipásztorokhoz, hogy igyekezniük kell a fiatalokat visszatartani a házasságkötéstől az előtt az életkor előtt, amelyet a helyi szokások a házasságkötéshez megkívánnak (1072. k.). Ez a felszólítás azokra az esetekre vonatkozik, amikor a házasságot sem akadály nem zárja ki, sem tilalom nem áll annak útjában. Tehát pl. ha a 16 éven felüli fiú vagy a 14 éven felüli leány 18. életévének betöltése előtt szülei hozzájárulásával kívánna házasságot kötni, vagy ha ugyanők már polgárilag összeházasodtak és ezzel az adott ország törvényei szerint már nagykorúsítottak volna, házassági tilalom nem kötné őket, mégis – ha a helyzet ezt indokolja – a lelkipásztoroknak meg kellene próbálnia lebeszélni a feleket az elszietett egyházi házasságról. Ha a házasulandók ilyenkor mégis ragaszkodnának az esküvőhöz, az illetékes lelkipásztor köteles lenne összeadni őket (vö. 1058. k.)<sup>840</sup>, feltéve, hogy nem bizonyított a felek beleegyezésének hiánya. Ha viszont ez az igen fiatalon kötött házasság később mégis tönkremegy, és kiderül, hogy a felek valamelyike pszichésen éretlen volt a házasságra, kellő bizonyítás esetén lehetőség van a házasság érvénytelenségének bírói kimondására az 1095. k. 2. száma alapján.

<sup>839</sup> Vö. AZNAR, *Derecho Matrimonial* 168–172 (a szerző nem kielégítőnek látszó indoklással azonosítani tűnik a nem gyakorló és a hitet közismerten elutasító katolikusokat).

<sup>840</sup> Vö. LÜDICKE, *Eherecht* 41.

## 73. §. A házassági akadályok általában

### 1. A házassági akadály fogalma

**1948** A mai egyházjog csak érvénytelenítő házassági akadályokat ismer. 1983-ig léteztek tiltó akadályok is. Ezek részben teljesen megszűntek, részben érvénytelenítővé váltak, a vegyes vallás pedig megmaradt ugyan, de nem akadályként, hanem házassági tilalomként (1124. k.).

**1949** A hatályos egyházjogban tehát a házassági akadály (*impedimentum*) *olyan egyházi törvény, mely a személyt valamilyen tulajdonsága vagy valamilyen körülmény alapján képtelenné teszi vagy nyilvánítja érvényes házasság kötésére*. Eszerint a házassági akadály inhabilitáló, vagyis a személyt jogképtelenné tevő egyházi törvény.

**1950** Az 1917-es CIC előtt az akadály elnevezést sokan tágabb értelemben alkalmazták, s ilyen néven említettek minden más tényezőt is, ami a házasságot érvénytelenné tehetette, pl. a beleegyezés bizonyos hiányosságait is. A házassági akadályok fogalmáról ma is különféle elméletek élnek az egyházjogászok körében, melyek korábbi teóriákra, szóhasználati szokásokra vezethetők vissza.

**1951** Van, aki szerint a házassági akadály a személlyel kapcsolatos olyan *tényállás*, mely az illetőt jogilag képtelenné teszi a házasság megkötésére<sup>841</sup>. Ez a felfogás nem látszik megfelelni az akadály mai intézményének, mert tényállás alól felmentés nem adható (az ugyanis a törvény kötelező erejét függeszti fel), s lehetségesek olyan tényállások is, melyek isteni jogon, természetjogon, vagy akár az egyházi jog által is elismerten érvénytelenné teszik a házasságot (pl. 1095. k.), mégsem minősülnek akadálynak. Mások az akadályt összetett valóságnak tekintik, amely egy objektív körülményből és egy formai elemből, nevezetesen a tiltó törvényből áll<sup>842</sup>. Mivel azonban ez utóbbi vélemény képviselői szerint is formális értelemben az akadály maga a jogszabály, nem következetes az a megfogalmazásuk, amely az objektív körülményt az akadály részének nevezi. Hiszen minden igazi jogszabály egy többé-kevésbé körülírt tényálláshoz fűz valamilyen jogkövetkezményt. Ezért igazán következetesnek azok a szerzők tűnnek, akik a házassági akadályt a fentiekben közölt meghatározásnak megfelelően egyházi törvénynek tekintik<sup>843</sup>.

**1952** Mivel az akadályok egyházi törvények, nem pedig pusztán körülmények, nem szabad azt keresnünk, hogy vannak-e még más akadályok is azokon kívül, amelyeket a Codex felsorol (vö. 1075. k., 1076. k.). A házassági akadályoknak az Egyházi Törvénykönyvben foglalt jegyzéke ugyanis kimerítő (1083–1094. k.)<sup>844</sup>. Azoknak az

---

<sup>841</sup> Újabbban ezt vallja pl. ZAPP, H., *Die rechtliche Ehefähigkeit und die Ehehindernisse*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 757; LÜDICKE, *Eherecht* 43. Megjegyzendő, hogy a német nyelvterületen ez a nézet történelmi és iskolás okokból viszonylag elterjedt.

<sup>842</sup> Így pl. MIGUÉLEZ, L., in *Comentarios al Código de Derecho Canónico*, II (BAC 225), Madrid 1963, 483; *Código BAC 515*; AZNAR, *Derecho Matrimonial* 186.

<sup>843</sup> Így pl. SALAZAR, *Derecho matrimonial* 190–192; főként pedig CASTAÑO, J. M., *Gli impedimenti matrimoniali*, in AAVV., *Matrimonio canonico fra tradizione e rinnovamento* (II Codice del Vaticano II), Bologna 1985, 102–110.

<sup>844</sup> CASTAÑO, *Gli impedimenti* 105.

akadálynak nem minősülő körülményeknek a vizsgálata, melyek a házastársi közösség valóságával a természet rendje szerint valamilyen logika alapján ellenkeznek, s így hatással lehetnek a házasság érvényességére, nyitva áll az újabb és újabb kutatások, valamint a bírósági gyakorlat előtt. Ez a vizsgálódás azonban nem az akadályok témakörébe tartozik.

## 2. Az akadályok fajai

### a. Eredet szerint

**1953** Mint a fenti meghatározásból is kitűnik, a házassági akadály a személyt egy bizonyos konkrét házasságra vagy bármely házasságra jogilag képtelenné (inhabilis – vö. 1073. k.) *teszi* vagy *nyilvánítja*. Ha a jogképtelenség egyedüli oka maga az akadály, akkor tisztán egyházi akadályról beszélünk. Ha viszont valamely személy általában a házasságra vagy egy bizonyos házasságra isteni vagy természetjog alapján képtelen (incapax), akkor az az egyházi törvény, amely ennek a tényállásnak a megléte esetére akadályt mond ki, nem okozója, hanem csupán kinyilvánítója a házasságra való képtelenségnek, s így isteni jogot kanonizáló egyházi törvény, és az *isteni jogi, illetve természetjogi* akadály nevet viseli (vö. 1075. k.).

### b. Nyilvánosság szerint

**1954** *Nyilvánosnak* (publicum) számít az az akadály, amelyet külső fórumon bizonyítani lehet. Ha ilyen lehetőség nincsen, az akadály *titkosnak* (occultum) minősül (1074. k.). A nyilvánosság fogalmához nem szükséges, hogy a házassági akadály alapját képező tényállás megléte az adott esetben közismert vagy máris bizonyított legyen. A nyilvánosság megítélésének egyetlen kritériuma a külső fórumon való bizonyítás lehetősége. Az akadály nyilvánossága vagy titkossága befolyásolja a felmentés (vö. 1079–1080. k., 1082. k.) és az utólagos érvényesítés (1158. k.) lehetőségeit.

## 3. Az akadályok létesítésére illetékes hatóság

**1955** Egyedül a *legfőbb egyházi hatóság* jogosult a szó szoros értelmében vett házassági akadályok kihirdetésére. Ez annyit jelent, hogy kizárólag ez a hatóság adhat ki akár olyan házassági akadályokat, melyek isteni jogot kanonizálnak, akár olyanokat, melyek megkereszteltek számára (vö. fent 71. §. 4. b) tisztán egyházi jogi jelleggel akadályozzák a házasságot (1075. k.).

**1956** Mivel az 1075. k. lényegében az 1917-es CIC 1038. kánonját követi, noha külön nem említi az érvénytelenítő és a tiltó akadályok közti különbséget, egy szófordulat erejéig utalni látszik a tiltó akadályok létezésének elvi lehetőségére is („ius divinum matrimonium prohibeat vel dirimat” – 1075. k. 1. §). Ámbar a hatályos CIC csak érvénytelenítő akadályokat ismer, az 1075. k. értelmében – tekintettel a szöveg forrásának eredeti jelentésére (vö. 6. k. 2. §) – úgy tűnik, hogy a legfőbb egyházi hatóságnál alacsonyabb hatóságok (pl. a megyéspüspökök) *tiltó házassági akadályt* sem adhatnak ki. Vagyis – hacsak erre az egyetemes jog (vö. pl. 1083. k. 2. §) vagy a legfőbb egyházi hatóság fel nem hatalmazza őket – nem tilthatják meg a házasulandóknak általánosságban, törvény módjára a házasságkötést<sup>845</sup> (az egyedi esetre szóló bírói vagy közigazgatási intézkedésként kiadott

<sup>845</sup> BERSINI 45.

házassági tilalmakra alább kitérünk). Más kérdés, hogy az esketést esetleg bizonyos körülmények között törvényben megtilthatnák.

**1957** Egyébként az akadályok témakörén kívül is – tehát pl. a beleegyezési képtelenség esetén – a legfőbb egyházi hatóság az, aki a kinyilatkoztatást és a természetjogot általánosan kötelező erővel, hitelesen magyarázza. Így új házassági akadályt nem vezethet be sem más egyházi hatóság, sem a szokásjog (1075. k. 2. §, 1076. k.). Az egyházi törvényben szereplő házassági akadályokkal ellentétes vagy új akadályt bevezető jogszokást a CIC kifejezetten elveti (1076. k.).

#### 4. A házassági tilalmak

**1958** Szemben a fentiekben említett esketési tilalmakkal, a házassági tilalmak magukhoz a felekhez szólnak. Tiltják ugyan a házasságkötést, de nem teszik érvénytelenné. Ha egy ilyen tilalom általános jellegű, azaz *törvény módjára* kerül kiadásra, akkor csakis a legfőbb egyházi hatóság bocsáthatja ki (lásd fent 3). Ilyen a vegyes vallás (mixta religio) házasságkötési tilalma (1124. k.), amely régen tiltó akadály (impedimentum impediens) néven szerepelt.

**1959** A szó legszorosabb értelmében házassági tilalmaknak a nem jogszabály, hanem *közigazgatási vagy bírói intézkedés* módjára kiadott, egyetlen vagy legalábbis néhány egyedi esetre szóló tilalmakat szokás nevezni<sup>846</sup>. A házassági tilalmak *kiadója* lehet a legfőbb egyházi hatóság, de saját alárendeltjeik számára, bárhol tartózkodjanak is, valamint a saját területükön éppen ott tartózkodók számára a *helyi ordináriusok* megtilthatják a házasságkötést, ám csupán *különös esetben, bizonyos ideig és súlyos okból*, ameddig ez az ok fennáll (1077. k. 1. §).

**1960** Ugyancsak megtilthatják egyedi esetben a házasságkötést a *bíróságok* is, mégpedig oly módon, hogy házasságkötési tilalmat fűznek az ítélethez (vö. 1684. k. 1. §). Hasonló tilalom járulhat az el nem hált házasság alóli „felmentést” tartalmazó pápai határozathoz is. Ezekben az esetekben valamelyik fél számára megtiltják, hogy a helyi ordinárius, illetve az Apostoli Szentszék illetékes hatósága engedélye nélkül új házasságot kössön. Ha valaki a tilalom ellenére házasságot kötne, ez – legalábbis ha más külön semmisségi ok nem áll fenn – érvényes volna, bár meg nem engedett, így az esketőnek is tilos lenne közreműködni (vö. 1066. k.). Természetesen ezeknek a tilalmaknak a kiadása olyankor szokott előfordulni, amikor az eljárás során komoly valószínűséggel megmutatkozik, hogy valamelyik házasság olyan hiányosságban szenved, mely képtelenné teszi a házasságkötésre. Ha ez a hiányosság az újabb házasság megkötésekor csakugyan fennáll, akkor a házasság ezért, nem pedig a tilalom miatt lesz érvénytelen<sup>847</sup>. Egyébként éppen az ilyen, várhatóan érvénytelen házasságkötés elkerülése a házassági tilalmak leggyakoribb célja.

**1961** Házassági tilalomhoz érvénytelenítő záradékot fűzni egyedül a legfőbb egyházi hatóság joga (1077. k. 2. §).

---

<sup>846</sup> HEIMERL, H.–PREE, H., *Kirchenrecht. Allgemeine Normen und Eherecht*, Wien–New York 1983, 200; LÜDICKE, *Eherecht* 50; BERSINI 45.

<sup>847</sup> Vö. SEBOTT, R., *Das neue kirchliche Eherecht*, Frankfurt am Main 1983, 65.

## 5. Felmentés az akadályok alól

### a. A felmentés lehetősége

**1962** Felmentés tekintetében döntő különbség van az akadályok között aszerint, hogy milyen az eredetük. Isteni jogi akadály alól felmentés nem lehetséges. Tisztán egyházi jogi akadályok alól elvileg lehetséges a felmentés. A maga egészében isteni joginak minősíti a kánonjogi elmélet az *impotencia* (1084. k.) és a házassági *köteték* (1085. k.) akadályát. Alóluk tehát *nem lehetséges* felmentés. Mikor a pápa az el nem hált házasságot felbontja, a kötetéket szünteti meg, nem pedig meglévő köteték mellett ad felmentést a monogámia alól.

### b. Rendes körülmények között

Az egyházi jogi akadályok alól a felmentés megadására a *helyi ordinárius illetékes* saját alárendeltjei számára, bárhol tartózkodjanak is, továbbá mindenki számára, aki éppen az ő területén tartózkodik. Kivételt képeznek a helyi ordinárius általános felmentési illetékessége alól azok az akadályok, melyek alól a felmentés az Apostoli Szentszéknek van fenntartva (1078. k. 1. §).

**1964** Az *Apostoli Szentszéknek* fenntartott akadályok a következők: 1) az egyházi rend szentségéből (vagyis a szent rendekből) származó akadály; 2) a pápai jogú szerzetes intézményben tett nyilvános, örök tisztasági fogadalomból fakadó akadály; 3) a büntett akadály, melyről az 1090. k. szól (1078. k. 2. §).

**1965** *Soha nincs felmentés* a vérrokonság akadályá alól egyenes ágon vagy az oldalág második fokán (1079. k. 3. §). A CIC nem nyilatkozik arról, hogy ezekben az esetekben mennyiben volna elvi lehetőség a felmentésre, vagyis hogy ezek az akadályok mennyiben isteni jogi eredetűek. Megelégszik annak hangsúlyozásával, hogy az egyház ilyen felmentést soha nem ad.

**1966** Egyes szerzők, jelesül Pietro Gasparri bíboros, különféle megfontolásokat sorakoztattak fel amellet, hogy a testvérek közötti házasság nem feltétlenül isteni jogon érvénytelen. Ebben az óvatos vélekedésben annak is szerepe volt, hogy a testvérek közötti házasság természetjogi érvénytelenségét sokan összeegyeztethetetlennek vélték az emberiség egyetlen emberpártól való származásának, a monogenezisnek az őszülőkről szóló bibliai elbeszélés alapján előnyben részesített elméletével<sup>848</sup>.

### c. Különleges helyzetben

**1967** *Sürgető halálveszélyben* a *helyi ordinárius* felmentést adhat mind a házasságkötési forma alól (vö. 1108. k.), mind pedig minden egyes akár nyilvános, akár titkos tisztán egyházzjogi akadály alól, az áldozópapság rendjéből fakadó akadály kivételével. Ezt a felmentést megadhatja saját alárendeltjeinek, bárhol tartózkodjanak is, valamint mindenkinek, aki éppen a területén tartózkodik (1079. k. 1. §). Az áldozópapság rendjéből származó akadály halálveszélyben is a Szentszéknek van fenntartva. A püspökség rendje alól azonban a Szentszék sem ad felmentést<sup>849</sup>. Természetesen a kifejezetten és egyértelműen

<sup>848</sup> GASPARRI, P., *Tractatus canonicus de matrimonio*, Typ. Pol. Vat. 1932, I, 432–433, nr. 708.

<sup>849</sup> BÁNK, *Connubia* 290.

isteni jogi akadályok alól, valamint azok alól, melyekről az 1078. k. 3. § (lásd fent a) kijelenti, hogy soha nincs alóluk felmentés, az ordinárius halálveszélyben sem menthet fel.

**1968** Ugyancsak sürgető halálveszély esetén, ha a helyi ordináriust sem lehet elérni, a fent említett felmentéseket megadhatja a *plébános*, valamint a szabályszerű *megbízatással rendelkező* szent szolgálatot teljesítő személy (aki az 1111. k. szerint esketési felhatalmazást kapott<sup>850</sup>), továbbá az a pap vagy diakónus, aki – esketési felhatalmazás nélkül – az 1116. k. 2. § szerinti rendkívüli formában történő házasságkötéskor jelen van<sup>851</sup> (1079. k. 2. §). A helyi ordinárius elérhetetlennek minősül akkor is, ha csupán telefonon vagy táviratilag lehet hozzá folyamodni (1079. k. 3. §). Az a plébános, más pap vagy diakónus, aki az ordinárius elérhetetlenségére való tekintettel sürgető halálveszélyben ilyen felmentést adott, köteles azonnal tájékoztatni a külső fórumra szóló felmentésről a helyi ordináriust, s gondoskodni arról, hogy a felmentést – és nem csupán a házasságot – bejegyezzék a házassági anyakönyvbe (1081. k.; vö. *Egységes Katolikus Anyakönyvezési Szabályzat*, Bp. 1988, 42, 41. § [6]).

**1969** *Halálveszélyben* a gyóntató felmentést adhat *belső fórumon* (akár szentségi gyónásban, akár azon kívül) a *titkos* (vagyis külső fórumon bizonyíthatatlan, vö. 1074. k.) házassági akadályok alól (1079. k. 3. §).

**1970** Halálveszély esetén kívül különleges felmentési lehetőségek vannak abban a helyzetben is, amit a jogban *casus perplexus*-nak szokás nevezni. Ha az akadály akkor derül ki, mikor már *minden kész az esküvőhöz* (omnia sunt parata ad nuptias), és a házasság súlyos baj valószínű veszélye nélkül *nem halasztható* addig, amíg az illetékes hatóságtól a felmentés megérkezik, a *helyi ordinárius* felmentést adhat minden egyházjogi akadály alól, kivéve a szent rendből és a pápai jogú szerzetes intézményben tett nyilvános, örök fogadalomból származó akadályt. Ha pedig az *eset titkos*, a felmentést megadhatja ilyenkor mind a plébános, mind a megbízással rendelkező vagy esketési megbízás nélkül az 1116. k. 2. §-a szerint a rendkívüli formában történő házasságkötéskor jelenlévő pap vagy diakónus, mind pedig a gyóntató *belső fórumon*, de ez utóbbi csak akkor, ha az akadály *titkos* (1080. k. 1. §). Ugyanezek a személyek ezek között a keretek között akkor is megadhatják a felmentést, ha a házasság érvényesítéséről van szó, feltéve hogy a halasztás éppúgy veszélyes, és nincs elegendő idő arra, hogy az Apostoli Szentszékhez vagy – ha ő adhatna felmentést – a helyi ordináriushoz forduljanak (1080. k. 2. §).

**1971** Az akadály *kiderülése* azt jelenti, hogy az ordinárius vagy a plébános tudomást szerez róla (PCI, Resp., 1921. III. 1, nr. IV: AAS 13, 1921, 178). A helyi ordináriustól különböző személyek a felmentést ezekben a helyzetekben csak akkor adhatják meg, ha az eset *titkos*. Az eset *titkossága* nem azonos az *akadály* *titkosságával*, hanem azt jelenti, hogy az akadály ténye vagy az, hogy még nem adtak alóla felmentést, nem vált nyilvánosan ismertté (PCI, Resp., 1927. XII. 28, nr. III: AAS 20, 1928, 61)<sup>852</sup>.

**1972** *Titkos akadály* alól *belső*, de nem szentségi fórumon adott felmentést be kell jegyezni abba a könyvbe, amit az egyházmegyei hivatal *titkos levéltárában* kell őrizni. Kivételesen alól a bejegyzési kötelezettség alól az az eset, amikor a Penitenciária leirata úgy rendelkezik, hogy az ordináriust nem kell értesíteni a felmentésről (1082. k.). Ilyenkor a

<sup>850</sup> LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* 1079/2.

<sup>851</sup> Uo.

<sup>852</sup> ZAPP, *Die rechtliche Ehefähigkeit* 760–761.

felmentést magának az Apostoli Penitenciáriának az erre szolgáló titkos könyvébe jegyzik be<sup>853</sup>. Ha a titkos akadály később nyilvánossá válik, nincs szükség a külső fórum számára újabb felmentésre, hiszen a titkos könyvekbe való bejegyzés alapján a korábban belső fórumra engedélyezett felmentés bizonyítható (1082. k.).

---

<sup>853</sup> BERSINI 50.



## 74. §. Az egyes érvénytelenítő akadályok

### 1. A korhiány

#### a. Jellege

**1973** A korhiány akadályának részben természetjogi vagy tisztán egyházi jellegét az egyes szerzők főként annak alapján ítélik meg, hogy mi a véleményük a házassági akadály fogalmáról. A számunkra meggyőzőbb nézet szerint az életkor (aetas) hiánya tisztán egyházi akadály<sup>854</sup>. A „természetjog” ugyanis sem egy meghatározott kort, sem a nemi érettséget nem kívánja meg az érvényes házasságkötéshez.

**1974** A középkorban a korhiányt az impotenciával összefüggésben szemlélték. A beleegyezési elmélet térhódítása után világossá vált, hogy az a pusztán tény, hogy valaki még testileg nem képes a házasságra, elvileg nem zárja ki az érvényes házassági beleegyezés megadását. Az ilyen személyek esetében ugyanis nem örökös impotenciáról van szó, hanem olyan állapotról amely idővel magától megszűnik, s így az illető a házasságra alkalmassá válik. Természetesen az éretlen személyiség még nem képes az egész életre szóló házastársi elkötelezettség vállalására. Az egészen fiatal gyermekek házassága tehát a dolog természeténél fogva érvénytelen, de nem a korhiány tisztán egyházi akadály, hanem a beleegyezési képtelenség miatt. Ez utóbbira a maga helyén még kitérünk.

#### b. Terjedelme

**1975** A férfi betöltött tizenhatodik, a nő betöltött tizennegyedik életéve előtt nem köthet érvényes házasságot (1083. k. 1. §). Mivel az életkort ebben az esetben a 200. és a 203. k. alapján számítjuk, házasságot a felek csak annak a napnak a vége (éjféli) után köthetnek érvényesen, amelyen tizenhatodik, illetve tizennegyedik életévüket betöltötték<sup>855</sup>. Az egyház azért elégszik meg ilyen alacsony házasságkötési korhatár kitűzésével, mert nem óhajtja erőteljesebben korlátozni a személy természetadta jogát a házasságkötéshez (*Comm* 9, 1977, 360).

**1976** A püspöki konferenciáknak joguk van magasabb életkort meghatározni a megengedett házasságkötéshez (1083. k. 2. §). A joguk ez az engedménye – eltérően a házassági akadályok részleges jogalkotó részéről való létesítésének tilalmát kimondó általános elvtől (lásd fent 73. §. 4) – lehetővé teszi, hogy a püspöki konferencia törvény módjára tiltsa meg a házasságkötést olyanoknak, akik még egy bizonyos kort nem értek el, de az érvénytelenítő házassági akadályban megjelölt kornál már idősebbek. Természetesen az ilyen püspöki tilalom ellenére kötött házasság – ha ezt más ok ki nem zárja – érvényes lenne, noha nem megengedett. Hazánkban ilyen magasabb korhatárt a megengedett házasságkötéshez a püspöki konferencia nem írt elő.

<sup>854</sup> Vö. *Código* BAC 521; *Código* EUNSA 643; SALAZAR, *Derecho matrimonial* 202; PRADER, *Eherecht* 81: „Vom Naturrecht ist weder ein bestimmtes Alter noch die Geschlechtsreife für einen gültigen Eheabschluss erfordert”.

<sup>855</sup> SEBOTT, *Eherecht* 77; stb.

### c. Felmentése

**1977** Mivel a korhiány – mint említettük – tisztán egyházi akadály, s nincs fenntartva az Apostoli Szentszéknek, alóla a *helyi ordinarius* felmentést adhat elvileg még akkor is, ha az előírt korhoz egy évnél több hiányzik, vagy az érintett személy biológiailag még nem eléggé érett. Természetesen ilyen felmentés megadásának nincs értelme akkor, ha a felek valamelyike még a serdülés korát sem érte el, és nem nyer külön bizonyítást, hogy mégis megvan a házasságkötéshez szükséges tudása. Az érvényes házasság megkötéséhez szükséges tudás hiánya mellett ugyanis jogvédelem szól akkor, ha a felek a serdülőkort (fiúk legalább a betöltött tizennegyedik, lányok a tizenkettedik életévüket – vö. 1017-es CIC 88. k. 2. §) még nem érték el (1096. k. 2. §). Ugyancsak szem előtt kell tartani, hogy a korhiány alóli felmentéssel még nem válik képessé a házasságkötésre az a személy, aki (pl. a pszichés érettség hiánya miatt – vö. 1095. k. 2) képtelen a házassági beleegyezésre<sup>856</sup>.

**1978** A középkori Magyarországon a gyermekházasságok és a velük kapcsolatos perek igen gyakoriak voltak. Az volt a felfogás, hogy a korhiány miatt érvénytelenül kötött házasság magától érvényessé válik, ha a felek a szükséges kor elérése után szexuális együttéléssel vagy más módon „megerősítik” azt. Ez is – hasonlóan az eljegyzés utáni együttéléssel létrejövő házassághoz (lásd fent 71. §. 8) – a vélelmezett házasság egyik fajtája volt. Általában *matrimonium iuris interpretatione* néven emlegették<sup>857</sup>.

## 2. Az impotencia

### a. Jellege

**1979** A szerzők többsége szerint az impotencia isteni jogi, ezen belül is ún. természetjogi házassági akadály. A hatályos Codex a természetjoggal kapcsolatos különböző spekulációkat elkerülve megelégszik annak megállapításával, hogy az impotencia a házasságot éppen a házasság természetéből kifolyólag teszi érvénytelenné (1084. k. 1. §). Semmiképpen sem tudja tehát vállalni a házassággal járó lényegi terheket sem az, aki a jogban meghatározott mérvű impotenciában szenved. Ezért ez az akadály nem tisztán egyházi jogi, s így alóla felmentés sem nyerhető.

**1980** Egyesek rendszertanilag bírálták az impotenciának házassági akadályként való meghatározását a törvénykönyvben. Kétségtelen, hogy a törvényhozó rendelkezhetett volna úgy is, hogy a beleegyezési képtelenségek között kerüljön sor az impotencia tárgyalására. Mindenesetre a CIC a kánoni hagyományhoz híven az impotencia tényállásának jogkövetkezményét érvénytelenítő akadállynak minősíti.

### b. Terjedelme

**1981** Impotencián az egyházjog a *közösülési képtelenséget* (impotentia coeundi) érti. A *megelőző* és *örökös* közösülési képtelenség akár a férfi, akár a nő részéről érvénytelenné teszi a házasságot, mégpedig akkor is, ha abszolút (vagyis az illető egyetlen másneművel sem

<sup>856</sup> Vö. ABATE, A., *La costituzione del matrimonio nel nuovo Codice di Diritto Canonico*, in AAVV., *La nuova legislazione canonica. Corso sul Nuovo Codice di Diritto Canonico, 14–25 febbraio 1983* (Studia Urbaniana 19), Roma 1983, 305; ZAPP, *Die rechtliche Ehefähigkeit* 762; vö. még BÁNK, *Connubia* 290; MOSIEK, *Eherecht* 148; stb.

<sup>857</sup> Vö. ERDŐ, *Eheprozesse* 258–261.

képes a közösülésre), de akkor is, ha csupán relatív (vagyis ha az illető csak a másik féllel nem képes erre) [1084. k. 1. §]. Megelőzőnek akkor mondjuk az impotenciát, ha a házasságkötéskor már megvolt, örökösnek pedig akkor, ha súlyos veszély vagy erkölcsileg meg nem engedett módszerek alkalmazása nélkül nem megszüntethető.

**1982** A *terméketlenség* (impotentia generandi) a mai szóhasználat szerint már nem minősül impotenciának sem a férfi, sem a nő részéről. A férfi terméketlenségét a régebbi bírósági gyakorlat a házasságot érvénytelenítő ténynek tekintette. Az érvénytelenségnek ilyen címen való kimondása a Hittani Kongregáció 1977. V. 13-i határozata (AAS 69, 1977, 426) óta már nem lehetséges. A Codex kifejezetten is hangsúlyozza, hogy a meddőség nem tiltja és nem is érvényteleníti a házasságot, hacsak az egyik felet éppen ebben a tekintetben az 1098. k. szerinti módon szándékosan meg nem tévesztették (1084. k. 3. §).

**1983** A bírói gyakorlatban szervi és funkcionális impotenciát különböztetnek meg. Különösen ez utóbbi esetében nehéz meghatározni az okokat és a gyógyulás esélyeit. Noha a bíróság orvosszakértők véleményét szokta kérni, gyakran még így sem alakul ki teljes (erkölcsi) bizonyosság az impotencia örökös jellegét illetően<sup>858</sup>. Kétség esetén pedig a semmisséget nem szabad a bíróságnak kimondania (1084. k. 2. §, 1060. k.).

**1984** Ha a tehetetlenség akadályát illetően akár jogi, akár ténybeli *kétség* áll fenn, a házasságot nem kell megakadályozni, sem pedig kétség esetén semmisnek nyilvánítani (1084. k. 2. §). Az impotencia jogilag kétes, ha biztos a tényállás, de kérdéses annak jogi minősítése. Ténybelileg kétes akkor, ha nem világos, hogy az adott esetben milyen a személy állapota, impotenciában szenved-e, illetve, hogy ez örökös-e. Az impotencia megítélése tekintetében mindig azt kell szem előtt tartanunk, hogy a személynek olyan házastársi aktusra kell képesnek lennie, amely alkalmas a házasság elhálására (lásd fent 71. §. 7. b).

### c. Felmentése

**1985** Mivel az impotencia nem pusztán egyházjogi akadály, ezért nem csupán a katolikusokat kötelezi, hanem bárkit képtelenné tesz az érvényes házasság megkötésére<sup>859</sup>. Alóla felmentés nem lehetséges.

## 3. A kötelék

### a. Jellege

**1986** A fennálló érvényes házassági kötelék (vinculum, ligamen) az általános katolikus teológiai meggyőződés szerint isteni jogi akadály. Ezért nem csupán a katolikusokra vonatkozik. Ez az akadály szükségképpen következik abból, hogy az egység a házasság lényegi tulajdonsága (1056. k. – lásd fent 71. §. 2).

<sup>858</sup> Vö. SRR, Decis., *Coram Ragni*, 1984. I. 31, nr. 2: DELLA ROCCA, F., *Diritto matrimoniale canonico. Tavole sinottiche. Secondo volume di aggiornamento*, Padova 1987, 235.

<sup>859</sup> Noha az impotencia akadály – mint az isteni jogot kanonizáló egyházi törvények általában – nem formálisan, egyházi törvényi minőségében kötelezi a nem katolikusokat, mégis mint az „isteni jog” autentikus kinyilvánítása biztos eligazítást ad arról, hogy bármely házasság a dolog természeténél fogva mikor érvénytelen.

## b. Terjedelme

**1987** Érvénytelenül kísérli meg a házasságot az, akinek korábbi házassági köteléke fennáll, még ha az a házasság nincs is elhálva (1085. k. 1. §). Eszerint az előző házassági kötelék akkor tesz képtelenné új házasság kötésére, ha tényleg fennáll, vagyis ha az előző házasság *érvényes volt, és még nem bomlott fel* (sem az egyik fél halálával, sem az 1141–1150. k. szerint, sem – szentségi de érvényes házasságok esetén – a hit javára kiadott külön pápai intézkedéssel).

**1988** Mint később még kitérünk rá, elhált, szentségi házasság felbontása a jog szerint nem lehetséges (vö. 1141. k.). A polgári válásnak az egyház nem tulajdonít a köteléket felbontó hatást.

**1989** Ha az előző házasság érvénytelen, vagy – bármilyen lehetséges okból – felbomlott, nem szabad addig másik házasságot kötni, míg az előző érvénytelensége vagy felbomlása törvényesen és biztosan igazolást nem nyert (1085. k. 2. §).

**1990** Ezért pl. ha özvegy köt házasságot, akinek állapotáról a plébánosnak nincs igazolt ismerete, az elhunyt házastárs halotti anyakönyvi kivonatát kell beszerezni (*Egységes Katolikus Anyakönyvezési Szabályzat*, Bp. 1988, 55, 61. §); ha bizonytalan az, hogy az előző házastárs elhunyt-e, az egyházi hatóság részéről végzett holtak nyilvánításra (1707. k.) van szükség ahhoz, hogy új házasságot lehessen kötni. Amennyiben azonban az új egyházi házasság megkötése után visszatérne a holttan nyilvánított személy, úgy az új házasság érvénytelen, a már fennálló, érvényes házassági kötelék miatt<sup>860</sup>.

**1991** Ha az előző házasság érvénytelen, de ez még végrehajthatóvá emelkedett egyházi bírósági ítélettel vagy határozattal nem nyert igazolást, nem szabad új házasságot kötni. Ezért egészen különleges problémát jelent azoknak a helyzetek, akik biztosan tudják, hogy korábbi házasságuk érvénytelen volt, de ezt külső fórumon nem tudják igazolni<sup>861</sup>.

**1992** Nincs szükség külön eljárásra a semmisség kimondására olyan esetben, amikor az előző ún. házasság nem érvénytelen, hanem nem létező volt, vagyis nem állt fent az érvényesség jogvédelme sem, pl. a kánoni formára kötelezett katolikusok tisztán polgári házassága esetén (vö. 1060. k; lásd fent 71. §. 7. c).

## c. Felmentése

**1993** Mivel a kötelék akadálya isteni jogi eredetű, alóla felmentés nem adható. Mikor a pápa ún. „felmentést” ad el nem hált házasságok alól (dispensatio super rato), nem az akadály alól adja a felmentést, vagyis nem azt engedi meg, hogy valaki érvényes házasságban élve partnerével még mással is érvényes házasságot kössön, hanem a köteléket bontja fel (vö. 1142. k.), s ezáltal magától hárul el az akadály az újabb házasság útjából.

<sup>860</sup> Ezzel szemben a hatályos magyar Csjt. 17. § [2] szerint a polgári holttan nyilvánítás után kötött polgári házasság felbontja a korábbi házassági köteléket, így a holttan nyilvánított házastárs visszatérése esetében nem áll vissza az eredeti házasfelek között lévő kötelék. Ennek azonban nincs hatása a szentségi házasságra. Vö. KECSKÉS L., *Magyar polgári jog. Általános rész II. A személyek joga*, Budapest–Pécs 1999, 80.

<sup>861</sup> Az ilyen helyzetekről lásd fent az 1675-höz fűzött jegyz.

## 4. A valláskülönbség

### a. Jellege

**1994** A valláskülönbség (*disparitas cultus*) tisztán egyházjogi akadály. Célja a katolikus fél hitének védelme, valamint a katolikus családok kialakulásának támogatása. Ezért csakis katolikusokra, azok közül is csupán az alábbiakban, az akadály terjedelmének körvonalazásakor megjelöltekre vonatkozik.

### b. Terjedelme

**1995** Ennek az akadálnak az alapján érvénytelen a házasság két olyan személy között, akiknek egyikét a katolikus egyházban keresztelték vagy oda felvették, és abból formális cselekedettel nem távozott, másika pedig nincs megkeresztelve (1086. k. 1. §). Eltérően az 1917-es CIC 1070. kánonjának előírásától, a valláskülönbség akadály nem áll fenn minden katolikus és nem keresztény között, hanem csak akkor, ha olyan katolikus akar nem kereszténnyel házasságot kötni, aki a katolikus egyház közösségéből formális aktussal nem távozott. Aki ugyanis formális aktussal eltávozott onnan, arra ez az akadály nem vonatkozik. A törvényhozó ugyanis céltalannak találta egy a katolikus fél hitét védő törvénnyel kötelezni azokat, akik hitüket már formálisan elhagyták (*Comm* 15, 1983, 229).

**1996** A katolikus egyházból – tekintettel arra, hogy a keresztség tesz annak tagjává, mely eltörölhetetlen jegyet ad – a szó szoros értelmében kilépni lehetetlenség. Aki egyszer katolikus volt, az ontológiailag mindig katolikus marad (*semel catholicus semper catholicus*). A katolikus egyház közösségét formális aktussal elhagyni viszont lehetséges. Ilyen cselekménynek számít: 1) az egyházi hatóság előtt, írásbeli nyilatkozattal történő hitehagyás; 2) a más felekezetbe vagy vallási közösségbe való formális belépés<sup>862</sup>. Abban a tekintetben, hogy konkrétan milyen helyzetekben valósul meg ez a formális elhagyás, mind az elméletben, mind a különböző részegyházak hatóságainak gyakorlatában különféle szempontok érvényesülnek. Magyarországon a püspöki konferencia előírásai szerint a katolikus egyház elhagyásának szándékát az érintett lakóhelye szerint illetékes plébánián kell két tanú előtt bejelenteni, s a keresztelezés plébániáján a keresztelezési anyakönyvbe bejegyezni (*Egységes Katolikus Anyakönyvezési Szabályzat*, Bp. 1988, 37–38, 36. § [5] e). Az ilyen bejelentés biztosan elégséges ahhoz, hogy valaki formális aktussal távozottnak számítson, s így az akadálytól mentes legyen.

<sup>862</sup> BERSINI 63; PRADER, *Eherecht* 129–130; PIÑERO CARRION II, 212. Ez utóbbi szerző hangsúlyozza, hogy az egyház elhagyásának szándékát a plébánossal vagy a helyi ordináriussal kell közölni ahhoz, hogy az aposztázia bejelentése formális aktussal való távozásnak számítson. Az egyes országokban, pl. Németországban állami hatóság előtt bejelentett „kilépést” számos németajkú szerző szintén formális aktussal való távozásnak tekinti; vö. pl. PRIMETSHOFER, B., *Die Eheschließung*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 788–789; HEIMERL–PREE 244; GRADAUER, P., *Kirchenaustritt und seine Folgen*, in *ThPQ* 132 (1984) 64–75. Kifejezetten hangsúlyozza viszont, hogy az állami hatóság előtti kilépési nyilatkozattal nem azonosítható ez a formális aktussal való távozás, hanem csupán a hitehagyás egyházi hatóság előtti formális kinyilvánításával vagy a más felekezetbe való formális átlépéssel: LÜDICKE, *Eherecht* 66–67; UA., in *Münsterischer Kommentar zum CIC*, Januar 1986, 1086/1–4. Mindenesetre méltán hangsúlyozzák többen, hogy a formális aktussal való távozáshoz a hit elhagyásának valódi szándéka szükséges, nem csupán egy adó megkerülését célzó manőver; vö. CORECCO, E., *Dimettersi dalla Chiesa per ragioni fiscali*, in *Apol* 55 (1982) 461–502; AZNAR, *Derecho Matrimonial* 236–237.

**1997** A formális aktussal való távozás nem tévesztendő össze a katolikus hit közismert elhagyásával, melyről az 1071. k. 1. § 4. számában van szó. A közismert elhagyók között sokan vannak olyanok, akik formális aktussal azért nem távoztak. Rájuk tehát vonatkozik a valláskülönbség házassági akadály.

**1998** Nem számít formális aktussal való távozásnak az sem, ha valaki, akit katolikusnak kereszteltek, pusztán más vallási közösségben vagy hitetlenségben nőtt fel (PCI, Resp., 1940. IV. 29: AAS 32, 1940, 212; XII. Pius, MP, *Decretum Ne temere*, 1948. VIII. 1: AAS 40, 1948, 305-306; vö. *Comm* 8, 1976, 60)<sup>863</sup>. De azok a katolikus egyházban keresztelt vagy oda felvett kiskorúak sem számítanak formális aktussal távozottak, akiknek szülei hagyták el így a katolikus egyház teljes közösségét. Az ilyen távozásnak ugyanis 124–128. k. szerinti személyes cselekedetnek kell lennie (Pápai Törvénytárgyaló Tanács, 1996. IX. 21. Prot. Nr. 5284/96)<sup>864</sup>.

**1999** Ha valamelyik fél keresztelése körül *kétség* van, ez a házasság érvényessége szempontjából is jelentős. A kétség lehet ténykétség, ha az a kérdés, hogy megtörtént-e a keresztelés, de lehet jogkétség is, ha az bizonytalan, hogy a kétségtelenül elvégzett keresztelés érvényes volt-e. Ha a kétség a *házasságkötés előtt* merül fel, mégpedig arról, hogy a katolikus fél meg van-e keresztelve, vagy csakugyan katolikus-e, az érvényes házasságkötés feltételeinek tisztázása és az illető lelki java érdekében szükségesnek látszik, hogy a „katolikus” fél feltételesen megkeresztelkedjék, illetve – szükség esetén – felvételt nyerjen a katolikus egyház teljes közösségébe<sup>865</sup>. A *házasságkötés* után az 1060. k. előírásai alapján érvényesnek kell tekinteni az olyan házasságot, melynek megkötésekor úgy tűnt, hogy nem áll fenn a valláskülönbség akadály, mivel az illető házasságkötés általában megkereszteltnek tartották, vagy kétséges volt a keresztelése. Mindaddig fennáll ennek az akadálynak a tekintetében a házasság érvényességének vélelme, amíg be nem bizonyosul, hogy az egyik fél meg van keresztelve (és a fenti feltételeknek megfelelő katolikus), a másik fél pedig nincs megkeresztelve (1086. k. 3. §).

### c. Felmentése

**2000** Mivel a valláskülönbség akadály tisztán egyházi jogi jellegű, a felmentést alóla a helyi ordinárius adhatja meg. Ilyen felmentést azonban csak akkor szabad adni, ha teljesülnek a vegyes házasságokra az 1125–1126. kánonban előírt feltételek (1086. k. 2. §).

## 5. A szent rend

### a. Jellege

**2001** Bármennyire igaznak tűnik is az, hogy a celibátus eszményének gyökerei az apostoli időkig nyúlnak vissza<sup>866</sup>, az egyházi rend házassági akadály egyértelműen egyházzogi eredetű. Még a középkor folyamán is, amikor már a papi nőtlenség törvénye az egyetemes egyházjogban szigorúan elő volt írva, a papok számára felvett szent rendjük nem volt érvénytelenítő házassági akadály. Az 1139-es II. Lateráni Zsinat 7. kánonjában (COD

<sup>863</sup> PRADER, *Eherecht* 130.

<sup>864</sup> *De processibus matrimonialibus* 3, 1996, 318–319.

<sup>865</sup> BERSINI 63.

<sup>866</sup> Lásd pl. COCHINI, C., *Origines apostoliques du célibat sacerdotal* (Le Sycamore), Paris–Namur 1981.

198) azután a „nagyobb rendek” már egyértelműen érvénytelenítő akadályként jelentkeznek<sup>867</sup>.

### b. Terjedelme

**2002** Érvénytelenül kísérlik meg a házasságot mindazok, akik szent rendekben vannak (1087. k.). A szent rendek a diakonátus, az áldozópapság és a püspökség. A CIC 1977-es tervezete a nős diakónusok számára a szent rendet nem minősítette akadálynak, ezzel lehetőséget kívánt adni a megözvegyült nős diakónusok újraházasodására (*Comm* 9, 1977, 365; vö. VI. Pál, MP, *Sacrum Diaconatus Ordinem*, 1967. VI. 18, nr. 16: AAS 59, 1967, 701). A végleges szöveg azonban már nem tartalmazza ezt a kivételt a szent rend házassági akadályá alól. Így ebben a tekintetben a latin egyház fegyelme nem tér el a legtöbb keleti egyház fegyelmétől. Ezek az egyházak szintén nem teszik lehetővé a szent rendek felvétele után (!) a házasságkötést.

### c. Felmentése

**2003** Mivel a szent rend tisztán egyházi akadály, alóla a felmentés lehetséges. Annak megadása az 1078. k. 2. § 1. száma szerint az Apostoli Szentszéknek van fenntartva; ezen belül is a 291. k. szerint csakis a római pápa adhatja meg a nőtlenség kötelezettsége alól a felmentést. A felmentés elnyerésének feltételeit a CIC nem szabályozza. Róluk lásd SC Fid, Instr., *Per litteras*, 1980. X. 14 (AAS 72, 1980, 1132–1137). A diakonátusból eredő házassági akadály alól sürgető halálveszély esetén a helyi ordinárius és az 1079. k. 2. § szerinti papok vagy diakónusok is felmentést adhatnak (vö. 1079. k. 1. §). Az áldozópapság rendje alól ezek a személyek halálveszélyben sem adhatnak felmentést.

**2004** Az a klerikus, aki ennek az akadálynak a felmentése nélkül házasságot kísérel meg, az önmagától beálló felfüggesztésbe esik (1394. k. 1. §), és más büntetésekkel sújtható. Magánál a jognál fogva elveszti hivatalát (194. k. 1. § 3), és szabálytalanságba is esik (1041. k. 3, 1044. k. 1. § 3, 1047. k. 2. § 1).

## 6. A fogadalom

### a. Jellege

**2005** Aki egyszer fogadalommal vállalja az örökös tisztaságot, annak a dolog természeténél fogva nem szabad házasságot kötnie<sup>868</sup>. Ez azonban még nem tenné az ilyen házasságokat érvénytelenné. Az a rendelkezés, amely szerint a szerzetes intézményben tett nyilvános, örök tisztasági fogadalom érvénytelenítő házassági akadály, tisztán egyházi törvény, mely a szerzetes intézményekben fogadalommal vállalt megszentelt életformát védi.

### b. Terjedelme

Csakis az a nyilvános, örök tisztasági fogadalom érvénytelenítő akadály, melyet szerzetes intézményben tettek (1088. k.). Az akadály egyaránt fennáll akkor is, ha a szerzetes intézmény pápai jogú, de akkor is, ha egyházmegyei jogú.

<sup>867</sup> Vö. pl. AZNAR, *Derecho Matrimonial* 241–243; SIPOS–GÁLOS 335–344.

<sup>868</sup> Vö. pl. BERSINI 69.

**2007** A korábbi fegyelemhez képest újdonság volt az 1983-as CIC-ben, hogy a törvényhozó már nem tett különbséget az akadály szempontjából az egyszerű és az ünnepélyes fogadalom között, hanem mint nyilvános és örök fogadalmat mindkettőt érvénytelenítő akadálnak tekintette. Az 1917-es CIC 1058. kánonja szerint az egyszerű fogadalom csupán tiltó akadály volt, viszont ugyanott az 1073. kánon az érvénytelenítő akadályok közé sorolta az ünnepélyes fogadalmat. Mivel a 9. k. előírása szerint a törvények – hacsak nem rendelkeznek bennük kifejezetten múltbeli dolgokról – a jövőre vonatkoznak, aki 1983. XI. 27-e, a hatályos CIC kötelező erejének kezdete előtt tett nyilvános, örök, de egyszerű fogadalmat, annak számára ez nem érvénytelenítő házassági akadály<sup>869</sup>. Egyesek hangsúlyozzák, hogy az 1917-es CIC hatályon kívül kerülése miatt, akik korábban tettek ilyen fogadalmat, azok számára a tiltó akadály is megszűnt<sup>870</sup>.

**2008** Nem vonatkozik ez a házassági akadály azokra, akik nem *fogadalommal*, hanem más szent kötelékkel (vö. 573. k. 2. §) vállalták az örökös tisztaságot, sem azokra, akik nem *szerzetes intézményben* (vö. 607. k. 2. §) tesznek fogadalmat, még akkor sem, ha fogadalmukra világi intézményben kerül sor (bár a CIC szövegtervezetében egy ideig az ilyen intézményben tett fogadalom is az akadályok között szerepelt, a hivatalosan kihirdetett szövegbe ez már nem került be; vö. *Comm* 15, 1983, 230). A szerzetes intézményben tett fogadalom és az olyan fogadalom között, melyet világi intézményben tesznek, a törvényhozó bizonyára azért tett különbséget, mert a világi intézményben tett fogadalom nem minősül az egyház közössége előtt nyilvánosnak<sup>871</sup>. Mégsem felesleges az 1088. kánonban a szerzetes intézményben való fogadalomtétel említése a fogadalom nyilvánosságának szükségességén kívül. Lehetséges ugyanis olyan nyilvános fogadalom, amelyet nem szerzetes intézményben tettek. Igaz ugyan, hogy a megszentelt életnek a szerzetes intézménytől különböző egyéb intézményeiben a fogadalom sohasem nyilvános, de a mai egyházjogban lehetnek a megszentelt életnek olyan egyéb – intézménybe tömörüléssel nem járó – formái is, ahol igazi nyilvános fogadalomtételre kerül sor. Ilyen pl. az egyéni remeték esete, akik a püspök kezébe fogadalmat tesznek (603. k. 2. §). Az ő fogadalmuk sem érvénytelenítő házassági akadály<sup>872</sup>.

### c. Felmentése

**2009** Mivel ez az akadály tisztán egyházjogi jellegű, alóla felmentés adható. Ezt a felmentést azonban nem szokták megadni közvetlen formában, vagyis nem azt engedélyezik, hogy valaki, akit még mindig köt a tisztaság fogadalma, házasságra lépjen, hanem a szerzetes intézményből való kiválást teszik lehetővé. Ennek a kiválási engedélynek a jogkövetkezménye a fogadalmak és a belőlük származó összes kötelezettségek alóli felmentés (692. k.)<sup>873</sup>.

**2010** Ha a fogadalmat *pápai jogú* szerzetes intézményben tették, a felmentés az Apostoli Szentszéknek van fenntartva (1078. k. 2. § 1), hiszen örök fogadalmas tagnak az ilyen szerzetes intézményből való távozási engedélyt csak a Szentszék adhatja meg (691. k. 2. §). Ha viszont az intézmény, ahol a fogadalmat tették *egyházmegyei jogú* volt, a felmentés nincs fenntartva. A gyakorlatban mégsem adják meg mindazok, akik *helyi ordináriusnak*

<sup>869</sup> Vö. pl. PRIMETSHOFER, B., *Bemerkungen zum Eherecht des künftigen Codex Iuris Canonici*, in *ThPQ* 130 (1982) 349; HEIMERL–PREE 205.

<sup>870</sup> LÜDICKE, *Eherecht* 70; UA., in *Münsterischer Kommentar zum CIC* 1088/2.

<sup>871</sup> Vö. pl. PUZA, *Kirchenrecht* 317.

<sup>872</sup> Vö. CASTAÑO, *Gli impedimenti* 124.

<sup>873</sup> Vö. AZNAR, *Derecho Matrimonial* 254; LÜDICKE, *Eherecht* 69.



számítanak (pl. az általános helynökök), hanem annak az egyházmegyének a megyéspüspöke, ahol az a ház áll, melyhez az illető szerzetes tartozik. Ugyanis ebben az esetben csak a megyéspüspök illetékes a szerzetből való távozás engedélyezésére, melynek az akadály elhárulása is a következménye<sup>874</sup>.

**2011** Az a szerzetes, aki felmentés (az intézményből való távozásra szóló engedély) nélkül ennek az akadálnak az áthágásával házasságot kísérel meg, önmagától beálló egyházi tilalomba esik (1394. k. 2. §), s magánál a ténynél fogva elbocsátottnak minősül az intézményből (694. k. 1. § 2).

## 7. A nőrablás

### a. Jellege

**2012** A nőrablás tisztán egyházi akadály. Ezért lehetséges, hogy csak a nők és nem a férfiak elrablását minősítjük érvénytelenítő házassági akadálnak. Ez az akadály nem tévesztendő össze a kényszerrel és a félelemmel. Ezek hatását a házasság érvényességére férfiak és nők esetében azonos szempontok szerint ítéljük meg. A beleegyezés hiányosságainak témakörében (s nem az akadályok között) tárgyalunk róluk.

**2013** A nőrablás akadály a nők házasságkötési szabadságát oly módon részesíti különleges védelemben, hogy bizonyos esettípusokban, amikor a nő szabadságának csorbítása feltételezhető, eltekint a beleegyezés vizsgálatától, s pusztán a körülményekre való tekintettel eleve a házasság érvénytelenségét rendeli el. Az emberiség történetében a házasságkötési szabadság eszményének térhódítása fokozatos volt. A sokféle még ma is fellelhető stilizált leányszöktetési népszokások gyakran a nőrablás gyakorlatának emlékei.

### b. Terjedelme

**2014** Egy férfi és egy olyan nő között, akit azért raboltak el vagy tartottak legalábbis fogva, hogy vele házasságot kössenek, nem jöhet létre érvényes házasság mindaddig, amíg a nő a rabló vagy az erőszakos fogvatartó hatalmában van (vö. 1089. k.). Erre csak akkor kerülhet sor, ha a nő később, a rablótól elkülönítve, biztos, szabad helyen, önként választja a házasságot (uo.).

**2015** Az akadály akkor is fönnáll, ha az elrablott a rablónak menyasszonya volt, feltéve természetesen, hogy nem színlelt rablásról, leányszöktetésről van szó. A rablásnak vagy fogvatartásnak fizikai vagy legalább erkölcsi erővel kell történnie (pl. fenyegetés, csalás). Akadály csak akkor keletkezik, ha a csalásra rájött nő hozzájárulását nem adja. A rablásra harmadik személy útján is sor kerülhet. Ilyenkor a házassági akadály csak a nő és a megbízó, illetve az olyan férfi között jön létre, akivel való házasság céljából a fogvatartás történt<sup>875</sup>.

**2016** Mindazokban az esetekben, amikor a nőrablás kánoni tényállása megvalósul, a házasságra nincsen lehetőség még akkor sem, ha egyébként a beleegyezést nem csorbítja kényszer és félelem (1103. k.) vagy színlelés (1101. k. 2. §).

<sup>874</sup> AZNAR, *Derecho Matrimonial* 254.

<sup>875</sup> BERSINI 71. A nőrablás akadály körüli bőséges kazuisztikához lásd pl. SIPOS–GÁLOS 360–362.

### c. Felmentése

**2017** A nőrablás akadályá alól a felmentés lehetséges. A megadására illetékes hatóság a helyi ordinárius. Az effajta felmentés mégsem szokásos, hiszen a nő szabadságának visszaadása, s így az akadály megszüntetése magától a rablótól függ.

## 8. A büntett

### a. Jellege

**2018** A büntett (crimen) tisztán egyházi akadály, mely jelenlegi formájában kizárólag a hitvesgyilkossággal kapcsolatos esetekre vonatkozik. Noha az akadályban leírt esetek egyházi jogilag bűncselekménynek is számíthatnak (1397. k.), a büntett akadályának fogalma nem tévesztendő össze az egyházi büntetendő cselekmény (delictum) fogalmával.

### b. Terjedelme

**2019** A büntett házassági akadályának két típusa van: 1) ha a felek egyike a maga vagy a másik fél korábbi házastársának halálát okozza a *másikkal való házasságkötés szándékával* (1090. k. 1. §); 2) ha a *két fél fizikailag vagy morálisan együttműködik* egyikük házastársa halálának okozásában, függetlenül attól, hogy a büntett idején akartak-e egymással házasságot kötni (1090. k. 2. §). Minthogy az akadály egyházi jellegű, az első típus esetén csak akkor áll fenn, ha a bűnös fél katolikus, a második típus esetén pedig csak akkor, ha a felek egyike katolikus.

**2020** Ennek az akadálynak a terjedelme az 1983-as CIC-ben jelentősen szűkebb, mint a korábbi jogban. A házasságtöréssel kapcsolatos esetek (vö. 1917-es CIC 1075. k.) már nem képeznek házassági akadályt.

### c. Felmentése

**2021** A büntett akadályá alóli felmentés a Szentszéknek van fenntartva (1078. k. 2. § 2). Sürgető halálveszély esetén a helyi ordinárius, vagy ha ő elérhetetlen, az 1079. k. 2. §-a szerinti személyek is felmentést adhatnak alóla. Halálveszélyben a gyóntató akkor adhat belső fórumra felmentést, ha az akadály titkos (1079. k. 3. §). Ha az akadály titkos, de halálveszély nem áll fenn, az Apostoli Penitenciáriához lehet fordulni felmentésért az érintett nevének közlése nélkül<sup>876</sup>. Ha az akadály akkor derül ki, amikor már minden kész az esküvőre, a felmentésre az 1080. k. szerint van lehetőség.

## 9. A vérrokonság

### a. Jellege

**2022** Mint fentebb már említettük (lásd 73. §. 5. b), a vérrokonság akadályának bizonyos eseteiben, nevezetesen az egyenesági rokonság és a másodfokú oldalági rokonság esetén azt szokás tartani, hogy „isteni jogi”, vagy pontosabban: természetjogi akadályról van szó. Az

<sup>876</sup> A Szentszék nem szokott felmentést adni, ha a gyilkosság ténye közismert; vö. ZAPP, H., *Kanonisches Eherecht*. Begründet von Ulrich Mosiek, <sup>7</sup>Freiburg 1988, 118.

egyenesági rokonság tekintetében ez a meggyőződés általános<sup>877</sup>. A másodfokú oldalági rokonság (mely a testvérek között áll fenn) sokak szerint szintén isteni jogi akadály<sup>878</sup>. A másodfokúnál távolabbi oldalági rokonság tisztán egyházjogi akadály.

**2023** Mindebből következik, hogy a nem keresztények (sőt a nem katolikusok – vö. 1059. k., 11. k.) közötti házasságkötés – hacsak a világi jog által támasztott házassági akadályba nem ütközik – érvényes, ha másodfokúnál távolabbi oldalági rokonság áll fenn a felek között. Viszont egyenesági rokonok vagy testvérek között a házasságot akkor is érvénytelennek tekintjük, ha egyikük sem keresztény. Ennek oka egyrészt az, hogy az ilyen esetekben az akadály, mint említettük, biztosan vagy legalábbis minden bizonnyal természetjogi, másrészt az, hogy ezeket a házasságokat általában a világi jog sem teszi lehetővé<sup>879</sup>.

## b. Terjedelme

**2024** Az *egyenesági vérrokonság* (consanguinitas in linea recta), mely olyan személyek között áll fenn, akik közül az egyik a másiknak leszármazottja (vö. 108. k. 1–2. §), érvénytelenítő házassági akadály az összes felmenő és lemenő rokonok között, tehát minden fokon. Az akadály akkor is fennáll, ha a rokonság nem törvényes, hanem természetes leszármazásból fakad (1091. k. 1. §).

**2025** Az *oldalági rokonság* (consanguinitas in linea collateralis) a *negyedik fokig* érvénytelenítő akadály (1091. k. 2. §).

**2026** Az oldalági rokonság számításában az 1983-as CIC új módot vezetett be, vagy pontosabban a latin egyházjogban korábban alkalmazott germán számítási mód helyébe a keleti egyházjogban is használt római jogi eredetű számításmódot állította. A „germán” számítás lényege az volt, hogy annyiad fokúnak számított az oldalági rokonság, ahány foknyi – nemzésnyi – távolságra volt a közös őstől a rokonok egyike, nevezetesen az, amelyik a közös ősnek távolabbi leszármazottja volt. Tehát pl. az édes unokatestvérek egymásnak másodfokú rokonai voltak. A jelenlegi számítás szerint két személy között annyiad fokú az oldalági rokonság ahány személy a közös őstől kiinduló két leszármazási ágon *együttvéve* található, a közös őst leszámítva (108. k. 3. §). Ezt egyszerűbben úgy is mondhatjuk, hogy annyiad fokú az oldalági rokonság, ahány a nemzés (születés) a két ágon *együttvéve*. Vagyis a mai egyházjogban a fent említett unokatestvéreket negyedfokú oldalági rokonoknak mondjuk.

<sup>877</sup> WERNZ–VIDAL V, 443–445, nr. 347 (bőséges gyűjteményt ad azokból a pápai és egyéb megnyilatkozásokból, melyek arra utalnak, hogy a vérrokonság egyeneságon minden fokon természetjogi akadály); ZAPP, *Eherecht* 121; LÜDICKE, *Eherecht* 76; PRADER, *Eherecht* 91–92 (a különböző népek házassági erkölcsének vizsgálata alapján csak az elsőfokú egyenesági rokonságot tartja biztosan természetjogi jellegűnek, a távolabbi egyenesági rokonság esetén a természetjogi eredetet nem látja biztosan igazoltnak); AZNAR, *Derecho Matrimonial* 272 (az előző szerzővel rokon nézetet vall, az elsőfokúnál távolabbi egyenesági rokonságot csupán valószínűleg, de nem biztosan természetjoginak minősíti); stb.

<sup>878</sup> WERNZ–VIDAL V, 444–445, nr. 348 (a másodfokú oldalági rokonságot természetjogi érvénytelenítő akadálynak minősíti, kivéve Ádám fiai és leányai között, ahol az ilyen házasságot szerinte az emberiség fennmaradásának szükséglete feltétlenül megkívánta); a testvérek közötti házasságot természetjogi alapon érvénytelennek minősítő felfogást „uralkodó véleménynek” tartja: LÜDICKE, *Eherecht* 76; ZAPP, *Eherecht* 121; AZNAR, *Derecho Matrimonial* 272 (ez utóbbi szerző szerint a testvérek közötti házasságot érvénytelenítő akadályt „másodlagos természetjognak” szokás mondani).

<sup>879</sup> Vö. BERSINI 75.

**2027** Azzal, hogy a CIC az oldalági rokonságot negyedfokig bezárólag tette akadállyá, egyben csökkentette is az akadály terjedelmét. Az 1917-es CIC 1076. k. 2. §-a ugyanis az oldalági rokonságot a germán számítás szerinti harmadik fokig tekintette érvénytelenítő akadállynak. Ez adott esetben a mai számítás szerint hatodfok is lehetett (pl. másodunokatestvérek között), ami ma már természetesen nem akadály.

**2028** A vérrokonság akadály *nem többszöröződik* (1091. k. 3. §). Ha tehát oldalági rokonok között esetleg több leszármazási vonalon is közös őshöz lehetne eljutni (pl. olyanok közt, akik apai és anyai ágon is rokonok), ennek nincs külön jogi jelentősége. Csak a legközelebbi rokonságot kell figyelembe venni.

### c. Felmentése

**2029** Isteni jogi akadályok alól nem lehetséges a felmentés. Mivel az *egyenes ág minden fokán és az oldalág második fokán* a vérrokonság biztosan vagy legalább valószínűleg ilyen jellegű, a Codex hangsúlyozza, hogy ilyenkor *nincs felmentés* (1078. k. 3. §)<sup>880</sup>. Ugyanezekben az esetekben, ha az ilyen rokonság fennállása iránt kétség merül fel, sohasem szabad a házasságot megengedni (1091. k. 4. §).

**2030** A *harmad-* vagy *negyedfokú oldalági rokonság* akadály – lévén tisztán egyházjogi – felmentéssel elhárítható. A felmentést a *helyi ordinárius* megadhatja. Ennek a felmentésnek a megadásakor bizonyos óvatosság ajánlatos. A közeli rokonok házassága ugyanis súlyos veszélyekkel és következményekkel járhat, így pl. – mint a Szentségi Kongregációnak a bonni Apostoli Nunciatúra által 1986. VI. 2-án közölt ajánlásai hangsúlyozzák (AKK 155, 1986, 143) – az utódok pszichikai vagy biológiai károsodását vonhatja maga után.

**2031** Ha egy házasságról utólag derül ki, hogy olyanok kötötték felmentés nélkül, akik közt a vérrokonság akadály állt fenn, s az akadály megléte okirattal bizonyítható, a házasságot egyszerű okirati eljárással (1686–1688. k.) érvénytelennek lehet nyilvánítani.

## 10. A sógorság

### a. Jellege

**2032** A sógorság (affinitas) tisztán egyházjogi akadály. Tehát nem keresztények (sőt, 1983. XI. 27. óta: nem katolikusok) között az érvényes házasságkötésnek nem áll útjában.

### b. Terjedelme

**2033** A sógorság házassági akadály a hatályos egyházjog szerint csak egyenesági sógorság esetében, vagyis egy személy és volt házastársának *egyenesági* rokonai között áll fenn. Az akadály mindig érvényteleníti a házasságot, függetlenül attól, hogy az egyik fél

<sup>880</sup> Megjegyzendő, hogy VI. Pál pápa adott felmentést két katolikus féltestvér házasságkötéséhez. Erre olyan esetben került sor, amikor a házasságot *utólag* érvényesítették, miután a felek, akik az akadályról addig nem tudtak, már évek óta egyházi formában kötött vélt házasságban éltek együtt. A felmentés indoklásként arra hivatkozott, hogy az egyház gyakorlata, mely szerint ilyenkor nem adnak felmentést, nem zárja ki, hogy ebben az esetben az akadályt egyházjoginak és ne isteni joginak tekintsék (*Leges V*, 7288).

hányadik fokon egyenesági rokona a másik fél volt házastársának (1092. k.). Tehát egy férfi sógorság akadálya miatt nem vehetné el pl. elhunyt felesége édesanyját, nagyanyját, más férfitől született leányát. Mindezek a kapcsolatok a sógorság kánonjogi fogalma (vö. 109. k.) szerint értendők.

**2034** Az *oldalági* sógorság – eltérően az 1917-es CIC 1077. kánonjától – már nem házassági akadály. A szokásos magyar szóhasználat szerinti sógorok között tehát sohasem áll fenn ez az érvénytelenítő akadály. A férj testvére pl. a feleség nővérének kánonjogi értelemben még csak nem is sógora, hisz egyiküknek sem volt a saját házastársa a másiknak a rokona. Az özvegy és volt házastársának testvére közt ugyan egyházjogilag is fennáll a sógorság, de ez csupán oldalági, így nem képez házassági akadályt.

**2035** A sógorsági viszony alapját érvényes házasság képezi. Az *el nem hált* házasságból is sógorság fakad (vö. 109. k. 1. §). A *nem keresztények* között kötött érvényes házasságból eredő sógorság is házassági akadály, ha később olyan személyek akarnak házasságot kötni, akik közül legalább az egyik katolikus (vö. 1059. k.)<sup>881</sup>. Ezért ma már az ilyen házasságokból fakadó sógorság akadály jellege nem vitatéma, mint hajdan.

**2036** Egyébként a régi vitát részben már a Szent Officium 1957. I. 31-i válasza eldöntötte, mely bizonyos mértékben már a mai Egyházi Törvénykönyvhöz hasonlóan rendelkezett (AAS 49, 1957, 77).

**2037** A sógorság akadályának terjedelme régen sokkal tágabb volt. Nem csupán a házasságból, hanem általában a bevezetett szexuális kapcsolatokból is sógorság fakadt<sup>882</sup>. A sógorság akadálya – hasonlóan a vérrokonsáéhoz – a mai egyházjogban nem többszöröződik<sup>883</sup>.

### c. Felmentése

**2038** A sógorság akadálya alól a *helyi ordinárius*, halálveszélyben, illetve rendkívüli helyzetben a 1079–1080. k. szerinti személyek illetékesek felmentést adni. Ma már az akadály egyenesági elsőfokú sógorság esetén sincs a Szentszéknek fenntartva.

## 11. A köztisztesség

### a. Jellege

**2039** A köztisztesség (*publica honestas*) tisztán egyházjogi akadály. Hasonlít a sógorsághoz, de alapját nem érvényes házasság, hanem más, az alábbiakban részletesebben körvonalazott együttélés képezi. Mint egyházjogi akadály, a köztisztesség nem gátolja a házasságot olyan személyek között, akik nem keresztények (sőt, már azok közt sem, akik nem katolikusok).

<sup>881</sup> Vö. SALAZAR, *Derecho matrimonial* 227.

<sup>882</sup> Lásd pl. SIPOS–GÁLOS 388–395.

<sup>883</sup> Vö. pl. AZNAR, *Derecho Matrimonial* 277.

## b. Terjedelme

**2040** A köztisztesség akadálya vagy olyan *érvénytelen házasságból* fakad, amelyben az *életközösség* már létrejött, vagy közismert, illetve nyilvános *ágyasságból*. A házasságot érvénytelenné teszi az *egyenes ág első fokán*, tehát ha a (volt) élettársak egyike a másik egyenesági első fokú rokonával akar házasságot kötni (1093. k.), pl. ha valaki volt élettársának anyjával vagy leányával kívánna házasságot kötni.

**2041** A köztisztesség akadálya a közismert, nyilvános ágyasságon kívül csak olyan érvénytelen házasságból fakadhat, melyben az életközösség már létrejött. Ennyiben a mai Codex szűkebben vonja meg az akadály határait, mint az 1917-es CIC tette, amely az akadályt „akár elhált, akár el nem hált” érvénytelen házasságokra vonatkoztatta. Csökkent az akadály terjedelme abban az értelemben is, hogy az ma már csupán az egyik fél és a másik egyenesági első fokú rokonai között áll fenn, de nem a másodfokú egyenesági rokonokkal, mint az 1917-es CIC 1078. kánonjában.

**2042** A kánoni formára kötelezett katolikusok *polgári házassága* kánonilag nem érvénytelen, hanem nem létező házasságnak minősül. Ha megkötését közös élet követte, többek szerint ebből is a köztisztesség akadálya származik az egyik fél és a másik első fokú egyenesági rokonai között, de nem mint érvénytelen házasságból, hanem mint ágyasságból<sup>884</sup>. Az *ágyasság* tényállásának megvalósulásához nem elegendőek időközönkénti látogatások, találkozások: két személy folyamatos együttélése szükséges hozzá<sup>885</sup>.

## c. Felmentése

**2043** Mivel a köztisztesség tisztán egyházi akadály, és nincs fenntartva sem, a *helyi ordinárius* felmenthet alóla. Figyelni kell azonban arra, nehogy véletlenül olyan esetben adjanak felmentést, amikor aziránt van kétség, hogy a volt élettárs gyermeke esetleg a vele most házasságot kötni szándékozó személytől származik (vö. 1091. k. 4. §). Természetesen halálveszélyben és amikor az esküvőre már minden kész, az 1079–1080. k. szerinti egyéb személyek is felmentést adhatnak.

## 12. A törvényes rokonság

### a. Jellege

**2044** Az örökbefogadásból származó törvényes rokonság (*cognatio legalis*) tisztán egyházi akadály, tehát csak katolikusok között áll fenn. Természetesen még a nem keresztények közti házasság is érvénytelen lehet ilyen kapcsolat esetén, de csupán akkor, ha a törvényes rokonságot a világi jog is házassági akadálynak tekinti.

### b. Terjedelme

**2045** Nem köthetnek egymással érvényes házasságot azok, akik között örökbefogadásból származó törvényes rokonság áll fenn *egyenes ágon* vagy az *oldalág második fokán* (1094. k.). Az örökbefogadásból származó törvényes rokonság a CIC-ben már

<sup>884</sup> Vö. pl. SIPOS, *Enchiridion* 492; SIPOS–GÁLOS 400; BERSINI 77.

<sup>885</sup> BERSINI 77.

nem a helyi állami törvényektől függően érvénytelenítő vagy tiltó akadály (vö. 1917-es CIC 1080. k., 1059. k.), hanem mindig érvénytelenítő egyenes ágon (fogadószüelő és fogadott gyermek, illetve ennek gyermeke stb. között), valamint az oldalág második fokán (pl. fogadószüelő gyermeke és a fogadott gyermek közt). A törvényes rokonság fogalmáról az alapelveket a 110. k. rögzíti.

### **c. Felmentése**

**2046** A törvényes rokonság fenn nem tartott tisztán egyházjogi akadály, ezért alóla a *helyi ordinárius* adhat felmentést (a rendkívüli esetekre lásd 1079–1080. k.). Természetesen, ha az egyházi felmentéstől függetlenül, a világi törvények az ilyen házasságot nem tennék lehetővé vagy elismerhetővé, meg kell tartani a 1071. k. 1. § 2. számának előírását.

## 75. §. Képesség a házassági beleegyezésre

**2047** A házasságról szóló alapvető tudnivalók között már említettük (71. §. 3), hogy a házasságot az 1057. k. szerinti beleegyezés hozza létre. A CIC a beleegyezésről (consensus) szóló fejezetét egészen a beleegyezésre való képtelenség és a beleegyezési hiányosságok témakörének szenteli.

### 1. Az értelem elégséges használatának hiánya

**2048** Képtelenek a házasság megkötésére azok, akik értelmük elégséges használatának híjával vannak (1095. k. 1). Amikor az Egyházi Törvénykönyv az értelem elégséges használatáról beszél, a házasságkötéshez szükséges értelemhasználatra utal. A házasságkötés ugyanis nagyobb tudatosságot kíván, mint az életben előforduló sok kisebb jelentőségű cselekedet.

**2049** Ha az értelem kellő használata a házasságkötéskor akár tartós állapot következtében, akár átmenetileg hiányzik, a házasság érvénytelen<sup>886</sup>.

**2050** Az értelem kellő használatának *átmeneti hiányát* okozhatja erősen ittas állapot, kábítószer hatása, sokkhatás, epilepsziás vagy hisztériás roham, stb.

**2051** Az értelem elégséges használatát kizáró *tartós állapotnak* az egyházi joggyakorlat főként bizonyos elmebetegségeket tekint. Ilyen betegségek pl. a skizofrénia, a paranoia, a mániás-depressziós elmebaj, valamint a gyengeelméjűség, feltéve hogy súlyosan befolyásolják a személyt értelem használatában. A házasság érvénytelenségének ilyen jogcím alapján való kimondásához azonban nem feltétlenül szükséges, hogy a házasságkötéskor a felek egyike teljesen híjával legyen értelem használatának. Az új Codex megfogalmazása szerint ugyanis a házasság megkötéséhez szükséges értelem használatról van szó<sup>887</sup>.

**2052** Az értelem kellő használatának hiánya címén folyó perekben mindig ügyelni kell arra, hogy a jog szerint (1478. k. 4. §) a „javaik kezelésétől eltiltottak és a fogyatékos elméjük” csak gondnokuk útján vehetnek részt a perben (akár felperesként, akár alperesként). A római Rota bíróságának egyes ítéletei szerint elképzelhető, hogy valaki a házasságkötéshez szükséges értelemhasználat hiányában is képes annak megítélésére, hogy indítson-e pert (vö. 1917-es CIC 1650. k.)<sup>888</sup>. Más rotai ítéletek azonban méltán hangsúlyozzák, hogy a bírónak – legalább a biztonság kedvéért – pergondnokot kell kineveznie a mellé a fél mellé, akinek mérlegelési képessége vagy értelem használata

<sup>886</sup> A 1095. k. 1. sz. szerint nem szükséges a házasság érvénytelenségéhez, hogy az értelem kellő használatának hiánya pszichés okból fakadjon, amint az 1095. k. 3. sz. a házassági terhek vállalására való képtelenség esetében megkívánja, vö. pl. GULLO, C., *Defectus usus rationis et discretionis iudicii (can. 1095, 1°–2° cic), in L'incapacitas (can. 1095) nelle „sententiae selectae coram Pinto”* (StudGiur 15), Città del Vaticano 1988, 12. Egyébként ha valaki képtelen a házassági beleegyezésre, mindegy, hogy ennek mi az oka: a házasság mindenképpen érvénytelen lesz, hiszen a beleegyezés semmi mással nem pótolható, így az érvényesség mellett szóló jogvélelemmel sem (1057. k. 1. §).

<sup>887</sup> Újabban a Rota Romana joggyakorlata alapján az értelem kellő használatának hiánya miatt a házasságkötésre képtelennek szokás tekinteni azokat is, akik állapotszerűen, tartósan nem rendelkeznek eszük használatával, noha esetleg az esküvő idején világos pillanatuk volt. Vö. 99. k.; GULLO 12.

<sup>888</sup> Vö. SRR, Decis., *Coram Mattioli*, 1962. XII. 20 és *Coram Mattioli*, 1965. X. 7: SRR Dec LIV, 706; LVII, 623; stb.



tekintetében komoly kétség merül fel<sup>889</sup>. Ha ugyanis az ítélet megállapítaná valakiről, hogy fogyatékos elméjű<sup>890</sup>, és mégsem volt gondnoka a perben, az ítélet orvosolhatatlanul semmis lenne (1620. k. 5, vö. 1478. k. 4. §).

**2053** Megjegyzendő, hogy az egyházi bíróságok nem automatikusan az orvosi diagnózis alapján mondják ki a házasság érvénytelenségét<sup>891</sup>. Egyazon betegség ugyanis – az adott eset súlyosságának megfelelően – nem mindig (vagy legalábbis nem mindig ugyanazon a címen) teszi semmissé a házasságot<sup>892</sup>.

## 2. Az ítélőképesség súlyos hiánya

**2054** A jog szerint, de magánál a dolog természeténél fogva is képtelenek a házassági beleegyezés megadására és így az érvényes házasságkötésre azok, akiknek az ítélőképessége súlyosan hiányos azokat a lényeges házastársi jogokat és kötelességeket illetően, amelyeket a feleknek kölcsönösen át kell adniuk egymásnak, illetve el kell fogadniuk egymástól (1095. k. 2).

**2055** Azt, hogy melyek a lényeges házastársi jogok és kötelességek, és mit jelent azok átadása és elfogadása, magának a házasságnak és a házassági beleegyezésnek a fogalmából állapíthatjuk meg. A házasság az „egész élet közössége, mely természeténél fogva a házaspár javára, gyermekek nemzésére és nevelésére irányul” (1055. k. 1. §). Lényegénél fogva felbonthatatlan és hűségre kötelez (1056. k.). A házassági beleegyezésben pedig a felek nem csupán a testükhöz való örökös és kizárólagos jogot adják át egymásnak, mint a régi Codex mondta (1917-es CIC 1081. k. 2. §)<sup>893</sup>, hanem önmagukat adják át és a házastársukat fogadják el mint egész személyt, az egész élet házastársi közösségének kialakítására (1057. k. 2. §). Aki tehát képtelen annak megítélésére, hogy mit jelent felelősen vállalni a gyermeket és felnevelését, a hűséget és a felbonthatatlanságot, valamint az egész életnek a felek javát szolgáló közösségét, az nem tud érvényes házasságot kötni.

**2056** Az ítélőképesség hiánya a joggyakorlat szerint az akarat értékelő képességét érinti. Amikor a római Rota újabb bírói gyakorlatában ítélőképességről beszélnek, egyrészt az értelem és az akarat egységének tomista tanítását tartják szem előtt, másrészt figyelembe akarnak venni bizonyos újabb pszichiátriai megállapításokat is. Ezeknek a megállapításoknak

<sup>889</sup> Vö. SRR, Decis., *Coram Sabbatani*, 1964. III. 20, n. 9; SRR Dec LVI, 230; *Coram De Lanversin*, 1983. III. 1, n. 2–9; DELLA ROCCA 170–171; stb.

<sup>890</sup> Vagy akár csak valamelyest gyenge elméjű: „minus firmae mentis” (1478. k. 4. §).

<sup>891</sup> A bíró nem köteles magáévá tenni a szakértők véleményét. Az ügy egyéb körülményeit is gondosan meg kell fontolnia (1579. k. 1. §). Mikor azután döntését megindokolja, azt is jeleznie kell, hogy milyen indokok alapján fogadta el, vagy miért vetette el a szakértői véleményeket (1579. k. 2. §). Mindenesetre II. János Pál pápa hangsúlyozza, hogy a normalitással és a betegségekkel kapcsolatos pszichológiai és pszichiátriai fogalmakat mindig a keresztény antropológia fényében kell vizsgálni, amely az emberi személy transzcendens dimenzióját is figyelembe veszi. Ebben a látásmódban a „mérsékelt pszichológiai nehézségek” nem ellenkeznek a normalitással, inkább hivatást jelentenek arra, hogy a problémák közepette is a „Lélek szerint járjunk” (vö. Gal 5, 16.25), még lemondások és áldozatok árán is (Alloc., 1988. I. 23, nr. 4–5, 6: *MonEccl* 113, 1988, 166–167).

<sup>892</sup> Példaként az egyes diagnózisok vagy állapotok (homoszexualitás, nimfomania, biszexualitás, transzszexualizmus) különböző jogi megítélési lehetőségére, illetve arra, hogy ugyanolyan diagnózis esetén a Rota Romana – a konkrét esettől, az egyes bírók felfogásától és a bírói gyakorlat fejlődésétől függően – más-más címen állapította meg a házasság érvénytelenségét; vö. AZNAR GIL, F. R., *Homosexualismo, transexualismo y matrimonio (1965–1984)*, in AAVV., *Curso de derecho matrimonial y procesal para profesionales del foro*, VII (Bibliotheca Salamanticensis, Estudios 83), Salamanca 1986, 341–343.

<sup>893</sup> Vö. NAVARRETE, *Problemata* 216–217.

az értelmében léteznek olyan pszichikai rendellenességek, pl. neurózisok és pszichopátiák, amelyek inkább az akaratot, mint az értelmi képességet érintik közvetlenül<sup>894</sup>. Mindenesetre az új egyházi bírói gyakorlat a korábbinál nagyobb figyelmet fordít az ítélőképesség akarati vonatkozására<sup>895</sup>.

**2057** Aki házasságot köt, egész életre szóló és egész személyét érintő elkötelezettséget vállal. Ehhez pedig különösen is fejlett ítélőképesség szükséges. Ezt egyes rotai ítéletek érettségnek is nevezik<sup>896</sup>. Aki híjával van ennek a képességnek, még ha a hétköznapi élet dolgaiban egyébként normálisnak minősül is (pl. munkaképes), érvényes házasságot nem tud kötni.

**2058** A házassági beleegyezéshez ugyanis az egyházi joggyakorlat szemlélete szerint kritikus megismerés és szabad választás szükséges. Az értelem használatán túl tehát a házasságkötés cselekedetének fontosságához mérten érett ítélőképességre van szükség. Ennek a pszichés érettségnek az alkotóeleme az a belső szabadság, amely az elhatározás képességében áll. Ez hiányzik akkor, ha valaki nem képes ellenállni benső ösztönzéseinek<sup>897</sup> akár valamilyen betegség folytán, akár fiatal korából fakadó éretlensége miatt. Mindenesetre a törvény a tizenhat évesnél idősebb fiúkat és a tizennégy évesnél idősebb lányokat nem tekinti automatikusan képtelennek a házassági beleegyezésre, hiszen a kellő életkor hiánya csak ezen a koron alul házassági akadály (vö. 1083. k. 1. §). Kétségtelen azonban, hogy ilyen éretlenség ennél idősebb korban is fennállhat. Ezt azonban a perben külön bizonyítani kell<sup>898</sup>. A felek fiatal kora olyan tény, ami a többi bizonyítékokat támogató jel lehet a bíró számára. Önmagában nem igazolja a kellő ítélőképesség hiányát, de alátámaszthatja annak állítását.

### 3. Képtelenség a házasság lényegi kötelezettségeinek vállalására

**2059** Az Egyházi Törvénykönyv szerint, de magánál a dolog természeténél fogva is, képtelenek a házasságkötésre azok, akik pszichikai természetű okok miatt a házasság lényegi kötelezettségeit nem tudják vállalni (1095. k. 3). A házasság lényegi kötelezettségeit a jog nem sorolja fel. Itt is érvényes azonban, amit az imént az ítélőképesség hiányával kapcsolatban mondtunk: lényegiek azok a kötelezettségek, amelyek a házasság lényegi tulajdonságaiból, vagyis az egységből és a felbonthatatlanságból, valamint a házassági beleegyezés tárgyának és magának a házasságnak a fogalmából adódnak.

**2060** Maga a képtelenség ebben az esetben nem az értelmet, nem is annyira az akaratot, az ítélőképességet érinti, hanem inkább azt jelenti, hogy valaki pszichés okból eleve nem képes teljesíteni, amit a házasságkötéskor vállal. A római Rota ítéleteiben ennek a

<sup>894</sup> A skizofrénia következtében ítélőképesség-hiány címén (és nem pl. az értelem használatának hiánya miatt) érvénytelen házasságokról lásd pl. BURKE, R. L., *Lack of discretion of judgement because of schizophrenia: doctrine and recent rotal jurisprudence* (Analecta Gregoriana 237), Roma 1986.

<sup>895</sup> Vö. pl. GARCIA FAILDE, J. J., *Manual de Psiquiatria forense canónica* (Bibliotheca Salamanticensis, Estudios 95), Salamanca 1987, 33.

<sup>896</sup> Pl. SRR, Decis., *Coram Agustoni*, 1984. XII. 4, n. 3; DELLA ROCCA 213.

<sup>897</sup> POMPEDDA, M. F., *Il consenso matrimoniale nel suo soggetto. Consenso quale atto psicologico*, in GROCHOLEWSKI, Z.–CARCEL ORTI, V. (ed.), *Dilexit Iustitiam. Studia in honorem Aurelii Card. Sabattani* (StudGiur 5), Città del Vaticano 1984, 12.

<sup>898</sup> Egyesek szerint a büntethetőség korhatárának (1323. k. 1) analógiájára, vagyis a betöltött 16. életévben lehetne a házasságkötési ítélőképességhez szükséges kort is meghatározni; vö. GULLO 12. Maga a jog ilyen korhatárt nem jelöl meg. Igaz, felhatalmazza a püspöki konferenciákat, hogy a Codexben meghatározottnál magasabb korhatárt írjanak elő (1083. k. 2. §), de ez csak a megengedtség feltétele lehet.

képtelenségnek a következő típusai szoktak előfordulni: 1) Képtelenség a gyermekkel kapcsolatos lényegi kötelezettségek teljesítésére. 2) Képtelenség a hűség megtartására, pl. homoszexualitás vagy nimfománia miatt. 3) Képtelenség a felbonthatatlanság megtartására. 4) Képtelenség a felek javát szolgáló teljes életközösségre. Ide tartozik pl. ha valaki pszichés okból képtelen arra, hogy maga és házastársa szexuális javát a normális nemi élet keretei közt valósítsa meg, vagy arra, hogy létrehozza azt a szexualitáson túlmenő emberi kiteljesedést, amit az egész élet közössége jelent. Az egész élet ilyen közösségére és így a házasságra képtelennek minősülnek pl. egyes hisztérikus, antiszociális, amorális személyiségek<sup>899</sup>. Természetesen az egyházi bírósági gyakorlat nem valamilyen ideális, tökéletes kapcsolatra való képességet tekint szükségesnek a házasság érvényességéhez. Az érvényes házassághoz arra kell csupán a feleknek képeseknek lenniük, hogy a házastársi életközösség lényeges követelményeit megvalósítsák.

**2061** Megjegyzendő, hogy a házassági terhek vállalására való képtelenség lehet *relatív* is. Vagyis megtörténhet, hogy valaki egy bizonyos személlyel szemben képtelen ezek vállalására, más személlyel kapcsolatban viszont képes rá. A Rota egyik ítélete szerint pl. relatív képtelenség áll fenn két hisztérikus vagy egy skizoid és egy „extrovertált mániákus” között<sup>900</sup>.

**2062** A terhek vállalására való képtelenség címén csak akkor érvénytelen a házasság, ha a képtelenség már a házasságkötés pillanatában fennáll, s nem csupán később alakul ki. Számos szerző szerint a képtelenségnek tartósnak, sőt gyógyíthatatlannak (örökösnek) is kell lennie ahhoz, hogy érvénytelenné tegye a házasságot<sup>901</sup>. Akik ezt tartják, azok ezt a képtelenséget az impotencia házassági akadályának mintájára fogják fel. Akik viszont a terhek vállalására való képtelenséget – az Egyházi Törvénykönyvben elfoglalt helyére való tekintettel is (ti. a beleegyezésről szóló fejezetben található) – a beleegyezés közvetett hiányosságának tekintik, azok a házasság érvénytelenségéhez csupán azt kívánják, hogy a képtelenség a házasságkötés pillanatában fennálljon<sup>902</sup>. Ismét mások, úgy tűnik, indokoltan, különbséget tesznek a pozitív teljesítményt (pl. a házassági életközösség kialakítását a felek között) kívánó és a valamitől (pl. a hűtlenségtől) való tartózkodásban álló kötelezettségek között. Az előbbiekre való képtelenség esetében gyógyíthatatlanságot kívánnak a házasság érvénytelenségéhez, hiszen pozitív tette csak akkor képtelen valaki, ha sohasem képes rá. Az utóbbiak tekintetében viszont azt vallják, hogy aki akár csak ideiglenesen (gyógyíthatóan) is képtelen a házasság lényegével ellenkező cselekedetektől való tartózkodásra, az képtelen magára a házasságra<sup>903</sup>.

**2063** A beleegyezési képtelenség most ismertett három fajtája döntő fontosságú a mai házassági bíraskodásban. A házassági perek több, mint felében ilyen címen kéri az érvénytelenség kimondását<sup>904</sup>.

<sup>899</sup> Vö. ERDŐ P., *Mikor érvényteleníti a házasságot „a terhek vállalására való képtelenség”?*, in *Teológia* 19 (1985) 251–255.

<sup>900</sup> SRR, *Decis.*, *Coram Pinto*, 1982. II. 12; *DirEccl* 93 (1982) II, 542–543.

<sup>901</sup> Vö. pl. SEBOTT, *Eherecht* 107; GUTIÉRREZ MARTIN, L., *La incapacidad para contraer matrimonio. Comentarios al can. 1095 del Código de Derecho Canónico para uso de los profesionales del foro* (Bibliotheca Salamanticensis, Estudios 88), Salamanca 1987, 73–79.

<sup>902</sup> Pl. LÜDICKE, *Eherecht* 87–88.

<sup>903</sup> Vö. WEGAN, *Ehescheidung* 106, 111; BERSINI, F., *E' valido il mio matrimonio?*, Torino 1985, 15.

<sup>904</sup> Vö. PRADER, *Eherecht* 101.

## 76. §. A beleegyezés hiányosságai az értelem részéről

**2064** A házassági beleegyezés megadása tudva és akarva végzett, fontos emberi cselekedet. Az előzőkben arról szövegtünk, hogy érvénytelen annak a házassága, aki nem képes az ilyen beleegyezés megadására. Most azokat az eseteket kell megvizsgálnunk, amikor egy teljesen normális, a házassági beleegyezésre képes személy azért köt érvénytelen házasságot, mert az általa adott beleegyezés *valamilyen hiányosságban szenved*<sup>905</sup>. Az ilyen beleegyezési hiányosságoknak két fő típusát szokás megkülönböztetni: a *tudással kapcsolatos* és a közvetlenül az *akaratot illető* hiányosságokat. A tudással kapcsolatos hiányosságoknak az Egyházi Törvénykönyv három fajtáját említi: a tudatlanságot, a tévedést és a megtévesztést.

### 1. A tudatlanság

**2065** Aki házasságot köt, annak legalább lényegében tudnia kell, hogy mihez adja a beleegyezését. Aki még azt sem tudja, hogy a házasság a férfi és a nő közti tartós közösség, amely arra irányul, hogy valamilyen szexuális együttműködéssel gyermeket nemzzenek, annak *tudatlanság* miatt érvénytelen a házassága (1096. k. 1. §). Ezt a tudatlanságot természetesen bizonyítani kell a bíróság előtt. Ezeknek az alapvető ismereteknek a hiányát ugyanis a jog a serdülők<sup>906</sup> elérése után már nem feltételezi automatikusan (1096. k. 2. §). Tekintettel a serdülők szexuális felvilágosultságára, a gyakorlatban nagyon ritkán fordul elő, hogy valaki úgy érje el az érvényes házasságkötéshez a Codexben előírt kort – fiúk esetében a 16., lányok esetében a 14. életévet (1083. k. 1. §) –, hogy ne tudná a házasságról ezeket a legelemibb dolgokat. Természetesen a nagyon fiatal házasulók – ismereteiktől függetlenül – lehetnek pszichésen éretlenek a házasságra. Erről azonban fentebb már szövegtünk.

### 2. A tévedés

**2066** Az egyházjogban általános elv, hogy érvénytelen az a cselekmény, „amit olyan tudatlanságból vagy tévedésből végeztek, ami a cselekmény lényegét érinti, vagy annak egy elengedhetetlen feltételére vonatkozik” (126. k.). Ez az elv a tudva és akarva végzett, felelős emberi cselekvés fogalmából adódik.

**2067** Ha valaki a *házasság jogi valóságát illetően* van egészen lényeges tévedésben, akkor házassága az előző pontban említett tudatlanság miatt érvénytelen. Ha azonban úgy köt házasságot valaki, hogy a házasság egységére, felbonthatatlanságára vagy szentségi méltóságára nézve van tévedésben, érvényes a házassága, hacsak ezeket a lényeges tényezőket szándékosan ki nem zárta a házasságkötéskor (vö. 1099. k.).

<sup>905</sup> Ilyen beleegyezési hiányosságok fakadhatnak a házasságot kötő személy hibájából, de előfordulhatnak a felek hibáján kívül is. Amikor egy polgári házasság rendezése érdekében az előző házasság érvénytelenségének bizonyítása szükséges, az egyházi bíróság nem az erkölcsi felelősségről ítélik. Csúpan az érdeklő: bebizonyosul-e a házasság érvénytelensége.

<sup>906</sup> A serdülők (pubertas) fogalmát a hatályos Codex nem határozza meg. Van, aki a korhiány házassági akadályában megjelölt korhatárt azonosítja a pubertással, vagyis az 1083. k. 1. §-a szerint fiúk esetében a 16., lányok esetében a 14. életév betöltésétől kezdve tételezi fel a házasságkötéshez szükséges minimális tudás meglétét (vö. ET 757). Egy másik, valószínűbbnek tűnő magyarázat lehet, hogy az 1096. k. 2. §-a régi jogot tartalmaz (vö. 1917-es CIC 1082. k. 2. §), s ezért a régi jogot is figyelembe véve kell értelmezni (6. k. 2. §). Az 1917-es CIC 88. k. 2. §-a szerint pedig a fiúk 14., a lányok pedig 12. életévük betöltésétől fogva számítanak serdültnek.

**2068** Amikor a jogot illető tévedés terén az egyház ilyen szűken vonja meg a házasságot érvénytelenítő tévedések körének határát, nagy történelmi realitásérzékről tesz tanúságot. A házasság egységének és felbonthatatlanságának tudata az egyes korokban és az egyes népek körében igen különböző volt. A keresztények nincsenek mindnyájan meggyőződve<sup>907</sup> a házasság szentségi jellegéről. A katolikus jegyesek sem tudtak mindnyájan és minden történelmi korban arról, hogy a keresztények között a házasság szentség. Ha az egység, a felbonthatatlanság és a szentségi jelleg tudása is szükséges volna a házasság érvényességéhez, akkor hosszú korokban és jelentős területeken talán alig kötöttek volna érvényes házasságot<sup>908</sup>.

**2069** Eddig a jogot illető tévedésről szóltunk. A *tényeket illető tévedés* miatt ennél jóval gyakrabban fordul elő érvénytelen házasságkötés. A Codex szerint a *személyben való tévedés* érvénytelenné teszi a házasságot (1097. k. 1. §)<sup>909</sup>. Persze a másik fél személyazonosságában való ilyen tévedés igencsak ritka és szélsőséges eset. Am érvénytelenné teszi a házasságot a másik személy valamilyen *tulajdonságában* való tévedés is, de csak akkor, ha a házasságkötéskor a partner szándéka *főként és közvetlenül* erre a tulajdonságra irányult (1097. k. 2. §)<sup>910</sup>.

**2070** Ha pl. valakinek az a fő célkitűzése, hogy „a világbajnokkal”, „szűzzel”<sup>911</sup> vagy a spanyol trónörökösrel kössön házasságot, s az esküvő után kitűnik, hogy a másik fél nem rendelkezik ezzel a tulajdonsággal, a házasság érvénytelen. Itt azonban gondosan különbséget kell tennünk két fajta tévedés között. Ha valaki azért kedvel meg valakit, s azért akar vele házasságot kötni, mert egy bizonyos tulajdonságot feltételez róla, később azonban csalódva tapasztalja, hogy házastársában ez a tulajdonság nincs meg, ettől még a házasság érvényes (vö. 1097. k. 2. §). Csak akkor érvényteleníti a házasságot a másik fél tulajdonságában való tévedés, ha a tévedő fél ezt a tulajdonságot közvetlenül és főként akarta. Természetesen egy ilyen különleges akarást az érvénytelenség kimondásáért folyó perben bizonyítani kell. Gyakorlatilag akkor akarta valaki közvetlenül és főként a másik fél valamelyik tulajdonságát, ha jobban akarta, mint magát a házasságot az illetővel. Az ilyen perekben a bizonyítás során arra is ügyelni kell, hogy nem elegendő igazolni a főként és közvetlenül akart tulajdonság hiányát. Annak is bizonyítást kell nyernie, hogy erről a hiányról a házasságkötéskor nem tudott az a fél, aki ezt a tulajdonságot állítólag főként és közvetlenül akarta<sup>912</sup>.

### 3. A megtévesztés

**2071** Az Egyházi Törvénykönyv érvénytelennek mondja ki az olyan házasságot, amelyet megtévesztés hatása alatt kötöttek, feltéve hogy: 1) a megtévesztésre a házassági beleegyezés megszerzése végett került sor; 2) a másik félnek egy olyan tulajdonságára vonatkozott, amely természeténél fogva alkalmas arra, hogy súlyosan megzavarja a házastársi életközösséget (1098. k.).

<sup>907</sup> Pl. a protestáns szóhasználat szerint a házasság nem sacramentum.

<sup>908</sup> Vö. GAUDEMET, *Le mariage*; TOSATO, A., *Il matrimonio israelitico. Una teoria generale* (Analecta Biblica 100), Roma 1982.

<sup>909</sup> Ez a szerződésre okot adó tévedés (error causam dans contractui) esete. Ilyenkor a házasság érvényes.

<sup>910</sup> Vö. NAVARRETE, U., *Error in persona* (c. 1097, § 1) in *Per* 87 (1998) 351–401.

<sup>911</sup> Vö. SRR, Decis., 1941. VI. 21, *Coram Heard: SRR Dec XXXVIII*, 533.

<sup>912</sup> Vö. SRR, Decis., 1985. III. 20, *Coram De Lanversin*, n. 3; DELLA ROCCA 255.

**2072** A házassági beleegyezés megszerzését célul kitűző megtévesztés mindig szándékos. A megtévesztő nem csupán az egyik fél lehet, aki mondjuk eltitkolja valamilyen tulajdonságát. Származhat a megtévesztés harmadik személytől is: a rokonságtól vagy akár kívülállóktól.

**2073** A házasságkötés – mint említettük – csakis akkor érvénytelen, ha ez a megtévesztés a másik félnek olyan tulajdonságára vonatkozott, amely a házastársi életközösséget súlyosan megzavarhatja. Ezek közül a tulajdonságok közül az Egyházi Törvénykönyv csupán egyet említ kifejezetten: a terméketlenséget (1084. k. 3. §). Ha valaki tudja, hogy nem lehet gyermeke, de az esküvő érdekében partnerének mégis azt hazudja, hogy lehet, vagy megtévesztő magatartással, pl. a közös gyermekekkel kapcsolatos tervezéssel<sup>913</sup> téves elképzelést kelt benne, a házasság érvénytelen.

**2074** A szakirodalom sok más olyan tulajdonságot is ismer, amely természeténél fogva súlyosan megzavarhatja a házastársi együttélést. Ilyen lehet pl. a kicsapongó természet, bármilyen súlyos betegség, súlyos anyagi és egyéb kötelezettségek, az alkoholizmus, a harmadik személytől származó vagy esetleg hamisan állított terhesség<sup>914</sup>. Az efféle esetek pedig nem ritkák. Ha pl. valaki eltitkolja a fertőző betegségét, vagy leendő házastársa előtt soha egy csepp szeszestalt sem iszik, hogy bizalmat keltsen a házasságkötéshez, ugyanakkor viszont egyáltalán nem szakít az alkoholizmussal, vagy ha valaki azt állítja, hogy teherbe esett egy férfitől és ezért követeli a házasságot, közben pedig tudja, hogy nem terhes, vagy hogy mástól ered a terhesség, akkor a házasságot érvénytelennek tekintik.

**2075** A házasságot érvénytelenítő megtévesztés elbírálásakor ügyelni kell arra, hogy nem elegendő a megtévesztés szándékossága. Azt is igazolni kell, hogy ez a szándék a házasság kieszközlésére irányult. Ha pl. valaki egy állás elnyerése kedvéért egészségesnek hazudta magát, s ezért egy másik személy nem az álláshoz segítette hozzá, hanem házasságot kötött vele, az ilyen házasság érvényes lenne.

#### 4. Az új Codex előtt kötött házasságok és a megtévesztés

**2076** A régi egyházjog nem szólt megtévesztés miatt érvénytelen házasságokról. Ilyen jogcímen általában az egyházi bíróságok sem mondták ki az érvénytelenséget. Az egyházjogi szerzők közül többen<sup>915</sup> úgy érezték, új törvényre van szükség ahhoz, hogy a házasság érvénytelensége ezen a címen is kimondható legyen. A megtévesztés ezek szerint önmagában még nem ellenkezik olyan szögesen a házasság lényegével, hogy külön egyházi törvény nélkül is semmissé tenné a házasságot. Mindezt úgy is szokták fogalmazni, hogy a megtévesztés a házasság érvénytelenségének nem természetjogi, hanem tisztán egyházi jogi eredetű jogcíme.

**2077** Ámde a tisztán egyházi törvények nem visszamenő hatályúak, vagyis a hatálybalépésük előtt végzett cselekményekre nem vonatkoznak (vö. 9. k.), hacsak ezt határozottan nem jelzik. Ez azt jelenti, hogy az új Codex hatálybalépése, vagyis 1983. november 27. előtt kötött házasságokat nem lehet pusztán megtévesztés *címén semmissnek nyilvánítani*. Ezt különösen az új Egyházi Törvénykönyv kiadása után közvetlenül több

<sup>913</sup> Vö. pl. BERSINI, *E' valido* 26–28.

<sup>914</sup> PRIMETSHOFER, B., *Der Ehekonsens*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 772; LÜDICKE, *Eherecht* 93.

<sup>915</sup> Pl. BÁNK II, 213–214.

szerző vitatta. Arra hivatkoztak, hogy vannak olyan helyzetek, amikor a megtévesztés annyira ellenkezik a szeretettel, a felek kölcsönös javával, hogy jellegénél fogva kizárja az érvényes házasságot. Csakhogy a megtévesztésnek, mint láttuk, nem szükséges a másik féltől származnia. Sőt az 1098. k. nem is a megtévesztésről magáról szól, hanem arról, hogy valaki *megtévesztéssel rászedve* köt házasságot. Tehát a házassági beleegyezés közvetlen hiányossága a tévedésben áll. A megtévesztés ennek a tévedésnek a külső oka. Ha maga a tévedés a lényegre érinti, mondjuk a másik fél személyazonosságát vagy főként és közvetlenül akart tulajdonságát (1097. k.), akkor – mint említettük – a házasság magánál a tévedésnél fogva érvénytelen. Az már ilyenkor közömbös, hogy az ilyen súlyos tévedés megtévesztésből eredt-e vagy sem. Ha pedig az a tulajdonság, amellyel kapcsolatban a megtévesztés történt, nem csupán – természeténél fogva, súlyosan – megzavarhatja a házastársi együttélést, hanem képtelenné is teszi valamelyik felet a házasságra (pl. impotencia, elmebetegség, a házassági terhek vállalására való képtelenség), akkor a házasság megint csak érvénytelen, függetlenül a megtévesztéstől. Végül, ha a megtévesztés az egyik házastársról származik, és olyan szándékot fejez ki, amely szögesen ellenkezik a házassággal, pl. nem akar hűséges lenni, a házasság érvénytelen ugyan, de ismét más jogcímen: színlelés (1101. k. 2. §) alapján. Az is lehetséges, hogy az a fél, aki a másik becsapására akarja építeni a házasságát, híjával van a szükséges ítélőképességnek (vö. 1095. k. 2).

**2078** Mindezek alapján igen rangos szerzők<sup>916</sup> hangsúlyozzák, hogy önmagában az 1098. kánonban leírt tényállás csak a tételes egyházi jog alapján érvényteleníti a házasságokat<sup>917</sup>. Tehát nem lehet automatikusan semmisnek kimondani minden 1983. november 27. előtt kötött olyan házasságot, amely a kánon szerinti megtévesztéssel jött létre. Ezt a megállapítást a római Rota legújabb gyakorlata is megerősíti<sup>918</sup>. Előfordulhatnak azonban olyan esetek, amikor a megtévesztés teljes mértékben megvalósul, a házasság mégis a dolog természeténél fogva, és nem csupán az egyházi törvény miatt érvénytelen. Ilyenkor ez különleges körülményekből fakad, amelyeket esetenként külön kell bizonyítani.

---

<sup>916</sup> NAVARRETE, U., *Canon 1098 de errore doloso estne iuris naturalis an iuris positivi ecclesiastici?*, in *Per* 76 (1987) 161–181, főként: 179–181; vö. BERSINI 90; *Código BAC* 532; LÜDICKE, *Eherecht* 94; POMPEDDA, F. M., *Annotazioni sul diritto matrimoniale nel nuovo codice canonico*, in GROCHOLEWSKI, Z.–POMPEDDA, F. M.–ZAGGIA, C., *Il matrimonio nel nuovo Codice di Diritto Canonico. Annotazioni di diritto sostanziale e processuale*, Padova 1984, 64.

<sup>917</sup> Az ilyen tisztán egyházi törvény pedig nem vonatkozik a nem katolikus keresztényekre (vö. 11. és 1059. k.), vagyis – mint Urbano Navarrete írja (*Canon 1098* 179) – az ilyen megtévesztés önmagában nem teszi érvénytelenné a nem katolikusok 1983. november 27. után kötött házasságát sem.

<sup>918</sup> SRR, *Decis.*, 1983. III. 24: *MonEccl* 108 (1983) 502.

## 77. §. A beleegyezés hiányosságai az akarat részéről

### 1. A házasság színlelése

#### a. A színlelés fogalma

**2079** Amikor a házasságot kötő felek szóval vagy jellel kifejezik házassági akaratukat, a jog szerint kötelesek vagyunk feltételezni, hogy szándékuk valóban megegyezik azzal, amit kijelentenek (1101. k. 1. §). Mégis előfordul, hogy valamelyik, vagy akár mindkét fél valójában mást akar, mint amit az esküvőn kifejezésre juttat. Ezt a magatartást méltán nevezzük színlelésnek. A színlelés (*simulatio*) akkor teszi érvénytelenné a házasságot, ha „egyik vagy mindkét fél pozitív akarat cselekedettel kizárja magát a házasságot vagy a házasságnak valamilyen lényeges elemét vagy lényegi tulajdonságát” (1101. k. 2. §).

**2080** A kizárásnak tehát – ahhoz, hogy a házasság érvénytelen legyen – *pozitív akaratit tennék* kell lennie. Vagyis nem elegendő a megfelelő lényeges elem vagy lényegi tulajdonság, vagy akár az egész házasság pillanatnyi akarásának pusztá hiánya, hanem olyan akarat szükséges, amely éppen ezek valamelyike ellen irányul, vagy olyan dolog mellett kötelezi el magát, ami ezekkel összeegyeztethetetlen. Pl. akinek az esküvő idején az a szándéka, hogy nem akar házasságot kötni, vagy hogy mással (is) együtt akar élni, annak érvénytelen a házassága<sup>919</sup>.

**2081** A házassági perekben a színlelés bizonyítása nem könnyű. Ahhoz ugyanis, hogy a bíróságban kialakuljon a kellő erkölcsi bizonyosság (vö. 1608. k. 1. §) a házasság érvénytelenségéről, nem elegendő (de nem is mindig nélkülözhetetlen) a színlelő fél pusztá beismerése; ezt más bizonyítékokkal is meg kell erősíteni. Ki kell mutatni a színlelés megfelelő okát is<sup>920</sup>. Itt tudniillik párhuzamosan két cselekedet zajlik le: az egyik színleg, külsőleg, a másik belül, az akaratban. A nyilvánosan kijelentett házassági beleegyezéssel szemben működő ellentétes akarat elhatározásnak olyan erősnek kell lennie<sup>921</sup>, hogy valóban

<sup>919</sup> Ennek a szándéknak nem szükséges az esküvő közben kifejezetten tudatosnak lennie; elég, ha virtuálisan, vagyis az alapmagatartást meghatározó módon jelen van. Vö. SRR, Decis., *Coram Ferraro*, 1970. VI. 11, nr. 3-4: „Exclusio (*simulatio*) fiat necesse est positivo voluntatis actu, sive actualiter sive virtualiter expresso, qui profecto, non quatenus 'nolle', sed quatenus 'velle non' generali contrahendi voluntati bonum sacramenti efficaciter et praevalenter detrahere valeat” (SRR Dec LXII, 656).

<sup>920</sup> Az egyházi bírósági gyakorlat hagyományosan is kívánta a színlelés okának kimutatását. Az újabb rotai ítéletek közül ugyancsak ennek szükségességét hangsúlyozzák pl. SRR, Decis., *Coram Ferraro*, 1970. VI. 11, nr. 4: SRR Dec LXII, 656; *Coram Ragni*, 1984. IV. 3, nr. 4; DELLA ROCCA 185, nr. 197.

<sup>921</sup> A kellő ítélőképesség hiánya és a színlelés egymástól különböző, sőt bizonyos fokig ellentétes perciók. Akinek a házasságkötéshez nincs meg a kellő ítélőképessége, az – a Rota egyes ítéletei szerint – arra sem képes, hogy pozitív akaratit tettel kizárja a házasságot, illetve annak valamelyik lényeges elemét vagy lényegi tulajdonságát. Ezért ha egy perben mindkét címen kéri a semmisség kimondását, célszerű a színlelést mindjárt a perkérdés megállapításakor alárendelni az ítélőképesség hiányának, pl. így: „Bebizonyosult-e a házasság érvénytelensége ebben az esetben a kellő ítélőképességnek a férfi részéről fennálló hiánya címén, vagy ha nem, a férfi részéről elkövetett teljes színlelés címén?”. Vö. pl. SRR, Decis., *Coram Di Felice*, 1981. V. 26: „Cum vero persona ob defectum discretionis iudicii inhabilis sit ad praestandum matrimoniale consensus, eadem neque actum positivum voluntatis ad excludendum matrimonium ipsum aut matrimonii bona ponere posse censenda est. Ideoque ubi ex utroque de defectu consensus matrimonialis agitur sive ob defectum discretionis iudicii sive ob simulationem consensus propter exclusionem ipsius matrimonii aut bonorum matrimonii, opportunum erit antea videre de defectu discretionis iudicii, quo consensus omnino deest, ac deinde de simulatione” (*MonEccl* 113, 1988, 237). A Rota néhány döntésében mégis úgy kezeli az ítélőképesség hiányát



ne maradjon helye az igazi beleegyezési akaratnak, amit az illető színleg mutat. Nem elég tehát az érvénytelenséghez, ha pl. valaki azzal a lelkülettel esküszik, hogy „ha nem sikerülne jól a házasság, lehet, hogy elvállok”. Viszont semmis a házasság, ha az egyik fél felteszi magában: „el akarok válni, ha nem érzem jól magam ebben a házasságban”<sup>922</sup>.

**2082** Ha sikerül is megjelölni a színlelés – vagyis a házassági beleegyezéssel szembenálló akarat – okát, ez a perben sokszor még nem elegendő. Mivel a színlelő személy ellentétes erők hatása alatt cselekszik, sok esetben külön tisztázni kell azt is, hogy egyáltalán miért kötött házasságot. A színlelés bizonyításához gyakran döntő fontosságú a színlelő fél magatartása a látszólagos házasságkötés után. Ha úgy viselkedik, mint aki nem érzi magát elkötelezettnek, ez valószínűsíti, hogy tényleg színlelés történt.

**2083** A házasságot érvénytelenítő színleléskor a *házasságot magát* (teljes színlelés) vagy *annak valamelyik lényeges elemét vagy lényegi tulajdonságát* (részleges színlelés) zárják ki. A lényeges elemek a házasság fogalmából adódnak (1055. k. 1. §). Eszerint – mint már említettük – a házasság a *teljes élet közössége*, mely természeténél fogva a *felek javára, gyermek nemzésére és nevelésére* irányul. A házasság lényegi tulajdonságai az *egység* és a *felbonthatatlanság* (vö. 1056. k.). Ezeknek az elemeknek vagy tulajdonságoknak a kizárása a színlelés egy-egy fajtáját jelenti. E típusokat a bírói gyakorlat is világosan megkülönbözteti egymástól.

#### b. A teljes színlelés

**2084** Teljes színlelésről akkor beszélünk, ha valaki a házasságkötéskor magát a házasságot zárja ki. Aki a házasságkötéskor valamilyen más célt akar elérni, magát a házasságot pedig belsőleg, szándékában elutasítja, teljes színlelés miatt köti érvénytelenül a házasságát.

**2085** Az ilyen színlelés klasszikus példája annak a szélhámosnak az esete, aki csak azért veszi el a lányt, hogy utána a nászút során kirabolja és elszökjön. De vannak a mindennapi élethez közelebb álló példák is. Aki csak formálisan köt házasságot azért, hogy más országban telepedhessen le, vagy hogy „neve legyen” egy születendő gyereknek, az – mivel a házasságot pusztán formalitásként akarja, de egyáltalán nem szándékozik igazi házasságot kötni – teljes színlelést követ el.

---

(meg a házassági terhek vállalására való képtelenséget) és a színlelést, mint amelyek nem zárják ki egymást. Ezzel a bíróság – túllépve a tisztán logikai, fogalmi levezetéseken – a pszichikai valóságról alkotott differenciáltabb képet igyekszik szem előtt tartani, amely szerint nem mindig kell az embernek képesnek lennie elkötelezni magát a házasságra ahhoz, hogy pozitív akaratú tettel ki tudja zárni azt. Választhatja valaki, hogy nem tesz valamit, aminek megtételére egyébként nem is képes. Ezért a Rota egybehangzónak (azonos jogcímen alapulónak) ismert el két olyan ítéletet, melyek egyike a házasság érvénytelenségét teljes színlelés, másika pedig az ítélőképesség hiánya címén állapította meg, de ugyanannak a ténynek (a pszichés éretlenségnek) az alapján; vö. SRR, Decr., 1987. II. 26; CANTAN, A., *Un récent décret de la Rote romaine au sujet de la conformité des chefs de nullité d'incapacité et de simulation*, in *AnCan* 30 (1987) 136.

<sup>922</sup> Vö. pl. SRR, Decis., *Coram Ragni*, 1984. IV. 3, nr. 4: „ut actus positivus voluntatis simulantis capax sit eliminandi actum humanum validi consensus matrimonialis, necesse est ut tantum in se contineat virulentiam quae palam patefaciat effectus suae actionis destructivae..., non tantum pandens abruptum convictum aut circumstantias infelices matrimonii aut facinora post nuptias verificata, quam potius manifestans absonas inclinationes animi ipsius contrahentis” (DELLA ROCCA 185).

**2086** A teljes színlelésnek egy másik, manapság nem ritka esete az, amikor valaki a házasság egész intézményét veti el, mert bürokratikusnak, feleslegesnek tartja. Csak udvariasságból, mintegy engedményként vállalkozik arra, hogy a szertartást – ahogy mondani szokás – „végigjátssza”, de egyáltalán nem hajlandó magát elkötelezni<sup>923</sup>.

### c. A gyermek kizárása

**2087** Mint említettük, a házasság egyik lényeges eleme, hogy gyermekek világrahozatalára és nevelésére irányul. Aki tehát eleve (és nem csupán a házasságkötés után) kizárja házasságából a gyermeket, érvénytelenül köt házasságot. Ha azonban csak a gyermekek számát kívánja korlátozni valaki, vagy egy későbbi időpontban akar a házasságból gyermeket vállalni, ettől még érvényes lehet a házassága<sup>924</sup>.

**2088** Annak eldöntésére, hogy valamelyik fél teljesen kizárta-e a gyermeket, fontos lehet ismerni a gyermek kizárásának *okát*. Ha ez az ok a teljes kizárást indokolta, könnyebben kialakul a bíróban a meggyőződés a házasság érvénytelenségéről. A gyermek teljes kizárásának oka szokott lenni pl. az öröklött betegségtől való félelem; a felek „szabadságának”, „függetlenségének” túlzott féltése; a szerelem hiánya, sőt az ellenszenv a felek között, akik esetleg a környezet nyomására vagy érdekből kötötték a házasságot; a házastársi életközösség felbontásának szándéka; a szüléstől való túlzott félelem; a korábbi házasságból származó gyermekek féltése a riválisoktól<sup>925</sup>.

**2089** Nem érvénytelen viszont a házasság, ha megkötésekor a felek (vagy egyikük) csak *elhalasztani* akarták a gyermek vállalását, később azonban, amikor kapcsolatuk megromlott, már egyáltalán nem akarnak gyermeket. Ugyancsak nem érvénytelen az a házasság, amelynek megkötésekor a felek előre látták, hogy nem lesz gyermekük (pl. idős koruk vagy terméketlenségük miatt). Más dolog ugyanis valaminek az elmaradását előre látni, és más azt pozitív akarati tettel kizárni.

### d. A hűség kizárása

**2090** Az egység a házasság lényegi tulajdonságainak egyike (1056. k.). Azt jelenti, hogy a házasság egy férfinak és egy nőnek a kizárólagos életközössége. Aki a hűséget eleve elutasítja, az nem vállalja ezt a kizárólagos közösséget és így érvénytelenül köt házasságot. Nem elegendő az érvénytelenséghez, ha valaki a házasságkötés után gyakran megszegi a hűséget. Az szükséges, hogy eleve ne akarja megtartani, akár mert folytatni akarja egy korábbi kapcsolatát, akár mert elidegeníthetetlen jogának tekinti a szabados életet. De az is előfordul, hogy a felek kölcsönösen megállapodnak az esküvő előtt, hogy – úgymond – meghagyják egymás szabadságát, illetve ún. „nyílt házasságot” kötnek. Mindezekben az esetekben a házasság érvénytelen.

### c. A felbonthatatlanság kizárása

**2091** A felbonthatatlanság ugyancsak a házasság lényegi tulajdonsága. Aki meghatározott időre akar házasságot kötni (pl. a kollégiumi évekre), vagy aki fenntartja

<sup>923</sup> Vö. BERSINI, *E' valido* 29–31.

<sup>924</sup> Vö. SRR, *Decis.*, *Coram Ewers*, 1971. V. 8, nr. 2–3: *SRR Dec LXIII*, 388–389 („Procrastinatio edendae sobolis aut limitatio numeri filiorum...haud inducunt matrimonii nullitatem”).

<sup>925</sup> Vö. BERSINI, *E' valido* 37.

magának a jogot ahhoz, hogy ha a házasság nem lesz szerencsés, elváljék és újabb házasságot köt, érvénytelenül házasodik.

**2092** Nem érvénytelen annak a házassága, aki csak azt határozza el, hogy a házastársi együttélés sikertelensége vagy bizonyos konfliktusok esetén különváljék, de a házassági kötelék fenntartásával. Vagyis nem formál jogot új házasságkötésre. Aki viszont, noha nem gondol konkrétan újabb házasságkötésre, a szó szoros értelmében vett válás jogához ragaszkodik, amely magában foglalja az új házasság lehetőségét is, érvénytelenül köt házasságot<sup>926</sup>.

**2093** Manapság a házasságot sokan – a polgári életben elterjedt szokásoknak megfelelően – felbontható életszövetségnek tartják. Korábban már említettük, hogy a házasság lényegi tulajdonságait illető ilyen fajta tévedés, még nem teszi érvénytelenné a házasságot (vö. 1099. k.). De ha a tévedés annyira meggyökerezett valakiben, hogy az akaratát is meghatározza, a színlelés valódi okává válhat. Az a tény, hogy valaki a házasságot megrögzötten felbonthatónak tartja, még nem elég az érvénytelenség bizonyítására, de ha komoly bizonyítékok szólnak a színlelés mellett, a színlelés indokaként a bíróság ezt elfogadja<sup>927</sup>.

#### f. A szentségi jelleg kizárása

**2094** A keresztények közti érvényes házasság mindig szentség (lásd fent 15. §. 1). Ennek alapján az ilyen házasságokra nézve a szentségi jelleg is a házasság lényeges elemei közé szokás sorolni<sup>928</sup>. Így ha egy megkeresztelt pozitív akaratú tettel teljességgel kizárja, hogy egy másik kereszténnyel kötendő házassága szentség legyen, érvénytelen lesz a házassága. Ilyen akkor fordulhat elő, ha valaki annyira heves ellenszenvet érez a vallás iránt, hogy felteszi magában: „házasságot kötök, de nem akarom, hogy szentség legyen; ha pedig mindenképpen létrejönne a szentség, akkor nem akarom a házasságot”<sup>929</sup>.

**2095** Ennél a nagyon szélsőséges esetnél jóval gyakoribb az, hogy valaki, aki távol áll a hittől, akarja a házasságot, de nem akarja a szentséget. Ha mégis szabályosan házasságot köt, ez érvényes lesz, mivel a szentségi jelleg kizáró akarat ilyenkor nem abszolút és nem erősebb a házasságkötés szándékánál. A keresztények közti házasság ugyanis Krisztus akaratából szentségi méltósággal rendelkezik, s ezért benne a házasságkötés és a szentség között nincs valódi különbség<sup>930</sup>.

<sup>926</sup> Vö. pl. BERSINI, *E' valido* 43.

<sup>927</sup> Vö. pl. SRR, Decis., *Coram Di Felice*, 1953. III. 24; 1954. VII. 13; 1973. III. 10; TRAMMA, U., *Considerazioni sull'esclusione del bonum fidei nella celebrazione del matrimonio*, in GROCHOLEWSKI, Z.–TRAMMA, U., *In tema di dichiarazione di nullità del matrimonio canonico. Relazioni tenute a Roma il 12 marzo 1987* (Studi di diritto canonico matrimoniale e processuale 5), Roma 1987, 46–47. Hasonlóképp lehet érvelni a hűség kizárásával kapcsolatban is: ha valaki a házasságot megrögzötten úgy fogja fel, hogy az nem kötelez a hűségre, ez már a hűség kizárása okának elfogadható. Természetesen a hűséggel vagy a felbonthatatlansággal kapcsolatos felfogásuk tisztázásához, a feleknek nemcsak a nyilatkozatait, hanem a magatartását is figyelembe kell venni, vö. pl. SRR, Decis., *Coram Masala*, 1971. X. 20: uo. 47.

<sup>928</sup> POMPEDDA, M. F., *Fede e sacramento del matrimonio. Mancanza di fede e consenso matrimoniale: aspetti giuridici*, in *Quaderni Studio Rotale* 1 (1987) II, 47.

<sup>929</sup> Vö. SRR, Decis., *Coram Pompedda*, 1970. V. 9, nr. 3: SRR Dec LXII, 476; stb.

<sup>930</sup> Vö. pl. POMPEDDA, *Fede e sacramento* 50.

**2096** Megjegyzendő, hogy az sem teszi önmagában érvénytelenné a keresztények házasságát, ha valamelyik félnek egyáltalán nincs hite. Azokról a katolikusokról, akik vallásos meggyőződés nélkül, társadalmi okból kötnek egyházi házasságot, de magát a házasságot, annak általános emberi tartalmát őszintén akarják, II. János Pál pápa *Familiaris consortio* kezdetű apostoli buzdításában így tanít: „...keresztségüknel fogva valóban kapcsolatban állnak Krisztusnak az Egyházzal való jegyesi szövetségével és jószándékukkal elfogadták Isten házasságra vonatkozó tervét. Így tehát legalább burkoltan beleegyezésüket adják ahhoz, amit az Egyház akar tenni” (nr. 68: AAS 73, 1981, 164; magyarul: *Amit Isten egybekötött* 154).

### **g. Az élet- és szeretetközösség kizárása**

**2097** A házasság az egész élet olyan közössége, amely természeténél fogva a *felek javára* irányul (1055. k. 1. §). A házassági beleegyezés tárgya önmagunk átadása és a másik fél elfogadása ilyen közösség alakítására (vö. 1057. k. 2. §). Ebben a kölcsönös ajándékozásban és elkötelezettség-vállalásban valósul meg az a házastársi szerelem, amelyet a II. Vatikáni Zsinat igen nagy értéknek mutat be. A zsinat nem szubjektíven, pusztán érzelmként fogja fel ezt a szerelmet, hanem objektíven: olyan magatartásként, amely konkrét feladatok elkötelezett vállalásában áll (vö. GS 48–49, LG 41). Az *egész élet közössége* olyan jogokat is jelent, melyek a házastársak személyes kapcsolatában lényegesek, de amelyek a mai szóhasználatban különböznek a hagyományos felsorolásokban szereplő házastársi jogoktól, vagyis a házastársi cselekedethez, a gyermekhez, a hűséghez és a felbonthatatlansághoz való jogtól.

**2098** Aki a házasságtól idegen célok érdekében nem valódi házasságot akar, hanem úgy köti házasságát, hogy kizárja az élet közösségét jelentő személyes kapcsolatokhoz való jogot, érvénytelenül házasodik. Aki házastársát kizárólag szexuális partnernek szánja, vagy csak jövedelemforrásnak, vagy pusztán ingyen háztartási alkalmazottnak, a személyes kapcsolattól pedig eleve, pozitív akarati tettel elzárkózik, érvénytelenül köt házasságot<sup>931</sup>. Az élet- és szeretetközösség kizárása azonban nem azonos a házastársak közt előforduló ridegséggel, szeretetlenséggel. Ezek a magatartások súlyos terhet jelenthetnek, de önmagukban még nem teszik érvénytelenné a házasságot. Mindenesetre a házasság érvénytelenségét az élet- és szeretetközösség kizárása címén ritkán mondja ki egyházi bíróság.

## **2. A feltétel**

### **a. A jövőre vonatkozó feltétel**

**2099** Jövőre vonatkozó feltétellel (*condicio de futuro*) érvényes házasságot kötni nem lehet (1102. k. 1. §). Feltételesen az köt házasságot, aki a házassági beleegyezéshez hozzákapcsol valamilyen körülményt, s attól teszi függővé beleegyezésének érvényességét. Aszerint, hogy valaki egy ilyen körülmény jelenbeli, múltbeli vagy jövőbeli meglétéhez köti-e beleegyezését, múlt, jelenre és jövőre vonatkozó feltételt szokás megkülönböztetni. Az 1917-es Codex 1092. kánonja különbséget tett a jövőre vonatkozó megengedett és meg nem engedett feltétel között. Ha az ilyen feltétel megengedett volt, úgy tekintette, hogy a házasság érvényessége a feltétel megvalósulásáig fel van függesztve. A hatályos egyházjog szerint viszont minden jövőre vonatkozó feltétel érvényteleníti a házasságot. Mivel ez pusztán

<sup>931</sup> Vö. BERSINI, *E' valido* 47–50.

egyházi rendelkezés, nem pedig ún. természetjog vagy a kinyilatkoztatás forrásaiban szereplő „isteni jog”, csak azokra a házasságokra vonatkozik, amelyeket 1983. november 27., vagyis az új Egyházi Törvénykönyv hatálybalépése után kötöttek (vö. 9. k.).

**2100** Ha a feltételt valaki úgy köti ki a jövőre nézve, hogy a házasság felbontását vagy a házasság valamilyen lényeges elemének vagy lényegi tulajdonságának kizárását helyezi kilátásba, a házasság színlelés miatt érvénytelen. A felbonthatatlanság kizárása miatt érvénytelen annak a házassága, aki az esküvő idején pl. azt mondja: „Ha apád egy éven belül nem írhatja a nevemre azt a nyaralót, amit megígért, elválok tőled”. Aki viszont a feltételt mondjuk így köti ki: „Csak akkor tekintem érvényesnek ezt a házasságot, amikor az ígért ajándékot megkapom”, annak a jövőre vonatkozó *feltétel* miatt érvénytelen a házassága<sup>932</sup>.

**2101** Ne gondoljuk azonban, hogy mindenki feltételes házasságot köt, aki a házassággal összefüggésben valamilyen külön kívánságát hangoztatja. Nem elég a házasság érvénytelenségéhez, ha valaki pl. azt mondja: „Feleségül megyek hozzád, ha abbahagyod az italozást”; vagy ha valaki csupán meghagyja: „Feleségül megyek hozzád, de többé ne igyál”<sup>933</sup>. A semmisséghez az szükséges, hogy az illető a házassági beleegyezés megadását határozottan függővé akarja tenni a feltétel megvalósulásától, vagyis jobban akarja a feltételt, mint magát a házasságot<sup>934</sup>.

#### **b. A múltra vagy a jelenre vonatkozó feltétel**

**2102** A múltra vagy a jelenre vonatkozó feltétellel kötött házasság attól függően érvényes, hogy megvan-e a feltételként szabott dolog (1102. k. 2. §). Ha tehát valaki ahhoz a feltételhez köti a házassági beleegyezést, hogy a másik fél nem volt büntetve, vagy nincs adóssága, akkor a házasság kezdettől érvénytelen lesz, ha az illető mégis büntetett előéletű vagy a házasságkötéskor adósság terheli. Ilyen feltételt csak a *helyi ordinárius írásbeli engedélyével* szabad kikötni (1102. k. 3. §).

**2103** Ha pedig valaki azt szabná feltételül, hogy a másik fél tegyen ígéretet jövőbeli viselkedésére vonatkozóan, ez a jelenre és nem a jövőre vonatkozó feltételnek számít<sup>935</sup>.

### **3. A kényszer és a félelem**

#### **a. A fizikai kényszer**

**2104** A jogban általános alapelv, hogy ha valaki olyan kívülről jövő kényszer hatására cselekszik, amelynek egyáltalán nem tudott ellenállni, cselekménye meg nem történtnek számít (125. k. 1. §). Ilyenkor az érintett személy tette egyáltalán nem tekinthető a szó igazi

<sup>932</sup> Vö. pl. BERSINI, *E' valido* 52.

<sup>933</sup> A meghagyás nem számít feltételnek, hiszen aki meghagyást tesz, enélkül is akarja a házasságot, vö. pl. SRR, Decis., *Coram Di Felice*, 1984. VI. 19; DELLA ROCCA 193.

<sup>934</sup> Vö. SRR, Decis., *Coram Di Felice*, 1984. VI. 19: „Neque sufficit magna aestimatio contrahentis quoad rem optatam, nisi haec concurrat cum certa determinatione eius voluntatis subiciendi consensum matrimonialem exsistentiae eiusdem rei desideratae vel promissioni alterius partis obligationem post nuptias adimplendi” (DELLA ROCCA 193); vö. SRR, Decis., *Coram Heard*, 1958. VI. 26, nr. 2: *SRR Dec L*, 407.

<sup>935</sup> Vö. pl. SRR, Decis., *Coram Mattioli*, 1960. V. 5, nr. 3: *SRR Dec LII*, 255. Ilyen ígéret (jelenre vonatkozó) feltételként való kikötésével egyenértékűnek tekinti a Rota (pl. a fenti ítéletben, de másutt is, vö. SRR, Decis., *Coram Di Felice*, 1984. VI. 19; DELLA ROCCA 193), ha valaki a másik fél akaratától függő jövőbeli eseményt szab feltételül (condicio potestativa). Tehát ilyenkor is jelenre vonatkozóan számít a feltétel.

értelmében emberi cselekedetnek, mert hiányzik belőle az akarat közreműködése. Ha pl. valakinek erőszakkal vezetik a kezét egy okmány aláírásakor, az illető akarata teljesen kívül marad a cselekvésen, így nem is lehet szó emberi cselekedetről. Ugyancsak nem beszélhetünk akarattal végzett emberi tetről abban az esetben, ha valaki – mondjuk egy neki szegzett fegyver hatására – már egyáltalán nem ura önmagának. Az efféle helyzetekben egyesek fizikai kényszert, mások ellenállhatatlan kényszert (*vis absoluta*) emlegetnek, az Egyházi Törvénykönyv pedig – mindezeknél világosabb megfogalmazással élve – olyan kényszerről beszél, amelynek az illető egyáltalán nem tudott ellenállni (125. k. 1. §)<sup>936</sup>.

### b. A morális kényszer

**2105** Az Egyházi Törvénykönyv szerint érvénytelen az a házasság, amelyet kényszer vagy olyan súlyos félelem hatása alatt kötöttek, melyet kívülről idéztek elő, még ha nem is szándékosan, és amelytől az illető csak a házasság megkötése árán szabadulhatott (1103. k.). Az érintett személy számára ellenállhatatlan kényszerről az imént szóltunk. Itt azonban egy másik eset is szerepel: a morális kényszer hatására kötött házasság.

**2106** A fenyegető külső veszély tudata félelmet kelt az emberben. Aki félelemből cselekszik, maga dönt, vállalja-e a fenyegető veszélyt, vagy annak elkerülésére inkább megtesz valami olyasmit, ami egyébként nem volna szándékában. Ilyenkor tehát működik ugyan az akarat, de nem teljes a szabadsága: jelentős külső tényezők befolyásolják a cselekvő személy kárára. Éppezért a jogban általános elv, hogy a súlyos és jogtalanul okozott félelemből végzett cselekmény érvényes ugyan, de bírói ítélettel érvényteleníteni lehet (125. k. 2. §). Ez az elv azonban nem alkalmazható a házasságra. Aki ugyanis érvényes házasságot kötött, nem kérheti a bírótól annak érvénytelenné tételét, megsemmisítését. Az egyházi házassági perekben ugyanis nem az érvényes házasság érvénytelenítése, hanem a kezdettől meglévő érvénytelenség kinyilvánítása történik. Ugyanakkor a házasságkötés különlegesen fontos, életre szóló következményekkel járó cselekedet. Indokolt tehát, hogy ilyenkor a törvényhozó az akarat teljes szabadságát fokozott védelemben részesítse. Mindezek miatt a félelemnek a házasságkötéssel kapcsolatban az egyházjog más hatást tulajdonít, mint egyéb cselekmények esetében. Ellentétben más félelem hatására végzett cselekményekkel, melyek alapvetően érvényesek, a félelemből kötött házasság eleve érvénytelen, feltéve hogy ez a félelem rendelkezik bizonyos sajátos tulajdonságokkal, vagyis: 1) súlyos; 2) kívülről előidézett; 3) tőle az érintett csak házasság útján tud szabadulni.

**2107** Évszázados vita tárgya a kánonjogászok közt, hogy a félelem *természetjogi* vagy *tisztán egyházjogi* alapon teszi-e érvénytelenné a házasságot. Az erre adott választól függ, hogy nem katolikus (vö. 11. k., 1059. k.) felek által kötött házasságot érvénytelennek lehet-e kimondani azon a címen, hogy az az 1103. k. szerinti félelem hatására jött létre. Az Egyházi Törvénykönyv hiteles magyarázatára alapított pápai bizottság 1986. XI. 15-én igenlő választ adott arra a kérdésre, hogy „az 1103. k. szerinti beleegyezési hiányosság alkalmazható-e nem katolikusok házasságára” (AAS 79, 1987, 1132). Ezzel kapcsolatban méltán jegyzi meg Urbano Navarrete, hogy az „alkalmazható” fordulat használata ebben az esetben nem szerencsés. Ha ugyanis egy bizonyos tényállás „természetjognál” fogva teszi lehetetlenné a házasságkötést, akkor az ezt kimondó egyházi törvény alkalmazása nem lehet fakultatív, hanem teljességgel kötelező (pl. „vonatkozik”, „alkalmazandó”). Arra is felhívja a figyelmet, hogy tekintettel az 1103. k. megfogalmazására, aligha állítható, hogy az abban leírt tényállás

<sup>936</sup> Vö. pl. PIÑERO CARRION I, 254.

mindazokat, de csak azokat az eseteket tartalmazza, amikor a félelem természetjogi – vagyis nem csupán a katolikusokat kötelező, tisztán egyházi – alapon teszi érvénytelenné a házasságot. Ha pl. a kívülről, mégpedig szabad októl, embertől (*ab extrinseco*) – akár nem is a házasság kieszközlése szándékával – előidézett félelem természeténél fogva lehetetlenné tenné a házassági beleegyezést (ami a pápai bizottság válasza után sem látszik vitán felül állónak), mert annyira csökkenti az érintett szabadságát, akkor miért ne tenné érvénytelenné a házasságot a belső okból fakadó vagy külső, de nem szabad, emberi (hanem pl. természeti vagy általános társadalmi) tényezők által kiváltott félelem is, mely ugyancsak csökkenti a szabadságot? Az egyházi bírónak tehát, ha nem keresztények házasságának vagy nem katolikus keresztények 1983. XI. 27. után kötött házasságának érvénytelenségét kell megítélnie, a félelem vizsgálatakor törekednie kell elkülöníteni azokat az esetleges „természetjogi” elemeket, melyek alapján az érvénytelenné teszi a házasságot, a félelemnek érvénytelenítő hatást kölcsönző tisztán egyházi törvényi vagy joggyakorlati elemektől<sup>937</sup>. Mindenesetre hangsúlyozandó, hogy kétely esetén (még ha az valamely körülmény érvénytelenítő erejének természetjogi jellegére vonatkozó jogkétség is) a házasság érvényessége mellett kell állást foglalni (1060. k.).

**2108** A félelem akkor *súlyos*, ha oka olyan súlyos baj, ami az érintettet emberi számítás szerint biztosan<sup>938</sup> eléri, mégpedig rövid időn belül. A fenyegető baj lehet abszolút értelemben súlyos, ha olyan veszélyről van szó, amely bárkit megrendítene: az egészséges felnőtt embert is. Ilyen, ha valakinek magának vagy közeli hozzátartozójának az életét vagy testi épségét éri fenyegetés. Ha pl. egy férfinak azt mondják, hogy a tőle fogant magzatot elvetetik, ha nem köti meg a házasságot, ilyen abszolút értelemben súlyos fenyegetéssel állunk szemben. Viszont a római Rota nem szokta kimondani a házasság érvénytelenségét, ha az a fél fenyegetőzött öngyilkossággal, akivel a másik egyébként nem akart házasságot kötni<sup>939</sup>. Ha azonban jegyesének öngyilkossága miatt a másik félre súlyos társadalmi következmények hárulnának, az öngyilkossági fenyegetést súlyosnak tekintik<sup>940</sup>.

**2109** Lehet azonban a fenyegetés olyan természetű is, amely csak az érintett számára súlyos pl. fiatal kora, féltékenysége, neurotikus alkata<sup>941</sup> vagy különösen függő helyzete miatt. Az egyházi bíráskodás ezt a fajta félelmet is súlyosnak, a házasságot érvénytelenítőnek tekinti. A bírói gyakorlat szerint ilyen értelemben súlyosnak számít az ún. *minősített tiszteleti félelem* (*metus reverentialis qualificatus*) is. Tiszteleti félelem akkor áll fenn, ha valaki attól tart, hogy súlyosan és tartósan megsérti és maga ellen hangolja azokat, akiktől erősen függő viszonyban van, vagy akik iránt tiszteletet és megbecsülést kell tanúsítania. Effajta viszony szokott fennállni a szülők és gyermekeik, valamint a világi, illetve egyházi előljárók és alárendeltjeik között. A tiszteleti félelmet csak akkor tekintjük súlyosnak, ha minősített, vagyis ha a jó viszony elvesztése nem csupán elvont lehetőség, hanem konkrét események alapján józanul előre látható. Ilyen események a folytonos, elviselhetetlen unszolás, kérések<sup>942</sup>, fenyegetőzés vagy az egyszeri, de kemény parancs.

<sup>937</sup> NAVARRETE, U., *Responsa Pontificiae Commissionis Codici Iuris Canonici authentice interpretando*. I, in *Per 77* (1988) 497–510.

<sup>938</sup> Az ilyen bajnak erkölcsi bizonyossággal várható, tehát nem csupán esetleg bekövetkezőnek kell lennie; vö. BERSINI, *E' valido* 56.

<sup>939</sup> Vö. pl. SRR, *Decis.*, *Coram Masala*, 1983. IV. 12; DELLA ROCCA 175.

<sup>940</sup> BERSINI, *E' valido* 66.

<sup>941</sup> Uo. 59.

<sup>942</sup> Vö. pl. SRR, *Decis.*, *Coram Masala*, 1983. IV. 12; DELLA ROCCA 175.

**2110** Előfordulhat, hogy a szülők vagy az eljárók a tőlük függő személyt nem csupán kapcsolatuk gyökeres megromlásával fenyegetik, hanem olyan súlyosabb dolgokkal is, amelyek bárkit megfélemlítenének, nem csak egy gyenge vagy függő viszonyban lévő embert. Ilyenkor vegyes félelemről szokás beszélni<sup>943</sup>. Ha pl. egy eltartottnak semmilyen vagyona, sem önálló élet- és munkalehetősége nincsen, s ezt a társadalom sem biztosítja, számára a kitagadás és a háztól való elkergetés objektíve is súlyos fenyegetés<sup>944</sup>.

**2111** A házasságot érvénytelenné tevő félelemnek nem elég súlyosnak lennie. Az is szükséges a házasság érvénytelenségéhez, hogy a félelmet *kívülről* (ab extrinseco) idézzék elő. Kívülről okozott félelemről akkor beszélünk, ha nem pusztán szubjektív érzés, képzelődés, belső szorongás okozza, hanem külső, emberi – tehát nem természeti – ok. A belső okból eredő szorongás, kényszer, illetve félelem címen nem teszi érvénytelenné a házasságot. Az ilyen félelem hatására kötött házasság adott esetben mégis érvénytelen lehet a belső szorongásban szenvedő félnek a beleegyezésre való képtelensége (vö. 1095. k.) miatt<sup>945</sup>.

**2112** A házasság érvénytelenségéhez nem szükséges, hogy aki a félelmet okozza, házasságkötést akarjon ezzel kicsikarni (vö. 1103. k.). A megfélemlítés lehet *közvetett* is. Ha pl. valaki a családi környezetben súlyosan fenyegetve érzi magát, és ebből a helyzetből csak a házasság útján tud szabadulni, a bíróság ki szokta mondani a házasság érvénytelenségét, noha az illetőt senki sem akarta rábírnai a házasságra. Azonban ilyenkor is szükséges az érvénytelenséghez, hogy – legalább az érintett számára – súlyos fenyegetésből fakadjon a félelem, hogy az illetőben ellenérzés legyen a kötendő házassággal kapcsolatban, valamint hogy ne lásson más utat a szabadulásra, mint a házasságot. Vagyis az érvénytelenséghez nem elegendő, ha valaki olyan személyhez menekül a fenyegető családi környezetből, akit egyébként is szeret, sem az, ha a házasságot választja a menekülésre, holott más lehetősége is volna erre, pl. önálló egzisztenciát és saját otthont teremthetne magának.

**2113** Mint említettük, a házasság semmisségét csak olyan félelem okozza, amelytől az érintett *egyedül a házasság megkötésével tud szabadulni* (1103. k.). Ha netán más lehetőség is adódna a szabadulásra, de erről az illető nem tud, és ezért a házasságba menekül, akkor is érvénytelen a házasság<sup>946</sup>.

**2114** A félelem hatására kötött házasságokkal kapcsolatban sokszor felmerül a kérdés: akarta-e a megfélemlített a házasságot, vagy akkora volt benne az ellenérzés, hogy magát a házasságot belsőleg kizárta, csupán annak külső látszatát vállalta. Épp ezért nemritkán azt kéri a bíróságtól, hogy mind színlelés mind félelem címen mondja ki az érvénytelenséget. Erre azonban az egyházi bíróságok logikai ellentmondás miatt ebben a formában nem szoktak vállalkozni. Arra hivatkoznak ugyanis, hogy a színlelés esetében hiányzik a házassági beleegyezés, félelem címen viszont akkor érvénytelen a házasság, ha valaki tényleg

<sup>943</sup> A tiszteleti félelem és a közönséges súlyos félelem egyszerre is jelen lehet az emberben, mint a Rota egyes ítéletei megállapítják, vö. pl. SRR, Decis., *Coram Brennan*, 1960. VII. 23: SRR Dec LII, 425.

<sup>944</sup> Vö. pl. SRR, Decis., *Coram Ferraro*, 1983. VII. 2: „Neque dein metu reverentiali afficitur subditus, qui metuit damnum omnino grave: ex. gr., expulsionem; exheredationem, etc., quoniam damna id genus timorem excitant simpliciter gravem” (DELLA ROCCA 130).

<sup>945</sup> Ilyen „belső kényszer” esetén az érvénytelenséget a kellő ítélőképesség hiánya címen szokás kimondani; vö. WEGAN, *Ehescheidung* 98–102.

<sup>946</sup> Vö. LÜDICKE, *Eherecht* 106.



házasságot akart kötni, még ha félelem hatására szánta is rá magát<sup>947</sup>. Elfogadja viszont a joggyakorlat az érvénytelenség megállapításának kérését ezen a két percímen, feltéve hogy a félelmet alárendelik a színlelésnek, vagyis pl. így teszik fel a kérdést: Bebizonyosult-e a házasság érvénytelensége az alperes részéről elkövetett teljes színlelés címén, vagy ha nem, akkor legalább azon az alapon, hogy az alperes a házasságot félelem hatása alatt kötötte?

**2115** A kényszerrel és a félelemmel kapcsolatban gazdag az irodalom<sup>948</sup> és sokrétű a bírói gyakorlat, hiszen régebben a házasságok érvénytelenségét igen gyakran ezen a címen mondták ki.

---

<sup>947</sup> Vö. pl. SRR, Decis., *Coram Grazioli*, 1938. VI. 30: SRR Dec XXX, 381; *Coram Pecorari*, 1938. XI. 30: uo. 648; *Coram Masala*, 1983. IV. 12: „Solidata jurisprudentia...animadvertit nullitatis matrimonii capita simulationis nempe totalis quae nuncupatur, et metus, de eodem subiecto cumulative nequi agitari, cum inter se confligant” (DELLA ROCCA 174).

<sup>948</sup> Magyarul ld. BÁNK J., *A kényszerházasság*, Budapest 1945.

## 78. §. A beleegyezés kinyilvánítása

### 1. A személyes jelenlét

**2116** A házasság érvényes megkötéséhez szükséges, hogy a felek egyidejűleg jelen legyenek. Ez a jelenlét megvalósulhat személyesen vagy képviselő útján (1104. k. 1. §). Nem lehet tehát – legalábbis katolikusoknak (vö. 1059. k.) – levélben, telefonon, képtelefonon vagy más hasonló úton házasságot kötni. Az egyidejű személyes jelenlét érvényességi követelménye tisztán egyházjogi előírás; a „természetjog” szerint bármilyen módon történő akaratnyilvánítás elégséges lenne<sup>949</sup>.

**2117** A *képviselő* útján történő házasságkötés érvényességéhez szükséges: 1) hogy meglegyen a különleges megbíztatás egy *meghatározott* személlyel való házasságkötésre (1105. k. 1. § 1); 2) hogy a képviselőt *magá a megbízó* jelölje ki, és az *személyesen* tegyen eleget megbíztatásának (1105. k. 1. § 2); 3) hogy a megbízó a házasságkötés előtt a *megbízást ne vonja vissza*, illetve (a házasságkötésig) ne essék elmebetegségbe (1105. k. 4. §). Ha a megbízó a megbíztatást a házasságkötés előtt visszavonja vagy elmebetegségbe esik, a házasság akkor is érvénytelen lesz, ha ezekről a változásokról akár a képviselőnek, akár a másik félnek nem volt tudomása (uo.).

**2118** A képviselői *megbízás* érvényességéhez szükséges: 1) a *megbízó aláírása* (ha nem tud írni, ezt a megbízásban fel kell jegyezni, és még egy tanút kell felkérni, akinek az iratot alá kell írnia; mindez a megbízás érvénytelenségének terhe alatt kötelező – vö. 1105. k. 4. §); 2) a megbízásadás helye *plébánosának vagy ordináriusának aláírása*, vagy az egyikük által megbízott papnak vagy legalább két tanúnak az aláírása (1105. k. 2. §). Érvényesnek számít az a megbízás is, mely a *polgári jog szerint* hiteles okirattal történt (uo.).

### 2. A beleegyezés kifejezése

**2119** A jegyeseknek a házassági beleegyezést *szóban* kell kifejezniük. Ha nem tudnak beszélni, ezzel egyenértékű jeleket kell alkalmazniuk (1104. k. 2. §). A szóbeli kifejezést megengedettségi követelménynek tekintik<sup>950</sup>. A szavakkal egyenértékű jelek használata a szóbeli kifejezés helyett csak akkor megengedett, ha az érintett nem tud beszélni. A beszédre való képtelenség nem csupán fizikai lehet, hanem pszichikai, „morális” is. A beleegyezés kinyilvánítására előírt szavakat a liturgikus könyvek pontosan meghatározzák.

**2120** A beleegyezés szóbeli kifejezésének általában előfeltétele az, hogy a felek ismerjék azt a nyelvet, melyen a házasságkötés történik. Ha ez a nyelvismeret hiányzik, a házasságot tolmács útján is meg lehet kötni, ám ilyen esetben a plébánosnak (illetve az esketőnek) csak akkor szabad közreműködnie, ha meggyőződött arról, hogy a tolmács hitelt érdemelt (1106. k.).

<sup>949</sup> BERSINI 113.

<sup>950</sup> BERSINI 114.

### 3. A beleegyezés fennmaradása

**2121** A nyilvános formában kötött házasságok esetén – még ha akadály vagy formahiány miatt nem is érvényesek – a megadott (és kinyilvánított) beleegyezés *fennmaradását vélelmezzük* mindaddig, amíg annak visszavonása be nem bizonyosult (1107. k.).

**2122** Noha a kánoni formára kötelezett katolikusok tisztán polgári házassága nem minősül a szó technikai értelmében „érvénytelennek”, hanem nem létezőnek szokás tekinteni a kánonjog szempontjából, a szerzők szerint ez a jogvélelem az ilyen házasságokra is vonatkozik, mivel megkötésükkor a felek nyilvános formában adták beleegyezésüket. Ez az alapja annak az egyházi gyakorlatnak, amely szerint a gyökeres orvoslás ilyenkor is lehetséges<sup>951</sup>.

---

<sup>951</sup> Vö. HEIMERL–PREE 215.

## 79. §. A házasságkötés formája

### 1. A forma kötelezettsége

**2123** A házasságkötés *érvényességéhez* szükséges az egyházjog szerint, hogy azokat a házasságokat, ahol legalább az egyik fél a katolikus egyházban keresztkedett meg, vagy oda felvették, és abból formális aktussal (lásd fent 74. §. 4. b) nem távozott el, *kánoni forma* szerint kössék (1117. k., vö. 1108. k. 1. §). Kivételt képez az az eset, amikor katolikus köt házasságot *keleti rítusú* nem katolikus kereszténnyel. Ilyenkor a kánoni forma csak a *megengedtséghez* szükséges, az érvényességnek pedig az a feltétele, hogy a házasságot szent szolgálatot teljesítő személy (minister sacer) részvételével kössék (1127. k. 1. §; vö. OE 18; SC Or, Decr., *Crescens matrimoniorum*, 1967. II. 22: AAS 59, 1967, 165–166).

**2124** Megjegyzendő, hogy a *keleti keresztények*, akiknek egyházában valódi egyházkormányzati hatalom lehetséges az egyházi rend szentsége alapján, saját egyházfegyelme szerint kormányozhatják magukat (vö. UR 16). Ennek szellemében az ortodoxokra nézve az Apostoli Signatura elismerte a saját egyházuk által az érvényességhez megkívánt forma (a papi áldás) kötelezettségét, vagyis azt, hogy ilyen áldás nélkül egymással nem köthetnek érvényes házasságot (Decis. part., 1970. XI. 28: *Leges IV*, 5927).

**2125** Az érvényességhez szükséges forma megtartásának kötelezettsége tisztán egyházjogi eredetű; egyetemes egyházi törvényt csak a Trentói Zsinat tette híres *Tametsi* kezdetű határozatában (1563. XI. 11: DS 1816)<sup>952</sup>. Eszerint a házasságkötési forma alól felmentés adható. *Rendes körülmények között* ilyen felmentést a katolikus fél saját *helyi ordináriusa* adhat, de csakis *vegyes* házasságok esetén (tehát nem tiszta katolikus házasságra, mert arra még a megyéspüspök sem engedélyezhet ilyet – vö. PCI, Resp., 1985. VII. 5, nr. II: AAS 77, 1985, 771). Ilyenkor az ordináriusnak, mielőtt a felmentést megadná, meg kell kérdeznie a házasságkötés helye szerinti ordináriust (ha nem ő maga az). Még az ilyen felmentéssel kötött házasságok esetén is szükséges azonban a házasság *érvényességéhez* valamilyen *nyilvános forma*. A püspöki konferenciák feladata olyan szabályok kibocsátása melyek az ilyen felmentések megadásának egységes módját hivatottak biztosítani (1127. k. 2. §).

**2126** A magyar püspöki konferencia 1971. VI. 17-i körlevelében úgy rendelkezett, hogy az ilyen felmentéssel való házasságkötéshez „valamilyen vallásos szertartás is járuljon”. Gyakorlatilag tehát ilyenkor a felmentés a nem katolikus lelkész előtti esküvőt teszi lehetővé. Hogy a vallásos szertartás kívánalma a forma alóli felmentés és így a házasság *érvényességéhez* vagy csupán megengedtségéhez szükséges, ismételten vita tárgya volt. Mivel a felmentés kegyintézkedés, melyet megadni a hatóság nem köteles, egyértelmű, hogy az ordinárius érvényességi feltételeket is szabhat a felmentéshez (vö. PCDecrI, Resp., 1979. IV. 9: AAS 71, 1979, 632)<sup>953</sup>. A jelen esetben azonban, úgy tűnik, a feltételt a püspöki kar inkább csak a megengedtséghez szabta, hiszen a szövegből nem tűnik ki egyértelműen, hogy érvényességi feltételről lenne szó (vö. 14. k., 18. k.). 1997-ben a Magyar Katolikus

<sup>952</sup> A kánoni formát előíró jogszabályok történetéhez lásd pl. KÉRÉSZY Z., *A „Ne temere” decretum, tekintettel a jogtörténeti előzményekre*, Bp. 1909; SIPOS–GÁLOS 469–518.

<sup>953</sup> Vö. VICENTE CANTIN, L., *La forma canónica de los matrimonios mixtos. Comentario a la respuesta de 9 de abril de 1979 de la Comisión Pontificia de Interpretes*, in *RevEspDerCan* 36 (1980) 117–145.

Püspöki Konferencia kidolgozott egy ökumenikus esketési rendet a református és az evangélikus vegyes vallású házasságok szertartásához. A szükséges szentszéki jóváhagyás után 2001. december 3-ával aláírásra került az *Ökumenikus esketési szertartások rendje* a három felekezet között. Ez a megállapodás azonban nem jelenti azt, hogy a házasuló felek mentesülnének a katolikus forma alóli felmentés kötelezettségétől, amennyiben vegyes házasságukat nem katolikus formában kívánják megkötni.

**2127** *Halálveszélyben* a forma alóli felmentés megadására a helyi ordinárius tágabb körű illetékességgel rendelkezik, sőt más szent szolgálatot teljesítő személyek is, adhatnak felmentést az 1079. k. 1–2. §-a szerint.

**2128** A kánoni forma lehet *rendes* vagy *rendkívüli*. Aki felmentést kapott a forma alól, az a rendkívüli formára sem köteles.

## 2. A rendes forma

### a. Fogalma

**2129** A rendes kánoni forma abban áll, hogy a házasságot a *helyi ordinárius vagy plébános*, illetve a kettő közül valamelyik által *megbízott pap vagy diakónus* (vagy az 1112. k. szerint megbízott világi) *közreműködésével és két tanú előtt* kötik meg (1108. k. 1. §).

**2130** A *közreműködés* (assistentia) abban áll, hogy az erre jogosult személy *jelen van, kiveszi* és az egyház nevében *elfogadja* a felek beleegyezésének kinyilvánítását (1108. k. 2. §). A beleegyezés kivétele a felek felszólítását jelenti a házassági akarat kinyilvánítására. Mivel a házasságot maguk a felek szolgáltatják ki, a közreműködőt nem nevezhetjük szentségkiszolgáltatóknak.

**2131** A *tanúk* előzetes megnevezése nem feltétele az érvényességnek, de az sem, hogy szándékukban álljon házassági tanúnak lenni. Lehetnek kiskorúak, nem katolikusok, kiközösítettek, sőt olyanok is, akiket erőszakkal kényszerítették a házasságkötésnél való jelenlétre<sup>954</sup>. Szükséges viszont, hogy fizikailag jelen legyenek, észleljék, felfogják (mint házassági beleegyezésadást) és tanúsítani tudják a történeteket. A tanúk szereplése nem csupán a bizonyításhoz szükséges, hanem magának a házasságnak a létrejöttéhez. Jelenlétük ugyanis a kánoni forma része<sup>955</sup>.

### b. Az esketési felhatalmazás

**2132** Ahhoz, hogy valaki a házasságkötésnél érvényesen közreműködhessen, esketési *felhatalmazásra* (facultas) van szüksége. Ilyen felhatalmazása papoknak vagy diakónusoknak lehet, bár bizonyos különleges esetekben világiak is elnyerhetik (vö. 1112. k.). Az eskető felhatalmazással rendelkezhet hivatalánál fogva, megbízás alapján, de az is lehetséges, hogy az esketőnek semmilyen felhatalmazása nincsen, de azt maga az egyház pótolja. Eszerint – az egyházkormányzati hatalom hasonlóságára – rendes, megbízotti és pótoló esketési felhatalmazást különböztetünk meg.

*Rendes felhatalmazása* van:

<sup>954</sup> MOSIEK, *Eherecht* 255; LÜDICKE, *Eherecht* 116; stb.

<sup>955</sup> ZAPP, *Ehercht* 183.

**2133** 1) A *plébánosnak* (1108. k. 1. §), valamint az ebben a tekintetben vele egyenlő megítélés alá eső személyeknek, nevezetesen azoknak a papoknak, akikre egyetemlegesen bízták egy vagy több plébánia ellátását az 517. k. 1. § szerint (vö. 543. k. 1. §); a plébániai kormányzónak (540. k. 1. §); annak a papnak, aki a plébániát üresedés vagy akadályoztatás esetén átmenetileg vezeti (541. k.); annak a papnak, akire a püspök által kiadott szabályok szerint a plébánia gondozását a plébános távollétének idejére kellő felhatalmazásokkal rábízták (533. k. 3. §)<sup>956</sup>; annak a papnak, aki a diakónusra vagy világira bízott plébánián a lelkipásztori gondozást irányítja (517.k. 2. §).

**2134** 2) A *helyi ordináriusnak* (1108. k. 1. §, vö. 134. k.), aki lehet megyéspüspök, a megyéspüspökkel egy elbírálás alá eső személy (368. k.), általános helynök, vagy püspöki helynök (ez utóbbi azonban csak akkor, ha az esketés területi vagy tárgy szerinti illetékességi körébe esik), egyházmegyei kormányzó (427. k. 1. §), olyan személy, aki az egyházmegyét a széküresedéstől az egyházmegyei kormányzó kijelöléséig vezeti (426. k.). Ha ez az utóbbi személy testület (tanácsosok testülete, káptalan – vö. 419. k.), akkor személyesen – úgy tűnik – nem eskethet, de testületi cselekvéssel adhat megbízást esketésre<sup>957</sup>.

**2135** 3) A *személyi ordináriusnak és a személyi plébánosnak* (vö. 372. k. 2. §, 518. k.). Ők hivataluknál fogva csakis azoknak a feleknek a házasságánál működnek közre érvényesen, akik közül legalább az egyik illetékességük határain belül az alárendeltjük (1110. k.). A fenti előírást a tábori lelkészekre, nemzetiségi személyi plébániák vezetőire, személyi plébániává emelt egyetemi lelkészségek plébánosaira stb. szokás alkalmazni, de nem a nagyobb szerzetes előljárókra<sup>958</sup>.

**2136** A rendes esketési felhatalmazás *területileg* szigorúan korlátozott a helyi ordinárius és a helyi plébános esetében. Egész területükön, de csak azon belül gyakorolhatják ezt a felhatalmazást. Saját területükön olyat is érvényesen eskethetnek, aki nem alárendeltjük, vagyis az adott helyen még pótlakóhelye sincs, feltéve, hogy a felek egyike *latin rítusú* (1109. k.). Azokon a területeken, ahol egy bizonyos keleti rítusnak nincs saját hierarchiája (pl. Magyarországon az örménykatolikusoknak), az illető rítushoz tartozó hívek a latin helyi ordinárius saját alárendeltjei lehetnek. Ilyenkor az ordinárius természetesen az ő vonatkozásukban is rendelkezik esketési felhatalmazással. A személyi plébános és ordinárius rendes esketési felhatalmazása is általában korlátozott területileg, hiszen hivatali illetékességük többnyire személyi és területi alapon nyer meghatározást.

**2137** A rendes esketési felhatalmazás *időben* is korlátozott. Addig áll fenn, amíg valaki az adott hivatalt viseli. De megszakad akkor is ha a hivatal viselője kiszabott vagy kinyilvánított kiközösítésbe, egyházi tilalomba vagy (akár csak hivatalától való) felfüggesztésbe esik (1109. k.), még akkor is, ha az illető büntetésnek a büntetőjog szerint még nem volna ilyen következménye (vö. 1331. k. 2. § 2, 1333. k. 1. § 2, 2. §). Ha ezek a büntetések megszűnnek az esketési felhatalmazás feléled.

<sup>956</sup> HEIMERL–PREE 235.

<sup>957</sup> HEIMERL–PREE 235–236.

<sup>958</sup> SEBOTT, *Eherecht* 142; HEIMERL–PREE 236.

**2138** A megbízotti felhatalmazás megadója az lehet, akinek rendes felhatalmazása van. A megbízást ki-ki csak illetékességének határai közt kötendő házasságra adhatja (1111. k. 1. §)<sup>959</sup>. A rendes felhatalmazással rendelkező személy a megbízást adhatja általánosan is (uo.).

**2139** Az esketési megbízás elnyerője rendszeren csak pap vagy diakónus lehet (1111. k. 1. §). Az 1983-as CIC újdonságként vezette be az egyetemes egyházjogba a világiak megbízásának lehetőségét. Ez azt jelenti, hogy a rendes formában történő házasságkötéskor világiak (akár nők, akár férfiak) is közreműködhetnek, ha fennállnak a következő feltételek: 1) a papok és diakónusok hiánya; 2) a püspöki konferencia előzetes kedvező véleménye ilyen felhatalmazások kiadásáról (előzetes elvi nyilatkozat); 3) e vélemény nyomán a Szentszék engedélye világi közreműködők alkalmazásának bevezetésére; 4) mindezek birtokában a megyéspüspök konkrét megbízása (1112. k. 1. §). Ahol ilyen megbízások kiadására sor kerül, olyan alkalmas világit kell kiválasztani, aki képes a házasulandók oktatására és a házasságkötés szertartásának szabályos végzésére (1112. k. 2. §). A világi közreműködő vezetésével végzett esketés szertartása: *Ordo celebrandi matrimonium coram teste qualificato laico* (Leges V, 6954–6956). Hazánkban – tekintettel pl. az egyházi házasságkötések viszonylag korlátozott számára és a kis földrajzi távolságokra – ilyen megbízások kiadásának engedélyezését egyelőre nem tekintik szükségesnek.

**2140** Az esketési megbízásnak az érvénytelenség terhe alatt kifejezettnek (expressa: egyértelműen, formálisan, nevezetesen vagy akár bennfoglaltan megjelöltnek, de nem hallgatólagosnak vagy vélelmezettnek<sup>960</sup>) kell lennie, meghatározott személynek kell szólnia (1111. k. 2. §). Meghatározott lehet a személy név szerint, de másként is (pl. hivatala alapján). Meghatározatlannak tekintik viszont pl. az ilyen megbízást: „megbízom az esketéssel azt a szerzetest, akit majd az X rendház főnöke az esti hetes mise elvégzésére küld”<sup>961</sup>. Ha az esketési megbízás általános, írásban kell adni; ha pedig különös, meghatározott házasságra kell, hogy szóljon (uo.).

**2141** Ez utóbbi két feltétel az 1111. k. 2. §-ában úgy van megfogalmazva, hogy nem egyértelmű, vonatkozik-e rájuk is, hogy hiányukban a megbízás érvénytelen. Ezért egyes szerzők ezeket is érvényességi feltételeknek tekintik<sup>962</sup>, mások viszont arra hivatkoznak, hogy jogselekményt érvénytelenítőnek csak azok a törvények tekintendők, amelyek ezt kifejezetten jelzik (10. k.), s az adott esetben e feltételek érvényességi jellege nem tűnik elég kifejezettnek<sup>963</sup>. Mindenesetre a hatályos egyházjog szerint már nem csupán a káplánoknak adható általános megbízás (az 1917-es CIC 1096. k. 1. § még ezt írta elő). A törvénykönyv átdolgozása során azonban visszautasították azt az indítványt, hogy maga a törvény adjon általános esketési megbízást a káplánoknak. Az elutasítás indoklásául arra hivatkoztak, hogy a plébános a közvetlen felelős, és elégséges ha ő ad alkalmasint általános megbízást a káplánoknak (Comm 15, 1983, 235). Természetesen a helyi ordinárius is adhat a káplánoknak általános esketési felhatalmazást, akár magában a kinevező iratban is.

<sup>959</sup> Noha a CIC csak a helyi ordinárius és plébános delegálási hatalmáról beszél, a 137. k. 1. § analógiájára (mely kimondja, hogy a rendes végrehajtói hatalom megbízottak továbbadható) ugyanilyen delegáló hatalmat tulajdoníthatunk a személyi ordináriusnak és plébánosnak is; vö. PRADER, *Eherecht* 121; HEIMERL–PREE 237.

<sup>960</sup> AZNAR, *Derecho Matrimonial* 410.

<sup>961</sup> Vö. ZAPP, *Eherecht* 185; BERSINI 125; stb.

<sup>962</sup> PRADER, *Eherecht* 122; BERSINI 125–126; AZNAR, *Derecho Matrimonial* 409–412; HEIMERL–PREE 238.

<sup>963</sup> PIÑERO CARRION II, 235–236; vö. ZAPP, *Eherecht* 185.

**2142** A *különös megbízás* megadása előtt gondoskodni kell mindarról, ami a jog szerint (vö. 1066–1067. k.; lásd fent 72. §. 3) a szabad állapot bizonyításához szükséges (1113. k.).

**2143** Hasonlóan az egyházkormányzati hatalomhoz, a megbízotti esketési felhatalmazás is továbbadható *almegbízottnak* a 137. k. 3–4. §-ában megállapított szabályok (analóg – vö. 19. k.) alkalmazásával.

**2144** A hiányzó felhatalmazást az *egyház pótolja* ténybeli vagy jogot illető *köztévedés* vagy pozitív és valószínű, akár ténybeli, akár jogi *kétség* esetén (144. k.). Köztévedés fordul elő pl. akkor ha egy pap vagy egy diakónus liturgikus öltözékben, az előírt szertartás szerint, templomban, nyilvánosan esket<sup>964</sup>. Ezek a körülmények ugyanis alkalmasak arra, hogy a hívek feltételezzék: a szertartásra a plébános megbízásával kerül sor.

### c. A közreműködés megengedettségi feltételei

**2145** A helyi ordinárius engedélye nélkül nem megengedett a házasságkötésnél közreműködni ha *esketési tilalmak* állnak fenn (vö. 1071. k.; lásd fent 72. §. 4). A jog ezenkívül még más megengedettségi feltételeket is szab a közreműködő számára:

**2146** 1) A közreműködőnek bizonyosságot kell szereznie a felek *szabad állapotáról* a jog előírása szerint (1114. k.). Természetesen ha nem a közreműködő végezte a jegyvizsgálatot, megelégedhet annak igazolásával, aki ezt a vizsgálatot lefolytatta (vö. 1070. k.).

**2147** 2) Az általános megbízás alapján eljáró közreműködőnek, ha lehetséges, meg kell győződnie az esketés helye szerint illetékes<sup>965</sup> *plébános engedélyéről* (1114. k.). A plébánosnak ezt az engedélyét a jog csak a megengedettséghöz és csak lehetőség szerint kívánja meg. Ez az engedély tehát semmiképpen nem tévesztendő össze az esketési felhatalmazással. Előírásának indoka lehet, hogy területén sajátosan a plébános feladatkörébe tartozik az esketés (530. k. 4).

**2148** 3) Az esküvőnek az *egyik fél saját plébániáján* kell lefolytania, vagyis azon a plébánián, ahol az egyik fél lakóhellyel vagy pótlakóhellyel rendelkezik, vagy ahol már egy hónapja tartózkodik, lakóhelyenlküliek esetében pedig azon a plébánián, ahol éppen tartózkodnak. A saját ordinárius vagy a saját plébános *engedélyével* (elbocsátó) másutt is meg szabad kötni a házasságot (1115. k.).

**2149** A hatályos jog már nem tesz különbséget a vőlegény és a menyasszony plébánosának illetékessége között, tehát mindketten egyaránt illetékesek az esketésre. A vőlegény plébánosának ezért a megengedett esketéshez nem kell elbocsátót kérnie a menyasszony plébánosától. Felmerül a kérdés, hogy a részleges jog megszoríthatja-e ezt a lehetőséget, s megkívánhatja-e, hogy mindig a menyasszony plébánosától hozzanak elbocsátót a felek, még akkor is ha a vőlegény saját plébániáján esküsznek, vagy hogy mindig mindkét fél plébánosától kérjenek elbocsátót, illetve ha az egyik fél saját plébánosa esket, mindig kikérjék a másik fél plébánosának elbocsátóját is. Mivel az egyik fél saját plébániáján, illetve saját ordináriusa vagy plébánosa elbocsátójával való házasságkötés

<sup>964</sup> HEIMERL–PREE 240.

<sup>965</sup> Vö. LÜDICKE, *Eherecht* 123.



kötelezettsége nem csupán az esketőre vonatkozik, hanem a felekre is, ennek az egyetemes jog szerintinél szorosabb megkötése a felek házasságkötési jogával (1058. k.) szemben felállított tilalomnak tűnik. Ilyen tilalom általános szabályként, törvény módjára való kiadása pedig meghaladni látszik a részleges törvényhozó illetékességét (vö. 1077. k. 1. §).

### 3. A rendkívüli forma

**2150** A rendkívüli házasságkötési forma abban áll, hogy a felek *csupán tanúk jelenlétében* kötik meg házasságukat (nyilvánítják ki házassági beleegyezésüket). E forma alkalmazására érvényesen és megengedetten csak akkor kerülhet sor, ha nem lehet jelen vagy nem közelíthető meg súlyos nehézség nélkül olyan *közreműködő*, aki a jog szerint illetékes, és egyszersmind megvalósul az alábbi feltételek valamelyike: 1) *halálveszély* áll fenn; 2) halálveszély esetén kívül, ésszerűen előrelátható, hogy a körülmények (ti. hogy felhatalmazással rendelkező közreműködőt súlyos nehézség nélkül nem lehet elérni) *egy hónapon belül nem változnak* (1116. k. 1. §).

**2151** Az esketési felhatalmazással rendelkező személy *elérhetetlensége* nem abszolút lehetetlenséget jelent, hanem azt, hogy törvényesen felhatalmazott közreműködő előtti házasságkötésre *súlyos hátrány nélkül* (sine gravi incommodo) nem kerülhet sor. A súlyos hátrány fenyegetheti a felek egyikét vagy az esetleg elérhető közreműködőt (vö. PCI, Resp., 1945. V. 3: AAS 37, 1945, 149). Az ilyen házasságkötés érvényességi feltételeiről az 1917-es CIC 1098. kánonja alapján kialakult kazuisztika<sup>966</sup> lényegében ma is alkalmazható, mivel az 1116. k. érdemben nemigen tér el a korábbi jogszabálytól. A közreműködő elérhetetlensége nem csupán fizikai lehet; akkor is elérhetetlennek számít az illető, ha nagy baj nélkül nem működhetik közre (PCI, Resp., 1931. VII. 1, nr. I: AAS 23, 1931, 388). A súlyos hátrány érheti a fenti személyek valamelyikének életét egészségét, jóhírét, szabadságát, javait. Veszedelmes út vagy nagyon nagy költségek árán megvalósítható esketés sokak szerint már elég súlyos nehézség ahhoz, hogy a házasság pusztán tanúk előtt érvényesen megköthető legyen. Mivel a súlyosságot itt mégiscsak egyénileg kell mérlegelni, az egyházi nyilvánosság és adminisztráció által is pontosan megragadható és igazolható érvényes házasságok kívánalmának rendszere ezen a ponton a szokásosnál kevésbé hatékonynak és egyértelműnek mutatkozik. Ámde az érvényes házasságkötéshez való jog gyakorlása, mely szorosan összefügg a „lelkek üdvösségével” (vö. 1752. k.), olyan érték melynek szavatolása fontosabb még a formai jogbiztonságnál is.

**2152** Egyébiránt azokban az esetekben, amikor a közreműködőt azért érné súlyos hátrány az esketés miatt, mert az adott helyen a világi törvények magát az egyházi esketést vagy a polgárilag össze nem házasodottak egyházi esketését komoly szankciókkal tiltják, és a felek polgárilag nem tudnak vagy súlyos okból nem akarnak megesküdni (pl. az összeházasodásukat tiltó rasszista világi törvények miatt), a rendkívüli kánoni forma alkalmazható<sup>967</sup>. Németországban pl. nem ismerik el egyházilag a rendkívüli forma alkalmazását lehetővé tevő súlyos nehézségnek azt az esetet, mikor a felek polgári kötés nélkül akarnak egyházilag esküdni (nyugdíj megtartása stb. miatt)<sup>968</sup>. Magyarországon szintén nem lehet érvényesen rendkívüli formában esküdni arra hivatkozva, hogy polgári házasság nélkül az eskető ne működhetne közre súlyos nehézség nélkül, hiszen az előzetes

<sup>966</sup> Lásd pl. SIPOS–GÁLOS 502–508.

<sup>967</sup> SIPOS–GÁLOS 503.

<sup>968</sup> LÜDICKE, *Eherecht* 126.

polgári házasság igazolása nélkül a feleket egyházilag megesketőre rendelt büntetést a magyar jogban már 1962-ben hatályon kívül helyezték<sup>969</sup>.

**2153** Ha a rendkívüli forma alkalmazásának feltételei fennállnak, akár a polgári házasság is rendkívüli kánoni formában megkötött házasságnak számíthat, s így kánoni formára kötelezett katolikusok között is érvényes lehet<sup>970</sup>.

**2154** A felek részéről ilyenkor *elég az igazi házasságkötés szándéka*, nem szükséges, hogy tudjanak a rendkívüli formájú kánoni házasságkötés lehetőségéről vagy arról, hogy az adott pillanatban egyházilag is érvényes házasságot kötnek (vö. 1116. k. 1. §)<sup>971</sup>.

**2155** A rendkívüli formájú házasságkötéshez, ha elérhető olyan pap vagy diakónus, akinek arra az esketésre nincs felhatalmazása, de jelen tud lenni, el kell hívni. Ilyenkor az illetőnek jelen kell lennie a házasságkötéskor, bár annak érvényessége nem ennek a klerikusnak, hanem a két tanúnak a jelenlététől függ (1116. k. 2. §). Ha a rendkívüli formát *halálveszélyben* alkalmazzák, ennek a papnak vagy diakónusnak rendkívüli felmentési hatalma van az áldozópapság kivételével minden egyházzogi házassági akadály, sőt a forma alól is (1079. k. 2. §). Ez azt jelenti, hogy amennyiben még tanúk sem volnának, ez a klerikus felmentést adhatna a forma kötelezettsége alól, s így a házasság még rendkívüli forma nélkül is létrejöhetne<sup>972</sup>.

#### 4. A házasságkötés helye

**2156** A rendes formában történő házasságkötés megengedettségéhez<sup>973</sup> az esküvő közelebbi színhelyére nézve<sup>974</sup> a jog aszerint állapítja meg a kívánalmakat, hogy kik a házasságkötő felek.

**2157** *Két katolikus vagy egy katolikus és egy nem katolikus keresztény között a házasságot a plébániatemplomban kell megkötöni, de a helyi ordinárius vagy a plébános engedélyével más templomban vagy kápolnában is köthető* (1118. k. 1. §). Ahhoz, hogy a házasságot *más alkalmas helyen* kössék, a helyi ordinárius engedélye szükséges (1118. k. 2. §). A hatályos jog szerint – eltérően az 1917-es CIC 1109. k. 2. §-ától – ebből a szempontból már nincsen különbség a szemináriumok, illetve a szerzetesházak kápolnái vagy templomai és az egyéb templomok vagy kápolnák között. „Más alkalmas hely”-nek minősülhetnek magánlakások is (vö. *Comm* 10, 1978, 104).

**2158** *Katolikus és meg nem keresztelt fél között a házasságot meg szabad kötni akár templomban, akár más alkalmas helyen* (1118. k. 3. §).

<sup>969</sup> Vö. pl. KOHLMANN F.–WINKLER L., *Jogi ismeretek*, [Nyíregyháza 1975], 98.

<sup>970</sup> BERSINI 133.

<sup>971</sup> HEIMERL–PREE 243.

<sup>972</sup> LÜDICKE, *Eherecht* 126.

<sup>973</sup> Vö. SEBOTT, *Eherecht* 156.

<sup>974</sup> Tehát nem abban a vonatkozásban, hogy mely plébánia területén kerül rá sor (az ugyanis, összefüggésben az eskető személyével, az érvényességet is érintheti). Az itt következő előírások inkább a liturgikus szertartás közvetlen színhelyére vonatkoznak. Vö. ZAPP, *Eherecht* 191. A szertartás végzésének idejére nézve már nincsenek tilalmak, vagyis az egyházi évnek olyan szakaszai (zárt idő), mikor az esketés tilos.

## 5. Az esküvői szertartás

**2159** Szükség esetét kivéve a házasságkötéskor meg kell tartani a jóváhagyott liturgikus könyvekben előírt, illetve a törvényes szokások által megkívánt rítusokat (1119. k.).

**2160** A *püspöki konferencia* jogosult a házasságkötés saját szertartásának kidolgozására, mely megfelel az illető vidékek és népek keresztény szellemhez alkalmazott szokásainak. A püspöki konferenciák által kidolgozott esketési szertartásoknak is tartalmaznia kell azt az elemet, hogy a házasságnál jelenlevő közreműködő kiveszi és elfogadja a felek beleegyezésének kinyilvánítását. A helyi sajátosságokat figyelembevevő püspökkari esküvői szertartásokat is felül kell vizsgálatni kibocsátás előtt az Apostoli Szentszékkal (1120. k.). A magyar sajátosságokat (eskü!) tartalmazó esketési szertartáskönyv: *Ordo celebrandi matrimonium. A házasságkötés szertartása*, Bp. 1971.

## 6. A házasság anyakönyvezése

**2161** Mai házasságjogunk működésének egyik legfőbb gyakorlati feltétele az anyakönyvezés. A házassággal kapcsolatos különböző tényeket különböző anyakönyvekben is fel kell tüntetni.

### a. Bejegyzés a házassági anyakönyvbe

**2162** *Rendes forma esetén* a házasságkötés után az esküvő helyének plébánosa vagy aki őt helyettesíti, még ha nem ők működtek is közre a házasságkötésnél, köteles mielőbb bejegyezni a házassági anyakönyvbe a felek, a közreműködő és a tanúk nevét, a házasságkötés helyét és napját, a püspöki konferencia vagy a megyéspüspök előírásainak megfelelő módon (1121. k. 1. §). Hazánkban a püspöki konferencia a házassági anyakönyv vezetésének részleteiről az *Egységes Katolikus Anyakönyvezési Szabályzatban* intézkedik (Bp. 1988, 39–44, 37–43. §).

**2163** *Rendkívüli forma esetén*, ha a házasságkötésnél jelen volt esketési felhatalmazás nélküli pap vagy diakónus, akkor ő, ha nem volt jelen, akkor a tanúk és a felek egyetemlegesen kötelesek a plébánost vagy a helyi ordináriust mielőbb értesíteni a házasság megkötéséről (1121. k. 2. §). A házasságot ilyenkor is rendesen anyakönyvezni kell. Hazánkban a rendkívüli forma alkalmazását a házassági anyakönyv feljegyzési rovatában említeni kell, s az esetről a plébános jelentéssel tartozik az egyházmegyei hatóságnak (*Egységes Katolikus Anyakönyvezési Szabályzat*, Bp. 1988, 39, 37. § [3]).

**2164** *Forma alóli felmentés* esetén a felmentést adó helyi ordináriusnak kell gondoskodnia arról, hogy a felmentést és a házasságkötést bejegyezzék egyrészt az egyházmegyei hivatal, másrészt a katolikus fél saját plébániája házassági anyakönyvébe; hiszen a szabad állapot kivizsgálását is ennek a plébániának a plébánosa végzi el előzőleg (1121. k. 3. §)<sup>975</sup>.

---

<sup>975</sup> A katolikus félnek adott esetben több saját plébániája is lehet, pl. lakóhely és pótlakóhely címén. Ilyenkor értelemszerűen azon a saját plébánián kell a házasságot anyakönyvezni, ahol a szabad állapotot vizsgálták.

## b. Bejegyzés a kereszteltek anyakönyvébe

**2165** A fogadalommal és a szent rendek felvételével kapcsolatos bejegyzésen kívül a házasságok feltüntetése is fontos a kereszteltek anyakönyvében. Mindezek az adatok nélkülözhetetlenek a szabad állapot anyakönyvi igazolásához. Ezért: 1) a megkötött házasságot azokba a keresztelési anyakönyvekbe is be kell jegyezni, amelyekbe a *felek megkeresztelését beírták*; 2) ha valaki nem azon a plébánián kötött házasságot, amelyen keresztelték, a házasságkötés helyének plébánosa köteles mielőbb *értesíteni a keresztelés helyének plébánosát* a megkötött házasságról (1122. k.). Ezt az értesítést hívják nálunk Ne temeré-nek. Azokról a házassággal kapcsolatos bejegyzésekről, melyeket a kereszteltek anyakönyvének feljegyzési rovatába kell bevezetni, lásd *Egységes Katolikus Anyakönyvezési Szabályzat*, Bp. 1988, 45. 57, 44. és 66. §.

## c. A változások bejegyzése

**2166** Külső fórum számára való *érvényesítés*, a házasság *semmisnek nyilvánítása* vagy nem halál útján történt törvényes *felbontása* (pl. el nem hált házasság alóli felmentés) esetén értesíteni kell a házasságkötés helyének plébánosát, hogy ezt a házassági anyakönyvbe bejegyezzék (1123. k., vö. 1685. k., 1706. k.). Ugyanezeket a változásokat be kell vezetni a kereszteltek anyakönyvébe is ott, ahol a katolikus felet keresztelték. Ennek érdekében a jog a keresztelés helye plébánosának értesítését bizonyos esetekben külön is előírja (1706. k., vö. 1123. k., 1685. k.).

## 7. A titkos házasságkötés

**2167** A titkos házasságkötés *rendes kánoni formában*, de a nyilvánosság jogi kizárásával történő házasságkötést jelent. Ilyen házasságkötést csak *súlyos és sürgős okból* szabad engedélyezni. Az engedély megadására illetékes hatóság a *helyi ordinárius* (1130. k.). Eltérően az 1917-es CIC 1104. kánonjától az általános helynök külön püspöki megbízás nélkül is megadhatja ezt az engedélyt.

**2168** A titkos házasságkötés *engedélyének jogkövetkezménye*: 1) hogy a vizsgálatokat az esküvő előtt titokban kell lefolytatni; 2) hogy a megkötött házasságot a helyi ordináriusnak, az esketőnek, a tanúknak és a feleknek titokban kell tartaniuk (1131. k.).

**2169** A helyi ordinárius *titoktartási kötelezettsége megszűnik*, ha a titok megtartása révén súlyos botrány vagy a házasság szent volta ellen irányuló súlyos jogtalanság (pl. valamelyik fél újabb házasságkötése) fenyeget (1132. k.). Arról, hogy ezekben az esetekben az ordinárius (tehát nem az eskető vagy a tanúk) titoktartási köteleossége megszűnik, már a házasság megkötése előtt a feleknek tudomásuk kell, hogy legyen (uo.). Ha az eskető vagy a tanúk szereznének tudomást a fenyegető botrányról vagy jogtalanságról, ők nem jogosultak a titok felfedésére, de arra igen, hogy az ordináriust értesítsék.

**2170** A titokban kötött házasságot külön anyakönyvbe kell beírni, melyet az egyházmegyei hivatal titkos levéltárában kell őrizni (1333. k.). Ha a házasságkötésből igen súlyos baj vagy veszély származhatna, és (ezért, morális lehetetlenség miatt) fennállnak az 1116. k. szerinti feltételek, titkos házasságkötésre sincs szükség, mert lehetővé válik a *rendkívüli forma* használata.

## 80. §. A vegyes házasságok

### 1. A vegyes házasság tilalma

#### a. A vegyes házasság fogalma

**2171** Vegyes házasságnak (*matrimonium mixtum*) az olyan házasságot nevezzük, mely két keresztény között jön létre, akik közül az egyiket *a katolikus egyházban keresztelték vagy keresztség után oda felvették, és onnan formális aktussal nem távozott*, a másik pedig *olyan egyháznak vagy egyházi közösségnek a tagja, mely nincs teljes közösségben a katolikus egyházzal* (1124. k.). Az 1917-es CIC 1060. kánonjában a vegyes vallás még tiltó akadály néven szerepelt, s terjedelme is némileg eltért a jelenlegitől, hiszen azt a katolikusnak keresztelt vagy áttért személyt is kötötte, aki később formális aktussal távozott.

**2172** Noha a zsinat után átmeneti terminológiai bizonytalanság keletkezett, melyet elsősorban a *Matrimonia mixta* kezdetű *motu proprio* szóhasználata váltott ki (1970. III. 31, pr.: AAS 62, 1970, 257: „*Matrimonia mixta, id est matrimonia inita a parte catholica cum parte non catholica sive baptizata sive non baptizata*”), a dolog lényegét illetően az egyházjog ekkor is fenntartotta azt az alapvető különbséget, mely a katolikus és nem keresztény közti érvénytelenítő házassági akadály (*disparitas cultus*, valláskülönbség) és a katolikus és más keresztény közti házasságot tiltó akadály (*mixta religio*, vegyes vallás) között az 1917-es CIC szerint fennállt. Mivel a hatályos CIC-ben tiltó akadályok már nincsenek, a vegyes házasságoknak külön fejezetet szentelt a törvényhozó<sup>976</sup>.

#### b. A vegyes házasság tilalma

**2173** A fenti értelemben vett vegyes házasságokról az egyházi törvénykönyv úgy rendelkezik, hogy tilosak (*de non érvénytelenek*) az illetékes egyházi hatóság kifejezett engedélye nélkül (1124. k.). Ez a tilalom – mely mind a házasulandókhoz, mind az esketőhöz szól – már nem viseli az akadály nevet. Célja a katolikus fél hitének, valamint a gyermekek katolikus nevelésének védelme. Ha valaki a tilalom ellenére mégis ilyen házasságot kívánna kötni, erre *a helyi ordinárius* megfelelő és ésszerű okból *engedélyt* adhat (tehát már nem felmentést, mint a hajdani tiltó akadály alól) az 1125. k. szerint.

#### c. Az engedély feltételei

**2174** A helyi ordináriusnak a vegyes házasság megkötésére az engedélyt, még ha megvan is a szükséges *megfelelő és ésszerű ok*, csak akkor szabad megadni, ha teljesülnek az alábbi feltételek:

**2175** 1) *A katolikus fél* kinyilvánítja, hogy kész a hittől való eltávolodás veszélyeit elhárítani, és megígéri, hogy *erejéhez képest mindent megtesz* azért, hogy *minden gyermekét a katolikus egyházban kereszteljék és neveljék* (1125. k. 1; vö. MP *Matrimonia mixta*, 1970. III. 31, nr. 4: AAS 62, 1970, 261).

---

<sup>976</sup> Vö. ERDŐ, P., *I matrimoni misti nella loro evoluzione storica*, in *I matrimoni misti* (StudGiur 47), Città del Vaticano 1998. 11–22.

**2176** A gyermeknevelési köteleességről már a *Matrimonia mixta* általános része kijelentette, hogy „nem problémamentes, hiszen a gyermeknevelés mindkét szülő kötelessége az összes ide tartozó kötelezettséggel együtt” (uo. 259; vö. 1135–1136. k.). Ezért a Magyar Püspöki Kar 1971. VI. 16-i lelkipásztori tájékoztatásában (1, c) kijelenti: „Mint komoly értéket kell számításba venni a családi együttlét egységét, amihez a házastársaknak ismét természetadta joguk van, és ugyanezt kívánja meg a gyermek java is. Így tehát el kell kerülni mindazt, ami a gyermek nevelésével kapcsolatban esetleg a házastársak elválásához vezetne”. Ha a katolikus fél az előírt ígéretet nem hajlandó megtenni (pl. olyan megállapodást köt, hogy a gyermekek az azonos nemű szülő vallását követik), az ordináriusnak nem szabad a házasságkötéshez engedélyt adnia. Ha mégis megadná, az engedély érvényes, tehát a házasságkötés a felek és az eskető számára megengedett lenne<sup>977</sup>.

**2177** 2) *Biztosnak kell lennie*, hogy a katolikus félnek ezekről az ígéreteiről és a belőlük fakadó kötelezettségeiről a *másik félnek valóban tudomása van*. Ennek érdekében a katolikus fél által teendő ígéretekéről a másik felet idejében értesíteni kell (1125. k. 2).

**2178** 3) *Mindkét felet meg kell tanítani* a házasság céljaira és lényegi tulajdonságaira, melyeket egyik fél sem zárhat ki (1125. k. 3). Éppen ezért szükséges, hogy az a nem katolikus személy is halljon erről, aki esetleg neveltetése folytán annyira másként vélekedik ebben a tekintetben, hogy az már az akaratát is meghatározhatná, s így „színlelt beleegyezés” (vö. 1101. k.) forrásává válhatna<sup>978</sup>.

#### d. Az ígéret módja

**2179** A vegyes házasság engedélyezéséhez szükséges nyilatkozatok és ígéretek megtételének módját és azt, hogy miképpen legyenek ezek külső fórumon is igazoltak, valamint, hogy a nem katolikus fél hogyan értesüljön róluk, a *püspöki konferenciák* határozzák meg (1126. k.).

**2180** Hazánkban a Püspöki Kar a *Matrimonia mixta* végrehajtására kiadott 1971. VI. 16-i rendelkezésében (III. pont) előírta, hogy a katolikus fél ígéretének *írásban* kell történnie az ott közölt formula szerint. Ennek a formulának van egy záradéka, melyet csupán a plébánosnak kell aláírnia. Ez a záradék hivatott annak *igazolására*, hogy a nem katolikus jegyesnek a katolikus fél ígéretéről tudomása van.

## 2. A vegyes házasság formája

**2181** Mint a forma kötelezettségével kapcsolatban már említettük, a vegyes házasságokat is kánoni formában kell megkötöni, de a forma alóli felmentés lehetőségei nagyobbak, mint a tiszta katolikus párok esetében (lásd fent 79. §. 2).

**2182** Az Egyházi Törvénykönyv kifejezetten *tiltja*: 1) a kánoni formában való házasságkötés *előtt vagy után* ugyanannak a házasságnak *más vallásos szertartás* keretében beleegyezés-nyilvánítással vagy – megújítással történő „megkötését” (1127. k. 3. §); 2) olyan vallásos szertartás végzését, melyben *a katolikus közreműködő és a nem katolikus lelkész*

<sup>977</sup> Vö. Código EUNSA 685.

<sup>978</sup> Vö. ZAPP, *Eherecht* 202.

egyszerre veszik ki a felek beleegyezését úgy, hogy mindegyikük a saját szertartását végzi (uo.).

**2183** Az egyszerre vagy egymás után két vallás szerinti házasságkötés tilalma nem zárja ki azt, hogy a katolikus szertartáson jelenlevő más felekezetű lelkész vagy a – forma alóli felmentés esetén – nem katolikus szertartáson jelenlevő katolikus pap a szertartás után imát végezzen vagy áldást adjon (vö. SC Fid, Instr., *Matrimonii sacramentum*, 1966. III. 18, nr. V: AAS 58, 1966, 238). Ez az elv érvényesül a Magyar Katolikus Püspöki Kar és a magyarországi református és evangélikus felekezet között 2001. december 3-án aláírt, a Szentszék által előzetesen jóváhagyott Ökumenikus esketési szertartások rendjében.

### 3. A vegyes házasságok lelkipásztori gondozása

**2184** A helyi ordináriusok és a többi lelkipásztorok kötelesek gondoskodni arról, hogy a katolikus házaspár és a vegyes házasságból született gyermekek megkapják a lelki támogatást kötelezettségeik teljesítéséhez, és ugyanakkor a házastársak is segítségben részesüljenek házastársi és családi életük egységének erősítésére (1128. k.). Ennek a lelkipásztori támogatásnak a módjára nézve a *Matrimonia mixta* utal arra: kívánatos, hogy a katolikus lelkipásztorok vegyék fel a kapcsolatot más felekezetek lelkészeivel az őszinte becsületesség és bölcs bizalom szellemében (nr. 14: AAS 62, 1970, 262; magyarul: *Házasságjog II. félv.* Perjog [Hittudományi Főiskolai Jegyzetek, Nyíregyháza] 1978, 68). Ehhez a Magyar Püspöki Kar 1971. VI. 16-i rendelkezése XII. pontjában hozzáfűzi, hogy ilyenkor „komoly és különleges jegyesoktatás végzendő”, a házasságkötés után pedig a lelkipásztornak figyelemmel kell kísérnie ezeket a házasságokat, meg kell látogatnia a családokat, a katolikus felet pedig jó példa adására kell buzdítania (uo. 72).

### 4. A vegyes házasság szabályainak alkalmazása más házasságokra

**2185** A vegyes házasságok engedélyezésének feltételeiről szóló előírásokat (1125–1126. k. a biztosítékok kifejezési módjáról szóló püspökkari előírásokkal együtt) kell követni akkor is, amikor nem a szoros, technikai értelmében vett vegyes házasságról, hanem *valláskülönbség* akadály alóli *felmentésről* van szó (1086. k. 2. §). Az 1129. k. szerint a valláskülönbség akadály alóli felmentéssel kötendő házasságokra alkalmazni kell ezen kívül a vegyes házasságok formájáról, a forma alóli felmentés lehetőségéről, az egyidejű vagy egymás utáni különböző esketési szertartások tilalmáról, valamint az ilyen házasságok különleges lelkipásztori támogatásáról szóló előírásokat is (1127–1128. k.).

**2186** Az olyan katolikus személy házasságához, aki *a katolikus hitet közismerten elhagyta* a helyi ordinárius az engedélyt a vegyes házasságok engedélyezéséhez az 1125. kánonban leírt feltételek értelemszerű megtartásával adhatja csak meg (1071. k. 2. §).

## 81. §. A házasság jogi hatásai

### 1. A kötelék

**2187** Az érvényes házasságkötésből a házastársak között olyan kötelék (*vinculum*) származik, mely természeténél fogva örökös és kizárólagos (1056. k.; GS 48 stb.), keresztények között pedig szentség is (1055. k. 2. §). Ez azt jelenti, hogy a keresztény házasságban a felek az állapotukkal járó feladatokhoz és sajátos méltósághoz külön szentségben kapnak erőt, és mintegy megszentelődnek (1134. k.).

### 2. Egyenlő jogok és kötelezettségek

**2188** A házasságkötéskor létrejövő szövetségben a feleknek egyenlő kötelezettségei és jogai vannak mindarra, ami a házassági életközösséggel jár (1135. k.). Az 1917-es CIC 1111. kánonja ezt az egyenlőséget még csupán a házastársi cselekedetek vonatkozásában ismerte el. A hatályos Codex fogalmazása tágabb, mert a II. Vatikáni Zsinatnak a személyesebb házasságképéből indul ki (vö. GS 48).

### 3. A gyermeknevelés kötelessége és joga

**2189** A szülők nagyon súlyos kötelessége és elsődleges joga, hogy erejükhöz mérten gondoskodjanak gyermekeik fizikai, szociális, kulturális, erkölcsi és vallási neveléséről (1136. k.; vö. GS 52, GE 3). A házas állapotból fakad a kötelesség Isten népének építésére a házasság és a család révén (226. k. 1. §). Tehát a házasság jellegéből, természetadta irányulásából (vö. 1055. k.) és – keresztények között – szentségi mivoltából ered a házastársaknak az a feladata, hogy nyitottak legyenek a *szülői*, még pedig az Isten népét építő *keresztény szülői* hivatás vállalására. Mikor pedig a házastársakból szülők lesznek, annál a ténynél fogva, hogy életet adtak gyermekeiknek, terheli őket a nevelés kötelessége, de megilleti annak joga is; keresztény szülők számára ez a *keresztény nevelés* kötelességét és jogát jelenti (vö. 226. k. 2. §, 793. k.). A nevelés kötelessége és joga tehát nem közvetlenül a házasságból ered, hanem a szülői szerepből, melynek vállalására azonban a házasságban kap hivatás az ember.

### 4. A gyermek törvényessége

**2190** A Codexben a törvénytelen származásnak már nincs jogi következménye. A törvényes születés fogalmát az egytetemes jog mégis megőrizte, egyrészt azért, mert a részleges vagy saját jog (pl. szerzetesi szabályzat) fűzhet hatásokat a törvényes származáshoz, másrészt pedig azért, mert ez hangsúlyozza a házasság szent voltát (vö. *Comm* 10, 1978, 106).

**2191** A CIC különbséget tesz a törvényesség *fogalma* és *bizonyítása* között. *Törvényesnek* (*legitimus*) azokat a gyermekeket nevezzük, akik érvényes vagy vélt (vö. 1061. k. 3. §) házasságból fogantak vagy születtek (1137. k.).



**2192** A törvényesség elsődleges *bizonyítéka egy jogvélelem*<sup>979</sup>, mely a férj apaságának vélelmén, vagyis azon alapul, hogy azt tekintjük apának, akit a gyermek anyjával (a foganás vagy a születés idején) jogszerű házasság köt össze (1138. k. 1. §). Ez az apasági vélelem azonban nyilvánvaló érvekkel megdönthető (uo.). Megdöntésével megszűnik a gyermek törvényességének vélelme is.

**2193** Minden további nélkül érvényesül a törvényesség jogvélelme azoknak a gyermekeknek a vonatkozásában, akik a házasságkötés napjától számított 180 nap eltelte után, de a házastársi életközösség felbomlásától számított 300 napon belül születtek (1138. k. 2. §). Ez a vélelem nem tűnik teljesen azonos terjedelműnek a férj apaságának fenti vélelmével<sup>980</sup>. Ha a gyermek a házasságkötés után, de *180 napon belül született*, és a férj a születés után elutasította, hogy a gyermek az övé, a vélelem az, hogy más a gyermek apja, vagyis, hogy születése törvénytelen. Ilyenkor ugyanis a gyermek a házasság ideje alatt, de nem a *házasságból* (ex matrimonio) született, mint a törvényességnek az 1137. k. szerinti fogalma kívánja. Ha ilyen korai születés esetén a férj a gyermeket nem utasítja el azonnal, a törvényességet kell vélelmezni a férj apaságának vélelme alapján<sup>981</sup>. Ha a gyermek a házassági életközösség megszűnte (pl. a férj halála) után 300 napon belül születik, törvényesnek vélelmezzük, mivel feltehetően a házasságban fogant.

**2194** A törvénytelen (illegitimus) gyermek törvényesítődik<sup>982</sup>: 1) a szülők akár érvényes, akár vélt *utólagos házassága*; 2) a *Szentszék leirata* révén (1139. k.). Az így törvényesített (legitimus) gyermek, noha nem felel meg a törvényesség 1137. k. szerinti fogalmának, a kánonjogi hatásokat illetően mindenben egyenlő elbírálás alá esik a törvényes gyermekekkel, hacsak a jog kifejezetten másként nem rendelkezik (1140. k.). Mivel az egyetemes egyházjogban már a törvénytelen gyermekek is egyenlő megítélés alá esnek a törvényesekkel, ilyen kivételre legfeljebb a részleges jogban találhatunk példát.

---

<sup>979</sup> Vö. LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* 1137/1.

<sup>980</sup> Vö. ZAPP, *Eherecht* 214; HEIMERL–PREE 257.

<sup>981</sup> Vö. BERSINI 167.

<sup>982</sup> Az ide vonatkozó korábbi jogszabályokhoz lásd BÁNK J., *Törvényesítés a kánonjogban*, Bp. 1944.

## 82. §. A házassági kötelék felbontása

### 1. A házasság felbonthatatlansága és a pápa különleges hatalma

**2195** „Amit Isten egybekötött, ember szét ne válassza” – olvassuk Jézus szavait az evangéliumban (Mk 19, 6). A katolikus tanítás szerint ez a kijelentés egyrészt azt jelenti, hogy a házastársak sem egyikük döntése alapján, sem közös megegyezéssel nem bonthatják fel házasságuk kötelékét. Másrészt arra utal, hogy egyéb emberi hatalom sem bonthatja fel az érvényes házasságot (vö. 1056. k.; 1141. k.). Mégis vannak olyan esetek, amikor a katolikus egyház lehetségesnek tekinti a házassági kötelék egyházi felbontását a felek életében. Az egyik ilyen eset, ha érvényes, de nem szentségi volt a házasság, vagyis ha a házastársak közül legalább az egyik nem volt megkeresztelve. A másik, amikor a szentségi házasságot nem hálták el. Az *elhált, szentségi* házasságot azonban, mint az 1141. k. mondja, „semmiféle emberi hatalom és semmiféle ok nem bonthatja fel, kivéve a halált” (vö. 1061. k.)<sup>983</sup>.

**2196** Noha a 60-as évek végén több katolikus szerző annak a véleményének adott kifejezést, hogy *házasságtörés* esetén (sőt némelyek szerint máskor is) az elhált szentségi házasság felbontható, nézetük mellett sem a Szentírásból (Mt 5,32; 19,9 exegézise problémájának megoldásához nem járultak jelentősen hozzá), sem a tanítóhivatal megnyilatkozásaiából nem tudtak perdöntő érveket felhozni<sup>984</sup>. Sok tekintélyes szerző – tekintettel főként az újabb idők pápáinak állandó és kifejezett (bár tévedhetetlenül nem definiált) tanítására – legalábbis „katolikus tanításnak” minősíti a szentségi és elhált házasság teljes külső felbonthatatlanságát<sup>985</sup> (vö. Conc. Trident., Sess. XXIV, De sacramento matrimonii c. 7: DS 1807; XI. Pius, Enc., *Casti connubii*, 1930. XII. 31: AAS 22, 1930, 552. 574; magyarul: *Amit Isten egybekötött*, Bp. 1986, 43; XII. Pius, Alloc., 1941. X. 3: AAS 33, 1941, 424–425; Alloc., 1946. X. 6: AAS 38, 1946, 396 – ezek a pápai kijelentések arra utalnak, hogy az elhált szentségi házasságot még a pápa sem bonthatja fel). Megkereszteltek elhált házasságát a pápa – egyesek újabban hangoztatott kiterjesztő véleménye ellenére – még krisztushelyettesi hatalmánál (*potestas vicaria*) fogva sem bonthatja fel (vö. C Fid, Nota, *Seguendo fedelmente*, 1998 XI. 11: EV XVII, 1220–1225, nr. 1620–1631).

**2197** Az érvényes de nem szentségi házasságok említett eseteinek némelyikében (a *privilegium paulinum* és a *privilegium fidei* eseteiben, vö. 1143–1149. k.) a házasság felbontása az egyházi törvény értelmében *automatikus*an, vagyis külön intézkedés nélkül, a

<sup>983</sup> Vö. ET 784–785.

<sup>984</sup> Ilyen irányú, nagy visszhangot kiváltó publikáció volt pl. POSPISHIL, V. J., *Divorce and Remarriage. Towards a new catholic Teaching*, New York 1967; vö. HUIZING, P., *Indissolubilità del matrimonio e ordinamento ecclesiastico*, in *Concilium* 4 (1968) nr. 8, 61–74.

<sup>985</sup> Pl. GARCIA MARTINEZ, G., *Indisolubilidad del matrimonio rato y consumado*, Madrid 1963, 45–50; ADNES, P., *Le Marriage*, Tournai 1963, 161–162; vö. MOLINSKI, W., *Ehe*, in *Sacramentum mundi. Theologisches Lexikon für die Praxis*, I, Freiburg–Basel–Wien 1968, 978; „Aussage der Kirche”; UA., *Theologie der Ehe in der Geschichte*, Aschaffenburg 1976; RATZINGER, J., *Zur Frage nach der Unauflöslichkeit der Ehe*, in *Ehe und Ehescheidung*, München 1970, 52. A kérdés állásának mértékadó összefoglalása: NAVARRETE, U., *Indissolubilitas matrimonii rati et consummati. Opiniones recentiores et observationes*, in *Per 58* (1969) 415–489 (= *Problemata* 355–407); UA, *De vinculo matrimonii in theologia et iure canonico*, in *Problemata* 411–452; MOSTAZA, A., *La indisolubilidad del matrimonio desde la época postridentina. Del siglo XVI hasta el Vaticano II*, in *El vínculo matrimonial. Divorcio o indisolubilidad?*, dir. GARCIA BARBERENA, T. (BAC 395), Madrid 1978, 305–370.

többi esetekben viszont *külön pápai intézkedéssel* történik. Ennek alapja a római pápa különleges hatalma, az úgynevezett *potestas vicaria*, vagyis a krisztushelyettesi hatalom.

## 2. Az el nem hált házasságok pápai felbontása

**2198** Két keresztény vagy egy keresztény és egy nem keresztény el nem hált házasságát (lásd fent 71. §. 5 b) a pápa megfelelő okból felbonthatja, ha ezt mindkét fél vagy legalább az egyikük kéri (1142. k.). Erre még akkor is van lehetőség, ha a másik fél a házasság felbontását esetleg ellenzi (uo.; vö. 1697. k.).

**2199** Az el nem hált házasságok pápai felbontásának, amelyet különleges szóhasználat felmentésnek is szokás nevezni (*dispensatio super rato*), eljárási módját az Egyházi Törvénykönyvön (1697-1706. k.) kívül külön szentszéki jogszabályok határozzák meg.

**2200** A CIC előtt: SC Sacr, Decr., *Catholica Doctrina et Regulae Servandae*, 1923. V. 7: AAS 15 (1923) 389–413; Instr., *Dispensationis Matrimonii*, 1972. III. 7: AAS 64 (1972) 244–252. Az új CIC kihirdetése után: SC Sacr, Litt. circ., *Congregatio pro Sacramentis*, 1986. XII. 20: *MonEccl* 112 (1987) 423–429. A kongregáció e levélben abból indul ki, hogy a korábbi ide vonatkozó utasítások a 6. k. 1. § 4. sz. értelmében hatályukat veszítették, mivel a CIC ezt az eljárást a maga egészében újra szabályozta (uo. 423)<sup>986</sup>.

**2201** Ha a felek egyike kéri a felmentést, a pápához intézett kérvényt kell beadnia a lakóhelye szerint illetékes megyéspüspökhöz (1699. k. 1. §). A püspök az ügy kivizsgálását általában az egyházmegyei bíróságra bízva (vö. 1700. k. 1. §). A vizsgálatnak két dolgot kell tisztáznia: hogy valóban elhátatlan-e a házasság<sup>987</sup>, és hogy lelkipásztori szempontból indokolt-e a felmentés megadása. A felmentés kellő indokának számít pl., ha a felek életközösségének helyreállítására már nincs remény (pl. polgárilag elváltak), még fiatalok, és új egyházi házasságot akarnak kötni, illetve keresztény családot akarnak alapítani, vagy egy már meglévő újabb polgári házasságot kívánnak rendezni az egyház színe előtt. A házasság elhátatlanságát az orvosszakértők esetleges véleményén kívül elsősorban a felek és a tanúk vallomása bizonyíthatja, feltéve hogy szavahihetőségük kellően igazolt<sup>988</sup>. A bizonyítási eljárás végeztével a vizsgáló (bíró) az összes iratokat a saját jelentésének kíséretében a püspökhöz továbbítja (1704. k. 1. §). Ezután az iratokat a kötelékvédő észrevételeivel és saját szavazatával együtt a megyéspüspök felterjeszti a Szentségi Kongregációhoz (1705. k. 1. §).

<sup>986</sup> Az eljárás részleteihez lásd MARCHETTA, B., *Scioglimento del matrimonio canonico per inconsumazione*, Padova 1981; UA., *Il processo „super matrimonio rato et non consummato” nel nuovo Codice di diritto canonico*, in GROCHOLEWSKI, Z.–CARCEL ORTI, V. (ed.), *Dilexit iustitiam. Studia in honorem Aurelii Card. Sabattani* (StudGiur 5), Città del Vaticano 1984, 407–430; MELLI, R., *Breve commentarium ad litteras circulares „De processu super matrimonio rato et non consummato” missas a Congregatione pro Sacramentis die 20 decembris 1986*, in *MonEccl* 112 (1987) 430–434.

<sup>987</sup> Az elhátalás kritériumai a Szentszék gyakorlata szerint: az erectio, a penetratio és az eiectio in vagina. Vö. SC Off, Resp., 1941. III. 1: „sufficit ut vir aliquo saltem modo etsi imperfecte, vaginam penetret atque immediate in ea seminationem saltem partialem, naturali modo peragat” (DELLA ROCCA 151, nr. 160); SRR, Decis., *Coram Di Felice*, 1983. X. 31, nr. 3–4: „Si partes imperfectam penetrationem ac partialem seminationem suis declarationibus omnino non excludant neque inconsummatio matrimonii argumentis firmis fulciatur, praesumptio pro consummatione iure statuta vim obtinet” (uo.). Az elhátalás megvalósulásához szükséges az is, hogy ez a házastársi cselekedet emberi módon menjen végbe (1061. k. 1. §).

<sup>988</sup> Lehetőség szerint az illetékes plébánostól kell a bíróságnak igazolást kérnie a felek és a tanúk szavahihetőségéről és tisztességéről; SC Sacr, Litt. circ., *Congregatio pro Sacramentis*, 1986. XII. 20, nr. 8: *MonEccl* 112 (1987) 425.

Ebben a levélben a püspök véleményt nyilvánít mind az elhátatlanság tényét, mind a felmentés megfelelő okának meglétét, mind a kegy időszerűségét illetően (1704. k. 1. §), vagyis igazolja azt is, hogy a felmentés esetleges megadása nem okoz botrányt a hívek körében<sup>989</sup>. A kongregációban az ügyet újra megvizsgálják, s ha a kérést megalapozottnak találják, javaslatukkal felterjesztik a pápához. Ő azután szabadon dönt a felmentés megadásáról. A kongregáció nem javasolja a felmentés megadását olyan esetekben, amikor az elhálás a házasságnak a katolikus erkölcsbe ütköző módja miatt nem történt meg. Ha a pápa a felmentést megadja, ezt a kongregáció megküldi a megyéspüspöknek. Ezután a felek új házasságot köthetnek, hacsak a felmentő levél valamelyikük számára ezt nem tiltja vagy nem köti püspöki engedélyhez.

**2202** A felmentést engedélyező levelet az Apostoli Szentszék már nem a kérelmezőnek, hanem annak a *megyéspüspöknek* küldi, aki a kérelmet elfogadta (1706. k.). ő közli a leiratot a felekkel, s neki kell gondoskodni arról, hogy a házasságkötés és a keresztelés helyén a plébános a felmentést a házassultak és a kereszteltek anyakönyvébe bevezesse (uo.). A felmentés gyakran minden tiltó záradék nélkül érkezik. Más esetekben tartalmaz új házasságkötést *tiltó záradékot* is, mégpedig az egyik, vagy esetleg mindkét fél számára. Az ilyen záradéknak két típusa van: 1) a szoros értelemben vett *tilalom* (vetitum), amely azt eredményezi, hogy ha az a fél, akire a tilalom vonatkozik, új házasságot akar kötni, a püspökhöz kell fordulnia, de a püspök nem adhat neki saját hatáskörében engedélyt a házasságra, hanem a Szentségi Kongregációhoz kell továbbítania az ügyet; 2) a püspöki *engedélyhez kötés* (ad mentem), mely azt jelenti, hogy az érintett csak püspökének engedélyével köthet új házasságot. A püspöknek ezt az engedélyt csak akkor szabad megadni, ha orvosszakértő útján meggyőződött arról, hogy az illető jelenleg alkalmas a házasságra, illetve ha az érintett komoly ígéretet tett arra, hogy házastársi kötelességeit megfelelően teljesíteni fogja (ha ti. a házasság akaratos magatartása okozta, hogy az előző házasságot nem hálták el)<sup>990</sup>.

**2203** Ha az iratok felterjesztése után a Szentszék megítélése szerint a vizsgálat *kiegészítésre szorul*, akkor erről értesítést kap a püspök, azoknak az elemeknek a megjelölésével, melyekről a vizsgálatot ki kell egészíteni (1705. k. 2. §).

**2204** Ha pedig a Szentszék azt válaszolja, hogy a beterjesztett érvek alapján az elhátatlanság *nem bizonyosult be*, akkor ha van a felek valamelyikét püspöki engedéllyel támogató jogi szakember, akkor ő a bíróság székhelyén betekinthez az eljárás irataiba, de nem a püspök véleményébe, hogy megállapítsa, fel lehet-e hozni valamilyen súlyos érvet a kérelem *újából előterjesztése* érdekében (1705. k. 3. §). A negatív szentszéki válasz esetén tehát súlyos érvek alapján az újabb kérelem lehetséges.

### 3. Érvényes, de nem szentségi házasság felbomlása magánál a jognál fogva

**2205** Érvényesnek, de nem szentséginek azokat a házasságokat mondjuk, amelyeket egy keresztény és egy nem megkeresztelt vagy két meg nem keresztelt kötött egymással. Ilyen pl. az a házasság, amit egy protestáns és egy nem keresztény vagy két nem keresztény az

<sup>989</sup> A botrány veszélyén kívül a püspöknek szavazatában azt is jeleznie kell, ha esetleg más kár származhatna a pápai felmentés megadásából. Ha ilyen veszélyek nem állnak fenn, ezt kell szavazatában kijelentenie. Vö. SC Sac, Litt. circ., *Congregatio pro Sacramentis*, 1986. XII. 20, nr. 23 c: *MonEccl* 112 (1987) 427.

<sup>990</sup> SC Sac, Litt. circ., *Congregatio pro Sacramentis*, 1986. XII. 20, nr. 24–25: *MonEccl* 112 (1987) 427.

anyakönyvvezető előtt köt, de ilyenek számít az a katolikus templomban kötött házasság is, ami egy katolikus és egy nem keresztény között a valláskülönbség házassági akadályá (vö. 1086. k. 1. §) alóli felmentéssel jön létre.

**2206** Az érvényes, de nem szentségi házasságok közül némelyek a jog szerint bizonyos különleges feltételek fennállása esetén maguktól megszűnhetnek. Azok a mai egyházjogi előírások, amelyek ezt lehetővé teszik, részint bibliai eredetűek, részint az újkori missziókban előfordult sajátos helyzetek megoldására kiadott pápai intézkedésekből erednek.

### a. A *privilegium paulinum*

**2207** A *privilegium paulinum* nevét Szent Pálról kapta, mivel az első Korintusi levélben (1 Kor 7,12–15) leírt házassági helyzetre vonatkozik. Eszerint két meg nem keresztelt házassága automatikusan felbomlik, ha: 1) egyikük *megkeresztelkedik*; 2) és *új házasságot köt* (ezzel bomlik fel a régi); 3) feltéve, hogy előzőleg *a nem keresztény fél különválk* tőle (1143. k. 1. §). Ebben a vonatkozásban a különválás azt jelenti, hogy a nem keresztény fél már nem akar együtt élni keresztény házastársával, vagy nem akar vele – mint a kánon mondja – a Teremtő gyalázása nélkül, békésen együttélni. Vagyis pl. keresztény hite miatt őt zaklatná.

**2208** Megjegyzendő azonban, hogy *nem alkalmazható* a *privilegium paulinum* akkor, ha a különválásra, megkeresztelkedése után, a *keresztény fél szolgáltatott megfelelő okot* (1143. k. 2. §) pl. házasságtöréssel (vö. 1152. k.). Ha azonban a nem keresztény fél vált külön az említett módon, ahhoz, hogy a megkeresztelkedett fél új házasságkötésével valóban felbomoljék az előbbi házasság, s így az új kötés érvényes legyen, a meg nem keresztelt felet mindig *meg kell kérdezni*, nem akar-e maga is megkeresztelkedni, vagy nem akar-e a keresztény féllal békében együttélni (1144. k. 1. §). Ennek a megkérdezésnek (interpellatio) a *keresztelés után* kell történnie, de a helyi ordinárius súlyos okból megengedheti, hogy a keresztelés előtt végezzék. A megkérdezés alól a helyi ordinárius (tehát akár a megyéspüspök, akár az általános helynök) *felmentést* is adhat, ha (rövidített és nem bírói eljárással) bebizonyosodik, hogy ez lehetetlen vagy haszontalan volna (uo. 2. §), pl. azért, mert a felek polgárilag már elváltak. A megkérdezést általában a megtért fél *helyi ordináriusának tekintélyével* kell végezni. Az ordinárius a másik házastársnak, ha az kéri, köteles *időt adni* a válaszolásra, de azzal a figyelmeztetéssel, hogy ha a határidőn belül nem felel, ez negatív válasznak számít (1145. k. 1. §). A megkérdezés *érvényes akkor is, ha a megtért fél magánúton* hajtja végre (tehát ilyenkor az új házasság is érvényes; a megkérdezés ugyanis – mint mondtuk – az új házasság érvényességéhez szükséges). Ha a megkérdezés hatósági (ordináriusi) formája nem tartható meg, a megtért fél részéről végzett magán megkérdezés nem csupán érvényes, de megengedett is (1145. k. 2. §)<sup>991</sup>. A megkérdezés tényéről és eredményéről mindig külső fórumon törvényes bizonyítéknak kell rendelkezésre állnia (1145. k. 3. §).

**2209** A megkeresztelt félnek akkor van *új házasság kötésére joga* katolikus személlyel, ha: 1) a kérdésre a másik fél negatív választ adott; 2) vagy a megkérdezés törvényesen elmaradt; 3) vagy a meg nem keresztelt fél, akár megkérdezték már, akár nem, előbb békésen folytatja az együttélést, a Teremtő gyalázása nélkül, később viszont megfelelő ok nélkül

<sup>991</sup> LÜDICKE, *Eherecht* 160.

különválnak. Ilyenkor újra szükség van a megkérdésre akkor is, ha már erre egyszer a másik fél keresztelkedése kapcsán már sor került (1146. k.).

**2210** Privilegium paulinummal a megkeresztelt fél nem csupán katolikussal köthet újabb házasságot, hanem a *helyi ordinárius engedélyével nem katolikus kereszténnyel vagy nem kereszténnyel* is. Az engedélyt az ordinárius súlyos okból adhatja meg. Ilyenkor is meg kell tartani a vegyes házasságokra (sőt, ahol a másik fél nem keresztény, a valláskülönbség akadályára) vonatkozó előírásokat (1147. k.).

**2211** Korábban a privilegium paulinum alapján a megkeresztelkedő fél csak *katolikussal* köthetett újabb házasságot (1917-es CIC 1123–1124. k.). Ennek emléke a hatályos Codexben az 1146. k. bevezető megjegyzése, mely szerint a megkeresztelkedőnek az ott felsorolt esetekben katolikus féllal van joga házasságot kötni. Máig sem teljesen lezárt az a kérdés, hogy ha a megkeresztelkedő nem katolikussal vagy nem kereszténnyel köti újabb házasságát, valóban a szó szoros értelmében vett privilegium paulinum nyer-e alkalmazást, vagy egy hozzá teljességgel hasonló másik jogintézménnyel állunk szemben<sup>992</sup>. Mindenesetre ilyen helyzetekben nem katolikussal vagy nem kereszténnyel való új házasságkötésre eleinte a Szent Officium adott egyedi engedélyt. VI. Pál pápa *Pastorale munus* kezdetű motu proprioja (1963. XI. 30., nr. 20: AAS 56, 1964, 8) ennek az engedélynek a megadását minden megyéspüspök számára lehetővé tette. Ez a pápai intézkedés az ilyen esetek vonatkozásában is privilegium paulinumról beszél. A privilegium paulinum leírása az új Codexben (1143. k. 1. §) minden további nélkül magában foglalja ez utóbbi eseteket is. Az 1146. kánonban említett feltételek esetén a megkeresztelkedő *jogosult* házasság kötésére katolikussal. Ha viszont nem katolikussal vagy nem kereszténnyel akar összeházasodni, ehhez (ha ő maga katolikus lett a keresztséggel) engedélyre vagy felmentésre is szüksége van. Míg azt el nem nyeri, jogosultnak nem mondható.

### b. Poligám személy katolikussá keresztelése

**2212** Ha egy meg nem keresztelt, akiknek egyszerre több ugyancsak meg nem keresztelt „háastársa” van, és a *katolikus egyházban felveszi a keresztséget*, ha nehezebbre esik az első házastársával (akivel a természetjogról szóló katolikus felfogás szerint érvényes házasság kötötte össze) maradnia, korábbi „háastársai” közül maga választhat ki egyet. Ezzel a személlyel törvényes formában házasságot kell kötnie. A többit el kell bocsátania (1148. k. 1–2. §). Erre az új házasságra akkor is lehetőség van, ha az a személy, akit a katolikussá keresztelkedett fél kiválasztott, maga nem katolikus vagy nem keresztény. Ilyenkor természetesen követni kell a vegyes házasságokról (illetve a valláskülönbségről) szóló előírásokat (1148. k. 2. §).

**2213** Tekintettel a harmadik világ bizonyos területein uralkodó súlyos gazdasági és szociális viszonyokra, különösen is fontos, hogy a CIC kötelezi a helyi ordináriust: legyen azon, hogy az első feleség és a többi elbocsátott feleség (hiszen a poligámia főként a többnejűség formájában fordul elő, s a családi keretből kikerült nők helyzete különösen is súlyos) szükségleteiről gondoskodás történjék, az igazságosság, a keresztényi szeretetet és a méltányosság szabályai szerint (1148. k. 3. §).

<sup>992</sup> NAVARRETE, U., *Schema iuris recogniti „De matrimonio”*. *Textus et observationes*, in *Per* 63 (1974) 651; SEBOTT, *Eherecht* 205.

**2214** A poligámok keresztelkedésével kapcsolatos régebbi pápai rendelkezések előbb azt tették lehetővé, hogy a megkeresztelkedő poligám akkor válasszon korábbi feleségei vagy mellékfeleségei közül, ha nem emlékszik, ki volt az első házastársa (III. Pál, Const. Ap., *Altitudo*, 1537. VI. 1: 1917-es CIC, Documenta). Később azt is engedélyezték, hogy függetlenül attól, melyik volt az első felesége, az ilyen megkeresztelkedő azzal a korábbi házastársával maradjon együtt, aki vele együtt a keresztséget felvette (V. Pius, Const. Ap., *Romani Pontificis*, 1571. VIII. 2: 1917-es CIC, Documenta). Ezeket az engedményeket az 1917-es CIC 1125. kánonja kiterjesztette.

### c. Az üldözés vagy fogság miatt elkülönültek

**2215** Az a meg nem keresztelt, aki a *katolikus egyházban* megkeresztelkedik, és ezután meg nem keresztelt korábbi házastársával *fogság vagy üldözés miatt az együttélést* helyreállítani nem tudja, új házasságot köthet. Erre még akkor is lehetősége van, ha közben a másik fél is megkeresztelkedett, feltéve hogy ez már a különválás után történt, s így nem volt módjuk arra, hogy keresztény házaspárként együttélve, szentségi és elhált házasság jöjjön létre közöttük. Ha ugyanis házasságuk így szentségivé emelkedett volna, már nem bomolhatna fel a kötelék (1149. k. vö. 1141. k.). Ennek az előírásnak az eredete a braziliai rabszolgasággal kapcsolatos súlyos emberi problémákra nyúlik vissza (vö. XIII. Gergely, Const. Ap., *Populis*, 1585. I. 25: 1917-es CIC, Documenta). A *favor fidei* alkalmazásának eljárásához a Hittani Kongregáció 2001. IV. 30-án új normát adott ki (C Fid, Norm., *De confitendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in favorem fidei*, Città del Vaticano 2001).

## 4. Érvényes, de nem szentségi házasság felbontása külön pápai intézkedéssel

**2216** Az Egyházi Törvénykönyv nem szól azokról az esetekről, amikor két nem keresztény vagy egy keresztény és egy nem keresztény házasságát a pápa külön intézkedéssel bontja fel. Ilyet a pápa egyedi esetekben szokott kiadni a hit javára. Ennek a különleges intézkedésnek a kérvényezése ma is a Hittani Kongregáció 1973. XII. 6-án kiadott utasítása és eljárási normái (*Leges V*, 6702–6705) szerint történik. Ennek értelmében az ilyen pápai kegy elnyerésének nélkülözhetetlen feltételei a következők:

**2217** 1) Hogy legalább az egyik fél a házastársi együttélés egész időtartama alatt megkereszteletlen legyen. Ha ugyanis időközben mindketten megkeresztelkednek, és továbbra is együtt élnek, a felbontás már nem lehetséges (SC Fid, Instr., *Ut notum est*, 1973. XII. 6, nr. I, a–b: *Leges V*, 6702).

**2218** 2) Hogy abban az új házasságban, amit ennek az érvényes, de nem szentségi házasságnak a pápai felbontása után szándékoznak kötni, ha esetleg az vegyes házasság lenne, a nem katolikus vagy nem keresztény fél beleegyezzék (tehát ne csupán tudomása legyen a katolikus fél vállalásáról, mint a vegyes házasság engedélyezésekor), hogy a katolikus fél a saját vallását szabadon gyakorolja, valamint, hogy a gyermekeket katolikus módon kereszteljék és neveljék (uo. I, c). Erre azért van feltétlenül szükség, mert ilyenkor a házasságot a pápa a hit javára bontja fel. Tehát a tervezett új házasságnak a hit szempontjából kedvező helyzetet kell teremtenie.

**2219** Ezekon az alapvető követelményeken kívül vannak a pápai intézkedésnek még más feltételei is, nevezetesen: 1) Hogy ne legyen lehetőség az életközösség helyreállítására. Ez a

feltétel adott, ha a polgári házasság válással végződött. 2) Hogy távol álljon a nyilvános botrány vagy a súlyos megütközés veszélye a pápai kegy megadása miatt. 3) Hogy a kérelmező fél ne legyen vétkes oka az érvényes házasság kudarcának, és hogy a katolikus fél, akivel az új házasságot megkötni vagy érvényesíteni akarják, ne saját hibájából idézze elő a korábbi házasságok különválását. 4) Hogy az előző házastársat (a nem szentségi, de érvényes házasságban, melynek felbontásáról van szó) megkérdezzék, ha lehetséges, és az illető ésszerűen ne ellenkezzék. 5) Hogy a bontást kérő fél gondoskodjék a korábbi házasságból esetleg származó gyermekek vallásos neveléséről. 6) Hogy méltányos gondoskodás történjék az elhagyott házastársról és – ha vannak – a gyermekekről is. 7) Hogy a katolikus fél, akivel az új házasságot akarják kötni, a keresztségi ígéretnek megfelelően éljen és gondoskodjék új családjáról. 8) Hogy amennyiben az új házasságot katekumennel akarják kötni, erkölcsi bizonyosság legyen az illető közeli megkereszteléséről. Ha lehetséges, meg kell várni az illető keresztelését. Megjegyzendő, hogy könnyebben nyerhető el az érvényes, de nem szentségi házasság felbontása akkor, ha komoly kétség is fennáll a házasság érvényességét illetően<sup>993</sup>.

**2220** A hit kiváltságát, vagyis a *privilegium paulinum* és a *favor fidei* említett egyéb fajtáinak alkalmazási lehetőségét kétség esetén jogkedvezmény illeti (1150. k.). Ha pl. kétes, hogy két nem keresztény közti házasság érvényes volt-e, a hit javára való új házasság érdekében az előző házasság *érvénytelensége* vélelmezendő. Ha pedig az kétes, hogy megvannak-e az előírt *feltételek* a *privilegium fidei* alkalmazására, azok meglétét kell vélelmezni<sup>994</sup>.

---

<sup>993</sup> Vö. GORDON, I., *De processu ad obtinendam dissolutionem matrimonii non sacramentalis in favorem fidei*, in *Per* 79 (1990) 511–564.

<sup>994</sup> Vö. pl. *Código EUNSA* 695–696; BERSINI 182; NAVARRETE, U., *Commentarium decreti Signaturae Apostolicae de recta applicatione canonum 1150 et 1608, § 4*, in *Per* 85 (1996) 368–370.



## 83. §. Különválás a kötelék fennmaradásával

### 1. Alapelvek

**2221** A házastársak *kötelessége és joga* a házastársi *együttélés megőrzése*. Ez alól csak törvényes ok mentheti fel őket (1151. k.).

**2222** A *különválás* (separatio) nem a tényleges együttélés pusztá szünetelése (pl. munkavégzés, társadalmi kötelezettségek stb. miatt), hanem a házastársi *jogok és kötelességek* jelentős részének *felfüggesztése*. Az ilyen különválás feltételezi az életközösség szándékos megtagadását. Ám ez a különválás még nem jelenti a kötelék felbomlását. Akik különváltak, nem köthetnek mással új házasságot.

### 2. A különválás fajai

#### a. Időtartam szerint

**2223** Az *örökös* különválásra a Codex egyetlen törvényes okot említ: a másik fél házasságtörését. Ilyen címen az ártatlan fél csak akkor válhat külön, ha: 1) a másik fél bűnét kifejezetten vagy hallgatólagosan még nem bocsátotta meg; 2) nem egyezett bele a házasságtörésbe; 3) nem adott arra okot; 4) nem követett el maga is házasságtörést (1152. k. 1. §). Hallgatólagos megbocsátás a jog szerint akkor áll fenn, ha a vétlen fél a házasságtörésről való értesülés után önszántából, hitvesi érzülettel érintkezett a másik házassággal. Ezt vélelmezzük, ha az értesülés után hat hónapon keresztül fenntartotta az életközösséget, és nem folyamodott egyházi vagy polgári hatósághoz (1152. k. 2. §). Ha a vétlen fél az életközösséget felbontja, hat hónapon belül be kell jelentenie a különválás okát az illetékes egyházi hatóságnak. Ennek a hatóságnak kell minden körülmény megvizsgálásával mérlegelnie, rábíráható-e a vétlen házasság felbontása arra, hogy a bűnt megbocsássa és a különválást ne állandósítsa (1152. k. 3. §).

**2224** Mint fentebb (82. §. 1) említettük, az elhált szentségi házasságot a házasságtörés még nem bontja fel, sőt – a katolikus tanításnak minősíthető egyházi álláspont szerint – nem is teszi (a pápa által sem) felbonthatóvá. Viszont – mint egyes biblikusok már az ide vonatkozó újszövetségi helyek egyik értelmezési változatát követve megjegyzik – alapot ad a felek különválására<sup>995</sup>. Az ókeresztény fegyelmi hagyományban találhatók olyan emlékek, melyek arra utalnak, hogy néhol a férfit felesége házasságtörése esetén kötelesnek tartották a különválásra, viszont az asszonytól megkívánták, hogy megbocsásson házasságtörő férjének<sup>996</sup>. Az 1917-es CIC 1129-1130. kánonja még csak azt hangsúlyozta, hogy az ártatlan félnek joga van a különváláshoz. A hatályos CIC 1152. k. 1. §-a elismeri ugyan a különválás jogát ilyen esetekben, de kijelenti: „nagyon ajánlatos, hogy a házasság felbontása után a házasságtörő féltől, és a házastársi életet ne szakítsa meg”. Ennek a szemléletbeli változásnak az alapját nem kis

<sup>995</sup> DUPONT, J., *Mariage et divorce dans l'évangile*, Bruxelles 1959.

<sup>996</sup> Ilyen utalás található pl. Nagy Szent Baszileiosz kánoni leveleiben (c. 9): JOANNOU, P. P., *Discipline générale antique [IVe–Ve]. II. Les canons des Pères Grecs* (Pontificia Commissione per la redazione del Codice di Diritto Canonico Orientale, Fonti, Fasc. IX), Roma 1963, 108–109; magyarul: VANYÓ L. (szerk.), *A kappadókiai atyák* (Ókeresztény Írók 6/1), Bp. 1983, 264–265 (ford. Erdő P.).

mértékben az újabb katolikus morálteológia megállapításai képezték, melyek szerint még a házasságtörés sem igazolja teljesen erkölcsileg a különválást, s még kevésbé a válást<sup>997</sup>. Az új CIC a házasságtörés megbocsátására nem csupán a feleket buzdítja, hanem – mint említettük – az egyházi hatóságot is felszólítja a megbocsátás elősegítésére.

**2225** Az *ideiglenes* különválás oka a házastárs vagy a gyermek súlyos testi vagy lelki veszélyeztetése, illetve a közös élet más módon való túlzott megnehezítése (1153. k. 1. §). Az „ártatlan” (illetve pontosabban a veszedelem vagy a nehézség okozójától különböző másik) fél ilyenkor különválhat: 1) *önhatalmúlag*, ha a késlekedés veszélyes; 2) *egyházi hatósági intézkedés alapján* (uo.). Amikor az ideiglenes különválás oka megszűnik, az együttélést vissza kell állítani, hacsak az egyházi hatóság másként nem rendelkezik (1153. k. 2. §).

### b. A hatóság szerepe szerint

**2226** A különválás *hatósági* kimondása történhet *közigazgatási* vagy – bonyolult esetben – *bírói* úton (vö. 1692–1696. k.). Hazánkban az egyházi bíróságok előtt ilyen különválási pereket nem szokás folytatni, inkább a megyéspüspöktől kérik olykor a különválás közigazgatási úton való kimondását. Többnyire azonban a házaspár különválásához *semmiféle hatósági intézkedést* nem szokás igénybe venni, hiszen: 1) ha a vétkes fél (akinek ehhez egyébként nincs joga) szakítja meg az életközösséget, a másik félnek semmi külön teendője nincs; 2) ha az ártatlan fél a késlekedés veszélyessége alapján külön engedély nélkül ideiglenesen különválnak, ezt nem kell sehol jelentenie; jogosan marad ebben az állapotban amíg a különválás oka fennáll.

## 3. Sajátos jogok és kötelességek

**2227** A házastársak különválásakor mindig gondoskodni kell a *gyermek*ek kellő eltartásáról és neveléséről (1154. k.).

**2228** A vétlen házastársnak *joga van* megengedni az életközösség *felújítását* akkor is, ha nem olyan ideiglenes különválásról van szó, melynek oka megszűnt (ilyenkor ugyanis köteles lenne rá), sőt a Codex szerint ez dicséretes is. Ha a vétlen fél megengedte az életközösség felújítását, az adott esetre nézve ezzel *lemondott a különválás jogáról* (1155. k.). Ez azt jelenti, hogy a régi eset miatt később már nem kezdeményezhet újra különválást. A vétkes félnek, ha így visszahívják az életközösségbe kötelessége visszatérni<sup>998</sup>.

<sup>997</sup> HÖRMANN, K., *Ehebruch*, in UA. (Hrsg.), *Lexikon der christlichen Moral*, Wien 1976, 275.

<sup>998</sup> BERSINI 191.

## 84. §. A házasság érvényesítése

### 1. Alapfogalmak

**2229** A házasság érvényesítése olyan jogcselekmény, melynek folytán a felek között érvényes házasság jön létre, tehát végső soron egy fajta házasságkötés. De ennek egy sajátos típusa. Ilyenkor ugyanis olyan felek között jön létre házasság, akik nyilvános formában már kinyilvánították házassági akaratukat, azaz látszólag már házasságot kötöttek, vagy házasságot kíséreltek meg.

**2230** Ilyen akaratnyilvánításnak fogadják el az egyházi hatóságok a katolikusok tisztán polgári esküvőjét is<sup>999</sup>. Ha ez is hiányzik, mint mondjuk az élettársi viszony esetén, akkor a felek közt legfeljebb házasságkötésre kerülhet sor, de érvényesítésről nem beszélhetünk. A házasság utólagos érvényesítésének az egyházjog két fajtáját ismeri: az *egyszerű érvényesítést* (convalidatio simplex) és a *gyökeres orvoslást* (sanatio in radice).

### 2. Az egyszerű érvényesítés

**2231** A házasság egyszerű érvényesítése mindig úgy történik, hogy a két fél, vagy legalább egyikük *megadja, illetve megújítja a házassági beleegyezést*. Az egyszerű érvényesítéshez ez a megújítás akkor is szükséges, ha kezdetben mindkét fél beleegyezését adta, és azt később sem vonta vissza (1156. k. 2. §). Ha ugyanis a beleegyezés eredendően meglett volna, akadály miatt vagy az előírt forma hiányában mégsem fejthette ki házasságot létesítő hatását (vö. 1057. k. 1. §). A beleegyezés megújításának *új akarat cselekedetnek* kell lennie, mely arra a házasságra irányul, amelyről a beleegyezést megújító fél úgy tudja vagy véli, hogy kezdettől semmis volt (1157. k.).

**2232** Ha az érvényesítésre szoruló házasság eddigi semmisségének oka az előírt forma hiánya (1160. k.), a beleegyezés bizonyítható hiánya (1159. k. 3. §) vagy nyilvános házassági akadály (1158. k. 1. §), akkor a házasságot, az akadály elhárulása vagy felmentéssel való elhárítása után kánoni formában meg kell kötni.

**2233** A katolikusok tisztán polgári házassága esetében teljesen hiányzik a kánoni forma, tehát az utólagos érvényesítés útja ilyenkor az egyházi házasságkötés. Sokszor persze indokolt lehet, hogy egy ilyen esküvőt nagyon egyszerűen rendezzenek meg. Akiket ismerőseik, barátaik hosszú ideje házastársaknak ismernek, esetleg tapintatlanságnak érezhetnének egy ünnepélyes templomi esküvőt. Ilyenkor az ünnepélyesség és a nagy nyilvánosság minden további nélkül kizárható. Az egyházi házasságkötéshez elég, ha a feleken kívül az eskető és két tanú jelen van (1108. k. 1. §). A katolikusok polgári házasságát ezek szerint az egyszerű érvényesítés keretében csakis egyházi házasságkötéssel lehet rendezni. Ám adott esetben ilyenkor is lehetséges egy másik megoldás, mely nem kíván utólagos egyházi esküvőt: ez a gyökeres orvoslás.

---

<sup>999</sup> Vö. pl. GERINGER, K. T., *Die Konvalidation der Ehe*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 809; HEIMERL–PREE 273. Az érvényesítés és a gyökeres orvoslás tekintetében hazai egyházi bíróságaink egyértelműen a fenti gyakorlatot követik.

**2234** A beleegyezés *megújítása magánúton*, titokban is elegendő akkor, ha a megszünt (magától elmúlt isteni jogi vagy belső fórumon felmentett egyházi) akadály nem volt bizonyítható. Az a fél köteles így megújítani beleegyezését, aki az akadályról tud (vö. 1156. k. 1. §). Természetesen ez a beleegyezés-megújítás csak akkor érvényesíti a házasságot, ha a másik fél beleegyezése még fennáll. Ha mindketten tudnak az akadályról, a beleegyezést is mindkettejüknek meg kell (magánúton) újítani (1158. k. 2. §). Ugyanez érvényes arra az esetre is ha a beleegyezés bizonyíthatatlan hiánya miatt volt semmis a házasság. Amelyik fél beleegyezése hiányzott, annak kell azt megadnia magánúton. A házasság akkor válik érvényessé, ha a másik fél beleegyezése még fennáll (1159. k. 1–2. §).

**2235** Ha a beleegyezés hiánya bizonyítható, de a felek később nem kánoni formában (vö. 1159. k. 3. §) adják beleegyezésüket, hanem csupán titkosan és magánúton, akkor nem egyszerűen a házasság érvényessé válása bizonyíthatatlan, hanem nem is válik érvényessé a házasság. A beleegyezés bizonyítható hiánya esetén ugyanis a jog a feleket nem hatalmazza fel a hiányzó beleegyezés titkos pótlására. Tehát ha az egyházi bíróságon bebizonyosul, hogy hiányzott a házasságkötés pillanatában a szükséges beleegyezés (pl. az egyik fél teljesen kizárta a gyermeket), nem kell vizsgálni, hogy később a felekben kialakult-e kellő beleegyezés. Még ha ez létrejött volna is (mondjuk a fenti esetben netán később gyermeket vállaltak volna), a kánoni formában való megújítás hiánya miatt a házasság érvénytelen maradt.

### 3. A gyökeres orvoslás

#### a. Az orvoslás lehetősége

**2236** A gyökeres orvoslás a nem érvényes házasság olyan rendezési módja, amelyhez *nincs szükség a beleegyezés megújítására*, és amelyet az *illetékes hatóság* engedélyez. Magában foglalja az *akadály alóli felmentést*, ha akadály van, továbbá a *kánoni forma alóli felmentést*, ha azt nem tartották meg. A gyökeres orvoslás *viszamenő* hatásokkal is jár (1161. k. 1. §).

**2237** Mivel azonban a felek beleegyezése az érvényes házassághoz nélkülözhetetlen (1057. k. 1. §), gyökeres orvoslásra csak akkor kerülhet sor, ha a felek *házassági akarata* (1057. k. 2. §) a korábbi, érvénytelen vagy polgári házasságkötéskor hiánytalanul megvolt, és az orvoslás idején is *fennáll*, vagy ha eleinte nem volt is meg, később kialakult, és jelenleg is megvan (1162. k.). Tehát pl. nem zárták ki házasságukból a gyermeket, a hűséget, a felbonthatatlanságot, stb. A beleegyezés fennállása mindkét fél részéről az orvoslás érvényességének feltétele. Van azonban egy általános megengedettségi feltétel is: a hatóságnak csak akkor szabad gyökeres orvoslást engedélyeznie, ha valószínű, hogy a felek *a házasságban ki akarnak tartani* (1161. k. 3. §). Ez a megengedettségi feltétel ésszerű biztosíték arra, hogy az illetékes egyházi hatóságnak meglegyen az erkölcsi bizonyossága az orvosláshoz szükséges beleegyezés fennállásáról<sup>1000</sup>.

**2238** Mivel az orvoslás tisztán hatósági intézkedés, hisz nem a felek semmiféle emberi hatalommal nem pótolható beleegyezését (vö. 1057. k. 1. §) helyettesíti, hanem a formát előíró vagy akadályt kimondó törvény hatását szünteti meg, megadható az egyik vagy mindkét *fél tudtán kívül* is. Így azonban csak súlyos okból szabad engedélyezni (1164. k.).

<sup>1000</sup> Vö. Código EUNSA 702.

**2239** A *hatások visszamenő jellege* nem jelenti azt, hogy valami, ami a maga idején nem volt házasság, utólag házassággá válik. A házasság érvényesítése az orvoslás *megadásának pillanatában* megy végbe. Csak attól fogva létezik érvényes házasság a felek között (1161. k. 2. §). A visszamenő jogi hatások nem azt jelentik, hogy az egyház a múltra nézve érvényessé teszi a házasságot, hanem, hogy a hatások szempontjából *úgy tekinti*, mintha érvényes lett volna (pl. a belőle született gyermekeket törvényesnek számítja). Megjegyzendő, hogy gyökeres orvoslás esetén a gyermekek törvényessé válását be kell jegyezni keresztelési anyakönyvükbe (*Egységes Katolikus Anyakönyvezési Szabályzat*, Bp. 1988, 29. 44, 26. § [3]. 43. § [7]; vö. 1139. k.).

**2240** A házasság ilyen orvoslásának két fajtája van. Az egyikbe azok az esetek tartoznak, amikor csak az egyházi *forma hiánya* miatt érvénytelen a házasság. A másik típusba azok a helyzetek sorolhatók, amikor a nem érvényes házasságkötés pillanatában valamilyen érvénytelenítő házassági *akadály* is fennállt.

### **b. Az illetékes hatóság**

**2241** Ha csak a forma hiányzott, vagy volt ugyan akadály is, de az alól a megyéspüspök felmentést adhat, akkor az orvoslást a *megyéspüspök* (tehát nem az általános helynök a saját hatáskörében) végezheti. Ha az akadály a Szentszéknek van fenntartva (vö. 1078. k. 2. §), vagy ún. természetjogi vagy pozitív isteni jogi akadály volt (pl. korábbi házassági kötelék), de időközben magától megszűnt (ha ugyanis nem szűnt meg, az orvoslás nem lehetséges – vö. 1163. k. 2. §), akkor az orvoslást csak az Apostoli Szentszék adhatja meg (1165. k.).

**2242** A polgári házasságok gyökeres orvoslással való rendezése elég gyakran azért szükséges, mert a felek egyike a vallástól távol áll, és nem kíván semmiképp egyházi házasságkötést. A másik félnek viszont erős lelki igénye az egyházi rendezés. Ha a polgári házasságkötéskor a felek szabad állapotúak voltak, a megyéspüspök meg szokta adni az orvoslást a hívő fél kérésére. Természetesen a gyökeres orvoslásra a püspök nem köteles, mivel ez felmentést is tartalmaz, legalábbis a forma alól. A felmentést pedig a püspök szabad lelkipásztori belátása szerint adja meg.

**2243** Egy másik elég sűrűn előforduló orvoslási eset az, amikor katolikusok azért élnek csupán polgári házasságban, mert valamelyiküknek vagy mindkettőjüknek volt korábbi, érvényes házassága, s él még az előző házastársuk. A régi házastárs halálával aztán a polgári házasságban együttélő felek szabadokká válnak az egyházi házasságkötésre. Néha azonban koruk miatt vagy ismeretségi körük megütközésétől tartva, vagy esetleg mert egyikük távol áll a hittől, idegenkednek az egyházi házasságkötéstől, noha azt – mint már említettük – egészen csendesen, a helyi ordinárius engedélyével pedig még templomon kívül is el lehet végezni (1118. k. 2. §). Ilyenkor az orvoslást a fentiek értelmében, a püspökön keresztül az Apostoli Szentszéktől lehet kérni.

## Hatodik rész: Büntetőjog

### I. fejezet: A büntetendő cselekmények és a büntetések általában

#### 85. §. Alapelvek

**2244** A büntetőjog a kánonjognak manapság jelentős változásokon átment, sokat vitatott része. A világi jogrendekben is sok vita folyik a büntetőjog reformjáról. Mivel minden büntetés az ember jogállását, becsületét és így méltóságát érinti, életét pedig jelentősen megváltoztathatja, a büntető hatalmat és a büntetéseket nem ritkán teljesen elutasítják, és embertelennek minősítik<sup>1001</sup>. Az egyházi büntető hatalomról szóló megfontolások ezeken az általános szempontokon kívül, sőt ezektől némileg eltérően hangsúlyozzák, hogy az egyházi büntetőjogban nem elsősorban az ember méltóságáról, hanem inkább, és talán kizárólag a megkeresztelt embernek mint kereszténynek a méltóságáról, az egyházban való jogállásáról és az egyház közösségében való életéről van szó. Az egyházi büntetőjog az egyes hívők és a közösség életében meglehetősen csekély és alárendelt gyakorlati szerepet játszik. Mégis bizonyos alapvető pontokon mind a legfőbb törvényhozó, mind pedig a szakmai körök többségének meggyőződése szerint nélkülözhetetlennek tűnik. Nem hiányoznak azonban az egyházi büntetésekkel kapcsolatos fokozott érzékenység jelei sem. Magának az egyházi büntetőjognak a létével szemben – mint a történelem során már nem egyszer – ismét kifogások hangzanak el. Ezek a kifogások és a velük kapcsolatos újabb vizsgálódások – mint Alfred E. Hierold hangsúlyozza<sup>1002</sup> – főként a következő kérdések köré csoportosíthatók: 1) Van-e hatalma az egyháznak büntetések kiszabására, és – ezzel összefüggésben – igazolható-e, hogy saját büntetőjogi rendszere legyen? 2) Milyen jellege van azoknak az intézkedéseknek, melyeket az egyház a közösségi életének alapelveit megsértő krisztushívőkkel szemben foganatosít? Szüksége van-e az egyháznak büntetőjogra, vagy elegendők a pusztá rendező intézkedések? 3) Az egyház küldetéséhez mérten milyen értelme és célja lehet az egyházi büntetéseknek?

**2245** Az Egyházi Törvénykönyv átdolgozásának az 1967-es püspöki színóduson jóváhagyott elvei ezekkel a problémákkal is számolva leszögezték, hogy a külső és belső fórumot a lehető legjobban össze kell hangolni, összeütközésüket az új büntetőjogban különösen is kerülni kell (*Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant*, nr. 2: *Comm* 1, 1969, 79). Azt is hangsúlyozták, hogy a büntetések számát csökkenteni kell, viszont az összes büntetéseket nem kell eltörölni, mivel az egyháztól nem lehet elvitatni a kényszerítő jogot. Ezt a megállapítást az átdolgozási irányelveknek az új CIC előszavában foglalt ismertetése már nem egyszerűen azzal indokolja, hogy büntetésekkel kényszeríteni minden tökéletes társaságnak joga van (az irányelv még így fogalmazott – nr. 9: uo. 84–85), hanem arra világít rá, hogy az egyház mint külső, látható és független társaság nem mondhat le erről (ET 65).

<sup>1001</sup> Vö. pl. PLACK, A., *Plädoyer für die Abschaffung des Strafrechts*, München 1974.

<sup>1002</sup> HIEROLD, A. E., *Vom Sinn und Zweck kirchlicher Strafe*, in GABRIELS, A.–REINHARDT, H. J. F. (Hrsg.), *Ministerium iustitiae. Festschrift für Heribert Heinemann zur Vollendung des 60. Lebensjahres*, Essen 1985, 331.

**2246** Mivel a hatályos Egyházi Törvénykönyv szövegében az átdolgozás során korábban tervezettnél ugyan kevesebb, de még mindig viszonylag nagyon sok a meghatározatlan és a fakultatív büntetés, egyes szerzők hangsúlyozzák, hogy a jogbiztonságnak, a személy méltóságának és jogainak védelme az új egyházi büntetőjogban nem csekély nehézségbe ütközik. Sok olyan büntetés, mely a szövegtervezetekben még fakultatívként szerepelt, végül kötelező, de meghatározatlan büntetésként került a törvénykönyvbe. Ez szerintük az alkalmazás során a túlzott szigoroknak vagy engedékenységeknek kedvez, túl sokat bíz a büntető eljáró vagy bíró egyéni megítélésére, túl nagyok a szabad egyéni megítéléssel való szándékos visszaélés lehetőségei is, nem is szólva arról, hogy a büntetések terén élvezett ilyen nagy önállóság komoly képzettséget, elmélyült munkát, időt kíván<sup>1003</sup>.

## 1. Az egyház büntető joga

### a. Saját, született jog

**2247** Az 1311. k. szerint (vö. CCEO 1401. k.) az egyháznak született és saját joga, hogy a büntetendő cselekményeket elkövető krisztushívőket büntető rendelkezésekkel (sanctiones poenales) fenytse. Ez a jogosultság nem tisztán az egyházi törvényhozó akaratából származik, hanem az egyház alapításánál és hivatásánál fogva van jelen („isteni jogi jellegű”). Ez az egyháznak saját joga, vagyis nem más jogrendtől kapott felhatalmazásból fakad. Nélküle ugyanis nem teljesítheti üdvösségmunkáló küldetését, nem védelmezheti meg kellőképpen az „üdvösség szentségének” jelét, vagyis Isten népe látható, az alapító akaratának megfelelő közösségi strukturáltságát és működését. A II. Vatikáni Zsinat tanítása szerint (LG 9), Krisztus az egyházat a látható társasági egység kellő eszközeivel is ellátta.

**2248** Az egyház büntető hatalmának megnyilvánulásai már az Újszövetség könyveiben megtalálhatók (vö. Mt 18,15–18; Jn 20,21–23; 15,1–8; ApCsel 5,1–11; 8,18–24; 1Kor 4,21; 5,1–5; 1Tim 1,18–20; 5,19–20; 2Tim 2,17).

**2249** Noha a történelem során ismételten kétségbe vonták az egyháznak ezt a jogát, a tanítóhivatali megnyilatkozások meglehetősen nagy történelmi állandósággal hangsúlyozták, hogy az egyház jogosult a bűncselekmények elkövetőit lelki és más büntetésekkel kényszeríteni. XXII. János pl. elítélte Pádovai Marsilius Defensor Pacisának azt a tételét, amely szerint a pápa vagy az egész egyház senkit sem büntethet kényszerítő (coactiva) büntetéssel, hacsak ezt a császár meg nem engedi (Const. Ap., *Licet iuxta*, 1327. X. 23: DS 945–946). XI. Gergely tévesnek minősítette azt a Wyclif egyik írásából (De civili dominio) vett tételt, amely kimondja, hogy nem lehet senkit kiközösíteni, „hacsak előbb és főként maga által ki nem közösítetik” (Ep., *Super periculosus*, 1377. V. 22, nr. 9: DS 1129). Ugyanitt veti el a pápa ennek a szerzőnek azokat a megállapításait is, melyek szerint a kiközösítés csak akkor köti az embert, ha az illető Krisztus törvényével ellenkezik; Krisztus nem adott hatalmat tanítványainak, hogy alattvalóikat kiközösítsék, főleg földi dolgok megtagadása miatt; sem arra, hogy földi dolgot cenzúrák által kikényszerítsenek (uo. nr. 11–13: DS 1131–1133). A Konstanzi Zsinat 1415. V. 4-én (pápai megerősítés 1418. II. 22) szintén több ide vonatkozó tételt utasított el, köztük azt a radikális véleményt is, amely szerint azok vannak kiközösítve, és azok Krisztus árulói, „akik felhagynak a prédikálással vagy Isten ígéje

<sup>1003</sup> Vö. pl. NIGRO, F., *Le sanzioni nella Chiesa come tutela della comunione ecclesiale*, in *La nuova legislazione* 463–464.

hallgatásával, mivel az emberek kiközösítették őket” (DS 1163; vö. uo.: DS 1214. 1215 stb.). Hasonló értelemben foglalt állást X. Leó, aki 1520. VI. 15-én kiadott *Exsurge Domine* kezdetű, Luther tanait elítélő bullájában mint eretneket veti el azt a nézetet, hogy a kiközösítés csak külső büntetés, mely nem fosztja meg az embert az egyház közös lelki imádságától, valamint azt a kijelentést, hogy a keresztényeket arra kell tanítani, hogy inkább szeressék, mint féljék a kiközösítést (DS 1473–1474). Noha a kései középkor egyházfegyelmében a kiközösítések és más cenzúrák szerfelett gyakori alkalmazása (pl. anyagiakkal kapcsolatban vagy határidők elmulasztása miatt) a büntetések devalválódásához vezetett, és sokakban visszatetszést keltett, a reformátoroknak az egyház büntetői hatalma elleni alapvető kritikájával szemben a tanítóhivatal ezt a jogosultságot tartósan és egyértelműen hangsúlyozta. A Pistoiai Zsinat tévesnek minősített, febroniánus hatást tükröző tételei között szerepeltek olyanok, amelyek az egyház büntetői hatalmát vonták kétségbe. Velük szemben VI. Pius leszögezte, hogy az egyházi hatóságnak nem csupán tanítás útján meggyőzni szabad az egyház tagjait, hanem büntetésekkel kényszeríteni is (Const. Ap., *Auctorem fidei*, 1794. VIII. 28, nr. 4–5: DS 2604–2605; vö. LG 27).

**2250** Az 1917-es CIC 2214. k. 1. §-a ennek a hagyománynak az alapján került megfogalmazásra. A benne kimondott alapelv bizonyos átalakításokkal a hatályos Codexben is szerepel, s mint említettük, ellene az átdolgozás időszakában a konzultációk során nem is merült fel kifogás<sup>1004</sup>.

### b. A büntetés célja

**2251** A hatályos Egyházi Törvénykönyv nem tartalmaz kijelentést arról, hogy mi az egyházi büntetőjog célja. Az erre vonatkozó megállapítást az átdolgozás során törölték a szövegtervezetből (*Comm* 8, 1976, 167). Ez azonban nem jelenti azt, hogy a Codexnek ne volna sajátos elméleti háttere a büntetések célját illetően.

**2252** Mivel magának az egyháznak és sajátosan az egyházjognak is (vö. 1752. k.) a lelkek üdvössége a célja, az egyházi büntetések is egyrészt a *tettes megjavítását*, másrészt a *közösség védelmét* szolgálják. Ez utóbbit egyrészt az igazságosság helyreállítása, másrészt a botrány helyrehozatala útján érik el. Megjegyzendő, hogy nem csupán a tettes megjavításának törekvése célozza a lelkek javát, hanem az az erőfeszítés is, amely a közösséget üdvösségre vezető szolgálatának hitelessége érdekében védeni igyekszik. Mindez magából a CIC szövegéből kimutatható elméleti háttérként van jelen. Amikor pl. a törvénykönyv fenntartja a gyógyító és a jóvátevő büntetések közötti alapvető különbséget (vö. 1331–1333. k., 1336. k.), akkor – már ezeknek a büntetésfajtáknak a nevével is – egyben két alapvető célkitűzést is elárul: a tettes megjavítását, törvényellenes magatartásának megszüntetését (vö. 1358. k. 1. §; 1347. k. 2. §, 1341. k.) és az igazságosság helyreállítását (vö. 1312. k. 2. §, 1341. k., 1344. k. 3. §, 1361. k. 3. §, 1727. k. 2. §).

**2253** Már az 1917-es CIC büntetőjogában is, akárcsak a kánonjogi szerzőknél, megfigyelhető a világi büntetőjogi elméletek hatása. Az *igazságosság elvére* épülő (megtorlási) elmélet szerint a büntetés végső soron öncél: elégtétel az igazságosság megsértéséért. Ez persze nem zárja ki, hogy az igazságos büntetés a megzavart társadalmi egyensúly helyreállítását is szolgálja. A *célszerűségi* elméletek a büntetés jogát a hasznosságra alapítják. Ezek közül egyesek az *általános megelőzés szempontjából* minősítik

<sup>1004</sup> Az egyház büntetői joga elleni kritikákhoz lásd pl. HIEROLD, *Vom Sinn* 332–333.



igazolhatóan a büntetést, mert az a maga elrettentő hatásával erkölcsalakító erőként jelentkezik, mások az *egyéni megelőzés* oldaláról indokolják azt, vagyis a büntetés fő céljának a tettes megjavítását tekintik. Nem hiányoznak az olyan rendszerek sem, amelyek a különböző szempontokat kombinálják<sup>1005</sup>. A kánonjog azonban – hasonlóan a modern büntetőjogi rendszerekhez, de az egyház sajátos természetére és hivatására tekintettel, mint láttuk, különleges módon – ezek egyikét sem teszi teljesen magáévá.

### c. Az egyházi büntetés jellegzetességei

**2254** Az egyházi büntetőjogban is a *külső* fórumon zajló tett számít; a büntetendő cselekmény (delictum), nem pedig a pusztán bűn mint olyan (peccatum) von szankciót maga után. Ugyanakkor azonban lehetségesek az egyházban pusztán belső fórumon beálló, bár hatásaikban a külső fórumot is érintő büntetések (pl. a még ki nem nyilvánított önmaguktól beálló büntetések).

**2255** Az egyházi büntetőjog világában az emberi személy tisztelete és az üdvösség szolgálatának lelkipásztori szempontja abban is megmutatkozik, hogy a büntetés csak *végső eszköz*. Még ha a bűncselekmény megvalósult is, csak akkor kell sort keríteni büntetés alkalmazására, ha a büntetés célja más lelkipásztori módon nem érhető el (vö. 1341. k.). A büntetések kiszabásának és elengedésének a során is számos ponton sajátos teret biztosít az egyházi jogrend az *irgalom* számára<sup>1006</sup>.

## 2. A büntető rendelkezések fajai

**2256** A hatályos Codex VI. könyve büntető rendelkezésekről (sanctio) szól. Ezek lehetnek a szó szoros értelmében vett büntetések (poena) vagy büntető óvintézkedések (remedium poenale), valamint vezeklések (paenitentia).

**2257** A büntetés fogalmát a CIC nem határozza meg. Az 1917-es CIC 2215. kánonja szerint: „Az egyházi büntetés valamilyen jótól való megfosztás, melyet a törvényes hatóság ró ki a büntetendő cselekmény elkövetőjének megjavítására és a büntetendő cselekmény megbüntetésére”. Ez a fogalom a hatályos egyházjogban is érvényesnek tűnik. Amikor valamely jótól való megfosztásról beszélünk, ezt olyan javakra vonatkoztatjuk, melyekről az egyház rendelkezhet, vagyis nem olyan javakra, melyek tisztán belső jellegűek pl. Istennek a lélekbe öntött kegyelme<sup>1007</sup>.

### a. Céljuk szerint

**2258** A büntető rendelkezés célja szerint a CIC a büntetések kategóriájában *gyógyító* büntetéseket, azaz cenzúrákat (censurae, vö. alább 87. §) és *jóvátevő* büntetéseket (poenae expiatoriae, vö. alább 88. §) különböztet meg.

**2259** A *büntető óvintézkedések* (vö. 1339. k.) célja lehet büntetés, ha valódi büntetést helyettesítenek (vö. 1348. k.), vagy megelőzés (vö. 1339. k. 1. §). A *vezeklések* inkább a

<sup>1005</sup> Vö. pl. FINKEY F., *A magyar büntetőjog tankönyve*, Bp. 1905, 17–54.

<sup>1006</sup> A latin és a keleti büntetőjog sajátosságainak összehasonlításához vö. GREEN, T., *Penal Law in the Code of Canon Law and in the Code of Canons of the Eastern Churches: Some Comparative Reflections*, in *StudCan* 28 (1994) 407–451.

<sup>1007</sup> Vö. De PAOLIS, V., *De sanctionibus in Ecclesia. Adnotationes in Codicem: Liber VI*, Romae 1986, 46.

kiszabott büntetés vagy büntető óvintézkedés garantálása és esetleges szigorítása (vö. 1340. k. 3. §) útján szolgálhatják mind az elkövető megjavulását, mind a megsértett igazságos rend helyreállítását.

### b. Kiszabásuk szerint

**2260** A büntetések lehetnek *utólag kimondandók* (ferendae sententiae), melyek nem sújtják a tettetést addig, amíg ki nem szabták rá azokat, vagy *önmagától beállók* (latae sententiae), melyek magával a cselekmény elkövetésével hatályba lépnek (1314. k.), de bizonyos hatásaik csak akkor jelentkeznek, ha beállásukat a bíró vagy a hatóság hivatalosan megállapította (kinyilvánította), vö. pl. 1352. k. 2. §. Az önmagától beálló büntetések a latin egyházzog sajátosságai közé tartoznak. A CCEO előkészítése folyamán felmerült viták ellenére a Keleti Codex nem alkalmazza ezt a büntetési formát<sup>1008</sup>.

**2261** A büntetések többnyire utólag kimondandók; csak akkor állnak be önmaguktól, ha ezt a törvény vagy a parancs kifejezetten elrendeli (1314. k.).

**2262** Az Egyházi Törvénykönyv reformja során felmerült az önmagától beálló büntetések eltörlésének gondolata. A Codex átdolgozásának az 1967-es őszi szinóduson elfogadott 9. irányelve azt kívánta, hogy „a büntetések legyenek általában utólag kimondandóak... Az önmaguktól beálló büntetéseket kevés esetre korlátozzák, és csak igen súlyos büntetendő cselekményekre róják ki őket”<sup>1009</sup>.

**2263** Ellenvetésként az önmagától beálló büntetésekkel szemben fel szokás hozni a külső és belső fórum összefonódását, illetve összeütközésének veszélyét, hiszen pl. külső fórumon előfordulhat, hogy valaki minden jogát gyakorolja, miközben belső fórumon már ki van közsítve. Továbbá fel szokás vetni, hogy az ilyen büntetés inkább erkölcsi mint jogi valóság, hiszen egyedi jogcselekmény nélkül eshet bele az ember. Valójában azonban José María Piñero Carriónnal elmondhatjuk, hogy az önmagától beálló büntetés jogi valóságát az ilyen büntetést kilátásba helyező törvény és az elkövetett büntetendő cselekmény adja<sup>1010</sup>.

**2264** A CIC 17 önmagától beálló büntetést tartalmaz. Ezekből 16 cenzúra: 5 felfüggesztés (1370. k. 2. §, 1378. k. 2. §, 1383. k.<sup>1011</sup>, 1390. k. 1. §, 1394. k. 1. §), 4 egyházi tilalom (1370. k. 2. §, 1378. k. 2. §, 1390. k. 1. §, 1394. k. 2. §) és 7 kiközösítés, melyből kettőt az ordinárius vagy a megbízott pap elengedhet (1364. k. 1. §, 1398. k.), 5 pedig a Szentszéknek van fenntartva (1367. k., 1370. k. 1. §, 1378. k. 1. §, 1382. k., 1388. k. 1. §).

<sup>1008</sup> Vö. PINTO, P. V. (a cura di), *Commento al Codice dei Canonici delle Chiese Orientali*, Città del Vaticano 2001, 1104, 1113–1114.

<sup>1009</sup> ET 65 (Az Egyházi Törvénykönyv előszavában szereplő rövidebb megfogalmazás). Az irányelv eredeti szövegében: „Quod ad poenas latae sententiae attinet, etsi a non paucis earum abolitio proposita sit, mens est ut illae ad paucos omnino casus reducantur, imo ad paucissima eaque gravissima delicta” (Comm 1, 1969, 85). A szövegtervezet későbbi vitái során a bizottság tanácsadói egyhangúlag hangsúlyozták, hogy az önmagától beálló büntetéseket az egyházban nem lehet teljesen megszüntetni, mivel ezek jelentik az egyetlen olyan eszközt, melyet a lelkek javának védelmére alkalmazni lehet, mikor azt bizonyos rejtett bűncselekmények miatt veszély fenyegeti (Comm 8, 1976, 171).

<sup>1010</sup> PIÑERO CARRIÓN, J. M., *La ley de la Iglesia. Instituciones Canónicas*, II, Madrid 1986, 353.

<sup>1011</sup> Ebben a kánonban valójában két különböző önmagától beálló büntetés is található egy felfüggesztés a szent rend gyakorlásától és egy-egy évre szóló eltiltás az egyházi rend kiszolgáltatásától. Az előbbi cenzúra – mert a CIC a felfüggesztésről csak mint cenzúráról beszél, ellentétben az 1917-es CIC-el melyben ez lehetett megtorló büntetés is –, az utóbbi viszont jóvátevő büntetés. Vö. *Código EUNSA* 829.

Önmagától beálló jóvátévő büntetés csupán egy van a CIC-ben: az 1383. k. szerinti egy évre szóló eltiltás. A Codex óta kiadott új önmagától beálló kiközösítés sújtja azokat, akik technikai eszközökkel felveszik vagy tömegtájékoztatási eszközök útján terjesztik, amit a gyóntató és a gyónó mond (SC Fid, Decr., *Congregatio pro*, 1988. IX. 23: AAS 80, 1988, 1367)<sup>1012</sup>.

**2265** Az utólag kimondandó büntetések lehetnek *kötelezők* (pl. a „puniatur” szóval kifejezve), ha a büntetés kiszabását a jog előírja, még ha mértékét vagy fajtáját nem határozza is meg, vagy *fakultatívak* (pl. a „puniri potest” kifejezéssel jelölve), ha kiszabásukra a bíró vagy a hatóság nem köteles csak jogosult.

### c. Törvényes mértékük szerint

**2266** A büntetés lehet *meghatározott*, ha a törvény pontosan megjelöli, hogy egy cselekményért milyen büntetés jár, vagy *meghatározatlan*, ha a jog a kiszabóra bízta a büntetés pontos megválasztását. A dolog természetéből következik, hogy minden önmagától beálló büntetés meghatározott, hiszen ilyenkor maga a törvény jelöli meg, hogy a büntetendő cselekmény elkövetésekor milyen büntetés fog beállni.

**2267** Ha a büntetés *meghatározatlan*, és a törvény másként nem rendelkezik (pl. 1366. k., 1378. k. 3. §, 1385. k., 1388. k. 2. §, 1390. k. 2. §, 1395. k. 2. §, 1396. k.), a büntető hatóság *örökre szóló büntetéseket nem* szabhat ki, *cenzurákat* és más *igen súlyos* büntetéseket pedig csak akkor szabad kimondania, ha ezt az eset súlyossága teljességgel megköveteli (1349. k.).

## 3. A büntető törvény és a büntető parancs

### a. Szükségességük

**2268** Mivel a büntetőjogi törvényesség elve, mely – sajátos jelleggel – az egyházban is érvényes, megkívánja, hogy a személyt büntetésekkel csakis a törvény előírásai szerint sújtsák (221. k. 3. §), ahhoz, hogy valakit meg lehessen büntetni, előzetes büntető törvényre (illetve büntető parancsra) van szükség. Ez összhangban áll a büntetésnek az előző pontban jelzett fogalmával, mely a büntetendő cselekményhez kapcsolódik. Ámde a büntetendő cselekmény lényeges eleme a törvény vagy a parancs áthágása (vö. 1321. k.). Arra nézve, hogy mikor lehet megbüntetni valakit olyan törvény vagy parancs áthágásáért, mely külön büntető szankciót nem tartalmaz, az 1399. k. általános szankcionáló rendelkezése az irányadó.

**2269** Büntetéseket – akár törvényben, akár parancsban – csak olyan mértékben kell rendelni, *amilyen mértékben valóban szükségesek az egyházfegyelem alkalmasabb biztosítása érdekében* (1317. k.).

---

<sup>1012</sup> Ezt a büntetést már a SC Fid 1973. III. 23-i nyilatkozata (AAS 65, 1973, 678) is tartalmazta, ám mivel a CIC-be nem nyert felvételt, a 6. k. 1. § 1. száma értelmében hatályát veszítette. Ezért volt szükség az újbóli kibocsátásra, hiszen az ilyen visszaélések elleni fokozott védekezés továbbra is szükséges.

## b. A büntető törvény

**2270** A büntető törvény *kiadója* az a hatóság, akinek általában törvényhozói hatalma van. A törvényhozói hatalommal rendelkező hatóság nem csupán saját büntető törvényeket adhat ki, hanem saját törvénnyel megfelelő büntetést is fűzhet az isteni vagy a felsőbb hatóság által hozott egyházi törvényhez területi és személyi illetékességének határai között (1315. k. 1. §). A törvény akkor is büntető, ha csak meghatározatlan vagy akár fakultatív büntetést rendel (1315. k. 2. §).

**2271** Az Apostoli Szentszék központi hatóságai pl. – melyeknek illetékessége a bíróságok kivételével csak a végrehajtói hatalom gyakorlására terjed ki (vö. Const. Ap., *Pastor bonus*, 1988. VI. 28, Art. 18: AAS 80, 1988, 864) – nem hozhatnak törvényeket vagy általános határozatokat (vö. 29. k.), kivéve, ha a pápa erre kifejezetten felhatalmazza őket (30. k.). Ez azt is jelenti, hogy büntetéseket sem rendelhetnek törvényben különleges pápai felhatalmazás nélkül. Ilyenre hivatkozik pl. a Hittani Kongregációnak az a határozata is, mely a fentebb említett önmagától beálló kiközösítést rendelte a gyónásról felvételt készítőkre vagy az ott elhangzottakat tömegtájékoztatási eszközökkel terjesztőkre (SC Fid, Decr., *Congregatio pro*, 1988. IX. 23: AAS 80, 1988, 1367).

A *részleges törvényben* való büntetésrendelés lehetőségét a jog bizonyos megszorításokkal korlátozza:

**2272** 1) Ha az egyetemes törvény egy cselekményre már tartalmaz büntetést, a részleges törvény ehhez további büntetéseket *csak nagyon súlyos szükségből* fűzhet (1315. k. 3. §).

**2273** 2) Ha az egyetemes törvény meghatározatlan vagy fakultatív büntetést helyez kilátásba, a részleges törvény ehelyett meghatározott vagy kötelező büntetést írhat elő (uo.). Ilyenkor azonban az egyetemes törvényben szereplő szankció konkretizálásáról és nem az ahhoz való hozzáfűzésről van szó. Ezért az ilyen konkretizáláshoz a jog nem kívánja meg, hogy nagyon súlyos szükség álljon fenn.

**2274** 3) A klerikusi állapotból való elbocsátást részleges törvénnyel elrendelni nem lehet (1317. k.).

**2275** 4) Önmagától beálló büntetést a törvényhozónak csak bizonyos olyan szándékos büntetendő cselekmények esetére szabad rendelnie, amelyek vagy igen súlyos botrányt okozhatnak, vagy utólag kimondandó büntetésekkal hatékonyan nem büntethetők. Cenzúrákat pedig, különösen kiközösítést, csakis a legnagyobb mérséklettel és csak igen súlyos büntetendő cselekményekre szabad kilátásba helyeznie (1318. k.). Ez az előírás is a részleges büntető törvényekre vonatkozik (1319. k. 2. §).

**2276** 5) A részleges büntető törvények kiadásában a megyéspüspököknek arra kell törekedniük, hogy lehetőség szerint ugyanazon a vidéken, illetve ugyanabban az országban<sup>1013</sup> egyforma büntető törvényeket hozzanak (1316. k.; vö. CCEO 1405. k. 3. §).

<sup>1013</sup> Noha az 1316. k. szövege („in eadem civitate”) az egyazon városban érvényes büntető törvények egységességére is vonatkoztatható, a kánon szövegének története valószínűsíti, hogy itt inkább az ugyanabban az országban lévő különböző egyházmegyék egységes törvényhozását kívánja szorgalmazni a jogszabály (*Comm* 8, 1976, 171: „ne nimia sint [!] legum poenaliu[m] diversitas inter dioeceses eiusdem civitatis, ideoque proponunt ut solae Conferentiae Episcoporum potestatem habeant constituendi poenales leges”). Jóllehet az a javaslat, mely csak a püspöki konferenciáknak engedte volna meg a büntető törvények kiadását, nem nyert

Azonban a büntető törvények országon vagy vidéken belüli eltérését a jog nem tiltja, hiszen a helyzetek és a püspökök pasztorális mérlegelése eltérhet egymástól (vö. 381. k. 1. §; CD 8a). A püspöki konferenciák csak abban a mértékben (azokban a kérdésekben, olyan módon) adhatnak ki büntető rendelkezéseket, amilyen mértékben törvényhozói hatalmat gyakorolhatnak (vö. 1315. k. 1. §; *Comm* 8, 1976, 172).

**2277** A *büntető törvény változása* különböző hatásokkal jár aszerint, hogy a büntetendő cselekmény elkövetése után sor került-e már a büntetés alkalmazására a büntető törvény megváltozása előtt:

**2278** 1) Ha a cselekményt még az új törvény hatálybalépése előtt követték el, de a büntetés alkalmazására már ezután kerül sor, a tettes számára kedvezőbb törvényt kell alkalmazni (1313. k. 1. §). Ez eltérést jelent a 9. k. elvétől (vagyis attól, hogy a törvények általában nem visszamenő hatályúak), mert ha az új törvény a kedvezőbb, akkor azt kell alkalmazni a hatálybalépés előtt végzett cselekményre. Ám eltérést tartalmaz a 20. k. szabályától is (amely szerint a későbbi ellentétes törvény módosítja a korábbi), mivel ha a régi törvény a kedvezőbb, azt kell alkalmazni, noha már hatályát veszítette. Megjegyzendő, hogy nem mindig az a törvény a kedvezőbb, amely enyhébb büntetést tartalmaz. Előfordulhat, hogy a súlyosabb büntetést előíró törvény a büntetendő tényállást szűkebben határozza meg, és így szerinte az adott cselekmény már nem büntetendő.

**2279** 2) Ha az új törvény hatálybalépése előtt már alkalmazásra került a büntetés, de annak hatása még nem következett be teljesen, a büntetés rögtön megszűnik, ha: a) az új törvénnyel a cselekmény nem ellenkezik; b) az új törvénnyel is ellenkezik a cselekmény, de a törvényben büntetés már nem szerepel (1313. k. 2. §). Nem alkalmazható ez a fajta megszűnés az olyan korábbi büntetésekre, melyek hatása már teljesen bekövetkezett, pl. a hivataltól való megfosztásra, mely már megtörtént<sup>1014</sup>.

### c. A büntető parancs

**2280** Nem csupán a törvényhez, hanem a parancshoz is lehet büntető rendelkezést fűzni. Az ilyen büntető parancs (*praeceptum poenale*) *kibocsátója* csak olyan kormányzati hatalommal rendelkező szerv lehet (illetékességének határai között), amely külső fórumon parancsot (vö. 49. k.) adhat ki (1319. k. 1. §).

**2281** A büntető parancs kiadásának lehetősége *korlátozottabb*, mint a büntető törvényé. A parancshoz ugyanis az 1319. k. 1 §-a szerint nem lehet *meghatározatlan* büntetést fűzni (vö. pl. 1334. k. 2. §), sem pedig *örökre szóló jóvátevő* büntetést (vö. 1336. k.). Büntető parancsot csak a dolog érett megfontolása után szabad kiadni (1319. k. 2. §), s ezekre a parancsokra is vonatkoznak a részleges büntető törvényekre az 1317. és az 1318. k.-ban kimondott korlátozó rendelkezések. Tehát ilyeneket is csak valódi szükség esetén szabad kiadni, a klerikusi állapotból való elbocsátást természetesen nem rendelhetnek (már azért sem, mert az is örökre szóló jóvátevő büntetés), önmagától beálló büntetéseket, kiváltképp pedig cenzúrákat csak az 1318. k. szerinti feltételek esetén (lásd fent b. 4) szabad kilátásba helyezniük.

---

elfogadást, nehogy a megyéspüspökök hatalma csorbát szenvedjen (uo.), a törvénykönyv szövegébe felvették azt a buzdítást, hogy egy adott országon vagy vidéken belül törekedjenek a büntető törvények egyformaságára (uo. 172).

<sup>1014</sup> Vö. *Código* 1917 BAC 821; SIPOS, S., *Enchiridion iuris canonici*, <sup>6</sup>Romae 1954, 819.

#### d. Büntetés rendelése a szerzetesekre

**2282** Mindabban, amiben a szerzetesek a helyi ordináriusnak vannak alárendelve, a helyi ordinárius büntetésekkel fenýtheti őköt (1320. k.). Az egyes szerzetes intézmények tagjai nem egyenlő mértékben vannak a helyi ordináriusnak alárendelve (vö. 593–594. k.). Mindnyájan alá vannak vetve azonban a püspök hatalmának mindabban, ami a lelkek gondozását, az istentisztelet nyilvános gyakorlását és a többi apostoli munkát illeti (1678. k. 1. §).

**2283** A szerzetesek helyi ordináriusi büntetésének tipikus példája a *kitiltás* az egyházmegye területéről (vö. 679. k.; CCEO 415. k. 4. §).

**2284** Megjegyzendő, hogy a pápai jogú klerikusi szerzetes intézményekben maguk a saját elöljárók és káptalanok is egyházkormányzati hatalommal rendelkeznek (596. k. 2. §), sőt a nagyobb elöljárók ordináriusnak (de nem helyi ordináriusnak) is számítanak (134. k. 1. §). Így amilyen mértékben külső fórumon törvényhozói, illetve végrehajtói hatalommal rendelkeznek, valódi egyházi büntető törvényeket vagy büntető parancsokat adhatnak ki.

## 86. §. A büntetendő cselekmény és elkövetője

### 1. A büntetendő cselekmény

**2285** Az Egyházi Törvénykönyv nem határozza meg a büntetendő cselekmény (delictum) fogalmát. Az 1917-es CIC 2195. k. 1. §-ának meghatározása szerint az egyházjogban a büntetendő cselekmény „a legalább meghatározatlan kánoni szankcióval ellátott törvény külső és erkölcsileg beszámítható áthágása”. Ez a definíció nagyjából a mai egyházjogban szereplő büntetendő cselekmény fogalmának is megfelel, bár az 1321. k. 1. és 2. §-ából közvetve az alábbi pontosabb meghatározás nyerhető: *büntetendő cselekménynek a büntető törvény vagy parancs szándékosság vagy gondatlanság miatt súlyosan beszámítható, külső megsértését nevezzük.*

**2286** Az alábbiakban (98. §. 2) még részletesebben visszatérünk arra, hogy a fenti meghatározás meglehetősen formális, és a hatályos egyházjog rendszere oldaláról közelíti meg a kérdést. Az egyház krisztusi küldetése általánosságban megkívánhatja, hogy az azzal ellentétes magatartásokkal szemben akár büntető szankciókkal is védekezzen. A krisztusi tanítás, Isten népének az alapító által rendelt alapvető szerkezeti adottságai, a hierarchia, a szentségek, de a keresztyén közösségen belüli emberi együttélés szükséglete is, az igazságosságnak egy sajátos rendjét alapozzák meg az egyházban. A szó legmélyebb értelmében ennek az igazságos rendnek a büntetést kívánó megsértése lenne „isteni jogon” bűncselekménynek tekintendő az egyházban. Az itt megadott formális definíció végső soron azért eshet egybe ezzel a lényegibb bűncselekmény-fogalommal, mert az 1399. k. – inkább a dolog természetéből, mint az emberi törvényhozó intézkedéséből adódó feltételek mellett – tételes jogilag is bünteti az igazságos rend egyéb büntető törvényekben nem említett megsértéseit.

Eszerint a büntetendő cselekmény lényeges elemei a következők:

**2287** 1) *Tárgyi elem:* a törvény vagy parancs külső, de nem feltétlenül nyilvános vagy mások által ismert áthágása<sup>1015</sup>. A törvény vagy parancs nem csupán tételes egyházi törvény vagy egyházi parancs lehet, hanem az ún. természeti törvény vagy a tételes isteni törvény áthágása<sup>1016</sup> is (ha ez az 1399. k. szerint büntethető).

**2288** 2) *Alanyi elem:* erkölcsileg és jogilag súlyos beszámíthatóság. A beszámíthatóság a cselekedetnek a sajátossága. A tett akkor beszámítható, ha emberi módon, vagyis tudatosan és szabadon megy végbe. Az áthágás beszámíthatóságának oka lehet szándékosság (dolus) vagy (vétkes) gondatlanság (culpa), melyet a kötelező gondosság elmulasztásának is nevezhetünk (vö. 1321. k. 2. §). Megjegyzendő, hogy a Codex szerint a szándékosan elkövetett cselekmény fokozottabban büntethető, mint a gondatlanságból elkövetett áthágás. Ez utóbbi ugyanis csak akkor büntethető, ha ezt a törvény vagy a parancs jelzi (uo.). Ez azonban nem zárja ki azt, hogy a kötelező gondosság elmulasztása miatt elkövetett egyéb

<sup>1015</sup> A Codex VI. könyvében található büntetendő cselekményeken túlmenően a törvényhozó más normák áthágásához is kapcsolhat büntetéseket. Ilyenre példa II. János Pál, Const. Ap., *Universi dominici gregis*, 1996. II. 22. nr. 55, 58; AAS 88 (1996) 305–343, amely a pápaválasztás rendjének megsértéséhez fűz büntetést.

<sup>1016</sup> Vö. DE PAOLIS, *De sanctionibus* 41.

áthágás címén ne lehetne kártérítési igényt érvényesíteni (vö. 128. k.). Ez ugyanis nem büntetés.

**2289** 3) *Törvényi elem*: a törvényhez vagy a parancshoz fűzött büntető szankció. Az ilyennel el nem látott törvény áthágása csak az 1399. k. szerint büntethető.

**2290** *Alapvető jogvédelem* szól amellett, hogy ha valaki a szabályt külsőleg megszegte, ez részéről beszámítható volt (1321. k. 3. §).

**2291** Eltérően az 1917-es CIC 2200. k. 2. §-ától, mely még a szándékosság vélelmét mondta ki, a hatályos Codex csupán a beszámíthatóságot vélelmezi, mely nem pusztán szándékosságból, hanem gondatlanságból is eredhet.

**2292** Ez a jogvédelem megdől, ha a beszámíthatóság ellenkezője kitűnik (1321. k. 3. §). A CIC tehát már nem kívánja a vélelem ellentétének bizonyítását annak megdőléséhez, mint az 1917-es CIC idézett kánonja tette, hanem – mint többen hangsúlyozzák<sup>1017</sup> – megelégszik a beszámíthatóság ellen szóló komoly elemekkel, melyek az ellentétes bizonyosság kialakulásához nem, de a vélelem bizonyosságának megszüntetéséhez elegendőek. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy a vélelem már akkor is megdől, ha a beszámíthatóság csökkent mértékét sikerül igazolni, nem pedig csak a beszámíthatatlanság bizonyításával<sup>1018</sup>. Arról azonban aligha lehet szó, hogy ez a jogvédelem bizonyítás nélkül (meghatározatlan értékű jelek hatására stb.) dőlhetne meg. A jogvédelem (*praesumptio iuris*) fogalmához ugyanis hozzátartozik, hogy csak ellentétes bizonyítás hatására tekinthet el a bíró attól, hogy tényként kezelje azt, ami mellett ez a vélelem szól (1584–1585. k.).

**2293** A *jogi személyek* beszámíthatóságáról különböző elméletek alakultak ki. Abban általában egyetértenek a szerzők, hogy azok a jogi személyek, amelyek dolgok összességei, vagy személyek együttese ilyen, de nem testületek (vö. 115. k.), mint olyanok nem képesek büntetőjogi értelemben beszámítható cselekvésre. Ilyet csak a nevükben eljáró képviselők illetve vezetőik követhetnek el. A testületek cselekményeinek büntetőjogi beszámíthatóságáról a vélemények megoszlanak, bár hagyományosan a kánonjog a testületeket büntethetőnek tekintette<sup>1019</sup>.

## 2. Képtelenség a bűncselekményre

**2294** Akik tudatos és szabad emberi cselekedetre képtelenek, azok a dolog természeténél fogva képtelenek bűncselekmény elkövetésére is. Aki pedig állapot szerűen híjával van értelmének használatának, az a jog szerint akkor is képtelennek minősül büntetendő cselekmény elkövetésére, ha olyankor szegte meg a törvényt vagy a parancsot, amikor egészségesnek tűnt (1322. k., vö. 99. k.). Ez utóbbi rendelkezéssel a törvényhozó megoldotta a „világos pillanatok” (*lucidum intervallum*) problémáját. Noha az értelmének használatára általában képtelen ember belső cselekvési szabadsága világos pillanataiban nehéz kérdést jelent, melynek eldöntése a konkrét esetekben még a szaktudományok segítségül hívásával sem lenne egyszerű, ennek vizsgálatára a hatályos egyházjog szerint nincs is szükség. A tételes jog ugyanis – függetlenül a tényleges cselekvési szabadság pillanatnyi meglététől vagy

<sup>1017</sup> PI. DE PAOLIS, *De sanctionibus* 59; *Código EUNSA* 797.

<sup>1018</sup> Vö. PIÑERO CARRION II, 360.

<sup>1019</sup> Vö. PIÑERO CARRION II, 360–361; CONTE A CORONATA, M., *Institutiones iuris canonici*, IV,

<sup>4</sup>Torino 1956, 10–11, nr. 1642.



hiányától – büntetendő cselekmény elkövetésére jogilag képtelennek, és így nem büntethetőnek minősíti mindazokat, akik állapotszerűen képtelenek értelmük használatára.

### 3. Mentő körülmények

Ha az elkövető személyében képes is büntetendő cselekmény elkövetésére, a törvény vagy a parancs áthágóját a jog (1323. k.) mentesíti a büntetés alól, ha:

**2295** 1) *Tizenhatodik* életévét még nem töltötte be (egyébként csak hetedik életvének betöltéséig minősülne cselekvőképtelennek – 97. k. 2. §). Ettől eltérően a CCEO tizennegyedik életévről beszél (CCEO 1413. k. 1. §).

**2296** 2) Hibáján kívül *nem tudta*, hogy törvényt vagy parancsot szeg meg. Ha csupán a törvényhez vagy a parancshoz fűzött büntető szankcióról nem tudott, ez nem mentő körülmény. A tudatlansággal azonos megítélés alá esik a tévedés és a figyelmetlenség is<sup>1020</sup>.

**2297** 3) *Fizikai erő vagy olyan véletlen* hatására cselekedett, amelyet nem láthatott előre, vagy amely ellen, bár előre látta, nem tudott védekezni (vö. 125. k. 1. §).

**2298** 4) *Súlyos félelemtől kényszerítve vagy szükségből*, illetve súlyos kellemetlenségtől készítve cselekedett. Ilyenkor nem csupán az abszolút súlyos, hanem a viszonylagosan (az illető személyhez mérten) súlyos félelem is mentő körülmény. Nem mentesít viszont sem a félelem, sem a szükség, sem a súlyos kellemetlenség, ha a cselekedet belsőleg rossz vagy a lelkek kárára válik. Szükséghelyzet akkor áll fenn, ha a személy kényszerítve érzi magát törvénybe ütköző cselekmény végrehajtására annak érdekében, hogy magát vagy valaki mást megmentsen az őt fenyegető súlyos kár tényleges veszélyétől. Ennek a veszélynek nem lehet vétkes oka a szükséghelyzetben cselekvő személy. Feltétel az is, hogy a veszélyt ne lehessen másként elkerülni, mint a törvény áthágásával. A súlyos kellemetlenség nem azonos a magában a törvény megtartásában álló esetleges kellemetlenséggel (pl. adó befizetése), hanem kívülről járul ahhoz<sup>1021</sup>.

**2299** 5) *Jogos védelemből* cselekedett az igazságtalanul ellene vagy más ellen támadóval szemben, feltéve hogy ennek során a kellő mérsékletet megtartotta.

**2300** 6) *Nem rendelkezett értelme használatával*. Ez akkor is mentő körülmény, ha az elkövető egyébként teljesen beszámítható, és csak a cselekmény pillanatában volt értelme használatának híjával. Nem áll fenn viszont ez a mentő körülmény bizonyos olyan helyzetekben, amikor az illető saját hibájából került ebbe az állapotba (vö. 1324. k. 1. § 2, 1325. k.).

**2301** 7) Hibáján kívül *úgy vélte*, hogy fennáll valamelyik a 4. vagy az 5. pontban említett körülmények közül.

**2302** Ezek a mentesítő okok részben magának a dolognak a természetéből adódnak, hiszen a 2., 3., 5., 6. és 7. pontban említett esetekben meg sem valósul a büntetendő cselekmény, mivel hiányzik, vagy legalábbis nem súlyos a beszámíthatóság. Márpedig az

<sup>1020</sup> Vö. ET 99; CORONATA IV, 41, nr. 1666; Código BAC 26.

<sup>1021</sup> Vö. COCCOPALMERIO, F., *La normativa penale della Chiesa*, in CAPPELLINI, E. (ed.), *La normativa del nuovo Codice*, Brescia 1983, 317–318.

1321. k. 1. § szerint a büntetendő cselekményhez súlyos beszámíthatóságra van szükség. Más mentesítő okok (vö. 1. és 4. pont) nem annyira a dolog természetéből, mint inkább a törvényhozó tételes rendelkezéséből fakadnak. Olyan helyzetekre vonatkoznak ugyanis, melyekben nem kizárt a súlyos beszámíthatóság (pl. az értelme használatára már eljutott, de 16. életévét még be nem töltött kiskorú vagy a súlyos kellemetlenség elkerülése végett cselekvő személy esetében). Mégis mivel ezek a körülmények a beszámíthatóság súlyosságát gyakran jelentősen csökkenthetik, a jog ilyenkor eltekint a büntetéstől.

**2303** A *részleges törvény* rendelhet más mentő körülményeket is, mégpedig akár egyetemes szabállyal<sup>1022</sup>, akár egyes büntetendő cselekményekre (1327. k.). *Parancsban* csak olyan mentő körülmények állapíthatók meg, melyek a parancsban rendelt büntetéstől mentesítenek (uo.).

#### 4. Enyhítő körülmények

**2304** Enyhítő körülménynek szokás nevezni azokat a jelenségeket vagy mozzanatok, melyek a tettes alanyi bűnösségét enyhébb színben tüntetik fel, vagy a cselekményt tárgyi szempontból kisebbítik<sup>1023</sup>. Az egyetemes egyházjog az enyhítő körülményeket „A büntető rendelkezéseknek alárendelt alany” cím alatt tárgyalja, s ebben az összefüggésben csak olyan körülményeket említ, melyek csökkentik a beszámíthatóságot, de nem olyan mértékben, hogy a büntethetőséghez szükséges súlyos beszámíthatóságot megszüntetnék. Ezeknek a körülményeknek egy jelentős részét maga a Codex felsorolja (1324. k. 1. §). Lehetségesek azonban a bírótól felismert (vö. 1324. k. 2. §) vagy a részleges törvényben megállapított (vö. 1327. k.), illetve parancsban rendelt büntetések vonatkozásában parancsban meghatározott (uo.) egyéb enyhítő körülmények is.

**2305** Mivel az 1324. k. 1. § 10. sz. enyhítő körülménynek minősít minden olyan helyzetet, amikor az elkövető beszámíthatósága nem teljes, de mégis súlyos volt, felmerül a kérdés nem szükségtelen-e ezek után arról beszélni, hogy a bíró vagy a részleges törvény még más enyhítő körülményeket is rendelhet. A CIC-ben található felsorolásból úgy tűnhetne, hogy a kánonjog ma csak az alanyi *beszámíthatóságot* csökkentő tényezőket tekint enyhítő körülményeknek, s így a bíró vagy a részleges törvényhozó az 1324. k. 1. § 10. sz. szabályát legfeljebb konkretizálhatná. *A magán a bűncselekményen kívül álló* (a beszámíthatóságot nem érintő) *alanyi* körülmények (pl. megjavulás, feddhetetlen előélet) bírói értékeléséről – akár enyhébb büntetés kiszabása érdekében is – a CIC más helyen szól (vö. 1344. k. 2–3). Aligha vonatkozhat tehát erre az 1324. k. 2. §-ának előírása, mely a bíró számára lehetővé (de nem kötelezővé!) teszi a büntetés mérséklését, ha a „büntetendő cselekmény súlyosságát” csökkentő „egyéb” körülmény áll fenn. Vonatkozhat azonban ez a rendelkezés a magának a büntetendő cselekménynek a súlyosságát csökkentő *tárgyi* körülményekre. Mindenesetre az ilyen körülmények közül a legjellemzőbbnek, nevezetesen annak, hogy a tényállás nem valósul meg teljesen (kísérlet, elállás), a hatását a CIC külön szabályozza (1328. k.). Nem

<sup>1022</sup> Az egyetemes szabállyal rendelt mentő körülmény, úgy tűnik, vonatkozhat az egyetemes törvényben rendelt büntetésektől való mentességre is. Vö. GREEN, T. J., in BELA, J. P.–CORIDEN, J. A.–GREEN, T. J. (ed.), *New Commentary on the Code of Canon Law*, New York–Mahwah 2000, 1546. Ha az 1327. kánon megfogalmazását úgy értékeljük, hogy az az egyetemes törvényhozó részéről adott külön felhatalmazást tartalmaz az alacsonyabb rangú törvényhozók számára, akkor az ilyen új mentő körülményt tartalmazó és az egyetemes jog szerinti büntetendő cselekményekre is vonatkozó részleges törvény nem ellenkezik a magasabb joggal (vö. 135. k. 2. §).

<sup>1023</sup> FINKEY 506.

látszik viszont akadályos annak, hogy *a részleges törvény hozója* (de nem a bíró) enyhítő hatással ruházzon fel magán a cselekményen kívül álló, a beszámíthatóságot nem érintő körülményeket (pl. a mások gondatlansága által nyújtott alkalmat stb.). Az 1327. k. ugyanis – eltérően az 1324. k. 2. §-ától – az enyhítő körülmények körét nem szűkíti kifejezetten a büntetendő cselekmény súlyosságát csökkentő körülményekre.

**2306** Az 1324. k. 1. §-ában felsorolt enyhítő körülmények fennállása esetén az áthágó nem mentesül ugyan a büntetéstől, de *mérsékelni kell* a törvényben vagy a parancsban megállapított büntetést, vagy vezeklést kell helyette alkalmazni<sup>1024</sup>. Ugyanezekben az esetekben az *önmagától beálló büntetések nem sújtják* a tettet (1324. k. 3. §). Az ilyen automatikus büntetés ugyanis nem mérsékelhető, hiszen nem a bíró szabja ki. Ezek az enyhítő körülmények a következők:

**2307** 1) Az értelem *tökéletlen használata*.

**2308** 2) Az értelem használatának hiánya olyan *ittasság* vagy más hasonló szellemi *zavarodottság* miatt, melyben az illető volt a hibás.

**2309** 3) A *súlyos szenvedély*, ha a cselekményt ennek hevében követték el. Ahhoz, hogy ez a szenvedély enyhítő körülmény legyen, az szükséges, hogy ne előzze meg és ne akadályozza meg teljesen a mérlegelést és az akaratit beleegyezést (ekkor ugyanis már mentő körülmény lenne, mert az értelem használatának hiányát jelentené, vö. 1323. k. 6<sup>1025</sup>), de ne is az elkövető szándékosan keltse fel vagy táplálja magában (mert akkor súlyosbító körülmény volna, vö. 1325. k.).

**2310** 4) A kiskorúság, ha az elkövető 16. életévét már betöltötte.

**2311** 5) Az akár csak viszonylagosan is súlyos *félelem*, *a szükség és a súlyos kellemetlenség* olyan esetekben, mikor az elkövető ezek valamelyikének hatására cselekedett, feltéve hogy maga a büntetendő cselekmény belsőleg rossz vagy a lelkek kárára válik. Ha maga a cselekmény nem ilyen, akkor – mint fentebb említettük – ugyanezek a körülmények mentesítő hatásúak.

**2312** 6) A *jogos védelem* olyan esetekben, amikor az elkövető nem tartotta meg a kellő mérsékletet.

**2313** 7) A *súlyos és igazságtalan provokáció*, feltéve hogy a tettet az ilyen provokálóval szemben követték el. Ebben az esetben akkor is fennáll az enyhítő körülmény, ha nem igazolható, hogy a provokáció hatására a tettesben súlyos szenvedélyek (vö. 1324. k. 1. § 3) támadtak fel.

**2314** 8) A súlyos félelem (megfélemlítés), szükség, súlyos kellemetlenség, jogos védelem (vö. 1323. k. 4–5) helyzetének *téves vélelme*, mikor ezek nem állnak fenn. Ez a körülmény akkor enyhítő hatású, ha az elkövető tévedése saját hibájából fakad. Ha ugyanis az illető hibáján kívül téved, a körülmény mentő hatású (vö. 1323. k. 7).

<sup>1024</sup> Vö. MARZOA, in *ComEx* 316–324.

<sup>1025</sup> Vö. *Código BAC* 636.

**2315** 9) A törvényhez vagy a parancshoz fűzött *büntetés vétlen nem tudása*. Aki hibáján kívül magáról a törvényről vagy a parancsról sem tud, mellyel cselekedete ellenkezik – mint fentebb említettük – teljesen mentesül a büntetéstől.

**2316** 10) *A nem teljes, de súlyos beszámíthatóság*. Ennek az imént felsoroltakon kívül más fajtái is lehetnek, melyeket a kánon nem nevez meg.

**2317** *Nem rendelkeznek enyhítő hatással bizonyos a beszámíthatóságot csökkentő, s így az egyetemes jogban az 1323. és 1324. k. szerint egyébként mentőnek vagy enyhítőnek számító körülmények, ha az illető szándékos magatartása okozta őket. Az 1325. k. szerint nincs sem mentő sem enyhítő hatása a vaskos vagy hanyag, illetve a szándékos tudatlanságnak, továbbá a büntetendő cselekmény elkövetése vagy mentése érdekében mesterségesen keresett részegségnek vagy más lelki zavarnak, valamint az érintett által szándékosan keltett vagy táplált szenvedélynek.*

**2318** *A vaskos vagy hanyag tudatlanság (ignorantia crassa vel supina) akkor áll fenn, „ha vétkes hanyagságból semmi vagy csak igen csekély volt az ismeretszerzésre való törekvés”; szándékos (affectata) a tudatlanság akkor, ha valaki „azért nem szerezte meg a szükséges ismeretet, nehogy ez bűnében gátolja”<sup>1026</sup>.*

**2319** A részegség, a lelki zavar és a szenvedély enyhítő hatása csak szándékosság – nem pedig gondatlanság – esetén szűnik meg. A büntetendő cselekmény könnyebb elkövetése végett zavart lelkiállapotot szokás kelteni pl. kábítószer segítségével (vö. *Comm* 16, 1984, 41).

## 5. Súlyosbító körülmények

**2320** Szemben az enyhítő körülményekkel, melyek esetén a bírónak kötelessége a törvényben rendelt büntetési tételt csökkenteni, súlyosbító körülmények fennállása esetén a bíró a tettet a törvényben vagy parancsban megszabottnál súlyosabban *büntetheti*. A súlyosbítás tehát fakultatív.

**2321** Az egyetemes jogban (1326. k. 1. §; vö. CCEO 1416. k.) felsorolt súlyosbító körülmények esetén, ha a büntetés egyébként *önmagától beálló* – mivel ezt mint olyat nem lehet növelni vagy csökkenteni –, a bíró más büntetést vagy vezeklést adhat hozzájuk (1326. k. 2. §).

Az egyetemes jogban érvényes súlyosbító körülményeket az 1326. k. 1. §-a sorolja fel. Ezek a következők:

<sup>1026</sup> BÁNK J., *Kánoni jog*, II, Bp. 1963, 726. Noha egyes fordítások az 1325. k. felsorolását („Ignorantia crassa vel supina vel affectata”) a tudatlanság különböző fajtáinak elkülönítésére más és más módon használják – pl. úgy, hogy a vaskos tudatlanság lenne a közös fogalom, melynek alfajai lennének a hanyag és a szándékos tudatlanság (*Codex Iuris Canonici. Codex des kanonischen Rechtes. Lateinisch-deutsche Ausgabe, Kevelaer* 1984, 581), vagy megtartva a latin szöveg hármas tagolását, mintha három különféle típusú tudatlanságról volna szó –, a hagyományos kánonjogi terminológia szerint a vaskos vagy hanyag tudatlanság egyazon dolgot jelentette. A dolog lényegét illetően itt amúgy is csak kétféle tudatlanság lehet, melyért felelős az érintett, s amely így nem csökkenti a beszámíthatóságot: az olyan tudatlanság, amelyért valaki súlyos gondatlanság miatt felelős, és az olyan tudatlanság, melyért szándékosság miatt felelős az érintett.

**2322** 1) A *visszaesés*. Ez az egyházjogban akkor súlyosbító hatású, ha: a) az illetőt már elítélték, vagy kinyilvánították az önmagától beálló büntetést; b) az elkövető kitart a büntetendő cselekményben, illetve megismétli azt<sup>1027</sup>; c) a körülményekből józanul a rossz akaratban való makacsságára lehet következtetni.

**2323** 2) A *méltóság*, továbbá a *hatáskörrel vagy hivattal való visszaélés* a büntetendő cselekmény elkövetése érdekében. Méltóságnak, a személynek azt a tulajdonságát nevezzük, mely által sajátos tiszteletre válik jogosulttá a társadalom többi tagja részéről<sup>1028</sup>. A CIC méltóságnak (*dignitas*) nevezi a püspökséget (339. k. 2. §) és a bíborosságot (351. k. 3. §, és 833. k. 2). Eltérően az 1917-es CIC 2207. k. 1. §-ának előírásától, mely még a sértett méltóságát is súlyosbító körülménynek tekintette, a hatályos egyházjogban (1326. k. 1. § 2) csak az elkövető méltósága súlyosbító hatású (vö. *Comm* 8, 1976, 181; 16, 1984, 41). Az Egyházban ugyanis a pásztorok testvéreik szolgálatára vannak jelen (vö. LG 18), így elegendőnek látszik a bizonyos egyházi szolgálatokat betöltő személyeknek az a sajátos védelme, melyet az 1370. k. tartalmaz.

**2324** 3) A *kötelező gondosság elmulasztása*, ha: a) a büntetést gondatlanságból eredő bűncselekményre rendelték; b) a tettes az eseményt előre látta; c) mégis elmulasztotta a megelőzésére azokat az óvintézkedéseket, melyeket bármely igyekvő ember megtett volna (1326. k. 1. § 3).

**2325** Hasonlóan az enyhítő körülményekhez, a részleges törvény a felsoroltakon kívül más súlyosbító körülményeket is megállapíthat, ugyanígy parancsban is megjelölhetők olyan körülmények, melyek a benne rendelt büntetést súlyosbítják (1327. k.).

## 6. A kísérlet

**2326** Büntetendő cselekmény kísérletéről akkor beszélünk, ha: 1) kezdetben megvolt a büntetendő cselekmény elkövetésének szándéka; 2) megkezdődött a cselekmény végrehajtása (nem csupán az előkészület); 3) a büntetendő cselekmény nem nyert befejezést (vö. 1328. k. 1. §). A kísérlet jogi hatásai függnnek egyrészt a befejezetlenség okától, másrészt a végzett cselekmények vagy mulasztások természetétől.

**2327** Ha a befejezetlenség oka a tettes *önkéntes elállása* volt, a kísérlet nem büntethető, kivéve ha a cselekmény természeténél fogva büntetendő cselekmény végrehajtására vezető volt, és belőle botrány, más súlyos kár vagy veszély fakadt. Ez utóbbi esetben a tettes megfelelő büntetéssel büntethető (tehát büntetése nem kötelező), de ennek a büntetésnek enyhébbnek kell lennie, mint ami a befejezett cselekményért járna (1328. k. 2. §).

**2328** Ha a befejezetlenség oka *nem önkéntes elállás* volt, hanem más tényező, de a cselekmények maguk nem is vezettek természetüknél fogva a büntetendő cselekmény végrehajtására (pl. *alkalmatlan* eszközökkel vagy alkalmatlan tárgyon végrehajtott kísérlet, illetve önmagában közömbös cselekmény vagy mulasztás), a kísérlet ugyancsak nem

<sup>1027</sup> Egyes szerzők feltételezni látszanak, hogy ez a súlyosbító körülmény a mai jogban is – az 1917-es CIC 2208. k. 1. § értelmében vett jogi visszaeséshez hasonlóan – csak arra az esetre vonatkozik, amikor valaki ugyanazt a büntetendő cselekményt ismétli meg vagy folytatja. Különben aligha lehetne szó makacsságról; vö. DE PAOLIS, *De sanctionibus* 62–63; PINTO, P. V. (a cura di), *Commento al Codice di diritto canonico* (Studia Urbaniana 21), Roma 1985, 767.

<sup>1028</sup> Vö. *Código EUNSA* 801.

büntethető, kivéve ha ezt a törvény vagy a parancs külön bünteti (1328. k. 1. §). Ilyenkor azonban nem pusztán egy büntetendő cselekmény kísérletéről, hanem inkább önálló büntetendő cselekményről (kísérleti bűncselekmény) van szó. Ha a kísérleti cselekmények vagy mulasztások természetüknél fogva a bűncselekmény végrehajtására vezettek, de a tettes akaratán kívül eredménytelenek maradtak (meghiúsult bűncselekmény), a tettes – a hatóság megítélése szerint – vezekléssel vagy büntető óvintézkedéssel sújtható. Ugyanezekben az esetekben – akár csak önkéntes elálláskor – büntetés is kiszabható, ha a kísérlet botrányt, más súlyos kárt vagy veszélyt okozott. Ennek a büntetésnek a befejezett cselekményre rendelnél enyhébbnek kell lennie (1328. k. 2.§).

## 7. Az együttműködés

**2329** A több személy együttműködésével elkövetett bűncselekmények büntetését a CIC az 1917-es Codexnél egyszerűbben szabályozza. Nem tér ki az együttműködés típusainak felsorolására, csupán több személynek egyetlen büntetendő cselekményben való együttműködéséről szól, s megelégszik azzal, hogy a főtettest (auctor principalis) megkülönbözteti a többi együttműködőtől (complex).

**2330** *Együttműködők* azok, akik a büntetendő cselekmény elkövetésére vonatkozó *közös szándékkal* működnek együtt a cselekményben (vö. 1329. k. 1. §).

**2331** Az együttműködő a különböző jogrendekben szokásos, de a CIC-ben kifejezetten nem említett tipizálás szerint lehet: *társtettes*, ha közös elhatározással, egyszerre és fizikailag működik együtt a bűncselekményben; *részes*, ha tevékenysége nem terjed ki a bűncselekményt végrehajtó tetre, hanem ahhoz vagy csak erkölcsileg (felbújtó) vagy fizikailag, de a bűncselekményi tényállás egyetlen elemét sem megvalósítva (bűnsegéd) járul hozzá. A CIC-nek az együttműködőkre vonatkozó előírásai minden fajta együttműködőre, tehát nem csupán a társtettesekre, hanem a részesekre is vonatkoznak<sup>1029</sup>.

### a. Utólag kimondandó büntetés esetén

**2332** A büntető törvényben vagy parancsban kifejezetten nem említett (ha említik őket, intézkednek arról is, milyen büntetést érdemelnek) együttműködők ugyanolyan büntetést kapnak, mint a főtettes, vagy azzal egyenlő súlyú vagy enyhébb más büntetést (1329. k. 1. §). A valóságos együttműködés mértéke szerint a büntető hatóságnak kell megítélnie az együttműködés fokát és így az érte járó büntetés súlyosságát.

### b. Önmagától beálló büntetés esetén

**2333** A törvényben vagy parancsban nem említett együttműködők beleesnek a büntetendő cselekményhez fűzött önmagától beálló büntetésbe, ha: 1) *szükséges* közreműködők, vagyis olyanok, akik tevékenysége nélkül a büntetendő cselekményt nem követték volna el; és 2) a *büntetés olyan természetű*, hogy alkalmazni lehet rájuk (1329. k. 2. §).

<sup>1029</sup> Vö. *Código BAC* 642; *Código EUNSA* 803.

**2334** *Szükséges* közreműködőnek szokás tekinteni a szükséges fizikai közreműködőn kívül a megbízót és a felbujtót is<sup>1030</sup>.

**2335** *Természeténél fogva* nem alkalmazható a felfüggesztés büntetése világiakra (vö. 1333. k. 1. §).

**2336** Ha a közreműködőre a büntetés nem alkalmazható, vagy ha nem szükséges közreműködő volt, utólag kimondandó büntetéssel büntethető (1329. k. 2. §).

## 8. Nyilatkozatban álló büntetendő cselekmények

**2337** Az olyan bűncselekmény, mely nyilatkozatban vagy az akarat, a tan vagy a tudás más kinyilvánításában áll, végre nem hajtottak kell tekinteni, ha ezt a nyilatkozatot vagy megnyilvánulást senki nem észlelte (1330. k.). Noha általában a bűncselekmények megvalósulásához elegendő a külső áthágás ténye, ezeknek a sajátos cselekményeknek az esetében a törvényhozó *úgy tekinti*, mintha nem hajtották volna végre a bűncselekményt, amíg a megnyilvánulást valaki nem észlelte. Addig tehát még az önmagától beálló büntetés sem sújtja az érintettet (vö. pl. 1364. k. 1. §).

**2338** A megnyilvánulás észlelésének – úgy tűnik – elegendő fizikainak lennie, nem szükséges formális észlelés, vagyis nem nélkülözhetetlen a büntethetőséghez az, hogy a megnyilvánulást az észlelő mint büntetendő cselekményt fogja fel és értékeli<sup>1031</sup>.

---

<sup>1030</sup> Vö. *Código* BAC 642.

<sup>1031</sup> Vö. DE PAOLIS, *De sanctionibus* 66.

## 87. §. A cenzúrák

### 1. Fogalmuk, jellegük

**2339** A cenzúrák a kánonjog sajátosságai. Olyan büntetések, melyek célja természetüknél fogva az elkövető makacsságának megváltoztatása. Általában bizonyos lelki javaktól fosztják meg a tettet, melyek azonban nem tisztán belső, hanem valamiképpen külső jellegűek is (pl. szentségekben való részesülés). Csak három féle cenzúra van: a kiközösítés, az egyházi tilalom és a felfüggesztés (vö. 1312. k. 1. § 1).

**2340** A cenzúrák természetéből adódik, hogy a törvényhozónak cenzúrákat csak a legnagyobb *mérséklettel és igen súlyos* cselekményekre szabad rendelnie (1318. k.). Ugyanezzel függ össze, hogy cenzúra csak (legalább egyszeri) *előzetes figyelmeztetés után* szabható ki érvényesen (vö. 1347. k. 1. §). *Csak akkor engedhető el, ha az elkövető felhagyott a makacssággal* (1358. k. 1. §). Ha viszont az elkövető felhagy a makacssággal, *nem szabad tőle az elengedést megtagadni* (uo.).

**2341** *A makacssággal az hagyott fel, aki a büntetendő cselekményt valóban megbánta, a károkat és a botrányt kellően helyrehozta, vagy ezt legalább komolyan megígérte* (1347. k. 2. §).

**2342** Ugyancsak a cenzúrák jellegéből fakad, hogy nem lehet őket kiszabni *teljesen megszűnt* magatartás miatt, sem pedig *örökre* vagy *meghatározott időre*. Akkor kell ugyanis feloldani őket, mikor a makacsság véget ér.

### 2. Fajaik

#### a. A kiközösítés

**2343** A XIII. század kezdetéig a kiközösítés (*excommunicatio*) mind a vezeklők rendjébe való tartozást jelölhette, a régi bünbánati fegyelemnek megfelelően, mind pedig egy egész sor különböző egyházi büntetést, melyek a szentségektől való eltiltástól a társadalmi és egyházi közösségből való teljes kirekesztésig terjedhettek, főként azonban az egyházi közösség életében való részvétel kisebb vagy nagyobb mértékű megszorítását tartalmazták<sup>1032</sup>. A XIII. század elejétől kezdve az *excommunicatio* tipikusan gyógyító jellegű büntetésként, azaz cenzúráként nyer jogi meghatározást. Az 1917-es CIC 2257. k. 1. §-ának meghatározása szerint a kiközösítés olyan cenzúra mely kizárja az embert a hívek közösségéből olyan hatásokkal, melyek a következő kánonokban nyerne felsorolást, és amelyek egymástól elválaszthatatlanok”. Eszerint a kiközösítés nem magából az Egyházból zárja ki az embert, hanem az Egyházzal való külső közösséget érinti, vagyis a kegyelem külső eszközeiben (és

<sup>1032</sup> Vö. pl. MAY, G., *Bann. IV. Alte Kirche und Mittelalter*, in *Theologische Realenzyklopädie* V, Berlin–New York 1986, 170–182; ZAPP, H., *Bann. B. Kanonistisch in Lexikon des Mittelalters*, I, München–Zürich 1980, 1416–1417.



így azok hatásában) való részeseledést. Az Egyházzal való belső közösség, a kegyelem és az isteni életben való részeseledés közössége magánál a büntetésnél fogva nem szűnik meg<sup>1033</sup>.

**2344** A CIC a kiközösítés fogalmát nem határozza meg. A fogalom jelentését a hatályos kánonjogban Alphonse Borras nyomán így írhatjuk le: olyan sajátosan gyógyító célú pozitív egyházi büntető szankció, melyet igen súlyos büntetendő cselekmények ellen rendelték, és amelynek elválaszthatatlan hatásai a jogok és kötelességek gyakorlásának olyan a Codex rendelkezéseinek megfelelő (1331. k., 171. k. 1. § 3, 316. k., 915. k., 996. k. 1. § és 1109. k.; vö. CCEO 1434. k.) tilalmaiban állnak, melyek az Egyház lelki javaiból való (szinte) teljes kizárást eredményeznek<sup>1034</sup>.

**2345** A kiközösítés önmagában nem jelenti azt, hogy az érintett már ne lenne benne ettől az egyház teljes közösségében, a *plena communió*ban (vö. 205. k.). Ha a kiközösített megőrzi a hitvallás, a szentségek és a kormányzat egységét a katolikus egyházzal, akkor benne marad annak teljes közösségében, de a kánonokban felsorolt jogait elveszti. Ugyanakkor az egyházzal teljes közösségben nem lévő személy nem számít mindig kiközösítettnek, pl. a nem katolikus közösségben keresztelt személyt nem nevezük kiközösítettnek, bár nincs a katolikus egyház teljes közösségében, s így ott csak bizonyos jogok illetik meg. Vagyis a teljes közösség (*plena communio*) és a kiközösítés (*excommunicatio*) a latin kifejezések ellentétes hangzása dacára sem egymást kizáró fogalmak<sup>1035</sup>. A CIC átdolgozása során elhangzott, ettől eltérő vélemények többnyire a *plena communio* inkább teológiai töltésű fogalmát tévesen egy síkra helyezték az *excommunicatio*nak a mai egyházjogban szereplő szorososan technikai, jogi fogalmával<sup>1036</sup>.

**2346** A kiközösítés büntetése lehet utólag kimondandó vagy önmagától beálló. Az önmagától beálló kiközösítés működésének (hasonlóan a többi automatikus büntetésekhez) két szakasza van: az első szakasz a büntetés beállításától az egyházi hatóság ítéletéig vagy határozatáig terjed, melyben a büntetés beállításának tényét kinyilvánítják; a második szakasz a kinyilvánítás utáni idő.

<sup>1033</sup> Vö. pl. BÁNK, *Kánoni jog* II, 765; GOMMENDINGER, A., *Bedeutet die Exkommunikation Verlust der Kirchengliedschaft? Eine dogmatisch – kanonistische Untersuchung*, in *Zeitschrift für katholische Theologie* 73 (1951) 1–71.

<sup>1034</sup> *Appartenance à l'Église, communion ecclésiastique et excommunication. Réflexions d'un canoniste*, in *Nouvelle revue théologique* 110 (1988) 821; BORRAS, A., *L'excommunication dans le nouveau code de droit canonique. Essai de définition*, Paris 1987, 200–209; 307–322.

<sup>1035</sup> Vö. MÖRSDORF, K., *Zum Problem der Excommunication. Bemerkungen zum Schema Documenti quo disciplina sanctionum seu poenarum in Ecclesia Latina denuo ordinatur*, in *AKK* 143 (1974) 64–68; DE PAOLIS, V., *Communio et excommunicatio*, in *Per* 70 (1981) 271–302; UA., *De sanctionibus* 72; BORRAS, *Appartenance* 821; PIÑERO CARRION II, 372; stb.

<sup>1036</sup> A CIC kiadása után jelent meg GEROSA, L., *La scomunica è una pena? Saggio per una fondazione teologica del diritto penale canonico* (Studia Friburgensia, Nouvelle Série 64, Sectio canonica 4), Fribourg/Suisse 1984. A szerző a kiközösítés büntetés jellegét radikálisan tagadja. Ennek során nyilvánvalóan teológiai, másrészt pedig általános büntetőjog-elméleti elvekből indul ki, viszont sok helyütt megfedkezni látszik a kánoni jog sajátos valóságáról. Mikor a kiközösítés büntetés voltát kutatja, a szerző a büntetésnek olyan fogalmával dolgozik, mely egyáltalán nem azonos azzal, amit a kánonjogban büntetésnek nevezünk. Ezért cáfolja meggyőzően pl. Francesco Coccopalmerio (*Chiesa e diritto penale: antinomia o conciliabilità? A proposito di un libro recente*, in *La Scuola Cattolica* 114, 1986, 494–502) Gerosa egész elméletét, visszautasítva azt az elképzelést, hogy a kiközösítés a kánonjogban pusztán valamilyen egyházi tekintély elleni radikális magatartás (az egyházzal való teljes közösség elvesztésével kapcsolatos) természetes következménye, s nem pedig sajátos javaknak az egyházi hatóság által való gyógyító célú megvonása lenne.

**2347** A *kiközösítés hatásai* két csoportra oszthatók. Az elsőbe azok a hatások tartoznak, melyek minden kiközösítés szükségszerű közös velejárói, vagyis akkor is fellépnek, ha valaki önmagától beáll, de még ki nem nyilvánított kiközösítésbe esett. Ezek a közös hatások a következők:

**2348** 1) Az eucharisztikus áldozat ünneplésében és bármely más istentiszteleti szertartásban való *szolgálati részvétel* tilalma (1331. k. 1. § 1). A szolgálati részvétel a liturgikus cselekmény végzőjének és közvetlen segítőinek szerepét jelenti, nem vonatkozik a hívőként való jelenlétre. Erre a *ministerium* szó újabb időkben elterjedt hivatalos egyházi használatából következtethetünk<sup>1037</sup>.

**2349** 2) Szentségek vagy szentelmények *végzésének* és *szentségek felvételének* tilalma (1331. k. 1. § 2). A szentségeknek mind a kiszolgáltatása, mind a felvétele (tehát a házasságkötés is, ha a kiközösített kereszténnyel kívánna esküdni) tilos. A szentelményeknek csak a végzése (készítése, kiszolgáltatása) tilos, de nem a felvétele. A kiközösítés következményeként fennálló tilalom önmagában még nem érinti a szentség kiszolgáltatás érvényességét.

**2350** 3) Egyházi hivatalok, szolgálatok vagy bármiféle egyházi tisztség *gyakorlásának* és *egyházkormányzati intézkedések végzésének tilalma* (1331. k. 1. § 3).

**2351** Ezekon a hatásokon kívül a kiközösítésnek, ha utólag kimondandó büntetésként *szabták ki*, vagy ha az önmagától beállt kiközösítést már *kinyilvánították*, az alábbi következményei is vannak:

**2352** 1) Ha a tettes a szentmisében vagy más istentiszteleti szertartásban a fenti tilalom ellenére szolgálati részvételt akar vállalni, *el kell utasítani*, vagy a liturgikus cselekményt *meg kell szakítani*, ha csak ezt súlyos ok nem gátolja (1331. k. 2. § 1).

**2353** 2) Az egyházkormányzati intézkedéseket az ilyen kiközösített nem csupán meg nem engedetten, de *érvénytelenül* is végzi (1331. k. 2. § 2).

**2354** 3) A tettesnek tilos élnie korábban engedélyezett *kiváltságaival* (1331. k. 2. § 3).

**2355** 4) A tettes *nem nyerhet el érvényesen* méltóságot, hivatalt vagy más tisztséget az egyházban (1331. k. 2. § 4).

**2356** 5) Nem lesz a tettesé a *jövedelme* annak a méltóságnak, hivatalnak, tisztségnek, díjazásnak, amivel az egyházban rendelkezik (1331. k. 2. § 5), vagyis, ha a jövedelmet mégis megtartja, annak visszatérítésére köteles.

## **b. Az egyházi tilalom**

**2357** A történelem során, elsősorban a X. századtól, az *interdictum* kifejezés különféle büntetéseket jelölt. Még az 1917-es CIC-ben is többféle interdictumról volt szó: lehetett ez gyógyító vagy megtorló büntetés, lehetett személyi (interdictum personale) vagy helyre

<sup>1037</sup> Vö. pl. OCHOA, X., *Index verborum ac locutionum Codicis Iuris Canonici*, Romae 1983, 256–257; ERDŐ, P., *Ministerium, munus et officium in Codice Iuris Canonici*, in *Per* 78 (1989).

vonatkozó (*interdictum locale*), mely az illető helyen tiltott meg bizonyos szent cselekményeket. Mind a személyi, mind a helyre vonatkozó egyházi tilalom lehetett általános vagy részleges<sup>1038</sup>. A hatályos egyházjogban már csupán egyetlen fajtája maradt az egyházi tilalomnak: ez mindig cenzúra és mindig személyi jellegű (vö. Comm 16, 1984, 42).

**2358** Az egyházi tilalom (*interdictum*) hatásai hasonlóak a kiközösítés hatásaihoz, de annál enyhébbek, pontosabban a kiközösítés hatásainak egy részét alkotják. Eszerint az egyházi tilalom olyan cenzúra, melynek hatásai a következők (1332. k.; vö. CCEO 1431. k.):

A tettesnek – akárcsak a kiközösítettnek – tilos:

**2359** 1) Az eucharisztia ünneplésében vagy más istentiszteleti szertartásban a *szolgálati részvétel*.

**2360** 2) A szentségek vagy szentelmények *végzése* és a *szentségek felvétele*.

**2361** 3) Ha az egyházi tilalmat utólag kimondandó büntetésként *szabták ki, vagy már kinyilvánították*, ha önmagától beálló büntetés volt, el is kell a tettest utasítani, ha az 1. pontban említett szolgálati részvételt kísérli meg, illetőleg a liturgikus cselekményt *meg kell szakítani*, hacsak ezt súlyos ok nem gátolja.

### c. A felfüggesztés

**2362** Eltérően az 1917-es CIC-től, mely a felfüggesztést még jóvátevő – vagy régi kifejezéssel: megtorló – büntetésként is alkalmazta, a hatályos Egyházi Törvénykönyv a felfüggesztést már csak mint cenzúrát említi<sup>1039</sup>.

**2363** A mai egyházjogban a felfüggesztés (*suspensio*) olyan cenzúra, mely csak klerikusokat sújthat, és amely eltilt a *rendi hatalom* és/vagy az *egyházkormányzati hatalom* összes vagy bizonyos cselekményeitől, illetve valamilyen *hivatallal* járó összes vagy bizonyos jogok vagy feladatok gyakorlásától (1333. k. 1. §). Eszerint a felfüggesztés általában csak tiltó hatású, mégis a felfüggesztést kilátásba helyező törvény vagy parancs elrendelheti, hogy az érintett a büntető vagy kinyilvánító *ítélet után* ne hozhasson *érvényesen* kormányzati intézkedéseket (1333. k. 2. §; vö. CCEO 1432. k.).

**2364** A felfüggesztés hatása tehát – ellentétben a másik két cenzúráéval – nem mindig egységes és oszthatatlan. Ez azt jelenti, hogy ez a büntetés *felosztható*, vagyis kiszabásakor, illetve törvényben vagy parancsban való kilátásba helyezésekor meg kell jelölni, hogy mitől való eltiltással jár (vö. 1334. k. 1. §).

**2365** A *törvény* (de nem a parancs) elrendelhet önmagától beálló felfüggesztést minden meghatározás vagy korlátozás hozzáfűzése nélkül. Az ilyen büntetés a felfüggesztés fentiekben felsorolt *összes lehetséges tiltó hatásaival* jár (1334. k. 2. §, vö. 1333. k. 1. §), de nem vonja maga után külön törvényi rendelkezés nélkül a kormányzati intézkedések érvénytelenségét.

<sup>1038</sup> Vö. JOMBART, É., *Interdit*, in DDC V, 1464–1475.

<sup>1039</sup> Egyes szerzők ebből – úgy tűnik, joggal – arra következtetnek, hogy a mai egyházjogban a felfüggesztés *csak cenzúra lehet*, vö. DE PAOLIS, *De sanctionibus* 76. Vannak azonban, akik a jóvátevő büntetésként rendelt (meghatározott időre szóló!) részleges eltiltást továbbra is (valószínűleg a régi szóhasználat egyszerű átvételével) felfüggesztésnek nevezik, vö. GREEN, in *New Commentary* 1551–1552.

**2366** A helyi ordinárius és a plébános *hivatalából* való felfüggesztése, ha már kiszabták vagy kinyilvánították, az 1109. k. külön rendelkezése folytán *a házasságkötésnél való közreműködés érvénytelenségét* vonja maga után.

**2367** Az olyan felfüggesztés, mely jövedelem, fizetés, díjazás vagy más hasonlók felvételétől tilt el, maga után vonja a kötelezettséget mindannak a *visszatérítésére*, amit az érintett törvénytelenül mégis felvett, még akkor is, ha ezt jóhiszeműen tette (1333. k. 4. §).

A felfüggesztéskor az eltiltás *soha nem érintheti*:

**2368** 1) *Illetékességi okból*: az olyan hivatalokat vagy kormányzati hatalmat, mely nincs alárendelve a büntetést (törvényben vagy parancsban) rendelő előljáró hatalmának (1333. k. 3. § 1).

**2369** 2) *Emberienség okából*: a tettest hivatalánál megillető lakhatási jogot (1333. k. 3. § 2).

**2370** 3) *Az egyházi javak biztonsága miatt*: a felfüggesztett személy hivatalához esetleg hozzátartozó javak kezelési jogát, ha a büntetés önmagától beáll (1333. k. 3. § 3). Ilyenkor ugyanis előfordulhatna pl., hogy a felfüggesztés már beállt, de ez még hivatalos kinyilvánítást nem nyert, s így jogbizonytalanság lenne a tettes által végzett vagyoni jogi ügyletek törvényességét illetően, vagy nem volna, aki ezeket a javakat kezelje.

### 3. A cenzúrák tilalmainak felfüggesztése

**2371** Ha szent szolgálatot teljesítő személyt valamilyen cenzúra eltilt a szentségek vagy szentelmények végzésétől, a rendi vagy az egyházkormányzati hatalom gyakorlásától, ebből lelkipásztori nehézségek adódhatnak. A lelkek javára különösen sürgős szükség lehet a szentségek kiszolgáltatására. Ugyancsak fontos szempont a tettes jó hírének megőrzése a külső fórumon akkor, mikor a büntetés (vagy akár az alapjául szolgáló cselekmény is) rejtett. Mindezek miatt az egyházjog bizonyos esetekben a cenzúrák tilalmainak felfüggesztődését rendeli el.

**2372** *Bármely cenzúra esetén*, mely eltilt a szentségek vagy a szentelmények végzésétől vagy a kormányzati intézkedések hozatalától, a tilalom felfüggesztődik, ha ez *halálveszélyben* lévő hívők ellátásához szükséges (1335. k., vö. pl. 976. k.).

**2373** *Ki nem nyilvánított önmagától beálló cenzúra esetén* a cenzúrával járó ilyen tilalom felfüggesztődik ezenkívül akkor is, ha a szentséget, szentelményt vagy kormányzati intézkedést egy *hívő kéri*. Ezt pedig bármely megfelelő okból szabad kérnie (1335. k.). A Pápai Törvénytárgyaló Tanács hiteles törvénytárgyalatban szögezte le 1997. V. 19-én (AAS 89, 1997, 63–64), hogy teljesen tilos a hívőknek olyan pap liturgikus szolgálatát kérniük, aki házassági kísérlet miatt ipso facto fel van függesztve, még akkor is, ha a felfüggesztés beálltát még nem nyilvánították ki.

## 88. §. A jóvátévő büntetések

### 1. Fogalmuk, jellegük

**2374** Az 1917-es CIC-ben megtorló büntetés (*poena vindicativa*) néven szereplő szankciókat az új Egyházi Törvénykönyv Szent Ágoston szavával élve<sup>1040</sup> *jóvátévő* büntetésnek (*poena expiatoria*) nevezi. A CIC a jóvátévő büntetéseket nem határozza meg. Fogalmuk lényegében azonos maradt a régi jog szerinti megtorló büntetéseivel. A CCEO a büntetések gyógyító jellegére teszi a hangsúlyt, éppen ezért nem tesz kifejezett különbséget cenzúrák és jóvátévő büntetések között (vö. CCEO 1429–1430. k.)<sup>1041</sup>.

**2375** A jóvátévő büntetések olyan egyházi büntetések, melyek közvetlenül a büntetendő cselekmény jóvátételére irányulnak úgy, hogy elengedésük – eltérően a cenzúrákétól – nem függ a tettes makacsságának megszűnésétől (vö. 1917-es CIC 2286. k.).

**2376** Ennélfogva a jóvátévő büntetések, és csak azok, szólhatnak *örökre* vagy *meghatározott időre*. Szólhatnak azonban meghatározatlan időre is (1336. k. 1. §).

**2377** A jóvátévő büntetések rendelésére néhány törvényi *korlátozás* vonatkozik. *Örökre szóló* jóvátévő büntetés parancsban nem rendelhető (1319. k. 1. §). *Klerikusi állapotról való elbocsátást* pedig még részleges törvénnyel sem lehet rendelni (1317. k.). Az egyetemes jogban felsoroltaktól eltérő *fajtajú* jóvátévő büntetések rendelésével kapcsolatban is tartalmaz a CIC megszorítást (lásd alább 2). *Önmagától beállóként* pedig csak olyan fajta jóvátévő büntetéseket lehet rendelni, melyeket a CIC az 1336. k. 1. § 3. számában sorol fel.

### 2. Fajaik

**2378** A jóvátévő büntetések felsorolása a Codexben nem kimerítő. Az 1336. kánonban említettekén kívül más fajták is alkalmazhatók, de csak törvény, nem pedig parancs rendelhet ilyen sajátos fajtajú büntetéseket (1336. k. 1. §, vö. 1312. k. 2. §).

Az 1336. k. 1. § a következő jóvátévő büntetéseket nevezi meg:

**2379** 1) Egy bizonyos területen vagy helyen való *tartózkodás tilalma vagy előírása*. Ezt a büntetést csak klerikusokra vagy szerzetesekre lehet kiszabni, de a valahol való tartózkodás előírása (kényszertartózkodás) szerzetesekre csak szabályzatuk keretei közt róható ki (1337. k. 1. §). Ez a rendelkezés nem alkalmazható a világi intézmények vagy az apostoli élet társaságainak tagjaira (vö. 18. k.). Ahhoz, hogy valaki számára egy bizonyos helyen (akár egy bizonyos házban) vagy területen való tartózkodást írjanak elő, szükséges az illető hely ordináriusának beleegyezése, hacsak nem olyan házról van szó, amelyet az egyházmegyén kívüli vezeklő vagy javításra szoruló klerikusok számára is létesítettek (1337. k. 2. §).

**2380** 2) *Megfosztás* valamilyen hatalomtól, hivataltól, tisztségtől, jogtól, kiváltságtól, felhatalmazástól, címtől, kitüntető jelvénytől, még akkor is, ha ezek csupán tiszteletbeliek (1336. k. 1. § 2).

<sup>1040</sup> *De civitate Dei* 21, 13.

<sup>1041</sup> Vö. GREEN, *New Commentary*, 1553.

**2381** 3) *Eltiltás* az előbbi pontban felsoroltak *gyakorlásától* általában, illetve egy bizonyos helyen vagy egy bizonyos helyen kívül való gyakorlásuktól. Ezek a tilalmak sohasem teszik a cselekményt érvénytelenné (1336. k. 1. § 3). Egyedül ezek az eltiltások lehetnek önmaguktól beálló jóvátévő büntetések (1336. k. 2. §), vö. pl. 1383. k.

**2382** A *tilalmak felfüggesztődése*, ha az 1336. k. 1. § 3. számában említett tilalmakról van szó, a cenzúrák felfüggesztődéséhez hasonlóan az 1335. k. szerint alakul (1338. k. 3. § – lásd fent 87. §. 3).

**2383** 4) *Büntető áthelyezés* más hivatalba (1336. k. 1. § 4). Megjegyzendő, hogy az áthelyezés csak akkor jóvátévő büntetés, ha büntetendő cselekmény büntetéseként róják ki. Egyébként többnyire egyszerű közigazgatási intézkedés, melynek során az egyes hivatalok jellegének megfelelő szabályok szerint kell eljárni (vö. 190. k., 1748–1752. k.). Gyakran előfordul, hogy az a tény, mely a nem büntető áthelyezést indokolja (vö. 1748. k.), egyben büntetendő cselekmény is, vagy annak következménye. Érthető, hogy az egyházi hatóságok többnyire az egyszerű egyházkormányzati intézkedést részesítik előnyben (teljesen törvényesen!) a büntetőeljárás lefolytatásával szemben.

**2384** 5) *Elbocsátás a klerikusi állapotból* (1336. k. 1. § 5). Megjegyzendő, hogy ez a büntetés, noha a klerikusi állapottal járó köteleességek és jogok elvesztésével jár, nem vonja maga után a nőtlenség kötelezettsége alóli felmentést (vö. 291. k.). A klerikusi állapotot egyébként nem csupán büntetésként (vö. 1364. k., 1367. k., 1370. k., 1394. k., 1395. k.) lehet elveszteni (vö. 290. k. 1 és 3).

### 3. A megfosztás és a tilalom tárgyi korlátai

**2385** A fenti felsorolás 2–3. pontjában (1336. k. 1. § 2-3) említett megfosztások és tilalmak soha sem érintik azokat a hatalmakat, hivatalokat, tisztségeket, jogokat, kiváltságokat, felhatalmazásokat, kegyeket, címeket, jelvényeket, *amelyek nincsenek alávetve* a büntetést (törvényben vagy parancsban) rendelő előljáró hatalmának (1338. k. 1. §; vö. CCEO 1430. k.).

**2386** A *rendi hatalomtól* senkit *megfosztani nem lehet* (1338. k. 2. §), mégpedig dogmatikai okból. Az egyházi rend szentsége ugyanis eltörölhetetlen jegyet hagy hátra, melyet megszüntetni nem lehet (Conc. Trid., Sess. XXIII, De sacramento ordinis c. 4: DS 1767; uo. can. 4: DS 1774).

**2387** Az *akadémiai fokozatoktól* sem lehet birtokosukat *megfosztani* (1338. k. 2. §). Ennek a rendelkezésnek azonban nem annyira az ontológiai lehetetlenség az oka, mint inkább az emberiség figyelembevétel a törvényhozó részéről<sup>1042</sup>.

<sup>1042</sup> Vö. DE PAOLIS, *De sanctionibus* 80.

## 89. §. A büntető óvintézkedések és a vezeklések

### 1. Fogalmuk, jellegük

**2388** A büntető óvintézkedések (remedia poenalia) és a vezeklések (paenitentiae) a büntetendő cselekményekkel kapcsolatosak ugyan, de nem büntetések a szó szoros értelmében (vö. 1312. k.). Ezek az intézkedések enyhébbek a büntetéseknél, és – mint a büntetőjog alapelveiről szólva már említettük – céljuk vagy büntetés helyettesítése (vö. 1348. k.), támogatása vagy megelőzés vagy büntetendő cselekmény elkövetésének megakadályozása.

**2389** Feltételeznek valamilyen külső rendellenességet vagy gondatlanságot, mely büntetendő cselekmény elkövetésének veszélyét hordozhatja magában, vagy amelynek jóvátétele büntetéssel nincs kellően biztosítva (noha esetleg bűncselekmény), és valamilyen kellemetlenséget is tartalmaznak.

### 2. A büntető óvintézkedések

**2390** A büntető óvintézkedések olyan büntető jellegű intézkedések, melyek megelőző és elhárító hatásúak. Céljuk lehet: *büntető*, mikor büntetést helyettesítenek; *megelőző*, mikor bűncselekmény elkövetésének veszélye forog fenn; vagy *elhárító*, mikor a szoros értelemben bűncselekménynek nem számító tettekből fakadó botrányt vagy rendzavarást igyekeznek megszüntetni.

**2391** Az 1917-es CIC még négyféle ilyen óvintézkedést említett: a figyelmeztetést (monitio), a dorgálást (correptio), a büntető parancsot (praeceptum) és a felügyeletet (vigilantia) (1917-es CIC 2306. k.). A hatályos Codex a kérdést rövidebben tárgyalja, a büntető parancsot nem tekinti büntető óvintézkedésnek, hanem csupán kétféle<sup>1043</sup> ilyen intézkedést ismer: a figyelmeztetést és a dorgálást.

**2392** A kánoni *figyelmeztetés* kiadója személyesen vagy más által az ordinárius. Akkor figyelmeztethet így valakit, ha: az illető büntetendő cselekmény elkövetésének *közeli veszélyében* forog, vagy ha az ellene lefolytatott vizsgálat alapján *súlyos a gyanú* (de még nincs teljesen bizonyítva), hogy büntetendő cselekményt követett el (1339. k. 1. §).

**2393** A kánoni figyelmeztetésnek tartalmaznia kell az indokokat, melyekre alapul, és módot kell adnia az érintettnek a védekezésre (vö. *Comm* 16, 1984, 44). A figyelmeztetés gyakran a büntetés kiszabásának előkészítő lépése (vö. 1347. k.).

**2394** A *dorgálásban* az ordinárius azt részesítheti, akinek viselkedéséből *botrány* vagy *súlyos rendzavarás* támad. A dorgálás módja a személy és a tett sajátosságainak megfelelően más és más lehet (1339. k. 2. §).

---

<sup>1043</sup> Egyesek szerint e két típus felsorolása a Codexben nem taxatív, vö. *Código* BAC 651. Nem látszik azonban indokoltnak, hogy egyéb intézkedések ilyen jellegét kutassuk. A „büntető óvintézkedés” minősítés jogkövetkezményei ugyanis aligha jelentősek és egyértelműen tisztázottak.

**2395** A figyelmeztetésnek és a dorgálásnak mindig nyoma kell, hogy legyen valamilyen okiratban, melyet az egyházmegyei hivatal titkos levéltárában kell őrizni (1339. k. 3. §).

### **3. A vezeklések**

**2396** A külső fórumon kiszabott vezeklések nem azonosak a gyónásban adott elégtétellel, csupán annyiban hasonlítanak hozzá, hogy itt is a vallásosság, az áhítat vagy a segítő szeretet valamely cselekedetének elvégzését írják elő (1340. k. 1. §). Bennük a tettes valamilyen a közösséggel kapcsolatos elégtételt szolgáltat a törvény áthágása miatt. A vezeklések kiszabásának leggyakoribb célja a jóvátétel olyan esetekben, amikor a büntetés kimondásától a hatóság eltekint (vö. pl. 1344. k. 2), vagy amikor a büntetést elengedik (vö. 1358. k. 2. §). Céljuk lehet a büntetés súlyosbítása is (vö. 1312. k. 3. §).

**2397** *Titkos* áthágás miatt sohasem szabad nyilvános vezeklést kiszabni (1340. k. 2. §).

**2398** A vezeklés kiszabója az *ordinárius*. Ő jogosult arra is, hogy a figyelmeztetés vagy dorgálás büntető óvintézkedéséhez vezekléseket fűzzön (1340. k. 3. §).



## 90. §. A büntetések alkalmazása

### 1. Alapelvek

**2399** A büntetés alkalmazása az az intézkedés, amelynek révén a törvényben vagy parancsban rendelt büntetést a konkrét személyre kiszabják, vagy beállításának megtörténtét kinyilvánítják.

#### a. Az ordinárius mint büntető hatóság

**2400** A büntetéseket alkalmazó hatóság az egyházban általában az *ordinárius* (vö. 1341. k.). Ő az, aki a büntetést közigazgatási vagy bírói úton személyesen alkalmazza, vagy legalábbis a büntetés kimondására vagy kinyilvánítására irányuló eljárás megindításáról gondoskodik (vö. 1341. k., 1717–1721. k.). A plébánosnak semmilyen büntető hatalma nincs.

#### b. A büntetés megengedett alkalmazásának előfeltételei

**2401** Az egyházi büntetőjog egyik igen jellemző alapelve (vö. 1917-es CIC 2214. k. 2. §; Conc. Trid., Sess. XIII, De ref. c. 1 [= pr.]: COD 698–699), hogy ha a büntetés célja, vagyis a botrány helyrehozása, az igazságosság helyreállítása és a tettes megjavítása testvéri feddével (vö. Mt 18,15), dorgálással vagy a lelkipásztori gondoskodás más eszközeivel *elégé* elérhető, nem kell büntetést alkalmazni. Ezért az ordináriusnak a büntetés alkalmazására az eljárás megindításáról csak akkor kell gondoskodnia, ha ezeknek a céloknak mindegyike más úton nem érhető el kellőképpen (1341. k., vö. 695. k. 1. §; CCEO 1401. k.).

**2402** A büntetés céljainak kellő elérhetősége nem mindig ugyanazt jelenti. Ha a cselekményre cenzúra van rendelve, kellőképpen megvalósul a büntetés célja ha a tettes a makacssággal az 1347. k. 2. §-a szerint felhagy, vagyis abbahagyja az elkövetést, megbánja a cselekményt, helyrehozza a károkat és a botrányt, vagy erre legalább komoly ígéretet tesz. A jóvátévő büntetéseket érdemlő cselekmények esetében nem elegendő a büntetés céljának kellő megvalósulásához az ígéret, hanem a botrány helyrehozatala és az igazságosság helyreállítása ténylegesen meg kell, hogy történjék<sup>1044</sup>.

#### c. A közigazgatási és a bírói út

**2403** A büntetések alkalmazása történhet közigazgatási vagy bírói úton. A bírói utat tekinti az egyházjog az általánosabb vagy rendesebb módnak. Ez látszik abból is, hogy a törvényhozó feltételeket sorol fel arra nézve, hogy mikor lehet a büntetést közigazgatási úton alkalmazni (vö. 1342. k. 1–2. §). Elvileg tehát a bírói út mindig követhető, a közigazgatási viszont nem minden esetben. A gyakorlatban azonban a peres eljárás bonyolultabb és hosszadalmasabb, ezért a büntetéseket – hacsak lehet – szinte mindig közigazgatási úton, azaz határozatilag szabják ki vagy nyilvánítják ki. Mindezt az egyház elemi önvédelmének belső szükséglete és a képzett munkatársi gárda sokféle szinte teljes hiánya kellően indokolni látszik. Egyébként mindazokban az esetekben, amikor a büntetés alkalmazására törvényesen

---

<sup>1044</sup> Vö. DE PAOLIS, *De sanctionibus* 84.

közigazgatási eljárást követnek, ennek az eljárásnak a szabályai is szavatolják a tettes jogainak védelmét, védekezési lehetőségét.

**2404** Peren kívüli *határozat útján* akkor lehet a büntetést kimondani vagy kinyilvánítani, ha a bírói eljárás lefolytatását bármely *megfelelő ok* akadályozza (ilyen lehet pl. a személyi és az anyagi feltételek vagy az idő fent említett hiánya). Büntető óvintézkedést és vezeklést minden esetben lehet határozat útján alkalmazni (1342. k. 1. §).

**2405** *Határozat útján nem lehet* sem kimondani, sem kinyilvánítani *örökre szóló büntetéseket*, sem pedig olyanokat, melyeknek határozati úton való alkalmazását az őket rendelő törvény vagy parancs tiltja (1342. k. 2. §).

**2406** A bíró és a büntetést határozatilag alkalmazó előjáró, az eljárás módját érintő előírásoktól eltekintve, hasonló szabályok szerint tevékenykedhet a büntetések kimondását vagy kinyilvánítását illetően. Amit ugyanis a törvény vagy a parancs erre nézve a *bíróról* mond, alkalmazni kell az ilyen *előjáróra* is, hacsak az ellenkezője ki nem tűnik (1342. k. 3. §).

## 2. Különös szempontok

**2407** A cenzúrák, illetve a meghatározatlan büntetések kiszabásáról szóló és a büntetések fajainak bemutatásakor már említett (lásd fent 85. §. 2. c; 87. §. 1) általános elveken (1347. k., 1349. k.) kívül a büntetések alkalmazásával kapcsolatban az egyetemes egyházjog egyéb különleges szempontokat is hangsúlyoz.

### a. A fakultatív büntetés mérséklése

**2408** Ha a törvény vagy a parancs felhatalmazza a bírót (vagyis a büntetést alkalmazó minden hatóságot – vö. 1342. k. 3. §), hogy alkalmazza vagy ne alkalmazza a büntetést, azaz ha a büntetés fakultatív, a büntető hatóság a büntetést lelkiismerete és józan belátása szerint *mérsékelheti* is, vagy *vezeklést* róhat ki helyette (1343. k.).

### b. A büntetés kimondásának elhalasztása

**2409** Még ha a törvény kötelező és nem fakultatív büntetést rendel is, a bíró, illetve a büntető előjáró jogosult a büntetés kimondását lelkiismerete és józan belátása szerint alkalmasabb időre *halasztani*, ha előre látható, hogy a tettes elszármazott megbüntetéséből *nagyobb bajok* származnak (1344. k. 1). Ezek a bajok fenyegethetik magát a tettetést vagy az egyházi közösséget.

### c. Tartózkodás a büntetés kimondásától

**2410** Kötelező büntetések esetén is jogában áll a büntető hatóságnak a büntetés kimondásától *tartózkodni* vagy *enyhébb* büntetést, illetve vezeklést alkalmazni, ha: 1) a tettes *megjavult* és a botrányt *helyrehozta*; vagy 2) az illetőt a polgári hatóság *elégge megbüntette*, vagy előreláthatólag kellően meg fogja büntetni (1344. k. 2).

**2411** Az 1341. kánonban – mint említettük – az az alapelv fogalmazódott meg, hogy nem kell büntetőeljárást indítani ott, ahol annak célja már megvalósult. A most szóbanforgó lehetőség a büntetés kimondásától való tartózkodásra ettől különböző helyzetekre

vonatkozik: olyan esetekre, amikor az eljárás már folyik, és közben javul meg a tettes (e megjavulásba az igazságosság helyreállításának legalább a szándéka is beleértendő), és hozza helyre a botrányt<sup>1045</sup>. Ezekhez járulnak emberiességi okból azok az egyéb helyzetek, amikor a polgári hatóság kellő büntetése már kiszabásra került, vagy előrelátható.

#### d. A felfüggesztett büntetés

**2412** A már alkalmazott *jóvátevő* büntetés megtartásának kötelezettségét a büntető hatóság felfüggesztheti, ha: 1) a tettes *kifogástalan előélet* után *először* követett el büntetendő cselekményt; és 2) *nem sürget* a botrány helyrehozatalának szüksége. Ha azonban a tettes a büntető hatóságtól meghatározott időn belül ismét (bármilyen) büntetendő cselekményt követ el, le kell töltenie a mindkét cselekményért járó büntetést, kivéve ha időközben a korábbi büntetendő cselekmény miatt már elévült a büntető kereset (1344. k. 3), vagyis a már kiszabott büntetés (vö. 1363. k.).

**2413** Kifogástalan (dicséretes) előletről akkor szokás beszélni, ha a tettes még nem volt büntetve, és igen jó hírnévnek örvend<sup>1046</sup>.

#### e. Tartózkodás a büntetéstől egyes enyhítő körülmények esetén

**2414** Ha a büntetés célja sem az eljárás megindítása előtt, sem annak folyamán nem valósult meg, s így a fentiekben említett rendelkezések alapján a büntetőeljárás megindításától, illetve a büntetés kiszabásától nem lehetne tartózkodni, erre mégis van lehetőség, ha: 1) fennállnak a beszámíthatóságot *csökkentő* bizonyos *körülmények* (az értelem tökéletlen használata, félelem, szükség, szenvedély, ittasság vagy más hasonló zavart állapot – vö. 1324. k. 1. § 1–3, 5), és 2) a büntető hatóság *úgy véli*, hogy másképpen jobban lehet gondoskodni az illető megjavításáról (1345. k.).

#### f. A halmazat

**2415** Halmazatról akkor beszélünk, ha egy tettes egyetlen vagy több különálló cselekménnyel több büntetendő cselekményt követ el. Ha ezekre *önmagától beálló* büntetés van rendelve, akkor annyi büntetés áll be, ahány bűncselekményt az illető elkövetett. *Utólag kimondandó* büntetések esetén is az anyagi kumuláció elve (annyi büntetés, ahány bűncselekmény) a halmazati büntetés kiszabásának szabálya az 1346. k. megfogalmazásából következően (vö. 1917-es CIC 2224. k. 1. §). Ha azonban ezeknek az utólag kimondandó büntetéseknek a halmaza túlzottnak látszik, a bíró józan megítélése szerint, méltányos határok között mérsékelheti a büntetéseket (1346. k.).

**2416** Ezt a mérséklést szabad belátása szerinti módon végezheti. Így nincs akadálya annak, hogy ilyenkor akár a halmazati büntetés kiszabására vonatkozó, más jogrendekben használatos elveket kövessen, pl. az abszorpció elvét, amely szerint a bíró a halmazatban szereplő legsúlyosabb cselekményre rendelt büntetési tétel keretei között értékeli a többi bűncselekményeket, vagy az aszperáció (jogi kumuláció) elvét, melynek alapján a

<sup>1045</sup> Vö. DE PAOLIS, *De sanctionibus* 89.

<sup>1046</sup> Vö. PINTO, P. V. (a cura di), *Commento al Codice di Diritto Canonico*, Città del Vaticano 22001 [Commento[2]] 795.

legsúlyosabb bűncselekményre rendelt büntetéshez a többi cselekmény mindegyikéért enyhébb büntetéseket fűz, vagy minden büntetési tételt arányosan csökkent<sup>1047</sup>.

### g. Ordináriusi intézkedések

**2417** Ha a tettet a vád alól *felmentik*, vagy semmilyen *büntetést nem szabnak* ki rá, az ordinárius az illető javára és a közjó érdekében megfelelő figyelmeztetésekkel, más lelkipásztori eszközökkel vagy akár büntető óvintézkedésekkel is élhet (1348. k.). Ezek a lehetőségek nem arra az esetre vonatkoznak, mikor a vádlottat azért mentették fel, mert ártatlan (*Comm* 16, 1984, 44), hanem más okból, pl. kellő bizonyítékok hiányában, vagy az 1344–1345. k. alapján (lásd fent a, c és e), vagy akár elévülés miatt.

### h. A klerikusok megbüntetése és megélhetésük

**2418** Mikor *klerikusokra* büntetést szabnak ki, mindig ügyelni kell arra, nehogy az illető nélkülözze azt, ami tisztos ellátásához szükséges (vö. 281. k.), kivéve ha a klerikusi állapotból való elbocsátásról van szó (1350. k. 1. §). Ilyenkor ugyanis a tettes megszűnik klerikusnak lenni, és ezért automatikusan elveszti az ellátáshoz való sajátosan klerikusi jogot.

**2419** Természetesen az egyházi hatóság az ellátásról nem köteles a tettes által kívánt módon és helyen gondoskodni, sőt gondoskodni sem akkor, ha az illető nem nélkülözi az ellátást.

**2420** Az Egyházi Törvénykönyv átdolgozása során eleinte csak a *jóvétevő* büntetéssel sújtott klerikus ellátását biztosította a szöveg. A végleges változatban az 1350. k. 1. §-a ugyanezt azok számára is szavatolja, akiket cenzúrával büntettek (vö. *Comm* 9, 1977, 165–166). Nem vonatkozik azonban ez a rendelkezés azokra a klerikusokra, akikre a büntetést nem kiszabták, azaz *kimondták* (*irrogatio*), mint az idézett kánonban áll, hanem *kinyilvánították*. Tehát az önmagától beálló büntetésbe esett klerikus ellátására a büntetés kinyilvánítása után az egyházi hatóság az idézett kánon szerint nem köteles (pl. ha a klerikus polgári házasságkötés miatt automatikusan felfüggesztődik).

**2421** Akit pedig a klerikusi állapotból elbocsátottak, annak nincs ugyan jogigénye az ellátásra, de ha *valóban* *szükséget* szenved a *büntetés miatt*, az ordináriust a jog felszólítja, hogy igyekezzék a lehető legjobb módon intézkedni megsegítésére (1350. k. 2. §)<sup>1048</sup>.

<sup>1047</sup> Vö. *Código EUNSA* 812.

<sup>1048</sup> A magyarázók és fordítók döntő többsége egyetértően látszik abban, hogy a „*providere curet*” kifejezés semmiképpen sem jelentheti, hogy az ordinárius a teljes ellátásra lenne köteles. Egyesek szerint a kánon jelentése, hogy az ordináriusnak meg kell tennie ami módjában áll, hogy az illető elkerülje az igazi nyomorúság állapotát, vagyis „*hogy ne legyen kénytelen koldulni*” (*Comento*[2] 797). Mások szerint a kánon csupán ajánlja, hogy a helyi ordinárius lehetőségei szerint igyekezzék „*segíteni*” (*Código BAC* 657; vö. PARALIEU, R., *Guide pratique du Code de Droit Canonique. Notes pastorales*, Bourges 1985, 391: „*secours*”; RUF 353: „*Abhilfe*”). Ismét mások a „*curet*” buzdító jellegét hangsúlyozzák, szemben az 1350. k. 1. §-ának valódi jogi kötelezettségével (GREEN, in *New Commentary* 1564).

### 3. A büntetés térbeli és időbeli hatása

#### a. Hol és mikor kötelez a büntetés

**2422** A büntetés a tettet *mindenütt* kötelezi, még akkor is, *ha megszűnt a joga* (pl. hivatalának elvesztésével) akár annak az előljárónak, aki a büntetést törvényben vagy parancsban rendelte, akár pedig annak, aki azt kiszabta. Kivételt képeznek azok az esetek, amikor kifejezett ellenkező rendelkezés szól a büntetés időbeli vagy térbeli hatásáról (vö. pl. 1335. k., 1352. k.).

**2423** Noha a részleges törvények csak azon a területen köteleznek, amely számára kiadták őket, s ott is általában csak azokat, akik ott lakóhellyel vagy pótlakóhellyel rendelkeznek és egyben ott is tartózkodnak (vö. 12. k. 3. §), ha egyszer valaki pl. egy részleges büntető törvény áthágásáért büntetést kapott, ez mindenhová elkíséri („*poena adhaeret ossibus*”)<sup>1049</sup>.

#### b. A büntetés felfüggesztődése

**2424** A szentségek, szentelmények, kormányzati intézkedések *végzésétől* (kiszolgáltatás stb.) eltiltó cenzúrák, illetve a hatalom, hivatal, tisztség, jog, kiváltság, felhatalmazás, kegy, cím, jelvény *használatától való eltiltást* tartalmazó jóvátevő büntetések felfüggesztődéséről (1335. k., 1338. k. 3. §) fentebb már szóltunk (87. §. 3, 88. §. 3).

**2425** A szentség vagy szentelmény *felvételét* tiltó büntetésnek ez a tilalma (és nem az egész büntetés) ideiglenesen felfüggesztődik, amíg a tettes *halálveszélyben* forog (1352. k. 1. §).

**2426** A *ki nem nyilvánított önmagától beálló büntetés* egészének vagy egy részének megtartási kötelezettsége annyiban függesztődik fel, amennyiben azt a tettes nem tudja megtartani *súlyos botrány vagy becsületvesztés* veszélye nélkül, feltéve, hogy ez az illetőre beállt büntetés *nem közismert* ott, ahol tartózkodik (1352. k. 2. §).

**2427** A büntetést kimondó vagy kinyilvánító ítélet vagy határozat elleni *fellebbezésnek vagy felfolyamodásnak* a büntetés végrehajtását felfüggesztő hatása van (1353. k.).

**2428** Megjegyzendő azonban, hogy a hivataltól való megfosztás (vagy az elmozdítás) ellen a fellebbezésnek vagy felfolyamodásnak olyan értelemben van csupán a végrehajtást felfüggesztő hatása, hogy a hivatal az ügy eldöntéséig nem tölthető be tartósan más személlyel (vö. 1747. k. 3. §, mely a büntetések elleni felfolyamodás, illetve fellebbezés esetére is alkalmas megoldás), de az elmozdított személy hatalma a felfolyamodás vagy fellebbezés eldöntéséig ugyancsak fel van függesztve (143. k. 2. §). Tehát azon a címen, hogy valaki felfolyamodott az őt hivatalától megfosztó határozat ellen, nem folytathatja tovább rendes hatalom gyakorlásával járó hivatali ténykedését.

<sup>1049</sup> Vö. pl. *Código EUNSA* 813; *Código BAC* 657–658.

## 91. §. A büntetések megszűnése

### 1. A megszűnés módjai

**2429** A büntetés megszűnésének módjai: 1) a büntetés letöltése; 2) a tettes halála (mellyel csak a büntetés szűnik meg, de nem a polgári felelősség, pl. követelés a hagyaték terhére); 3) az elévülés; 4) az elengedés.

**2430** A felsorolt módok közül a gyakorlatban legtöbbször az elengedés okoz problémát. Róla a CIC részletesebben is rendelkezik. Az elengedés jogintézményének azért is különösen nagy a jelentősége, mert a büntetések gyakran kegyelmet közvetítő eszközöktől is elzárják a tettet, márpedig az egyházban a legfőbb törvénynek a lelkek üdvösségének kell lennie (1752. k.). Az egyház egyrészt köteles mindenkihez szóló üdvösségmunkáló küldetésének hiteles teljesítése érdekében saját kebelén belül a bűncselekményeket büntetésekkel is kiküszöbölni, a tettes üdvösségét azzal is szolgálni, hogy a büntetés szigorával készíti az objektíve helyes magatartásra, sőt akár ennek szubjektív elfogadására is ösztönzi; másrészt viszont adódhatnak helyzetek, amikor a tettes lelki java érdekében a büntetés elengedése vagy bizonyos hatásainak felfüggesztése indokolt.

**2431** Szemben az 1917-es CIC szóhasználatával, mely a cenzúrák feloldozásáról (absolutio) és a jóvátévő (megtorló) büntetések alóli felmentésről (dispensatio) beszélt, a hatályos Egyházi Törvénykönyv egységesen a büntetések *elengedéséről* (remissio) szól. Továbbra is fennmaradt azonban a jogi különbség a cenzúrák és a jóvátévő büntetések elengedése között. A cenzúra elengedéséhez a tettesnek, ha a makacssággal felhagyott, joga van (1358. k. 1. §). A jóvátévő büntetés elengedése *kegy*<sup>1050</sup>. A CIC különösen erre az utóbbira tér ki részletesen.

### 2. A büntetést elengedő hatóság

#### a. Általános elv

**2432** A büntetés elengedésére általában legalább ordináriusi szintű végrehajtó hatóságok jogosultak. Az 1355–1356. *kánonban felsoroltakon* (lásd alább b–d) kívül ugyancsak elengedhetik a büntetést mindazok, akik az illető büntető törvény alól *felmentést adhatnak*<sup>1051</sup>, vagy a büntető parancs alól felszabadíthatnak (1354. k. 1. §), továbbá akiket erre a büntetést elrendelő *törvény vagy parancs felhatalmaz* (1354. k. 2. §).

**2433** Bizonyos büntetések elengedését az Apostoli Szentszék fenntartja magának vagy más hatóságoknak. Ilyenkor a fenntartást *szorosán kell értelmezni* (1354. k. 3. §).

**2434** A II. Vatikáni Zsinat (CD 8b) és az azt követő törvényhozás (MP *Pastorale munus*, 1963. XI. 30, nr. 14: AAS 56, 1964, 8; MP *De Episcoporum muneribus*, 1966. VI. 15, nr. IX, 19: AAS 58, 1966, 472) irányát folytatva a CIC (vö. 1341. k., 1355-1356. k.) a büntetések alkalmazására az eljárás megindításában és a büntetések elengedésében a püspökök (illetve az ordináriusok – vö. 134. k.) alapvető hatáskörét hangsúlyozza. Ezért nincs már szó az

<sup>1050</sup> Vö. pl. *Código BAC* 659; *Código EUNSA* 815.

<sup>1051</sup> A büntető törvények alól felmentést többnyire még a megyéspüspök sem adhat (87. k. 1. §).

ordináriusnak fenntartott büntetésekről. A fenntartás ugyanis olyan intézkedés, mellyel a felsőbb hatóság az alsóbb szerveknek valamilyen jogát korlátozza (jelen esetben a büntetés elengedésére)<sup>1052</sup>. Ámde az ordináriusnál alacsonyabb szervek általában nem jogosultak büntetések elengedésére, hacsak a jog vagy külön intézkedés erre fel nem hatalmazza őket.

### b. A törvényben rendelt büntetés elengedője

**2435** A törvényben rendelt és már *kimondott vagy kinyilvánított* büntetést, ha nincs az Apostoli Szentszéknek fenntartva, elengedheti: 1) az az *ordinárius*, aki a büntetés alkalmazására a *pert* elindította, vagy a büntetést személyesen vagy más által *határozatilag* kimondta vagy kinyilvánította; 2) a tettes *tartózkodási helyének ordináriusa*, de neki, ha ez rendkívüli körülmények miatt nem lehetetlen, előbb meg kell kérdeznie az előző pontban szereplő ordináriust (1355. k. 1. §).

**2436** A törvényben rendelt, de még *ki nem nyilvánított* önmagától beálló büntetést, ha nincs az Apostoli Szentszéknek fenntartva, elengedheti: 1) az *ordinárius* alárendeltjeinek és azoknak, akik területén tartózkodnak, vagy ott követték el a büntetendő cselekményt; 2) *bármely püspök*, de csak *szentségi gyónásban* (1355. k. 2. §).

**2437** Az *ordináriusok* a büntetések elengedésére szóló hatalmukat továbbadhatják *megbízottnak*, mivel az rendes végrehajtói hatalom (vö. 137. k. 1. §). A szentségi gyónásban még *ki nem nyilvánított* büntetést elengedő felszentelt püspökök, ha nem ordináriusok, ezt a hatalmukat nem delegálhatják<sup>1053</sup>, hiszen nem hivataluk alapján, hanem méltóságukra (teológiaiilag nézve: szent rendjükre) való tekintettel rendelkeznek vele. Így nem lehet szó rendes hatalomról, hanem az egyetemes egyházi törvény által az illetők személyes adottságaira való tekintettel adott megbízotti végrehajtói hatalomról (vö. 137. k. 2. §). Márpedig az effajta hatalom nem delegálható.

### c. A parancsban rendelt büntetések elengedője

**2438** Ha a parancsot az *Apostoli Szentszék adta ki*, a benne rendelt büntetés elengedésére is csak ő jogosult<sup>1054</sup>.

**2439** A *nem az Apostoli Szentszék*, hanem más egyházi hatóság parancsával elrendelt akár utólag kimondandó, akár önmagától beálló büntetést elengedheti: 1) az elkövető *tartózkodási helyének ordináriusa*; 2) ha pedig a büntetést már kimondták vagy kinyilvánították, az az *ordinárius*, aki a *büntető pert kezdeményezte* vagy a *büntető határozatot* (mely a büntetést kiszabja vagy kinyilvánítja) személyesen vagy más útján *kiadta* (1356. k. 1. §).

**2440** Mielőtt a büntetést elengednék, meg kell kérdezni a büntetést kilátásba helyező parancs kiadóját, hacsak ez rendkívüli körülmények miatt nem lehetetlen (1356. k. 2. §). Ha ez a megkérdezés – hasonlóan a törvényben rendelt büntetés elengedésekor az azt közvetve vagy közvetlenül kiszabó vagy kinyilvánító ordinárius megkérdezéséhez (vö. 1355. k. 1. § 2) – elmarad, a büntetés elengedése, egyes szerzők szerint<sup>1055</sup>, a 127. k. 2. § 2. száma értelmében

<sup>1052</sup> Vö. BRIDE, A., *Censures (peines)*, in *DDC* III, 206.

<sup>1053</sup> Vö. PIÑERO CARRION II, 393; *Código EUNSA* 817.

<sup>1054</sup> *Código EUNSA* 817.

<sup>1055</sup> *Código BAC* 661.

érvénytelen. Mások szerint ez a megkérdés nem szükséges az elengedés érvényességéhez, mivel – bár a CIC parancsoló jelleggel írja elő – az a záradék járul hozzá, hogy lehetségesnek is kell lennie<sup>1056</sup>.

#### d. A büntetések elengedése belső, szentségi fórumon

**2441** *Rendes körülmények között* belső fórumon, de csak szentségi gyónás keretében<sup>1057</sup> büntetéseket engedhet el: 1) *a felszentelt püspökök*, ha a büntetés *önmagától beálló, törvényben rendelt*, még *nem nyilvánították ki*, és *nincs a Szentszéknek fenntartva* (1355. k. 2. §; lásd fent b); 2) *a penitenciárius kanonok*, illetve a káptalan hiányában erre kijelölt pap, ha a büntetés *önmagától beálló cenzúra*, még *nem kinyilvánított, a Szentszéknek nincs fenntartva*, és feltéve, hogy annak az egyházmegyének a területén gyóntat, amelyben ezt a tisztséget viseli, vagy annak területén kívül, de annak az egyházmegyének a hívét gyóntatja (508. k.); 3) kórházakban, börtönökben és tengeri úton (de nem repülőgépen<sup>1058</sup>) a *kórházlelkész, börtönlelkész, illetve a hajólelkész*, ha a büntetés *önmagától beálló cenzúra*, még *nincs kinyilvánítva és nem fenntartott* (566. k. 2. §). Ez utóbbi esetben a CIC a büntetés elengedésének jogát nem korlátozza a belső szentségi fórumra, hanem megszorítás nélkül adja meg. Megjegyzendő, hogy a penitenciárius kanonok büntetést elengedő hatalma nem delegálható (508. k.).

**2442** *Halálveszélyben bármely pap* (az is, akinek nincs gyóntatási felhatalmazása, vagy akár ki van közösítve), *bármely cenzúrárt bármely gyónónak* elengedhet a szentségi gyónás keretében (976. k.). Ha azonban a halálveszélyben lévő gyónó utóbb felépül, és az elengedett cenzúra az *Apostoli Szentszéknek volt fenntartva* vagy már *kiszabott vagy kinyilvánított* volt, ugyanolyan felfolyamodásra van szükség, mint az úgynevezett sürgős esetekben, melyekről az alábbiakban szólnak (1357. k. 3. §).

**2443** *Sürgős esetekben*, vagyis olyankor, ha a gyónónak (a szentségek vételétől őt eltiltó büntetés miatt) nehéz lenne a súlyos bűn állapotában maradnia az illetékes előljáró intézkedéséhez szükséges időn át, a *gyóntató* (vagyis a gyóntatási felhatalmazással rendelkező pap) a szentségi gyónás keretében elengedheti *a ki nem nyilvánított, önmagától beálló kiközösítést vagy egyházi tilalmat* tartalmazó cenzúrárt (1357. k. 1. §). Ez a lehetőség értelemszerűen nem vonatkozik a felfüggesztésre, mert az nem tilt el a szentségek vételétől (vö. 1333. k.). Mikor a gyóntató a büntetést elengedi: 1) köteleznie kell a gyónót a büntetésbe való *visszaesés terhe alatt*, hogy *egy hónapon belül* a büntetés elengedésére illetékes *előljáróhoz* (Apostoli Penitenciária, ordinárius) vagy *felhatalmazással rendelkező paphoz* forduljon, és kövesse annak *utasításait*; 2) addig is *arányos elégtételt* kell adnia, és elő kell írnia a *botrány és a kár helyrehozását*, ha ez sürgős (1357. k. 2. §). Noha a felfolyamodás maga a gyónó kötelessége, elvégezheti azt helyette a gyóntató is az érintett nevének említése nélkül (uo.).

<sup>1056</sup> Vö. *Código EUNSA* 816; *Comento*[2] 801; *ET* 918.

<sup>1057</sup> Büntetés elengedése belső fórumon gyónáson kívül is lehetséges bizonyos esetekben. Ennek elvégzésére különleges illetékességgel rendelkezik az *Apostoli Penitenciária* (vö. *Const. Ap., Pastor bonus*, 1988. VI. 28. art. 118: *AAS* 80, 1988, 890). A büntetésnek szentségi gyónásban való elengedése nem tévesztendő össze a bűnök alóli feloldozással. A szentségek felvételét akadályozó büntetések elengedése a bűnök feloldozásának logikai előfeltétele.

<sup>1058</sup> Vö. *Código BAC* 302.



**2444** A hatályos Egyházi Törvénykönyv nem említi már azt az esetet, amikor az utólagos felfolyamodás nagy kellemetlenség nélkül nem lehetséges (vö. 1917-es CIC 2254. k. 1. §). Mindenesetre egyesek hangsúlyozzák, hogy a felfolyamodás kötelezettsége megszűnik, ha az érintett súlyos hibáján kívül egy hónapon belül nem tudott felfolyamodni<sup>1059</sup>. Meggyőzőbbnek látszik azonban az a vélemény, amely szerint a gyónó számára kijelölt egy hónapos felfolyamodási határidő nem telik addig, amíg akadályozva van a felfolyamodásban<sup>1060</sup>, hiszen a valakinek valamilyen cselekvésre engedélyezett határidőket a kánonjogban hasznosnak (vö. 201. k. 2. §) szokás vélelmezni<sup>1061</sup>.

**2445** A sürgős esetekre szóló fenti lehetőség nem vonatkozik a már kinyilvánított vagy az utólag kimondandó büntetesként kiszabott cenzúrákra – hiszen így a külső és a belső fórum között feszültség keletkezne –, viszont vonatkozik az Apostoli Szentszéknek fenntartott büntetésekre is.

### 3. Az elengedés szabályai

#### a. Cenzúrák elengedése

**2446** Mint fentebb már említettük, a cenzúra csakis akkor engedhető el, ha a tettes a makacssággal felhagyott (vö. 1347. k. 2. §); ha viszont felhagyott vele, a büntetés elengedése kötelező (1358. k. 1. §). Aki a cenzúrákat elengedi, az 1348. k. szerint ugyanakkor figyelmeztetésekkel, a lelkipásztori gondoskodás más eszközeivel is élhet, vagy kiszabhat büntető óvintézkedéseket, illetve vezeklést is (1358. k. 2. §).

#### b. Több büntetés elengedése

**2447** Ha valaki *általános* elengedést kapott, ezzel mentesült minden őt terhelő büntetés alól, kivéve azokat a büntetéseket, amelyeket kérvényében rosszhiszeműen elhallgatott (vö. 63. k. 1. §). Aki pedig *nem általános* elengedésben részesült, az őt sújtó büntetések közül csak azoktól szabadul meg, melyeket az elengedő intézkedés kifejezetten jelez (1359. k.). Természetesen az egyes hatóságoktól kiadott általános elengedő intézkedések csak azokra a büntetésekre terjedhetnek ki, melyek elengedésére az adott hatóság illetékes.

#### c. A félelemből végzett elengedés

**2448** A büntetés súlyos félelem hatására megadott elengedése *érvénytelen* (1360. k.). Noha a jogcselekményekről szóló általános alapelv szerint (125. k. 2. §) a súlyos félelemből végzett cselekmény is érvényes, ebben a vonatkozásban a CIC másként rendelkezik. Ennek indoka lehet a közérdek védelme, a büntetések hatékonyságának fenntartása, de az a megfontolás is, hogy ha a megfélemlítő esetleg maga a tettes, akkor az ő esetében még nem lehet szó javulásról.

<sup>1059</sup> Vö. pl. DE PAOLIS, *De sanctionibus* 106.

<sup>1060</sup> MARZOA, A., *Los delitos y las penas canónicas*, in AAVV., *Manual de Derecho Canónico*, Pamplona 1988, 712.

<sup>1061</sup> Vö. *Código BAC* 133.

#### d. Büntetés elengedése távollévőknek

**2449** Noha a szentségi feloldozás (és így gyakorlatilag a szentségi gyónás keretében való büntetés-elengedés is) csak a tettes jelenlétében lehetséges, a büntetés elengedése önmagában jogcselekmény, ezért – valahányszor nem belső, szentségi fórumon történik – sor kerülhet rá *az érintett távollétében is*<sup>1062</sup> (1361. k. 1. §).

#### e. A feltételes elengedés

**2450** Ugyancsak a büntetés elengedésének jogcselekményi mivoltából következik, hogy feltételesen is történhet (1361. k. 1. §). Az elengedés feltétele lehet *múltbeli* (pl. ha a tettes a botrányt vagy a kárt helyrehozta), *jelenre* vonatkozó (pl. ha a kár jóvátételét megígéri) vagy *jövőbeli* (pl. ha a kárt meghatározott időn belül jóváteszi). A jövőbeli feltétel lehet megsemmisítő (resolutoria), ha a feltétel elmaradása a büntetésbe való visszaesést vonja maga után, vagy felfüggesztő (suspensiva) ha a büntetés elengedése csak akkor lép hatályba, mikor a feltétel majd teljesül. Többben a megsemmisítő feltétel tipikus példáját látják a visszaesés terhe alatt felfolyamodást kívánó, belső fórumon adott büntetés-elengedésekben, melyekről fentebb (2. d) szóltunk<sup>1063</sup>.

#### f. Az elengedés formája és nyilvánossága

**2451** *Külső fórumon* a büntetés elengedését *írásban* kell adni, hacsak súlyos ok (pl. a botrány elkerülése) mást nem indokol (1361. k. 2. §). Úgy tűnik azonban – külső fórumra szóló közigazgatási intézkedésről lévén szó –, hogy az elengedés tényét legalább utólag valamiképpen írásban is rögzíteni kell a bizonyíthatóság kedvéért (vö. 37. k.).

**2452** Ugyanakkor ügyelni kell, hogy sem az elengedés kérése, sem maga az elengedés *ne kerüljön nyilvánosságra*, csupán annyira, amennyire ez a tettes hírének védelmére hasznos (pl. nehogy úgy tűnjék, hogy megszegi az őt sújtó büntetést), vagy a botrány helyrehozatalára szükséges (1361. k. 3. §).

#### g. Az elengedés rítusa

**2453** *Belső fórumon* való büntetés-elengedéskor természetesen írásbeli forma nem szükséges, viszont meg kell tartani a büntetések elengedésének rítusát (*Ordo Paenitentiae*, 1973. XII. 2, Appendix I; magyarul: *Bűnbocsánat és Oltáriszentség. Szertartáskönyv*, Bp. 1976, 143). Ez a rítus, ha gyónás keretében történik az elengedés, egybeesik magának a feloldozásnak a formulájával. „Megtethei azonban a gyóntató, hogy mielőtt feloldozást ad a bűnök alól, megadja az egyházi fenyíték alól a feloldozást az alábbi szöveg szerint, melyet az egyházi fenyíték gyónáson kívüli feloldozásánál használunk”. Ha a pap a megtérőnek a büntetést gyónáson kívül engedi el – a fentiekben leírt szabályok megtartásával –, az alábbi formulát használja: „A nekem adott felhatalmazás alapján, én feloldozlak téged a kiközösítés (vagy felfüggesztés, vagy egyházi tilalom) köteléke alól. Az Atya, és a Fiú † és a Szentlélek nevében” (uo.).

<sup>1062</sup> Vö. pl. MARZOA, *Los delitos* 713; GREEN, in *New Commentary* 1572.

<sup>1063</sup> Pl. MARZOA, *Los delitos* 713.

## 4. Az elévülés

**2454** A büntetés alól elévülés útján mentesülni lehet: 1) a *bűnvádi kereset* (actio criminalis) *elévülésével*, amit a bűncselekmény elévülésének is szokás nevezni; 2) a *büntetés elévülésével*, vagyis a már kiszabott vagy kinyilvánított büntetés végrehajtása iránti kereset (actio ad poenam exsequendam) elévülésével.

**2455** A *bűnvádi kereset* általában a bűncselekmény elkövetésének napjától, vagy ha az tartós vagy állapotszerű volt, megszűnésének napjától számított (1362. k. 2. §) három év alatt évül el. Kivételt képeznek azok a büntetendő cselekmények, melyek: 1) a Hittani Kongregációnak vannak *fenntartva* (ezek sohasem évülnek el<sup>1064</sup>); 2) az 1394., 1395., 1397. és 1398. *kánonban* szerepelnek (klerikusok, örökfogadalmas szerzetesek házassági kísérlete, klerikusok szexuális bűncselekményei, emberölés, emberrablás, csonkítás, súlyos megsebesítés, magzatelhajtás; ezek elévülési ideje öt év); 3) az egyetemes jogban nincsenek büntetve, a *részleges törvény* pedig más elévülési időt ír elő számukra (1362. k. 1. §).

**2456** A *büntetés* elévülését a büntető ítélet vagy határozat jogerőre emelkedésének napjától kell számítani. A már kiszabott vagy kinyilvánított büntetés végrehajtása iránti ilyen kereset ugyanannyi idő alatt évül el, amennyi alatt az illető büntetendő cselekmény miatti bűnvádi kereset elévült volna (1363. k.). Ha pl. valaki egy különleges kategóriába nem tartozó – tehát három év alatt elévülő – bűncselekményt követett el, s az elkövetés után két és fél évvel büntetőeljárást indítanak ellene, és büntetést szabnak ki vagy nyilvánítanak ki rá, akkor ennek az ítéletnek vagy határozatnak a jogerőre emelkedésétől számított újabb három éven belül évülne el a büntetés végrehajtása iránti kereset.

**2457** A büntetés a tettetést attól kezdve kötelezi, hogy a bíró, illetve a büntető előljáró végrehajtási határozatát (1651. k.) közzölték vele. Amíg ez a közlés meg nem történik, telik a büntetés elévülésének ideje (1363. k. 1. §).

**2458** Az *önmaguktól beálló* büntetések azonnal kötelezik a tettetést. Rájuk nézve az elévülés a büntetés kinyilvánítása, illetve a kinyilvánító határozat vagy ítélet közzlése iránti keresetet érinti.

---

<sup>1064</sup> Vö. DE PAOLIS, *De sanctionibus* 108.

## II. fejezet: Büntetések az egyes büntetendő cselekményekre

### 92. §. Büntetendő cselekmények a vallás ellen és az egyház egysége ellen

#### 1. Hitehagyás, eretnokség, szakadárság

##### a. A tényállás

**2459** A hitehagyás, az eretnokség és a szakadárság fogalmát a 751. k. határozza meg. Ahhoz, hogy ezek a cselekmények büntethetők legyenek, szükséges, hogy az eretnek, hitehagyó vagy szakadár megnyilvánulást más is észlelje (vö. 1330. k.). Az egyház tanítói feladatáról szólva már említettük, hogy a katolikus egyházzal teljes közösségben nem lévő keresztény közösségekben keresztelt és nevelt személyek nem tartoznak az eretnokség, illetve a szakadárság büntetendő cselekményének elkövetői közé (SecrChristUnit, Directorium, *Ad totam Ecclesiam*, 1967. V. 14, nr. 19: AAS 59, 1967, 581; magyarul: PM VI, 19).

##### b. A büntetés

**2460** A hitehagyó az eretnek és a szakadár *önmagától beálló kiközösítésbe* esik. Ha az illető klerikus, kiszabhatók rá ezenkívül még az 1336. k. 1. § 1–3 számában említett büntetések is (1364. k. 1. §). Ha pedig a tartós makacsság vagy a botrány súlyossága indokolja, a fent említettekhez még más a törvényben közelebbről meg nem határozott fakultatív büntetések is hozzáadhatók, beleértve a klerikusi állapotról való elbocsátást is (1364. k. 2. §).

**2461** Ezekhez a hit és az egyházi közösség elleni súlyos büntetendő cselekményekhez a büntetéseken kívül a jog még más, a szó szoros értelmében büntetésnek nem minősülő hatásokat is fűz. Ilyenek: 1) magánál a jognál fogva történő *elmozdítás az egyházi hivatalból* (194. k. 1. § 2), ha az elkövető ilyenre rendelkezett; 2) kötelező (de nem automatikus) *elbocsátás a hivatalos társulásokból* (316. k. 2. §); 3) *automatikus elbocsátás* a szerzetes intézményekből, a világi intézményekből és az apostoli élet társaságaiból (694. k. 1. §, 729. k., 746. k.). Ezenkívül az elkövetők elvesztik jogi alkalmasságukat mindazokra a megbízásokra és tevékenységekre, amelyekhez igazhitűség (*integritas doctrinae*) vagy a katolikus egyházzal való teljes közösség (*plena communio*) szükséges. Így – ha állásuk nem volna is egyházi hivatal – el kell mozdítani a katolikus egyetemeket, valamint az egyházi egyetemeket és fakultásokat tanárait, ha ezeket a bűncselekményeket követik el (810. k. 1. §, 818. k.). A tanok vizsgálatára szolgáló eljárás rendjéről a Hittani Kongregáció 1997. VI. 29-én rendelkezett (*Agendi ratio in doctrinarum examine*: AAS 89, 1997, 852–877).

**2462** Függetlenül attól, hogy az elkövető esetleg jóhiszeműen vagy őszinte meggyőződésből jut is az egyház hitével ellentétes véleményre, a bűncselekmény megvalósul, mivel a 751. kánon szerint ezek a cselekmények tudatos, szándékos, az eretnokség esetén pedig kifejezetten makacs (hivatalos közlés, a helyreigazításra való felszólítás után is kitartó) magatartást tételeznek fel, vagyis megfelelnek a büntetendő cselekmény kánoni fogalmának (1321. k. 1. §). Ezeknek a tetteknek a büntetése nélkül az egyház nem volna képes híven megőrizni és továbbadni a rábízott krisztusi örömhírt. Ezért is

lépett fel már az apostoli egyház olyan határozottan az eretnekségekkel és azok híveivel szemben. Ennek során az egyház tagjainak, a tőle evangéliumi tanítást kapó többi embereknek és maguknak az ilyen cselekmények elkövetőinek üdvösségét igyekezett szolgálni (1Tim 1,19–20; 2Tim 2,17–18; vö. 1Kor 5,4–5)<sup>1065</sup>.

## 2. Szent dolgokban való közösködés

### a. A tényállás

**2463** Az egyházban a szent dolgokban való tiltott közösködés (*vetita communicatio in sacris*) büntetendő cselekmény (1365. k.). Azt, hogy a szent dolgokban, istentiszteleti cselekményekben mikor megengedett a közösség a nem katolikusokkal, külön jogszabályok tartalmazzák (ezek lehetnek részlegesek is, vö. 755. k.; Direct., *La recherche de l'unité*, nr. 102–142). A *szensségek* kiszolgáltatására nézve az általános elv az, hogy őket nem katolikusoknak kiszolgáltatni, vagy nem katolikusoktól felvenni tilos. Számos jelentős kivételt tartalmaz azonban a 844. k., valamint a 861. k. 2. §-a. A *koncelebráció* tilalmát nem katolikusokkal a 908. k. külön is hangsúlyozza. A liturgia végzésének általános alapelvét a 834. k. 2. § szögezi le.

### b. A büntetés

**2464** A szent dolgokban való tiltott közösködés büntetése *kötelező, de meghatározatlan* („megfelelő büntetéssel büntetendő”, 1365. k.).

## 3. A nem katolikus keresztelés és nevelés

### a. A tényállás

**2465** Ezt a büntetendő cselekményt csak szülők vagy szülőket *helyettesítő* személyek követhetik el. A bűncselekmény akkor valósul meg, ha gyermeküket *nem katolikus* vallásban való *keresztelésre* vagy *nevelésre* átadják (1366. k.). A nem katolikus nevelésre való átadás nem azt jelenti, hogy nem katolikus szellemű intézetben nevelteti valaki a gyermekét (ez nem büntetendő), hanem hogy nem katolikus, hanem más világnézetűvé tételét önként akarja<sup>1066</sup>. Ez pedig az illető saját hitére nézve is kétségeket ébreszt (vö. 1917-es CIC 2319. k. 2. §).

**2466** Egyes szerzők szerint<sup>1067</sup> a kánonjogban jelzett büntetés csak a tisztán katolikus házasságokra vonatkozatható, hiszen vegyes házasságban a katolikus félnek a gyermek katolikus nevelése érdekében csak „erejéhez képest” kell mindent megtennie<sup>1068</sup>. Ez az érvelés azonban nem látszik meggyőzőnek. Úgy tűnik ugyanis, hogy ha vegyes házasságban a katolikus fél a nevelés dolgában azért enged, mert különben felbomlana az együttélés, súlyos félelem hatására cselekszik. Ilyen helyzetben azonban – a katolikus nevelés erkölcsi kötelezettségének kérdésétől eltekintve – a félelem amúgy is enyhítő (de nem mentő) körülmény (1324. k. 1. § 5), még akkor is, ha valaki tisztán katolikus házasságban vagy

<sup>1065</sup> Vö. DAUVILLIER, J., *Les temps apostoliques, Ier siècle* (HDIEO II), Paris 1970, 585–586.

<sup>1066</sup> Vö. *Código EUNSA* 822-823.

<sup>1067</sup> STRIGL, R. A., *Die einzelnen Straftaten*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 944, 12. jegyz.

<sup>1068</sup> Vö. *ET* 776–777.

házasságon kívül él. Ha pedig a katolikus kereszteltetés és nevelés valakinek – noha minden tőle telhetőt megtesz – nem áll módjában, részéről nem lehet szó büntetendő cselekményről, mert hiányzik a szándékosságon vagy gondatlanságon alapuló súlyos beszámíthatóság (vö. 1321. k. 1. §)<sup>1069</sup>. Ha viszont valakinek módjában áll, hogy gyermekét nem katolikus keresztelésre vagy nevelésre ne adja át (hanem katolikus nevelést adjon neki), akkor büntetendő cselekményt követ el, ha ezt mégis megteszi. Ez pedig azokra a katolikusokra is érvényes – sőt egyesek szerint gyakorlatilag főként rájuk vonatkozik<sup>1070</sup> –, akik vegyes házasságban élnek.

**2467** Természetesen a szülőket felszólítja a jog (798. k.), hogy olyan iskolákra bízzák gyermeküket, melyekben katolikus nevelést nyújtanak. Ha erre nincs lehetőség, a szülők kötelesek gondoskodni az iskolán kívüli katolikus nevelésről (uo.). A katolikus nevelés pusztá elhanyagolása, noha erkölcsileg súlyos mulasztás lehet, büntetendő cselekménynek nem minősül.

### b. A büntetés

**2468** A fenti cselekményre az Egyházi Törvénykönyv *kötelező, de meghatározatlan* büntetést rendel, mely azonban lehet – és a CIC első helyen ezt említi (!) – cenzúra is (1366. k.). Az 1917-es CIC ezekre a büntetendő cselekményekre még önmagától beállók kiközösítést rendelt (1917-es CIC 2319. k. 1. § 3–4).

## 4. A szent színek meggyalázása

### a. A tényállás

**2469** A legszentebb eucharisztia, vagyis az átváltoztatott színek bármelyike (akár a kenyér, akár a bor) meggyalázásának három típusa képez büntetendő cselekményt:

**2470** 1) Az eucharisztia *ledobása* vagy *eldobása*, azaz nem illő, közönséges (még ha nem is szennyes) helyre való tiszteletlen odaöntése, szórása stb. Ilyen pl. a földre, a templom padlójára, templomon kívüli helyre dobás vagy a szent vér megvetésből vagy vallástalan érzületből fakadó kiöntése<sup>1071</sup>. Egyébként külön szentséggyalázó szándékra a bűncselekménynek ehhez az első típusához nincs szükség, elegendő a szent színeket tudatosan alkalmatlan helyre dobni vagy önteni. Ezért a bűncselekményt elköveti az a tolvaj is, akit csak a szent edények ellopásának szándéka vezet, de pl. a szentostyát a padlóra borítja. Nem követi viszont el a hagyományos kazuisztika szerint ezt a büntetendő cselekményt, ha a szentostyákat magába a tabernákulumba vagy az oltár lapjára helyezi, hacsak ezt nem erőszakos vagy teljesen illetlen módon vagy mise közben végzi<sup>1072</sup>. A Pápai Törvénymagyarázó Tanács 1999. VII. 3-i hiteles magyarázata (AAS 91, 1999, 918) szerint az 1367. k.-ban (és a CCEO 1442. k.-jában) szereplő „eldobni” (abicere) igén, melyet a magyar fordítás eleve a „meggyaláz” szóval adott vissza, nemcsak a szent színek ledobását vagy kidobását kell érteni, hanem azok akarattal történő és súlyos megvetést kifejező kezelését, meggyalázását is.

<sup>1069</sup> Vö. *Código BAC* 666.

<sup>1070</sup> GREEN, in *The Code* 921 („It would probably be relevant only in ecumenical marriages”).

<sup>1071</sup> CORONATA IV, 330, nr. 1882.

<sup>1072</sup> Vö. uo. (különböző szerzők véleményének ismertetésével).

**2471** 2) Az eucharisztia *szentségtörő célra* való *elvitele*.

**2472** 3) Az eucharisztia *szentségtörő célra* való *magánál tartása*. Ez történhet az elkövető ruhájában, felszerelési tárgyában, lakásában vagy másutt, lehet akár nyilvános, akár titkos.

**2473** A második és harmadik pontban említett esetekben az 1917-es CIC 2320. k. a bűncselekményhez csupán „rossz célt” kívánt. A hatályos egyházjog már csak a *szentségtörő* szándékkal elkövetett ilyen tetteket bünteti. A szentségtörés fogalmán hagyományosan „Istennek szentelt személyek, tárgyak és helyek megsértésével okozott tiszteletlenséget”<sup>1073</sup> értettek. Ez a fogalom az eucharisztia esetében ma is alkalmazható.

#### **b. A büntetés**

**2474** A fenti büntetendő cselekmény bármelyik fajtájának elkövetőjét *önmagától beálló kiközösítés* sújtja, melynek elengedése az Apostoli Szentszékeknek van *fenntartva* (1367. k.). Ha a tettes klerikus, ezen túlmenően még más büntetéssel is *lehet büntetni*, beleértve a klerikusi állapotból való elbocsátást is (uo.). Mivel Urunk Jézus Krisztus valóságos jelenléte elleni bűncselekményről van szó, a büntetés a Codexben található súlyosabbak közé tartozik.

### **5. A hamis eskü**

#### **a. A tényállás**

**2475** Aki *egyházi hatóság előtt* valamit állítva vagy ígérve hamis *esküt tesz* (az eskü fogalmáról lásd 1199. k. 1. §), büntetendő cselekményt követ el.

#### **b. A büntetés**

**2476** A hamis eskü büntetése *kötelező*, de meghatározatlan (1368. k.).

### **6. A vallás nyilvános megsértése**

#### **a. A tényállás**

**2477** A Codex az 1369. kánonban különböző alkalmakkor és módokon elkövetett különféle megnyilvánulásokat minősít büntetendőnek. Az a közös bennük, hogy mindnyájan a vallás valamilyen nyilvános megsértésével járnak. E bűncselekmény alkalmi, illetve módjai a következők lehetnek: 1) *nyilvános előadás vagy összejövétel*<sup>1074</sup>; 2) nyilvánosan terjesztett *írás*; 3) a *tömegtájékoztatási eszközök*. A bűncselekményt megvalósító megnyilvánulás lehet: 1) *káromlás* (blasphemia), vagyis Isten közvetlen vagy (a szentségek,

<sup>1073</sup> BÁNK II, 808; CORONATA IV, 347–348, nr. 1903; stb.

<sup>1074</sup> Az eredetiben szereplő concio szót összejövétel értelmében fordítják: *ET* 927; *Codex des kanonischen Rechtes. Lateinisch-deutsche Ausgabe*, Kevelaer 1984, 603 („Versammlung”); *Código BAC* 667 („reunión”); *The Code of Canon Law in English translation*, London–Sydney 1983, 243 („assembly”); *Code de droit canonique. Texte officiel et traduction française*, Paris 1984, 238 („assemblée”). Mások „beszéd”, „szónoklat” jelentést tulajdonítanak neki, pl. PIÑERO CARRION II, 406; *Commento*[2] 811.

szentek révén) közvetett gyalázása szóval vagy jellel (természetesen csak ha szándékos<sup>1075</sup>, ám a beszámíthatóságot a külső tett alapján már vélelmezzük, vö. 1321. k. 3. §); 2) a jó erkölcs súlyos megsértése; 3) a vallás vagy az egyház megsértése; 4) gyűlölet vagy megvetés szítása a vallás vagy az egyház ellen (1369. k.).

#### **b. A büntetés**

**2478** A vallás ilyen nyilvános megsértéseire a CIC *kötelező, de meghatározatlan* büntetést rendel. A büntetéseken kívül a tömegtájékoztatási eszközök helyes használatáról az egyházi hatóságnak más eszközökkel is gondoskodnia kell, vö. 822–832. k. (különösen: 831. k. 2. §, 823. k. stb.).

---

<sup>1075</sup> Vö. pl. PIÑERO CARRION II, 406. A káromkodás fogalmáról a régi irodalom kiterjedt kazuisztikát dolgozott ki.



## 93. §. Büntetendő cselekmények az egyházi hatóságok ellen és az egyház szabadsága ellen

### 1. „Egyházi” személy elleni fizikai erőszak

#### a. A tényállás

**2479** Az egyházban az egyházi rend szentségével szent szolgálatra rendelt vagy az evangéliumi tanácsok vállalásával megszentelt bizonyos személyek elleni sajátos erőszakos cselekményeket a törvény bünteti. Ennek a bűncselekménynek a tényállását két alapvető elem határozza meg: az a *személy*, aki ellen elkövetik, valamint az erőszakos cselekmény *tartalma*. A cselekmény külső, *fizikai erőszak alkalmazása* (vagyis nem csupán pl. szavakban megnyilvánuló sértés), mely a személyre (testére, szabadságára, becsületére s nem pl. tulajdonára) irányul. Nem szükséges, hogy az erőszak eredményt érjen el. Ha az erőszakot jogos védelemből alkalmazzák, nem valósul meg a bűncselekmény<sup>1076</sup>. Ez az elem a büntetendő cselekmény minden formájában azonos.

**2480** A második elem a személy, aki ellen az erőszakot alkalmazzák. Aszerint, hogy a *pápa* vagy *felszentelt püspökök* vagy *klerikusok*, illetve *szerzetesek* voltak az erőszak célpontjai, a bűncselekménynek három fajtája különböztethető meg. A klerikusok, illetve szerzetesek elleni erőszak esetén a bűncselekmény megvalósulásához az is szükséges, hogy az erőszakot *a hit, az egyház, az egyházi hatalom vagy a szolgálat iránti megvetésből* alkalmazzák (1370. k.).

#### b. A büntetés

**2481** Ha a fizikai erőszakot a pápa ellen alkalmazzák, a büntetés az *Apostoli Szentszéknek fenntartott, önmagától beálló kiközösítés*; ha az elkövető klerikus, ehhez a büntetendő cselekmény súlyossága szerint más büntetést is *hozzá lehet adni*, beleértve a klerikusi állapotból való elbocsátást is (1370. k. 1. §).

**2482** Ha ugyanezt *felszentelt püspök* sérelmére követték el, a büntetés *önmagától beálló egyházi tilalom*; ha pedig a tettes klerikus, ezenkívül még *önmagától beálló felfüggesztés* is (1370. k. 2. §).

**2483** Ha a fizikai erőszakot *klerikus* vagy – akár férfi, akár női – *szerzetes*, de nem a világi intézmények vagy az apostoli élet társaságai valamely tagja ellen alkalmazzák, mégpedig, mint említettük, *a hit, az egyház, az egyházi hatalom vagy a szolgálat iránti megvetésből*, akkor a büntetés *kötelező*, de *meghatározatlan* (1370. k. 3. §).

**2484** A püspökök, a klerikusok és a szerzetesek tetteles bántalmazása elleni büntető szankció a középkori *privilegium canonis* intézményéből ered. A különböző, főként földesúri hatalmaskodásnak kiszolgáltatót klerikusokat az egyház büntető rendelkezésekkel védte. A püspökök bántalmazása ellen a kiközösítés büntetését a IX. századtól erőteljesen igényelte, s lehetőség szerint alkalmazta is az egyház (vö. C. 3 q. 5 c. 13; C. 17 q. 4 c. 22 stb.), a

---

<sup>1076</sup> Vö. pl. BÁNK II, 821.

klerikusok bántalmazói elleni kiközösítést részleges zsinatok határozatai után 1139-ben a II. Lateráni Zsinat 15. kánonja írta elő (C. 17 q. 4 c. 29) egyetemes érvénnyel. A mai egyházjogban ezek a büntetések már enyhébbek.

## 2. Az engedetlenség

### a. A tényállás

**2485** Az Egyházi Törvénykönyv 1371. kánonja a krisztushívőknek a 212. k. 1. §-ában leírt engedelmességi kötelezettsége megsértésének két fajtáját bünteti: a hit dolgában való engedetlenséget és az egyéb fegyelmi kérdésekben tanúsított engedetlenséget:

**2486** 1) A hitehagyás, az eretnokség és a szakadárság (1364. k. 1. §) esetein kívül az is büntetendő cselekmény, ha egy katolikus: *a pápától vagy az egyetemes zsinattól elítélt tanítást tanít, vagy a pápától, illetve a püspökök testületétől hiteles tanítóhivataluk gyakorlásaként hirdetett hitbeli vagy erkölcsi tanítást* (vagyis az egyetemes és hiteles tanítóhivatal olyan nem véglegesen kötelezőként adott tanítását, mely iránt az értelem és az akarat vallásos meghajlása kötelező, vö. 752. k.) *makacsul elutasít*, és ezt az Apostoli Szentszéktől vagy az ordináriustól kapott figyelmeztetés után *nem vonja vissza* (1371. k. 1). Ugyanez a büntetés vonatkozik a 750. k. 2. §-ában említett tanítás elutasítóira is. Ezt a kiegészítést II. János Pál pápa 1998. V. 18-án kelt *Ad tuendam fidem* kezdetű motu proprioja iktatta az 1371. k. 1. számának szövegébe (AAS 90, 1998, 460).

**2487** A pápától vagy az egyetemes zsinattól elítélt tan *tanítása* a kiegészítő jogszabályok (pl. SC Fid, Normae, Nova agendi ratio in doctrinarum examine, 1971. I. 15, nr. 3: AAS 63, 1971, 234; SC InstCath, Ordinationes, *Universitatis vel facultatis*, 1979. IV. 29, Art. 22: AAS 71, 1979, 5; Const. Ap., *Pastor bonus*, 1988. VI. 28, Art. 51: AAS 80, 1988, 873–874), valamint a szakirodalom fényében nem csupán katedréről való oktatást, hanem más módon való nyilvános terjesztést is jelent<sup>1077</sup>.

**2488** 2) Az *egyéb fegyelmi ügyekben* való engedetlenség akkor büntetendő cselekmény, ha: az *Apostoli Szentszék, az ordinárius vagy az elöljárók által kiadott törvényes parancsot vagy tilalmat szegi meg, és elkövetője figyelmeztetés után is kitart* benne (1371. k. 2).

### b. A büntetés

**2489** A Codex a fent leírt büntetendő cselekmény mindkét típusára *kötelező*, de *meghatározatlan* büntetést rendel (1371. k.). A bűncselekmény mindkét formájának megvalósulásához szükséges a *figyelmeztetés*. A figyelmeztetéssel ellátott felszólításnak nem feltétlenül szükséges meghatározott büntetéssel fenyegetni azt, aki vonakodik engedelmessé válni, elegendő az érintettet az engedelmességre felszólítani (esetleg általában utalva arra, hogy ez az engedetlenség büntetendő), hiszen maga a kánon is meghatározatlan szankciót rendel.

<sup>1077</sup> Vö. PIÑERO CARRION II, 408.

**2490** Megjegyzendő, hogy azok a parancsok, amelyek makacs áthágásáról itt szó van, nem feltétlenül (sőt jellegzetesen nem) büntető parancsok. A büntető szankcióval ellátva kiadott, azaz büntető parancs (1319. k.) meghatározott büntetéseket helyez kilátásba. Itt azonban a törvény (1371. k. 2) rendeli a büntetést az egyébként illet nem említő parancs áthágására.

**2491** Az engedetlenség itt felsorolt fajtáinak egyéb jogkövetkezményei is lehetnek, különösen a szerzetesek és az apostoli élet társaságainak tagjai számára (elbocsátás az intézményből, vö. 696. k. 1. §, 746. k.).

### 3. Felfolyamodás a pápa intézkedése ellen

#### a. A tényállás

**2492** A pápa egyházkormányzati primátusából következik, hogy nála magasabb hatóság nincs az egyházban. Ezzel a hittani alapelvvel kerül ellentétbe az, aki a pápa intézkedése ellen más egyházi hatósághoz folyamodik (Conc. Vat. I, Const., *Pastor aeternus* 3: DS 3063). Ezért jelenti ki külön is a 333. k. 3. §-a, hogy a pápa ítélete vagy határozata ellen sem fellebbezés sem felfolyamodás nincs. A pápa intézkedése ellen felfolyamodással az követ el büntetendő cselekményt, aki az *egyetemes zsinathoz* vagy a *püspökök testületéhez* folyamodik (1372. k.). Az itt szereplő pápai intézkedések nem csupán végrehajtóiak pl. egyedi parancsok, határozatok lehetnek, hanem bármilyen fajtájúak, így törvények is<sup>1078</sup>. Szükséges azonban, hogy magának a pápának az intézkedései legyenek, ne pedig a római kúria hatóságaitól származzanak (vö. 18. k.)<sup>1079</sup>. Megjegyzendő, hogy ezen a téren egy-egy egészen különös formában megadott pápai jóváhagyás vagy megerősítés magyarázati problémákat vethet fel. Magának a felfolyamodásnak hivatalos formában kell történnie ahhoz, hogy a bűncselekmény megvalósuljon (vö. 18. k.).

#### b. A büntetés

**2493** A fenti cselekményre a CIC *kötelező* büntetést rendel, mégpedig cenzúrát. Ennek fajtáját azonban már nem határozza meg (1372. k.).

### 4. Az izgatás

#### a. A tényállás

Az 1373. kánonban leírt büntetendő cselekménynek két típusa van:

**2494** 1) Az *ellenségeskedés vagy gyűlölet szítása*, ha ez: a) az *alárendeltek körében*; b) *nyilvánosan*; c) az *Apostoli Szentszék* vagy az *ordinárius* ellen; d) ezek egyházi hatalma vagy szolgálata alapján hozott valamilyen *intézkedése miatt* történik.

**2495** 2) Az *engedetlenségre ingerlés*, ha ez: a) *nyilvánosan*; b) az *alárendeltek körében*; c) az *Apostoli Szentszék* vagy az *ordinárius* iránti engedelmesség ellen történik.

<sup>1078</sup> Vö. *Código BAC* 669.

<sup>1079</sup> Vö. MARZOA, A., in *Comentario exegetico al Código de Derecho Canónico*, dir. MARZOA, A.–MIRAS, J.–RODRÍGUEZ-OCAÑA, R., IV. Pamplona 1996, 504–508.

## b. A büntetés

**2496** A büntetendő cselekmény mindkét fajtájára ugyanaz a *kötelező* büntetés van rendelve: *utólag kimondandó egyházi tilalom* vagy más *megfelelő büntetés* (1373. k.).

## 5. Egyházellenes társulások

### a. A tényállás

**2497** Az egyház ellen „mesterkedő” társulásokkal kapcsolatban a CIC két fajta büntetendő cselekményt különböztet meg: 1) az ilyen társulásba való *belépést*, pontosabban a benne való *tagságot* (vagyis a büntetendő cselekmény után az elévülési idő a tagság megszűnésétől kezdődik)<sup>1080</sup>; 2) az ilyen társulás *előmozdítását* vagy *vezetését* (1347. k.).

**2498** Az egyház elleni *mesterkedés* gyakorlati tevékenységet jelöl. A Codex nem nevezi meg konkrétan, hogy melyek ezek a társulások. Mivel már XIII. Leó *Humanum genus* kezdetű enciklikájában (1884. IV. 20: DS 3156–3158), a Szent Officium ezt követő utasításában (*Ad gravissima avertenda*, 1884. V. 10: DS 3159–3160), majd különösen az 1917-es CIC 2335. kánonjában kifejezetten szó van a szabadkőművességről, a hatályos CIC 1347. kánonja kapcsán ki szokás térni arra a kérdésre, hogy a szabadkőművességhez való csatlakozás megvalósítja-e a fenti büntetendő cselekményt. Az 1917-es CIC 2335. kánonja a szabadkőművességhez tartozást még kiközösítéssel büntette. A hetvenes években katolikus személyiségek és egyes olyan páholyok képviselői között, melyek az egyházzal szemben nem ellenségesnek, sőt azt támogatóknak jelentették ki magukat, párbeszéd alakult ki<sup>1081</sup>. A Hittani Kongregáció 1974. VII. 18-án levelet intézett egyes püspöki konferenciákhoz (*Leges V*, 6835) ennek a kánonnak a magyarázatáról. Ebben hangsúlyozza, hogy a régi Codex említett kánonja az egyes országokban előforduló különféle helyzetek miatt az Egyházi Törvénykönyv új kiadásáig hatályban marad, viszont az egyes konkrét esetekben szem előtt kell tartani, hogy a büntető törvényt szoros értelemben kell magyarázni, továbbá hogy ez a kánon – biztosan alkalmazható vélemény szerint – csak azokra a katolikusokra vonatkozik, akik az egyház ellen ténylegesen mesterkedő társulások tagjai. Fenntartja azonban, hogy a klerikusoknak, a szerzeteseknek és a világi intézmények tagjainak továbbra is tilos bármiféle szabadkőműves egyesület tagjának lenni. Mivel azonban ezt a levelet később publikálták, és ennek nyomán téves magyarázatok terjedtek el róla, ugyanaz a Hittani Kongregáció 1981. II. 17-én nyilatkozatot (AAS 73, 1981, 240–241) adott ki, melyben hangsúlyozza, hogy a korábbi kánoni fegyelem teljes egészében érvényben van az 1917-es CIC-ben rendelt büntetésekkel együtt, valamint hogy az 1974-es levél a régi kánont nem módosította, csak magyarázatához adott eligazítást. A kongregáció nem akarta a püspöki konferenciákat megbízni azzal, hogy a szabadkőműves társulások természetéről (vagyis, hogy mesterkednek-e az egyház ellen) általános ítéletet alkossanak<sup>1082</sup>. Minthogy pedig az 1983-as CIC már a szabadkőművességet nem említi, felmerült a kérdés, megváltozott-e az egyház álláspontja ebben a tekintetben. A Hittani Kongregáció 1983. XI. 26-án nyilatkozatban (AAS 76, 1984, 300) szögezte le, hogy a Codex hallgatása nem a nézet megváltozásának, hanem szerkesztési elveknek köszönhető; az egyház negatív véleménye továbbra is fennáll ezekkel a társulásokkal kapcsolatban, mivel elveiket mindig az egyház tanításával ellentétesnek tekintették, és ezért az ilyenekbe való belépést az egyház továbbra is tiltja; akik szabadkőműves társulás tagjai, „súlyos bűnben

<sup>1080</sup> Vö. PIÑERO CARRION II, 411.

<sup>1081</sup> Vö. *Inconciliabilità tra fede cristiana e massoneria*, in Osservatore Romano 1985. II. 23, 1.

<sup>1082</sup> Vö. pl. TOCANEL, P., *Adnotationes*, in *Apol* 54 (1981) 30–38.

vannak, és nem járulhatnak szentáldozáshoz”; a helyi egyházi hatóságoknak nincs felhatalmazásuk a szabadkőműves társulások természetéről olyan ítéletet mondani, mely a fenti megítéléssel ellenkezik (uo.).

### b. A büntetés

**2499** A bűncselekmény első típusára (tagság) az 1374. k. *kötelező*, de *meghatározatlan* büntetést rendel, a másodikat (előmozdítás, vezetés) pedig *kötelező*, utólag kimondandó *egyházi tilalommal* bünteti. Ezek a büntetési tételek az 1917-es CIC 2335–2336. kánonjában szereplő büntetéseknél jelentősen enyhébbek. Az átdolgozás során ugyanis a konzultorok nem tartottak szükségesnek önmagától beálló büntetést, mivel ha a tettes magatartása kimerítette a hitehagyás vagy az eretnokség tényállását, akkor rá az 1364. k. szerinti önmagától beálló büntetés amúgy is vonatkozik (vö. *Comm* 16, 1984, 48–49)<sup>1083</sup>.

## 6. Az egyház szabadságának megsértése

### a. A tényállás

**2500** Az egyház szabadsága elleni cselekményeknek az 1375. k. három fajtáját bünteti: 1) az egyházi *szolgálat, választás, vagy hatalom szabadságának gátolását*; 2) a *szent javak vagy más egyházi javak törvényes használatának gátolását*; 3) a *választó, a megválasztott személy, az egyházi hatalom vagy szolgálat gyakorlója* (utólagos<sup>1084</sup>) *megfélemlítését*. Ha a választójog, a hatalom vagy a szolgálat gyakorlóját működése előtt vagy közben gátolják szabadságában az első, ha utána félemlítik meg, a harmadik tényállástípus valósul meg.

**2501** A *szent javak* – függetlenül attól, hogy kinek a tulajdonát képezik – a CIC IV. könyvében *szent dolgok* (res sacrae) néven szerepelnek<sup>1085</sup>: *olyan dolgok, amelyeket felszenteléssel vagy áldással istentiszteleti célra szántak* (1171. k.). Az *egyházi javak* a hivatalos egyházi jogi személyek (vö. 1255. k., 1257–1258. k., 1269. k.) javai<sup>1086</sup>.

### b. A büntetés

**2502** A fent leírt sokféle és meglehetősen eltérő súlyú büntetendő cselekményre az 1375. k. különbségtétel nélkül *meghatározatlan és fakultatív* (tehát nem kötelező) büntetést rendel. Ezért egyes szerzők – pl. Francesco Nigro<sup>1087</sup>, Thomas J. Green<sup>1088</sup> – ezt a jogszabályt túl általánosnak találják, s az 1917-es CIC pontosabb tagolását jobbnak, a kánonjog megtartását inkább elősegítőnek minősítik.

<sup>1083</sup> Vö. MARZOA, in *ComEx* IV/1, 512–517.

<sup>1084</sup> Az 1375. k. eredeti szövegében múlt idejű forma áll („exercuit”). Egyes fordítások, pl. *Codex des kanonischen Rechtes* 607 („ausübt”); *ET* 931, jelen idejű alakot használnak, mely ugyan az összefüggésben nem zárja ki, hogy a megfélemlítés a hatalom vagy a szolgálat gyakorlása után történjék, mégsem hangsúlyozza elég világosan, hogy ezek az utólagos megfélemlítési esetek is ezt a bűncselekményt valósítják meg. Pedig kétségkívül ez a helyzet, vö. PIÑERO CARRION II, 412; *Código* BAC 670–671; *Código* EUNSA 826; *Comento*[2] 815.

<sup>1085</sup> *Comento*[2] 815.

<sup>1086</sup> Vö. *Código* BAC 598; *Código* EUNSA 747–748; MARTIN DE AGAR, J. T., *Bienes temporales y misión de la Iglesia*, in AAVV., *Manual de Derecho Canónico*, Pamplona 1988, 656; stb.

<sup>1087</sup> *Comento*[2] 815.

<sup>1088</sup> *New Commentary* 1584.

## 7. A megszenteltségtelenítés

### a. A tényállás

**2503** Az Egyházi Törvénykönyv bünteti az akár ingó, akár ingatlan *szent dolgok* megszenteltségtelenítését (profanatio). A szent dolog kánoni fogalma ebben az összefüggésben is az, amit az 1171. k. ír le (lásd fent 6). A „megszenteltségtelenítés” kifejezés a CIC-ben az ezt a bűncselekményt tartalmazó kánonon (1376. k.) kívül egyedül az eucharisziával összefüggésben (938. k. 3. §) fordul elő. A bűncselekmény vonatkozásában, szent helyek esetén egyes szerzők az 1211. k. szerinti meggyalázást (violatio) értik megszenteltségtelenítésen<sup>1089</sup>. Meggyőzőbbnek látszik az az általános megállapítás, hogy a bűncselekményhez elegendő a szent dolgok ilyen sajátos rendeltetésével (és így az 1171. k. előírásával) ellenkező, közönséges vagy nekik meg nem felelő céllal történő használata<sup>1090</sup>.

### b. A büntetés

**2504** A fenti cselekményre a Codex *kötelező, de meghatározatlan* büntetést rendel (1376. k.). Az átdolgozás során ezt a cselekményt eleinte nem akarták büntetni, majd a Hittani Kongregáció egy konzultorának javaslatára ellenvélemény nélkül fogadta el a bizottság azt a szöveget, mely így felvételt nyert a hatályos CIC-be (*Comm* 9, 1977, 309).

## 8. Egyházi javak jogtalan elidegenítése

### a. A tényállás

**2505** Aki az *előírt engedély nélkül* hivatalos egyházi jogi személyek tulajdonában levő (1257. k. 1. §), vagyis *egyházi javakat elidegenít*, büntetendő cselekményt követ el (1377. k.). Az elidegenítéshez szükséges engedélyekről a CIC általános elveket rögzít (638. k., 1291-1292. k., vö. 634. k. 1. §, 1254-1255. k., 1298. k.). Ezeknek az általános szabályoknak a keretei között még a részleges jog is tartalmaz erről külön előírásokat (vö. 1292. k. 1. §).

### b. A büntetés

**2506** Erre a bűncselekményre az 1377. k. *kötelező, de meghatározatlan* büntetést rendel. Megjegyzendő, hogy a kellő engedély nélküli elidegenítés bizonyos esetekben (vö. 1291. k., 638. k. 3. §) nem csupán büntetendő, hanem egyházjogilag érvénytelen is. Ez olyan országokban, ahol a világi jogrend az egyházi jogalanyok által kötött szerződések érvényességi követelményei tekintetében az illető egyházak saját belső szabályaira utal, az ilyen elidegenítések civiljogi érvénytelenségét is eredményezi<sup>1091</sup>. Mikor azonban az engedély nem az érvényességhez szükséges, vagy az elidegenítés egyházjogi érvénytelensége (az 1290. k. megtartása ellenére) a világi jogrendben nem jár ugyanilyen következménnyel, a büntető szankcióra az egyház súlyos károsodásának elkerülése végett komoly szükség van.

<sup>1089</sup> PIÑERO CARRION II, 413.

<sup>1090</sup> *Código* EUNSA 827.

<sup>1091</sup> Vö. pl. PREE, H., *Österreichisches Staatskirchenrecht* (Springers Kurzlehrbücher der Rechtswissenschaft), Wien–New York 1984, 97.

## 94. §. A tisztségek bitorlása és a gyakorlásuk során elkövetett bűncselekmények

### 1. A bűntárs feloldozása

#### a. A tényállás

**2507** Az a pap, aki a 977. k. előírása ellenére halálveszély esetén kívül *feloldozza* azt, aki a *hatodik parancsolat elleni bűnben bűntársa* volt, büntetendő cselekményt követ el (1378. k. 1. §). Valójában ilyenkor nem is feloldozásról, hanem csupán az arra tett kísérletről van szó. A 977. k. szerint ugyanis az ilyen feloldozás eleve érvénytelen.

**2508** Ezt a bűncselekményt az 1917-es CIC 2367. k. 1. §-a – mint a legfőbb forrását képező pápai rendelkezés (Benedictus XIV, Const., *Sacramentum Poenitentiae*, 1741. VI. 1, 4. §: közkeletű kiadása az 1917-es CIC függelékében) is – tartalmazta. A hatályos egyházjogban ezekhez az előzményekhez képest újítás, hogy halálveszélyben a feloldozás megadása akkor is érvényes és megengedett, ha más pap is meggyóntathatná az illetőt. Az előírás lényegét illető azonosság miatt azonban (vö. 6. k. 2. §) a tényállás bizonyos részletei tekintetében a régi kazuisztika továbbra is irányadó lehet. Érvényesnek látszik pl. az az elv, hogy a hatodik parancs elleni bűnben a jelen kánon szempontjából is bűntársaknak minősülnek azok, akik a bűncselekmény elkövetésének közös szándékával (vö. 1329. k. 1. §) mindketten objektíve és szubjektíve súlyos és külső bünt követtek el, még akkor is, ha ez beszédben vagy nézésben állt (SC Off, Resp., 1873. V. 28<sup>1092</sup>). Ez utóbbi esetekben azonban kicsi a valószínűsége annak, hogy mindkét fél részéről, közösen tudva és akarva elkövetett súlyos bűn, és így olyan helyzet alakuljon ki, melyben a feloldozás megkísérlése bűncselekmény<sup>1093</sup>.

#### b. A büntetés

**2509** A bűntárs „feloldozásának” erre a cselekményére az 1378. k. 1. §-a az *Apostoli Szentszéknek* fenntartott, *önmagától beálló kiközösítést* rendel.

### 2. A szentségkiszolgáltatás színlelése

#### a. A tényállás

**2510** A bűntárs „feloldozásán” kívül a szentségkiszolgáltatás színlelésével kapcsolatban a CIC a következő cselekményeket bünteti: 1) *misézés megkísérlése* olyan személy részéről, aki *nincs pappá szentelve* (1378. k. 2. § 1); 2) *szentségi feloldozás megkísérlése* vagy *szentségi gyónás meghallgatása* (ti. gyóntatói jelleggel, nem hallgatózó harmadik személyként) olyan valaki részéről, aki – a 977. k. rendelkezésétől különböző okból – *nem tud érvényes feloldozást adni* (1378. k. 2. § 2); 3) *szentségkiszolgáltatás egyéb színlelése* (1379. k.).

<sup>1092</sup> Kiadta pl. BERARDI, E., *De sollicitatione et absolute complicitis*, Faventiae 1897, nr. 483.

<sup>1093</sup> Vö. pl. CORONATA IV, 535, nr. 2081; újabban pedig *Commento*[2] 816–817.

## b. A büntetés

A felsorolt esetek közül az elsőben és a másodikban a jog *önmagától beálló* büntetést rendel, mégpedig ha az elkövető világi, akkor *egyházi tilalmat*, ha pedig klerikus (pl. diakónus, gyóntatási felhatalmazás nélküli pap), akkor *felfüggesztést*. Ezekhez *fakultatív* és közelebbről *meg nem határozott* büntetések is hozzáadhatók a cselekmény súlyossága szerint. A meghatározatlan büntetés ilyenkor lehet kiközösítés is (1378. k. 2–3. §).

**2512** A harmadik esettípusra a büntetés *kötelező, de meghatározatlan* (1379. k.).

## 3. A szentségek körüli simónia

### a. A tényállás

**2513** Az 1380. k. a *szentségek* (nem a szentelmények stb.) *simóniás*<sup>1094</sup>, vagyis a szentség evilági áron való adásának vagy vételének szándékával kötött megállapodáson alapuló<sup>1095</sup> (vö. 1917-es CIC 727. k.) *végzését* vagy *felvételét* bünteti.

**2514** A szentség végzése (celebratio) a szentségkiszolgáltatás liturgiájának végzését, illetve az esketésnél való közreműködést (vö. 1127. k.) jelentheti. Mindenesetre a dolog leegyszerűsítésének tűnik ezt a *celebratiót* minden további nélkül csupán magával a szentségkiszolgáltatással (administratio) azonosítani, hiszen a jelen kánon forrásának szövegében (1917-es CIC 2371. k.<sup>1096</sup>) szereplő *szentségkiszolgáltatást* jelölő szó (ministraverint) helyett került ez a kifejezés újításként a szövegbe<sup>1097</sup>.

**2515** Megjegyzendő, hogy ha a simóniás megállapodást a szentség felvevőjének tudtán kívül harmadik személy köti, ez – noha erkölcsileg meg nem engedetten jár el – a bűncselekményt nem valósítja meg. Megvalósítja viszont a szentség végzője, aki vele egyezkedik.

### b. A büntetés

**2516** Erre a cselekményre az 1380. k. *kötelező* büntetést rendel, mégpedig *egyházi tilalmat* vagy *felfüggesztést*. Úgy tűnik, hogy az egyházi tilalom a világi elkövetőkre, a felfüggesztés pedig a klerikusokra vonatkozik<sup>1098</sup>. A kánon szó szerinti értelme azonban azt sem zárja ki, hogy a klerikusra is csak egyházi tilalmat szabjanak ki<sup>1099</sup>. Az egyházi hivatalokkal kapcsolatban, tehát nem a szentségek összefüggésében, a simóniához a CIC egyéb jogi következményeket fűz (vö. 149. k. 3. §, 188. k.).

<sup>1094</sup> A simónia elnevezés Simon mágus nevéből ered, aki az ApCsel 8,18 szerint pénzt ajánlott fel az apostoloknak a Szentlélek kézrátétellel való közvetítésének hatalmáért.

<sup>1095</sup> Código EUNSA 828.

<sup>1096</sup> Vö. *Codex Iuris Canonici auctoritati Ioannis Pauli PP. II promulgatus, fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus*, Città del Vaticano 1989, 380.

<sup>1097</sup> Helyesen fogalmaz Hugo Schwendenwein, aki ezzel a bűncselekménnyel kapcsolatban a „simonistische Feier von Sakramenten” kifejezést használja (SCHWENDENWEIN, H., *Das neue Kirchenrecht. Gesamtdarstellung*, Graz–Wien–Köln 1983, 467).

<sup>1098</sup> Vö. Código EUNSA 828.

<sup>1099</sup> Vö. PIÑERO CARRION II, 416.



## 4. A hivatal bitorlása

### a. A tényállás

**2517** Az 1381. k. szerint büntetendő cselekmény, ha valaki az egyházi *hivatalt*: 1) *bitorolja*, vagyis törvénytelenül (a 145–196. k. szerinti követelmények teljesítése nélkül) elfoglalja; 2) vagy a tőle való megfosztás vagy megválás után *törvénytelenül megtartja* (vö. 184–196. k.).

### b. A büntetés

**2518** A bitorlásra és a hivatal törvénytelen megtartására a Codex *kötelező*, de *meghatározatlan* büntetést rendel.

## 5. Az illetéktelen szentelés

### a. A tényállás

**2519** Az egyházi rend szentségének kiszolgáltatásával kapcsolatban a CIC négy különböző tényállást büntet: 1) a *pápai megbízás nélküli püspökszentelést* (1382. k.); 2) az ilyen módon való *szentelődést* (uo.); 3) a más alárendeltjének (a saját alárendeltjeit a püspök saját jogon szentelheti, vö. 1015–1016. k.) *elbocsátó* (1018–1023. k.) *nélkül* pappá vagy diakónussá *szentelését* (1383. k.); 4) az ilyen *szentelődést* (uo.).

**2520** Az 1. és a 3. fajta bűncselekményt csak *püspök* követheti el. A pápai megbízás nélküli püspökszenteléskor a társszentelő püspökök szükséges közreműködőknek tekinthetők, így ugyanaz a büntetés vonatkozik rájuk is (1329. k. 2. §)<sup>1100</sup>. Hogy az ilyen „püspökszentelés” a katolikus egyházban érvényes-e, illetve hogy az egyháznak van-e hatalma arra, hogy annak érvénytelenségét elrendelje, erről újabban különbözők a vélemények<sup>1101</sup>. A CCEO 1459. k. 1. §-ában nem a pápai megbízás nélküli, hanem az arra illetékes hatóság által adott megbízás nélküli püspökszentelésről beszél, tekintettel a keleti jog püspökszentelési sajátosságaira. Ebből kifolyólag a Keleti Codexben a büntetés sincsen fenntartva az Apostoli Szentszéknek.

### b. A büntetés

**2521** A pápai megbízás nélkül püspököt szentelő püspök és az, akit ő szentel, az *Apostoli Szentszéknek* fenntartott, *önmagától beálló kiközösítésbe* esik (1382. k.; vö. SC Fid, Notificatio, 1983. III. 12: AAS 75, 1983, Pars I, 392–393).

**2522** Az elbocsátó nélkül papot vagy diakónust szentelő püspök büntetése, hogy *egy évig tilos az egyházi rend szentségét kiszolgáltatnia* (1383. k.). Ez a büntetés – tekintettel a forrását képező régi kánonra (6. k. 2. § – vö. 1917-es CIC 2373. k. 1) – *önmagától beálló*<sup>1102</sup>, jóvátevéő büntetés.

<sup>1100</sup> Vö. Código EUNSA 829.

<sup>1101</sup> Vö. ET 700–701; ZALBA, M., *Num Ecclesia habeat potestatem invalidandi ritum sacramentalem Ordinis ab episcopis exclusis peractum*, in *Per 77* (1988) 425–458;

<sup>1102</sup> PIÑERO CARRION II, 417; DE PAOLIS, *De sanctionibus* 117; Código EUNSA 829; GREEN, in *New Commentary* 1592.

**2523** Akit így szentelnek pappá vagy diakónussá, az szintén *önmagától beálló* büntetésként, *fel van függesztve az így felvett rend gyakorlásától* (1383. k.).

**2524** Azt, hogy az elbocsátó nélkül papot vagy diakónust szentelő püspök önmagától beálló büntetése nem cenzúra, hanem jóvátevő (régai szóval: megtorló) büntetés, már az 1917-es CIC 2373. k. 1. számának magyarázói is vallották, viszont az így felszentelt klerikus büntetését cenzúrának tekintették<sup>1103</sup>. Ez magyarázhatja, hogy az új 1383. k. a szentelő püspök vonatkozásában – eltérően az 1917-es CIC 2373. k. 1. számától – már nem felfüggesztésről beszél (mely az új CIC-ben csak mint cenzúra fordul elő), hanem eltiltásról. Az így szentelt klerikus büntetésére nézve viszont a hatályos Codex is megtartja a felfüggesztés szót.

## 6. A szent szolgálat törvénytelen gyakorlása

### a. A tényállás

**2525** Aki a fent említett eseteken kívül (lásd fent 1–5) *törvénytelenül* gyakorolja a *papi tisztséget* (sacerdotale munus) vagy más *szent szolgálatot* (sacrum ministerium), az bűncselekményt követ el (1384. k.). A papi tisztség gyakorlása olyan feladatok végzését jelenti, amelyek az áldozópapokra vagy a püspökökre tartoznak. Ilyen feladatot gyakorol törvénytelenül pl. az, aki kellő ok nélkül általános feloldozást ad (vö. 961. k.)<sup>1104</sup>. A szent szolgálat kifejezés a CIC-ben olyan cselekményeket jelöl, melyek sajátosan klerikus (diakónusi, áldozópapi, püspöki) tevékenységek (vö. 207. k., 232. k. stb.). Úgy tűnik, az is elköveti ezt a bűncselekményt, aki a liturgikus szabályokat (vö. 2. k., 838. k.) a klerikus teendőket illetően megszegi, pl. ilyen feladatokat engedély nélkül végez, noha nem klerikus, vagy klerikus létére nem tartja meg a szertartások végzésének módjáról szóló előírásokat. A jelen tényállást kimerítő cselekmények közül némelyik megfelelhet még az 1389. k. szerinti bűncselekmény fogalmának is, azt pedig a törvény súlyosabban bünteti.

### b. A büntetés

**2526** A fenti bűncselekményre az 1384. k. utólag kimondandó, *fakultatív és meghatározatlan* büntetést rendel. Mivel ezek a törvénytisértések nagyon különbözők lehetnek, indokolt, hogy az egyházi hatóság szabad mérlegelésének tág tere legyen.

## 7. Nyereszkedés miseadományokkal

### a. A tényállás

**2527** Aki *miseadományból törvénytelenül* hasznot húz, bűncselekményt követ el (1385. k.). Azt, hogy mikor törvénytelen egy miseadományokkal kapcsolatos cselekmény, elsősorban a 945–958. k. határozza meg, de szem előtt kell tartani az erről szóló részleges jogszabályokat is, melyekre egyébként a CIC külön is utal (vö. 952. k.). A bűncselekményi tényállást tehát az meríti ki, aki ezeknek a törvényeknek a megsértésével *haszonra* tesz szert.

<sup>1103</sup> Vö. pl. SIPOS, *Enchiridion* 868.

<sup>1104</sup> Vö. *Código* EUNSA 829.

## b. A büntetés

**2528** Az 1385. k. erre a cselekményre *utólag kimondandó, kötelező* büntetést rendel, melynek *cenzurának* vagy valamilyen *meghatározatlan jóvátevő* büntetésnek kell lennie.

## 8. A megvesztegetés

### a. A tényállás

**2529** A megvesztegetéssel kapcsolatban két magatartásfajta számít büntetendőnek: 1) bármit *adni* vagy *ígélni* azért, hogy valaki egyházi *tisztséget* gyakorolva valamit *törvénytelenül tegyen* vagy *elmulasszon*; 2) ilyen ajándékokat vagy ígéreteket *elfogadni* (1386. k.). Az itt említett egyházi tisztség (munus) lehet a szó szoros értelmében vett egyházi hivatal (vö. 145. k.) vagy bármilyen tartós vagy adott esetre szóló egyházi megbízatás. A bűncselekmény – akár a megvesztegető, akár az elfogadó részéről – akkor is megvalósul, ha a megvesztegetés nem éri el célját, s a tisztség betöltője nem tesz vagy nem mulaszt semmit törvénytelenül. A cselekmény első formájában nem szükséges, hogy a tisztségviselő az ajándékot vagy az ígéretet elfogadja, a büntethetőséghez elegendő a megvesztegetés ilyen kísérlete is<sup>1105</sup>. A gyakorlatban sokszor nehéz lehet megállapítani és bizonyítani, hogy valamit éppen azért adtak, hogy törvénytelen tette vagy mulasztásra kerüljön sor.

### b. A büntetés

**2530** A fenti cselekmény mindkét formájára *kötelező*, de *meghatározatlan* büntetést ír elő a Codex (1386. k.).

## 9. A csábítás

### a. A tényállás

**2531** A gyóntatással kapcsolatban elkövetett csábítást a jog a barokk kor óta (vö. Benedictus XIV, Const., *Sacramentum poenitentiae*, 1741. VI. 1: közkeletű kiadása az 1917-es CIC függelékében – az erről szóló korábbi jogszabályok említésével) a bűnbánat szentsége tisztaságának védelmében súlyosan büntette. A bűncselekmény elkövetője csak *pap* lehet. A cselekmény elemei: 1) a *gyónó szexuális bűnre csábítása* (akár a gyóntatóval, akár nem vele); 2) a *gyónás folyamán, alkalmából* vagy annak *ürügyén* (1387. k.).

**2532** Gyónás folyamán történik ez, ha a bevezető üdvözlés és a feloldozás között megy végbe. Gyónás alkalmából történik, ha a hívő gyónni jön, de erre nem kerül sor a csábítás miatt. Gyónás ürügyén akkor fordulhat ez elő, ha hamisan hivatkoznak a gyónásra, hogy a csábításra lehetőség nyíljon, vagy ha a gyóntatószékben vagy a gyóntatóhelyen, gyóntatás színlelésével, de gyónás nélkül történik. Eltérően az 1917-es CIC 904. és 2368. kánonjának előírásától, a hatályos jog szerint a csábító papot feljelenteni már nem kötelező.

---

<sup>1105</sup> Vö. *Código BAC* 675; *Código EUNSA* 830.

## b. A büntetés

**2533** A fenti bűncselekményre az 1387. k. *utólag kimondandó, kötelező* büntetést rendel, melynek több lehetséges fajtáját sorolja fel: a *felfüggesztést* és/vagy *eltiltásokat*, *megfosztásokat* és súlyosabb esetekben a *klerikusi állapotból való elbocsátást*. A büntető eljárónak tehát kötelessége ezek valamelyikét kiszabni a tettesre. Az ezzel a bűncselekménnyel kapcsolatos kérdésekben, ha az Apostoli Szentszék elé terjesztik őket, annak hatóságai közül a Hittani Kongregáció az illetékes (vö. Const. Ap., *Pastor bonus*, 1988. VI. 28, Art. 52: AAS 80, 1988, 874).

## 10. A gyónási titok megsértése

### a. A tényállás

**2534** A szó szoros értelmében vett gyónási titoknak, vagyis a szentségi pecsétnek (*sigillum sacramentale*) a megsértését csak a *gyóntató* (vö. 983. k. 1. §, 1388. k. 1. §) követheti el. Ennek a bűncselekménynek a titok megsértésének jellege szerint két típusa van: 1) a gyónási titok *közvetlen* megsértése, mely akkor valósul meg, ha a gyóntató felfedi mind a gyónó személyét, mind bűnét; 2) a gyónási titok *közvetett* megsértése, amire akkor kerül sor, ha a gyóntató szavaiból, jeleiből, tetteiből, mulasztásaiból következtetni lehet a gyónó bűnére. E második típusba tartozik az az eset is, ha a gyóntató csupán azt a tényét árulja el, hogy az illető nála gyónt, ha ebből bűnére következtetni lehet. Ugyanebbe a csoportba sorolják a bűntárs pusztá nevének elárulását is<sup>1106</sup>. Ilyen közvetett titoksértés valósul meg általában minden olyan esetben, mikor a gyóntató a gyónót ugyan nem árulta el, de szavaiból, jeleiből, magatartásából mások következtethetnek – azaz fennáll a veszély, hogy következtetnek is<sup>1107</sup> – arra, hogy a gyónó (akár csak általában is valamilyen) „halálos” bűnt vagy egy meghatározott bocsánatos bűnt követett el<sup>1108</sup>. Aszerint, hogy a következtetésre a gyóntató mennyiben ad alapot, a gyónási titok közvetett megsértésének különböző fokozatai lehetségesek.

**2535** A klasszikus szerzők szerint az a pusztá tény, hogy valaki (általában, a bűn fajtájának meghatározása nélkül) jelzi, hogy nála egy személy gyónt vagy bocsánatos bűnököt gyónt, még nem számít a titok megsértésének<sup>1109</sup>. Nem számít a gyónási titok megsértésének az sem, amit a gyóntató a gyónó *engedélyével* fedett fel<sup>1110</sup>. Hangsúlyozni szokás, hogy a gyónási titok megtartása *isteni jogon* kötelező, ezért alóla a pápa sem adhat felmentést<sup>1111</sup>. Megjegyzendő még, hogy mivel a CIC ezt külön nem említi, a gondatlanságból elkövetett ilyen cselekmény nem büntetendő (vö. 1321. k. 2. §). Ehhez a bűncselekményhez is *szándékosság* szükséges.

<sup>1106</sup> Vö. HOLLWECK, J., *Die kirchlichen Strafgesetze*, Mainz 1899, 344.

<sup>1107</sup> Vö. pl. GREEN, in *New Commentary* 1592.

<sup>1108</sup> Vö. pl. CORONATA IV, 621, nr. 2145 (az ezzel a bűncselekménnyel kapcsolatos kazuisztikához lásd uo. 604–623, nr. 2129–2146); *Commento*[2] 821–822.

<sup>1109</sup> CORONATA IV, 611, nr. 2134.

<sup>1110</sup> Vö. BÁNK II, 847; WERNZ, F. X.–VIDAL, P., *Ius canonicum*, VII, Romae 1951, 598, nr. 502; stb.

<sup>1111</sup> Vö. pl. WERNZ–VIDAL VII, 598, nr. 502; CORONATA IV, 607, nr. 2130.

## b. A büntetés

**2536** A gyónási titok közvetlen megsértésére az 1388. k. 1. § az *Apostoli Szentszékek fenntartott, önmagától beálló kiközösítést* rendel, közvetett megsértéséért pedig *kötelező, de közelebbről meg nem határozott, a cselekmény súlyának megfelelő utólag kimondandó* büntetést.

## 11. A gyónással kapcsolatos egyéb titoksértés

### a. A tényállás

**2537** A gyónással kapcsolatos egyéb indiszkréciónak a hatályos egyházjog két fő válfaját bünteti:

**2538** 1) A szó szoros értelmében vett gyónási titoktól különböző titoktartási kötelezettség terheli mindazokat, akik a *gyónásból a bűnökről* bármilyen módon tudomást szereztek (983. k. 2. §), így a tolmácsot is, ha a gyónás során szerepel. Az 1388. k. 2. §-a *általánosságban* bünteti mindazokat, akik ez ellen a kötelezettség ellen vétnek. Ennek a bűncselekménynek az elkövetője tehát nem a gyóntató, hanem *egyéb személyek*, pl. akik a gyónást a közelben állva meghallották<sup>1112</sup>.

**2539** 2) Hasonlóképpen bűncselekmény a gyónással kapcsolatos indiszkréciónak egy különleges típusa: az az eset, amikor a „*gyónó*” vagy *más személyek* a valódi vagy színlelt gyónásban *akár a gyónótól, akár a gyóntatótól mondottakat* – valamilyen technikai eszközzel – a) *felveszik* vagy b) *tömegtájékoztatási eszköz útján közlik*. Ezt a cselekményt – a tényállásnak a fentitől még kissé eltérő leírásával – már a Hittani Kongregáció 1973. III. 23-i nyilatkozata (AAS 65, 1973, 678) büntette. Mivel azonban ez a büntetés az új Codex hatályba lépésével érvényét veszítette (6. k. 1. § 3), tekintettel az időközben előfordult újabb sajnálatos esetekre, szükségessé vált a bűncselekmény pontosabb megfogalmazása és a büntetés megújítása. Ezt a Hittani Kongregáció 1988. IX. 23-i hatállyal kiadott általános határozatában, különleges felhatalmazás alapján (vö. 30. k.) meg is tette (AAS 80, 1988, 1367).

### b. A büntetés

**2540** Az 1388. k. 2. §-a a fenti bűncselekmény első típusára *kötelező, de meghatározatlan* büntetést rendel, mely lehet (utólag kimondandó) kiközösítés is. A második tényállástípusra a Hittani Kongregáció idézett határozata *önmagától beálló kiközösítést* ír elő.

## 12. A visszaélés

### a. A tényállás

**2541** Aki az egyházi *hatalommal* vagy *tisztséggel*, megbízatással stb. (munus) visszaél, mégpedig bármilyen módon, akár cselekvéssel, akár mulasztással, büntetendő cselekményt követ el (1389. k. 1. §; vö. 1917-es CIC 2404. k.). Az itt említett egyházi hatalom lehet akár az egyházi rend szentségében kapott rendi hatalom, akár egyházkormányzati hatalom (vö.

<sup>1112</sup> Vö. MONTINI, G. P., *La tutela penale del sacramento della penitenza. I delitti nella celebrazione del sacramento* (Cann. 1378; 1387; 1388), in AAVV., *Le sanzioni nella Chiesa*, Milano 1997, 213–235.

129. k.)<sup>1113</sup>, a tisztség pedig – mint említettük – bármilyen hivatalos egyházi megbízatást jelölhet. Mivel az 1389. k. 1. §-a – eltérően az 1917-es CIC 2404. kánonjától, mely csak hatalomról beszélt – a tisztséggel való visszaélést is bünteti, jelentőségét veszítette az a vita, hogy büntetőjogi szempontból itt hatalomnak számít-e a szoros értelemben egyházkormányzatának nem mondható vezetői hatalom (*potestas dominativa*, *potestas domestica*), mely pl. a nem klerikusi szerzetes intézmények vagy az egyházi társulások előjáróit illeti. Ezek a személyek ugyanis, függetlenül attól, hogy milyen a hatalmuk jellege, tisztséget gyakorolnak. Tehát ennek során elkövetett visszaéléseik bűncselekményt valósítanak meg. Visszaélésnek a hatalomnak az erkölccsel, illetve a természetes vagy tételes (esetünkben egyházi) joggal ellenkező<sup>1114</sup> használatát nevezzük.

### b. A büntetés

**2542** A fenti visszaélésekre – hacsak őket már valamilyen törvény (pl. 1391. k. 3) vagy parancs külön büntetéssel nem szankcionálta – az 1389. k. 1. §-a *kötelező*, de a cselekmény vagy a mulasztás súlyossága szerint megválasztandó *meghatározatlan* büntetést rendel. Ez a büntetés lehet a hivataltól való megfosztás is, mely mint örökre szóló jóvátevő büntetés egyébként (külön törvényi utalás nélkül) meghatározatlan büntetésként nem volna kiszabható (vö. 1349. k.).

## 13. A kárt okozó gondatlanság

### a. A tényállás

**2543** Az egyházi tisztségviselők hivatalos ténykedésük során gondatlanságból is követhetnek el visszaélést. Ez akkor büntetendő, ha: valaki *vétkes gondatlanságból az egyházi hatalom, szolgálat vagy tisztség* (feladat, munus) valamely cselekményét *törvénytelenül úgy végzi vagy mulasztja el*, hogy abból másnak *kára* származik (1389. k. 2. §).

### b. A büntetés

**2544** Erre a bűncselekményre a CIC (uo.) *kötelező*, de *meghatározatlan* büntetést rendel. Ha ezt a cselekményt a bíró vagy a bíróság valamely munkatársa vagy kisegítője követi el, őket az illetékes hatóság hivataluktól is megfoszthatja az 1457. k. szerinti esetekben. Az ilyen károkozásnak a büntetésen kívül más jogkövetkezmenyei is vannak (128. k., 1281. k. 3. §, vö. 1296. k., stb.).

<sup>1113</sup> Vö. CORONATA IV, 679, nr. 2222; JONE, H., *Gesetzbuch des kanonischen Rechtes. Erklärung der Kanones*, III, Paderborn 1940, 543; SIPOS, *Enchiridion* 143. Egyesek külön is hangsúlyozták, hogy ez a hatalom lehet sem rendinek, sem szoros értelemben joghatóságának nem minősülő vezetői vagy házi hatalom is, pl. a szerzetes főnöknők esetében, vö. pl. MÖRSDORF, K., *Lehrbuch des Kirchenrechts auf Grund des Codex Iuris Canonici*, III, <sup>11</sup>München–Paderborn–Wien 1979, 478.

<sup>1114</sup> CORONATA IV, 679, nr. 2222; vö. JONE III, 543; MÖRSDORF, *Lehrbuch* III, 478.

## 95. §. A hamisítás

**2545** Az egyházjogban hagyományosan (vö. X 5.20) a hamisítás büntettéről (*crimen falsi*) szokás beszélni. Ez a hatályos CIC szerint különböző bűncselekményeket (rágalmazás, becsületsértés, okirat-hamisítás) magában foglaló tágabb kategória. Megjegyzendő azonban, hogy a hatóság előtt tett hamis esküt a törvénykönyv nem a hamisítás témakörében tárgyalja. A CCEO ennek a kérdésnek két önálló kánont szentel, az 1452. kánont a rágalmazásnak, az 1454. kánont pedig az egyházi büntetendő cselekménnyel való hamis vád büntettének (vö. CCEO 731. k.).

**2546** A régebbi szerzők a jogforrások szóhasználatának megfelelően a hamisítás büntettére gyakran a következő meghatározást adták: „Az igazság szándékos megváltoztatása más kárára vagy becsapására”<sup>1115</sup>. A hatályos egyházjogban a hamisítás büntette fogalmának önmagában nem sok a jelentősége. Így elegendőnek látszik az ez alatt a cím alatt (Lib. VI Pars II tit. IV) szereplő egyes bűncselekmények bemutatása.

### 1. A rágalmazás

#### a. A tényállás

**2547** Az 1390. k. három különböző tényállás-típust büntet: 1) a *gyóntató rágalmazását* az 1387. k. szerinti bűncselekménnyel (szexuális bűnre csábítás), ha ez az *egyházi előjáró* előtt tett *hamis feljelentés* formájában történik; 2) az *egyházi előjáró* előtt *más büntetendő* cselekmény címén tett *hamis feljelentést*; 3) *más jó hírének* (vö. 220. k.) *egyéb megsértését*.

**2548** Egyes szerzők szerint ahhoz, hogy a jó hírnek ilyen egyéb megsértése bűncselekmény legyen, szükséges, hogy az – hasonlóan a rágalmazó feljelentéshez – az egyházi előjáró előtt történjék<sup>1116</sup>. Az 1390. k. 2. §-ának megfogalmazásából azonban ez nem tűnik ki. Ezért más szerzők nem zárják ki a jó hír nem előjáró előtti megsértésének büntethetőségét sem<sup>1117</sup>. Ez utóbbi nézet látszik meggyőzőbbnek, mert nagyobb összhangban áll a kánon szövegével és a 220. kánonnal, mely a krisztushívők jó hírének védelmét általánosságban tartalmazza (vö. 17. k.).

#### b. A büntetés

**2549** A *gyóntató* csábítással való rágalmazásának büntetése *önmagától beálló egyházi tilalom*, ha pedig az elkövető klerikus, ezenkívül még *önmagától beálló felfüggesztés* is (1390. k. 1. §). Ennek a tettnek nem büntetés jellegű jogkövetkezménye is van: nem oldozható fel a bűn, amíg az elkövető a hamis feljelentést vissza nem vonta, és nem kész a károk jóvátételére (982. k.).

**2550** *Egyéb rágalmazó feljelentés*, valamint más jó hírének megsértése esetén a büntetés *fakultatív, meghatározatlan*, de lehet cenzúra is (1390. k. 2. §).

<sup>1115</sup> WERNS-VIDAL VII, 586, nr. 496.

<sup>1116</sup> *Código EUNSA* 832; *Código BAC* 677.

<sup>1117</sup> STRIGL, *Die einzelnen Straftaten* 947; *Commento*[2] 823–824.

**2551** A bűncselekmény mindhárom formájának jogkövetkezménye az is, hogy az elkövetőt az előljáró megfelelő *elégtétel* adására is kényszerítheti (1390. k. 3. §).

## **2. Az okirat-hamisítás**

### **a. A tényállás**

**2552** Az okirat-hamisítással illetve a hamis okiratok használatával kapcsolatban a Codex az alábbi cselekményeket bünteti: 1) *hamis egyházi közokirat* (fogalmáról lásd 1540. k. 1. §) *készítése*; 2) *valódi egyházi közokirat megváltoztatása*; 3) *valódi egyházi közokirat elpusztítása* vagy *elrejtése*; 4) *hamis vagy megváltoztatott egyházi közokirat* (bármilyen ügyben való) használata; 5) egyházi közokiratnak nem minősülő *egyéb hamis okirat* használata *egyházi ügyben*; 6) hiteles egyházi közokiratban vagyis olyanban, melyet egyházi hatósági közeg állít ki hivatali hatáskörében, a jogban előírt alakszerűségek megtartásával, *hamis dolog állítása* (1391. k.). A bűncselekménynek ezt a legutóbbi típusát ideológiai okirat-hamisításnak is szokás nevezni. Elkövetheti pl. az a plébános, aki a másutt esküdni szándékozó jegyes számára olyan keresztlevelet állít ki, melynek megjegyzési rovatát üresen hagyja, noha az anyakönyvben bejegyzés szerepel az illetőnek egy korábbi házasságkötéséről.

### **b. A büntetés**

**2553** A fenti bűncselekmény minden típusának büntetése *fakultatív és meghatározatlan* (1391. k.).



## 96. §. Büntetendő cselekmények különleges kötelezettségek ellen

### 1. A tiltott üzletelés

#### a. A tényállás

**2554** Azok a *klerikusok vagy szerzetesek*, akik – a törvényes egyházi hatóság engedélye nélkül – a kánonok által *tiltott* (vö. 286. k., 672. k.) *kereskedést* vagy *üzleti tevékenységet*<sup>1118</sup> folytatnak, az 1392. k. szerint büntetendő cselekményt követnek el.

#### b. A büntetés

**2555** A fenti büntetendő cselekményre az 1392. k. *kötelező, de meghatározatlan* büntetést rendel, melynek a cselekmény súlyosságához kell igazodnia.

### 2. Az egyházi büntetés megszegése

#### a. A tényállás

**2556** Aki a *büntetésből* rá kirótt *kötelezettségeket megsérti*, ezzel külön büntetendő cselekményt követ el (1393. k.). Ahhoz, hogy ez a bűncselekmény megvalósuljon, szükséges hogy a büntetés az illetőt már a szó teljes értelmében sújtsa (vagyis már önmagától beállt vagy jogerősen kirótt és közölt – vö. 1363. k., 1651. k. – legyen), valamint hogy az érintett a büntetésből rá háruló pozitív kötelezettségeket vagy tilalmakat cselekvéssel vagy mulasztással megszegje.

#### b. A büntetés

**2557** A fenti cselekményre az 1393. k. *fakultatív és meghatározatlan* büntetést rendel.

### 3. A házassági kísérlet

#### a. A tényállás

**2558** A házassági kísérletet, vagyis a házasság létrejöttéhez a természet rendje szerint elegendő beleegyezéssel, valamilyen nyilvános (hivatalos) forma szerint végzett, de házassági akadály miatt hatástalan házassági beleegyezés-nyilvánítást a törvény csak akkor bünteti, amikor ez a klerikusú nőtlenség vagy a szerzetesi fogadalom védelmében komolyan szükséges. A bűncselekménynek az 1394. k. szerint két típusa van:

**2559** 1) A *klerikusok* akár egyházi, akár polgári forma szerinti házassági kísérlete. Ezt a bűncselekményt a nő diakónusok is elkövethetik, ha pl. feleségük halála után az 1087. k. ellenére felmentés nélkül házasságot kísérelnek meg.

**2560** 2) Az egyházi rend szentségében nem részesült – akár pápai, akár egyházmegyei jogú intézményhez tartozó, akár férfi, akár női – *örökfogadalmass szerzetesek* (de nem az

<sup>1118</sup> Vö. ET 272–273; *Commento*[2] 825.

ideiglenes fogadalmasok, sem a világi intézmények és az apostoli élet társaságai tagjai) akár egyházi, akár polgári forma szerinti házassági kísérlete. Azok az örökfogadalmas szerzetesek, akik klerikusok, a bűncselekménynek nem ezt, hanem az első fajtáját követhetik el.

**2561** Ahhoz, hogy a bűncselekmény megvalósuljon, a házassági kísérlet fogalmának megfelelően, szükséges a valódi házasságkötéshez elegendő beleegyezés és valamilyen nyilvános házasságkötési forma. Ha tehát pl. a beleegyezést csak színlelték, vagy kényszer és félelem hatására adták, vagy ha még polgárilag sem került sor házasságkötésre, a házassági kísérlet és így a bűncselekmény nem következett be<sup>1119</sup>. Megjegyzendő, hogy ilyenkor a klerikus az 1041. k. 3. és az 1044. k. 1. § 3. száma szerinti szabálytalanságba sem esik.

## b. A büntetés

**2562** A bűncselekmény első típusára a CIC *önmagától beálló felfüggesztést* rendel. Ehhez, ha az elkövető *figyelmeztetés után* nem tér jó útra, hanem folytatja a *botrány keltését*, más *fakultatív* büntetések, mégpedig *megfosztások* adhatók hozzá, sőt a *klerikusi állapotból való elbocsátás* is (1394. k. 1. §). Megjegyzendő, hogy a felfüggesztéshez a további büntetések csak figyelmeztetés után adhatók hozzá. A gyakorlatban a felfüggesztés beállása után sürgősen szükség szokott lenni annak hivatalos kinyilvánítására, a különféle visszaélések (pl. miseintenciók vállalása, a büntetés tilalma ellenére egyházi szertartások végzése, más papok nagy elfoglaltságára való hivatkozással helyettesítés, „kisegítés”, korábbi egyházi hivatal gyakorlásának törvénytelen folytatása, stb.) elkerülésére. Ez a kinyilvánítás általában az egyházmegyei körlevelekben való közzététel útján szokott történni. A klerikusok házassági kísérletének büntetésszerű, de szoros értelemben büntetésnek nem számító jogkövetkezménye ezenkívül a hivatalból való automatikus elmozdítás is (194. k. 1. § 3), valamint az 1041. k. 3. és az 1044. k. 1. § 3. száma szerinti szabálytalanság.

**2563** A bűncselekmény második típusára az 1394. k. 2. §-a *önmagától beálló egyházi tilalmat* rendel. A cselekménynek az örökfogadalmas nem klerikus szerzetesre nézve szoros értelemben büntetésnek nem számító büntetésszerű jogkövetkezménye a szerzetből való automatikus (magánál a jognál fogva történő) elbocsátás (694. k. 1. § 2), valamint – a férfi szerzetesre, illetve az örökfogadalmas szerzetesnővel így polgári házasságot megkísérlő férfira nézve – az 1041. k. 3. száma szerinti szentelési szabálytalanság.

**2564** Megjegyzendő, hogy a 694. k. 1. § 2. száma szerinti automatikus elbocsátás nem csupán azokat sújtja, akik az 1394. k. 2. § szerinti bűncselekményt elkövetik, hanem a személyeknek ennél tágabb körére vonatkozik. Az elbocsátásról szóló kánon ugyanis nemcsak a házasságot megkísérlőket, hanem a házasságot kötő szerzeteseket is érinti. Házasságot pedig felmentés<sup>1120</sup> nélkül, érvényesen csak az *ideiglenes* fogadalomban levő szerzetesek köthetnek (1088. k.; természetesen ez számukra sem megengedett, míg fogadalmuk le nem jár, vö. 688. k. 1. §). Az automatikus elbocsátás – eltérően a fenti bűncselekménytől, melyet csak *szertzetesek* követhetnek el – a CIC szerint beáll akkor is, ha *világi intézmények* tagjai (vagyis nem a 725. k. szerint hozzájuk csupán társult személyek, akiket azonban egyes intézményekben „tágabb értelemben vett tagoknak” neveznek, és akikről az egyes intézmények szabályzata intézkedik) vagy az *apostoli élet társaságai* végleges tagjai (a nem véglegesekről ugyanis az egyes társaságok szabályzata intézkedik vö.

<sup>1119</sup> Vö. ET 714–715, 938–939; *Commento*[2] 826.

<sup>1120</sup> Ez a felmentés bizonyos esetekben magánál a jognál fogva történik, vö. 692. k., 688. k. 2. §; ET 520–521.

742. k.) kísérelnek meg vagy kötnek (hiszen az 1088. k. szerinti házassági akadály őket nem érinti) házasságot (vö. 729. k., 746. k.).

**2565** A fentiek szerint tehát a házassági kísérletet elkövető örökfogadalmas szerzetes magánál a jognál fogva elbocsátódik a szerzetből. Ezzel megszűnnek fogadalmai s így a belőlük fakadó házassági akadály is (701. k.). Ennek külső fórumon csak az elbocsátás beállításának hivatalos kinyilvánítása után van hatása (694. k. 2. §). Ám a tettesnek – eltérően a 694. k. 1. § 2. száma szerint elbocsátódott más személyektől, akik nem lévén örökfogadalmas szerzetesek, a fenti bűncselekményt nem követték el – ekkor sem szabad még házasságot kötnie, mert az egyházi tilalom ezt meg nem engedetté teszi (vö. 1332. k., 1331. k. 1. § 2, 1071. k. 1. § 5)<sup>1121</sup>.

**2566** A klerikussal házasságot megkísérlő személy mint *bűntárs* nem eshet ugyan felfüggesztésbe, mert az csak klerikusokat sújthat, de az 1329. k. 2. §-a szerint utólag kimondandó büntetésekkel büntethető (vö. *Comm* 16, 1984, 50). Az örökfogadalmas szerzetessel házasságot megkísérlő viszont ugyancsak az 1329. k. 2. §-a szerint beleesik az önmagától beálló egyházi tilalomba, mert ez világiakra is alkalmazható. Természetesen a bűntársat is csak akkor sújtják ezek a büntetések, ha katolikus, és ha megvolt benne a bűncselekmény elkövetésének közös szándéka (vö. 1329. k. 1. §). Aki tehát nem tudja, hogy polgári házasságát klerikussal vagy ilyen szerzetessel kötötte, az nem kap büntetést. Ettől függetlenül mindazokra, akik egyháziilag érvényesnek nem minősülő polgári házasságban élnek, vonatkoznak az ilyen állapotban lévőket érintő jogkövetkezmények.

## 4. Az ágyasság és a botrány

### a. A tényállás

**2567** A klerikusi nőtlenség, illetőleg (nős diakónusok esetében is) a klerikusi élet tisztasága védelmében az 1395. k. 1. §-a büntető szankcióval sújtja:

**2568** 1) Az *ágyas* (*concupinarius*) klerikust, aki azonban házasságot nem kísérelt meg (ha megkísérelte, az előző pontban leírt bűncselekményt követte el). Ágyasságnak a mai egyházjogban a különböző nemű személyek közti tartós, házasságon kívüli nemi kapcsolatot szokás nevezni<sup>1122</sup>.

**2569** 2) Azt a klerikust, aki a *hatodik parancsolat elleni* más külső bűnben botrányosan kitart.

### b. A büntetés

**2570** A cselekmény mindkét típusára ugyanazt a büntetést rendeli a Codex: *kötelező, utólag kimondandó felfüggesztést*. Ehhez ha a büntetendő cselekmény *figyelmeztetés után* tovább tart, fokozatosan más *fakultatív, meghatározatlan* büntetések adhatók hozzá, végül még a klerikusi állapottól való elbocsátás is kiszabható (1395. k. 1. §)<sup>1123</sup>.

<sup>1121</sup> ET 901; *Código* EUNSA 805.

<sup>1122</sup> CORONATA IV, 512, nr. 2054; SIPOS, *Enchiridion* 803; *Código* EUNSA 834.

<sup>1123</sup> Vö. pl. PROVOST, J., *Offenses against the Sixth Commandment: Toward a Canonical Analysis of Canon 1395*, in *Jurist* 55 (1995) 632–663.

**2571** Ha az illető klerikus szerzetes intézménynek, világi intézménynek vagy az apostoli élet társaságának is tagja volt, ennek a cselekménynek az is büntetésszerű jogkövetkezménye, hogy a tettet el kell bocsátani az intézményből, illetve a társaságból (695. k. 1. §, 729. k., 746. k.).

## 5. Egyéb szexuális bűncselekmények

### a. A tényállás

**2572** A fentiekben felsorolt eseteken kívül az 1395. k. 2. §-a szerint büntetendő cselekményt követ el a *hatodik parancs ellen vétő klerikus* akkor is, ha tettet: 1) *erőszakkal vagy fenyegetéssel* vagy 2) *nyilvánosan* vagy 3) *tizenhat éven aluli kiskorúval* követte el. Megjegyzendő, hogy ilyenkor a cselekmény büntetendőségéhez nem szükséges sem a botrány, sem pedig a tartós vagy állapotszerű viselkedésben való kitartás. Elegendő egyszeri eset is. Mindezekben a tényállás-típusokban a hatodik parancsolat valamilyen külső és súlyos megsértése szükséges ahhoz, hogy a bűncselekmény megvalósuljon<sup>1124</sup>.

### b. A büntetés

**2573** A CIC a fenti cselekmény minden típusára *kötelező, de meghatározatlan* büntetést rendel, nem zárva ki a *klerikusi állapotból való elbocsátást* sem (1395. k. 2. §). Ezek a büntetések utólag kimondandók, s mint ilyenek – a büntetőeljárás szabályainak megtartásával – előzetes figyelmeztetés nélkül is kiszabhatók.

**2574** Ennek a bűncselekménynek is lehet büntetésszerű egyéb következménye, nevezetesen a 695. k. 1. §-a szerint a tettes elbocsátandó a szerzetes intézményből, illetve a világi intézményből vagy az apostoli élet társaságából (729. k., 746. k.), de ettől az előjáró megítélése szerint eltekinthet, ha úgy véli, hogy az illető megjavítása, az igazságosság helyreállítása és a botrány helyrehozatala más módon elérhető.

## 6. A helybenlakási kötelezettség megsértése

### a. A tényállás

**2575** Az 1396. k. szerint büntetendő cselekményt követ el, aki *súlyosan megsérti a helybenlakási kötelezettséget* (residentia), mely valamilyen *egyházi hivatala* (officium) miatt terheli. Az egyházi hivatalhoz helybenlakási kötelezettséget kapcsolhat az egyetemes jog (pl. 395. k.: megyéspüspök; 410. k.: koadjutor és segédpüspök; 533. k. 2. §: plébános; 543. k. 2. § 1: plébániát közösen vezető papok; 550. k. 1. §: káplán) vagy a részleges jog, sőt – úgy tűnik – bizonyos esetekben a saját jog is. A kötelezettség megtartásának módja, a törvényes távollét időtartama és jogcímei tekintetében ugyancsak intézkezhethet az egyetemes jogon kívül a részleges és minden bizonnyal a saját jog is.

**2576** A bűncselekmény elkövetői lehetnek világiak is, ha helybenlakási kötelezettséggel járó hivataluk van. Nem követik viszont el ezt a büntetendő cselekményt azok, akik nem a hivataluk miatt, hanem más címen kötelező helybenlakás ellen vétének, pl. a 283. k. szerinti általános klerikusi vagy a 665. k. 1. §-a szerinti szerzetesi (vö. 740. k.) helybenlakási

<sup>1124</sup> Vö. *Código BAC* 681; *Comento*[2] 827; GREEN, in *New Commentary* 1600.

kötelezettség ellen<sup>1125</sup>. A helybenlakási kötelezettség súlyos megsértésének többen az ismételt, szinte szokásszerű törvénytelen távollétet nevezik<sup>1126</sup>.

### **b. A büntetés**

**2577** A fenti cselekményre az 1396. k. *kötelező, de meghatározatlan* büntetést rendel, de hangsúlyozza, hogy ez lehet – az általános szabálytól eltérően (1349. k.) – a hivataltól való megfosztás is, ám ez csak figyelmeztetés után szabható ki.

---

<sup>1125</sup> Vö. *Código EUNSA* 835. A bűncselekmény tényállást a kánon szövegével ellentétben az általános klerikusi és szerzetesi helybenlakásra is alkalmazni látszik viszont PIÑERO CARRION II, 425.

<sup>1126</sup> *Código BAC* 681; *Comento*[2] 827–828.

## 97. §. Büntetendő cselekmények az élet és szabadság ellen

**2578** Az emberi élet és szabadság elleni büntetendő cselekmények gyakran a világi jogrendekben is bűncselekménynek számítanak, ezért jellemző rájuk, hogy könnyen előfordulhat az 1344. kánon 2. számában említett eset. Eszerint az egyházi hatóság tartózkodhat a büntetés kimondásától, vagy enyhébb büntetést, illetve vezeklést alkalmazhat, ha a tettet a polgári hatóság már kellően megbüntette, vagy előreláthatóan kellően meg fogja büntetni. Megjegyzendő azonban, hogy sok országban az abortuszt a világi jog csak az esetek sokkal szűkebb körében bünteti, mint az egyházjog.

### 1. A magzatelhajtás

#### a. A tényállás

**2579** Az élet- és szabadságellenes bűncselekmények közül különös súlya van a kánonjogban az abortusznak (vö. II. János Pál, Enc., *Evangelium vitae*, 1995. III. 25, nr. 58: AAS 87, 1995, 410–552, 466–467). Erre utal egyrészt az, hogy a törvényhozó a CIC-ben ebből a bűncselekménycsoportból egyedül az abortusznak szentel külön kánont, a többi tényállásokat együttesen tárgyalja, másrészt az érte rendelt büntetés súlyossága. Az abortusz ilyen büntetése az egyházban már azért is indokoltnak látszik, mert a születendő emberi élet büntetőjogi védelmét a civil jogrendek ilyen széles körben nem szokták biztosítani. Ehhez hozzáfűzhetjük, hogy az abortusz potenciális elkövetőinek körében feltehetően nagyobb azoknak az aránya, akiket az egyházi büntetés visszatartathat egy ilyen cselekedettől, vagy javulásra indíthat.

**2580** Az ókeresztény korban<sup>1127</sup>, de később is, különösen a vezeklési könyvekben<sup>1128</sup> nagy súlyt kap a csecsemőgyilkosság egyházi büntetése. Az abortusz elleni szankcióknak ugyanezekben a forrásokban szintén sok emléke maradt fenn. Az írországi vezeklési könyvek pl. különféle súlyú büntetéseket írnak elő az abortusz elkövetőire, néha viszonylag enyhéket, de büntetik a csecsemőgyilkosságot is, még hozzá olykor hasonló súlyú büntetéssel, mint az abortuszt, máskor súlyosabban. Az abortuszért kirótt vezeklés többször aszerint is eltérő, hogy milyen idős volt a magzat. Ennek a különbségtételnek a háttérében az emberi élet keletkezéséről vallott korabeli felfogás áll. Mindenesetre a vezeklési könyveknek ebben a csoportjában az abortusz (legalábbis a terhesség negyvenedik napja, vagyis a feltételezett „animatio” után) egyértelműen az emberölés egyik fajtájaként jelenik meg<sup>1129</sup>. Nyoma van azonban annak is, hogy a negyven napnál fiatalabb magzat elpusztítására az „occiderit” szót használják<sup>1130</sup>.

<sup>1127</sup> Pl. az Elvirai Zsinatnak tulajdonított 63. és 68. kánonban, valamint az Ankürai Zsinat 21. kánonjában; magyarul: ERDŐ P., *Az ókeresztény kor egyházfegyelme (az első négy században)* [Ókeresztény Írók V], Bp. 1983, 261. 262. 278.

<sup>1128</sup> Pl. Wormsi Burchard Decretumának XIX. könyvében, az ún. *Corrector sive Medicus*-ban (kiad. pl.: WASSERSCHLEBEN, F. W. H., *Die Bußordnungen der abendländischen Kirche*, Halle 1851 [uny. Graz 1958], 659–663, c. 151. 152. 162. 168. 169).

<sup>1129</sup> Vö. HONINGS, B., *L'aborto nei libri penitenziali irlandesi. Convergenza morale e divergenza pastorali*, in *Apol* 48 (1975) 501–523.

<sup>1130</sup> „Mulier si occiderit filium in utero ante XL dies...” (*Poenitentiale Merseburgense* c. 164: kiad.: SCHMITZ, H. J., *Die Bußbücher und die Bußdisziplin der Kirche*, II, Düsseldorf 1898 [uny. Graz 1958], 368).

**2581** Az 1398. k. bünteti mindazt, aki *eredményes magzatelhajtást végez*. Nem követi el tehát a bűncselekményt, akinek kísérlete sikertelen maradt, függetlenül az ilyen tett erkölcsi megítélésétől. Ugyancsak nem meríti ki a bűncselekményi tényállást az, aki olyan cselekményt végez, mely kettős hatással (*duplex effectus*) jár, ha a szándék a másik, jó hatásra irányult, a magzatelhajtást viszont nem akarta közvetlenül<sup>1131</sup>. Vonatkozik viszont a büntetés a terhesség bármely szakaszában, tehát akár a kezdet kezdetén elkövetett abortuszra is<sup>1132</sup>. Vonatkozik a büntetés azokra is, akik a magzatelhajtásban nélkülözhetetlen – akár fizikai, akár erkölcsi – közreműködők voltak (vö. 1329. k.).

**2582** A mesterséges megtermékenyítéssel kapcsolatban, valamint a különböző kísérletek során elpusztított embriókra tekintettel az Apostoli Szentszék az 1398. kánonhoz hiteles törvényt magyarázatot fűzött, melyben kifejtette, hogy abortuszon (a fent leírt bűncselekmény értelmében) nem csupán az éretlen magzatnak a méhből való eltávolítását kell érteni, hanem *a magzat megölését, bármilyen módon és a fogamzás pillanatától kezdve bármikor* kerüljön rá sor (PCI, Resp., 1988. I. 19, Nr. 1: AAS 80, 1988, 1818). E hiteles magyarázat háttérében egy már régebben folyó elméleti vita is áll. Egyesek az abortusz cselekményének megvalósulásához az éretlen (sőt némelyek szerint az éretlen, de még élő) magzatnak a *méhből való mesterséges eltávolítását* tartották szükségesnek. Ez a formalista felfogás olyan véleményekre vezetett, melyek szerint, ha a magzatot pl. a méhből való eltávolítás előtt már elpusztították, ez nem lett volna abortuszként büntethető. Ezzel szemben sokan világosan látták, hogy ebben a bűncselekményi tényállásban nem a módozaton van a hangsúly, hanem a cselekmény célján, vagyis *a magzat elpusztításán*. A Szentszék hiteles magyarázata ez utóbbi nézet mellett foglalt állást. Ha pedig a cselekmény lényege a magzat megölése, akkor mindegy, hogy ez a méhen belül vagy a méhen kívül, vagy esetleg nem is méhben lévő embrió („lombikbébi”) sérelmére történt-e<sup>1133</sup>.

## b. A büntetés

**2583** A fenti tényállásra az 1398. k. *önmagától beálló kiközösítést rendel*. Az önmagától beálló büntetés már azért is szükségesnek látszik, mert sokszor titokban követik el a cselekményt. A büntetés mértéke a CIC átdolgozása során változott: eleinte a réginél enyhébben, csupán egyházi tilalommal akarták az abortuszt büntetni, később tekintettel fokozódó terjedésére a kiközösítés mellett döntöttek (*Comm* 16, 1984, 50–51). A CIC már nem hangsúlyozza, hogy ennek a kiközösítésnek az elengedése az ordináriusnak van „fenntartva” (vö. 1917-es CIC 2350. k.). Erre azonban nincs is szükség, hiszen a büntetések elengedésére illetékes hatóság általában és alapvetően amúgy is az ordinárius (vö. 1354–

<sup>1131</sup> Vö. *Código EUNSA* 835; *Código BAC* 682; *Commento* 822; PIÑERO CARRION II, 426. A szerzők túlnyomó többségének véleménye szerint közvetlenül akartnak kell lennie az abortusznak ahhoz, hogy bűncselekmény legyen. Az ilyen abortusz elítéléséhez lásd SC Off, Resp., 1884. V. 31: AAS 17 (1884) 556; Resp., 1889. VIII. 19: AAS 22 (1889/1890) 748; 1917-es CIC 2350. k. 1. §; SC Fid, Decl., 1974. XI. 18: AAS 66 (1974) 730–747. Az azonban ezek szerint az okmányok szerint nem szünteti meg a közvetlenül a magzat elhajtására, megölésére irányuló cselekmény büntetendő voltát, hogy azt valaki egy általa jónak tartott célból teszi. A jó cél ilyenkor sem szentesíti a bűnös eszközt; vö. még pl. Magyar Püspöki Kar, Körlevél, 1956. IX. 12: kiad. *Amit Isten egybe kötött*, Budapest 1986, 76.

<sup>1132</sup> Vö. pl. *Código EUNSA* 835. Egyébként ez magából a kánon szövegéből is nyilvánvaló, hisz ott időbeli megszorítás nincs, s a törvényeket a szavak sajátos jelentése szerint kell érteni (17. k.; *ET* 102). Már a CIC előtti kommentárok is hangsúlyozták, hogy a büntetés a fogamzás pillanatától értendő; vö. CAPPELLO, F. M., *Tractatus canonico-moralis de Censuris iuxta Codicem Iuris Canonici*, <sup>3</sup>Torino–Roma 1933, 334, nr. 384.

<sup>1133</sup> DI MATTIA, G., *L'aborto: aspetti medico-legali e punibilità in diritto canonico*, in *Apol* 61 (1988) 771–775.

1355. k.). Ezért ilyenkor nem beszélünk fenntartásról. Ahhoz, hogy egy pap rendes körülmények között ezt a kiközösítést – mint általában a nem fenntartott kiközösítéseket – elengedhesse, külön megbízatásra van szüksége. Az elengedés lehetőségeinek részleteiről fentebb szoltunk (lásd főként 7. § 2. d).

**2584** Annak megítéléséhez, hogy egy konkrét esetben tényleg beállt-e az abortuszért járó kiközösítés, figyelembe kell venni, hogy – mint az önmagától beálló büntetések általában – ez is csak akkor sújtja a tettet, ha az illető tudja, hogy a magzatelhajtásért kiközösítés jár (1324. k. 1. § 9 és 3. §). Ugyancsak szem előtt kell tartani a többi mentő és enyhítő (!) körülményeket is (1323. k., 1324. k. 1. §), melyek mentesítenek az önmagától beálló büntetéstől.

**2585** A szerzetesekre, de a világi intézmények és az apostoli élet társaságai tagjaira is vonatkozó büntetésszerű jogkövetkezmény, hogy a cselekmény elkövetőjét az intézményből el kell bocsátani (695. k. 1. §, vö. 729. k. 746. k.).

## 2. Egyéb élet- és szabadságellenes cselekmények

### a. A tényállás

**2586** Az 1397. k. szerint büntetendő, aki: 1) *emberölést* követ el, vagy más embert 2) erőszakkal vagy csellel *elrabol*, 3) vagy *fogva tart*, 4) vagy *megcsonkít*, 5) vagy *súlyosan megsebesít*. Kivételt képeznek azok az esetek, amikor a fenti cselekmény az 1370. kánonban leírt tényállást (egyházi személy bántalmazása) valósítja meg. Ilyenkor ugyanis az ott megállapított büntetés jár a tettért.

### b. A büntetés

**2587** A fenti tényállásokra a CIC *kötelező* (utólag kimondandó), de pontosabban meg nem határozott *megfosztásokat és tilalmakat* (vö. 1336. k.) rendel. Ezeket a büntető hatóság az 1336. k.-ban említettek közül választhatja ki.



## 98. §. Egyéb cselekmények büntetése

### 1. Az általános szabály

#### a. A büntethető tényállások

**2588** Az 1399. k. szerint a Codexben vagy más egyházi törvényekben – és értelemszerűen a törvényes büntető parancsokban – büntető szankcióval ellátott eseteken kívül büntetést nem lehet alkalmazni, kivéve ha: 1) az *isteni vagy kánoni törvény* valamilyen *külső megsértésére* kerül sor; 2) a törvénysértés *különösen súlyos*, olyannyira hogy ez büntetést kíván; 3) *sürgős* szükség van a *botrány megelőzésére vagy helyrehozására*<sup>1134</sup>.

#### b. A büntetés

**2589** Mindezekben az esetekben a 399. k. lehetővé teszi *fakultatív és meghatározatlan* büntetés kiszabását.

### 2. A törvényesség elve az egyházi büntetőjogban

**2590** A fenti általános szabályt tartalmazó kánon forrása az 1917-es CIC 2222. k. 1. §-a volt. Már ennek a régi jogszabálynak az összeegyeztetése is sok problémát okozott az 1917-es CIC 2195. kánonjával, mely a büntetőjogi törvényesség elvét mondta ki, megállapítva, hogy csak a *kánoni szankcióval ellátott* törvény vagy parancs külső és erkölcsileg beszámítható áthágása minősül az egyházjogban büntetendő cselekménynek.

**2591** Ugyanez a két pólus megtalálható a hatályos büntetőjogban is. Egyfelől a 221. k. 3. §-a és az 1321. k. rögzítik a törvényesség elvét, másfelől az 1399. k. lehetővé teszi, a fent meghatározott különleges körülmények fennállása esetén, büntetés kiszabását olyanokra, akik külön büntető szankciót nem tartalmazó kánoni törvényt, vagy akár (természetes vagy tételes, jogi vagy erkölcsi oldalról nézett) isteni törvényt hágnak át. Véleményünk szerint a törvényesség elve és az 1399. k. között nincsen ellentmondás. Tisztán formális síkon szemlélve a dolgot az 1399. k. a benne meghatározott esetekben *minden törvény* áthágását büntetéssel sújtja. Ezáltal szavatolja azt, hogy ilyenkor a büntetés tisztán pozitív egyházjogi szempontból is törvényes (kánoni büntető törvényen alapuló). A dolgok mélyebb sajátságait szemlélve azonban azt is meg kell állapítanunk, hogy az egyházi büntetőjog – de a tételes egyházjog egésze sem – önmagában zárt rendszer. Joggal hangsúlyozza Angel Marzoa, hogy a büntetőjog a jognak olyan része, mely „a jogrend egészéhez szervesen kapcsolódik, mert a maga módján támogatni törekszik... az igazságosság megvalósítását az egyházban”<sup>1135</sup>. Ezért a kánoni büntetőjog autonómiája csak viszonylagos, hiszen a világi jogoknál természetfeletti és rugalmasabb büntető szisztéma. A büntetendő cselekmény lényege nem egyszerűen az, hogy egy büntető szankcióval ellátott jogszabály áthágása, hanem hogy az igazságossággal ellenkező tett. A törvényhozó azonban történelmileg változó módon az egyházban is büntető törvényeket ad ki. Ezzel egyrészt a jogbiztonságot növeli, másrészt segítséget ad a büntetést alkalmazó egyházi hatóságoknak az önkényesség vagy a túlzott óvatosság veszélyének elkerülésére, az egyes helyzetek viszonylag egységes, objektív és

<sup>1134</sup> SANCHIS, in *ComEx IV/1*, 595–598.

<sup>1135</sup> *Los delitos* 678.

kiszámítható értékelésére. A törvényesség elvének a fent említett tág formában való kánoni törvénybeiktatásával pedig a büntetések alkalmazásának folyamatát ellenőrzés alá helyezi. Ha azonban a törvényesség elvét az egyházban szűken és mereven fogalmazzák (pl. hiányozna az 1399. k., és a 1321. k. a büntetendő cselekmény fogalmát teljes kizárólagossággal a külön büntető szankcióval ellátott egyházi törvény áthágásával azonosítanák, s teljesen általános és meghatározatlan bűncselekményi tényállások – pl. „erkölcsbe ütköző tett” – sem kerülnének bevezetésre), akkor előfordulhatna, hogy az egyház az üdvösséget szolgáló krisztusi küldetése érdekében szükséges intézkedéseket nem tudná megtenni a saját tételes joga szerint. Mivel azonban az egyházban a legfőbb törvény a lelkek üdvössége, a pozitív egyházjog keretein túl – úgy tűnik – ilyenkor is megmaradna a lehetősége a tételes egyházi törvény által büntetéssel nem fenyegetett cselekmények megbüntetésének.

## Hetedik rész: Eljárásjog

### 99. §. Előzetes ismeretek

**2592** Az egyházon belüli sajátos eljárások alkalmazása a jogviták eldöntésére már az Újszövetségben megtalálható (Mt 18,15–18; 1Kor 6,1–6). A keresztények közötti vitákban már Szent Pál kerülendőnek minősítette a világi bíróság előtti pereskedést. Ehelyett a belső, egyházi eljárást tekintette megoldásnak. A konstantini egyházbéke utáni időszakban a püspököknek a keresztények közötti ügyekben a világi törvényszékekkel versengő bíraskodási joga volt. Az ókor végétől fogva különbséget tettek világi és „lelki” ügyek között. Fokozatosan kialakultak azok az elvek, amelyek szerint az állami és az egyházi bíróságok illetékességét egymástól elhatárolták. Ennek során az egyházi bíróságok hatásköre az „egyházi személyekkel”, valamint a személyek bizonyos csoportjaival összefüggő, továbbá a – koronként és helyenként más-más terjedelemben értelmezett – lelki és lelkiekkel kapcsolatos ügyekre korlátozódott. A világi fejedelmi jogokat gyakorló vagy földesúri minőségben úriszéket tartó főpapok világi és egyházi bíraskodása között különbséget kell tennünk. Az utóbbi évszázadokban az egyházi szervek előtt tárgyalt ügyek köre szűkülő tendenciát mutat, ezek sajátosan egyházi jellege hangsúlyozódik. Napjainkban az egyházi eljárásoknak, különösen a peres eljárásoknak a túlnyomó többségét a házassági ügyek teszik ki.

**2593** A XII. század vége óta az egyházi bíróságok az Apostoli Szentszék bírói szerveitől kiindulva egyre szélesebb körben alkalmazták a római-kánoni perjogot, mely a római eljárásjog alapjára építve fejlődött tovább az egyházi bíraskodásban. Ez az egyházban, különösen a Rota Romanánál, alkalmazott eljárásjog jelentősen hatott az egyes államok perjogának fejlődésére is.

**2594** Az eljárásjog az Egyházi Törvénykönyv rendszerében önálló könyvet alkot, mégpedig a Codex utolsó, VII. könyvét. Logikusnak tűnik, hogy a CIC külön szabálycsoportban rendezze a jogok védelmére és érvényesítésére szolgáló eljárás lefolyását. Az, hogy az eljárásjogi szabályok – eltérően az 1917-es törvénykönyvtől, ahol ezek még megelőzték a büntetőjogot – a CIC végére kerültek, jelzi a jogokat és kötelezéseket rögzítő anyagi és az ezek érvényesítésére szolgáló eljárást szabályozó alaki jog megkülönböztetését. Ebben a viszonylatban pedig az anyagi jog logikailag is megelőzi az alaki jogot.

**2595** A kánoni eljárásjogban – noha bizonyos tételes jogot megelőző elvek, szükségletek (pl. a védekezéshez való jog) is kifejezést nyernek benne – a konkrét szabályok egészen túlnyomó többsége tisztán egyházi, nem pedig isteni vagy természetjogi eredetű. Kivételnek tűnik azonban pl. az 1404. k. előírása, mely a pápai primátus szükségyszerű következményének látszik.

**2596** Az új eljárásjog egészében tükröződnek bizonyos általános alapelvek, melyek a törvényhozót az újítás során vezették. Ezek Javier Ochoa összefoglalása szerint<sup>1136</sup> a következők: 1) az igazság és az igazságosság objektív védelme; 2) az igazságszolgáltatás

<sup>1136</sup> Il „*De processibus*” secondo il nuovo Codice, in AAVV., *La nuova legislazione canonica. Corso sul Nuovo Codice di Diritto Canonico, 14–25 febbraio 1983* (Studia Urbaniana 19), Roma 1983, 371–372.

gyorsasága; 3) az eljárás egyszerűsége; 4) (szinte) a teljes eljárásjogi anyag közlése a CIC VII. könyvében; 5) a helyi szokások és a részleges törvényhozás tiszteletben tartása.

**2597** Megjegyzendő még, hogy a régi Codexben szabályozott bizonyos különleges eljárások megszűntek. Ilyen az örökfogadalmas szerzetesek exempt, klerikusi rendből való elbocsátási eljárása (1917-es CIC 654–668. k.; eltörölte: SC Rel, Decr., *Processus iudicialis*, 1974. III. 2: AAS 66, 1974, 215–216), valamint az „ex informata conscientia” felfüggesztési eljárás (1917-es CIC 2186–2194. k.). Ugyanakkor a hatályos Egyházi Törvénykönyvben több olyan eljárás is van, mely vagy teljesen új, vagy legalábbis eddig nem a Codexben volt szabályozva. Ilyenek: a szóbeli egyházi peres eljárás (1656–1670. k.), a házastársak különválásának sajátos eljárása (1692–1696. k.), a holtnak nyilvánítási eljárás (1707. k.), az el nem hált házasság alóli felmentés külön eljárása (1697–1706. k.), valamint a közigazgatási intézkedések elleni hierarchikus felfolyamodási eljárás (1732–1739. k.).

## 1. Az eljárások

**2598** Eljárásnak (processus) a jogok védelmére, illetve érvényesítésére szolgáló olyan hivatalos cselekmények sorozatát szokás nevezni, mely döntésre irányul. Az eljárások lehetnek bíróiak, ha perben vagy per módjára kerül sor rájuk, és *közigazgatásiak*, ha peren kívül, végrehajtói hatalommal rendelkező szerv előtt folynak. A perek fajtáira alább kitérünk. A közigazgatási eljárásokat is lehet tárgyak szerint csoportosítani. Megkülönböztethetünk pl. büntetés kiszabására vagy kinyilvánítására szolgáló *közigazgatási büntetőeljárást* (vö. 1720. k.), általános jogviták<sup>1137</sup> *eldöntésére* folyó (pl. házasság különválásának kimondása: 1692. k. 1. §, holtnak nyilvánítás: 1707. k., stb.) közigazgatási eljárást, vagy a *közigazgatási hatóság* intézkedése kapcsán támadt viták megoldására indított (főként felfolyamodási, de vö. pl. 1740–1752. k.) eljárást.

## 2. A per

**2599** Eltérően a korábbi helyzettől (hiszen az 1917-es CIC 1552. k. 1. §-a törvényi meghatározást adott a per fogalmáról), a hatályos egyházjogban nem szerepel a per hivatalos definíciója. Ma is elmondható azonban, hogy a kánoni per (iudicium) az egyházi bíróság *hatáskörébe tartozó kérdés törvényes előírások szerint, egyházi bíróság előtt lefolytatott megvitatása és eldöntése*. A per sajátossága eszerint, hogy bírói hatalommal rendelkező szerv előtt folyik.

## 3. A per tárgya és fajtái

A peres eljárások alapvető típusait a per tárgya szerint szokás megkülönböztetni:

**2600** 1) Ha a per tárgya természetes vagy jogi személyek jogainak *érvényesítése vagy megvédése*, illetve jogi tények *kinyilvánítása* (1400. k. 1. § 1), akkor *egyházi peres eljárásról* (iudicium contentiosum – vö. 1501–1670. k.) beszélünk.

**2601** Az egyházi peres eljárás elnevezést a *iudicium contentiosum* fordításaként Sipos István rendszerezte. Régebben ezt általában az egyházban is polgári pernek, polgári peres

<sup>1137</sup> A vita lehet magánszemélyek között, pl. akkor ha a házastársak egyike óhajtja, másika ellenzi a különválást. De sor kerülhet rá valaki jogának érvényesítése érdekében úgy is, hogy a „másik vitatkozó fél” szerepét egy jogvédelem védelmében maga az egyházi hatóság tölti be.

eljárásnak (*iudicium civile*) nevezték. Ám az 1917-es CIC szándékosan módosított a szóhasználaton, a világi bíróságok előtti perekkel való összetévesztés elkerülése végett<sup>1138</sup>.

**2602** 2) Ha a per tárgya (utólag kimondandó) *büntetés kiszabása* vagy (önmagától beálló) *büntetés kinyilvánítása* valamilyen büntetendő cselekményre, akkor *büntető peres eljárásról* van szó (vö. 1400. k. 1. § 2, 1717–1719. k., 1721–1728. k.).

**2603** 3) A *közigazgatási hatalom intézkedéséből* támadt jogvitákban a rendes bíróságok előtt peres eljárás nem folytatható. Ilyenkor az ügyben – az 1400. k. 2. § szerint – vagy az egyházi előjáróhoz mint a végrehajtói és nem mint a bírói hatalom hordozójához (mellyel egyes előjárók pl. a megyéspüspökök szintén rendelkeznek) vagy *közigazgatási bírósághoz* lehet fordulni. Ez utóbbi, egyébként meglehetősen különleges esetben, külön az ilyen jogviták intézésére felállított (tehát nem rendes) bírói szerv *közigazgatási peres eljárást* (*iudicium contentioso-administrativum*) folytat le.

**2604** A közigazgatási bíróságok rendszerét – noha ez a tervezetben szerepelt (*Comm* 10, 1978, 214–215), még az 1982-es Schemában is – a Codex nem hozta létre a részegyházakban. Tehát csupán az Apostoli Signatura II. részlege működik közigazgatási bíróságként, melynek ezt a feladatkört már a *Regimini Ecclesiae Universae* kezdetű apostoli rendelkezés (1967. VIII. 15, nr. 106: AAS 59, 1967, 921) megadta. A római kúria működésének új szabályzata (Const. Ap., *Pastor bonus*, 1988. VI. 28, art. 123: AAS 80, 1988, 891–892) az Apostoli Signaturának ezt az illetékességét megerősíti. Kijelenti, hogy ez csak a római kúria központi hatóságai által kiadott vagy felülvizsgált egyedi közigazgatási intézkedések elleni felfolyamodások elbírálására terjed ki, mégpedig csupán abból a szempontból, hogy az intézkedés a döntés vagy az eljárás során (in decernendo vel in procedendo) nem ütközött-e törvénybe. Az intézkedés törvénytelenységén kívül ilyenkor a felfolyamodó kérelmére a Signatura a kártérítés ügyében is dönthet. Ugyancsak illetékes a pápa vagy a római kúria központi hatóságai által rábízott közigazgatási jogvitákban (1445. k. 2. §). Törvényhozói jellegű intézkedés törvényessége tárgyában a Signatura illetéktelennek nyilvánította magát (Sign. Ap., Decr. part., 1979. III. 31: *Leges* VI, 7713–7715).

**2605** Egyes szerzők hangsúlyozzák, hogy noha a CIC a helyi közigazgatási bíróságokat nem említi, elvileg nem zárja ki azok felállítását<sup>1139</sup>. Más kérdés azonban, hogy ezek milyen szintűek lehetnének, vagy mi lenne a gyakorlati hasznuk. Egyházmegyei szinten pl. a szó szoros értelmében vett közigazgatási intézkedéseket többnyire a megyéspüspök vagy helynöke hozza. Ezek felülbírálatára az egyházmegyén belül nem lehetne illetékes olyan szerv – hacsak a Szentszék külön nem intézkedne -, mely hatalmát nem a megyéspüspöktől kapja (381. k. 1. §). Ez pedig amúgy sem tenné lehetővé egy efféle közigazgatási bíróság függetlenségét.

**2606** Bizonyos kánonjogászok tartózkodnak attól, hogy a közigazgatási peres eljárást a peres eljárások körébe sorolják<sup>1140</sup>. Mások fenntartás nélkül közigazgatási perről szólnak<sup>1141</sup>. Fenti felosztásunk ez utóbbi nézetet tükrözi.

<sup>1138</sup> MÖRSDORF, K., *Die Rechtssprache des Codex Iuris Canonici*, Paderborn 1937 (uny. 1967), 292.

<sup>1139</sup> Vö. pl. LÜDICKE, K., in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (7. Erg., März 1988) 1400/3; PIÑERO CARRION, J. M., *La ley de la Iglesia. Instituciones Canónicas*, II, Madrid 1986, 440.

<sup>1140</sup> Pl. LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (7. Erg., März 1988) 1400/3.

<sup>1141</sup> OCHOA, J., *I processi canonici in generale*, in *Apol* 57 (1984) 201.

#### 4. Az egyház bíraskodási joga

**2607** A bírói hatalom az egyházkormányzati hatalom része (vö. 136. k.). Noha a hatalmak merev elválasztásáról az egyházban nem lehet szó, a bírói hatalom gyakorlása általában sajátos szervek útján történik (de vö. 1419. k.).

**2608** Az egyház saját és kizárólagos jogon ítélkezik: 1) a lelki vagy lelkiekkel kapcsolatos dolgokról folyó ügyekben; 2) az egyházi törvények (és általában az egyházi jogszabályok<sup>1142</sup>) megsértése ügyében; 3) minden olyan cselekedet ügyében, mely *bűn* (*peccatum*) jellegű. Ez utóbbi esetben azonban csak a bűnösség (culpa) megállapítása és egyházi büntetés kiszabása tekintetében (1401. k.).

**2609** Lelki dolgoknak a kánonjogban olyan valóságokat neveznek, „melyek jogok tárgyát képezhetik anélkül, hogy valamilyen anyagi dologgal egybeesnének, mégpedig annyiban, amennyiben lelki értékeket közvetítenek, vagy azokra irányulnak”<sup>1143</sup>. Ilyenek pl. az egyházi hivatalok (hiszen lelki célra kell gyakorolni őket, vö. 145. k. 1. §), a szentségek, a szentelmények, a fogadalom, az eskü stb.<sup>1144</sup>. A lelkiekkel kapcsolatos dolgok olyan evilági dolgok, melyek a lelkiekhez elválaszthatatlanul kapcsolódnak, mégpedig vagy természetüknél fogva (pl. tartósan szent jellegű áldás vagy szentelés révén, melyek hatására a templom, az oltár, a kehely, a temető stb. szent dologgá válik) vagy történelmi okból<sup>1145</sup> (pl. bemutatási jog egy egyházi hivatalra).

**2610** A hatályos Egyházi Törvénykönyvből elmaradt az 1917-es CIC 1553. kánonjában még szereplő megjegyzés, mely szerint a *privilegium fori* (vö. 1917-es CIC 120. k., 614. k., 680. k.) alapján a klerikusok, a szerzetesek és a közös élet társaságainak tagjai minden ügyükben (tehát a világi jogra vonatkozóknak is) csakis az egyházi bíróság elé tartoznak. Ezt az igényt azonban már a korábbi időkben sem minden állam ismerte el. A hatályos CIC a *privilegium fori*-ra már nem tart igényt, hanem inkább az állami és az egyházi jogrend illetékességének tárgy szerinti, világos elhatárolására törekszik. Az egyházon belüli jogok védelmére az egyházi, a civil jogrend szerintiére pedig a világi fórum hivatott. Az „egyházi személyek” bizonyos fajta peres ügyeinek világi bíróság előtti tárgyalását mégis helyenként a konkordatárius jog korlátozhatja.

**2611** Ugyancsak az egyházi és világi bírói illetékesség megkülönböztetésének, elválasztásának szempontja érvényesül abban is, hogy ma a Codex már nem szól a *vegyes ügyekről* (*causae mixti fori*, vö. 1917-es CIC 1553. k. 2. §), vagyis azokról melyek részben profán, részben egyházi jellegűek (pl. egyetlen cselekmény, melyet mindkét jog büntet). Eszerint ilyen esetekben az egyház csak az egyházi jogrend szempontjából ítélkezik, de a vallásszabadság összefüggésében nem vitatja a világi bíróság jogát arra, hogy ugyanezekről tisztán a civil jogrend szempontjából ítéletet mondjon. Természetesen az is lehetséges, hogy a

<sup>1142</sup> Vö. LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (7. Erg., März 1988) 1401/2. A szerző az egyházi jogszabályba külön nem iktatott természetjogi normák megsértése kapcsán is joggal lehetségesnek tartja a büntetőeljárást (vö. 1399. k.). Sőt a bűn címén (*ratione peccati*) fennálló egyházi bírósági illetékességet is, mivel az csak a büntetéssel kapcsolatos, az egyházi törvények megsértése alapján való illetékesség egyik esetének tekinti.

<sup>1143</sup> LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (7. Erg., März 1988) 1401/1.

<sup>1144</sup> BÁNK J., *Kánoni jog*, II, Bp. 1963, 426.

<sup>1145</sup> Vö. *Código BAC* 687; PIÑERO CARRION II, 440.

Szentszék és az államok közötti megállapodások külön szabályokat állapítsanak meg ezekre nézve.

**2612** Mindez nem zárja ki, hogy az egyház – mint a történelem során már előfordult – nem saját jogon, hanem pl. az állam megbízása alapján, vagy a társadalom igénye, bizalma folytán más ügyekben is ítélkezzen. Ez azonban inkább elvi lehetőség. Az egyházi törvényhozó erre ma nem tart igényt.

## 5. Az egyházi eljárásokat szabályozó jog

### a. Az egyetemes jog

**2613** Az egyházban mind a bírói, mind a közigazgatási eljárásokat főként az egyetemes egyházjog, nevezetesen a CIC VII. könyve szabályozza. Ennek előírásai az egyház összes bíróságaira vonatkoznak, de az Apostoli Szentszék bíróságainak szabályzatai tartalmazhatnak tőlük eltérő normákat is (1402. k.).

**2614** Ilyen sajátos szabályzata volt a CIC megjelenésekor a Rota Romanának (*Normae S. Romanae Rotae Tribunalis*, 1982. január 16: AAS 74, 1982, 490–517; vö. *Normae S. R. Rotae Tribunalis*, 1934. VI. 29: AAS 26, 1934, 449–491; e korábbi szabályzat eljárási előírásait – art. 59–185 – az 1982-es normák 65. pontja további intézkedésig érvényben hagyta), valamint az Apostoli Signaturának (*SecrStat, Normae speciales Signaturae Apostolicae*, 1968. III. 23: *Leges III*, 5321–5332). Ezeket az új Codex nem helyezte hatályon kívül. Érvényüket veszítették viszont (vö. 6. k. 1. § 2) azok az egyéb sajátos bíraskodási szabályzatok, melyeket bizonyos püspöki konferenciák számára adtak ki, főként az Egyesült Államok részére engedélyezett külön normák (1970. IV. 28: *Leges IV*, 5810–5812).

**2615** Az egyetemes eljárásjog normái alól – eltérően a többi egyetemes egyházi jogszabályoktól, de hasonlóan a büntetőjog előírásaihoz – a megyéspüspök a 87. k. szerint nem adhat felmentést.

### b. A részleges jog

**2616** Maga a Codex is említi, hogy a benne szereplő egyetemes eljárásjogi normák mellett ezen a területen bizonyos szabályok kiadására a püspöki konferenciák illetékesek (1421. k. 2. §, 1439. k., 1425. k. 4. §, 1714. k., 1733. k.), vagy több megyéspüspök közösen teheti meg ezt (1423. k.). Más helyeken a CIC kifejezetten a részleges törvényre utal bizonyos kérdésekben: a tárgyalóterembe való bebocsátás (1470. k. 1. §), az idézések, határozatok, ítéletek és más közlemények kézbesítésének módja (1509. k. 1. §), a perfolymat megszűnése (ún. elévülése – 1520. k.), a kihallgatáson a bírótól különböző személyektől eredő kérdések feltételének módja (1561. k.), a szakértők tiszteletdíja (1580. k.), a perköltségek témakörének számos vonatkozása (1649. k.), valamint az ítélet végrehajtásának módja (1653. k. 1. §) tekintetében.

**2617** Nem csupán az Apostoli Szentszék bíróságainak vonatkozásában (lásd fent a), hanem minden bíróság tekintetében utal a CIC – bizonyos részleteket illetően – a bíróság

saját szabályzatára (1602. k. 3. §)<sup>1146</sup>. Ez azt jelenti, hogy az egyetemes és más magasabb joggal összhangban az egyes bíróságoknak lehet olyan – többnyire az egyházmegyén belüli egyetlen törvényhozótól, a megyéspüspöktől kiadott – saját szabályzata, mely jogszabály értékű, és számos részletkérdésben rendelkezhet.

**2618** Noha ezeket a részleges jogalkotás számára adott lehetőségeket egyesek – pl. Klaus Lüdicke<sup>1147</sup> – keveslik, mondván, hogy azok az egyetemes jog normáihoz képest nem tudnak kellő ellensúlyt képezni, nem látszik nyilvánvalónak, hogy itt valóban ellensúlyra volna szükség. A katolikus egyházban ugyanis a krisztushívők legtöbb és legalapvetőbb joga egyetemes, tehát egyforma mindenütt a világon, s mennyiségben és jelentőségben jóval csekélyebbek azok a jogok, melyeket kinek-kinek a részleges egyházi jogszabályok biztosítanak. Logikusnak látszik tehát, hogy a jogok érvényesítésében sem legyenek alapvető eljárásbeli különbségek az egyházon belül. Megjegyzendő, hogy éppen a házassági bíráskodás terén az egyes bíróságok eltérő működési módja többeket a törvény kijátszására csábított. A sajátos normák szerinti eljárásokkal nyert tapasztalatok az Apostoli Szentszék megítélése szerint egyébként sem voltak egyértelműen kedvezőek. Mivel pedig az eljárási szabályok a krisztushívők és az egyházi közösség jogainak védelmét szolgálják, akkor felelnek meg céljuknak, mely végső soron összefügg a lelkek üdvösségével, ha a lehető leghatékonyabb védelmet biztosítják. Viszont a világegyházban csak nagyon kevés helyen vannak meg azok az anyagi, személyi, szervezeti, szaktudásbeli feltételek, melyek lehetővé tennék, hogy pl. minden fellebbviteli bíróság ismerje az alá tartozó bíróságok – egy a jelenleginél nagyobb partikularizmus esetén egymástól különböző – perrendtartását, vagy akár, hogy vidékenként más és más kellő színvonalú eljárásjogot tudjanak kidolgozni. Ha pedig az eljárási szabályok szakszerűtlenek, vagy nem tudnak kellő összhangban működni, a személyek jogai szenvednek csorbát. Ezért a hatályos CIC által a részleges eljárásjog számára nyitott lehetőségeket aligha kevesellhetjük, sőt Javier Ochoával szólva méltán nevezhetjük azokat a rugalmasság, valamint a helyi kultúrák és szokások iránti érzék jelének<sup>1148</sup>.

### c. A különleges eljárások szabályai

**2619** Egyes különleges, általában közigazgatási vagy legalábbis „nem szoros értelemben bírói”<sup>1149</sup> jellegű eljárások számára maga az Apostoli Szentszék sajátos szabályokat bocsátott ki. Így a boldoggá- és szenttéavatási (kanonizációs) ügyeket külön pápai törvény szabályozza (Const. Ap., *Divinus perfectionis Magister*, 1983. I. 25: AAS 75, 1983, Pars I, 349–355; SC Causis Sanct., Normae et Decr., 1983. II. 7: uo. 396–404; vö. SC Causis Sanct., *Regolamento della Sacra Congregazione per le Cause dei Santi*, 1983. III. 21, Roma 1983)<sup>1150</sup>. Rájuk is kell alkalmazni azonban a CIC előírásait, ha a szabályok a dolog természeténél fogva az ilyen ügyekre is vonatkoznak, valamint ha külön szabályuk az egyetemes jogra utal (1403. k. 2. §).

<sup>1146</sup> Vö. OCHOA, *Il „De processibus”* 376; ERDŐ P., *Újítások az egyházi perjogban*, Bp. 1985, 13; PIÑERO CARRION II, 540.

<sup>1147</sup> *Münsterischer Kommentar zum CIC* (9. Erg., Dezember 1988) 1400/2.

<sup>1148</sup> *Il „De processibus”* 375–376.

<sup>1149</sup> PINTO, P. V. (a cura di), *Commento al Codice di diritto canonico* (Studia Urbaniana 21), Roma 1985, 827.

<sup>1150</sup> Vö. VERAJA, F., *Commento alla nuova legislazione per le cause dei Santi*, Roma 1983; GUTIERREZ, J. L., *Le cause di beatificazione canonizzazione*, in AAVV., *I giudizi nella Chiesa. Processi e procedure speciali*, Milano 1999, 272–273.



**2620** Hasonlóképpen külön jogszabály intézkedik az érvényes, de nem szentségi házasságoknak a hit javára való pápai felbontásáért folyó eljárásról (SC Fid, Instr. part., *Ut notum est*, 1973. XII. 6: *Leges V*, 6702–6705).

**2621** Más különleges eljárásokról maga a CIC is rendelkezik (pl. az el nem hált házasság alóli felmentésért folyó eljárásról: 1697–1706. k.), noha esetleg bizonyos részleteiket a Codexen kívüli szabályok rendezik. Ezekre a törvénykönyvben is említett sajátos eljárásokra még visszatérünk.

## I. fejezet: A per előfeltételei

### 100. §. A joghatósági előfeltételek

**2622** Amikor a hatályos Egyházi Törvénykönyv általában a perekről tárgyal, először a peres eljárások előfeltételeiről szól, majd külön ismerteti az egyes eljárásfajták lefolyását. Ez a szerkezeti felépítés a „statikus” és a „dinamikus” elemeknek a perjogászok körében elterjedt megkülönböztetésén alapul. Ehhez igazodva az alábbiakban előbb a per *előfeltételeit* mutatjuk be, majd egy következő fejezetben a legáltalánosabban alkalmazott pertípusnak, a rendes egyházi peres eljárásnak a *lefolyását* vázoljuk. Ezután néhány különleges eljárásra térünk ki, melyek közül egyesek peres, mások nem peres jellegűek, egyesekben nagyobb, másokban kisebb mértékben vagy csak analóg módon kell megtartani a rendes egyházi peres eljárás szabályait. Mindnyájuk közös vonása azonban, hogy a CIC VII. könyve foglalkozik velük.

#### 1. Alapfogalmak

**2623** Mivel a per – fogalmánál fogva – egyházi bíróság előtt folyik, egyik elsődleges feltétele, hogy legyen egy illetékes bíróság, mely azt eldönteni jogosult. Tehát a per „joghatósági”, hatalmi előfeltétele a bíróság illetékessége.

##### a. Az illetékesség

**2624** Bírói illetékességnek (*competentia*) az *adott esetre* nézve meglévő *bírói hatalmat* nevezzük. A bírói hatalmat a mai jog világosan megkülönbözteti a törvényhozói és a végrehajtói hatalomtól, s hangsúlyozza, hogy a bírói hatalom csak a határozat vagy az ítélet meghozatalát előkészítő cselekményekre delegálható, de magára az ítélethozatalra nem (135. k. 3. §). Ám egy ügy eldöntéséhez nem elegendő, hogy valakinek általánosságban valamiféle bírói hatalma legyen. Az is szükséges, hogy az erre az esetre valamilyen alapon kiterjedjen. Egy bírói hatalommal rendelkező szerv egy konkrét ügyben különböző jogcímek alapján lehet illetékes. Ezekre alább visszatérünk.

##### b. Az illetéktelenség

**2625** Akinek bírói hatalma sincs, az nem egyszerűen illetéktelen, hanem képtelen az ítélezésre. Illetéktelennek azt szokás nevezni, akinek van ugyan bírói hatalma, de az nem terjed ki az adott esetre. Az illetéktelenségnek két fő típusát különböztetjük meg, az abszolút és a viszonylagos (relatív) illetéktelenséget.

**2626** *Abszolút illetéktelen* a bíróság, ha: 1) a *tárgyban* illetéktelen, vagyis ha a per tárgya nem tartozik elé; 2) a személy felett illetéktelen, pl. méltósága vagy állása miatt (vö. 1404–1405. k.); 3) a bíróságok *fokozata* szerint illetéktelen (1440. k.); 4) a bíró már *előző fokon szerepelt* az ügyben (1447. k.). Az abszolút illetéktelenség következménye, hogy a perbeli cselekmények érvénytelenek<sup>1151</sup>, az ítélet orvosolhatatlanul semmis (1620. k. 1), a per folyamán bármikor illetéktelenségi kifogással lehet élni, s a bíró is bármikor köteles

<sup>1151</sup> *Código EUNSA* 842.

kinyilvánítani felismert illetéktelenségét (1459. k. 1. §, 1461. k.), az ítélet után pedig semmisségi panasznak van helye (1621. k.).

**2627** Viszonylagosan *illetéktelen* a bíróság, ha a rendes jogcímek alapján, azaz területileg illetéktelen (1407. k. 2. §). A viszonylagos illetéktelenség következménye, hogy a fél a perfelvétel előtt (1459. k. 2. §) illetéktelenségi kifogással élhet, melyet ha a bíró elutasít, ez ellen fellebbezésnek nincs, de semmisségi panasznak van helye (1460. k. 2. §). Viszonylagos illetéktelenség esetén a cselekmények és az ítélet érvényes lesz, mert a bíró érvényesen, de nem megengedetten jár el. Ha a bíró felismeri viszonylagos illetéktelenségét, nem köteles azt magától bejelenteni. Ha pedig a felek a perfelvételig kifogással nem élnek, maga a relatív illetéktelenség orvoslődik<sup>1152</sup> (vö. 1619. k.). Tehát az ítélet egyáltalán nem lesz érvénytelen, még orvosolhatóan érvénytelen sem.

## 2. Ítékezés az első szék fölött

**2628** Az Első Szék fölött senki sem ítélezhetik (1404. k.; vö. 1917-es CIC 1556. k.). Ebben az összefüggésben az Első Szék nem az Apostoli Szentszék, hanem a pápa személyét jelenti (vö. *Comm* 10, 1978, 219). A pápa ítéletei és határozata ellen nem lehet fellebbezni, illetve felfolyamodni (333. k. 3. §, 1629. k. 1, vö. 1372. k.), személye felett pedig nem lehet ítélezni. Ez az alapelv nem tisztán egyházi jogszabály, hanem inkább dogmatikai jellegű. A pápa legfőbb és teljes hatalmából következik, melyet mindig szabadon gyakorolhat (331. k.; *Conc. Vat. I, Const., Pastor aeternus* 3: DS 3063).

**2629** Ebből az alapelvből adódik, hogy minden vele ellentétes cselekmény és döntés nem létezőnek számít (1406. k. 1. §). Tehát ilyenkor az érvényesség vélelme, látszata sem áll fenn, az érvénytelenséget bizonyítani nem kell, s az ilyen cselekményeket utólag sem lehet érvényesíteni.

## 3. A fenntartott ügyek

**2630** Az illetékesség egyéb szabályaitól függetlenül a jog bizonyos ügyeket általában a bennük szereplő személyekre, néha pedig más szempontokra való tekintettel magának a pápának vagy a Rota Romanának „tart fenn”. Ezekben más bírók abszolút illetéktelenek (1406. k. 2. §).

### a. A pápának fenntartott ügyek

**2631** A saját és kizárólagos jogon egyházi bíróságra tartozó (vö. 1401. k.) vonatkozásokban csak a pápának van joga – személyesen vagy megbízott útján – ítélezni az ügyek bizonyos fajtáiban.

**2632** Noha az 1405. k. 1. §-a csak magát a pápát említi, s a 135. k. 3. § szerint az a bírói hatalom, mellyel a bírók és a bírói testületek rendelkeznek, az ítélethozatalra nem adható tovább megbízottnak, ez alól az általános szabály alól az 1442. k. kivételt látszik tenni, amikor arról beszél, hogy a pápa az általa delegált bírók révén is mondhat ítéletet. Ezért – úgy tűnik – ma sincs akadálya annak, hogy a pápa a személyesen elé tartozó ügyeket, a korábbi

---

<sup>1152</sup> GARCIA FAILDE, J. J., *Nuevo derecho procesal canónico. Estudio sistemático-analítico comparado* (Bibliotheca Salamanticensis, Estudios 69), Salamanca 1984, 48–49.

gyakorlatnak megfelelően, megbízott útján döntse el<sup>1153</sup>. Gyakorlatilag a pápa az ilyen bíraskodást mindig delegálni szokta. Ennek pedig, hacsak a megbízás másként nem rendelkezik, az a következménye, hogy a fellebbezés lehetősége nem kizárt, eltérően az 1629. k. 1. száma szerinti esettől<sup>1154</sup>.

A pápa elé tartozó ügyek a következők:

**2633** 1) Az *államfők* akár egyházi peres, akár büntető<sup>1155</sup> ügyei (1405. k. 1. § 1). Eltérően az 1917-es CIC 1557. k. 1. § 1. számának előírásától, az államfők gyermekei és azok, akik tisztségüknek örököseik, már nem tartoznak a pápa személyes ítélőszéke elé. Az államfők esetében viszont – tekintettel arra, hogy ilyenkor a helyi egyházi bíróságok függetlensége nem mindig volna teljes – a fenntartás továbbra is indokoltnak látszik. Megjegyzendő, hogy egy ügyet akkor mondunk valakiéne, ha az illető ellen indítják, aki abban alperesként vagy vádlottként vesz részt, hiszen a felperesnek – az 1407. k. 3. §-a és az ősi jogi alapelv (C. 3.19.3) szerint – az alperes szempontjából illetékes bírósághoz kell fordulnia (*actor rei forum sequitur*). Tehát mindazok, akiknek a jog személyük miatt jelöl ki külön bíróságot, akkor tartoznak az elé, ha az ügy ellenük indul<sup>1156</sup>.

**2634** 2) A *bíborosok* akár egyházi peres, akár büntető ügyei (1405. k. 1. § 2). Ez az előírás az érintettekre a konzisztóriumon való kihirdetésüktől fogva érvényes (351. k. 2. §).

**2635** 3) Az *Apostoli Szentszék követeinek* (vö. 363. k.) akár egyházi peres, akár büntető ügyei (1405. k. 1. § 3). Szentszéki követnek minősülnek a nunciusokon, pronunciusokon, internunciusokon kívül a diplomáciai státusszal nem rendelkező apostoli delegátusok, és küldetésük tartama alatt a pápai oldalkövetek (358. k.) is. Nem számíthatók viszont ide a püspöki székük alapján pusztán pápai követi címmel rendelkező főpásztorok<sup>1157</sup>.

**2636** 4) A *püspökök bűnügyei* (1405. k. 1. § 3), mégpedig akár büntetés kiszabásáról, akár kinyilvánításáról van szó. Eltérnek azonban a vélemények a tekintetben, hogy kikre kell alkalmazni ezt a kivételt. Egyesek szerint a kinevezéstől fogva minden püspökre, tehát a címzetes püspökökre is, sőt azokra is, akik a megyéspüspökkel egyenlő elbírálás alá esnek<sup>1158</sup>. Mások szerint – és számunkra ez látszik meggyőzőbbnek – ez a fenntartás az egyházi rend szentségének püspöki fokozatával kapcsolatos, nem pedig a megyéspüspöki vagy más beosztással (vö. *Comm* 10, 1978, 220), s így nem vonatkozik azokra, akik nincsenek püspökké szentelve<sup>1159</sup>.

<sup>1153</sup> *Código EUNSA* 841; LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (7. Erg., März 1988) 1405/2.

<sup>1154</sup> Vö. PIÑERO CARRION II, 448.

<sup>1155</sup> *Código EUNSA* 841.

<sup>1156</sup> Vö. pl. *Código BAC* 690; MÖRSDORF, K., *Lehrbuch des Kirchenrechts auf Grund des Codex Iuris Canonici*, III, <sup>11</sup>München–Paderborn–Wien 1979, 40; ROBERTI, F., *De processibus*, I, <sup>4</sup>In Civitate Vaticana 1956, 177. Ezért megalapozatlannak látszik az a vélemény, amely szerint a különleges bíróság elé tartozó személyek általában peres félként, tehát felperesként is csak ez előtt a törvényszék előtt bocsátkozhatnak perbe, vö. LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (7. Erg., März 1988) 1405/2.

<sup>1157</sup> Vö. pl. JONE, H., *Gesetzbuch des kanonischen Rechtes. Erklärung der Kanones*, III, Paderborn 1940, 18; ROBERTI I, 175.

<sup>1158</sup> PIÑERO CARRION II, 449. Hasonlót látszik feltételezni Klaus Lüdicke (*Münsterischer Kommentar zum CIC*, 7. Erg., März 1988, 1405/2–3), aki a püspökök bűnügyeiben a külön bíróságot azzal indokolja, hogy egyházmegyéjében maga a püspök a bíró, s ezért csak a pápának van alávetve.

<sup>1159</sup> ROBERTI I, 175.

**2637** 5) Azok az ügyek, melyeket a pápa saját *ítélőszéke elé von* (1405. k. 1. § 4). A pápának ugyanis primátusánál fogva joga van a bármely más egyházi bíró előtt elkezdhető vagy már folyamatban lévő ügyeket maga elé vonni. Ezt a dolog természeténél fogva elvileg megteheti saját kezdeményezésre is, általában azonban a felek valamelyikének kérésére szokott rá sor kerülni (vö. 1417. k.).

**2638** 6) Az olyan cselekményekről vagy okmányokról folyó ügyek, melyeket *a pápa különleges jelleggel megerősített*. Mivel itt nem a pápa saját cselekményeiről van szó (vö. 1404. k.), a jog külön utal arra, hogy *előzetes pápai megbízás* alapján mód lehet rá, hogy ezekről a bíró mégis ítélkezzen (1405. k. 2. §). Lawrence G. Wrenn véleményével<sup>1160</sup> egyetértve megállapíthatjuk, hogy noha az 1405. k. ennek az esetnek – szerkesztéstörténeti okokból (vö. 1917-es CIC 1683. k.; *Comm* 11, 1979, 77) – külön paragrafust szentel, lényegében itt is a pápának fenntartott ügyek egyik fajtájával állunk szemben.

#### **b. A Rota Romanának fenntartott ügyek**

**2639** Függetlenül a Szentszék bíróságainak egyéb jogcímenek alapuló (rendes illetékesség pl. fellebbviteli fokon, külön megbízás) illetékességén, bizonyos fajta ügyek a bennük (alperesként) szereplő személyekre tekintettel a Rota Romanának vannak fenntartva. Ezek:

**2640** 1) *A püspökök egyházi peres ügyei* (1405. k. 3. § 1). Ez nem vonatkozik a püspök által képviselt jogi személyek ügyeire, mert azokat az 1419. k. 2. § szerint első fokon a (megyéspüspök bírósága feletti) fellebbviteli bíróság döntheti el. Kivételt képeznek természetesen maguk az egyházmegyék, valamint azok az 1405. k. 3. § 3. száma szerinti jogi személyek, melyeket esetleg püspök képvisel. Ezek ügyei ugyanis (lásd alább 3. pont) a Rotára tartoznak.

**2641** 2) *A primás apátok*, a monasztikus kongregációk *legfőbb apátjai* (főapátok), a pápai jogú szerzetes intézmények *legfőbb elöljárói* (egyetemes rendfőnökök) akár egyházi peres, akár büntető ügyei (1405. k. 3. § 2).

**2642** 3) *Az egyházmegyék és az olyan természetes vagy jogi személyek ügyei, akiknek a pápán kívül nincs más elöljárójuk* (1405. k. 3. § 3).

### **4. A rendes illetékesség jogcímei**

**2643** Az alábbiakban az első fokú illetékesség szabályaival foglalkozunk. A fellebbviteli fokon való illetékesség kérdéseire később térünk ki.

#### **a. Általános elvek**

**2644** A rendes illetékesség jogcímeinek felsorolása az Egyházi Törvénykönyvben (1408–1415. k., vö. 1407. k. 1. §) *kimerítő*. Megjegyzendő, hogy az általános szabályokon kívül a CIC a házassági perekben való illetékességre sajátos normát is közöl (1673. k.).

<sup>1160</sup> BEAL, J. P.–CORIDEN, J. A.–GREEN, T. J. (ed.), *New Commentary on the Code of Canon Law*, New York–Mahwah 2000, 1618–1619.

**2645** Ha egy bíró ezeknek a jogcímeknek egyike alapján sem illetékes az ügyben, akkor első fokon illetéktelensége *viszonylagos* (1407. k. 2. §). A fokozat szerinti abszolút illetéktelenségre valamint a viszonylagos illetéktelenség következményeire már utaltunk (lásd fent 1. b).

**2646** A felperes ahhoz a bírósághoz tartozik, amely az *alperes szempontjából* illetékes. Ha az alperes ellen az ügyet több illetékes bíróság előtt is meg lehetne indítani, ezek közül a felperes választhat (1407. k. 3. §).

### **b. Az egyes illetékességi jogcímek**

**2647** 1) *Lakóhely* címén (forum domicilii) ki-ki perbe fogható lakóhelyének, vagy pótlakóhelyének (102. k.) bírósága előtt (1408. k.). A lakóhelynélküliek ellen (vö. 100. k.) annak a helynek a bírósága előtt lehet pert indítani, ahol éppen tartózkodnak (1409. k. 1. §). Akinek sem lakóhelye, sem pótlakóhelye, sem tartózkodási helye nem ismeretes (azaz megtalálhatatlan, irreperibilis), azt – hacsak a törvény szerint más bíróság elé nem tartozik – a felperes (lakóhely szerint, vagy más jogcímen illetékes) bírósága előtt lehet perelni.

**2648** 2) *A dolog fekvése* címén (forum rei sitae) annak a helynek a bírósága illetékes, ahol a per tárgyát képező dolog található, feltéve hogy a kereset (fogalmáról lásd alább 102. §. 5. c) a dologra irányul, vagy ha birtokelvonásról (spolium) van szó (1410. k.). A dologra irányuló kereset valamilyen dologi jog (tulajdonjog, birtoklási jog, használati jog) érvényesítését, védelmét kívánja elérni. Megjegyzendő, hogy mindezekben az esetekben fordulhat a felperes más jogcímen illetékes bíróhoz is, vagyis a dolog fekvése szerinti bíróság előtti perindítás – eltérően az 1917-es CIC 1560. k. 1. számától – már birtokelvonási ügyekben sem feltétlenül kötelező.

**2649** 3) *Szerződés* címén (forum contractus) ki-ki az előtt a bíróság előtt vonható perbe: a) melyben a felek magában a szerződésben vagy később (vö. *Comm* 10, 1978, 225)<sup>1161</sup> megállapodtak, vagy ennek hiányában annak a helynek a bírósága előtt, b) ahol a szerződést kötötték; c) vagy ahol teljesíteni kell (1411. k. 1. §). Ehhez némileg hasonló módon, ha a per *egyéb jogcímen fennálló kötelezettségekről* (pl. ajándékozás, felmondás) indul, a fél az előtt a bíróság előtt vonható perbe, amelynek területén: a) a kötelezettség keletkezett; b) vagy azt teljesíteni kell (1411. k. 2. §).

**2650** 4) *A büntetendő cselekmény helye* címén (forum delicti) ott lehet valakit büntető ügyben vádolni, még távollétében is, ahol az illető bűncselekményt elkövették (1412. k.).

**2651** 5) *A vagyonkezelés helye* címén (forum gestae administrationis) annak a helynek bírósága előtt fogható valaki perbe, ahol a vagyonkezelést végezték (1413. k. 1).

**2652** 6) *Az utolsó lakóhely* (forum apertae successionis), pótlakóhely vagy tartózkodási hely (1408–1409. k.) bírósága előtt indítható per elhunyt személyek örökségéről vagy az általuk tett kegyes célú hagyományokról, kivéve ha pusztán a hagyomány végrehajtásáról van szó. Erről ugyanis csak az illetékesség többi szabályai szerint meghatározható bíróság előtt lehet perelni (1413. k. 2). A hagyomány (legatum) a hagyatékban meglévő vagyontárgyak

<sup>1161</sup> Vö. pl. LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (7. Erg., März 1988) 1411/1; *Código BAC* 693.

közvetlenül, meghatározott személyek részére való juttatása, ha ez nem minősül öröklésnek. A hagyomány végrehajtásáról az egyházi vagyonyjog rögzít elveket (vö. 1302. k.).

**2653** 7) *Összefüggés* címén (forum conexionis) ugyanazon bíróság előtt és egyazon perben kell ítélni az egymással összefüggő ügyekben, hacsak a törvény – pl. valamelyik ügyet fenntartva, vagy nagyobb számú bíróból álló testület, illetve magasabb fokú bíróság elé utalva<sup>1162</sup> – másként nem rendelkezik (1414. k.). Az ügyek összefügghetnek egymással akár a közös tárgy, akár a közös jogcím alapján. Ha csupán a szereplő felek azonosak két ügyben, ettől még azok nem számítanak összefüggőnek. Pl. ugyanazon felek között a házasság érvénytelenségének kimondásáért és a házasfeleknek a kötelék fennmaradása mellett való különválásáért folyó pereket a Rota Romana nem ítélte összefüggőnek<sup>1163</sup>. Megjegyzendő, hogy a fentebb felsorolt percímeiktől eltérően, melyek az illetékes bíróságot – ha más illetékességi jogcím is volt – szabadon választhatóként jelölték meg („conveniri potest”), az összefüggés kötelezővé teszi az ilyen címen illetékes bíróság alkalmazását. Ez a kötelezettség mind a bírót, mind a feleket terheli<sup>1164</sup>.

**2654** 8) *Megelőzés* címén (forum praeventionis) az egyéb címek alapján lehetséges több bíróság közül annak van joga az ügyben eljárni, aki az alperest előbb idézte meg törvényesen (1415. k., vö. 1512. k.). A több bíróság előtt indított ügyek akkor számítanak azonosnak, ha ugyanazon személyek között, ugyanazon jogcím alapján, ugyanarról a tárgyról folynak. Tehát amelyik illetékes bíróság az alperest előbb idézte meg jogszerűen, az – az idézésnek az alperessel való közlésétől, illetőleg a felek megfelelő megjelenésétől fogva – kizárja a többi számításba jöhető bíróságot az ügy intézéséből (vö. 1512. k. 2).

**2655** A megelőzés valójában nem is az illetékesség önmagában vett jogcíme, hanem csupán az egyéb alapon már illetékes bíróságok között ad szabályt annak eldöntésére, hogy melyiküknek van joga az ügy tárgyalására.

### c. Az illetékességi viták

**2656** Ha azonos fellebbviteli bíróság alá tartozó bíróságok között merül fel illetékességi vita, azt ez a felsőbb bíróság dönti el. Ha pedig közös fellebbviteli bíróság alá nem tartozók közt támad ilyen, az Apostoli Signatura dönt az illetékességről (1416. k.).

---

<sup>1162</sup> Vö. pl. *Código EUNSA* 845.

<sup>1163</sup> SRR, Decis., *Coram Huot*, 1984. II. 2: *DirEccl* 95 (1984) II, 241–254.

<sup>1164</sup> Vö. *Código EUNSA* 845.

## 101. §. A szervezeti előfeltételek

### 1. Általános szempontok

**2657** A perek szervezeti előfeltételei maguk a bíróságok. Ezek nem izoláltan működő intézmények, hanem a katolikus egyház egészében egységes szervezetet alkotnak. Ilyen értelemben a bíróságok hierarchiájáról is szokás beszélni.

#### a. A bíróságok fokozatai

**2658** A bíróság fokozata (*gradus tribunalis*) annak a bíróságok hierarchiájában elfoglalt helyét jelöli. Történetileg és elméletileg – mivel a bírói hatalom alapvetően az egyházkormányzati hatalom része – a bíróságok hierarchiája összefügg az egyházkormányzati hatalom hierarchiájával. Ez az összefüggés a pápa és a megyéspüspökök szintjén teológiailag szükségszerűnek látszik, mivel ők a maguk körében küldetésük lényegénél fogva hatalmi teljességgel rendelkeznek.

**2659** A bíróság fokozata nem tévesztendő össze a per fokozatával. Előfordul pl., hogy egy a bíróságok hierarchiájában másod- vagy harmadfokúnak számító bíróság valamely ügyet első fokon tárgyal.

**2660** A CIC – hasonlóan 1917-es elődjéhez – a bíróságokat lényegében fokozat szerint a következő csoportokba sorolja: első fokú bíróságok, másodfokú bíróságok, az Apostoli Szentszék bíróságai. A külön jog alapján azonban működhetnek olyan harmadfokú bíróságok is, melyek nem az Apostoli Szentszékhez tartoznak (pl. regionális bíróságok, Prímási Főszentszék, Spanyol Rota).

**2661** A bíróságok fokozatától különböző szempontok alapján szokás a bíróságok bizonyos *fajtáiról* is beszélni. Így a bírák száma szerint *egyes és társas*, az illetékességi terület szerint *egyházmegyei és regionális*, személyi illetékességük szerint *egyházmegyei és szerzetesi*, jogkörük eredete szerint *rendes és delegált* bíróságokat különböztetnek meg. Igaz ugyan, hogy a CIC kerüli a delegált bíróságok említését (kivéve pl. az 1442. k., 1495. k., 1512. k. 3, 1653. k. 3. § utalásait), mert nem tartja célszerűnek az igazságszolgáltatás rendjének külön intézkedésekkel való gyakori módosítását. Azt azonban, hogy a Szentszéktől vagy a püspöktől delegált bíróságok továbbra is létezhetnek, mivel a 135. k. szerint csak a bírók és a bíróságok nem delegálhatják ítélezésre hatalmukat, az Egyházi Törvénykönyv átdolgozása során elismerték (*Comm* 10, 1978, 243–244).

#### b. A pápához folyamodás

**2662** A bíróságok hierarchiájának általános rendjét áttöri az a lehetőség, hogy ki-ki bármely egyházi peres vagy büntető ügyét, mégpedig a per bármely fokán és bármely szakaszában a Szentszék elé vigye, vagy ott kezdje el. Ez minden krisztushívő *joga*, mégpedig a pápa primátusa (nevezetesen: minden hívő fölötti közvetlen hatalma) alapján (1417. k. 1. §).

**2663** Az Apostoli Szentszékhez való folyamodás benyújtása – a fellebbezés esetét kivéve – nem függeszti fel annak a bírónak a jogát a per további folytatására, aki az eljárást



már megkezdte. Ez a bíró tehát folytathatja az eljárást a perdöntő ítéletig, hacsak az Apostoli Szentszéktől nem kap – hiteles és törvényes okiratban (vö. SignAp, Litt. circ., 1977. XII. 13: AAS 70. 1978, 75; *Comm* 10, 1978, 228) – értesítést arról, hogy az az ügyet maga elé rendelte (1417. k. 2. §). Ha a Szentszéktől ilyen jelzés nem érkezik, a folyamodás pusztá betérjesztése nem akadályozza meg, és nem függeszti fel az ítélet végrehajtását sem (vö. SignAp, Litt. circ., 1977. XII. 13: AAS 70. 1978, 75)<sup>1165</sup>.

### c. A jogsegély

**2664** A bírósági szervezet működését segíti a jogsegély intézménye. Az általános elv az, hogy bírói hatalmát ki-ki csak saját területén belül gyakorolhatja érvényesen<sup>1166</sup> (vö. 1469. k.), amint az ősi római jogi elv mondja: „Extra territorium ius dicenti impune non paretur” (Dig. 2.1.20). Ezért ha a bírónak területén kívül kell bírói cselekményeket végeznie, ehhez segítségre van szüksége. Minden bíróságnak jogában áll, hogy jogsegélyt kérjen más bíróságtól az ügy kivizsgálásához vagy az intézkedések közléséhez (1418. k.). Ennek a jognak a felkért bíróság részéről értelemszerűen az a kötelezettség felel meg, hogy a segítséget meg is adja (*Comm* 10, 1978, 228). Erre nem csupán a bíróságok hierarchiájában alsóbb vagy egyenlő, hanem a magasabb bíróság is köteles<sup>1167</sup>. Természetesen e segítség megadása csak akkor kötelező, ha a kérés jogos, pl. nem tanúskodásra képtelen személy kihallgatását kívánják<sup>1168</sup>. Nincs joga viszont a felkért bíróságnak annak mérlegelésére, hogy szükséges-e, hasznos-e a kért cselekmény elvégzése<sup>1169</sup>.

**2665** Ilyen jogsegélyt szokás kérni pl. tanúk, felek kihallgatására, idézésre. A felkérésre végzett cselekmények esetleges költségeit az azokat végző bíróság szabályai (vö. 1649. k.) szerint számítják. Róluk a kérelmező bíróságnak számla küldhető<sup>1170</sup>. Ugyanakkor hangsúlyozni szokás, hogy a kérelmező bíróság által a félnek engedélyezett ingyenes jogvédelem a felkért bíróság számára is irányadó (ha nem is abszolút értelemben kötelező)<sup>1171</sup>. Az utóbbi időben széles körben elterjedt, hogy a felkért bíróságok a segítséget ingyenesen nyújtják. Magyarországi bíróságaink között ez általános és kölcsönös gyakorlat. Többnyire a külföldi bíróságok sem szoktak a jogsegélyért ellenszolgáltatást kérni szentszékeinktől. Ellenkező az olaszországi bíróságok eljárása, melyek a kért kihallgatás jegyzőkönyvéhez nemegyszer számlát csatolnak. Ilyenkor bíróságaink a számlát annak a félnek, illetve ügyvédjének továbbítják, akinek a perköltséget fizetnie kellene. Ez azonban nem ritkán nehézségbe ütközik. Ennek elkerülésére ilyen bíróságok felkérésekor célszerű előre jelezni az ingyenesség kérését.

**2666** A gyakorlatban a jogsegély körül az egyik probléma a határidő, hiszen a kérés teljesítése módfelett elhúzódhat. Mindenesetre a felkérésre végzendő cselekményeket is – összhangban az 1458. k. előírásával – besorolják a kérelem beérkezése szerint a bíróság többi ügyei közé. Egy másik nehézség lehet annak megállapítása, hogy pl. egy – távoli – ismert lakcímu személy melyik egyházi bíróság illetékességi területére tartozik. Gyakran maguk a

<sup>1165</sup> Vö. GROCHOLEWSKI, Z., *Il Romano Pontefice come giudice supremo nella Chiesa*, in *Ius Ecclesiae* 7 (1995), 46–50.

<sup>1166</sup> Vö. *Código EUNSA* 884.

<sup>1167</sup> CONTE A CORONATA, M., *Institutiones iuris canonici*, III, <sup>3</sup>Torino 1948, 23, nr. 1113; JONE III, 28.

<sup>1168</sup> Vö. CORONATA III, 23, nr. 1113.

<sup>1169</sup> ROBERTI I, 232.

<sup>1170</sup> Vö. ROBERTI, F., *De expensis iudicialibus pro exequendis litteris rogatoriis*, in *Apol* 10 (1937) 278–279.

<sup>1171</sup> JONE III, 28; ROBERTI I, 232.

felek segíthetnek egy ilyen település egyházmegyei hovatartozásának tisztázásában, s így annak eldöntésében, hogy melyik bíróságot kell felkérnünk. Ha viszont egy bírósághoz tévedésből egy másik bíróság területére tartozó cselekmény elvégzése iránt érkezik kérelem, erre erkölcsi, de a krisztushívőknek az egyházi fórum előtti jogvédelemre való jogát kimondó általános elv (221. k. 1. §) alapján jogi kötelesség is válaszolni. A válaszban jeleznie kell a felkért bíróságnak saját illetéktelenségét, s ha tudja, azt is, hogy melyik bíróság lenne jogosult a cselekmény elvégzésére. A lelkek javát fenyegető mértéktelen időveszteségek így elkerülhetők lennének.

**2667** További problémája a jogsegélynek a nyelvi nehézség. Mivel a kérelmező bíróság az adott viszonylatban nem fellebbviteli fórumként áll szemben a felkért bírósággal, az 1474. k. 2. § nem kötelezi a felkért bíróságot a keletkezett iratoknak a kérelmező bíróság számára ismert nyelvre való lefordítására. Minthogy pedig az ilyen ügyekben gyakran menekültek, kivándorlók, tartózkodási helyükön idegenként élők meghallgatása szükséges, az sem ritkaság, hogy a kihallgatandó személy az éppen eljáró bíró előtt ismeretlen – de esetleg a kihallgatást kérő bíróság előtt jól ismert – nyelven beszél. Ilyenkor a kihallgatás elvégzéséhez tolmácsra, s a válaszok fordítására van szükség (1471. k.).

## 2. Az első fokú bíróság

**2668** Az egyes – különleges bíróságnak fenn nem tartott – ügyek jellegétől és a perindítás helyétől függ, hogy milyen *fajta* első fokú bíróság előtt kell az eljárást elkezdni.

### a. Az egyházmegyei bíróság

**2669** Saját rendes hatalmánál fogva, minden egyházmegyében, minden a jogban kifejezetten bírói hatásköréből ki nem vett ügyben a *megyéspüspök* az első fokú bíró. Bírói hatalmát gyakorolhatja személyesen, vagy mások útján (1419. k. 1. §). A fentebb már említett (fenntartott, stb.) ügyeken kívül kiveszi a jog a püspök hatásköréből az általa képviselt jogi személyek jogairól vagy anyagi javairól folyó pereket is. Ezekben első fokon az illető püspök fellebbviteli bírósága ítélkezik (1419. k. 2. §)<sup>1172</sup>.

**2670** A püspök bírói hatalmának gyakorlását azok a munkatársai segítik, akiket erre a feladatukra a püspök köteles vagy legalább is jogosult kinevezni. Ezeknek a személyeknek az összessége alkotja az egyházmegyei *bíróságot*.

**2671** A *bíróság* (tribunal) a kánonjogban, de a civiljogban is több értelemben szereplő kifejezés. Jelentette a *helyet*, ahol a bíró az ítéletet kihirdeti (vö. 1917-es CIC 1636. k.), jelentheti a *bíró személyét*, pl. a társas bíróság szóösszetételben (1425–1426. k.), de többnyire a bírót és a munkáját segítő *összes személyeket* jelöli.

**2672** Az egyházmegyei bíróságot rendes körülmények között a megyéspüspök helyett a *bírósági helynök* vagy régi nevén az *officiális vezető*, akinek rendes (de helyettesi) bírói hatalma van (1420. k. 1. §). Egyetlen bíróságot alkot a püspökkel, vagyis eljárhat mindazokban az ügyekben, melyek a püspök ítélőszéke elé tartoznak, hacsak közülük valamit a püspök magának fenn nem tart, és ítéletei (illetve az általa vezetett bíróság ítéletei) ellen a

<sup>1172</sup> Lehetőség van személyi alapon szerveződő püspökség, pl. a katonai ordinariátus számára való bíróság felállítására is; vö. *Codice di diritto canonico commentato. A cura della Redazione di Diritto Ecclesiale*, Milano 2001, 1120–1122.

püspökhöz fellebbezni nem lehet (1420. k. 2. §)<sup>1173</sup>. A megyéspüspök *köteles* bírósági helynököt kinevezni, de e tisztséget nem szabad az általános helynökre ruházni, hacsak az egyházmegye kicsinysége vagy az ügyek csekély száma ezt nem indokolja (1420. k. 1. §).

**2673** Egyesek hangsúlyozzák, hogy ilyen különös esetekben, amikor a püspök nem nevez ki külön bírósági helynököt, ahhoz, hogy az általános helynök ezt a feladatkört elláthassa, külön kinevezésre van szüksége, vagyis nem hárul rá a tisztség a bírósági helynök pusztán hiánya miatt<sup>1174</sup>. Mivel a bíróság egységes egészet alkot, klasszikus szerzők szerint<sup>1175</sup> csak egyetlen bírósági helynök nevezhető ki. Ez következik az 1420. k. 3. § megfogalmazásából is, mely arról beszél, hogy a bírósági helynöknek helyettesek adhatók.

**2674** A megyéspüspök a bírósági helynök mellé segítőt nevezhet ki. Ezeket *helyettes bírósági helynököknek* vagy régi szóval viceofficiálisoknak nevezzük (1420. k. 3. §).

**2675** A jog mind a bírósági helynök, mind a helyettes bírósági helynökök kinevezéséhez megkívánja, hogy az illető: 1) *pap* legyen; 2) *feddhetetlen híre* legyen; 3) *kánonjogi doktorátussal* vagy legalább *licenciátussal* rendelkezék, 4) legalább *harminc éves* legyen (1420. k. 4. §). Ezek közül a feltételek közül a papság a kinevezés érvényességéhez (vö. 129. k., 274. k. 1. §) szükséges, hiszen ez a hivatal egyházkormányzati hatalommal jár, mely önállóan gyakorolható. Aki erre jogilag nem képes, az érvényesen nem nevezhető ki<sup>1176</sup>. A többi kinevezési feltétel a megengedettséget érintik.

**2676** A bírósági helynök hivatalának jellegénél fogva, hacsak a püspök fenn nem tart magának valamit, ugyanazt a bírói hatalmat gyakorolja, mely a megyéspüspököt illeti. Ezért mindazokban az ügyekben, ahol ezt a jog lehetővé teszi, a bírósági helynök egyes bíróként, egyedül hozhat ítéletet. Azok a világiak pedig, akik előzetes püspökkari engedély alapján netán bírói kinevezést kapnak (vö. 1421. k. 2. §) csak társas bíróságban, szükség esetén, és úgy szerepelhetnek, hogy a legalább három tagú tanácsban csak egy világi lehet. Ez a helyzet pedig a bírósági helynök tisztségével nyilvánvalóan összeegyeztethetetlen. A világiak bírói tevékenységének problémáira alább még visszatérünk.

**2677** A bírósági helynök és a helyettes bírósági helynökök *hivatalukat nem vesztik el* a püspöki szék megüresedésekor, és az egyházmegyei kormányzó sem mozdíthatja őket el, de az új püspök hivatalba lépésekor megerősítésre szorulnak (1420. k. 5. §).

**2678** Az *egyházmegyei bírók* kinevezése szintén *kötelessége* a megyéspüspöknek (1421. k. 1. §). Ezeknek a bíróknak *klerikusoknak* – de már nem feltétlenül áldozópapoknak (vö. 1917-es CIC 1574. k. 1. §) – kell lenniük (uo.).

**2679** Ellentétben az 1917-es CIC 1574. k. 1. §-ának előírásával, mely még legfeljebb tizenkét bíró kinevezését tette lehetővé egyházmegyénként, a mai jog e bírók számát nem

<sup>1173</sup> Vö. ROBERTI I, 252.

<sup>1174</sup> Vö. *Código EUNSA* 850–851; GARCIA FAILDE, *Nuevo derecho procesal* 53 (ez utóbbi szerző szerint a megyéspüspök kötelezettsége ilyenkor is fennáll a bírósági helynök kinevezésére, de jogosulttá válik arra, hogy ezt a kinevezést az általános helynöknek adja meg). Ezzel a nézettel szemben egyesek az általános helynök hatalmának egyetemes jellegéből arra következtettek, hogy ha a püspök senkinek nem adna bírósági helynöki kinevezést, akkor e feladat automatikusan az általános helynökre hárulna (CORONATA III, 26, nr. 1116).

<sup>1175</sup> ROBERTI I, 252; GOYENCHE, S., *De processibus. Breves adnotationes ad L. IV Codicis Iuris Canonici*, Messanae–Romae 1958–1959, I/1, 69.

<sup>1176</sup> ROBERTI I, 255–256; CORONATA III, 26, nr. 1116.

határozza meg. Ugyancsak eltérés a korábbiakhoz képest, hogy nevük már nem zsinati bíró (iudex synodalis) vagy pro-synodalis (zsinati helyett kinevezett), hanem egyházmegyei bíró. Kinevezésük ugyanis ma kizárólag és szabadon a megyéspüspökre tartozik, korábbi kapcsolatát az egyházmegyei zsinatokkal (vö. 1574. k. 1–2. §) elveszítette. Ez szükségszerű volt, mivel e bírók kinevezése mindig kötelező, egyházmegyei zsinat tartása viszont a mai jogban semmilyen meghatározott időközönként nincs előírva (vö. 461. k. 1. §).

**2680** Egyházmegyei bírói kinevezést *világiak* a megyéspüspöktől csak akkor kaphatnak, ha erre a püspöki konferencia előzetesen általános engedélyt adott (1421. k. 2. §). Ezeknek a bírónak azonban nem azonosak a működési lehetőségeik a klerikus bírókéval. Közülük a társas bíróságba – még akkor is, ha az nem három-, hanem öttagú<sup>1177</sup> – csak *szükség esetén*<sup>1178</sup> és csak egyet lehet beosztani (uo.). Ez a világi bíró nem csupán férfi lehet, mint a *Causas matrimoniales* kezdetű motu proprio korábbi engedélye lehetővé tette, és nem is csupán házassági semmisségi perben szerepelhet (1971. III. 28, nr. V § 1: AAS 63, 1971, 443).

**2681** Mivel a világiak bírói tevékenységének lehetőségei végső soron attól függenek, hogy mennyiben lehet az egyházi rend szentségében nem részesült személyeknek egyházkormányzati hatalmuk, e kérdés teljes teológiai tisztázásának elvégzéséig nem határozható meg pontosan, hogy mire hatalmazhatná fel a jog a világiakat a bírászkodás területén. Az egyházkormányzati hatalomnak az egyházi rend szentségéből való eredeztetése mellett szóló zsinati kijelentésekről (vö. LG 21b, 28a, Nota explicativa praevia 2) az Egyházi Törvénykönyvet átdolgozó bizottság munkálatai során különböző ellenvetésekre válaszolva hangsúlyozták, hogy azok nem tanítják határozottan minden kormányzati hatalom szentségi eredetét (*Comm* 14, 1982, 147–149; 16, 1984, 54–55). Mindenesetre a Codex szövegének végső, pápai átdolgozása során beiktatták azt a kijelentést, hogy egyházkormányzati hatalommal járó hivatalt csak klerikusok nyerhetnek el (274. k. 1. §). Bármiként vélekedjenek is az egyes szerzők a világiak bírói működésének elvi lehetőségeiről és a különböző elméletek szemszögéből a CIC szövegében esetleg fellelhető feszültségekről<sup>1179</sup>, a hatályos törvénykönyv szemléletét e tekintetben – úgy tűnik – leginkább a személyes pápai átvizsgálásban is részt vevő<sup>1180</sup> Javier Ochoa nézete tükrözi. Szerinte a világiaknak a CIC-ben megengedett bírói tevékenysége annak a közreműködésnek egy formája, amely a kormányzati hatalom gyakorlásában a világiak számára a 129. k. 2. §-a értelmében lehetséges. Itt tehát az a különbség jelenik meg a bírói munka terén is, ami az egyházkormányzati hatalomhoz való általános viszonyt jellemzi: a klerikusok a 129. k. szerint „képesek” az egyházkormányzati hatalomra, a világiak pedig csupán „közreműködhetnek” annak „gyakorlásában”<sup>1181</sup>.

<sup>1177</sup> Vö. OCHOA, *I processi* 205.

<sup>1178</sup> Ez a szükséghelyzet az 1421. k. 2. §-ának forrását képező jogszabály (MP, *Causas matrimoniales*, 1971. III. 28, nr. V § 1: AAS 63, 1971, 443) szerint azt jelentette, hogy nem lehetett három klerikusból álló bírói tanácsot összeállítani.

<sup>1179</sup> Az egyes nézetek ismertetéséhez lásd pl. LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (7. Erg, März 1988), 1421/1–2.

<sup>1180</sup> Vö. PAVONI, N., *L'iter del nuovo codice*, in AAVV., *Perché un Codice nella chiesa* (II Codice del Vaticano II, 1), Bologna 1984, 157.

<sup>1181</sup> *Il „De processibus”* 388; vö. HILL, R. A., in CORIDEN, J. A.–GREEN, T. J.–HEINTSCHEL, D. E. (ed.), *The Code of Canon Law. A Text and Commentary*, New York–Mahwah 1985, 93; ET 171; BEYER, J. B., *Dal Concilio al Codice* (II Codice del Vaticano II, 2), Bologna 1984, 58–59.

**2682** Egyes püspöki konferenciák engedélyezték a világiaknak az 1421. k. 2. §-a szerinti bírói kinevezését (Deutsche Bischofskonferenz, Beschluß, 1975. II. 17–20<sup>1182</sup> – még a *Causas matrimoniales* alapján –; Berliner Bischofskonferenz, Beschluß, 1985. IX. 8: AKK 154, 1985, 538; Österreichische Bischofskonferenz, Dekret 1984. I. 25: *Amtsblatt der Österreichischen Bischofskonferenz* 1, 1984, I. 25, 7, Nr. 14; Schweizer Bischofskonferenz, Dekret, 1985. VII. 3, Nr. 15: AKK 154, 1985, 544; The Bishop's Conference of England and Wales, Promulgation of New Laws 1984. XI. 23, Nr. 2: *Ius Ecclesiae* 1, 1989, 361; Conferencia del Episcopado Mexicano, Decreto, 1985. X. 12: uo. 372). Más konferenciák ezt nem tették meg. Egyesek pedig kifejezetten kijelentették, hogy egyelőre tartózkodnak erre vonatkozó szabály kiadásától (Conferencia Episcopal Española, Decreto, 1983. XI. 26: *Boletín de la conferencia episcopal española* 1, 1984, 99).

**2683** Az egyházmegyei bírósághoz szükséges feltétel, hogy a jelölt: 1) *feddhetetlen hírvé* legyen, 2) és *kánonjogi doktorátussal* vagy legalább *licenciátussal* rendelkezék (1421. k. 3. §).

**2684** Eddig a jog azt kívánta, hogy az officiális, a viceofficiális, az ügyész és a kötelékvédő kánonjogi doktor vagy legalább a kánonjogban „egyébként jártas” legyen, a bírók pedig a kánonjogban jártasak legyenek (1917-es CIC 1573. k. 4. §, 1574. k. 1. §, 1589. k. 1. §). A követelmény emelése ellen számosan tiltakoztak a törvénykönyv átdolgozási munkálatai során, de a törvényhozó ragaszkodott ehhez a változtatáshoz, mivel a bírósági személyzet képzetlensége igen sok visszaélést okozott, különösen Amerika és Afrika néhány vidékén (*Comm* 10, 1978, 230–231; 16, 1984, 55)<sup>1183</sup>. Az új Codex ide vonatkozó rendelkezései nem érintik az ilyen végzettséggel nem rendelkező bírók kinevezésének vagy az általuk hozott ítéleteknek az *érvényességét*, hiszen egy törvény csak akkor teszi érvénytelenné a jogcselekményt, ha ez belőle kifejezetten kitűnik (vö. 10. k., 149. k. 2. §). Viszont a kánonjogi doktorátussal vagy legalább licenciátussal nem rendelkező bírósági helynökök, helyettes bírósági helynökök, bírók, ügyészek és kötelékvédők kinevezése a mai egyetemes jog szerint *nem megengedett*. Mivel azonban számos országban – így Magyarországon is – hiányzik a kánonjogi fokozatok megadására jogosult oktatási intézmény (nincs kánonjogi fakultás, 1996-ban indul!), ez a követelmény aligha teljesíthető. Minthogy a törvénynek nem célja sem az, hogy egyes országokban teljesen megszűnjék az egyházi bíráskodás, sem pedig az, hogy tartósan jogellenes helyzetek alakuljanak ki, már a Codexet átdolgozó pápai bizottság felhívta a figyelmet arra, hogy ha teljesen lehetetlen kánonjogi licenciátussal rendelkező személyeket találni, akkor az Apostoli Signaturához kell fordulni (ti. felmentésért vagy engedélyért – *Comm* 16, 1984, 55). Hosszabb távon megoldást jelenthet az egyházmegyei bíróságok helyett (vagy részben mellettük) regionális bíróságok létrehozása. Így országosan kevesebb bíróra lenne szükség. Ezekkel szemben már reálisabban lehetne érvényesíteni a kánonjogi fokozat követelményét. Természetesen a képzettségről szóló előírások a klerikusokra és a világiakra egyaránt vonatkoznak.

**2685** A bírósági helynök, a helyettes bírósági helynökök és a többi bírók kinevezésének meghatározott időre kell szólnia, de ha időközben új püspök lép hivatalba, ebből az alkalomból megerősítésre van szükségük (1422. k.). Mindezeket a személyeket tisztségükből csak súlyos és törvényes okból szabad *elmozdítani* (uo.).

<sup>1182</sup> Vö. LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (7. Erg., März 1988), 1421/5.

<sup>1183</sup> Vö. GROCHOLEWSKI, Z., *Problemi attuali dell'attività giudiziaria della Chiesa nelle cause matrimoniali*, in *Apol* 56 (1983) 153–156.

## b. Az első fokú regionális bíróság

**2686** Több egyházmegye számára egyetlen közös első fokú bíróság alakítható. Ennek *létrehozói* az érintett megyéspüspökök, akik erről közös megállapodás alapján – egyhangúan, vö. 119. k. 3 – kell hogy határozzanak. Döntésüknek az Apostoli Szentszék, nevezetesen az Apostoli Signatura (1445. k. 3. § 3) jóváhagyására van szüksége (1423. k. 1. §). Ezek a regionális bíróságok létesíthetők mindenfajta ügy számára vagy csupán bizonyos típusú (pl. házassági) ügyekre (1423. k. 2. §). Mivel a regionális bíróság az illető terület egyházmegyei bíróságai *helyett* alakul, azokban az ügyekben, melyekre nézve illetékes, az egyházmegyei bíróságok nem ítélezhetnek. Ha pedig mindenfajta ügyre létesítették, az egyházmegyei bíróságok hatásköre teljesen megszűnik (1423. k. 1. §).

**2687** Mindazt a hatalmat, mellyel az egyházmegyei bíróság fölött a megyéspüspök rendelkezik, az első fokú regionális bíróság fölött vagy az érintett püspökök összessége, vagy a tőlük kijelölt püspök gyakorolhatja (1423. k. 1. §).

**2688** Korábban (SignAp, Normae, 1970. XII. 28, nr. 4: AAS 63, 1971, 488) az ilyen egyházmegyei bíróságok automatikusan a székhely megyéspüspökének fennhatósága alatt álltak.

## c. A szerzetesi bíróságok

**2689** Pápai jogú klerikusi szerzetes intézményekben saját bíróságok működnek. Ezek illetékessége az ügyek *fajtájától* függ.

**2690** *Egyazon* pápai jogú klerikusi szerzetes intézmény szerzetesei vagy házai közötti perben az első fokú bíró (bíróság) – hacsak a szabályzat másképpen nem rendelkezik – a *tartományfőnök* (illetve bírósága), vagy önálló monostor esetén a helyi *apát* (1427. k. 1. §).

**2691** *Egyazon* pápai jogú klerikusi szerzetes intézmény (illetve monasztikus kongregáció) *két tartománya* (illetve két monostora) közti perben első fokon a *legfőbb elöljáró* (illetve a monasztikus kongregáció főapátja) ítélezik személyesen vagy megbízott útján, hacsak az illető intézmény szabályzata másként nem rendelkezik (1427. k. 2. §).

**2692** Az *egyházmegyei bíróság* illetékes viszont: 1) a *különböző* szerzetes intézményekhez tartozó természetes vagy jogi személyek közti perben; 2) ugyanannak a *nem pápai jogú*, vagy pápai jogú, de *nem klerikusi*, hanem laikusi (pl. női) intézménynek a személyei közötti perben; 3) a *szerzetesi* személy és *világi* klerikus vagy laikus, illetve nem szerzetesi jogi személy közötti (vegyes) ügyben (1427. k. 3. §).

## 3. A másodfokú bíróság

**2693** A másodfokú bíróságok felépítése (vö. 1419–1437. k.) – a Rota Romana kivételével, melyről külön jogszabály rendelkezik – megegyezik az első fokú bíróságokéval (1441. k.), mind a szükséges tisztségviselőkre, mind pedig arra nézve, hogy mikor kell társas bíróságot alkalmazni. Eltérést jelent azonban a két fok között, hogy az 1425. k. 4. §-a szerint első fokon bizonyos feltételekkel (lásd alább) egyetlen bíróra lehet bízni a társas bíróság elé tartozó ügyeket, másodfokon viszont ilyenkor is társas bíróság alkalmazása kötelező (1441. k.).

### a. A Rota Romana

**2694** A Rota Romana másodfokú bíróságként ítélkezik azokban az ügyekben, amelyeket az első fokú rendes bíróságok ítélete után törvényes fellebbezéssel az Apostoli Szentszékhez terjesztettek fel (1444. k. 1. § 1). Másodfokon tehát versengő illetékessége van a világegyház többi másodfokú bíróságával. A krisztushívőknek ugyanis jogában áll az első fokú ítélet után a Rota Románához fellebbezni (vö. 1438. k.).

### b. A metropolitai bíróságok

**2695** A szuffragáneus püspökök bíróságai előtt első fokon lezárt ügyekben másodfokon a *metropolita* bírósága illetékes (1438. k. 1), kivéve ha az 1439. k. 2. §-a szerint regionális másodfokú bíróság működik olyan helyen, ahol első fokon nem alakítottak egyházmegyeközi bíróságot.

### c. A tartósan kijelölt bíróságok

**2696** Mivel a metropolitai bíróságok az adott főegyházmegyére nézve első fokú (egyházmegyei) bíróságként is működnek, vagyis az érsekségeken nincs két külön bíróság, a metropolitai bíróság előtt első fokon eldöntött ügyekben ahhoz a bírósághoz lehet fellebbezni, amelyet a metropolita az Apostoli Szentszék jóváhagyásával tartós jelleggel megjelölt (1438. k. 2).

**2697** Erre a lehetőségre azért van szükség, hogy ne kelljen a főegyházmegyék bíróságaitól minden esetben már másodfokon a Rota Románához, vagy az Apostoli Signatura által esetenként külön kijelölt bírósághoz fordulni. Ha figyelembe vesszük, hogy a házasság érvénytelenségéről folyó perekben csak másodfokon születhet végrehajtható ítélet, akkor különösen egyértelművé válik, hogy enélkül a kijelölt bíróság nélkül a főegyházmegyékben pereskedő felek a többiekénél hosszadalmasabban és költségesebben gyakorolhatnák csak jogaikat. Magyarországon a primás pápai kiváltsága folytán Primási Főszentszék működik (lásd alább). Ezért az alá tartozó metropoliták bíróságainak első fokú ítéletei ellen nem az általuk kiválasztott bíróság, hanem a Primási Főszentszék illetékes a fellebbezések elfogadására<sup>1184</sup>.

**2698** Az 1917-es CIC 1594. k. 3. §-ának értelmében a szuffragáneusok nélküli érsek vagy az Apostoli Szentszéknek közvetlenül alárendelt (exempt) helyi ordinárius bíróságának ítélete ellen a fellebbezés elfogadására illetékes fórumot – a metropolitákhoz hasonlóan – ezek a főpásztorok is az Apostoli Szentszék jóváhagyásával egyszer s mindenkorra megválaszthatták. Ennek a fellebbviteli bíróságnak azonban metropolitai bíróságnak kellett lennie, s e főpásztorok tartoztak megjeleni az illető egyháztartomány zsinatain is (1917-es CIC 285. k.). Mivel ma ezeket az exempt részegyházakat már nem tekintik tipikusnak, a CIC külön itt nem említi őket. A jelenleg fennálló ilyen részegyházak számára továbbra is az a fellebbviteli bíróság, amelyet még a régi Egyházi Törvénykönyv szerint kiválasztottak<sup>1185</sup>.

**2699** A kijelölt fellebbezési bíróság nevét a nem szuffragáneus egyházmegyék esetében az *Annuario Pontificio* évente közli.

<sup>1184</sup> Vö. ERDŐ P., *Primási Főszentszék*, in *Az Esztergomi Főegyházmegye névtára és évkönyve 1982*, Esztergom 1982, 466–468.

<sup>1185</sup> OCHOA, *I processi* 211.

#### d. A szerzetesi fellebbviteli bíróságok

**2700** Ha egy pert első fokon a tartományfőnök bírósága előtt tárgyaltak, másodfokon a *legfőbb elöljáró bírósága*, ha pedig a helyi apát bírósága előtt, akkor a monasztikus kongregáció *főapátjának bírósága* az illetékes (1438. k. 3). A pannonhalmi főapát mint területi apát (vö. 368. k.) bíróságának (természetesen saját jogon mindig első fokú) ítéletei után az Esztergomi Érseki Főszentszékhez lehet fellebbezni<sup>1186</sup>, hiszen ez a főapáti bíróság egyházmegyei bíróság szerepét is betölti. Így az előző pontban mondottak szerint megőrizte korábban kijelölt fellebbviteli bíróságát.

**2701** Ha a legfőbb elöljáró, illetve a monasztikus kongregáció főapátja bírósága előtt született az első fokú ítélet (az 1427. k. 2. §-a szerinti ügyekben), akkor a másodfokú felülvizsgálatra illetékes bíróság – külön rendelkezés hiányában – a Rota Romana (vö. 1444. k. 1. § 1)<sup>1187</sup>.

#### e. A másodfokú regionális bíróság

**2702** Ha első fokon az 1423. k. szerint több egyházmegye számára egyházmegyeközi bíróságot hoztak létre, akkor a *püspöki konferencia köteles* az Apostoli Szentszék, nevezetesen az Apostoli Signatura jóváhagyásával másodfokú regionális bíróságot alakítani, kivéve ha az összes érintett egyházmegye egyazon érsekség alá tartoznak (1439. k. 1. §). Ebben az esetben ugyanis az első fokú egyházmegyeközi bíróság minden ügye számára, amúgy is az érseki bíróság lenne a közös fellebbviteli fórum.

**2703** Noha elvileg nem szükségszerű, hogy egy másodfokú regionális bíróság illetékessége egy püspöki konferencia egész területére kiterjedjen, a CIC mégis ezeket a konferenciákat kötelezi megalakításukra. Ugyanakkor az első fokú regionális bíróság létesítői az érintett püspökök. Mégsem mondhatjuk, hogy itt feszültség lenne a két különböző szint között. A gyakorlatban ugyanis az Apostoli Szentszék ugyanabban a határozatban hagyja jóvá az első fokú és a fellebbviteli fórumául szolgáló másodfokú regionális bíróságot. Így ezek megszervezése mindazoknak a hierarchikus szinteknek a részvételével történik, amelyeknek működésére felállításuk hatással lehet<sup>1188</sup>.

**2704** *Lehet* a püspöki konferenciának az Apostoli Szentszék jóváhagyásával egy vagy több másodfokú regionális bíróságot alakítania akkor is, ha első fokon nem létesítettek regionális bíróságot (1439. k. 2. §).

**2705** A másodfokú regionális bíróságok fölött azzal a *hatalommal*, mely saját bírósága vonatkozásában a megyéspüspököt illeti, a püspöki konferencia vagy az általa kijelölt püspök rendelkezik (1439. k. 3. §).

<sup>1186</sup> MESZLÉNYI Z., *Egyházi törvénykezés*, in *Katolikus Lexikon* I, Budapest 1931, 502.

<sup>1187</sup> Vö. LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (7. Erg., März 1988) 1438/2.

<sup>1188</sup> Vö. OCHOA, *I processi* 211.



## 4. Az Apostoli Szentszék bíróságai

### a. A római pápa

**2706** A római pápa az egész katolikus világ számára a legfelsőbb bíró. Ítélezhet *személyesen*, de ítélezhet az Apostoli Szentszék rendes bíróságai útján vagy az általa megbízott (delegált) bírók révén is (1442. k.).

### b. A Rota Romana

**2707** A Rota Romana a Szentszék rendes fellebbviteli bírósága (1443. k.). Felépítését és működését saját szabályzata határozza meg (*Rotae Romanae Tribunal, Normae*, 1994. IV. 18: AAS 86, 1994, 508–540; *vö. Secr. Status, Rescriptum ex audientia*, 1995. II. 23: AAS 87, 1995, 366. – lásd fent 99. §. 5. a).

**2708** Első fokon illetékes: 1) az 1405. k. 3. §-ában neki fenntartott ügyekben (egyész szerzők szerint ilyenkor első fokon is rendes bíróságként működik<sup>1189</sup>), 2) valamint azokban a perekben, melyeket a római pápa akár a felek kérésére, akár saját kezdeményezésére a saját ítélőszéke elé rendelt (*vö. 1417. k.*), és erre a bíróságra bízott (1444. k. 2. §; ilyenkor tehát a Rota delegált bíróság). Ezekben az ügyekben második és további fokozatokon is maga a Rota ítélkezik, hacsak a megbízó leirat másként nem rendelkezik (uo.). Ilyenkor ugyanazok a rotai bírák nem kényszerülnek kétszer ítélezni egyazon ügyben (*vö. 1447. k.*), hiszen a fellebbezés után a per a Rotán belül másik bírói csoporthoz (turnushoz) kerül.

**2709** *Másodfokon* (lásd fent 4. a) a Rota rendes illetékessége az első fokú rendes bíróságoktól fellebbezett ügyekre szól (1444. k. 1. § 1). A fentiek értelmében ehhez járulnak az olyan ügyek is, melyekben az első fokú ítéletet maga a Rota hozta. Ezekon kívül természetesen más esetekben is kaphat a Rota delegációt másodfokú ítékezésre.

**2710** *Harmad- vagy további fokon* a Rota rendes bíróságként ítélezik azokban az ügyekben, melyekben már vagy ő maga vagy bármely más bíróság ítéletet hozott, kivéve ha ítélt dologról van szó (1444. k. 1. § 2).

### c. Az Apostoli Signatura

**2711** A katolikus egyházban a legfelsőbb bíróság az Apostoli Signatura (1445. k. 1. §). Feladatköre három területre terjed ki: bizonyos sajátos esetekben peres ügyek eldöntésére, közigazgatási bíráskodásra és a bíróságokkal kapcsolatos bizonyos igazgatási teendők ellátására. Felépítését és működését külön jogszabály rendezi (*SecrStat, Normae speciales Signaturae Apostolicae*, 1968. III. 23: *Leges III*, 5321–5332).

**2712** *Bíróságként* ítélezik az Apostoli Signatura: 1) a rotai ítéletek ellen benyújtott: a) semmisségi panaszokról, b) előbbi állapotba való visszahelyezési kérelmekről, c) más felfolyamodásokról; 2) a személyek állapotáról szóló perekben benyújtott felfolyamodásokról, ha a perújrafelvételt a Rota Romana megtagadta; 3) a Rota Romana bírái elleni érdekeltségi kifogásokról és egyéb ügyekről, melyek feladatuk gyakorlása során

<sup>1189</sup> *Vö. pl. LÜDICKE, in Münsterischer Kommentar zum CIC (7. Erg., März 1988) 1444/1; ugyanakkor a CIC átdolgozása során a bizottságban azzal érveltek, hogy az 1444. k. 2. §-ában szereplő esetekben a Rota delegált bíróságként illetékes (Comm 10, 1978, 246).*

végzett tetteik miatt támadtak; 4) a közös fellebbviteli fórum alá nem tartozó bíróságok közti (vö. 1416. k.) illetékességi vitákban (1445. k. 1. §; Const.Ap., *Pastor bonus*, 1988. VI. 28, Art. 122: AAS 80, 1988, 891). Nem lehet viszont rendes fellebbezéssel a Signatura elé terjeszteni olyan ügyeket, melyekben előzőleg a Rota ítélt. Ezekben az esetekben, mint mondtuk, a fellebbezést a Rota következő turnusa fogadja el.

**2713** *Közigazgatási bíróságként* ítélik a Signatura (II. részlege): 1) azokban a hozzá törvényesen felterjesztett vitákban, melyek az egyházi hatóságok közigazgatási intézkedéseiből támadtak; 2) azokban az egyéb közigazgatási vitákban, melyeket a pápa vagy a római kúria központi hatóságai rábíztak; 3) az ezek között a központi hatóságok között folyó illetékességi vitákban (1445. k. 2. §; Const.Ap., *Pastor bonus*, 1988. VI. 28, Art. 123: AAS 80, 1988, 891).

**2714** Mivel a CIC csupán arról szólt, hogy a Signatura a közigazgatási intézkedésekből támadt *törvényesen elé terjesztett* vitákban bírászkodhat, eleinte lehetségesnek tűnt, hogy a Signatura közigazgatási bírászkodása a kúria reformjával szélesebb körűvé váljék. A római kúria korábbi szabályzatának előírása (Const. Ap., *Regimini Ecclesiae universae*, 1967. VIII. 15, nr. 106: AAS 59, 1967, 921) a Signatura ilyen illetékességét a központi kúriai hatóságok döntéseinek törvényességi felülvizsgálatára korlátozta. Többen arra számítottak, hogy majd lehetőség nyílik arra, hogy a Signatura ne csupán akkor dönthessen, ha előzőleg közigazgatási felfolyamodás után az illetékes római kongregáció már állást foglalt az ügyben, hanem a közigazgatási felfolyamodás helyett is lehet majd a Signaturához fordulni bírói felülvizsgálat végett<sup>1190</sup>. Ez a változás azonban nem következett be. A római kúria működését szabályozó új apostoli rendelkezés megerősíti, hogy a közigazgatási intézkedésekből támadt jogviták csak akkor kerülhetnek törvényesen az Apostoli Signatura elé – s így azokban csak akkor bírászkodhat érvényesen –, ha az illető egyedi közigazgatási intézkedést a római kúria valamelyik központi hatósága hozta vagy vizsgálta felül. Ilyenkor is csak arról dönthet a Signatura, hogy az illető intézkedés a döntéshozatal vagy az eljárás során megsértett-e valamilyen egyházi törvényt (Const.Ap., *Pastor bonus*, 1988. VI. 28, Art. 123 § 1: AAS 80, 1988, 891). Tehát a Signatura mint közigazgatási bíróság ezeknek az intézkedéseknek az érdemi részét nem módosíthatja, bár a törvénytelen intézkedéssel okozott károk megtérítéséről a felfolyamodó kérésére ítélezhet (uo. Art. 123 § 2).

**2715** *Igazgatási* téren a Signatura feladata: 1) az igazságszolgáltatás helyességére felügyelni, és – ennek keretében – ha szükséges, az ügyvédeket és a képviselőket megfenyíteni; 2) az igazságszolgáltatással kapcsolatos kegyek elnyerésére az Apostoli Szentszékhez benyújtott kérvényeket elbírálni (uo. Art. 124, 2°: AAS 80, 1988, 892); 3) a bíróságok illetékességét kiterjeszteni (pl. egy egyházmegyei bíróságot megbízni, hogy valamely ügyben harmad- vagy akár magasabb fokon a Rota helyett ítélezzék a fordítással járó idővesztés és anyagi terhek elkerülésére; vagy tartósan felhatalmazni egy egyházmegyei bíróságot, hogy más bíróság előtt eldöntött ügyek másod- vagy harmadfokú fellebbviteli fóruma legyen); 4) az első- és másodfokú regionális bíróságok (vö. 1423. k., 1439. k.) létesítését elősegíteni és jóváhagyni (1445. k. 3. §).

<sup>1190</sup> PI. OCHOA, *I processi* 212–213; ERDŐ, *Újítások* 8.

## 5. Egyéb felső bíróságok

### a. Rendes felsőbb bíróságok

**2716** Az egyetemes jog az Apostoli Szentszék bíróságain kívül harmad- vagy felsőbb fokú ítélkezésre általánosan és tartósan jogosult rendes bíróságokat nem ismer. Ilyenek néhol mégis léteznek az egyházban részleges jog, illetve kiváltság alapján.

**2717** A *Prímási Főszentszék* az esztergomi érsek primási tisztségét megerősítő, illetve megalapozó pápai kiváltságokból ered<sup>1191</sup>. Fennállásának és működésének jogalapja a magyar primás bírói joghatósága, mely eredetileg a primási hivatal szerves része volt<sup>1192</sup>. Ez a bíróság különbözik az esztergomi érsek másodfokú rendes bíróságától, az esztergomi Érseki Főszentszéktől. A Primási Főszentszék *harmadfokú rendes bíróság*. A következő ügyekben illetékes: 1) *másodfokon* az alá tartozó metropoliták bíróságain (esztergomi Érseki Főszentszék, egri Érseki Főszentszék) első fokon lezárt perekben; 2) *harmadfokon* az ugyanezekben az érseki bíróságokon másodfokon eldöntött (tehát első fokon ezek szuffragáneos egyházmegyéiben tárgyal) ügyekben. 1977 óta Esztergomhoz és Egerhez hasonlóan Kalocsáról is a Primási Főszentszékhez szokás másod- illetve harmadfokra az ügyeket felterjeszteni<sup>1193</sup> (vö. EK, Esztergom 1978, 5–6).

**2718** Működését annyira összekapcsolta a szokásjog a primás személyével (személyes fórum), hogy elnöke maga a primás, aki a perekben egyedül vagy a társas bíróság elnökeként személyesen vagy megbízott útján jár el. Ezzel összefüggésben a Primási Főszentszék működése a primás akadályoztatása idején szünetelt<sup>1194</sup>. 1977 óta a Primási Főszentszék ismét zavartalanul folytatja munkáját. Négy egyházmegyei bíró van hozzá beosztva. Elnököt az egyes ügyekben alakított bírói tanács élére közülük jelöl ki a primás, esetenkénti külön megbízással. A jegyző jelenleg azonos a Primási és az Érseki Főszentszéknél. A Primási Főszentszék munkájának felújítását az Apostoli Signatura rendelkezései (pl. 11470/79 CP., 12417/80 CP.) elismerték, pl. azáltal hogy negyedfokra megbízást adtak az ítélkezésre magyarországi egyházmegyei bíróságnak olyan ügyben, amelyet harmadfokon a Primási Főszentszék döntött el<sup>1195</sup>.

**2719** A Primási Főszentszék előtt másodfokon eldöntött ügyekben, vagyis az Esztergomi és az Egri Főegyházmegyéék ügyeiben már Csernoch János primás kérte a

<sup>1191</sup> V. Miklós, *Sacrosanctae Romanae Ecclesiae*, 1452. III. 24; THEINER, A., *Vetera Monumenta Historica Hungariam Sacram illustrantia*, II, Romae 1860, 600–601; X. Leó, *Regimini*, 1513. V. 6: uo. II, 593–594; *Decretum Romanum Pontificem*, 1513. VIII. 6: uo. II, 597–606.

<sup>1192</sup> Vö. ERDŐ, *Prímási Főszentszék* 466–467; UA., *Il potere giudiziario del Primate d'Ungheria*, in *Apol* 53 (1980) 272–292; 54 (1981) 213–231.

<sup>1193</sup> Vö. ERDŐ, *Il potere giudiziario*, in *Apol* 54 (1981) 217–219. Eszerint a kalocsai ügyekre nézve a Primási Főszentszék viszonylagosan illetéktelen lenne, de ez nem érinti a kalocsai tartomány ügyeiben másod- vagy harmadfokon a Primási Főszentszék ítéleteinek érvényességét.

<sup>1194</sup> Nem a primási szék üresedésével vagy akadályoztatásával, hanem a bécsi udvarnak a magyarországi hierarchia önállósága elleni fellépésével volt kapcsolatos a Primási Főszentszék munkájának múlt századi ideiglenes szünetelése. Vö. ERDŐ P., *Dokumentumok az esztergomi primási főszentszék munkájának 1856-os felfüggesztéséről*, in *Vigilia* 44 (1979) 277–280.

<sup>1195</sup> Vö. GROCHOLEWSKI, Z., *Linee generali della giurisprudenza della Segnatura Apostolica relativamente alla procedura nelle cause matrimoniali*, in *MonEcl* 107 (1982) 250–251; UA., *Lignes générales de la jurisprudence de la Signature Apostolique en matière de procédure dans les causes matrimoniales*, in *RDC* 32 (1982) 54; ERDŐ, P., *Das Primatialgericht von Esztergom-Budapest*, in *De processibus matrimonialibus* 6 (1999) 39–53.

Szentszéktől a Győri Püspöki Bíróság kijelölését harmadfokú ítélkezésre<sup>1196</sup>. A Congregatio Consistorialis mégis úgy hagyta jóvá egyszer s mindenkorra a Győri Szentszék fellebbezési fórumként való kijelölését a Prímási Főszentszék számára, hogy nem tett említést a Prímási Főszentszékéről, hanem csupán azt közölte, hogy az esztergomi érsek a győri ordináriust kapta fellebbviteli bírósággul (AAS 10, 1918, 451). 1918. X. 22-én Csernoch prímás újabb felterjesztést küldött a Kongregációhoz, melyben részletesen ismertette a prímási joghatóságra vonatkozó történelmi bizonyítékokat, s egyben kérte fellebbviteli bíraskodási jogának megerősítését<sup>1197</sup>. Erre a második felterjesztésre válasz nem érkezett. Ezt Esztergomban hallgatólagos beleegyezésnek tekintették<sup>1198</sup>.

**2720** A *Spanyol Rota* (Rota de la Nunciatura Apostólica en España) Madridban működik, és nem a helyi hierarchiához, hanem a nunciaturához kapcsolódik. Eredete a XVI. századra nyúlik vissza. Jelenlegi alakjában XII. Pius pápa szervezte meg (MP, *Apostolico Hispaniarum Nuntio*, 1947. IV. 7: AAS 39, 1947, 156–163). Új szervezeti és működési rendjét, mely a XII. Pius által megszabottat modernizálja, de radikálisan nem másítja meg, II. János Pál adta ki 1999. X. 2-án kelt *Nuntiaturae Apostolicae in Hispania* kezdetű motu proprio-jával (AAS 92, 2000, 5–17)<sup>1199</sup>. A Spanyol Rota nem az Apostoli Szentszék bírósága (az 1442. kánon szerinti értelemben). Kiváltság alapján tevékenykedő helyi, rendes egyházi bíróság. A Rota Romanához hasonlóan másod-, harmad- és további fokokon illetékes. Tőle a Rota Romanához fellebbezni nem lehet. A fellebbezés útja egyik turnustól a másikhoz vezet<sup>1200</sup>.

#### b. A tartósan kijelölt bíróságok

**2721** A német nyelvterületen, de másutt is, az Apostoli Signatura már a II. világháború előtt egyes bíróságokat általános formában, de meghatározott időre felhatalmazott harmadfokú ítélkezésre. Ezeket a bíróságokat egyes szerzők – így Francesco Roberti<sup>1201</sup> – speciálisnak nevezik, megkülönböztetve őket a pusztán delegált bíróságoktól. E bíróságok jogköre általában csak a házassági perekre terjedt ki. Meghatározatlan időre szóló érvénnyel a Signatura ilyen harmadfokú bíróság alakítását soha nem engedélyezte<sup>1202</sup>, főként pedig nem létesített új harmadfokú bíróságokat.

**2722** Már a II. világháború idején, később pedig a prímás akadályoztatása miatt különösen is szükség volt Magyarországon ilyen bíróságok kijelölésére. Az Apostoli Signatura házassági ügyekben harmadfokú bíraskodásra hatalmazott fel tartósan egyes magyarországi egyházi bíróságokat. E felhatalmazásokat eleinte három-, majd ötévenként

<sup>1196</sup> Vö. SIPOS, S., *Enchiridion iuris canonici*, <sup>6</sup>Romae 1954, 719, 15. jegyz.

<sup>1197</sup> Esztergom, Prímási Levéltár 5617/1918.

<sup>1198</sup> MESZLÉNYI Z., *Házassági köteléki perek az egyházi bíraskodásban*, Esztergom 1927, 31–34.

<sup>1199</sup> Vö. pl. KADA L., *El Tribunal de la Rota de la Nunciatura Española*, in AZNAR GIL, F. R. (ed.), *Curso de Derecho matrimonial y procesal canónico para profesionales del foro*, XV (Bibliotheca Salamanticensis, Estudios 220) Salamanca 2000, 389–394; HAERING, S., *Die Spanische Rota. Anmerkungen anlässlich der Neuordnung eines einzigartigen kirchlichen Gerichts*, in AYMANS, W.–HAERING, S.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Iudicare inter fideles. Festschrift für Karl-Theodor Geringer zum 65. Geburtstag*, St. Ottilien 2002, 129–156.

<sup>1200</sup> Működési rendjének leírása magyarul: BÁNK II, 455–456. A Spanyol Rota újabb ítéletei több jelentős kiadványban is napvilágot láttak, pl. PANIZO ORALLO, S., *Nulidades de matrimonio por incapacidad (Jurisprudencia y apuntes doctrinales)* [Bibliotheca Salamanticensis, Estudios 49], Salamanca 1982.

<sup>1201</sup> ROBERTI I, 399–416.

<sup>1202</sup> Vö. GROCHOLEWSKI, *Lignes générales* 56.

hosszabbították meg<sup>1203</sup>. Az utolsó meghosszabbítás 1972. III. 28-án történt (SignAp, CP. 2880/972). Ez 1977. III. 28-án járt le. Megújítására már nem volt szükség, mert 1976. II. 10-én VI. Pál pápa Lékai Lászlót esztergomi érsekké nevezte ki, s a primási szék betöltésével lehetőség nyílt a Primási Főszentszék munkájának felújítására. E kérdést a primás a püspöki konferencia elé terjesztette, mely 1976. VI. 3–4-i ülésén e tevékenység újraindítását egyhangúlag helyeselte (EK, Esztergom 1978, 5–6; *Magyar Kurír* 68, 1978, III. 21, 3). 1977. XII. 15-én a primás „nihil obstat”-ot kért az Egyházi Közügyek Tanácsától, hogy újra felállíthassa Esztergomban a harmadfokú bíróságot. A kérdésben az Egyházi Közügyek Tanácsa kikérte az Apostoli Signatura véleményét, mely hangsúlyozta (SignAp, Prot. N. 9802/78 VT), hogy ilyen harmadfokú bíróság (állandó) létesítéséhez „nihil obstat”-ot sem maga a Signatura nem adott, s arról sincs tudomása, hogy a Szentszék más központi hatósága illet engedelyezett volna. Említette a vélemény azt is, hogy az utóbbi években bizonyos püspöki karok kértek hasonlót, de negatív választ kaptak. Egy ilyen kivétel engedélyezése precedenst teremthetne más püspöki karok számára, s ez azt eredményezhetné, hogy az ügyek tetemes részét elvonnák a Rota Romana elől. Ezért a Signatura inkább azt ajánlotta, hogy kérje a püspöki kar az 1972. III. 28-i kijelölések meghosszabbítását, mely újabb öt évre lehetővé tenné bizonyos bíróságoknak a harmadfokú ítélkezést. Így az Egyházi Közügyek Tanácsa 1978. III. 21-én negatív választ adott (N. 1597/78) Lékai primás felterjesztésére. A magyar püspökök mégsem kérték az 1972-es felhatalmazások meghosszabbítását, hiszen a kérdés tüzetesebb vizsgálata során nyilvánvalóvá vált, hogy a továbbra is érintetlenül fennálló primási jogkör alapján külön szentszéki „nihil obstat” nélkül is folytathatja működését a Primási Főszentszék. Az 1978. évi I. körlevelében Lékai primás közzétette a Primási Főszentszék bíráinak, ügyhallgatójának, kötelékvédőjének és jegyzőjének kinevezését (EK, Esztergom 1978, 5–6, 2301–2/1977. sz.). Hamarosan alkalom nyílt arra is, hogy az Apostoli Szentszék kifejezze véleményét a Primási Bíróság munkájának felújításáról. Egy olyan perben ugyanis, mely harmadfokon az Egri Érseki Főszentszék előtt zárult le, még az 1972-es felhatalmazás alapján, fellebbezésre került sor. A felek azt kérték, hogy az Apostoli Signatura erre az egy esetre a Primási Főszentszékét bízva meg a negyedfokú ítélkezéssel. Az Apostoli Signatura az 1979. VII. 6-i kérelemre kérdéssel válaszolt. Többek között azt tudakolta, mi címen alakult meg a Primási Főszentszék, mi a felépítése és az illetékessége (1979. VIII. 4, Prot. N. 11470/79 CP). Lékai primás 1979. XI. 1-i válaszában kifejtette a magyar primás pápai kiváltságokon alapuló jogait, melyeknek fennmaradását az 1917-es CIC kihirdetése után is egyhangúlag elismerték a szerzők<sup>1204</sup>, sőt megerősítette magának az Apostoli Szentszéknek a joggyakorlata is<sup>1205</sup>. Ezt követően megérkezett a kijelölés az Apostoli Signaturától a Primási Főszentszék részére az illető ügy negyedfokú felülbírálására (ugyancsak Prot. N. 11470/79 CP szám alatt; vö. SignAp, Litt., 1981. IV. 4, Prot. N. 12417/80 CP).

### c. Esetenként megbízott bíróságok

**2723** Nem tartoznak semmiképpen a bíróságok hierarchiájában a harmadfokú (rendes) bíróságok közé azok az alsóbb fokú bíróságok, melyeknek illetékességét egy-egy adott esetre

<sup>1203</sup> ROBERTI I, 416; BÁNK II, 458; ERDŐ, *Il potere*, in *Apol* 53 (1980) 291.

<sup>1204</sup> PL. WERNZ, F. X.–VIDAL, P., *Ius canonicum*, II, <sup>3</sup>Romae 1943, 636, nr. 517; 656–657, nr. 527; ROBERTI I, 223; TOSO, A., *Ad Codicem iuris canonici... commentaria minora. De personis*, II, Romae 1922, 95; VERMEERSCH, A.–CREUSEN, J., *Epitome iuris canonici*, I, <sup>8</sup>Mechliniae–Romae 1963, 352–353, nr. 389–390; SIPOS, *Enchiridion* 182, 6. jegyz.; 719, 16. jegyz.; stb.

<sup>1205</sup> SignAp, Litt., 1949. VI. 15, Prot. N. 1034/949 CP; SRR, Decis.: *SRR Dec* III, decis. 21; VI, decis. 2; XXVII, decis. 23; vö. SC Conc, Litt., 1941. XII. 1, N. 4618/41 CP.

az Apostoli Signatura – általában külön kérésre – kiterjeszti (vö. 1445. k. 3. § 2) a harmad- vagy felsőbb fokú ítélkezésre.

## 102. §. A személyi előfeltételek

**2724** A bíró és az egymással pereskedő felek képezik azt a személyi hármast, mely az egész perben múlhatatlanul szükséges. A bíró, illetve a felek tevékenységét még más személyek is segítik a perben. A bíró segítőtársainak szokás tekinteni, az ügyhallgatót, az ügyészt, a kötelékvédőt (bár ez utóbbiak bizonyos mértékig peres fél szerepét töltik be), valamint a jegyzőt is. A felek segédei között a képviselők és az ügyvédek játszanak különös szerepet. A szakértőkről és a tanúkról a Codex a bizonyítékok témakörében tárgyal.

### 1. A bírók

**2725** A bírók szükségességéről és kinevezésük feltételeiről már szóltunk (lásd fent 101. §. 3. a). Ehelyütt csupán az egyes és a társas bírósággal kapcsolatos kérdésekre térünk ki.

#### a. Az egyes és a társas bíró

**2726** A perben vagy egyetlen bíró vagy több bíróból álló testület (társas bíró) hoz ítéletet.

**2727** Az *egyedül* eljáró bíró bármely perben maga mellé vehet két *ülnököt* (assessor). Ezek lehetnek akár klerikusok, akár kipróbált életű világiak. Szerepük csupán a tanácsadásra szorítkozik. Tehát ítélethozatalkor nem szavazhatnak (vö. 1424. k.).

**2728** *Társas bíróság* alkalmazása mindig *megengedett*, valahányszor ezt – nehezebb vagy fontosabb ügyek esetén – a püspök jónak látja. A püspök ilyenkor a jog szerint három- vagy öttagú bíróságot alkalmazhat (1425. k. 2. §). A társas bíróság *kötelező*: 1) az *egyházi peres* ügyek közül: a) az *egyházi rend* szentségének kötelékéről, valamint b) a *házassági kötelékről* (kivéve az okirati eljárás esetét, vö. 1686. k., 1688. k.) folyó ügyekben; 2) a *büntető* ügyek közül: a) a *klerikusi állapotból való elbocsátással* sújtható cselekményekről, továbbá b) a *kiközösítés* kiszabásáról vagy kinyilvánításáról folyó ügyekben (1425. k. 1. §).

#### b. A turnusok

**2729** A turnusok a bírókból alakított olyan csoportok, amelyek egymást váltják. Az egymás után beérkező – társas bíróságot kívánó – ügyeket valamilyen rend szerint a különböző egymást követő bírói csoportokra kell rábízni. A csoportok beosztása és kijelölése az egyes ügyek számára a *bírósági helynök kötelessége*, hacsak egyes esetekben a püspök másként nem rendelkezik (1425. k. 3. §).

#### c. Társas bíróra tartozó ügyek egyes bíró előtt

**2730** Ha *nem lehetséges* társas bíróságot alakítani, akkor *első fokon a püspöki konferencia* engedélyt adhat arra, hogy amíg ez a lehetetlenség fennáll, a püspök a kötelezően társas bíróságot kívánó ügyeket *egyetlen klerikus* bíróra bízza. Ennek a bírónak, ahol erre mód van, igénybe kell vennie ülnök és ügyhallgató segítségét (1425. k. 4. §).

#### d. A már kijelölt bírók felcserélése

**2731** Az általános szabály az, hogy ha a bírósági helynök egy ügyet már rábízott egy turnusra, akkor az eljárást (az ítélettel együtt) ezek a bírók folytassák le. Egy vagy több olyan bíró helyett, akit már az adott ügyre kijelöltek, a bírósági helynök csak: 1) *nagyon súlyos okból* (pl. a bíró komoly betegsége), 2) ezt az okot megjelölő *indoklással* ellátott, 3) *határozatban* oszthat be más bírókat (1425. k. 5. §).

#### e. A társas bíróság eljárás módja

**2732** A társas bíróságnak testületileg kell eljárnia (kivéve azokban a kérdésekben, melyekben az elnök maga dönthet), az ítéletet pedig *szótöbbséggel* kell meghoznia (1426. k. 1. §). Ez az oka annak, hogy a jog csak három- vagy öttagú (tehát páratlan létszámú) bírói tanácsról beszél.

**2733** A társas bíróság *elnökének* – hacsak lehetséges – a *bírósági helynöknek* vagy a helyettes bírósági helynöknek kell lennie (1426. k. 2. §). A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a turnusokat a bírósági helynök két-két bíró megjelölésével állíthatja össze úgy, hogy az elnök mindig ő maga, de lehetősége van arra is, hogy bizonyos turnusokban az elnöklést a helyettes bírósági helynökre bízza.

## 2. Az ügyhallgatók és az előadó bírók

**2734** Mind az ügyhallgatói, mind az előadó bírói tevékenység bírói feladat. Jelentős különbség a kettő között, hogy előadó bírónak csak azt lehet kijelölni, aki az illető bíróság bírái közé tartozik, sőt tagja az adott turnusnak. E két feladatkör egymással nem összeegyeztethetetlen, de nem is tartoznak szükségképpen össze. A bírói tanács elnöke ezt a két szerepet is elláthatja.

#### a. Az ügyhallgató

**2735** Az ügyhallgatónak (auditor) csak az a feladata, hogy a bíró megbízásának megfelelően *összegyűjtse a bizonyítékokat* és átadja őket a bírónak. Ennek során azonban, hacsak a bírótól kapott megbízatása másként nem rendelkezik, eldöntheti, hogy hogyan és milyen bizonyítékokat gyűjtsön össze, ha erről tisztségének gyakorlása során vita támad (1428. k. 3. §). A bizonyítékok összegyűjtéséhez tartoznak például olyan cselekmények, mint a tanúk megidézése és kihallgatása.

**2736** Az ügyhallgatót *a bíró* vagy a társas bíróság *elnöke* jelöli ki az adott ügyre. Az ügyhallgató választható: 1) a bíróság *bírái közül*, vagy 2) azok közül a személyek közül, akiket a püspök erre a feladatra *jóváhagyott* (1428. k. 1. §). A püspök ügyhallgatói tisztségre erkölcsileg, okosság és igazhitűség tekintetében egyaránt kiváló klerikusokat vagy világiakat hagyhat jóvá (1428. k. 2. §).

**2737** Magyarországon a gyakorlatban ritkák az állandó megbízatással rendelkező, s az egyes ügyekre a bíróság elnökétől kijelölt ügyhallgatók. Ilyen pl. az Esztergom-Budapesti Főegyházmegyében a budapesti ügyhallgató. A gyakorlat általában inkább az, hogy a bíróság elnöke az egyes ügyekben bizonyos ügyhallgatói teendők elvégzésével egy-egy olyan papot, többnyire plébánost, bíz meg, akinek állandó ügyhallgatói kinevezése („püspöki jóváhagyása”) nincsen. Az ilyen *megbízott ügyhallgatók* delegált bírói hatalommal



rendelkeznek, melyet a bíróság elnökének megbízólevele ad meg nekik pl. a „felkérem és megbízom” formulával. Erre azért van lehetőség, mert a bírók az ítéletet előkészítő cselekményekre a 135. k. 3. §-a szerint delegálhatják hatalmukat.

### b. Az előadóbíró

**2738** Az előadóbíró (pomens, relator) a *társas bíróság egyik tagja*. A bíróság elnöke jelöli ki. Kijelölése *kötelező*. Feladata az, hogy a bírói tanácsban jelentést tegyen az ügyről, valamint, hogy az ítéletet írásba foglalja. Az ítélethozatali ülésen ezért először az előadóbíró ismerteti az ügyet és adja elő következtetéseit (1429. k., vö. 1609. k. 3. §, 1610. k. 2. §). Ez értelemszerűen azzal is jár, hogy neki kell a kérdést a legrészletesebben feldolgoznia. A harmadik bírót, aki az elnökön és az előadóbíróon kívül részt vesz a tanácsban, szavazóbírónak szokás nevezni. Az előadóbíró személyét az elnök megfelelő okból mással válthatja fel (1429. k.), vagyis az eljárás során ezt a tisztséget a szavazóbíróra, vagy öttagú tanács esetén ezek egyikére ruházhatja, vagy akár magára is vállalhatja<sup>1206</sup>.

## 3. Az ügyész és a kötelékvédő

**2739** A közérdek védelmét a perben olyan tisztségviselők szolgálják, akik az igazságosságot és a törvény érvényesülését a bíróság mellett segítik, de nem alkotják a szó szoros értelmében a bíróság részét, hanem perbeli helyzetük inkább a felekéhez hasonló. Mégsem nevezhetők egyszerűen csak peres feleknek, hiszen szereplésük nem személyes érdeküket, hanem a közjót hivatott előmozdítani<sup>1207</sup>. Ennek a funkciónak a mai kánonjogban két tisztség felel meg: a kötelékvédő és az ügyész. Mindkettejük feladatköre összeegyeztethetetlen ugyanabban a perben a bíró és a jegyző tisztségével<sup>1208</sup>, hiszen sok tekintetben a felekére emlékeztető<sup>1209</sup> jogállásuk van (vö. 1434. k.). E két szerepkör egyazon peren belül egymással is összeférhetetlen, de annak nincs akadálya, hogy valaki ugyanannál a bíróságnál mindkettőre kinevezést kapjon (1436. k. 1. §).

### a. Az ügyész

**2740** Az ügyész (promotor iustitiae) kinevezése az egyházmegyékben (illetve a bíróságok mellé<sup>1210</sup>) *kötelező*. Szerepelnie kell a *büntető ügyekben*, valamint az egyházi peres ügyek közül azokban, amelyekben a *közérdek veszélybe kerülhet* (1430. k.). Feladata, hogy hivatalból védelmezze a közérdeket (uo.). Azt, hogy az egyházi peres ügyekben mikor kerülhet veszélybe a közérdek, a megyéspüspök joga megítélni, hacsak az ügyész részvételét törvény nem írja elő, vagy szükségessége a dolog jellegéből egyértelműen nem következik (1431. k. 1. §). Az ügyész szükségességét írja elő pl. az 1696. k. a házastársak különválásáról (separatio) folyó perekben. Az 1431. k. 2. §-a szerint jogvédelem szól az ügyész szükségessége mellett, valahányszor a per előző fokán ügyész szerepelt.

<sup>1206</sup> Vö. pl. *Código* BAC 703.

<sup>1207</sup> Vö. ROBERTI I, 298-299.

<sup>1208</sup> Uo. 301; *Código* EUNSA 861.

<sup>1209</sup> Vö. pl. GARCIA FAILDE 31 (a szerző a kötelékvédőt és az ügyészt is tágabb értelemben vett feleknek – „partes» impropiamente dichas” – nevezi).

<sup>1210</sup> A bíróságok tipikus formája az egyházmegyei bíróság. A fentiekben azonban láttuk, hogy ennek funkcióit bizonyos személyek, ügyek vagy területek számára más bíróságok látják el; vö. 1423. k.

### b. A kötelékvédő

**2741** A kötelékvédő (*defensor vinculi*) kinevezése ugyancsak kötelező az egyházmegyékben (illetve az egyes bíróságok mellé). A *házasság semmisségéről*, illetve *felbontásáról* vagy az *egyházi rend* kiszolgáltatásának érvénytelenségéről folyó ügyekben kell szerepelnie. Hivatalból köteles előadni és kifejteni mindazt, ami az érvénytelenség vagy a felbontás ellen ésszerűen felhozható (1432. k.).

### c. Részvételek hiánya

**2742** Azokban az ügyekben, amelyekben az ügyész vagy a kötelékvédő részvétele elő van írva, ha *nem idézték* meg őket, a cselekmények semmisek, kivéve ha: 1) idézés nélkül mégis *jelen voltak*, 2) vagy ha legalább az *ítélet előtt*, az iratokba való betekintés után tisztségüket gyakorolhatták (1433. k.).

### d. Szereplésük

**2743** Fentebb említettük, hogy az ügyész és a kötelékvédő szerepe némileg hasonlít a felekéhez. Ez fejeződik ki abban az előírásban, hogy ha ügyész vagy kötelékvédő szerepel a perben: 1) valahányszor a törvény megkívánja, hogy a bíró a *feleket* vagy ezek egyikét *meghallgassa*, meg kell hallgatnia az ügyészt, illetve a kötelékvédőt is; 2) valahányszor a *fél kérelme szükséges* ahhoz, hogy a bíró valamiről rendelkezessék, ugyanilyen hatása van az ügyész vagy a kötelékvédő kérelmének is (1434. k.). Ez alól az általános előírás alól kivételt jelentenek azok az esetek, amikor a jog kifejezetten másként rendelkezik.

### e. Kinevezésük és elmozdításuk

**2744** Ezeknek a tisztségviselőknek a kinevezése – mint említettük – kötelező. A kinevezésre illetékes hatóság a *megyéspüspök*. A kinevezéshez szükséges *követelmények*: 1) a feddhetetlen *hírnév*; 2) a *kánonjogi doktorátus* vagy legalább *licenciátus*; 3) kipróbált *okosság és igazságszeretet*. Az ügyész és a kötelékvédő lehet akár klerikus, akár világi<sup>1211</sup> (1435. k.). Kinevezésüket kaphatják az ügyek összességére vagy egyes ügyekre (1436. k. 2. §). *Elmozdításukra a megyéspüspök* jogosult, de csak megfelelő (ám nem feltétlenül súlyos) okból (uo.).

## 4. A jegyző

**2745** A jegyző (*notarius*) minden eljárásban szükséges. Semmisnek kell tekinteni azokat az iratokat, melyeket a jegyző nem *írt alá* (1437. k. 1. §). Az általa készített iratok *közhitelűek* (1437. k. 2. §, 1540. k. 1. §).

## 5. A felek

**2746** Azokat a feltételeket, amelyeknek a perben az egyes alanyoknak meg kell felelniük, a különféle jogrendszerek és elméletek más-más névvel illetik<sup>1212</sup>. A hatályos kánonjog kerüli az iskolákhoz kötött szakkifejezések alkalmazását ebben a tekintetben.

<sup>1211</sup> Vö. már GROCHOLEWSKI, Z., *Nominatio laicorum ad munus promotoris iustitiae et defensoris vinculi in recentissima praxi*, in *Per* 66 (1977) 271–295; UA., *Lignes générales* 59.

<sup>1212</sup> Vö. pl. ROBERTI I, 510–516.

**2747** A magyar jogi beszédmód szerint a *perképesség* gyűjtőfogalom, mely két másik fogalmat foglal magában: a *perbeli jogképességet* és a *perbeli cselekvőképességet*. A perbeli jogképesség azt jelenti, hogy valaki félként szerepelhet a perben. A perbeli cselekvőképesség pedig abban áll, hogy a fél a perben személyesen vagy az általa meghatalmazott képviselő útján perbeli cselekményeket végezhet<sup>1213</sup>.

#### a. A perbeli jogképesség

**2748** *Felperes* (actor) mindenki lehet, akár meg van keresztelve, akár nincs (1476. k.). Az 1917-es CIC 1646. k. értelmezése a Szentszék hivatalos válasza alapján (SC Off, Resp., 1928. I. 27: AAS 20, 1928, 75; vö. SC Sacr, Instr., *Provida Mater*, 1936. VIII. 15, art. 35 § 3: AAS 28, 1936, 321) nem tette lehetővé, hogy házassági ügyekben megkeresztetlen vagy nem katolikus keresztény felperes legyen. A zsinat után a Szentszék ennek az értelmezésnek a megváltozását jelentette ki (PCDecrI, Resp., 1973. I. 8: AAS 65, 1973, 59). Ettől fogva ebben a kérdésben a jelenlegi fegyelem érvényes.

**2749** A törvényesen perbe vont *alperes* (pars conventa) felelni tartozik (1476. k.).

**2750** Peres felek lehetnek a *jogi személyek* is (vö. 1480. k.).

#### b. A perbeli cselekvőképesség

**2751** A peres fél lehet vagy cselekvőképes vagy cselekvőképtelen. Korlátozott perbeli cselekvőképességről a kánonjogban sem látszik szükségesnek beszélni.

**2752** Aki egyébként cselekvőképes, annak az általános elv szerint perbeli *cselekvőképessége* (persona standi in iudicio<sup>1214</sup>) is van<sup>1215</sup>. Aki a kánonjog általános szabályai szerint cselekvőképtelen (aki nem rendelkezik értelmé használatával), az a perben is *cselekvőképtelen* (97. k., 99. k.).

**2753** Akiket a CIC általános szabályainak megfelelően a szerzők korlátozottan cselekvőképeseknek szoktak nevezni (így az eszköz használatára már eljutott kiskorúak, valamint a gyengeelműek; vö. 18. §. 1. d), azok a perben *cselekvőképtelenek*. A Codex ugyanis kimondja, hogy kiskorúak és eszköz használatával nem rendelkezők (rationis usu destituti), de általában a vagyonuk kezelésétől eltiltottak és a fogyatékos elműek (minus firmæ mentis) is, a perben csak szüleik, gyámjaik, illetve gondnokaik útján vehetnek részt (1478. k. 1. és 4. §). Ez alól az általános elv alól maga a törvénykönyv bizonyos kivételeket tesz:

**2754** 1) Az *eszköz használatára eljutott kiskorúak* (vagyis a 97. k. 2. §-ának vélelme szerint azok, akik 7 évesek elmúltak) *lelki és lelkiekkel kapcsolatos* ügyekben a szülők vagy a gyám hozzájárulása nélkül is részt vehetnek, mégpedig akár felperesként, akár alperesként.

<sup>1213</sup> Vö. SZILBEREKY J.–NÉVAI L. (szerk.), *A polgári perrendtartás magyarázata*, Bp. 1967, 193.

<sup>1214</sup> Ezt a latin szakkifejezést néhány szerző más értelemben használta, azonban a CIC-ben olyan szövegösszefüggésekben fordul elő, melyek a perbeli cselekvőképességgel való azonosítását kívánják; vö. LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (7. Erg., März 1988) vor 1478/1–2; *Código BAC* 725.

<sup>1215</sup> Vö. VERA, F., *Derecho procesal*, in AAVV., *Nuevo Derecho Canónico. Manual universitario* (BAC 445), Madrid 1983, 396–397.

**2755** 2) Ha pedig *tizennegyedik életévüket* betöltötték, az ilyen perekben *személyesen* cselekedhetnek, ez előtt a kor előtt viszont csak a bíró által kinevezett gondnok (1478. k. 3. §) útján.

**2756** 3) A *vagyonuk kezelésétől eltiltottak* és a *fogyatékos elméjűek* ugyan gondnokuk által vehetnek csak részt félként a perben, de *büntetendő cselekményeikért* vagy a *bíró utasítására* személyesen állhatnak a bíróság elé (1478. k. 4. §).

**2757** Ha a bíró úgy találja, hogy a szülők, gyámok vagy gondnokok nem tudják kellően védeni a kiskorúak (vagy eszköz használatával nem rendelkezők) jogait (vö. 99. k.), illetve, hogy jogaik ütköznek a rájuk bízott személy jogaival, akkor ezeknek a személyeknek a *bíró által kijelölt pergondnok*<sup>1216</sup> útján kell részt venniük a perben (1478. k. 2. §).

**2758** A *világi hatóságtól* kinevezett gyámot vagy gondnokot az egyházi bíró is elfogadhatja, de előbb, ha lehet, ki kell kérnie a fél megyéspüspökének a véleményét. Ha ilyen gondnok nincsen, vagy nem tűnik elfogadhatónak, a bírónak kell pergondnokot kijelölnie (1479. k.).

**2759** A *jogi személyek* törvényes képviselőjük útján vesznek részt a perben (1480. k. 1. §, vö. 118. k.). Ha nincs képviselő, vagy ha van ugyan de gondatlan, a fennhatósága alá tartozó jogi személyek nevében maga az ordinárius cselekedhet személyesen vagy más útján a perben (1480. k. 2. §).

**2760** Ha a *perbeli cselekvőképességgel nem rendelkező* személy a fenti szabályok ellenére nem megfelelő szülő, gyám, gondnok, képviselő útján venne részt a perben, akkor az ítélet *orvosolhatatlanul semmis* lenne (1620. k. 5)<sup>1217</sup>.

**2761** Ezért a bírónak pergondnokot kell kineveznie a mellé a fél mellé, akinek értelme használata, elmeállapota terén komoly kétség merül fel. Ezt a Rota Romana egyes ítéletei még akkor is szükségesnek mondják, ha az egyik fél értelmének használata képezi a per tárgyát, pl. egyes házassági perekben (lásd 75. §. 1)<sup>1218</sup>.

### c. Az ügylegitimáció

**2762** Az általános perbeli jogképesség önmagában még nem elegendő arra, hogy valaki egy adott ügyben felperes vagy alperes lehessen. Ehhez az is szükséges, hogy az illetőnek az adott ügygel kellő jogi kapcsolata legyen, vagyis hogy ügylegitimációval rendelkezzen. A jogi irodalomban elterjedt egyik terminológia szerint az ügylegitimáció *jogalap* arra, hogy egy konkrét személy egy konkrét perben fél lehessen.

<sup>1216</sup> A kánon megjegyzése ugyanis értelemszerűen nem a peren kívüli gyám vagy gondnok bírói kinevezésének lehetőségét kívánja megadni; vö. LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (7. Erg., März 1988) 1478/2.

<sup>1217</sup> ET 1061; Código BAC 725; LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (7. Erg., März 1988) 1478/2, nr. 6.

<sup>1218</sup> ERDŐ P., *A házasságrendezés lehetőségei*, in AAVV., *Személy, házasság és család. Erkölcszociológiai, pszichológiai, szociológiai, egyházjogi és pedagógiai szempontok*, Róma 1988, 190.

**2763** A *kereset* (actio) aktív legitimációt jelent, vagyis jogalapot arra, hogy valaki a konkrét ügyben *felperes* lehessen, azaz jogosultságot arra, hogy bírósághoz forduljon jogvédelem kérésével.

**2764** A keresetet *dologi keresetnek* (actio realis) nevezzük, ha valamilyen dologi jog, pl. tulajdonjog, birtoklási jog érvényesítésére, védelmére irányul. Ellentéte a *személyi kereset* (actio personalis), mely közvetlenül egy személy valamilyen kötelezettségéből fakadó jogok érvényesítését célozza.

**2765** A *kifogás* (exceptio) passzív legitimáció: jogcím az *alperességhez* az adott ügyben, vagyis bírói jogvédelem kérésének lehetősége azzal szemben, aki az adott jogot keresettel támadja<sup>1219</sup>.

**2766** A kifogások a perben való érvényesítésük szempontjából lehetnek: 1) *Pergátló kifogások* (exceptiones peremptoriae) vagy más szóval perdöntő kifogások, melyek arra irányulnak, hogy a keresetet véglegesen meggátolják vagy megsemmisítsék (vö. 1462. k.). 2) *Perhalasztó kifogások* (exceptiones dilatoriae), melyek arra irányulnak, hogy a perbebocsátkozás, vagy ha azt követően terjesztik őket elő, a per folyását jogosan késleltessék, vagyis kijavítsák azokat a hibákat, illetve megvilágítsák azokat az előzetes kérdéseket, melyek a későbbi perbeli cselekmények hatékonyságát vagy érvényességét veszélyeztethetik. Ilyen pl. az érdekeltségi kifogás (1449–1451. k.), valamint a bíró illetéktelenségének kifogása (1460–1461. k.).

**2767** Mivel a krisztushívők az őket megillető jogokat egyházi fórumon törvényesen igényelhetik és védelmezhetik is (221. k. 1. §), az 1491. k. általánosságban kimondja, hogy – hacsak más kifejezett rendelkezés nincs (pl. 1062. k. 2. §) – *minden* (alanyi) *jogot kereset véd, és kifogás is*. Vagyis jogainak érvényesítésére ki-ki bírósághoz fordulhat, de ha jogait perben támadják, ezeket védheti is.

**2768** Az alanyi jogok keresettel való védelmétől eltérést tartalmazó kifejezett előírások közül a legfontosabb az, amely kimondja, hogy a *közigazgatási hatalom intézkedéseivel* szembeni jogvédelemre rendes peres úton nincs lehetőség (1400. k. 2. §). Erre csupán közigazgatási *felfolyamodás* (recursus) révén van mód, illetve az oda tartozó esetekben az Apostoli Signatura közigazgatási bíróságához lehet fordulni (vö. 1445. k. 2. §). Amikor a peres út nem lehetséges, a felfolyamodási jog a keresetet helyettesíti<sup>1220</sup>.

**2769** Az 1917-es CIC 1667–1705. kánonja még részletesen foglalkozott a keresetek témájával, különösen a vagyoni jogi keresetekkel, számos keresetet és kifogást név szerint is említett. Ennyiben a római jogi alapokon épülő régi egyházi perjogi hagyományt őrizte, mely olyan korból eredt, amikor az egyház még a világi karhatalom segítségére támaszkodott. Manapság azonban – miként az Egyházi Törvénykönyvet átdolgozó bizottság is

<sup>1219</sup> A kereset és a kifogás fogalmáról lásd pl. BÁNK II, 423–425; *Código BAC* 732–733; FARKAS J., *Polgári peres és nemperes eljárás*, in *ÁJE* II, 1439–1441; GOYENECHE I/1, 168–214; OCHOA, J., „Actio” e „contestatio litis” nel processo canonico, in *Atti del Colloquio romanistico-canonistico, febbraio 1978* (Utrumque Ius 4), Roma 1979, 359–390; SZILBEREKY–NÉVAI 461–468.

<sup>1220</sup> Vö. HEINEMANN, H., *Recht und Rechtsschutz im neuen kirchlichen Gesetzbuch*, in LÜDICKE, K.–PAARHAMMER, H.–BINDER, D. A. (Hrsg.), *Recht im Dienste des Menschen. Eine Festgabe Hugo Schwendenwein zum 60. Geburtstag*, Graz–Wien–Köln 1986, 331–332, 335 (amikor a Signatura közigazgatási bíróságához fordulnak, ez már kereset érvényesítése, nem felfolyamodás), 340.

megállapította (Comm 11, 1979, 67) – a vagyoni perek annyira megritkultak, hogy ezek a sajátos keresetek már feleslegessé váltak. Ezért elegendőnek látszott a minden jog számára adott általános keresetre hivatkozni. Néhány különleges keresetet azonban még a hatályos CIC is említ.

**2770** Noha a kereset többre jogosítja fel a személyt, mint a kifogás, ez utóbbi nagyobb szilárdsággal rendelkezik. A *kereset* ugyanis – hacsak nem a személyek állapotával kapcsolatos – a jog szerint (vö. 197–199. k., 1362–1363. k.) *elévüléssel* vagy más törvényes módon megszűnik. A *kifogás* viszont természeténél fogva örök. Az 1462. k. szerinti feltételekkel mindig előterjeszthető (1492. k.).

**2771** Egyszerre *több keresetet* is indíthat a felperes valaki ellen akár ugyanarról a dologról, akár különbözőkről, hacsak ezek egymásnak nem mondanak ellent, vagy meg nem haladják annak a bíróságnak az illetékességét, melyhez a felperes fordul (1493. k.). A magyar jogi nyelvben *keresethalmazatról* beszélnek, ha azonos perbeli – felperesi vagy alperesi – oldalon több kereset jelentkezik.

**2772** Ha a perben abból adódik a több kereset, hogy az alperes ugyanazon bíró előtt, egyazon peren belül a felperes keresetével szemben keresettel védekezik, *viszontkeresettel*<sup>1221</sup> állunk szemben. Erre akkor van csak lehetőség, ha az alperes által betérjesztett kereset: 1) összefügg a főkeresettel, vagy 2) a felperes kérelmének elhárítását vagy csökkentését szolgálja (1494. k. 1. §). Viszontkereset ellen további viszontkeresetnek helye nincs (1494. k. 2. §). Mivel a viszontkeresetet ugyanahhoz a bíróhoz kell betérjeszteni, aki előtt az első keresetet megindították, a jog ezt még akkor is lehetővé teszi, ha a bírót csak egy ügyre bízták meg (delegálták!), tudniillik arra, ami az első keresetből támadt, vagy ha egyébként viszonylagosan illetéktelen (1495. k.).

**2773** A CIC ezeken az általános elveken kívül az egyes keresetekről és kifogásokról csupán néhány rövid megjegyzést tesz: 1) A *birtokkereset* természetét és hatásait illetően a vitatott dolog helyének világi jogának követését írja elő (1500. k.)<sup>1222</sup>. 2) A *záralávétele* az 1496–1499. k. alapján anyagi dolgokra mondható ki, s azt jelenti, hogy a vitatott dolgot, a per idejére, épségének megőrzése végett a bíró rendeletére harmadik személy kezelésére bízzák. Záralávétele iránti keresettel az élhet, aki valószínű érvekkel megindokolja, hogy joga van egy dologhoz, amit más visszatart, és hogy kár fenyegeti ha a dolgot nem adják át megőrzésre (harmadik személynek) (1496. k. 1. §). 3) A *jog gyakorlásának eltiltása* iránti keresettel hasonló feltételek mellett lehet élni, mint a záralávételei keresettel (1496. k. 2. §).

## 6. A képviselők és az ügyvédek

**2774** A *képviselő* (procurator) a hagyományos meghatározás szerint más ügyeit az illető megbízásából kezelő személy<sup>1223</sup>. Az *ügyvéd* (advocatus) a szó szoros értelmében az a személy, aki más jelenlévő érdekében kérést, védelmet ad elő, tanácsával, munkájával az illetőt a perben segíti (de mint olyan, a felet nem képviseli)<sup>1224</sup>. A gyakorlatban az ügyvédnek (vagy ügyvédei egyikének) a fél képviselői megbízatást is szokott adni. Ilyenkor képviselő ügyvédéről beszélünk. Mind a képviselő, mind az ügyvéd a felek segédei a perben.

<sup>1221</sup> A viszontkeresetről a magyar jogban lásd pl. SZILBEREKY–NÉVAI 564–566.

<sup>1222</sup> Vö. ET 1000–1001.

<sup>1223</sup> GOYENECHE I/1, 157, nr. 109; WERNZ–VIDAL VI, 215, nr. 237; stb.

<sup>1224</sup> GOYENECHE I/1, 158, nr. 109.

**2775** A római kúria mellet működő ügyvédekről és a Szentszék ügyvédeiről szóló rendelkezések (Const. Ap., *Pastor bonus*, 1988. VI. 28, Art. 183–185: AAS 80, 1988, 909–910; MP, *Iusti iudicis*, 1988. VI. 28: AAS 80, 1988, 1258–1261) példa értékűek a CIC-nek a képviselőkről és ügyvédekről szóló előírásai magyarázásához és alkalmazásához is.

#### **a. A felek szabadsága**

**2776** A felek szabadon alkalmazhatnak ügyvédet és képviselőt, kivéve ha nem rendelkeznek perbeli cselekvőképességgel, ilyenkor ugyanis képviselőt vagy ügyvédet vagy az bízhat meg, aki az illetőt egyébként képviseli (pl. gyám), vagy a bíró rendelhet ki. A cselekvőképes fél képviselő és ügyvéd nélkül személyesen is perelhet, hacsak a bíró nem itéli szükségesnek képviselő vagy ügyvéd közreműködését, vagy a jog ezt külön elő nem írja (vö. 1481. k. 1. §). Ilyen külön előírás alapján: 1) *büntető* perekben a vádlottnak mindig kell, hogy legyen maga választotta, vagy a bírótól kirendelt ügyvédje (1481. k. 2. §); 2) egyházi peres ügyekben, a *kiskorúakról* vagy a *közérdeket* érintő ügyről van szó, a házassági ügyek kivételével, védőt kell alkalmazni; ha a fél ilyenrel nem rendelkezik, a bírónak hivatalból kell számára védőt kirendelnie (1481. k. 3. §).

#### **b. A képviselők és ügyvédek száma**

**2777** *Képviselője* a félnek a perben csak *egy* lehet. Ez nem állíthat magának helyettest, hacsak erre kifejezett felhatalmazást nem kapott (1482. k. 1. §). Ha valaki – megfelelő okból – mégis több képviselőt állít, úgy kell kijelölnie őket, hogy közöttük megelőzés érvényesüljön, vagyis aki előbb kezdett el az ügyben képviselőként eljárni, az ezzel kizárja a többieket az ügyintézésből (1482. k. 2. §). *Ügyvédet* egyszerre *többet* is lehet alkalmazni (1482. k. 3. §), de közülük képviselői megbízatása a fentiek szerint vagy csupán egynek lehet, vagy ha ez többnek is megvan, akkor közöttük is érvényesül a megelőzés (a képviselet tekintetében!).

#### **c. A képviselők és az ügyvédek tulajdonságai**

**2778** Mind a képviselők, mind az ügyvédek meg kell, hogy feleljenek az alábbi követelményeknek: 1) *nagykorúaknak* kell lenniük; 2) *jó hírrel* kell rendelkezniük.

**2779** Az *ügyvédeknek* ezenkívül: 1) *katolikusoknak* kell lenniük, hacsak a megyéspüspök meg nem engedi nem katolikus személy alkalmazását; 2) *kánonjogi doktoroknak* vagy egyébként *valóban jártasaknak*<sup>1225</sup> kell lenniük; 3) *megyéspüspöki jóváhagyással* kell rendelkezniük (1483. k.).

#### **d. Feladatuk megkezdése**

**2780** A képviselőnek az erre jogosult személytől megbízásra, az ügyvédnek az általános megyéspüspöki kinevezésen (jóváhagyáson) kívül a féltől az adott ügyre vonatkozó megbízásra vagy bírói kirendelésre van szüksége. Mindezek birtokában, mielőtt feladatuk

---

<sup>1225</sup> E valódi jártasság követelményének egyesek szerint objektíven az felel meg, aki kánonjogi licenciatással rendelkezik, vö. LLOBELL, J., *Avvocati e procuratori nel processo canonico di nullità matrimoniale*, in *Apol* 61 (1988) 787.

ellátásához fognának, a bíróságnál *letétbe kell helyezniük* – az adott ügyre szóló – hiteles *megbízásukat* (1484. k. 1. §).

**2781** Ez alól a szabály alól kivétel lehetséges akkor, ha a bíró valamilyen jog megszűnésének megakadályozására (pl. nehogy a fél fellebbezési határideje lejárván) elfogadja a képviselőt úgy is, hogy az egyelőre nem mutatja be megbízólevelét. Erre a bíró nem köteles, csupán jogosult. Ha úgy ítéli, ilyenkor megfelelő biztosítékot kérhet a képviselőtől arra az esetre, ha később a megbízólevelet mégsem mutatná be. A bírónak egyben záros határidőt kell kitőznie a megbízás bemutatására. Ha ennek lejártáig a képviselő megbízását nem nyújtja be, az általa addig végzett cselekmény érvénytelen (1484. k. 2. §).

#### e. Lemondásuk a fél jogairól

**2782** A képviselők megbízatása általában a jogok védelmére szól. Ezért különleges megbízás nélkül *nem mondhatnak le érvényesen* a keresetről, magáról a perről, vagy valamely perbeli cselekményről, nem köthetnek peregyezséget, nem egyezhetnek ki, nem bízhatják az ügyet választott bírákra. Általában semmi egyéb olyan cselekményt nem végezhetnek érvényesen, amihez a jog külön megbízást kíván (1485. k.).

#### f. Megbízatásuk elvesztése

**2783** A képviselő vagy az ügyvéd elvesztheti megbízatását egyrészt úgy, hogy aki alkalmazta, *az elbocsátja*; másrészt pedig úgy, hogy a bíró határozatilag – akár hivatalból, akár a fél kérésére – súlyos okból *visszaveti* (1487. k.). Elbocsátás esetén a képviselő vagy az ügyvéd megbízása akkor szűnik meg, amikor az elbocsátást vele közölték. Ha pedig a perfelvétel már megtörtént, az elbocsátás akkor lép hatályba, amikor arról az érintetten kívül a bírót és a másik felet is értesítették (1486. k. 1. §).

**2784** Nem szűnik meg viszont minden további nélkül a képviselő vagy az ügyvéd megbízatása magával az ítélettel. Ha ugyanis a megbízó nem ellenzi, a perdöntő ítélet után a *fellebbezés* joga és kötelessége (ha tudniillik az ítélet kedvezőtlen volt) a képviselőt illeti (1486. k. 2. §).

#### g. Fegyelmi vétségeik

**2785** A CIC kétféle ügyvédi, illetve képviselői vétséget említ: 1) A tisztségével való *visszaélést* (feladatának alapvető elárulását), melyet az követ el, aki a helyzetével járó lehetőségeket kötelességével ellentétes, elsősorban az általa képviselt személy érdekét sértő cselekvésre használja<sup>1226</sup>. 2) Tisztségük *szabálytalan ellátásának* bizonyos fajtáit, melyek vagy a saját mértéken felüli hasznukat szolgálják, vagy az ügy sikere érdekében a törvény kijátszásával járnak olyankor, amikor az ügyeket az illetékes bíróságoktól előnyösebb döntés céljából máshová viszik.

**2786** Az ügyvédi és képviselői feladat szabálytalan ellátásának két fajtáját a CIC külön is tiltja. Ezek: 1) a *per megvásárlása* (*emptio litis*), melynek révén a képviselő bizonyos összeg fejében a peres dolgot magáévá teszi; 2) a *túlzott jövedelem* vagy a *vitatott dolog egy*

<sup>1226</sup> Vö. LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (7. Erg., März 1988), 1489/1.



része kikötése a képviselő, illetve az ügyvéd számára egyezség formájában. Az ilyen egyezség egyébként nem csupán tilos, de érvénytelen is (1488. k. 1. §).

**2787** Az ügyvédi és képviselői feladat *szabálytalan ellátásának* e két típusa, valamint az ügy említett átvitele az illetékes bíróságtól máshová, *büntethető*. A fakultatív büntetés lehet pénzbüntetés, ha pedig az elkövető ügyvéd, őt büntetésből fel is lehet függeszteni hivatalából, visszaesése esetén pedig a bíróság élén álló püspök törölheti az ügyvédek jegyzékéből, azaz megvonhatja a jóváhagyást ügyvédi tevékenységéhez (1488. k. 1. §).

**2788** Az ügyvédi vagy képviselői tisztséggel való *visszaélés* (azaz a tisztség „elárulása” a fentebb leírt értelemben) kötelező *büntetést* von maga után. A visszaélt ugyanis fel kell függeszteni a jogvédelem gyakorlásától, és pénzbírsággal vagy más megfelelő büntetéssel is sújtani kell (1489. k.).

**2789** Miként az Egyházi Törvénykönyv átdolgozása során is hangsúlyozták, az ügyvédek nem láthatnak el a perben olyan funkciókat, melyek a bíró vagy az ügyszervező szerepköréhez tartoznak. A világegyházban többfelé ezzel kapcsolatban is fordultak elő visszaélések. Nevezetesen egyes ügyvédek a perfelvétel előtt ki szokták vizsgálni az ügyet, illetve a tanúk nem a bíró előtt tettek vallomást, hanem az ügyvéd által szerkesztett írásbeli kijelentéseket küldtek a bírónak (*Comm* 16, 1984, 64–66). Ezeket a visszaéléseket itt a CIC mégsem említi. Ilyenkor ugyanis, ha mindezt a bíróság elfogadja, inkább a bíró, semmint az ügyvéd visszaéléséről van szó. A bírói visszaélések pedig bizonyos esetekben az 1457. k. szerint büntethetők<sup>1227</sup>.

## **h. Az állandó jogvédők**

**2790** Lehetőség szerint minden bíróságon lenniük kell állandó jogvédőknek, akik fizetésüket magától a bíróságtól kapják. Feladatuk, hogy különösen házassági ügyekben ellássák az ügyvéd vagy a képviselő feladatát azok mellett a felek mellett, akik önként választják őket (1490. k.).

**2791** Ezek a „jogvédők”, vagyis képviselők vagy ügyvédek, vagy akár egyidejűleg mindkét feladatot ellátó személyek ebben a formában új tisztséget jelentenek a CIC-ben<sup>1228</sup>. Ezeknek a tisztségeknek (egyházi hivataloknak) a létesítésére és megfelelő személyekkel való betöltésére az adott bíróságot vezető egyházi hatóság, így egyházmegyei bíróság esetén a megyéspüspök jogosult (vö. 1483. k.; 148. k.). Az ilyen kinevezett jogvédők közül a felek szabadon választhatnak. Nekik ellenszolgáltatással nem tartoznak<sup>1229</sup>.

<sup>1227</sup> Vö. LLOBELL, *Avvocati e procuratori* 796.

<sup>1228</sup> Vö. OCHOA, J., *La figura canónica del procurador y abogado público*, in GROCHOLEWSKI, Z.–CARCEL ORTI, V. (ed.), *Dilexit iustitiam. Studia in honorem Aurelii Card. Sabattani* (StudGiur 5), Città del Vaticano 1984, 260–261.

<sup>1229</sup> Uo. 268–269.

## 103. §. Fegyelmi előfeltételek

### 1. A bíráskodás fegyelmét szabályozó jog

**2792** Az egyházi bíróságok működésének fegyelmi szabályait elsősorban az Egyházi Törvénykönyv 1446–1475. kánonja, valamint a Codexben másutt található utalások határozzák meg. Irányadóak azonban az egyes bíróságok saját rendtartásai (1602. k. 3. §; lásd fent 99. §. 5. a–b), továbbá a részleges jogszabályok is, melyekre egyébként maga a CIC több helyütt utal (vö. 1470. k. 1. §, 1520. k., 1561. k., 1714. k.).

### 2. A bírók és a bírósági személyzet feladata

#### a. A békéltetés

**2793** Az összes krisztushívőknek, de különösen a püspököknek azon kell igyekezniük, hogy az egyházon belül – az igazságosság tiszteletben tartásával – a pereket lehetőleg elkerüljék, és a vitákban mielőbb békés megegyezésre jussanak (1446. k. 1. §). A bírónak ezzel kapcsolatban konkrét kötelessége, hogy a per kezdetén, de később is, feltéve hogy reményt lát a sikerre, buzdítsa és segítse a feleket a méltányos megegyezésre. Ennek kapcsán meg kell jelölnie számukra az ilyen megállapodás alkalmas módozatait is, és esetleg tekintélyes emberek közvetítését is igénybe kell vennie (1446. k. 2. §). Ha a per magánérdekről folyik – egyébként ugyanis erről nem lehet szó –, a bírónak meg kell fontolnia, hogy nem oldható-e meg az ügy peregyezséggel vagy választott bíráskodás útján (1446. k. 3. §, vö. 1713–1716. k.).

#### b. Az egyes szerepkörök összeférhetlensége

**2794** Fentebb említettük, hogy egyazon peren belül ugyanazon a fokon bizonyos tisztségek egymással összeegyeztethetetlenek. Így a kötelékvédő nem szerepelhet egyúttal ügyészként, s egyikük sem bíróként vagy jegyzőként (lásd fent 102. §. 3. a előtt). Az pedig a perbeli szerepkörök természetéből adódik, hogy a peres fél vagy képviselője nem lehet a perben bíró, sőt a bíró segédje sem.

**2795** A per *későbbi, másik fokán* nem ítélezhet érvényesen bíróként, és nem töltheti be érvényesen az ülnök (vö. 1424. k.) szerepét sem az, aki ugyanabban a perben korábban bírói, ügyészi, kötelékvédői, képviselői, ügyvédi minőségben, vagy akár tanúként, illetve szakértőként már részt vett (1447. k.).

#### c. Az érdekelttség

**2796** A bírónak, az ügyésznek, a kötelékvédőnek, az ülnöknek és az ügyhallgatónak *tilos elvállalnia* e tisztség gyakorlását olyan ügyben, amelyben az alábbi okok valamelyike miatt érdekelt: 1) egyenesági, illetve negyedfokig terjedő oldalági *rokonság* vagy *sógorság* (vö. 108-109. k.); 2) *gyámság* vagy *gondnokság*; 3) *szoros kapcsolat* (életközösség – „intima vitae consuetudo”) vagy *ellenségeskedés*; 4) *haszonszerzés* vagy *kár elkerülése* (1448. k.). Ezekben az érdekeltségi esetekben, ha a bíró vagy a bíróság más említett tisztségviselője mégis elvállalja az ügyet, a fél az illetőt *viSSZAUTASÍTHATJA* (1449. k. 1. §).

**2797** A fél úgy utasítja el a bírót vagy más bírósági személyt, hogy érdekeltségi kifogással (*exceptio suspicionis*) él ellene. Ilyen kifogást a régi joggyakorlat szerint nem csupán azokban az esetekben lehetett beterjeszteni, amikor a bírónak a jogban felsorolt okok miatt magának is tartózkodnia kellett<sup>1230</sup> az ügy elvállalásától, hanem egyéb alkalmakkor is (vö. SRR, Decis., 1964. II. 15: *SRR Dec* LVI, 143, nr. 8). Egyes szerzők úgy vélik, hogy továbbra is lehetséges a bírót az 1448. kánonban fel nem sorolt okokból visszautasítani<sup>1231</sup>.

**2798** A visszautasítást, kivéve ha ennek indoka csak később merül fel, már a perfelvétel előtt (vö. 1459. k. 2. §) be kell jelenteni. A visszautasításról támadt kérdést a lehető leggyorsabban el kell dönteni, mégpedig a felek, és az ügyész vagy a kötelékvédő meghallgatásával, ha ezek is szerepelnek a perben, és nem éppen őket utasították vissza (1451. k. 1. §). A kérdésről a döntést a jogot és a tényeket illető indoklással ellátott határozatban kell meghozni. Ez ellen fellebbezésnek helye nincs (vö. 1629. k. 5).

**2799** Hogy a visszautasítás elfogadásáról melyik *hatóság illetékes* dönteni, az attól függ, hogy ki ellen jelentették be azt: 1) ha az ügyészt, a kötelékvédőt vagy a bírósági segédzsemet más tagját utasítják vissza, erről a *bíró* vagy társas bíróság esetén az elnök dönt (1449. k. 4. §); 2) ha bírót utasítanak el, a kérdést a *bírósági helynök* dönti el (1449. k. 2. §); 3) ha a bírósági helynököt utasítják vissza (mint egyedül eljáró bírót vagy mint a tanács tagját), e kifogásról az a *püspök* határoz, aki alá a bíróság tartozik (uo.); 4) ha maga a püspök bíraskodik, és ellene jelentenek be kifogást, *tartózkodnia kell* az ítélezéstől (1449. k. 3. §).

**2800** A visszautasítás elfogadásának hatása: 1) elsősorban az, hogy az elutasított személyeket másokkal kell *felcserélni*; 2) a per *foka azonos* marad; 3) a bíró visszautasítása előtt *végzett cselekményei érvényesek* maradnak; 4) a visszautasítás bejelentése *utáni cselekményeit érvényteleníteni kell*, ha a fél a visszautasítás elfogadása után tíz napon belül kéri (1450. k., 1451. k. 2. §).

#### d. A rendelkezési elv

**2801** A *rendelkezési elv* a perjogban általában azt jelenti, hogy a bíró többnyire kötve van a felek által előterjesztett kérelmekhez és nyilatkozatokhoz. A *nyomozati elv* viszont azt fejezi ki, hogy a per folyamatát nem annyira a felek kezdeményezései, mint inkább a bíróság hivatalból végzett cselekményei viszik előre.

**2802** Az egyházban a kizárólag *magánérdekekről* folyó ügyekben a rendelkezési elv érvényesül.

**2803** A *büntető ügyekben*, valamint más<sup>1232</sup> az egyházi *közérdeket* (pl. a házassági köteléket: 1691. k., a különválást: 1696. k., a megyéspüspök által közérdekűnek ítélt más témát: 1431. k. 1. §), illetve a *lelkek üdvét* érintő ügyekben a per törvényes megkezdése után a bírónak *hivatalból is el kell járnia* (1452. k. 1. §). Ilyenkor tehát a per bevezetése után már

<sup>1230</sup> Az 1448. k. felsorolásában nem szereplő egyéb esetekben is lehetséges, hogy a bíró érdekelt, pl. régi jó barátság vagy ellenszenv miatt. Többen hangsúlyozzák, hogy ilyenkor maga sem köteles vállalni az ügyet, vö. pl. LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (7. Erg., März 1988), 1448/2.

<sup>1231</sup> Vö. *Código EUNSA* 872; LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (7. Erg., März 1988), 1448/2, nr. 6; 1449/1, nr. 2.

<sup>1232</sup> Természetesen a büntető ügyek is közérdekűnek minősülnek; vö. 1728. k. 1. §.

nem a szoros értelemben vett rendelkezési elv érvényesül, hanem a nyomozati elv jut túlsúlyra.

**2804** *Bármilyen fajta* ügyben jogosult – de nem mindig köteles, mint az 1917-es CIC 1619. k. szerint a közérdekű ügyekben<sup>1233</sup> – a bíró arra, hogy *pótolja* azokat a hiányokat, melyek a bizonyítékok betérjesztése vagy a kifogások ellenvetése terén a felek gondatlanságából fakadnak. A bíró erre a pótlásra akkor van felhatalmazva, ha ezt a súlyosan igazságtalan ítélet elkerülésére szükségesnek találja. Az ilyenfajta pótlás elvégzésekor tiszteletben kell tartani az 1600. k. szerinti feltételeket.

**2805** A szerzők megjegyzik, hogy az 1452. k. ez utóbbi előírással enyhíti az egyházi peres eljárásban érvényes rendelkezési elvet, és növeli a bíró önálló kezdeményezésű cselekvő szerepét. Megszűnt ugyanis az 1917-es CIC 1619. k. 1. §-ában még szereplő általános tilalom, amely szerint magánérdekekről folyó ügyekben a bíró maga nem vonhatott be bizonyítékokat, és nem vehetett figyelembe saját kezdeményezésre kifogásokat<sup>1234</sup>. Ebben a változásban is azt a törekvést ismerhetjük fel, hogy a lelkek üdvösségének szempontja ne szorulhasson háttérbe merev perjogi formalizmus következtében.

### e. A perek időtartama

**2806** A Codex felszólítja a bírókat és a bíróságokat, gondoskodjanak arról, hogy – az igazságosság tiszteletben tartásával – minden per *mielőbb* befejezést nyerjen, nevezetesen pedig, hogy az első fokú bíróságok előtt a perek ne tartsanak tovább *egy évnél*, a másodfokú előtt pedig *hat hónapnál* (1453. k.).

**2807** A perek időtartamára vonatkozó korábbi előírás (1917-es CIC 1620. k.) még kétszer ilyen hosszú időt engedélyezett. Mivel azonban ezeknek az időhatároknak a megtartása nem minden másnál előbbrevaló, feltétlen kötelezettség, hanem csak az „igazságosság tiszteletben tartásával” követendő, ezek az időmegjelölések a gyakorlatban alig érvényesíthetők. A tanúk kihallgatása ugyanis gyakran a bíróság hibáján kívül elhúzódik<sup>1235</sup>, máskor a nem főfoglalkozásban dolgozó bírósági személyzet (ez világszerte gyakori)<sup>1236</sup> egyéb elfoglaltságai miatt lehetetlen a határidők megtartása.

### f. A kötelező eskütétel

**2808** A bíróság összes tagjai és munkatársai kötelesek előzetes – ígérő – esküt tenni feladatuk szabályos és hűséges ellátására (1454. k.). Ez a kötelezettség vonatkozik mindazokra, akik a bíróság tartalmi munkájában részt vesznek, így a jegyzőkre, sőt azokra is

<sup>1233</sup> Ma a bíró a közérdekű és a lelkek javát érintő ügyekben, ha saját kezdeményezésre von be bizonyítékokat, vagy hoz fel kifogásokat, akkor továbbra is köteleességét teljesíti (1452. k. 1. §: „potest et debet”), csak hogy ilyenkor a CIC – igen logikusan – ezt nem a felek hanyagsága pótlásának tekinti, hanem a bíró saját jogon végzett hivatali ténykedésének.

<sup>1234</sup> Vö. BERTOLINO, R., *La tutela dei diritti nella comunità ecclesiale*, in FERRARI, S. (a cura di), *Il nuovo Codice di diritto canonico*, Bologna 1983, 190–192; LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (7. Erg., März 1988), 1452/1; OCHOA, *I processi* 215.

<sup>1235</sup> A perek elhúzódsának okairól lásd GORDON, I., *De nimia proessuum matrimonialium duratione. Factum – Causae – Remedia*, in *Per* 58 (1969) 491–594; 641–735; WESEMANN, P., *Das erstinstanzliche Gericht und seine pastorale Aufgabe*, in GROCHOLEWSKI, Z.–CARCEL ORTI, V. (ed.), *Dilexit iustitiam. Studia in honorem Aurelii Card. Sabattani* (StudGiur 5), Città del Vaticano 1984, 108; stb.

<sup>1236</sup> Vö. pl. DORDETT, A., *Kirchliche Ehegerichte in der Krise*, Wien 1971, 27.

akik csak egy-egy perbeli cselekményt végeznek eseti megbízás alapján, mint pl. az egyetlen kihallgatással megbízott plébánosra, s a mellé csupán arra az esetre kijelölt kötelekvédőre és jegyzőre.

**2809** Az eskü formuláját az egyetemes jog nem határozza meg pontosan. Az eskü kivételére illetékes hatóság ugyanaz, aki az illető tisztségre vagy feladatra az érintettet kijelölte<sup>1237</sup>.

**2810** A feladat szabályszerű ellátására is vonatkozik ez az eskü, ezért kötelez a hivatali titoktartásra (vö. 1455. k., lásd alább), abban a mértékben, ahogyan ezt a szabályok megkívánják.

**2811** Ez a hivatali eskü nem tévesztendő össze a felek és a tanúk olyan esküjével, amelyet állításaik igazsága mellett tettek (vö. 1532. k., 1562. k. 2. §), hiszen ez utóbbiak nem a bírósági fegyelemhez, hanem a bizonyítás eszközei közé tartoznak. De nem azonos a hivatali eskü azzal a titoktartási esküvel sem, melyet a bíró a tanúktól, a szakértőktől, a felektől, ügyvédeiktől és képviselőiktől kívánhat (1455. k. 3. §, lásd alább)<sup>1238</sup>.

#### g. A kötelező titoktartás

**2812** A bíróságok fegyelmének témakörében a bírók és a bírósági segédszemélyzet tagjainak *hivatali titoktartási kötelezettsége* általános kiváncsolom: 1) *büntető perekben*; 2) *az egyházi peres ügyekben* akkor, ha valamely perbeli cselekmény felfedéséből a *feleknek hátránya* származhatna (1455. k. 1. §).

**2813** Ugyancsak általános titoktartási kötelezettsége van – a per jellegétől függetlenül a *társas bíróság tagjainak az ítélethozatal előtti megbeszélést*, valamint az ott előterjesztett különböző *szavazatokat és véleményeket* illetően. Ez alól csupán az az eset jelent kivételt, amikor a többiek döntésétől eltérő nézetet képviselő bíró megkívánja, hogy fellebbezés esetén következtetését felsőbb bíróságnak elküldjék (1455. k. 2. §, vö. 1609. k. 4. §).

**2814** Nem hivatali általános titoktartás alapján, hanem a bíró által az adott esetben megkívánt titoktartási eskü folytán kötelesek a titoktartásra *a tanú, a szakértők, a felek, az ügyvédek és a képviselők*. A bíró ezeket a személyeket titoktartásra akkor kötelezheti, ha az ügy vagy a bizonyítékok jellege miatt az iratok vagy bizonyítékok nyilvánosságra kerülése mások jó hírét veszélyeztetni, ellenségeskedést, botrányt vagy más hasonló kellemetlenséget idéz elő (1455. k. 3. §).

#### h. Ajándékok elfogadása

**2815** A bírónak és a bírósági személyzet összes tagjainak tilos a per alkalmából bármiféle ajándékot elfogadniuk (1456. k.)<sup>1239</sup>. Ha ajándékokkal vagy ígérekkel ezeket a személyeket tisztségük szabálytalan gyakorlására igyekeznek rávenni, akkor az 1386. k. szerinti büntetendő cselekmény valósul meg. Egyébként ezek az ajándékok a bírót érdekelte tennék a perben, így az 1448. k. szerint nem is volna szabad a szereplést elvállalnia. A fenti

<sup>1237</sup> LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (7. Erg., März 1988), 1454/1.

<sup>1238</sup> Vö. SPIRITO, P., *Il giuramento nel diritto canonico*, in *Apol* 61 (1988) 814.

<sup>1239</sup> Vö. STANKIEWITCZ, A., *I doveri del giudice*, in *AAVV., Il processo matrimoniale canonico*, Città del Vaticano 21994, 318.

általános tilalom azokra az esetekre is vonatkozik, amikor az ajándékozó semmilyen szabálytalanságot nem kíván cserébe<sup>1240</sup>.

### i. A bíróság munkatársainak kihágásai

**2816** A bírósági tisztségviselők, elsősorban a bírók, de a személyzet többi tagja is (a munkakörükkel adott lehetőségek keretei között) az alábbi hivatali kihágásokért büntethetők: 1) az *illetékességgel* kapcsolatos kihágások miatt azok a bírók, akik bár biztosan és nyilvánvalóan illetékesek, megtagadják a jogszolgáltatást, vagy akik minden jogalap nélkül illetékesnek nyilvánítják magukat, és így tárgyalnak s döntenek el pereket; 2) a *titoktartással* kapcsolatos kihágás miatt azok, akik megszegik a titoktartási kötelezettséget; 3) a peres feleknek való egyéb *károkozásért* azok, akik ilyen kárt szándékosan vagy súlyos gondatlanságból idéznek elő (1457. k. 1. §).

**2817** Mindezekben az esetekben az elkövetőt megfelelő (meghatározatlan) büntetéssel lehet sújtani, beleértve a hivataltól való megfosztást is (uo.).

**2818** A bírókat ilyenkor az illetékes hatóság, a bírósági személyzet többi tagját viszont maga a bíró is büntetheti (1457. k. 2. §).

## 3. A tárgyalás sorrendje

### a. A különböző perek tárgyalása

**2819** A különböző ügyeket abban a sorrendben kell tárgyalni, ahogyan beérkeztek és nyilvántartásba kerültek. Ettől az általános elvtől csak akkor szabad eltérni, ha egyes ügyek a többieknél gyorsabb elintézést követelnek. Ilyenkor azonban ezt indoklással ellátott külön határozatban kell kimondani (1458. k.)

**2820** Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy előbb teljesen le kell zárni az egyik ügyet, hogy hozzá lehessen fogni a következőhöz. A bíróságok párhuzamosan több ügygel is foglalkoznak. Egyszerre annyival, amennyit az egyes ügyek elfogadásához és intézéséhez megszabott határidők megkívánnak. Lehetséges, hogy egy később kezdett ügy előbb zárul, mert az eset gyorsabb elintézést tesz lehetővé.

### b. Egyazon peren belül

**2821** Ugyanazon a peren belül is keletkezhetnek különféle ügyek, amelyeket el kell dönteni. Ilyenkor a problémát az okozza, hogy a főügy (*causa principalis*) és az egy vagy több mellékes ügy (*causa incidens*, vö. 1587–1591. k.) milyen sorrendben intéződjék.

<sup>1240</sup> Ez utóbbi esetben bizonyos világi jogrendek – megkülönböztetésül a büntettet képező korrupciós cselekményektől – fegyelmi vétségekről beszélnek. Megjegyzendő azonban, hogy a korrupciós cselekményeknek a világi jogrendek gyakran szélesebb körét büntetik, mint a kánonjog. Az 1386. k. nem bünteti azt a magatartást, amikor a hivatalos személy tisztségének törvényes gyakorlásáért kér külön ellenszolgáltatást. A világi jogrendekben ez még bűncselekménynek minősül, vö. Btk 225. §; a témához lásd pl. WIENER A. I., *A hivatali büntettek*, Bp. 1972, 277–290; 118. A hivatalos személy kötelességteljesítéséhez kapcsolódó korrupciós cselekmények a magyar jogban akkor minősíthetők csupán fegyelmi vétségnek, ha az előnyt nem a hivatalos személy kérte, és az előnynek nincs a közérdek számára káros befolyásoló hatása (uo. 118).

**2822** A *perhalasztó kifogásokat* (fogalmukról lásd 102. §. 5. c) – kivéve azokat a hibákat, melyek az ítéletet érvénytelenné tehetik, és ezért a per bármely szakaszában és fokán kifogásolhatók vagy a bíró által hivatalból is megállapíthatók (1459. k. 1. §) – a perfelvétel előtt kell előterjeszteni, kivéve ha csak ezt követően merültek fel. Különösen fontos ez a perfelvétel előtti betérjesztés a személyeket és a bíraskodás módját illető kifogások (pl. érdekeltség, illetéktelenség) esetén. Mindezeket a kifogásokat mielőbb el kell bírálni (1459. k. 1–2. §, vö. 1629. k. 4.).

**2823** A perhalasztó kifogások közül a bíró *illetéktelenségére* vonatkozó kifogást is magának a bírónak kell eldöntenie (1460. k. 1. §). Ha a kifogás *viszonylagos* illetéktelenségről szól, és a bíró illetékesnek nyilvánítja magát, ez ellen fellebbezésnek helye nincs, de semmisségi panasz és az előbbi állapotba való visszahelyezés lehetséges (1460. k. 2. §). Ha viszont a bíró illetéktelenné minősíti magát, az a fél, aki ezt a maga számára sérelmesnek érzi, tizenöt nap hasznos határidőn belül a fellebbviteli bírósághoz folyamodhat (1460. k. 3. §). Ha a bíró – akár kifogás betérjesztése után, akár anélkül – a per bármely szakaszában felismeri, hogy *abszolút illetéktelen*, ezt ki kell nyilvánítania (1461. k.).

**2824** A *pergátló kifogásokat* általában a perfelvétel során kell előterjeszteni, és a maguk idején a mellékes kérdésekre érvényes szabályok (vö. 1587–1591. k.) szerint kell tárgyalni őket (1462. k. 2. §). E szabály alól kivételt képeznek a *befejezett per* (exceptio litis finitae) címén emelt pergátló kifogások, mint amilyen a jogerős ítélet vagy a peregyezés kifogása. Ezeket a kifogásokat a perfelvétel előtt kell előterjeszteni és elbírálni. Ha valaki e kifogásokat később jelenti be, nem kell elutasítani az illetőt, de marasztalni kell a költségekben, kivéve, ha bebizonyítja, hogy nem rosszindulatból késlekedett a bejelentéssel (1462. k. 1. §).

**2825** A *viszontkereseteket* (lásd fent 102. §. 5. c) csak a perfelvételtől számított harminc napon belül lehet érvényesen betérjeszteni (1463. k. 1. §). Ezeket a főkeresettel együtt kell tárgyalni, azaz vele egyidejűleg, kivéve ha külön tárgyalás szükséges, vagy ha ezt a bíró alkalmasabbnak véli (1463. k. 2. §).

**2826** A perköltségre szolgáló *óvadékról*, vagy a rögtön a per kezdetén bejelentett, *ingyenes jogvédelem* iránti kérelemről és más hasonló kérdésekről rendszerint a perfelvétel előtt kell döntenie (1464. k.).

#### 4. A határidők és a haladékok

**2827** A határidőkkel kapcsolatos néhány fogalomról (folyamatos idő, hasznos idő, kezdő nap, záró nap) már az időszámítással kapcsolatban szóltunk (28. §.).

**2828** Az Egyházi Törvénykönyv a perekkel kapcsolatosan – aszerint, hogy ki tözte ki őket – a következő határidőket különbözteti meg:

**2829** 1) A *törvényszabta határidő* (fatalia legis) olyan határidő, melynek leteltével a törvény szerint egy adott jog megszűnik (pl. 1484. k. 2. §, 1506. k., 1507. k. 2. §, 1513. k. 3. §, 1520. k., 1609. k. 5. §, 1610. k. 3. §, 1621. k., 1623. k., 1625. k., 1630. k. 1. §, 1633. k., 1644. k. 1. §, 1646. k., 1649. k. 2. §, 1659. k., 1660. k., 1661. k., 1668. k. 2–3. §, 1677. k. 2. §, 1677. k. 4. §, 1682. k. 1. §, 1723. k. 1. §). Ez *nem hosszabbítható* meg, de érvényesen nem is *rövidíthető*, hacsak a *felek* nem *kérik* (1465. k. 1. §).

**2830** 2) A *bírói határidő* (termini iudiciales) olyan határidő, melyet a bíró tűz ki. Erre a bíró köteles is, ha a törvény egyes perbeli cselekmények elvégzésére nem állapít meg határidőt (1466. k.). Az ilyen határidőt letelte előtt a bíró a *felek meghallgatásával* vagy *kérésére meg is hosszabbíthatja*, de csak megfelelő okból. Érvényesen azonban csak akkor *rövidítheti meg, ha a felek beleegyeznek* (1465. k. 2. §). Noha az említett feltételekkel a bírói határidő hosszabbítható, a bíró köteles ügyelni, nehogy a per emiatt túlságosan elhúzódjék (1465. k. 3. §).

**2831** 3) A *megegyezései határidőt* (termini conventionales) maguknak a feleknek a megállapodásával tűzik ki. Ugyanúgy hosszabbítható és rövidíthető, mint a bírói határidő (1465. k. 2. §).

**2832** Ha egy perbeli cselekmény elvégzésére kiszabott határidő utolsó napján a *bíróság szünetel*, úgy kell tekinteni, hogy a határnap a legközelebbi köznapra halasztódott (1467. k.).

## 5. A bírászkodás helye

### a. A bíróság székhelye

**2833** A Codex előírása szerint – hacsak lehetséges – minden bíróságnak kell, hogy legyen *állandó székhelye*. Ennek meghatározott órákban *nyitva kell tartania* (1468. k.). Az 1469. k. alapján arra következtethetünk, hogy ennek a székhelynek a bíróságot irányító egyházi hatóság (általában a megfelelő megyéspüspök) illetékességi területén belül kell elhelyezkednie<sup>1241</sup>.

### b. A bíró működése saját területén kívül

**2834** A fentebb már említett (101. §. 1. c) elv szerint ki-ki csak a saját területén végezhet bírói tevékenységet. Ez alól a szabály alól bizonyos kivételek lehetségesek.

**2835** Ha a bírót saját területéről *erőszakkal elűzték* vagy ott *működésében akadályozva van*, területén kívül is gyakorolhatja bírói tevékenységét és ítélezhet is, de előbb értesítenie kell erről a helyi megyéspüspököt (1469. k. 1. §).

**2836** *Egyéb esetekben* a bíró sajátos tevékenységét területén kívül csupán: 1) *megfelelő okból*; 2) *a felek meghallgatásával*; 3) *bizonyítékok gyűjtése céljából* (tehát nem ítélezhet); 4) *a helyi megyéspüspök engedélyével*; 5) *az ettől a megyéspüspöktől kijelölt helyen* végezheti (1469. k. 2. §).

**2837** Mint már a hatályos Codex kibocsátása előtt is<sup>1242</sup>, különböző vélemények fogalmazódtak meg arról, hogy érvényesek-e a bírónak azok a cselekményei, melyeket a fentiekben felsorolt feltételek hiányában területén kívül végez. Egyesek szerint az 1469. k. megfogalmazása hallgatólag feltételezi, hogy a bíró illetékességi területén kívül általában nem gyakorolhatja feladatát érvényesen<sup>1243</sup>. Egyébként 1983 előtt a régebbi jog és a bírósági gyakorlat alapján a szerzők többségének ez volt a véleménye<sup>1244</sup>. Mások – a többség nézetétől

<sup>1241</sup> Vö. pl. LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (7. Erg., März 1988) 1468/1; *Commento*[2] 864.

<sup>1242</sup> Ezek ismertetéséhez lásd ROBERTI I, 459–460, nr. 187.

<sup>1243</sup> *Código EUNSA* 884; vö. pl. WRENN, in *New Commentary*, 1642; OCHOA, *I processi* 215.

<sup>1244</sup> Magyarul lásd BÁNK II, 482.



eltérően – azt hangsúlyozzák, hogy az 1469. kánonban előírt feltételek csak a megengedettséget érintik, s nem lényegi részei a bírói hatalom gyakorlásának<sup>1245</sup>.

**2838** Az illetékességi területen kívüli bírói ténykedés néha meggyorsíthatja az ügy lebonyolítását (pl. kihallgatások végzése idegen területen), bár általában az 1418. k. szerinti jogsegély útján a kihallgatások az illető terület bíróságával elvégeztethetők. A normális megoldás továbbra is ennek a jogsegélynek az igénybevétele marad.

## 6. A tárgyalóterembe engedhető személyek

**2839** A kánoni perben az általános elv az, hogy *a tárgyalás nem nyilvános*. Így csak azoknak szabad a tárgyalóteremben lenniük, akiknek jelenlétét a törvény vagy a bíró megkívánja (1470. k. 1. §).

**2840** Akik a tárgyalóteremben jelen vannak, tartoznak a *bíróság iránt tiszteletet és engedelmességet* tanúsítani. Ha ez ellen vétének, a bíró megfelelő büntetésekkel rendreutasíthatja őket. Ha pedig a rendbontó ügyvéd vagy képviselő volt, a bíró fel is függesztheti feladatának egyházi bíróságokon való gyakorlásától (1470. k. 2. §).

**2841** A bíróság ténykedések színhelyén jelenlévő személyek között különleges szerepet tölt be a *tolmács*. Alkalmazása akkor szükséges, ha a kihallgatandó személy a bíró vagy a felek előtt ismeretlen nyelven beszél. A tolmácsot a bíró jelöli ki. Tevékenységének megkezdése előtt esküt kell tennie. A kijelentéseket az eredeti nyelven kell jegyzőkönyvezni, a fordítást pedig csatolni kell hozzá. Akkor is megkívánja a jog a tolmács alkalmazását, ha süketet vagy némát hallgatnak ki, kivéve ha a bíró ezektől a személyektől inkább írásbeli választ kér (1471. k.).

## 7. Az iratok

### a. Az írásbeliség

**2842** A kánoni perben az *írásbeliség* elve érvényesül. Az Egyházi Törvénykönyv előírása szerint ugyanis a perbeli cselekményeket (*actus iudiciales*) – mind azokat, amelyek az ügy érdemére vonatkoznak, vagyis az ügy cselekményeit (*actus causae*), mind pedig azokat, melyek az eljárás formájához tartoznak, vagyis az eljárás cselekményeit (*actus processus*) – írásba kell foglalni. A róluk készült iratokat együttesen periratoknak (*acta iudicialia*) szokás nevezni, aszerint hogy milyen cselekményeket rögzítenek, lehetnek az ügy iratai (*acta causae*) vagy az eljárás iratai (*acta processus*) (1472. k. 1. §).

**2843** Az ítélethozatalkor a bíró csak az iratokban szereplő tényeket tarthatja szem előtt (1608. k. 2. §, 1606. k.).

**2844** Az 1917-es CIC a perbeli cselekményekre és a peres iratokra felváltva, megkülönböztetés nélkül használta az *actus* és az *actum (acta)* kifejezést<sup>1246</sup>. A hatályos CIC

<sup>1245</sup> LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (7. Erg., März 1988) 1469/2.

<sup>1246</sup> MÖRSDORF, *Rechtssprache* 313.

következetesebb szóhasználatra törekszik. Benne az *acta* inkább az iratokat, az *actus* a cselekményeket jelöli<sup>1247</sup>. Ám a terminológia még az új Codexben sem teljesen egységes.

### b. Az iratok számozása és hitelesítése

**2845** A peres iratok minden levelét meg kell számozni, és hitelesítő jeggyel kell ellátni (1472. k. 2. §). Ez a hitelesítő jegy általában a jegyző, illetve a bíróság bélyegzője. Azt az egyetemes jog nem írja elő, hogy ennek a hitelesítő jegynek a jegyző aláírásának kellene lennie<sup>1248</sup>. Az ettől különböző kérdés, hogy magukon az iratokon, amelyek keletkeznek, a jegyző aláírásának kell szerepelnie (vö. 1437. k. 1. §).

**2846** Az Esztergom-Budapesti Érseki Főszentszéknél, de a Prímási Főszentszéknél is az a szokás, hogy az iratok hátoldalát ellátják a bíróság iktató bélyegzőjével, amire rávezetik az illető per sorszámát (pl. 17/1989 TM vagy TP), a felek vezetéknevét az ügy jellegére való utalással (pl. Kiss-Nagy, null. matr.), majd az adott iratnak az ügyön belüli sorszámát. Ez utóbbit kategóriákra osztva végzik oly módon, hogy az I. csoportba a peralapítás iratai (pl. I/1: keresetlevél), a II. csoportba a felek kihallgatásával kapcsolatos iratok, a III. csoportba a tanúkihallgatásokkal és egyéb bizonyítékokkal kapcsolatos iratok, a IV. csoportba a perközzététellel, a perbezárással és az ítélet előkészítésével összefüggő iratok tartoznak. A római számokkal jelölt csoportokon belül az egyes okmányokat arab számok különböztetik meg. Más hazai egyházi bíróságoknál előfordul, hogy kategóriákra osztás nélkül folytatólagos arab számokkal látják el egy-egy ügy iratait.

### c. A felek és a tanúk aláírása

**2847** Ha a peres iratokban a felek vagy a tanúk aláírása szükséges, és a fél vagy a tanú nem tudja vagy nem akarja aláírni az iratot, ezt magába az iratba be kell jegyezni. Egyben a bírónak és a jegyzőnek tanúsítania kell, hogy az iratot szó szerint felolvasták a félnek, illetve a tanúnak, de az nem tudta vagy nem akarta aláírni (1473. k.).

### d. Felterjesztés fellebbezéskor

**2848** Fellebbezés esetén az iratoknak egy a jegyző által *hitelesített példányát* (másolatát) kell elküldeni a felsőbb bírósághoz (1474. k. 1. §).

**2849** Világszerte sok bíróságnál szokás<sup>1249</sup>, így hazai szentszékeinknél is, hogy az iratok eredeti példányát küldik a fellebbviteli bírósághoz, s nem készítenek másolatot. Ebben az esetben az iratok elkallódásának elkerülésére különös gondot kell fordítani.

**2850** Az iratokat le is kell *fordítani* valamilyen a felsőbb bíróság számára ismert nyelvre, ha nem ilyen nyelven készültek. Ennek során megfelelő óvintézkedéseket kell alkalmazni, hogy a fordítás biztosan hűséges legyen (1474. k. 2. §).

**2851** A jog már nem kívánja meg, hogy a felterjesztésre kerülő iratokat latinra fordítsák. A latin nyelv elsőbbsége (vö. 1917-es CIC 1644. k. 2. §) már a Szentségi Kongregáció 1936.

<sup>1247</sup> Vö. OCHOA, X., *Index verborum ac locutionum Codicis Iuris Canonici*, Romae 1983, 5–9; LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (7. Erg., März 1988) 1472/2.

<sup>1248</sup> Vö. PIÑERO CARRION II, 475.

<sup>1249</sup> Vö. PIÑERO CARRION II, 475.

VIII. 15-i normái szerint sem volt teljesen feltétlen, hiszen lehetőség nyílt arra, hogy az Apostoli Szentszék bíróságaihoz latinul, olaszul vagy franciául terjesszék fel az iratokat (Art. 105 § 2: AAS 28, 1936, 335). Ma még ezek a nyelvek sem szerepelnek kizárólagosan kötelezőként. Az Apostoli Szentszékhez – nem csupán peres ügyben – igen gyakran terjesztenek iratokat spanyolul, de nem ritkán angolul és portugálul, sőt olykor németül is.

**2852** A fordítás költségeit a felek viselik, hacsak anyagi helyzetükre való tekintettel ingyenes jogvédelemben nem részesülnek<sup>1250</sup>.

#### **e. Az iratok kiadása**

**2853** A magánszemélyek tulajdonában lévő okmányokat a per végeztével vissza kell származtatni, de meg kell tartani belőlük egy másolatot.

**2854** A peres iratokról és az eljáráshoz beszerzett okmányokról sem a jegyzők, sem az irodaigazgató nem adhatnak ki másolatot bírói megbízás nélkül (1475. k.).

---

<sup>1250</sup> Vö. *Código* BAC 724.

## II. fejezet: Az egyházi peres eljárás lefolyása

### 104. §. A peralapítás

**2855** Az alábbiakban elsősorban a rendes egyházi peres eljárás (*processus contentiosus ordinarius*) lefolyását mutatjuk be. Ezután az egyházi peres eljárásnak egy rövidebb módját írjuk le: a szóbeli eljárást. Egyes sajátos eljárásfajtákra a III. fejezetben térünk ki. Az eljárás folyamatának három nagy fázisát szokás megkülönböztetni: 1) a *peralapítást*, mely a keresetlevél összeállításától és beadásától az idézésig tart; 2) a *perfolyamatot*, mely a tulajdonképpeni eljárás egészét magában foglalja, s amely az idézéstől a perfelvételen át a felek kihallgatásával, a különböző bizonyítékok összegyűjtésével folyik a perközzététel, a perbezárás és a tárgyalás lépésével egészen a perdöntő ítéletig (1517. k.); 3) végül az *ítélet megtámadását és végrehajtását*.

#### 1. A keresetlevél

##### a. Szükségessége

**2856** A rendelkezési elv értelmében a bíró csak az érdekelt fél vagy az ügyész kérelmére járhat el (1501. k.). Az ilyen kérelem nélkül lefolytatott perben az ítélet orvosolhatatlanul semmis (1620. k. 4). Ezt a kérelmet rendszeren a *keresetlevélben* (*libellus*) terjesztik elő. Tehát a keresetlevél olyan irat, melyben az érdekelt személy az illetékes bírónak előadja a vita tárgyát, és kéri a bíró hivatalos közreműködését (vö. 1502. k.)<sup>1251</sup>.

**2857** A bíró elfogadhat *szóbeli kérelmet* is, ha: 1) a felperes akadályozva van a keresetlevél betérjesztésében (pl. nem tud írni); 2) vagy az ügy könnyen kivizsgálható és csekély jelentőségű (1503. k. 1. §). Ilyenkor a jegyzőnek a kérelmet – a bíró utasítására – írásba kell foglalnia, majd ezt fel kell olvasni a felperesnek. Ha a felperes jóváhagyja, ez az irat jogi hatásait tekintve teljesen egyenértékű a keresetlevéllel (1503. k. 2. §).

##### b. Tartalma

A peralapító keresetlevélnek tartalmaznia kell:

**2858** 1) A *vita tárgyát*, valamint a kérést. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy meg kell jelölni benne: *ki, kitől* (mely bírótól, illetve bíróságtól), *mit* (pl. XY-al Z plébánián egy magadott időben kötött házassága érvénytelenségének kinyilvánítását) és *kivel szemben* kér (1504. k. 1). Nincs akadálya annak, hogy egyazon keresetlevélben valaki (ugyanaz ellen az alperes ellen) több dolgot is kérjen, hacsak ezek egymást ki nem zárják.

**2859** 2) A *felperes jogcímét* és legalább általánosságban az ennek a jogcímnek az alátámasztására szolgáló *tényeket és bizonyítékokat* (1504. k. 2). Tehát a kérés előadásakor meg kell jelölni annak jogalapját is (így a házasság érvénytelenségének kimondását kérve olyan okra kell hivatkozni, mely a házasságot semmissé teszi, pl. arra, hogy „az alperes eleve kizárta a hűséget”, nem pedig mondjuk arra, hogy „már nem szeretjük egymást”). Házassági

<sup>1251</sup> A keresetlevélről vö. HÁRSFAI K., *A keresetlevél a kánoni perben* (Bibliotheca Institutii Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae IV/3), Budapest 2002.

semmisségi perekben ezt a jogalapot bírósági gyakorlatunkban „semmisségi okfőnek” (*caput nullitatis*) szokták nevezni. Magukat a bizonyítékokat természetesen nem kell magába a keresetlevélbe belefoglalni, viszont valahogyan jelezni kell benne, hogyan kívánja a felperes jogosultságát igazolni (pl. tanúk nevének, címének megjelölése).

**2860** Lehetséges az, hogy valaki ugyanazt a dolgot több jogcímen is kérje. A kánonjogászok tanítása szerint személyi keresetek (vö. 102. §. 5. c) esetén annyi keresetről beszélünk, ahány jogcím van<sup>1252</sup>. Ha a jogcímek egymással ellenkeznek, már a keresetlevélben *alárendelést* kell alkalmazni, vagyis pl. így kell fogalmazni: „Kérem a házasság érvénytelenségének kimondását az alperes teljes színlelése címén, vagy ha ez nem nyerne bizonyítást, legalább azon az alapon, hogy az alperes a házasságot kényszer és félelem hatására kötötte”. Aki ugyanis színlel, abból hiányzik a szándék, aki viszont félelem hatására rászánja magát valamire, abban megvan a szándék, csak hiányosságban szenved.

**2861** 3) A *felperes* vagy *képviselője aláírását, a keltezését*, mégpedig az év, a hónap és a nap megjelölésével, továbbá a *címet*, ahol a felperes vagy képviselője lakik, vagy ahová az iratokat kéri (1504. k. 3).

**2862** 4) Az *alperes lakóhelyét* vagy *pótlakóhelyét* (1504. k. 4). Ennek feltüntetése nemcsak azért szükséges, hogy a bíróság az alperest meg tudja idézni, hanem – gyakran – már azért is, hogy saját illetékességét meg tudja állapítani.

### c. Elfogadása

**2863** Az egyetlen bíró, vagy társas bíróság esetén az elnök – vagyis már nem az egész bírói tanács, mint az 1917-es CIC 1709. k. szerint – dönt a keresetlevél elfogadásáról. A bíró *köteles* a keresetlevelet határozatilag mielőbb elfogadni, hacsak a jogban megjelölt elfogadási feltételek nem hiányoznak. Ebben az esetben a bíró az elutasító határozat mielőbbi kiadására köteles (1505. k. 1. §).

**2864** A bíró a keresetlevelet csak *akkor utasíthatja vissza*, ha: 1) a bíró vagy a bíróság *illetéktelen*; 2) kétségtelenül világos, hogy a felperesnek nincs *perbeli cselekvőképessége*; 3) ha nem tartották meg a *keresetlevél tartalmáról* szóló előírásokat (1504. k. 1–3), kivéve az alperes lakóhelyének megjelölését, mert ennek hiánya még nem ok a keresetlevél elutasítására; 4) a keresetlevélből egyértelműen kitűnik, hogy a kérésnek *nincs semmi alapja*, és ilyen még az eljárás során sem merülhet fel (1505. k. 2. §).

**2865** Ha a keresetlevelet *pótolható hiányosságok* miatt utasították el, a felperes a hiányosságok pótlása után ugyanahhoz a bírósághoz ismét beadhat ugyanabban az ügyben szabályosan szerkesztett keresetlevelet (1505. k. 3. §).

**2866** A keresetlevél elutasítása ellen tíz nap hasznos határidőn belül *felfolyamodásnak* van helye. Ha az egyes bíró utasította el a keresetlevelet, a fellebbviteli bírósághoz kell felfolyamodni; ha a bíróság elnöke tette ezt, akkor a bírói tanácshoz. A visszautasításból támadt kérdést mielőbb el kell dönteni (1505. k. 4. §; vö. 1629. k. 5).

---

<sup>1252</sup> Vö. pl. GOYENECHÉ I/1, 218, nr. 163.

**2867** Többen elég meggyőzően azt vallják, hogy a társas bíróság elnökének elutasító határozata ellen a *tanács egészéhez* való folyamodás nem veszi el a fél jogát arra, hogy a testület döntése ellen felfolyamodással éljen a *fellebbviteli bírósághoz*<sup>1253</sup>. Az 1505. k. 4. § vagylagos megfogalmazása szerintük a törvény körülményeinek (vö. 17. k.) fényében – melyeket a kánon szövegtervezetének alakítása és vitája tanúsít (*Comm* 11, 1979, 84–85) nem zárja ki ezt a lehetőséget. Eszerint a mielőbbi és ezért felfolyamodást nem tűrő (1629. k. 5) eldöntés szükségessége csak a fellebbviteli bíróság szintjére, de nem az elnöke döntését felülbíráló testületre vonatkozna.

**2868** Ha a keresetlevelet elutasító elnök maga a bírósági helynök volt oly módon, hogy az ügy számára a bírói tanácsot (turnust) ki sem jelölte, akkor úgy tűnik, csupán a fellebbviteli bírósághoz lehet folyamodni. A kánon fogalmazása persze feltételezi, hogy a turnus összeállítása rendszeresen megelőzi a keresetlevél elutasítását<sup>1254</sup>.

**2869** Ha a bíró a keresetlevél benyújtásától számított egy hónapon belül nem ad ki határozatot a keresetlevél elfogadásáról vagy elutasításáról, akkor az érdekelt fél kérheti, hogy a bíró teljesítse kötelességét. Ha azonban a bíró továbbra is hallgat, akkor e sürgetés benyújtásától számított tíz nap letelte után a keresetlevél külön intézkedés nélkül, magánál a jognál fogva elfogadottnak minősül (1506. k.). Ez az automatikus elfogadás a hatályos CIC egyik újítása.

**2870** Az egyetemes jog nem rendelkezik arról, mi a teendő akkor, ha a keresetlevél elfogadottnak minősülése után *a bíró továbbra is tétlen* marad, s nem idézi meg a feleket. Az ilyen bírót az 1457. k. alapján a jogszolgáltatás megtagadásáért, illetve a feleknek való károkozásért az illetékes hatóság megbüntetheti. Ezért ilyenkor a bírót fel lehet jelenteni ennél a hatóságnál (általában a megyéspüspök). Büntetőjogilag is el lehet járni ellene egyházi tisztségével való visszaélés címén (vö. 1389. k.)<sup>1255</sup>. Büntetésként ezekben az esetekben a bírói tisztségtől való megfosztás is számításba jöhet. Mivel azonban az egyházi bírók igen sok országban nem főállásban végzik szolgálatukat, és munkájukért, mely komoly szakképzettséget kívánna, egyáltalán semmilyen vagy csak jelképes díjazásban részesülnek, e szankciók nem bizonyulnak igazán hatékonyak.

**2871** Az automatikus elfogadás azonban bizonyos esetekben a dolog természeténél fogva *lehetetlennek látszik*, nevezetesen olyankor, mikor a keresetlevél abszolút illetéktelen bíróhoz szól (vö. 1406. k. 2. §), vagy senki alperes ellen nem irányul (1620. k. 4). Ilyenkor ugyanis az ítélet eleve orvosolhatatlanul semmis lenne. Ugyancsak nem válhat elfogadottá olyan irat, mely nem keresetlevél, mivel hiányoznak belőle annak lényegi elemei (vö. 1502. k.), vagyis nem állapítható meg belőle semmilyen konkrét kérelem (pl. csak ez áll benne: „Mit tudna tanácsolni házassági problémáim megoldására?”), vagy cselekvőképtelen személytől származik, illetve nincs aláírva<sup>1256</sup>.

<sup>1253</sup> Vö. LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (10. Erg., Mai 1989) 1505/8; STANKIEWICZ, A., *De libelli reiectione eiusque impugnacione in causis matrimonialibus*, in *Quaderni Studio Rotale* 2 (1987) 80–81. Ellenkező állásponton van: FLATTEN, H., *Die Eheverfahren*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 988 (a szerző szerint az elnök döntése ellen csak a bírói tanácshoz lehet felfolyamodni, a tanács döntését pedig már nem lehet megtámadni).

<sup>1254</sup> Vö. PIÑERO CARRION II, 500.

<sup>1255</sup> *Código EUNSA* 907.

<sup>1256</sup> Vö. LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (10. Erg., Mai 1989) 1506/2.

## 2. Az idézés és a perbeli cselekmények közlése

### a. Az idézés fogalma

**2872** Az idézés (citatio) tágabb értelemben a bíróság előtti megjelenésre felszólító minden hívás, szűkebb értelemben pedig a bíró által végzett első perbehívás, azaz „*a bíró parancsa* az alpereshez, hogy jelenjék meg a bíróság előtt” (1917-es CIC 1715. k. 1. §). Mint bírói parancs, az idézés az egyházkormányzati hatalom – mégpedig a bírói hatalom – intézkedése.

**2873** Az 1507. k. 1. §-ának megfogalmazása egyes szerzők szerint *magának az idézésnek a fogalmát* a fentiekben meghatározottól eltérő megvilágításba helyezi. Az idézésben arra kerül a hangsúly, hogy *közlük* az érintettel a másik fél keresetlevelének elfogadását. A közléshez természetesen felhívás is járul az írásbeli válaszra vagy a megjelenésre<sup>1257</sup>. Mindez azonban nem látszik lényegében változtatni azon, hogy az idézés a klasszikus „törvénybe hívás” (in ius vocatio) maradt, amely által a másik fél hivatalos felszólítást kap az ügybe való bekapcsolódásra<sup>1258</sup>. A hangsúlyeltolódás ellenére ugyanis nem tűnik egyértelműnek, hogy bizonyos világi jogrendekhez hasonlóan<sup>1259</sup>, az idézés a felperes kérelmének az alperessel való *puszta közlésében* állna.

### b. Az idézés szükségessége és módja

**2874** Az idézést, mely a másik fél cselekvő bekapcsolódását biztosítja a perbe, sokan magának a természetjognak az alapján *szükségesnek* tekintik. Ez teszi ugyanis lehetővé, hogy aki ellen pert indítanak, éljen a védekezés jogával<sup>1260</sup>. A tételes egyházjog ennek megfelelően törvényesen közölt idézés hiányában – az 1507. k. 3. § szerinti kivételtől eltekintve – a perbeli cselekményeket semmisnek mondja (1511. k.). Megjegyzendő azonban, hogy a dolog természeténél fogva, az idézés akkor kapcsolja be a másik felet a perbe, ha annak tudomására jut. Ezért a konkrét jogkövetkezmények (lásd alább d) nem is magához az idézéshez, hanem annak *közléséhez* kapcsolódnak<sup>1261</sup>.

**2875** Az idézés *módja* más rendes körülmények között, más akkor, ha a keresetlevél automatikusan számít elfogadottnak, és ismét más akkor, ha a felek önkéntes megjelenése helyettesíti.

**2876** *Rendes körülmények között*, vagyis ha a bíró a keresetlevelet határozatban fogadja el, *ebben a határozatban köteles* perbehívni a többi feleket. Az idézésben meg kell határozni, hogy a bíró csupán *írásbeli* választ kér-e, vagy *személyes* megjelenést kíván a perkérdés megállapítására. Ha írásbeli válaszokat kért, de ezek szükségessé teszik a személyes megjelenést, újabb határozatot kell kiadnia a felek összehívására (1507. k. 1. §).

**2877** Az idézésnek ez a kétféle lehetősége, tudniillik a *megjelenésre való felhívás* vagy az *írásbeli válasz* kérése újdonság a CIC-ben. Voltak ellene az átdolgozás során kifogások is. Ezekre azonban az volt a válasz, hogy az írásbeli felelet lehetősége gyorsabbá teszi az eljárást

<sup>1257</sup> Código EUNSA 907; LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (10. Erg., Mai 1989) 1507/1–2.

<sup>1258</sup> PIÑERO CARRION II, 501; Código BAC 743.

<sup>1259</sup> Vö. GOYENECHÉ I/1, 221, nr. 165.

<sup>1260</sup> Vö. pl. Código BAC 743.

<sup>1261</sup> Különösen hangsúlyozza ezt GARCIA FAILDE 73.

(Comm 16, 1984, 62). A magyar egyházi bíróságoknál korábban is általában a perfelvételt azonnal követte a felek kihallgatása (egyetlen idézéssel, egyetlen megjelenéssel). Ezért hazai gyakorlatunkban az írásbeli válasz lehetősége nem jelent tényleges gyorsítást, sőt, ha a válasz a kérdés érdemi részéhez fűzne megjegyzéseket, a felek megidézésére és kihallgatására csak egy következő lépésben kerülhetne sor. Bíróságaink az írásbeli válasz kérésének vagy a megjelenésre való felszólításnak a kettősségét nem ritkán úgy értelmezik, hogy megjelenésre szóló idézést küldenek ki, de hozzáfűzik, hogy ha az alperes nem kíván részt venni a perben, ezt írásban jelezheti. Ez természetesen nem az 1507. k. 1. § szerinti írásbeli válaszra való felszólítás, hanem tájékoztató megjegyzéssel kísért, személyes megjelenésre szóló idézés. Mint ilyen szabályos, hiszen a bírónak jogában áll megválasztani, hogy az idézés melyik formájával él.

**2878** Ha a keresetlevél *automatikusan minősül elfogadottnak*, az idézésről szóló határozatot az 1506. kánonban említett kérelem (melyben a fél a keresetlevél beadása után egy hónap elteltével a bíró válaszát kéri) benyújtása utáni húsz napon belül ki kell adni (1507. k. 2. §).

**2879** Ha a felek idézés nélkül *ténylegesen megjelentek* a bíró előtt az ügy tárgyalására, s ezzel az idézés célja, a másik fél részvételének lehetősége megvalósult, nincs szükség külön idézésre. A jegyzőnek azonban jeleznie kell az iratokban, hogy a felek a bíróságon jelen voltak (1507. k. 3. §).

### c. Az idézés közlése

**2880** A perbeidézési határozatot *rögtön közölni kell az alperessel* s egyben azokkal a többi személyekkel is, akik *megjelenni tartoznak* (1508. k. 1. §), pl. a többi felekkel, az ügyésszel vagy a kötelékvédővel, ha ezek is részt vesznek a perben<sup>1262</sup>.

**2881** Ha olyan ellen indul per, aki jogait nem gyakorolhatja szabadon vagy a vitás dolgot nem kezelheti szabadon, az idézést a nevében perbe bocsátkozni köteles *gyámmal, gondnokkal, különleges képviselővel* kell közölni (1508. k. 3. §).

**2882** Az idézéshez csatolni kell a *keresetlevél egy példányát*, kivéve ha a bíró súlyos okból úgy véli, hogy ezt nem kell a fél tudomására hozni, amíg a bíróságon vallomást nem tett (1508. k. 2. §).

**2883** A CIC szövegtervezetének vitája során olyan változat is szerepelt, mely a keresetlevél közlését az idézéssel együtt mindig megkívánta. Ez ellen sokan jelentős kritikát hangoztattak. Az angolszász jogcsalád országaiban ez az előírás az egyházi bíráskodás ellehetetlenülésének veszélyét idézte volna fel, hiszen a magát sértve érző fél világi bírósághoz fordulhatott volna. Másutt sem mentes egy ilyen közlés a gyakorlati problémáktól, pl. az alperes részéről zaklatásnak teheti ki a felperest, a tanúkat vagy magát a bíróságot. Ezért a végleges szövegbe olyan megfogalmazás került, mely a keresetlevél csatolását a bíró megítélésétől teszi függővé (vö. *Comm* 16, 1984, 62–63).

<sup>1262</sup> *Código* EUNSA 908.



#### d. A közlések módja

**2884** Az idézést, de a határozatokat, ítéleteket és más *perbeli cselekményeket postai úton* vagy más olyan módon kell közölni, amely a *lehető legbiztonságosabb*. E mód tekintetében a *részleges törvényben* megállapított szabályokat kell követni (1509. k. 1. §). A közlés tényének és módjának *ki kell tűnnie a periratokból* (1509. k. 2. §).

**2885** A bírósági *futár* (cursor) alakját a jog már nem említi, bár alkalmazásának továbbra sincs akadálya. Hazánkban ma a perbehívó idézést postán, ajánlva, térítvevényvel szokás küldeni, az egyéb iratokat többnyire csak ajánlva. Nem szól a CIC a *hirdetmény útján* (per edictum) történő idézésről. Ez a mód ma akkor alkalmazható, ha a részleges jog így rendelkezik, vagy ha adott esetben a bíró ezt elrendeli. Ez nyilván indokolt lehet akkor, ha az alperes tartózkodási helye ismeretlen (vö. 1917-es CIC 1720. k.; *Comm* 16, 1984, 63)<sup>1263</sup>. A hirdetmény útján történő idézés egyrészt a bíróság aytaján a bíró által meghatározott időn át való kifüggesztéssel, másrészt a sajtóban való közléssel szokott történni. Az 1917-es CIC 1720. k. 2. §-a szerint, ha e módok együttes alkalmazása lehetetlen volt, egyikük önmagában is elégségesnek minősült. A hirdetménnyel való idézés kevésbé hatásos forma, de lehetővé teszi – különösen házassági perben –, hogy a felperes jogát a másik fél fellelhetetlensége esetén is érvényesíteni lehessen. Arra ugyanis ez elegendő, hogy a bíróság igyekezetét dokumentálja, s az ítélet a védelem jogának megtagadása miatt (vö. 1620. k. 7) ne legyen semmis.

**2886** Ha az alperes az idézés *átvételét megtagadja* vagy az idézés *hozzáérkezését megakadályozza*, törvényesen megidézettnek minősül, noha a tényleges közlés nem történhetett meg (1510. k.).

#### e. Az idézés közlésének hatása

**2887** Amikor az idézést törvényesen közölték (vagy a felek idézés nélkül megjelentek): 1) a dolog *megszűnik érintetlennek lenni*, vagyis per tárgyát képezi; 2) az ügy *sajátja lesz az egyébként illetékes bírónak vagy bíróságnak* (vö. 1415. k.), aki előtt a keresetet indították; 3) a megbízott bíró *joghatósága megerősítést nyer*, vagyis nem szűnik meg a megbízó jogának elvesztésével sem; 4) *az elévülés megszakad*, hacsak a jog másként nem rendelkezik; 5) *megindul a perfolymat*, s ezáltal az alperes is jogokat nyer a perben (vö. 1459. k. 1. §, 1462. k. 1. §, 1464. k.), s érvényesül az az elv, hogy „a per folyamata alatt semmi újítás ne történjék” (1512. k.). Ez utóbbi elv a per tárgyának megváltoztatását tiltja. Tehát a per folyamatának megindulásától kezdve a vita tárgyát képező jogokat olyan állapotban kell megőrizni, hogy a jogosult személy helyzete csorbát ne szenvedjen<sup>1264</sup>.

**2888** Ha a bíró csupán *viszonylagosan illetéktelen*, az idézés közlésével az ügy még nem lesz sajátja; de illetéktelensége miatt a kifogást még a perfelvétel előtt (vö. 1459. k. 2. §) be kell terjeszteni, s ha illetékesnek nyilvánítja magát, ez ellen fellebbezésnek helye nincs (1460. k. 2. §).

**2889** Az idézés *jogszerű közlésének hiánya* – mint fentebb említettük – a perbeli cselekmények érvénytelenségét vonja maga után (1511. k.), hacsak megjelenés megtörténte

<sup>1263</sup> Vö. PIÑERO CARRION II, 502; mások szerint a hirdetmény útján történő idézés törlésével joghézag keletkezett; vö. LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (10. Erg., Mai 1989) 1509/2.

<sup>1264</sup> Vö. VERMEERSCH-CREUSEN III, 67, nr. 147.

vagy az idézés átvételének megtagadása miatt a jog nem ismeri el automatikusan az idézés közlésének hatását. Megjegyzendő, hogy a cselekmények érvénytelensége közérdeket érintő ügyben, pl. házassági köteléki perben, az ítélet orvosolható semmisségét vonja maga után (1622. k. 5). Orvosolhatatlanul semmis viszont az ítélet, ha az idézés közlésének hiányával valamelyik fél jogát (teljesen) megtagadták a védekezésre (1620. k. 7), pl. ha nem is tudott róla, hogy per folyt ellene, noha címét a bíróság ismerte vagy könnyen megtudhatta volna.

## 105. §. A perfelvétel

### 1. Fogalma, lefolyása

**2890** A perfelvétel (*contestatio litis*) a mai egyházjogban akkor történik, amikor a *bíró határozata rögzíti* a felek kéréseiből és válaszaiból vett *vitás pontokat* (1513. k. 1. §). A felek kéréseit és válaszaikat a peralapító keresetlevélben, az idézésre adott (írásbeli) válaszban vagy a bíró előtt tett szóbeli nyilatkozatokban fejezik ki (1513. k. 2. §). Nehezebb ügyekben a bírónak össze kell hívni a feleket az egy vagy több perkérdés (*dubium*) meghatározására. A perkérdés az a kérdés, melyet az ítéletben meg kell válaszolni (uo.).

**2891** A perkérdés pontjainak egyeztetése (*dubiorum concordantia*) eszerint a felek közötti – akár egyidejű jelenlét nélküli – véleménycsere, melynek eredményeként a bíró a perkérdést meghatározza. Nem azonos magával a perfelvétellel. Perfelvételre mindig, a perkérdésre vonatkozó egyeztető tárgyalásra csak nehezebb ügyekben van szükség.

**2892** Gyakori félreértés, hogy az alperes megismerve a felperes kérését kijelenti, hogy elutasítja a perkérdést. Ám ilyenkor többnyire a felperes állításait vitatja, ez pedig a per tipikus szituációja. Ha pl. az alperes felháborodottan tiltakozik a keresetlevélnek az ellen az állítása ellen, hogy ő a házasságot színlelten kötötte, ezzel nem a perkérdést vetette el. Ha viszont azt kívánja, hogy a házassági semmisségi per ne az alperes színlelése, hanem a felperesnek a házassági terhek vállalására való képtelensége címén folyjék, akkor ezzel valóban a perkérdést illetően jelentkezik nézeteltérés.

**2893** A bírónak azt a határozatát, melyben a perkérdésekről dönt *közölni kell a felekkel*. Ezek – ha még nem adták beleegyezésüket – tíz napon belül a bíróhoz folyamodhatnak a perkérdés megváltoztatásáért. Az ilyen kérdést magának a bírónak a határozatával a lehető leggyorsabban el kell döntenie (1513. k. 3. §).

### 2. A percím módosítása

**2894** A már rögzített perkérdést, nevezetesen a jogvita benne foglalt pontjait csak új bírói határozattal lehet érvényesen megváltoztatni. Ezt súlyos okból, a fél kérésére, a többi felek meghallgatásával és érveik mérlegelésével lehet csak kiadni (1514. k.).

**2895** A házassági semmisségi perekben a jogvita pontjainak magukban kell foglalniuk azt is, hogy milyen jogcímen kérik az érvénytelenség kimondását (1677. k. 3. §). Ennek a jogcímnak (percímnak) a módosítása a fenti úton nehézkesnek tűnik, kivált ha a bíró nem óhajt eleget tenni a fél módosítási kérelmének<sup>1265</sup>. De már az is idővesztést okozhat, hogy a bírónak, ha a bizonyítékokból a házasság semmissége egy a perkérdésben nem szereplő okból látszik igazoltnak, mielőtt ezen az alapon ítélné, valamelyik fél kérésére és a többiek

---

<sup>1265</sup> Vö. LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (10. Erg., Mai 1989), 1514/3–4 (a szerző szerint egyébként a személyek állapotáról folyó ügyekben a jogvita tárgya a személyi állapot tisztázására való jogigény, melyet a perben érvényesítenek, vö. uo. 1513/8).

meghallgatására van szüksége<sup>1266</sup>. Ha a percím módosításból jogvita keletkezik, ez mellékes ügyet (vö. 1587–1591. k.) képez (Comm 16, 1984, 67).

### 3. A perfelvétel hatása

**2896** Az 1515. k. szerint csak a perfelvételkor szűnik meg az *idegen dolog birtokosának jóhiszeműsége*. Ha tehát a dolog visszaszolgáltatására ítélik, köteles a perfelvétel után keletkezett károkat megtéríteni, s a dolognak ettől fogva adódott gyümölcseit, jövedelmeit visszaadni. Ezt a rendelkezést több szerző feleslegesnek ítéli, hiszen az 1512. k. szerint a dolog már az idézés közlésével megszűnik érintetlennek lenni, s megszakad az elbirtoklás is.

### 4. A bizonyítékok előadásának határideje

**2897** A perfelvétel után a bíró köteles *megfelelő időt kijelölni* (határidő kitűzésével, vö. 1465. k.) a felek számára bizonyítékaik előadására és a bizonyítás elvégzésére (1516. k.).

---

<sup>1266</sup> Éppezért egyesek olyan megfogalmazásokkal is kísérleteznek, hogy a házassági semmisségi perben a kérésnek a perkérdésben megfogalmazandó jogcíme ne egy-egy konkrét kánoni érvénytelenítő tényállást határozzon meg, hanem csak a három alapvető jogcím valamelyikét: valamelyik fél jogképességének hiányát, a kellő beleegyezés hiányát vagy a formahiányt. A jelenlegi gyakorlat azonban ezt még nem tekinti elegendőnek.

## 106. §. A per folyamata

### 1. Fogalma

**2898** A per folyamata (litis instantia, instantia) *a perbeli cselekmények sorozata az idézéstől a perdöntő ítéletig* vagy a per más jogszerű befejezéséig (1517. k.). A per megszűnésének az ítélettől különböző okai lehetnek: 1) *közvetlenek*, ha magát a pert érintik (a perfolyamat elévülése, vö. 1520. k., a pertől való elállás, vö. 1524. k.); 2) *közvetettek*, ha a per tárgyat érintik (a kereset megszűnése, a vitatott tárgy megszűnése); 3) *perenkívüliek* (a felek kiegyezése, vö. pl. 1713–1714. k.).

**2899** A perfolyamat főbb állomásai, mint említettük, a bizonyítás, a periratok közzététele, a perbezárás, a tárgyalás és az ítélet. Ezekre a továbbiakban külön térünk ki. Ehelyütt csupán magának a per folyamatának a változásairól és sajátos megszűnési módjairól szólnunk.

### 2. Változások a féllel történt események miatt

**2900** Ha a perbezárás előtt a peres fél meghal vagy állapotja megváltozik, illetve megszűnik az a hivatala, melynek alapján eljár, a perfolyamat *felfüggesztődik*, amíg az illető örököse, utóda vagy az, akinek érdekében áll, a pert nem folytatja (1518. k. 1).

**2901** A perfolyamat abban az értelemben *függesztődik* fel, hogy a cselekmények szünetelnek, de a velük kapcsolatos határidők – különösen a perfolyamat megszűnését maga után vonó elévülés ideje – nem telnek.

**2902** Ha ugyanez a perbezárás után történik, a bíró *köteles folytatni* az eljárást, de előbb meg kell idéznie a képviselőt, ha van, vagy ennek hiányában az elhunyt örökösét vagy utódát (1518. k. 2. §).

### 3. Változások a gyám vagy a gondnok miatt

**2903** Ha a gyám, a gondnok vagy az 1481. k. 1. és 3. §-a szerint szükséges képviselő (de nem a büntető ügyekben szereplő védő) megválal tisztségétől, a per folyamata felfüggesztődik mindaddig, míg ezt a szerepet más át nem veszi (1519. k. 1. §). A bíró *ilyenkor köteles* más gyámot vagy gondnokot kinevezni. Perbeli képviselőt azonban csak akkor nevezhet ki, ha ezt a fél a bíró által kijelölt rövid határidőn belül nem tette meg (1519. k. 2. §).

### 4. A perfolyamat elévülése

#### a. Az elévülés feltételei

**2904** Ahhoz, hogy a perfolyamat elévüljön két alapvető feltétel szükséges: 1) A *felek* (és nem a bíróság!) *tétlensége*, vagyis hogy semmilyen perbeli cselekményt nem végeznek, noha ezt semmilyen akadály nem gátolja. 2) E tétlenségnek a *jogban megszabott időtartama*. Ez az egyetemes jog szerint *hat hónap*, ám a részleges törvény más határidőt is előírhat (1520. k.).

**2905** Noha az 1520. k. *a felek* tétlenségéről beszél, első fokon gyakorlatilag csak a *felperes* tétlensége vezet a per elévüléséhez, hiszen az alperesnek nincs olyan teendője, mely a per folyamathoz nélkülözhetetlen lenne. Más a helyzet akkor, ha az ítélet ellen az alperes fellebbezett. Ilyenkor fellebbviteli fokon az ő tétlensége is a per elévülését vonja maga után<sup>1267</sup>.

**2906** A per folyamat megszűnéséhez az 1917-es CIC 1736. kánonja első fokon két év, fellebbviteli fokon egy év tétlenséget kíván a felek részéről. Ez az idő most egységesen minden fokon hat hónap. A részleges törvény pedig még ennél is rövidebb elévülési határidőt szabhat ki a per meggyorsítására.

### b. Az elévülés érvényesülési módja

**2907** A per folyamat megszűnése *magánál a jognál fogva* áll be, tehát nem csupán a kinyilvánítás következtében. Ha viszont az elévülés megtörtént, ezt a bíró hivatalból is *köteles kinyilvánítani*. Ez a megszűnés mindenkivel, tehát kiskorúakkal és a kiskorúakkal azonos elbírálás alá eső személyekkel szemben is érvényesül. Ha a per a *gyám, a gondnok, az ügyintéző vagy a képviselő* tétlensége miatt évült el, velük szemben kártérítési követelésnek van helye, hacsak nem igazolják, hogy vétlenek (1521. k.).

### c. Az elévülés hatása

**2908** Ha a per folyamat elévült, az *eljárás iratai* hatásukat veszítik. Az ügy iratai viszont, vagyis azok amelyek a dolog érdemi részére vonatkoznak, nem válnak semmissé, sőt ugyanazon személyek közt ugyanarról a dologról keletkezett másik perben is érvényesek lehetnek. Más személyekre vonatkozólag azonban csak okirat erejével bírnak (1522. k.).

### d. Az elévült per költségei

**2909** Az elévült per költségeit illetően a felek közül ki-ki a saját költségeit viseli (1523. k.).

**2910** Az 1523. k. igen tömör fogalmazása miatt („*quas... fecerit*”) sok fordító és magyarázó nem tett világos különbséget az egyes felek által kifizetett (részükről felmerült) és az általuk akár maguknak, akár másoknak okozott kiadások között<sup>1268</sup>. Noha egyesek kifejezetten hangsúlyozzák, hogy itt a felek által *okozott* költségekről van szó<sup>1269</sup>, a kánon története ezt nem támasztja alá. Szövege ugyanis az 1917-es CIC 1739. kánonjából ered, melyet az akkori olasz polgári perrendtartás fényében („*ciascuna delle parti sopporta le proprie spese del giudizio perento*” – art. 342) kifejezetten úgy magyaráztak, hogy ki-ki a saját költségeit viseli, mivel mindkét fél hanyagságának szerepe van az elévülésben<sup>1270</sup>. Bár a fentebb mondottak értelmében az elévülés első fokon a *felperes* hanyagságától függ, s ezért az alperes terhelése esetleges saját költségeivel igazságtalannak tűnhet, a szabály hagyományos értelmezése mégsem látszik tarthatatlannak. A bíróságok ugyanis gyakran –

<sup>1267</sup> Vö. LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (10. Erg., Mai 1989) 1520/1.

<sup>1268</sup> Vö. ET 1015; *Código BAC 750* (az egységes spanyol fordítás szövegét hozza: „*que haya realizado*”); *Codex Iuris Canonici. Codex des kanonischen Rechtes. Lateinisch – deutsche Ausgabe*, Kevelaer 1984, 671 („*von ihr gemachten Auslagen*”).

<sup>1269</sup> LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (10. Erg., Mai 1989), 1523/1.

<sup>1270</sup> CORONATA III, 170, 3. jegyz., nr. 1264.

házánkban kivétel nélkül – csakis a felperestől kérnek előre pénzt a (rendkívül alacsony) perköltségekre. Az elévült per igazi vesztese a bíróság munkatársai és azok az egyes cselekményekkel megbízott papok és világiak, akik ingyen vagy jelképes díjazásért munkát végeztek az ügyben, amelyben így lelkipásztori eredmény nem született. Ha a per elévülése után a bíróságnak még külön kellene foglalkoznia azzal, hogy melyik kiadást mennyiben okozta valamelyik fél, ez csak további megterhelés lenne.

## 5. Elállás a pertől

**2911** A per egészétől való elállás (*renuntiatio instantiae*) a *felperes* joga, mellyel a per bármely szakaszában és bármely fokán élhet. Valamely *perbeli cselekménytől*, vagy akár mindegyiktől, mind a felperes, mind az alperes elállhat (1524. k. 1. §).

**2912** A *gyámoknak és a jogi személyek ügyintézőinek* a pertől való elálláshoz azok tanácsára vagy beleegyezésére van szükségük, akiknek ilyen közreműködését a *rendkívüli ügyintézéshez* tartozó cselekményekhez ki kell kérniük (1524. k. 2. §).

**2913** A pertől való elállás *érvényességéhez* szükséges: 1) hogy *írásban* történjék; 2) a *fél* vagy *különleges megbízással rendelkező képviselője* aláírja; 3) a *másik féllel közöljék*; 4) az *elfogadja* vagy legalább ne támadja meg; 5) a *bíró engedélyezze* (1524. k. 3. §).

**2914** A bírótól engedélyezett elállás hatásai azokra a cselekményekre nézve, melyektől elálltak, azonosak a per folyamata megszűnésének következményeivel. Az a fél, aki valamely cselekménytől eláll, köteles az illető cselekmény költségeinek viselésére, ha ilyenek felmerültek (1525. k.).

## 107. §. A bizonyítási eljárás

### 1. Általános tudnivalók

#### a. A bizonyítás terhe

**2915** Aki valamit állít, illetve valamit keresettel igényel, annak kell a bizonyításról gondoskodnia (1526. k. 1. §)<sup>1271</sup>. *Nem szorul bizonyításra:* 1) amit maga a törvény vélelmez; 2) az olyan tény, amit az egyik peres fél állít, a másik pedig elfogad, hacsak a jog vagy a bíró nem követel mégis bizonyítékot, mint pl. a házassági semmisségi perekben (1526. k. 2. §).

**2916** Azt, hogy a bizonyításról valamelyik félnek gondoskodnia kell, a kánonjog úgy fejezi ki, hogy az illetőre hárul a bizonyítás *terhe* (onus). A perben a terhek különböznek a szorosán vett perbeli kötelezettségektől, mivel ez utóbbiakat szankciókkal lehet sürgetni. A terhek esetében a „szankció” csupán abban áll, hogy nem teljesítésük esetén jogainak gyakorlásában az érintett személyt hátrányok érik. Ha azonban a dolog mélyére nézünk, a teher és a kötelezettség között a különbség nem is olyan alapvető. A jogi normáról szólva már a kánonjog előzetes tudnivalóinak körében említettük, hogy olyan jogfogalommal dolgozunk, melyben a jogi jelleghez nem nélkülözhetetlen a kikényszeríthetőség (mely a terhek esetében hiányzik), hanem csupán az intézményes szankcionáltság. Ha tehát egy jogszabály valamilyen jog gyakorlását egy bizonyos teherhez köti, ezáltal a joggal élni szándékozó személyt – feltételesen, viszonylagosan – kötelezi<sup>1272</sup>.

#### b. A bizonyítékok

**2917** Az általános elv az, hogy bármilyen bizonyíték felhozható, ami az ügy eldöntéséhez hasznosnak tűnik és megengedett (1527. k. 1. §). A bíró azonban *elutasíthatja* a fél által kívánt bizonyítékot (pl. az általa bejelentett tanút). Ilyenkor a fél ragaszkodhat a bizonyíték engedélyezéséhez. Az erről támadt mellékes kérdést maga a bíró dönti el, mégpedig a lehető leggyorsabban (1527. k. 2. §, 1629. k. 5). A CIC egyes bizonyítékfajtáknak külön fejezetet szentel. Ezek: a felek nyilatkozatai, az okiratok, a tanúvallomások, a szakértők, a bírói kiszállás és a bírói szemle, valamint a vélelmek.

**2918** Ha a fél vagy a tanú *nem hajlandó a bíró előtt kihallgatásra megjelenni*, ki lehet hallgatni a bíró által kijelölt *világi* személy útján is, vagy kívánni lehet, hogy közjegyző előtt vagy más törvényes módon tegyen nyilatkozatot (1528. k.).

<sup>1271</sup> Vö. SCHOUPPE, in *ComEx* IV/2, 1275–1281.

<sup>1272</sup> Ilyen tágabb értelemben véve a kötelezés fogalmát, a teher (onus) inkább a pozitív kötelezettség, mint a megengedés kifejezésének látszik, vö. ERDŐ, P., *Expressiones obligationis et exhortationis in Codice Iuris Canonici*, in *Per* 76 (1987) 19. Más – inkább formai szempontú – megkülönböztetés szerint a csupán terheket megállapító kánonok egyáltalán nem parancs jellegűek, vö. WÄCHTER, L., *Gesetz im kanonischen Recht. Eine rechtssprachliche und systematisch-normative Untersuchung zu Grundproblemen der Erfassung des Gesetzes im Katholischen Kirchenrecht* (MThSt kan. Abt. 43), St. Ottilien 1989, 288. Mivel azonban az intézményes szankció itt is fennáll, kétségtelennek látszik, hogy tartalmilag ilyenkor is pozitív magatartást kívánó kötelező jogszabályról – a fent idézett írásunkban alkalmazott elég durva megkülönböztetés kategóriái szerint tág értelemben „parancsról” -van szó; vö. PIÑERO CARRION II, 510 („obligación de probar”).



**2919** A jog külön említi a bíró által kijelölt *világi* útján történő kihallgatás lehetőségét. Ha a kihallgatást a püspöktől tartósan kijelölt ügyhallgató (1428. k.) vagy a bírótól az adott kihallgatásra megbízott (1561. k.) kihallgató végzi, akkor ő valódi (legalább delegált) bírói hatalommal rendelkezik a kihallgatás elvégzésére, s érvényesek rá e tekintetben a CIC-nek a bíróról szóló kijelentései. Az itt említett világi azonban nem ügyhallgató, sem formálisan megbízott kihallgató, nem gyakorol bírói hatalmat, hanem a bírósági formalitások nélkül<sup>1273</sup> jár el. Viszont csak akkor lehet élni ilyen módszerrel, ha a kihallgatandó elutasítja a bíró előtti megjelenést. Megjegyzendő azonban, hogy ezt a világit is a bíró jelöli ki, eltérően a közjegyzőtől, akit a nyilatkozó személy maga választhat meg<sup>1274</sup>.

### c. A bizonyítékok összegyűjtésének ideje

**2920** Normális körülmények között a bírónak csak a *perfelvétel után* szabad bizonyítékokat gyűjtenie. Ennél korábban a bíró ezt csak *súlyos okból* teheti meg (1529. k.). Az 1917-es CIC 1730. k. szerint ehhez megfelelő ok is elegendő volt. A jelenlegi szigorúbb feltételt az indokolja, hogy sokféle szokássá vált a bizonyítékoknak a perfelvétel előtti összegyűjtése, melyet gyakran épp az ügyvédek végeztek (*Comm* 16, 1984, 64).

## 2. A felek nyilatkozatai

### a. A felek kihallgatása

**2921** A bíró az igazság pontosabb feltárása érdekében mindig kihallgathatja a feleket. Ezt köteles is megtenni a felek egyikének kérésére, vagy ha egy tény igazolását közérdek kívánja (1530. k.). Ez a fajta bizonyítás tehát *mindig lehetséges*, sőt az említett esetekben *kötelező* is.

**2922** A kihallgatás kérdéseit a *bíró teszi fel*. A felek, az ügyész és a kötelékvédő benyújthatnak a bírónak *kérdőpontokat*, hogy a bennük szereplő kérdéseket a kihallgatáskor feltegye (1533. k.).

**2923** A *kötelékvédőt* a mai jog csak felhatalmazza a felekhez szóló kérdések beterjesztésére, de nem kötelezi erre. A kérdőpontok összeállítása korábban a házassági perekben a kötelékvédő feladata volt (vö. 1917-es CIC 1968. k. 1). Mivel azonban a CIC ezt már sehol nem említi, s az 1552. k. csak arról szól, hogy az a fél, aki a kihallgatást kéri, köteles kérdőpontokat javasolni a bírónak, a hatályos jog szerint a felteendő kérdéseket végső soron a bíró határozza meg. A kötelékvédő – ha kívánja – javaslatot tehet erre, de a javasolt kérdéseket a bíró adott esetben elhagyhatja, módosíthatja, kiegészítheti<sup>1275</sup>. A gyakorlatban ezek szerint a kérdőpontokat az *ügyvéd* írja a felek nevében, ha ügyvéd szerepel a perben. Már e kérdések összeállításának feladata is gyakran szükségessé teszi szentszéki ügyvédek alkalmazását<sup>1276</sup>.

<sup>1273</sup> Vö. *Código EUNSA* 920. Egyesek hangsúlyozzák, hogy a házassági perben a bíróság előtt vallomásra nem hajlandó fél vagy tanú kötetlen beszélgetésben való megkérdezése és arról utólag feljegyzés készítése lehet az ilyen bizonyítékszerzés módja. Pl. a bíró megbízhatja a plébánost, hogy az kérjen fel egy világit e beszélgetés lefolytatására az érintettel, vö. WIRTH, P., *Anmerkungen zum Beweisrecht des CIC/1983*, in GABRIELS, A.–REINHARDT, H. J. F. (Hrsg.), *Ministerium iustitiae. Festschrift für Heribert Heinemann zur Vollendung des 60. Lebensjahres*, Essen 1985, 401, 3. jegyz.

<sup>1274</sup> Vö. LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (10. Erg., Mai 1989), 1528/1.

<sup>1275</sup> FLATTEN, *Die Eheverfahren* 989.

<sup>1276</sup> Vö. ERDŐ, *Újítások* 12. 16.

**2924** A felek kihallgatásának *módját illetően* azokat a szabályokat kell megfelelően alkalmazni, melyeket a CIC a tanúk kihallgatására állapít meg (1534. k., vö. 1548. k. 2. § 1, 1552. k., 1558–1565. k.).

#### **b. A válaszadás kötelezettsége**

**2925** A bíró által törvényesen kért fél köteles: 1) *válaszolni*; 2) a *teljes igazságot* elmondani (1531. k. 1. §). Ha a fél a válaszadást *megtagadja*, a bírónak kell megállapítania, hogy mit jelent ez a tények igazolása szempontjából. Megjegyzendő, hogy büntető perben a vádlott nem köteles beismerő vallomást tenni (1728. k. 2. §). Éppen ezért nem is kerülhet sor a vallomásnak a fenti értelemben vett megtagadására, melyből a bírónak joga lenne bűnösségére következtetni.

#### **c. A felek esküje**

**2926** Ellentétben az 1917-es Egyházi Törvénykönyvvel (1917-es CIC 1829–1836. k.), a hatályos jog a felek esküjét nem tekinti külön, önálló bizonyítéknak, ezért nem szentel neki önálló fejezetet a bizonyítékok sorában. Ez az eskü ugyanis csupán a felek kijelentéseit erősíti meg.

**2927** A felek esküjét a bíró veszi ki, azaz az ő felszólítására és előtte teszik le azt. A bíró *köteles* megesketni a feleket a közérdeket érintő esetekben, mégpedig előre, az igazmondásra, vagy legalább utólag, a mondottak igazságára, hacsak súlyos okból ennek ellenkezője nem ajánlatos (pl. a fél nem hajlandó elvi okból az esküre). Csupán magánérdeket érintő ügyekben a bíró szabad belátása szerint *megesketheti* a feleket (1532. k.). Amikor az eskü kötelező, már nincs előírva kifejezetten annak kétszeri – a vallomás előtti és utáni – letétele, mint a régi jogban (SC Sacr, Instr., *Provida Mater*, 1936. VIII. 15, art. 96. 104: AAS 28, 1936, 333, 335). Egyes szerzők a kétszeri esküt továbbra is szükségesnek tartják<sup>1277</sup>, mások szerint a bíró nem köteles kétszeri eskü kérésére<sup>1278</sup>. A két eskü egymáshoz való viszonyát illetően a vélemények megoszlanak.

**2928** Egyesek szerint alapvetően az előzetes eskü a kötelező (és csupán az), ha azonban erre nem kerül sor, legalább utólagos eskü szükséges<sup>1279</sup>. Mások szerint az utólagos eskü a fontos, erre ugyanis mindig szükség van, ha viszont a bíró kívánja, ezen kívül még előzetesen is megesketheti a feleket<sup>1280</sup>. Függetlenül a különböző értelmezési lehetőségektől, az 1532. k. szövegének alapján annyi kétségtelen, hogy szabályos és elégséges, ha a felek csak kihallgatás után tesznek esküt.

#### **d. A perbeli beismerés**

**2929** A perbeli beismerés (*confessio iudicialis*) az 1535. k. meghatározása szerint az illetékes bíró előtt tett szóbeli vagy írásbeli állítás, melyet valamelyik fél a per tárgyával

<sup>1277</sup> Pl. WIRTH, P., *Das Streitverfahren*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 977.

<sup>1278</sup> *Código BAC* 775.

<sup>1279</sup> LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (10. Erg., Mai 1989), 1532/2.

<sup>1280</sup> WIRTH, *Anmerkungen zum Beweisrecht des CIC/1983* 396.

kapcsolatban akár a bíró kérdésére, akár önként önmaga ellen tett. A perbeli beismerés különösen súlyos bizonyíték. Valaha a bizonyítékok királynőjének is nevezték.

**2930** Különösen büntető perekben, a korai középkortól fogva a világi bíróságok kiemelt jelentőséget tulajdonítottak a gyanúsított nyilatkozatának. Ez a szemlélet a kínvallatás módszerének terjedéséhez is hozzájárult<sup>1281</sup>. A különböző tudományágak fejlődése egyrészt a bizonyítás egyéb eszközeinek jelentőségét növelte, másrészt pedig a felek nyilatkozatainak tulajdonított különleges bizonyító erő iránt is kétségeket ébresztett.

**2931** A hatályos kánonjogban a perbeli beismerés *bizonyító ereje* az ügy jellegétől függ. *Csupán magánérdeket* érintő ügyben az egyik fél perbeli beismerése *teljes bizonyítéknak* számít, vagyis mentesíti a többi feleket a bizonyítás terhétől (1536. k. 1. §). *Közérdeket* érintő ügyekben sem a perbeli beismerés, sem a felek más kijelentései *nem teljes bizonyítékok* önmagukban. Bizonyító erejüket a bírónak az ügy többi körülményeivel együtt kell mérlegelnie, de teljes bizonyító erőt csak őket teljesen megerősítő egyéb elemekkel együttesen tulajdoníthat nekik (1536. k. 2. §).

**2932** *A peren kívüli beismerésről* (confessio extrajudicialis), ha a perben hivatkoznak rá, a bírónak az összes körülmények figyelembevételével kell megállapítania, hogy milyen jelentősége van (1537. k.).

**2933** Sem a beismerésnek, sem a felek más nyilatkozatainak nincsen semmi bizonyító ereje, ha bebizonyosodik, hogy azokat *ténybeli tévedésből* tették, vagy tőlük *erőszakkal* vagy *súlyos megfélemlítéssel* csikarták ki (1538. k.). A megtévesztés itt külön nem jön számításba, de a hatására létrejött tévedés a fentiek szerint értékelendő (*Comm* 11, 1979, 104). A tévedés az erőszak és a félelem bizonyító erőt megszüntető hatása csupán a felek kijelentéseinek azokkal az elemeivel szemben érvényesül, amelyekre vonatkozott. A vallomás többi részének bizonyító erejét nem szünteti meg.

### 3. Az okiratok

#### a. Az okiratok fogalma, fajai és használata

**2934** A Codex nem ad általános meghatározást az okiratokról, noha ezt a CIC előkészítése során egyesek kérték. Annyit azonban az átdolgozó bizottságban sikerült tisztázni, hogy a jog okiraton (documentum) iratokat ért, nem pedig magnetofon felvételeket vagy a tények más hasonló eszközzel rögzített emlékeit (*Comm* 11, 1979, 105).

**2935** Az Egyházi Törvénykönyv *közokiratokat* (documenta publica) és *magánokiratokat* (documenta privata) különböztet meg. *Egyházi közokiratnak* olyan okiratokat nevezünk, melyeket egyházi hatósági közeg állít ki hivatali hatáskörében, a jogban előírt alakiságok megtartásával (1540. k. 1. §). *Világi közokiratoknak* azokat az iratokat nevezzük, melyek az adott helyen érvényes világi jog szerint ilyennek minősülnek (1540. k. 2. §). Minden egyéb okirat *magánokirat* (1540. k. 3. §).

---

<sup>1281</sup> Vö. pl. KATONA G., *Bizonyítási eszközök a XVIII-XIX. században. A kriminalisztika magyarországi előzményei*, Bp. 1977, 152–178.

**2936** Mindenfajta perben *megengedett* az okiratokkal való bizonyítás. Bizonyítékul mind köz-, mind pedig magánokiratokat fel lehet használni (1539. k.).

### **b. Az okiratok bizonyító ereje**

**2937** A *közokiratok* – önmagukban is – hitelesen tanúsítják mindazt, amit *főként és közvetlenül* állítanak, hacsak nyilvánvaló bizonyítékok nem cáfolják őket (1541. k.). Így pl. egy keresztlevél teljes bizonyíték a keresztelés tényére, de nem teljes bizonyíték a szülők lakcímére vagy foglalkozására nézve. Tehát a közokiratok valódi törvényes bizonyítékok, melyek kötik a bírót.

**2938** A közokiratot kiállító személy hivatalának gyakorlásaként azokat a cselekedeteket tanúsíthatja okiratában, melyeket maga végzett vagy ismert meg közvetlenül (személyesen tapasztalt) vagy közvetve, azaz olyan személytől, aki maga végezte azokat és hozta őket tudomására szóban vagy írásban, minősített tanúként (vö. 1573. k.)<sup>1282</sup>. Ha tehát pl. a plébános beanyakönyvezi a káplán által végzett keresztelést, közokiratot állít ki. Ha viszont pl. a jegyző vagy a bíró tanúsítja, hogy a felek előtte kijelentették, korábban szerződést kötöttek egymással, az erről kiállított okirat csak a kijelentésre, de nem a szerződés tényére nézve teljes bizonyíték.

**2939** A *magánokiratok* bizonyító ereje különböző: 1) a fél által elismert vagy a bíró által elfogadott magánokirat szerzőjével, aláírójával, illetve azokkal szemben, akikre az ügy tőlük maradt, a peren kívüli beismeréssel egyenlő bizonyító erővel rendelkezik; 2) másokkal szemben bizonyító ereje olyan, mint a felek beismerésnek nem számító kijelentéseie (1542. k., vö. 1536. k. 2. §).

**2940** Ha az okiratban törlések, javítások, közbeszúrások vagy más *hibák* vannak, a bírónak kell megítélnie, hogy van-e és mekkora a bizonyító ereje az ilyen iratnak (1543. k.).

### **c. Az okiratok felmutatása**

**2941** Az okiratnak a perben csak akkor van bizonyíték értéke, ha felmutatják, mégpedig eredetiben, vagy hiteles másolatban, és *letétbe is helyezik* a bíróság irodájában. Erre azért van szükség, hogy az iratot a bíró és a másik fél tanulmányozhassa (1544. k.). A gyakorlatban a felmutatás és a letétbe helyezés egyszerre történik meg azáltal, hogy az iratot a keresetlevélhez mellékelve vagy külön megküldik a bíróságnak. Lehetnek olyan okiratok, melyek a két fél *közös* tulajdonát képezik vagy a felek közti ügyletet tanúsítanak. Ezek bemutatását a bíró az eljárás során elrendelheti (1545. k.).

**2942** *Nem köteles* senki olyan okirat bemutatására, még ha az közös is, amelyet a kötelező titoktartás megsértésének, vagy a magukat, házastársukat, közeli rokonaikat, sógoraikat fenyegető becsületbeli károsodásnak, veszélyes zaklatásnak vagy súlyos hátránynak a veszélye nélkül nem lehet közölni (1546. k. 1. §). Megjegyzendő azonban, hogy a bíró ilyenkor is elrendelheti az okiratok egyes részleteinek betérjesztését, ha azok a fenti károsodások veszélye nélkül másolatban bemutathatók (1546. k. 2. §).

---

<sup>1282</sup> Vö. VILLAR, A., *La prueba documental pública en las causas matrimoniales*, Pamplona 1977, 65; GARCIA FAILDE 117.

## 4. A tanúvallomások

### a. A tanúk és a tanúbizonyítás

**2943** A *tanúk* olyan személyek, akik az ügyben nem peres felek (vagy azok segédei), és nem tartoznak a bírósághoz (1550. k. 2. § 1), s akik a perben az előírt formában nyilatkozatot tesznek a per tárgyával kapcsolatban. A *tanúkkal való bizonyítás* abban áll, „hogyan egy, az eljárásban részt nem vevő személy a bíró előtt kijelentést tesz a megállapításra szoruló tényekről”<sup>1283</sup>.

**2944** A *bíró* szerepe a tanúkkal való bizonyítás vezetése és felügyelete terén nem csupán passzív, hanem tevőleges (vö. 1452. k., 1550. k. 1. §, 1554. k., 1558–1560. k., 1563. k.).

**2945** A tanúkkal való bizonyítás – a bíró vezetésével – *minden ügyben megengedett* (1547. k.), a házassági ügyekben pedig különösen is fontos<sup>1284</sup>. A tanúbizonyítás túlnyomó jelentősége ezekben a perekben nem ritkán onnan is adódik, hogy nem szerezhették be kellő okiratok vagy szakértői vélemények. Az egyházi bíróság ugyanis többnyire nem rendelkezik eszközökkel arra, hogy ezekhez az érintett fél akarata ellenére hozzájusson. A szakértői vizsgálat megtagadását a fél részéről általában szintén nem lehet a vizsgálatot megtagadó állítása elleni bizonyítéknak értékelni. Tehát pl. ha az egyik fél pszichés képtelensége vagy impotenciája címén a másik fél támadja a házasságot, abból hogy az érintett magát egészségesnek mondja és megtagadja az orvosi vizsgálaton való részvételt, még nem lehet az adott betegség meglétére és így a házasság érvénytelenségére következtetni. Ilyenkor különös súlya lehet a tanúknak. Többnyire vulgáris módon megfogalmazott vallomásaik pontos értékelése azonban a bíróságot nehéz feladat elé állíthatja.

### b. A tanúzási kötelezettség

**2946** Ha a tanút vele szabályosan közölt bírói határozattal megidézik (1556. k.), köteles *megjelenni* vagy közölni távollétének okát a bíróval (1557. k.). A törvényesen kérdező bírónak a tanú köteles elmondani az igazságot (1548. k. 1. §).

**2947** *Mentesülnek* a válaszadás kötelezettségétől: 1) A *klerikusok* azokkal a dolgokkal kapcsolatban, amelyekről szent szolgálatukra tekintettel szereztek tudomást. Megjegyzendő, hogy vannak olyan esetek, mikor a klerikusok (vö. 1550. k. 2. § 2, lásd alább) nem csupán nem kötelesek tanúskodni, hanem képtelenek is rá. 2) A *hivatali titoktartásra kötelezett* személyek, pl. köztisztviselők, orvosok, szülésznők, ügyvédek, jegyzők stb., azokkal a dolgokkal kapcsolatban, melyekre a titoktartás vonatkozik. A titoktartási kötelezettség alapja lehet az is, ha valaki hivatalból csupán tanácsot adott. 3) Akik *attól tartanak*, hogy vallomásuk miatt őket, házastársukat, közeli rokonukat, sógorukat becsületbeli károsodás, veszélyes zaklatás vagy más súlyos baj éri. Ez utóbbi körülmények, mint láttuk, az okiratok bemutatásának kötelezettsége alól is mentesítenek (1548. k. 2. §).

<sup>1283</sup> SCHWENDENWEIN, H., *Das neue Kirchenrecht. Gesamtdarstellung*, Graz–Wien–Köln 1983, 490.

<sup>1284</sup> Vö. FALÍDE, in *ComEx* IV/2, 1326–1328.

### c. A tanúzási képesség

**2948** Az általános elv az, hogy mindenki lehet tanú, hacsak a jog kifejezetten el nem tiltja ettől. Ez a tilalom lehet teljes vagy részleges (1549. k.).

**2949** Az 1917-es CIC 1757. kánonja a tanúskodástól eltiltott személyeket három csoportra osztotta: *alkalmatlanoknak* (non idonei) a serdületlen korúakat és a gyengeelméjűeket tekintette; gyanúsaknak (suspecti) a kiközösítetteket, hamisan esküvőket, jogbecsteleneket, ha már ezt az állapotukat ítéletben kimondták vagy kinyilvánították, az erkölcsük miatt hitelre nem méltókat, valamint a peres fél nyilvános és súlyos ellenségeit; *képteleneknek* (incapaces) pedig azokat a külön személycsoportokat, akikről a jog mondott ki külön tanúskodási tilalmat. Az első kategóriába tartozókat a jog azért tiltotta el a tanúzástól, mert feltételezte tudásuk és megértési képességük elégtelenségét. A második csoport tagjai esetében az igazmondás hiányát tételezte fel. Az első két csoportba sorolt személyek kihallgatása bírói határozat alapján lehetséges volt, de kijelentéseiket csak jelnek s nem teljes értékű tanúvallomásnak volt szabad értékelni (1917-es CIC 1758. k.). A hatályos CIC már senkit nem minősít eleve gyanúsaknak, a korábban alkalmatlanoknak nevezettek csoportját nem ezen a néven említi, s azt sem tiltja meg kifejezetten, hogy vallomásukat a bíró adott esetben igazi tanúvallomásként értékelje<sup>1285</sup>. A képtelenek kategóriája megmaradt ugyan – részben a közérdek (pl. gyónási titok) védelmében, részben pedig a részrehajlás elkerülésére –, de jelentősen csökkent az ide sorolt személyek köre. A házastársak és a rokonok már semmilyen perben nem minősülnek a tanúzásra eleve képtelennek.

**2950** *Természetes korlátaik miatt* nem szabad tanúskodni engedni a *tizennégy éven aluli kiskorúakat* és a *gyengeelméjűeket*. A bíró határozata alapján azonban, mely ezt hasznosnak nyilvánítja, meg lehet hallgatni őket (1550. k. 1. §).

**2951** Ha valaki a tényeket tizennegyedik életévének betöltése előtt tapasztalta, e kor elérése után róluk valódi tanúként kihallgatható<sup>1286</sup>.

**2952** Ha valaki nem szellemi elégtelenségben, hanem testi fogyatkozásban szenved (pl. süket, vak), nincs kizárva a tanúzásból, hiszen amiről képes volt tudomást szerezni, arról vallomást is tehet, ha képes kifejezni magát<sup>1287</sup>.

**2953** *Jogilag képtelenek* a tanúskodásra: 1) A peres *felek* és *segédek* (akik nevükben vesznek részt a perben, az ügyvédek, egyéb segítők, akkor is, ha ezt a szerepet az ügyben csak korábban töltötték be, de már nem folytatják), valamint a *bíró és segédei* (1550. k. 2. § 1). A felek tanúzási képtelenségét a CIC azért említi, mert nem határozta meg külön a tanú fogalmát úgy, hogy az a felet már eleve kizárná. 2) A *gyónással kapcsolatos titoktartásra* kötelezettek. Ez utóbbi címen képtelenek tanúzásra a papok minden olyasmivel kapcsolatban, amit a gyónásból tudnak, még akkor is, ha a gyónó kérte őket ezek felfedésére. De képtelenek

<sup>1285</sup> A Codex hallgatásáról egyesek azt jegyzik meg, hogy semmilyen szempontot nem ad az ilyen személyek vallomásának értékeléséhez (vö. *Código EUNSA* 932; GARCIA FAILDE 123). Mások még tovább menve a bíró határozata alapján való meghallgatást kivételnek értelmezik a tanúskodástól eltiltó szabály alól. Eszerint akit így meghallgatnának, annak kijelentése esetleg akár tanúvallomásnak is volna tekinthet (vö. PIÑERO CARRION II, 516). Ezzel ellenkezik az a nézet, mely szerint az 1550. k. 1. §-ában a tanúskodás (testimonium ferre) tilalma abszolút, a meghallgatás (audire) pedig sosem rendelkezhet – a kánonban használt terminológiai különbségtételre tekintettel – a valódi tanúvallomás bizonyító erejével (SCHWENDENWEIN 490–491).

<sup>1286</sup> Vö. pl. SRR, Decis., *Coram Jullien*, 1942. IV. 13, nr. 7: SRR Dec XXXIV, 302.

<sup>1287</sup> Vö. pl. GOYENECHÉ I/2, 41.

tanúskodni a gyónás alkalmával bármi módon hallott dolgokról az összes többi személyek is. A gyónásból hallottakat nem csupán tanúvallomásnak, hanem az igazság legkisebb jelének sem lehet elfogadni. Tehát a bíró semmiféle bizonyító erőt nem tulajdoníthat az erre vonatkozó kijelentéseknek (1550. k. 2. § 2).

#### d. A tanúk megnevezése és kizárása

**2954** A tanúk megnevezésének *jogát* illetően az alapelv az, hogy tanúkat megnevezhetnek a felek, a perben szereplő *ügyész* vagy *kötelékvédő* (vö. 1434. k. 2), valamint ha a közérdek megkívánja, a *bíró* hivatalból (1452. k.).

**2955** *Önként* jelentkező tanúról a Codex már nem beszél. Egyes szerzők azonban megjegyzik, hogy az ilyenek elfogadása vagy elutasítása a bíró belátásától függ (vö. 1917-es CIC 1760. k.)<sup>1288</sup>. Ha a bírónak erről, valamint az ilyen vallomások értékeléséről kell döntenie, szem előtt kell tartani, hogy a rotai joggyakorlat szerint az effajta önkéntes jelentkezés gyanúra adhat okot, különösen ha valamelyik fél az illető kihallgatását ellenzi<sup>1289</sup>.

**2956** A tanúk megjelölésének *módjára* nézve a CIC néhány sajátos követelményt hangsúlyoz. Amikor valaki tanúkkal való bizonyítást kér, meg kell adnia a bíróságnak a tanúk *nevét és lakóhelyét* (1552. k. 1. §). Ugyancsak be kell terjesztenie – legalább a bíró által megjelölt határidőn belül – azokat a pontokat melyekről a tanúkat megkérdeztetni kívánja. Ennek elmaradása az illető tanú kihallgatásáról való lemondásnak minősül (1552. k. 2. §). Ezek a pontok a tanúkhöz intézendő kérdésekre nézve csupán javaslat erejével bírnak. Magukról a kérdésekről, melyeket a tanúnak ténylegesen feltesznek, a bíró dönt (vö. 1547. k.: „a bíró vezetésével”, 1548. k. 1. §, 1561. k.)<sup>1290</sup>. A tanúk kihallgatása előtt *nevüket közölni kell a felekkel*. Így lehetőség nyílik arra, hogy ha a felek az illetőt elfogultnak tartják, még a kihallgatás előtt elutasíthassák (vö. 1555. k., lásd alább). Ha azonban a tanúk nevének előzetes közlése a bíró szerint súlyos nehézséggel járna, elég, ha a tanúvallomások közzététele előtt – amely ma a perközzétételek részét alkotja – kerül sor rá (1554. k.). Sőt, egészen súlyos okból egyes tanúk nevének a féllel való közlésétől a bíró teljesen el is tekinthet az 1598. k. szerint.

**2957** A CIC nem dönti el, hogy a nevek közlésének kötelezettsége *kit terhel*: a másik felet vagy a bíróságot (*Comm* 11, 1979, 112).

**2958** A tanút megnevező fél *lemondhat* az általa kért tanú kihallgatásáról. A másik fél azonban kérelmezheti, hogy a tanút mégis hallgassák ki (1551. k.).

**2959** A tanú kihallgatásának előzetes bírói elutasítására, azaz a tanú kizárására különböző esetekben kerülhet sor. 1) Köteles kizárni a tanút *a bíró hivatalból*, ha bebizonyosodik, hogy fennáll az 1550. k. szerinti körülmények valamelyike (kivéve ha a gyengeelméjűek vagy a tizennégy éven aluliak esetében mégis határozatot hoz kihallgatásukról). 2) Ki kell zárnia a bírónak a tanút *a fél kérésére*, ha a kihallgatás előtt a

<sup>1288</sup> *Código EUNSA* 933.

<sup>1289</sup> Vö. SRR, Decis., *Coram Many*, 1912. V. 25, nr. 17: *SRR Dec* IV, 259; *Coram Jullien*, 1928. XII. 22, nr. 3: *SRR Dec* XX, 505.

<sup>1290</sup> Vö. PIÑERO CARRION II, 516. A szerző hangsúlyozza, hogy az ügyvédek által benyújtott kérdőpontok nem kötelezőek a bíró számára.

kizárás megfelelő oka bebizonyosodik (1555. k.). Ilyen ok nem csupán a tanúzási képtelenség, hanem az elfogultság, esetleg a szavahihetlenség stb. is lehet.

**2960** A tanú kizárására vonatkozó kérdésnek kifogás jellege van. Eldöntése a bírósági személyzet visszautasításáról támadt kérdés analógiájára<sup>1291</sup> a lehető leggyorsabban kell, hogy történjék (1451. k. 1. §), s ellene fellebbezésnek helye nincs (vö. 1629. k. 5). A tanú kizárására irányuló kérdés után a bírónak határidőt kell kitőznie a kérelmező számára a kizárás okának bizonyítására (1466. k.).

**2961** A hatályos CIC már nem szól a tanúk *vallomásának* utólagos elutasításáról (vö. 1917-es CIC 1783–1785. k.).

**2962** Ha túl sok a tanú, a bíróra tartozik ezek *számának korlátozása* (1553. k.). Amikor azonban a bíró ilyen okból, mintegy szükségtelenség miatt nem hajlandó valamely tanút kihallgatni, a CIC nem beszél kifejezetten kizárásról. Egyesek hangsúlyozzák, hogy a bíró ilyen döntése ellen fellebbezésnek helye nincs<sup>1292</sup>.

#### e. A tanúk kihallgatása

**2963** A kihallgatás helye, ha a bíró másként nem látja jónak, a *bíróság helyisége* (1558. k. 1. §). A *bíborosokat*, a *pátriárkákat*, a *püspököket* és azokat, akik saját államuk joga szerint ilyen kedvezményt élveznek, az általuk megválasztott helyen kell kihallgatni (1558. k. 2. §). Akinek távolság, betegség vagy más akadály miatt *lehetetlen vagy nehéz megjelenni* a bíróság székhelyén, annak kihallgatási helyéről a bírónak kell döntenie (1558. k. 3. §). Mindenesetre lehetőség van arra, hogy más bíróságtól kérjen jogsegélyt, vagy akár hogy az 1469. k. 2. § szerint területén kívül végezzen kihallgatást.

**2964** A *felek jelenléte* a tanúkihallgatáson tilos, kivéve ha a bíró – főként magánérdeket érintő ügyekben – úgy ítéli meg, hogy beengedhetők. Jelen lehetnek azonban *az ügyvédek* vagy a *képviselők*, kivéve ha a bíró a személyi vagy a tárgyi körülményekre való tekintettel úgy ítéli, hogy „titkosan” kell eljárni (1559. k.). A felek képviselőinek vagy ügyvédek jelenlétét a CIC házassági semmisségi perekben is lehetővé teszi, természetesen az itt említett ellenkező bírói döntés lehetőségének fenntartásával (1678. k. 1. § 1)<sup>1293</sup>. A képviselők vagy ügyvédek jelenlétének lehetősége újítás az egyházjogban. Kizárásuk a házassági perekben a tanúk szabadságának és zavartalanságának megőrzésére továbbra is indokolt lehet, különös tekintettel arra, hogy a vizsgálatban – közérdeket érintő ügyről lévén szó – a bírónak hivatalból is kellő alapossgal kell eljárnia (vö. 1452. k. 1. §).

**2965** A tanúkat *egyenként és külön* kell kihallgatni (1560. k. 1. §). Ha pedig egymásnak vagy a feleknek ellentmondanak a bíró össze is hívhatja őket szembesítésre. Ennek során lehetőleg el kell kerülni a veszekedést és a botrányt (1560. k. 2. §). A veszekedés elkerülésének a gyakorlatban bevált legjobb módja az, ha a szembesítő tárgyalás nem a különböző vallomást tevők egyidejű jelenlétével történik, hanem az egyik személy válaszait részben vagy egészben ismertetik, felolvassák a másiknak, s véleményt kérnek róluk. Megjegyzendő azonban, hogy minden szembesítés, de különösen ez az írásbeli megoldás több forduló esetén nem kis idővesztést okozhat.

<sup>1291</sup> GARCIA FAILDE 125.

<sup>1292</sup> Código EUNSA 934.

<sup>1293</sup> WIRTH, *Anmerkungen zum Beweisrecht des CIC/1983* 397.



**2966** A kihallgatás végzője a bíró, annak megbízottja (megbízott vizsgáló) vagy a tartósan kinevezett ügyhallgató. Jegyző segédkezik neki. Ha a kihallgatáson a fentiek szerint jelen van a fél, az ügyvéd, az ügyész, a kötelékvédő, és a helyszínen szükségesnek tartják a tanú megkérdezését valamiről, nem tehetik fel kérdésüket személyesen a tanúnak, hanem a bírónak (illetve a kihallgatást végzőnek) adhatják azt elő, kérve hogy ő tegye fel (1561. k.). A részleges törvény azonban ettől eltérő rendelkezést is tartalmazhat.

A bíró teendői a kihallgatás során sokrétűek:

**2967** 1) *Figyelmeztetnie* kell a tanút arra a súlyos kötelességére, hogy a teljes és a tiszta igazságot vallja (1562. k. 1. §).

**2968** 2) *Esküit kell kivennie* a tanútól (vö. 1532. k.) az igazmondásra vagy legalább utólag a mondottak igazságára. Ha ennek letételét a tanú megtagadja, eskü nélkül kell kihallgatni (1562. k. 2. §).

**2969** 3) Meg kell győződnie a tanú *személyazonosságáról* és a *felekhez való viszonyáról* (1563. k.). Ez országanként némileg eltérő módon szokott történni. Van ahol a személyi igazolványt kérik. Másutt beérik bármilyen hivatalos arcképes okmánnyal vagy egyéb azonosítással. A felekhez való viszony és egyéb általános jellemzők feltárására szolgálnak a kihallgatás elején feltett úgynevezett „általános kérdések”.

**2970** 4) Az ügyre vonatkozó, úgynevezett „részleges kérdések” feltevésekor a bírónak tudakolnia kell a tanú *ismereteinek forrását* (pl. látta, hallotta, kitől hallotta a dolgot), valamint azt is, hogy *pontosan mikor* jutott tudomására az, amit állít (1563. k.).

**2971** 5) Olyan *kérdéseket* kell a bírónak feltennie, melyek rövidek, a tanú felfogóképességének megfelelőek, nem foglalnak magukban egyszerre több kérdést, nem fogósak, nem ravaszak, nem sugalmazzák a választ, nem sértőek, és főként az adott ügyre vonatkoznak (1564. k.).

**2972** 6) Nem szabad a kérdéseket *előre közölni* a tanúkkal (1565. k. 1. §), bár ha olyasmiről van szó, aminek kellően biztos állításához előzetes átgondolásra van szükség, a bíró előre tájékoztathatja a tanút egyes pontokról, ha úgy találja, hogy ennek nincs veszélye (1565. k.). Az előrevaló közlés tilalmával szorosan összefügg, hogy a tanúknak vallomásukat élőszóban és *nem írásból olvasva* kell előadniuk, kivéve ha számításokról vagy számadásokról van szó. Ilyenkor használhatják a magukkal hozott feljegyzéseket (1566. k.).

**2973** A *jegyzőkönyv* vezetése a kihallgatás során kötelező. A jegyzőnek kell azt írásban felvennie úgy, hogy tartalmazza: 1) magának a *tanúvallomásnak* a szavait, legalábbis a per tárgyát közvetlenül érintő dolgokat illetően (1567. k. 1. §); nem szükséges tehát pl. személyeskedő megjegyzéseket, a tárgy szempontjából mellékes szófordulatokat rögzíteni; 2) említést az *eskü* letételéről, elengedéséről vagy megtagadásáról; 3) a felek és mások esetleges *jelenlétéről*; 4) a hivatalból pótlólag feltett *kérdésekről*; 5) valamint a kihallgatás alatt történt *más emlékezetes dolgokról* (1568. k.). A kihallgatás után a jegyzőkönyvet a tanú számára *fel kell olvasni*, lehetővé kell tenni, hogy hozzátegyjen, elvegyen belőle, javítson vagy változtasson rajta (1569. k. 1. §). Ezután a jegyzőkönyvet a *tanúnak, a bírónak és a jegyzőnek alá kell írnia* (1569. k. 2. §).

**2974** *Magnetofon* használata megengedhető, de csak akkor ha aztán a válaszokat leírják, és hacsak lehet, aláíratják a vallomást tevővel (1567. k. 2. §). Ez sokszor inkább az írásos jegyzőkönyvezést teszi előnyösebbé, mert a tanú újabb beidézése aláírás céljából különös idővesztéssel járhat. Megjegyzendő, hogy magnetofonos kihallgatás végén – hasonlóan a jegyzőkönyv felolvasásához – a felvételt a tanú számára vissza kell játszani, megadva neki a módosítás lehetőségét (1569. k. 1. §).

**2975** Az *újboli kihallgatás* a fél kérésére vagy hivatalból a *perközzététele* (illetve a tanúvallomások közzététele) *előtt* lehetséges, ha a bíró szükségesnek vagy hasznosnak ítéli, de csak ha *összejátszás vagy megvesztegetés* veszélye nem áll fenn (1570. k.).

**2976** A *költségek térítéséhez*, valamint annak a haszonnak a pótlásához, amitől a tanúskodás miatt estek el, a tanúknak joga van. Ezek mértékét a bíró méltányos becslése állapítja meg (1571. k.). Ez a térítés normális körülmények között a feleket terheli (vö. 1464. k., 1649. k.).

#### f. A tanúvallomások értékelése

**2977** A bírónak, mint a bizonyítékokat általában, a tanúvallomásokot is lelkiismerete szerint kell értékelnie (vö. 1608. k. 2. §). Ehhez az Egyházi Törvénykönyv szempontokat ad (1572. k.):

**2978** 1) A tanúkról szóló írásbeli *igazolások* megkövetelésére, ha szükségesnek tartja őket, a bírónak joga van. Tehát már nem feltétlenül kötelező minden tanúról illet beszerezni, mint hajdan a *Provida Mater* kezdetű utasítás szerint (1936. VIII. 15, art. 138 § 1: AAS 28, 1936, 341). Ezek az igazolások a mai gyakorlatban is lehetnek a tanú életmódjáról, vallásosságáról, valamint szavahihetőségéről szóló iratok. A bíróság kérésére többnyire a plébános állítja ki őket, bár a jog nem zárja ki, hogy más megfelelő személyektől kérjen illet a bíró<sup>1294</sup>.

**2979** 2) A bírónak figyelembe kell vennie a tanú *állapotát és tisztességét*.

**2980** 3) Szem előtt kell tartani a tanú *tudásának eredetét és jellegét*, vagyis azt, hogy saját tudomása, különösen látása és hallása alapján nyilatkozik-e, vagy véleménye, a szóbeszéd, másoktól hallottak alapján.

**2981** 4) Számításba kell venni a *vallomás szavahihetőségét*. Ez nem egyenlő a tanú őszinteségének, erkölcsi értelemben vett szavahihetőségének szempontjával. A vallomás bizonytalansága, a tanú ingadozása, véleményváltoztatása adódhat az érzékelés, az értelmezés, az emlékezet, a kifejezőkészség hiányosságaiból is. A vallomás hitelét növeli annak állhatatossága és szilárdsága (összefüggő, ellentmondásoktól mentes volta<sup>1295</sup>).

**2982** 5) Ugyancsak tekintetbe kell venni a *megegyező egyéb tanúvallomásokot* és más bizonyítékelemeket. Ezek ugyanis a tanúvallomás bizonyító erejét is növelik.

<sup>1294</sup> Vö. SCHWENDENWEIN 620, 22. jegyz.

<sup>1295</sup> Így értelmezi az 1572. k. 3. számának „firmiter sibi cohaereat” kifejezését Código EUNSA 943.

**2983** A tanúvallomások értékelésének vannak *törvényes korlátai: egyetlen tanú vallomása nem teljes bizonyíték*. Ez alól az általános szabály alól kivétel: 1) a *minősített tanú*, aki hivatali ténykedéséről tesz vallomást; 2) az az eset, amikor a dologi és személyi *körülmények* indokolják az ellenkezőjét, pl. ha egy kifogástalanul szavahihető tanú kijelentését egyéb jelek is kiegészítik (1573. k.).

## 5. A szakértői vélemények

### a. A szakértő fogalma

**2984** A szakértő (peritus) olyan személy, akit a perbe hívtak, és akinek szakmai vagy tudományos vizsgálata és véleménye szükséges valamely tény bizonyítására vagy egy dolog igazi természetének felismerésére (vö. 1574. k.).

**2985** Szakértő közreműködésével *kell élni*, valahányszor a jog vagy a bíró ezt megkívánja (uo.). A házassági perekben, ha impotencia vagy a beleegyezésnek elmebetegség miatti hiánya alapján folynak, a jog szerint kötelező (1680. k., vö. 1702. k.) egy vagy több szakértő alkalmazása, kivéve ha ennek szükségtelensége a körülményekből nyilvánvaló.

**2986** Egyesek hangsúlyozzák, hogy az 1680. k. felsorolása a szakértő kötelező alkalmazásainak eseteiről *kimerítő*<sup>1296</sup>. Eszerint a pszichés okok miatti beleegyezési képtelenségről (1095. k. 2–3) folyó ügyekben, ha nem elmebetegségről van szó, a törvény alapján nem szoros értelemben kötelező a szakértő bevonása. Az elmebetegségnek nem minősülő pszichés zavarok megítéléséhez azonban a bírónak többnyire – noha a törvény ezt külön nem követeli meg – szüksége van a szakértőre.

### b. A szakértők kijelölése és kizárása

**2987** A *bíró joga*, hogy a felek meghallgatásával vagy javaslatára kinevezze a szakértőket. Nem általa kinevezett szakemberektől már elkészített jelentést is elfogadhat (pl. korábbi orvosi igazolást, 1575. k.). A felek megjelölhetnek *magánszakértőket* is, de azoknak bírói jóváhagyásra van szükségük. Ha a bíró megengedi, szükség esetén betekinhetnek az ügy irataiba, jelen lehetnek a hivatalos szakértők által végzett vizsgálat alkalmával, és mindig nyújthatnak be jelentést (szakvéleményt, 1581. k.).

**2988** A CIC a magánszakértők említésével különbséget tesz a *hivatalos* és a *magánszakértők* között. Az előbbieket a bíró segédei, még akkor is, ha a fél kérésére nevezte ki őket. Az utóbbiak viszont a fél segédei, akiket maga a fél nevez ki, s a bíró csak jóváhagy. A törvénykönyv átdolgozása során az a gondolat is felmerült, hogy a magánszakértők jelen lehessenek a hivatalos szakértők kihallgatásakor, és betekinthesse az általuk készített szakvéleményekbe is. Ezeket a lehetőségeket azonban a Codex kihirdetett szövege nem adja meg (*Comm* 11, 1979, 124)<sup>1297</sup>.

**2989** A szakértőket ugyanolyan okból lehet kizárni vagy elutasítani, mint a tanúkat (1576. k.). Eltérés a korábbiakhoz képest (1917-es CIC 1978. k.), hogy nem tilos a felet korábban már kezelésben részesítő orvos szakértőként való szereplése.

<sup>1296</sup> WIRTH, *Anmerkungen zum Beweisrecht des CIC/1983* 400.

<sup>1297</sup> *Código BAC* 770.

### c. A szakértők tevékenysége

**2990** A bírónak határozattal kell megállapítania azokat a *pontokat*, melyekre a szakértő tevékenységének ki kell terjednie (1577. k. 1. §). A szakértőnek *át kell adni* az ügy iratait, valamint azokat az egyéb okiratokat és segédeszközöket, melyekre feladatának megfelelő és hűséges ellátásához szüksége lehet (1577. k. 2. §). A bírónak – a szakértővel való megbeszélés után – *határidőt* kell kitőznie a szakértői vélemény betérjesztésére (1577. k. 3. §).

**2991** A szakértői *jelentések* (vagy más szóval vélemények) elkészítéséről a CIC elrendeli: 1) ha több szakértő működik, jelentésüket *külön-külön* kell készíteniük, kivéve ha a bíró egyetlen jelentés készítését írja elő, melyet minden szakértő aláír; ha véleményük eltérne, az eltérő nézeteket pontosan fel kell jegyezni (a közös jelentésben); 2) ki kell tűnnie a jelentésből, hogy a szakértők milyen okiratok vagy egyéb módok segítségével győződtek meg a személyek, dolgok vagy helyek *azonosságáról*, s hogy milyen *módon jártak el* feladatuk teljesítésében, továbbá meg kell benne jelölni a következtetéseket alátámasztó főbb érveket (1578. k. 1–2. §). Szükség esetén a bíró a szakértőtől utólag *további magyarázatokat* kérhet a jelentéshez (1578. k. 3. §).

**2992** Ellentétben az 1917-es CIC 1981. kánonjának előírásával, a szakértőt a jog szerint már nem kell mindig külön kihallgatni jelentésének betérjesztése után. Elegendő, ha írásbeli igazolást ad<sup>1298</sup>.

**2993** A szakértőknek joguk van költségtérítésre és *tiszteletdíjra*. Ezt a bírónak méltányosan kell megállapítania, megtartva a részleges jogot, mely esetleg meghatározza a díjak mértékét (1580. k.).

### d. A szakértői vélemények értékelése

**2994** A bíró *nincs kötve* a szakértők véleményéhez, még akkor sem, ha az egybehangzó. Figyelembe kell vennie az ügy összes egyéb körülményeit is (1579. k. 1. §). Mindenesetre, mikor a bíró döntését indokolja, elő kell adnia, milyen indokok alapján tette magáévá vagy vetette el a szakértők véleményét (1579. k. 2. §).

**2995** Természetes, hogy a bírónak nem kell magáévá tennie a szakértő véleményét olyan kérdésekben, amelyek nem tartoznak azok szakterületére. A Rota Romana döntései hangsúlyozzák, hogy a szakértői vizsgálatnak és véleménynek csak az a szerepe, hogy segítse a bírót ítéletének meghozatalában (de nem az, hogy pl. nyilatkozzék a házasságra való képességről, vagy akár a házasság érvényességéről)<sup>1299</sup>. Pl. pszichés okból fennálló házasságkötési képtelenségről folyó ügyben a szakértő feladata a bíró informálása a pszichés zavar meglétéről, az ilyen zavar természetéről, eredetéről és súlyosságáról, valamint e zavar hatásáról a házassági döntés kialakításában<sup>1300</sup>.

<sup>1298</sup> Vö. FLATTEN, *Die Eheverfahren*, 990.

<sup>1299</sup> SRR, Decis., *Coram Fiore*, 1982. VI. 11, nr. 3; DELLA ROCCA, F., *Diritto matrimoniale canonico. Tavole sinottiche. Secondo volume di aggiornamento*, Padova 1987, 85.

<sup>1300</sup> SRR, Decis., *Coram Davino*, 1984. III. 30, nr. 4; DELLA ROCCA 184.

## 6. A bírói kiszállás és a bírói szemle

**2996** A bírónak néha az ítéletalkotáshoz bizonyos dolgok közvetlen megszemlélésére lehet szüksége. Ha erre a bíróság székhelyén kívül kerül sor, bírói kiszállásról (pontosabban helyszíni szemléről), egyébként egyszerűen csak bírói szemléről szokás beszélni. Elméletileg – noha a CIC a bizonyítékok között sorolja fel – nem a szemle a bizonyíték, hanem a szemletárgy, vagyis az a tárgyi bizonyíték, amit megszemlélnek<sup>1301</sup>.

**2997** A valamilyen helyre történő bírói kiszállást vagy egy dolog bírói megszemlélését (azaz a bírói szemlét) az egyetemes egyházjog semmilyen tényállás megállapítására nem írja elő kötelezően. A bírónak viszont, ha az ügy eldöntéséhez hasznosnak találja, joga van *határozatban* kiszállást vagy szemlét előírnia. Ebben a határozatában, a felek meghallgatása után, jeleznie kell, hogy mik a tennivalók a kiszállás során (1582. k.). Az elvégzett szemléről okmányt kell készíteni (1583. k.).

## 7. A vélelmek

**2998** A vélelem, vagy más szóval jogvélelem (*praesumptio*) a bizonytalan dolog valószínű feltételezése. Lehet *törvényes jogvélelem* (*praesumptio iuris*), ha maga a törvény állapítja meg, vagy *bírói vélelem* (*praesumptio hominis*), ha a bíró állítja fel (1584. k.). Eltérően a régi jogtól (1917-es CIC 1825. k. 2. §) a CIC a törvényes jogvélelmeket már nem osztja további csoportokra, vagyis nem különbözteti meg az egyszerű törvényes vélelmet és a megdönthetetlen jogvélelmet (*praesumptio iuris et de iure*). A régen ilyennek minősülő vélelmekhez hasonló jogintézményt azonban a hatályos jog is ismer (vö. 97. k. 2. §, 1642. k. 1. §)<sup>1302</sup>. A házassági perekben fontos jogvélelmek számos kánonban találhatók (pl. 1060. k., 1061. k. 2. §, 1101. k. 1. §, 1107. k., 1138. k. 1. §)<sup>1303</sup>.

**2999** A törvényes jogvélelem *hatása* a perben abban áll, hogy akinek javára az szól, az mentesül a bizonyítás terhe alól (1585. k.).

**3000** *Bírói vélelmeket* csakis olyan biztos és meghatározott tények alapján szabad felállítani, amelyek a vita tárgyával közvetlen összefüggésben vannak (1586. k.).

<sup>1301</sup> Vö. SZILBEREKY-NÉVAI 678–679.

<sup>1302</sup> Vö. GORDON, I., *Novus processus nullitatis matrimonii. Iter cum adnotationibus*, Romae 1983, 32.

<sup>1303</sup> Vö. WIRTH, P., *Das Verhalten als Beweismittel in Simulationsverfahren unter besonderer Berücksichtigung der Rechtsprechung der S. R. Rota*, in *ÖAKR* 27 (1976) 145–163.

## 108. §. A mellékes ügyek

### 1. A mellékes ügyek általában

**3001** Mellékes ügy (*causa incidens*) akkor keletkezik, mikor a per idézéssel történt megkezdése után a peralapító keresetlevélben kifejezetten nem szereplő kérdést terjesztenek elő, mely annyira az ügghöz tartozik, hogy többnyire a főkérdés előtt kell megoldani (1587. k.).

**3002** A mellékes ügyet *kezdeményezni* (előterjeszteni) lehet írásban vagy szóban. Az előterjesztésben szerepelnie kell a főüggyel való kapcsolat megjelölésének. Az előtt *a bíró előtt* lehet a mellékes ügyet előterjeszteni, *aki a főügy eldöntésére illetékes* (1588. k.). Mellékes ügyet kezdeményezhetnek *a felek, az ügyész, a kötelékvédő vagy a bíró* (vö. *Comm* 11, 1979, 128)<sup>1304</sup>.

A mellékes ügy *lefolytatása* az alábbi rend szerint történik:

**3003** 1) A kérés átvétele után a bírónak *a felek meghallgatásával haladéktalanul el kell döntenie, hogy foglalkozni kell-e* a mellékes kérdéssel, vagy eleve mellőzni kell azt. Akkor kell a mellékes kérdést tárgyalni, ha az megalapozottnak tűnik és kapcsolatos a főkérdéssel (1589. k. 1. §). Mivel a mellékes kérdés betervezésének elfogadásáról a bírónak haladéktalanul kell döntenie, e döntés ellen fellebbezésnek helye nincs (vö. 1629. k. 5).

**3004** 2) Ha a bíró a kérést elfogadja, azt is *el kell döntenie, hogy azt közbeszóló ítélettel* (*sententia interlocutoria*) kell-e megoldani, vagy *határozatilag*. A közbeszóló ítélet útjának választása akkor indokolt, ha a dolog kellően súlyos (1589. k. 1. §). Ha a határozat vagy a közbeszóló ítélet olyan természetű, hogy általa az egész ügy eldőlt, illetve egyébként van olyan hatása, mint a perdöntő ítéletnek (vö. 1618. k.), akkor fellebbezéssel lehet élni ellene (vö. 1629. k. 4).

**3005** 3) Ha pedig a bíró úgy találja, hogy a mellékes kérdést nem kell a perdöntő ítélet előtt sem határozattal, sem közbeszóló ítélettel megoldani, azt kell elrendelnie, hogy *a főügy* (*causa principalis*) *eldöntésekor* vegyék figyelembe azt (1589. k. 2. §).

**3006** 4) Ha a mellékes kérdést *ítéletileg* kell megoldani, a szóbeli egyházi peres eljárás szabályait (1656–1670. k.) kell követni, kivéve ha a bíró az ügy súlyosságára való tekintettel másként rendelkezik (1590. k. 1. §).

**3007** 5) Ha a mellékes kérdést *határozatilag* kell megoldani, a bíróság az ügyet rábízhatja egy ügyhallgatóra, vagy magára az elnökre (1590. k. 2. §).

**3008** 6) *A főügy lezárása előtt* a bíró vagy a bíróság (ha tudniillik társas bíróságról van szó) *visszavonhatja vagy módosíthatja* a mellékes ügyet eldöntő határozatot vagy közbeszóló ítéletet. Ehhez megfelelő okra van szükség. Történhet a fél kérésére vagy hivatalból, a felek

<sup>1304</sup> Az 1917-es CIC 1837. kánonja csupán arról szólt, hogy a felek, az ügyész és a kötelékvédő mellékes ügyet kezdeményezhetnek. Ehhez a szerzők hozzáfűzték, hogy erre a perben közbelépő harmadik személy is jogosult, vö. GOYENECHE I/2, 113. A perben közbelépő harmadik személy azonban, de az ügyész és a kötelékvédő is – mint fentebb már jeleztük – a felek perbeli jogaival rendelkezik, illetve ilyen pozícióban indít mellékes ügyet.

meghallgatásával (1591. k.). A szerzők hangsúlyozzák, hogy ennek az utólagos módosításnak indoklással ellátott határozatban kell történnie<sup>1305</sup>. A bírói visszavonás lehetősége jelentős eltérés a perdöntő ítélethez képest. Azt ugyanis az a bíró, aki hozta, nem vonhatja vissza. Megjegyzendő, hogy ha a mellékes ügyet társas bíróság esetén az elnök vagy az ügyhallgató döntötte el, e döntés visszavonására nem ő, hanem a teljes bírói tanács tűnik csak jogosultnak az 1591. k. értelmében.

**3009** Mellékes ügy sokféle lehet, pl. keletkezhet ilyen a tanúk elutasításáról, a bizonyítékok engedélyezésének megtagadásáról stb. Közülük két fajtának az egyházi törvénykönyvben lefektetett külön szabályai is vannak.

## 2. A felek távolmaradása

**3010** A távolmaradás – melyet eltérően az 1917-es CIC szóhasználatától ma már nem nevezünk *makacsságnak* (contumacia) – a hatályos egyházjogban a régi jog szerinti makacsságtól jelentősen eltérő szemléletben kerül tárgyalásra. Régen a makacsság nem csupán nevében, de a rá vonatkozó előírások tekintetében is elsősorban a bíró iránti engedetlenségnek minősült. Ezért ismerte a jog pl. annak lehetőségét, hogy a bíró az engedetlenséget büntetésekkel törje meg. A hatályos kánoni szabályozás a távolmaradást inkább a személyt a perben megillető jogok gyakorlásáról való lemondásnak tekinti. E szabályozás újdonságai közül talán az egyik legfigyelemreméltóbb, hogy a bíró a távolmaradást nem csupán a másik fél kérésére nyilváníthatja ki, de hivatalból is köteles megtenni ezt.

### a. Az alperes távolmaradása

**3011** Ha a megidézett alperes nem jelenik meg és kellő mentséget sem hoz fel távolmaradására, a bíró köteles őt a pertől *távolmaradottnak* (absens) nyilvánítani, és elrendelni, hogy az ügy a szabályok megfelelő megtartásával folytatódjék a perdöntő ítéletig és annak végrehajtásáig (1592. k. 1. §).

**3012** Az idézés utáni megjelenés elmulasztásával egyenlő jogi hatásai vannak annak is, ha az alperes az 1507. k. 1. § szerinti írásbeli válaszkérésre nem felel (uo.).

**3013** Amikor a bíró az alperes távolmaradását megállapította, az ügy az *alperes részvétele nélkül* folytatódik az ítéletig. E tekintetben ugyanis a hatályos Codex nem tartalmaz eltérést az 1917-es CIC 1844. kánonjához képest. Ez azt is jelenti, hogy – akárcsak a régi jog szerint – az alperest a továbbiakban semmilyen perbeli cselekményről nem kell értesíteni, csupán az ítéletet kell közölni vele<sup>1306</sup>. Az ilyen alperest tehát még a per közzétételéről sem kell értesíteni<sup>1307</sup>. Ennek az az oka, hogy a pertől való távolmaradás a „védelemhez való jog gyakorlásáról való lemondás egyik formája”<sup>1308</sup>. Ilyenkor tehát a közlések elmaradása nem fosztja meg a védelem jogától azt, aki maga mondott le annak gyakorlásáról. Ezért a közlések hiánya nem okozza az ítéletnek az 1620. k. 7. száma szerinti semmisségét.

<sup>1305</sup> Vö. *Código* BAC 774.

<sup>1306</sup> Vö. pl. *Código* EUNSA 954.

<sup>1307</sup> Kifejezetten hangsúlyozza ennek szükségtelenségét pl. TORQUEBIAU, P., *Contumacia. La contumace en droit canonique*, in *DDC* IV, 533–534.

<sup>1308</sup> WERNZ–VIDAL VI, 524, nr. 554; GOYENECHE I/2, 122; *Código* BAC 774.

**3014** Az 1592. k. 1. §-ának az a megjegyzése, hogy az alperes távolmaradásának bírói kinyilvánítása után az ügy a megtartandó szabályok megtartásával (*servatis servandis*) folyik tovább, azt jelenti, hogy azokat a formaságokat, melyek az alperes közbejöttét nem kívánják meg, meg kell tartani. Nem jelenti viszont pl. az alperes értesítését a perbeli cselekményekről. Kivételt képez az az eset, ha a felperes új kéréssel lép fel. Ezt ugyanis a távolmaradott alperessel is közölni kell<sup>1309</sup> csakúgy, mint a perdöntő ítéletet (vö. II. János Pál, *Alloc. ad Praelatos...Rotae Romanae*, 1989. I. 26, nr. 5: *Comm* 21, 1989, 17). Közölni kell természetesen a távolmaradott alperessel is a perkérdést (uo.).

**3015** A mai egyházjog nem írja elő kifejezetten, hogy a távolmaradás kinyilvánításához a bírónak *kétszeri idézéssel* kellene meggyőződnie arról, hogy az alperes tényleg *nem akar megjelenni*. Mégis, mielőtt a bíró a távolmaradást kinyilvánítaná, valamilyen módon – szükség esetén akár újabb idézéssel is – meg kell bizonyosodnia arról, hogy a szabályszerű idézés az alpereshez megérkezett, és annak lehetősége lett volna megjelenni vagy válaszolni (1592. k. 2. §).

**3016** Hazánkban általában a tértivevényes idézés a legalkalmasabb erre a célra. Egy másik, újabban terjedő magyarországi bírósági gyakorlat szerint mindjárt az idézést tartalmazó levelet úgy fogalmazzák, hogy arra szólítják fel az alperest, jelenjen meg vagy küldje vissza aláírva a levélhez mellékelte formulát, melyben kijelenti, hogy nem kíván részt venni a perben. Ez a szokás nem tűnik helyesnek, mégpedig magának az idézésnek a fogalma miatt. Az 1507. k. szerint ugyanis a bírónak úgy kell perbehívnia az alperest, hogy azt ezzel kötelezi a válaszra, illetve megjelenésre (vö. 1476. k.: „a törvényesen perbevont alperes... felelni tartozik”). A fenti formában történő idézés viszont nem abszolút módon, hanem csak vagylagosan hívná perbe az érintettet. Ez pedig még akkor sem látszik elegendőnek, ha figyelembe vesszük, hogy a mai jog a távolmaradásban nem annyira engedetlenséget, mint inkább a védekezés jogának gyakorlásáról való lemondást lát.

**3017** Ha az alperes a bíróságon az ügy lezárása (az ítélet) előtt *megjelenik vagy válaszol*, véleményeket és bizonyítékokat terjeszthet be. A bírónak azonban ügyelnie kell, nehogy a pert ily módon szándékosan hosszasan és szükségtelenül késleltessék. Ha az alperes megjelenése vagy válasza a perbezárás után (ítélet előtt) történik, akkor bizonyítékokat csak az 1600. k. előírásai szerint lehet beterjeszteni (1593. k. 1. §).

**3018** Még ha az alperes az ügy eldöntéséig nem jelent is meg, és nem is válaszolt, az *ítéletet megtámadhatja*. Ha pedig igazolni tudja, hogy törvényes akadály tartotta vissza, melyet korábban hibáján kívül nem tudott bizonyítani, semmisségi panasszal is élhet (1593. k. 2. §).

## **b. A felperes távolmaradása**

**3019** Ha a felperes a kitűzött napon és órában nem jelenik meg a perfelvételre, és kellő mentséget sem hoz fel, újra *meg kell idézni*. Ha erre sem jelenik meg, a vélelem amellet szól, hogy *elállt a pertől* (1594. k. 1–2). Ha *később* részt akar venni a perben, ezt ugyanúgy teheti, mint az alperes (1594. k. 3, vö. 1593. k.).

<sup>1309</sup> Vö. CORONATA IV, 282–284, nr. 1376–1377; JONE III, 189; stb.



### 3. Harmadik személy közbelépése az ügyben

#### a. Fogalma és fajtái

**3020** Harmadik személy közbelépéséről (interventus tertii) akkor beszélünk, ha valaki menet közben bekapcsolódik egy más személyek között folyó, de az ő érdekeit is érintő perbe.

**3021** Az ítélet után az 1917-es CIC 1898–1901. kánonja szólt a harmadik személy tiltakozásának (oppositio tertii) lehetőségéről. Ezt a hatályos törvénykönyv külön már nem említi.

**3022** A harmadik személy közbelépése történhet: 1) *peres félként*, saját jogai védelmére, a kezdeti perben szereplő *felek ellen* (interventus principalis); 2) *peres félként*, saját jogainak védelmére, de valamelyik féllel *pertársaságban* (litisconsortio, vö. 1637. k. 2. §); 3) *jámulékosan* (interventus accessorius), amikor nem saját jogát védelmezi, hanem az egyik felet támogatja a bizonyításban vagy a védelemben, s így szolgálja a saját érdekét, pl. a kezes segíti az adóst a hitelezővel szembeni védekezésben. A CIC az érdekelt közbelépésének mindezeket a fajtáit *lehetővé teszi*, mégpedig a *per bármely fokán* (1596. k. 1. §).

#### b. Lefolyása

**3023** A harmadik személy közbelépése történhet az *érdekelt kérésére* vagy a *bíró kezdeményezésére*. 1) Az érdekelt saját kérésére történő közbelépéséhez a *bíró engedélye* szükséges. Ennek elnyerésére az érdekeltnek kérvényt kell benyújtania a bíróhoz, s ebben röviden ki kell mutatnia közbelépési jogát (1596. k. 2. §). 2) A bíró kezdeményezésére a közbelépés úgy történik, hogy a bíró *hivatalból perbehívja* azt a harmadik személyt, akinek közbejöttne szükségesnek tűnik. A perbehívásra ilyenkor a bíró köteles, de előbb meg kell hallgatnia a feleket (1597. k.).

**3024** A közbelépés *idejére* nézve irányadó: 1) a kérvényt az érdekeltnek a *perfelvétel előtt* kell benyújtania (vö. 1596. k. 2. §); 2) a bírónak az illetőt a pernek *abban a szakaszában* kell bebocsátania, *amelyben az éppen van*; 3) ha a per már a *bizonyítás szakaszához* jutott, a bíró köteles a harmadik személynek rövid, záros *határidőt* adni bizonyítékai betérjesztésére (1597. k. 3. §).

## 109. §. A perközzététel, a perbezárás és a tárgyalás

### 1. A perközzététel

**3025** A periratok közzététele (*actorum publicatio*), vagy régebbi nevén a perközzététel (*publicatio processus*) a bírónak az a határozata, mely megengedi a feleknek és ügyvédeknek, hogy a számukra ismeretlen iratokat a bíróság irodájában megtekintsék. A perközzételési határozatot a bizonyítékok megszerzése után kell kiadni. Kiadása az ítélet semmisségének terhe alatt kötelező (1598. k. 1. §).

**3026** Megjegyzendő, hogy a per nyilvánossága, nevezetesen a közzététel, a felek előtti nyilvánosságra vonatkozik. Más személyek számára a per nem nyilvános (vö. II. János Pál, *Alloc.*, 1989. I. 26, nr. 8: *Comm* 21, 1989, 18). Sőt, ha az ügy vagy a bizonyítékok olyanok, hogy az iratok köztudomásúvá válásából veszély származna mások jó hírére, ellenségeskedés, botrány vagy más kellemetlenség támadna, a bíró esküvel kötelezheti a feleket, képviselőiket, ügyvédeküket – akár csak a szakértőket és a tanúkat, akiknek ugyan a közzétételben nincs szerepük – a titoktartásra (uo., nr. 9: *Comm* 21, 1989, 19; vö. 1455. k. 1. és 3. §).

**3027** Az iratok másolata kiadható az ügyvédnek, ha az kéri, de nem a feleknek (1598. k. 1. §). Az ügyvédeknek ezek szerint az iratokról kapott másolatot nem szabad ügyfelüknek átadni<sup>1310</sup>.

**3028** Az iratok egy részének közzététele igen súlyos okból el is hagyható, vagyis lehetnek olyan iratok, melyeket még az ügyvéd sem tekinthet meg vagy másolhat le (vö. *Comm* 11, 1979, 134). Ahhoz, hogy valamely irat kivételt képezzen a közzététel alól, a bíró rendelkezése szükséges. Ez akkor adható ki, ha: 1) az ügy a közjót érinti; és 2) igen súlyos veszély fenyegetne a közzététel esetén. Arra azonban mindig – tehát bizonyos (de sohasem az összes!) iratok titkosítása esetén is – szükség van, hogy a védekezés joga sértetlen maradjon (1598. k. 1. §). Egyébként ugyanis az ítélet orvosolhatatlan semmisségben szenvedne (1620. k. 7)<sup>1311</sup>. Természetesen nem esik csorba az olyan alperes védekezéshez való jogán, aki annak gyakorlásáról maga mondott le, pl. azért, hogy távolmaradt a pertől. Nem lesz tehát érvénytelen az ítélet akkor, ha a távolmaradottnak nyilvánított alperest nem értesítik a közzétételről (vö. II. János Pál, *Alloc.*, 1989. I. 26, nr. 5: *Comm* 21, 1989, 17)<sup>1312</sup>.

**3029** A perközzététel után a felek még további bizonyítékokat terjeszthetnek a bíró elé, ha erre az eddigiek kiegészítése végett szükség van. Ezután a bírónak újabb közzétételt kell végeznie, de csak ha ezt szükségesnek találja (1598. k. 2. §).

<sup>1310</sup> Vö. GORDON, *Novus processus* 34.

<sup>1311</sup> A perközzététel és a perbezárás elmaradása az ítélet semmisségének okai közt szerepel pl. SRR, *Decis.*, *Coram Di Felice*, 1984. V. 9: *MonEccl* 109 (1984) 432–436.

<sup>1312</sup> Vö. pl. már TORQUEBIAU, *Contumacia. La contumace en droit canonique*, 533–534.

## 2. A perbezárás

### a. Fogalma

**3030** A perbezárás az a jogi tény, mellyel lezárul a bizonyítékok összegyűjtésének szakasza. Erre a bizonyítékok előterjesztésével kapcsolatos összes teendőök végeztével kerül sor (1599. k. 1. §). A perbezárás több módon történhet. Ezek: 1) *a felek kijelentik*, hogy más előterjeszteni valójuk nincs; vagy 2) a bírótól a bizonyítékok előterjesztésére kitözött hasznos *határidő letelik*; vagy 3) *a bíró kijelenti*, hogy az ügyet eléggé ismeri (1599. k. 2. §).

**3031** A perbezárás – egyes ellenkező véleményekkel szemben<sup>1313</sup> – az 1599. k. 3. §-ának fogalmazása alapján a fenti tények valamelyikének megvalósulásával beáll. Megtörténtét azonban *bírói határozattal* hivatalosan *ki kell nyilvánítani*. Ez a határozat nem okozza a perbezárást, hanem a megtörtént perbezárás megállapítását tartalmazza (vö. XI. Pius, Normae S. R. Rotae Tribunalis, 1934. VI. 29, Art. 121: AAS 26, 1934, 478)<sup>1314</sup>.

### b. Szükségessége

**3032** Noha a perbezárásról egyesek hangsúlyozzák, hogy az nem tartozik a per lényegéhez<sup>1315</sup>, mégis szükséges mozzanat (vö. 1599. k. 1. §), olyannyira, hogy a Rota Romana az ítélet érvénytelenségének okai között említi annak hiányát<sup>1316</sup>.

### c. Hatása

A perbezárás után:

**3033** 1) Újabb *bizonyítékok* bevonása már csak bizonyos feltételekkel lehetséges, nevezetesen a bíró már szereplő vagy más tanúkat csak akkor hívhat, és korábban nem kért bizonyítékokat csak akkor írhat elő, ha fennállnak az alábbi feltételek: a) Csak a felek magánérdekéről folyó perekben *minden fél hozzájárul*. b) Nem pusztán magánérdekről folyó perekben a bíró a feleket *meghallgatta*, az új bizonyíték bevonását *súlyos ok* indokolja, s a csalás és a befolyásolás *veszélye nem fenyeget*. c) Minden fajta perben megengedhető az új bizonyíték bevonása, ha annak hiányában valószínű lenne a készülő ítélet nyilvánvaló igazságtalansága az 1645. k. 2. § 1–3 sz. szerint (1600. k. 1. §). Az ilyen igazságtalan ítélet ugyanis az előbbi állapotba való visszahelyezésre ad okot.

**3034** *Okiratok* beterjesztését a perbezárás után a bíró akkor rendelheti el vagy engedélyezheti, ha azok benyújtására korábban az érdekelt hibáján kívül nem volt mód (1600. k. 2. §). Azokat a bizonyítékokat, melyeket nem egyszerően a perközzététel után terjesztettek elő (ezek közzététele ugyanis a bíró megítélésére van bízva, vö. 1598. k. 2. §), hanem már a perbezárás után, az 1600. k. 3. § szerint *közzé kell tenni*.

**3035** 2) *Harmadik személy* nem kérvényezheti közbelépését az ügyben (1596. k. 2. §).

<sup>1313</sup> Pl. RUF, N., *Das Recht der katholischen Kirche nach dem neuen Codex Iuris Canonici, für die Praxis erläutert*, Freiburg–Basel–Wien 1983, 403.

<sup>1314</sup> Vö. pl. GOYENECHÉ I/2, 141–142.

<sup>1315</sup> Vö. GOYENECHÉ I/2, 142.

<sup>1316</sup> RR, Decis., *Coram Di Felice*, 1984. V. 9: MonEccl 109 (1984) 432–436.

**3036** 3) A fél halála, hivatalvesztése vagy állapotváltozása esetén a *perfollyamat már nem függesztődik fel*, hanem a bíró köteles az ügyet folytatni (1518. k.).

### 3. A tárgyalás

**3037** A tárgyalás (*discussio causae*) az egész bizonyítási eljárás utolsó szakasza, melyben a felek az iratokban szereplő bizonyítékok alapján előadják védelmeiket és észrevételeiket a bírónak, kedvező ítélet elérése céljából<sup>1317</sup>. Tehát ez a tárgyalás nem azonos az ítélethozatal előtt a bírók közt folyó vitával (1609. k. 3–5. §).

**3038** A tárgyalást a bíró indítja el azzal, hogy a perbezárás után *határidőt tűz* ki a védelmek, illetve az észrevételek betérjesztésére (1601. k.). A bíró az általa megállapított határidőt adott esetben meg is hosszabbíthatja (vö. 1465. k. 2. §). Ez a határidő egyébként hasznos határidő. Úgy tűnik, nincs akadálya annak, hogy egyazon bírói határozatban történjék a perközzététel, valamint annak megjelölése, hogy mikor történik meg – egyéb előterjeszteni való híján – a perbezárás, és kezdődik el a tárgyalás időszaka<sup>1318</sup>.

**3039** A *védelem* (*defensio*) egyes szerzők szerint a *felperes*<sup>1319</sup>, illetve ügyvédje irata, melyben röviden ismerteti a tényállást, a bizonyítékokat, melyek kérelmét alátámasztják, utal azokra a jogszabályokra, melyeket a felsorolt tényekre szerinte alkalmazni kell, végül kéri a bíróságtól a törvény végrehajtását a jelen esetben. Az *észrevételek* (*animadversiones* – akkor is többesszámban, ha egyetlen iratról van szó!) az alperes vagy a kötelékvédő választát tartalmazzák, s a felperes jogi és ténybeli érveinek megdöntésére irányulnak. Mások védelemnek nevezik mindkét fél ilyen tartalmú előterjesztését, viszont észrevételekről beszélnek akkor, ha a kötelékvédő vagy az ügyész iratáról van szó<sup>1320</sup>. Ez utóbbi terminológia látszik célszerűbbnek, mivel megfelel az 1606. k. szóhasználatának.

**3040** A tárgyalás többnyire *írásban* folyik. Kivételt képez az az eset, amikor a bíró a felek beleegyezésével úgy dönt, hogy elegendő a bíróság előtti szóbeli vita (vö. 1602. k. 1. §). Ez a lehetőség újdonság az 1917-es CIC 1866. kánonjához képest (vö. 1917-es CIC 1863. k.), mely csupán az iratváltás mellett, annak kiegészítéseként engedélyezett némi szóbeli vitát. A jelen törvénykönyvben ez a lehetőség is megmaradt (1604. k. 2. §), tehát szóbeli vita folytatható az iratváltás helyett vagy az iratváltás után. A védelmek terjedelmét, példányszámát és más efféle részleteket illetően a bíróság saját szabályai az irányadók (1602. k. 3. §). A védelem és az észrevételek kölcsönös közlése után a feleknek joguk van választ benyújtani, de csupán a bíró által meghatározott rövid időn belül. Ezzel a joggal a felek csak egyszer élhetnek, hacsak a bíró súlyos okból ezt ismét meg nem engedi. Ha azonban megengedte, akkor az engedély egy újabb iratváltásra szól, azaz ha az egyik fél engedélyt kapott, akkor a másik félnek is joga lesz egy másik iratot betérjeszteni. Az *ügyésznek és a kötelékvédőnek* joga van az utolsó szóhoz a vitában, vagyis a felek válaszára *újabb viszontválaszt* adhatnak (1603. k.).

<sup>1317</sup> Vö. GOYENECHE I/2, 144.

<sup>1318</sup> Vö. PIÑERO CARRION II, 539.

<sup>1319</sup> PI. PIÑERO CARRION II, 539.

<sup>1320</sup> PI. PARALIEU, R., *Guide Pratique du Code de droit canonique. Notes pastorales*, Bourges 1985, 432; VERNAY, J., *Les procès dans le code de droit canonique*, in *AnCan* 30 (1987) 350–351.

**3041** A gyakorlatban a felek helyett az ügyvédek írják a védelmeket. Ügyvéd híján a felek nem szoktak ilyen iratot készíteni. Egyébként a felek nem kötelesek védelmet betervezni. Ráhagyatkozhatnak a bíró tudására és lelkiismeretére (vö. 1606. k.).

**3042** A tárgyalásnak általában, akár mert írásban folyt, akár mert – engedélyezett szóbeli tárgyalás esetén, ha a bíró így rendelte (vö. 1605. k.) – jegyzőkönyv készült róla, írásos nyoma marad. Tilos viszont, hogy a felek, az ügyvédek vagy mások a bírót az *iratokon kívül informálják* (604. k. 1. §). Az effajta barokk-kori gyakorlat már a kortársak egy részéből bírálatot váltott ki<sup>1321</sup>.

**3043** Ha a felek a kijelölt határidőn belül nem terjesztenek be védelmet, vagy ha jelzik, hogy nem kívánnak ilyet betervezni, a bírónak ki kell kérnie az ügyész vagy a kötelékvédő észrevételeit, ha ilyenek szerepelnek az ügyben. Ezután, ha az ügyet az iratokból és a bizonyítékokból áttekintette, rögtön ítéletet hozhat (1606. k.).

---

<sup>1321</sup> Vö. GORDON, I., *Discorso genenrale sui libri IV et V del Codex*, in *Atti del Colloquio romanistico-canonistico (febbraio 1978)* [Utrumque ius 4], Roma 1979, 328–327.; vö. UA., *Novus processus* 37.

## 110. §. Az ítélet

### 1. Fogalma és fajai

**3044** Az ítélet (sententia) a bíró olyan törvényes kijelentése, mellyel a peres úton tárgyalta ügyet lezárja (vö. 1607. k.). Az ítéletnek a szerzők alanyi és tárgyi elemeit szokták megkülönböztetni. Az ítélet *alanyi eleme* az értelmi okfejtés és a parancsoló szándék. Tehát nem elegendő, hogy az ítélet vélekedést tartalmazzon, hanem döntő, parancsoló jelleggel kell, hogy rendelkezzen. A *tárgyi elem* a felek által előterjesztett és törvényes módon letárgyalta ügy. Ha a tárgyalás nem a perek számára előírt rend szerint, hanem más törvényes módon történt, akkor a döntés nem ítélet, hanem határozat jellegű<sup>1322</sup>.

**3045** Az ítélet nem jogszabály, mert hiányzik belőle az általánosság, hiszen egyedi ügyre vonatkozik, mégis arra az esetre kötelező erővel rendelkezik. A jogszabályok hiteles alkalmazását tartalmazza az adott ügyre nézve (vö. 16. k. 3. §). Kivételt képeznek az Apostoli Szentszék bíróságainak ítéletei, melyek a joghézag kitöltésének törvényben előírt segédeszközei (19. k.). Ezek szerint a katolikus egyház jogrendjében a bírói jogalkotás nem jellemző.

**3046** Az ítélet az általa *eldöntött ügy* jellege szerint lehet: 1) *perdöntő ítélet* (sententia definitiva), ha a főügyet dönti el; 2) *közbeszóló ítélet* (sententia interlocutoria), ha mellékes ügyet dönt el (1607. k.). Előfordulhat természetesen, hogy egy mellékes ügy nem közbeszóló ítélettel, hanem határozatilag vagy a perdöntő ítélet keretében nyer lezárást (vö. 1589. k. 1–2. §).

**3047** A közbeszóló ítélet vagy akár a határozat a perdöntő ítélet erejével rendelkezik (tehát pl. fellebbezni lehet ellene, vö. 1629. k. 4), ha meggátolja a pert (pl. a bíróság abszolút illetéktelenségét mondja ki), vagy magának a pernek (pl. a perfolymat megszűnését kimondva, vö. 1520–1521. k.), illetve valamely fokának legalább az egyik fél vonatkozásában véget vet (1618. k.).

### 2. Az ítélet tartalma és formája

#### a. Az ítélet tartalma

**3048** Részben magából az ítélet fogalmából, részben a perjog külön előírásaiból következik, hogy az ítéletnek meg kell felelnie az alábbi kritériumoknak:

**3049** 1) *El kell döntenie a bíróság előtt tárgyalta vitát*, hiszen különben nem lenne ítélet. Ez a döntés konkrétan abban kell hogy álljon, hogy az ítélet megfelelő választ ad a perkérdés egyes pontjaira (1611. k. 1), vagyis helyt ad az adott vonatkozásban a felperes kérelmének (keresetének), vagy elutasítja azt. Ha az ítélet a vitát még részben sem dönti el, orvosolhatatlanul semmis (1620. k. 8).

**3050** 2) *Meg kell határozni a felek kötelezettségeit*, melyek a perből fakadnak, s azt is, hogy hogyan kell teljesíteniük őket (1611. k. 2).

<sup>1322</sup> Vö. GOYENECHE I/2, 150–151.

**3051** 3) *Tartalmaznia kell az indokokat*, melyekre az ítélet rendelkező része támaszkodik. Mind a jogot illető, mind pedig a tényeket illető indokokat meg kell jelölnie (1611. k. 3, vö. 1612. k. 3. §). Ha az ítéletből hiányzik az indoklás, orvosolható semmisségben szenved (1622. k. 2).

**3052** 4) *Intézkednie kell a perköltségekről* (1611. k. 4).

### **b. Az ítélet formája**

**3053** Az ítélet formai követelményeit az 1612. k. pontosan meghatározza. Eszerint az ítéletnek:

**3054** 1) *Az isteni név* segítségével hívásával kell kezdődnie (1612. k. 1. §). E követelménynek egyes magyarországi egyházi bíróságok úgy tesznek eleget, hogy az ítélet fejlécében ezt írják: „A teljes Szentháromság nevében”<sup>1323</sup>.

**3055** Egyházi bíróságaink ítéleteiben az isteni névre való hivatkozás külalak szerint gyakran pontosan azt a helyet foglalja el, amit az ország világi bíróságainak ítéleteiben az államra való hivatkozás. Ebben a jelenségben reflektáltan vagy reflektálatlanul az egyházi jogban működő ősi szakrális princípium nyilatkozik meg. Noha az isteni név kifejezett segítségével hívását az 1612. k. 1. § rendelkezésének régi kánonjogi forrása (VI° 2.14.1; vö. 1917-es CIC 1874. k. 1. §) nem írja elő, de azt hangsúlyozza, hogy a bírónak ítéletét egyedül Istent szem előtt tartva kell meghoznia, annak példáját követve, aki a nép vitáit a szent sátorba lépve az Úrnak adta elő, hogy az ő parancsa szerint dönthessen.

**3056** 2) Fel kell tüntetnie, hogy ki a *bíró vagy a bíróság*, ki a *felperes és az alperes*, ki a *képviselőjük*, meg kell jelölnie a felek és képviselők *lakhelyét*, továbbá, ha szerepelnek az ügyben, meg kell neveznie *az ügyészt és a kötelékvédőt* (1612. k. 1. §). Megjegyzendő, hogy ezeknek az adatoknak a többségét általában a tényállás előadása előtt, vagy magában az ítélet fejlécében vagy egy egy mindezeket tartalmazó külön bekezdésben<sup>1324</sup> szokták megadni.

**3057** A magyarországi bíróságokon általában csak a bíróság és a felek nevét, valamint a per jellegét (pl. „nullitatis matrimonii”) szokták a fejlécben megjelölni, a többi itt megkívánt adatokat a tényállás elbeszélése során írják le. Pl. a felperes keresetlevelében foglalt kérés említése után hozzák a bíróság összetételét, a kötelékvédő nevét.

**3058** 3) Röviden elő kell adnia a *tényállást*, mégpedig a felek kérelmeivel és a megállapított perkérdéssel együtt (1612. k. 2. §). Az ítéletnek ezt a részét *leíró résznek* (pars descriptiva) szokták nevezni.

<sup>1323</sup> Francia nyelvterületen használatos az a formula, amely a bíróság, az előadóbíró, a peres felek nevét és az ügy sorszámát tartalmazó fejléc után megjelöli, hogy perdöntő ítéletről van szó, majd a következő felirattal folytatja: „Au Nom du Seigneur. Amen” (DAHUYOT-DOLIVET, J., *Formulaire notarial canonique mis à jour d'après le Code de droit canonique de 1983* [Utrumquae Ius 18], Roma 1987, 82).

<sup>1324</sup> Vö. DAHYOT-DOLIVET, *Formulaire* 82.

**3059** Az 1612. k. 2. § hasonlóan forrásához, az 1917-es CIC 1874. k. 3. §-hoz a tényállás mellett a felek „következtéseiről” (conclusiones) beszél. Ezt azonban a szerzők nem kis része állításnak, kérdésnek értelmezi<sup>1325</sup>.

**3060** A hatályos Egyházi Törvénykönyv az ítélet jogot és tényeket illető indoklását már az ítélet rendelkező részével együtt tárgyalja, holott ezt sokan még a leíró részhez sorolják, s rendelkező résznek csupán azt az egészen rövid választ mondják, mely a perkérdést eldönti (pl. „Bebizonyosult a házasság érvénytelensége ebben az esetben a férfi teljes színlelése címén”)<sup>1326</sup>. Mások az ítéleten belül a rendelkező résztől kifejezetten indokló résznek (pars motiva) nevezett másik részt különböztetnek meg<sup>1327</sup>.

**3061** 4) Tartalmaznia kell a *rendelkező részt* (pars dispositiva). E részt az ítélet indokainak előadása előzi meg, majd a perkérdésre válaszoló *döntés* következik (1612. k. 3. §). Az indoklásban mind a *jogot illető* (in iure), mind pedig a *tényeket illető* (in facto) okoknak szerepelniük kell (vö. 1611. k. 3).

**3062** 5) Végül az ítéletnek záradékában meg kell jelölnie meghozatalának – tehát nem egyszerűen az ítéletlevél kiállításának – *helyét és napját*, s tartalmaznia kell a bíró vagy társas bíróság esetén az összes bíró, továbbá a jegyző *aláírását* (1612. k. 4. §).

**3063** Egyesek a *végrehajtás elrendelését* is az ítélet szerves részének tartják. A CIC azonban ezt nem tekinti szükséges tartalmi vagy formai elemnek az ítéletben. Lehetséges ugyanis, hogy az ítélet végrehajtását annak szövegén kívül, külön határozatban rendelik el<sup>1328</sup> (vö. 1651. k.).

**3064** A perdöntő ítélet tartalmi és formai követelményeit, valamint meghozatalának módját meghatározó szabályokat alkalmazni kell a *közbeszóló ítéletre* is (1613. k.).

### 3. Az erkölcsi bizonyosság

**3065** Ahhoz, hogy a bíró kimondhassa az ítéletet, nélkülözhetetlen, hogy lelkében *erkölcsi bizonyosság* (certitudo moralis) legyen az eldöntendő dologgal kapcsolatban (1608. k. 1. §). Az erkölcsi bizonyosság nem zár ki minden kételyt a dolog igazsága felől, vagyis nem abszolút (fizikai, metafizikai) bizonyosság. Ám nem is csupán valószínűség vagy szubjektív meggyőződés, hanem olyan bizonyosság, mely kizárja a tévedés valószínűségét, de nem zárja ki teljesen annak lehetőségét (XII. Pius, Alloc., 1942. X. 1, nr. 1: AAS 34, 1942, 339–340; vö. II. János Pál, Alloc., 1980. II. 4, nr. 6: AAS 72, 1980, 176).

**3066** Az erkölcsi bizonyosságnak a bíróban a peres *iratokon és bizonyítékokon* (ex actis et probatis) kell alapulnia (1608. k. 2. §), az emberi magatartást irányító logikai és etikai törvényszerűségek figyelembevételével.

**3067** Az *ex actis et probatis* kifejezésben az „acta” szót egyesek a szerzők túlnyomó többsége állandó és egybehangzó tanításának, valamint a joggyakorlatban megnyilvánuló, sőt a hivatalos pápai megnyilatkozásokban is kifejezésre jutó értelmezésnek a figyelmen kívül

<sup>1325</sup> Vö. JONE III, 208; RUF 405.

<sup>1326</sup> Vö. pl. *Commento*[2] 929.

<sup>1327</sup> GARCIA FAILDE 178.

<sup>1328</sup> Vö. *Commento*[2] 929.



hagyásával – talán filológiai vagy spekulatív alapon – kérelemnek, keresetben igényelt dolognak fordítják<sup>1329</sup>. Ezért úgy tekintik az 1608. k. 2. §-ának előírását, hogy az a bírót egyrészt arra kötelezi, hogy a bizonyítékok alapján ítélezzék, másrészt kizárja, hogy a felek kérelmén túlmenő ítéletet hozzon. Úgy tűnik azonban, hogy ennek az előírásnak nincs köze – legalábbis mai értelmében – a felek kérésein túlmenő (ultra petita) ítélet problémájához. Az „acta” szót ugyanis a bíró erkölcsi bizonyosságának alapjával összefüggésben úgy kell értelmeznünk, hogy az *iratokat* jelent<sup>1330</sup>. Különösen is kitér erre II. János Pál pápa, aki a Rota Romana munkatársaihoz 1980. II. 4-én intézett beszédében hangsúlyozza, hogy a bírónak az erkölcsi bizonyosságot azért kell „ex actis” mérítenie, „mert vélelmezni kell, hogy a periratok az igazságot tartalmazzák. Ennél fogva a bírónak... gondosan át kell vizsgálnia az iratokat, hogy semmi ne kerülje el figyelmét” (AAS 72, 1980, 175). Ugyanakkor nem elegendő, hogy a bíró az iratokban található állításoknak egyszerűen hitelt adjon. Kritikai érzékkel kell eljárnia.

**3068** Minthogy a CIC meghatározza, hogy min kell alapulnia a bíró erkölcsi bizonyosságának, fennáll a lehetősége annak, hogy a bíróban ténylegesen más indokok alapján alakuljon ki erkölcsi bizonyosság. Ezért az is előfordulhat, hogy a bírónak pl. peren kívüli magánértésülések alapján erkölcsi bizonyossága van arról, hogy mi volt a tényállás, és hogyan kell azt minősíteni. Ugyanakkor a periratokban rögzítettek alapján – ha nem tudná, amit egyébként tud – éppen az ellenkező bizonyosságra kellene jutnia. Kérdés, követheti-e ilyenkor a fenti kánoni előírás ellenére az iratok helyett a tényleges tudását, vagy pontosan ragaszkodva az előírt bizonyosságforrásokhoz, tudása ellenére köteles-e ítélezni. A kérdés számos eltérő megoldása található az egyes szerzőknél. Az ügy más bíróságnak való átadásától, a már megismert igazság bizonyítékainak további kereséséig, és végül a periratokba való beépítésükig terjednek a szerzők javaslatai<sup>1331</sup>. Házassági ügyekben ez a feszültség a bíró esetleges magántudása és hivatalos tudása között nem szokott különösebb nehézséget okozni. Ha a bíró magánemberként meg van győződve a házasság érvényességéről, de a perben összegyűjtött bizonyítékok egyértelműen az érvénytelenséget támasztják alá, megvan a bíró lehetősége arra, hogy további bizonyítékokat szerezzen be, melyek hivatalosan is alátámasztják az általa tudottakat (pl. egy a bíró meggyőződése szerint hamis tanúvallomás hamis voltára a bíró kereshet bizonyítékokat). Ha ennek a bizonyíték keresésnek nincs eredménye, a bíró saját nézetében sem lehet már igazán biztos. A másik lehetőség az, hogy a bíró az érvénytelenségről van magánemberként meggyőződve, de vele szemben áll a törvény előírása, mely a házasság érvénytelensége kimondását nem teszi lehetővé a megfelelő iratokra és bizonyítékokra épülő erkölcsi bizonyosság nélkül (vö. 1608. k. 4. §). Ilyenkor a bírónak el kell mélyítenie a vizsgálatot. Ha pl. az egyik fél vallomása alapján tökéletesen meg van győződve a házasság érvénytelenségéről, de más bizonyíték nem áll rendelkezésre, tanúkat kell alkalmaznia a felek szavahihetőségéről, valamint más jeleket és kiegészítő bizonyítékokat kell keresnie (1679. k.)<sup>1332</sup>.

**3069** Az erkölcsi bizonyosság megszerzése során a bírónak a bizonyítékokat *lelkiismerete* és az egyes bizonyítékok bizonyító erejéről szóló *törvényi előírások* szerint kell

<sup>1329</sup> LÜDICKE, in *Münsterischer Kommentar zum CIC* (9. Erg., Dezember 1988), 1400/2 („Anträge”).

<sup>1330</sup> Vö. pl. ZAMPETTI, G., *Prove – sentenza – appelli in diritto canonico*, in *Atti del Colloquio romanistico – canonistico (febbraio 1978)* [Utrumque Ius 4], Roma 1979, 404–405.

<sup>1331</sup> Vö. FELICI, P., *Formalitates iuridicae et aestimatio probationum in processu canonico*, in *Comm* 9 (1977) 175–184; WERNZ–VIDAL VI, 556–557, nr. 591.

<sup>1332</sup> Uo. 179–180.

értékelnie (1608. k. 3. §). Ilyen törvényi előírás szól pl. a felek perbeli beismeréséről (1536. k. 1. §), a közokiratokról (1541. k.), az egyetlen tanú vallomásáról (1573. k.).

**3070** Ha a bíró az iratokra és bizonyítékokra támaszkodó *erkölcsi bizonyosságot nem tudta elérni*, azt kell az ítéletben kimondania, hogy nem bizonyosult be a felperes joga, illetve fel kell mentenie az alperest. Ha pedig olyan ügyről folyt a per, amely jogkedvezményt élvez, erkölcsi bizonyosság híján e kedvezmény javára kell döntenie (1608. k. 4. §). Vagyis pl. a házasság érvénytelenségének kimondásáért folyó perekben, ha mindkét fél kéri is ezt, kellő bizonyosság híján mégis a házasság érvényessége mellett kell állást foglalni (vö. 1060. k.).

#### 4. Az ítélelhozatal módja

**3071** Az *egyedül eljáró bíró* ítélelhozatali módjáról a CIC nem rendelkezik külön. Ez nem is tűnik szükségesnek. Elegendők a megszületett ítélet tartalmára, formájára és közlésére vonatkozó előírások.

**3072** *Társas bíróság*on az ítéletet testületi eljárással, *szótöbbséggel* kell meghozni (1426. k. 1. §). Ennek a többségnek – még ha esetleg háromnál többtagú lenne is (vö. 1425. k. 2. §) a bíróság – a szerzők általános felfogása szerint<sup>1333</sup> abszolút többségnek kell lennie (vö. 119. k. 2).

**3073** Az ítélelhozatalra a bíróknak *össze kell gyűlniük*. Ám eltérően a testületi cselekvés általános szabályaitól (vö. 119. k. 2), nem elegendő a határozatképességhez a bírói tanács tagjai abszolút többségének (pl. a hármás bíróság két tagjának) jelenléte, hanem az ítélet érvényességéhez a CIC-ben előírt számú bíró hiánytalan jelenléte szükséges (vö. 1622. k. 1). Ha a társas bíróságot nem a törvény írja elő, hanem a püspök látja szükségesnek, az 1622. k. 1. sz. szerint, a kívántnál kevesebb bíró által hozott ítélet nem feltétlenül érvénytelen. A társas bíróság ítélezése az alábbi szabályok (1609. k.) szerint folyik:

**3074** 1) A testület *elnöke meghatározza*, a nap és az óra megjelölésével, hogy mikor jöjjenek össze a bírók ítélezni. Az összejövétel helye – ha külön ok mást nem tesz szükségessé – a bíróság hivatali helyisége.

**3075** 2) Az egyes *bírók* kötelesek az ügy érdemi részére vonatkozó *írásbeli következtetéseiket* magukkal hozni az összejövételre. E következtetéseknek (melyek gyakorlatilag a perkérdés eldöntésére vonatkozó egyértelmű javaslatot foglalnak magukban) tartalmazniuk kell az őket indokló érveket is mind a jogot, mind a tényeket illetően. Ezeket az iratokat csatolni kell azután az ügy aktáihoz, s titokban kell tartani őket. Vagyis pl. nem szabad közölni őket a felekkel. A korábbi jog szerint ezeket a bírói szavazatokat a levéltárban meg kellett ugyan őrizni, de nem az ügy aktái között, hanem külön. Így feltehetőleg jobban biztosítva volt a titkosság, hiszen az egyes ügyek későbbi felkutatása nyomán sem bukkantak ezek elő.

**3076** 3) Maga az ítélelhozatali ülés: a) *Isten nevének* segítségével hívásával kezdődik; b) az *előadó bíró szavazatának* ismertetésével (felolvasásával) folytatódik; c) ezután a *többi bírók következtetéseinek* előadása következik, mégpedig rangsor szerinti rendben; d) ezt *vita*

<sup>1333</sup> Vö. pl. GOYENECHÉ I/2, 157, nr. 114.

követi a bíróság elnökének vezetésével; e) ennek végeztével *eldöntik*, hogy mit határoznak az ítélet rendelkező részében.

**3077** A vita során ki-ki *eltérhet* korábbi írásbeli véleményétől.

**3078** Ugyancsak joga van annak a bírónak, aki a többiek döntéséhez nem akar hozzájárulni, s így kisebbségben marad, hogy *megkívánja következtetései*nek (véleményének) *elküldését* a felsőbb bíróságnak fellebbezés esetén (1609. k. 4. §). Ez a jog a bírót a vitában illeti meg, így értelemszerűen vonatkozhat arra a helyzetre is, amikor a bíró a saját előzetes írásbeli szavazatától eltérő véleményt alakított ki a vita során, s ezzel az új nézetével marad kisebbségben. Ezt a különvélemény felterjesztése iránti kérelmet, mely a vitában még hatással lehet a többi bírókra, mivel felhívja a figyelmet társuk nézetének teljes határozottságára, e körülményre való tekintettel *magának a vitának a során* kell bejelenteni<sup>1334</sup>. Ugyanezért látszik indokoltnak, hogy ezt a kérelmet az *egész bírói tanács* és ne csak az elnök *előtt* jelentsék be. Mint egyesek hangsúlyozzák, a kérelemről *írást kell készíteni*, melynek tartalmaznia kell a kérelmező bíró nevét, a keltezést és a bírói tanács tagjainak aláírását. Az *elnök feladata* lesz gondoskodni arról, hogy fellebbezés esetén az így felterjeszteni kívánt bírói különvéleményt titkos formában (külön, zárt borítékban) a periratokkal együtt a fellebbviteli bírósághoz küldjék<sup>1335</sup>. A fellebbviteli bíróságon – tekintettel a bírói következtetések titkosságára (vö. 1609. k. 2. §) – ezt a különvéleményt *csak a bírói tanács tagjai* ismerhetik meg, de nem a kötelékvédő. Ha a fellebbviteli bíróság ítélete ellen is *újabb fellebbezés* történik, ehhez már – értelemszerűen – nem kell csatolni az előző fokozatról származó különvéleményt<sup>1336</sup>.

**3079** Ha az első vita során a bírók nem tudnak, vagy nem akarnak ítéletet alkotni, a döntés *elhalasztható* egy újabb összejövételre. Ennek azonban egy héten belül meg kell történnie, kivéve ha az ügy kivizsgálását még ki kell egészíteni (1609. k. 5. §, vö. 1600. k.).

**3080** Az ítélethozatali ülés döntését az ülés végén *írásba foglalják*. Ha ez a döntés az ülés elnapolásáról szól, ez szerepel az iratban. Ha viszont magát a pert sikerül eldönteni, akkor ez az ülésen megírt okmány csupán a perkérdésre adott választ, azaz az ítélet rendelkező részét tartalmazza. Az ülés záróokmányát a résztvevő bírók valamennyien alá szokták írni. Ettől az okmánytól különbözik a kiadásra kerülő ítéletlevél, melyről az alábbiakban szólunk.

## 5. Az ítélet megfogalmazása és közlése

### a. Az ítélet megfogalmazása

**3081** Az *egyes bíró* maga fogalmazza meg az ítélet szövegét (1610. k. 1. §). *Társas bíróságon* az ítélet megfogalmazása az *előadóbíró* feladata. A megszövegezés során a rendelkező részt az ítélethozatali ülésen készült okmányból veszi, az indokokat pedig abból, amit az egyes bírók a döntést megelőző vitán felhoztak, hacsak a döntésben résztvevő bírók többsége meg nem határozta, hogy mely indokokat kell a felmerültek közül az ítéletben megjelölni, illetve előnyben részesítenie. Amikor az ítélet szövege elkészült, az egyes bírók

<sup>1334</sup> GORDON, I., *Nota: responsio nonnullis quaestionibus de interpretatione quorundam canonum libri VII C.I.C.*, in *Per* 75 (1986) 643.

<sup>1335</sup> Uo. 644.

<sup>1336</sup> Uo. 644–645.

jóváhagyására szorul (1610. k. 2. §). Ez gyakorlatilag úgy történik, hogy a szöveget a bírói tanács tagjai aláírják. A szöveget annak a bírónak is alá kell írnia, aki nem ért egyet az ítélettel, hiszen a döntéskor kisebbségben maradt. Neki, ha külön véleményét hangsúlyozni akarja, ezt nem az ítélet példányán kell tennie, hanem a fentebb említett (vö. 1609. k. 4. §) módon.

**3082** Az így megszerkesztett és aláírt ítéletlevélnek az ítélet meghozatalától számított egy hónapon belül *el kell készülnie*<sup>1337</sup>. Súlyos okból társas bíróságon a bírók erre hosszabb határidőt is kitőzhetnek (1610. k. 3. §).

#### b. Az ítélet közzélése

**3083** Az ítéletet *mielőbb* (a szerzők szerint három, de legkésőbb nyolc napon belül<sup>1338</sup>) *ki kell hirdetni*. Az ítélet kihirdetésekor meg kell jelölni annak megtámadási módjait (1614. k.). Ezek a módok a semmisségi panasz és a fellebbezés. Tehát elegendőnek látszik ennek említése az ítélethirdetéskor<sup>1339</sup>.

**3084** II. János Pál pápa a Rota Romana munkatársaihoz intézett 1988. I. 26-i beszédében felhívta a figyelmet arra, hogy az ítélet megtámadási módjainak a kihirdetéskor szükséges megjelölésében már első fokú ítélet esetén is szerepelnie kell annak a lehetőségnek, hogy másodfokra a Rota Romanához forduljanak (*Comm* 21, 1989, 17–18).

**3085** A megtámadási mód megjelölésének előírása újdonság az 1917-es CIC 1876–1877. kánonjához képest.

**3086** Az ítélet kihirdetésének *hatása* elsősorban az, hogy megindítja azt a folyamatot, amely a jogerőre emelkedéshez, illetve az ítélet végrehajthatóságához szükséges. A kihirdetésről való értesüléstől kezdődik a fellebbezési határidő (vö. 1630. k. 1. §), melynek kihasználatlan elteltével az ítélet jogerőssé válik (1641. k. 2). A kihirdetés előtt nincs az ítéletnek semmi hatása még akkor sem, ha a rendelkező részt a bíró engedélyével közölték a felekkel (1614. k.). A rendelkező résznek ez a fajta előzetes közzélése csupán informatív jellegű. Nem helyettesítheti a teljes ítélet közzétételét. Történhet különféle módokon, akár írásban is.

**3087** Az ítélethirdetés *módjai* a CIC szerint a következők lehetnek: 1) az ítélet másolatának *átadása* a feleknek vagy képviselőjüknek; 2) az ítélet másolatának *megküldése* (pl. postán, de a legbiztonságosabb módon, vö. 1509. k.) ugyanezeknek a személyeknek (1615. k.). A szöveg átadásával való ítélethirdetés feltételezi annak előzetes közzétételét a felekkel vagy képviselőjükkel, hogy az ítélet másolata a bíróságon átvehető (vö. 1917-es CIC

<sup>1337</sup> Az 1610. k. 3. §-ában szereplő egy hónapos határidő („Sententia edenda est non ultra mensem”) a szerzők többsége szerint az ítéletlevél elkészítésére (PIÑERO CARRION II, 545: „redacción”; vö. GARCIA FAILDE 176; a CIC spanyol fordításában: „debe darse”), sőt a kész ítéletlevélnek a bíróság irodájában való letétbe helyezésére (PARALIEU, *Guide pratique* 433) szól (vö. SC Sacr, Instr., *Provida Mater*, 1936. VIII. 15, Art. 200 § 1: AAS 28, 1936, 351). Nem látszik indokoltnak ezt az egy hónapot az ítélet kihirdetésére szóló határidőnek értelmezni, mint egyesek teszik (*Código EUNSA* 964: „publicación”; *Commento*[2] 927: „publicata”). Erre ugyanis az 1614. k. másik határidőt tűz ki („mielőbb”), amely az általános meggyőződés szerint egy hónapnál sokkal rövidebb.

<sup>1338</sup> GARCIA FAILDE 186; GOYENECHÉ I/2, 162, nr. 117; CORONATA III, 315, nr. 1405; stb.

<sup>1339</sup> Vö. GORDON, *Novus processus* 41.

1877. k.)<sup>1340</sup>. Rangos szerzők hangsúlyozták, hogy ez az előzetes közlés is az ítélethirdetésről való értesülésnek (*notitia publicationis sententiae*, vö. 1630. k. 1. §; 1917-es CIC 1881. k.) számít. Vagyis ettől fogva a fellebbezési határidő telni kezd akkor is, ha a fél nem veszi át a bíróságon az ítéletet<sup>1341</sup>. Ha valamelyik fél lakóhelye nem állapítható meg, az idézésről mondottakhoz hasonlóan (lásd fent 104. §. 2. d), az ítélethirdetés átadásos módjára alkalmazhatónak tűnik az illető fél hirdetmény útján (újságban vagy a bíróság ajtaján kifüggesztve) való értesítése arról, hogy a szöveget átveheti<sup>1342</sup>.

**3088** A CIC az ítélet kihirdetési módjai között már nem említi a tisztán szóbeli közlést, mivel a törvényhozó méltányosnak találta, hogy a felek az ítéletet írásban kaphassák meg (*Comm* 11, 1979, 142–143).

**3089** Ha az ítélet szövegébe *tévedés* került (téves szám, tárgyi tévedés a rendelkező rész átírásakor, illetve a felek kéréseinek leírásakor), vagy ha elmaradtak az 1612. k. 4. § szerinti formai követelmények: az ítélethozatal helye és napja, a bíró vagy bírók és a jegyző aláírása, akkor az ítéletet hozó bíróság köteles a hibát kijavítani vagy a hiányt pótolni. Ezt a fél kérésére, de akár hivatalból is meg kell tennie. Előtte azonban mindig meg kell hallgatnia a feleket, és a javításról szóló határozatot rá kell vezetni az ítélet aljára (1616. k. 1. §). Ha netán valamelyik fél a javítást ellenezné, az erről keletkező mellékes ügyet határozattal kell eldönteni (1616. k. 2. §).

## 6. A bírói határozatok

**3090** Azok a bírói *döntések*, amelyek nem ítéletek, határozatok. Ezek lehetnek pusztán *rendező jellegűek* (mere *ordinatoria*), vagy *jogvitát eldöntőek*<sup>1343</sup>. Pusztán rendező jellegű határozat pl. a felperes által bejelentett és a másik féltől nem ellenzett tanú kihallgatásának elrendelése vagy a perbezárás. A jogvitát eldöntő bírói határozat *indoklás nélkül érvénytelen* (1617. k.). Az indokok megjelölése a határozatban történhet egészen röviden, sőt lehet csupán utalás is valamely más iratban kifejtett indokokra (uo.).

**3091** Eszerint – mint egyes szerzők hangsúlyozzák – házassági perekben az érvénytelenséget kimondó első fokú ítélet másodfokú megerősítését tartalmazó „határozatot” (vö. 1682. k. 2. §) sem kell már feltétlenül külön kifejtett indoklással ellátni, mint a zsinat utáni jog előírta (PCDecrI, Resp., 1974. II. 14: AAS 66, 1974, 463), hanem elegendő lehet röviden utalni benne az első fokú ítéletben szereplő indokokra<sup>1344</sup>.

<sup>1340</sup> Vö. GORDON, *Novus processus* 41.

<sup>1341</sup> LEGA, M.–BARTOCETTI, V., *Commentarius in iudicia ecclesiastica iuxta Codicem iuris canonici*, II, Romae 1950, 966.

<sup>1342</sup> A hirdetmény útján való ítéletközlés hajdani lehetősége ebben az értelemben az átadásos forma segédeszközeként látszik fenntarthatónak; vö. pl. CORONATA III, 316, nr. 1405; SIPOS I., *Egyházi perrendtartás köteléki, felszentelés elleni és büntető ügyekben*, <sup>3</sup>Pécs 1943, 83.

<sup>1343</sup> Vö. ET 1058.

<sup>1344</sup> Vö. GORDON, *Novus processus* 41; *Código BAC* 787; PIÑERO CARRION II, 542.

## 111. §. Az ítélet megtámadása

**3092** Az 1917-es CIC az ítélet elleni jogorvoslatokról (*remedia iuris*) beszélt. A hatályos Egyházi Törvénykönyv ehelyett az ítélet megtámadásáról (*impugnatio sententiae*) szól. Ennek keretében két lehetőséget említ: a semmisségi panaszt, mellyel az érvénytelen ítélet támadható, és a fellebbezést, amely az érvényes de valamelyik fél számára sérelmes ítélet ellen jelenthető be. Nem szól viszont a Codex az ítélet megtámadásának módjai között a harmadik személy ellenkezéséről (*oppositio tertii*), melyet az 1917-es CIC 1898–1901. kánonja még ebben az összefüggésben említett. A hatályos törvénykönyv csupán általánosan utal a harmadik személy közbelépésére (lásd fent 108. §. 3). Az előbbi állapotba való visszahelyezésről, mely szintén az ítélet hatásainak megszüntetését célozza, a CIC nem a megtámadási módok között, hanem a jogerős ítélet kapcsán tárgyal, hiszen ez az eszköz az ilyen ítélettel szemben érvényesíthető.

### 1. A semmisségi panasz

#### a. Fogalma

**3093** A semmisségi panasz (*querela nullitatis*) az ítélet megtámadásának olyan eszköze, mellyel az ítélet érvénytelennek nyilvánítását kéri annak lényegi hiányossága címén<sup>1345</sup>.

**3094** A törvényekről szólva már említettük (lásd fent 8. §. 1. b), hogy azok nem ellenkezhetnek a „természetjoggal”, a „pozitív isteni joggal”, sőt elő kell segíteniük az üdvösség tervének kibontakozását. De az egyházban a bírói ítélet sem kerülhet ellentétbe ezekkel a magasabb normákkal. Ezért méltán hangsúlyozzák egyesek, hogy minden *igazságtalan* ítéletnek elvileg *érvénytelennek* kellene lennie. Ámde az igazságtalanság nem könnyen bizonyítható. Ezért a jogalkotó inkább *külsőleg megragadható* elemeket sorol fel az érvénytelenség ismérveiként<sup>1346</sup>. Az érvénytelenség külső kritériumai alapján nem támadható, de igazságtalan ítélet ellen a tételes egyházjog az előbbi állapotba való visszahelyezés (vö. 1645. k.) keretében kínál védekezési lehetőséget.

**3095** A semmisségi panasz fogalmából adódik, hogy nincs rá mód akkor, ha az ítélet nem érvénytelen. Erre különösen akkor kell ügyelni, amikor a per folyamán valamilyen érvénytelen cselekményre került sor. Az 1622. és 1623. kánonban szereplő kivételektől eltekintve ugyanis az ilyen cselekmények semmisségét *maga az ítélet orvosolja*, feltéve ha: 1) a semmisség alapja a *pozitív emberi jog* (tehát nem isteni jog) rendelkezése volt; 2) az adott ügy *magánérdeket* érint csupán; 3) továbbá a cselekmény semmisségét *nem jelentették a bírónak az ítélet előtt*, noha a panaszt beterjesztő fél tudott róla (1619. k.).

**3096** Ugyancsak nincs mód, de szükség sincs semmisségi panaszra, ha az ítélet nem csupán érvénytelen, hanem nem létező, vagyis az érvényesség látszatával sem rendelkezik.

<sup>1345</sup> Vö. GOYENECHÉ I/2, 185, nr. 129; WERNZ–VIDAL VI, 587, nr. 614.

<sup>1346</sup> GOYENECHÉ I/2, 185, nr. 129.

## b. Jogcíme

**3097** A semmisségi panasz bejelentésének jogcíme, mint láttuk, az ítélet érvénytelensége. Ez az érvénytelenség lehet orvosolható vagy orvosolhatatlan. Orvosolhatóan az az ítélet semmis, melynek hiányossága az idő teltével elmúlik (vö. 1626. k. 2. §, 1623. k.), s így érvényessé válik, vagyis nem csupán a megtámadására vonatkozó kereseti jog szűnik meg.

**3098** *Orvosolhatatlan semmisségben* (insanabilis nullitas) az ítélet akkor szenved, ha: 1) *abszolút illetéktelen bíró* hozta (lásd fent 100. §. 1. b); 2) olyan személy hozta, akinek nincs hatalma ítélezni *azon a bíróságon*, ahol az ügyet eldöntötték; 3) a bíró *kényszer* vagy *súlyos félelem* hatása alatt hozta; 4) *peres kérelem nélkül* (vö. 1501. k.) hozták<sup>1347</sup>, vagy a pert nem kezdeményezték *senki alperes ellen*; 5) a feleknek legalább az egyike *nem rendelkezik perképességgel* (pontosabban: perbeli cselekvőképességgel, vö. 102. §. 5)<sup>1348</sup>; 6) valaki más nevében *törvényes megbízás nélkül* járt el; 7) valamelyik féltől *megtámadták a védelem jogát*; 8) a vitát *még részben sem döntötte el* (1620. k.).

**3099** Az 1620. kánonban szereplő fenti felsorolás nem jelöli meg, hogy az ítélet semmisségének melyik oka milyen természetű, azaz egyházi jogi, illetve természetjogi. Ignacio Gordon szerint ezek az okok mindnyájan a dolog természeténél fogva teszik orvosolhatatlanul semmissé az ítéletet (vö. *Comm* 16, 1984, 69), kivéve bizonyos, az 5. pontba tartozó eseteket, nevezetesen amikor a semmisség oka a perbeli cselekvőképességnek pusztán kiskorúság (vö. 1478. k. 1. §; lásd fent 102. §. 5. b) s nem az értelem használatára való tényleges képtelenség miatti hiánya<sup>1349</sup>.

**3100** Az orvosolhatatlan semmisség okainak ezt a fenti felsorolását egyesek kimerítőnek minősítik<sup>1350</sup>. Meggyőzőbbnek tűnik azonban Zenon Grocholewski okfejtése, aki szerint az 1669. kánonban említett érvénytelenség (*szóbeli egyházi peres eljárás* alkalmazása miatt olyan esetben, mikor ezt a jog kizárja) szintén orvosolhatatlan<sup>1351</sup>. Az 1669. k. ugyanis ilyenkor minden feltétel nélkül – tehát pl. nem csak akkor, ha a panaszt az ítélethirdetésről való értesüléstől számított három hónapon belül terjesztették be (vö. 1623. k.) – kötelezi a fellebbviteli bíróságot az alsóbb fokú ítélet semmisségének kimondására.

**3101** A 4. pontban említett *peres kérelem* nélkül folytatott pernek számít az olyan házassági per is, ahol a bíróság olyan címen mondja ki a házasság érvénytelenségét, mely a szabályosan meghatározott vagy törvényesen módosított perkérdésben (vö. 1513–1514. k.) nem szerepel.

**3102** *Orvosolhatóan semmis* az ítélet, ha: 1) az 1425. k. 1. §-a ellenére *nem kellő számú bíró* hozta; 2) nem tartalmazza a döntés *indokait*; 3) hiányoznak róla a jogban előírt *aláírások*; 4) hiányzik a *keltezés* (a kimondás évének, hónapjának, napjának és helyének megjelölése); 5) olyan *semmis perbeli cselekményre épül*, mely nem orvoslódott (vö. 1619.

<sup>1347</sup> Vö. pl. STANKIEWICZ, A., *De nullitate sententiae „ultra petita” prolatae*, in *Per* 70 (1981) 221–235.

<sup>1348</sup> Vö. DORDETT, A., *Eheschliessung und Geisteskrankheit*, Wien 1977, 100.

<sup>1349</sup> *Novus processus* 43.

<sup>1350</sup> Pl. *Código* BAC 789–790; vö. WRENN, in *The Code* 1007 (a szerző az 1669. k. szerinti semmisséget arra vezeti vissza, hogy az ítélet az 1656. k. 2. § szerint érvénytelen jogcselekményekre épül, s ezért azt az 1622. k. 5. sz. alapján orvosolhatónak minősíti).

<sup>1351</sup> *Commento*[2] 1960; vö. *Código* EUNSA 997.

k., lásd fent 1. a); 6) az 1593. k. 2. § szerint *törvényesen távollévő fél* (lásd fent 108. §. 2. a) ellen hozták (1622. k.).

### c. Bejelentése

**3103** A semmisségi panasz *beterjesztője* lehet az a *fél*, aki úgy véli, hátrányt szenvedett, valamint az *ügyész* vagy a *kötelékvédő* is, ha joguk van szerepelni (1626. k. 1. §). Ám semmis ítéletét maga a *bíró* is visszavonhatja vagy kijavíthatja hivatalból, hacsak időközben az nem orvoslódott, vagy nem nyújtottak be ellene semmisségi panasszal egybekötött fellebbezést (1626. k., vö. 1623. k.).

**3104** Az *orvosolhatatlan semmisség* miatti semmisségi panasz betérjesztésének *határideje*, ha *keresetként* (lásd fent 102. §. 5 c) nyújtják be, az ítélet kihirdetésétől számított *tíz év*. *Kifogásként* az ilyen semmisségi panaszt mindig elő lehet terjeszteni (1621. k.). *Orvosolható semmisség* címén a panaszt csupán az ítélet kihirdetéséről való értesüléstől számított *három hónapon* belül lehet betérjeszteni (1623. k.); ha ezen a határidőn belül nem élnek semmisségi panasszal, az orvosolhatóan semmis ítélet magától érvényessé válik (vö. 1626. k. 2. §)<sup>1352</sup>.

**3105** A semmisségi panasz keresetként való betérjesztésének *két módja* van: 1) a *külön* betérjesztés, mely az előtt a bíró előtt történik, aki a megtámadott ítéletet hozta (vö. 1621. k.); 2) a *fellebbezéssel együtt* való betérjesztés. Ez utóbbi módon a semmisségi panaszt csak a fellebbezésre előírt határidőn belül lehet benyújtani (1625. k.).

### d. Elbírálása

**3106** A semmisségi panasz *elbírálója* általában az a bíróság, sőt az a bíró, *aki az ítéletet hozta* (1624. k.). Ha viszont a fél ezt a bírót elfogultnak tartja, követelheti, hogy – ugyanannál a bíróságnál, a per ugyanazon fokán belül – más személlyel cseréljék fel (1624. k., 1450. k.). Kivételt képez az az eset, amikor a semmisségi panaszt fellebbezéssel együtt nyújtották be. Ilyenkor erről a *fellebbviteli bíróság dönt*<sup>1353</sup>, mégpedig úgy, hogy először a semmisségi panaszt vizsgálja ki, s ha az ítélet semmisségét állapítja meg, akkor ezt kinyilvánítja, majd visszaküldi az iratokat annak a bíróságnak, amely az érvénytelen ítéletet hozta<sup>1354</sup>, hogy az a hiányosságot küszöbölje ki.

**3107** A semmisségi panaszokat a *szóbeli egyházi peres eljárás* (vö. 1656–1670. k.) szabályai szerint *lehet* elbírálni (1627. k.). Természetesen a félnek (s így a kötelékvédőnek is) joga van rendes egyházi peres eljárást kérni (vö. 1656. k. 1. §, 1434. k. 2).

## 2. A fellebbezés

### a. Fogalma és lehetősége

**3108** A fellebbezés (appellatio) *felsőbb bíróhoz* való folyamodás *perdöntő ítélet* vagy azzal azonos hatású bírói döntés tartalmi felülvizsgálata végett, melyet az a *fél* végez, aki az

<sup>1352</sup> Vö. pl. WIRTH, P., *Das Streitverfahren*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 981.

<sup>1353</sup> Vö. *Código EUNSA* 972; *Commento*[2] 934.

<sup>1354</sup> PIÑERO CARRION II, 550; *Commento*[2] 934; GORDON, *Novus processus* 44, 4. jegyz.



ítéletet *sérelmesnek* érzi (vö. 1628. k.). Az ügyész és a kötelékvédő is jogosult erre, ha szereplésük a perben elő van írva (uo., vö. 1434. k. 2).

**3109** *Fellebbezni* a mai egyházjogi szóhasználat szerint csak bírói ítélet ellen lehet. A közigazgatási határozatok ellen *felfolyamodásnak* van helye.

**3110** A fellebbezéshez nincsenek előírva külön kánoni *okok*, mint pl. a semmisségi panaszhoz vagy az előbbi állapotba való visszahelyezéshez (vö. 1645. k.). Különleges bizonyítékok sem szükségesek hozzá, mint pl. a személyek állapotáról folyó ügyekben két egybehangzó ítélet megtámadásához (vö. 1644. k.).

**3111** Bizonyos ítéletek ellen *nincs helye fellebbezésnek*. Ezeket az 1629. k. sorolja fel. Eszerint nem lehet fellebbezni: 1) a *pápa* vagy *Apostoli Signatura* ítélete ellen (a bíró legfelső jellege miatt); 2) *semmissis* ítélet ellen (kivéve ha a fellebbezés semmisségi panasszal egybekötve történik)<sup>1355</sup>; 3) *jogerős* ítélet (lásd alább) ellen; 4) *nem perdöntő* bírói határozat vagy közbeszóló ítélet ellen (kivéve ha a fellebbezés a perdöntő ítélet elleni fellebbezéshez kapcsolódik); 5) olyan ügyben hozott ítélet vagy bírói határozat ellen, melyet a jog előírása szerint a *lehető leggyorsabban* kell eldönteni.

## b. Bejelentése és követése

A fellebbezés két lépésben történik:

**3112** 1) A fellebbezés *bejelentése* (interpositio) annál a bíróságnál végzendő, amely a megtámadott *ítéletet hozta*, mégpedig az ítélethirdetésről való értesüléstől számított *tizenöt nap* hasznos határidőn belül (1630. k. 1. §). A fellebbezés bejelenthető írásban vagy akár szóban is, de ez utóbbi esetben a fellebbező jelenlétében a jegyzőnek írásba kell azt foglalnia (1630. k. 2. §).

**3113** Ha a fellebbezési jogot illetően merül fel kérdés, erről a fellebbviteli bíróságnak kell a lehető leggyorsabban döntenie a szóbeli egyházi peres eljárás szabályai szerint (1631. k.).

**3114** A fellebbezésben *meg lehet jelölni*, hogy az mely bírósághoz irányul, hiszen a hívőknek joguk van ügyüket a per bármely szakaszában a Szentszék elé vinni (1417. k.), továbbá az is lehetséges, hogy már másodfokon több fellebbviteli bíróság illetékes, pl. a Rota Romana is választható (vö. 1444. k. 1. § 1). Ha azonban a fellebbezésben *nem jelölik meg*, hogy melyik bírósághoz irányul, akkor az a jogvélelem, hogy az 1438–1439. kánonokban említett megfelelő bírósághoz (pl. püspöki bíróság ítélete után másodfokon az adott érseki bírósághoz) szól (1632. k. 1. §). Ha esetleg egyazon ítélet ellen többen is fellebbeztek, de más-más bírósághoz (pl. egyikük az érseki bírósághoz, másikuk a Rotához), akkor az ügyet ahhoz a bírósághoz kell irányítani, amelyik a magasabb fokú, ha csak a másik már az alperest meg nem idézte (1632. k., vö. 1415. k.).

**3115** 2) A fellebbezés *követése* (prosecutio) vagy más szóval folytatása a fellebbezés bejelentése után szükséges következő lépés. Abban áll, hogy a fél kéri a felsőbb bíró

<sup>1355</sup> Természetesen ha az ilyen fellebbezéskor a semmisség bizonyítást nyer, mint említettük, az iratokat visszaküldik az alsóbb bírósághoz. Vagyis fellebbviteli fokon ilyenkor sem folytatható per az ügy érdemi részéről, ha a megfellebbezett ítélet semmisségre bizonyult.

közreműködését a megtámadott ítélet módosítására, az ítélet egy példányának melléklésével és a fellebbezés okainak megjelölésével (1634. k. 1. §). Tehát a fellebbezést annál a bírónál kell folytatni, akihez irányul. A fellebbezés követésének határideje a fellebbezés *bejelentésétől számított egy hónap*, kivéve ha az a bíró, akitől fellebbeznek, a felek kérésére vagy meghallgatásával<sup>1356</sup>, hosszabb időt nem engedélyez (1633. k.).

**3116** A fellebbezés követésének határideje *hasznos* idő (1634. k. 2. §), ezért ha a fél a megtámadott ítélet példányát az alsóbb bíróságtól ezen a határidőn belül *nem tudja megkapni*, a határidő nem telik. Ezt az akadályoztatást jelentenie kell a fellebbviteli bírónak, aki köteles parancsban felszólítani az alsóbb bírót az ítélet szövegének kiadására (1634. 2. §).

**3117** Ha a fellebbező nem kapja meg az ítélet példányát (noha ez normális esetben az ítélet kihirdetésekor megtörténik, vö. 1615. k.), de nem fordul a felsőbb bírósághoz, vagyis egyáltalán nem követi a fellebbezést, akkor az ügyben a felsőbb bíróság nem tehet lépést. Ilyenkor a fellebbezés követésére szabott határidő telik, mivel a fellebbező félnek volna lehetősége cselekedni, de ezt elmulasztja. Ugyanez a helyzet akkor is, ha a fellebbező a felsőbb bíróságnál kérte már az ítélet felülvizsgálatát, de a szöveg melléklése nélkül, és nem jelezte, hogy az ítélet szövegét azért nem tudja csatolni, mert azt az alsóbb bíróság nem adta ki (vö. 1917-es CIC 1884. k. 2. §)<sup>1357</sup>.

**3118** A fellebbezés követéséhez szükséges, indoklással ellátott kérés a felsőbb bírósághoz általában külön levél, melynek azonban nem kell olyan részletesnek lennie, mint egy keresetlevélnek.

**3119** Az *iratok felterjesztése* a fellebbviteli bírósághoz (normális esetben hiteles másolatban, de több bíróság gyakorlata szerint akár eredetiben<sup>1358</sup>) annak a bírónak a feladata, akitől fellebbeztek (1634. k. 3. §, 1474. k.). Hazai bíróságaink gyakorlatában a fellebbezés bejelentése után rögtön, meg sem várva a felsőbb bíróság visszajelzését arról, hogy a fél a fellebbezést követte, az alsóbb bíróság a per aktáit fel szokta küldeni a fellebbviteli bírósághoz.

**3120** Ha a határidő akár a fellebbezés bejelentésére, akár annak követésére kihasználatlanul telt el, ez a fellebbezéstől való *elállásnak* minősül (1635. k.). A már bejelentett fellebbezéstől később is el lehet állni. Ennek következményei olyanok, mint a perbeli cselekményektől való elállás hatásai (1636. k. 1. §, 1525. k.). Sajátos az eset akkor, ha a kötelékvédő vagy az ügyész fellebbezett. Ilyenkor ugyanis a fellebbviteli bíróság ügyésze vagy kötelékvédője jogosult az elállásra (1636. k. 2. §).

### c. Hatása

**3121** A fellebbezés *az egész ítélet*, vagyis annak minden pontja *ellen irányul*. Legalább is ez a jogvélem, hacsak az ellenkezője nem világos, pl. ha a fél nem jelzi a fellebbező iratban, hogy csak az egyik pont ellen van kifogása (1637. k. 4. §).

**3122** Ha csupán az ítélet egy része ellen jelentettek be fellebbezést, a másik fél az erről való értesüléstől számított tizenöt napon belül fellebbezést jelenthet be más pontok ellen még

<sup>1356</sup> Vö. pl. *Commento*[2] 940.

<sup>1357</sup> Vö. JONE III, 216.

<sup>1358</sup> Vö. PIÑERO CARRION II, 553.

akkor is, ha a fellebbezési határidő egyébként már lejárt volna. Ekkor az előbbi fellebbezést *főfellebbezésnek* (appellatio principalis), az utóbbit pedig *mellékes fellebbezésnek* (appellatio incidentalis) nevezzük (1637. k. 3. §). A mellékes fellebbezés az ítélet más pontjai ellen irányul, mint a főfellebbezés. Akkor kerül rá sor, mikor az érintett fél ráébred, hogy ha az ítéletnek a másik fél által megfellebbezett részét módosítják, ez neki kárt okozhat az ítélet valamely más része tekintetében<sup>1359</sup>. A mellékes fellebbezésnek eszerint viszontkereset (vö. 1494–1495. k.) jellege van.

**3123** A fellebbezés *hasznos a másik félnek* is (1637. k. 1. §). Ez annyit jelent, hogy a másik fél kérheti a fellebbviteli eljárásban, hogy a korábbi ítéletet a fellebbező fél hátrányára módosítsák. A fellebbezés ugyanis – mint egyesek fogalmazzák – a megtámadott ítélet tárgyát illetően a perkérdést újra nyitottá teszi<sup>1360</sup>.

**3124** A fellebbezés *nem módosítja a per tárgyát és jogcímét*. Ezért fellebbviteli fokon nem vezethető be új percím. Ilyenkor a perfelvétel tárgyát (a perkérdést) csak az képezheti, hogy az előző ítéletet részben vagy egészben meg kell-e erősíteni, vagy meg kell-e változtatni (1639. k. 1. §).

**3125** E tekintetben kivételt képeznek a házassági semmisségi perek. Ezekben ugyanis a fellebbviteli fokon új érvénytelenségi jogcím is bevezethető, ám erről a fellebbviteli bíróság első fok gyanánt ítélezik (1683. k.). Ha pl. a házasság érvénytelenségét első fokon az asszony részéről elszenvedett kényszer és félelem miatt nem tekintették bizonyítottnak, de a felperes ezt megfellebbezte, s fellebbezésében hozzáfűzte, hogy az érvénytelenség kimondását a férfinak a házassági terhek vállalására való képtelensége miatt is kéri, a fellebbviteli bíróság a kényszer és félelem tekintetében másodfokú, a képtelenség ügyében pedig első fokú ítéletet fog hozni.

**3126** Új bizonyítékok betérjesztése a fellebbviteli fokon már nincs minden további nélkül megengedve, hanem csak azokkal a feltételekkel, melyek a perbezárás utáni bizonyítékgyűjtéshez szükségesek (1639. k. 2. §, 1600. k., lásd fent 109. §. 2. c).

**3127** A fellebbezés *felfüggeszti az ítélet végrehajtását* (1638. k.). A hatályos CIC-ben minden fellebbezésnek megvan ez a hatása, ellentétben az 1917-es CIC 1889. kánonjának előírásával, mely ezt nem minden fellebbezés esetén biztosította. Ez azonban nem zárja ki, hogy fellebbezés esetén a bíró mégis – sürgős szükségből, esetleg megfelelő biztosítékkal (vö. 1650. k. 2. §) – már a jogerős ítélet előtt úgynevezett *előzetes végrehajtást* rendeljen el.

**3128** Amikor a házasság érvénytelenségét kimondó második ítéletet közlik a felekkel, rögtön új házasságot köthetnek (vö. 1684. k. 1. §, lásd alább). Ilyenkor azért nem kell várni a végrehajtással a fellebbezési határidő lejártáig, mert ha ezt az ítéletet valaki megtámadja, az már nem rendes fellebbezés, hanem az 1644. k. szerinti perújrafelvételi kérelem.

<sup>1359</sup> Vö. WERNZ–VIDAL VI, 580, nr. 608.

<sup>1360</sup> Vö. GOYENECHE I/2, 181, nr. 128.

#### **d. A fellebbviteli eljárás**

**3129** Fellebbviteli fokon az eljárás módja – megfelelő alkalmazással – ugyanaz, mint első fokon. Jelentős eltérés viszont, hogy – hacsak a bizonyítékokat nem kell kiegészíteni – a perfelvétel (1513. k. 1. §) után rögtön az ügy vitája (1601-1606. k.) és az ítélet következik (1640. k.). A perfelvételt azonban az első fokúnál jóval egyszerűbben szokás végezni, hiszen tárgya csupán az előző ítélet megerősítésének kérdése (1639. k. 1. §). Még egyszerűbb a helyzet olyan házassági perekben, melyekben első fokon az ítélet a házasság érvénytelenségét állapította meg. Ilyenkor a fellebbviteli bíróság saját kötelékvédője észrevételeinek és a felek esetleges megjegyzéseinek megfontolásával – perfelvételi formaságok, perközzététel, perbezárás és vita nélkül – az első fokú ítéletet határozatilag megerősítheti (1682. k. 2. §).

## 112. §. A jogerős ítélet és végrehajtása

### 1. A jogerős ítélet

#### a. Fogalma és hatása

**3130** Az *ítélt dolog* (res iudicata) jelenthet általános értelemben a bíróság által lezárt ügyet (vö. 1444. k. 1. § 2)<sup>1361</sup>. De jelentheti az ítélet sajátos minőségét<sup>1362</sup>, sőt magát a jogerős, vagyis már *meg nem támadható ítéletet* is<sup>1363</sup>.

**3131** Abszolút értelemben persze a jogerős ítélet sem támadhatatlan, hiszen – mint alább látni fogjuk – bizonyos esetekben lehetőség van az előbbi állapotba való visszahelyezésre (vö. 1645. k.). Az orvosolhatatlan semmisség miatt pedig tíz éven belül keresettel meg lehet az ítéletet támadni (1621. k.).

**3132** A jogerős ítélet intézményének célja a közjó, nevezetesen a jogbiztonság. Ezzel ellenkezne, ha minden ítéletet egyforma könnyen meg lehetne támadni pl. fellebbezéssel.

**3133** Az ítélet jogerőre emelkedésének hatása, hogy: 1) ellene *fellebbezni nem lehet* (1629. k. 3, 1642. k. 1. §); 2) *végrehajtható* (1650. k.); 3) *jogot alkot a felek között* (1642. k. 2. §).

**3134** A végrehajtás kieszközlésére külön keresettel, az *ítélt dolog keresetével* (actio iudicati) lehet élni.

**3135** Mivel a jogerős ítélet jogot alkot a felek között, ugyanazok a felek, ugyanazoknak a tényeknek az alapján, ugyanaz iránt a jog iránt egymás ellen új keresetet nem indíthatnak. Ha ezt valamelyikük mégis megtenné, ellene a másik fél az *ítélt dolog kifogásával* (exceptio rei iudicatae) élhet (1642. k. 2. §, 1462. k. 1. §). Ilyen címen a bíró hivatalból is elutasíthatja a keresetet (1642. k. 2. §).

#### b. Feltételei

**3136** A személyek állapotáról hozott ítéletek kivételével (lásd alább) az ítélet jogerős, ha: 1) ugyanazok közt a felek közt, ugyanarról a kérésről, ugyanazon jogcím alapján *két egybehangzó ítélet* keletkezett; 2) a hasznos határidőn belül *nem jelentettek be fellebbezést* ellene; 3) a per *fellebbviteli fokon elévült* vagy elálltak tőle; 4) olyan perdöntő ítéletről van szó, amely ellen az 1629. k. szerint *nem lehet fellebbezni* (1641. k.).

#### c. A jogerőre sohasem emelkedő ítéletek

**3137** A személyek állapotáról folyó ügyekben az ítélet sohasem válik jogerőssé (1643. k.). Ilyennek azok az ügyek számítanak, amelyek a származás törvényességével, a házassági

<sup>1361</sup> Vö. LEGA–BARTOCETTI III, 1; MÖRSDORF, *Rechtssprache* 352.

<sup>1362</sup> Vö. pl. NAZ, R., *Chose jugée*, in *DDC* III, 695–699.

<sup>1363</sup> Vö. BÁNK II, 560; LEGA–BARTOCETTI III, 1–2; GOYENECHÉ I/2, 200.

köteléssel vagy együttéléssel (illetve különválással – vö. 1643. k.), továbbá a klerikusi vagy szerzetesi állapottal kapcsolatosak.

**3138** A jogerőre emelkedés hiánya ezekben az ügyekben azt jelenti, hogy ha nem is egyszerű fellebbezésre, de a fellebbviteli bíróság előtti *perújrafelvételre* (nova propositio causae) – megfelelő feltételek esetén – *mindig van lehetőség* (1644. k. 1. §). Ha azonban ilyen ügyekben két egybehangzó ítélet születik, a *végrehajtás* éppúgy lehetséges, mintha jogerős ítélet keletkezett volna (1644. k., vö. 1684. k.).

**3139** Ha a személyek állapotáról folyó ügyben két egybehangzó ítélet született, lehet ugyan a fellebbviteli bírósághoz folyamodni perújrafelvételért, de ennek bejelentésétől számított *harminc napon* belül új, *súlyos bizonyítékokat vagy érveket* kell felhozni. Ezek betérjesztésétől számított egy hónapon belül pedig a fellebbviteli bíróságnak határozatilag rendelkeznie kell, hogy engedélyezi-e a perújrafelvételt. Az ilyenkor betérjesztendő bizonyítékoknak súlyosaknak kell lenniük, de nem feltétlenül perdöntő erejűeknek, vagy olyanoknak, amelyek az előzőkkel ellentétes ítélet egyszerű okirati eljárással (1686–1688. k.) való kimondását indokolják (vö. SC Sacr, Instr., *Provida Mater*, 1936. VIII. 15, art. 217: AAS 28, 1936, 356). Súlyos az olyan érv, amely valamiféle – ha önmagában nem is elégséges – indokot ad a korábbival ellentétes ítélethez. Az érvnek vagy bizonyítéknak a per irataiban eddig megtalálhatókhöz képest kell újnak lennie<sup>1364</sup>. A Rota Romana döntései szerint az új szakértői vélemény, nevezetesen a perújrafelvételt kérő fél által benyújtott új magánszakértői vélemény csupán új érvelés, de nem új és súlyos érv<sup>1365</sup>.

**3140** Ha a személyek állapotáról folyó ügyekben (pl. házassági köteléki perek) a kérésre új jogcím (új percím) van, ugyanazok közt a felek közt új pert lehet kezdeni (vö. 1641. k. 1). Ilyenkor ugyanahhoz a bírósághoz lehet fordulni, mely előtt az ügy más percímen már folyt<sup>1366</sup>. Ha azonban a házassági perben a korábbi ítélet elleni perújrafelvételi kérelemmel együtt vagy utána új percímet is betérjesztenek, az ügyet a fellebbviteli bíróság tárgyalja, mégpedig – mint említettük (lásd fent 111. §. 2. d) – a korábbi percímek alapján fellebbviteli fokon, az új percím alapján pedig első fokon.

**3141** A *perújrafelvétel* iránti kérelem – ellentétben a fellebbezéssel (vö. 1638. k.) – általában *nem függeszti fel a megtámadott ítélet végrehajtását*, hacsak a törvény másként nem rendelkezik vagy a fellebbviteli bíróság a felfüggesztést külön el nem rendeli (1644. k. 2. §, vö. 1650. k. 3. §).

## 2. Az ítélet végrehajtása

### a. A végrehajtás és az illetékes végrehajtó

**3142** A *végrehajtás* (executio) az az intézkedés, mely az ítélettel eldöntött per nyertesének megadja azt, amit az ítélet révén elnyert. Az ítélet és végrehajtásának elrendelése közt a CIC különbséget tesz. A *végrehajtás elrendelése* a bíró feladata, aki ezt vagy külön határozatban, vagy magának az ítéletnek a szövegében végzi el (1651. k.). *Maga a*

<sup>1364</sup> Vö. SRR, Decis., *Coram Pompedda*, 1970. VI. 17: SRR Dec LXII, 675; *Coram Di Felice*, 1982. II. 13: *MonEccI* 107 (1982) 438.

<sup>1365</sup> Vö. pl. SRR, Decis., *Coram Giannecchini*, 1982. V. 21, nr. 2–3; DELLA ROCCA 84.

<sup>1366</sup> SIPOS, *Perrendtartás* 57.

*végrehajtás* viszont közigazgatási intézkedés, ezért az egyházjogban a végrehajtó hatalommal rendelkező püspökre hárul (1653. k.).

**3143** A *jogerős* – vagy a személyek állapotáról szóló ügyekben a második egybehangzó – ítélet *végrehajtható* (vö. 1650. k. 1. §; 1644. k. 1. §). Ám végrehajtásnak addig nem lehet helye, amíg a bíró az említett végrehajtási határozatot ki nem adja (1651. k.).

**3144** Az ítéletet – hacsak a részleges törvény másként nem rendelkezik – annak a püspöknek kell személyesen vagy megbízott útján végrehajtania, *akinek egyházmegyéjében az első fokú ítéletet hozták* (1653. k. 1. §). Ha ez a püspök a végrehajtást megtagadja, vagy elmulasztja, akkor a végrehajtás arra az egyházi hatóságra (pl. érsekre, a regionális másodfokú bíróság élén álló teljes püspöki konferenciára, illetve az általa kijelölt püspökre – vö. 1438–1439. k.) hárul, amelynek a fellebbviteli bíróság alá van rendelve<sup>1367</sup>. *Szerzetesek* között a végrehajtás arra az *előjáróra* tartozik, aki az ítéletet hozta, illetve a bírót megbízta (1653. k. 3. §). Az ítélet végrehajtójának mérlegelési, az időközben felmerülő kifogások tekintetében döntési jogköre is van, de nem az ügy érdemi részét, hanem csak a végrehajtás módját és hatályát illetően (vö. 1654–1655. k.).

**3145** Az ítélet végrehajtására vonatkozó illetékességgel kapcsolatban a házassági semmisségi perekben sajátos szabály érvényesül: a második egybehangzó ítélet után a bírósági helynöknek *a házasságkötés helye szerinti ordináriussal* kell közölnie az ítéletet az anyakönyvi módosítások elvéggeztetése végett akkor is, ha az első fokú ítéletet nem annak területén hozták (1685. k.).

#### **b. Az előzetes végrehajtás**

**3146** A még jogerőre nem emelkedett ítélet előzetes végrehajtását (lásd fent 111. §. 2. d) hivatalból vagy a fél kérésére elrendelheti az a bíró, aki hozta, vagy ha fellebbezést jelentettek be, a fellebbviteli bíró is (1650. k. 2. §). Ezt azonban csak akkor szabad megtennie, ha szükséges eltartásra rendelt ellátásról vagy szolgáltatásokról van szó, illetve más megfelelő ok sürgeti (uo.).

**3147** Ha az előzetes végrehajtás alatt lévő ítéletet megtámadják, az a bíró, akinek erről ítélnie kell, felfüggesztheti vagy óvadékhoz kötheti az előzetes végrehajtást, feltéve, hogy úgy találja, a támadás valószínűleg megalapozott és a végrehajtásból helyrehozhatatlan kár származna (1650. k. 3. §).

### **3. Az előbbi állapotba való visszahelyezés**

#### **a. Fogalma és feltételei**

**3148** Az előbbi állapotba való visszahelyezés (*restitutio in integrum*) a jogerős ítélet megtámadására szolgáló rendkívüli jogi eszköz, melyet csak különleges feltételek esetén lehet alkalmazni. Olyan jogintézmény, amely révén a természetes méltányosság érdekében az erre illetékes bíró visszaállítja a feleknek az ítélethozatal előtti jogállását<sup>1368</sup>.

<sup>1367</sup> PIÑERO CARRION II, 568.

<sup>1368</sup> Vö. GOYENECHÉ I/2, 206, nr. 143.

**3149** Mivel a személyek állapotáról szóló (köztük a házassági) perekben soha nincs a szó szoros értelmében jogerős ítélet, velük kapcsolatban az előbbi állapotba való visszahelyezésre nincs lehetőség, hanem csak perújrafelvételnek van helye (1644. k.). Éppezért az előbbi állapotba való visszahelyezésnek a gyakorlatban csekély a jelentősége.

**3150** Az előbbi állapotba való visszahelyezésnek csak akkor van helye, ha a jogerős ítélet *igazságtalansága nyilvánvaló* (1645. k. 1. §). Ilyen nyilvánvaló igazságtalanságnak csakis a következők számítanak: 1) az ítélet később *hamisnak bizonyult bizonyítékokon* alapul, mégpedig úgy, hogy ezek nélkül rendelkező része nem tartható; 2) utólag olyan *okiratokat* fedeztek fel, melyek ellenkező döntést követelő új tényeket bizonyítanak kétségtelenül; 3) az ítéletet az egyik *fél csalárdsága* következtében mondták ki a másik fél kárára; 4) nyilvánvalóan áthágták egy *nem pusztán eljárási törvény* előírását; 5) az ítélet ellenkezik egy korábbi *jogerős* ítélettel (1645. k. 2. §).

**3151** A *nem pusztán eljárási* szabályokat tartalmazó, hanem anyagi jogot rögzítő, illetve alanyi jogokat engedélyező törvények áthágása már önmagában igazságtalanság, ezért igazságtalanná teszi az ítéletet is. Ilyen törvénysértésre kerül sor pl., ha a bíró nem ad határidőt a másik félnek a bizonyítékok betérjesztésére, vagy a kötelékvédő szereplésével kapcsolatos előírásokat sértik meg. Ezek a szabályok ugyanis magával a védelemhez való joggal és nem csupán az eljárás módjával függenek össze<sup>1369</sup>. Ha viszont az efféle előírásokat olyan súlyosan sértik meg, hogy ezzel valamelyik féltől teljesen megvonják a védelem jogát, akkor az ítélet orvosolhatatlanul semmis (vö. 1620. k. 7), és már nem az előbbi állapotba való visszahelyezésre, hanem semmisségi panaszra van lehetőség.

#### **b. Az illetékes hatóság**

**3152** Ha az előbbi állapotba való visszahelyezést hamis bizonyíték, újonnan felfedezett okmány vagy a másik fél csalárdsága miatt kérik, az a bíró illetékes rá, *aki az ítéletet hozta*.

**3153** Ha a kérelem indoka törvénysértés vagy korábbi jogerős döntés, akkor az előbbi állapotba való visszahelyezésre a *fellebbviteli bíróság* illetékes (1646. k. 2. §).

#### **c. A kérelmezés határideje**

**3154** Az előbbi állapotba való visszahelyezés iránti kérelem betérjesztésének határideje egységesen *három hónap*. Ennek kezdetét azonban attól függően kell számítani, hogy mi a kérelem indoka. Ha az indok egy tény felismerése (hamis bizonyíték, újonnan előkerült okmány, a másik fél csalárdsága, vö. 1645. k. 2. § 1–3), akkor a határidő a *tény megismerésétől* számítandó. Ha az indok jogi felismerés (törvénysértés, korábbi jogerős ítélet, vö. 1645. k. 2. § 4–5), akkor a határidő az ítélet kihirdetéséről való értesüléstől számítandó (1646. k.). Kivételt képez az az eset, amikor a korábbi jogerős döntésről az érintett később értesül, mint arról az ítéletről, amit meg akar támadni. Ilyenkor a határidő ettől az utóbbi értesüléstől kezdve telik (1646. k. 2. §).

**3155** A kérelem betérjesztésének határideje nem telik addig, amíg a sértett személy kiskorú (1646. k. 3. §).

<sup>1369</sup> Vö. GARCIA FAILDE 249–250.



#### d. Hatása

**3156** Az előbbi állapotba való visszahelyezés *kérelmezésének* az a hatása, hogy az *ítélet végrehajtása* – ha még nem kezdődött el – *felfüggesztődik* (1647. k. 1. §). Bizonyos feltételek mellett azonban a bíró még ilyenkor is elrendelheti a végrehajtást, ha valószínű jelek alapján az a gyanú, hogy a kérelmet épp a végrehajtás késleltetése céljából nyújtották be (1647. k. 2. §).

**3157** Ha a bíró *megadta* az előbbi állapotba való visszahelyezést, *köteles ítélni az ügy érdemi részéről*, hiszen a cél ilyenkor sem csak a korábbi ítélet egyszerű megsemmisítése, hanem az igazságosság érvényesítése s a jogok védelme (1648. k.).

### 4. A perköltségek

**3158** A perköltségek azok a költségek, amelyek a per folyamán felmerülnek. Tág értelemben használva a szót nem csupán az egyes cselekmények vagy az egész eljárás díjaként a bíróságnak befizetendő összegre vonatkoztatják, hanem a perben közreműködő bizonyos személyek, pl. szakértők, tolmácsok tiszteletdíjára, a tanúk kártalanítására, sőt a képviselők és ügyvédek honoráriumára is.

**3159** A *perköltségek* dolgában az egyetemes egyházjog a részleteket nem szabályozza. Ezek rendezését az egyes *püspökökre bízta*, akiknek vezetése alatt az adott bíróságok állnak. Nevezetesen e püspököknek (vagy akár nagyobb terület számára egyhangú határozattal a püspöki konferenciának) szabályokat kell megállapítania: 1) a feleknek a perköltségek megfizetésére való kötelezéséről (pl. ítéletben, vö. 1611. k. 4, 1464. k., 1523. k., 1525. k., 1595. k.); 2) a képviselők, ügyvédek, szakértők, tolmácsok *tiszteletdíjáról*, a tanúk *kártalanításáról*; 3) az *ingyenes jogvédelem* (gratuitum patrocinium), illetve a mérsékelt perköltségek engedélyezéséről; 4) a vakmerően pereskedők által *fizetendő kártérítésről*; 5) a perköltségekre vagy kártérítésre szolgáló előzetes *óvadék* adásáról (1649. k. 1. §). A perköltségekről, tiszteletdíjakról, kártalanításról szóló döntés ellen külön (tehát a főügyben hozott ítélet megfellebbezése nélkül) nem lehet fellebbezni. Lehetőség van azonban arra, hogy a fél tizenöt napon belül módosításért folyamodjék ahhoz a bíróhoz, aki a döntést hozta (1649. k. 2. §).

**3160** Mint általában, Magyarországon is a *felperes* viseli a perköltségeket a *házassági köteléki perekben*. Ha az alperesnek ügyvédje van, annak honoráriumát természetesen ő fizeti<sup>1370</sup>. Indokolt esetben a perköltség csökkenthető vagy teljesen elengedhető (vö. pl. EK Esztergom 1981, 32–33).

---

<sup>1370</sup> Vö. WIRTH, *Das Streitverfahren*, in 982.

## 113. §. A szóbeli egyházi peres eljárás

**3161** A szóbeli egyházi peres eljárás (*processus contentiosus oralis*) bevezetése újdonság az Egyházi Törvénykönyvben. Célja az ügyintézés meggyorsítása<sup>1371</sup>. Az egyházi perben a szóbeliséggel szemben általában az *írásbeliség elve* van túlsúlyban. A perbeli cselekmények, mint láttuk, jobbadán írásban történnek, így a per vitája, illetve a „tárgyalás” is. Az az egyszerűbb eljárás, melyet a CIC szóbelinek nevez, a törvénykönyv átdolgozása során még rövidített, sommás eljárás néven szerepelt (vö. *Comm* 16, 1984, 71). Valóban, a rendes egyházi peres eljárástól ezt az eljárást inkább a rövidség, mint a szóbeliség különbözteti meg<sup>1372</sup>.

### 1. Alkalmazási lehetősége

**3162** Szóbeli egyházi peres eljárást *lehet* alkalmazni *minden ügyben*, kivéve: 1) ha az ügy ilyen intézését *a jog kizárja*; 2) ha a jog ezt lehetővé teszi ugyan, de valamelyik *fél* rendes egyházi peres eljárást kér (1656. k. 1. §).

**3163** *A jog zárja ki a szóbeli eljárást azokban az ügyekben, amelyek három bíróból álló tanácsnak vannak fenntartva (1425. k.), szóbeli eljárás esetén ugyanis a per egyetlen bíró előtt (1657. k.) folyik*<sup>1373</sup>. Az 1690. k. külön is hangsúlyozza, hogy *házassági semmisségi per* nem tárgyalható szóbeli eljárással. Ugyancsak a jog utal arra, hogy nem alkalmazható ilyen eljárás a *szentelés elleni* (vö. 1710. k.) és a *büntető* ügyekben (1728. k.). Ez utóbbi esetben különben sem egyházi peres, hanem büntetőeljárásról van szó.

**3164** Ha a szóbeli eljárás alkalmazása a jog szerint lehetséges, de a fél nem akarja, s mégis így járnak el, a cselekmények *semmisek* (1656. k. 2. §), de az 1619. k. szerint az *ítélettel orvosolódnak*. Ha a jog zárja ki a szóbeli eljárást, az ítélet is *semmis* (1669. k.)<sup>1374</sup>. Egyes szerzők szerint ilyenkor a *semmiség orvosolhatatlan*<sup>1375</sup>.

**3165** *A jog előírja* – hacsak a fél vagy az ügyész az ellenkezőjét nem kéri – a szóbeli eljárást a *házastársak különválásáról* (1693. k.) folyó perekben. Ugyanezt kell alkalmazni – ha a bíró másként nem látja jónak – a *fellebbezési jogról* szóló (1631. k.), valamint általában a *mellékes* (1590. k.) ügyek intézésére.

**3166** *A jog ajánlja* (lehetőségként hangsúlyozza) a szóbeli eljárást az ítélet elleni *semmiségi panaszok* esetén (1627. k.).

### 2. Jellegzetességei

**3167** Az egyházi peres eljárás lényeges elemei, a keresetindítás, a perfelvétel, a bizonyítás, a nyilvánosságra hozatal, a vita és az ítélet valamilyen formában a szóbeli eljárásban is fellelhetők. Vannak azonban lefolyásának olyan sajátosságai, amelyek külön említést érdemelnek. A CIC-ben rögzített sajátos eljárási szabályok (1656–1670. k.) csupán

<sup>1371</sup> Vö. OCHOA, II „*De processibus*” 378–379.

<sup>1372</sup> Vö. PIÑERO CARRION II, 573.

<sup>1373</sup> Vö. *Código* BAC 805.

<sup>1374</sup> Vö. GORDON, *Novus processus* 63.

<sup>1375</sup> *Código* EUNSA 997.

az általános rendtől való eltéréseket tartalmazzák. Ezért rajtuk kívül minden más tekintetben a szóbeli eljárás során is meg kell tartani a rendes egyházi peres eljárásra vonatkozó előírásokat. Ám a bíróság az érvényességet nem érintő eljárási szabályoktól el is térhet, de ezt indoklással ellátott határozattal kell kimondania. Az ilyen eltérések célja a gyorsaság előmozdítása. Mértéküket pedig az igazságosság követelménye szabja meg (1670. k.).

#### a. A keresetlevél

**3168** A perindító keresetlevélnek a mindig szükséges elemeken (1504. k.) kívül teljesen le kell írnia azokat a *tényeket*, amelyekre a kérés támaszkodik; tartalmaznia kell a *bizonyítékokat*, vagy legalább úgy kell megjelölnie azokat, hogy a bíró számára rögtön megszerezhetőek legyenek (1658. k. 1. §). A keresetlevélhez legalább *hiteles másolatban csatolni* kell azokat az *okiratokat*, melyekre a kérelem támaszkodik (1658. k. 2. §).

#### b. Az idézés

**3169** Ha a békítési kísérlet (vö. 1446. k. 2. §) eredménytelen volt, és a bíró a keresetlevelet valamelyest megalapozottnak találja, *három napon belül* el kell rendelnie, mégpedig igen egyszerű módon (a levél aljára rávezetett határozattal), a *kérelem másolatának közlését* az alperessel, felhatalmazva őt, hogy *tizenöt napon belül* írásban válaszoljon a bíróságnak. A kérelem másolatának ez a közlése a *perbeidőzés* hatásaival (vö. 1512. k.) jár (1559. k.).

#### c. A perfelvétel

**3170** Ha az alperes olyan kifogásokat jelent be, melyek ezt megkívánják, a bírónak határidőt kell kitűznie a felperes számára, hogy válaszoljon rájuk (1660. k.). Az alperes számára kitűzött fenti tizenöt napos határidő lejártával, vagy ha a felperesnek a válaszadásra még határidőt szabtak, annak elteltével, a bírónak az iratok áttekintése után *meg kell határoznia a perkérdést* (1661. k. 1. §).

#### d. A tárgyalás

**3171** A perkérdés meghatározása után a bírónak *meg kell idéznie a tárgyalásra* mindenkit, akinek ott kell lennie. A tárgyalást egy *harminc napon belüli* időpontra kell kitűznie. Egyszersmind közölnie kell a felekkel a *perkérdést* is (1661. k. 1. §), és értesítenie kell az idézésben a feleket arról, hogy a tárgyalás előtt legalább három nappal rövid *iratot* terjeszthetnek a bíróság elé állításaik bizonyítására (1661. k. 2. §).

**3172** Maga a *szóbeli tárgyalás* (audientia) az egész szóbeli eljárás leglényegesebb szakasza. Fő céljai: 1) a *bizonyítékok összegyűjtése* (1663. k. 1. §); 2) ezek *nyilvánossága* (hiszen a felek és ügyvédek jelenlétében folyhat a többi felek, a tanúk és a szakértők kihallgatása, vö. 1663. k. 2. §); 3) az ügyről folytatott *vita* (1667. k.), melyre a bizonyítékok összegyűjtése után kerül sor a tárgyaláson. A tárgyalás folyamán az írásbeliségből annyi érvényesül, hogy a jegyzőnek *írásba kell foglalnia* a felek, tanúk, szakértők válaszait, az ügyvédek kéréseit és kifogásait. Mindezt azonban csak röviden és annyiban kell rögzítenie, amennyiben a vitás dolog lényegéhez tartozik. Ezt a rövid jegyzőkönyvet a vallomást tevőknek alá kell írniuk (1664. k.).

**3173** A rövidség kedvéért a jog korlátozza az olyan *bizonyítékok* betérjesztésének lehetőségét, melyeket a kérelemben vagy a válaszban nem hoztak fel, vagy nem kértek. Ilyeneket a bíró csak súlyosan igazságtalan ítélet elkerülésére, szükségből engedélyezhet (1665. k., 1452. k.).

**3174** A bizonyítékok *közzététele*t itt a bizonyítás (pl. kihallgatások) nyilvánossága (a felek és ügyvédek jelenlétének lehetősége) helyettesíti. Ez indokolja, hogy akár csak egy tanú kihallgatása után is már olyan szigorú feltételekkel lehet csak új bizonyítékot elfogadni vagy elrendelni, mint a rendes eljárásban a perbezárást követően (1665. k., vö. 1600. k.).

**3175** Ha a szabályosan bejelentett és elfogadott bizonyítékokat a tárgyalás során nem lehetett összegyűjteni, másik tárgyalást kell kitűzni (1666. k.).

#### e. Az ítélet

**3176** A tárgyalás végeztével a bírónak különvonnulva *rögtön el kell döntenie* az ügyet, hacsak ennek nincs valami akadálya (1668. k. 1. §). Az ítélet rendelkező részét – mint a szövegösszefüggésből kitűnik – rögtön írásba kell foglalni, hiszen az 1668. k. 1. §-a előírja, hogy az ítélet *rendelkező részét* azonnal (még a tárgyalás végén) olvassák fel a jelenlevő felek előtt. Az ítélet *teljes szövegét* pedig az indokok megjelölésével mielőbb, általában – a rendes eljárásban adott egy hónap (1610. k. 3. §) helyett – tizenöt napon belül közölni kell a felekkel (1668. k. 3. §). Az ítélettel kapcsolatos formaságokra egyébként az 1670. k. szerint a rendes eljárás számára előírtakat kell alkalmazni (lásd fent). Ha a tárgyaláson a bizonyítási szakasz teljesen befejeződik ugyan, de az ítéletet az ügy nehézsége vagy más megfelelő ok miatt mégsem tudják rögtön meghozni, akkor ezt – legfeljebb az ötödik hasznos napig – *el lehet halasztani* (1688. k. 2. §).

### III. fejezet: Sajátos eljárásfajták

#### 114. §. A házassági eljárások

**3177** A következőkben olyan eljárásokkal foglalkozunk, amelyek a CIC VII. könyvében szerepelnek, de többé-kevésbé eltérnek az egyházi peres eljárásnak az előző fejezetben leírt általános szabályaitól. Közülük egyesek *egyházi peres* eljárások ugyan, de tárgyuknál fogva különleges szabályozást kívánnak. Ilyenek a házassági semmisségi perek (1671–1691. k.), melyek közt különleges helyet foglal el az okirati eljárás, valamint a szentelés elleni (1708–1712. k.) és a házastársak különválásáról szóló (1692–1696. k.) perek, továbbá a büntető per keretében folyó egyházi peres kártérítési eljárás (1729–1731. k.). Bennük a különleges szabályokban nem érintett kérdésekben a rendes egyházi peres eljárás, illetve a szóbeli egyházi peres eljárás általános előírásainak alkalmazási lehetősége nem egyforma. Más eljárások nem sorolhatók az egyházi peres eljárások körébe, hanem *büntető peres eljárások* (1717–1719. k., 1721–1728. k.), vagy a perek elkerülésére szolgáló sajátos eljárások (1713–1716. k.), illetve *közigazgatási* eljárások. Ez utóbbiak szolgálhatnak pl. el nem hált házasságok alóli felmentés kieszközlésére (1697–1706. k.), házastárs holtnak nyilvánítására (1707. k.), büntetés kiszabására vagy kinyilvánítására (1720. k.), közigazgatási határozatok elleni felfolyamodásra (1732–1739. k.), plébánosok áthelyezésére vagy elmozdítására (1740–1752. k.).

**3178** Vannak olyan sajátos eljárások is, melyek nem szerepelnek a Codex VII. könyvében. Ilyen pl. a megszentelt élet intézményeiből való elbocsátás (694–704. k., 729. k.) vagy a házasságnak a hit javára való felbontásáért folytatott eljárás (SC Fid, Instr. et Normae, 1973. XII. 6: *Leges* V, 6702–6705; lásd fent 82. §. 4). Ezekre ebben a fejezetben nem térünk ki. A CIC VII. könyvében említett sajátos eljárásokat viszont az alábbiakban nem annyira jellegük, mint inkább tárgyuk és gyakorlati előfordulásuk szerint csoportosítva mutatjuk be.

#### 1. A házassági semmisségi perek

**3179** A házassági semmisségi perek valamely házasság érvénytelenségének bírói kinyilvánításáért folynak. Rájuk, hacsak ezt a dolog jellege nem zárja ki, az általában a perekről és a rendes egyházi peres eljárásról – nem pedig a szóbeli eljárásról (1690. k.) – szóló szabályokat, valamint a személyek állapotáról folyó és a közérdekű ügyeket illető különleges előírásokat kell alkalmazni (1691. k.). Kivételt képeznek azok a pontok, amelyekre nézve a CIC külön normákat állapít meg a házassági érvénytelenségi perekre.

##### a. A bírói illetékesség

**3180** Az *egyházi bíróság* a megkereszteltek házassági ügyeiben *saját jogon* illetékes (1671. k.). Tehát nem csupán más közösségtől kapott megbízás jogosítja fel erre.

**3181** A CIC – miként már a *Causas matrimoniales* kezdetű motu proprio (1971. III. 28, nr. I: AAS 63, 1971, 442) is – csupán saját jogról szól, de nem beszél arról, hogy erre az egyházi bíróságoknak kizárólagos joga volna, amint ezt az 1917-es CIC 1960. kánonja még hangsúlyozta. Ezt a módosítást a törvénykönyv átdolgozása során azzal indokolták, hogy a kizárólagos jog említése nem felel meg az ökumenikus szellemnek (*Comm* 11, 1979, 256). A jelen szóhasználat azonban számos kérdést vet fel. A megkereszteltek közötti házasság

ugyanis szentség (1055. k. 2. §), s róla mint lelki dolgról az egyház saját és *kizárólagos* jogon ítélnék (1401. k. 1). Egyesek a kizárólagos jog említésének elhagyását a házassági perekkel kapcsolatban úgy értelmezik mint a lelki dolgokban való illetékességről szóló általános elv megszorítását e tekintetben<sup>1376</sup>. Mások szerint a „kizárólagos” jelző elhagyása mögött esetleg az a különbség is áll, amely a két keresztény közötti (szentségi) házasságot a keresztény és nem keresztény közti érvényes házasságtól elválasztja<sup>1377</sup>. Az egyházi bíróság illetékessége ez utóbbi házassági ügyekre is kiterjed. Külön problémát jelent, hogy a katolikus egyház mennyiben ismerheti el *más keresztény felekezetek házassági bíráskodási illetékességét*. A keleti nem katolikus egyházak esetében ez lehetséges (vö. UR 16)<sup>1378</sup>. A nyugati nem katolikus keresztény közösségek tekintetében több nyitott kérdés áll fenn, melyek mögött olyan szempontok rejlenek, mint az ordo szentségének hiánya és ennek kihatása az egyházkormányzati hatalom meglétére, a közösség ekkleziológiai teljességére.

**3182** A házasság *tisztán polgári hatásairól* szóló ügyek a világi hatóságra tartoznak. A részleges jog helyenként előírja, hogy ezekről a hatásokról egyházi bíró döntsön, de csak akkor, ha mellékesen és járulékosan kerülnek elő az egyházi perben (1672. k.). Magyarországon az egyházi házasságnak polgári hatásai nincsenek. Előfordulhat viszont az ellenkezője, tudniillik hogy az egyházi bíróság ítélik egy nem kánoni formában, hanem pl. csupán az anyakönyvvezető előtt megkötött házasság érvényességéről. Ilyen kérdés kerülhet egyházi bíróság elé, ha nem katolikusok vagy a katolikus egyház teljes közösségéből formális aktussal kivált személyek házasságának érvényességét kell elbírálni, pl. azért, mert a felek egyike – többnyire polgári válás után – katolikkal kíván egyházi házasságot kötni. Hazánkban azonban az ilyen egyházi ítéletnek sincs polgári hatása.

**3183** A bíróság *illetékességének jogcímei* részint az illetékesség egyetemes jogcímeivel azonosak (a *házasságkötés helye* – 1673. k. 1, vö. 1411. k. 1. §; az *alperes lakóhelye* vagy *pótlakóhelye* – 1673. k. 2, vö. 1408. k., 1407. k. 2–3. §, 1409. k.). Az Apostoli Szentszéknek fenntartott ügyek (pl. államfő házassága) kivételével (vö. 1405. k.), a többi házassági semmisségi perekben a bíró illetékes lehet a fentiekén kívül a *felperes lakóhelye*, valamint a *bizonyítékok többségének* ténylegesen szükséges összegyűjtési helye szerint is (1673. k. 3–4).

**3184** A házassági semmisségi ügyekben való illetékességnek ez a meghatározása jelentős újítás a *Causas matrimoniales* kezdetű motu proprio IV. pontjához (1971. III. 28: AAS 63, 1971, 443) képest. Az 1673. k. 2. száma ugyanis az *alperes lakóhelyéről* vagy *pótlakóhelyéről* (vö. 102–103. k.) beszél ellentétben a motu proprioval, mely az alperes „nem átmeneti tartózkodási helyéről” (commoratio nem precaria) szólt. Ez utóbbi megfogalmazás homályossága ugyanis bizonytalanságot okozott. Ha az alperes lakóhelye és pótlakóhelye címen különböző bíróságok illetékesek, közülük a felperes választhat (vö. 1407. k. 3. §).

**3185** A *felperes lakóhelyének* bíróságához csak akkor lehet fordulni, ha: 1) mindkét fél ugyanannak a püspöki konferenciának a területén lakik; 2) és az alperes lakóhelyének bírósági helynöke az alperes meghallgatása után beleegyezését adja (1673. k. 3). Ez az előírás nem szerepelt még a *Causas matrimonialesben*. Előzménye megtalálható az Egyesült

<sup>1376</sup> VILLEGIANTE, S., *La competenza del tribunale*, in AAVV., *Il motu proprio „Causas matrimoniales”* (Studia et documenta iuris canonici VIII), Roma 1979, 12–13; vö. BRANCHEREAU, P., *La compétence dans les causes matrimoniales*, in GROCHOLEWSKI, Z.–CARCEL ORTI, V. (ed.), *Dilexist Iustitiam. Studia in honorem Aurelii Card. Sabattani* (StudGiur 5), Città del Vaticano 1984, 306.

<sup>1377</sup> COLAGIOVANNI, A. E., *De innovatione processus matrimonialis*, Napoli 1973, 12–13.

<sup>1378</sup> BRANCHEREAU, *La compétence* 306.

Államok bíróságai részére kiadott normák 7. számában, mely szerint csak akkor lehetett a felperes lakóhelye szerinti bírósághoz fordulni, ha a felek egyazon püspöki konferencia területén laktak (SignAp, Resp. part., 1978. IV. 12: *Leges V*, 7404–7405). Problémát okozott viszont, hogy a hatályos CIC az alperes lakóhelyének *bírósági helynökétől* is beleegyezést kíván. A kérdést hiteles törvénytárgyolmány oldotta meg (PCI, Resp., 1986. II. 28: AAS 78, 1986, 1323). Eszerint a beleegyezést az alperes lakóhelye szerinti egyházmegye, és nem az ügyeire esetleg illetékes regionális bíróság bírósági helynökének kell megadnia. Ha pedig (pl. éppen mert van regionális bíróság) az illető egyházmegyének nincs külön bírósági helynöke, akkor a *megyéspüspök* hozzájárulását kell kérni.

**3186** A *bizonyítékok többsége* összegyűjtési helyének bírósága akkor illetékes, ha az alperes lakóhelyének bírósági helynöke ehhez hozzájárulását adja. A helynöknek azonban előbb meg kell kérdeznie az alperest, nincs-e kifogása ellene (1673. k. 4). Ha ezek a feltételek nem valósulnak meg, a bizonyítékok helye szerinti bíróság viszonylagosan illetéktelen. A bírósági helynök beleegyezéséről pozitív bizonyítékra van szükség, nem lehet azt vélelmezni akkor, ha a beleegyezését kérő által megjelölt határidőn belül nem válaszol (SignAp, Decl., 1989. IV. 27, nr. 1: AAS 81, 1989, 892). A bizonyítékok többsége szerinti illetékességre nem elég alap, ha az adott helyen csak a felperestől megnevezett tanú található, hanem figyelembe kell venni az alperestől majd megjelölhető, valamint a hivatalból elrendelhető bizonyítékokat is. Fontos, hogy ne csupán néhány bizonyíték, hanem ezek többsége legyen fellelhető az illető területen. A többség megítélésekor nemcsak számukra, hanem súlyukra is tekintettel kell lenni. Éppezért ha a felek egy egyházmegye területén ismerkedtek meg, kötöttek házasságot, és éltek még utána évekig, akkor aligha fogadható el más egyházmegye bírósága illetékesnek a bizonyítékok többsége alapján. Ez a többség az ügy egészére, nem pedig egy bizonyos országon belüli bizonyítékok többségére vonatkozik (nr. 2: uo. 893). Az alperes bírósági helynökének lelkiismeretesen meg kell kérdeznie az alperest, s mérlegelnie kell azt is, nem okoz-e az illetőnek nehézséget pl. a nyelv, a távolság miatt, hogy jogait a kért bíróság előtt védhesse. Az alperesnek joga van felvilágosítást kérni az ügyről, pl. arról, hogy milyen jogcímek és bizonyítékok alapján támadják házasságát. A bírósági helynök a fél esetleges kifogásainak indokait mindig kellően mérlegelni köteles. Nem szabad beleegyezését adnia, ha úgy látja, hogy az a bíróság, mely számára hozzájárulását kéri, nem felel meg a bizonyítékok többsége szerinti illetékesség követelményeinek (nr. 4-5: uo. 893–894). Ha az alperes *ismeretlen helyen tartózkodik*, bírósági helynökének hozzájárulása nem szükséges ahhoz, hogy a bizonyítékok helye szerinti bírósághoz lehessen fordulni (vö. SignAp, Decr. part., 1973. VI. 6: *Leges V*, 6550–6551). Egyébként ilyenkor a felperes lakóhelye szerinti bírósághoz is lehet – külön hozzájárulás nélkül – fordulni (1409. k. 2. §).

#### **b. A házasság megtámadásának joga**

**3187** Noha az általános alapelv az, hogy minden jogot kereset véd (vö. 1491. k.), a házasság megtámadására különleges szabály vonatkozik. Erre csak a *házastársak* valamelyike (illetve akár mindketten) vagy az *ügyész* jogképes. Ez utóbbi azonban csak akkor teheti meg ezt, ha a semmisség már ismert, és a házasságot nem lehet vagy nem célszerű érvényesíteni (1674. k.). A semmisség kinyilvánítását a házastárs akkor is kérheti, ha nem katolikus vagy nem keresztény (vö. 1476. k.), és akkor is, ha a házasság érvénytelenségének vétkes oka volt (pl. ő volt, aki a hűséget kizárta).

**3188** Azt a házasságot, melyet nem támadtak meg addig, amíg mind a két házastárs élt, egyikük halála után már nem lehet megtámadni. Ennyiben még a túlélő házastárs és az ügyész kereseti joga is korlátozást szenved. Ezt a megszorítást egyesek a házasság

jogkedvezménye (vö. 1060. k.) folyamányának tekintik<sup>1379</sup>. Ha azonban a házasság érvényessége előzetes kérdésként (mellékes kérdésként) merül föl más jogvita megoldásához, a házasság megtámadása a felek halála után is lehetséges (1675. k. 1. §). Ha a házastárs a per folyamán hal meg, a per – ellentétben a korábbi előírással (SC Sacr, Instr., *Provida Mater*, 1936. VIII. 15, art. 222: AAS 28, 1936, 357), mely az ügy megszakítását kívánta – az általános szabálynak megfelelően alakul (1675. k. 2. §; vö. 1518. k., lásd fent 106. §. 2 és 109. §. 2. c).

### c. A bírók feladatai

**3189** Az ügy elfogadása előtt a bírónak, ha reményt lát a sikerre, lelkipásztori eszközökkel arra kell indítani a feleket, hogy házasságukat esetleg érvényesítsék, és *állítsák helyre az életközösséget* (1676. k.). Ez utóbbira polgárilag elvált felek között általában már nincs esély. Ilyenkor a bíróság nem is szokta célszerűnek találni a békítés megkísérlését.

**3190** A házassági semmisségi perben a keresetlevél elfogadása után a bírói tanács *elnökének vagy az előadóbírónak* közölnie kell az idézési határozatot az 1508. k. szerint (1677. k. 1. §).

**3191** Ha e közlés után *tizenöt napon belül* a felek egyike sem kért perfelvételi tárgyalást, az elnök vagy az előadóbíró köteles további *tíz napon belül* hivatalból megállapítani a *perkérdést* és közölni azt a felekkel (1677. k. 2. §).

**3192** Ezekben a perekben a *perkérdésnek* azt is tartalmaznia kell, hogy milyen *jogcímen* vagy jogcímeneken támadják a házasság érvényességét. Nem elegendő tehát a perkérdést így fogalmazni: „Bebizonyosult-e a házasság érvénytelensége ebben az esetben?” (1677. k. 3. §). Ehelyett pl. ilyen megfogalmazások szükségesek: „Bebizonyosult-e a házasság érvénytelensége ebben az esetben a gyermekáldásnak a férfi részéről történt kizárása címén?” (lásd fent 105. §. 1–2).

**3193** Ha a perkérdésben több jogcím is szerepel, a bírónak ügyelnie kell arra, hogy ha ezek netán ellentétesek lennének egymással, akkor a köztük lévő logikai sorrend alapján egyiket a másiknak rendelje alá még akkor is, ha a keresetlevélben a fél ezt nem tette meg (lásd fent 104. §. 1. b; 77. §. 1. a)<sup>1380</sup>.

**3194** A perkérdés közlése után a feleknek a házassági semmisségi ügyekben is tíz nap áll rendelkezésükre, hogy a bírótól annak *megváltoztatását* kérjék. Az ilyen kérésről – mint más perekben is – a bíró a lehető leggyorsabban határoz (1513. k. 3. §). E határozata ellen azután már nem lehet fellebbezni (1629. k. 5). A per későbbi folyamán a perkérdést ezekben az ügyekben is csak az 1514. k. szerint lehet módosítani. Ha a felek ezen a tíz napon belül nem kérik a perkérdés módosítását, az *elnök vagy az előadóbíró* újabb határozatban köteles (azonnal) elrendelni az ügy kivizsgálását (1677. k. 4. §).

<sup>1379</sup> Código EUNSA 1001.

<sup>1380</sup> Vö. pl. CANTAN, A., *Un récent décret de la Rote romaine au sujet de la conformité des chefs de nullité d'incapacité et de simulation*, in *AnCan* 30 (1987) 136.



#### d. A bizonyítás

**3195** A kihallgatásokon a kötelékvédő, az ügyész (ha szerepel a perben) és a felek ügyvédjei jelen lehetnek, de maguk a felek nem. Ugyanezek a személyek már a közzététel előtt betekinhetnek az iratokba és megvizsgálhatják a felektől beterjesztett *okmányokat* (1678. k.).

**3196** A felek vallomásának értékeléséhez (1536. k.), teljes bizonyítékok hiányában, a bírónak – ha lehetséges – *szavahihetőségi tanúkat* (testes de credibilitate) kell alkalmaznia (1679. k.).

**3197** *Szakértők* (vö. 1574–1581. k.) igénybevétele az impotencia vagy az elmebetegség miatti beleegyezés-hiány címén folyó perekben kötelező, hacsak ez nem nyilvánvalóan szükségtelen (1680. k.). Nincs azonban előírva, hogy egynél több szakértő véleményét kellene kikérni, sem az hogy a szakértőt külön is ki kellene hallgatni. Írásbeli igazolása elegendő<sup>1381</sup>.

**3198** Arról nem szól a CIC, mi a teendő, ha szakértő nem áll rendelkezésre vagy nem hajlandó közreműködni, illetőleg igénybevétele jelentősebb nehézségbe ütközne. Kétségtelen azonban, hogy a szakértő közbejöttének elmaradása önmagában még nem teszi az ítéletet érvénytelenné.

#### e. Áttérés felmentési eljárásra

**3199** Ha a vizsgálat során igencsak kétségessé válik, hogy elhálták a házasságot, akkor a bíróságnak lehetősége nyílik arra, hogy a felek beleegyezésével, a semmisségi ügyet felfüggesztve áttérjen az *el nem hált házasság alóli felmentési* eljárásra. Ennek során kiegészíti a bizonyítást az el nem hált házassági ügyekben szükséges szempontokkal (lásd alább 3), majd felterjeszti az iratokat az Apostoli Szentszékhez. Ehhez csatolni kell legalább az egyik házastárs felmentési kérelmét, valamint a bíróság és a püspök véleményét (1681. k.). Megjegyzendő, hogy a hatályos egyházjogban már nem csupán az impotencia címén folyó ügyekben, hanem minden házassági semmisségi perben lehetséges így áttérni inkonzummációs eljárásra.

**3200** Ha a per egyházmegyei bíróság előtt folyik, az a püspök, akinek a véleményét ilyenkor csatolni kell, nem a bíróság élén álló püspök, hanem – mint egyesek az 1704. k. 2. § analógiájára hangsúlyozzák – a kérelmező lakóhelye szerinti megyéspüspök<sup>1382</sup>.

#### f. Az ítélet és a fellebbezés

**3201** A házassági semmisségi perekben hozott ítéletekben *figyelmeztetni kell a feleket* azokra az erkölcsi – vagy akár polgári – *kötelezettségeikre*, melyek a tartás és a nevelés terén egymás és a gyermekek iránt terhelik őket (1689. k.).

**3202** A házasság semmisségét kimondó *első ítélet* még nem válhat végrehajthatóvá. Ehhez még egy további egybehangzó ítéletre van szükség. Ezért az érvénytelenség mellett

<sup>1381</sup> Vö. FLATTEN, H., *Die Eheverfahren*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 990.

<sup>1382</sup> GORDON, *Nota: responsio nonnullis quaestionibus* 645.

szóló első ítéletet, bármely fokon született is, akár jelent be valaki fellebbezést, akár nem, hivatalból *fel kell terjeszteni* a per irataival és az esetleges fellebbezéssel együtt a fellebbviteli bírósághoz (1682. k. 1. §). A felterjesztés határideje az ítélet kihirdetésétől számított húsz nap (uo.).

**3203** A hivatalból való felterjesztés előírásával feleslegessé vált és meg is szűnt a *kötélékvédő fellebbezési kötelezettsége*, melyet az 1917-es CIC 1986. kánonja még tartalmazott.

**3204** *Fellebbviteli fokon* az eljárás nem mindig egyenlő módon folyik le.

**3205** 1) Ha a *házasság semmisségét* kimondó *első* ítélet *nem első fokon* született, vagy ha olyan ítéletet fellebbeznek meg, mely a házasság *érvényessége* mellett foglal állást, a fellebbviteli bíróság *rendes peres eljárást* alkalmaz.

**3206** 2) Ha a *semmisséget első fokú* ítélet mondta ki, a fellebbviteli bíróság a saját kötélekvédője észrevételeinek és a felek esetleges megjegyzéseinek megfontolásával *határozatot hoz*, mégpedig a rendes peres eljárásnál jóval egyszerűbb módon (1682. k. 2. §; lásd fent 111. §. 2. e). Benne vagy megerősíti az első fokú ítéletet, vagy úgy rendelkezik, hogy az ügyet rendes vizsgálatra kell bocsátani. Ez utóbbi esetben erre ugyanaz előtt a fellebbviteli bíróság előtt kerül sor<sup>1383</sup>. Ha az első fokú ítéletet határozat erősíti meg, ennek a jogot és a tényeket illető indoklással kell rendelkeznie. Ám ez lehet az első fokú ítélet indoklására való rövid utalás is (lásd fent 110. §. 6). A házasság semmisségét kimondó első fokú ítéletet megerősítő ilyen másodfokú határozat lényeges formai elemeiben és jogi hatásában másodfokú ítéletnek tekinthető. Akár ítélettel, akár határozattal erősítették meg az érvénytelenség mellett szóló első ítéletet, a felek a határozat vagy ítélet közzlése után *azonnal új házasságot köthetnek*, hacsak az ítélethez vagy a határozathoz fűzött vagy a helyi ordináriustól kimondott *tilalom* ezt nem akadályozza (1684. k.).

**3207** A *Causas matrimoniales* kezdetű motu proprio (1971. III. 28, nr. VIII, 3. §: AAS 63, 1971, 444) még *tíz nap várakozási időt* írt elő, mivel a határozat ellen felfolyamodási lehetőséget helyezett kilátásba. A CIC a várakozási időtől eltekint, mert az ilyen határozat vagy ítélet ellen rendes fellebbezés nem lehetséges, csupán az 1644. k. szerinti perújrafelvételi kérelem. Ezt viszont bármikor be lehet terjeszteni, s önmagában még nem akadályozza az ítélet végrehajtását (lásd fent 111. §. 2. d). Fellebbviteli fokon, vagy akár perújrafelvételkor az új percím bevezetésének lehetőségéről lásd fent 112. §. 1 c.

**3208** A semmisséget másodfokon kimondó ítélethez vagy határozathoz fűzött *tilalom* – mint fentebb említettük (73. §. 4) – a házassági tilalom egy sajátos fajtája, mely a valószínűen érvénytelennek ígérkező házasságok megelőzésére szolgál. Egyébként az el nem hált házasság alóli felmentéshez is fűznek néha ilyen tilalmat (lásd 82. §. 2).

**3209** A végrehajthatóvá vált ítéletet a bírósági helynöknek közölnie kell a házasságkötés helyének ordináriusával, aki gondoskodni köteles a semmisség és az esetleges tilalmak bejegyeztetéséről a házassági és a keresztelési *anyakönyvbe* (1685. k., 1123. k.; vö. fent 112. §. 2. a).

<sup>1383</sup> Vö. pl. *Código EUNSA* 1007.

### g. Az okirati eljárás

**3210** Az okirati eljárás (processus documentalis) külön szabályozása újdonság a Codexben. Korábban is létezett ehhez hasonló egyszerű eljárási lehetőség. Vele kapcsolatban a régi törvénykönyv kivételes esetekről (1917-es CIC 1990–1992. k.), a zsinat utáni jog pedig különleges esetekről (MP *Causas matrimoniales*, 1971. III. 28, nr. X: AAS 63, 1971, 445) beszélt. A CIC a dolog lényegére mutat rá, amikor ezt az eljárást okiratinak nevezi. Itt ugyanis nem valamiféle kivételről, hanem egy külön eljárási típusról van szó.

**3211** Az okirati eljárás abban áll, hogy a keresetlevél módjára (1677. k.) beterjesztett kérelem elfogadása után a *bírósági helynök* vagy a tőle kijelölt bíró a rendes eljárás formáságainak elhagyásával, de a feleket megidézve és a kötelékvédő közbejöttével *ítéletileg kijelenti* a házasság semmisségét (1686. k.).

**3212** Ez az eljárás házassági semmisségi ügyekben alkalmazható, mégpedig csak akkor, ha támadhatatlan és kifogástalan *okirathól* biztosan kitűnik, hogy: 1) érvénytelenítő *akadály* vagy *formahiány* állt fenn, mely alól felmentés nem volt<sup>1384</sup>; 2) vagy a *képviselőnek* – ha ennek útján kötötték a házasságot – nem volt érvényes megbízása (1686. k.). Tehát ha az okirat a *beleegyezés* hiányát igazolja (pl. valaki közjegyző előtt nyilatkozott, hogy házasságát nem akarja felbonthatatlanul megkötni), az okirati eljárás nem alkalmazható, hanem rendes peres eljárás szükséges<sup>1385</sup>.

**3213** A *formahiány*, amelynek esetén az okirati eljárásra mód van, nem a kánoni forma teljes hiánya a formára kötelezett személy házasságkötésekor (pl. az egyházból formális aktussal ki nem vált katolikusok tisztán polgári házasságában). Ilyenkor ugyanis a házasság érvényességének vélelme sem áll fenn, tehát még okirati eljárásra sincs szükség (PCI, Resp., 1984. VI. 26, nr. II: AAS 76, 1984, 747; lásd fent 71. §. 5. c). Az okirati eljárással elbírálható formahiány olyankor fordul elő, mikor a kánoni formát külső látszat szerint megtartották, de az valamilyen lényeges hiányosság miatt érvénytelen volt, pl. a pap kifejejtette a beleegyezés kivételét az esküvői szertartásból (vö. *Comm* 11, 1979, 269)<sup>1386</sup>.

**3214** Az okirati eljárásban az egyetlen döntő bizonyíték egy *támadhatatlan és kifogástalan okirat*. Ennek több szerző szerint – egyházi vagy világi – közokiratnak kell lennie, mert csak ez számít teljes bizonyítéknak arra nézve, amit főként és közvetlenül állít (1540–1543. k.)<sup>1387</sup>. Mivel azonban a törvény nem említi kifejezetten, hogy közokirat

---

<sup>1384</sup> Megjegyzendő, hogy az 1686. k. szövege szerint az akadály vagy a forma alóli felmentés hiányának ugyanolyan biztosnak kell lenni, mint magának az akadály meglétének vagy a forma hiányosságának. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a felmentés hiányáról is ugyanolyan jellegű (okirat) kell, hogy legyen a bizonyíték, hanem arra utal, hogy a bizonyosság fokának kell azonosnak lennie (PCI, Resp., 1931. VI. 16: AAS 23, 1931, 353); vö. DIEGO LORA, C. de, *Consideraciones sobre el proceso „in casibus specialibus”*, in *IusCan* 21, nr. 41 (1981) 322; GARCIA FAILDE 261.

<sup>1385</sup> Vö. pl. GORDON, *Novus processus* 53.

<sup>1386</sup> Vö. FLATTEN, *Die Eheverfahren* 993.

<sup>1387</sup> Vö. MIGUELEZ DOMINGUEZ, L.–ALONSO MORAN, S.–CABREROS DE ANTA, M., *Derecho Canónico posconciliar. Suplemento al Código de Derecho Canónico bilingüe de la Biblioteca de Autores Cristianos*, <sup>4</sup>Madrid 1974, 564; DI JORIO, O., *Adnotationes in M. P. Causas matrimoniales II. De regulis in casibus specialibus*, in *Per* 65 (1976) 363–364.

szükséges, egyesek mégis arra következtetnek, hogy kellően kifogástalan magánokirat is elegendő lehet bizonyos esetekben<sup>1388</sup>.

**3215** A Rota Romanának az az ítélete<sup>1389</sup>, mely ilyenkor csak a közokiratot minősítette elfogadhatónak, a régi törvény szövegének (1917-es CIC 1990. k.) arra a megjegyzésére épült, hogy az okiratnak hitelesnek (authenticum) kell lennie. Ez a megjegyzés a hatályos Codexből elmaradt. Többen mégis szükségesnek tartják, hogy az ilyenkor használt okirat kiállítója olyan személy legyen, akinek megvan a megfelelő bizonyító hatalma annak tartalmát illetően<sup>1390</sup>. Ez a feltétel pedig többnyire csak közokiratok esetében valósul meg.

**3216** A bírósági helynök okirati eljárással hozott ítélete ellen a kötelékvédő akkor köteles *fellebbezni* a másodfokú bíróhoz, ha józanul úgy találja, hogy az akadály megléte vagy a forma hiányossága, valamint a felmentés hiánya nem biztos. Fellebbezés esetén az iratokat fel kell küldeni a másodfokú bíróhoz, írásban figyelmeztetve őt, hogy okirati eljárást folytattak le (1687. k. 1. §). A félnek is joga van fellebbezni az ilyen eljárással hozott ítélet ellen (1687. k. 2. §). A *másodfokú bíró* – kötelékvédő közbejöttével és a felek meghallgatásával – ugyancsak ezzel az egyszerű okirati eljárással dönti el, hogy megerősítendő-e az ítélet. Ha ezirányú döntése negatív, akkor rendes eljárásra van szükség az ügyben. Ez esetben az ügyet vissza kell küldenie az első fokú bírósághoz (1688. k.).

## 2. A házastársak különválásáról szóló perek

**3217** A keresztény házastársak megengedett különválásához nem mindig szükséges egyházi hatósági intézkedés. Hogy mikor indokolt a különválás, és mikor van szükség ilyen intézkedésre, arról a házasságjogban szoltunk (vö. 1151–1155. k.; lásd 83. §.). Amikor a különválás hivatalos kimondása szükséges, ez történhet: 1) *közigazgatási* úton, a megyéspüspök határozatával; 2) *bírói* úton (1692. k. 1. §)<sup>1391</sup>. A hatályos Egyházi Törvénykönyvben újdonság, hogy külön szabálycsoport rendezi a házastársak különválásának (separatio) bírói kimondásáért folyó eljárást (1692–1696. k.)<sup>1392</sup>.

**3218** Egyes országokban a különválási eljárás (nem azonos a polgári házassági bontóperrel!) világi bíróság előtt folyik, és ennek az egyházjog hatást tulajdoníthat<sup>1393</sup>. Ezt olyan országokban teszi, ahol az egyházi különválási döntésnek a világi jogban nincs

<sup>1388</sup> Vö. BONNET, P. A., *Il giudizio di nullità matrimoniale nei casi speciali* (Studia et documenta iuris canonici 9), Roma 1979, 128–134; GARCIA FAILDE 261.

<sup>1389</sup> SRR, Decis., 1957. III. 28: *SRR Dec XLIX*, 256–257.

<sup>1390</sup> *Código EUNSA* 1010.

<sup>1391</sup> A kétféle eljárás között ma a szerzők szerint az választhat, aki az egyházi hatóság intézkedését kéri a különváláshoz. Korábban e tekintetben helyenként (nevezetesen Spanyolországban) kötelező volt a bírói eljárás. Vö. DIEGO LORA, C. de, *Las causas de separación de cónyuges según el nuevo Código*, in GROCHOLEWSKI, Z.–CARCEL ORTI, V. (ed.), *Dilexit iustitiam. Studia in honorem Aurelii Card. Sabattani* (Studi giuridici 5), Città del Vaticano 1984, 392–395.

<sup>1392</sup> Vö. BIANCHI, P., *Processi e procedimenti canonici per la separazione personale dei coniugi*, in QDE 13 (2000) 146–168.

<sup>1393</sup> Vö. ACEBAL, J. L., *El problema de la posible remisión de las causas de separación a la jurisdicción civil*, in AAVV., *Curso de derecho matrimonial y procesal canónico para profesionales del foro*, II (Bibliotheca Salamanticensis, Estudios 17) Salamanca 1977, 79–116; PORTERO SANCHEZ, L., *La separación matrimonial en el nuevo derecho matrimonial español*, uo. V, 429–473; ECHEVERRIA, L. de, *Derecho concordatario i eclesiástico del Estado español*, in AAVV., *Nuevo Derecho Canónico. Manual universitario* (BAC 445), Madrid 1983, 581–582.

hatása<sup>1394</sup>, illetve a világi ítélet előreláthatólag nem ellenkezik az isteni joggal. Ilyenkor azonban a házastársak tartózkodási helyének megyéspüspökétől ehhez engedély szükséges. Magyarországon egyházi különválási pereket egyáltalán nem szokás folytatni, sem világi bíróságok ítéleteinek ilyen egyházi hatást tulajdonítani.

**3219** Az egyházi különválásért folyó bírói eljárás *sajátos jellemzői* a CIC szerint a következők: 1) hacsak a fél vagy az ügyész mást nem kér, *szóbeli egyházi peres eljárást* kell alkalmazni (1693. k. 1. §); 2) ha kérésre rendes peres eljárást alkalmaztak, s az ítéletet megfellebbezték, a *másodfokú* bíróság a házasság semmisségét kimondó első fokú ítélet utáni *egyszerű eljárással* dönt (1693. k. 2. §, vö. 1682. k. 2. §); 3) az *illetékesség* a házassági semmisségi perekre vonatkozó szabályok szerint alakul (1694. k., vö. 1673. k.); 4) mint közérdekű ügyben, ilyenkor *ügyésznek* kell szerepelnie<sup>1395</sup> (1696. k., 1433. k.); 5) a bírónak, mielőtt az ügyet elfogadná, és valahányszor reményt lát a sikerre, meg kell kísérelnie a házastársak *kibékítését* az életközösség helyreállítása érdekében (1695. k.).

### 3. Az el nem hált házasság alóli felmentési eljárás

**3220** A megkötött és el nem hált házasságok alól a felmentést csakis a római pápa adhatja meg (1698. k. 2. §). Maga az intézkedés pápai kegy, melynek elnyerésére a kérelmező nem jogosult. Az elhátatlanság tényéről, valamint arról, hogy van-e megfelelő ok a felmentésre, egyedül az Apostoli Szentszék dönt (1698. k. 1. §). A kérelem elfogadását és a kivizsgálás elrendelését a kérelmező lakóhelye vagy pótlakóhelye szerinti egyházmegye megyéspüspöke végzi (1699. k. 1. §). A vizsgálat lefolytatásához a megyéspüspöknek előzetesen csupán akkor kell kikérnie a Szentszék véleményét, ha az ügynek különleges jogi vagy erkölcsi nehézségei vannak (1699. k. 2. §). Ha a püspök a felmentési eljárás megindítását elutasítaná, ez ellen az Apostoli Szentszékhez lehet felfolyamodni (1699. k. 3. §).

**3221** Ezeknek az eljárásoknak *sajátossága*, hogy: 1) csak *a felek* vagy legalább egyikük kérheti a felmentést (1697. k.); 2) kötelező bennük a *kötelékvédő* részvétele (1701. k. 1. §); 3) nem szerepelhet bennük *ügyvéd*, bár a felek jogi szakember segítségét igénybe vehetik (1701. k. 2. §); 4) az iratokat a vizsgálat végeztével *nem teszik közzé*, bár a kérésnek vagy a másik fél esetleges kifogásának a bizonyítékok alapján súlyos akadálya merül fel, ezt a vizsgálatot vezető bírónak az érdekelttel óvatosan közölnie kell (1703. k. 1. §); 5) a fél kérésére a bíró a beszerzett tanúvallomást vagy okiratot *megmutathatja* a félnek, és időt szabhat ki megjegyzései betérjesztésére (1703. k. 2. §).

**3222** Az eljárás *lefolyásáról* rendelkező kánonok (1697–1706. k.) az ide vonatkozó korábbi jogszabályok (SC Sacr, Normae, 1923. V. 7: AAS 15, 1923, 389–436; SC Sacr, Instr., 1972. III. 7: AAS 64, 1972, 244–252) anyagát foglalták össze és rendezték újjá. Az eljárás részleteit illetően a Szentségi Kongregáció 1986. XII. 20-i körlevele ad további eligazítást (*Comm* 20, 1988, 78–84; *Enchiridion Vaticanum. Documenti ufficiali della Santa Sede*, X, Bologna 1989, 754–769, nr. 1012–1044). Az eljárás menetét a házasságjogban már ismertettük (lásd fent 82. §. 2).

<sup>1394</sup> Ez a mai államokban gyakori helyzet. Jellemző, hogy még az 1984. II. 18-i olasz konkordátum is csupán a házasság érvénytelenségéről, de nem a különválásról szóló egyházi ítéletek számára irányoz elő állami elismerést. Vö. BUSCAGLIA, G., *Le cause matrimoniali*, in CAPPELLINI, E. (ed.), *Il matrimonio canonico in Italia*, Brescia 1984, 220.

<sup>1395</sup> Az ügyész szerepéről ilyenkor lásd DIEGO LORA, *Las causas de separación* 396–397.

**3223** Ha a felmentési eljárásra házassági semmisségi per közben térnek át, a vizsgálatot az illető bíróság végzi (lásd fent 1. e).

#### 4. A házastárs holtak nyilvánításának eljárása

**3224** A holtak nyilvánítási eljárás külön szabályozása újdonság a CIC-ben. A régi Codex erről az eljárásról külön nem szólt, ezért a hatályos Egyházi Törvénykönyvig a kérdésről a legalapvetőbb jogszabály a Szent Officium 1868. V. 13-i *Matrimonii vinculo* kezdetű utasítása volt (kiadva pl. AAS 2, 1910, 199–203). Ez és a többi vele kapcsolatos régi jogszabályok ma az 1707. k. értelmezéséhez nyújtanak segítséget<sup>1396</sup>.

**3225** Ha a házastárs halálát nem lehet hiteles egyházi vagy világi *okirattal* igazolni, a másik házastárs csak akkor tekinthető szabad állapotúnak, ha az élő fél megyéspüspöke<sup>1397</sup> *holtak nyilvánítási nyilatkozatot* adott ki (1707. k. 1. §). A házastárs halálát bizonyító hiteles világi okirat a halotti anyakönyvi kivonat, de nem a világi szerv által végzett holtak nyilvánításról szóló okmány, hisz az éppen nem magát a halált igazolja.

**3226** Ezt a nyilatkozatot a püspök csak akkor adhatja ki, ha *megfelelő vizsgálatok* után tanúvallomásokból, a közvéleményből vagy jelekből<sup>1398</sup> erkölcsi bizonyosságot szerzett a házastárs haláláról. A házastárs pusztá távolléte – bármilyen hosszan tartson is – nem elegendő a bizonyossághoz (1707. k. 2. §).

**3227** Ha az eset bizonytalan és bonyolult, a püspöknek ki kell kérnie az Apostoli Szentszék véleményét (1707. k. 3. §).

<sup>1396</sup> Vö. BÁNK, J., *Connubia canonica*, Romae–Friburgi Brisgoviae–Barcinone 1959, 188–189.

<sup>1397</sup> Vö. BÁNK, *Connubia* 193.

<sup>1398</sup> Úgy tűnik, a kánonban a bizonyítékoknak ez a felsorolása nem kimerítő, hanem példa jellegű. Ezért a püspök az erkölcsi bizonyosságot építheti más bizonyítékokra (pl. magánokiratokra), sőt figyelembe veheti magának a kérelmező félnek a vallomását is (vö. 1536. k. 2. §). Vö. SAID, M., *De processu praesumptae mortis coniugis*, in GROCHOLEWSKI, Z.–CARCEL ORTI, V. (ed.), *Dilexit iustitiam. Studia in honorem Aurelii Card. Sabattani* (Studi giuridici 5), Città del Vaticano 1984, 452.

## 115. §. Egyéb eljárások

### 1. A szentelés semmisnek nyilvánítása

**3228** Az 1917-es CIC még szentelés elleni ügyekről beszélt. Ezek között két típust különböztetett meg: a *szentelés érvényessége* ellen irányuló ügyeket és a *szenteléssel járó kötelezettségek* vállalásának érvényessége ellen folyó ügyeket (ha tudniillik a szentelés érvényes volt). A hatályos CIC ez utóbbi típusú perekről már nem szól. Ha maga a szentelés érvényes volt, de azt – a kötelezettségekkel együtt – az illető személy nem szabadon vállalta (hanem pl. félelem hatására), a klerikusi állapotot nem az itt szereplő eljárással, hanem a Szentszék leiratával hagyhatja el (290. k. 3). Ez esetben a klerikusi állapotnak szentszéki leirattal való elvesztéséhez szükséges közigazgatási eljárást kell folytatni<sup>1399</sup>. Peres eljárást a mai egyházjog csupán a szentelés érvénytelenségének megállapítására ismer.

#### a. A kereseti jog

**3229** A felszentelés érvényességét csak maga az *érintett klerikus* vagy az az *ordinárius* támadhatja meg, aki alá a klerikus tartozik, vagy akinek az egyházmegyéjében szentelték (1708. k.).

**3230** A felszentelés érvénytelen lehet: 1) a *rítus* (anyag vagy forma) lényegi hiányossága miatt; 2) a *szentelendő* hiányosságai miatt, ha a szándék teljesen hiányzik, pl. ellenállhatatlan fizikai kényszer folytán, vagy ha az illető nem férfi, vagy nincs megkeresztelve (lásd fent 70. §. 4. a); 3) a *felszentelő* hiányosságai (a szándék teljes hiánya vagy a szükséges hatalom hiánya) miatt<sup>1400</sup>.

**3231** Attól fogva, hogy a keresetlevelet elküldik, a klerikust maga a jog automatikusan eltiltja szent rendjének gyakorlásától (1709. k. 2. §).

#### b. Az illetékesség

**3232** A keresetlevelet az illetékes *kongregációhoz* (ez ma az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció, vö. Const.Ap., *Pastor bonus*, 1988. VI. 28, art. 68: AAS 80, 1988, 877) kell küldeni. Ez a kongregáció dönt arról, hogy az ügyet ő maga tárgyalja-e, vagy egy általa kijelölt bíróság (1709. k. 1. §).

#### c. Az eljárás

**3233** Ha a kongregáció az ügyet bíróság elé utalja, akkor a perekről általában, valamint a rendes egyházi peres eljárásról szóló kánonokat kell megtartani, hacsak valamiben a dolog

<sup>1399</sup> Vö. FAHRNBERGER, G., *Die Entlassung aus dem Klerikerstand*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 214–222; ZALBA, M., *De sacerdotalis caelibatus dispensatione normae hodiernae*, in *Per* 70 (1981) 237–256; COLAGIOVANNI, E., *De dispensatione a caelibatu sacerdotali iuxta novas normas*, in *MonEccl* 106 (1981) 209–238.

<sup>1400</sup> Az egyházi rend lényeges elemeiről és a szentelés érvénytelenségének lehetséges okairól lásd pl. MORONI, A., *Spunti sull'ordo sacer e le relative cause di invalidità nella nuova codificazione canonica*, in GROCHOLEWSKI, Z.–CARCEL ORTI, V. (ed.), *Dilexit iustitiam. Studia in honorem Aurelii Card. Sabattani* (Studi giuridici 5), Città del Vaticano 1984, 462–468.

jellegével nem ellenkeznek. Ezekről az eljárásokról csak a kereseti jogról és az illetékességről fentebb említett sajátos szabályok tekintetében kell eltérni (1710. k.). Meg kell tartani ezenkívül az alábbi külön előírásokat: 1) az ilyen ügyekben a *kötelékvédő* jogai és kötelességei megegyeznek a házassági kötelékvédőével (1711. k.); 2) noha jogerős ítélet – személyek állapotáról folyó ügyről lévén szó – ilyenkor sincs, a felszentelés *semmisségét kimondó második ítélet* után a klerikus elveszti az állapotával járó összes jogokat, s mentesül összes ilyen kötelessége alól (1712. k., vö. 291–292. k.), beleértve a celibátust is. A Kongregáció azonban többnyire közigazgatási eljárást folytat a szentelés érvénytelenségének kinyilvánítására. Ennek új szabályait az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció 2001. X. 16-án kelt határozatával kiadott előírásai tartalmazzák (*Regulae servandae ad proceduram administrativam nullitatis ordinationis inchoandam et celebrandam noviter confectae*: AAS 94, 2002, 292–300).

## 2. A peregyezés és a választott bíraskodás

**3234** Az egyházjog a perek elkerülésére szolgáló eszközök között tartja számon a *peregyezséget* (*transactio*) és a *választott bíraskodást*, illetve a vita választottbíró (arbitrator) döntésére bízását (1713. k.).

**3235** A *peregyezés* olyan szerződés vagy megállapodás, amelyben a felek, akik a jogvitában már szemben állnak egymással, úgy akarnak véget vetni a vitának, hogy mindketten átadnak, megtartanak vagy megígérnek valamit. A peregyezés létrejöhet a felek megidézése előtt vagy perfelvétel alkalmával, sőt akár a per folyamán később is (vö. 1917-es CIC 1925. k.). A jog néha fel is szólítja a bírót, hogy kísérelje meg a per előtt a feleket kibékíteni, egyezsége bírni (vö. pl. 1446. k. 2. §, 1659. k., 1676. k., 1695. k.).

**3236** A *választottbírói szerződés* (*compromissum in arbitros*) olyan jogügylet, mely által a vitában álló felek megállapodnak abban, hogy a vitás kérdés megoldását egy vagy több olyan személy ítéletére bízzák, akik kívül állnak a peren. Őket, mivel nem bírói hatalommal eljáró valódi bírók (*iudex*), a választottbíró (arbitrator) névvel illetik.

**3237** A régi egyházjog külön szólt a *békebíróról* (*arbitrator*), akik szintén nem közhatalommal, hanem a felek megbízása alapján jártak el, de a vitás kérdést – ellentétben a régi CIC szerinti választottbírókkal, akik döntésüket a jog előírásai alapján alakították ki – a pusztán méltányosság alapján döntötték el (vö. 1917-es CIC 1929. k.). A mai CIC szóhasználata nem tesz különbséget a békebíró és a választottbíró között.

**3238** A peregyezés, a választottbírói szerződés és a választottbírói eljárás tekintetében azokat a *szabályokat* kell követni, melyeket a felek maguk választanak, ennek hiányában a *püspöki konferencia* által hozott részleges törvényt, ha van ilyen (Magyarországon a püspöki kar ilyen szabályt nem adott ki)<sup>1401</sup>, vagy a megállapodás kötésének helyén hatályos világi törvényt (1714. k.).

**3239** Magyarországon a világi jog szerint az állampolgárok egymás közti vitás ügyeit, valamint az állampolgárok és jogi személyek közötti ügyeket nem lehet választottbírói eljárás elé

<sup>1401</sup> Másutt is ritkák az ilyen püspökkari előírások, vö. pl. PIÑERO CARRION II, 494.



vinni<sup>1402</sup>. Ezért hazánkban és a kérdést hasonlóan szabályozó országokban az egyházjognak a világi jogra való utalásai e tekintetben vajmi csekély jelentőségűek. Hazai egyházi gyakorlatunkban a választott bírászkodás nem használatos. Ahol viszont a világi törvény a választottbírói döntés hatását elismeri, de csak akkor, ha azt a *bíró megerősíti*, ott az egyházi vitában hozott választottbírói döntés kánonjogi hatásához a Codex is a kimondás helyének egyházi bíróságától adott megerősítést kíván (1716. k. 1. §). Ahol a világi törvény a választottbírói ítélet *bíróság előtti megtámadását* lehetővé teszi, ott az egyházi ügyekben keletkezett választottbírói döntést is meg lehet támadni az előtt az egyházi bíróság előtt, mely az ügy elsőfokú elbírálására illetékes (1716. k.2. §).

**3240** A peregyezés és a választott bírászkodás *alkalmazási lehetősége* magában az egyházjogban is korlátozott, mégpedig az ügy jellegére való tekintettel: 1) nem alkalmazható érvényesen *közérdeket érintő* dolog tekintetében, vagy olyan tárgyban, amelyről a felek *nem rendelkeznek szabadon* (1715. k. 1. §); 2) *egyházi anyagi javak* (fogalmukról lásd 1257. k. 1. §) tekintetében csak az egyházi javak elidegenítéséről szóló szabályok megtartásával lehet élni vele (1715. k. 2. §).

### 3. A büntetőeljárás

#### a. Fogalma

**3241** Azt az eljárást, amely utólag kimondandó büntetések kiszabására vagy önmaguktól beálló büntetések kinyilvánítására irányul, büntetőeljárásnak nevezzük (vö. 1341. k.)<sup>1403</sup>. A büntetőeljárásnak két fő szakasza van: 1) az *előzetes vizsgálat* (1717–1719. k.); 2) a *bizonyítási és döntéshozatali* eljárás (1720–1728. k.). Ez utóbbi történhet közigazgatási vagy bírói úton. A bírósági büntetőeljárás az egyházban igen nagy ritkaság. A közigazgatási büntetőeljárást az Egyházi Törvénykönyvet átdolgozó bizottság az élet realitásához közelebb állónak tekintette (vö. Comm 9, 1977, 161). A büntetőeljáráshoz járulhat a *kártérítésért* folyó *egyházi peres* eljárás is (1729–1731. k.).

**3242** A kártérítés iránti keresetnek akkor van helye, ha valaki szándékosan vagy gondatlanságból elkövetett meg nem engedett cselekményével másnak – javaiban, jogaiban vagy jó hírében – kárt okoz (128. k.). Ezt a kártérítési igényt a károsult keresettel érvényesítheti akkor is, ha az elkövető ellen büntetőper indult. Ilyenkor a büntetőperes eljárás és a kártérítéssel kapcsolatos egyházi peres eljárás egyetlen per keretében folyik. A károsult a kártérítési keresetet – ellentétben az 1596. k. 1. § általános elvével – csak a *büntetőper első fokán* jelentheti be (1729. k. 2. §), mégpedig a perbezárás előtt (1596. k. 2. §). A kártérítési ügyben az 1628–1645 k. szabályai szerint *fellebbezésnek* van helye akkor is, ha a büntetőperben fellebbezés nem lehetséges. Az is előfordulhat, hogy – akár különböző felek részéről – mind a büntető-, mind a kártérítési ügyben fellebbezést nyújtanak be. Ilyenkor egyetlen fellebbeviteli pert kell tartani (1729. k. 3. §).

**3243** A kártérítési eljárással egybekötött büntetőperben a bíró a büntetőügy túlzott elhúzódnásának elkerülésére a kártérítési pert a büntetőügyet lezáró *perdöntő ítélet utánra*

<sup>1402</sup> FARKAS J., *Polgári peres és nemperes eljárás*, in *ÁJE* II, 1465–1467. Választott bírászkodás a nemzetközi jog szerint is lehetséges bizonyos esetekben, vö. pl. HAJDU GY. (szerk.), *Diplomáciai és nemzetközi jogi lexikon*, <sup>2</sup>Bp. 1967, 844–846.

<sup>1403</sup> Vö. ERDŐ, P., *Il processo canonico penale amministrativo. Mezzi possibili dell'efficacia del sistema penale canonico*, in *Ius Ecclesiae* 12 (2000) 787–802.

*halaszthatja* (1730. k. 1. §). A büntetőperben való ítélethozatal után azonban akkor is köteles ítélni a károkról, ha egyébként a büntető ítéletet megtámadták vagy a vádlottat olyan ok miatt mentették fel, mely nem mentesíti a kártérítési kötelezettség alól (1730. k. 2. §).

### b. Az előzetes vizsgálat

**3244** Ha az ordinárius egy büntetendő cselekményről legalább valószínű *tudomást szerez, személyesen vagy más alkalmas pap vagy világi útján óvatosan ki kell vizsgálnia a tényeket, a körülményeket és a beszámíthatóságot*, kivéve ha ez a vizsgálat teljesen feleslegesnek tűnik (pl. mert a cselekmény közismert). A vizsgálat során kerülni kell bárki *jó hírének veszélyeztetését*. A vizsgálat *végzőjének* jogai megegyeznek azokkal, amelyek a perben az ügyhallgatót illetik. Ha pedig később peres eljárás indul, abban nem töltheti be a bíró szerepét (1717. k.).

### c. Az ordinárius döntése

**3245** Ha az előzetes vizsgálatban az adatok már kellően összegyűltek, az ordináriusnak döntenie kell arról, hogy: 1) *indítható-e* büntetőeljárás (vö. 1321. k., 1323. k.); 2) ez *helyénvaló-e* (vö. 1341. k.); 3) *peres eljárás* induljon-e vagy *közigazgatási eljárás* (1718. k. 1. §). Ez utóbbi pontban az ordinárius választási lehetőségét a törvény bizonyos mértékig korlátozza, hiszen egyes esetekben a peres eljárás kötelező (vö. pl. 1342. k. 2. §). A büntetőeljárás megindításáról és a peres vagy a közigazgatási út választásáról szóló döntést az ordináriusnak *határozatilag* kell meghoznia. Ezt a határozatot az ordinárius kellő új adatok felmerülése esetén *visszavonhatja* vagy *megváltoztathatja* (1718. k. 2. §). Az ordináriusnak mind az első döntés, mind annak esetleges megváltoztatása előtt, ha józanul úgy véli, meg kell hallgatnia két bírót vagy más jogi szakértőket (1719. k. 3. §).

**3246** Mielőtt az ordinárius a büntetőeljárás megindításáról határozná, meg kell fontolnia, hogy a *per elkerülésére* nem elegendő-e, hogy a *károkról* felmerült kérdést a felek beleegyezésével nem formális eljárással, hanem a *méltányosság alapján* saját maga vagy a vizsgáló oldja meg (1718. k. 4. §, vö. 1341. k.).

**3247** Az előzetes vizsgálat során keletkezett iratokat, valamint az ordináriusnak a vizsgálatot *megindító és záró határozatát*, továbbá mindazt (pl. feljelentést), ami a vizsgálatot megelőzte, az egyházmegyei hivatal *titkos levéltárában* kell őrizni, hacsak nem szükségesek magához a büntetőeljáráshoz (1719. k.). Bizonyos büntetőügyekben keletkezett iratokat rövid időn belül meg is kell semmisíteni (vö. 489. k. 2. §).

### d. A közigazgatási büntetőeljárás

**3248** Ha az ordinárius az 1719. k. 1. § 3. száma szerint olyan határozatot hozott, hogy közigazgatási úton kell eljárni<sup>1404</sup>, akkor teendői a következők:

**3249** 1) Először *jeleznie* kell a vádlottnak a vádat és a bizonyítékokat, a védekezési lehetőség megadásával. Gyakorlatilag meg szokás idézni a vádlottat, hogy személyesen közölni lehessen vele mindezt, így adva meg neki a védekezés lehetőségét. Éppen ezért ha szabályos hívásra elmulasztja, illetve megtagadja a megjelenést, az ordináriust további

<sup>1404</sup> Vö. ERDŐ P., *Il processo canonico penale amministrativo* 793–799.

kötelezettség nem terheli (1720. k. 1)<sup>1405</sup>. Tehát az ordinárius nem köteles előre írásban értesíteni a vádlottat sem a vádról, sem a bizonyítékokról.

**3250** 2) A bizonyítékokat és érveket meg kell tárgyalnia *két ülnökkel* (1720. k. 2).

**3251** 3) Ha a *büntetendő cselekmény bebizonyosul* és a bűnvádi kereset nem évült még el, akkor meg kell hoznia a *büntető határozatot* a büntetések alkalmazásának általános szabályai (1342–1350. k.) szerint. Az ilyen határozatban a rendelkező részen kívül olyan *indoklásnak* kell lennie, mely a jogot és a tényeket illető érvekre is kiterjed (1720. k. 3).

### e. A büntetőper

**3252** Az előzetes vizsgálat és a közigazgatási vagy peres eljárás választásáról szóló ordináriusi döntés minden büntetőeljárás jellemzője. Ha az ügy ezután peres úton folytatódik, ebben a *büntetőperben*, hacsak a dolog természetével nem ellenkezik, a perekről szóló általános, valamint a rendes egyházi peres eljárásról szóló kánonokat kell alkalmazni a közérdekű ügyekre vonatkozó szabályok megtartásával (1728. k. 1. §). A CIC-nek a büntetőeljárásról szóló fejezetei csupán az ezektől eltérő sajátos normákat tartalmaznak (uo.). Maga az a tény, hogy az egyházban nincs külön büntető perrendtartás, jelzi hogy a gyakorlatban a büntetőpereknek mérsékelt a jelentősége<sup>1406</sup>.

**3253** Ha az ordinárius a jog előírásának eleget téve vagy szabad döntése folytán nem az előző pontban leírt közigazgatási, hanem a peres utat választja, akkor az erről hozott határozata (vö. 1718. k. 1. § 3) után a vizsgálat iratait *át kell adnia az ügyésznek*.

**3254** Csakis az ügyész feladata, hogy az egyház nevében éljen a bűnvádi keresettel. Ő tárja a bíróság elé a bizonyítékokat: mind azokat, melyeket az előzetes vizsgálat során az ordinárius összegyűjtött és neki átadott, mind pedig azokat, amelyek később jutottak tudomására. Az iratok átvétele és esetleges kiegészítése után az ügyész köteles *benyújtani a vádiratot* a bírónak (1721. k. 1. §). Ezt nem szabad elhatározásból teszi, hanem mert az ordinárius az iratok átadásával erre kötelezte őt.

**3255** A *vádirat* a büntetőperben megfelel az egyházi peres eljárásban szereplő keresetlevélnek. Kötelező tartalmi és formai elemei (1502. k., 1504. k., vö. 1721. k. 1. §) is ugyanazok. Hatása is ennek megfelelő, hisz az ügyész ezzel kezdeményezi a büntetőpert.

**3256** A továbbiakban az eljárás az általános szabályok szerint folyik. Az attól eltérő különleges előírások egyrészt az *igazságszolgáltatás* menetének biztosítására, másrészt – és legfőképpen – a *vádlott jogainak védelmére*<sup>1407</sup> szolgálnak.

**3257** Az első csoportba tartozik az a lehetőség, hogy a botrányok megelőzésére, a tanúk szabadságának védelmére, az igazságszolgáltatás menetének biztosítására az ordinárius az ügyész meghallgatása és a vádlott megidézése után, az eljárás bármely pontján *eltilthatja a*

<sup>1405</sup> Vö. *Código EUNSA* 1031; *Commento*[2] 990.

<sup>1406</sup> Vö. DE PAOLIS, V., *Il processo penale nel nuovo Codice*, in GROCHOLEWSKI, Z.–CARCEL ORTI, V. (ed.), *Dilexit iustitiam. Studia in honorem Aurelii Card. Sabattani* (StudGiur 5), Città del Vaticano 1984, 475.

<sup>1407</sup> Vö. EGAN, E. M., *I processi speciali (matrimoniale e penale)*, in *Apol* 57 (1984) 255–256.

*vádlottat* a szent szolgálattól, a nyilvános szentáldozástól<sup>1408</sup>, valamely egyházi hivataltól vagy feladattól, előírhatja vagy megtilthatja számára egy adott helyen vagy területen való tartózkodást. Ezek az intézkedések ideiglenes jellegűek. Ha okuk megszűnik, vissza kell vonni őket, a per végeztével pedig maguktól hatályukat veszítik (1722. k.). Nem büntetések, ellenük felfolyamodásnak helye nincs<sup>1409</sup>.

A második kategóriába az alábbi szabályok tartoznak:

**3258** 1) A bíró köteles a vádlottat az idézéskor felszólítani, hogy az általa megadott határidőn belül állítson ügyvédet. Ha erről a vádlott nem gondoskodik, a bírónak kell *ügyvédet kirendelnie*, mégpedig a perfelvétel előtt. Ez azonban nem csökkenti a vádlott ügyvédválasztási jogát. Amint maga gondoskodik ügyvédről, a kirendelt védő feladata megszűnik (1723. k.).

**3259** 2) Az ügyésznek, aki a per bármely fokán elállhat a pertől, a perindítási határozatot kiadó ordinárius beleegyezésén, illetve utasításán kívül, az *elállás érvényességéhez a vádlott hozzájárulására* van szüksége, kivéve ha azt távolmaradottnak nyilvánították a pertől (1724. k.). Eszerint a vádlottnak joga van ragaszkodni az őt felmentő (sőt adott esetben ártatlannak nyilvánító) ítélethez.

**3260** 3) Az ügy vitájában mindig a vádlottat illeti az *utolsó szó joga*. Ezzel akár személyesen, akár ügyvédje vagy képviselője útján élhet (1725. k.).

**3261** 4) Ha a per bármely fokán és bármely szakaszában bebizonyosodik, hogy a vádlott nem követte el a büntetendő cselekményt, a bírónak *ítéletben kell kimondania ártatlanságát*. Ez még akkor is kötelező, ha az illetőt más okból sem lehetne elítélni (a bűnvádi kereset elévülése miatt – 1726. k.).

**3262** 5) A vádlott *fellebbezhet a felmentő ítélet ellen is*, ha az csak azért nem büntette őt, mert a büntetés fakultatív volt, vagy mert a bíró élt a büntetés enyhítésére vagy elhagyására vonatkozó jogával (1727. k. 1. §, vö. 1344–1345. k.). Természetesen az ügyésznek is van fellebbezési joga (1727. k. 2. §).

**3263** 6) A vádlottat *nem lehet esküire kötelezni, s nem tartozik a bűncselekményt beismerni* (1728. k. 2. §).

## 4. A közigazgatási felfolyamodás

### a. Fogalma

**3264** A közigazgatási (hierarchikus) felfolyamodás az érdekelt kérelme egy közigazgatási intézkedés megváltoztatása, érvénytelennek nyilvánítása vagy hatályon kívül helyezése iránt az azt kibocsátó szerv felettes hatóságához (vö. 1734. k. 1. §, 1736. k. 1. §: „hierarchikus felfolyamodás”, 1737. k. 1. §, 1739. k.).

<sup>1408</sup> Az 1722. k. „publicam sanctissimae Eucharistiae participationem” kifejezése a 912. k. előtti cím, a fordítások, valamint a forrását képező régi kánon (1917-es CIC 1956. k.; vö. pl. JONE III, 259; *Código* 1917 BAC 743) fényében egyértelműen a szentáldozásra és nem a misén való jelenlétre vonatkozik.

<sup>1409</sup> Vö. 1917-es CIC 1958. k.; *Código* EUNSA 1032; PAARHAMMER, H., *Das Strafverfahren*, in LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 1009.

### b. A felfolyamodással megtámadható intézkedés

**3265** Már a CIC átdolgozása során sok vitát kiváltó téma volt a közigazgatási szervek intézkedései elleni jogorvoslat módja. Erre a régi jog csupán a hierarchikus felfolyamodás lehetőségét kínálta (vö. 1917-es CIC 1601. k., 647. k. 2. § 4, 2146. k. 1. §). Ezt azonban igen sokan kevesellették, többek között lélektani okokból is. Az alárendelt ugyanis éppen ahhoz, és annak előljárójához kellett, hogy folyamodjék, aki a sérelmes intézkedést hozta<sup>1410</sup>. A hatályos Codex – igaz, jelentős megszorításokkal – bevezeti ezenkívül a közigazgatási bíráskodást is (lásd fent 99. §. 3). Ez azonban nem szünteti meg a közigazgatási felfolyamodást, nem is kínál helyette szabadon választható másik lehetőséget, hanem mintegy kiegészíti azt. Akkor kerülhet rá ugyanis sor, ha a közigazgatási felfolyamodás útját a panasz már végigjárta.

**3266** Felfolyamodással (*recursus*) megtámadható minden *egyedi közigazgatási intézkedés, feltéve*, hogy: 1) peren kívül; 2) külső fórumon; 3) a pápától és az egyetemes zsinattól különböző hatóság hozta (1732. k.). Az ilyen intézkedések elleni felfolyamodásra az 1732–1739. k. szerinti eljárás érvényes.

**3267** A *nem egyedi*, hanem általános, normatív közigazgatási intézkedések (lásd fent 11. §. 1) ellen egyesek szerint nincs felfolyamodás. Mérvadó vélemény szerint azonban az Apostoli Signatura második részlege előtt (vö. Const. Ap., *Pastor bonus*, 1988. VI. 28, Art. 123 § 3: AAS 80, 1988, 892) elvileg lehetséges volna az általános közigazgatási intézkedések valamilyen felülvizsgálata<sup>1411</sup>. Erre azonban természetesen nem az itt szóban forgó eljárás lenne érvényes.

### c. Beterjesztője

**3268** Felfolyamodással az élhet, aki megfelelő objektív okból úgy ítéli, hogy egy egyedi közigazgatási intézkedés sérelmes a számára (1737. k. 1. §). Vagyis a felfolyamodásra kinek-kinek a saját alanyi jogainak vagy törvényes (azaz a jogrend által a közjóra tekintettel oltalmazott) érdekeinek<sup>1412</sup> védelmében van joga.

### d. A közigazgatási jogviták elkerülése

A közigazgatási intézkedéssel kapcsolatos vitát, felfolyamodást a jog éppúgy elkerülendőnek tartja, mint a pereket. Megelőzésükre más (de sokban hasonló) módokat ajánl, mint a perek elkerülésére. Ezek:

**3270** 1) Az érintett és az intézkedés kiadója közti *megegyezés*, esetleg választott bírónak nem minősülő „tekintélyes” emberek közvetítésével (1733. k. 1. §).

**3271** 2) A vitatott kérdés *egyeztető tanács vagy hivatal* elé terjesztése (1733. k. 2–3. §). Ilyenek létesítése az egyetemes egyházjog szerint nem kötelező, de a püspöki konferencia elrendelheti ezt, s az egyes megyéspüspököknek is jogában áll ilyet alakítani.

<sup>1410</sup> Vö. GROCHOLEWSKI, Z., *Atti e ricorsi amministrativi*, in *Apol* 57 (1984) 259–261.

<sup>1411</sup> GROCHOLEWSKI, *Atti e ricorsi* 269.

<sup>1412</sup> Vö. RANAUDO, A., *Il ricorso gerarchico e la rimozione e trasferimento dei parroci nel nuovo Codice*, in GROCHOLEWSKI, Z.–CARCEL ORTI, V. (ed.), *Dilexit iustitiam. Studia in honorem Aurelii Card. Sabattani* (StudGiur 5), Città del Vaticano 1984, 508–516.

**3272** Ennek a tanácsnak tipikus feladatai: a) kölcsönösen elfogadható megoldást javasolni, amikor az érintett egy intézkedés visszavonását vagy *módosítását kérte annak kiadójától, de még felsőbb szervhez nem fordult* (vö. 1734. k., lásd alább), s a felfolyamodási határidő még nem telt le; b) megoldást javasolni a feleknek olyankor, ha a felfolyamodás *már felsőbb hatóság elé került*, és az szólította fel őket az egyeztető tanács igénybevételére. E hatóság egyébként, ha reményt lát a sikerre (és létezik az adott helyen ilyen hivatal vagy tanács), köteles is erre buzdítani a feleket.

**3273** 3) Formális *kérés az intézkedés kibocsátójához* az intézkedés visszavonása vagy módosítása (*beneficium novae audientiae*) iránt. Ez egyébként – mint látni fogjuk – többnyire kötelező első lépés akkor, ha az érintett felsőbb hatósághoz kíván folyamodni (kivéve 1734. k. 3. §). Viszont nem csupán a felfolyamodás előkészítő cselekménye lehet, hanem önmagában is a vita megoldásának útja.

#### e. Az eljárás lefolyása

A hierarchikus felfolyamodás betérjesztése előtt, az intézkedés szabályszerű közlésétől számított *hasznos tíz napon belül* az érintettnek – mint említettük – *írásban* visszavonási vagy módosítási *kérelmet kell intéznie a sérelmezett intézkedés kibocsátójához* (1734. k. 1–2. §).

**3275** Erre a kibocsátóhoz intézett kérelemre nincs szükség a felfolyamodás előtt, ha: 1) a *püspöknek alárendelt hatóság* határozata ellen akarnak a püspökhöz fordulni; 2) a *hierarchikus felfolyamodást eldöntő* határozat ellen folyamodnak fel, hacsak a döntést nem a püspök hozta; 3) a *magához az intézkedés kiadójához benyújtott* ilyen változtatási kérelemről hozott döntés ellen folyamodnak fel (hisz ha ezzel is újra ugyanahhoz kellene fordulni, sohasem lehetne felsőbb hatósághoz eljutni); 4) akár a módosításra felkért kibocsátó, akár a felfolyamodással megkeresett felsőbb hatóság *hallgatása* miatt nyújtanak be felfolyamodást (1734. k. 3. §, 1735. k., 57. k.).

**3276** Az előzetes módosítási kérelem egyúttal az intézkedés *végrehajtásának felfüggesztése* iránti kérésnek is minősül (1734. k. 1. §). Ha kézhezvétele után tíz napon belül a megtámadott intézkedés kiadója nem függeszti fel a végrehajtást, akkor ez – még a felfolyamodás előtt – a kibocsátó előjárójától kérhető (1736. k. 2. §). Az olyan ügyekben pedig (lásd alább), ahol a hierarchikus felfolyamodás magától felfüggeszti a végrehajtást, már ennek az előzetes kérelemnek is ugyanilyen automatikus felfüggesztő hatása van (1736. k. 1. §). Ha pedig ezek után a panaszos a törvényes határidőn belül mégsem él felfolyamodással, a végrehajtásnak az előzetes kérés alapján beállt vagy megadott felfüggesztése hatályát veszti (1736. k. 4. §).

**3277** Ha a kibocsátó hatóság erre a kérésre a kézhezvételétől számított *harminc napon belül nem válaszol*, vagy *elutasítja azt*, vagy olyan módon változtatja meg, hogy az érintett *továbbra is fel kíván folyamodni*, akkor az illető a válasz közlésétől vagy a hallgatás harmincadik napjától számított *hasznos tizenöt napon belül felfolyamodást adhat be* (1735. k., 1737. k. 2. §). Ha pedig olyan esetben kerül sor a felfolyamodásra, amikor erre a kibocsátóhoz intézett előzetes kérelemre nincs szükség, a felfolyamodás határideje azonos (15 nap), de kezdetét a megtámadott intézkedés közlésének napjától számítjuk (1737. k. 2. §).

**3278** A felfolyamodást a megtámadott *határozat* (intézkedés) *kibocsátója előtt kell betérjeszteni*, ő viszont köteles azt rögtön továbbítani az illetékes magasabb előjárónak (1737. k. 1. §).

**3279** A felfolyamodás beterjesztése *általában nem függeszti fel* a megtámadott *intézkedés végrehajtását*, tehát azt annak is teljesítenie kell, aki felfolyamodást nyújt be ellene. Ez alól a szabály alól kivétel: 1) ha a jog a hierarchikus felfolyamodásnak felfüggesztő hatást (effectus suspensivus) tulajdonít (pl. 700. k., 1353. k., 1747. k. 3. §, 1752. k.); 2) ha a felfolyamodást elbíráló *előljáró* az intézkedés végrehajtását súlyos okból, a lelkek károsodásának elkerülésével, akár kérésre, akár hivatalból<sup>1413</sup> felfüggeszti (1737. k. 3. §). Ha pedig a határozat kiadója vagy annak felettese (vö. 1736. k. 2. §) már az előzetes módosítási kérelem után felfüggesztette a végrehajtást, akkor a felfolyamodás elbírálására illetékes hatóságnak arról kell döntenie, hogy megerősíti vagy visszavonja-e az előzetesen adott felfüggesztést (1736. k. 3. §).

**3280** A felfolyamodónak, sőt úgy tűnik, az intézkedés kibocsátójának is<sup>1414</sup>, joga van *ügyvédet vagy képviselőt* alkalmazni. Sőt, ha szükségesnek ítéli, az előljárónak hivatalból kell ügyvédet kirendelnie, ha a felfolyamodónak nincs ügyvédje. De az előljáró mindig elrendelheti azt is, hogy a felfolyamodó személyesen jelenjen meg és válaszoljon a kérdésekre (1738. k.).

**3281** A felfolyamodás *elbírálása során követendő* eljárás részleteire a CIC nem tér ki. Ez nem is látszik szükségesnek. A püspöktől a püspöki konferenciához vagy a metropolitához nem lehet folyamodni, mert azok nem hierarchikus előljárói (vö. 436. k. 3. §, 447. k.). A legtipikusabb felfolyamodási esetben, vagyis amikor a püspök határozata ellen a római kúria valamelyik szervéhez fordulnak, az illető hatóság saját szabályzata az irányadó (vö. *Regolamento generale della Curia Romana*, 1992. II. 4, nr. 118–122: AAS 84, 1992, 248–250). Ha viszont a felfolyamodás más hatósághoz irányul, pl. a megyéspüspökhöz egy neki alárendelt szerv intézkedése ellen, egyesek szerint megfelelő alkalmazással az 1720. és 1745. k. mintájára lehet eljárni<sup>1415</sup>.

**3282** Ha a felfolyamodással megkeresett előljáró három hónapon belül nem hoz döntést, *további felfolyamodásnak* van helye még felsőbb hatósághoz (vö. 57. k.), feltéve, hogy a közigazgatási hierarchiában még van ilyen. A római kúria központi hatóságainak döntései ellen egyszerű hierarchikus felfolyamodásra már nincs lehetőség, csupán vagy ugyanattól a szervtől lehet kérni a döntés módosítását, vagy az Apostoli Signatura II. részlegéhez lehet fordulni mint közigazgatási bírósághoz<sup>1416</sup>.

**3283** A felfolyamodásról hozott *előljárói döntés* tartalma igen széles körű lehet: nemcsak megerősítheti, érvénytelennek nyilváníthatja vagy megsemmisítheti a megtámadott intézkedést, hanem vissza is vonhatja, módosíthatja, mással helyettesítheti, vagy ellenkező intézkedéssel hatályon kívül helyezheti (1739. k.). Ennek során nem csupán olyan változtatást végezhet, melyet a felfolyamodó kért, hanem azon túlmenően is intézkedhet. Ez az előljáró ilyenkor nem pusztán a vitát döntheti el, hanem annak kapcsán önálló felsőbb kormányzati tevékenységet végez<sup>1417</sup>.

<sup>1413</sup> Vö. GROCHOLEWSKI, *Atti e ricorsi* 277.

<sup>1414</sup> Vö. *Código EUNSA* 1042.

<sup>1415</sup> Vö. GORDON, I., *De recursibus administrativis in novo Codice*, Romae 1983 (PUG, jegyzet), 25.

<sup>1416</sup> Vö. VALDRINI, P., *Injustices et protection des droits dans l'Église*, Strasbourg 1983, 27–28.

<sup>1417</sup> Vö. *Código BAC* 840.

## 5. A plébánosok elmozdítása és áthelyezése

**3284** A plébánosok elmozdíthatatlanságát már a zsinat megszüntette (CD 31c; vö. MP *Ecclesiae sanctae*, 1966. VIII. 6, nr. I, 20, 1. §: AAS 58, 1966, 768). Szolgálatuknak mégis bizonyos állandósággal kell rendelkeznie. Ezt segítik az alábbi szabályok. Ezek csakis a plébánosok (nem a kihelyezett káplánok, plébániai kormányzók, templomigazgatók stb.) elmozdítására illetve áthelyezésére vonatkoznak, s csakis akkor kell követni őket, ha az intézkedés a plébános *akarata ellenére* történik.

**3285** A plébánosok elmozdításának, illetve áthelyezésének eljárása nem azonos az elmozdítási vagy áthelyezési határozat elleni esetleges felfolyamodási eljárással, melyre az előző pontban ismertetett normák vonatkoznak. Inkább olyan közigazgatási eljárás, melyet az egyházi hatóságnak az ilyen intézkedések *meghozatalakor* kell követnie.

### a. Az elmozdítás

**3286** A plébános szóbanforgó elmozdítása nem azonos a büntetésként történő megfosztással (vö. 1336. k. 1. § 2, 196. k.). Nem alkalmazandó ez az eljárás a szerzetes plébános elmozdításakor (vö. 682. k., 1742. k. 2. §), s természetesen akkor sem, mikor az elmozdítás magánál a jognál fogva áll be (194. k.).

**3287** Az elmozdítás oka nem feltétlenül az illető súlyos hibája, hanem bármilyen tényező, mely miatt a plébános szolgálata ártalmassá vagy legalábbis eredménytelenné válik (1740. k.). Ebből is világos, hogy az elmozdítás nem szükségképpen fenyítő jellegű, s még kevésbé büntetés a szó jogi értelmében. Noha a CIC nem sorolja fel kimerítően a plébános elmozdításának lehetséges okait, közülük a legfőbbeket példaképpen megnevezi. Ezek: 1) az egyházi közösséget súlyosan *károsító vagy megzavaró* cselekvési mód; 2) olyan *járatlanság* vagy tartós szellemi vagy testi *betegség*, mely a plébánost alkalmatlanná teszi feladatának hasznos ellátására; 3) a *jó hírnév elvesztése* becsületes és komoly plébániai hívők előtt, vagy a plébánossal szembeni *ellenérzés*, ha ezek előreláthatólag nem szűnnek meg hamarosan; 4) a plébánosi *kötelességek súlyos megsértése vagy elhanyagolása*, mely figyelmeztetés után sem szűnik meg; 5) az *anyagi javak rossz kezelése*, ha ebből az egyháznak súlyos kára származik, feltéve, hogy a dolgot nem lehet másként orvosolni (1741. k.).

Az elmozdítás lefolyása a következő:

**3288** 1) Ha a megyéspüspök megfelelő jeleket észlel, előzetes *vizsgálatot* rendel el.

**3289** 2) Ha ennek során kitűnik, hogy kellő ok van az elmozdításra, a püspöknek *meg kell vitatnia* az ügyet *két plébánossal*, akiket az erre a célra a papi szenátus által tartósan kijelölt személyek közül választ ki<sup>1418</sup>.

**3290** 3) Ha ezután indokoltnak véli az elmozdítást, *atyailag tanácsolnia* kell a plébánosnak, hogy *tizenöt napon belül mondjon le*. Ez a felszólítás csak akkor érvényes az eljárás szempontjából, ha az okokat és a fennállásukat igazoló érveket is megjelöli benne. Ha a törvénnyel nem ellenkezik, a püspök elfogadhat feltételhez kötött lemondást is, de nem köteles erre (1743. k.).

<sup>1418</sup> Az 1742. k. 1. §-ának ezt az értelmezését (vö. pl. PIÑERO CARRION II, 621) látszik támogatni a CIC szövegéhez fűzött utólagos hivatalos hibaigazítás (SecrStat, *Codex Iuris Canonici*, 1988. XI. 21: AAS 80, 1988, 1819).



**3291** 4) A továbbiakban az ügy menete a plébános magatartásától függ. Ha a plébános tizenöt napon belül *nem válaszol*, a püspöknek *meg kell ismételnie a felszólítást*, új határidő megadásával. Ha ezután sem válaszol határidőre, s a püspök biztosan tudja, hogy az illető a második felszólítást megkapta (vö. 54–56. k.), vagy ha *indoklás nélkül megtagadja a lemondást*, a püspöknek *ki kell adnia az elmozdító határozatot* (1744. k.).

**3292** 5) Ha a plébános *válaszol és vitatja* az okot és az érveket, melyekre épül, de ellenérveit a püspök nem tartja kielégítőnek, *fel kell szólítania* a plébánost, hogy – az iratokba való betekintés után – írásban adja be ellenvetéseit és esetleges bizonyítékait. E felhívás az eljárás érvényességéhez szükséges (1754. k. 1).

**3293** 6) Ezután – ha szükséges, a vizsgálat kiegészítésével – a püspöknek *újra meg kell vitatnia* a dolgot a két plébánossal, akiket az ügyben már korábban is meghallgatott. Ha az ő részvételük lehetetlen, más plébánosokat kell erre kijelölnie. E megbeszélésre is az érvényességhez van szükség (1745. k. 2).

**3294** 7) Ezt követően a püspöknek azonnal *határozatban el kell döntenie* az ügyet. Ha az érintett érvei meggyőzték, ez egyszerű lezáró határozat<sup>1419</sup>. Ellenkező esetben elmozdító határozat (1745. k. 3).

**3295** 8) Ha a plébános az elmozdítás ellen *felfolyamodik*, amíg ez függőben van, nem folytathatja a plébánia vezetését (vö. 143. k. 2. §), hiszen ilyenkor a felfolyamodásnak csak annyiban van a végrehajtást felfüggesztő hatása, hogy az ügy eldöntéséig a püspök más teljes jogú plébánost nem nevezhet ki, hanem kormányzó útján (1747. k., 539–540. k.) kell ellátnia a plébániát.

**3296** *Az elmozdított plébánosnak tartózkodnia kell a plébánosi feladat gyakorlásától, mielőbb szabaddá kell tennie a plébánia épületét*, minden a plébániával kapcsolatos dolgot *át kell adnia* annak, akire a püspök a plébániát bízta (1747. k. 1. §). Ha pedig beteg, s nem lehetne az épületből kellemetlenség nélkül elhelyezni, a püspöknek meg kell hagynia neki az épület (akár kizárólagos) használatát, amíg ez a szükség fennáll (1747. k. 2. §).

**3297** A fenti eljárással elmozdított plébánosról a *püspöknek gondoskodnia kell*, akár más hivatal rábízásával, akár nyugdíjjal, a helyzetnek és a körülményeknek megfelelően (1746. k.).

## **b. Az áthelyezés**

**3298** A plébános más plébániára vagy egyéb hivatalba való áthelyezésének (vö. 190–191. k.) *indoka* nem feltétlenül kár elkerülése, hanem az egyház szükséglete, haszna, illetve a lelkek java, pl. egy fontosabb vagy sajátos hivatal ellátása (1748. k.). Ha a plébános az áthelyezéssel – akár csak szóbeli püspöki jelzés után – eleve egyetért, nincs szükség formális eljárásra<sup>1420</sup>. Ellenkező esetben az alábbi eljárást kell követni:

<sup>1419</sup> Vö. PIÑERO CARRION II, 623.

<sup>1420</sup> Hazánkban, de másutt is sokfelé ez a konfliktusmentes áthelyezés normális útja. Vö. PIÑERO CARRION II, 624.

**3299** 1) A püspöknek *írásban fel kell szólítania* a plébánost, egyezzen bele Isten és a lelkek iránti szeretetből az áthelyezésbe (1748. k.). A lelkek javán kívül más konkrét indokot a püspök nem tartozik felhozni.

**3300** 2) Ha a plébános erre nem hajlandó, *indokait* írásban kell benyújtania (1749. k.). Ha nem válaszol vagy nem hoz fel indokokat, azonnal szabályosan áthelyezhető (az 1744. k. 2. § analógiájára).

**3301** 3) Ha a püspök az indoklással ellátott írásbeli ellenkezés ellenére fenntartja áthelyezési szándékát, az érveket *meg kell vitatnia két plébánossal*, akiket az áthelyezési ügyekre jelöltek ki (1750. k., vö. 1742. k. 1. §, lásd fent).

**3302** 4) Ha a püspök ezután is ragaszkodik az áthelyezéshez, *újra fel kell szólítania* a plébánost (1750. k.).

**3303** 5) Ha a plébános tovább ellenkezik, a püspök *kiadhatja az áthelyező határozatot*, jelezve, hogy meghatározott idő elteltével a plébánia meg fog ürülni (akkor is, ha a volt plébános nem foglalja el új hivatalát; 1751. k. 1. §, vö. 191. k. 1. §).

**3304** 6) Ha ez a határidő eredménytelenül telt el, a püspök *ki kell, hogy nyilvánítsa a plébánia megüresedését* (1751. k. 2. §).

**3305** Áthelyezési ügyekben a felfolyamodás és a hivatal, illetve a hozzá tartozó dolgok és a lakás átadásával kapcsolatban az elmozdításról szóló megfelelő előírást (1747. k.) kell alkalmazni. Ennek során meg kell tartani a kánoni méltányosságot – gyakorlatilag főként a volt plébánossal szemben, hiszen az eljárásra nem az ő hibája miatt kerül sor –, legfőképpen pedig figyelembe kell venni a legmagasabb egyházi közérdeknek, a lelkek üdvösségének a szempontját. Ezért ügyelni kell arra, hogy az intézkedés sem az érintett pap, sem a plébániai közösség számára ne okozzon botrányt vagy lelki kárt<sup>1421</sup>, de ne sérüljön a lelkek gondozásának átfogóbb érdeke sem, melyet elsősorban a püspöknek kell képviselnie.

A.M.D.G.

---

<sup>1421</sup> Vö. RANAUDO, *Il ricorso gerarchico* 548.

# Irodalom

## ALAPVETŐ IRODALOM

### 1. Bibliográfiák

- ANDRÉS GUTIERREZ, D. X., *Bibliographia systematica de iure religiosorum communi seu universali pro decennio 1970–1979*, in *ComRelMiss* 62 (1981) 157–192, 237–288.
- BÁNK J., *Kánoni jog*, I, Bp. 1960, 88–103, 207–215.
- CONTE A CORONATA, M., *Institutiones iuris canonici*, V, Taurini 1947, 67–147.
- FÜLÖP T., *Magyar egyházjogi bibliográfia 1964–1989*, Bp. 1990.
- FÜLÖP T., *Magyar katolikus egyházjogi bibliográfia 1917–1998*, szerk. RIHMÉR Z. (*Studia Theologica Budapestinensia* 22), Bp. 2000.
- GRUPPO ITALIANO DOCENTI DI DIRITTO CANONICO, *Bibliografia canonistica a schede*, Milano 1988 kk.
- MOSCHETTI, G., *Bibliographia iuris canonici ex ephemeridibus ab a. 1918 ad a. 1934*, Romae 1942 (1. kiadása: *Apol* 14, 1941, 121–415).
- URRUTIA, F. J., *Bibliographia de libro III CIC*, in *Per* 76 (1987) 525–572.
- VERMEER, P., *Conspectus bibliographicus ab anno 1934 ad annum 1954*, in *Apol* 32 (1959) 401–429; 34 (1961) 415–444; 35 (1962) 170–204, 374–384.

Rendszeresen és bizonyos teljesség igényével közöl félévenként kánonjogi szakbibliográfiát az *Archiv für katholisches Kirchenrecht* (Európára nézve gyakorlatilag teljes) és a *Canon Law Abstracts* (cikkbibliográfia tartalmi összefoglalókkal) c. folyóirat. Keleti egyházjogi bibliográfia található évente a *Folia Canonica* c. folyóiratban (1998 kk.). Ugyancsak periodikus a *Bibliografia IDG. Rassegna automatica di dottrina giuridica. Sezione B. Diritto canonico ed ecclesiastico*, Milano 1979 kk. és a *Repertoire des institutions chrétiennes*, Strasbourg 1966/67–1995. Ez utóbbi kiadványnak külön számai is vannak, melyek egy-egy témáról tartalmazznak bibliográfiát. Szintén elég teljes az *Ephemerides Theologicae Lovanienses* és a *Revista Española de Derecho Canónico* c. folyóiratok egyházjogi bibliográfiája. Egyházjogtörténeti bibliográfia jelent meg évente a *Bulletin of Medieval Canon Law. New series* c. folyóiratban (Berkeley 1971–1991). Azóta hasonló periodikus bibliográfiát közöl a *Rivista Internazionale di Diritto Comune*, Roma–Erice 1990 kk.

### 2. Egyházjogtörténet (alapvető általános művek)

- BERMAN, H., *Law and Revolution*, Cambridge, Mass. 1983.
- ERDŐ, P., *Storia della scienza del diritto canonico. Una introduzione*, Roma 1999.
- UA., *Az egyházjog forrásai. Történeti bevezetés* (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici I/1), Bp. 1998.
- UA., *Egyházjog a középkori Magyarországon*, Bp. 2001.
- UA., *Die Quellen des Kirchenrechts. Eine geschichtliche Einführung* (*Adnotationes in Ius Canonicum* 23), Frankfurt am Main 2002.
- FEINE, H. E., *Kirchliche Rechtsgeschichte, I, Die Katholische Kirche*, [5]Köln–Wien 1972.
- FERME, B. E., *Introduzione alla Storia del Diritto Canonico. I–Il Diritto Antico fino al Decretum di Graziano* (*Quaderni di Apollinaris*), Roma 1998.

- FOURNIER, P.,–LE BRAS, G., *Histoire des Collections Canoniques en Occident depuis les Fausses Décrétales jusqu'au Décret de Gratien*, I–II, Paris 1932 (uny. Aalen 1972).
- GARCÍA Y GARCÍA, A., *Historia del derecho canonico, I, El Primer Milenio*, Salamanca 1967.
- GAUDEMET, J., *La formation du droit séculier et du droit de l'Église aux IV–Ve siècles*, Paris 1979.
- UA., *Les sources du droit de l'Église en Occident, du IIe au VIIe siècle*, Paris 1985.
- UA., *Les sources du droit canonique. VIIIe–XXe siècle*, Paris 1993.
- UA., *Storia del diritto canonico. Ecclesia et Civitas*, Cinisello Balsamo 1998.
- Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte*, Hrsg. COING, H., I–III/5, München 1973–1988.
- HEGGELBACHER, O., *Geschichte des frühchristlichen Kirchenrechts bis zum Konzil von Nizäa*, 325, Freiburg 1974.
- HINSCHIUS, P., *System des katholischen Kirchenrechts mit besonderer Rücksicht auf Deutschland*, I–VI, Berlin 1869–1897 (uny. Graz 1959).
- Histoire du Droit et des Institutions de l'Église en Occident*, ed. LE BRAS, G.–GAUDEMET, J. Paris 1955 kk.
- Ius Romanum Medii Aevi*, auspice Collegio Antiqui Iuris Studiis provehendis, Milano 1960 kk.
- KÉRY, L., *Canonical collections of the early middle ages (ca. 400–1140). A bibliographical guide to the manuscripts and literature* (History of medieval canon law 1), Washington, DC 2000.
- KUTTNER, S., *Repertorium der Kanonistik (1140–1234)*, I, Città del Vaticano 1937 (uny. Roma 1972); kiegészítése BERTRAM, M., *Some Additions to the „Repertorium der Kanonistik”*, in *Bulletin of Medieval Canon Law* 4 (1974) 9–16.
- MAASSEN, F., *Geschichte der Quellen und der Literatur des canonischen Rechts im Abendlande, I, Die Rechtssammlungen bis zur Mitte des 9. Jahrhunderts*, Graz 1870 (uny. Graz 1956).
- Monumenta iuris canonici*, 1965 kk. (az Institut of Medieval Canon Law gondozásában jelenik meg; a kötetek kiadási helye kevés kivételtől eltekintve a Vatikán; három sorozatra oszlik: A) Corpus Glossarum, B) Corpus Collectionum, C) Subsidia).
- PLÖCHL, W. M., *Geschichte des Kirchenrechts*, I–V, [2]Wien–München 1960–1969.
- SCHULTE, J. F., *Die Geschichte der Quellen und Literatur des canonischen Rechts*, I–III, Stuttgart 1875–80 (uny. Graz 1956).
- STICKLER, A. M., *Historia iuris canonici latini, I, Historia fontium*, Torino 1950 (uny. Roma 1974).
- Studia Gratiana, Post octava Decreti saecularia collectanea historiae iuris canonici*, ed. STICKLER, A. M., Romae 1953 kk.
- SZUROMI SZ. A., *A püspökökre vonatkozó egyházfegyelmi szabályok az Anselmi Collectio Canonumban* (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici IV/1), Bp. 2000.
- UA., *Egyházi intézménytörténet* (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici I/5), Bp. 2003.
- Typologie des sources du moyen âge occidental*, ed. GENICOT, L. Turnhout 1972 kk.
- VAN DE WIEL, C. *History of Canon Law* (Louvain Theological & Pastoral Monographs 5), Louvain 1991.
- VAN HOVE, A., *Prolegomena ad Codicem iuris canonici*, Mechliniae–Romae 1945 (Commentarium Lovaniense in Codicem iuris canonici, vol. I, tom. I).

### 3. Forráskiadások

Az 1950 előtt megjelent forráskiadványokról teljes képet ad A. M. STICKLER (*Historia iuris canonici*). Az újabbakhoz lásd: ERDŐ P., *Die Quellen des Kirchenrechts*; a korai középkor gyűjteményeinek kiadásaihoz: L. KÉRY, *Canonical Collections of the early middle ages*. A nem egyetemes zsinatok szövegeinek kiadásairól és a róluk szóló irodalomról a teljességre törekvő bibliográfia: SAWICKI, J. T., *Bibliographia synodorum particularium*, Città del Vaticano 1967 (Monumenta Iuris Canonici, Ser. C, vol. 2); kiegészítése: UA., *Supplementum ad bibliographiam synodorum particularium*, in *Traditio* 24 (1968) 508–511; 26 (1970) 470–478; *Bulletin of Medieval Canon Law* 2 (1972) 91–100; 4 (1974) 87–92; 6 (1976) 95–100. Források használatát segítő repertórium CD-ROM-on: FOWLER-MAGERL, L., *Kanones. Version 1.0*, Piesenkofen 1998. A középkori kánonjogi források és irodalom interneten elérhető bibliográfiája: <http://faculty.cua.edu/pennington/> (Kenneth Pennington professzor összeállítása).

#### a) Hivatalos közlöny

*Acta Sanctae Sedis*, Romae 1867–1908 (uny. New York 1969, 42 kötetben és Città del Vaticano 1969; eleinte magánjellegű, 1904-ben hitelesnek minősítették).  
*Acta Apostolicae Sedis*, Romae 1909 kk.

#### b) Pápai és zsinati rendelkezések egyetemes kiadásai

*Magnum Bullarium Romanum*, Graz 1964 kk. (Változatlan utánnomás, mely A. Tomassetti 1857–1872-es torinói kiadása alapján készült, de ehhez hozzáfűzi a kiegészítésképpen A. Barbieri által Pratóban 1843–1867-ben kiadott és A. Barbieri–A. Spetia–R. Segreti által Rómában 1835–1857-ben megjelentetett folytatásait is; a pápák leveleit 440-től 1830-ig tartalmazza).

BERNASCONI, A. M., *Acta Gregorii Papae XVI*, I–IV, Romae 1901–1904.

*Pii IX Pontificis Maximi Acta*, I–IX, Romae 1854–1878.

*Leonis XIII Pontificis Maximi Acta*, I–XXIII, Romae 1881–1905.

*Pii X Pontificis Maximi Acta*, I–V, Romae 1905–1915 (a pápai leveleket 1909-ig tartalmazza).

Az *Acta Sanctae Sedis*, majd 1909-től az *Acta Apostolicae Sedis* nemcsak a pápai rendelkezéseket, hanem az Apostoli Szentszék más jogszabályait is közli.

HARDOUIN, J., *Acta Conciliorum et epistolae decretales ac Constitutiones Summorum Pontificum usque ad annum 1714*, I–XII, Parisiis 1714–1715.

MANSI, J. D., *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, I–LIII, Graz 1960–1962 (Változatlan utánnomás, mely a mű Paris–Leipzig–Arnheim kiadási hellyel 1901–1927-ben megjelent utolsó kiadásáról készült, és magában foglalja J. B. Martin és L. Petit „Collectio Conciliorum recentium Ecclesiae universae” c. kiegészítő művét is; az index a XXXVI a. számú kötetben van).

*Collectio Lacensis, Acta et decreta conciliorum recentiorum usque ad annum 1870*, I–VII, Friburgi Br. 1870–1890.

SCHWARTZ, E.–STRAUB, J., *Acta conciliorum oecumenicorum. I, 1–5. Concilium Universale Ephesinum*, Berolini 1922–1929; *II, 1–6. Concilium Universale Chalcedonense*, Berolini 1932–1938; *III. Collectio sabbaitica contra acephalos et origenistas destinata*, Berolini 1940; *IV, 1–2. Concilium Universale Constantinopolitanum sub Justiniano habitum*, Strassburg 1914, Berlin 1971.

ALBERIGO, J.–DOSSETTI, J. A.–JOANNOU, P. P.–LEONARDI, C.–PRODI, P. (ed.) *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, [3]Bologna 1973.

**c) A Római Kúria intézkedései**

Az egyes dikasztériumok főbb rendeletgyűjteményei:

BRUNO, J., *Codicis iuris canonici interpretationes authenticae*, I–II. Città del Vaticano 1935–1950.

*Bullarium Pontificium S. Congr. de Propoganda Fide*. I–VIII, Romae 1839–1858 (R. de Martinis gondozásában átdolgozott kiadása jelent meg Rómában 1888-tól 1897-ig).

*Decreta Authentica Congregationis Sacrorum Rituum ex actis eiusdem collecta eiusque auctoritate promulgata*, I–V, Romae 1898–1901; *Appendix*, I–II, Romae 1912–1927 (a határozatokat 1926-ig tartalmazza).

*Index librorum prohibitorum Leonis XIII S. Pontificis auctoritate recognitus S. D. N. Pii Papae XII iussu editus*, Romae 1940 (hatályát veszítette 1966. VI. 14-én: AAS 58, 1966, 445).

PALOTTINI, S., *Collectio omnium conclusionum et resolutionum quae in causis propositis apud S. C. Card. S. Conc. Tridentini Interpretum prodierunt ab eius institutione a. 1564 ad a. 1860*, I–XVII, Romae 1868–1893.

*Sacrae Romanae Rotae Decisiones seu Sententiae*, Romae 1912 kk. (hivatalos kiadás, mely a döntvényeket 1909-től tartalmazza, az ítéleteket a legutóbbi időkg 10 év késéssel közölte); frissebb döntéseket főként a *Monitor Ecclesiasticus* c. folyóiratban találunk.

*Thesaurus Resolutionum S. Congregationis Concilii*, Urbini 1739 – Romae 1908 (a 167 kötetből álló sorozat egyes részei több kiadásban jelentek meg, a benne közölt döntések az 1718-tól 1908-ig terjedő időből valók).

Némely dikasztérium döntéseit és egyes aktáit saját informatív folyóiratában publikálja. Ilyen pl. a *Communicationes* (CIC revíziós bizottság, majd a Pápai Törvénytárgyaló Tanács, legújabbban pedig a Törvénytárgyaló Pápai Tanácsa, 1968 kk.), a *Nuntia* (Keleti Kódexet átdolgozó bizottság, 1975–1990), a *Notitiae* (Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció, 1965 kk.), az *Informationes* (A Megszentelt Élet Intézményei és az Apostoli Élet Társaságai Kongregációja, 1974 kk.), a *Seminarium* (Katolikus Nevelés Kongregációja, 1961 kk.) vagy az *On the Move* (Vándorlók és Utazók Lelkigondozásának Pápai Tanácsa, 1971 kk.).

GASPARRI, P.–SERÉDI, J., *Codicis Iuris Canonici Fontes*, I–IX, Romae 1923–1939

(különösen a kongregációk rendeletei szempontjából értékes, 1947-től utánnyomása is megjelent).

**d) A legfőbb törvénygyűjtemények**

*Codex Iuris Canonici*, Romae 1917 (teljes egészében hiteles kiadás, először az AAS-ben jelent meg).

*Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus. Fontium annotatione et indice analytico-alphabetico ab Em.o Petro Card. Gasparri auctus*, Typ. Pol. Vat. 1974.

*Codex Iuris Canonici*, Città del Vaticano 1983 (teljes egészében hiteles kiadás, először az AAS-ben jelent meg; fordításaihoz lásd alább 7, a).

*Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II. promulgatus. Fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus*, Città del Vaticano 1989.

*Enchiridion Vaticanum*, I–XVII, (+ 2 pótkötet), Bologna 1976–2000 (a II. Vatikáni Zsinat határozatait és az azóta kiadott szentszéki jogszabályokat és más dokumentumokat hozza 1962-től 1998-ig olasz fordítással együtt).

FRIEDBERG, A., *Corpus Iuris Canonici*, I–II, Lipsiae 1879–1881 (uny. Graz 1959).

OCHOA, X., (1994-től) ANDRÉS GUTIÉRREZ, D., *Leges Ecclesiae post Codicem Iuris Canonici editae*, I–VIII, Roma 1966–1998 (anyaga 1917-től 1995-ig terjed).

**e) A keleti egyházjog néhány egyetemes forrásgyűjteménye**

Az egyes rítusok jogforrásairól még mindig a legjobb általános felsorolást adja COUSSA, A., *Epitome praelectionum de iure ecclesiastico orientali*, I, Cryptaeferratae 1948, 103–201.

*Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, Città del Vaticano 1990 (teljes egészében hiteles kiadás, először az AAS-ben jelent meg).

*Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium Auctoritate Ioannis Pauli PP. II Promulgatus Fontium Annotatione Auctus*, ed. Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis, Città del Vaticano 1995.

*Codificazione canonica orientale*, Fonti, 1930 kk; Serie II, 1935 kk; Serie III, 1943 kk. (a Szentszék kiadásában különböző helyeken megjelenő sorozat gondozója újabban a Pontificia Commissione per la Redazione del Codice di Diritto Canonico Orientale volt, eddig több mint 50 kötet látott napvilágot). A szövegkiadási munkáról lásd A. L. TAUTU, *Relazione sulla stampa della series III della Fonti della codificazione orientale*, in *Nuntia* 3 (1976) 96–100; L. GLINKA, *Resoconto sulla pubblicazione delle fonti della codificazione orientale*, in *Nuntia* 10 (1980) 119–128; vö. SZABÓ P., *A keleti kodifikáció története*, in *Athanasiana* 12 (2001) 95–114; 13 (2001) 101–121.

PITRA, J. B., *Iuris ecclesiastici graecorum historia et monumenta*, I–II, Romae 1864–1868 (uny. Roma 1963) [a dokumentumokat a IX. sz-ig közli].

**f) Konkordátumok**

CORRAL, C.–CARVAJAL, J. G. M., *Concordatos vigentes*, I–II, Madrid 1981.

MERCATI, A., *Raccolta di Concordati su materie ecclesiastiche tra le Santa Sede e le autorità civili*, I–II, Città del Vaticano 1954.

MARTIN DE AGAR, J. T., *Raccolta di Concordati 1950–1999*, Città del Vaticano 2000.

UA., *I Concordati del 2000*, Città del Vaticano 2001. 12. 30.

Új konkordátumok találhatóak pl. Ochoa gyűjteményében is.

**g) Magyar helyi egyházjogforrások**

BATTHYÁNY, I., *Leges ecclesiasticae regni Hungariae et provinciarum adiacentium*, I–III, Claudiopoli 1785–1827.

PÉTERFFY, C., *Sacra Concilia Ecclesiae Romano-Catholicae in regno Hungariae*, I–II, Posonii 1741.

Az újabb helyi zsinatokat hozzák az általános zsinati gyűjtemények (Mansi, *Collectio Lacensis*), az 1858-as esztergomi tartományi, az 1863-as kalocsai tartományi zsinat és néhány egyházmegyei zsinat (pl. Esztergom 1860) határozatai, valamint a Codex kiadása után tartott 13 egyházmegyei zsinat (Vác 2, Székesfehérvár 2, Veszprém 2, Kalocsa, Győr, Pécs, Nagyvárad–Szatmár, Szombathely, Pannonhalma, Esztergom) rendelkezései külön jelentek meg, vö. PAPP, GY., *Egyházmegyei zsinati jogalkotás Magyarországon a CIC óta*, Nyíregyháza 1942. Az 1991-es pápalátogatás óta tartott egyházmegyei zsinatok kiadásai: *Esztergom-Budapesti Főegyházmegye zsinati könyve*, Budapest 1994; *A Szeged-Csanádi Egyházmegyei Zsinat könyve*, Szeged 1995; *A Váci Egyházmegye zsinati könyve*, Vác 1995–1996; *A Veszprémi Főegyházmegye zsinati könyve*, Veszprém 1996; *Az Egri Főegyházmegye zsinati könyve*, Eger 1996; *A Debrecen–Nyíregyházi Egyházmegye első zsinata. Zsinati dokumentumok*, Debrecen 2000; *A Szombathelyi Egyházmegye Zsinati Könyve*, Szombathely

2000; *A Kalocsa–Kecskeméti Főegyházmegye Szinódusának munkadokumentuma*, h. n. [Kalocsa] 1995.

HOLLÓS J., *Körlevelekben közölt rendelkezések, 1950–1979*, [Nyíregyháza] 1979.

PAPP GY., *A Magyar Görögkatolikus Egyház partikuláris jogforrásai*, Bp. 1943 (a forrásokat csak jegyzék, regeszta módjára s nem teljes szöveggel közli).

SEMPTEY L., *Excerpta e litteris circularibus dioecesanis ab anno 1919 usque ad annum 1938 incl. ad clerum Archidioecesis Strigoniensis dimissis*, Budapestini 1939.

SIPOS I., *A pécssegyházmegyei határozmányok és rendeletek tára*, Pécs 1912.

Az egyházmegyei és püspökkari rendelkezéseket az egyházmegyei és püspökkari körlevelek vagy külön kiadványok közlik. Ezek használatát egyes egyházmegyék és időszakok vonatkozásában önállóan megjelent mutatók könnyítik meg, pl. *Index generalis circularium litterarum dioecesanorum ab anno 1897 usque ad annum 1936 incl. ad clerum Archidioecesis Strigoniensis dimissarum*, Budapestini 1939.

THEINER, A., *Vetera Monumenta Historica Hungariam Sacram illustrantia*, I–II, Romae 1859–1860 (főként a pápai leveleket, köztük jelentős privilégiumokat közöl az 1216-tól 1526-ig terjedő időből).

#### 4. Lexikonok

##### a) Kánonjogi szaklexikonok

CHIAPPETTA, L., *Dizionario del nuovo Codice di diritto canonico. Prontuario teorico-pratico*, Napoli 1986.

*Dictionnaire de droit canonique*, ed. NAZ, R., I–VII, Paris 1935–1965.

*Diccionario de Derecho Canonico*, ed. CORRAL, C., Madrid 1989.

*Dictionarium morale et canonicum*, ed. PALAZZINI, P., I–IV, Romae 1962–1964.

FERRARIS, L., *Prompta Bibliotheca canonica, iuridica, moralis, theologica*, I–IX. Romae 1899.

*Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht*, Hrsg. CAMPENHAUSEN, A.–RIEDEL-SPANGENBERGER, I.–SEBOTT, R., Paderborn 2000 kk.

*Nuovo dizionario di diritto canonico*, ed. CORRAL, C.–DE PAOLIS, V.–GHIRLANADA, G., Cinisello Balsamo 1993.

##### b) Általános teológiai és jogi lexikonok pl.

*Állam- és Jogtudományi Enciklopédia*, szerk. SZABÓ I., I–II, Bp. 1980.

*Dictionnaire de théologie catholique*, I–XXXII, Paris 1903–1970.

*Dizionario degli Istituti di Perfezione*, Roma 1974 kk.

*Dizionario dei Concili*, I–IV, Roma 1963–1968.

*Enciclopedia cattolica*, I–XII, Città del Vaticano 1949–1954.

*Enciclopedia del diritto*, Milano 1958 kk. (részletes egyházbjogi szakcikkekkel).

*Enciclopedia giuridica*, Roma 1988 kk.

*Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte*, Hrsg. ERLER, A.–KAUFMANN, E., I–V, Berlin 1971–1996.

*Katolikus Lexikon*, szerk. BANGHA B., I–IV, Bp. 1931–1933.

*Lexikon für Theologie und Kirche*, Hrsg. HÖFER, J.–RAHNER, K., I–XIV, [2]Freiburg Br. 1957–1968.

*Lexikon für Theologie und Kirche*, Hrsg. KASPER, W., I–X, 3Freiburg Br. 1993–2001.

*Magyar jogi lexikon*, szerk. MÁRKUS D., I–VI, Bp. 1898–1907.



*Magyar Katolikus Lexikon*, szerk. DIÓS I.–VICZIÁN J., Bp. 1993 kk.  
*New Catholic Encyclopedia*, I–XVII, New York 1967–1979.  
*Novissimo Digesto Italiano*, I–XXII, Torino 1958–1980.  
*Nueva Enciclopedia Jurídica*, Barcelona 1950 kk.  
*Reallexikon für Antike und Christentum*, Stuttgart 1950 kk.  
*Staatslexikon*, Freiburg–Basel–Wien 1985 kk.  
*Theologische Realenzyklopädie*, Berlin 1976 kk.

## 5. Szótárak, indexek

### a) Az 1917 előtti joghoz

GERMOVNIK, F., *Indices Corporis Iuris Canonici*, ed. altera, a M. THÉRIAULT recognita, Ottavae 2000.  
OCHOA, X.–DIEZ, A., *Indices canonum, titulorum et capitulorum Corporis iuris canonici* (Universa Bibliotheca Iuris, Subsidia I), Roma 1964.  
REUTER, T.–SILAGI, G., *Wortkonkordanz zum „Decretum Gratiani“* (Monumenta Germaniae Historica, Hilfsmittel 10), I–V, München 1990.

### b) Az 1917-es CIC-hez

KÖSTLER, R., *Wörterbuch zum CIC*, München 1930.  
LAUER, A., *Index verborum Codicis Iuris Canonici*, Città del Vaticano 1941.

### c) A II. Vatikáni Zsinathoz

DELHAYE, P.–GUERET, M.–TOMBEUR, P., *Concilium Vaticanum II: Concordance, Index, Listes de fréquence, Tables Comparatives*, Louvain 1974.  
*Indices verborum et locutionum decretorum Concilii Vaticani II*, a cura dell'Istituto per le Scienze religiose di Bologna. (Testi e ricerche di Scienze religiose) Firenze, 1968 kk.  
OCHOA, X., *Index verborum cum documentis Concilii Vaticani Secundi*, Roma 1967.

### d) Az 1983-az CIC-hez

ERDŐ P., *Latin–magyar egyházjogi kieszótár* (Studia Theologia Budapestinensia 6), Bp. 1993.  
OCHOA, X., *Index verborum ac locutionum Codicis iuris canonici*, Città del Vaticano 1984.  
ZAPP, H., *Codex Iuris Canonici. Lemmata. Stichwortverzeichnis*, Freiburg 1986.

### e) A CCEO-hoz

FÜRST, C. G., *Canones Synopse zum Codex iuris canonici und Codex canonum ecclesiarum orientalium*, Freiburg Br. 1992.  
ZUZEK, I., *Index analyticus Codicis Canonum Ecclesiarum Orientalium* (Kanonika 2), Roma 1992.

## 6. Régebbi általános kézikönyvek

### a) Főbb tudományos kézikönyvek az 1917-es CIC után

ABBO, J. A.–HANNAN, J. D., *The Sacred Canons*, I–II, St. Luis–London 1957.  
AUGUSTIN, C., *A Commentary on the new Code of canon law*, I–VIII, London 1925–1928.  
BÁNK J., *Kánoni jog*, I–II, Bp. 1960–1962.  
BLAT, A., *Commentarium textus CIC*, I–V. Romae 1921–1938.

- CABREROS, M.–ALONSO LOBO, A.–ALONSO MORAN, S.–MIGUÉLEZ, L.–GARCIA BARBERENA, T., *Comentarios al Código de Derecho Canónico*, I–IV, Madrid 1964.
- CAPPELLO, F. M., *Summa iuris canonici*, Romae I, [5]1951; II, [5]1951; III [3]1948.  
UA., *Tractatus canonico-moralis de sacramentis*, Romae I, [6]1953; II, [5]1947; III [3]1949; IV [3]1947; V [5]1943.
- CICOGNANI, H.–STAFFA, D., *Commentarium ad librum I Codicis iuris canonici*, I–II, Romae 1939–1942.
- CHELODI, J.–CIPROTTI, P., *Ius canonicum de personis*, [3]Vicenza–Trento 1942.  
UA., *De matrimonio*, [5]Vicenza 1947.  
UA., *De delictis et poenis et de iudiciis criminalibus*, [5]Vicenza 1947.
- CONTE A CORONATA, M., *Institutiones iuris canonici*, Torino, I–IV, [4]1950–1956; V, [3]1952; Introductio. Ius publicum ecclesiasticum, [3]1948; *De sacramentis*, I–II, [2]1949–51; III, [3]1957.
- JONE, H., *Gesetzbuch der lateinischen Kirche*, I–III, Paderborn 1950–1953.
- MAROTO, P., *Institutiones iuris canonici ad normam novi Codicis*, I–II/1, Madrid 1918–1919.
- MICHIELS, G., *Normae generales iuris canonici*, I–II, Paris 1949.  
UA., *Principia generalia de personis in Ecclesia*, Paris 1955.  
UA., *De delictis et poenis*, I, II–III, Paris 1961.
- REGATILLO, Z. F., *Institutiones iuris canonici*, I–II, [6]Santander 1961.
- SÄGMÜLLER, J. B., *Lehrbuch des katholischen Kirchenrecht*, I/1–4, [4]Freiburg Br. 1925–1934.
- SIPOS, S.[I.]–GÁLOS, L., *Enchiridion iuris canonici*, [7]Romae 1960.
- SIPOS I.–GÁLOS L., *A katolikus házasságjog rendszere a Codex Iuris Canonici szerint*, [4]Bp. 1960.
- Traité de droit canonique*, ed. NAZ, R., I–IV, [2]Paris 1956.
- VAN HOVE, A., *Commentarium Lovaniense in Codicem Iuris Canonici*, Mechliniae–(Romae), I/1, [2]1945; I/2–5, 1930–1939.
- VERMEERSCH, A.–CREUSEN, J., *Epitome iuris canonici*, Mechliniae–Romae, I, [8]1963; II, [7]1954; III, 71956.
- WERNZ, F. X.–VIDAL, P., *Ius canonicum*, Romae, I, [2]1952; II, [3]1943; III, 1933; IV/1, 1934; IV/2, 1935; V, [3]1946; VI, [2]1949; VII, [2]1951.

**b) A Zsinat után átdolgozott klasszikus kézikönyvek**

- DEL GIUDICE, V., *Nozioni di diritto canonico* [12]Milano 1970.
- MÖRSDORF, K., *Lehrbuch des Kirchenrechts auf Grund des Codex Iuris Canonici*, München–Paderborn–Wien, I, [11]1964; II, [12]1967; III, [11]1979.

**c) A Zsinat után írt főbb általános kézikönyvek**

- Corso di diritto canonico*, I–II, Brescia 1975–1976 (az 1974-ben Pamplonában megjelent spanyol mű bővített fordítása).
- Grundriss des nachkonziliaren Kirchenrechts*, Hrsg. LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H., Regensburg 1980.
- HERVADA, J.–LOMBARDIA, P., *El Derecho del Pueblo de Dios*, Pamplona, I, 1970; III/1, 1973.
- Il diritto nel mistero della Chiesa* (Quaderni di „Apollinaris” 1–4), I–IV, Roma 1979–1981.
- NEUMANN, J., *Grundriss des katholischen Kirchenrechts*, Darmstadt 1981.

**d) Néhány Zsinat utáni összefoglaló mű az egyházjog egyes területeiről**

*Curso de Derecho matrimonial y procesal para profesionales del foro* (Bibliotheca Salamanticensis, Estudios), Salamanca 1975 kk.

FEDELE, P., *Lezioni di diritto patrimoniale canonico*, Roma 1977.

MOSIEK, U., *Verfassungsrecht der Lateinischen Kirche*, I–III, Freiburg Br. 1975–1978. UA., *Kirchliches Eherecht*, 3Freiburg 1976.

NAVARRETE, U., *Quaedam problemata actualia de matrimonio*, [3]Romae 1980.

PIÑERO CARRION, J. M., *El dinero de la Iglesia*, Salamanca 1980.

**7. Az 1983-as CIC irodalma****a) Kommentált szövegkiadások és fordítások**

*Az Egyházi Törvénykönyv. A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal*, szerkesztette, fordította és a magyarázatot írta ERDŐ P., Bp. 1985; negyedik, javított és bővített kiadás, Bp. 2001.

CHIAPPETTA, L., *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, I–II, Napoli 1988; második kiadás három kötetben, Napoli 1996.

*Codice di Diritto Canonico Commentato*, a cura della Redazione di Quaderni di Diritto Ecclesiale, Milano 2001.

*Código de Derecho Canónico. Edición bilingüe comentada*, dir. ECHEVERRIA, L., Madrid 1983 (azóta számos újabb kiadás, francia fordítás: Paris 1989).

*Código de Derecho Canónico. Edición anotada*, a cargo de LOMBARDIA, P.–ARRIETA, J. I., Pamplona 1983 (több kiadás, katalán, olasz, francia, angol fordítás).

*Código de Derecho Canónico. Edición bilingüe, fuentes y comentarios de todos los cánones*, dir. BENLLOCH POVEDA, A., Valencia 1993 (azóta több új kiadás).

*Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, dir. MARZOA, A.–MIRAS, J.–RODRIGUEZ-OCAÑA, R., I–V, Pamplona 1996.

*Commento al Codice di diritto canonico*, a cura di PINTO, P. V., Roma 1985; második, jelentősen átdolgozott kiadás (Corpus Iuris Canonici I): Città del Vaticano 2001.

*Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici unter besonderer Berücksichtigung der Rechtslage in Deutschland, Österreich und der Schweiz*, Hrsg. LÜDICKE, K., Essen 1985 kk.

*The Canon Law. Letter and Spirit. A practical guide to the Code of Canon Law*, ed. SHEEHY, G.–BROWN, R.–KELLY, D.–MCGRATH, A., London 1995.

*The Code of Canon Law. A Text and Commentary*, ed. CORIDEN, J. A.–GREEN, T. J.–HEINTSCHEL, D. E., New York–Mahwah 1985.

*New Commentary on the Code of Canon Law*, ed. BEAL, I. P.–CORIDEN, J. A.–GREEN, T. J., New York–Mahwah 2000.

**b) Főbb általános kézikönyvek**

AAVV., *Il diritto nel mistero della Chiesa*, I–III, [2-3]Roma 1990–1995.

AAVV., *La nuova legislazione canonica. Corso sul Nuovo Codice di diritto canonico 14–25 febbraio 1983* (Studia Urbaniana 19), Roma 1983.

AAVV., *Manual de Derecho Canónico*, Pamplona 1988; (azóta több kiadás).

AAVV., *Nuevo Derecho Canónico. Manual universitario* (BAC 445), Madrid 1983.

AYMANS, W.–MÖRSDORF, K., *Kanonisches Recht. Lehrbuch aufgrund des Codex Iuris Canonici*, Paderborn 1991 kk.

*Droit canonique*, dir. VALDRINI, P., Paris 1989; második kiadás: Paris 1999.

GHIRLANDA, G., *Il diritto nella Chiesa mistero di comunione. Compendio di diritto ecclesiale*, Cinisello Balsamo – Roma 1990.

- Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, hrsg. LISTL, J.–MÜLLER, H.–SCHMITZ, H., Regensburg 1983; zweite, grundlegend neubearbeitete Auflage, Hrsg. LISTL, J.–SCHMITZ, H., Regensburg 1999.
- HUELS, J. M., *The Pastoral Companion. A Canon Law Handbook for Catholic Ministry*, [2]Quincy, IL 1995.
- La normativa del nuovo codice*, a cura di CAPPELLINI, E., Brescia 1983.
- PARALIEU, R., *Guide pratique du Code de droit canonique. Notes pastorales*, Paris 1985.
- PAZHAYAMPALLIL, T., *A Commentary on the new Code of Canon Law*, Bangalore 1985.
- PIÑERO CARRION, J. M., *La ley de la Iglesia. Instituciones Canónicas*, I–II, Madrid 1985–1986.
- RUF, N., *Das Recht der katholischen Kirche nach dem neuen Codex Iuris Canonici, für die Praxis erläutert*, Freiburg–Basel–Wien 1983.
- SCHWENDENWEIN, H., *Das neue Kirchenrecht. Gesamtdarstellung*, Graz–Wien–Köln 1983.
- SÉRIAUX, A., *Droit Canonique (Droit politique et théorique)*, Paris 1996.

**c) Önálló tematikus kézikönyvekből álló sorozatok**

- Il Codice del Vaticano II*, Bologna 1983 kk.
- Le nouveau droit ecclésial. Commentaire du Code de Droit Canonique*, Paris 1988 kk.
- Quaderni della Mendola*, a cura del Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, Milano 1994 kk.

**d) Általános művek az egyes jogterületekhez**

**AZ ÁLTALÁNOS SZABÁLYOKHOZ**

- AAVV., *Teologia e diritto canonico* (Studi Giuridici 12), Città del Vaticano 1987.
- BEYER, J., *Dal Concilio al Codice. Il nuovo Codice e le istanze del Concilio Vaticano II* (II Codice del Vaticano II). Bologna 1984.
- COCCOPALMERIO, F.–BONNET, P. A.–PAVONI, N., *Perché un Codice nella Chiesa* (II Codice del Vaticano II), Bologna 1984.
- CORECCO, E., *Théologie et droit canon. Écrits pour une nouvelle théorie générale du droit canon*, ed. FECHTER, F.–WILDHABER, B.–LE GAL, P. (Studia Friburgensia N. S. 68), Fribourg 1990.
- ERDŐ, P., *Fundamenta philosophico-theologica iuris canonici secundum Nicolaum Cusanum*, in *Per* 79 (1990) 577–603.
- UA., *Le basi teologiche del diritto canonico secondo le opere di John Henry Newman*, in *John Henry Newman. Lover of Truth. Academic Symposium and Celebration of the first Centenary of the Death of John Henry Newman*, Rome 1991, 79–96 (= *Cardinal John Henry Newman's Theology of Canon Law*, in *Studia Canonica* 30 [1996] 117–132).
- UA., *Az egyházjog teológiája intézménytörténeti megközelítésben* (Egyház és Jog 2), Bp. [1995].
- UA., *Hivatalok és közfunkciók az Egyházban* (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici III/5), Bp. 2003.
- ERRAZURIZ, C. J., *Il diritto e la giustizia nella Chiesa. Per una teoria fondamentale del diritto canonico*, Milano 2000.
- FELICIANI, G., *Le basi del diritto canonico. Dopo il codice del 1983* (La nuova scienza), Bologna 1990.
- GARCÍA MARTÍN, J., *Le norme generali del Codex Iuris Canonici*, Roma 1995 (azóta több kiadás).

- HEIMERL, K.–PREE, H., *Kirchenrecht. Allgemeine Normen und Eherecht*, Wien–New York 1983.
- HERVADA, J., *Introduzione critica al diritto naturale* (Ateneo Romano della Santa Croce, Monografie giuridiche 2), Milano 1990.
- LABANDEIRA, E., *Tratado de derecho administrativo canónico*, Pamplona 1988.
- LOMBARDIA, P., *Lezioni di diritto canonico. Introduzione. Diritto costituzionale. Parte generale*, Milano 1985.
- MAY, G.–EGLER, A., *Einführung in die kirchenrechtliche Methode*, Regensburg 1986.
- Metodo, fonti e soggetti del Diritto Canonico*, a cura di ARRIETA, J. I.–MILANO, G. P., Città del Vaticano 1999.
- SEBOTT, R., *Fundamentalkanonistik. Grund und Grenzen des Kirchenrechts*, Frankfurt am Main 1993.
- URRUTIA, F. J., *De normis generalibus. Adnotationes in Codicem: Liber I*, Romae 1983.
- UA., *Les normes générales. Commentaire des canons 1-203* (Le nouveau droit ecclésial), Paris 1994.

### AZ ALKOTMÁNYJOGHOZ

- AAVV., *I laici nel diritto della Chiesa* (Studi giuridici 14), Città del Vaticano 1987.
- AAVV., *I laici nella ministerialità della Chiesa* (Quaderni della Mendola 8), Milano 2000.
- AAVV., *La parrocchia* (Studi Giuridici 43), Città del Vaticano 1997.
- AAVV., *Lo stato giuridico dei ministri sacri nel nuovo Codex Iuris Canonici* (Studi Giuridici 7), Città del Vaticano 1984.
- ARRIETA, J. I., *Diritto dell'organizzazione ecclesiastica*, Milano 1997.
- AYMANS, W., *Kirchliche Vereinigungen. Ein Kommentar zu den vereinigungsrechtlichen Bestimmungen des Codex Iuris Canonici*, Paderborn 1988.
- UA., *Beiträge zum Verfassungsrecht der Kirche* (Kanonistische Studien und Texte 39), Amsterdam 1991.
- BONNET, P. A.–GHIRLANDA, G., *De christifidelibus. De eorum iuribus, de laicis, de consociationibus. Adnotationes in Codicem*, Romae 1983.
- Chiese locali e cattolicità. Atti del Colloquio internazionale di Salamanca 2–7 aprile 1991*, a cura di LEGRAND, H.–MANZANARES, J.–GARCÍA Y GARCÍA, A., Bologna 1994.
- COCCOPALMERIO, F., *De paroecia*, Roma 1991.
- Das konsoziative Element in der Kirche. Akten des VI. Internationalen Kongresses für kanonisches Recht*, Hrsg. AYMANS, W.–GERINGER, K. T.–SCHMITZ, H., St. Ottilien 1989.
- Die Bischofskonferenz. Theologischer und juridischer Status*, Hrsg. MÜLLER, H.–POTTMEYER, H. J., Düsseldorf 1989.
- D'ONORIO, J. B., *La nomination des Évêques. Procédures canoniques et conventions diplomatiques*, Paris 1986.
- ERDŐ, P., *Egyházi alkotmányjog*, Bp. 1996.
- UA., *Uffici e funzioni pubbliche nella Chiesa*, in *Anuario Argentino de Derecho Canónico* 3 (1996) 47–105.
- UA., *Osservazioni giuridico-canoniche sulla Lettera apostolica „Apostolos suos”*, in *Per* 89 (2000) 249–266.
- GUTIERREZ, J. L., *Estudios sobre la organización jerárquica de la Iglesia*, Pamplona 1988.
- HERVADA, J., *Diritto costituzionale canonico*, Milano 1989.
- KRÄMER, P., *Kirchenrecht II. Ortskirche – Gesamtkirche*, Stuttgart 1993.
- LABANDEIRA, E., *Trattato di diritto amministrativo canonico*, Milano 1994.

- La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”*, a cura di BONNET, P. A.–GULLO, C. (Studi Giuridici 21), Città del Vaticano 1990.
- Les droits fondamentaux du chrétien dans l'Église et dans la société. Actes du IVe congrès international de droit canonique, Fribourg (Suisse), 6–11 novembre 1980*, ed. CORECCO, E.–HERZOG, N.–SCOLA, A., Fribourg–Milano 1981.
- Les laïcs dans l'Église. Études canoniques, XVIIIe session d'études canoniques*, in *AnCan* 29 (1985–1986) 7–211.
- LONGHITANO, A.–COCCOPALMERIO, F.–BONICELLI, C.–MOGAVERO, D.–URSO, P., *La parrocchia e le sue strutture* (Il Codice del Vaticano II), Bologna 1987.
- LONGHITANO, A.–FELICIANI, G.–DE PAOLIS, V.–GUTIERREZ, L.–BERLINGO, S.–PETTINATO, S., *Il fedele cristiano. La condizione giuridica dei battezzati* (Il Codice del Vaticano II), Bologna 1989.
- LONGHITANO, A.–MOGAVERO, D.–URSO, P.–MARCHESI, M., *Chiesa particolare e strutture di comunione* (Il Codice del Vaticano II), Bologna 1985.
- MARTINEZ SISTACH, L., *Las asociaciones de fieles*, Barcelona 1987; (4a edición revisada y ampliada), Barcelona 2000.
- MONTAN, A., *Il popolo di Dio e la sua struttura organica*, Roma 1988.
- PAGÉ, R., *Les Églises particulières*, I–II, Montréal 1985–1989.
- PÉRISSET, J. C., *La paroisse. Commentaire des Canons 515–572* (Le nouveau droit ecclésial), Paris 1989.
- RAMOS, F. J., *Le Chiese particolari e i loro raggruppamenti*, Romae 2000.

#### A SZERZETESJOGHOZ

- AAVV., *Lo stato giuridico dei consacrati per la professione dei consigli evangelici* (Studi Giuridici 8), Città del Vaticano 1985.
- ANDRES, D. J., *El derecho de los religiosos. Comentario al Código*, Madrid 1983 (olasz fordítása: Roma 1984).
- UA., *Szerzetesjog. Magyarázat az Egyházi Törvénykönyv 573–746. kánonjához* (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici I/2), Bp. 1999.
- ANTALÓCZY, M., *Il capitolo generale nell'ordine dei frati predicatori agli inizi ed oggi. Comparazione storico-giuridica*, Romae 1996.
- BEYER, J., *Le droit de la vie consacrée. Commentaire de Canons 573–746* (Le nouveau droit ecclésial) I–II, Paris 1988 (olasz fordítása: Milano 1989).
- DE PAOLIS, V., *La vita consacrata nella Chiesa*, Bologna 1992.
- FERENCZY, R.–SZUROMI, SZ. A., *Quanto incidono sulla capacità giuridica e su Quella di agire della persona fisica i voti emessi negli istituti religiosi*, in *Commentarium pro Religiosis et Missionaris* 83 (2002) 191–208.
- GAMBARI, E., *Vita religiosa secondo il Concilio e il nuovo Diritto Canonico*, [2]Roma 1985.
- GHIRLANDA, G.–DE PAOLIS, V.–MONTAN, A., *La vita consacrata* (Il Codice del Vaticano II) Bologna 1983.
- HENSELER, R., *Ordensrecht*, Essen 1987 (különkiadás a *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*-ből).
- HOLLAND, S., *The concept of consecration in secular institutes*, Roma 1981.
- La vida religiosa. Documentos conciliares y posconciliares*, ed. RODRIGUEZ, A. A., Madrid 1987.
- OROSZ, L. A., *L'iter giuridico dell'unione Leonina dei frati minori nella provincia Austro-Ungarico di „S. Giovanni da Capestrano” (1897–1899). Studio storico-giuridico*, Romae 2001.

- PRIMETSHOFER, B., *Ordensrecht auf der Grundlage des Codex Iuris Canonici 1983 unter Berücksichtigung des staatlichen Rechts der Bundesrepublik Deutschland, Österreichs und der Schweiz* (Rombach Wissenschaft), [3]Freiburg 1988.
- SEBOTT, R., *Das neue Ordensrecht. Kommentar zu den Kanones 573–746 des Codex Iuris Canonici*, Kevelaer 1988.
- SZUROMI SZ. A., *A tulajdon és a birtok a szerzetes intézményekben*, in *Jogtudományi Közlöny* 56 (2001) 487–490.
- ZAKAR, P., *Histoire de la Stricte Observance de l'Ordre cistercien, depuis ses débuts jusqu'au généralat du cardinal de Richelieu (1606–1635)*, Rome 1966.

### AZ EGYHÁZ TANÍTÓI FELADATÁHOZ

- AMMER, J., *Zum Recht der „Katholischen Universität“ Genese und Exegese der Apostolischen Konstitution „Ex corde Ecclesiae“ vom 15. August 1990* (Forschungen zur Kirchenrechtswissenschaft 17), Würzburg 1994.
- ERDŐ P., *Az egyházi felsőoktatás tíz éve*, in *Mivégett vagyunk. Emlékkönyv Bolberitz Pál hatvanadik születésnapjára*, Bp. 2001, 187–195.
- UA., *A hittudományi képzés az egyházjog szerint*, in *Vigilia* 59 (1994) 192–200.
- UA., *Das kirchliche Schul- und Hochschulwesen im kanonischen und staatlichen Recht in Ungarn*, in *Österreichisches Archiv für Kirchenrecht* 42 (1993) 480–492.
- ERRAZURIZ, J., *La dimensione giuridica del „munus docendi“ nella Chiesa*, in *Ius Ecclesiae* 1 (1989) 177–193.
- UA., *Il „munus docendi Ecclesiae“: diritti e doveri dei fedeli*, Milano 1991.
- GARCÍA MARTÍN, J., *L'azione missionaria della Chiesa nella legislazione canonica*, Roma 1993.
- La charge d'enseignement dans l'Église. Dossiers canoniques, XIXe session d'études de la Société internationale de droit canonique*, in *AnCan* 31 (1988) 15–215.
- La funzione di insegnare della Chiesa* (Quaderni della Mendola 1), Milano 1994.
- LÜDECKE, N., *Die Grundnormen des katholischen Lehrrechts in den päpstlichen Gesetzbüchern und neueren Äußerungen in päpstlicher Autorität* (Forschungen zur Kirchenrechtswissenschaft 28), Würzburg 1997.
- MANZANARES, J., *Las Universidades y Facultades Eclesiásticas en la nueva codificación canónica*, in *Seminarium* 23 (1983) 572–590.
- ÖRSY, L., *The Church. Learning and Teaching. Magisterium – Assent – Dissent – Academic Freedom*, Wilmington 1987.
- RETAMAL, F., *La misión educadora de la Iglesia*, in *Seminarium* 23 (1983) 552–571.
- SCHMITZ, H., *Studien zum kirchlichen Hochschulrecht* (Forschungen zur Kirchenrechtswissenschaft 8), Würzburg 1990.
- SCHWENDENWEIN, H., *Religion in der Schule. Rechtsgrundlagen. Das österreichische Religionsunterrichtsrecht*, Graz–Wien–Köln 1980.
- URRUTIA, F. J., *„De Ecclesiae munere docendi“ (Codicis liber III: cc. 747–833). Synopsis lectionum et Commentarium*, Romae 1983.

### AZ EGYHÁZ MEGSZENTELŐI FELADATÁHOZ

- AAVV., *I sacramenti della Chiesa* (Il Codice del Vaticano II), Bologna 1989.
- AAVV., *La funzione di santificare della Chiesa* (Quaderni della Mendola 2), Milano 1995.
- AHLERS, R.–GEROSA, L.–MÜLLER, L., *Ecclesia a Sacramentis. Theologische Erwägungen zum Sakramentenrecht*, Paderborn 1992.
- DUFOUR, B., *La pénitence et l'onction des malades. Commentaire des Canons 959–1007* (Le nouveau droit ecclésial), Paris 1989.

- GHIRLANDA, G., *De Ecclesiae munere sanctificandi. De Ordine. Adnotationes in Codicem*, Romae 1983.
- HÖLZL, F., *Die Sakramente der Eingliederung in ihrer rechtlichen Gestalt und ihren rechtlichen Wirkungen vom Zweiten Vatikanischen Konzil bis zum Codex Iuris Canonici von 1983* (Theorie und Forschung 67), Regensburg 1988.
- LONGHITANO, A.–MONTAN, A.–MANZANARES, J.–DE PAOLIS, V.–GHIRLANDA, G., *I sacramenti della chiesa* (Il Codice del Vaticano II), Bologna 1989.
- MORGANTE, M., *I sacramenti nel Codice di Diritto Canonico. Commento giuridico-pastorale*, Roma 1984.
- RINCÓN-PÉREZ, T., *La liturgia y los sacramentos en el derecho de la Iglesia*, Pamplona 1998.

### A HÁZASSÁGJOGHOZ

- AAVV., *Error determinans voluntatem* (can. 1099) (Studi Giuridici 35), Città del Vaticano 1994.
- AAVV., *Errore e dolo nel consenso matrimoniale canonico* (Studi Giuridici 39), Città del Vaticano 1995.
- AAVV., *Gli impedimenti al matrimonio. Scritti in memoria di Ermanno Graziani* (Studi Giuridici 19), Città del Vaticano 1989.
- AAVV., *Il „bonum coniugum” nel matrimonio canonico* (Studi Giuridici 40), Città del Vaticano 1996.
- AAVV., *Il consenso matrimoniale condizionato* (Studi Giuridici 30), Città del Vaticano 1993.
- AAVV., *Il matrimonio sacramento nell'ordinamento canonico vigente* (Studi Giuridici 31), Città del Vaticano 1993.
- AAVV., *I matrimoni misti* (Studi Giuridici 47), Città del Vaticano 1998.
- AAVV., *La nuova legislazione matrimoniale canonica* (Studi Giuridici 10), Città del Vaticano 1986.
- AAVV., *L'incapacità di assumere gli oneri essenziali del matrimonio* (Studi Giuridici 48), Città del Vaticano 1998.
- AAVV., *Matrimonio canonico fra tradizione e rinnovamento* (Il Codice del Vaticano II), Bologna 1985.
- AAVV., *Matrimonio e disciplina ecclesiastica* (Quaderni della Mandola 3), Milano 1996.
- AAVV., *Sacramentalità e validità del matrimonio* (Studi Giuridici 36), Città del Vaticano 1995.
- AAVV., *Személy, házasság és család. Erkölcssteológiai, pszichológiai, szociológiai, egyházjogi és pedagógiai szempontok*, Roma 1988.
- AZNAR, F. R., *Nuevo Derecho Matrimonial Canónico* (Bibliotheca Salamanticensis, Estudios 60), Salamanca 1985.
- BERSINI, F., *Il nuovo diritto canonico matrimoniale. Commento giuridico-teologico-pastorale*, Torino 1983.
- CASTAÑO, J. F., *Il sacramento del matrimonio*, Roma 1991 (több későbbi kiadás).
- CHIAPPETTA, L., *Il matrimonio*, Roma 1990.
- DELLA ROCCA, F., *Diritto matrimoniale canonico. Tavole sinottiche. Secondo volume di aggiornamento*, Padova 1987.
- ERDŐ P., *A házasság kánoni arculata a történelemben*, in *Kánonjog* 2 (2000) 27–45.
- FERENCZY R.–SZUROMI SZ. A., *Az egyházi házasság mint államilag elismert házassági kötelék*, in *Jogtudományi Közlöny* 57 (2002) 184–189.
- FLATTEN, H., *Gesammelte Schriften zum kanonischen Eherecht*, Hrsg. MÜLLER, H., Paderborn 1987.



- FORNÉS, J., *Derecho matrimonial canónico*, Madrid 1990.
- GAUDEMET, J., *Le mariage en Occident. Les moeurs et le droit*, Paris 1987.
- GORDON, I., R. P. *Urbani Navarrete triginta et duo anni magisterii apud Pontificiam Universitatem Gregorianam feliciter commemorantur*, in *Per* 79 (1990) 3–36 (Urbano Navarrete életművének áttekintése korunk egész házasságjogi problematikájának panorámáját nyújtja).
- GROCHOLEWSKI, Z., *Tanulmányok az egyházi házasság- és perjogról* (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici III/1), Bp. 2000.
- GROCHOLEWSKI, Z.–POMPEDDA, M. F.–ZAGGIA, C., *Il matrimonio nel nuovo codice di diritto canonico*, Padova 1983.
- HERVADA, J., *Studi sull'essenza del matrimonio* (Pontificia Università della Santa Croce, Monografie Giuridiche 17), Milano 2000.
- Il matrimonio canonico in Italia*, ed. CAPPELLINI, E., Brescia 1984.
- KUMINETZ G., *Katolikus házasságjog*, Budapest 2002.
- La giurisdizione della Chiesa sul matrimonio e sulla famiglia*, a cura di CARRERAS, J. (Pontificia Università della Santa Croce, Monografie Giuridiche 13), Milano 1998.
- LÜDICKE, K., *Eherecht. Canones 1055–1165*, Essen 1983.
- NAVARRETE, U., *Structura iuridica matrimonii secundum concilium Vaticanum II*, Roma 1988.
- POMPEDDA, M. F., *Studi di diritto matrimoniale canonico* (Ateneo Romano della Santa Croce, Monografie Giuridiche 6), Milano 1993.
- PRADER, J., *Das kirchliche Eherecht in der seelsorglichen Praxis*, Bozen–Würzburg–Innsbruck–Wien 1984.
- UA., *Die Ehe in der kirchlichen Rechtsordnung*, in LISTL, J. – SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1999, 844–904.
- RAMBACHER, S., *Formerfordernisse für die Eheschließung getaufter Nichtkatholiken nach dem CCEO. Unter besonderer Berücksichtigung der altorientalischen Kirchen* (MThSt kann. Abt. 46), St. Ottilien 1995.
- SCHÖCH, N., *Die kirchentliche Interpretation der Grundprinzipien der christlichen Antropologie als Voraussetzung für die eheprozessrechtliche Beurteilung der psychischen Ehekonsensunfähigkeit* (Adnotationes in Ius Canonicum 15), Frankfurt am Main 1999.
- SEBOTT, R., *Das neue kirchliche Eherecht*, Frankfurt 1983.
- SELGE, K. H., *Ehe als Lebensbund. Die Unauflöslichkeit der Ehe als Herausforderung für den Dialog zwischen katholischer und evangelisch-lutherischer Theologie* (Adnotationes in Ius Canonicum 12), Frankfurt am Main 1999.
- VILADRICH, P. J., *The agony of legal marriage. An introduction to the basic conceptual elements of matrimony* (Person and Law), Pamplona 1990.
- UA., *Il consenso matrimoniale. Tecniche di qualificazione e di esegesi delle cause canoniche di nullità, cc. 1095–1107 CIC* (Pontificia Università della Santa Croce, Monografie Giuridiche 20), Milano 2001.
- WEBER, M., *Die Totalsimulation. Eine Untersuchung aufgrund der Rechtsprechung der Römischen Rota* (MThSt kann. Abt. 45), St. Ottilien 1994.
- ZAPP, H., *Das kanonische Eherecht* (Rombach Wissenschaft), 7Freiburg 1988.

## AZ EGYHÁZ ANYAGI JAVAIHOZ

- AAVV., *Egyházfinanszírozás. Konferencia Dobogókőn 1998. február 27-én*, Bp. 1999.
- AAVV., *I beni temporalis della Chiesa in Italia* (Studi Giuridici 11), Città del Vaticano 1986.
- AAVV., *I beni temporalis della Chiesa* (Studi Giuridici 50), Città del Vaticano 1999.
- AAVV., *I beni temporalis della Chiesa* (Quaderni della Mendola 4), Milano 1997.

- AAVV., *Il sostentamento del clero* (Studi Giuridici 28), Città del Vaticano 1993.
- AZNAR GIL, F. R., *La administración de los bienes temporales de la Iglesia. Legislación universal y particular española* (Bibliotheca Salamanticensis, Estudios 67), Salamanca 1984.
- CENTURIONI, L., *L'amministrazione dei beni ecclesiastici: le competenze del vescovo diocesano* (Pontificia Universitas Lateranensis, Theses ad Doctoratum in Iure Canonico), Roma 1996.
- DE PAOLIS, V., *De bonis Ecclesiae temporalibus. Adnotationes in Codicem: Liber V*, Romae 1986.
- ECHEVERRIA, L. De, *Fundaciones piadosas*, Salamanca 1985.
- El derecho Patrimonial Canónico en España. XIX semana española de derecho canónico* (Bibliotheca Salamanticensis, Estudios), Salamanca 1985.
- ERDŐ P., *Az Egyház és az anyagi javak: A II. Vatikáni Zsinat tanítóhivatalának alapelvei az Egyházi Törvénykönyvben (1254–1256. k.)* in *Teológia* 35 (2001) 1–2. sz. 24–38.
- HEIMERL, H.–PREE, H.–PRIMETSHOFER, B., *Handbuch des Vermögensrechts der katholischen Kirche*, Regensburg 1993.
- Kirchliches Finanzwesen in Österreich. Geld und Gut im Dienste der Seelsorge*, Hrsg. PAARHAMMER, H., Thaur 1989.
- KUMINETZ G., *Az egyházi vagyonyjog alapjai*, Veszprém 1995.
- UA., *De communione et communicatione bonorum in Ecclesia*, in *Tanulmányok a teológia és szociális munka területeiről*, Veszprém 1999.
- MARTÍNEZ AGUILAR, F. R., *Las normas sobre la administración económica en las Iglesias particulares. En especial su aplicación en el derecho particular del cono sur latino-americano*, Montevideo 1998.
- MISTÓ, L.–PURICELLI, M., *Ricchezza o Servizio. La Chiesa italiana e l'otto per mille*, Saronno 1997.
- PÉRISSET, J. C., *Les biens temporels de l'Église. Commentaire des Canons 1254–1310* (Le Nouveau Droit Ecclésial), Paris 1996.
- RUBIO RODRIGUEZ, J. J., *Las fundaciones benéfico-religiosas en el derecho común y español*, Córdoba 1985.
- SCHOUPPE, J. P., *Elementi di diritto patrimoniale canonico* (Pontificio Ateneo della Santa Croce, Trattati di Diritto 4), Milano 1997.
- Vermögensverwaltung in der Kirche. Administrator bonorum. Oeconomus tamquam paterfamilias. Gewidmet Sebastian Ritter*, Hrsg. PAARHAMMER, H., Thaur 1988.

## A BÜNTETŐJOGHOZ

- AAVV., *Le sanzioni nella Chiesa* (Quaderni della Mendola 5), Milano 1997.
- BORRAS, A., *L'excommunication dans le nouveau code de droit canonique*, Paris 1987.
- UA., *Les sanctions dans l'Église. Commentaire des Canons 1311–1399* (Le nouveau droit ecclésial), Paris 1990.
- CALABRESE, A., *Diritto Penale Canonico*, Città del Vaticano 21996.
- Comunità ecclesiale e devianza: funzione della sanzione penale nell'ordinamento canonico. Associazione ccanonistica italiana, XX congresso, Gallipoli 1988*, in *MonEccl* 114 (1989) 1–148.
- DE PAOLIS, V., *De sanctionibus in Ecclesia. Adnotationes in Codicem: Liber VI*, Romae 1986.
- DE PAOLIS, V.–CITO, D., *Le sanzioni nella Chiesa. Commento al Codice di Diritto Canonico Libro VI*, Città del Vaticano–Roma 2000.
- GEROSA, L., *La scomunica à una pena? Saggio per la fondazione teologica del diritto penale canonico* (Studia Friburgensia N. S. 64), Fribourg 1984.

- MERLE, R., *La pénitence et la peine. Théologie, droit canonique, droit pénal*, Paris 1985.
- SEBOTT, R., *Das kirchliche Strafrecht. Kommentar zu den Kanones 1311–1399 des Codex Iuris Canonici*, Frankfurt am Main 1992.
- SUCHECKI, Z., *Le Sanzioni penali nella Chiesa. Parte I. I delitti e le sanzioni penali in genere (cann. 1311–1363)*, Città del Vaticano 1999.
- VENTURA, M., *Pena e penitenza nel diritto canonico postconciliare*, Perugia 1996.
- VISMARA MISSIROLI, M.–MUSSELLI, L., *Il processo di codificazione del diritto penale canonico* (Pubblicazioni dell'Università di Pavia. Studi nelle scienze giuridiche e sociali, N. S. 36), Padova 1983.

## AZ ELJÁRÁSJOGHOZ

- AAVV., *Il diritto alla difesa nell'ordinamento canonico* (Studi Giuridici 18), Città del Vaticano 1989.
- AAVV., *I giudizi nella Chiesa. Il processo contenzioso e il processo matrimoniale* (Quaderni della Mendola 6), Milano 1998.
- AAVV., *I giudizi nella Chiesa. Processi e procedure speciali* (Quaderni della Mendola 7), Milano 1999.
- AAVV., *Il processo matrimoniale canonico* (Studi Giuridici 29), 2Città del Vaticano 1994.
- AAVV., *I mezzi di prova nelle cause matrimoniali secondo la giurisprudenza rotale* (Studi Giuridici 38), Città del Vaticano 1995.
- AAVV., *I procedimenti speciali nel diritto canonico* (Studi Giuridici 27), Città del Vaticano 1992.
- AAVV., *Verità e definitività della sentenza canonica* (Studi Giuridici 46), Città del Vaticano 1997.
- BIRHER N., *Mikor ítélkezhet az egyházi bíró a kánoni jogszabályok ellenében?* (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici IV/2), Bp. 2000.
- CASIERI, A., *Postulatorum vademecum*, Roma 1985.
- DAHYOT-DOLIVET, J., *Formulaire notarial canonique mis à jour d'après le Code de droit canonique de 1983* (Utrumque Ius 18), Roma 1987.
- Dilexit iustitiam. Studia in honorem Aurelii Card. Sabbatani*, curantibus GROCHOLEWSKI, Z.–CARCEL ORTI, V. (Studi giuridici 5); Città del Vaticano 1984.
- ERDŐ P., *A bíró erkölcsi bizonyossága az ítélet kimondásakor* (La certezza morale del giudice), in *Kánonjog* 1 (1999) 19–32.
- UA., *Das Primatialgericht von Esztergom-Budapest*, in *De processibus matrimonialibus* 6 (1999) 39–53.
- UA., *Il processo canonico penale amministrativo. Mezzi possibili dell'efficacia del sistema penale canonico (Questioni fondamentali e preliminari)*, in *Ius Ecclesiae* 12 (2000) 787–802
- UA., *Újítások az egyházi perjogban*, Bp. 1985.
- GARCIA FAILDE, J. J., *Nuevo derecho procesal canónico. Estudio sistemático-analítico comparado* (Bibliotheca Salamanticensis, Estudios 69), Salamanca 1984.
- GORDON, I., *Novus processus nullitatis matrimonii. Iter cum adnotationibus*, Romae 1983.
- HÁRSFAI K., *A keresetlevél a kánoni perben* (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici IV/3), Bp. 2002.
- Il processo penale canonico*, a cura di SUCHECKI, Z. (Quaderni di Apollinaris), Roma 2000.
- LLOBELL, J., *La prorroga de la competencia y el fuero del actor en el proceso matrimonial canónico*, Roma 1989.
- VALDRINI, P., *Injustices et droits dans l'Église* (Recherches institutionnelles 10), Strasbourg 1985.
- VERAJA, F., *La beatificazione: storia, problemi prospettive*, Roma 1983.

WOESTMAN, W. H., *Les Procès spéciaux de mariage*, Ottawa 1994.

## 8. A keleti katolikus egyházjog irodalma

AAVV., *Il matrimonio nel Codice dei Canonici delle Chiese Orientali* (Studi Giuridici 32), Città del Vaticano 1994.

*Atti del Congresso Internazionale „Incontro fra Canonici d'Oriente e d'Occidente”*, a cura di COPPOLA, R., I–III, Bari 1994.

*Commento al Codice dei Canonici delle Chiese Orientali*, a cura di PINTO, P. V. (Corpus Iuris Canonici II), Città del Vaticano 2001.

*Eastern Canon Law Bibliography*, ed. SZABÓ P., in *Folia Canonica* 1 (1998) 193–209; 2 (1999) 385–418; 3 (2000) 287–317; 4 (2001) 277–296.

*Il Diritto Canonico Orientale nell'ordinamento ecclesiale*, a cura di BHARANIKUNGARA, K., (Studi Giuridici 34), Città del Vaticano 1995.

METZ, R., *Le nouveau Droit des Églises orientales catholiques* (Droit Canonique), Paris 1997.

*Patriarchale und synodale Strukturen in den katholischen Ostkirchen*, Hrsg. GEROSA, L.–DEMEL, S.–KRÄMER, P.–MÜLLER, L. (Kirchenrechtliche Bibliothek 3), Münster 2001.

POSPISHIL, V. J., *Eastern Catholic Church Law*, [2]Staten Island, N.Y. 1996.

PRADER, J., *Il matrimonio in Oriente e Occidente* (Kanonika 1), Roma 1992.

SALACHAS, D., *Il Diritto Canonico delle Chiese orientali nel primo millennio. Confronti con il diritto canonico attuale delle Chiese orientali cattoliche: CCEO*, Roma–Bologna 1997.

UA., *Istituzioni di diritto canonico delle Chiese cattoliche orientali*, Roma–Bologna 1993.

UA., *L'iniziazione cristiana nei Codici orientale e latino*, Roma–Bologna 1992.

UA., *Teologia e Disciplina dei Sacramenti nei Codici Latino e Orientale*, Roma–Bologna 1999.

SZABÓ P., *A keleti kodifikáció története*, in *Athanasiana* 12 (2001) 95–114; 13 (2001) 101–121.

UA., *A püspökválasztást érintő szabályozás változásai a keleti katolikus egyházjogban*, in *Teológia* 31 (1997) 60–66.

UA., *Osservazioni intorno allo stato giuridico della Chiesa greco-cattolica d'Ungheria – Figura codiciale e particolarità locali*, in *Folia Canonica* 4 (2001) 93–116.

UA., *Sajátjogú egyháztagság a hatályos jog szerint (CIC 111–112. és CCEO 29–38. kk.)*, in *Kánonjog* 1 (1999) 33–68.

## 9. Néhány kézikönyv más keresztény felekezetek egyházjogához

BOLERATZKY L., *Magyar evangélikus egyházjog*, I–II, Bp. 1991–1998.

Cilin V., *Cerkovnoe pravo. Kurs lekcij*, Moszkva 1994.

KOLOZSVÁRI S., *Az Erdélyi Református Egyházkerület egyházjoga*, Kolozsvár 1877.

KOVÁCS A., *Egyházjogtan különös tekintettel a magyar protestáns egyház jogi viszonyaira*, I–III, Bp. 1878.

MIKLER K., *A magyar evangélikus egyházjog*, Bp. 1907.

MILAS, N., *Das Kirchenrecht der morgenländischen Kirche*, Mostar 1905.

STEIN, A., *Evangelisches Kirchenrecht, Ein Lernbuch*, Darmstadt 1985.

SZABÓ G., *Egyházjogtan*, I–III, Bp. 1976–77. (a Budapesti Ref. Teológiai Akadémia jegyzete).

SZATHMÁRY B., *Jogi és egyházi alapismeretek. Kézikönyv teológiai hallgatók számára*, Sárospatak–Debrecen 1997.

SZENTPÉTERI KUN B., *A Magyar Református Egyház külső rendje*, [2]Bp. 1948.

*The canon Law of the Church of England*, London 1947.

WOLF, E., *Ordnung der Kirche. Lehr- und Handbuch des Kirchenrechts auf ökumenischer Basis*, Frankfurt 1961.

## 10. Monográfia-sorozatok

### a) Egyházi sorozatok

*Adnotationes in Ius Canonicum*, Frankfurt am Main 1996 kk.

*Annali di dottrina e giurisprudenza canonica*, Città del Vaticano 1971. kk.

*Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae*, Bp. 1998 kk. A sorozat szerkesztője Erdő Péter, alsorozatai: I.

Institutiones (egyetemi tankönyvek), II. Manualia (tudományos kézikönyvek), III.

Studia (tanulmánykötetek), IV. Dissertationes (disszertációk). Előzetesen ugyanez a szerkesztő Egyház és Jog. Kiadványok a kánonjog és az egyházakkal kapcsolatos jog köréből címmel indított sorozatot (Bp. 1994–1998).

*Canonistica. Beiträge zum Kirchenrecht*, Trier 1979 kk.

*Canon Law Studies*, Washington D. C. 1916 kk.

*Centro Accademico* (a 2. számtól: Ateneo) Romano (a 10. számtól: Pontificio Ateneo, a 14. számtól Pontificia Università) della Santa Croce, Monografie Giuridiche, Milano 1990 kk.; 1989-től ugyanennek az intézménynek a másik sorozata: Trattati di diritto, 3. sorozata pedig: Testi legislativi, Milano 1990 kk.

*Colección Canónica de la Universidad de Navarra*, Pamplona 1957 kk.

*Colección Facultad de Derecho Canonico*, Buenos Aires 1993 kk.

*Dolgozatok (Értekezések) a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karának Egyházi Szemináriumából*, Bp. 1941–1950. A sorozatot eleinte Notter Antal, majd Baranyay Jusztin szerkesztette. Ugyancsak Baranyay Jusztin, még mint az Egyetem Hittudományi Kara Kánonjogi Tanszékének vezetője monográfia sorozatot szerkesztett *A Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Kánonjogi Szemináriumának kiadványai* címmel (Bp. 1934–1941, 9 kötet).

*Forschungen zur kirchlichen Rechtsgeschichte und zum Kirchenrecht*, Köln 1957 kk.

*Forschungen zur Kirchenrechtswissenschaft*, Würzburg 1986 kk.

*Ius et iustitia*, Spisská Kapitula 1992 kk.

*Jus Ecclesiasticum. Beiträge zum evangelischen Kirchenrecht und zum Staatskirchenrecht*, München 1965 kk.

*Kanonistische Studien und Texte*, Bonn 1928 kk; Amsterdam 1963 kk. Kirche und Recht.

Beihefte zum *Österreichischen Archiv für Kirchenrecht*, Wien 1962 kk.

*Kirchenrechtliche Abhandlungen*, Stuttgart 1902–1938, uny. Amsterdam 1961.

*Lusitania Canonica*, Lisboa 1995 kk.

*Monografias Canonicas „Peñafort”*, Salamanca 1946 kk.

*Monografie giuridiche. Centro Romano della Santa Croce*, Milano 1990 kk.

*Münchener Theologische Studien, Kanonistische Abteilung*, München 1951 kk.

*Studi Giuridici*, Città del Vaticano 1976 kk.

*Studia et Documenta Iuris Canonici*, Roma 1971 kk.

*Tesi Gregoriana. Serie Diritto Canonico*, Roma 1995 kk.

*Utrumque ius. Collectio Pontificiae Universitatis Lateranensis*, Roma 1969 kk.

**b) Általános sorozatok egyházi kötetekkel pl.**

*Analecta Gregoriana*, Roma 1930 kk.

*Bibliotheca Salamanticensis*, Estudios, Salamanca 1972 kk.

*Erfurter Theologische Studien*, Leipzig 1956 kk.

*Recherches Institutionnelles*, Strassbourg 1978 kk.

*Studia Theologica Budapestinensia*, Bp. 1990 kk.

*Veröffentlichungen der Görresgesellschaft. Sektion für Rechts- und Staatswissenschaft*, Paderborn 1907 kk.

**11. Folyóiratok**

*Acta Apostolicae Sedis*, Roma (Città del Vaticano) 1909 kk.

*Anuario Argentino de Derecho Canónico*, Buenos Aires 1994 kk.

*Apollinaris*, Roma 1928 kk.

*Archiv für katholisches Kirchenrecht*, Innsbruck 1857–1861, Mainz 1862 kk., München 1960 kk.

*Archivio di Diritto Ecclesiastico*, Roma 1939–1943.

*Bulletin*, Spisská Kapitula 1995 kk.

*Bulletin of Medieval Canon Law*, Berkeley 1971–91, Roma 1998 kk. (1955–1970 a *Traditio* c. folyóirat mellékleteként jelent meg).

*Canon Law Abstracts*, Melrose 1958 kk.

*Commentarium pro Regligiosis et Missionariis*, Roma 1920 kk.

*Communicationes*, Città del Vaticano 1969 kk.

*De processibus matrimonialibus*, Leipzig, Frankfurt am Main–Berlin 1994 kk.

*Direito e pastoral*, Rio de Janeiro 1987 kk.

*Ephemerides Iuris Canonici*, Roma 1945 kk.

*Folia Canonica. Review of Eastern and Western Canon Law*, Budapest 1998 kk.

*Forum*, Malta 1990 kk.

*Forum Canonicum*, Lisboa 1992 kk.

*Il Diritto Ecclesiastico*, Roma 1890 kk.

*Ius Canonicum*, Pamplona 1961 kk.

*Ius Ecclesiae*, Roma 1989 kk.

*Ius Pontificium*, Roma 1921–1941.

*Kánonjog. A Kánonjogi Posztgraduális Intézet folyóirata*, Bp. 1999 kk.

*Kanon*, Wien 1975 kk.

*Kosciól i prawo*, Lublin 1986 kk.

*L'Année Canonique*, Paris 1952 kk.

*Le Canoniste Contemporain*, Paris 1878–1926.

*Les cahiers du droit ecclésial*, Luçon 1984 kk.

*Monitor Ecclesiasticus*, Roma 1876 kk.

*Nuntia*, Città del Vaticano 1975–1990.

*Österreichisches Archiv für Kirchenrecht*, Wien 1950 kk. (1999 óta *Österreichisches Archiv für Recht und Religion* címen)

*Periodica de re morali, canonica, liturgica*, Roma 1905 kk. (1991 óta *Periodica de re canonica* címen).

*Prawo Kanoniczne*, Warszawa 1957 kk.

*Quaderni di diritto ecclesiale*, Milano 1988 kk.

*Quaderni Studio Rotale*, Roma 1987 kk.

*Revista Española de Derecho Canónico*, Salamanca 1946 kk.

*Revista Mexicana de Derecho Canónico*, México D. F. 1995 kk.

*Revue Církevního Práva*, Praha 1995 kk.

*Revue de droit canonique*, Strasbourg 1951 kk.

*Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*, Lublin 1966 kk. (A jogi rész önállóan jelenik meg 1991/92 óta *Roczniki Nauk Prawnych* címmel).

*Studia Canonica*, Ottawa 1967 kk.

*The Jurist*, Washington 1941 kk.

*Universitas canonica*, Bogotá 1980 kk.

*Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Kanonistische Abteilung*, Weimar 1911 kk.

Jelentős nem katolikus egyházjoggal foglalkozó folyóirat pl.:

*Zeitschrift für evangelisches Kirchenrecht*, Tübingen 1951 kk.

A fentiekén kívül fontos egyházjogi cikkeket közölnek egyes teológiai folyóiratok is, pl. az *Ephemerides Theologicae Lovaniensis* (Louvain 1924 kk.), a *Nouvelle Revue Théologique*, (Louvain 1869 kk.), a *Theologische Quartalschrift* (Tübingen 1818 kk.), a *Theologisch-praktische Quartalschrift* (Linz 1848 kk.), a *Concilium* (Einsiedeln stb. 1965 kk.), a *Miscellanea Comillas* (Madrid-Comillas 1942 kk.) és a *Folia Theologica* (Bp. 1990 kk.).

Friss rendelkezésekről hasznos információval szolgál pl. a *L'Osservatore Romano*, Roma (Città del Vaticano) 1861 kk., a *La Documentation catholique*, Paris 1919 kk., és hazánkban a *Magyar Kurir*, Bp. 1910 kk.

## Névmutató

A nevek utáni számok nem az oldalszámokra, hanem a bekezdések elején szereplő sorszámokra utalnak. Az „Irodalom” megjelölés azt jelenti, hogy a név az Irodalomjegyzékben is szerepel.

### – A –

ABATE, A.	1977
ABBO, J. A.	Irodalom
ACEBAL, J. L.	3218
ADNÉS, P.	1889, 2196
ADORJÁN, V.	886
ÁGOSTON, SZENT	1427, 1892, 2374
ALBERIGO, G. (I.)	475, 957, Irodalom
ALESANDRO, J. A.	1231, 1245, 1271
ALGER, LIÈGE-I	68
ALONSO LOBO, A.	Irodalom
ALONSO MORAN, S.	1244, 3214, Irodalom
AMMER, J.	883, 1507
ANDRÉS, D. J. (X.)	369, 1059, 1346, 1436, 1443, Irodalom
ANDRIEU GUITRANCOURT, P.	124
ANTÓN, A.	887, 1454
ANZELM, LUCCAI	66, 1043
ARDITO, S.	1876, 1884
ARRIETA, J. I.	897, 1190, 1310, Irodalom
ASTORRI, R.	1183, 1197
AUER, J.	1801
AUGUSTIN, C.	Irodalom
AYMANS, W.	16, 823, 825, 829, 850, 858, 887, 895, 1182, 1336, Irodalom
AZNAR GIL, F. R.	1884, 1887, 1888, 1889, 1892, 1895, 1896, 1913, 1942, 1951, 1996, 2001, 2009, 2010, 2022, 2037, 2053, 2140, 2141, Irodalom

### – B –

BALANYI GY.	1
BANGHA B.	Irodalom
BÁNK, J.	22, 59, 89, 200, 325, 352, 355, 465, 475, 519, 1155, 1300, 1377, 1582, 1703, 1895, 1901, 1967, 1977, 2076, 2115, 2194, 2318, 2343, 2473, 2479, 2535, 2609, 2720, 2722, 2765, 2837, 3130, 3224, 3225, Irodalom
BARAUNA, G.	887
BARTHOLOMAEUS BRIXIENSIS	72
BARTOCETTI, V.	3087, 3130
BASZILEIOSZ, NAGY SZENT	2224
BATTHYÁNY I.	Irodalom
BAUDOT, D.	1887



BAUER, J. B.	1058
BEAL, J. P.	1689, 1807, 2303, 2638
BECKER, H. J.	872
BENEDEK, XIV.	83, 1350, 2531, 2531
BENEDEK, XV.	85, 1001, 1649, 1763, 1763
BENZ, M.	810
BERARDI, E.	2508
BERKI, F.	57
BERLINGO, S.	677, 681, 1008, Irodalom
BERMAN, H.	Irodalom
BERNARDUS BALBI PAPIENSIS	1, 74
BERNARDUS PARMENSIS DE BOTONE	75
BERNASCONI, A. M.	Irodalom
BERSINI, F.	1675, 1913, 1927, 1941, 1942, 1956, 1959, 1972, 1991, 1996, 1999, 2005, 2015, 2023, 2042, 2062, 2073, 2078, 2086, 2088, 2092, 2098, 2100, 2108, 2116, 2119, 2140, 2141, 2153, 2193, 2220, 2228, Irodalom
BERTAGNA, B.	967
BERTOLINO, R.	2805
BERTONE, T.	794, 1001
BERTRAM, M.	Irodalom
BERTRAMS, W.	865
BEYER, J. B.	749, 1008, 1416, 1737, 2681, Irodalom
BIANCHI, P.	3217
BINDER, D.	2768
BLAT, A.	Irodalom
BLOOMFIELD, M. W.	79
BONFILS, J.	1432
BONICELLI, C.	1310, 1333, 1334, Irodalom
BONIFÁC, SZENT	1041
BONIFÁC, VIII.	76, 200
BONNET, P. A.	1, 641, 667, 681, 800, 852, 955, 959, 960, 967, 968, 970, 981, 984, 989, 992, 995, 997, 999, 1001, 1003, 1004, 1007, 1008, 1009, 1010, 1092, 1416, 3214, Irodalom
BORGIA, SZENT F.	995
BORRAS, A.	627, 2344, 2345, Irodalom
BOTTE, B.	57, 1801
BRANCHEREAU, P.	3181
BRENNAN	2110
BRIDE, A.	2434
BROGI, M.	984, 986, 987
BRÓSZ R.	1879
BRUNO, J.	2087
BRUNS, B.	1884
BUCHARD, WORMSI	65, 2580
BUONOMO, V.	968
BURKE, R. L.	2056
BUSCAGLIA, G.	3218

## – C –

CABREROS DE ANTA, M.	3214, Irodalom
CAMMEO, F.	877
CANTAN, A.	2081, 3193
CAPARROS, E.	1047
CAPPELLINI, E.	697, 742, 1310, 1876, 1884, 2298, 3218, Irodalom
CAPPELLO, F. M.	1092, 2581, Irodalom
CAPRILE, G.	916
CARCEL ORTI, V.	2058, 2200, 2791, 2807, 3181, 3217, 3226, 3230, 3252, 3268, Irodalom
CARDINALE, H. E.	1015
CARON, P. G.	100
CARVAJAL, J. G. M.	Irodalom
CASELLATI ALBERTI, M. E.	1892
CASIERI, A.	990, Irodalom
CASTAÑO, J. F.	1951, 2008, Irodalom
CASTAÑO, J. M.	1951, 1952
CASTILLO LARA, R.	89, 650, 1192
CELSUS	1
CHELODI, J.	Irodalom
CHENEY, C. L.	74
CHENEY, M.G.	74
CHEVAILLER, L.	897, 1015, 1164, 1274, 1310, 1015, 1164, 1274, 1310
CHIAPPETTA, L.	Irodalom
CHODOROW, S.	74
CHOLIJ, R.	767
CHOLLOT-VARAGNAC, M.	1628
CIÁURRIZ LABIANO, M. J.	227
CICOGNANI, H.	Irodalom
CIPROTTI, P.	218, 383, 877, Irodalom
CLAEYS BOUUAERT, F.	938, 1041
COCCOPALMERIO, F.	464, 697, 700, 712, 713, 1319, 2298, 2345, Irodalom
COCHINI, C.	767, 2001
COING, H.	Irodalom
COLAGIOVANNI, A. (E.)	3181, 3228
COMPOSTA, D.	48, 697, 742
CONGAR, Y.	50, 875, 887, 1887
CONTE A CORONATA, M.	881, 882, 884, 1092, 1128, 1660, 1847, 1848, 1850, 2293, 2296, 2470, 2473, 2508, 2534, 2535, 2541, 2568, 2664, 2673, 2675, 2910, 3014, 3083, 3087, Irodalom
CORECCO, E.	16, 188, 644, 1887, 1996, Irodalom
CORIDEN, J. A.	464, 767, 1109, 1231, 1689, 1807, 2303, 2638, 2681, Irodalom
CORONATA – ld. CONTE A CORONATA	
CORRAL, C.	117, Irodalom

COSTALUNGA, M.	992, 1059
COULET, N.	1090
CREUSEN, J.	519, 2722, 2887, Irodalom
CSERNOCH J.	2719
CSIZMADIA, A. 117, 476	
CUSHING, C.	66
<b>– D –</b>	
D'AVACK, P.	16
D'ONORIO, J. B.	1015, 1059, 1061, 1063, Irodalom
DAHYOT-DOLIVET, J.	3054, 3056, Irodalom
DAMASUS HUNGARUS	1
DANEELS, F.	1310
DANTE	1
DAUVILLIER, J.	48, 2462
DAVINO	2995
DE ANGELIS, A.	1333
DE LA HERA, A.	825
DE LANVERSIN	2052, 2070
DE MAGISTRIS, L.	1003
DE PAOLIS V.	17, 167, 288, 371, 393, 395, 396, 411, 412, 419, 427, 429, 433, 440, 443, 448, 456, 461, 467, 470, 472, 479, 489, 491, 493, 505, 508, 516, 518, 529, 544, 558, 568, 591, 597, 739, 799, 995, 1346, 1416, 2257, 2287, 2292, 2322, 2338, 2345, 2362, 2387, 2402, 2411, 2444, 2455, 2522, 3252, Irodalom
DE PROOST, P.A.	677
DE SIMONE, O.	1255
DEL GIUDICE, V.	14, 1703, Irodalom
DELHAYE, P.	Irodalom
DEL MAILLE, J.	1625
DEL PORTILLO, A.	623, 667
DEL RE, N.	955, 984, 992, 995, 999
DELGADO, G.	984
DELLA ROCCA, F.	1983, 2052, 2057, 2070, 2081, 2082, 2087, 2101, 2103, 2108, 2110, 2114, 2201, 2995, 3139, Irodalom
DENZINGER, H.	1886
DEUSDEDIT	1043
DI BERARDINO, A.	50
DI FELICE	2081, 2093, 2101, 2103, 2201, 3028, 3032, 3139
DI JORIO, O.	3214
DI MATTIA, G.	2582
DIAZ MORENO, J. M.	1310
DIEGO-LORA, C. DE.	1205, 3212, 3217, 3219
DIEZ, A.	Irodalom
DIOCLETIANUS	1030
DIONYSIUS EXIGUUS	60

DORDETT, A.	2807, 3098
DORTEL-CLAUDOT, M.	1442
DOSSETTI, J. A.	475, Irodalom
DUCHESNE, L.	1041
DUFOUR, B.	Irodalom
DUGGAN, C.	74
DUPONT, J.	2224
DURAND, J. P.	676
DZIOB, M. W.	984
– E –	
ÉCHAPPÉ, O.	676
ECHEVERRIA, L. DE	3218, Irodalom
EDELÉNYI J.	1432
EGAN, E. M.	3256
EGLER, A.	96, 102, 188, 207, Irodalom
EISLER, A.	881
ERDŐ P.	2, 5, 9, 16, 39, 57, 69, 96, 98, 102, 112, 136, 167, 205, 324, 351, 362, 441, 445, 464, 472, 476, 565, 607, 627, 628, 644, 671, 687, 755, 756, 776, 823, 895, 1041, 1048, 1060, 1140, 1151, 1154, 1161, 1182, 1194, 1202, 1205, 1212, 1215, 1251, 1274, 1300, 1310, 1319, 1330, 1336, 1337, 1382, 1419, 1448, 1454, 1500, 1512, 1579, 1751, 1773, 1813, 1876, 1877, 1916, 1978, 2060, 2224, 2348, 2580, 2617, 2697, 2714, 2717, 2718, 2722, 2761, 2916, 2923, 3241, 3248, Irodalom
ERLER, A.	99, 872, 1300, Irodalom
ERRÁZURIZ, C. J.	Irodalom
EWALD, P.	1041
EWERS	2087
– F –	
FAGIOLO, V.	1890
FAGNANI, P.	83
FAHRNBERGER, G.	671, 1625, 3228
FALCHI, F.	1096
FALÍDE, J. J. G.	2945
FARKAS J.	2765, 3239
FASSO, G.	2
FEBRONIUS – ld. NIKOLAUS VON HONTHEIM	
FECHTER, F.	Irodalom
FEDELE, P.	56, Irodalom
FEIGE, G.	1113
FEINE, H. E.	1134, 1139, Irodalom
FEINER, J.	50
FEKETE A.	1585
FELICI, P.	89, 3068

FELICIANI, G.	218, 628, 642, 643, 643, 644, 662, 667, 858, Irodalom
FERENCZY R.	1899, Irodalom
FERRARI, S.	2805
FERRARIS, L.	1625, Irodalom
FERRARO	2080, 2081, 2110
FERRER ORTIZ, J.	717, 755, 778, 783, 789, 794, 822, 829, 846
FINKEY F.	2253, 2304
FINOCCHIARO, F.	100
FIGLIORE	2995
FLATTEN, H.	2867, 2923, 2992, 3197, 3213, Irodalom
FORNÉS, J.	50, Irodalom
FOURNIER, P.	Irodalom
FRIEDBERG, AE.	69, 74, 76, 1043, Irodalom
FRIVALDSZKY J.	5
FUENMAYOR, A. DE	810, 816
FUHRMANN, H.	64, 922, 941
FUMAGALLI CARULLI, O.	1876
FUNK, F. X.	57
FÜLÖP T.	Irodalom
FÜRER, I.	1211
FÜRST, C. G.	227
– G –	
GABRIELS, A.	719, 2244
GÁLOS L.	1895, 1901, 1927, 1934, 2001, 2015, 2037, 2042, 2125, 2151, 2152, Irodalom
GAMBARI, E.	317, 396, Irodalom
GÄNSWEIN, G.	879
GARCIA BARBERENA, T.	2196, Irodalom
GARCIAFAILDE, J.J.	2056, 2627, 2673, 2739, 2874, 2938, 2949, 2960, 3060, 3082, 3083, 3151, 3212, 3214, Irodalom
GARCIA MARTIN, J.	1493
GARCIA MARTINEZ, G.	2196
GARCÍA Y GARCÍA, A.	73, 1042, 1205, 1454, 1609, Irodalom
GÁRDONYI M.	1330
GARUTI, A.	876
GASPARRI, P.	85, 86, 1763, 1966, Irodalom
GATZ, E.	1113
GAUDEMET, J.	57, 218, 465, 889, 1041, 1059, 1096, 1876, 1895, 1906, 1916, 1933, 2068, Irodalom
GEISINGER, R. J.	1807
GENICOT, L.	Irodalom
GERGELY, VII.	66
GERGELY, IX.	74, 75, 78
GERGELY, XI.	2249
GERGELY, XIII.	78, 2215
GERINGER, K. T.	823, 825, 850, 858, 1336, 2230, Irodalom
GEROSA, L.	2345, Irodalom

GHIRLANDA, G.	641, 681, 687, 810, 852, 865, 870, 873, 886, 1026, 1047, 1092, 1398, 1454, 1464, 1797, 1801, 1803, 1812, 1844, 1848, 1849, 1862, Irodalom
GIACCHI, G.	465
GIACCHI, O.	16
GIANNECCHINI	3139
GIANNINI, F.	1310
GIL HELLIN, F.	1892
GILBERT, E. J.	1807, 1833
GILCHRIST, J. T.	66
GISMONDI, P.	16
GIULIODORI, C.	677
GOMEZ-IGLESIAS, V.	810, 816
GOMMENGINGER, A.	2343
GORDON, I.	2807, 2998, 3027, 3042, 3078, 3083, 3087, 3091, 3099, 3106, 3164, 3200, 3212, 3281, Irodalom
GOYENECHÉ, S.	2673, 2765, 2774, 2860, 2873, 2952, 3002, 3013, 3031, 3032, 3037, 3044, 3072, 3083, 3094, 3123, 3130, 3148
GRADAUER, P.	1996
GRATIANUS	69, 70, 71, 72, 78, 1895, 1906
GRAZIOLI	2114
GREEN, T. J.	464, 767, 1109, 1116, 1124, 1231, 1689, 1807, 2255, 2303, 2362, 2374, 2421, 2449, 2466, 2522, 2534, 2572, 2638, 2681, Irodalom
GROCHOLEWSKI, Z.	1004, 1737, 2058, 2078, 2093, 2200, 2663, 2684, 2718, 2721, 2744, 2791, 2807, 3100, 3181, 3217, 3226, 3230, 3252, 3265, 3267, 3268, 3279, Irodalom
GROOTAERS, J.	864
GROSSI, V.	50
GUERET, M.	Irodalom
GULLO, C.	800, 955, 959, 960, 967, 968, 970, 981, 984, 989, 992, 995, 997, 999, 1001, 1003, 1004, 1007, 1008, 1009, 1010, 1092, 2049, 2051, 2058, Irodalom
GUMPEL, P.	990
GUTIÉRREZ MARTIN, L.	2062
GUTIÉRREZ, A.	1669
GUTIERREZ, J.L.	810, 812, 823, 1047, 2619, Irodalom
GUYOT, B. G.	79
GY, P. M.	1669, 1791
<b>– H –</b>	
HADRIÁNUS I.	60
HAERING, S.	2720
HAJDU GY.	3239

HAMER, J.	864, 1185
HAMZA G.	200
HANNAN, J. D.	Irodalom
HARDOUIN, J.	Irodalom
HÁRSFAI K.	2856, Irodalom
HARTELT, K.	1162, 1217
HEARD	2101
HEGGELBACHER, O.	Irodalom
HEIMERL, H.	129, 136, 138, 227, 259, 261, 278, 288, 317, 369, 383, 393, 464, 467, 470, 500, 505, 508, 510, 516, 518, 529, 544, 550, 554, 567, 573, 581, 584, 611, 612, 1959, 1996, 2007, 2122, 2133, 2134, 2135, 2138, 2141, 2144, 2154, 2193, 2230, 3228, Irodalom
HEINEMANN, H.	227, 850, 981, 2244, 2768
HEINTSCHEL, D. E.	464, 767, 1109, 1231, 2681, Irodalom
HENRICUS DE SEGUSIO (HOSTIENSIS)	75
HENRIK, II.	65
HENSELER, R.	749, 1432, 1433, 1438, Irodalom
HERRANZ, J.	778, 1008
HERRMANN, H.	227, 884
HERVADA, J.	5, 15, 16, 22, 630, 810, 1887, 1896, 1897, Irodalom
HERZOG, N.	Irodalom
HIEROLD, A. E.	1416, 1594, 1609, 1625, 2244, 2250
HILL, R. A.	464, 549, 552, 568, 587, 612, 2681
HINKMAR, REIMSI	1895
HINSCHIUS, P.	64, Irodalom
HOLLAND, S.	1261, Irodalom
HOLLÓS, J.	352, Irodalom
HOLLWECK, J.	2534
HOLTZMANN, W.	74
HONINGS, B.	2580
HORTAL SANCHEZ, J.	879
HOSTIENSIS – ld. HENRICUS DE SEGUSIO	
HOWARD M. D. R.	79
HÖFER, J.	Irodalom
HÖLZ, F.	Irodalom
HÖRMANN, K.	2224
HUELS, J. M.	1689
HUGUCCIO, PISAI	72
HUIZING, P.	2196
HUOT	2653
– I –	
IBAN, I. C.	1020, 1183
IBOUNIG, J.	1093
ILLANES, J. L.	810, 816
INCE, I.	1041
INCE, III.	1895

IOHANNES ANDREAE	76, 77
IOANNES TEUTONICUS	1901
ISENSEE, J.	647
ISTVÁN SZENT	1043
IUSTINIANUS, II.	59
IVO, CHARTRES-I	67, 68
– J –	
JAFFÉ, PH. 1041	
JANICKI, J. A.	464
JÁNOS PÁL II.	12, 89, 93, 191, 632, 633, 636, 641, 660, 674, 679, 680, 687, 690, 698, 765, 766, 781, 900, 916, 932, 955, 959, 988, 990, 1032, 1186, 1189, 1262, 1476, 1483, 1490, 1494, 1498, 1501, 1513, 1516, 1517, 1625, 1639, 1675, 1728, 1770, 1886, 1917, 1925, 1927, 2053, 2096, 2287, 2514, 2579, 3014, 3026, 3028, 3065, 3067
JÁNOS, XXII.	78, 2249
JÁNOS, XXIII.	87, 923, 1262
JOANNOU, P. P.	59, 475, 2224, Irodalom
JOHNSON, J. G.	897
JOMBART, É.	2357
JONE, H.	437, 655, 1847, 1850, 2541, 2635, 2664, 2665, 3014, 3059, 3117, 3257, Irodalom
JULLIEN	2951, 2955
JUNGMANN, J. A.	1658
– K –	
KABEALO, T. B.	79
KACZYNSKI, R.	731, 989
KADA L.	2720
KAISER, M.	1572, 1884, 1892
KÁLLAY I.	200
KALTENBRUNNER, F.	1041
KALUZA, H. W.	1047
KÁROLY, NAGY	60, 64
KASPER, W.	1187, 1876
KATONA G.	2930
KAUFMANN, E.	99, 872, 1300, Irodalom
KAY, D.	1047
KECSKÉS L.	1990
KÉRÉSZY Z.	2125
KLAUSER, T.	1148
KLECATSKY, H. R.	1047
KLINKHAMMER, W.	1425
KOHLAMANN, F.	2152
KOLOZSVÁRI S.	Irodalom
KONSTANTIN, NAGY	57
KOPSZ, J.	1351



KORZENSZKY R.	1500
KOVÁCS, I.	1896
KÖCK, H. F.	1015, 1047
KÖSTLER, R.	Irodalom
KRÄMER, P.	1196
KRETZSHMAR, R.	68
KUMINETZ G.	5, 1876, Irodalom
KUNIGK, F.	1877
KUTTNER, S.	Irodalom
– L –	
LABANDEIRA, E.	Irodalom
LAMBERTINI, P.	83, ld. még BENEDEK, XIV.
LANCELOTTI, P.	82
LANDAU, P.	475
LASPEYRES, E. A. T.	1
LATOURELLE, R.	350, 626, 1026, 1027
LAUER, A.	Irodalom
LAURENT, P.	1211
LAURO, A.	997
LE BRAS, G.	Irodalom
LE TOURNEAU, D.	1047
LEFEBVRE, C.	218, 897, 1015, 1164, 1274, 1310
LEGA, M.	3087, 3130
LEGRAND, H.	1205, 1454
LE GAL, P.	Irodalom
LEISCHING, P.	136, 1901
LÉKAI L.	2722
LENHERR, T.	1901
LENNER, S.	17
LEÓ, NAGY, SZENT	1041
LEÓ, X.	2249, 2717
LEÓ, XIII.	1427, 1886, 1901
LEONARDI, C.	475, Irodalom
LINSCOTT, S. M.	999
LISTL, J.	17, 108, 127, 134, 137, 259, 321, 405, 445, 446, 742, 819, 1109, 1416, 1433, 1572, 1594, 1649, 1729, 1783, 1797, 1884, 1951, 2074, 2230, 2466, 2867, 2927, 3104, 3197, 3257, Irodalom
LLOBELL, J.	2779, 2789, Irodalom
LO CASTRO, G.	810, 1047
LOBINA, G.	799
LOEWENFELD, S.	1041
LOMBARDIA, P.	16, 22, 227, 322, 368, 1896, 1897, Irodalom
LONGÈRE, J.	1751
LONGHITANO, A.	17, 50, 621, 677, 1027, 1063, 1076, 1231, 1251, Irodalom
LOPEZ ALARCÓN, M.	100
LÖHRER, M.	50

LUBAC, H. DE	1185
LUF, G.	17
LUTHER, M.	2249
LÜDICKE, K.	1591, 1625, 1653, 1690, 1695, 1697, 1712, 1745, 1750, 1779, 1785, 1884, 1901, 1903, 1907, 1913, 1938, 1947, 1951, 1959, 1968, 1996, 2007, 2009, 2022, 2062, 2074, 2078, 2113, 2131, 2147, 2152, 2155, 2192, 2208, 2605, 2606, 2608, 2609, 2618, 2632, 2633, 2636, 2649, 2681, 2682, 2701, 2708, 2752, 2757, 2760, 2768, 2785, 2797, 2805, 2809, 2833, 2837, 2844, 2867, 2871, 2873, 2885, 2895, 2905, 2910, 2919, 2928, 3067, Irodalom
LYNCH, J. E.	767, 779
– M –	
MAASSEN, F.	Irodalom
MACCARONE, M.	865
MALDONADO	33
MANSI, J. D.	Irodalom
MÁLYUSZ E.	1300
MANZANARES, J.	1205, 1454, Irodalom
MANY	2955
MARCHESI, M.	1231, 1251, 1274, 1311, Irodalom
MARCHETTA, B.	2200
MARENCO, G.	677
MARITZ, H.	1058
MAROTO, P.	Irodalom
MARSILIUS DEFENSOR (PÁDOVAI)	2249
MARTIN DE AGAR, J. T.	703, 764, 770, 823, 1294, 2501
MARTIN MARTINEZ, I.	101
MARTINEZ DIEZ, G.	61
MARTINEZ SISTACH, L.	830, 1151, Irodalom
MARTINEZ TORRÓN, J.	810
MARZOA, A.	2306, 2444, 2449, 2450, 2492
MASALA	2093, 2108, 2109, 2114
MÁRKUS D.	Irodalom
MÁTRAY J.	1585
MATTIOLI, L.	1010, 2052, 2103
MATTHIEU, P.	82
MAURO, T.	1007
MAY, G.	96, 188, 207, 445, 446, 447, 464, 830, 848, 850, 872, 2343, Irodalom
MAYER, A.	1649, 1667, 1675, 1681, 1991
MEDICUS, D.	1030
MELETIOSZ	59
MELLI, R.	800, 804, 989, 2200
MENDIZÁBAL, A.	866
MERCATI, A.	116, Irodalom

MERLE, R.	Irodalom
MERZBACHER, F.	1300
MESZLÉNYI Z.	2700, 2719
METZ, R.	897, 1015, 1164, 1274, 1310
METZGER, M.	57
MEZEY L.	60
MICHIELS, G.	Irodalom
MIGUÉLEZ DOMINGEZ, L.	1951, 3214, Irodalom
MIKAT, P.	227, 1015
MILER, K.	Irodalom
MIKLÓS, V.	2717
MILANO, G. P.	897
MILAS, N.	Irodalom
MILLNER, A.	1416
MIRAS, J.	938, 2492
MODESTINUS	1879
MOGAVERO, D.	697, 701, 712, 742, 1231, 1251, 1382, Irodalom
MOLANO, E.	823
MOLETTE, C.	1261
MOLINSKI, W.	1876, 2196
MONTAN, A.	167, 288, 371, 393, 395, 411, 412, 419, 427, 429, 433, 440, 443, 448, 456, 461, 467, 470, 472, 479, 489, 491, 493, 505, 508, 516, 518, 529, 544, 558, 568, 591, 597, 623, 641, 649, 650, 657, 755, 812, 1124, 1164, 1434, 1703, Irodalom
MONTINI, G. P.	2538
MÓRA M.	1336
MORDEK, H.	64
MORGANTE, M.	1627, 1652, Irodalom
MORONI, A.	3230
MOSCHETTI, G.	Irodalom
MOSIEK, V.	1977, 2021, 2131, Irodalom
MOSTAZA, A.	2196
MÖRSDORF, K.	16, 127, 871, 1703, 2345, 2541, 2601, 2633, 2844, 3130, Irodalom
MUSSELLI, L.	Irodalom
MUSSINGHOFF, H.	1464
MÜLLER, H.	17, 108, 127, 134, 137, 259, 321, 405, 445, 446, 742, 819, 850, 877, 1058, 1059, 1105, 1109, 1196, 1205, 1211, 1249, 1251, 1416, 1433, 1572, 1594, 1649, 1729, 1783, 1797, 1801, 1803, 1812, 1839, 1884, 1951, 1996, 2074, 2230, 2466, 2867, 2927, 3104, 3197, 3228, 3257, Irodalom
– N –	
NAPOLÉON	1015
NAUROIS, L.	1904

NAVARRETE, U.	865, 1710, 1783, 1801, 1887, 1901, 1907, 2055, 2078, 2107, 2196, 2211, Irodalom
NAZ, R.	3130, Irodalom
NEUMANN, J.	1884, Irodalom
NEWMAN J. H.	644
NÉVAI L.	2747, 2765, 2772, 2996, Irodalom
NICOLAUS DE TUDESCHIS – ld. PANORMITANUS	
NIGRO, F.	2246
NIKOLAUS VON HONTHEIMRE (FEBRONIUS) 83	
NOIROT, M.	1663
NYIREDI M.	1675, 1991
– O –	
OCHOA X.	103, 828, 1858, 2348, 2596, 2606, 2617, 2618, 2680, 2698, 2703, 2714, 2765, 2791, 2805, 2837, 2844, 3161, Irodalom
OJETTI, B.	267
OLIVERI, M.	1015
OPPEL, H.	9
OTADUY, J.	227
ÓRSY, L.	50, Irodalom
– P –	
PAARHAMMER, H.	671, 1047, 1323, 1324, 1344, 1368, 1376, 1382, 1383, 1625, 2768, 3257, Irodalom
PAGÉ, R.	1028, 1047, 1048, 1252, Irodalom
PÁL, III.	2214
PÁL, VI.	87, 108, 658, 702, 725, 803, 898, 921, 923, 955, 979, 988, 990, 1018, 1262, 1460, 1461, 1728, 1768, 1812, 2002, 2029, 2211, 2722
PALAZZINI, P.	970, 973, Irodalom
PALOTTINI, S.	Irodalom
PANIZIO ORALLO, S.	2720
PANORMITANUS (NICOLAUS DE TUDESCHIS)	79
PAPP GY.	1217, Irodalom
PARALIEU, R.	259, 2421, 3039, 3082, Irodalom
PASKAI L.	1155
PASSICOS, J.	823
PASTOR, F. A.	1454
PASTUSZKO, M.	1710
PAUCAPALEA	72
PAVONI, N.	2681, Irodalom
PAZHAYAMPALLIL, T.	Irodalom
PECORARI	2114
PÉRISSET, J. C.	1318, 1324, 1349, 1387, 1398, Irodalom
PESCH, O. H.	1876
PESCHKA, V.	99
PESENDORFER, M.	1082
PETRONCELLI-HÜBLER, F.	1015
PETRUS DAMIANI	1043

PETRUS LOMBARDUS	1895
PETTINATO, S.	848, Irodalom
PÉTERFFY C.	Irodalom
PHILIPS, G.	626, 1041
PIÑERO CARRION, J. M.	126, 127, 131, 137, 140, 188, 207, 214, 227, 230, 259, 271, 282, 301, 321, 335, 337, 353, 354, 360, 368, 369, 373, 413, 419, 427, 433, 447, 464, 468, 472, 479, 483, 484, 485, 492, 551, 568, 584, 598, 628, 630, 722, 779, 783, 830, 834, 842, 1116, 1119, 1124, 1244, 1397, 1398, 1603, 1625, 1645, 1649, 1651, 1656, 1677, 1711, 1718, 1740, 1791, 1792, 1803, 1839, 1896, 1902, 1912, 1996, 2104, 2141, 2263, 2345, 2437, 2477, 2487, 2497, 2500, 2503, 2516, 2522, 2576, 2581, 2605, 2609, 2617, 2636, 2845, 2848, 2868, 2873, 2885, 2916, 2949, 2956, 3038, 3039, 3082, 3091, 3106, 3119, 3144, 3161, 3238, 3289, 3294, 3298, Irodalom
PINTA	2087
PINTO, V. P.	97, 112, 717, 2061, 2260, 2322, 2413, 2619, Irodalom
PITHOEUS, F.	60
PITRA, I. B.	1813, Irodalom
PIUS IV.	997
PIUS, IX.	696, 984, 1886
PIUS, V.	995, 2214
PIUS, VI.	655, 2249
PIUS, X.	85, 881, 955, 988, 1681, 1763, 1933
PIUS, XI.	32, 986, 1514, 2196, 3031
PIUS, XII.	729, 780, 1262, 1427, 1637, 1817, 1998, 2196, 2720, 3065
PLACK, A.	2244
PLÖCHL, W. M.	475, 881, 1041, 1300, Irodalom
PÓLAY E.	1879
POMPEDA, M. F.	2058, 2078, 2094, 2095, 3139, Irodalom
PORSI, L.	990
PORTERO SANCHEZ, L.	3218
POSPISHIL, V. J.	2196, Irodalom
POTOTSCHNIG, F.	321, 1901
POTTHAST, A.	880
POTTMAYER, H. J.	1196, 1211
POTZ, R.	95, 108, 1901
PRAEDER, J.	1876, 1878, 1892, 1901, 1902, 1904, 1905, 1914, 1973, 1996, 1998, 2022, 2063, 2138, 2141, Irodalom
PREE, H.	129, 136, 138, 259, 261, 278, 288, 317, 369, 383, 393, 405, 411, 420, 428, 429, 430, 431, 433, 437, 464, 467, 470, 500, 505, 508, 510, 516, 518, 529, 544, 550, 554, 567, 573, 581,

	584, 611, 612, 1048, 1959, 1996, 2007, 2122, 2133, 2134, 2135, 2138, 2141, 2144, 2154, 2193, 2230, 2506, Irodalom
PRIETO, A.	259
PRIMETSHOFER, B.	1439, 1996, 2007, 2074, Irodalom
PRODI, P.	475, Irodalom
PROSDOCIMI, L.	72
PROVOST, J.	2570
PUJOL, C.	351
PUSCHMANN, B.	1416
PUZA, R.	1227, 1229, 1877, 2008
<b>– R –</b>	
RADÓ P.	1582, 1658
RAGNI	2081
RAHNER, K.	864, 1722, Irodalom
RAIMUNDUS DE PENNAFORTE	74
RANAUDO, A.	3268, 3305
RATZINGER, J.	887, 979, 1185, 1675, 1991, 2196
REDAELLI, C.	1416
REGATILLO, Z. F.	Irodalom
REGINO, PRÜMI	65
REINHARDT, H. J. F.	687, 693, 719, 2244, 2919
RENKEN, J.	1876
RETAMAL, F.	Irodalom
RIBAS, J. M.	743
RINCON, T.	100, 717, 755, 778, 783, 789, 794, 822, 829, 846, 1618, 1628, 1645, 1649, 1651, 1654, 1691, 1750, 1765, 1769, 1791, 1814, 1850, 1855, 1887
ROBERTI, F.	2633, 2635, 2636, 2664, 2665, 2672, 2673, 2675, 2721, 2722, 2739, 2746, 2837
ROBLEDA, O.	383, 477, 1879, 1892
RODRIGO, R.	990
RODRIGUEZ, A. A.	Irodalom
RODRIGUEZ, F.	61, 1047
RODRÍGUEZ-OCAÑA, R.	2492
RODRIGUEZ, P.	810
RORDORF, W.	57
RUBIO RODRIGUEZ, J. J.	Irodalom
RUF, N.	167, 259, 611, 830, 1124, 1511, 2421, 3031, 3059, Irodalom
<b>– S –</b>	
SABATTANI, A.	2052, 2200, 2791, 3217, 3226, 3252, 3268
SAID, M.	3226
SALACHAS, D.	1061
SALAZAR, J.	1884, 1951, 1973, 2035
SALERNO, F.	960
SANCHIS	2588

SÁNDOR III.	1895
SARAIVA MARTINS, J.	1186
SARNO, R. J.	990
SAWICKI, J. T.	Irodalom
SCHANDA B.	202, 671
SCHEFFCZYK, L.	866, 887
SCHEUERMANN, A.	1030
SCHICK, L.	1319, 1675, 1991
SCHIEFFER, R.	875
SCHMITZ, H.	17, 88, 108, 127, 134, 137, 259, 321, 405, 445, 446, 742, 819, 823, 825, 850, 858, 877, 1109, 1336, 1416, 1433, 1572, 1594, 1649, 1729, 1783, 1797, 1884, 1951, 1996, 2074, 2230, 2466, 2580, 2867, 2927, 3104, 3197, 3228, 3257, Irodalom
SCHNIZER, H.	819
SCHOUPPE, J. P.	2915
SCHULTE, J. F.	72, Irodalom
SCHULZ, W.	218, 821, 829, 830, 834, 848, 858, 877,990
SCHÜTZ, A.	1722, 1785
SCHWAIGER, G.	880
SCHWARTZ, E.	9, Irodalom
SCHWENDENWEIN, H.	383, 719, 742, 1433, 1547, 1803, 2514, 2768, 2943, 2949, 2978, Irodalom
SCOLA, A.	677, Irodalom
SEBOTT, R.	1436, 1960, 1975, 2062, 2135, 2156, 2211, Irodalom
SEMMELOTH, O.	50
SEMPTEY L.	Irodalom
SEQUEIRA, J. B.	1887
SERÉDI J.	86, Irodalom
SERRANO RUIZ, J. M.	1914
SESE, F. J.	677
SIEBEN, H. J.	889
SILVESTRELLI, A.	981
SIPOS, S.	425, 428, 437, 461, 465, 475, 491, 493, 551, 708, 1895, 1901, 1927, 1934, 2001, 2015, 2037, 2042, 2125, 2151, 2152, 2279, 2524, 2541, 2568, 2601, 2719, 2722, 3087, 3140, Irodalom
SIXTUS, V.	923, 955, 970
SOBANSKI, R.	644, 646
SOCHA, H.	419
SÓLYOM L.	667
SPIRITO, P.	2811
SPRINGHETTI, A.	955
STAFFA, D.	Irodalom
STANKIEWICZ, A.	595, 2815, 2867, 3098, Irodalom
STEIN, A.	Irodalom
STETSON, W. H.	810

STICKLER, A. M.	72, 641, 767, Irodalom
STIEGLER, A.	9
STRIGL, R. A.	127, 259, 2466, 2548
STOFFEL, O.	1783
STRAUB, J.	Irodalom
SULLIVAN, F. A.	626
SZABÓ I.	1896, Irodalom
SZABÓ G.	Irodalom
SZABÓ P.	98, Irodalom
SZENTIRMAI A. (S.)	1155
SZENTMÁRTONI M.	777
SZENTPÉTERI KUN B.	Irodalom
SZEREDY J.	1165, 1351
SZILBEREKY J.	2747, 2765, 2772, 2996
SZUROMI SZ. A.	66, 1899, Irodalom

– T –

TAMÁS, AQUINÓI	133, 729, 731, 1628, 1681
TÁRKÁNY SZÜCS E.	1609
TARRANT, J.	78
TAUTU, A. L.	Irodalom
TERTULLIANUS	1448
THANER, F.	66
THEINER, A.	2717, Irodalom
THERME, M. A.	96
TERRIAULT, M.	227
THORN, J.	227
TILLARD, J. M.	1454
TING PONG LEE, I.	1035, 1322, 1493
TOCANEL, P.	2498
TODESCHINI, U. M.	1003
TOMBEUR, P.	Irodalom
TOMKO, J.	897
TORFS, R.	16
TORQUEBIAU, P.	3013, 3028
TOSATO, A.	2068
TOSO, A.	2722
TÖRÖK J.	1427, 1508
TRAMMA, U.	2093
TREVISAN, G.	1416
TRICHET, L.	769
TRUMMER, J.	465
TUILLIER, A.	57

– U –

ULLMAN, W.	1041
ULPIANUS	1879
URRUTIA, F. J. X.	136, 137, 261, 264, 267, 269, 278, 288, 290, 311, 317, 335, 353, 368, 369, 383, 419, 440, 456, 467, 468, 491, 499, 505, 508, 514, 516,



	518, 519, 533, 545, 549, 554, 557, 558, 567, 579, 582, 584, 587, 595, 606, 611, 669, 1454, 1537, 1599, 1737, Irodalom
URSO, P.	1231, 1251, 1262, Irodalom
ÜLHOF, W.	743
– V –	
VALDRINI, P.	676, 681, 720, 721, 743, 861, 1076, 3282, Irodalom
VALLINI, A.	650
VAN ESPEN, Z. B.	83
VAN HOVE, A.	59, 267, Irodalom
VANYÓ L.	57, 1448, 2224
VARAGNAC, A.	1628
VENANZI, E.	990
VERA, F.	2752
VERAJA, F.	990, 2619, Irodalom
VERMEER, P.	Irodalom
VERMEERSCH, A.	519, 2722, 2887, Irodalom
VERNAY, J.	676, 3038
VICENTE CANTIN, L.	2126
VIDAL, P.	437, 606, 876, 1127, 2022, 2535, 2546, 2722, 2774, 3013, 3068, 3093, 3122, Irodalom
VILADRICH, P. J.	Irodalom
VILLAR, A.	2938
VILLEGIANTE, S.	3181
VISMARA MISSIROLI, M.	Irodalom
– W –	
WÄCHTER, L.	1382, 2916
WAGNER, G.	677
WASSERSCHLEBEN, F. W. G. H.	65, 68, 2580
WEGAN, M.	2062, 2111
WEIGAND, R.	1729
WENGER, L.	9
WENGST, K.	57
WERNZ, F. X.	124, 437, 606, 876, 1041, 1042, 1127, 1848, 1850, 1872, 2022, 2535, 2546, 2722, 2774, 3013, 3068, 3093, 3122, Irodalom
WESEMANN, P.	2807
WIENER, A.	2815
WILDHABER, B.	Irodalom
WILKS, M.	875
WILLEBRANDS, J.	626
WILLIAMS, S.	64
WINKLER, L.	2152
WIRTH, P.	2919, 2927, 2928, 2964, 2986, 2998, 3104, 3160
WOLF, E.	Irodalom

WORMSI BURCHARD	65, 2580
WRENN, L-G.	2638, 2837, 3100
WYCLIF	2249
XALERNO, F.	1009
- <b>Z</b> -	
ZAGGIA, C.	2078, Irodalom
ZALBA, M.	1803, 2520, 3228
ZAMPETTI, G.	3067
ZAPP, H.	1058, 1951, 1971, 1977, 2021, 2022, 2131, 2140, 2141, 2156, 2178, 2193, 2343, Irodalom
ZIMMERMANN, M.	1877
ZUZEK, I.	107, 350, 1027

## Tárgymutató

A nevek utáni számok nem az oldalszámokra, hanem a bekezdések elején szereplő sorszámokra utalnak.

– A –

**abortus** 1848, 2579–2585

**abrogatio** 186

**abszolút többség** 363–371

**abszolutizmus** 80

*Acta Apostolicae Sedis* 142, 221

**actio** – ld. kereset

**actor** – ld. felperes

**actus administrativus** – ld. közigazgatási intézkedés

**ad limina látogatás** 993, 1092

**admissio** – ld. engedélyezés

**adományok** 1577

**adományozó** 379, 475

**advocatus** – ld. ügyvéd

**aeque principaliter egyesítés:** egyházmegyéké 465

**aequitas** – ld. méltányosság

**affectio maritalis** 1879

**ágyasság** 2561–2571

**ajándékok** 2815

**ajánlások** 55, 96

**akadály:** választhatóságé 536, 537

**akadályoztatás:** pápai széké 883–885

– püspöki széké 1112–1120

– püspöké 1102

**akadémiai fokozatok** 685, 2387

**akaratnyilvánítás** 327, 518

**akolitátus** – ld. szolgálatok

**akolitus** 677, 690

**aktív szavazati jog** 500

**aláírás** 1239, 1257

**alanyi jog** 4, 231, 257, 275, 276, 285, 398, 416

**alapítás:** társulásé 833, 835, 845, 856

– egyházmegyéé 1040

– egyháztartományé 1137

**alapító intézkedés** 316

**alapítók** 379, 475

**alapítványi mise** 1720

**álapostoli gyűjtemények** – ld. pseudoapostoli gyűjtemények

**alapvető jogok** 643

**aldékán:** bíborosi testületben 943

**áldozópapok** 400, 460

– képzése 704–740

**áldozópapság** 1348, 1794, 1812–1823, 1825

- áldoztatás** 690  
**alkalmasság:** jelölté 485, 492, 530, 538, 687, 688  
**alkoholizmus** 2074  
**alkotmányjog** 21, 22, 92  
**alkotmányos isteni jogi normák az egyházban** 48  
**államegyháziság** 1060  
**állami egyházjog** 26  
**állami okmányok** 341  
**állami törvények kanonizálása** 201, 328  
**államok** 77, 115, 1015, 1021–1022, 1058, 1060  
**állampolgárok** 322  
**Államtitkárság** 962, 967–969, 992  
**állandó diakónusok** 677  
     – képzése 702, 703, 797–798  
**állandó felhatalmazás** 412, 413, 1252  
**állandó tanács:** püspöki konferenciáé 1184  
**állapot** 639–641  
**al megbízott** 425  
**alperes** 2749  
**általános feloldozás** 1724-1728  
**általános határozatok** 100, 132, 149, 220, 222, 306, 418, 1194  
**általános helynök** 264, 306, 407, 408, 410, 473, 553, 1105, 1116, 1119, 1122, 1123, 1124, 1222, 1236–1237, 1240–1254  
**általános szabályok** (egyházjogi jogterület) 21  
**általános titkárság:** püspöki székhelyé 917  
**általános törvények** 157  
**általános végrehajtási határozatok** 105, 132, 223–227  
**ambrozián „rítus”** 106  
**analóg értelmű jogfogalom** 34  
**Anglia** 1041  
**Angol-norman iskola** 71  
***Annuario Pontificio*** 965, 1015, 1211  
**anomália:** jogi 538  
**Antonianum (Pápai Athenaeum); kánonjogi fakultás** 30  
**anyagi javak** 461  
     – jogi személyé 374–375, 379  
**anyakönyvek** 708, 1378–1379  
**apostoli buzdítás:** szinódus után 900  
**apostoli delegátus** 1015  
**apostoli élet társaságai** 1000, 1432, 1434  
**Apostoli Kamara** 1009  
**apostoli kánon (85)** 57  
**apostoli kereszt** 1155  
**Apostoli Konstitúciók** 57  
**apostoli kormányzó** 410, 465, 1037–1038, 1068, 1132  
**apostoli kormányzóság** 1037–1039  
**apostoli levél** 147  
**Apostoli Penitenciária** 264, 1003  
**apostoli prefektúra** 1034–1036  
**apostoli prefektus** 1034–1036, 1092

- apostoli rendelkezés** 145
- Apostoli Signatura** 1004, 2711–2715
- Apostoli Szentszék** 960, 104, 115–119, 122, 149, 269, 271, 289, 296, 298, 299–301, 303, 357, 362, 418, 479, 568, 603, 704, 715, 733, 740, 779, 807, 809, 812, 836, 960, 1013, 1014, 1016–1024, 1059–1060, 1063–1064, 1088, 1091, 1095, 1117, 1118, 1120, 1122, 1127, 1130, 1145, 1150, 1155, 1156, 1180, 1183, 1207, 1300, 1303, 1440, 1442–1243
- Apostoli Szentszék Gazdasági Ügyeinek Prefektúrája** 1009
- Apostoli Szentszék Munkaügyi Hivatala** 1010
- Apostoli Szentszék Vagyonkezelősége** 1009
- apostoli tevékenység:** 1086
- szerzeteseké 481
  - világiaké 679–685
- apostoli vikariátus** 1034–1036
- apostoli vikárius** 407, 1034–1036, 1092
- apostoli vizitáció** 993
- apostolok és utódaik** 48
- applicatio** 1703
- archidiaconatus** – ld. főesperesség
- Argentína** 1020
- assessor** – ld. ülnök
- ateizmus** 733
- áthelyezés** 571–576, 1123
- megyéspüspöké 1096
  - metropolitáé 1149
- átlépés:** klerikusé más részegyházba 744–751
- áttelepülés:** klerikusé más részegyházba 750
- auctoritas** – ld. hatóság
- auditor** – ld. ügyhallgató
- autonómia** 55, 96, 313, 314
- földi ország ügyeiben 681
- avignoni fogság** 77
- B –
- Basel** 1059
- bécsi egyezmény (1961):** a diplomáciai kapcsolatokról 1015
- bécsi kongresszus (1815)** 1015
- beiktatás:** bemutatás után 471, 475–484
- bejelentési kötelezettség** 1088, 1117, 1119, 1122, 1130
- béke** 781, 1021
- békéltetés** 2793
- beleegyezés** 393–397, 572
- belső fórum** 24, 281, 404–406, 435
- bemutatás** 471, 474–486, 1129
- bemutatói jog** 475–479
- bentlakás:** szemináriumban 717–722
- bérmálás** 112, 677, 679, 1616–1634, 1926–1927
- bérmálási anyakönyv** 1633–1634
- bérmálási felhatalmazás** 435

- bérmaszülő** 1630–1631  
**beszámíthatóság** 560–561  
**betegek kenete** 1775–1793  
**betöltés: hivatalé** 447–470  
**Biblia** 619, 731  
**bíboros államtitkár** 942  
**bíboros prefektus** 972  
**bíborosok** 922–954, 1024
  - címük 922
  - gyóntatási felhatalmazásuk 950
  - kinevezésük 933–936
  - lemondásuk 946
  - öltözékük 954
  - pápaválasztói joguk elvesztése 947
  - püspökké szentelésük 932
  - rendjeik 925–931
  - Rómában lakásuk 945
  - számuk 923
  - temetkezésük 952
  - területük 924
  - ügyeikben csak a pápa ítéltet 951**binált mise** 1708–1709  
**bíró: világi mint** 401
  - klerikus mint világi 778
  - egyházmegyei 419, 1081**birodalmi egyház joga** 57  
**bírói hatalom** 419, 1081
  - delegálása 419
  - zsinatoké 1178**bírói határozat** 3090–3091  
**bírói illetékesség** 2624  
**bírói illetéktelenség: abszolút illetéktelen bíróság** 2626
  - viszonylagosan illetéktelen bíróság 2627**bírói jogalkotás** 100  
**bírói kiszállás** 2996–2997  
**bírói szemle** 2996–2997  
**bírók** 2725–2733  
**bíróügyi helynök** 408, 419, 1222, 2733  
**bíróügyi segédkönyvek** 79  
**bíróügyi szabályzat** 2617  
**bíróságok a római kúriában** 1003–1006  
**birtokbavétel: hivatalé** 449, 575, 1074, 1102  
**bitorlás** 453  
**Bizánci Birodalom** 58, 59  
**bizonyítási eljárás** 2915–3000  
**bizonyítékok** 2897  
**blasphemia** – ld. káromlás  
**Bologna** 71  
**bolognai iskola** 71  
**botrány** 808, 843

**Brazília** 1020  
**bréve** 152  
*Breviarium extravagantium* 74  
**búcsúk** 1003, 1768–1774  
**Budapest:** fakultási jogú kánonjogi intézet 38  
**Buenos Aires:** kánonjogi fakultás 38  
**bullá** 151  
**bulláriumok** 81  
**bűn** 2254  
**bűnmegevallás** 1723  
**bűnbánat szentsége** 1721–1774  
**bűnbánati liturgia** 1729  
**bűnsegéd** 2331  
**bűntárs feloldozása** 1750, 2507–2509  
**bűntetendő cselekmény** 382, 383, 578, 590, 668, 1096, 2254, 2285–2293  
**bűntetés** 578, 590–591, 799, 1119, 1120  
**bűntetés elengedése** 2432–2453  
**bűntetés kimondásának elhalasztása** 2409  
**bűntetés kimondásától való tartózkodás** 2410  
**bűntetés megszűnése** 2429–2458  
**bűntetés mérséklése** 2408  
**bűntető áthelyezés** 2383  
**bűntető eljárás** 3241–3263  
**bűntető hatalom** 48  
**bűntető hatóság** 2400  
**bűntető óvintézkedések** 2259, 2388–2398  
**bűntető parancs** 2268, 2280–2281  
**bűntető per** 3252–3263  
**bűntető törvény** 158, 2268–2279  
**bűntetőjog** 21, 670  
**bűntett** 2018–2021  
**bűnvádi kereset** 2454–2455

– C –

**cancellarius** – ld. irodaigazgató  
**carthagói kánonok** 59  
**casus perplexus** 1970  
**CCEE** 1211  
**cél:** jogi személyeké 361  
– megbízásé 433  
– hivatalé 438, 443, 456  
**celibatus** 298, 303, 725, 765–768, 1834  
– alóli felmentés 802–808  
**cenzorok** 1536–1537  
**cenzúrák** (büntetések) 2258, 2339–2373  
**CEZAM** 1211  
**cibórium** 1697  
**címer** 954  
**címtemplom:** bíborosoké 927, 930, 954  
**címzetes püspökök** 1054–1056, 1171–1172, 1182

*Clementinae* 78

*Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* 98, 634, 645, 651, 1160

*Codex Iuris Canonici Orientalis* 107

*Codex Iuris Canonici* – ld. Egyházi Törvénykönyv  
**coemptio** 1879

**collatio tituli** – ld. hivatal átadása

*Collectio Anselmi Lucensis* 66, 1043

*Collectio Dionysiana* 60

*Collectio Dionysio-Hadriana* 60

– Magyarországon 60, 64

*Collectio Hibernensis* 68

*Collectio Hispana* 61

*Collectio in 74 titulos digesta* 66

**Collegium Episcoporum** ld. **püspökök testülete**

**collegium** – ld. testület

**Commissio Codici Iuris Canonici recognoscendo** 89

**communicatio privilegiorum** – ld. közvetett engedélyezés

*Communio* 50, 455, 648, 651, 1026, 1133: ld. közösség; katolikus egyház teljes közössége

**communio** – ekkleziológia 1187

**communitas legis recipiendae capax**: ld. közösség, amelynek törvény adható

*Compilatio prima* 74

**concelebrálás** 1644

**confarreatio** 1879

**consecratio** 1797

**constitutio apostolica** – ld. apostoli rendelkezés

**constitutiones** – ld. szabályzat(ok)

**consuetudo** – ld. jogszokás

**contestatio litis** – ld. perfelvétel

**Cor Unum Pápai Tanácsa** 1008

*Corpus Iuris Canonici* 74, 78, 82, 83, 86

*Corpus Iuris Civilis* 78

**culpa** 2288

**curia dioecésana** – ld. egyházmegyei hivatal

**csábítás** 2531–2533

**család** 682

**Család Pápai Tanácsa** 1008

**családjog** 22

**cselekvőképesség** 326, 497, 500

**csonkítás** 2586–2587

– D –

*De misericordia et iustitia* 68

*De Synodo dioecésana* – XIV. Benedek műve 83

*Decretales Pseudoisidorianae* 64

**decretum 224** – ld. határozat

*Decretum Burchardi Wormatiensis* 65

*Decretum Gratiani* 69, 1041, 1043,

*Decretum Ivonis Carnutensis* 67

**defensor vinculi** – ld. kötelékvédő

**dékán**: bíborosi testületé 943



– fakultásé 1173  
**dekretális gyűjtemények** 73–76, 78  
**Dekretálisok** 58, 60, 61, 64, 74, 76, 1041  
**dekretisztika** 71  
**delegatio** – ld. megbízottnak való továbbadás  
**derogatio** 186  
**devolutio** – ld. káromlás  
**diakonátus** 1794, 1812, 1815, 1818–1825  
**diakónia:** bíborosoké 928, 931  
**diakónusok** 307–308, 1701 – ld. még: nős diakónusok  
**dialektikus módszer** 69  
**dialógus** 658, 733  
*Didakhé* 57  
*Didaszkália* 57  
**díjazás** 576, 693, 792–795  
**dikasztériumok** – ld. központi hatóságok  
**dioecesis** – ld. egyházmegye  
**diplomáciai testület** 1015  
**directorium:** műfaj 225  
**dispar házasság** 1888  
**districtus** – ld. esperesi kerület  
**dogmatika** 19, 23, 731  
**doktorátus** 715, 1057, 1244  
**dolgok csoportja** 314, 316  
**dologi kiváltság** 278, 283  
**dolus** – ld. megtévesztés  
**dorgálás** 2394  
**doyen (diplomáciai testületé)** 1015  
**döntési szavazati jog** 891, 1171, 1172, 1176  
**dubium facti** – ld. ténykétség  
**dubium iuris** – ld. jogkétség  
**dummodo** 238, 468

– E –

**ecclesia sui iuris** – ld. sajátjogú egyház  
**Egészségügyi Dolgozók Lelkigondozásának Pápai Tanácsa** 1008  
**egyedi határozat** 245, 247–255, 448, 527  
**egyedi közigazgatási intézkedések** 219, 231–244, 448  
**egyedi parancs** 246  
**egyenesági vérrokonság** 343–344, 2024  
**egyenlőség:** krisztushívőké 622–624  
**egyenlőtlenség** 624, 642  
**egyesítés:** jogi személyeké 373, 374  
**egyesülési jog** 663, 789–791, 822  
**egyetemek** 1001  
**egyetemes egyház** 956, 1026  
**egyetemes joggyűjtemények** 68, 69, 81  
**egyetemes papság** 400  
**egyetemes törvények** 156, 170, 422  
– hatályban maradásuk CIC után 103

- kihirdetésük 142
- egyetemes zsinat** 58, 73, 319, 889–891
- egyetemleges megbízás** 429
- egyhangúság** 372
- egyházellenes társulások** 2497–2499
- egyház és állam viszonya** 1022
- egyház szabadságának megsértése** 2500–2502
- egyház tanítói feladatával kapcsolatos jog** 21
- egyház: intézményes valóság** 10, 12
  - misztérium 34
- egyházatyák** 731
- egyházfegyelem** 1142, 1177
- Egyházi Alaptörvény** – ld. *Lex Ecclesiae Fundamentalis*
- egyházi asszisztens: hivatalos társulásokban** 853
- egyházi bíróságok: elsőfokú** 2668–2692
  - másodfokú 2693–2705, 2709
  - harmadfokú 2710, 2716–2723
- egyházi büntetés megszegése** 2556–2557
- egyházi egyetemek és fakultások** 1002, 1173, 1513–1519
- egyházi hivatal** 438–470– ld. még: hivatal
- egyházi javak** 2501
- egyházi javak jogtalan elidegenítése** 2505–2506
- egyházi jogszabályok** 132–230
  - a II. Vatikáni Zsinat után 94
- egyházi munkaviszony** 588
- egyházi per** 2599–2606
- egyházi rend szentsége** 400–402, 607, 694, 763, 989, 1794–1875
- egyházi személy elleni fizikai erőszak** 2479–2484
- egyházi temetés** 1560
- egyházi tilalom** 2357–2361
- Egyházi Törvénykönyv (1917-es)** 30, 82, 85–86, 383, 720–722, 763, 779, 803, 1101, 1127, 1223, 1246, 1260
  - átdolgozása 87–97, 406, 416, 442, 444, 476, 562, 642
- Egyházi Törvénykönyv (Codex Iuris Canonici)** 12, 21, 38
  - hatályba lépése 93
  - hatályossági köre 99–131
  - hiteles magyarázata 191
  - kihirdetése 93
  - kiváltságfogalma 275
  - szerkezete 91
  - szóhasználata 317, 383, 406, 416
- egyházjog: kötelező teológiai tárgy** 35, 86
  - megalapozása 34, 35, 40–45
  - történelme 20
  - teológiája 20
- egyházjog** – ld. kánonjog
- egyházjogi akadály** 1953
- egyházjogtörténet: önálló tudomány** 86
- egyházjogtudomány** 15, 20, 71–72
  - ágai 21, 22

- viszonya más tudományokhoz 23–26
- egyházkormányzati hatalom** 399–420, 444, 1051–1052, 1141–1145
  - pótlása 435–437
- egyházközség** 1335–1343
- egyházmegye** 332, 348, 349, 352, 364, 379, 1025, 1029–1031
  - felosztása 375
- egyházmegyei bíróság** 2669–2685
- egyházmegyei hivatal** 1233–1273
- egyházmegyei jogú intézmények** 481, 1434
- egyházmegyei kormányzó** 410, 473, 521, 1124–1132
- egyházmegyei körlevelek** 142
- egyházmegyei lakóhely** 336
- egyházmegyei társulások** 831, 845
- egyházmegyei zsinat** 142, 150, 1213
- egyházmegyeközi szeminárium** 707, 709
- egyháztagság** 323, 647
- egyháztanító (doctor Ecclesiae)** 990
- egyháztartomány** 1041–1042, 1063, 1064, 1134–1137,
- egyház történelem** 731
- egyszerű akadályok** 1842, 1853–1855
- egyszerű életmód: klerikusoké** 772–773
- egyszerű érvényesítés** 2231–2235
- egyszerű választás** 471, 521 – ld. megerősítésre nem szoruló választás
- együttlakás: klerikusoké** 768
- együttműködés** 2329–2336
  - klerikusoké 757
- ekkleziológia** 33
- el nem hált házasság** 298, 989
- elbirtoklás** 276, 448, 592–608
  - jóhiszeműsége 55
  - hivatalé 472
- elbocsátás** 2384, 2461
- elbocsátó** 1804–1811
- elbocsátottak: szemináriumból – felvétele másik szemináriumba** 735–740
- élet- és szeretetközösség kizárása** 2097–2098
- életállapot megválasztása** 666
- élethez való jog** 680
- életkor** 537, 552, 554, 1093, 1129
- életkori csoportok lelkigondozása** 1075
- életközösség** 338
- életszentség** 652, 762–764
- elévülés** 287, 592–608, 2454–2458
- elfogadás: bemutatásé** 486
  - leiraté 260
  - lemondásé 285, 433, 567–568
  - posztuláció engedélyezéséé 550
  - választásé 519, 521
- elhálás: házasságé** 345
- elhallgatás: adatoké** 262
- eljárás: celibátus alóli felmentésre** 804–808

**eljárási normák** 48  
**eljegyzés** – ld. házassági ígéret  
**ellátás:** elmozdított személyé 586–589  
– érdeemesült püspöké 1095  
– klerikusé 746, 753, 1075  
– érdeemesült plébánosé 1384  
**ellenállhatatlan kényszer** – ld. fizikai kényszer  
**ellentétes leiratok** 265  
**ellentmondó jogszabályok** 69  
**elmebetegség** 1844, 1861  
**elmélkedés** 723, 764  
**elmozdítás** 577–589, 1096, 1131, 1381, 1393  
**elnök:** egyetemes zsinaté 890  
– püspöki konferenciáé 1156, 1184, 1192  
– részleges zsinaté 1170, 1177  
**elnökhelyettes:** püspöki konferenciáé 1184, 1192  
**előadó bíró** 2738, 3081  
**előbbi állapotba való visszahelyezés** 3148–3157  
**előesti mise** 1653  
**előzetes cenzúra** 1522  
**elsőáldozás** 1678–1680  
**eltiltás** 2381  
**eltérés:** a szokásé az ordinárius részéről 126  
**elvetett jogszokás** 123  
**emberemlékezetet meghaladó jogszokás** 123, 125, 216, 217  
**emberi érények** 723  
**emberi érettség** 723  
**emberi jog (ius humanum):** egyházban 13  
**emberölés** 2586–2587  
**emberrablás** 2586–2587  
**emeritus** – ld. érdeemesült  
**enciklika** 900  
**engedelmesség** 608, 654–655, 665, 742, 866  
– hitbéli 1451–1452  
**engedély** 249, 256, 257, 745–747, 750–751, 1527  
**engedélyezés:** posztuláció 471, 548–550  
**engedetlenség** 753, 2485–2491  
**enyhítő körülmények** 2303–2319  
**eparchia** 1029 – ld. még: egyházmegye  
**érdekeltség** 2796–2800  
**érdeemesült** 558, 1095  
**ereklyetisztelet** 1560  
**ereklyék** 990, 1148  
**eretnekség** 850, 884, 1845, 1858, 2459–2462  
**érettségi** 737  
**erkölcs** 6, 24, 715, 897, 978, 980, 1177  
**erkölcsi bizonyosság** 3065–3070  
**erkölcsi személy** 362, 1013  
**értékek** 6  
**értelem használata** 327, 331, 500

**értelem kellő használatának hiánya** 2048–2053

**értesítés:** helyi megyéspüspöké főpapi funkciókról 1146

**érvényesség:** feloldozásé 406

– intézkedése 428, 458, 459, 468, 470, 518

– jogcselekményé 384–386, 388, 390, 391, 393, 395

– leiraté 262–264

– lemondásé 563–566

– posztulációé 540

– szavazaté 503, 508, 512

**érvénytelen házasság** 1911

**érvénytelenség:** feltételé 510

– hivatal betöltésé 452, 458–461

– jogcselekményé 385, 390, 392, 415

– szavazaté 502, 513

– törvényé 418

– választásé 493, 496, 498, 506, 530, 534, 1129

**esketési felhatalmazás** 427, 435, 2132–2144

**esketési tilalmak** 1936–1947, 2145

**eskü** 1235, 2808–2811, 2926–2928

**esküvői szertartás** 2159–2160

**esperes** 1394–1406

**esperesi kerület** 1050

**Észak-Afrika** 59, 1041

**ésszerűség:** kiváltságé 288

– szokásé 215, 217

– törvényé 136, 188

**esztergomi (Esztergom-budapesti) érsek** 1155, 1156

**etika** 5, 6, 24

**eucharisztia** 723, 764, 1635–1720

– anyaga 1657–1660

**eucharisztikus kongresszus** 1017

**év** 616

**evangélium** 681

**evangéliumi tanácsok** 638, 1432–1433

**evilági dolgok rendjének az evangélium szerinti alakítása** 680, 681

**évszázados jogszokás** 123, 124, 216, 217

**exarcha** 1039

**exarchátus** 1039

**exceptio** – ld. kifogás

**excommunicatio** – ld. kiközösítés

**executor necessarius** – ld. szükségképpen végrehajtó

**executor voluntarius** – ld. szabad végrehajtó

**exegetikus módszer** 82, 83

**exempt egyházmegyék** 1135

**exempt intézmények** 1437

**exkardináció** 745–747, 751

**executio** – ld. ítélet végrehatása

*Extravagantes communes* 78

*Extravagantes Ioannis XXII* 78

– F –

**facultas** – ld. felhatalmazás

– habitualis – ld. állandó felhatalmazás

**facultates quinquennales** – ld. ötéves felhatalmazások 413

**fakultatív büntetés** 2265

**favor fidei** 2207–2220

**favor matrimonii** 1903

**febronianizmus** 83

**fegyelmi önállóság:** sajátjogú egyházé 350

**fejlődés** 1021

**felbonthatatlanság** 1890, 1892

**felbonthatatlanság kizárása** 2091–2093

**felbujtó** 2331

**félelem** 388–390, 504–506, 563, 2106–2115

**felelős engedelmesség** 654–655

**feleség** 338

**felfolyamodás** 2427, 2768

**felfolyamodó** 248, 251, 431, 432, 485, 868

**felfüggesztés** 432

– egyházmegyei zsinaté 1232

– mint büntetés 2362–2370

**felfüggesztett büntetés** 2412–2413

**felfüggesztődés:** hatalomé 431, 432, 1247

**felhatalmazás** 406, 412

**fellebbezés** 2427, 3108–3129

– pápa ítélete ellen 868

**felmentés** 53, 232, 256, 257, 291–312, 419, 544–545, 719–722, 779

– ténykétség esetén 173

**felmentéskéréssel egybekötött választás** 471, 536–547

**felmentői hatalom** 295–308, 545, 721, 1070

**feloldozás:** szentségi 406

**felosztatás:** egyházmegyei zsinaté 1232

**felosztás:** jogi személyeké 373, 375

**felperes** 2748

**felszentelés érvénytelensége** 799

**felszentelt személy** 400, 402, 445

**feltételek:** közigazgatási intézkedésben 238, 241, 242

– leiratban 271

– megegyezés útján végzett választáskor 532–535

**felügyelet** 1084, 1142, 2391

– társulásoké 836, 857

**felülvizsgálat:** szabályoké 1204

**felvétel:** szemináriumba 736–740

**fenntartás:** fogalma 298

– Szentszéknek fenntartott felmentések 298, 871

– engedélyek tisztségek betöltésére 780, 872

**ferendae sententiae** 2260–2265

**figyelmetlenség** 175

**figyelmeztetés** 2391, 2489

**filozófiai és teológiai tanulmányok:** szemináriumban 728–731

**Firenzei Zsinat (1439)** 1041, 1751  
**fizikai kényszer** 2104  
**fogadalom** 638, 1431–1433, 2005–2011  
– nyilvános 1432  
– ünnepélyes 1433  
– egyszerű 1433  
**foganatosítás** 234, 253, 270  
**fok:** rokonságé 343–344  
 **folyamatos idő** 610, 612, 613  
**fordítások:** az Egyházi Törvénykönyvről 97  
**forma commissoria** – ld. közvetítést igénylő forma  
**forma gratiosa** – ld. közvetlen forma  
**formális cselekmény:** katolikus hit (egyház teljes közössége) elhagyására 584  
**forráskritika** 83  
**főegyházmegye** 1138  
**főesperesség** 1050  
**főfellebbezés** 3122  
**főigazgató:** „hittudományi főiskoláé” 716  
**főpapi funkciók (liturgia)** 1146  
**főügy** 3005, 3008  
**francia-rajnai iskola** 71  
**Frank Birodalom** 60  
**frank uralkodók** 1042  
**futár** 2885

– G –

**Gallia** 1041  
**gallikanizmus** 83  
**garanciatörvény (olasz)** 1014  
**gazdasági tanács** 1129, 1267–1269  
**glossa ordinaria** 72, 75, 76  
**glosszaapparátusok** 72, 73, 75  
**glosszák** 72, 75, 83  
**gondatlanság** 2324, 2543–2544  
**gondnok:** (curator) 331 – ld. még: vagyionkezelő  
**gregorián misesorozat** 1719  
**gregoriánus reform** 65, 66–67, 1043  
**gyakorlati bevezetés:** egyházzjogi oktatásban 35, 38  
**gyakorlati teológia** 25  
**gyám** 328–329, 353  
**gyermek** 327, 331  
– rítusa 353, 354  
– rítusváltoztatása 357  
**gyermek kizárása** 2087–2089  
**gyermeknevelés** 2189  
**gyógyító büntetések** – ld. cenzúrák  
**gyónás** 406, 668, 1928  
– hangfelvétel készítése 127  
– gyakori 723, 764  
**gyónási kötelezettség** 1723

**gyónási titok** 1759–1761, 2534–2540  
**gyónó** 1762–1767  
**gyóntatás:** szeminaristáké 708, 713  
**gyóntatási felhatalmazás** 435, 950, 1736–1749  
**gyóntató** 406, 667, 713  
**gyóntatóhely** 437, 1733–1735  
**gyóntatói summák:** lásd: *summae confessorum* 79  
**gyökeres orvoslás:** házasságé 260, 410, 2236–2243  
**gyűrű** 771

– H –

**hagyomány** 12, 57  
**haladék** 2827–2832  
**halál:** megyéspüspöké 1121–1122  
**halálveszély** 112, 801  
**hallgatás:** hatóságé 248–251  
**halmazat** 2415–2416  
**hamis állítás** 262  
**hamis eskü** 2475  
**hamis gyűjtemények** 64  
**hamisítás** 2545–2553  
**háramlás** 370, 451, 492, 520, 546, 1125, 1127, 1128, 1143–1144  
**harmadrendek** 832, 1000  
**hármaskor feladat:** Krisztusé és az egyházé 400, 694, 861, 894, 1051–1052, 1076  
**hármaskor lista:** püspöki kinevezéskor 1064  
**hasonló esetekre hozott törvények** 198  
**hasznos (határ)idő** 490, 544, 611, 612, 613  
**hatalom** 1052  
 – zsinaté 1177–1178  
 – ld. még: egyházkormányzati hatalom  
**hatályvesztés:** leiraté 269  
**határidők** 462, 481, 482, 485, 492, 526, 617–618, 1065, 1072–1073, 1149, 2827–2832  
**határozat** 149, 150, 245–255, 868, 1177, 1217, 1231  
**hatóság** 364, 480  
**házasság** 682, 1853, 1876–2243  
**házasság felbontása a hit javára** 982  
**házasság színlelése** 2079–2098, 2100  
**házassági akadályok** 1948–2046  
 – felmentésük 298  
 – fogalmuk 767  
 – titkos 405  
**házassági anyakönyv** 2161–2164  
**házassági beleegyezés** 1893–1895, 2116–2122  
**házassági elbocsátó** 2148–2149  
**házassági hirdetés** 1932–1934  
**házassági ígélet** 1914–1916  
**házassági kísérlet** 1846, 2558–2566  
**házassági kötelék** 2187  
 – felbontása 2195–2220  
**házassági pasztoráció** 1917–1925



- házassági semmisségi perek** 3179–3216  
**házassági tanú** 2131  
**házassági tilalmak** 1958–1961  
**házasságjog** 21, 28  
**házasságkötés** 390, 766, 767  
**házasságkötés formája** 989  
**házasságkötéshez való jog** 1896–1898  
**házastársak** 338, 345, 602  
– rítusának átvétele 357, 359  
**házastársak különválása** 3217–3219  
**helybeli** 332  
**helybenlakás** 464, 759, 1087, 1088, 1108, 1375, 1392, 2575–2577  
**helyettes: végrehajtóé** 243  
**helyi egyház** 1027  
**helyi egyházi jogi gyűjtemények** 60, 68  
**helyi ordinárius** 305–306, 409, 1023–1024  
**hét** 616  
**hiányosságok: jogcselekményé** 386–392  
**hierarchia: jogszabályoké** 105  
– elve 416, 655  
**hierarchikus felfolyamodás** – ld. közigazgatási felfolyamodás  
**hierarchikus közösség (communio hierarchica)** 861, 886, 1051, 1208, 1209  
**hierarchikus szerkezet: egyházé** 862, 1041  
**Hispania** 1041  
**hit** 19, 660, 726, 897, 956, 978, 980, 1077, 1142, 1177  
**hitbeli engedelmesség** 1451–1452  
**hitehagyás** 1845, 1858, 2459–2462  
**hiteles törvényt magyarázat** 148, 190–193  
**hitelesített másolat** 2848  
**hitoktatás** 660, 679, 688, 732, 997, 1476–1484  
**hitoktatók** 1484  
**hittanárképzés** 706  
**Hittani Kongregáció** 127, 975–983  
– ítélkezése büntető ügyekben 980  
**hittankönyvek** 1483  
**hittudományi főiskolák** 708  
**hitvallás: 1541–1551**  
– bíborosoké 948  
**hivatal** 431, 438–470, 607, 686–687  
– átadása 449, 471  
– birtokbavétele 1071–1074, 1102, 1131–1132  
– elvesztése 551–591  
– klerikusoké – ld. egyházi hivatal  
– bitorlása 2517–2518  
**hivatalok a római kúriában** 1003–1010  
**hivatalos jogi személy** 364, 367, 373, 374–375  
**hivatalos társulások** 479, 826, 827, 829, 835, 842, 844–855  
**hivatalvezető** 1236–1237  
**hivatásgondozás** 697–699  
**holtak nyilvánítás** 551, 3224–3227

**homilia** 690, 1470  
**homoszexualitás** 2060  
**hónap** 616  
**hozzájárulás az egyház szükségleteinek fedezéséhez** 671  
**hűség kizárása** 2090  
**hűségeskü** 1551

– I –

**Ibériai-félsziget** 1042  
**idegen** 332, 422  
**idézés** 2616, 2872–2883  
**idő** 597–600  
   – letelte 433, 552, 592  
**időszámítás** 609–618  
**igazhitűség** 2461  
**igazságos rend** 5, 24  
**igazságosság** 6, 52, 56  
**igazságosság elve** 2253  
**Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa** 1008  
**Ígélet:** hivatal hűséges ellátására 1235  
**ígérő eskü:** felmentése 98  
**igeszolgálat** 1459–1484  
**illem** 3  
**illetékesség** 264, 428, 446  
**illetékességi jogcímek** 2643–2656  
**illetékességi viták** 2656  
**illetéktelen szentelés** 2519–2524  
**imádság** 1559  
**imakönyvek** 1531  
**imperativitás:** a jogi norma jellegzetessége 3  
**impotencia** 1979–1985  
**in pectore kinevezett bíborosok** 936  
*Index librorum prohibitorum* 81  
**indoklás:** egyedi határozaté 247  
**infans** – ld. gyermek  
**inhabilitáló törvények** – ld. személyt jogilag képtelenné tevő törvények  
**inkardináció** 465, 742–751, 753, 755  
**inkvizíciós segédkönyvek** 79  
**institucionalizmus** 5  
**institúciós módszer** 82  
**institutio** – ld. hitoktatás  
*Institutiones Iuris Canonici* 82  
*Institutiones Iustiniani* 82, 85  
**instructio** – ld. utasítás  
**interdictum** – ld. egyházi tilalom  
**internunciatus** 1015  
**interpoláció** 64  
**interszubsjektivitás** 3  
**intézkedés** 382  
**intézmény** 203

- intézményes jog** 2, 5, 6  
 – egyházban 11, 12
- intézményes szankcionáltság:** a jogi norma jellegzetessége 3
- intimszféra védelme** 667
- investitúra** 475
- irányelvek:** a CIC átdolgozásához 87–88  
 – a keleti kodifikációhoz 108
- írásbeliség:** áthelyezés elmaradásáé 583  
 – egyedi határozatáé 247  
 – engedélyé 357  
 – exkardinációé 745  
 – hivatal betöltéséé 470, 525, 528  
 – hivatal birtokbavételéé 1074  
 – kérelemé 248  
 – közigazgatási intézkedésé 235  
 – leiraté 256  
 – lemondásé 566, 574  
 – szemináriumi képzésé 717–722
- irgalom** 2255
- irodaigazgató** 1074, 1102, 1239, 1255–1260
- irregularitas** 1842–1852, 1857
- irritáló törvények** – ld. jogcselekményt érvénytelenítő törvények
- ismétlődő kötelezettségek** 312
- Isten igéje** 659–660
- Isten népe** 34, 43, 619–620, 682, 956, 1031, 1032, 1033, 1034, 1037, 1185
- isteni jog:** egyházban 13, 14, 15, 47, 52, 56, 100, 102, 163, 164, 202, 215, 321, 328, 362, 602, 636, 882, 1185, 1187
- isteni rendelkezés** 362, 438, 440
- isteni törvény** 53, 292
- Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció** 988–989
- Itália** 1041
- Itália prímása** 876
- ítélet** 293, 2616, 3044–3091  
 – pápai 868
- ítélet előkészítő cselekményei** 419
- ítélet végrehajtása** 3142–3147
- ítélethozatal** 3071–3080
- ítélőképesség súlyos hiánya** 2054–2058
- ítélt dolog** 55
- ittasság** 2308, 2319
- iurisdictio** – ld. egyházkormányzati hatalom
- ius divinum*** – ld. isteni jog
- ius humanum ecclesiasticum*** 26, 49, 1188
- izgatás** 2494–2496
- J –
- janzenizmus** 83
- javadalmi rendszer** 461, 773, 872
- jegyeskurzus** 1920
- jegyesoktatás** 1921

- jegyesvizsgálat** 1929–1935  
**jegyesek naplója** 1930  
**jegyző** 1239, 2745  
– egyházmegyei hivatalban 1256–1260  
– választáson 515–516  
**jegyzőkönyv** 254, 1102  
**jelöltek jegyzéke** 1063  
**jó hír védelme** 667  
**jog általános elveinek alkalmazása** 198, 200  
**jog bevezetésének szándéka** 213, 214  
**jog:** fogalma 1  
– tételes (pozitív) 2  
– intézményes 2  
– az egyházban 11, 12, 16, 17  
– igazságosságé 52  
– gyakorlása 324  
**jogbiztonság** 52, 56  
**jogcselekmény** 380–398  
– lényeges elemeit meghatározó törvény 293  
**jogcselekményt érvénytelenítő törvények** 158, 184, 324  
**jogelméleti kategóriák az egyházjogban** 33  
**jogerő** 431  
**jogerőre sohasem emelkedő ítéletek** 3137–3141  
**jogerős ítélet** 3130–3141  
**jogfejlődés** 96, 104  
**jogfilozófia** 8  
**jogforrás:** fogalma 99  
– fajtái 100  
**joghatóság(i hatalom)** – ld. egyházkormányzati hatalom 406, 444  
**joghézag** 198–200  
**jogi karok** 27, 28  
**jogi képesség** 121  
**jogi módszer** 7, 8, 19, 33–34  
**jogi szaktudományok** 7  
**jogi személy kiváltsága** 278, 282, 283  
**jogi személyek** 361–378, 708, 825, 827, 856, 1044, 1137, 1150, 1157–1159, 1181, 2293  
**jogi szervezettség az ősegyházban** 42–44  
**jogi tanácsok (consilia)** 79  
**jogi tény** 160, 380  
**jogilag önálló rítus szerinti egyház** – ld. sajátjogú egyház  
**jogintézmények** 56, 203, 293  
– teológiai alapjaik 35  
**jogintézmények a római kúriában** 1011  
**jogképesség** 320, 321, 322, 324, 325  
**jogkétség** 171, 174  
**jogok gyakorlásának korlátai** 676  
**jogos védelem** 2299, 2312  
**jogpolitika** 8  
**jogrend** 361, 380  
– formális 2

- lényegi 2
- jogrendszer** 6
- jogsegély** 2664–2667
- jogszabály** 7, 123, 126, 619
  - jellemzői 136
- jogszociológia** 8
- jogszokások:** és a CIC 123, 132, 188, 204–217, 236
  - a törvény legjobb magyarázója 207
  - elvetett 212
  - és kiváltság 276, 1155
  - kora 215, 216
  - törvény szerinti 206, 207, 217
  - törvénytörlő 206, 216, 217
  - törvényrontó 206, 216, 217
- jogtalanul okozott félelem** 388–389
- jogtörténet** 8, 35
- jogtudomány:** tételes jogtudomány 7, 18
- jogtudósok tanítása** 100
- jogügylet** 326, 382
- jogvélelem** 327, 429, 2998–3000
- jóhiszeműség** 597–598
- jóváhagyás** 1527
  - határozatoké 1206
  - szabályzatoké 314, 317, 848
- jóvétező büntetések** 591, 2258, 2374–2387
- jövevény** 332
- jövőre vonatkozás:** törvényé 160–163
  - feltételé 2099–2101
- juditium contentiosum** 2601
  
- **K** –
- Kanada** 1020
- kánoni forma** 2123–2149
- kánoni hagyomány:** a CIC magyarázatában 130–131, 292
- kánoni jogrend** 13, 14
- kánoni küldetés** 1202, 1209
- kánoni látogatás** 608, 1089–1090, 1143
- kanonizálás:** isteni jogé 163, 164
  - állami törvényeké 201–202
- kánonjog:** fogalma 9, 16, 17
  - módszere 18, 33–34
  - oktatása 27–38, 731
- kánonjogi fakultások** 27, 30, 32
- kánonjogi intézetek (fakultás jelleggel)** 30, 38
- kánonjogtudomány** 18, 30, 71, 72, 75, 79, 82, 83
  - ágai 21
- kánonmagyarázat elvei** 68
- kanonok** 1222, 1306–1309
  - szabályozott 1427
- kánonok** 9, 59

- kanonoki stallum** 265  
**káplán** 441, 448, 1387–1393  
**kápolna** 1668  
   – szentszéki követségen 1023  
**káptalan** 363, 997, 1058, 1059, 1124, 1126, 1300–1309  
**káptalani helynök** 1126  
**káptalani szabályzatok** 1300, 1304  
   – átdolgozásuk 129  
**kár** 302, 398  
**karoling reneszánsz** 63–65  
**káromlás** 2477  
**kártérítés** 251, 398, 3241  
**katekizmusok** 997, 1532  
**katekumenek** 321, 630  
**katolikus egyetem** 1002, 1173, 1507–1512  
**katolikus egyház** 362  
   – szuverenitása 1013–1014  
**katolikus egyház (teljes) közösségét elhagyók** 169, 458, 500  
**Katolikus Egyház Katekizmusa** 634  
**katolikus egyház teljes közössége** 324, 455–456, 626–629, 1637  
**katolikus egyházban keresztek** 166–168  
**katolikus iskola** 1002, 1499–1503  
**katolikus név használata** 664, 838–839  
**katolikus nevelés** 1497–1498, 2465  
**Katolikus Nevelés Kongregációja** 1001–1002  
**katonai ordinariátus** 119, 1047, 1418 – ld. még: tábori püspökség  
**katonai szolgálat: klerikusoké** 785–787  
**kedvező kiváltság** 279  
**kegy** 256, 257, 266, 280, 807  
**kegyes alapítványok** 997  
**kegyuraság** 475–477  
**Keleti Codex** – ld. *Codex Iuris Canonici Orientalis* és *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*  
**Keleti Egyházak Kánonjainak Kódexe** – ld. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* 98  
**Keleti Egyházak Kongregációja** 984–987  
**keleti egyházjog** 1290, 1299, 1316  
   – kodifikációja 98, 107  
**keleti katolikus egyházak** 98, 107, 110  
**keleti katolikusok** 109  
   – a CIC kánonjai nem kötelezik őket 111  
   – közvetve kötelezhetik 112, 985, 986  
**keleti rítusú püspökök: a püspöki konferenciában** 1182  
**keleti területek** 986  
**keletkezési jogforrások** 100–101  
**Keletrómai Birodalom** 1042  
**kényszer** 666  
   – ellenállhatatlan 387  
**képtelenség a házassági lényegi kötelezettségeinek vállalására** 2059–2063  
**képviselő** 2774–2789  
**képviselő (parlament): klerikus nem lehet** 778, 779

- jogi személyé 367, 368, 1085
- természetes személyé 1092, 1176
- képviselő útján kötött házasság** 1945, 2117
- képzettség megszerzése** 691
- kérés:** leiraté 258–260
- kereset** 2763–2764, 2770–2773
- kereset halmazat** 2771
- keresetlevél** 2856–2871
- kereskedés** 782–783
- kereszteltek anyakönyve** 359, 1613–1615
- Keresztény Egység Pápai Tanácsa** 985, 1008
- keresztény nevelés** 660, 683
- keresztény tanítás megismerése** 684
- keresztkút** 1589
- keresztség** 1580–1615
  - alapja a személyiség és az egyháztagság 322, 323
  - és a hívők rítusa 353, 400, 456, 627, 630, 660, 677, 679, 763, 776
- keresztszülők** 1608–1610
- keresztvíz** 1582
- kérvény** 248, 807
- késlekedés** 302
- későbbi egyetemes és korábbi részleges törvény viszonya** 186–187
- kétség** 171–174, 267
- kézbe áldozás** 1686
- kezesség** 784, 797
- kézfeltétel** 1798
- kiadás körülményei:** törvényt magyarázat eszköze 195
- kiérdemesült** – ld. érdemesült
- kifogás** 2765–2770, 2821–2825
- kihallgatás** 2921–2924
- kihirdetés:** általános végrehajtási határozatoké 226
  - szentszéki megállapodásoké 116
  - törvényé 141–143
  - utasításoké 230
  - zsinati határozatoké 890, 1177
- kijelölés:** utódé 472
- kijelölt bíróság** 2696–2699
- kiközösítés** 432, 458, 849, 2343–2356
  - önmagától beálló 127, 500
- kilépés:** egyházból lehetetlen 323
- kinyilatkoztatás** 12, 13, 47, 100, 136
- kinyilvánítás** 556, 585 – ld. még: megállapítás
- kirográf** 153
- kísérlet** 2326–2328
- kísérleti jogszabályok** 94, 95
- kiskapuk:** a jogban 3
- kiskorúak** 326–329, 337, 2310
- kisszeminarium** 700–701
- kitett gyermek** 342
- kitiltás** 2283

- kiváltságok és a CIC** 122, 219, 232, 256, 273, 290, 312, 1155
- kívánságok előadása** 656
- kizárás a közösségből** 43
- kizárólagosság:** Liber Extráé 74
- 1917-es CIC-é 85
  - CIC-é 103
- klerikus állapotból való elbocsátás** 799
- klerikus társulások** 828–830
- klerikusi állapot elvesztése** 584, 799–808
- klerikusi intézmények** 1435
- klerikusi társulások** 997
- klerikusok** 530, 584
- fogalma 632–637, 677, 694
  - inkardinációja 742–751
  - képzése 694–741
  - kötelessége és jogai 752–798
- Kléruskongregáció** 997
- koadjutor** 469, 1182, 1184, 1185
- koadjutor püspök** 1056, 1064, 1092, 1097, 1100–1111, 1171, 1182
- kodifikáció** 30, 84–98, 107
- kolduló rendek** 1427
- kolláré** 771
- kollegialitás** 957, 1018, 1185, 1187, 1190
- kommentárok** 79, 83 ld. lecturák
- kompromisszum:** pápaválasztáskor 879
- ld. még: megegyezés
- konciliarizmus** 77
- kongregációk** 962–963, 970–1002
- kongregációk határozatai** 81, 221
- konklávé** 881
- konkordanciák** 79
- konkordátum** 115, 116, 706
- konstantini egyházbéke** 58
- konzisztoriális bulla** 151
- konzisztórium** 937–940
- konzultorok:** kongregációké 972
- korábbi törvények és a CIC** 127–131
- korhatár** 558 – ld. még: életkor
- korhiány** 1973–1978
- szenteléshez 298
- kormányzói feladat:** megyéspüspöké 1081
- korruptió** 461
- könyvek, írások** 1526
- könyvnyomtatás** 77
- körmenet** 1371, 1702
- kötélék** 1986–1993
- kötélékvédő** 2741–2744, 3040
- kötelességek és jogok:** krisztushívőké 642–676
- kötelező büntetés** 2265
- kötelező erő:** törvényeké 160–188



- kötelező ünnep** 1078
- követek (államoké)** 938
  - pápai 1015, 1016–1024
- közbeszóló ítélet** 3004
- közfelkiáltás** 879
- közfunkciók:** az egyházban 681, 686–687
- közigazgatás:** fogalma 218
- közigazgatási bíróságok** 459
- közigazgatási felfolyamodás** 3264–3283
- közigazgatási hatóság** 236, 239, 247, 292
- közigazgatási intézkedések** 218–219, 231–312
- közigazgatási jog** 21
- közigazgatási peres eljárás** 2603–2606, 2713–2714
- közigazgatási segédkönyvek** 79
- közigazgatási szervek jogalkotása** 100
- közismertség** 182–183, 500–501
  - cselekményé 183
- közjó** 133, 273, 674, 676
- közlés:** áthelyezése 574
  - egyedi határozaté 254
  - elmozdítása 583
  - hivatalvesztése 554–557
  - lemondása 565, 569
- közlöny** 142
- közokirat** 2937
- közösség, amelynek törvény adható** 139–140, 213
  - katolikus egyházé 625, 626, 648–651
  - részegyházaké 1026, 1133
- közösségi élet:** klerikusoké 757
- központi hatóságok:** a római kúriában 962 – ld. még püspökök testülete
- Központi Statisztikai Hivatal** 968
- köztévedés** 437
- köztisztesség** 2039–2043
- közvetett engedélyezés:** kiváltságoké 276
- közvetett félelem** 2112
- közvetítést igénylő forma:** közigazgatási intézkedéseké 234
  - leiraté 261, 270, 272
- közvetlen forma:** közigazgatási intézkedése 234
  - leiraté 261, 271
- közvetlen hatalom** 871, 1069
- krisztushívó** 621
- krisztushívók** 621–641
  - kötelességeik és jogaik 642–676
- krisztushívók „rítusa”:** sajátjogú egyházhoz tartozás 399
- krisztusi törvényhozói tevékenység** 48, 1155 – ld. egyházkormányzati hatalom
- krizmaszentelési mise** 1667
- kronológikus gyűjtemények** 59, 60
- Kultúra Pápai Tanácsa** 1008
- kumulatív jog** – ld. még: versengő illetékesség
- kúriai tisztségek:** bíborosoké 942, 945

**kutatási és közlési szabadság** 665  
**különleges jogokkal felruházott segédpüspök** 1099, 1104, 1105, 1106  
**különös törvények** 157  
**különválás** 2221–2228  
**külső fórum** 24, 404–406, 435, 470  
**külsőség: a jogi norma jellegzetessége** 3  
**kváziplébános** 1414

– L –

**laicizálás** 799–807  
**laicizált klerikus jogállása** 808–809  
**laikusi intézmények** 1435  
**laikusi társulás** 828–830  
**laikusok** – ld. világiak  
**lakás: „érdemesült” megyéspüspöké** 1095  
**lakóhely** 264, 332–341  
**lakóhely nélküli** 332  
**Laodikeiai Zsinat** 1041  
**latae sententiae** 1120, 2260–2264  
**Lateráni Szerződés (1929)** 1014  
**Lateráni Zsinat II. (1139)** 2484  
**Lateráni Zsinat IV. (1215)** 73, 1751  
**latin egyház** 106, 111, 353, 355, 1152, 1179  
**latin: a törvénykönyvek hivatalos nyelve** 97  
   – ismerete 727  
**lecturák** 75  
**legatus a latere** – ld. oldalkövet  
**legatus natus** – ld. született követ  
**legatus** – ld. követ  
**legfőbb egyházi hatóság** 862–895, 1040  
**legfőbb hatalom két alanyának kérdése** 863–864, 888  
**lehetetlenre senki sem kötelezhető** 250  
**lehetségesség: törvény tartalmáé** 136, 188  
**leirat** 232, 256–272, 799, 800, 808  
   – bemutatása 270–271  
**lektor** 677, 690  
**lektorátus** – ld. szolgálatok  
**lelkek java** 779  
**lelkek üdvössége** 51, 52, 136, 273, 310, 465  
**lelkész** 1413–1425  
   – társulásé 853–855, 860  
**lelki cél** 438, 858  
**lelki élet** 604, 662  
**lelki javak** 656, 659  
**lelki képzés: szemináriumban** 723–725  
**lelkigyakorlat** 723, 764  
**lelkiigazgató** 712–713  
**lelkiismeret** 404–405, 598  
**lelkipásztor** 687  
**lelkipásztori szolgálat** 764

- lelkipásztori funkció:** kánonjogé 35  
 – megyéspüspöké 1075, 1179  
 – zsinatoké 1178
- lelkipásztorkodástan** 25, 33, 731–735
- lelkiségi mozgalmak** 662
- lemondás:** egyházmegyei kormányzóé 1131  
 – hivatalról 552, 558, 559–570, 946  
 – kiváltságokról 285–286  
 – koadjutoré és segédpüspöké 1111  
 – megbízásról 433  
 – megyéspüspöké 1093–1095  
 – pápáé 884  
 – plébánosé 1382
- lényegi tévedés** 244, 263, 563
- levél** 300
- levéltárak** 1261–1266, 1378
- Lex Ecclesiae Fundamentalis* 92, 643
- lex privata:** kiváltság 275
- Liber Extra* 74
- Liber Sextus* 76, 200
- liberalizmus** 80
- Libri duo de synodalibus causis:* Prümi Regino gyűjteménye 65
- licenciátus** 715, 1057, 1244
- lista:** püspöki szék akadályoztatása esetére 1113, 1116, 1117
- litterae apostolicae** – ld. apostoli levél
- liturgia** 1552–1558
- liturgika** 731
- liturgikus jog** 21, 113–114, 319, 351, 989
- liturgikus könyvek** 113, 989, 1211, 1530
- liturgikus öltözet** 1663–1664
- liturgikus szolgálat:** főpapi 1107  
 – plébánosé 1365–1372  
 – világiaké 690
- liturgikus törvényhozás** 1556
- logosz** 136
- lovagrendek** 1427
- Löven:** kánonjogi fakultás 30
- Lublin:** kánonjogi fakultás 30
- lucidum intervallum** 331, 2294
- M –
- maga egészében újra rendezés:** törvény megszűnési módja 186
- magán jogi személy** 364, 367, 377
- magánál a jognál fogva** 579, 584
- magánegyháziság** 475
- magánokirat** 2939
- magántársulások** 826–827, 833–834, 843, 856–860
- magisterium** – ld. tanítóhivatal
- magyar görögkatolikus egyház** 352
- Magyar Katolikus Püspöki Kar (Konferencia)** 445, 588, 703, 1156

- Magyar Köztársaság** 119  
**Magyar Népköztársaság** 118  
**magyarázat:** – egyedi hatósági 190, 193  
 – felmentésé 311  
 – hiteles 190–193  
 – kiterjesztő vagy leszűkítő 192  
 – magán 190, 193  
 – megbízotti hatalomé 426–427  
 – megvilágító 192  
 – szabályai 194–197  
 – szokásszerű 190, 193  
 – törvény módjára kiadott 191  
 – törvényé 189–197  
 – tudományos 190  
**Magyarország** 112, 771, 780, 825, 1051, 1055, 1060, 1165, 1217, 1377, 1418, 1419, 1467–1468, 1472  
**Magyarország prímása** 1155  
**Mária-tisztelet** 723, 764  
**más rítusú hívők:** mint valamely püspök saját hívei 351  
**más vidékre áttelepülő papok** 735  
**matrimonium mixtum** – ld. vegyes házasság  
**megalapítás:** hivatalé 438, 440  
**megalapozás:** egyházjogé 40–45  
**megbízott lelkivezetők:** szemináriumban 712–713  
**megbízotti hatalom** 295, 311, 411–413, 423–425, 1205  
**megegyezés útján végzett választás** 372, 528–535, 539  
**megelőzés:** megbízottak között 429  
**megengedő törvény** 158, 294  
**megerősítés** 451, 471, 522–527  
 – kérése 522  
**megerősítésre nem szoruló választás** 471, 521  
**megfigyelők:** egyházmegyei zsinaton 1221, 1225  
**megfosztás:** hivataltól 590–591, 1096, 2380  
 – kiváltságtól 289–290  
**meghatározatlan büntetés** 2266–2267  
**meghatározott büntetés** 2266  
**meghosszabbítás:** leiraté 269  
**megismerési jogforrások** 102  
**megkötött és elhált házasság** 1907  
**megkötött házasság** 1906  
**megsemmisíthető jogcselekmény** 386, 388, 390, 391, 459  
**megszentelt élet** 638–639, 1426–1427  
 – intézményei 748, 1431–1439  
**Megszentelt Élet Intézményei és az Apostoli Élet Társaságai Kongregációja** 999–1000  
**megszentelt élet új formái** 1440  
**megszentségtelenítés** 2503–2504  
**megszűnés:** jogi személyé 376–379  
**megtagadás:** leiraté 264  
**megtestesülés** 45  
**meztévesztés** 392, 563, 2071, 2076–2078, 2288

- megüresedés:** hivatalé 511, 575  
**megváltás** 10  
**megvesztegetés** 2529–2530  
**megyéspüspök** 264, 407–410, 416, 418, 464, 473, 474, 573, 575, 949, 950, 1064, 1067–1096, 1098, 1102, 1182  
– elmozdítása 591, 768  
– felmentői hatalma 297  
**megyéspüspökkel egyenlő megítélés alá eső főpásztorok** 1068, 1182  
**mellékes fellebbezés** 3122  
**mellékes ügyek** 3001–3024  
**méltányosság** 53, 54, 198, 199, 310, 375, 669  
**méltóság:** bíborosoké 925  
– emberi személyé 680  
– krisztushívőké 623  
– pápáé 875  
**mens legislatoris** – ld. törvényhozó szándéka  
**mentő körülmények** 2295–2303  
**metropolita** 1088, 1119, 1125, 1127, 1128, 1136, 1138–1149, 1166–1170, 1178, 1231  
**metropolitai bíróság** 2695  
**metropolitai egyház (sajátjogú)** 1160  
**Mexikó** 1020  
**Milánó** 106  
**mindenkit egyénileg érintő ügyek** 372, 528  
**minister sacer** – ld. felszentelt személy  
**miniszter** 778  
**minor** – ld. kiskorú  
**minősített tiszteleti félelem** 2109  
**miseadomány** 1703–1720  
**miseadományokkal való nyereszkedés** 2527–2528  
**misepénz** 606  
**misézés** 1647, 1649–1652  
– naponként 764  
**misézés nyelve** 1661–1662  
**misézési kötelezettség** 606, 1648  
**misszió** 653  
– képzésben 733, 817, 996, 1075  
**missziótevékenység** 1485–1490, 1493–1494  
**misszionárius** 1490  
**missziós jog** 21  
**missziós tanács** 1277  
**missziós területek** 996  
**misztérium:** egyház a kánonjogban 34  
**moderator studiorum** 716  
**módszer:** jogi 7, 19  
– egyházjogi 11, 18, 33–34, 82  
– teológiai 19, 665  
**modus vivendi** 115  
**monasztikus szerzetesek** 1427, 1429  
**morális kényszer** 2105–2115  
**morálteológia** 6, 19, 24, 731

**mos** 205  
**motu proprio** 146  
**mózarab „rítus”** 106, 350  
**múltra vagy jelenre vonatkozó feltétel** 2102–2103  
**munkajog** 588  
**munkaviszony** 445, 693  
**München: kánonjogi intézet** 30  
**müncheneri iskola** 16  
**Művészeti és Történeti Örökség Megőrzésének Pápai Bizottsága** 998

– N –

**nagyérsek** 349, 907, 911, 985  
**nagyérseki egyház** 1160  
**nagykorú** 327, 617  
**nagykorúsított személy** 337, 340  
**nagyobb eljárás** 408  
**nagyszeminárium** 706 – ld. még szeminárium  
**nap** 615  
**Navarrai Egyetem** 30  
**navarrai iskola** 16  
**nem illő tevékenységek** 775–776  
**nem katolikus keresztények** 850  
**nem katolikusok** 1021, 1075  
   – katolikusnak keresztelt gyermekük rítusa 354  
   – katolikus egyház teljes közösségébe lépéskor rítusuk 360  
**nem keresztények** 1021, 1075  
   – gyermekük rítusa 355  
**nem létező házasság** 1912  
**nem létező jogcselekmény** 385, 387  
**nemzetiségek pasztorális ellátása** 1075  
**nemzetközi jog** 1014, 1015  
**nemzetközi megállapodások** 115–119, 1058, 1060–1061  
   – viszonyuk a CIC-hoz 117  
**nemzetközi szervezetek** 1016  
   – püspöki konferenciáké 1211  
**nemzetközi társulások** 831, 845  
**Nemzetközi Teológiai Bizottság** 975–977  
**neofitaság** 1855  
**népek együttműködése** 1021  
**Népek Evangelizációjának Kongregációja** 995  
**népért való mise** 708, 1376  
**népi vallásos gyakorlatok** 989  
**nevelés** – ld. keresztény nevelés  
**Niceai Zsinat (325)** 1134  
**nisi** 238  
**norma normata: a tételes jog sajátossága** 5  
**normae: műfaj** 225  
**Normák** 48, 51, 219  
**normatív jog (objektív jog)** 4, 219  
**notarius** – ld. jegyző

**notorietas** – ld. közismertség  
**noviciátus** 121  
**nőrablás** 2012–2014  
**nős diakónusok** 589, 677, 766–767, 793  
**nullius apátság, ill. prelatúra** – ld. területi apátság, ill. prelatúra  
**nuncius** 1015  
*Nuntia* 108  
**nyelv:** mint személyi részegyház alapításának kritériuma 1048  
 – törvénykönyveké 97  
**nyelvek:** oktatásuk a szemináriumban 727  
**nyilvános akadály** 1954  
**nyomozati elv** 2801, 2803  
**Nyugat pátriárkája** 876  
**Nyugat-Európa** 61  
**nyugdíj** 587, 795  
**nyugdíjas püspökök** 1182

– O –

**objektív jog** 4, 219, 275, 285, 292  
**obreptio** – ld. hamis állítás  
**odaígérés:** hivatalé 469  
**oeconomus** – ld. vagyonkezelő  
**óegyház joga** 57  
**ok:** súlyos, ésszerű vagy megfelelő 55, 338, 428, 560–561, 572, 573, 579–581, 842, 854  
 – felmentése 309–310, 805  
**ókatolikusok** 354  
**okirat** 2934–2942  
**okirat-hamisítás** 2552–2553  
**okirati eljárás** 385, 3210–3216  
**okmányok:** szemináriumi felvételhez 737  
 – püspöki szinódusé 900  
**oktatás:** kánonjogé 27–38  
 – a zsinat előtt 30  
**olasz laikus iskola** 16  
**Olaszország** 465  
**oldalági rokonság** 343, 344, 2025–2027  
**oldalkövet (pápai)** 942, 1017  
**optálás:** bíborosi testületben 931  
**óra** 614  
**ordinárius** 126, 264, 289, 299, 304, 408, 409, 410, 414, 871, 1239, 1249  
**ordinatio** 1797–1800  
**ordinationes:** műfaj 225  
*Orientalium Ecclesiarum* 107  
**országos társulások** 831, 845  
**ortodoxok** 354, 360  
*Osservatore Romano (L')* 968  
**osztrák konkordátum (1855)** 116

– Ö –

**ökumenizmus** 1075

**öltözék:** bíborosi 954  
 – klerikusi 769–771  
**önálló jogszabályok** 132, 137, 220  
**öngyilkossági kísérlet** 1850  
**önkéntes elállás** 2327  
**önkéntesség:** lemondásé 563  
**önkormányzat** 314  
**önmaga bemutatása** 483  
**önmagára leadott szavazat** 483, 512, 533  
**önmagától beálló büntetés** – ld. latae sententiae  
**önmegtartóztatás** 765, 766, 767  
**örménykatolikusok** 112  
**örökbefogadás** 347, 354  
**örökérvényű filozófiai örökség** 729  
**öröklés:** hivatalé 472  
**örökös akadályok** – ld. irregularitas  
**összeegyeztethetlenség (összeférhetetlenség):** hivatalé 463–465  
**összeférhetlenség** 2794–2795  
**összehívás:** zsinaté 1167  
**ötévenkénti jelentés** 1091

– P –

**pallium** 944, 1147–1149  
**Pamplona** 30  
**Pannonhalmi Főapátság** 1033  
*Panormia Ivonis Carnutensis* 67  
**pápa** 862, 863, 885, 1018, 1148–1149  
 – felmentői hatalma 298  
 – hatalma 407, 416, 418, 451, 866–874, 888, 890, 898, 903  
 – hivatala 472  
**pápához folyamodás** 2662–2663  
**pápai áldás** 1368  
**Pápai Állam** 1001  
**pápai beszédek** 195  
**Pápai Biblikus Bizottság** 975–976  
**Pápai Ház Prefektúrája** 1011  
**pápai intézkedés** 1122–1123  
**pápai intézkedés elleni felfolyamodás** 2492–2493  
**pápai jogalkotás** 81, 84  
 – törvények 151–154  
**pápai jogú intézmények** 1434  
**pápai kitüntetés** 260  
**pápai körlevelek** 195  
**pápai követek** 1012–1024, 1063–1064, 1182  
**Pápai Latin-Amerika Bizottság** 994  
**Pápai Liturgikus Ünnepségek Hivatala** 1011  
**Pápai Missziós Művek** 996  
**pápai primátus** 83, 84, 899, 1041 – ld. még: pápa  
**Pápai Szalézi Egyetem** 30  
**pápai tanácsok** 1007–1008



**Pápai Törvénytárgyaló Tanács** 191, 1008  
**pápai udvar** 58  
**pápai ügylevelek** – ld. dekretálisok  
**pápaválasztás** 878–882  
**papi civil** 77  
**papi hatalom** 48  
**papi rend** 460  
**papi szenátus** 997, 1222, 1275–1290  
**papnevelés szabályzata** 704–705, 711  
**papnevelő intézetek** – ld. szemináriumok  
**papok** 307–308, 1075  
**papok és megyéspüspökök kapcsolata** 1075  
**parancsoló törvények** 158  
**párhuzamos helyek: törvénytárgyalatok eszközei** 195  
**parlament** 780  
**pártok (politikai)** 781  
**pasztorális gyakorlat** 734–735  
**pasztorális tanács** 997, 1222, 1310–1316, 1343  
**pasztorálpszichológia** 777  
**pátriárka (keleti katolikus)** 907, 911, 926, 985, 1024  
**pátriárkai egyház** 1160  
**pátriárkátus** 349, 1027, 1152–1154– ld. még: pátriárkai egyház  
**pátriárkátuson kívüli metropoliták** 907, 911  
**Pázmány Péter Katolikus Egyetem** 38  
**pecsét** 1378  
**penitenciárius kanonok** 1245, 1309, 1741  
**per compromissum** – ld. megegyezés útján végzett választás  
**perbeli beismerés** 2929–2931, 2933  
**perbezárás** 2900, 2902, 3030–3036  
**percím** 2894–2895  
**peregyezés** 3234–3240  
**peres iratok** 2842–2854  
**perfelvétel** 2890–2897  
**perfolyamat elévülése** 2904–2910  
**perjog** 21, 669  
**perkérdés** 293  
**perköltség** 2616, 3052, 3158–3160  
**perközvetítés** 3025–3029  
**perszónalunio: egyházmegyéké** 465  
**pertől való elállás** 2911–2914  
**Péter tisztsége** 48, 863–865, 1018, 1041  
**plébánia** 375, 450, 1049, 1317–1343  
– nem részegyház 1027  
**plébániai gazdasági tanács** 1333  
**plébániai javak kezelése** 1374  
**plébániai jogok: szeminárium felett** 708  
**plébániai kormányzó** 473, 1385–1386  
**plébániai lakóhely** 336  
**plébániai pasztorális tanács** 1334  
**plébános** 307–308, 344, 1344–1386

- plébánosok áthelyezése** 3284, 3298–3305  
**plébánosok elmozdítása** 3284–3297  
**plena communio** – ld. katolikus egyház teljes közössége  
**plenáris zsinat** 305, 1161, 1163, 1165, 1167, 1168  
**poenae expiatoriae** – ld. jóvátevő büntetések  
**polgári házasság: katolikusoké** 385  
– kísérlete 584, 805  
**politika** 677, 681  
**politikai egyesületek: klerikusok részvétele** 791  
**Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Orientalis Recognoscendo** 108  
**posta** 300, 433  
**postulatio** – ld. felmentéskéréssel egybekötött választás  
**potestas iurisdictionis** – ld. joghatósági hatalom, egyházkormányzati hatalom  
**potestas ordinaria** – ld. rendes hatalom  
**potestas ordinis** – ld. rendi hatalom  
**pótlakóhely** 264, 331, 333, 335  
**pótolt felhatalmazás** 435  
**pótolt hatalom** 435–437  
**pozitív egyházi jog** 52, 53, 593  
**pozitív isteni jog** 136, 321  
**pozitív jog** 2, 52  
– egyházi 362  
**praecedentia** – ld. rangsor  
**praeceptum poenale** – ld. büntető parancs  
**praescriptio** 594 – ld. elévülés, elbirtoklás  
**praesumptio** – ld. jogvédelem  
**prédikáció** 690, 1077, 1463–1475  
– gyakori 1077  
**prefektus: szemináriumban** 716  
**prelátus** 791, 938  
– személyi prelatúrában 812, 816  
**presbiter bíborosok** 927, 931  
**prímás** 1024, 1152–1156, 1165  
**Prímási Főszentszék** 2717–2719  
**privilegium canonis** 2484  
**privilegium fori** 2610  
**privilegium paulinum** 2207–2211  
**privilégium** – ld. kiváltság  
**pro populo mise** 1079, 1710  
**procurator** – ld. képviselő  
**promotor iustitiae** – ld. ügyész  
**pronuncius** 1015  
**propaganda** 995  
**protestantizmus** 80  
**protodiakónus bíboros** 944  
**provisio** – ld. betöltés  
**provokáció** 2313  
**pszeudoapostoli gyűjtemények** 57  
**pszichoanalízis** 777  
**pszichológia** 6

**püspök bíborosok** 926, 929–931  
**püspök(ök)** 400, 418, 460, 873, 992, 993, 1018, 1051–1066  
 – kinevezésük 1019, 1058–1064  
 – ld. még: megyéspüspök  
**püspöki helynök** 264, 553, 1105, 1116, 1119, 1122, 1222, 1238, 1240–1254  
**püspöki konferencia** 305, 372, 769–771, 812, 845, 895, 906, 911, 993, 1019–1020, 1063, 1064, 1157, 1158, 1165, 1179–1212, 1231  
**Püspöki Kongregáció** 992  
**püspöki szinódus** 319, 862, 895, 896–921  
**püspöki tanács** 1238  
**püspöki vagy az áldozópapi rend bitorlása** 1851–1852  
**püspökkari körlevelek** 142  
**püspökök bűnügyei** 1178  
**püspökök mint jogalkotók** 58, 142, 1081–1082  
**püspökök testülete** 862, 863–864, 886–895, 1018, 1051, 1185  
 – feje 865  
**püspökség** 1794  
**püspökszentelés** 1051  
 – és pápai hivatal 879, 880

– Q –

**querela nullitatis** – ld. semmisségi panasz  
*Quinque compilationes antiquae* 74

– R –

**rágalmazás** 2547–2551  
**rangsor** 131, 1024  
**ratio: isteni jog** 136  
**reconquista** 1042  
**recursus** – ld. felfolyamodás  
**régi jog: a CIC kánonjaiban** 130, 131  
**régió (egyházi)** 1150–1151  
**regionális bíróság** 2686–2688, 2702–2705  
**regionális püspöki konferencia** 1151  
**regionális zsinat** 1091  
**Regulae Iuris** 200  
**rektor: szemináriumé** 708, 711, 1173  
 – egyetemé 1173  
**relatio quinquennalis** – ld. ötévenkénti jelentés  
**remete élet** 1000  
**remeték** 1427, 1431  
**rendek gyakorlásának akadályai** 1857–1861  
**rendelkezési elv** 2801–2805  
**rendes hatalom** 295, 407, 408, 414, 423, 867  
**rendes helyettesi hatalom** 306, 407, 419, 959, 1035, 1141, 1205  
**rendi hatalom** 444, 1052  
**rendkívüli házasságkötési forma** 2150–2155  
**rendkívüli vagyonkezelés** 1297  
**rendtartások** 318–319  
**rescriptum** – ld. leirat

**reservatiók:** javadalmaké 872  
**responsum** – ld. válasz  
**restitutio in integrum** – ld. előbbi állapotba való visszahelyezés  
**részegyház** 408, 871–873, 992, 1012–1013, 1016, 1019, 1021, 1025–1050  
   – sajátjogú egyház értelemben 348, 1027  
   – egyházmegyei szintű értelemben 348, 1025–1050  
**részegyházak csoportjai** 992, 1133–1160  
**részes** 2331  
**részleges esetek** 291, 292  
**részleges jog** 55, 104, 371, 685, 1082, 127  
**részleges megállapodás** 115, 1060  
**részleges törvények** 127, 142, 143, 156, 170, 422, 779, 871, 1217  
   – és a lakóhely 170  
**részleges zsinatok** 142, 993, 1161–1178  
**rezidenciális püspök** 1067  
**Rio de Janeiro:** kánonjogi intézet 38  
**Rítuskongregáció** 988  
   – dekrétumai 81  
**rítusközi kapcsolatok** 112, 986  
**rítusok** 107, 348–360, 661, 1075  
**rítusváltoztatás** 357–359  
   – anyakönyvezése 359  
**rokon** 1245  
**Róma** 30, 38  
   – környéki egyházmegyék 922, 930  
**Római Birodalom** 58, 64  
**római jog** 18, 58, 70, 71, 85  
**római korrektorok** 78  
**római kúria** 81, 83, 191, 221, 264, 955–1011  
   – gyakorlata 198  
**római pápa** – ld. pápa  
**Rota Romana** 1005, 2630, 2639–2642, 2694, 2707–2710  
**Rózsafüzér** 723  
**rugalmasság:** egyházjogé 51, 55, 56

– S –

**S. C. Concilii intézkedései** 81  
**saját apostoli kezdeményezés** 664  
**saját formában való lelki élet** 662  
**saját hierarchia:** keleti katolikusoké egy adott területen 112, 357  
**saját kezdeményezésre kiadott leirat** 262  
**saját ordinárius** 264, 339, 359, 812  
**saját plébános** 339, 359  
**saját rítusú liturgiához való jog** 661  
**saját, rendes hatalom** 306, 407, 866–873, 1069, 1070, 1205  
**sajátjogú egyház** 348–352, 650, 1027, 1160  
**sajátjogú metropolita** 349  
*Sala Stampa* 968  
**Salamancai Pápai Egyetem** 30  
**Salzburg** 1059

- segédpüspök** 441, 479, 553, 1056, 1064, 1092, 1097–1098, 1102, 1111, 1124, 1171, 1182, 1192
- sekrestyés** 457
- semmisség:** felmentése 309
- jogcselekményé 159
  - leiraté 267
  - szavazaté 499, 501, 505
- semmisségi panasz** 3093–3107
- separatio** – ld. különválás
- si** 238
- simónia** 461, 564, 1703
- skizofrénia** 2056
- Skócia** 1041
- sógorság** 345–346, 2032–2038
- sorsolás:** hivatalé 472
- Spanyol Rota** 2720
- Spanyolország** 106
- spirituális** – ld. lelkiigazgató
- Staatskirchenrecht** 26
- status** – ld. állapot
- statuta** 150 – ld. szabályzat(ok)
- stips** – ld. miseadomány
- Strasbourg:** kánonjogi fakultás 30
- strukturális jog** 2, 10, 11
- subdelegatus** – ld. almegbízott
- subreptio** – ld. elhallgatás
- suburbicarius egyházmegyék** 922
- súlyos csonkítás** 1850
- súlyos félelem** 388–390, 2106, 2108, 2298, 2311, 2314
- súlyos szenvedély** 2309
- súlyosbító körülmények** 2320–2325
- Summa aurea:** Hostiensis műve 75
- summae confessorum** 79
- summák:** a Decretumhoz 72
- a dekretális gyűjteményekhez 75
- suspensio** – ld. felfüggesztés
- Syntagma Canonum** 59
- **SZ** –
- szabad adományozás** 471, 473–474, 1061, 1063
- szabad lakóhely** 333
- szabad végrehajtó** 234, 272
- szabadság** 613, 647
- szabályozott kanonokok** 1427
- papok 1427
- szabálytalanság** – ld. irregularitas
- szabályzatok** 129, 314–317, 489, 1443
- szerzetesi – átdolgozása 129
  - jogi személyeké 364, 365, 367, 368, 371, 377, 378, 379, 834, 837, 843
  - papi szenátusé 1278

- pasztorális tanácsé 1313, 1315
- püspöki konferenciáé 1183;
- szakadárság** 1845, 1858, 2459–2462
- szakértő** 2984–2995, 3197
- szakralitás:** egyházi jogszabályoké 49
- szakramentalitás:** egyházjogé 50
- szakszervezetek** 781, 791
- számadás:** évente 852, 859
- szándék:** szemináriumba való felvételhez 736
- szándékos emberölés** 1848
- szankció** 3, 24, 43, 126
- Szerdikai Zsinat** 1041
- származási hely** 342
- szavak sajátos jelentése** 194, 233
- szavazás** 369, 370, 396
- szavazategyenlőség** 396
- szavazatszedők** 497, 513–515, 531
- szegények** 672–673, 773, 793
- székesegyház** 465, 1146
- Székeskáptalan** 1064, 1173 – ld. még: káptalan
- székház:** szentszéki követségé 1023
- szekularizálás:** szerzetesé 749
- személy** 320, 326 – ld. még jogi személy, erkölcsi személy
- személy kiválasztása:** hivatalra 449
- személyek állapotáról szóló perek** 55
- személyek vagy dolgok összessége** 361, 363
- személyes küldött** 300
- személyi adottságaira tekintettel kiválasztott végrehajtó** 243
- személyi jog** 21
- személyi kiváltság** 278, 282
- személyi prelatúrák** 810–818, 993, 1047
- személyi prelátus** 408–409
- személyi részegyházak** 1027, 1046–1048
- személyi törvények** 155, 157
- személyiség** 320, 1013, 1044
- személyt jogilag képtelenné tevő törvények** 158, 184, 324, 325
- szemináriumok** 35, 38, 121, 704, 706–740, 1001, 1002
  - szabályzatuk 704, 711
  - egyházmegyeközi 704, 707, 709
- szent dolgok** 600
- szent dolgokban való közösködés** 2463–2464
- szent hatalom** 1052
- szent helyek** 1560
- szent idők** 1560
- szent javak** 2501
- szent jog** 18
- Szent Kereszt Pápai Egyetem:** kánonjogi fakultás 38
- szent nép** 43, 46
- szent olajok** 1576, 1776–1777
- szent pásztorok** 654, 657, 659

**szent rendek** 402, 767, 2001–2004  
**szent színek meggyalázása** 2469–2474  
**szent szolgálat** 791  
**szent szolgálat törvénytelen gyakorlása** 2525–2526  
**szent tudomány(ok)** 71, 665, 685, 688–689, 760  
**szent útravaló** 1368, 1672–1673, 1690  
**„szent” jelző:** a római kúria hatóságainak nevében 966  
**szentelési akadályok** 1837–1856  
**szentelési cím** 743  
**szentelési elbocsátó** 2519  
**szentelési felhatalmazás** 1801–1803  
**szentelmények** 659, 870, 1560  
**szenthagyomány** 13, 731  
**Szentírás** 13, 102, 731, 764, 1529 – ld. még: Biblia  
**szentségkiszolgáltatás színlelése** 2510–2512  
**szentségkitétel** 1699  
**szentségek** 659, 870, 989, 1026, 1078  
– felvétele más sajátjogú egyház szertartása szerint 358  
**szentségek körüli simónia** 2513–2516  
**szentségek:** fogalma 1562  
– érvényességi és megengedettségi feltételei 1563–1566  
– kiszolgáltatásuk 1567–1573;  
**szentségi áldás** 1701  
**szentségi bűjt** 1687–1689  
**szentségi házasság** 1885  
**szentségi jelleg kizárása** 2094–2096  
**szentségi jog** 21  
**szentségi pecsét (sigillum sacramentale)** 1759  
**szentségimádás** 1700–1701  
**Szentszék** – ld. Apostoli Szentszék  
**Szenttéavatási Ügyek Kongregációja** 990–991  
**szeretetegyház – jogegyház** 33  
**szerzetes előljáró** 408–409, 479, 1173  
**szerzetes intézmények** 1000, 1432  
**szerzetesek** 337, 477, 479, 632, 789, 832, 840, 853, 1222  
**szerzetesi bíróság** 2689–2692, 2700–2701  
**Szerzetesi Kongregáció** – ld. Megszentelt Élet Intézményei és az Apostoli Élet Társaságai Kongregációja  
**szerzetesi szabályok:** átdolgozásuk 129, 317  
**szerzetesjog** 21  
**szerzett jog** 120–122, 236, 582  
**szerződés** 582  
**szexuális bűncselekmények** 2572–2574  
**szexuális nevelés** 733  
**szilárdság:** egyházjogé 54  
**szinódus** – ld. püspöki szinódus  
**szisztematikus gyűjtemények** 62  
**szóbeli eljárás** 3161–3176  
**szóbeliség** 235, 247, 496, 566  
**szociális hatalom** 48

- szociális tanítás** 733  
**szociológia** 6  
**szokás** 787, 881  
**szokásjog** 57, 100, 102, 787 – ld. jogszokás  
**szolgálati papság** 1794–1797  
**szolgálatok** 1831  
**szolidaritás** 674  
**szónoklattan (homiletika)** 732  
**szoros értelmezés** 196, 233, 311  
**szubjektív jog** 4  
**Szuffragáneus nélküli érsek** 1127  
**Szuffragáneus püspök** 1127  
     – legrégebben kinevezett 1088, 1119, 1125  
**szuverenitás: katolikus egyházé** 877, 1014  
**szükségesség: törvényé** 136  
**szükségképpen végrehajtó** 234, 241  
**szükségszerű lakóhely** 333  
**született jog** 121  
**született követ** 1017  
**szülők** 328–329, 342, 683  
     – és gyermekük rítusa 353  
**szünetelés: általános végrehajtói hatalomé** 226  
     – utasításoké 230  
     – ld. még: törvény szünetelése  
**szüzek rendje** 1000, 1427, 1431
- T –
- tabernákulum** 1696  
**tábori lelkész** 786, 1418–1419  
**tábori püspökség** 1047  
**tág értelmezés** 196, 233, 311, 426  
**tagok: egyházmegyei zsinaté** 1221–1224  
     – papi szenátusé 1279–1282  
     – pasztorális tanácsé 1312  
     – püspöki konferenciáé 1182, 1191  
     – püspöki szinódusé 901, 904–916  
**tagság: egyházi társulásokban** 840–841, 849–850  
**tanácsadó plébánosok** 1287  
**tanácsadó szerep: szinódusé** 898  
**tanácsadói szavazat jog** 1173, 1174, 1176  
**tanácsosok testülete** 997, 1074, 1102, 1113, 1117, 1122, 1124, 1125, 1291–1299  
**tanárok: szemináriumban** 715  
**tanítás felülvizsgálatának eljárása** 981  
**tanítóhivatal** 19, 102, 651, 665, 681  
**tanítói küldetés** 1444–1446  
**tanú** 2943  
**tanúvallomás** 2943–2983  
**tanúságtétel: hitelessége** 980  
**tárgyalás** 3037–3043  
**tárgyalóterem** 2616, 2839–2841



**tárgyi jog** 4, 257, 276  
**társtettes** 461, 2331  
**társadalmi igazságosság** 672–675  
**társadalmi munka** 588  
**társadalombiztosítás** 588, 1075  
**társas bíróság** 2728  
**társaskáptalan** 1302  
**társulások** 663, 819–860  
– egyházellenes 663  
**tartomány** 1063–1064, 1134, 1149 – ld. még: egyháztartomány  
**tartományi zsinat** 1127, 1136, 1161, 1164  
**tartósság: hivatalé** 438, 441  
– törvényé 137  
**tartózkodás: választástól** 394  
**tartózkodási tilalom** 2379  
**távirat** 300  
**távolmaradás** 3010–3019  
**távozás: szerzetes intézményből** 298  
**telefon** 300  
**teljes lelkipásztori gondozás** 460  
**teljes ülés: püspöki konferenciáé** 1184  
**temetés** 690  
**templom** 283, 1149, 1668  
**templomigazgató** 208, 1407–1412  
**ténykétség** 173, 174, 304  
**tényleges szokás** 205  
**teológia** 14, 15, 18, 977, 979 – ld. még: filozófiai és teológiai tanulmányok  
**teológiai főiskolák** 27, 29  
**teológiai karok** 27, 29, 35  
**teológiai módszer** 19  
**teológiatörténet** 35  
**teremtés** 10, 47  
**Teremtő** 6, 11, 13  
**terhes kiváltság** 279  
**természetes személy** 320–326, 621  
**természetjog** 5, 6, 136, 593, 602, 644, 865  
**természetjogi akadály** 1953  
**természettudományok** 6  
**területi apátság** 1033  
**területi prelatúra** 1032  
**területi részegyházak** 1045  
**területi törvények** 155–156  
**területiség elve** 1045  
**testület** 278, 363, 368, 378, 395–396, 887, 1081  
**testületi cselekvés** 368–372  
**testületnek adott megbízás** 429  
**tételes egyházjog** 11, 12, 100, 102, 593 – ld. pozitív egyházi jog  
**tételes jog** 2, 5, 6  
**tételes jogtudomány** 7, 8  
**tévedés** 175, 181, 263, 391, 392, 2066

- tiltó házassági akadály** 1956  
**tiltó törvények** 158  
**tiltott hivatal** 1854  
**tiltott tevékenységek:** klerikusoknak 774–787  
**tiltott üzletelés** 2554–2555  
**tiltott vagyonkezelés** 1854  
**tisztán egyházi törvények** 166, 291–293, 329, 630  
**tisztelet és engedelmesség** 753  
**tiszteleti jogok:** metropolitái 1146–1149  
**titkár:** kongregációké 972  
     – püspöki konferenciái 1184 ld. jegyző  
**titkos akadály** 1972  
**titkos házasságkötés** 2167–2170  
**titkos levéltár** 1265  
**titkos záradék:** konkordátumokban 116  
**titkosság:** szavazaté 507–508  
**titoktartás** 394, 1235, 2812–2814, 2816  
**titokzatos test:** Krisztusé 45  
**titulus** – ld. címtemplom  
**tolmács** 2841  
**Torino** 30  
**továbbképzés:** klerikusoké 760  
**több személy bemutatása** 484  
**többség:** választáskor 369, 370, 529  
     – posztulációkor 540  
**Tömegtájékoztatás Pápai Tanácsa** 1008  
**tömegtájékoztatói eszköz** 733, 1521  
**történelmi levéltár** 1266  
**törvény** 105, 132  
     – célja 136  
     – érvényessége 418  
     – fajtái 144–159  
     – felmentése 291–293  
     – fogalma 133–135  
     – lényeges elemei 136–143  
     – magyarázata 189–197  
     – megszűnése 185–188  
     – szünetelése 143  
**törvény célja:** a magyarázat eszköze 195  
**törvény melletti kiváltság** 277  
**törvény szerinti lakóhely** 333, 337, 338  
**törvényes kérés** 249  
**törvényes rokonság** 347, 2044–2046  
**törvényes származás** 738, 2190–2194  
**törvényesség elve** 53, 670, 2590–2591  
**törvényhozó hatóság** 129, 138  
**törvényhozó jóváhagyása** 210, 211  
**törvényhozó szándéka:** törvényt magyarázat eszköze 195  
**törvényhozói hatalom** 48, 138, 418, 1081–1082  
**törvénnyel ellenkező kiváltság** 277

**törvénytelen cselekmény** 398  
**törzs:** rokonságban 348  
*Traditio Apostolica* 57  
**Trentói Zsinat (1545–1563)** 48, 77, 80, 81, 970, 997, 1350  
**trinált mise** 1708–1709  
**tudatlanság** 175–184, 391–392, 2065, 2318  
**turnusok** 2729

– U –

**új Izrael** 42–44  
**újítás:** széküresedés idején 1130  
**Urbaniana (Pápai Egyetem):** kánonjogi fakultás 30  
**USA** 1020  
**usus** 205  
**utalás:** világi törvényekre 201–202  
**utasítás** 100, 105, 132, 228–230, 418  
**utód kijelölése** 882  
**utódlási jog** 1100–1101  
**utólag kimondandó büntetés** – ld. *ferendae sententiae*  
**utólagos helytelenítés** 1522–1524

– Ü –

**üdvösség** 136 – ld. lelkek üdvössége  
**ügyész** 2740, 2742–2744, 3040  
**ügyhallgató** 2735–2737  
**ügyvéd** 2774–2791  
**ügyvivő** 1015  
**ülnök** 2727  
**ünnepélyes mise** 1372  
**üresedés:** hivatalé 441, 466–469  
 – püspöki széké 1109–1110, 1112–1132, 1167, 1288  
**üzleti tevékenység** 782–783

– V –

**vacatio legis** – ld. törvény szünetelése  
**vádirat** 3255  
**vagus** – ld. lakóhely nélküli  
**vagyonjog** 21  
**vagyonkezelés:** hivatalos társulása 852  
**vagyonkezelő** 474  
 – egyházmegyéé 1129, 1271–1273  
 – szemináriumé 714  
**válasz** 148  
**választás** 369–370, 471, 488–535, 1058–1059, 1061, 1125, 1129  
**választás összehívása** 493, 495  
**választott bíráskodás** 3234–3240  
**választott püspök** 1055  
**valláskülönbség** 1994–2000  
**vallás nyilvános megsértése** 2477–2478  
**vallási jogrendek** 18

- vallási közösségek** 26  
**Vallások Közti Párbeszéd Pápai Tanácsa** 1008  
**vallásos erkölcs** 54  
**vallásos gyakorlatok** 1559  
**vallásszabadság** 647  
**váltó ügyletek** 784, 797  
**Vándorlók és Utazók Lelkigondozásának Pápai Tanácsa** 1008  
**váromány** 121  
**vasárnap** 1078  
**Vatikáni Rádió** 968  
**Vatikáni Televíziós Központ** 968  
**Vatikáni Zsinat I. (1869–1870)** 80, 84, 868, 1041, 1451–1452  
**Vatikáni Zsinat II. (1962–1965)** 33, 34, 37, 40, 87, 89, 91, 94, 107, 297, 348, 349, 399–401, 416, 438, 442, 444, 477, 619, 622, 636, 642, 696, 767, 810, 887, 896, 1018, 1026, 1028, 1051, 1067, 1076, 1133, 1150, 1164, 1179, 1219, 1242, 1274, 1310, 1352, 1444, 1446  
**Vatikánvárosi Állam** 877, 946, 947, 1014  
**védelem** 3039  
**végrehajtás** 240–244, 253, 261, 262, 270–272  
     – megismétlése 244  
**végrehajtási jogszabályok** 132  
**végrehajtási utasítások** 128, 220  
**végrehajtó: közigazgatási intézkedése** 234, 240–244  
     – leiraté 270, 272  
**végrehajtói hatalom** 218, 219, 231, 292, 420–437, 971  
**vegyes félelem** 2110  
**vegyes házasság** 2171–2186  
**vegyes rítusú házasság: gyermek rítusa** 353  
**vélelem** 276, 385, 429, 474, 573, 598, 612  
**véleménykérés** 393–397, 1106  
**véleménynyilvánítás** 657–658  
**vélt házasság** 1913  
**vendégek: részleges zsinaton** 1175  
**vérrokonság** 343–344, 2022–2031  
**versengő illetékesség** 264, 428, 1047  
**versenyvizsga (plébánosi)** 1351–1352  
**vétőjog: pápaválasztáson** 881  
**vezeklések** 2388, 2396–2398  
**vezeklési könyvek** 68  
**vezető: hivatalos társulása** 853–855  
     – magántársulása 860  
**viaticum** – ld. szent útravaló  
**Vicarius Christi** 865  
**vicerektor** 714  
**világegyház** 735  
**világi áldoztatók** 1673  
**világi intézmények** 639, 1000, 1427, 1432, 1434, 1436  
**világi jog** 341, 347, 588, 595–596, 693, 706, 787, 825, 839  
**világi klerikusok** 813, 997  
**világi közhatalom gyakorlása: klerikusoknak tilos** 778

**világi vagyon kezelése** 782

**világiak** 400, 401, 403, 442, 444, 445, 584, 588, 758, 814–816, 1222, 1259, 1260, 1312, 1465–1472

– fogalmuk 632–637

**Világiak Pápai Tanácsa** 1008

**visszaélés** 289–290, 461, 2323, 2541–2542

**visszaesés** 2322

**visszamenő hatály** 122, 160, 269

**visszatérés a klerikusi állapotba** 809, 982

**visszavonás:** általános végrehajtási határozat 227

– egyedi közigazgatási intézkedése 239

– kiváltság 284

– lemondás 570

– megbízás 433

– posztuláció 547

**vita communis** – ld. közösségi élet

**vita consecrata** – ld. megszentelt élet

**vizigót uralkodók** 1042

**vízkeresztség** 323

– W –

**Washington:** kánonjogi fakultás 30

– Z –

**záradékok:** közigazgatási intézkedésben 237, 434

**zsinatok** 58, 59, 60, 77, 1214

**zsoltár** 723, 764, 1560